

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו נייחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

בני המחבר

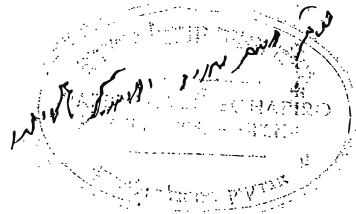

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבדיק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

וזה היות את הקונסרבטוריום הנקרא בשם "קול מבורש"
 אולי אינן נקרא ביהודה המפורסם יום נשאל מקדש ביתאול
 אשרי ממשלה בה היה היה נח צאצאצקי לאיטא, אולי
 נקרא בהם של אהליה היהיה המנוח היה מאיו וחואל עה
 וואקסען/לד, והקונסרבטוריום היה היה קול מבורש
 אשרי וזהו בנחלים עק נח שקיעה רבנו נחמן את
 הנושא וזהו האמיתות והנפשות נשפלים מורא
 שבהם המזמרים, ולמאמר נח מבורש ומנחם המנוח
 באנו בהם זהו היה הפדום של בנויה.
 וזהו מבורש שוכה להשלים את נשפלים הקולר היה
 נחמן נח מבורש, ולמאמר הבניה שוכה בהם היה נח
 נחמן, נחמן שוכה בהם היה נחמן נחמן נחמן
 נחמן נחמן נחמן נחמן נחמן נחמן נחמן נחמן נחמן

٢٠١٩

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקן בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל משוב חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והגני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי וליהפצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגירסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן למסכת בכורות

תוספות שאנן: נכתבו ע"י רבינו שמשון בן אברהם משאנן, המכונה הרשב"א. היה תלמידו של ר"י הזקן. הוא חיבר תוספות על כל התלמוד, אך מעט מאד מהן נמצא בדינו.

בש"ס וילנא יש לנו תוספות שאנן רק על מסכת סוטה. בימינו נדפסו: (1) תוספות שאנן על פסחים בידי הרב רבינוכין-תאומים (האדר"ת), ירושלים תשט"ז. (2) תוספות שאנן על כתובות בידי הרב אברהם לייס, ירושלים תשל"ג. (3) תוספות שאנן על ע"ז בידי הרב משה יהודה הכהן בלוי, ניו יורק תשכ"ט. אורבך הקדיש לו את פרק שביעי בספרו "בעלי התוספות". תוספותיו נשענות בעיקר על תוספות ר"י הזקן רבו, אולם רמת הפיתוח שלהן גבוהה בהרבה, בכמות החומר ובאופן ההבעה.

התוספות נכתבו ע"י הר"ש עצמו, שהרי הוא מדבר בהן בנוף ראשון. הרב לייס מצא למשל שבכל המקומות שבתוספות שלנו כתוב: "יקשה לרשב"א או "ונראה לרשב"א", כתוב בכתב היד של תוספות שאנן על כתובות: וק"ל (וקשה ליי) או ונ"ל (ונראה ליי). בתוספות שאנן יש מובאות מרובות בשם "אמר ר', תימה לר'", "תירץ רבי", ובכולן מדובר בר"י הזקן.

תוספות שאנן הפכו ל"תוספות" בה"א הידיעה למן אמצע המאה ה"ג, והמונח הסתמי "תוספות" מתייחס כמעט תמיד לתוספות שאנן.

רבינו שמשון משאנן כתב גם פירוש מקיף למשניות בסדר זרעים ובסדר טהרות, כהכנה לעלייתו לא"י. בפירוש זה מתגלה שליטתו המוחלטת בתלמוד הבבלי, בתלמוד הירושלמי, בתוספתא, במדרשי הלכה ובמדרשי אגדה. הוא לא ראה את פירוש הרמב"ם למשנה. נחשב למומחה מספר אחד במצוות התלויות בארץ, ורבינו יהונתן הכהן מלוניל שעלה לארץ זמן מה לפניו, פנה אליו ואל הריצב"א אחיו (ר' יצחק בר אברהם) בצרור שאלות הנוגעות לדרך קיומן של כמה מצוות התלויות בארץ.

לפי אורבך ["בעלי התוספות" פרק יג], התוספות בדפוס שהן תוספות שאנן, הן: עירובין, סוכה, ראש השנה, כתובות, מנחות, בכורות. התוספות בדפוס המבוססות עליהן, הן: שבת, יבמות, כתובות, גיטין, ב"ק, ב"מ, מכות, חולין,

אל"ף הוא ג' מספרים, שהוא בנימט' 111 שהם מספרים שלימים, אחד, עשר, מאה, וכן בכור שהוא נוטל פי שנים הוא כפל מספר זה דהיינו 222, ב' כ' ר',

בהנחות מראה כהן שנדפס בסוף הגמ' יש הרבה הנהגות על מסכת זו,

באתר זה יש כ"י של רש"י על מסכת זו וגם על עוד כמה מסכתות
<http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/rashi/images/19.jpg>

ראה ספר הזכרון לר' יחזקאל אברמסקי ז"ל דף קפ"א הנהגות על מסכת בכורות מאת הגאון ר' זלמן סגור כהנא-שפירא ז"ל,

בכורות יש בו ט' פרקים כנגד ט' ירחי לידה שהבכור אדם שהוא העיקר נוצר. הן עשיר,

אחר חולין סידר בכורות על הסדר הכתוב כמו כן, כי אחר שאמר רק בבבל אות נפשו, אמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצחקך, ובכורות בקרך וצאנך. הרמב"ם, תיו"ט,

לכן צוה ה' לקדש רק את בכור מאם, שבכור זה הוא בכור ודאי, אבל בכור מן האב אינו ברור שהוא בכור,

בזמן הזה מצוה לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם כדי לפטרו מהבכורה, אף ע"פ שמפקיע קדושתו, הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בניזה ובעבודה, ואם יקנה לעובד כוכבים חלק בעובד אין הקנין חל לפי שהוא דבר שלא בא לעולם, לכך יקנה לו חלק באם [א] יקנה לו האם כדי להקנות לו חלק צעזעל והקנין יהיה שיקבל פרוטה מהעובד כוכבים ויקנה לו המקום שהבכמה עומדת שם, והמקום יקנה לו חלק באם, [א] שיקבל מעות מן העובד כוכבים וימשוך הצממה לרשותו או לסימטא דלא משיכה קונה לו עס המעות]. יו"ד סימן שכ סעיף ו, וכתב שם בש"ך דיש מחלוקת הפוסקים בעכו"ם אם קונה במשיכה או במעות ולצאת ידי ספק צריך לעשות קנין דמשיכה ומעות, וכתב הב"ח שצריך הגוי ליתן המעות מיד בשעת קנין,

שמצוה על הבעלים להקדישו ולומר הרי זה קדש, וחייבים לתת אותו בכור לכהנים, ויקריבו חלבו ודמו על המזבח, והם אוכלים הבשר בירושלים וכו' משרשי מצוה זו שרצה השם יתברך לזכותנו לעשות מצוה בראשית פריז למען דעת כי הכל שלו ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לו הש"י בחסדיו, ויבין זה בראותו, כי אחר שיעג האדם כמה יגיעות, וטרח כמה טרחים בעולמו, והגיע לזמן שעשה פרי, וחביב עליו ראשית פריז כבבת עינו, מיד נותנו להקב"ה, ומתרוקן רשותו ממנו, ומכניסו לרשות בוראו, ועוד לזכר הנם הגדול שעשה לנו הש"י בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם. ספר החינוך מצוה יח,

נשאלתי למה נקראת המסכת "בכורות" ולא "בכורים", דלשון רבים כאן מוכן כיון שיש ג' מיני בכור: א' בכור אדם, בכור בהמה טהורה, בכור חמור, אבל למה נקט לשון נקיבה של בכורות הרי הבכורים הם זכרים? ואולי הטעם שאם היה מדבר על מין אחד של בכורים כגון בכורי אדם שייך הלשון בכורים, אבל כאן הלשון רבים אינו על האנשים הזכרים או הבהמות הזכרים אלא על ג' סוגי בכור, ולשון רבים על סוגים שייך יותר לשון נקיבה, כמו על חפצים שאומרים שולחנות חלונות וכו',

התום' על מסכת בכורות הם מתום' שאנן, וזה מה שמצאתי על ענין זה שכתבה הרב שלמה טולידאנו:

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו

דף ב' ע"א

אבני חן למסכת בכורות

ליכא עבירה מה שקנה מנכרי ולא מישראל וליכא למקנסי. טל תורה,

והמשתתף לו למה לי [השתא הלוקח היכא דכוליה עובר דישאל פטור, משתתף דלית ליה אלא חציו מיבעיא. רג.]? לאפוקי מדרבי יהודה [ראה רג דלא אמר כן בהדיא], דאמר לקמן שותפות עובר כוכבים המקבל זהמה מן העוזה כוכבים, חייבת בבכורה מעלין אותו בשויו, ונותן חצי דמיו לכהן, קמשמע לן דפטורה מן הבכורה,

והמקבל ל"ל? משום דקא בעי למיתני והנותן לו בקבלה,

והנותן לו [לגוי] בקבלה למה לי? איצטריך סד"א הואיל ועיקר בהמה גוף הבהמה וחצי ולדות דישאל היא, ליקנסיה, דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחריתי שאין לעוזה כוכבים חלק זה ולא צולדומיה, ואמי למיפטריה נמי מנכורה [דאיניש אחרניא דחזי דהאי לא פריק עובר חמור, זה אמר כך לא צריכנא למפרק בכור חמור, דלא ידע דאיהו דלא פרק בכור חמור משום דיהב ליה בקבלה לעובר כוכבים. רג.], קמשמע לן,

תנן התם במסכת ע"ז (דף יד), ר' יהודה מתיר בשבורה למכור לעוזה כוכבים זהמה שנשכרו רגליה, וצמקוס שלא נחשדו על הרביעה, בן בתירא מתיר בסוס שאין עושין צו מלאכה, שיהא צו חיוצ חטאת, דקמס סוס לרכיבה עומד, והרכב נשכר זהמה משום שצות, שהמי נושא את עצמו,

איבעיא להו, עובר מה לי א"ר יהודה למכור לעוזה כוכבים שרי או אסור, טעמא דר' יהודה התם דשרי, משום דשבורה ואינה ראויה למלאכה, עובר נמי שבור הוא אצל מלאכה [וצ"ע אי ס"ד שגם עובר דינו כשבורה, למה לא אמר דר' יהודה מתיר בעיבור? וראה בספר קרבן אשם בא"ז],

או דלמא שבורה לאו היינו אורחיה דזהמה להיות שצורה, הלכך דבר מידוע הוא ולא אמי לאיחלופי ולהמיר מכירת שלמה, אבל עובר כיון דהיינו אורחיה לאו שבור הוא,

ת"ש [מממשנתינו] דמיירי בעובר, וקמני אינו משום מלאכה שצת, והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי, ולא פליג ר' יהודה,

ולמעמד המשתתף לו דקמני במתני' לענין צורה דפטור והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה דלא קתני ר' יהודה ממני, הכי נמי דלא פליג והא קא חזינן לקמן בשמעטין דפליג צדק דרימא, אלא פליג ולא קתני, ה"נ פליג ולא קתני:

ת"ש, ר' יהודה אומר, המקבל בהמה מן העובר כוכבים וילדה צמר, מעלין שמין אותו בשוויו, ונותן חצי דמיו לכהן אצל

מהני: הלוקח עובר חמורו של עובר כוכבים וצמר הוא [ולכן לא פירש בהדיא דמיירי שלוקח בכור, משום דאפי' רק מסופק אם בכרה, כשלא היה יד נכרי באמצע חייב להפריש מלה ומקיימו לעצמו. יבין אות ב'], ועדיין הוא צמני אמר, והאי דנקט חמור ולא נקט פרה, מפרש בפירקא מנינא (לקמן יג) דלידי דזוטרא מילי דפטור חמור פסיק ושדי ליה, וכל אינן פירקין מיירי צצור זהמה טהורה,

[הקשה הרי"ט אלגוי [בפתיחה אות א' לדברי ר"ת בתוס' לקמן [סוף ג:]] דעובר חשיב דבר שלא בא לעולם, איך מהני מכירתו לעולם? ותירץ שהקנה לו האם לעוברת דהוי כדקל לפירתיו וכו'. איזהו מקומן],

והמוכר לו [או ישראל המוכר לעכו"ם עובר חמור. רג.], אע"פ שאינו רשאי דקמנא במסכת ע"ז (ד' יד) וצ"מ אין מוכרין להם זהמה גסה, מפני שעושה צה מלאכה שצת,

המשתתף לו שנותנין מעות צין שניהם וקניין זהמה [או מי שנותן לעכו"ם חצי חמור בשותפות. רג.],

והמקבל הימנו שהחמורה של עוזה כוכבים, וישאל מקבלה [להטפל בה. יבין] שיהו חולקין צולדות, אצל גוף החמורה לעוזה כוכבים,

והנותן לו בקבלה [הנותן חמורו לעכו"ם בקבלה, שיהו הוולדות למחצה או לשליש ולרביע שלו [של עכו"ם]. רג.],

פטור מן הבכורה אם אותו עובר שקנה מן העוזה כוכבים, או שמכר לעוזה כוכבים, צור הוא, אינו קדוש, והאיל ויש חלק לעוזה כוכבים צו [בולד] או צאמו, שנאמר [צמדנר ג יג פי לי קל-צכו ר ציו ס פלמי קל-צכו ר קל-צכו מל-צכו] הקל-צמי לי קל-צכו ר ב' ישראל [מל-צכו עד-צמה לי יק-צמי ה'], אבל לא באחרים עוזה כוכבים:

גמ': כל חגי למה לי [הלוקח, והמוכר, והמשתתף, והנותן. רג.]?

צריכי, דאי תנא לוקח, ה"א משום דקא מייתי לה לקדושה שמהא שצתת שצת, וכיון דמניה עמיד ליכא למיקנסיה* [הלכך הקילו על הלוקח עובר שיהא אותו עובר עצמו פטור מן הבכורה. רג.], אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא ליקנסיה לפדות העובר מן העוזה כוכבים וליתנו לכהן, קמ"ל [שפטורה מן הבכורה], ואי אשמעי' מוכר הו"א משום דהמוכר גופיה יצא מרשותיה, אבל לוקח מנכרי דברשותיה הוא חייב. שורש ישי],

* [צ"ע להבין לשון רש"י ו"ל דהא גם אם לא עבר מצוה כיון דלא עשה איסור ג"כ ליכא למקנסי? ואולי י"ל עפ"י המבואר בת"כ חובא ברש"י עה"ת פ' בהר עה"ב מיד עמיתך שמצוה מה"ת לקנות מיד ישראל ולא מנכרי כשיש לו לישראל למכור יעו"ש, והשתא אם לוקח עובר חמורו של נכרי לכאורה משכחת לה דאיכא למקנסי' כגון דהיה באפשר לקנות מישראל, וקנה מנכרי דאיסורא קעביד, ולזאת אמרין בגמ' דמייתי לה לקדושה שמהא שובחת בשבת, וא"כ אפשר דזה טוב יותר לקנות מנכרי, דבהמת ישראל בלא"ה שובחת, וכיון דמצוה קעביד, תו

אבני חן למסכת בכורות

קדושת הגוף לא קדוש ליקרב למזבח, הואיל וחליו לעובד כוכבים,

והנותן לו בקבלה נמי לא קדוש קדושת הגוף, הואיל וחליו לעובד כוכבים פטור מן הצמחה, והא דיהיב כל דמיו לכהן, קנסא הוא שקונסין אותו לפי שמכרה לעובד כוכבים, והנותן לו בקבלה אף על פי שאינו ראוי כלומר שאף על פי שאינו ראוי (למנו לו) [נחמה. מהרש"א] לעובד כוכבים צמחה, אף על פי שאינו ראוי, קונסים אותו הואיל ולא חש לדברי חכמים עד עשרה בדמיו [שיפדה העובר מן העובד כוכבים אפי' שאינו יכול לפדותו מן העובד כוכבים אם לא יתן לו עשר ידות יותר מכדי דמיו. רג], ונותן כל דמיו לכהן [אף שרק חלק של הבהמה שייכת לישראל, נותן שוויה של כל הבהמה],

דף ב' ע"ב

מאי לאו אעובר קאמר דליתו ראוי [שר' יהודה סבר שאסור למכור עיבור?]

לא אבהמה, והא דמיו קתני? תני דמיה, והא נותן כל דמיו לכהן קתני, ואי בהמה, כהן מאי עבדיתה? צמחה, אלא ודאי אעובר?

לא לעולם מהכא לא תפשוט הכא במאי עסקינן כגון דיהיב ליה בהמה מעברתא לפטומה וליטול חצי השבח צין בפטום צין צוולדות, דמיו דקנסין ליה אבהמה, קנסין ליה אעובר דמיו דקנסין וכו', אלא אי צין ליה עובר למדיה לא,

אמר רב אשי ת"ש, רבי יהודה מתיר בשבורה, מפני שאינה יכולה להתרפאות ולעשות מלאכה צמח, הא יכולה להתרפאות אסור, והא עובר נמי כיכול להתרפאות דמי, שמע מינה [דר' יהודה אסור למכור עובר],

ואיכא דמתני לה אמתני', והמוכר לו אע"פ שאינו ראוי, לימא מתני' דלא כרבי יהודה דתנן רבי יהודה מתיר בשבורה ועובר דומיא דשצורה? אפילו תימא [דמתני' אתיא כ] רבי יהודה, שבורה לא היינו אורחיה, עובר היינו אורחיה ולא שצור הוי [וגם ר' יהודה מודה דעובר לא ימכור]:

ת"ש [בא להביא ראיה דסבר ר' יהודה שאסור למכור עובר לגוי], רבי יהודה אומר המקבל בהמה מן העובר כוכבים וילדה, מעלין אותו בשויו, ונותן חצי דמיו לכהן,

והנותן לו בקבלה, אע"פ [פ' הואיל. ניצוצי אור] שאינו ראוי, קונסין אותו עד עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן, מאי לאו אעובר [והא לך ראיה דר' יהודה אסור למכור עובר לגוי]?

לא אבהמה, והא דמיו קתני? תני דמיה,

והא נותן כל דמיו לכהן קתני, ואי בהמה כהן מאי עבדיתה? הכא במאי עסקינן כגון דיהיב בהמה מעברתא לפטומה, דמיו דקנסין ליה אבהמה, קנסין ליה אעובר [אבל באמת סבר ר' יהודה שמוחר למכור עובר לגוי, אבל מיד דוחה את זה],

אמר רב אשי ת"ש, ר' יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות, הא יכולה להתרפאות אסור, והאי [עובר] נמי [שהם שעכשיו הוא שבורה] כיכול להתרפאות דמי? שמע מינה,

איבעיא להו, מכר בהמה [פ' לא מכר את הבהמה עצמה, אלא מכר את הוולדות שעתידיה להוליד] לעובריה כגון שעדיין לא נתעברה, ומכר לו כל הוולדות שעמדין להתעבר, וצמחה עממה לא מכר לו, מאי לקונסו לפדותה משום מוכר צמחה לעובד כוכבים, תיבעי לר' יהודה, תיבעי לרבנן,

תיבעי לרבי יהודה, עד כאן לא קא שרי ר' יהודה [דמתיר בשבורה], אלא בשבורה דלא אתיא לאיחלופי [שלא יבואו ללמוד ממה שהוא מוכר הבהמה לגוי, שהרי הוא שבורה], אבל שלמה [בהמה שלמה לעובריה] דאתיא לאיחלופי להמיר מכירת שלמה אסור,

או דלמא, ומה שבורה [שמתיר ר' יהודה למוכרה, שיוצאת מרשותו לגמרי ע"י המכירה] דפסקה מיניה שלא שייך צה לעצמו כלום משמכרה [אפ"ה מתיר ר' יהודה], וכל שכן שלמה כי האי גוונא דלא פסקה מיניה שהרי שייך לעצמו גוף הצמחה [ודאי יתיר ר' יהודה], ואי משום עוברין ליכא למיחש, שהרי לא נתעברה עדיין, ולא כלום מכר לו, ולכשיצא, צרשות עובד כוכבים הם צאים,

תיבעי לרבנן, עד כאן לא קאסרי רבנן אלא בשבורה [פ' שאינם מתירין בשבורה, משום], דפסקה מיניה ומכירה חלוטה היא, ואי לאחלופי ולהמיר מכירה חלוטה שלמה, אבל הכא שלמה [שמוכר בהמה לעובריה] דלא פסקה מיניה, שרו דלאו מכירה היא,

או דלמא [גם במוכר בהמה לעובריה יאסרו רבנן] ומה שבורה דלא אתיא לאיחלופי אסרי, וכל שכן שלמה דאתיא לאיחלופי צמחיה חלוטה של שלמה אחרת, [כאן סיים תיבעי לר' יהודה תיבעי לרבנן],

[ומקשה] ומעמא דרבנן משום הכי הוא צמחיה דליתרין לן למיבעי, והתניא, אמרו לו לרבי יהודה, והלא מרביעין עליה על השצורה ויוולדת, אלמא משום עובריה הוא אלמא טעמא דרבנן משום עוברין [ולכן לא התירו בשבורה כמו ר' יהודה], תפשוט מינה דלרבנן אסור למכור לעובד כוכבים צמחה לעובריה, ולר' יהודה מותר [וצ"ע דבגמליה למימר לר' מותר דילמא משום דעדיין לא נתעברה, ואינו מוכר העובר רק הבהמה וכו']. מים קדושים

אבני חן למסכת בכורות

עיי"ש?

הבכורה,

דף ג' ע"א

מאי לא אבהמה קאי האי דקמי קונסין אומר, דקנסין ליה לפדות הבהמה, אלמא מכר את הבהמה לעזריה, דקבלה אינה אלא לעזריה, קנסין ליה בין לרבי יהודה בין לרבנן, דרבנן לא פליגי עליה דר' יהודה, אלא לענין בכורה?

לא אעובר קנסין ליה, שכבר היה צמיעה ומכרו לגמרי, אבל עוזרין שעמדה להמעבר, לא איכפת לן,

דיקא נמי דאעובר קאי דקתני קונסין אותו עד עשרה בדמיו מדקמי נותן כל דמיו לכהן, ואי אבהמה כהן מאי עמידה, שמוע מינה,

*****

מסייעא (ליה) לריש לקיש האי דקמי קונסין [אותו עד עשרה בדמיו, יהיה ראיה למה שאמר ר"ל להלן], דאמר ריש לקיש המוכר "בהמה גסה" לעובר כוכבים, קונסין אותו עד "עשרה" בדמיה,

[והגמ' שואלת, וכי עשרה בדמיה הוא] דוקא, או לאו דוקא דלא קנסין ליה כולי האי [ועשרה הוא גזמא. ע"פ רג.], אי נמי טפי מהכי קנסין ליה, אם אין העובד כוכבים ממרטה צד,

תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי, המוכר "עבדו" לעובר כוכבים קונסין אותו "עד מאה" בדמיו מדגצי עבד מני מאה, והכא עשרה, שמע מינה דוקא קאמר, דאי לאו דוקא, ליתני תרוייהו מאה או תרוייהו עשרה?

לעולם צמעה לאו דוקא [עד עשרה בדמיו], דלא קנסין ליה כולי האי, אבל שאני עבד [דקנסין אותו "עד מאה"], דכל יומא ויומא מפקע ליה ממצות [שהעבד] אינו מניח לו לקיים מצות שהוא מחויב בהן] [ואין ערך לשווי קיום המצות],

ואיכא דאמרי, אמר ריש לקיש, המוכר "בהמה גסה" לעובר כוכבים, קונסין אותו "עד מאה" בדמיה, [ומקשה] תנן [שנינו במשנתנו], והנותן לו [בהמה] בקבלה, אף על פי שאינו רשאי, קונסין אותו "עד עשרה" בדמיה?

[ומתירין] מכירה [דבהמה, דאמר ריש לקיש "עד מאה"] פסקה מיניה [הגוי לוקח ממנו הבהמה, ואין לבעלים שום שייכות אליה], קבלנות [דתנן במתני' והנותן לו בקבלה, דתנן דקנסין אותו עד עשרה, אין הבהמה נכנסת לרשותו של גוי לעולם] לא פסקה מיניה,

[וישאל על דברי ריש לקיש] דוקא מאה או לאו דוקא?

לעולם טעמא דרבנן משום איחלוף, ואינטריך למיצעי, כיון דלא פסקה מיניה איכא למימר לא אחי לאחלוף צמיעה גמורה, ו הכי קא"ל רבנן לר' יהודה, טעמא דידן [שאנו אוסרין למכור שבורה] משום דאתיא לאיחלוף בבהמה, אלא את [שאתה מותר למכור שבורה] מ"ט שרית, משום דאין יכולה להתרפאות, כמאן דובנה לשחיטה דמי וליכא למיחש לאיחלוף, דמאן דחזי ידע דלא מוצין ליה אלא לשחיטה, ולא אחי לזווי צמעה שלא לשחיטה,

והלא מרביעין עליה ויולדת, וכיון דמרביעין עליה ויולדת משהא לה לזוך וולדות, ומאן דחזי לה צמית העובד כוכבים לסוף שנה, או שנים סבר מותר למכור צמעה לעובד כוכבים שלא לשחיטה, ואמר להו לכשתלד [כשתראה שום שבורה בעולם שיולדת תימרו לי מ"ט שרית בשבורה דודאי אינה יולדת. רג.], דלא מקבלת זכר [משום דשבורה היא ואינה יכולה לסובלו. רג.],

תא שמע מממני, והנותן לו [ישראל שנותן בהמה לגוי] בקבלה, ולא קתני אע"פ שאינו רשאי אלמא מותר למכור צמעה לעזריה, דהא קבלה מכירה לעזריה היא, שאין חולק העובד כוכבים אלא צולדות, דקס"ד דלא פליג עובד כוכבים צמעה פטוימת צמעה [פי' דהמקשן הוכיח לעצמו מדלא תני אעפ"י שאינו רשאי, וברישא תני אעפ"י כו', ודאי משום דברישא מוכר העובר גופיה, ולכך אינו רשאי אליבא דרבנן, אבל הכא איירי שמקבל בהמה רק לעברה ולא לפטומה ולכך מותר אף לרבנן, אבל לפי האמת דמשני תני למכירה וה"ה לקבלנות, מצינו למימר דאיירי נמי בבהמה לפטומה. מים קדושים],

וליתעמך המשתתף לו דלא קתני, הכי נמי דרשאי, והא אמר אבוב דשמואל, אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובר כוכבים [בעל הטורים על הפסוק לא תחרש בשור ובחמור יחדו [דברים כב י] טמא וטהור, רמז שלא ישתתף צדיק עם רשע], שמו יתחייב לו שבועה, ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה שמות כג לא ישמע על פיך צמעה פין [שלא תבקש בפיך שישבע לך בעבודה זרה שלו. רג.],

אלא תנא מכירה אינו רשאי והוא הדין לכולהו והוא הדין לשותפות, ה"נ תנא מכירה והוא הדין לקבלנות, ומאי שנא מכירה דנקטא זה אינו רשאי ולא נקטיה צמעה מהני דעיקר מכירה היא עיקר איסורא היא מכירת צמעה,

תא שמע, רבי יהודה אומר המקבל בהמה מן העובר כוכבים וילדה, מעלין אותו בשווי, ונותן חצי דמיו לכהן, והנותן בקבלה אע"פ שאינו רשאי, קונסין אותו עד עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן, וחכמים אומרים כל זמן שיד עובר כוכבים באמצע [שיש לו שום חלק בה. רג.], פטורה מן

אבני חן למסכת בכורות

דהו דישאל חייב. רג] דכל משמע כל דהו, כמו לשפחמך אין כל צנית (מלכים ב ד),

וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים, ותהא פטורה מן הבכורה? אמר רב הונא, אפילו אונו אפי' אין שותפות לעובד כוכבים אלא צלחן הצבור, אינו קדוש [פי' דעושה בו מום הפוסל לקרבן, דודאי לא אמרינן דשערה אחת הנמכר לגוי פוטרי. מרומי שדה],

מתקיף לה רב נחמן [לכאורה לא הקשה רב נחמן מרב הונא עצמו, אלא הקשה על דבריו בבית המדרש], וליבא ליה כהן לעובד כוכבים שקיל אונו וזיל דאי נמי הו צבור בעל מום, נתן לכהן [ולא תירץ הגמ' על זה כלום, אלא מביא דברי רב חסדא ורבא שצריך יותר מאוזן שהכהן לא יוכל לומר לגוי מול את אבר זה, שאם ימול אותה תהיה הבחמה נבילה או טריפה],

איתמר, רב חסדא אמר, דבר שעושה אותו נבלה כגון שיש חלק לעובד כוכבים צושה או צגרגרת שלו, הואיל וחיותא צידה דעובד כוכבים, חשיב כמאן דהו כוליה דעובד כוכבים,

ורבא אמר, דבר שעושה אותו טריפה כגון מן הארכוסה ולמעלה,

במאי קמיפלגי רב חסדא ורבא? בטריפה חיה,

למאן דאמר רבא סבר דבר שעושה אותו טריפה, קסבר טריפה אינה חיה הלכך כמאן דהו כולה דעובד כוכבים דמי [שהרי אם ינטל האבר שהוא חלקו של הגוי הבחמה אינה חיה],

ולמאן דאמר רב חסדא סבר דבר שעושה אותו נבלה, אבל טריפה חיה, הלכך לא חשיב, אלא דבר שעושה אותה נבילה,

אמרוה רבנן [אמרו רבנן דבר זה דלהלן] קמיה דרב פפא, הא דרב הונא, ורב חסדא ורבא לא פליגי לא פליגי רב חסדא ורבא עליה דרב הונא [שגם רב חסדא ורבא סברי כרב הונא דאפילו אם יש לגוי אונו פטור מן הבכורה, בדמפרש בבכור עצמו], אצל רב חסדא ורבא פליגי [אי צריך שיהיה קנין הגוי בדבר שעושה אותה טריפה או נבילה, דחיינו באמו של הבכור],

הא [דמודו רב חסדא ורבא לרב הונא, חיינו] בו אס יש חלק לעובד כוכבים צבור ענו, אפי' צאנו אינו קדוש, הא [דפליגי רב חסדא ורבא] באמו או נצלות או טריפות,

אמר להו רב פפא [לרבנן דאמרו לפניו זו הסברא], מאי שנא בו, דבעינן כל בכור וליבא [ולכן מודו כ"ע דאפילו יש לגוי קנין באונו פטור מן הבכורה], אמו נמי בעינן [שמות לד יט פליפטר רחם לי י] פליפטר רחם [פליפטר שו' ו' ו' אס כל המקנה שלך [ואין לגוי חלק בו] מוכר, אס יסא שלך זכר מקדישו כדמתרגמינן דכרין מקדיש וליבא, אלא לא שנא [ונמצא שרב חסדא ורבא פליגי על רב הונא],

תא שמע, דאמר ר' יהושע בן לוי, המוכר "עבדו" לעובד כוכבים קונסין אותו "עד עשרה" בדמיו צלישנא צמרא גרסי' בעבד עד עשרה בדמיו, אלמא מאה דצממה לאו דוקא, דהא עבד דמפקע ליה ממנאמיו, ולא קנסין אלא עשרה?

שאני עבד להכי לא קנסין ליה טפי, משום דכי פריק ליה דלא הדר ליה למריה [וזה דבר של ענמית נפש, שאדנו יפור עליו ממון הרבה לפדותו מן הגוי, ולבסוף הוא יוצא לחירות], דקיי"ל צמסכת גיטין [דף מג] המוכר עבדו לעובד כוכבים, יצא למירות,

[דלא הדר ליה ברצונו אצל ישראל רבו, דמאחר שמכרו רבו לעובד כוכבים, שונא את רבו, ולא בעי למהדר ליה, הלכך לא קנסין ליה לרבו טפי, אלא עד עשרה בדמיו. רג],

וקפרינן בהמה מאי טעמא קנסין ליה טפי [עד מאה] משום דקא הדרא ליה, אי הכי א"כ, ליקנסיה טפי [יותר מעשרה רק] חד כדי שיעור דמיה ליקנסיה יותר מעשרה, דהא צמאי דהדרא ליה, אינו נשכר אלא כדי דמיה, וקנסא לא הו אלא י', הלכך לימני י"א צממיה ומו לא,

אלא עבד מילתא דלא שכיחא היא [שימכור אדם את עבדו לעובד כוכבים. רג], וכל מילתא דלא שכיחא, לא גזרו ביה רבנן [פי' לכן לא גזרו בעבד יותר מעשרה בדמיו, ובבחמה גזרינן עד מאה בדמיה, # ואולי יש להוסיף שעבד דמיו הרבה יותר מבחמה, ולומר בבחמה מאה פעמים בשויה אינה ממון הרבה, אבל בעבד מאה בדמיו הוא סכום גדול]:

[שנינו בברייתא לעיל] [והנותן בקבלה אע"פ שאינו רשאי, קונסין אותו עד עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן, וחכמים אומרים כל זמן שיד עובד כוכבים באמצע, פטורה מן הבכורה] וחכמים אומרים כל זמן שיד העובד כוכבים כו'; אמר רבי יהושע ושניהם [חכמים ור' יהודה] מקרא אחד דרשו, [שמות יג ב קדש-ל' קל-בכו' ר' פטר-פליפטר רחם בבני ישראל פטרם ופליפטר רחם לי הוה] צמסאל,

רבנן סברי אי הוה כמיז צבור צמסאל [ולא הוה כתיב "כל" בכור] הוה משמע בכור מקצת בכור [דאפי' אין לישראל חלק בכלו אלא במקצתו חייב לפדותה. רג] משמע אפילו מקצת צבור צמסאל הוה מיז צמסורה, כתב רחמנא "כל" עד דאיכא כוליה [בכור של ישראל לא מיחייב. רג],

ורבי יהודה סבר "בכור" כוליה בכור משמע, כתב רחמנא "כל" דאפילו כל דהוא [דאפילו בכל דהו אית ליה חלק בגויה מיחייב. רג],

איבעית אימא, דכולי עלמא בכור רובא משמע [שצריך רוב הבעלות של הבכור להיות ברשות ישראל כדי להתחייב בבכורה], מר [רבנן] דאמרי כל שיד ישראל באמצע [סבר] סבר [בכור] כל משמע למלווי אחא עד דליתוי כוליה צמסאל, ומר [ור' יהודה] סבר לגרועי אתא [דאפי' כל

אבני חן למסכת בכורות

הא נמי תנינא [לקמן מ: שמונה שם מומין], או עיני אחת גדולה כשל עגל ואחת קטנה או אחת קטנה כשל אוז, ונתנא # [אולי לא היה לרש"י גירסא זו, שלא היה מפרש מה דתנא להדיא בגמ'] גרולה גדולה כשל עגל, וקטנה קטנה כשל אוז,

בשלמא קטנה כשל אוז, אין במינו קדוש בבכורה, אלא גרולה כשל עגל יש במינו קדוש בבכורה ואפי' הכי הו' מומא, ואמאי איצטריך לרבי יוחנן למימר,

אלא לאו, משום דאמרינן כיון דאישתני, הוה ליה מומא [וחזור הקושיא מה בא ר' יוחנן לאשמועינן?]

[ומתריץ דלא תימא דהא נמי תנינא, שאין זה כוונת המשנה] לא, משום דהוה ליה שרוע דשרוע האמור בתורה זו היא שאזכרו אחד גדול ממזכרו, אבל שינוי אחד כגון שצמחו דומה לעו, לא שמעינן דמוס הוא, הלכך איצטריך לרבי יוחנן לאשמועינן,

[פי' רגמ"ה ו"ל ד"ה לא כתב, דשרוע מיפסל מטעם יתר בנטול דמי, וכבר העיר בס' ראשית ביכורים] ל"ל מטעם זה תיפוק ל' דבהדיא כתיב שרוע גבי מומין וצ"ע. יד בנימין],

הכי נמי מסתברא [שהפסול הוא משום שרוע], דתנן [לקמן מ:], מומין אלו שפירשו חכמים צנור [בבהמה] בין קבועין בין עוברין פוסלין [באדם] [דהיינו] צנור כל זמן שמוס צו לא יעבור,

יתר עליהן אדם, עיניו שתיהן גדולות, שתיהן קטנות, [ומפרש למה אדם חמור מבהמה] גבי אדם הוא דכתיב ויקרא כב איש איש מזרע אהרן, דבעינן איש שוה בורעו של אהרן שדומה לגבי אדם, אבל בהמה שתיהן גדולות שתיהן קטנות נמי לא הוי מומא,

[וא"כ למה בבהמה] אחת גדולה ואחת קטנה מאי טעמא, אי משום שינוי, אפילו שתיהן גדולות שתיהן קטנות נמי [הוי שינוי והיה צריך להיות מום], אלא לאו משום דהוה ליה שרוע [פי' זה כוונת המשנה, ואין להקשות על ר' יוחנן הא נמי תנינא?]

לא, לעולם אימא לך משום שינוי ומהכא לא מסתבר משום שרוע, [ו]שינוי הוי מומא [וחזור הקושיא על ר' יוחנן הא נמי תנינא, וראה רש"י להלן], ודקא קשיא לך [אי הטעם משום שינוי] אפילו שתיהן גדולות שתיהן קטנות [היה צריך להיות מום בבהמה],

[ומחלק בין אחת גדולה ואחת קטנה, ושתיהן גדולות ושתיהן קטנות] ה"מ [לכן באחת גדולה ואחת קטנה הוי מום] אי מחמת בריותא יתירא [שבחמה שהוא בריאה מאד עיניה גדולות, ואם זה הסיבה שעניה אחת גדולה] תרוייהו בעי למיברא, אי מחמת כחישותא יתירא, תרוייהו בעי מיכחש וזה דלא משונה הוא,

ואי קשיא אמאי איצטריך לר' יוחנן למימר, הא אוקימנא דשינוי הוי מומא, מריץ

מתקיף לה מר בר רב אשי חלוהו, מאי שנא מנפלים דאף על גב דלאו בני חיותא נינהו, קדשי,

דאמר מר [שמות יג יב וְתַעֲבֹרֶת בְּלִפְטֹרֵיהֶם לֵה' וְכָל] פֶּטֶר | שֹׁנֶר בְּהֶקְמָה [אֲשֶׁר יִהְיֶה לָהּ הַקָּרִים לֵה'], שֹׁנֶר "ב"בהמה שגר צמעי בהמה, שעדיין לא הגיע זמנו לנאח, ל"א שגר בהמה מה שבהמה משגרת ומשכלת,

אלמא אע"ג דלאו בני חיותא נינהו קדשי, הכא נמי אי נמי הוה ליה לעובר כוכבים דיה דבר שעושה אותו נבילה, ליקדוש חלק הישראל, אע"ג דלאו בר חיותא הוא?

התם [בנפלים] כיון דלא עריבו בהו חולין, קרינא בהו בבחמה [אנו קוראין לבהמה זו] "כל בכור", הכא [אם אבר של הבהמה שייך לגוי] כיון דעריבו בהו חולין, לא קרינא בהו כל בכור,

ר' אלעזר [פעם אחת. שט] לא על לבי מדרשא, אשכחיה לרבי אסי, א"ל מאי אמור [מה חידוש] רבנן בי מדרשא, א"ל

דף ג' ע"ב

הכי אמר רבי יוחנן כי מדרשא [שאר דברי רש"י שייכים להלן. ע"פ הצ"ק] אפי' מום קל ואפי' אין לעובר כוכבים שומפות אלא בלילה, שאם היה נוטל חלקו אינה לא נבלה ולא טרפה, אלא מום קל בעלמא, פטורה מן הבכורה,

[ועוד אמר ר' יוחנן] והדרתנן [לקמן מ:], רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה [דילפינן לה [להלן ה:]] מדרבתיב בבבבדר יז יא אה קבו ר"ש יר אן קבו ר' קשב אן קבו ר' עז עד שיהא הוא עז ובבבדר עז. ע"פ רג], ואם יש בו מקצת סימנין [פי' ואם יש בולד מקצת מראה אמו], חייב [ומפרש ר' יוחנן] @ דהאי "חייב" דקמני, חייב לימנו "לספה" קאמר, אבל למזבח לא קרב, דהאי דאשמיני הוי, מום קבוע הוי לשחוט עליו מוס קבוע [הוא, והבהן יכול] לשחוט עליו [על שינוי זה] צחוק, ככור צעל מוס ששחטו כהן ואוכלו,

בשלמא מום קל, קא משמע לן [ר' יוחנן] כדבר הונא דאמר אפי' אוז, ולאפוקי מדרב חסדא ורבא [שצריך להיות לגוי אבר שעושה אותו נבילה או טריפה],

אלא מום קבוע מאי קא משמע לן, דכיון דאישתני הוה ליה מומא, [וכי זה להשמיענו, הא] תנינא לקמן צ"ע על אלו מומין שומטין את הצנור (בכורות דף מ) ופיו דומה כשל חזיר הרי זה מום,

וכי תימא התם נשתנה [לצורת חזיר שהוא] בדבר שאין במינו קדוש בבכורה, הכא נשתנה בדבר שבמינו קדוש בבכורה ולהכי איצטריך לר' יוחנן לאשמועינן דמוס הוא,

אבני חן למסכת בכורות

*****

כיון דליכא למימר נמי דלאו משום שינוי הוא, אלא משום שרוע, אינטייך לר' יוחנן למימר,

מתני': כהנים ולוים פטורין קא סלקא דעתך אפטור חמור קאי [הק"ו]
מק"ו, אם פטרו לויס את של ישראל צכורי ישראל במדבר [לפי
הס"ד קאי על מה שפטרו הלויס פטר חמור של ישראל], דין הוא שיפטרו
את של עצמן [פטרי חמוריהן של עצמן, רג] ומשמע דגוף הלויס, פטרי
[פטרי] חמורי ישראל [והגמ' מיד מקשה על זה]:

דף ד' ע"א

גמ': [ומקשה על מה שמשמע במשנה שהלויס פטרו את פטרי חמוריהם של
ישראל, וכי] אינהו [הלויס] פטרי [את פטרי חמור], [הלא] אדם אדם
פטר, בהמה בהמה פטרה, דכתיב במדבר ג מה קח את־הלויים
תחת פל־בכור יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֶמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
בְּהֶמָתָם?

אמר אביי, הכי קאמר, כהנים ולוים פטורין בהמתם [של
כהנים ולוים] מקל וחומר, אם הפקיעה בהמתם של לויס
בהמה של ישראל במדבר, דין הוא שתפקיע את של עצמן
[כ"ש שבהמת הלויס עצמן פטורין מבכורה במדבר, ולקמן מקשה לדורות מנלן],

א"ל רבא, והא "פטרו אינהו" [הכהנים והלויס] קתני [תוס'],
[במקומות רבים מציינו שאביי לא חש לדחוק בלשון המשנה והברייתא, ורבא
הקשה עליו מדרקוק הלשון ופרש באופן אחר. יוסף דעת, ומביא רשימה ארוכה
במקומות שמציינו כן עיי"ש],

ועוד אם איתא דדרשין קל וחומר גבי צהמה אפילו מבכור בהמה
טהורה נפטרו [נאמר שפטורים ה] לויס, דהא צהמה טהורה לדידה, הפקיעה
צהמת ישראל, אלמה תנן בפרק שני [לקמן דף יג] לא נפטרו [הכהנים
והלויס] מבכור בהמה טהורה, אלא מפדיון הבן, ופטור חמור,

אלא אמר רבא [דהמשנה מדברת על פדיון הבן, ולא על פטר חמור,
ומתורץ ב' הקשויות שהקשה רבא על אביי] גבי צהמה לא דרוש רבנן קל וחומר
[אלא לומר בכור בהמה מבכור אדם], מדאינטייך לאקושי צכור צהמה טמאה,
לצכור אדם, דכל שאינו צכור אדם, אינו צכור צהמה טמאה, דלקמן [לקמיה],
שמע מינה גבי צהמה לא אמינא למדרש האי קל וחומר,

הכי קתני קאמר ממנימין, כהנים ולוים פטרו הן עצמן מפדיון הבן
מקל וחומר, אם הפקיעה קדושתן של לויס קדושת פשוטי הלויס
[פ' שאינם בכורים הפקיעו] את קדושת של ישראל קדושת צכורי ישראל
במדבר, לא יפקיע את של עצמן דין הוא ששפקע, קדושת צכורה שצחן
[שלאן ?], דלאמר לקמן [ה.], צכורי הלויס לא הפקיעו אלא עצמן,

[ומקשה לפי תירוצו של רבא] אשכחן אדם [כהנים ולוים שפטורים מן
הבכורה], בהמה טמאה מנלן דנפטרו כהנים מפטר חמור [אבל מן בהמה

ההיא גיורתא [גיורת, ומשמע שהיתה בקיאה במצות], דהווי מסריין לה
אחי [אחיה הגויס] עובדי כוכבים הווי חיותא לפטומה, אתאי לקמיה
דרבא למיעבי אי מיחייב צכורה, אמר לה, לית דחש לה להא
דרבי יהודה, דאמר שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה,

רב מרי בר רחל, הוויא ליה ההיא חיותא, הווי מקנה
לאודנייהו [לאוזן הבהמה] לעובד כוכבים לאפקועינהו מצכורה, [וגהגה
חומרא שאף שהיו פטורים מן הבכורה, היתה נוהגת בהם חומר בכורים] ואסר
להו לצכורות בגיזה ועבודה צכורים גמורים ויחייב להו לכהנים,
וכן לא חיותא ממה מקנהו דרב מרי בר רחל,

וכי מאחר דאסר להו בגיזה ועבודה, ויחייב להו לכהנים,
אמאי מקנה להו לאודנייהו לעובד כוכבים? דלמא אתי בהו
לידי תקלה שלא יגזו ויעבדו צהן,

אי הכי דלטובה נטוון מאי טעמא אמאי כלאי חיותיה כלו חיותא
דרב מרי? משום דמפקע להו מקדושתיהו,

והאמר רב יהודה, מותר לאדם להטיל מום בבכור [בעיבור],
קודם שיצא לאויר העולם ועדיין לא נתקדש, דצכור צהמס מליא
קדושתיה, דכתיב כל הצכור אשר יולד, ולא הוי כמטיל מום בקדשים?

התם [אם עושה מום בהולד] מקדושת מזבח קא מפקע ליה,
מקדושת כהן לא מפקע ליה דהוי צכור צעל מוס הנימן לכהן, ומייצ
כהן לנהוג צו קדושה שלא יגזו ויעבדו צו, וכשהוא שומטו אינו שומטו צאיטלי, ואינו
נמכר צאיטלי, ואינו נשקל צליטרא, דלקמן (דף לא),

הכא מכי מקני לה [אוזן אדם] לעובד כוכבים אפי' מקדושת כהן קא
מפקע ליה דלא מילא עליה שם קדושה, ואע"ג שהוא נוסה צו קדושה, הוי
כנוהג קדושה בחולין גמורין,

ואיבעית אימא, רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור ליטול
משום מן העובד כוכבים, דעובד כוכבים לא קני אלא צכסף, דלאמרי לקמן צכורות
צפרק שני (דף יג) [בגון ע"י בנו ובתו הגדולים דאית להו יד, וחבו ליה לעכו"ם
זכיה גמורה דאית ליה חלק בגיזה, רג], וחזי ליה איניש אחרינא [וכ"ע
לא ידעי, דלא גמרי דינא, רג], ואזיל ועביד [ומאן דהוי ליה לרב מרי דמקני
לעובד כוכבים אזיל נמי ומקני, וסבר דאפי' ע"י בנו ובתו הקטנים יכול לאקנויי,
ועביד על דין ונהוג בהו דין דחולין, רג], וסבר [אותו האיש] רב מרי
מילתא הוא דעבד מילתא צעלמא צדיצור, ואינו נוטל דמיו, ואתי בה
לידי תקלה [ולכן נענש]:

אבני חן למסכת בכורות

רחמנא לנכור, וכיון דרמס דהך ליה הוא, [ו]אזלינן אחר האס לענין ה' סלעים, אי משמיעין דכולן לויס פטורין, אפילו פחותין מזבן חדש שהיו צמדיה של הפקיעו, בן ליה נמי פטור,

[פ] דאף דהוולד מתייחס אחר אביו הישראל מ"מ לגבי פדיון בכור נחשב כלוי כיון דבפטר רחם תלה רחמנא והיא לוייה, ולכן אף שהנקבות לא הפקיעו במדבר, מ"מ כיון שהולד נחשב גם הוא כלוי שפיר מיפטר מבכורה מחמת עצמו. יד בנימין],

4. [ומקשה עוד] ואהרן שלא היה באותו מנין לא הוא ולא צהמותיו, שלא הפקיעו את בכורי ישראל לא ליפקע פטרי חמוריס ידיה, דתניא, למה נקוד על אהרן שבחומש הפקודים [במדבר ג לט פל-פקודי תלויים אשר פקד משה ואהרן על-פי ה'], [דכל נקודה בא למעוטי. רג], שלא היה באותו מנין?

אמר קרא [במדבר ג לט פל-פקודי] "הלויים", הוקשו כל הלויים זה לזה השמא איפריקין כוליהו מיוצמא [דגם בן לוי דלא היה לו שה פטור, וגם פחות מבן חודש, אבל כהנים אין ללמוד מזה לכן מקשה מיד],

כהנים מנלן [דבכורים שלהם פטורין]? כדרבי יהושע בן לוי, דאמר ר' יהושע בן לוי, בעשרים וארבעה מקומות [בבן יהודיע מונה ו"א מקומות שמצא בן, ומסיים ואולי ימצא עוד, וכאן אמר שהם כ"ד וקשה למצוא כ"ד אם נחפש, ואפשר טעות הוא בגרסת הדפוס וכו' ומאריך מאד בזה] נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן יחזקאל מר והכהנים הלויים בני צדוק,

דף ד' ע"ב

ולדורות מנלן שיפטרו בכורי כהנים לויס, דמהאי ק"ו לא שמעינן אלא צמדיה?

אמר קרא במדבר ג והיו לי הלויים, והיו בהווייתן יהו,

וממאי דבשה של בן לוי, נפטרו פטרי חמוריס של ישראל, דקאמרת לעיל בן לוי דהוה ליה שה דאפקע ליפקע?

אמר רב חסדא, נאמר כסף לדורות צכור אדם [צמדצר יח] ופדיון מנן חדש תפדה צערכך כסף חמשת שקלים, ונאמר שה לדורות [שמות יג] ופטור חמור תפדה צשה, מה כסף האמור לדורות, בו פדו לדורות, בו פדו לאותה שעה צכסף פדו צכוריס צאומה שעה, דכמיצ [צמדצר ג] ולקחת חמשת שקלים לגולגולת, אף שה האמור לדורות, בו פדו לדורות, בו פדו באותה שעה,

מה לכסף שכן פודין בו הקדשות [ויקרא כז] ואם המקדש יגאל את צימו וגו' ומועשר שני דכמיצ [דברים יד] ונחמה צכסף, הילכך פדו צו צכורות צמדצר כלדורות, תאמר צשה שאין פודין צו הקדשות?

טהורה גם כהנים אינם פטורים? אמר קרא במדבר יח טו אף | פדה תפדה את בכור ר האדם ואת בכור ר-הבהמה הפממה תפדה, כל שישנו בבכור אדם [ישראלים], ישנו בבכור בהמה טמאה, וכל שאינו בבכור אדם כגון לויס וכהנים דנפטרו מק"ו, אינו בבכור בהמה טמאה,

אמר ליה רב ספרא לאביו, לדידך דאמרת בהמתם דאצממה נמי קא דריש ק"ו [כהנים ולויס פטורים בהמתם מק"ו, אם הפקיעה בהמתם של לויס בהמה של ישראל במדבר, דין הוא שתפקיע את של עצמן],

1. בן לוי דהוה ליה שה צמדצר דאפקע פטרי חמוריס שהיו [לו] צמדצר [ולקמן מקשה מנלן דשה פטר את פטרי החמור] ליפקע, דלא הוה ליה שה דליפקע, לא ליפקע [פ] ונמצא דבר שהוא רחוק מן השכל, דכיון דכל הפטור של הלויים במדבר הוא כיון ששה שלהם פטר את פטרי החמור של ישראל, אז נאמר שאלו הלויים שלא היה להם שה, לא יפטרו חמוריהם במדבר,

וא"ת מ"מ ק"ו מיהא איתא אם פטר שה של בן לוי פטרי חמוריס של ישראל, כ"ש של שאר לויס שלא היה להם שה? וי"ל דאין זה ק"ו, שלא אמר הכתוב לקחת בהמה של לוי זה תחת בהמה של לוי אחר, אלא תחת בהמת ישראל, ומ"מ בדידה כשיש לו שה עבדינן ק"ו. תוס'],

2. [ועוד קושיא, על אביו ורבא כיון דשניהם דורשין ק"ו באדם, שהלוי פטור בכור שלו משום שפוטרו את בכורו של ישראל] בין לדידך [אביו דדרשת ק"ו גבי בהמה, כדמפרש צעריך לומר שדורש ק"ו גם באדם] בין לרבא דדרשיתו [שרבא דורש] ק"ו גבי צכור אדם, דכיון דדרשת [אתה אביו] לגבי צהמה [דפטורים מן הבכורה] כל שכן לגבי אדם, דאי לא דרשת ציה קל וחומר אדם מנא לן,

וכיון דדרשת [ק"ו באדם], איכא למיפרך לוי צכור בן חדש דאשכחן גבי פשוט [לוי] דאפקע קדושת צכורות צמי ישראל [פ] דאשכחן שהלויים הפשוטים שאינם בכורים הפקיעו קדושת הבכורות דבני ישראל, דכולן מנן חדש ומעלה נמנו, דכמיצ [צמדצר ג] מנן חדש ומעלה ליפקע צכור עצמו, [וצכורי] [דצכורי] לויס צמי חדש דין הוא שיפטרו עצמן מקל וחומר, מפשוטי צמי חדש, דהפקיעו קדושת צכורי ישראל, קל וחומר צמי חדש עצמן, פחות מבן חדש דלא אפקע פשוט דכומיה קדושת צכור ישראל לא ליפקע קדושת עצמו, ולמה לא נפדו צכסף צכורי לויס שהיו צמדצר פחותים מנן חדש [פ] כיון שאין עליהם ק"ו לפטור אותם מבכורה, יהיו צריכין פדיון],

3. [ומקשה עוד] לוייה [שילדה] מישראל לא תיפקע קדושת צכור צנה, דהא לא נמנו צמדצר אלא וצכריס, אכל נקבות לא הפקיעו כלום, אלמה אמר רב אדא בר אבהו, לוייה שילדה, בנה פטור מחמש סלעים,

הא לא קשיא [וכל הא לא קשיא שבגמרא כך פירשה אם אין קושיא אחרת אלא זו, זו אינה קושיא. הליכות עולם שער שני פרק שני אות ב], כדמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, דאמר פטר רחם, בפטר רחם תלה

אבני חן למסכת בכורות

קאמר, מאי טעמא פודה בו פעמים הרבה, משום דשה אחד של בן לוי, פומר כמה פטרי חמורים של ישראל,

איתמר ר' יוחנן אמר, קדשו בכורות שוללו במדבר, וריש לקיש אמר, לא קדשו בכורות במדבר,

[ומפרש] ר' יוחנן אמר קדשו בכורות במדבר, דרחמנא אמר ליקדשו, בדכתיב שמות יג קדש לי כל בכור, וריש לקיש אמר לא קדשו בכורות במדבר, מדכתיב שמות יג והיה כי יביאך, וכתיב בתריה והעברת, מכלל דמעיקרא צמדנר לא קדשו, והאי קדש לי כל בכור, מוקי ליה ריש לקיש צמדנר, אכל צמדנר לא קדשו, מדכתיב כי יביאך, והדר והעברת כל פטר חס,

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש [דאמר לא קדשו בכורות במדבר], עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות צמדות, כל אחד צנה מוצח ומקריב עליו, ומשהוקם המשכן נאסרו, דכתיב [ויקרא יז] ואל פתח אהל מועד לא יביאו וגו', ועבודה בבכורות צמדי ישראל היו מקריבים, ומכאן ואילך הכהנים, אלמא צמדות קדשו [שהיו עושין העבודה עד שהוקם המשכן]?

אמר ליה באותן שיצאו ממצרים, הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי אלא צמות שוללו צמדות [אין מכאן שום ראיה, דוכי] בן שנה בר מיעבר עבודה הוא הא משילא ממצרים עד שהוקם המשכן שפא מדא הוא דהוא,

ודקארי לה מאי קארי לה [לשון זה יש בש"ס 13 פעמים] [וכי לא ידע דלא מיתוקמא הדיא מתני' אלא באותן שיצאו ממצרים. רג? הכי קא קשיא ליה [בן הקשה ר' יוחנן], אי אמרת בשלמא דלא פסיק קדושתיהו דלא פסיק קדושת צמדות [משנצוה הקב"ה במצרים], דהנך שוללו צמדנר קדשו, איכא למימר [ד] הנך דמעיקרא שוללו [צמדנר] [צמדנר] נקדושתיהו קיימי כו', נמי לא פקעא קדושתיהו, אלא אי אמרת דפסק קדושתיהו, הנך דמעיקרא נמי פקעא ליה קדושתיהו [יש לעיין במה והאידך תפקע קדושתיהו [בפרט למאי דקי"ל קדוה"ג לא פקעי בבדי] ובשם אאמו"ר שליט"א [הרב אלישיב] ראיתי דגבי בכור אדם דהקדושה מצד מעלה שייך לומר פקעי קדושתיהו, ואה"נ גבי בכור בהמה דחייל על" קדושה לא אמרי "פקעי". יד בנימין],

ואידך [וריש לקיש אמר לך. רג] דקדוש [במצרים] קדוש, דלא קדוש [שנולדו במדבר] לא קדוש,

איתיביה, אותו היום שהוקם המשכן, קרבו להם בישראל נדרים, ונדבות, חמאות, ואשמות, "בכורות", ומעשרות [הרי שקדשו בכורות במדבר]?

אלא אמר קרא, במדבר יח טו אך | פרה תפדה את בכור ה' האדם ואת בכור ר'הבהמה הממאה תפדה, מה בכור אדם לא חלקת, בין לדורות, בין לאותה שעה בכסף, אף בהמה ממאה לא תחלוק בו, בין לדורות, בין לאותה שעה בשה,

אמר ר' חנינא, שה אחד של בן לוי, פטר כמה פטרי חמורים מישראל,

אמר אביי, תדע שלא נמנו צמדי ישראל שהרי מנה הכתוב עודפים באדם, ולא מנה עודפין בהמה מדלא מנה הכתוב עודפים צמדה, כמו שמנה צאדם, שלשה ושצעים ומאמס [במדבר ג מר וידבר ה' אל'משה לאמר: מה קח את'הלוים תחת פל'בכו'ר בכני ישראל ואת'המת הלוים תחת בהמתם והיו'לי הלוים אני ה': מו ואת פדויו השל'שה והשבעים והמאתים העדפים על'הלוים מקבו'ר בני ישראל: מז ולקחת'המשת המשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תקח עשרים גרה השקל],

ממאי, דילמא לא הוי לון לישראל נפיש להו בהמות טובא כלום,

לא ס"ד דכתיב במדבר לב א ומקנה | רב יהיה לבני ראובן ולבני'גד עצום מאד,

דילמא אפילו הכי דמקנה רב היה לבני ראובן, פשוטים דלוים הוו קיימי [היו עומדים במספר] לבהדי [בשוה ל] בכורי ישראל אפ"ה לא הוו עדפי [ישראל] צמדה, שהיו צמדי צמדת ישראל, עודפים על פשוטי צמדות לויס?

אמר קרא, במדבר ג ואת בהמת הלוים תחת בהמתם, בהמה אחת תחת בהמות הרבה,

ואימא הא דכתיב צמדת הלוים, צמדות טובא משמע, דלאשכחן צמדות יונה ד בהמה רבה, אלמא צמדה טובא משמע?

א"כ דצמדת לויס [וצמדת דישאל מרויחו] טובא משמע ליכתוב קרא כי הדדי או בהמה תחת בהמה, או בהמתם תחת בהמתם, מאי בהמת תחת בהמתם, מדשני קרא דציצוריה ש"מ חד פטר טובא,

אמר רבא, אף אנן נמי תנינא צמדתין ופודה בו צנה פעמים הרבה שאם חזר וקנאו מיד הבהן לאחר שנתנו לו, חזר ופודה צו פטר חמור אחר # [וצ"ע דוכי זה פירושה של פעמים הרבה, הלא לפי רש"י הוא קונה את השנה מן הכהן, ופעמים הרבה היינו על הרבה בהמות בבת אחת או בזה אחר זה ? ובמת' מביא מהחזון איש תירוצו על זה],

ור' חנינא דאמר שה אחד של בן לוי טעמא דמתני' מפרש, והכי

אבני חן למסכת בכורות

[ומתוך] הכי נמי באותן שיצאו ממצרים,

בשלמא ריש לקיש כדאמר טעם מוהיה כי יצאך והדר והעצרת,
אלא לר' יוחנן מאי טעמא?

ומינה איכא למשמע, דלא קדשו בכורות במדבר, דקמיני אותו היום, מכלל [ד]
אותו היום הוא דקדשו, מיכן ואילך לא קדשו שום ראשון הקריבו
כל בכורי בהמה שיצאו ממצרים,
[וצ"ע דאך יפרש שאותו היום הקריבו נדרים ונדבות וכו' וכי גם אלו לא הקריבו
מכאן ואילך?],

אמר ר' אלעזר, ר' יוחנן חזאי בחילמא [ראיתי את ר' יוחנן בחלום,
וזה סימן] דמילתא מעליתא אמינא [וכתי לראותו בחלום, משום
שאמרתי טעם יפה בדבריו. חק נתן באז], אמר קרא במדבר ג יג כי לי
כל־בכוֹרֹי כִּי־וָאֵם הִבֵּיתִי כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל־בְּכוֹרֵי בְּיִשְׂרָאֵל
מֵאֲדָם עַד־בְּהֵמָה לִי יְהִיוּ אֲנִי ה', בהוייתן יהו,

ורבי יוחנן, והיה כי יביאך, והעברת מאי עביד ליה? ההוא
מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל, עשה מצוה זו של
בכורות שבשבילה תיכנס לארץ ולהכי סמכינהו דחמנא להדדי,

*****

אמר ליה רב מרדכי [ר' מרדכי היה צעיר מרב אשי, אבל לא היה תלמידו,
והיה יושב לפניו ומוסר שמועות ששמע מרבותיו. ראה שטן] לרב אשי, אתון
הכי מתניתו לה [דר' יוחנן אומר קדשו, ור"ל אומר לא קדשו], אנן
איפכא מתנינן לה, רבי יוחנן אמר לא קדשו בכורות
במדבר, וריש לקיש אמר קדשו בכורות במדבר,

אמר ליה ואפכית נמי תיובתא [נמצא שכל הקושיות הם להיפך, מה
שאתם אמרתם שר' יוחנן הקשה לר"ל וכו' נמצא הפוך], ואפכיתו לה נמי
להא דרבי אלעזר ואמריתו ריש לקיש חזאי צלום, ומתריך ליה למילתיה
דריש לקיש, והא ר' אלעזר תלמידו דר' יוחנן הוא?

א"ל האי ד לא קדשו (להו) דקאמר ר' יוחנן [אליבא דרב מרדכי], היינו ד
לא הוצרכו ליקדש אס רוצה להקדיש אינו צריך להקדיש כשאר בהמות
חולין, שהרי הן קדושין היו משעה שנולדו, דהיינו נמי כדלעיל דלר' יוחנן קדשו
בכורות במדבר # [ואך יפרש את דברי ר"ל, קדשו שצריך לקדש, וצריך להסביר
למה?], אי הכי היינו דידן? קמ"ל חייב אדם לומר בלשון רבו
אע"ג דתרווייהו כי הדדי הוו פירושייהו, אפ"ה (קאמר) [אנא קאמינא] ליה בלשון
שלמדמיה,

שאל קונטריוקוס שם שר השר, את רבן יוחנן בן זכאי, בפרטן
של ליום אתה מוצא עשרים ושנים אלף ושלוש מאות גגרשון
כתיב (במדבר ג) שבעת אלפים וחמש מאות 7500, וצקת כתיב (במדבר ג')
שמונת אלפים ושש מאות 8600, הרי ששה עשר אלפים ומאה, ובמדרכי כתיב
(במדבר ג') שש אלפים ומאתים 6200, הרי שנים ועשרים אלף ושלוש מאות
22,300, בכללן אתה מוצא עשרים ושנים אלף וענלנן כתיב (במדבר
ג') כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף,

ושלש מאות להיכן הלכו?

א"ל אותן שלש מאות בכורות היו, ואין בכור מפקיע בכור,

איכא דאמרי, איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן [דאמר קדשו בכורות
במדבר], אותו היום שהוקם המשכן, קרבו להם ישראל,
נדרים, ונדבות, חטאות, ואשמות, בכורות, ומעשרות, [ויש
לדייק] אותו היום אין מיכן ואילך לא?

[ומתוך ר' יוחנן] אימא מאותו היום ואילך,

ומאי קמשמע לן? מאותו היום אין, מעיקרא לא שלא היה יכול
כל אחד לעשות מצוה להקריב בכורות שלו, אלמא חובות בבמה לא
קדשו דמוצות לא קדשו צממת ימיד [ואף לא בבמת ציבור. ע"פ הרג],

תא שמע [ומקשה ר' יוחנן לר"ל דאמר לא קדשו בכורות במדבר], נמצאת
אתה אומר בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל,
במצרים, ובמדבר, ובכניסתן (ישראל. ע"כ"ץ) לארץ, במצרים
מהו אומר שמות יג קדש לי כל בכור, במדבר הוא אומר במדבר
ה כי לי כל בכור בבני ישראל, בכניסתם לארץ הוא אומר
והיה כי יביאך והעברת?

אמר רב נחמן בר יצחק, בשלשה מקומות הוזהרו על
הבכורות ליקדש, ולא קדשו ולעולם לכשיכנסו לארץ,

ובמצרים נמי לא קדוש צממיה הא קאמרי' דקדוש והא מודו
כולהו לעיל, בלשון שיצאו ממצרים? ה"ק מהן [במצרים] קדשו, ומהן
[במדבר] לא קדשו,

מתקיף לה רב פפא, ובמדבר לא קדשו, והכתיב במדבר ג מ
וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה פֶּקֶד כָּל־בְּכוֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן־חֶדֶשׁ וְעַד־לֵאמֹלָה, וכן
חדש ודאי במדבר נולד, דהא האי מעשה בשנה שנית הוא?

אלא אי איתמר הכי איתמר, רבי יוחנן אמר קדשו ולא
פסקו, וריש לקיש אמר קדשו

דף ה' ע"א

ופסקו משעת החשון של חומש הפקודים ואילך,

אבני חן למסכת בכורות

מאי מעמא? אמר אביי דיו לבכור שיפקיע קדושת עצמו,

[וכי נאמר על משה] נתן מוחצה [שנתן מאת בכר], ונטל מוחצה [לעצמו], ומוחצה שלם לא החזיר [וגם מה שהחזיר לא החזיר בשלימות] שהיה לו [שלם מן] [להשלים] החזי, מאת ככר וחצי [בכר] וחמש מניס וחצי [דהיינו מוחצה של 11], והוא לא נתן אלא מאה ככר, כדכתיב מאת ככר, ואע"ג דכתיב (שמות לז), ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים 1775 עשה וינס, אלמא דיותר ממחלה החזיר [פ' דלפי מה שאמר השר שננטל מוחצה, הרי מה שהיה יותר על 200 ככר לא לקח ממנה כלום], אותו פסוק לא הזכיר אותו השר, שממכין היה לקנטרו בדברים?

אמר לו משה רבינו גיזבר נאמן היה, ובקי בחשבונות היה, ומנה של קודש כפול היה [ראה תוס'] והיה בככר ק"כ מניס [במקום ששים], ובאותן מאה ככר היו מאתים ככר, והאחד ככר וי"א מנה 1.11 היו האלף ו' מאות וע"ה 1775, שעשה וינס לעמודים [ואיך שיהיה החשבון עשה מהם הווים],

הוי בה [יש לשון זה בש"ס 12 פעמים, באמוראים: רבא 2, רב פפא 3, ר' יוחנן, רבה, ר' זורא 2, רב עמרם, אביי, רב אחאי] רב אחאי [היה בדור ראשון של רבנן סבוראי], מאי קא קשיא ליה, ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו', הנך לצקת, ואינך בי גזא [היה לאוצר הקדש]?

כתב קרא אחרינא דלא כתיב ציה לנקט ולא קמשיב לכולהו [ל 200 ככר], שמות לה כה [וכסף פקודי העדה מאת ככר ואסף ושבע מאי' ת וחמשה ושבעים 1775 שקל בשקל הקדש וגו'] [משום הכי א"ל כפול היה, רג],

ודקא"ל [זה שאמר לו] מנה של קודש כפול היה מנא ליה, איילימא מיניה מהאי קרא גופיה שהרי כאן [יותר משני מאות ככר] שבעים ואחד מנה, [דכתיב] שמות לה כה [ואת האלף ושבע המא' ת וחמשה ושבעים עשה וינס לעמודים מין [דמ]אלף ושבע מאות וע"ה 1775 [סלעים] יולא שבעים וחד מנה [דבכל מנה יש 25 שקלים, וכשתחלק 1175 ב 25 יוצא 71], וא"נ לא מהדר [קרא] אלא כמה דכתיב, מיהו הנך הוה ליה לקרא למימני דהו בככר וי"א מנה, ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט דפרטי, ולא עשה מהן כלל שיחשבו בככר, ש"מ כפול היה, ואם איתא [שהמנה לא היה כפול], מאה ואחד ככר ואחת עשרה מנה מיבעי ליה,

אלא מרלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט, ש"מ מנה של קודש כפול היה [ובין שהיה 71 מנה לא הגיע עדיין לככר],

ודילמא לעולם איכא לשאל [שאלת השר] אמאי לא אהדר [במשה] מאתים ככר, והא דאמרנא חי לאו דכפול היה אמאי לא מננהו בככר [ובוזה רצית לתרין דמנה של קודש כפול היה, מרלא מנה את 71 מנה בככר]. לאו טעמא הוא, ד כללי שהגיעו למאה [דמספר "מאה"] קחשיב בככר, ו פרטי כגון חד ככר לא קא חשיב בככרי לסיכך מנאן בפרוטרוט,

ככר = 60 מנה

מנה = 25 שקלים 100 דינרין

שקל = 4 דינרין-זוין

שקל דאורייתא = סלע

ככר = 1500 סלעים

ועוד שאלו, בגיבוי כסף אתה מוצא, מאתים ואחת ככר ואחת עשרה מנה, דכתיב שמות לה כה [שקל בשקל הקדש לכל העבר עליהם] מין עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלש מאות וחמשים מאות וחמשים, הרי מאתים ואחד ככר וי"א מנה 201.11, ככר הוי ששים מנה, ומנה מאה דינר, שהן [כל מנה] חמשה ועשרים סלעים, ושקל דאורייתא הוי סלע,

חשוב ס' פעמים כ"ה [פ' בין דמנה הוא 25 סלעים, וככר הוא 60 מנה], תמנא בככר אלף וחמש מאות 1500 סלעים, שהן שלש מאות 3000 סלעים, תמנא לשלש מאות ישראל ככר כסף, לשלש מאות אלף 300,000 מאת ככר, לשש מאות אלף 600,000 מאתים 200 ככר,

ולשלש מאות אלפים [שכל אחד נותן מוחצית הסלע], אלף וחמש מאות 1500 סלעים, ולחמש מאות 500 איס ר"ן 250 סלעים, ולחמשים איס כ"ה 25 סלעים, הרי אלף וי"א ע"ה 1775 סלעים, נרץ סלעים ועשה מהן מניס, מכל מאה סלעים [שכל מנה הוא 25 סלעים] ארבע מניס, הרי לאלף סלעים מ' 40 מניס, ולחמש מאות סלעים עשרים מניס [הרי יחד 60 מנה] הרי ככר, פשו להו רע"ה 275 סלעים שהן אחת עשרה מנה [אם תחלק 275 ב 25, ובכך באים אל החשבון של 201.11],

603,550 בני ישראל

ככר = 1500 סלעים, שהם 3000 חצאי שקלים

300,000 חצאי שקלים הוא 100 ככר

ל600,000 מניע 200 ככר

3000 ישראל = 1500 סלעים

500 ישראל = 250 סלעים

500 ישראל = 25 סלעים

נמצא ביחד סך = 1775 סלעים,

1500 = 60 מניס = ככר

275 סלעים = [100 סלעים = 4 מנה] 11 מנה

סך הכל נתנו ישראל = 201 ככר + 11 מנה

ובנתינת הכסף אתה מוצא מאת ככר, דכתיב שמות לה ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו', משה רבכם גנב היה, או קוביוסטום [גנב נפשות. רג, אבל ראה תוס' בראש הדף שלא נראה להם לפרש כן] היה, או אינו בקי בחשבונות,

אבני חן למסכת בכורות

כתנאי, ר' אליעזר אומר רפידים שמה, ר' יהושע אומר, שריפו עצמן מדברי תורה לפיכך צא עליהם עמלק, וכן הוא אומר ירמיה מזג ל' אֶהְפֹנוּ אָבוֹת אֶל־בָּנִים מִרְפִּיּוֹ יָדִים מִכָּאן שריפו ידיהם מן המורה,

ועוד שאלתיו, מאי לשון שמים? ואמר לי שמים שמה,

כתנאי, ר' אליעזר אומר שמים שמה, רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שמות לזנות את צנות מואב,

במדבר כה ותקראן לעם לזבחי אלהיהן, רבי אליעזר אומר ערומות פגעו בהן ותקראן משמע גופן היה פוגע בהן [ערומות היו מהלכות ופוגעות בהן בישראל דהיינו ותקראן הן עצמן כלומר בשון נוגע בהן כדי לבער בהן יצרן, רג, וראה בן יהודה], ר' יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין ולשון מקרה הוא:

שמות יג יג וְכָל־פֶּטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם־ל' א' תִּפְדֶּה וְעֶרְפָתוֹ , שמוות לד כ וּפֶטֶר חֹמֶר ו' תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם־ל' א' תִּפְדֶּה וְעֶרְפָתוֹ ,

מהני: פרה שילדה מין חמור, וחמור[ה] שילדה כמין (סוס) [פרה. הרא"ש], פטורה מן הבכורה, שנאמר שמוות יג יג וְכָל־פֶּטֶר חֹמֶר תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם־ל' א' תִּפְדֶּה וְעֶרְפָתוֹ , שמוות לד כ וּפֶטֶר חֹמֶר ו' תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם־ל' א' תִּפְדֶּה וְעֶרְפָתוֹ , שני פעמים כמזכיר צמורה מד נקדש לי כל זכור (שמות יג) וחד נראה אמה (שמות לד), עד שיהא היו ל' האם חמור, והנולד חמור שהוא דומה לאמו,

ומה הם באכילה אומן שאין דומין לאמן [ומכאן ראה לתיקון הגירסא וחמורה שילדה מין פרה, דאי חמור שילדה כמין סוס מה הו"א שיהא מותר באכילה. ע"פ הרא"ש]? בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה, מותר באכילה, וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה, אסור באכילה, שהיוצא מן הטמא טמא, והיוצא מן הטהור טהור:

נב: תנן התם [לקמן מז:], רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל פטור מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנין של אמו חייב, מנא הני מילי?

אמר רב יהודה, דאמר קרא במדבר יח טו כָּל־פֶּטֶר רָחֵם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יָקְרִיבוּ לָהּ בָּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה וְהִנְחִילָהּ אֶת־פֶּדֶה אֶת־כְּבוֹר־הָאָדָם וְאֶת־כְּבוֹר־הַבִּהֶמָּה וְהַטֹּמֶאֶת תִּפְדֶּה: טו וּפְדִיּוֹ מִכֶּן־חֲדָשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּהּ בְּסֹף חֲמִשָּׁתַּיִם שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא: יז אֵךְ בָּבוֹ רִישׁוֹ ר' אִי־בָבוֹ ר' בָּשָׁב אִי־בָבוֹ ר' עִז ל' א' תִּפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְקַק עַל־חַמְצוֹתָם וְאֶת־חֲלָקָם תִּקְטִיר אֲשֶׁה לְיָדֶיךָ לַה' מִדְּמֵי לְמִיכַחַד אֶךְ שׁוֹר כֶּשֶׁד וְעִז, דהא עניינא צנכור

אלא מהכא שמוות לח כט וְנִחַלְשֶׁת הַתְּנוּפָה שְׂבָעִים כֶּכֶר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת 2400 שֶׁקֶל אֲלָפִים הוּא פ' מניס [דלכל מנה יש 25 שקלים], לכל ק' [שקלים] ד' מניס, ות' [400 שקלים] הוּא ט"ז מניס שהרי כאן תשעים וששה מנה, ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט [כבר 2400 שקלים] (והאי) [והא האי] קרא חשיב פרטי צנכרי, דהכתיב שצעים ככר, מדלג כחב ע"א ככר ושלושים וששה מניס, ש"מ כפול היה, ועד דליהו ק"כ מניס לא היו ככר, שמוע מינה, מנה של קודש כפול היה,

ודילמא פרמא רבה שצעים, ולהכי קרי ליה פרט דלא הגיע למאה קא חשיב בככרי, פרמא זוטא כגון מד ככר לא קחשיב בככרי,

אלא אמר רב חסדא מהכא, יחזקאל מה והשקל עשרים גרה פסוק הוא ציחזקאל עשרים שקלים וגו' המנה יהיה לכם, אלמא המנה (כ"ה) [ס'] סלעים עשרים שקלים, חמשה ועשרים שקלים, עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם [בזמן ההוא היה משקל מיוחד בפני עצמו, אבן מכ' שקלים, ואבן מכ"ה שקלים, ואבן מט"ו שקל, לכן אמר כל אלו שלש המשקולות ביחד יחשב למשקל מנה, ולא יעותו את המשקל. מר, פ' דהיינו ששים שקלים ביחד],

דף ה' ע"ב

והא מאתן וארבעין דינר חויין [פ' דבכל מקום המנה הוא מאה דינר, וכאן הוא 240 דינרין], אלא כפול היה, וצמנה דקדוש הוּא מאתן 200, והנך ארבעים דטפו עליהו, זהו שהסיפו צימי יחזקאל, והסיפו עליהן שמוס, דלרבעין הוּא שמוסא מלכר, דצמאתן איכא ה' פעמים מ', והציאו פעם מ' ששים מצחון, והסיפו עליהן, ולא אמרי' שמוס מלגיו, שיחלקו לששה ויוסיפו על המשקל אחד מאותן חלקים, אלא ש"מ מנה של קודש מנה כפול היה, ושמוע מינה מוסיפין על המדות, ואין מוסיפין יתר על שתות, ושמוע מינה שתותא מלכר,

אמר ר' חנינא [בן דוסא. מנחת יהודה], שאלתי את ר' אליעזר [בן הורקנוס. מנחת יהודה] בבית מותבא רבא צנית המדרש הגדול, מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים?

א"ל גזירת הכתוב היא, ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד [קאי על הגדולים והשרים שהם ראשי המשפחות, דאל"ה הרי זה גזמא גדולה. ע"פ הבן יהודה] מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים [תוס'] מעולים מעונים מכספה וזהבה של מצרים,

ועוד שאלתיו, מאי לשון רפידים [לכן הקשה רק על מקום זה, מפני שהוא בלשון רבים. וראה בן יהודה], ואמר לי רפידים שמה,

אבני חן למסכת בכורות

שפת אמת,

הדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי, בהי לא ליכתוב,
לא ליכתוב רחמנא בשור, ותיתי מהנך [בבש ועז], מה להנך
כשז ועז שכן נתרבו אצל פסחים פסח זא מהן, דכתיב מן הכזשים ומן
העזים תקחו,

לא לכתוב בכשב, ותיתי מהנך [שור ועז], מה להנך שור ועז שכן
נתרבו אצל עבודת כוכבים בציבור פר לעולה, ושעיר למטאת,

לא ליכתוב רחמנא בעז, ותיתי מהנך [שור ובבש], מה להנך שור
וכשז שכן יש בהן צד רבוי אצל מזבח דכסין קרבים יש מהן לאשים
יומר מעז, [שהרי] שור [יש בהן צד רבוי] בנסכים, וכשז זאליה, הילכך צריכי,

ורבי יוסי הגלילי, אם כן דלא אחיא קרא חלא להכי, ליכתוב קרא
אך בכור שור כשב ועז [וגדע שכולם צריכין הקטרת אימורים], בכור
בכור למה לי, אלא לאו ש"מ עד שיהא הוא שור ובכור
שור,

ורבי יוסי הגלילי, האי פטר חמור פטר חמור מאי עביד
ליה?

מיבעי ליה לכדתניא, ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנא'
במדבר יח טו אך | פדה תפדה את בכור הָאָדָם וְאֶת
בְּכוֹר רֵחַתְהֶמָּה תַּמְיָאָה תַּפְדֶּה, שומע אני אפי' פטרי
סוסים וגמלים,

ת"ל פטר חמור, פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים
וגמלים,

ועדיין אני אומר, פטרי חמור בשא ולא בדבר אחר ושאר בכורי עמאה
פטרי סוסים וגמלים בכל דבר ולעולם קדושים בבכורה,

דף ו' ע"א

תלמוד לומר פטר חמור פטר חמור שני פעמים מקרא אחר
(שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה, אם אינו ענין למעט שאר בהמה עמאה משה,
שהרי מעטן בפסוק ראשון, מנהו ענין למעטן מכל קדושת בכור, פטרי
חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים,

*****

[ובא להקשות על ר' יוסי הגלילי שאמר שפטר חמור שני פעמים, ממעט סוסים
וגמלים],

פריך רב אחאי [יש 3 פעמים בש"ס פריך רב אחא, ועוד 6 פעמים פריך רב

קמישטעי, דכתיב לעיל מיניה כל פטר חס וגו', ונקט בכלהו בכור, ש"מ עד שיהא
הבכור כאמו, ולא יהא דומה לאחר, שיהא הוא שור, ובכורו שור, אפי'
בכו' ר' פשב, שיהא הוא כשב ובכורו כשב, אפי' בכו' ר' עז,
שיהא הוא עז ובכורו עז, יכול אפי' יש בו מקצת סימנין
[שדומה קצת לאמו יהיה פטור], ת"ל אך חלק,

והא תנא דממנין פטר פטר קנסיב לה לפרה דקא מפיק פרה
שילדה מין חמור, דפטורה מן הבכורה מן פטר פטר, עד שיהא היולד חמור והולד
חמור,

ופרה נמי גמרה מממור [עד שתהא היולד פרה והנולד פרה], ורב יהודה היכי
שזק קרא דממנין, וקנסיב למודא אמרינא?

הוא רב יהודה דאמר כרבי יוסי הגלילי, דתניא ר' יוסי הגלילי
אומר, אך בכור שור, עד שיהא הוא שור, ובכורו שור,
בכור כשב, עד שיהא הוא כשב, ובכורו כשב, או בכור עז,
עד שיהא הוא עז ובכורו עז, יכול אפי' יש בו מקצת סימנין
[שיהא פטור]? ת"ל אך חלק דכל אפי' ורקין שצמורה למעט,

במאי קמיפלגי? תנא דידן סבר, גלי רחמנא בחמור בקדושת
דמים דקדושת דמים הוא, שאינו קדוש [אלא] [כלל] דמיו [ואין קדושתו אלא
לכך] שפדוהו בשה, גלי ביה רחמנא דנדמה [אם אין חולד כאמו] פטור, וה"ה
לכור בהמה טהורה בקדושת הגוף דקדושת הגוף היא,

ור' יוסי סבר גלי רחמנא בקדושת הגוף [בשור או כשב או עז]
וה"ה בקדושת דמים, וגמר קדושת דמים מקדושת הגוף,

[תנא דידן יליף שהאם וחולד צריכין להיות מאותו המין מדכתיב פטר פטר,
ור' יוסי הגלילי יליף כל מדכתיב אך בכור שור],

ותנא דידן האי בכור בכור מאי עביד ליה? מיבעי ליה
לכדר' יוסי בר' חנינא, דאמר ר' יוסי בר' חנינא, למה נאמרו
אימורין בבכור שור, אימורין בבכור כשב, אימורין בבכור עז
בהאי קרא אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם, ואת דמם
תזרוק [על המזבח], ואת חלבם תקטיר, דכולם אימוריהם קרבים?

צריכא [לאשמועינן בכל אחת שצריכה הקטרת אימורים], דאי כתב
רחמנא בבכור שור, שכן נתרבה בנסכים שור נסכיו מרזים, חזי
ההין, וכשז ועז רביעית ההין, כשב שכן נתרבה באליה אלייתו קריבה עם
אימורים, כדמפרש בויקרא, מה שאין כן בשור ועז, בעז, שכן נתרבה אצל
עבודת כוכבים ביחיד [במדבר טו כז] ואם ינפש אחת תחטא בשגגה
והקריבה עז פת־שנתה לחטאת],

[קשה לי לא ליכתוב פרט כלל רק בכור בהמה המהורה, והוי כולל שור כשב ועז,
כדתחיל בקרא בכור בהמה טמאה תפדה, ואין לומר דהו"א כל מין בהמות אפי'
חיות דחיה בכלל בהמה, דהא כבר כתיב כל הבכור כו' בבקר ובצאן. וצ"ע.

אבני חן למסכת בכורות

אחאי, אבל רש"י כאן גורס מתקן לה רב אחא! הלא מריוהו! (הא שני "פמרי חמור") לזכר, ד אי כתב רחמנא חד, הוה אמניא, הוה אמנא הוי פטר ממור דבר שהיה בכלל צבור הנהגה הטמאה מפדה ויצא מן הכלל ללמוד שפדיוו נשה לא ללמוד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ולעולם (כל בהמות הממאות) נפדין בשה,

[ולבן] כתב רחמנא פטר חמור אחרינא מקלא אחר, ופטר חמור חסדה, לומר לך, פטרי חמורים זה נשה ולא פטרי סוסים וגמלים ולא אחר נשה, ואימא [שאר בהמות הטמאות] מעטינהו משה, ולעולם בכל דבר יקדושים צנכור?

[ומתריץ] א"כ לכתוב רחמנא פטר חמור תפדה בשה, וחמור תפדה בשה קרא תניינא חמור נשה מפדה [בלא מלת "פטר"], ואנא ידענא דנפטרי קמישמינא, פטר חמור תפדה בשה, פטר חמור תפדה בשה לוי מדהדר כחז פטור, ש"מ מדין פטר רחס ממעט להו לשאר נהמות טמאות, דאין להס דין צבורה, פטרי חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים,

[תנא דידן] במשנה יליף מפטר פטר עד שיהא היולד חמור והנוולד חמור, ובכור בכור וילף שכולן צריכין הקטרת אימורין, וריה"ג יליף מבכור בכור עד שיהא הוא שור ובכורו שור, ויליף גמי משם שכולן צריכין הקטרת אימורין, ומפטר פטר יליף ולא פטרי סוסים וגמלים]

ותנא רידן, למעוטי סוסים וגמלים מנא ליה? אמר רב פפא [שתנא רידן לומר דין זה מ"כלל ופרט" דכתיב], שמות לד יט בל-פטר דחם ל' ובל-מקנה תובר "כלל", פטר שו"י ונשה שור ושה [והמשך הפסוקים כ] ופטר ממו"ס פסדה נשה וחמור "פרט", כלל ופרט נהדי, אין בכלל אלא מה שבפרט, שור ושה וחמור אין [רק בג' מינין אלו יש קדושת בכורה], מידי אחרינא לא,

ורבי יוסי הגלילי [לא דרש כלל ופרט זה], **פטר** ממור **הפסיק הענין** [בערך 172 מקומות בש"ס יש לשון זה, ואם נצרך שיש בברכות מד. 2, ובפסחים צו: 2, ובקדושין לח: 4 יס יחד 22] דלא מדייני בכלל ופרט, דאי אקרא קמא קא מהדר, מכדי כתיב לעיל מיניה פטר שור ושה, לכתוב ותמור מפדה צשה, ונהדר אפטר לעילעל, אלא מהדר כתב פטר, ש"מ לאו אקרא קמא קמהדר,

ורבנן, וי"ו דמתנן ופטר הדר **ערבי** קרא ואהדריה אקרא קמא, דוי"ו מוסף על ענין ראשון [וי"ו הדר ערביה יש בחולין קלה, וביומא כד: יש הדר ערביה],

ור' יוסי הגלילי, לא לכתוב לא וי"ו ולא פטר אי אקרא קמא קאי,
לא לכתוב פטר לאפסוקיה, ולא נטריך וי"ו לערביה,

ורבנו, איידי דהא קדושת דמים, והא קדושת חנוף, פסיק
להו, והדר עריב להו למימר דלדייניה ככלל ופרט,

1. איבעיא להו, פרה שילדה מין חמור, ויש בו מקצת סימנין [של פרה], מזהו, [ומפרש האיבעיא, בהקדם למה ששינוי לקמן מוז: רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל פטור מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנין של אמו חייב] עז שילדה מין רחל, ורחל שילדה מין עז, דכי יש מקצת סימנין חייבת בבכורה, דהא טהורה, והא טהורה, הא קדושת חגוף והא קדושת חגוף # [שהדמיון הולך לאמו, מחייבת אותה בדניי אמו],

הכא [אבל הכא כפרה שילדה מין חמור] **דהא** **טמואה** **והא** **טהורה**,
הא קדושת הגוף והא קדושת דמים, לא, או דלמא כיון
דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה (הרי שיש דמיון בין ולד לאמו)
קדוש?

2. ואת"ל כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה קדוש, חמור שילדה מין סוס מהו, הכא ודאי [הולד] לא בת מיקדש בבכורה הוא, או דלמא דמחייסו שו כיון דמין צממה טמאה הוא נללא שמיא יתירא הוא [אין השינוי בין האם והולד גדולה כל כך] וכי אית [ליה] מנקת צמימס דאס חייב קדוש,

3. אם תמצא לומר כיון דמין טמאה הוא קדוש, פרה שילדה מין סוס מהו, הכא ודאי הא טהורה והא טמאה, הא בת מיקדש בבכורה, והא לא בת מיקדש בבכורה, או דלמא סימנין [מה שדומה קצת לאמן] מילתא משונה היא דלע"ג דאישתמי כולי האי, מחייבי ליה מקצת סימנין בצטורה?

תא שמע, בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה, פטורה מן הבכורה, אם יש בו מקצת סימני חייבת בבכורה, מאי לאו אפי' פרה שילדה מין סוס [פי' שנפשוט מבין גם האיבעיא השלישית] וש"מ סימנא מילתא היא, וכ"ש כולו אינ?

לא [אין לפשוט מכאן רק האיביעא הראשונה] **פרה שילדה מין חמור**
ומשום דתרווייהו קדשי צבורות,

ת"ש, פרה שילדה מין חמור, וחמור שילדה מין סוס, פטורה מן הכבורה, אם יש בו מקצת סימני חייבת בבכורה, מאי לאו אתרווייהו קאי האי ואם יש מקצת סימניו, ותפשוט מינה תרתי?

לא אפרה שילדה מין חמור דהואיל ותרייבו בני קדושם (צדמה) [צבורה] יניה, כי אית [ציה] מקתם סימנין חייב, ולא תפשוט מינה אלא חדא.

אבל חמור שילדה מין סוס, למאי קתני לה, לפטורא לאשמעין

אבני חן למסכת בכורות

שנולד מן הפרה הוא טמא, ויקרא יא גמל דברים יד גמל אחד צמורת כהנים [בפרשת שמעון] ואחד צמורת מורה [בפרשת ראה] שני פעמים, אחד גמל הנולד מן הגמלה, ואחד גמל הנולד מן הפרה,

ורבנן [דמתירין גמל הנולד מן הפרה], האי גמל גמל מאי עברי ליה?

חד לאסור עצמו, וחד לאסור חלבו,

ור' שמעון לאסור חלבו של גמלה מנא ליה? נפקא ליה מאת הגמל משמע את הטפל לגמל, והיינו חלבו,

ורבנן אתים לא דרשי, כדתניא [ובענין בפסחים כב: קדושין נו, ב"ק מא:]: שמעון העמסוני היה דורש כל את ואת שבתורה, כיון שהגיע דברים ד לאת ה' אלהיך תירא [שהרי על הקב"ה אין מה לרבות] פירש מכל דרשות שדרש, דכל אסין צאן לרבות, וזה אין מה לרבות צו, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהם? אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה,

עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים [שגם מהם צריך לירא], [ובדרך צחות שמעתי שגם ת"ח צריך שיראו מה'],

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, אלא מעתה טעמא דרבנן מגמל גמל, ור' שמעון מאת הגמל, הא לאו הכי הוה אמינא חלב דבהמה טמאה שרי, מאי שנא מהא דתניא הטמאים אלה הטמאים לבס כלל השקץ ה"א ימירא לאסור צירן שומן דג, ורוטבן, וקיפה ריסקוי צער וקפלוטות שצוליי קדינה שלהן?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא, דאמר מר צמסת נדה (דף ט) דם נדות נעבר מחמת הלידה ונעשה חלב הלכך חידוש הוא דמעיקרא הוה דם והאכלו צכרת והשחא מישחרי, וכיון דחידוש הוא, בבהמה טמאה נמי לישתרי, קמ"ל,

הניחא למאן דאמר, דם נעבר ונעשה חלב, אלא למאן דאמר [דיוולדת לבן אין לה דמים] איבריה מתפרקין הימנה מחמת הלידה ואין נפשה דמה חוזרת עליה עד עשרים וארבעה חדש ולפיכך מניקה אינה רואה דם נדה, ולאו משום דדם נעשה חלב, והשחא כיון דלאו מחמת דם קאסי לאו חידוש הוא, מאי איכא למימר?

איצטריך, סד"א הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא, והאי חלב כי אבר מן החי הוא ושרי, והילכך אפי' בבהמה טמאה לישתרי, קמ"ל,

דגמלה הוי, ופטור מן הבכורה כי לית ביה מקצת סימנין, דמשום רישא [במורה מן הבכורה] קמני חמור שילדה מין סוס, אכל סיסא [אם יש בה מקצת סימנין חייבת] לאו עלה מהדך, פשיטא השתא ומה פרה שילדה מין חמור, דאידי ואידי בני מוקדש בבכורה נינהו, אמרת אם יש בו מקצת סימנין אין, ואי לא לא, חמור שילדה מין סוס מיבעיא,

איצטריך, ס"ד התם [פרה שילדה מין חמור] הוא דייש לה [לפרה] קרנים והא [חמור] אין לה קרנים, הא [פרה] פרסותיה סדוקות, והא [חמור] פרסותיה קלוטות, אבל הכא [חמור שילדה סוס] דאידי ואידי אין לה קרנים, אידי ואידי פרסותיה קלוטות, אימא @ סתם סוסים אדומים הן חמור אדום בעלמא הוא ולסייג צמורה קמשמע לן:

[שנינו במשנתנו] ומה הן באכילה כו': למה לי למיתני שהיוצא? סימנא בעלמא הוא דלא תיחלף לך גילסתך צמשתה ומימא [פי' ולא תימא כדלהלן] טהורה שילדה מין טמאה אסור, וטמאה שילדה מין טהורה מותר [והיינו], דלא תימא זיל בתריה דידיה [אחר ולד הנולד], והאי טהור מעליא הוא [פי' ולא תימא שהוא טהור הגם שאמו טמאה], והאי [זה שנולד מן הטהור, לא תאמר] טמא מעליא הוא, אלא זיל בתר אימיה,

מנא הני מילי [שהולכין אחר האם]?

דתנו רבנן, ויקרא יא אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה, יש לך שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה ואי אתה אוכלו, ואיזה זה טהור שנולד מן הטמא,

או אינו אלא טמא הנולד מן הטהור [לא תאכל], ומאי ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה [פי' אך תפרש שזה כוונת הפסוק, הרי הפסוק אומר שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה, והלא זה הטמא שנולד מן הטהור אינו מעלה גרה ומפריס פרסה],

דף ו' ע"ב

הכי קאמר [פי' הפסוק לא קאי על הולד אלא על אמו], דבר [ולד] הבא ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה לא תיכול [פי' אף שאמו טהורה לא תאכל את הולד],

[ובדי שלא תאמר כן] ת"ל ויקרא יא גמל טמא הוא וסתם גמלים נולדים מן הגמלה, וכחך "הוא" טמא דמשמע שהוא טמא, ואין אחר שהוא גמל טמא [דהיינו] טמא הנולד מן הטהור וכגון שנולד מן הפרה טמא, אלא טהור,

[והבחייתא ממשך] רבי שמעון אומר [פי' שחולק על חת"ק וסבר שגם גמל

אבני חן למסכת בכורות

אלא לכתניא, למה נשנו בבבבמה טמאס וטהורס מפני השמועה צריה שיש לה שני גזין ושני שדראות, ולא נאמר צמורת כהניס [בפרשת שמני] [דכל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא מפני דבר שנתחדש בה. רג.], ובעופות מפני הראה,

גמל גמל נמי להכי הוא דאתא [פ' אנב שבא לחדש שמועה כתב נמי גמל, אבל לא בא לאסור חלבה]? כל היבא דאיכא למידרש דרשינן [בעין לשון זה בפסחים כד. עז. חולין קיח.],

*****

ת"ר, רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנים # [אין הבונה על סימני טהרה דהיינו מעלה גרה ושופעת שסע פרסות, אלא על סימני המין של אמו] חייבת, ר' שמעון אומר עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו [וכן לעיל אוסר ר"ש גמל הנולד מן הפרה],

איבעיא להו, לאכילה כגון פרה שילדה מין סוס [וסוס זה דומה במקצת סימנים לאמו הפרה], דקאסר רבי שמעון, דקמני גמל גמל שני פעמים, מי בעי ר"ש ראשו ורובו [כיון דלא קדוש בצבורה עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו, ה"נ כיון] דלא משמרי צאכליה במקצת סימנים, עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו, או לא,

[ומפרש למה יש לחלק בין חיוב בכורה לכשרות אכילה] לענין בכורה כתיב במדבר יח אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור, אבל לאכילה, גמל הוא דאמר רחמנא דאסיר, הא

דף ז' ע"א

אישתני מגמל שדומה לאמו במקצת סימנים שפיר דמי, או דלמא לא שנא [כיון שצריך ראשו ורובו לבכורה, גם לכשרות אכילה צריך כן]?

ת"ש, בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה, אסור באכילה ומאן שמעת ליה דך סגרא, ר"ש, [וקמני] ואם דומה ראשו ורובו לאמו, חייב בבכורה וקס"ד דמדקמני להו צהדי דדדי [אכילה ובכורה], שמע מינה דאפי' לאכילה נמי בעי ר' שמעון ראשו ורובו [תוס'],

לא לבכורה דוקא, דיקא נמי, דקא שבקה לאכילה דאורי נרישא וקם ליה אבכור ולא [אמר] [מני] אס ראשו ורובו דומה לאמו מותר צאכליה, ש"מ לבכורה הוא דבעי ר' שמעון ראשו ורובו, אבל לאכילה לא ש"מ לאכילה סגי במקצת סימנים,

לעולם אימא לך לאכילה נמי בעי ולעולם צמורייהו עינין ראשו ורובו, ובכורה איצטריך, סד"א הואיל וכתיב במדבר יח אך בכור שור, עד שיהא הוא שור ובכורו שור, ולא תיסגי ליה

וחלב דבהמה טהורה מגלן דשרי, אילימא מדאסר רחמנא בשר בחלב הא לחודיה שרי, ואימא חלב לחודיה אסור באכילה ומותר בהנאה, בשר בחלב בהנאה נמי אסור,

ולר"ש נמי דשרי בהנאה לקמן צפירקין (דף י') ר"ש אומר כו', משבחת לה דאיצטריך למיכתב דשר בחלב ואע"ג דחלב גרידא אסור נמי איצטריך למיכתב דיה למילקי על בישוליה לנקות על ציולו,

אלא מדגלי רחמנא דבפסולי המוקדשין, דברים יב תזבח ולא גי'זה רק ככל אות נפשך תזבח ואכלת דשר, בפסולי המוקדשין לאחר פדיון הכתוב מדבר בשר ולא חלב, הא דחולין שרי,

ואימא דחולין אסור באכילה ושרי בהנאה, דקדשים בהנאה נמי אסור,

אלא מדכתיב משלי כו בו ודי | חלב עוים ללחמך ללחם ביתך וחיים לגערו תיך, ודילמא לסחורה [ומוכרו להרווח בו כדי שיחפרנס. רג.],

אלא מדכתיב שמואל א יז יח ואת עשרת חרצי החלב האלה תביא לשר-האלף ואת-אחיה תפקד לשלו'ם חריצי גבינס, וקא"ל ישי לדוד שזליכס צמלחמה לשר האלף, ודלמא לסחורה [כדי שימכרם שר האלף לעובדי כוכבים. רג.], אמו דרכה של מלחמה לסחורה [הם רוצים להרוג את העכו"ם וימכרו להם דבר מחיה ! אלא ש"מ לאכילה שר האלף עצמו הביאום. רג.],

ואיבעית אימא מהבא, שמות ג ארץ זבת חלב ודבש, ואי לא דשרי, משתבח לן קרא במידי דלא חזי,

ואב"א מהבא ישעיה נה א הו' בל-צמא לבו למים ואשר אין-לו' בָּקָף לָבו שָׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְבוּ שָׁבְרוּ בְּלֹא-בָקָף וּבְלֹא מְחִיר יֵין וְחָלָב וְכַמִּיד לעיל מנייה לכו שצרו ואכלו,

אלא מעתה צין לצנן צין לר' שמעון דדרשי לעיל גמל גמל [לאסור חלב בהמה טמאה. רג.] [פ' והרי בפרשת ראה חזר על כל אלו שכבר אסרם בפרשת שמני] שפן שפן [coney - rabbit], ארנבת ארנבת [rabbit], חזיר חזיר, להני הוא דאתו [וכי גם הם באים לאסור חלב של השפן והארנבת והחזיר, למה צריך לזה דרש מיוחד הא יכולים ללמוד את זה מגמל, ולכן קשה] מאי דריש ציה?

אבני חן למסכת בכורות

בראשו ורובו, עד דאיכא כוליה, קמשמע לן,

וא"ר ירמיה, האי עצורו מן הטמא דקאמר, היינו דאיעבר מקלוט בן פרה שנתעברה מן הקלוט שפרסותיו קלוטות כגמל, וכן פרה הוא, ואליבא דרבי שמעון קאמר קרי ליה טמא, וקאמר אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד וצנו מותר, אס דומה לאמו צסימן אחד, אלמא לאכילה לא צני ר"ש ראשו ורובו,

האי תנא סבר לה כוותיה בחדא [שטמא שגולד מן הטהור טמא. רג], ופליג עליה בחדא [דלד' שמעון צריך ראשון ורובו, ולהאי תנא די בסימן אחד],

למימרא דרבי אליעזר [שאמר לעיל בברייתא שאם האב טמא ואמו טהורה, הולד מותר] סבר זה וזה גורם הסימל והאסור גורמין ליה שיצא, הוא טמא ואמו טהורה מותר, ור' יהושע סבר זה וזה גורם אסור,

והא איפכא שמעינן להו, ולד [שאמין] טריפה ואציו תמיס, הכי זה חס גורם, רבי אליעזר אומר לא יקרב לגבי מזבח [דוזה וזה גורם אסור], ורבי יהושע אומר יקרב לגבי מזבח?

בעלמא סבר ר' אליעזר זה וזה גורם אסור, ושאיני הכא דאם כן דעצורו מן הטמא אסור, נכתוב קרא שה כשבים ועזים, שה ושה למה לי, שמע מינה שה מכל מקום,

ורבי יהושע אמר לך, בעלמא זה וזה גורם מותר, והכא אם כן [שאם האב טמא והאם טהורה מותר], לכתוב קרא שור כשב ועז, כשבים ועזים למה לי, ש"מ עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה,

ת"ש [מצא ברייתא אחרת שיהיה ראיה ברורה], רבי שמעון אומר גמל גמל שני פעמים, אחד גמל הנוולד מן הגמל, ואחד גמל הנוולד מן הפרה, ואם ראשו ורובו דומה לאמו, מותר באכילה, שמע מינה לאכילה נמי בעי רבי שמעון ראשו ורובו, שמע מינה:

[שנינו במשנתנו] שהיוצא מן הטמא [טמא, והיוצא מן הטהור טהור] וכו': בעו מינה מרב ששת מי וגלים של חמור מהו, ותיביעי [ליה] [להו] דפוסים וגמלים,

דפוסים וגמלים לא מיבעיא להו, דלא עכירי [אלא צלולים], ולא דמו לחלב, מיא עול מיא נפוק [ואין סברא לאוסרה], כי קמיבעיא להו דחמור, דעכירי, ודמו לחלב מאי, מגופיה קא מימצעי ואסירי, או דלמא מיא עול מיא נפוק [ושרי], והאי דעכירי, הבלא דבישרא הוא מתמת ממנומות וקרחון הכשר,

אמר להו רב ששת תניתוה, שהיוצא מן הטמא טמא,

ת"ש, ויקרא יא ד אף אתה לא תאכלו מן העל' הגרה ומן הפרסי הפרסה את העל' פירמעה גרה הוא ופרסה איננו מפרים טמא הוא לך, זה אי אתה אוכל גמל אפי' נולד מן הפרה [אסור לאכילה], אבל אתה אוכל אחר הבא בסימן אחד של אמו, כלומר שדומה לאמו במקט, כגון טמא שגולד מן הטהור ודומה לאמו במקט, ואי זה, זה הבא בסימן אחד, זה טמא הנוולד מן הטהור, ועבורו [פ'] וגם אביו טהור [מן הטהור, יכול אפילו עבורו מן הטמא] [שהיה אביו טמא], ת"ל דברים יד ד זאת הבהמה אשר תאכלו שו' ר' ישה כשבים שה הכא משני כשבים וישה עזים, עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה [אבל הולד דומה לבהמה טמא], דברי ר' יהושע,

ר' אליעזר אומר, לא בא הכתוב להתיר את המותר דכיון דאציו ואמו טהורים, לא איצריך האי קרא דלך את זה תאכלו למישריה אלא להוסיף על המותר, ואיזה זה טמא הנוולד מן הטהור, ועבורו [ואביו] מן הטמא,

או אינו [אין הולד טהור] אלא עבורו [שגם אביו] מן הטהור, תלמוד לומר, דברים יד ד שו' ר' ישה כשבים וישה עזים, מכל מקום מדמיון שה שה תרי וימני, שמע מיניה דאפי' מלד האס, ולא מלד האב,

[ועכשיו בא אל הקושיא, מלשנו של ר' יהושע שאמר זה טמא הנוולד מן הטהור] קרי ליה טמא לקלוט [טמא שפרסותיו קלוטות] שגולד מן הטהור כרבי שמעון דאמר ליה היכא דלך צו מקט סימנין, וקאמר [ר' יהושע] אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד דאס יס לו סימן אחד של טהרה, שדומה לאמו במקט, מותר?

האי תנא [ר' יהושע] סבר ליה כוותיה בחדא [שטמא שגולד מן הטהור טמא. רג], ופליג עליה בחדא דר' שמעון צני ראשו ורובו [ור'] יהושע אומר שדי בסימן אחד [מה שיוכל לדחות דחי] [פ'] אף שהוא דוחק מתרין [כן] משום דמסקנא לאכילה נמי פשטינן דבעי ר"ש ראשו ורובו [פ'] שהוא דוחק כן כיון שכן הוא המסקנא. תוס' [פ'],

ואיכא דמקשי קושיא להך צרימא ומותיב ומתוך הקושיא משיב דבר לשאל, אי צני ר' שמעון ראשו ורובו לאכילה או לא, עבורו מן הטמא מי מעברא טהורה מטמא דקמני ועצורו מן הטמא, והאמר ר' יהושע בן לוי, לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהור, ולא טהורה מן הטמא, ולא גסה מן הדקה, ולא דקה מן הגסה, ולא בהמה מן חיה, ולא חיה מן בהמה, חוץ מר' אליעזר ומחלוקתו, שהיו אומרים חיה מתעברת מבהמה שמולקין כזי צפ' אותו ואת בנו בשמיטת חולין [דף עט], אס אותו ואת בנו טהב צו, וקמני כוי הכא מן החיים ומן הנבייה, אלמא חיה מתעברת מבהמה לדבריהם,

אבני חן למסכת בכורות

והיוצא מן הטהור טהור, מטמא היו משמע מגופיה דטמא # [פי']
דיוצא מטמא פירושו מן הטמא עצמו כגון בשר וכדומה, אבל מן הטמא משמע
ממה שעצור בטמא כמו חלב ושתן] לא קאמר, אלא מן

דף ז' ע"ב

הטמא מן הטמא משמע מינו # [הלשון "מינו" כאן צריך תיקון, ואולי צ"ל
"מינו" דהיינו מתוכו] של טמא (הן, דדמו למלצ), והני נמי מינא דטמא
הוא (מטמא קאמו) שצמח הטמא היו [ודמו למלצ], ואע"ג דלאו מגופיה מימנן,
אסירי,

ואיכא דאמרי, דסוסים וגמלים לא קא מיבעיא להו, דלא
שתו אינשי [לשום רפואה ולא כלום היו ולא אסור דלא חשיבי למידי. רג.]
[see urine therapy] [וביוסף דעת מביא שחולה שאין בו סכנה מותר לשתות
מ"ר של אדם], כי קמיבעיא להו דחמור, דשתו אינשי, ומעלו
לירקנא מאי,

אמר להו רב ששת תניתוה, היוצא מן הטמא טמא, והיוצא
מן הטהור טהור, והני נמי מטמא קאתי [ואע"ג שאינו יוצא מגוף
הבהמה, אלא מן המים ששותה ויוצא אה"ב],

מיתיבי [להקשות על רב ששת], מפני מה אמרו דבש דבורים
מותר, מפני שמכניסות אותו לגופן שאוכלין מפרחי האילן, ומהן
נעשה הדבש צמיעה, ואין ממצות אותו דונשנו מגופן וקשיא לרב ששת,
דהא הכא כיון דלאו מגופיהו מימנו שרי,

הוא רב ששת אמר כל שהיה צמח הטמא [טמא] דאמר בר' יעקב צטעמא
דדבש לאו משום שמכניסות אותן לגופן הוא, אלא דאמר דובשא רחמנא
שרייה דרחמנא שרייה צהדיא, וגזירת הכתוב היא,

דתניא ר' יעקב אומר, ויקרא יא כא אַךְ אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִפֶּלַח
שָׂרִיץ הָעוֹף הַתֹּלֵךְ עַל־אֲרֶבֶעַ אַיִשׁ לוֹ כָּרְעִים מִמֶּעַל לָדְגָיו לְעֵת בָּהֶן
עַל־הָאָרֶץ, וזה אתה אוכל, ואי אתה אוכל שרץ עוף טמא [והדרש
זה הוא פלא כמו שמקשה מיד, למה צריך לדרש זה],

שרץ עוף טמא בהדיא כתיב הוולד ממש [פי'] קורא להשרץ וולד ממש,
להוציא את הדבש וכדומה היוצא מן השרץ] צהדיא כתיב צו (ויקרא יא יג)
[1]לְעֵת־הַלֶּה מִשְׁקָלָיו מִן־קֶעוֹף ל' א' יִאָּכְלוּ שָׂרָץ הֵם?]

אלא שרץ עוף טמא אי אתה אוכל, אבל אתה אוכל מה
שעוף טמא משריץ, ואיזה זה, זה דבש דבורים דלהי דייקא "ואי
אתה" [אוכל שרץ עוף טמא], דמיהדר ומידוק מנייה, אכל אתה אוכל מה שעוף
טמא משריץ, שאינו ולד דוגממו, כגון דבש,
ל"א, אלא שרץ עוף טמא אי אתה אוכל, ומאידך קרא נסיב לה [ראה שטמ"ק]
[ויקרא יא כ] מן כל שרץ קעו"ף [ההלך על־ארבע שָׂרָץ הוא לָקַס] וגו',

יכול אף דבש הגזין והצירעין מין ארצה? אמרת [ואתה משיב ע"ו.
והלשון קשה קצת] לא [שאין דבש הגזין והצירעין מותרין],

[תוס' ע"ז סט], יש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי
הדבורים מעורבים בדבש וכו'? לכן נראה לר"ת דודאי רגלי הדבורים כיון דעצמות
בעלמא נניהו מותרים וכו'. תוס', והיה אומר ר"ת אף אם נשאר בו רגלי הובוב או
כנפים אינו חשוב כשרץ אלא עפר בעלמא. רא"ש שם],

ומה ראית לרבות דבורים ולהוציא הגזין והצירעין? מרבה
אני דבש דבורים דבש סממא (הווי) קרו ליה שאין לו שם לווי,
ומוציא אני דבש הגזין דבש הגזין הכי הוא דמיקרו והצירעין שיש
לו שם לווי,

[ולכא למישרי מדאשתבח א"י בדבש דכתיב ארץ זבת חלב ודבש, ואי לא דחזי
לן לאכילה היכא משתבח בו ארץ ישראל? שאין פירוש ודבש כי אם דבש תמרים
שהוא משבעת המינים שנשתבח בהן א"י שכולן מין פירות הן, לפיכך גם מה
שאמרה התורה דבש בדבש תמרים מיירי. מעדני יום טוב על הראש],

כמאן אולא הא דתניא, דבש הגזין והצירעין טהור מלקבל
טומאת אוכלין, דסממיה לאו לאכילה עד שימשש עליו, ומותר באכילה?
דלא כרבי יעקב [ר"ת ז"ל פסק בספר הישר דלא בר' יעקב משום דסתם
דמס' מבשרין [עיי"ש] דלא כוותיה. רא"ש],

טהור, אלמא בעי מחשבה צניחותא,

תניא נמי הכי, דבש בכורתו ואמאי לא משיש עליה, שהרי הוא בכורתו,
ודבש דבורים מיירי דאין כוונת אלא לדבורים מטמא טומאת אוכלין
שלא במחשבה,

חלי כעין ציצי זכר דיחמורתא שהחמור מוליאות מרחמן, סבור רבנן
למימר ביצי ניהו ואסירין משום אכר מן המי, שנעקרו מן הזכר צרס,

אמר רב ספרא, זרעא [שכבת זרע] דאילא [ram] הוא, דאזיל
בתר אילתא להזקק לה, ואיירי דרחמיה צר לא מזדקקא #
[ולכאורה קשה מהגמ' עירובין נד: מה אילת רחמיה צר, וחביבה על בועלה כל
שעה ושעה כשעה ראשונה], ואזיל בתר יחמורתא [fallow deer]
ונתרי שופן זרע הרבה ונקרש [ועד שהוא הולך אחריה סובל בגופו שכבת זרעו
ומתבשל בגופו הרבה וכשבא על היחמורה אגב דנתקשר חורע הרבה אינו נבלע
בגופה ומוציאתו לחוץ עם הריעי שלה, ואותו זרע כיון שנתבשל נראה כעין ביצים,
ואינן ביצים ושרו, דלאו כאבר מן החי ניהו. רג.],

אמר רב הונא, עור הבא כנגד פניו של חמור כעין שליו שהחמור
נולד צו [שבשגולד החמור יש לו עור דק על פניו כעין שליו, ולאוי שליו הוא ואינו
דבוק נמי לפניו אלא כך הוא בריה בפני עצמו ופירשא בעלמא הוא. רג.] מותר,

אבני חן למסכת בכורות

מ"ט פירשא בעלמא הוא,

רב פפא אמר, כגון שמצאו דרך בית הבליעה,

רב נחמן [בר יצחק. מנחת יהודה] אמר, כגון שמצאו שלם
שנגמרה כל זרמיו וגדול הוא, ואי עזרו לא היו משתהי צרם כולי האי,

רב אשי אמר, מתני' לאו כדחזינה דכלע, אלא שנמצא צמור, והאי דקמי
שכלע כיון ד רוב דגים במינן משריצין וזה השרץ מין אחר, וכמי
שכלע לפנינו דמי:

*****

ת"ר, דג טמא משריץ, דג טהור ממיל ביצים, כל המוליד
שילד עובר ממש מניק שיש לו דגים וכל הממיל ביצים אין לו דגים ו
מולקט פירורים ומפרנס בניו, חוץ מעטלף [bat] קלנ"א שור"ץ דומה
לעכבר ויש לו כנפים שאף על פי שממיל ביצים, מניק # [לפי מה
שחיפשי לא מצאתי שיש בהם בימינו עטלף שממיל ביצים Bats do not lay
eggs because they are placental mammals, not monotremes (egg-laying
mammals)]

דף ח' ע"א

הדולפנין [ורשי' לקמיה פירש שהוא mermaid] [dolphins, the word
dolphin meaning a fish with a womb] פרין ורבין כבני אדם שאם נא
אדם עליהם מתעצבות הימנו [משמע שרשי' גורם "מ"בני אדם],

the following is from the notes of the Art Scroll:
"There are marine animals," writes Rashi, "half of whose bodies are of
human form, and half in the form of a fish. They are called sereine in
French." Rashi clearly refers to mermen (the French sereine derives from
Latin siren, meaning mermaid), whose existence was widely accepted in
the ancient and medieval world and indeed until recent centuries.
(According to Raavad in his commentary to Toras Kohanim 3:7, sirens
are mentioned as well in Toras Kohanim ibid.) As understood by Rashi,
then, the Baraisa teaches that humans and mermen can interbreed.

Others suggest that the dolphins of the Baraisa are none other than the
familiar dolphins of the order Cetaceans. These endothermic
(warm-blooded) air-breathing mammals "reproduce as do humans"
(following the variant kbnei adam) in that they copulate ventrum to
ventrum (the manner ascribed to humans later in the Baraisa), bear live
young, suckle their calves, and rear them intensively for six or seven
years, to near adulthood. Dolphins were known by very similar names in
the milieu of the Baraisa: Latin delphinus, from Greek delphis. Delphis is
related to delphys, meaning womb, so that the genitive delphinos
probably denoted [a sea creature] possessed of a womb; the very name
dolphin thus suggests that the animals in question "reproduce as do
humans." Rav Yehudah may have called dolphins sons (or people) of the
sea because of their affinity for humans (they commonly approach and
accompany boats), and because they often evince humanlike intelligence
in their behaviors and social interactions.

מאי דולפנין? אמר רב יהודה בני ימא דגים יש צים, שחזין זרם
אדם, וחזין זרם דג וכלע"ז שריי"א [mermaid],

א"ל רב חסדא, תניא דמסייע לך, עור הבא כנגד פניו של
אדם [דהכי נמי יש לאדם עור דק על פניו כשנולד ואותו עור אינו לא מן האם
ולא מן הולד, וטהור הוא משום טומאת מת. רג], בין חי בין מת טהור
טהור מלמלא צמגע וצמשא,

מאי לאו בין הוא חי ואמו חיה, בין הוא מת ואמו מתה אפילו
הולד והאם מתים, אפי"ה העור אין מעמא, אלמא (דאמר שלי) [דאין] לא מן
הולד ולא מן האם, אלא פירשא בעלמא היא,

[השיב לו רב הונא. שט, # ואף שרב חסדא הבין שיש משם ראייה לרב הונא, רב
הונא עצמו לא הבין כן ולא שתק וחלק על רב חסדא] לא בין הוא חי ואמו
(מתה) [חיה. רש"י] בין הוא מת ואמו חיה שמגוף האם הוא, והרי
היא חיה, אכל לגבי אכילה כי שדית ליה צמר אס נמי אסור,

[והמשך רב חסדא להביא ראייה לדברי רב הונא] והתניא, בין הוא חי
ואמו חיה, בין הוא מת ואמו מתה [אלמא דפירשא בעלמא הוא]?

[ואמר רב הונא] אי תניא תניא:

מתני': דג טמא שכלע משמע דידעי ודאי שכלע דג טהור, מותר
באכילה, וטהור שכלע דג טמא אסור באכילה [ראה תוס' ד"ה
דג בתירין ראשון, שהגם שלגבי טומאה יחשב נתעכל, אבל לאכילה יהא אסור.
ועיי"ש עוד, וברא"ש בשם ה"ר משה ז"ל מפונטייזא מחלק בין היבא שאכל ולועם
בשניו ובין היבא שכלעו שלם כי הך דמתניתין דבהכי לא חשיב עיכול], לפי
שאינו גידולו אלא כשהוא חי כלע, אכל גידולו שרי, שהיזא מן הטורח
טהור:

גמ': טעמא דחזיניה דכלע, הא לא חזיניה דכלע, אמרי
אשרצי אשריץ דג טהור זה שנמצא בתוך הטמא נשך צגופו ועזרו הוא
ואסור, (מגלן), דתניא, דג טמא משריץ צגופו עזרו כשאר צהמה
ומה [ואסור], דג טהור ממיל ביצים [ג"ל בס"ד ביצה ביצה [היינו שני
פעמים ביצה 214=2*107] עולה כמספר טהר, פירוש אם תראהו מגדל ביצה
ביצה טהור אותו כי הוא גד טהור. בן יהודע] וישעז עליהן ומחממן עד שיוצאם
מן הקליפה כעופות [בע"ז בפרק אין מעמידין [מ.]. מפרש תרוייהו ממילי ביצים
נינהו, זה משריץ מבחוץ, וזה משריץ מבפנים. תוס'],

אי הכי דדג טמא משריץ כי חזינא דכלע, [למה לא] אמרי' האי
איעכלא האי דכלע איעכל, והוי רישי והאי זה שנמצא צמור אשרצי
אשריץ ועזרו הוא וליתסר,

אמר רב ששת, כגון שמצאו דרך הריעי צית הרישי ואי עזרו הוא,
צית הרתם מיצעי ליה לאשתמוכי [פי' וזה נקרא דחזין דכלע, דאי אפשר באופן
אחר, וכן בכולהו תירוצא],

אבני חן למסכת בכורות

עמהם] שכינה שנאמר (וינה 3) ויאמר ה' לדג [אבל אדם ונחש לא הוצרך לפרש משום דכתיב בתורה. קרבן אשם באז],

תנא, גמל אחור כנגד אחור [הנה פה עינינו בגדאד יע"א וסביבותיה בכל ארצות הערב מצויים גמלים הרבה, ושאלתי ואמרו שהם משמשין כשאר בהמות פנים כנגד אחור, ואולי הטבע נשתנה בזה, כמו שנשתנה בדברים אחרים וכו'. בן יהודה]:

[העתקתי מב"ב צג.],

[זה צריך עיון דלמעשה גם הגמל משמש פנים כנגד עורף,

ואולי מפני שדרך הגמלים שהולכים יחד הרבה זכרים ונקיבות, ומתוך החברה חולץ זכר אחד מצד אחת הנקבות שהוא להוט אחריה ומכניס ראשו וגופו מתחתיה ומגביה את צד האחור שלה עד שהיא נופלת מצד ראשה לארץ, ואולי לכן זה נקרא אחור, וגם י"ל דלאו דוקא גמל, אלא כיון שדרך כל הבהמות שהזכר עולה על הנקבה מאחוריה [פנים כנגד עורף] קורא לה האחור,

ומש"כ הרשב"ם שמשתנעות יש להבין גם ע"פ זה, שהגמל הזכר יש לו אוצר של ליחה לבנה כנגד פיו, וכשהוא רוצה שימשוך הנקבה אחריו הוא מוציא ליחה זו מפיו ומתלכלך כל סביבות פיו מליחה זו, וגם הליחה זו מפיו והוא כאילו מתפאר בזה, וכן כשהוא מזדווג עמה, וראשו למעלה מראשה זכ מליחה זו גם על גבי ראשה],

ת"ר, תרנגולת לעשרים ואחד יום לאחר שנמנעה מן התרנגול, שזה ציטטה ליגמר עד אחד ועשרים יום # [תרנגולת יולדת ביצים גם בלי זכר, ורק כדי שיצא מן הביצה אפרוח צריך הזכר להזריע את הביצה [החלמון], וזמון שהתרנגול בועל את התרנגולת עד שיוצא אפרוח הוא לערך 24-21 ימים. כן הוא בזמנינו], וכנגדה באילן לוז [almond, hazel nut tree] קורדל"א שגדילים זו אגוזים קטנים, ומשעת פרסיו עד שעת גמר פריו, שנים ועשרים יום,

כלב לחמשים יום גמרה נורת הולד, וכנגדו באילן תאינה [figs],

חתול לחמשים ושנים יום, וכנגדו באילן תות [mulberry] [אין ראייה מכאן שמכריזין עליהן בורא פרי העץ וכו'. תוס'],

חזיר לששים יום, כנגדו באילן תפוח,

שועל וכל מיני שרצים ששה חדשים, וכנגדם באילן תבואה כמאן דאמר (ברכות דף מ) עץ שאכל אדם הראשון מטה הימה, קרי לתבואה אילן,

בהמה דקה טהורה, לחמשה חדשים, וכנגדן באילן גפן,

בהמה גסה טמאה, לשנים עשר חודש, וכנגדו באילן דקל גדילין זו תמרים,

כל מין שביציו שביי הזכר כגון חיה ובהמה מבחון מוליד עוצר ממש, וכל מין שביי זכר שבפנים, מטיל מטילה הנקיזה ביצים,

איני, והאמר שמואל אוזן של יסוד ואוזן של בר, כלאים זה בזה להרציע, לפי שאין הזכרים דומים, דזה צליו מצמוץ, וזה צליו מצפנים, והוי"ו בה מ"ט? אמר אביו זה ביציו מבחון וזה ביציו מבפנים, ותרוייהו מטילי ביצים [זהו סותר להכלל שאמר שמי שביציו מבחון מוליד וכו']?

אלא כל שזכרותו הגיד מבחון, מוליד, מבפנים מטיל ביצים ואוזן נר זכרותו מצפנים [פ' באוזן ישוב, והילוך ביניהם בביצים שזה ביציו מבחון וזה ביציו מבפנים],

כל שתשמישו ביום יולד ביום, כלילה יולד כלילה, כל שתשמישו בין ביום בין כלילה, יולד בין ביום בין כלילה,

[ומפרש] תשמישו ביום יולד ביום, תרנגול,

כלילה יולד כלילה, עטלף,

תשמישו בין ביום בין כלילה, יולד בין ביום בין כלילה, אדם וכל דדמי ליה,

למאי נפקא מינה? לכדרב מרי בריה דרב כהנא, דאמר רב מרי בריה דרב כהנא, בדק בקינה של תרנגולין מערב יו"ט, ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים קודם היום ומצא בה ביצה, מותרת באכילה ביו"ט דלא נולדה כלילי י"ט אלא מאתמול, דתרנגולת אינה יולדת כלילה, כדמי לעיל, אימר לא בדק יפה,

והלא בדק יפה? אימר יצתה רובה וחזרה הוה, וכדרכי יוחנן, דא"ר יוחנן ביצה שיצתה רובה מערב יו"ט, וחזרת, מותרת לאוכלה ביו"ט דכמר יצאת רובה אזלינן,

כל שתשמישו ועיבורו שוה כגון כשז ועז ששניהם פנים כנגד עורף, וימי עיבורן שוה, ששוקין חמשה חדשים ויולדין, אס נא אחד על מין מצירו יולדים, ומגדלים מניקין זה מזה,

הכל משמשים פנים כנגד עורף, חוץ משלשה שמשמשים פנים כנגד פנים, ואלו הן דג # [אין הכוונה על כל מיני דגים, ובדאי הכוונה על הדלפונים שהביא לעיל שפרין ורבין בבני אדם, ואולי עוד מינים], ואדם, ונחש,

ומ"ש הני תלתא? כי אתא רב דימי, אמרי במערבא [פתם אמרי במערבא הוא ר' ירמיה תלמידו של ר' יוחנן כדאמרין בסנהדרין יז:], הואיל ודיברה עמהם [פ' שהקב"ה נתן בהם מבע זז ע"ש שעתידה לדבר

אבני חן למסכת בכורות

מזהמה, מכל הבהמה ומכל החיה כתיב [משמע מזהמה המקוללת יותר, כך נתקלל, ואין לך מקוללת בזהמה גסה יותר מממור], ארור הוא מבהמה שנתקללה מחיה [דהיינו ממור מן החתול],

ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשלש, ומאי ניהו עז [שיוולדת לחמש חדשים] מחתול, כך נתקלל הוא [הנחש] מבהמה אחד לשלש כגון בזהמה דקה טהורה דעיצורה לה' חדשים וצג' זמני (תלמא) הוי ט"ו, דהוה ליה חמיסר ירחי?

איבעית אימא, מכל הבהמה כתיב דמשמע מכל הבהמה המקוללת יותר,

אי בעית אימא לשם קללה הוא נאמר, הלכך קללה חמורה שמוכל לדרוש מן הפסוק שדי עילויה,

והכי נמי איכא לאקשווי, ואימא כשם שנתקללה בזהמה מחיה אחד לשנים, ומאי ניהו ממור משועל, כך נתקלל הוא מממור אחד לשנים, דהוה להו צ' שנים, אלא איכא לתרוצי קללה שדי עילויה, ועוד מכל הבהמה ומכל החיה כתיב דמשמע דמשום בזהמה שימירה קללתה על שום חיה, ומצינו ממור מקולל מחתול אחד לשבע,

א"ל קיסר [ראה בשט' בהשלמות דף 56 שהכוונה לאדריאנוס קיסר] לרבי יהושע בן חנניה [מצינו בכמה מקומות שר' יהושע בן חנניה היה מקורב לקיסר, ושאל הקיסר ממנו שאלות, ע"י חולין נטו; ס, חגיגה ה; שבת קנב, תענית ז. איזהו מקומן], נחש לכמה מיעבר ומוליד כמה שזיה עיצורו צמיעו, א"ל לשב שני, והא סבי # [לקמן משמע שהיו ביניהם גם צעירים] דבי אתונא מקום ארבעינהו ואוליד לתלת, הנהו מיעברי הוו מעיקרא ד' [שני].

והא קמשמשי שמושי ואי הוו מעברי לא הוו משמשי, שדך חיה ובהמה, מאחר שנתעברה, אינה מקבלת זכר? אינהו נמי משמשי כאדם,

והא חכימי אינהו הנהו סבי, וירדו לסוף המעשה? אגן חכימינן מינייהו,

[א"ל קיסר] אי חכימת, זיל זכינהו נחם ואיתינהו לי,

אמר ליה [ר' יהושע לקיסר], כמה הוו [חכמי אתונא]? שיתין גברי, אמר ליה [ר' יהושע לקיסר] עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי [חרדים], וכל ביתא אית בה שיתין ביסתרקי נסאות, עבר ליה [והקיסר עשה לו],

כי מטא להתם לכך שלהם, [על] לבי מבחא, אשכחיה לההוא גברא דקא פשיט חיותא מתמך בזהמה, א"ל רישך [הקצב חשב שמדבר על ראש הבהמה, אבל ר' יהושע אמר בלשון שיהיה משמע גם על ראשו של הקצב] לזבוני, א"ל אין, א"ל בכמה, א"ל בפלגא דווא, יחב ליה, לסוף א"ל [וכי] אנא רישא דחיותא אמרי לך צממיה

טהורה לתשעה חדשים, וכנגדה באילן זית,

הזאב, והארי, והדוב, והנמר [טיגריס], והברדלס [תוס'] אפס[spotted beast, leopard or hyena], והפיל, והקוף שיני"א נלע"ז [ape], והקיפוף [long tailed ape] כעין קוף הוא ויש לה זנב, ונלשון אשכנזי מרקס"א לשלש שנים, וכנגדן באילן בנות שוח [a species of white figs],

אפעה [בשט' פירש שהוא מין נחש] [checkered hyena or leopard] לשבעים שנה ממעבר אחר שבעים שנה שטולד, וכנגדו באילן חרוב, חרוב זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו שבעים שנה, וימי עיבורו משעת הפרס עד שעת גמר פירות שלש שנים,

נחש לשבע שנים [ראיתי אומרים, שאין הכוונה שכן הוא טבעו של נחש בכל פעם, אלא יש לפעמים שהוא כן, שהנקבה לפעמים אינה מקבלת את הזרע מיד, אלא אוגרת אותה לזמן, ואז הוא מקבלת אותה לתוך רחמה ומתעברת], ולאותו רשע לא מצינו חבר, ויש אומרים מוכססים מין בנות שוח, ולא בנות שוח ממש,

מנא הני מילי דנחש עיצורו שבע שנים? אמר רב יהודה אמר רב, ומטו בה משום דר' יהושע בן חנניא, שנאמר בראשית ג ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השרה, אם מבהמה נתקללה מחיה לא כ"ש שפחותה יותר מן חיה, שהרי עז ה' חדשים וחמול נ"צ [יום], והא ליכא למימר דהא מכל חיה היינו ארי או אפעה, דא"כ ליכמוז מכל החיה ולא ליצעי בזהמה,

אלא להכי כתב תרוייהו לומר לך, כשם שנתקללה הבהמה מחיה אחד לשבעה [שהחמור שהוא בהמה גסה עיבורו שנה, וזה שבע פעמים יותר מחתול שהיא חיה], ומאי ניהו חמור מחתול, כך נתקלל הוא מבהמה אחת לשבע דהוה ליה שב שני והכי משמע ארור הוא מכל הבהמה, כמה שהיא ארוכה יותר מן החיה, כשם שהבהמה נתקללה מן החיה על אחת ז', ומאי ניהו חמור מחתול, ששנה יס' ז' פעמים נ"צ [52x7=364], [שהחמור שהוא בהמה גסה טמאה עיבורו שנה שהוא ז' פעמים בחתול] כך נתקלל הוא [הנחש] מן הבהמה, כגון מבהמה גסה טמאה, אחד לשבע, דבהמה טמאה גסה י"צ חדש, וחשוב ז' פעמים י"צ חדש, היינו אחד לשבע (הן) [דהו] שבע שנים,

אימא כשם שנתקללה חיה מבהמה אחת לשלש שנים, ומאי ניהו ארי [שיוולדת לשלש שנים] מחמור [שהוא בהמה גסה טמאה שיוולדת לשנים עשר חודש], כך נתקלל הוא [הנחש] מחיה [מארי] אחת לשלש שנים, דהוה ליה תשע שנים?

דף ח' ע"ב

מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה דמירוש מכל החיה שנתקללה יותר

אבני חן למסכת בכורות

[הלא ראשך אני קנית],

[יש בשאלות הללו כמה ענינים: 1. דברי חכמה ממש, 2. מופתים, 3. החכמה לנצח את הויכוח, מה שקורין the power of debate וראה בשמ' שחידות על דברים בלתי-אפשריים מופיעות הרבה בספרות החכמה של העולם העתיק וכו']

1. [חכמה ממש] א"ל [חכמי אתונא לר' יהושע], **ההוא גברא** [פי' אנו רואים בן אדם] **דאזיל ובעי אתתא, ולא יהבו ליה** [ואדם זה שלא רצו ליתן לו אשה, חוזר והולך לאשה חשובה יותר, וע"ז שאלו], **מאי חזי ליה, דאזיל היכא דמדלו מיניה** שמיחסת מן הראשונה, וסולל אותה, הרי יש לו ללמד, הואיל ולא נתנו לו את הראשונה, כל שכן זו,

שקל [ר' יהושע] **סיכתא קבילי"א דצה לתתאי** דזה השפיל ידו ונענה כותל במקום שאין חור ו **לא עאל** [לא נכנס היתר], **דלי דזה הגזיה** [ידו] וזה **לעילאי** במקום שיש חור ו **עאל** [ונכנס], **אמר האי נמי** [אין אדם יודע שמה שם בין החשובים יותר] **מיתרמי בת מזליה**,

2. [חכמה ממש] **גברא דאזויף וטריף** שהלזה מעות לחצירו, ולא נפרע ממנו אלא בקושי שטרף לקומות, **מאי הוא דהדר אזויף** לאחריני, ולא נמייסר מן הראשון,

אמר להו, גברא אזל לאגמא ליער, **קטל** [חותך] **קמא** [מתחלה] **טונא** [משא של עצים] חתך חצילה ראשונה ולא **מציי ביה** להרימו על שכמו, [הדר] **קטיל ומנח עילויה** הואיל ונריך קיוע אחריס **עד דאיתרמי איניש** [ד. ע"י] **מדלי ליה**,

והאי נמי הואיל והפסיד צאמנה ראשונה, חוזר ומאמין לאחריס, עד שמזדווג לו לאדם נאמן, ומשתכר זו # [וצריך ביאור ?],

אמרו ליה, אימא לן מילי (דבריא) [מלשון בדוי] **מילי דכדי דכרי רוח** [דכריבי. ע"י] **ל"א מילי דכויז דכרי כוז**,

3. [חכמת הויכוח] **אמר להו, הוה ההוא כודניתא פרידה דילידא, והוה תלי ליה פיתקא** שטר צנוואר הוולד, **וכתב ביה דמסיק** [שתובעת] **בבי אבא** [מבית אביה של הפרידה] **מאה אלפא זוזי, אמרו ליה וכודניתא מי ילדה, אמר להו הי ניהו מילי דבריא דכדי,** אלו הן דברי רוח [כלומר דוקא זה הוא הכוב הגמור, שלא רק מה שמסופר הוא שקר, אלא שעצם נושא הסיפור אינו יכול להיות קיים במציאות. מהר"ל בשמ"ל],

4. [חכמת הויכוח] **מילחא כי סריא** [שאלו מר' יהושע אם מלח נסרח], **במאי מלחי לה?** **אמר להו בסילתא** שילא **דכודניתא** [של פרידה], [ושאלו לו] **ומי איכא סילתא לכודנתא,** [והשיב להם] **ומילחא מי סרי,**

אמר ליה [ר' יהושע לקצב] **אי בעית דאישבקך** [אם אתה רוצה שאני אוחק, ולא אמול את ראשך], **סגי נעוד ולך לפני,** [ו] **אחוי לי פיתחא דבי אתונא, א"ל מסתפינא, דכל דמחוי קטלי ליה,**

א"ל דרי כריכא דקניא טול חצילה של קנים, **וכי מטיית להתם נגד הפתח זקפה** זקוף החצילה לארץ **כמאן דקא מתפח** כאדם העומד לפוש,

אזל ר' יהושע **אשכח דרבנאי** אורכים **מגוראי** שלא יניחו אדם ליכנס, **ודרבנאי מבראי** שלא ילא אחד מן הזקנים לחוך, **דאי חזו הנך סבי כרעא דעיילא, קטלי להו לבראי** שהיתה אסקופת החדר עבה, ושופכין סובין או עפר עליה, וניכרות זה פסיעות האדם, וכי חזו כרעא דעיילא קטלי לשומרי [בראי] כי הניחו לזה, **ודנפקא** וכי חזו כרעא דנפקא **קטלי להו לגוראי** שהניחוהו ללאת,

והשומרים לא היו הורגים שום אדם, אלא"כ נכנס כולו לפניו על כרתן, או אחד יולא כולו לחוך,

אפכה רבי יהושע (לסנדל"ה, **קטלי להו לגוראי, אפכה**) **לסנדל"ה** ועמד על האסקופה, ונראית פסיעה אחת נכנסת ופסיעה אחת יולאה, ודחפוהו השומרים וילא, וכשצאו הזקנים ראו כן ודימו ששני בני אדם הן, אחד נכנס ואחד יולא **קטלי להו לכולהו** וקטלינהו לכולהו שומרים, ואח"כ נכנס רבי יהושע,

[**אזל**] **אשכח ינוקי מלעיל** צעליה, **סבי מלתחת** ולהרע נמכונו [אם במקרה יצילה אדם ליכנס. יד בנימין], **אמר אי יהיבנא שלמא להני** [להציעיהם], **קטלי לי הני** שהטות שלום לעליונים תחלה, הורגים אותו המתמונים, [ואומרים] [שאומרים ?], **סברי אנן עדיפינן דאנן קשינן טפי ואינהו דרדקי** אנו הזקנים ולנו היה לך ליתן שלום תחילה, והטות שלום לזקנים, הורגין אותו הצמורים, ואומרים הלא אנו חשובים מהם שאנחנו למעלה והם למטה,

אמר [ר' יהושע] **שלמא לכו,**

אמרו ליה מאי עבידתך מאי צעית הכא, **אמר להו** (אנא) **חכימא דיהודאי אנא, בעינא למיגמר חכמתא מינייכו,**

אי הכי דחכימא את ניבעי לך ניבעי אמן מניך, **אמר להו לחיי** [טוב, אני מסכים], **אי זכיתו** [לי] **אס נגמחוי כל דבעיתו עבדו בי, ואי זכינא בכו, איכלו גבאי** [תבואו לאכול אצלי] **בספינתא,**

[לכאורה זה היה חכמתו של ר' יהושע, שיבינו הצד שבנגד שלו היה פחד גדול, שאם ינצחו אותו מי יודע מה יעשו לו, אבל הם לא פחדו כלל שסוף סוף אם ינצח אותם יאכלו סעודה בספינתו, ועשה ר' יהושע כן שלא ימסרו את עצמם יותר מראי לנצחו],

אבני חן למסכת בכורות

מן הפתח, אמר להו אייתו מרי פשו"ר צלע"ז סיתרוה פתח הצנין והכול עד שיכנס, היינו מנא דלא שוו חביליה,

איתניהו למיעל כספיתא, הוילי וזכיהו היה מציאם אחד אחד צפני עצמו ומכניסו למדר, כל חד וחד כי חזי שיתין ביסתרקי, אמר כולהו חבירי להבא אתו סגר כל חבירי יבואו כאן, אמר ליה רבי יהושע לספונא רב המוצל שרי המר ספיתך וכן,

בהדי דקאתו [בזמן שבאו איתו לספינה לקח עפר מעפרם. שט], שקל עפרא מעפריהו,

דף ט' ע"א

כי מטי לבי בליעי מים שזאוקיינוס שזולעים כל מימות שזעולם שנופלין זו, ומציאין אותם עד מהום ופולטות אותן, והיינו דכתיב (קהלת א) והים אינו מלא מלא כוזא דמאי מבי בליעי,

כד אתו [כאשר באו למקומו של ר' יהושע] אוקמינהו קמי קיסר, חזנהו דהוו מעני מעונים ושפלים לפי שלא היו צאצא, א"ל הני לאו ניהו, שקל מעפריהו ושדא עילוייהו, אקשו לאפי מלכא העיזו ודברו קשות את המלך, כשהרימו ריח ארצם סצורים להיות קרובים לארצם, אמר ליה כל דבעית עביד בהו,

(אייתניהו) [אייתי הנהו] מיא [הביא ר' יהושע את המים] דאייתי [שהביא] מבי בליעי, שדינהו בתיגרא צללי, ל"א צמיגרא חצית, אמר להו [ר' יהושע לחכמי אתונא] מליוה להו [תמלאו את הכלי] ואיזילו לכו [ואח"כ אתם יכולים לילך לדרככם], מלו ושדו ביה [והתחילו לשפך מים לתוך ההבית], קמאי קמאי (ובלע) [הוה קא בלע. ע"י] להו, מלו עד דשמיט כתפייהו נשמטו שכמם ובלו להו ואזול צלו והלכו לאצדון:

*****

[מספר שבלי הלקט סימן ק"מ:]

זה הכלל אין מרשין אלא על הפת ואין מסבירין אלא על היין מה טעם לחם שהוא רשות שאם רוצה שלא לאכול לחם אפי' בשבת הרשות בידו, לפיכך נוטל רשות כדי שיסכימו כולן דעתן, אבל בברכת המזון וקידוש והברלה שהן חובה אין צריך לומר רשות אלא סברי מרגן או סברי מורי או רבותי כלומר תנו דעתכם על הברכה כדי לצאת בה ידי חובתכם והן עונין לחיים וכן יין שבתוך הסעודה אין צריך ליטול רשות שהרי מבין שיש לחם לאכול אי אפשר בלא שתיה ולפיכך צריך לומר סברי שהיין גורם דברים הרבה שאינם הגונים שמביא לידי שטות שכרות ושמן, דכתיב ויין ישמח לבב אנוש ישמח בתיב לשון שממה, וזה משמחו לא וזה משממו על כן הוא אומר סברי ומפני הפחד הוא אומר כך והן עונין לחיים כלומר רצוננו וסברתנו לשתות יין לחיים וכו'.

5. [חכמת הויכוח ומופת] בני לן [בנה לנו] ביתא באוירא דעלמא, אמר ישם [משמותיו של הקב"ה] תלא [ר' יהושע נתלה] בין רקיעא לארעא, אמר להו [ובעמדו שם למעלה אמר להם] אסיקו לי ליבני וטינא [העלו לי לבינים וטיט לכאן, ואבנה לכם בית],

6. [חכמת הויכוח] מציעתיה דעלמא היכא? זקפה לאצבעתיה אמר להו הכא, א"ל ומי יימר, [אמר להם ר' יהושע] אייתו אשלי ומשחו [תביאו חבל ומדרו],

7. [חכמת הויכוח] אית לן בירא בדברא [יש לנו בור בשדה, ואנו רוצים], עיילא למתא [שתביא אותה לעיר], אמר להו, אפשרילו לי חבלי עשו לי חגלים מפארי מקוצין ואעייליה [ואביא אותה לעיר] ואם אינכם עושין שאלתי, אף אני לא אעשה שאלתכם,

8. [חכמת הויכוח] אית לן ריחיא דתבירא, חיימיה מפור אומה, אמר [להו. ע"י] כרוכו לי מיניה גרדי גרדי צלע"ז פירג"ש, הוילאו לי ממנה חוטינן, כדרך נשים שמוציאין חוטינן מן הכגד ומספרין אותו כהן ואיחיימיה,

9. [חכמת הויכוח] משרא ערוגה דסכיני, במאי קטלי צמה קוצרין אותה, בקרנא דחמרא [ראה בענף יוסף על הע"י, שמפרש דקאי על שדה שעיר, שניתן לו הברכה על חרבך תחיה יכול לנצח אותו רק מי שיבוא על החמור, וממשיך והלא עדיין לא בא על החמור, וע"י ענה גם שעיר לא יהיה לעולם],

ומי איכא קרנא לחמרא? ומי איכא משרא דסכיני,

10. [חכמת הויכוח] אייתו ליה תרי ביעי, א"ל הי דוגתא מרגולת אוכמתי, והי דוגתא חיוורת?

אייתי להו איהו תרי גביני, אמר להו הי דעיזא אוכמתי, והי דעיזא חיוורתי,

11. [חכמת הויכוח] ורצוצא דמית אפרוח שמת צקליפתו מהיכא נפיק רוחיה, מהיכא דעל נפק,

12. [חכמת הויכוח, ואולי יש כאן קצת חכמה] אחוי לן מנא, דלא שוי חביליה הראנו כלי שאינו שום הספקד שהוא מפקיד, אייתו (כל חד וחד) בודיא ממלגה פשטוה לא הוה עייל בתרעא שהיה ארוך ורחב יותר

אבני חן למסכת בכורות

הזכרים, א"י [פ' אפילו אם תאמר] אפשר ללמס לא קדשי,

ולגומר מיניה כזכר צהמה טמאה, מצהמה טהורה? הא מיעט רחמנא הזכרים ה"א ימירה, משמע זו ולא אחרת,

איכא דאמרי, לימא דלא כרבי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי האמר אפשר לצמצם,

אמר אביי, אפי' תימא רבי יוסי הגלילי, שאני התם [בבבב] דכתיב הזכרים לה',

בשלמא לר' ירמיה, דלא מוקי לה כרבי יוסי הגלילי דקמפרש טעמא דמתניתין, משום (טעמא) דאי אפשר ללמס, שלא ילא ראש האחד תחלה דהוי פטר רחם היינו דלא קתני במתני' ויצאו שני ראשיהן כאחד כי היכי דתני לקמן בפירקין (דף יז) גבי מילתא דרבי יוסי הגלילי, דהא לא אפשר,

אלא לאביי דאפשר ללמס, וטעמא משום מיעוט דהזכרים, ליתני ויצאו שני ראשיהן כאחד דשמעינן מינה רבותא [דאפ"ה אינו חייב שנים],

ועוד תניא בהדיא, דאפי' צהמה טמאה, אמר נמי רבי יוסי, שניהן לכהן, חמורו שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, ויצאו שני ראשיהן כאחד, רבי יוסי הגלילי אומר שניהן לכהן, שנאמר הזכרים לה',

והא כי כתיב האי [הזכרים לה'] בקדושת הגוף צהמה טהורה הוא דכתיב, אלא משום שנאמר הזכרים לה' כזכור צהמה טהורה, דשמעינן מינה דאפשר ללמס, אמר ה"א לפטר חמור, תיובתא דאביי תיובתא,

דף ט' ע"ב

ורבנן [דפליגי על ר' יוסי הגלילי] לימא קסברי רבנן, מקצת רחם הנוגע בצכור מקדיש מקדשו, דאי כוליה רחם מקדיש, נהי דא"א לצמצם וראשון לחודיה קדיש, איכא למיפך חציצה מיהא איכא הא קודם ש"א כולו ילא אחיו, ותלך ביו לצין הרחם, וכמיז (צמדצר ח) פטר כל רחם, עד שיפטור כל הרחם,

ולר' יוסי ליכא למיפך דכיון דתרווייהו קדשו כחד דמו?

אמר רב [אשי] [שיותר מסתבר שרב אשי מסדר הש"ס מתרין קושית הגמ'] מין במינו ולאו שניהם מין אחד אינו חוצצין:

[שנינו במשנתנו] זכר ונקבה מפריש טלה [אחד לעצמו] כו': וכיון דלעצמו הוא, למה לי לאפרושי? לאפקועי לאיסוריה מיניה,

מהני': חמורה שלא ביכרה, וילדה שני זכרים נותן טלה אחד לכהן בפדיון, דממה נפשך חד מינייהו כזכר שפטר את הרחם,

[ואם ילדה] זכר ונקבה ואין ידוע אם זכר תחלה והרי הוא כזכר, או נקבה ילאמה תחלה ואין כהן כזכר, מפריש טלה אחד משום ספק, ומפקיע עליו קדושת פטר חמור לעצמו שהוא בעצמו יאכל הטלה, ולא יתנו לכהן, דכהן הוי מוילא מחבירו ועליו הראייה להביא עדים שהזכר ילא תחלה, ואיסורא ליכא דאפי' פטר חמור שפדאו בשה אין קדושה, לא צו ולא בפדיונו, דקדמי במתניתין, ואם מת נהנה צו, אלא גזל הוא דאיכא, אם אינו נותן את הטלה לכהן, דממונה הוא, והכא ליכא גזל דספק הוא,

שתי חמוריו שלא ביכרו, וילדו שני זכרים, נותן שני טלאים לכהן,

זכר ונקבה נותן טלה לכהן כשציל הזכר, או שני זכרים ונקבה דחדא ילדה זכר וחדא ילדה זכר ונקבה נותן טלה אחד לכהן דהא איכא חד זכר ודאי כזכר, ואידך דהוי ספק, דשמא הנקבה ילאמה תחלה, מפרש טלה והוא לעצמו,

שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות ספק הן, דשמא כל חד וחד ילדה זכר ונקבה, ושמא נקבות ילאו תחלה, הילכך אין לכהן כלום אלא מפרש עליהן שני טלאים לאפקועי לאיסוריהן והן לעצמו,

אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, נותן טלה אחד לכהן,

זכר ונקבה מפריש טלה אחד לעצמו דשמא אותה שלא ביכרה ילדה את הנקבה,

אריש קאי, כלומר מנא לן דפדיון פטר חמור בשה שנאמר שמות יג ופטר חמור תפדה בשה, [ולאו דוקא שה, אלא] מן הכבשים ומן העזים, זכר ונקבה צין שה זכר צין נקבה, גדול וקטן, תמים ובעל מום, פודה בו פעמים הרבה שאם חזר כהן ונתנו לו לישראל, ויש לו פטרי חמורים יכול לפדותו צו, נכנס לדיר להתעשר [פ' אם פדה חמורים בטלאים מוספק, ונשאר הטלאים ביד ישראל, טלאים אלו חייבין במעשר בהמה], ואם מת [פ' שפדה פטר חמור כשר בשה, ומת חשה. הגבילה הוא ממון כהן] נהניו בו מפרש בגמ':

גמ': מנא תנא דחמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים דאינו נותן לכהן אלא חד טלה? אמר ר' ירמיה דלא כרבי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי, האמר אפשר לצמצם דאמרין לקמן צפ' הלוקח עובר פרתו (בכורות דף יז), רחל שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, ר' יוסי הגלילי אומר שניהם לכהן, דאפשר ללמס, ששניהן ילאו כאחד, ושניהן כזכרות,

אמר אביי, אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני התם דכתיב גבי רחל, שמות יג הזכרים לה' דמשמע שנים, אצל בפטר חמור דלא כתיב ביה

אבני חן למסכת בכורות

דהא פסולי המוקדשין [כיון שהוא אסור פדיונו אסור] שאסורין בהנאה קודם פדיון, הוי פדיון נתפס כקדושמן ואסור [אבל בפטר חמור אף שהוא אסור פדיונו מותר, ולכן סבר ר"ש דפטר חמור מותר בהנאה],

ולא והרי שביעית המוכר פירות שביעית דפדיונה מותר הדמים מותרין לעולם והיא אסורה והפירות עצמן מתעברין בשעת הביעור, כשכלה לחיה, וקס"ד דהאי מקשה, דפדיון שביעית מותר לעולם, ולא שמיעא ליה הא דאמרין אחרון נתפס,

שביעית נמי פדיונה אסור [פ' שאם פודה אותה בדמים חרמים מותרין, אבל אם מחליף אותה באוכל צריכה ביעור], דאמר מר, במס' סוכה (דף מ) לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתעברין בשעת הביעור, לקח בשר יין, ילא בשר וזכבס יין, ציין שמן ילא יין וזכבס שמן, ו האחרון אחרון [נתפס בשביעית] להחזק, [והפרי עצמו] שגדל בשביעית, שצאו אלו ממנו, ככ"מ שהא [גם הוא] אסור מן הביעור ואילך,

ואיבעית אימא, ר' יהודה [דפטר חמור אסור בהנאה] ור' שמעון [דאמר שמותר] בהאי קרא קמיופלגי, דתניא, דברים טו לא תעבד בבכור שורך, אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים עובדי כוכבים, כגון בכור בהמה טהרה שיש בה שותפות לעובדי כוכבים, ולא תגוז בכור צאנך, אבל אתה גוזז שלך ושל אחרים, דברי ר' יהודה, אע"ג דמחייב ר' יהודה למיטב חזי דמיו לכהן, שרי בגזו ועבודה שאין קדושה לחזקין, אבל פטר חמור לא ממעט מהאי קרא, וכל כמה דלא ממעט לא שרינן ליה, דלא גרע מבכור בהמה טהרה, ולרבי שמעון ממעט ליה קרא,

ר' שמעון אומר [הפסוק לא בא למעט שותפין שמותר לעבוד ולגוז, אלא כך דורש הפסוק], לא תעבד בבכור שורך, אבל אתה עובד בבכור אדם [מעשה ידיו מותרין אפי' קודם פדיון], לא תגוז בכור צאנך, אבל אתה גוזז בכור חמור [חמור יש לה שער],

בשלמא לרבי שמעון, חיינו דכתיב תרי קראי [לאדם ולחמור], אלא לרבי יהודה, תרי קראי למעוטי שלך ושל אחרים [שהן שותפין] למה לי,

ותו, לרבי יהודה [שאין לו פסוק מיותר להחזיר], בכור אדם נמי נימא דאסיר?

אלא דכולי עלמא, שורך למעוטי בכור אדם הוא דאתא, כי פליגי בצאנך [ר' יהודה מוקי לה למעוטי שותפות גוי, אבל פטר חמור אסור בהנאה, ור' שמעון מוקים לאנך לפטר חמור דמותר בהנאה], דר' יהודה למעמיה, דאמר שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה [פ' ונותן חצי דמיה לכהן], וכי איצטריך קרא למישרי בגוזה ועבודה, ור' שמעון סבר, שותפות עובד כוכבים פטורה מן הבכורה, ולענין גוזה ועבודה לא איצטריך קרא, כי איצטריך קרא לפטר חמור,

אלמא כיון דלא מפקע, אסור בהנאה, מתני' מני? ר' יהודה היא, דתניא, פטר חמור אסור בהנאה [דברי ר' יהודה], ורבי שמעון מתיר [דאילו אליבא דר"ש אינו צריך להפריש שה מספק],

מאי טעמא דר' יהודה?

אמר עולא, [וכי] יש לך דבר שצריך פדייה ומותר קודם פדיונו,

ולא, והרי בכור אדם שצריך פדייה, ומותר בהנאה, למעשה ידיו קודם פדייה, דהא לא אשכחן דאסור?

אלא, [וכי] יש לך דבר, שהקפידה עליו תורה בשה וציון דמחמיר כולי האי, שקבע לו הכתוב פדיון בשה ולא בלחם, ומותר [והלוא] ודאי אסור בהנאה,

ומי הקפידה [תורה לפדותה בשה דוקא], והא רב נחמיה בריה דרב יוסף, פריק ליה בשילקי עשבים שלוקות בשויו שנותן עשבים שזה דמי החמור לכהן?

בשויו לא קאמר לא אמרי' [דודאי יכול לפדותה בהם], דלא חמיר מהקדשות, כי קאמרינן שלא בשויו, והכי קאמר, [וכי] יש לך דבר שהקפיד' עליו תורה לאפקועי לאיסוריה בשה ואפילו שלא בשויו, כדקמי מתני' גדול וקטן [ומותר],

[ולא], [פ' ואיך אמרת דמעמו של ר' יהודה שלכן אסור בהנאה כיון שהקפידה תורה בשה] והרי מעשר, שהקפידה עליו תורה בכסף צורי [ואינו אסור בהנאה] דאילו ממחלל על אסימון, כדכתיב (דברים יד) וזרם הכסף צידך, ותנן, רבי יהודה אומר, במזיד שנתכוון לחללו קידש' אס קידש' זו את האשה מוקדשת, אלמא מותר בהנאה לר' יהודה?

[ומתיר דלר' יהודה, אף שצריך לפדותה בשה] [לענין קדושי אשה] בפטר חמור נמי מיקדשא [אי קדש בה את האשה], כדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, אשה יודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה, ועולה ואוכלתו בירושלים,

הכא נמי, אשה יודעת דפטר חמור איסורא אית ביה, ופרקא ליה בשה, ומקדשא בתך דביני וביני ששם החמור יותר מן השם [אבל אין זה סתירה למה שאנו אומרים דמעמו דר' יהודה דפטר חמור אסור בהנאה הוא כיון שאמרה תורה שנפדה דוקא בשה],

ורבי שמעון מאי טעמא [אמר פטר חמור מותר בהנאה]?

אמר עולא, יש לך דבר שפדיונו מותר כגון הכל, שהכהן אוכל את השם בלא שום הקדשה והוא אסור קודם פדיון,

אבני חן למסכת בכורות

ואמר רבי אסי, א"ר יוחנן מ"ט דר"ש [ראיסורי הנאה אינם מטמאין
טומאת אוכלין], דכתיב [בטומאת אוכלין] ויקרא יא מכל האוכל אשר
יאכל, אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים לעובדי כוכבים דלית
חסור בהנאה [שכן סובר ר"ש דבשר וחלב מותר בהנאה להלן בע"ב] קרוי
אוכל, שאי אתה יכול להאכילו לאחרים אינו קרוי אוכל,

דף י"ע"א

א"י הכי דטעמא דר' שמעון משום הנאה הוא בשר בחלב מאי איריא
היתה לה שעת הכושר, תיפוק לי דאוכל שאתה יכול
להאכילו לאחרים הוא,

דתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון, בשר
בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה, שנאמר דברים יב כא פ'י
עם קדו' ש' אתה לה' אל ה'יך ל' א'תבשל ג'די בחלב אפ'י, ולחל'ן
הוא אומר [במדרש] שמות כב ואנשי קודש תהיו לי, מה להלן
אסור באכילה ומותר בהנאה דכתיב לכלל תשליכון אותו (שמות כג),
אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה?

חדא ועוד קאמר, חדא דאוכל שאתה יכול להאכילו
לאחרים הוא, ועוד לדידיה נמי לזכך ישראל עמנו הרי היתה לו
שעת הכושר, אזל שור הנסקל, ועגלה ערופה, לא היטה לו שעת הכושר, אפי'
קודם לכן, דבהמה בחייה בחזקת חסור עומדת,

[ובאן בא למסקנה מה שאמר רבא לעיל, דמודה ר"ש דלאחר עריפה שהוא
אסור], ואם איתא דלאחר עריפה שרי רבי שמעון, ליתני
ומודה רבי שמעון בפטר חמור דהא יכול להאכילו לאחרים הוא,
ובשר בחלב, שמתמאין טומאת אוכלין?

[ומתיר דלעולם סבר ר"ש דגם לאחר עריפה יהיה פטר חמור מותר, ולכן אמר
דאינו מטמא טומאת אוכלין] אי דחשיב עליה [הפטר חמור שהגוי יאכלנה]
הכי נמי, הכא במאי עסקינן דלא חשיב עליה לאכילה, ומשום הכי
לא תני ליה, דסתמיה לאו לאכילה קאי,

וטעמא מאי מטמא רבנן [ת"ק דר"ש, את הפטר חמור שמתמא טומאת
אוכלין אם לא חשיב עליה לאכילה]? אמרוה רבנן קמיה דרב ששת,
הואיל ואיסורו חישבו איסור דאסר ליה רחמנא לישראל, משויא ליה אוכל,
דכיון דאסר ליה, מכלל דלאו לאכילה לעובד כוכבים הוא,

*****

ולרבנן, מי אמר הואיל ואיסורו חישבו [לכן מטמא טומאת
אוכלין],

1. והא תנן [במדרש פ"א מ"א] שלשה עשר דברים אמרו בנבלת

בשלמא לר' יהודה דדריש לאנן, ולא של שותפות עובד כוכבים, היינו
דכתיב צאנך דמשמע המיוחד לך, ולא כתב צאן סתמא ושוורך אע"ג דמאי
למיכתב צבור שור, ומימעט נמי צבור אדם מיניה, אפי' הכי אטו צאנך כתב
שוורך,

אלא לרבי שמעון לכתוב שור ולאן שוורך וצאנך למה לי, קשיא,

אמר רבה אמר רבא גרסינן, ומודה ר' שמעון [ראמר דפטר חמור מותר
בהנאה ד] לאחר עריפה אס לא פלאו וערפו (כדינו) [נקיפין] [ואם לא
תפדה וערפתו] שהוא אסור להאכילו לכלל, מאי טעמא, גמר
עריפה עריפה מעגלה ערופה [כמו עגלה ערופה ד] אסורה בהנאה
משום דכתיב (דברים כג) שם, שם תהא קבורתה,

אמר רבא, מנא אמינא ליה [והולך ומפרש עד להלן י:], דתניא,
הערלה, וכלאי הכרם, ושור הנסקל ששטפו לאחר שנגמר דינו, דלא
ירדה צו טומאת נבילות ועגלה ערופה ששטפה לאחר ירידתה לנחל איתן,
דקי"ל דהיא אסרתה, וציפורי מצורע אסורין בהנאה במסכת קדושין (דף נז),
ופטר חמור*, ובשר בחלב,

[פ', רש"י מפרש שכל אלו מיירי שהם איסורי הנאה, ופליגי ת"ק ור"ש אי
מטמאין טומאת אוכלין, אבל אינם מטמאין משום נבילה, דבאלו ששייך שחיטה
כגון שור הנסקל ועגלה ערופה מיירי ששחטם ולעולם לא יהיו נבילה, ובפטר
חמור מיירי שעדיין מפרכסת, ולא ירדה לה דין נבילה, או מיירי בפחות מכוית
ומצטרפה לשאר אוכלין],

* ששטפו [לפטר חמור] ועדיין מפרכסת, שלא ירד לטומאת נבילה [פ' דאי מת
ודאי מטמא נבילה, שאין השחיטה מועלת להתירה].
אזל אס נגע צו שרץ מטמא טומאת אוכלים, שאס חזר ונגע צאכלים אחרים,
מטמאים, אע"פ שמפרכסת, דאמר דהעור והרוטב (חולין קין) השוחט בהמה טמאה
לעובד כוכבים, ומפרכסת, מטמא טומאת אוכלים, דמהניא לה שחיטת ישראל למהוי
מתעבה, הואיל ושחיטה דכוחה חזיא לה צהמה טהורה,
אי נמי אפילו ערפו ממנו דנבילה היא, ואיכא למימר בהם טומאת אוכלים, כגון
דאיכא פחות מכאן מינייהו דלא חזי לטומאת נבילות, מיטערף בהדי פחות מכבילה
אוכלין, ומשלימו לכבילה,

[ואומר הת"ק] כולן מטמאין טומאת אוכלין אס נגע צהו טומאה,
ואע"ג דליהו גופייהו אסרי, מהניא להו להכי, שאס נגעו צאכלין אחרים, מטמאין
אותן,

רבי שמעון אומר, כולן אין מטמאין טומאת אוכלין הואיל
ואסורין בהנאה,

[ומבשר דברייא] ומודה ר' שמעון בבשר בחלב, שמתמא
טומאת אוכלין, הואיל והיתה לו שעת הכושר קודם שישול,

אבני חן למסכת בכורות

עוף טהור, וזו אחת מהן,

רוז עס, ועשירים הם, ורגילין לאכול רוב עופות ושומן אינן צריכין מחשבה, ולא הכשר נבלת בהמה ועוף, משום דמטמאין טומאה חמורה, וחלב שחוטת בשוקים משום שכבר הוכשר בשחיטה, דכיון דלא ציי מחשבה, אהני ליה הכשר שחיטה,

הא טמאה בעיא מחשבה ולא אמרינן איסורו זהו # [הלשון זהו ?] חישובו,

וכי תימא הא מני רבי שמעון היא, הא מדסיפא רבי שמעון, הוי, רישא לאו רבי שמעון,

דקתני סיפא, רבי שמעון אומר אף הגמל, והארנבת, והשפן, והחזיר, אינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר דינו כבהמה טהורה, ואמר רבי שמעון מה טעם, הואיל ויש בהן אחד מ'סימני טהרה' [דסבר ר"ש ששני הסימנים שכתבה התורה בבהמה אינם סימנים אלא הסיבה למה הבהמה כשרה, ולכן אם יש בה סימן אחד הגם שאינה מותרת לאכילה מ"מ זה גורם שאינה צריכה לא מחשבה ולא הכשר. שמעתי], ומדאוסף ר"ש בסיפא, מכלל דרישא רבנן היא, וש"מ לית להו איסורו חישובו, וגבי פטר חמור דמטמאין לעיל דדחשיב עליה הוא, ואפ"ה מטהר ר"ש, דאכל שאי אהי יכול להאכילו לאחרים הוא, דמודה ר"ש לאחר עריפה שהוא אסור כדכ"ז,

אלא אמר רבא, דכולי עלמא לא אמרינן [אליבא דרבנן] איסורו חישובו "גרירא" [פ' לא אמרינן שבוה בלבר שנאמר האוכל לישראל, מכלל דראוי לאכילה לעבו"ם], ואפ"ה פלוגמיהו [דת"ק ור"ש לעיל אי פטר חמור מטמא טומאת אוכלין] דלגל חשיב [אליבא דשניהם מירי דלא חשיב], ולימא לדכ"ז [דאמר מנא אמינא לה], ודקשיא לך מאי טעמא דרבנן [דפטר חמור מטמא טומאת אוכלין אע"פ שלא חשיב], ואי דערפיה מיערף הכי נמי דמודו רבנן דלא מטמא טומאת אוכלין, הואיל ולא חשיב עליה,

דף י' ע"ב

הבא במאי עסקינן כגון ששחטו לפטר חמור, ואי דשחטיה לשם שחיטה גמורה, אפי' לר' שמעון הויא מחשבה ומטמא, אלא בשחטו ע"מ להתלמד בו הלכות שחיטה, ובהך פליגי, דרבנן סברי דשחיטה משויא לה אוכל כשחיטה גמורה מעליה, דאמרין דהעור והרוטב (חולין ק"ז) השוחט בהמה לעבוד כוכבים כו' כדפרישית לעיל, ור"ש סבר דשחיטה לאו מעלייתא היא, ולא הויא מחשבה,

ובפלוגתא דנימוס ור' אליעזר, דתניא אמר ר' יוסי, סח לי נימוס, אחיו של ר' יהושע הגרסי, שהשוחט את העורב [מין עוף טמא אבל יש בה שנים מדר' סימני טהרה בחולין סא]. להתלמד בו, דמו מבשרי אס נפל על הזרעים, וכל שכן אס שחטו שחיטה גמורה דמו מבשרי, אפילו לגופיה, דשחטו הויא מחשבה, ואי נחור ולא שחטו מו לא הוי פליגי בה רבי אלעזר, דודאי לעלמא הוא דמכשיר דמו, ולא לגופיה, דאיהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה, ר' אליעזר אומר, דם שחיטה לעולם מבשרי,

צריכה מחשבה לטמא טומאת אוכלין, אס נגע בהן שרץ, שאס חגע אחרי כן באוכלין כשרין מטמאם, וכל כמה דלא חשיב עליה לית ביה שום טומאת מגע, דנבלת עוף טהור אינה מטמאה אלא אס אכלה, ואז מטמאה אותן בגדים שהוא לבוש בשעת בליעה,

ואינה צריכה הכשר הואיל ויש עליה טומאה חמורה, לטמא אדם ובגדים אס היה אוכלה, ואמר בכריתות בפרק דס שחיטה (דף כא), וכי יותן מים וכו' מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה, צריכין הכשר, אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר, ולא שייך הכשר אלא בטומאה קלה דאוכלין, וכן מחשבה,

ואי איסורו חישובו, למה לי מחשבה [בנבלת עוף טהור]?

[ומתירין] הא מני רבי שמעון היא דלית ליה איסורו חישובו,

2. תא שמע, נבלת בהמה טמאה בכל מקום שהיא, סתמא לאו לאכילה קיימא, דמאיסא, ועוד שיש לה שני דחויין אחת שלא נשחטה, ואחת טמאה היא, וכן נבלת עוף טהור, והחלב שומן של נבלה טהורה, בכפרים דעניים הם, ואין רגילין לאכול עופות ושומן צריכין מחשבה להאכילן לעבוד כוכבים, ואס לאו אין מטמאין טומאת אוכלין, וא"ת, נבלת בהמה טמאה, טומאת אוכלין למה לה, הא מטמאה אדם וכלים, כ"ש [שאר] אוכלין ? תריך כדאמר בכריתות בפרק דס שחיטה (דף כא), דאי איכא פחות מכיות (טמאה) [נבלה] דאין עליה טומאת נבלות, שהרי אין בה שיעור, וזירפו לפחות מכביצה אוכלין, אס חישב על פחות מכיות זה לאכילה, מנערף עם שאר אוכלין להשלימה לכביצה, שאס יגע בהן שרץ יטמאו, (והחלב לא גרסינן, דליכא למימר ביה אין צריך הכשר, דאי בחלב נבלה הא אין מטמא טומאה חמורה דחשיב (ויקרא ו) יעשה לכל מלאכה, ואמאי לא ניצעי הכשר, ואי בשחוטתו ומשום שכבר הוכשר, הא שנינו בגמ' דהעור והרוטב (חולין קכח) חזר ר"ע להיות שונה כר' יהודה דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב, משום דאכתי לא אוכל הוא, דהא (דכפרים) [בכפרים] לאו צר אוכל הוא עד דחשיב עליה, ובטהרות דמשנה לא גרסינן ליה),

ואינם צריכין הכשר הואיל ומטמאה טומאה חמורה, צעוד שהיה זה זית שלם, צעודה היא מחוברת (בנבלה) [עם אציה], ואי אמרת איסורו חישובו, למה לי מחשבה?

[ומתירין] הא מני רבי שמעון היא,

3. תא שמע, נבלת בהמה טהורה בכל מקום סתמא לאכילת עובד כוכבים, דלא מאיסא, ועוד דלגבי ישראל אין בה אלא דיחוי אחד, הלכך אינה צריכה מחשבה לקבל טומאת אוכלין, להנערף פחות מכיות הימנה, לפחות מכביצה אוכלין, וכן נבלת עוף הטהור, והחלב של שחוטתו, בשווקים בכרמים דיש בה

אבני חן למסכת בכורות

יהודה, ורבי שמעון מתיר?

[ומתירין] רישא וסיפא מחיים, רישא בהנאת דמיו אס הכירה
לאחרים, סיפא בהנאת גופו כגון גזיה ועבודה [שכן תנא בפירוש בסיפא
ואסור בגזיה ועבודה],

וצריכא, דאי תנא הנאת דמיו, בההוא קא שרי רבי שמעון,
אבל בהנאת גופו אימא מודה ליה לרבי יהודה,

ואי תנא בהנאת גופו, בההוא קאסר רבי יהודה, אבל
בהנאת דמיו אימא מודה לרבי שמעון, צריכא,

וכן אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, מודה רבי שמעון
לאחר עריפה שהוא אסור,

ואמר רב נחמן, מנא אמינא לה, דתניא שמות יג יג וכל־פטר חמור
תפדה כשה ואסר־ל' א תפדה וערפתו', נאמר כאן עריפה, ונאמר
להלן [בעגלה ערופה] עריפה, מה להלן אסור [דכתיב דברים כא ד
וערפושם את־העגלה בַּחֵל], אף כאן אסור,

מני, אילימא רבי יהודה, [הלא] מחיים מיסר אסור [כדאמרין]
לעיל דפטר חמור אסור בהנאה], אלא לאו רבי שמעון היא,

א"ל רב ששת, [רב] ספרא חבריך תרגומה, לעולם רבי
יהודה, ואיצטריך, סלקא דעתך אמינא עריפה במקום פרייה
עומדת, מה פרייה מתרת דלאחר פדיונו דכתיב הכל שרי בהנאה אף
עריפה מתרת, קמ"ל,

אמר רב נחמן, מנא אמינא לה, מדרתני לוי הוא הפסיד
ממונו של כהן שלא פדאו גשה ויתנו לכהן לפיכך יופסד ממונו
יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים, כדמפרש בפירקא, ויאסר בהנאה,

מני, אילימא רבי יהודה, הא מיפסד וקאי דמחיים גמי אסור ומאי
מפסדא ליה עריפה, אלא לאו רבי שמעון היא ולאחר עריפה מודה?

איבעית אימא רבי יהודה, ואיבעית אימא רבי שמעון,

איבעית אימא רבי יהודה, אפסידא דביני ביני דמחיים [אי] גמי
אסור בהנאה, מני פריק ליה גשה בר דנקא, והשתא מפסיד הכל,

ואיבעית אימא רבי שמעון ואפילו הכי בהנאה לא מיתסר, ומאי אפסיד
ממונו לפחת מיתה מה שמיתא פחתתו, דמחיים הוה שוה מנה, ולאחר מיתה
אינה שוה אלא דינר להאכילו לכלכו,

רבי אליעזר חיינו תנא קמא?

אלא לאו איסורו חישובו הוא דליכא צדדי [פ' איסורו חישובו ביחד עם]
שמיטה כה"ג, איכא בינייהו, תנא קמא [חיינו גימור] סבר דמו
מכשיר לעלמא אס נפל על הזרעים אבל לגופיה בעי מחשבה
דאיסורו חישובו גרידא, לא אמרינן, והך שמיטה לא חשיבא לשווייה אוכל,

ואתא רבי אליעזר למימר, דם שחיטה לעולם מכשיר, ואפי'
לגופיה גמי לא בעי מחשבה דהך שמיטה משוייא לה אוכל, וצדדי גמי
פליגי, [ד?] רבנן [חיינו ת"ק לעיל שפטר חמור ממומא טומאת אוכלין] כר'
(אלעזר) [אליעזר?], ורבי שמעון כנימוס [דשחיטת איסור הנאה אינה מועלת
במחשבה], [ולעולם סבר ר"ש דפטר חמור לאחר עריפה אסורה, וטעם שרבנן
לעיל אומרים דפטר חמור מקבל טומאה הוא דהוי איסורו חשיבו בהרי שחיטה
גורם שקבל טומאת אוכלין],

ממאי, דילמא טעמא דר' אליעזר התם [בשחיטת עורב, דאמר דם
שחיטה לעולם מכשיר], דשאני עורב, הואיל ויש בו סימני טהרה
כדאמר באלו עריפות (חולין סא) משום הכי הוי אוכלא, אכל לגבי פטר חמור דלית
ליה סימני טהרה, אי לאו דחשיב משום הך שמיטה, לא מטמו ליה רבנן, ור' שמעון
אע"ג דחשיב עליה, פליגי, משום דאסור בהנאה לאחר עריפה כדכדכא,

ומנלן דסימני טהרה מילתא היא לאחזי ליה טומאה, דקתני
עלה דההיא צברייתא דלעיל נבלת נבלת טהרה כו', א"ר שמעון, מה
טעם, הואיל ויש בו סימני טהרה,

וכי תימא אי משום סימני טהרה, מאי איריא להתלמד,
אפי' להתעסק גמי דמתכין לחתוך דבר אחר דלאו לשמיטה איכין, אין
הכי גמי, ומשום גימור להודיע כחו, דאע"ג דשחטו להתלמד צו דהוי
שמיטה חשוכה טפי מלהתעסק, אפ"ה אינה גופיה לא מטמא ליה גימור,
[פ' ועדיין לא ידענו כמה פליגי ת"ק ור"ש בפטר חמור, וצריך לדעת אם יש מכאן
ראיה לרבה בדברי ר"ש],

איתיביה אבי לרבא, דאמר מודה רבי שמעון לאחר עריפה, לא רצה
לפדותו, עורפו בקופיין סבין גדול שכן דרך עריפה מאחוריו ממול
ערפו דכתיב וערפתו וקוברו, ואסור בהנאה, דברי רבי יהודה,
ורבי שמעון מתיר [ואת אמרת דר"ש אסור לאחר עריפה]?

אימא ומחיים אסור בהנאה, ור"ש מתיר,

והא מדסיפא מחיים הוי, רישא לאו מחיים, דקתני סיפא,
לא ימיתנו, לא בקנה, ולא במגל, ולא בקרדום, ולא במגירה
שיג"א סבין שיש בה פגיונות הרבה, ולא יכניסנו לחדר וינעול דלת
לפניו בשביל שימות, ואסור בגזיה ועבודה, דברי רבי

אבני חן למסכת בכורות

וכן אמר ריש לקיש, מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור,

ורבנן, ההוא

דף י"א ע"א

ורבי יוחנן, ואי תימא רבי אלעזר אמר, עדיין היא מחלוקת [דר"ש סבר דפטר חמור מותר בהנאה גם לאחר עריפה],

בהשג יד כתיב האומר ערכי עלי ואין לו כדי ערך, כתיב ציה (ויקרא כז) על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן, וכתיב בתריה וכל ערכך וגו', דאי נמי לית ליה שוה שקל, לא יעריכנו הכהן פחות משקל,

*****

איכא דמתני לה להא דרב נחמן דאמר לעיל מודה ר' שמעון לאחר עריפה אהא, [משנה דקדושין נו:]: המקדש בפטר חמור אינה מקודשת, לימא מתני' [דמשנה זו אתיא] דלא כרבי שמעון,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה, לאחר עריפה ודברי הכל,

אמר רב נחמן, הלכה כדברי חכמים דפדיונו צשה כל דהו, וכמה? אמר רב יוסף אפי' פטרוזא שה כחוש בר דנקא קטן שאינו שוה אלף מעה, שהוא שמוט דינר,

אמר רבא אף אנן נמי תנינא צממני, גדול וקטן,

פשיטא דאפילו פטרוזא, דהא כל שהוא קאמרי רבנן לעיל?

מהו דתימא כולי האי צד דנקא לא, אי נמי נהי דקטן יכול ליתן, אכל פטרוזא שהוא כחוש לא, קמ"ל,

איכא דאמרי, הא מני לא רבי יהודה ולא רבי שמעון, אי רבי שמעון תיקדש בכוליה דהא כוליה שרי צהנאה [והבעלים יפרו אותה], אי רבי יהודה, תיקדש בהך דביני ביני,

אמר רבה בר אבונה, אמר רב, לעולם רבי יהודה, וכוון שאינו שוה אלא שקל סלע דהשתא ליכא ציני ציני דההוא שה דיהצין לכהן תומיה צעי למיהו שוה שקל,

וסבר לה כרבי יוסי בר יהודה, דתניא שמות יג תפדה תפדה תרי זמני כתיב ופטר חמור תפדה צשה (שמות יג) [תפדה] מיד אפי' צמוך שלשים, תפדה כל שהוא, רבי יוסי בר יהודה אומר, אין פדייה פחותה משקל,

אמר מר, תפדה תפדה, [תפדה] מיד, תפדה כל שהוא, פשיטא?

איצטריך, סד"א הואיל ואיתקש לבכור אדם דכתיב (צמדצר יח) את בכור האדם ואת בכור הצהמה טמאה תפדה מה בכור אדם פדיונו אחר שלשים לאחר שלשים יום ופדיוו מנן חדש תפדה וחמש' וטמאה סלעים צעי למיתב, האי נמי אחר שלשים וחמש' וטמאה סלעים צעי למיתב, קמ"ל תפדה מיד, תפדה כל שהוא,

רבי יוסי בר יהודה אומר, אין פדייה פחותה משקל,

[ומקשה] ממה נפשך, אי מקיש לבכור אדם חמש ליבעי, ואי לא מקיש שקל מנא ליה?

לעולם לא מקיש, [ומה שהוא מצריך שקל, הרי זה כפי ש. שט] אמר רבא, אמר קרא ויקרא כז וכל ערכך יהיה בשקל הקדש, כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל,

רבי יהודה נשיאה, הוה ליה פטר חמור, שדריה לקמיה דרבי טרפון, אמר ליה כמה בעינא למיתב לכהן, אמר ליה הרי אמרו עין יפה בסלע [שהוא ד' דינרין], עין רעה בשקל [שני דינרין], בינונית ברגיא [ג' דינרין],

אמר רבא הלכתא ברגיא, וכמה תלתא זוזי, [ולכן נקראת "רגיא"] רגיל הכא ורגיל הכא פחות מסלע ויותר משקל,

קשיא הלכתא אהלכתא הכא אמרת הלכתא ברגיא, ולעיל אמרת הלכתא כדברי חכמים דאפי' צד דנקא?

לא קשיא כאן בבא לימלך מה יתן לכהן, אמרינן ליה ברגיא [הדבר חידוש דאף בבא לימלך אין אומרים לו שיתן בעין יפה רק בביונית, וביו"ד סי' שכ"א נשמש דין זה דבא לימלך וצ"ע. טל תורה], כאן בעושה מעצמו ונתן צד דנקא לא כיפינן ליה טפי,

אמר רבי יצחק, אמר ריש לקיש, מי שיש לו פטר חמור, ואין לו שה לפדותו, פודהו בשויו, למאן אילימא לרבי יהודה, הא אמר בשמעתי לעיל (דף ט) הקפידה עליו תורה בשה ואע"ג דתריצין לעיל צשויו לא קאמרינן, מיהו האי מקשה מאי דסלקא דעתך מעיקרא נקט,

אבני חן למסכת בכורות

אלא לרבי שמעון,

רב אחא מתני הכי, רבינא קשיא ליה אמאי מוקמת למימרא דריש לקיש כרבי שמעון, הא קיימא לן רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה בעירובין בפרק מי שהולידהו (דף מו), וסתם לן תנא דמתניתין כרבי יהודה דאמר לפרט חמור בהנאה, דקתני מפרש טלה לאפקועיה לאיסוריה, ואת אמרת למילתך הלכה כרבי שמעון?

אלא אפי' תימא רבי יהודה [אתיא דברי ר"ל], לא יהא חמור מן ההקדש שפודהו בכסף בשוי, ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו שלא יפדהו אלא בשה אלא להקל עליו דאם פודהו בשה יכול לפדותו בפטרוחא,

רב נחמן בריה דרב יוסף, פריק ליה בשילקי עשנים שלוקות בשווי,

אמר רב שיובי אמר רב הונא, הפודה פטר חמור של חבריו פדיונו פדוי,

איבעיא להו, פדיונו [למי שייך החמור הפדוי, אי שייך] לפודה, או דלמא פדיונו לבעלים,

אליבא דר"ש לא תיבעי לך, כיון דאמר מותר בהנאה, ממונא דבעלים הוא ולא מצי [כהן לזבחי להאי] [לזבחי ליה האי] פודה, ופדיונו פדוי לבעלים, חה הניח מעומיו על קרן הצבי,

כי תיבעי אליבא דרבי יהודה, דאמר אסור בהנאה, להקדש מדמי ליה, ורחמנא אמר ויקרא בו ונתן הכסף וקם לו דכתיב ואם המקדש יגאל וגו', משמע כל מי שיתן הכסף, יהא ההקדש שלו,

או דלמא כיון דקני להו האי פטר חמור לבעלים להאי בביני וביני [מה ששורה החמור יותר מן השנה], לא דמי להקדש דיכול לפדותו בשה, אע"ג דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו, אפ"ה ממונא דידיה הוא,

אר"נ, ת"ש, הגונב פטר חמור של חבריו, משלם תשלומי כפל לבעלים, ואע"פ שאין לו עכשיו כלומר שאע"פ שאין לו עכשיו [בזו] רשות יש לו לאחר מכאן שיפדהו, הלכך הוי כאלו הוא השתא דידיה,

מני אילימא ר"ש, אמאי אין לו עכשיו [הא אמר לעיל דמותר בהנאה], אלא פשיטא רבי יהודה, ואי ס"ד להקדש מדמינן ליה [שההקדש הולך למי שפודהו], שמות כב וגונב מבית האיש אמר רחמנא ישלם שנים ולא מבית הקדש דאין תשלומי כפל להקדש,

ותו לא מדי [11 פעמים בש"ס]:

[שנינו במשנתנו] אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה [כו']: ת"ר, כיצד אמרו נכנס לדיר להתעשר, אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן אם נתנו ישראל לכהן, שוב אינו נכנס להתעשר לא ביד כהן, ולא ביד ישראל, ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו, או הכהן נתנו לו שהרי שנינו הלכות, ושניתן לו במתנה, פטור ממועשר בהמה,

אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו כגון שהיה לו עשר חמורות, וילדו כולן זכר ונקבה שמפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסוריהו ומעשרן לשיין כשאר בהמות חולין והן [תשע השיין] שלו והמעשר קרב שלמים, [וגם זה שלן] והוא אוכלו כדין שאר מעשר בהמה,

1. מסייע ליה לר"נ, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, ישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים, מפריש עליהן עשרה שיין, ומעשרן והן שלו,

2. ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך ביתו, שנפלו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן, נפלו לו מבית אבי אמו ישראל דלא חייבין בפדיון דברשות ישראל נולדו מפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסוריהו ומעשרן, והן שלו דמאי דמחייב כהן המורישו לעשות מהן, עושה זה מהן, דלכהן המוריש היה צריך להפריש עליהן שיין להפקיע קדושה שחלה עליהן בצית ישראל ראשון, וטוטל השיין לעצמו, שהרי כהן הוא ואין צריך לחזר אחר כהן, הכי נמי עושה ישראל זה היורש, דמי כמי שהורישו כהן השיין,

3. ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, ישראל שהיו לו טבלים ממורחין בתוך ביתו @ שנגמרה מלאכתו למעשר, דמירוח גמר מלאכה של תבואה, כשמשה את הכרי ומחליקין ברתם שנפלו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן, נפלו לו מבית אבי אמו ישראל רבותא קמ"ל, דאע"ג דמכח ישראל קאח, דאיכא למימר ניתניהו השתא לתרומה (ומעשר) לכהן כי היכי דהוה עבד ישראל קמא, אפי' הכי כיון דיד כהן באמצע, הוי כאלו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה, והוריש לישראל זה כל אחד בפני עצמו, ומעשרן והן שלו והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים, והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל, דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינה נותנת לכהן אחר, אלא מפרישה ואוכלה,

וצריכא, דאי אשמועינן קמיתא #2, משום דקא (מפריש) [מופרש] וקאי כלומר שהיה מין אחד, ותמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה, הלכך הוי כאלו נפלו לו מבית כהן החמורים לעצמן, והטלחם לעצמן,

אבל הכא #3 גבי תבואה, דמחוסר הפרשה, אימא מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו בצית כהן דמיון, אימא לא וחזרו לאיסורם הראשון, ויתנם לכהן,

אבני חן למסכת בכורות

יחיב רב דימי וקאמר להא שמעתא דרבי אלעזר, א"ל אביי
מעמא דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו, הא ודאי
חלפינהו [הגוי, ונתן הגוי לישראל את פירותיו], דכולי עלמא בעי
למיתבינהו לכהן,

והאמר ר' שמואל אמר ר' חנינא, הלוקח טבלים מן העובד
כוכבים ממורחין, מעשרן והן שלו ואוקימנא דאמרמינהו ישראל צדקות
עובד כוכבים?

דלמא כאן [במשנה דרמאי, ד] פליגי מנא קמא ורבי שמעון בתרומה
גדולה, כאן בתרומת מעשר [מעשרין] והן שלו [פ' ואין זה מסברא,
אלא כהמשך הגמ' שהוא גזירת הכתוב],

אזכרתן מילתא, דא"ר יהושע בן לוי, מנין ללוקח טבלים
ממורחין מן העובד כוכבים, שהוא פטור מתרומת מעשר,

שנאמר במדבר יח ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו
מאת בני ישראל, טבלים שאתה לוקח מבני ישראל אתה
מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבלים שאתה
לוקח מן העובד כוכבים, אי אתה מפריש מהן תרומת
מעשר ונותנה לכהן:

[שנינו במשנתנו] ואם מת נהנים בו: דמית היכא, אילימא דמית
בי כהן, ונהנה בו כהן, פשיטא, ממונא דידיה הוא, אלא
דמית בי בעלים ונהנה בו כהן [צ"ל דתנא דמתני' סתם לן הכא
בכוכבים דלקמן יב, דלר"א דחייב באחריות, ועיקר הפדיון בשעת נתינה לכהן,
א"כ במת צריך שה אחר, וצ"ע מה דמקשה פשיטא. שפת אמת], הא נמי
פשיטא [דהא הפריש השה לפדות את החמור ומה החידוש שהכהן יכול
ליהנות ממנה]?

סד"א, כל כמה דלא מטא לידיה, לא זכה ביה, קמ"ל
דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי:

*****

דף י"ב ע"א

מהני: אין פודין [את פטור החמור] לא בעגל, ולא בחיה נצי ואיל,
לא בשחוטמה ואפי' שה שחוט, ולא במריפה שנחתו רגליה מן הארכובה
ולמעלה, ולא בכלאים חיים הנה על החמל [ראה שם] שרק במקרים נדירים
נוהג וד' מהרבעה בוו], ולא בכוי ספק חיה ספק צהמה,

ורבי אליעזר מתיר בכלאים מפני שהוא שנה דצין רחל וצין עז
קרוין שנה, ואוסר בכוי מפני שהוא ספק,
[וכל הנך אין פודין דאמר צמתיטין דלא צשוין קאמרינן, דאי צשוין אפי' בשלקי]

ואי אשמועינן הכא [בתבואה, מעשרן והן שלו], דאפשר לעשורי
מיניה וביה, דהא מנח, אבל התם כיון דשה מעלמא בעי
אתויי, (ומפריש וקאי אימא לא) [מופרש וקאי לא אמרינן]
צריכא,

אמר רבי שמואל בר נתן, אמר רבי חנינא, הלוקח טבלים

דף י"א ע"ב

ממורחין מן העובד כוכבים, מעשרן והן שלו התרומה עממה
ומוכרה לכהנים, דמרחינהו מאן, אילימא דמרחינהו עובד
כוכבים דגנך דינוך מה שאתה ממרח אמר רחמנא חייב בתרומה, ולא
דגן ולא מירוח עובד כוכבים,

אלא דמרחינהו ישראל, מרשות עובד כוכבים שהיה ישראל
אריס, וקרקע של עובד כוכבים הו', מעשרן, דאין קנין לעובד כוכבים
בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, [אבל] והן שלו, דאמר
ליה קאתינא מכח גברא [היינו הגוי], דלא מצית אישתתיה
דינא בהדיה,

תנן התם [דמאי פ"ג מ"ד], המפקיד פירותיו, אצל הכותי, ואצל
עם הארץ, בחזקתן [הפירות נשאין בחזקתן] למועשר אס מעשרין הן
אין מושעין שמה החליפן, או ולשביעית שמה החליפן צפירות שביעית, שיהיו
צריכין להתעבר בשביעית,

[אבל אם הפקיד פירותיו] אצל העובד כוכבים [דין פירות שהפקידן]
כפירותיו של עובד כוכבים, דודאי חלפינהו, וצריך להפריש מהן מעשר,
האי מנא [דמשמע שאם החליפן והם פירות הגוי צריך לחזור ולעשרם] סבר דאין
מירוח העובד כוכבים פטור, ופולגתא היא צמחמות דפרק ר' ישמעאל (דף סו),
ר"ש אומר דמאי ספק חילפן ספק לא חילפן,

אר"א, להפריש כולי עלמא לא פליגי דאפי' לר' שמעון דאמר ספק
[שרינן כדמאי], מספק לא אכיל טבלים, שצמיחה הן, ובעי אפרושי הכל, דדמו
לדמאי דעם הארץ, דמפריש, כי פליגי ליתנן לכהן, תנא קמא סבר
ודאי חלפינהו ובעי מיתננהו לכהן לקמן פריך הא דאמרן לעיל
מעשרן והן שלו, ור' שמעון סבר דמאי והמוציא מחצירו עליו הראיה,
וישראל מוכר לכהן את התרומה והדמים שלו,
והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי, שנותן לכהן אחד ממאה, דהתם איכא טעמא
דמפרש צמחמות סוטה (דף מח) משום דסבר עס הארץ ללוי הוא דפקיד רחמנא
למיתב תרומת מעשר ולא לידיו, אבל הכא הוה ספקא גופא דאיכא צמחמות
מעשר, איכא בתרומה גדולה,

אבני חן למסכת בכורות

שרי. רש"י להלן ברף זה],

איבעיא להו, מהו לפדות [פטר חמור] בנדרמה [כגון רחל שילדה מין עז הנהם שאביו שה], אליבא דרבי אליעזר לא תיבעי לך, השתא בכלאים דמרי מיני הוא פרקינן דקמני צממיתין ר"ל ממיר בכלאים, בנדרמה מיבעיא, כי תיבעי לך אליבא דרבנן, [מי אמרין ד] בכלאים הוא דלא פרקינן, בנדרמה פרקינן, או דלמא ל"ש?

ת"ש, פרה שילדה מין עז, אין פודין [בו פטר חמור] דעגל הוא, הא רחל שילדה מין עז [היינו נדרמה] פודין, מני, אילימא ר' אליעזר, הא בכלאים נמי פרקינן וכו' צנדרמה ול"ל למיתמייה, אלא לאו רבנן היא [ויש ללמוד מזה דפודין בנדרמה],

לא, לעולם ר' אליעזר, היא גופה קמ"ל [כיון דר"א מתיר כלאים, הו"א שמתיר גם עז שנולד מפרה, לכן אשמועינן], דפרה שילדה מין עז אין פודין, לא תימא זיל אבתריה דידה, והאי עז מעליא הוא, אלא זיל בתר אימיה, והאי עגל הוא,

ת"ש, דתני רבה בר שמואל, איזהו כלאים, רחל שילדה מין עז, ואביו שה, אביו שה כלאים הוא, [הלא] נדרמה הוא? אלא איזהו דמי לכלאים, דשוויה רבנן כי כלאים, רחל שילדה מין עז ואביו שה,

למאי קאמר דשויה רבנן לנדרמה כי כלאים, אי לקדשים שלא יקרב לגבי מזבח, ל"ל למתליה לנדרמה בכלאים מדיכא דמועט כלאים מהתם ממועט נדרמה כי היכי דפשיטא לן בכלאים, פשיטא לן צנדרמה,

דתניא ויקרא כב שור או כשב פרט לכלאים, או עז פרט לנדרמה,

אי לבכור לאשמועי' דלא קדוש [נדרמה] צנכורה כלל, פשיטא דאך צכור שור כמיז, וצנכורא אימעיט במדבר יח אך בכור שור, אמר רחמנא, עד שיהא הוא שור, ובכורו שור,

אלא למעשר אי למעט ממעשר, דכי היכי דכלאים לא מעשרין, אף נדמה לא, פשיטא, תרוייהו מחד קרא נפקי תחת תחת מקדשים גמור, כמיז הכא [במעשר] תחת השצט, וכמיז צקדשים תחת אמו, מה התם נדמה וכלאים לא, כדמעטין לעיל, אף מעשר, כלאים ונדמה לא,

אלא לפטר חמור דלא פרקינן ציה פטר חמור, כי כלאים [ובזה נפשוט האיבעיא דלא פרקינן בנדרמה]?

לא לעולם למעשר [לפטר את נדרמה ממועשר], וכגון שיש בו מקצת סימנין דאמו מהו דתימא העברה העברה מבכור גמור כמיז הכא יעבור תחת השצט, וכמיז צכור והעצרת פטר רחם, מה צנכורה חייב כדאמרן ואם יש בו מקצת סימנין חייב, אף מעשר נמי ליהוי חייב,

נתנו לכהן הפטר חמור אין הכהן רשאי לקיימו אפי' שעה אחת [דיבור זה נדרס להלן ע"ב], עד שיפריש שה תחתיו [ולפי שהכהנים חשודים לענין זה שלא להפריש שה תחתיו, הלכך ישראל הנותן פטר חמור לכהן אינו זו משם עד שיפדנו הכהן בפניו. רע"ב].

נב': מתני' [שאין פודין פטר חמור בעגל] מני?

בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן [בפטר חמור] שה, ונאמר להלן בפסח שה, מה להלן פרט לכל השמות הללו שצממיתין, הפסח אינו צא עגל וחיה דמיז (שמות יב) שה מן הכצשים ומן העושים, ולא שחוט, דצעינן שחיטה לשם פסח, וכלאים נמי לא, דכלאים אין קריבין לגבי מזבח, כדקמני לקמן שור וכשב פרט לכלאים, אף כאן פרט לכל השמות הללו,

אי מה להלן [בפסח] זכר תמים ובן שנה, אף כאן זכר תמים ובן שנה, ת"ל תפדה תפדה ריבה, אי תפדה תפדה ריבה אפי' כל הני נמי, א"כ שה שה מאי אהני ליה,

איבעי' להו, מהו לפדות בבן פקועה שנמצא חי צנדרמה שחוטא, אליבא דר' מאיר פלוגתא דר"מ ורבנן צפ' צנדרמה המקשה (חולין דף עד) לא תיבעי לך, דכיון דאר"מ בן פקועה טעון שחיטה, שה מעליא הוא,

אלא כי תבעי לך אליבא דרבנן, דאמרי שחיטת אמו מטהרת, כבישרא בדיקולא דמי קלמא [קדירה, ובמקומות אחרים מצינו שרש"י מפרש דיקולא = סל], כלומר כשחוטא דמי, ואין פודין כשחוטא,

או דלמא, כיון דהשתא מיהא רהיט ואזיל, שה קרינא ביה, וכל הנך אין פודין דאמר צממיתין דלא צוין קאמרינן, דאי צוין אפי' בשלקי שרי [צ"ע דנדר רש"י ז"ל עד הכא ולא פירש בן במשנה. טל תורה]?

מר זוטרא אמר, אין פודין [בבן פקועה], ורב אשי אמר פודין,

א"ל רב אשי למר זוטרא, מאי דעתך דילפת מפסח, אי מה להלן זכר תמים ובן שנה, אף כאן זכר תמים ובן שנה,

תפדה תפדה ריבה, אי תפדה תפדה ריבה אפילו בן פקועה נמי פסול לפסח דאינו קרב למזבח, דמינא צפ' שני דשחיטת חולין (דף לט) כי יולד פרט ליונא דופן, א"כ שה שה מאי אהני ליה # [וכדי שלא תקשה מה חיות לרבות את זה ולמעט את זה, מפרש רש"י] ומסתברא למעוטי בן פקועה, דכשחוטא דמי, ולא שה הוא, ומפדה מרבי' צעל מוס, ונקצה, וכן שמי שנים, דשה יניחו,

אבני חן למסכת בכורות

מפקע איסוריה, לא מישתרי, כסחורה דמי,

ת"ש, דא"ר חסדא, בהמת שביעית, אין פודין בה את הודאי פטר חמור ודאי, משום דבעי ליטנו לכהן והוא סחורה, אבל פודין בה את הספק,

[ומביא עוד מאמר מרב חסדא] ואמר רב חסדא, בהמת שביעית פטורה מן הבכורה, וחייבת במתנות זרוע ולחיים והקיצה, פטורה מן הבכורה, לאכלה אמר רחמנא, ולא לשריפה ואי מייחב צכור סלקי אימורים לגזיה, וחייבת במתנות, דלאכלה קרינא בה,

מיתיבי, האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה, חייב מיתה חלה עמאח אין לה תקנה אלא שריפה, דהאכל (תמונה) [מלה] עמאח חייב מיתה [ראה סוף מסכת תמורה], ואמאי מייחב עיסת שביעית (בשביעית) חלה כיון דאילו מטמא בת שריפה היא, לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה?

שאני הכא דכתיב לדורותיכם חלה משמע אפי' בשביעית, וכמיז (במדבר טו) מראשית עריסותיכם וגו',

תנ"ה דטעמא משום דלדורותיכם כמיז זהו מנין לאוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה שחייב מיתה, שנאמר לדורותיכם [שחלה נוחג גם בשביעית],

ולגמרי מינה דלא אמרינן לאכלה ולא לשריפה, ותמייב בהמת שביעית צכורה? התם גבי חלה עיקר הפרשה לאכילה דאינה שריפה אלא"כ נטמאת, הכא [האימורין של בכור] עיקר לשריפה:

[שנינו במשנתנו] נתנו לכהן כו': תנינא להא דת"ר, ישראל שהיה לו פטר חמור בתוך ביתו, ואמר לו הכהן תנהו לי ואני אפרהו, הרי זה לא יתנו לו [לקיימו אפי' שעה אחת. דיבור זה שייך לעיל במשנה] אא"כ פדאו בפניו,

א"ר נחמן אמר רבה בר אבון, זאת אומרת נחשדו הכהנים על פטרי חמורים שעוצדין בהן בלא פדיון,

פשיטא דודאי מהכא שמעינן לה?

מהו דתימא ה"מ דלא יתנו חיבא דמחזק לן ציה [דלא הוי חבם כל כך. רג] דמיקרי [פי' מלשון קריאה, שקורין אותו] משד, שראינוהו שנמשד בדבר, ל"א דמיקרי [מלשון מקרה] דחזין ליה דליתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון, אבל בסתמא לא, קמ"ל, דמורה בה היתירא דקסבר כיון דשה שיפיש תמחיו יחא שלי, למה לי לפדותו;

קמ"ל דין כלאים אית ליה [ונדמה פטור ממעשר] תחת תחת מוקדשין גמור כי היכי דלמוצא לא קרב, כדאמר ריש פירקין (דף ה) מוס קבוע הוא לשטת עולין, במעשר נמי לא קדוש,

איבעיא להו, מהו לפדות בפסולי המוקדשין שנפדו ויוצאין לחולין, אליבא דר"ש לא תיבעי לך, כיון דאמר פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיון חולין הוא הפטר חמור, ויכול לפדותו זה [בפסולי המוקדשין], דליכא למימר איסור חל על איסור [כדאמר להלן דפסולי המוקדשין יש קצת איסור בגיזה ועבודה, ואין איסור פטר חמור יכול לחול עליו],

כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה, דאמר אסור בהנאה, מאי, כיון דאסור בהנאה אין איסור חל על איסור # [הלשון "אין איסור חל על איסור" אינו משתמש כאן במובנו הרגיל] אין איסור פטר חמור, חל על איסור, דבהמת פסולי המוקדשין אית זה קדושה, אפי' לאחר פדיון דאסורי בגיזה ועבודה, או דלמא כיון דלא תפיש פדיונו שהיה היתן תמחיו, אין זו משום קדושה, אפקועי איסורא בעלמא הוא?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא # [מצד הסברא היה אפשר לומר שאין זה נקרא איסור חל על איסור], מי זותר מאי דכתיב בהו בפסולי המוקדשין כצבי וכאיל דכתיב (דברים יב) טו זק זקל-אח גפף [תנצח] ואכלת גפר כה' אל ידך אשר גסר-לך זקל-שעריך השמא והטוהר יאכלנו גפף וקלל וגו' ובפסולי המוקדשין מדבר מה צבי ואיל אין פודין [בהם את הפטר חמור], אף פסולי המוקדשין אין פודין,

השתא דאתית להכי,

דף י"ב ע"ב

לר' שמעון גמ' אע"ג דשרי פטר חמור בהנאה, אין פודין אותו בפסולי המוקדשין ד צבי ואיל כתיב בהו [ונמצא דלמדיין בן מגזירת הכתוב],

איבעיא להו, מהו לפדות בבהמת שביעית בהמה שניקה בפירות שביעית, פטר חמור [שהוא] ודאי, לא תיבעי לך דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן, לא פריק ליה, ד לאכילה אמר רחמנא [בשביעית] ולא לסחורה ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית, שאינו ראוי לאכילה,

כי תיבעי לך ספק כגון שילדה אמו זכר ונקבה, דאמר במתני' מפריש טלה והוא לעצמו, ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך דלדידיה [דלר"ש] דלית ליה ספק לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה, אי לא יחזי ליה לכהן, דהא ר"ש ממיר פטר חמור בהנאה,

כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה, מאי, כיון דמפריש טלה והוא לעצמו, לאכלה קרינא ביה, או דילמא כיון דכמה דלא

אבני חן למסכת בכורות

ופדיון פטר חמור לאלתר צממה, ורמינהי, אין ¹. בערכין איז
נערך [בשהולד פחות משלשים יום] כדמצי צפספה, ². ובפדיון הבן, ³.
ובנזירות סתם נזירות שלשים יום כדמצי (צמדצר ו) קודש יהיה, יהיה
גנימטריא שלשים הוו, ⁴. ובפטר חמור, פחות משלשים [וקשה אדך
אמרת פדיון פטר חמור לאלתר],

ומוסיפין עד עולם [ולשון זה אינו שוה לכל הענינים שהזכיר] #1 שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו, כדמכבד בפרשה, #3 וכן נודר נודר בזמיר ארבעה וחמשה עשר שנים, #2 ואם הממין מפדיון בנו #4 ומפדיון פטר חמורו כמה שנים, עדיין יכול לפדותו, ואינו נותן יותר?

אר"נ, לומר שאם פראו פדוי הא דקמני לעיל פדיון פטר חמור לאלתר, שאס פדאו לאלתר [פדוי], אזל עיקר מנות פדייה לא מקיים,

מכל'ל רבנו מדאוקמת ליה דציעד, וקמי ה'נן אחר שלשים, מכלל ד **אם פדאו** בתוך שלשים **אינו פדוי**, והאיתמר צ"י יש צורך לנהל (לקמן דף מט) הפודה את בנו בתוך ל' יום, רב אמר בנו פדוי?

לאו איתמר עלה, אמר רבא, דכ"ע מעבשיו היכא דאמר ליה מעבשיו יחול פדיון זה אין בנו פדוי כי פליגי [מתני'] ורב אולי דרב תנא הוא ופליגי] היכא דאמר עכשיו אני נותן מעות, והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום,

דף י"ג ע"א

רב ששת אמר [לחרץ] הסתירה בין המשנה דהערכין בשעתן וכו', והביריתא דפטר חמור שלשים יום], לעולם מזמן פדיון [חמור] לאלתר, והאי דקמי אץ צערין, ופטר חמור פחות משלשים **לומר שאינו עובר עליו** עד שלשים יום, מכאן ואילך עובר,

מתיב רמי בר חמא, מצותו כל שלשים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו, מאי לאו מצוה לשהותו כל שלשים יום כדב נמנן, וקשיא לרבי ששם?

לא, מצוה לפדותו כל שלשים יום דמלאמר עד שלשים, הוי זמן פדייה, ומכאן ואילך עובר,

אי הכי, מכאן ואילך, או פודהו [או ערפו], או עובר עליו מיבעי ליה?

אלא אמר רבא לעולם מזהו לשמותו, ואפי' הכי כרד נחמן לא מתירינא, ו
לא קשיא, **הא דקמי** [בברייתא אין בערך [וב' פחות מל'] שלשים יום מזה
לשמותו **רבי אליעזר** הוא **דמוקשי** כזכר בהמה טמאה לזכור אדם, **הא**
דקמי [במשנה לעיל] ללכת **רבנן** היא דמתניתין **דלא מוקשי**:

מתני': המפריש פדיון פטר חמור, ומת [השה שהפריש], רבי אליעזר אומר חייבין [הבעלים] באחריותו כחמש סלעים של בן דלמך פ' יט כדור לנחלה [לקמן דף נא] דחייב באחריותו, וחכ"א אין חייבין באחריותו, כפדיון מעשר שני דאס אכדו אלו חייב באחריותו,

העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פמר חמור שמת,
שאין כאן לכהן כלום [שאין חייב באחריותו] כרצון,

מת פטור חמור לאחר שהפריש הפדיון, ועדיין לא נתנו לכהן, ר"א אומר
יִקְבֵּר (החמור, ואסור בהנאה, שבאילו לא פדאה דמין) [ד]הואיל והוא מייב
 בנחמיו הטלה, כמאן דלא אפרשיה דמי ומוותר לשרכל בהנאתו של טלה
 כמי שלא הפרישו, וחכ"א א"צ להקבר דמעידנא דאפרשיה לטלה, קס ליה
 גרשות כהן, ופטור חמור פדוי, וטלה לכהן:

נב: אמר רב יוסף, מ"ט דר' אליעזר [דחייב באחריותו של שה?] דכתיב במדבר יח טו, אַךְ | פֶּלֶא תַּפְדֵּה אֶת כְּבוֹד הָאֵלִים וְאֵת כְּבוֹד רִיבְהֶמָה הַמִּמָּוֶה תַּפְדֵּה וְגו', מזה בכור אדם חייב באחריותו מִסְּהִרְשָׁ פִּדְיוֹנוֹ וְכֵן, אף בכור בהמה טמאה, חייב באחריותו,

א"ל אביי, אי מה בכור אדם מותר בהנאה קודם פדיונו אף בכור בהמה טמאה מותר, וכי תימא ה"נ, והתנן, מת פטר חמור רבי אליעזר אומר יקבר, מאי יקבר לא דאסור בהנאה [לעיל יש מחלוקת ר' יהודה ור"ש אי פטר חמור מותר או אסור בהנאה]? לא יקבר בבכור אדם לא משום דאסור בהנאה, אלא משום דאיתקש לבכור אדם, וקמס בכור אדם ניתן לקבורה,

אלא אדם בכור הוא דבעי קבורה, פשוט לא בעי קבורה
[בתמיה],

ועוד תניא, מודה ר' אליעזר אע"ג דבדלפי פטר חמור ס"ל, דכל כמה דלא מטוי פטר חמור ליד כהן, לא מפישיה, מודה הוא בישראל שיש לו ספק פטר חמור בתוך ביתו שא"צ לתם פדיון לכהן אלא שמפריש מלה עליו והוא שלו ומדמציך לפירושי טלה לאפקושי אסוריה, מכלל דס"ל פטר חמור אסור בהנאה?

אלא אמר רבא, אמר קרא אך פדה תפדה, לפדייה
הקשיתיו צור בהמה טמאה לצבור אדם שימחייב באחריות פדיוו ולא
לדבר אחר להנאה,

תגן התם, הערכין בשעתן שאם היה מנן חדש עד חמש שנים נשעת שאמר (ערכי) [אחר עליו ערכו. רש"י] עלי, והמתין שלא נמנו עד שיהא בן שש שיש לו ערך אחר, דכמצינן צפרשת ערכין (ויקרא כ) אפי' הכי לא יהיב אלא כשעה שהעריך, ופדיון הבן אחר שלשים יום דכמצינן (צמדבר יח) ופדיון מנן חדש וגו', פדיון פטר חמור לאלתה,

אבני חן למסכת בכורות

מתני': לא רצה לפדותו, עורפו מאחוריו וקוברו,

מצות הפדייה קודמת למצות עריפה, שנאמר שמות י' אם לא תפדה וערפתו,

מצות יעידה נאמרה העניינה שיעדנה אדון לשם קודמת למצות
הפרייה שהיא פודה עממה, שנאמר שמות כא אשר לא יעדה
והפרה אם יעדה זה מוטב,

מצות הייבום קודמת למצות חליצה, בראשונה שהיו מתכוונין לשם מצוה, ועכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה, אמרו, מצות חליצה קודמת למצות יבום שהמייבם את יבמתו שלא לשם מצוה, פוגע באסור אשת אח,

מצות הגאולה בארון במחפץ זהמה עממה לדקדק היות, מנות פדיונה בלדון הוא קודם לכל אדם, שנאמר ויקרא בו ואם לא יגאל ונמכר בערכך:

גמ': [זה סיום הפרק, ואין גמ' על משנה זו, ואולי יש עוד בש"ס כזה ? וצריך חיפוש, אבל אין כזה שום ענין שהרי המדפיסים עשו את זה],

פרק שני הלוקח עובר פרטו

מתני': [יהודי] הלוקח עובר פרתו [והא דלא נקט "בהמתו"? דבעי למיתני אע"פ שאינו רשאי, וזה לא שייך אלא בבהמה גסה. יבין] של עובר בוכבים,

והמוכר לו, אע"פ שאינו רשאי למכור לעובד כוכבים זהמה [גסח]
 [גזרה שמה ישיאלנה או ישכירנה והגוי יעבוד עמה בשבת. וראה עוד בזה ביבין
 פ"א אות ג'],

והמשתתף לו [שמשותף עם הנכרי בבהמה. יבין],

והמקבל ממנו [שקבלה ישראל להטפל בה ולחלוק בוולדות. יכין],

והנותן לו בקבלה [שקבלה הנכרי מישראל באופן הנ"ל. יבין],

פִּטְוּר מִן הַחֲבוּרָה, שְׁנֵאמַר [במדבר ג יג כִּי לִי כִלְכְּבוֹר בְּיוֹם הַפִּתּוּי כִלְכְּבוֹר מִצָּרִים מְצֻרִים הִקְדַּשְׁתִּי לִי כִלְכְּבוֹר] **בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בָאֲחֵרִים,**

הכהנים והלויים חייבים, שלא נפטרו מבכור בהמה טהורה,
אלא מפדיון הבן ומפטר חמור:

[דברים טו יט גל־הכּוֹר ו' אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּקֶרְכָּהּ וּבְצִאָתָהּ הַזֶּכֶר תִּקְדֹּשׁ לַה' אֶל יְהוָה לֹא תִשְׁבֵּר בְּכֶבֶד שׁו' יָהּ וְלֹא תִגַּן כְּבוֹד צֶאֱנָה; כ' לִפְנֵי ה' אֶל יְהוָה תִּאֲכַלְנָה וּפְרִשׁי לִסֵּסן הוּא לוֹמֵר, וּמוֹזָה שְׁנֵם תַּחֲלֹת הַעֲנִין דְּכֹתִיב כָּל הַכּוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָד וּבְצִאָתָהּ הַזֶּכֶר תִּקְדֹּשׁ נִמִּי קֵא' עַל הַחֵן, שְׁלֹא נִפְטְרוּ הַכֹּתֵנִים אֵלּא מִפְּדִיִּין הֵבֵן וּמִפְטָר חִמּוּר. מִשָּׁךְ חִכְמָה],

נבואה: מאי איריא דתני עובר חמורו ברישא [בפרק ראשון], והדר תני עובר פרתו, ליתני ברישא עובר פרתו דקדושת הגוף הוא, והדר ליתני עובר חמורו, דקדושת דמים הוא?

אמרי במערבא [פתם אמרי במערבא הוא ר' ירמיה תלמידו של ר' יוחנן כדאמרין בסנהדרין יז:] **איבעית אימא אידי דחביבא ליה** [כע"ז בר"ה יב, יבמות ב, ב"ק יז, ב"ב קה, ובהים מוז], **כדרבי חנינא** צפ' קמא [לעיל ה:] מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים כו' [א"ל גיורת הכתוב והיא, ועוד שסיעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזוהבה של מצרים] [מקדים לה], **ואי בעית אימא, אידי דזוטין מיליה דבהמה** **שמא** דלא מיירי צפטר חמור אלף פרקא קמא, וכולה מסכתא איירי צצכור צהמה טהורה **פסיק ושדי לה** [חותך ומשליך אותה. שט:],

אמר ר' יצחק בר נחמני, אמר ריש לקיש, משום ר' אושעיא, ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבחמתו נעדרו [נראה דר"ל בעודה בערוהו היינו שלא משך. רש"י] בדיניהם דיינין ליה דמיתין, ולקמן מפרש מאי היא, אע"פ שלא משך [הישראל] קנה, וחייבת בבכורה,

ועובד כוכבים שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהם, אע"פ שלא משך קנה, ופטור מן הבכורה,

אמר מר, ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים [בבהמתו?] בדיניהם, אף על פי שלא משך קנה [הישראל], וחייבת בכורה,

מאי בדיניהם, אי נִימא בדיניהם דגופיה |כמו שקוּינן את הגוי
 [עצמו], דאתי בקל וחומר, אם גופיה קני ליה ישראל בכסף,
 דכתיב ויקרא כה מר ועבדה באמתה אשר יהיה־לָהּ מאת הו' אם אשר
 מכיח־לכם מהם תקנו עבד ואמה: מה וגם מבני התו' שְׂכִימֵי חֲגָרִים עֲפֹמֵם מהם

אבני חן למסכת בכורות

תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הו' לידו בארצכם והיו לכם לאחזה: מו
והתנחלתם אתם לבניכם אתריכם לרשת אחזה, הקישו הכתוב [עבר
כנעני] לאחזה, מה אחזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה ממ
דיש אמלתי כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף כו), אף עבר כנעני נקנה
בכסף [ובשטר ובחזקה], ממונו לא כל שכן הוא,

אם כן, אפי' בשטר ובחזקה נמי [ולמה אמר רק מעות],

ועוד, ישראל מישאל יוכיחו, דגופיה [ישראל שקונה עבר ישראל]
קני ליה בכסף, ממונו במשיכה מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה,
במסכת קדושין (דף כו)?

אלא אמר אביי, בדיניהם שפסקה להם תורה ויקרא בה או
קנה מיד עמיתך משמע מיד ליד דהיינו משיכה, מיד עמיתך הוא
דבמשיכה, הא מיד עובד כוכבים בכסף,

ואימא מיד עובד כוכבים כלל כלל לא עד שתבא לרשותו של ישראל
לא קני [פ' דבאופן שבא לרשותו של הקונה אין צריך לימוד שיועיל קנין כזה,
שהרי סברא הוא?]

אמרי לא ס"ד, ק"ו הוא, אם גופו [של גוי] קונה [כדילפינן מלרשת
אחזה], ממונו לא כ"ש,

ואימא מיד עובד כוכבים, עד דאיכא תרתי [כסף וגם משיכה]?
אמרי ולא ק"ו הוא, גופו באחת [בכסף], ממונו בשתיים,

ואימא או בהא או בהא והכי משמע קרא, מיד עמיתך הוא דבמשיכה ולא
בכסף, הא מיד עובד כוכבים צלחה שתרצה, ונשמע מיניה דהיכא דמשך ולא נתן
מעו' נמי קני?

דומיא דעמיתך, מה עמיתך בחדא @ משיכה, אף עובד
כוכבים נמי בחדא בכסף ולא במשיכה, דהכי משמע עמיתך במשיכה, ולא
עובד כוכבים,

אמר מר, ועובד כוכבים שנתן "מעות" לישראל בבהמתו
בדיניה, אע"פ שלא משך קנה, ופטור מן הבכורה,

מאי בדיניה, אילימא בדיניה דגופיה [כמו שהגוי קונה לעבר
ישראל במעות, כן הגוי קונה את בהמת ישראל במעות], משום דאתי
בק"ו, אם גופו [של] ישראל קני ליה [גוי] בכסף, דכתיב ויקרא
בה מכסף מקנתו בעד עבדי הנמכר לעובד כוכבים הכחוז מדבר, ממונו
[של ישראל לגוי] לא כ"ש,

ישראל מישאל יוכיחו, דגופו קני בכסף, ממונו במשיכה
[קדושין ד:]?]

אלא אמר אביי, בדיניהם שפסקה להם תורה [לגויים שיקנו
מישראל], ויקרא בה וכי תמכרו ממכר לעמיתך, לעמיתך
במשיכה, הא לעובד כוכבים בכסף,

ואימא לעובד כוכבים כלל כלל לא [עד שתבא לרשותו של ישראל, לא
קני. רש"י לעיל]?]

אמרי לאו ק"ו הוא [פ' או אפשר לומר שגוי לא יועיל לו שום קנין], אם
גופו קנה [אם גופו של ישראל קונה הגוי כדילפינן מכסף מקנתו] ממונו [של
ישראל] לא כ"ש [שקונה הגוי ע"י קנין]?]

אימא לעובד כוכבים [שקונה מישראל] עד דאיכא תרתי [כסף
ומשיכה]? לאו ק"ו הוא, גופו [של ישראל קונה הגוי] באחד, ממונו
בשתיים,

ואימא או בהא או בהא [או בכסף או במשיכה]? דומיא דעמיתך,

דף י"ג ע"ב

מה עמיתך באחת, אף עובד כוכבים נמי באחת,

[מצאנו איפוא מקור בתורה, לדרך קניינו של הגוי מיד ישראל בכסף, מדיוק המלה
עמיתך, ועל כן אומרים [בני הישיבה]. שטן] אמרי, ולאמימר דאמר פפרק
במכר דע"ז (דף ע"א) משיכה בעובד כוכבים קונה,

הניחא אי סבר לה כר' יוחנן דאמר פפרק הזהב (ב"מ מו) דבר
תורה מעות קונות דכתיב ונתן הכסף וקס לו, דגמר הדיוט מהקדש,
משיכה לא [קניא] איכא למימר, אהני לעמיתך דעמיתך אחי למימר,
לעמיתך מיד עמיתך בכסף, לעובד כוכבים ומיד עובד כוכבים
במשיכה [אינו קונה אלא במשיכה],

אלא אי סבר לה כר"ל, דאמר משיכה מפורשת מן התורה
מיד עמיתך משמע מיד ליד, לעמיתך במשיכה, ולעובד כוכבים
במשיכה [שכן סבר אמימר שמקשה עליו כהן], לעמיתך למה לי?

אמרי לעמיתך דממעט כנעני מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעטי ליה
אתה מחזיר אונאה, ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני,

לכנעני [למעט כנעני] ויקרא בה מאל תונו איש את אחיו נפקא
דמשמע אחי ולא כנעני [ונמצא שיש שני פסוקים א. או קנו מיד עמיתך, ב. אל
תונו איש את אחיו]?]

חד בכנעני וחד בהקדש מאונאה, וצריכי, דאי כתב רחמנא חד
הוה אמינא לכנעני הוא דאין לו אונאה, אבל הקדש יש לו

אבני חן למסכת בכורות

אונאה, קמ"ל,

רישא דלא יהיב זוזי ורישא דלא יהיב זוזי, וכי מהדר לה לא מידי שקיל, לא מיהזי כעבודת כוכבים ביד ישראל ומשום הכי נקט מתן מעות, אע"ג דקיבל עליו לדון בדיני ישראל, סיפא דיהיב זוזי, מיהזי כעבודת כוכבים ביד ישראל,

ואביי אמר לך, רישא מקח טעות דלא ידע דאית בהו עבודת כוכבים, דהא לא יהיב ליה זוזי דלימא איבעי לעיוני, דקמס תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות, סיפא לאו מקח טעות הוא, דכיון דיהיב זוזי כי קא משיך, איבעי לעיוני והדר מימושך ומדלא עיין, אחולי אחיל והוי משיכתו משיכה גמורה,

רב אשי אמר לעולם בשלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל, ולא קשיא סיפא לרי' אושעיא, ודקאמרת אי מעות קונות, משיכה ל"ל, משיכה לאו דוקא, ד מדרישא משיכה אינה קונה דקמי יחזיר סיפא נמי משיכה אינה קונה, ואידי דתנא רישא משיך, תנא סיפא נמי משיך, [הלשון "אידי דתנא" יש 45 פעמים בש"ס, "ואידי דתנא" יש 30 פעמים, "ואידי דתנא רישא" יש 15 פעמים],

רבינא אמר, מרסיפא משיכה קונה וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל רישא נמי משיכה קונה וקסבר האי תנא דליטריך למימר דאין תריך לעמוד בדיבורו עס העוצד כוכבים,

ורישא הכי קאמר, אם לא נתן ולא משיך יחזור, מאי יחזור יחזור בדברים, קסבר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה אם חזר בדיבורו, והני מילי ישראל מישאל דקיימו בדבוריהו, אבל ישראל מעובר כוכבים, דאינהו לא קיימו בדבוריהו, לא [ולכן ברישא כיון שלא נתן ולא משיך, ונודע לו שיש בהם עבודה זרה, יכול לחזור בדיבורו ולבטל את המקח]:

*****

דף י"ד ע"א

מהני: כל הקדשים שקדם מום קבוע שהיה להם מום קבוע [קודם] להקדישן [וכיון שאינם ראויין להקריב, מפרש למה הקדישן] והקדישן להמכר ולהצא מדמיהם קרבן למוצא ונפדו, חייבין בבכורה לאחר פדיון אם ילדו, ובמתנות זרוע לחיים וקציה כחולין גמורין,

ויוצאין לחולין בפדיון לגמרי ליגזו וליעבד כחולין גרידי, משום דמעיקרא לא חיילא עלייהו קדושה ממורה,

ולדן וחלבן, מותר לאחר פדיון [מפרש בגמרא כשתעצרו קודם פדיון וילדו לאחר פדיון. רש"י בסיפא דמתני'],

הניחא למ"ד גזילו של כנעני אסור צ"ק צפ' הגחול במלא (דף ק"ג), היינו דאצטריך קרא למישרי אונאה, אלא אי סבר לה כמ"ד גזילו של כנעני מותר אונאה מיבעיא?

אמרי ודאי אי סבר לה כמ"ד גזילו מותר מו לא אמא קרא [עמיתך] למישרי אונאה, אלא למעטיה מדין קנייה, וכיון דאמר עוצד כוכבים קנה במשיכה על כורחך כר' יוחנן ס"ל דמכסף קא ממעיט ליה,

[ושבים לדון בדברי ריש לקיש בשם ר' אושעיא [לעיל ע"א בתחלת הפרק], שקונים מיטלטלים מן הגוי במעות. שט] מיתיבי, הלוקח גרוטאות חמיות כסף מן העובר כוכבים, ומצא בהן עבודת כוכבים, אם עד שלא נתן מעות משיך, יחזור דמשיכה אינה קונה, ואם משנתן מעות משיך, יוליד הנאה לים המלח [כלומר לאיבוד. שט', אבל ראיתי פעם שאצל הים המלח היו מצניעים כל הספיקות וצריך מוחקר על זה] דעבודת כוכבים צד ישראל אינה נטילה עולמית, ואי אמרת מעות קונות [בש"ס קונה מוג'], משיכה ל"ל?

הכא במאי עסקינן, שקיבל עליו לדון בדיני ישראל [ראה עיונים בשט'] שיש מחלוקת האחרונים אם יועיל כששני הצדדים מקבלים על עצמם שיועיל קנין אחר בעסק שלהם, שבא קבלתם לא היה מועיל, ואי אמרינן שמועיל זה יהיה מטעם מחילה, וז"ל הקצות בחו"מ סימן קצח ס"ק ג' על גמ' שלנו מוכח דכל מידה דהוי קנין בשום מקום, מהני ליה תנאה שיהיה מועיל, וה"ה בקנין כסף לדין כיון דהוי קנין בעכו"ם לדעת כמה פוסקים, וכן בקרקעות ודאי כסף קונה, מהני תנאה שיהיה נקנה בקנינו,

אי הכי מעות למה לי? הכי קאמר אע"פ שנתן מעות, אי משיך אין, ואי לא לא,

אי הכי קשיא רישא [אם עד שלא נתן מעות משיך, יחזור]?

אמר אביי, רישא משום דאיכא מקח טעות דלא ידע דאית בה עבודת כוכבים, הלכך מצי למיהדר ביה,

אמר ליה רבא, רישא משום דאיכא מקח טעות, סיפא ליכא מקח טעות בממיה?

אלא אמר רבא, רישא וסיפא מקח טעות ומדינא מצי מהדר ביה נמי בסיפא, ומיהו רבנן גזרו כיון דיהיב זוזי, והדר שקיל להו, מיהזי כמוכר עבודת כוכבים,

אבני חן למסכת בכורות

עמנו לא הוקדשו ממחילה אלא לדמיון?

אמרי לא תשייעה ממחיתין, ד קדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן, שיהיו הדמים קריצין למזבח, והם הוא דאסור בגזיה ועבודה משום דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח, [ולכן אסורין בגזיה ועבודה ד] גזרו בהו רבנן, אבל קדשי בדק הבית לא [אינם אסורין בגזיה ועבודה]:

[שנינו במשנתנו] ולדן וחלבן מותר כו': היכי דמי אילימא דאיעבר ואתיליד לאחר פדיונו, פשיטא חולין נינהו, אלא דאיעבר לפני פדיונו ואתיליד לאחר פדיונו, הא ולדות שולדו לפני פדיונו אסירי דהנאה בלא פדיה ומיקרב לא קרבי דמכת קדושה דמיה אמו דאמס לא הוקדשה למזבח,

דף י"ד ע"ב

[ושואל] נפרין תמימים אותן וולדות שולדו לפני פדיון או אין נפרין תמימין?

תא שמע, המתפס בעלי מומין קבועין לגבי מזבח וילדו, ימכרו ואין צריכין מום שאין קדושה חלה עליהן, שלא יהא טפל לה חמור מן העיקר אם, אלא נפרין תמימים,

וקא דייק דהלמוד טעמא דלא בעי מום משום שלא יהא טפל חמור מן העיקר דמכת בעל מום אמו הא לא אמו מכת בעל מום אלא לדידהו מקדיש להו לדמיון לא נפקי לחולין בלא מום דקדוש קדושת הגוף, אבל הקדיש זכר אל לדמיון שימכרו ויצא דמיון עולה הוא עצמו קדוש קדושת הגוף ויקרב עולה להכי נקט זכר דחזי לעולה משום דרובא דמיימו קרבן עולה מיימו קדוש קדושת הגוף מסייע ליה לרובא דאמר רבא הקדיש זכר לדמים קדוש קדושת הגוף:

[שנינו במשנתנו] והשוחטין בחוץ פטור: רבי אלעזר מתני השוחט בחוץ חייב לאו כרת קאמר אלא מלקות, ומוקי לה להאי חוץ כגון ששטנו בבבמת יחיד בשעת היחר הבמות, במת יחיד שכל אחד ואחד בונה במה לעצמו כגון במת מנות וגדעון ושמואל,

דאמר רבי אלעזר, מניין לזוהב בהמה בעלת מום, בבבמת יחיד, בשעת היחר הבמות, שהוא בלא תעשה?

שנאמר דברים י"א ל' אֶת־זֶבַח לַה' אֶל־הַיָּדָה שׁוֹר וְשֵׁה אִשָּׁר וְהָיָה כִּי יִזְבֹּחַ בְּיַד ה' אֶל־הַיָּדָה הַזֹּאת, אם אינו ענין לבבמה גדולה טוב וגדעון שכן של זכור, דכתיב ויקרא כב כב עֲוֹרָת או שְׂבוֹר או יִחְרֹץ או יִבְלֶת או יִרָב או יִלָּפֵת ל' אֶת־קָרְבָּנוֹ אֵלֶּה לַה' וְאִשָּׁה ל' אֶת־תְּנִיּוֹתֶיהָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַה' וְגו', תנהו ענין לבבמת יחיד,

והשוחטין בחוץ אפי' קודם פדיון, דאפי' הוי מומן קל, כגון דוקין שבעין, ולגבי קדשים מייחייב השוחטין בחוץ, הכא פטור משום דלא חלה עליהן ממחילה קדושה כל כך,

ואין עושין תמורה מפרש בגמ',

ואם מתו קודם פדיון יפרו להאכילן לכלבים, דאין קדושתן חמורה, ותו קמ"ל דגרעי משאר קדשים שאין נפדין אלא חוץ, שיוכלו לעמוד בפני הכהן בשעת הערכתו, דכתיב (ויקרא כז) והעמיד (הכהן) את הבהמה וגו' והדר והערך (אוחתה) הכהן וגו',

חוץ מן הבכור ומן המעשר שאפילו בזמנן חלה עליהן קדושה חמורה, דכזכור, רחם מקדשו, וזמנא דכתיב (ויקרא כ"ז) לא יבקר בין טוב לרע, דמשמע בין חס בין בעל מום קדוש, טוב חס רע בעל מום,

וכל שקדם [בגמ' טו. מעתיק המשנה "אבל קדם"] הקדשן את מומן, או מום עובר [קדם] להקדשן כמאן דליתיה דמי וחלה עליהן קדושה, ולאחר מכאן נולד להן מום קבוע (להקדשן), ונפרו,

פטורין מן הבכורה מפרש בגמרא, ומן המתנות,

ואינן יוצאין לחולין ליגזו וליעבר שאפי' לאחר פדיון אסורין (בהנאה) בגזיה ועבודה כדמפרש בגמרא,

ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונו מפרש בגמרא כשנתעברו קודם פדיון וילדו לאחר פדיון [וצ"ע למה לא פירש רש"י בן ברישא, וולדן וחלבן בותר לאחר פדיונו. ילקוט המאירי],

והשוחטין בחוץ קודם פדיון חייב כרת, ובגמרא מפרש דדוקין שבעין, דלרובין הן לפניס ואלביצא דרבי עקיבא דאמר אם עלו לא ירדו, אבל בשאר מומין לא דאמרין במסכת יומא (דף סג) הראוי להלל מועד חייבין עליו, אי לא לא,

ועושין תמורה,

ואם מתו יקברו ואין נפדין, דבעי העמדה והערכה:

נמ' טעמא דנפרו ארישא קאי הא לא נפרו פטורין מן הבכורה ומן המתנות, קסבר קדושת דמים מדרחה מן הבכורה ומן המתנות כקדושת הגוף, דמפרש לקמן מקראי, דפעורה מצבורה וממתנות:

[שנינו במשנתנו] ויוצאין לחולין וכו': טעמא דנפרו, הא לא נפרו אסירי בגזיה ועבודה, מסייע ליה לרבי אלעזר, דאמר קדשי בדק הבית, אסורין בגזיה ועבודה והוי כקדשי בדק הבית דמו, דהם

אבני חן למסכת בכורות

אימא [שהפסוק אינו מיותר לדרוש איסור להקריב בעל מום בבמת יחיד, אלא בא לומר] **אם אינו ענין לקדשים, תנהו ענין לבכור, [ד] סד"א,** הואיל וקדוש כשהוא בעל מום להיות אסור בגזיה ועבודה, ליקרב נמי כשהוא בעל מום, קמ"ל דלא?

אמרי, בכור בהדיא כתיב ביה, דברים טו יט כְּלִי-הַבָּכֹר יִשָּׂר וְיִלָּד בְּקֶרֶךְ וּבְצִאָתָהּ הַזָּכָר תִּקְדֹּשׁ לַיהוָה לֹא תִשָּׂא בְּבֶכֶר שׁוֹרָה וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צֹאֲנֶיהָ: **כא** וְכִי-יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסַח אוֹ עֶזְרָה פֶּלַח מוֹם קָדֵשׁ לֹא תִזְבָּחָהּ: **לה'** אֵל יְהוָה, תִּזְבָּחָהּ:

ואימא אם אינו ענין לקדשים, תנהו ענין למעשר ולעולם בגמרא גדולה [שבעל מום אסור], דסד"א הואיל וקדוש במומו, דכתיב ויקרא בו לג ל' א' יִבָּקֵר לֹא יִזְדַּק בֵּין-טוֹב לְרָע צִין חס לבעל מום, דלמא שיהא עשירי יחא קדוש, נקרב נמי במומיה, קמ"ל דלא?

אמרי מעשר נמי גמר העברה העברה מבכור מה בכור בעל מום לא קרב, אף מעשר בעל מום לא, כי אחא קרא לזמנא יחיד [שיש לאו שלא להקריב עליו בעל מום],

אימא תנהו ענין לתמורת קדשים, דס"ד אימנא הואיל וקדושה כשהיא בעלת מום, דכתיב ויקרא בו לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' דהיינו בעל מום, אם המיר ימיר יהיה קדש אפילו בעל מום קריבה נמי כשהיא בעלת מום קמ"ל דלא?

אמר קרא ויקרא בו והיה הוא ותמורתו, מקיש תמורתו לו, מה הוא בעל מום לא, אף תמורתו בעל מום לא,

מתקיף לה ר' זירא, אימא תנהו ענין לולדות קדשים בעלי מומין, שולדו מקדשים תמימים, דסד"א, הואיל וקדושין כשהן בעלי מומין אנב אמן, כשהן בעלי מומין נמי קרבי, קמ"ל דלא?

אמר רבא, כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל מקרא אחרינא ולא איצטריך האי להכי דתנא דבי רבי ישמעאל, דברים יב בו רק קְדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ וּגְדִרְיָה תִּשָּׂא וְכֹאֶת אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר ה', רק קְדָשֶׁיךָ אלו התמורות דלמא לאשמועינן שיקרבו למוצא, דאי לעיקר הקדש אחא למה לי למכתב שיעלם לירושלים, הא שמעינן קראי טוצא השמר לך פן תעלה ועולמך וגו',

אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ, אלו הוולדות של קדשים,

ונדריד, הקישן הכתוב לנדר, מה נדר בעל מום לא, אף הני נמי בעל מום לא הלכך כי אחא לא מוצא, לזמנא יחיד אחא: [וולדות]

[שנינו במשנתנו, שאם קדם מום קבוע להקדשן] **ואין עושין תמורה: מאי טעמא, דאמר קרא לא יחליפנו ולא ימיר וגו'** [וקשה מה בא הפסוק ללמד כשאומר "טוב ברע"], **השתא רע בטוב אמרת לא שלא יצא זהמם חולין תמימים, אלל זהמם קודש בעל מום, ויאמר זו תמורת זו, טוב ברע** [שלא ימיר את הבעל מום בבהמת קודש, שהרי מורידו לדרגה קטנה הימנח] **מיבעיא?**

אלא להכי כמיז טוב ברע, טוב מעיקרו נשנתפס בקדושה כשהוא תמים עושה תמורה, אע"פ שהומם כדכתיב או רע בטוב דמשמע רע של קודש בטוב של חולין, דרע של קודש עושה תמורה, **רע מעיקרו** [שהקדשו כשהוא בעל מום], **אין עושה תמורה:**

[שנינו במשנתנו, שהם קדם מומין להקדשן] **אם מתו יפרו: אמר רב יהודה אמר רב, זו** [שיכול לפדותם כשהם מתים] **דברי רבי שמעון, דאמר נפרק נמלא דתמורה (דף לב) קדשי מוצב היו בכלל העמדה והערכה, קדשי בדר הבית לא היו בכלל העמדה והערכה** [וכיון שהקדשים כשהן בעלי מומין, דינם כקדשי בדר הבית, ויכול לפדותם אף כשהם מתים],

דתנן [בתמורה לב], רבי שמעון אומר, קדשי בדר הבית, אם מתו יפרו ומדלמך רבי שמעון קדשי נדק היות לא היו [בכלל], מכלל דקרא נקדשי מוצב כתיב, והכא ומודה ר' שמעון בבעל מום מעיקרו שנפדה אע"פ דקדשי מוצב [הוא] [דינו כקדשי בדר הבית], [וממאי דתנא דתמורה סבירא ליה קדשי מוצב היו בכלל העמדה והערכה, שצריכין שיהו חזין נשעת פדייה, כדכתיב והעמיד את הצהמה לפני הכהן ואח"כ והעריך אותה, מדקמי סיפא גבי קדש הקדשן את מומין דאגז שקדשן למוצא מקדשין תמימים. ד"ח ושייך להלן],

מאי טעמא, דאמר קרא ויקרא בו יב [הקדשה הפכה אֶתֶּה בֵּין טוֹב וְבֵין רָע, אותה למעוטי בעל מום מעיקרא] שאינו צריך העמדה והערכה,

[וממשך הגמ'] **אבל חכ"א** לאו הכי רצון דפליגי עליה דר' שמעון במס' תמורה, דהתם אמרינן לדברי הכל בעל מום מעיקרו לא היה בכלל העמדה והערכה, **אם מתו, יקברו,**

מאן חכמים? אלא תנא דבי לוי הוא, דתנא דבי לוי, הכל היו בכלל העמדה והערכה, ואפילו בעל מום מעיקרו,

וכן תנא דבי לוי במתניתיה, אפילו חיה דלמיה ראויה למוצא אפי' עוף,

והכתיב ויקרא בו יב [הקדשה הפכה אֶתֶּה בֵּין טוֹב וְבֵין רָע, אותה לתנא דבי לוי]

אבני חן למסכת בכורות

קשיא,

יאבְּלָנוּ בַּצֵּבִי וְבַאֵל, כִּכְזִי וְאֵל, וּמוֹקְמִינָא בְּסִיפֵרִי דְּפִסְוִלִי הַמוֹקְדֵּשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ
הַכְּמוֹצֵם מִדְּבַר מִזֶּה צִבִּי וְאֵל פְּטוּרִין מִן הַבְּכוּרָה דְּבִקְרָךְ וְלֹאֲךָ כְּמִי
[בבכור, דחיה פטורה מן הבכורה], אף פסולי המוקדשין פטורין מן
הבכורה,

אוציא אני את הבכורה, ולא אוציא את המתנות ולקמן פריך
מאי אולמיה דמתנות מבכורה, תלמוד לומר איל, מה איל פטור מן
הבכורה ומן המתנות נצי ואיל פטורין מן המתנות דכתיב במתנות אס שור
אס שה, אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה ומן המתנות,

אי מה צבי ואיל חלבן [שהיא חלב חיה] מותר, אף פסולי
המוקדשין חלבן מותר, ת"ל אך חלק,

אמר מר, אוציא את הבכור ולא אוציא את המתנות, מאי
שנא מתנות דלא נפקי מקרא קמא, ומתוך אוציא את הבכור אוליא אס
הבכורה שאין שוה בכל שאינה נוהגת בקצות כוכרים, ולא אוציא את
המתנות ששוות בכל, ת"ל איל,

אמר ליה רב פפא לאביי, אי מה צבי ואיל, אין אותו ואת
בנו נוהג בהן נצי ואיל דכתיב שור או שה, אף פסולי המוקדשין אין
אותו ואת בנו נוהג בו?

א"ל [השיב לו אביי], למאי מדרמית להו לפסולי המוקדשין [לאיזה דבר
אתה מדרמה את פסולי המוקדשין] דמיפטרניהו מאותו ואת בנו, אי לחולין
אותו ואת בנו נוהג בו, ואי לקדשים אותו ואת בנו נוהג בו
אותו ואת בנו נוהג בחולין וצמוקדשין כדמפרש בשמיטת חולין (ד' עח),

אמר ליה [רב פפא], אי הכי גבי חלבו נמי נימא הכי אמאי אינרין
אך למיסר [חלב פסולי המוקדשין], מיפוק לי דאסור ד למאי מדרמית להו
כיון דאמרת אע"ג דאיתקוש נצי ואיל לא נפקי מתורת קדשים, אי לחולין
חלבן אסור, ואי לקדשים חלבן אסור,

אלא לאו מי אמרת [בסיפא דברייתא] אך ולא חלבן [חלב פסולין
המוקדשין אינו מותר], אימא נמי אך ולא אותו ואת בנו ומסתברא
דהיקשא למיפטר מבכורה ומתנות אחיא, ואך למיסר חלבו ואותו ואת בנו, דהשתא
מדמינן להו לקדשים גמורין, דאי אמרינן איפכא לא מדמינן להו לא לקדשים ולא
לחולין,

רבא אמר, אך לאותו ואת בנו הוא דאתא, וחלבו מדמו
נפקא, דכתיב דברים טו רק את דמו לא תאכל צבור על מוס
כתיב [האי קרא גבי בכור כתיב, והרבה תימה] [קצת תימה. שמוכ', ותימה רבה.
מנחת יהודה] דלא מיתי רק את הדם לא תאכלו דכתיב גבי שאר פסולי
המוקדשים וכו' ושמוא דריש להו למילתא אחריתו. תוס', מאי דמו,
אילימא דמו ממש, לא יהא אלא דמן דצבי ואיל, אטו דמן

אבל רבנן דפליגי עליה דר"ש מאי, הכי נמי דאם מתו יפדו
דצבעל מוס מעיקרא מודו, אי הכי

דף ט"ו ע"א

[הא דאמר רב יהודה אמר רב בתחלת הענין "זו דברי ר"ש", הלא] זו דברי
רבי שמעון ומחלוקתו מיבעיא ליה?

אמרי, רב דלא מוקי ממתין כרבנן, סבירא ליה כרבי שמעון בן לקיש,
דאמר הסם, לרבנן [דאמר בהיפך גמור מר"ש], קדשי בדר הבית היו
בכלל העמדה והערכה, קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה
והערכה,

הילך ולא מיתוקמא מתני' כולה כרבנן, [מן] דקתני סיפא
[דמתניתין] [גבי קדש הקדשן את מומן דאגב שקידשן למוצא [מקדשין חמימים]
[קדשין צמון]] ואם מתו יקברו [אלמא] דקדשי מוצא היו בכלל העמדה
והערכה,

[אמר] ממאי דהא מתו יקברו, משום דבעי העמדה
והערכה הוא [וממאי דתנא דמתני' סבירא ליה קדשי מוצא היו בכלל העמדה
והערכה, שזריכין שיהו חזין בשעת פדייה, דכתיב והעמיד את הזהמה לפני הכהן
ואח"כ והעריך אותה. ב"ח מרש"י לעיל], דלמא משום דאין פודין את
הקדשים להאכילן לכלבים הוא?

אמרי, אם כן דעממא דמתני' משום אכילה דקדשים לכלבים הוא, ניתני אם
נעשו טריפה יקברו דמשמע אע"ג דמצי למיעבד זהו העמדה והערכה
יקברו, הואיל ולא חזו אלא לכלבים, ומדנקט ממו, ש"מ טעמא משום העמדה
והערכה,

ואיבעית אימא, לעולם רב כרבי יוחנן סבירא ליה [ודלא] כר'
יוחנן דאמר הסם לרבנן אחד קדשי מוצא ואחד קדשי דק הבית היו בכלל,
ומיתוקמא סיפא דמתני' כרבנן, ורישא נמי מיתוקמא כדידהו דצבעל מוס מעיקרו
כולהו מודו, ותני זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו # [וצ"ע שהרי
המדובר על מאמרו של רב ואמורא צריך לפרש דבריו?].

*****

[שנינו במשנתנו] אבל קדם הקדשן [את מומן, או מוס עובר להקדשן,
ולאחר מכאן נולד להן מוס קבוע, ונפדו, פטורין מן הבכורה, ומן המתנות] וכו':
מנא הני מילי? דתנו רבנן, דברים יב טו רק בקל-אות נפשה תנבח |
ואבלת בשר בכרפת ה' אל יהיה אשר נתן לה בקל-שערה. ה'טמא והטהר' ר'

אבני חן למסכת בכורות

דצבי ואיל מי שרי, אלא דמו חלבו,

פדיון [של פסולי המוקדשין] אם נולדו קדשי?

וליתכתוב רחמנא חלבו? אי כתב רחמנא חלב, הוה אמינא אהני היקישא דאימקוש לגבי ואיל, ואהני קרא דכמיז את חלבו לא תאכל,

אהני היקישא למעוטי מברת והוה מיסתבר טעמא שפיר, דכי כתב ברת אאוכל חלב בהמה הראויה לקרנן הוא דכתיב, שנא' ויקרא כי כל אוכל חלב מן הבמה וגו', ואהני קרא למיקם עליה בלאו בעלמא דלא משרייה לגמרי,

להכי אפקיה רחמנא בלשון דמו, לומר לך מה דמו בכרת אף חלבו בכרת,

והא תנא דברייתא דלעיל אך ולא חלבו קאמר מפיק חלבו מאך, ורצא היכי מצי למימר דאך לאוהו ואת בנו אתא?

והאי דקמי [בברייתא] תלמוד לומר אך חלק ה"ק, אילו לא נאמר דמו אפילו לא כתב קרא [דמו דמשמע חלבו], מצינא לאפוקי מהכא הייתי אומר אך ולא חלבו, עכשיו שנאמר דמו, לאותו ואת בנו הוא דאתא:

[שנינו במשנתנו בקדם הקדשן את מומין] ואינן יוצאין לחולין [ליגזו וליעבר, ולדן וחלבן אסור]: מנא הני מילי, דת"ר [לגבי פסולי המוקדשין, דהיינו קדם הקדשן את מומין], דברים יב טו דק דגל-אנת גפשה תנאם! ואכלת, תזבח ולא גזיה, בשר ולא חלב, ואכלת ולא לכלביך ואוקימנא בפסולי המוקדשין לאחר פדיון, מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים,

דף ט"ו ע"ב

איכא דאמרי דברים יב תזבח ואכלת מהכא מפיק גזיה ומלכ דאסור אין לך בהן היתור אכילה, אלא משעת זביחה ואילך [וגזיה וחלב הם דברים ששייך קודם זביחת הבמה] ונשר אורמיה דקרא, ולא דרש ואכלת לאפוקי כלגיס, אבל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים [ה"נ דאמר] [וכע"ז מפורש בתמורה ל. ברש"י בסוף פרק כל האסורין]:

[שנינו במשנתנו] וולדן וחלבן אסור לאחר פדיון: היכי דמי [דוולדן אסור] אילימא דאיעבר ואיתיליד לאחר פדיון, אמאי, ולד צבי ואיל גינהו,

אלא דאיעבר לפני פדיון, ואיתיליד לאחר פדיון הילכך אסרי, וקדושה לית להו, לא ליקרב ולא לדמיהן, כדמפרש לקמן מה תהא עליהן,

הא לפני פדיון נולדו מיקדש גמי קדשי, מנא הני מילי דלפני

[דיני ולדות שנולדו לפני פדיון]

דתנו רבנן, זכר לרבות את הולד גבי שלמים כמיז (ויקרא ג) אם זכר אם נקבה תמים, וקרא ימירא הוא דנישמוק קרא מיניה, ומדלא קבע צה זכר, דקבע בעולה ממילא דנקבה גמי חזיא, זכר ונקבה מו למה לי, זכר לרבות ולד שלמים,

ואי קשיא תיפוק ליה מאשר יהיו לך, תריץ תנאי היא איכא דמיימי לה מהכא ואיכא דמיימי לה מהכא, והכי מפרש במסכת תמורה בפרק אלו קדשים (דף יז),

ונקבה, לרבות את התמורה [פ' דראוי' להקרבא, וא"ת והא מוקרא מלא הוא והי' הוא ותמורתו יהיה קודש, דמשמע הקרבא, כבר עמד ע"ז בשמט"ק עיי"ש],

[לכן דורש בן מלשון נקבה, שתמורה הוא לשון נקבה. ראה תמורה יז:],

ואין לי אלא ולד תמימין ולד צהמה תמימה, ותמורת תמימים, ולדי בעלי מומין (וכולן) שקדם הקדשן את מומן ותמורת בעלי מומין מומין?

כשהוא אומר "אם" # [ואולי יש קצת רמז בלשון "אם" שהוא לשון חסרון, ולכן לומר ממונה לבעלי מומין, שיש ש"אם" כדמפרש בלשון ספק] זכר לרבות ולד בעלי מומין, "אם" נקבה לרבות תמורת בעלי מומין,

[דיני ולדות שנולדו אחר פדיון]

אותן ולדות שלאחר פדיון נולדו, ונמצאו קודם פדיון מה תהא עליהן דהא לא חזו לא לגופן, ולא לדמי כדמפרש רב הונא,

[ומפרש מהו השאלה] הך דנולדו לפני פדיון צהא דאמנן לעיל, אם זכר לרבות ולד בעלי מומין, מיפלג פליגי בהו, איכא למאן דאמר במס' תמורה בפרק אלו קדשים (דף י"ז) קדשי ליקרב, ואיכא למאן דאמר קדשי לרעייה עד שיוממו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה, [ולכן שואל] דלאחר פדיון מה תהא עליהן?

אמר רב הונא, כונסן לכיפה למחר והן מתין צרענ,

דהיכי ליעביד, ליקרבינהו, מכח קדושה דחוויה קאתו דאית צהו תרתי לריעותא, חדא דאמנות [האם שלהם] בעלי מומין, שגרא ונדמו, ועוד דלאחר פדיון נולדו, והן עמנן אין יכול להמפיסן לקדושה גמורה להקריב [פ' שאי אפשר להקדישן עוד פעם], הואיל ואידמו מו לא מיחזו,

ליפרקינהו, לא אלימי למיתפס פדיון נקדושמן, כדי שילאו הן לחולין, שצבר ילאו קדושמן אגב פדיון דאמנן, דהאי דאסורין [בגזיה ועבודה] גזיה בעלמא

אבני חן למסכת בכורות

הוא כדלקמן, אבל מדאורייתא עובר ירך אמו הוא, ופקעה קדושתו (לפדיון) [בפדיון] אמן, כדאמרן לעיל גבי קדושת דמים, דולדן מותר לאחר פדיון, קדושת הגוף נמי לא שגא, דאין חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים לענין פדיון, אלא שזה נריך מוס וזה אין נריך מוס,

א"ל אין מתפסין אלא לאותו זבח,

מאי טעמא? אמר ליה גמר בשעריך בשעריך מבכור כמיז
בכור וכי יהיה זו מוס וגו' בשעריך תאכלנו (דברים טו), ובפסולי המוקדשין כמיז
אשר נתן לך בכל שעריך (שם יב), מה בכור אין מתפסין לכל זבח
שירצה, דכתיב ויקרא בו אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה
וגו' לא יקדיש איש אותו אלמא לא חל עליה שום קדושה אחרימי, אף
הני, אין מתפסין לכל זבח שירצה,

אמרי במערבא [סתם אמרי במערבא הוא ר' ירמיה תלמידו של ר' יוחנן
בדאמרינן בסנהדרין ז:] [היו קורין לארץ ישראל בבבל מערבא, שא"י היא למערב
בבל. וראה בתוס' קדושין יב: ד"ה הא], משמיה דרבי חנינא, סמוך
לפדיון, מתפסין לשם אותו זבח,

[דין אם קדם מוס קבוע להקדישן]

סמוך לפדיון, למימרא דבני פדייה נינהו צממיה, כלומר דשייך
למימר צה לשון פדייה, קודם שיפסין צממיה, והא לא אלימי?

תניא כוותיה דרב ששת [בסוף חלק השני של הברייתא], קדשים
שקדם מוס קבוע להקדישן, ונפדו, חייבין בבכורה ובמתנות,
בין לפני פדיון בין לאחר פדיון,

אלא אימא סמוך לפדיון אמן, מתפסין [לזולדות] לשם אותו
זבח דהשתא חילא עלייהו קדושה לעצמן, דחשביניהו, ולא פקעה קדושתיהו על ידי
פדיון אמן, וממתיך עד שיוממו, ופריך להו,

הגוזז והעובר בהן, אינו סופג את הארבעים ואע"ג דאסרי בגזיז
קודם פדייה, לא לקי עליה, דכי כמיז לא תגוז, אקדשים גמורין כמיז, ואיסורא
מיהא איכא כשאר נהנה מן ההקדש,

טעמא מאי אמר רב הונא מומתיך, ולא מתקין להו כרבי חנינא? אמר רבי
לוי, גזירה שמה יגדל מהן עדרים עדרים אי אמרת אית להו תקנתא
לולדות [גם לאלו שגדלו לפני פדיון], אחי לגדל עדרים מפסולי המוקדשין, דכי
נפיל ציה מומא צבהמת קדשים לא פריך ליה (האי) ואחי למיכליהו צלל פדיון,
אבל כי מפסדין לולדות, ממנהר לפדות את האם, מיד כשיפול צה מוס, מפי רבי
אליעזר וצמחצמח,

בין לפני פדיון בין לאחר פדיון, אין עושין תמורה דטוב
מעיקרו צעיק, כדפרישית לעיל [אבל זה שהקדישו כשהיה בעל מוס הרי הוא רע
מעיקרו],

ל"א, בין למ"ד מומתיך, בין למ"ד מתפסין, מאי טעמא אטרחהו רבנן לשבקיניהו
באיסוריהו, גזרה שמה יגדל עדרים עדרים, שילדו גם אותן ולדות ולדות אחריס,
ואחי צה לדי תקלה,
אבל לאחר שיפדס לא איכפת אס יולדין, דוולד צבי ואיל נינהו,

ולפני פדיון מועלין בהן דהא נהנה מן ההקדש, דלא גרעי מקדשי צדק
הבית, ולאחר פדיון אין מועלין בהן,

ולדורותיהן חול חולין, אפילו נמעצרו קודם פדיון ונולדו אחר פדיון,

ונפדין [הוולדות] תמימים אס נמעצרו וילדו קודם פדיון [אינם חול אבל יש
להם פדיון],

ומתפסין לכל זבח שירצה,

כללו של דבר, הרי הן כחולין לכל דבריהם, אין לך בהם
אלא מצות עלוי בלבד שמעלין אותן צדמים,

ל"א ועיקר מפי המורה, וטעמא מאי אמתיך קא מהדר, דמאי טעמא אסור אחר
פדיון אמן, הא פקע קדושתיהו בפדיון אמן, כי היכי דפקעא גבי קדושת דמים,
דולדן מותר לאחר פדיון, כדאמר לעיל?
גזירה שמה יגדל מפסולי המוקדשין שיפדו עדרים לצורך [ולדות], דולדות הנולדים
לאחר פדיון, ואחי צה לדי גזיה ועבודה,
אבל לעיל גבי קדם מומן להקדישן, לא גזרינן, משום [ד]מילתא דלא שכיחא היא,
דהא אמרינן צממית תמורה (דף 1) המתפסין צעלי מומין למזבח עובר צממית
לאין,

וצדקס הקדשן למומן גופייהו, דשרינן דאיעצב ואיתייליד לאחר פדיון, ולא גזרינן
(דמילתא דלא שכיחא), כיון דאסרת להנך דאיעצב לפני פדיון, לא אחי לדחויניהו,

[דין אם קדם הקדישן את מומן]

אבל קדם הקדישן את מומן, או מוס עובר להקדישן,
ולאחר מכאן נולד מוס קבוע, ונפדו, פטורין מן הבכורה ומן
המתנות, בין לפני פדיון בין לאחר פדיון,

בעא מיניה רבינא [רבינא זה היה בימי רבא, ולא הוא תלמידו חבר של רב
אשי אשר נולד במות רבא. מנחת יהודה] מרב ששת, מהו שמתפסין
לכל זבח שירצה לאותן ולדות צממתי פסולי המוקדשין, לאו זבח שירצה?

הגוזז והעובר בהן, סופג את הארבעים,

אבני חן למסכת בכורות

אמר לך רב הונא, ה"ה דאפילו בעלי מומין אין נפדין [אלא כונסן לכיפה], ואידי דתנא רישא נפדין תמימים דחידוש הוא דאפילו תמימים נפדים, תנא נמי סיפא אין נפדין תמימים [אבל באמת גם בעלי מומין אינם נפדין],

ואידי דתנא רישא לכל זבח שירצה, תנא נמי סיפא לכל זבח שירצה [אבל באמת גם לאותו זבח אינו מתפסן]:

*****
מספר מבחר הפנינים מר' דיעה הפניני ב"ר אברהם הברדשי זצ"ל:

ל"ט—שער בקור האוהבים :

401 אמר החכם מי שהניח בקור אוהבו ' הומם נפשו :
ואמר מי שמבקר מי שיכבד עליו • יפגע בו
וקלון : 402 ואמר בקור לעתים רחוקים ' תוסף אהבה :
403 ואמר אם תרצה שישנאוך ' בקר תמיד ' ושיוסיפו
בך אהבה • בקר לעתים רחוקים : 404 ואמר טרח מיל
לבקר החולה • וטרח שנים להכנסת שלום בין בני
אדם • וטרח שלשה לכבוד הבורא • : 405 ואמר השכר
מהרבות הבקור • כי הוא סבת ההרחקה • כי הגשם
יקוצו בה בהתמדתו • ויתפללו עליו כאשר יעצר :

[קטע דלהלן אינה במשנה, ואינה בברייתא, אבל מלשון רש"י כאן משמע שהיה גורם כן בברייתא דלעיל בסיפא,
אבל לפ"ז צריך להבין מה שאומר כללו של דבר דרישא לאתויי שוחט בחוץ דפטור, אם גם בסיפא שקדם הקדשן את מומן פטור כ"ש בקדם מומן להקדשן].

והשוחטן בחוץ פטור סיפא דנרייתא לעיל, אקדשים שקדם הקדשן את מומן קאי, ואפילו הכי פטור, דאין חייבין על שמיעת חוץ אלא על הממקבל בפנים, כדמנן בזבחים בפרק פרת חטאת (דף קיז) בעלי מומין בין קבועין בין עוזבין שהקריבן בחוץ פטור, ומפיק טעמא מהאי קרא ואל פתח אהל מועד לא הביאו, הא כל שאינו ראוי לצא אל פתח אהל מועד, אין חייבין עליו:

רב הונא מתני חייב כדקמי מתני' ומוקים לה בדוקין שבעין דמתקבל בפנים הוא ואל"בא דר"ע דאמר בשמיעת קדשים צ"פ המזבח מקדש (דף פד) אם עלו לא ירדו,

דוקין, טולא, כגון (ישעיהו מ) הנוטה דוק שמים, ולהכי לא ירדו דאין מומן ניכר כל כך, הכי מנן בזבחים צ"פ המזבח מקדש הראוי לו (דף פד) ר' עקיבא מכשיר בצעלי מומין, כלומר דאם עלו לא ירדו, ואמר רבי יוחנן בגמ', לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, ואילן ושכירין בעופות, והוא [חייב באופן] שקדם הקדשן את מומן,

ל"א, דוקין שיש לו מום בעפעפים, ולהכי קרי לעפעפים דוק על העין, כרקייע, דהכי אמרינן בספרי אגודות, העין דומה לעולם קטן, העפעפים [eyelids] כנגד הרקייע, והמתחמן [lower eyelid] כנגד הארץ, והלכך שמקיף את העין כנגד ים אוקיינוס שקוצב את העולם, והשחור שצו שהוא עגול, דומה לגלגל חמה:

ובין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן, עושין תמורה ולקמן קאמר דתמורה שלאחר פדיונן מתה,

לפני פדיונן מועלין בהן, ולאחר פדיונן אין מועלין בהן דאיתקיש לצדי ואיל, אכל לענין גיזה לא, דכתיב תזבח ולא גיזה,

וולדותיהן קודש' אס נתעבדו קודם פדיונן,

ואין [וולדותיהן] נפדין תמימים,

ואין מתפסין [את הוולדות] לכל זבח שירצה והיינו דרך ששת,

כללו של דבר, הרי הן כהקדש לכל דבריהם, ואין לך בהן אלא היתר אכילה בלבד,

כללו של דבר דרישא לאתויי שוחטן בחוץ דפטור, כללו של דבר דסיפא

דף ט"ז ע"א

לאתויי חלבו [חלב שלו] דאסור, ולאיתי שוחטו בחוץ דחייב לא אמרינן, משום דא"כ איצטרי לן למימר דדוקין שבעין, ועוד סיפא קמי לקמן השוחטן בחוץ פטור, וכלל דרישא לא אצטריך לאיתויי חלבו דשרי, דהשתא ולדן דכגופן דמי דעובר ירך אמו הוא שרי, כל שכן חלבו דמיא בעלמא הוא,

אמר מר [אם קדם הקדשן את מומן, ונתעברו קודם שנפדו], אין [הוולדות] נפדין תמימים, ואין מתפסין לכל זבח שירצה,

[ומדייק] תמימים הוא דלא מיפרקי, הא בעלי מומין מיפרקי אותם שנתעברו קודם פדיון ונולדו לאחר פדיון [אם הוממו פודה אותם, והגם דאמרינן לקמן שאין קדושתן חזקה די שיתפוס את פדיונן, לכן בומשיך] וכגון שחפסן לשום זבח [קודם שהוממו], דאלימא קדושהיהו למיתפס פדיונן,

וכשהוא מתפסן לשם זבח לכל שירצה הוא דאין מתפסין אין מתפסין לכל זבח שירצה, הא לאותו לשם אותו זבח, מתפסין,

היכי משכחת לה פירושא הוא, כלומר היכי משכחת, תירוצא דמילתא, דמשמע בעלי מומין נפדין, ולשם זבח אחר לא יתפסין, דמתפסין לאותו זבח אלא היכי עבד דמתפסין לשם אותו הזבח ונפדין במומן כשיפול בהן מום,

נימא תיהוי תיובתא דרב הונא דאמר לעיל כונסן לכיפה והן ממים?

אבני חן למסכת בכורות

חמש חטאות מתות, הילכתא גמירי לה [ולמה צריך הפסוק של ממפריסי הפרסה?]

אלא כי אתא קרא, לתמורת אשם שמהא רועה, דאשם לא קרצ נדבה, הלכך תמורתו לא קרצה, והא טמא דקרא ה"ק, הניסוחו עד שיהא טמא, כלומר שיפול בו מוס,

תמורת אשם נמי הילכתא היא, כל שבחטאת מתה, באשם רועה ותמורת חטאת, היינו אחת מחמש חטאות ממות,

אלא לעולם [צריך הפסוק דממפריסי הפרסה ל] חמש חטאות מתות, ואצטריך קרא, ואצטריך הילכתא,

דאי מקרא הוה אמינא לרעייה, קמ"ל הילכתא למיתה,

ואי מהילכתא הוה אמינא, היכא דעבד איקרי [שעשה כן במקרה] ואכל מהני חמש חטאות, איסורא איכא, [אבל] לאו ליכא דאין עובר בלאו, קמשמע לן דאיכא לאו לא תאכלו ממעלי הגרה # [לכאורה צ"ל "ממפריסי הפרסה" דמושם למדנו חמש חטאות מתות דאילו "ממעלי הגרה" אמרנו שבא לתמורת פסולי המוקדשין לאחר פדיון?],

ואיבעית אימא להכי אחא ממפריסי הפרסה, דמשעתי בחטאות הממות, לאקושי דבר הבא ממעלי גרה תמורת פסולי המוקדשין לאחר פדיון, דנפקא ממעלי הגרה לדבר הבא ממפריסי הפרסה חטאות הממות מה להלן [חמש חטאות המתות] במיתה, אף כאן במיתה:

מהני: המקבל צאן ברזל מן העובר כוכבים [ונקראת צאן ברזל, לפי שהקדש שלהן קיימת לגוי כברזל, לכן אין חידוש שהצאן עצמן פטור מן הבכורה, אלא המדובר אם ילדו הוולדות] ששם לו עוזה כוכבים בהמותיו דדמיס קלוצין, ולמה לו אותן דמים עד עשר שנים, צין ממו צין חולו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן, יהיו ציניהם [פי' והולדות הוא דור שני וצאן ברזל הוא דור ראשון],

[ונקרא צאן ברזל משום שאם כל הצאן מעשרות בעליהן שהוצאתן מועטת והרווחתן מרובה בגיזה וולדות וחלב [בחולין פד:] והרי עב"פ יש בכל צאן חשש נזק כשימותו, אבל אלו הם צאן ברזל ובני קיום, שכשימותו יתן המקבל אחרים תחתיהם. בועז כאן],

דף ט"ז ע"ב

[שנינו בברייתא לעיל] בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו עושה תמורה: אמר ר"ג, אמר רבה בר אבוח, ותמורתו לאחר פדיונו, מתה,

מאי טעמא, היכי ליעביר, ליקריביה מבח קדושה דחוייה שגג נפדו קאתיא, ליפרקה, לא אלימא למיתפס פדיונה, הלכך מתה,

מתקיף לה רב עמרם, ותיתכיל במומה לבעלים, וכי מה בין זו לתמורת בכור ומעשר, דתנן תמורת בכור ומעשר, הן, וולדן, וולד ולדן עד סוף כל העולם, הרי הן כבכור ומעשר ויאכלו במומן ימתינו עד שיממנו ויאכלו לבעלים ככור ומעשר שאין נפדין אלא נאכלין במומן,

אלמא כיון דלא מצי קרצי כדאמר במס' תמורה (דף ה' ע"ט) אף ככור שור וגו', הן קרצין ואין תמורתן קרצין, נאכלין במומן לבעלים הכי נמי ליעבד הכי?

אמר ליה אבוי, זה [תמורת קדשים, שקדם הקדשן את מומן, לאחר פדיונה] שם אמו עליו, וזה [ולד בכור ומעשר] שם אמו עליו,

זה כולו תמורת בכור ומעשר מיקריא, מה בכור ומעשר במומן מיתאכלן לבעלים, אף תמורתן מיתאכלא,

וזה שם אמו עליו, תמורת קדשים מיקריא, מה קדשים לא מיתכלי אלא בפדיון, אף תמורתן נמי לא מיתכלי אלא בפדיון, והא דמהא [שקדם הקדשן למומן, ונפדו] לא אלימא למיתפס פדיונה הילכך מתה,

תניא כוותיה דרב נחמן [דתמורתה לאחר פדיונה מתה], מנין לתמורת פסולי המוקדשין שמתה כגון דלאחר שנפדו הקדשים, התפסין בתמורה, דלא מצי למיקרצ, תלמוד לומר ויקרא י"ד א' אף את־זה ל' א' תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את־הנמול ב־מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס דסיפיה דקרא כתיב טמא [הוא לָכֶם] ודרשין הכי יש לך דבר שיש בו סימני טהרה, ואסור באכילה, ואזו, זו תמורת פסולי המוקדשין,

האי מיבעי ליה לחמש חטאות מתות מפרש בתמורה [בסוף דף כא: פי' ששם מתחיל פרק רביעי ולד חטאת, וז"ל המשנה שם: ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה ימותו, ושעיברה שנתה ושאברה ונמצאת בעלת מוס, אם משכפרו הבעלים תמות?] ההוא ויקרא י"א ממפריסי הפרסה [וגו'] טמא נפקא [פי' דטמא קאי גם על מעלי הגרה, וגם על מפריסי הפרסה. אהל משה],

תניא נמי הכי, מנין לחמש חטאות מתות? תלמוד לומר ממפריסי הפרסה [וגו'] טמא,

אבני חן למסכת בכורות

אלמא ברשותא דמקבל קיימא דמקבל, זוזי הוא דלמייד להו [פי' שהבהמות נכנסין לרשות המקבל, והמקבל נתחייב מעות להנותן], והאי דסקיל נותן מלי ולדות, בשכר המתנת מעות קא שקיל להו, דלי [הבהמות שנתן] צרסות מרה קיימי, אמאי רבית הוא, צרסותא דמריה אשכח ולדות,

אמר אביי, לא קשיא הא ממי' [דמשמע שהבהמה נשארת ברשות הגוי] דקביל עליה העובד כוכבים אונסא וזולא, והא [שיש חשש ריבית] דלא קביל עליה אונסא וזולא,

אמר ליה רבא, דקביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה צממיה, הא צאן ברזל לא הוי אלא צמקל עליה המקבל אונסא, דלמי קרית ליה צמקל, קשה ואינו נפחת, כך זה הנותן לא יפחות מדמיו,

ועוד מאי פסקא צממיה, כלומר פסקא למילתא דיש חילוק בין צאן ברזל לצאן ברזל,

ועוד אדתי סיפא דהמס אבל מקבלין צאן ברזל מן העובד כוכבים, ליפלוג וליתני בדידה, בד"א [שאסור משום ריבית] דלא קביל עליה אונסא וזולא, אבל קביל עליה אונסא וזולא, שפיר דמי?

אלא אמר רבא, אידי ואידי דלא קביל עליה אונסא וזולא [דאם קיבל עליו אונסא וזולא אין זה נקרא נכסי צאן ברזל],

והכא גבי בכורה היינו טעמא [אין הטעם שהבהמות נשארות ביד הגוי, אלא הטעם שיכול לבא לנבות מן הבהמות והולדות], דאילו אתי עובד כוכבים בעי זוזי ולא יהיב ליה, תפיס לה לבהמה, ואי לא משכח לה לבהמה, תפיס ולדות דידה, והרי יד עובד כוכבים באמצע, וכל יד עובד כוכבים באמצע, פטורה מן הבכורה:

[שנינו במשנתנו] העמיד ולדותיה תחת אמותיה, ולדי ולדות פטורים: א"ר הונא [ורש"י במשנה מפרש כדברי רב הונא] [בסתם שלא העמיד ולדותיהן וכו'] שאמרנו שולדותיהן פטורין היינו, ולדות [דור שני שילדה] פטורין, וולדי ולדותיהן [דור שלישי שילדה] חייבין,

ורב יהודה אמר, ולדי ולדות [דור שלישי שילדה] גמי פטורין, וולדי ולדי ולדות [דור רביעי שילדה] חייבין,

תנן, העמיד ולדות תחת אמותיהן, ולדי ולדות [דור שלישי שילדה] פטורין, טעמא דהעמיד, הא לא העמיד לא, תיובתא דרב יהודה?

אמר לך רב יהודה, הוא הדין אע"ג דלא העמיד [גם הדין שדור שלישי שוליד פטורין, שמו שפרשתי את השמנה],

"ולד" קאי על אם היולדת, ולא על הבכור הנולד,

הן = הצאן ברזל עצמן שילדו,

וולדותיהן = של צאן ברזל היינו דור שני, אם ילדו בכור שהוא דור שלישי,

וולדי ולדות = דור שלישי שיליד בכור שהוא דור רביעי,

ולד וולדי ולדות = דור רביעי שיליד דור חמישי,

ולדותיהן [הולד הוא דור שני] של אומן צאן ברזל [פי' דור ראשון] כשיגדלו ויזכרו [ויוליד הולד שהוא דור שני את דור שלישי] פטורין מן הבכורה, וטעמא מפרש בגמ', דכיון דלי לא יהיב ליה זוזי לעובד כוכבים, תפיס בהמה, ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות, אישכחא דשייכא יד עובד כוכבים צאמן [פי' בדור שני, ולכן דור שלישי הנולד פטור, ובצ"ק גרס באמצע, ואולי אין צריך לתקן],

ולדי [דור שלישי] ולדותיהן של צאן ברזל [שהולד של הצאן ברזל הוא דור שני] המגיעות לחלקן של ישראל, כשיהיו להן ולדות בכורות חייבין [ינתנו להם], דהיינו רביעית [פי' דור רביעי] לצאן ברזל ימתן להם,

העמיד ולדותיה תחת אמותיהן [ונעשו הולדות כאלו הן צאן ברזל הראשונים. פירוש המשניות להרמב"ם] שפתח לו פתח לעובד כוכבים, להיות לו כח בולדות, ואמר לו אם ימותו הבהמות, מטול הולדות המגיעות לחלקן, ויהיו מחמת ידי צאמן דמים עד אותו זמן עממו,

[וטעמא דהא בלא פתחו יש לנכרי שייכות בולדות, ומכיון דפתח לו אתי למפויי ליה. תי"ט],

ולדי ולדות השמא אלימא יד עובד כוכבים ושייכא גדור אחר עפי, הלכך ולדות [דור רביעי] של אומן ולדות [דור שלישי] שהן ולדי ולדות לצאן ברזל [דור שלישי כשיליד דור רביעי יהיו] פטורין דשייכא זהו יד עובד כוכבים, וכשיהא להם צכור לא ימתן להם,

וולדי [דור רביעי, שהוא ולדות של] וולדי [דור שלישי] וולדות [דור שני], [כשיליד דור רביעי את דור חמישי, יהיו] חייבין,

רשב"ג אומר, אפילו עד עשרה פטורים, שאחריותן לעובד כוכבים דלעולם כל מה דמשכח עובד כוכבים תפיס,

רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנין [מקצת התואר עד שיראה מיד לחוש הרואה שהוא ממין פלוני. פירוש המשניות להרמב"ם], חייב:

נב': למימרא דכיון דלא נקט מרא העובד כוכבים זוזי, ברשותא דמרא דעובד כוכבים קיימא,

ורמינהו, אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא רבית [שתמורת המתנת התשלום עבור הבהמה] שנותן הבהמה להמקבל ויצא מרשות הנותן לרשות המקבל, נוטל הנותן מחצית מן הולדות שגולדו למקבל. שט],

אבני חן למסכת בכורות

אבל וולדי ולדות [דור שלישי שילדה] לא, תיובתא דרב יהודה,

אמר לך רב יהודה, אימא הן וולדותיהן [לשון רבים] דמשמע מרי דרי הן ולדות [הצאן ברזל, דור שני], וולדות אמריס [ועוד דור דהיינו דור שלישי שילדה],

איכא דאמרי, הן וולדו תיהן [לשון רבים דמשמע שגם דור שלישי שילדה פטורה] פטורין, תיובתא דרב הונא,

אמר לך רב הונא, אימא הן וולדות כלומר הן ולדות ענמן [ולא קאי הן על נכסי צאן ברזל, אלא הכל קאי על דור השני] פטור ולא מימא וולדות [בוי"ו], וולדי ולדות חייב:

*****

[שנינו במשנתנו] רחל שילדה מין עז כו': אתא רב אושעיא מנהרדעא, (ו)אייתי מתניתא [והביא ברייתא] בדיה, רחל בת עז, ועז בת רחל, ר' מאיר מחייב [בבכורה], וחכמים פטורין,

אמר ליה רב הושעיא לרבה, כי עיילת לקמיה דרב הונא בעי מיניה, ר' מאיר מחייב למאי, אילימא לבכורה, ולית ליה לרבי מאיר במדבר יח אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור,

אלא לראשית הגז, ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל, כבשים שצמרן קשה, פטורין מראשית הגז, שנאמר איוב לא וימנע פבשי יתחפם אלמא בת מימיו קרי גז, דלא בת מימיו לא קרי גז, והן עז בת רחל צמרה קשה, דנמרי עזים קשה הוא?

אמר ליה נחזיו אנן [פ' ענה רבה לרב הושעיא קודם שאני חולק לרב הונא, נראה ונענינו אנו בדבר, הלא יש לאוקים הבריתא ד], הכא במאי עסקינן [מה שאומר הבריתא עז בת רחל] ברחל שילדה מין עז, ואביו תייש ובחוששין לזרע האב [ורחל בת עז נפרש בעז שילדה מין רחל ואביו שה], [והא דתני ר' מאיר מחייב] לענין אותו ואת בנו קמיפלגי אם שחט האב והבן ביום אחד, והילכך דר' מאיר סבר חוששין לזרע האב כפי מאיר מחייב אם שחטו [לאב] ונמנו חייב הואיל זה דומה לו, ורבנן סברי, אין חוששין לזרע האב בעז בת [רחל ואביו] עז, ושחט אותה ואת אביה ביום אחד,

אי הכי ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא, בפלוגתא דחנניה ורבנן כי הכי דפליגי חנניה ורבנן בשחטת חולין צפרק אותו ואת בנו (דף עט), דחנניה מחייב וחכמים פטורין?

אלא לעולם [מה דתנא בברייתא ר' מאיר מחייב היינו לענין] לבכורה, והכא במאי עסקינן, ברחל [שנולד רחל] בת רחל [שאמה היולדת היא רחל] בת עז [והסתבא היתה עז] [זה הפירוש של עז שילדה מין רחל,

והא קמ"ל [המשנה באומרו "העמיד"] ד אפילו העמיד נמי [אין כוחה יותר משלא העמיד, ואע"ג דע"י שהעמיד], דאורחיה דעובד כוכבים למיזל למיתפס בנה [יותר משלא העמיד, לא תאמר שפוטרי עוד דור יותר מן הבכורה, או פוטרי את הוולדות לעולם, אלא], (ו)הוי כמי דלא העמיד כלומר קמ"ל כיון שחזר כח עובד כוכבים צולדת, אימא יהיו פטורין לעולם, קמ"ל אפילו הכי ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לנאן בכול [דור שלישי שילדה] פטורין, וולדי ולדי ולדות וולדי ולדות של ולדות [דור רביעי שילדה] חייבין כאילו לא העמיד,

תנן, רבן שמעון בן גמליאל אומר וקס"ד דר"ג ארישא קאי אפי' עד עשרה דורות פטורין, שאחריות לעובד כוכבים, בשלמא לרב יהודה, דאמר [ולדי ולדות פטורין] נחית תנא קמא לדרי [ירד ת"ק לפטור דור אחר דור, וולדות וגם וולדי ולדות] למיפטר דר, דשמי דורות לנאן בכול פוטרי מ"ק [שפוטרי את לידת שני דורות של הצאן ברזל, את דור השני שיוליד, ואת דור השלישי שיוליד],

דף י"ז ע"א

היינו דאמר ליה רבן שמעון בן גמליאל את אמרת שמי דורות למטה מנאן בכול, ותו לא, ואנא אמינא אפילו עד עשרה דורות נמי פטורין והוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האי מנינא נקט בכמה דוכתי, וקרא נמי נקט להו, דכתיב (דברים כג) גם דור עשירי, והן אסורין לעולם, אצטריך למיתני הכי, דאם הוי תני אפילו [ולדי] ולדי ולדות פטורין [בדור רביעי שהוליד], הוה אמינא הני הוא דפטרי רבן גמליאל, [אבל] טפי מהני לא, כי הכי דשמעינן ליה לתנא קמא דפטרי ולדי ולדות [בדור שלישי שהוליד]. אע"ג דלא מזהמנאנו של עובד כוכבים ממנו נולדו, וממייב צולדי [ולדי] ולדות [בדור רביעי שהוליד], לתנא ולדי [הבכור שנולד] לכהן, הכי נמי לרשב"ג, אע"ג דפטרי צולד ולדי [ולדות] [בדור רביעי שהוליד], כמד דכא טפי מחייב,

אלא לרב הונא דאמר, לא נחית תנא קמא לדרי דלא פטר אלא ולדות של נאן בכול [דור שני שהוליד], הואיל ונאן [האם היולדת שהיא דור השני יצאה] מזהמנאנו ממנו של עובד כוכבים מאי אפילו עד עשרה דורות למה ליה לרשב"ג למימר עד עשרה דורות, לימא אפילו ולדי ולדות [הדור השלישי שילדה] פטורין, ושמעינן מינה כי הכי דפטרי ולדי ולדות אע"ג דלא מזהמנאנו של עובד כוכבים ממנו נאן, הוא הדין נמי עד עשרה דורות?

אמר לך רב הונא, רבן שמעון בן גמליאל אהעמיד קאי שהעמיד ולדות תחת אמותיהן קאי דנחית תנא קמא לדרי למיפטר דרי [שאו גם ת"ק סבר שדור שלישי שהוליד פטור, ונמצא דנחית ת"ק לדרי, ולכן צריך רשב"ג לומר עד עשרה דורות],

תא שמע, המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים, [הן ו]ולדות [הצאן ברזל שהולידו, ולדות שלהם דהיינו דור שני שילדו] פטורין, [ומשמע

אבני חן למסכת בכורות

אמר רב פפא, הכל מודים שעצמו פסול לתכלת, שנאמר לא תלבש שעמנו גדילים תעשה לך, מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה,

אמר רב נחמן בר יצחק, הכל מודים שאין צמרו מטמא בנגעים, שנאמר ויקרא יג בבגד צמר או בבגד פשתים, מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה,

אמר רב אשי, אף אנו נאמר הדלה חגפן על גבי תאינה, יינו פסול לנסכים, מ"ט ויקרא כג זבח ונסכים, מה זבח שלא נשתנה דהא נדמה פסול לקרבן, אף נסכים שלא נשתנו,

מתקיף לה רבינא, אלא מעתה משום דהדלה על גבי תאינה משבת ליה שינוי, [אם כן הא אמרת לעיל שהצמר צריך להיות דומה לפשתן שלא נשתנה, ולפ"ז גם בפשתן יכול להשתנות] הדלה פשתן על גבי היגא [קוצים], ה"ג דלישתני, א"כ לא מצית אמרת מה פשתן שלא נשתנה, דהא פשתן נמי משתני,

א"ל, זה נשתנה ריחו יין של אותו גפן, וזה [הפשתן] לא נשתנה ריחו;

מהני: [משנה ו] רחל שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, ויצאו שני ראשיהן כאחת [ראפשר לצמצם], רבי יוסי הגלילי אומר, שניהן לכהן, שנאמר שמות יג הזכרים משמע שנים לה',

וחכ"א, אי אפשר לצמצם שיצאו שני ראשיהן כאחד אלא האחד יצא מחלה ולא ידעין הי ניח, אלא אחד לו ואחד לכהן,

ר"ט אומר, מפרש [את דברי חכמים שאומרים שאחד לו ואחד לכהן] וקאמר הכהן בורר לו את היפה מפרש בגמ' טעמא,

ר"ע אומר, משמנין [עושים שומא] ביניהן מפרש בגמרא דכהן נוטל כחוש, והשני שנשאל ישראל ירעה עד שיסתאב ואח"כ יאכל, דספק בכור הוא, הילכך אינו נשחט תמים,

ובאותו של כהן לא אכטריך למימר, דודאי אינו נשחט עד שיהא צו מוס, דבזמן הזה מיירי,

א"י בזמן הבית מיירי, ודכהן לא חזי להקרבה [וספק] [דספק ?] בכור הוא, ואיכא למיחש משום חולין בעורה, לפיכך נמי יאכל במומו,

והאי דנקט של ישראל ירעה עד שיסתאב, משום דבעי למימר וחיוב צמתות גבי ישראל, דאילו כהן פטור מן המצוות לגמרי, כדמפרש בשחיטת חולין בפרק הזרוע והלחיים (דף קלג), הילכך מנא כולה מתניין בישראל, מיהו דכהן נמי ירעה עד שיסתאב ויאכלנו במומו,

דף י"ז ע"ב

שהיתה רחל בת רחל בת עז, וכן מה דתני במשנה עז בת רחל] וגבי עז בת רחל, דעז בת עז בת רחל מיירי, מר [ר' מאיר מחייב ד] סבר, זיל בתר אימיה, והאי לאו נדמה הוא, ומר [וחכמים] סבר, זיל בתר אימיה דאימיה, והאי נדמה הוא,

ואיבעית אימא, ברחל בת עז בת רחל ומדא קמי דרחל בת עז, ואותה עז הימה בת רחל [פי' שגולד רחל לעז, שאותה עז היתה בת רחל], מר ר"מ מחייב ליתן לכהן סבר חזרה שייכות למקומן ולא נדמה הוא, והן רחל בת עז לאו רחל ממנש, דהא נקבה לא קדשה בכורה, אלא מין רחל קאמר [אלא שה זכר שגולד לעז, שעז זה היתה בת רחל], ומר סבר לא חזרה שייכות למקומן,

רב אשי אמר, כגון שיש בו מקצת סימנין, ומאן חכמים ר"ש, דאמר, עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו:

אמר רבי יוחנן, מודה ר"מ אע"ג דלענין בכורה סבר חזרה שיות למקומה בשעיר של ראש חדש דבעינן בן שעירה הכא דענין שיהא ממשפחת עזים משמע ימי בראשית, מאי טעמא, אמר קרא במדבר כח טו ושעיר עזים אָחֶד, המיוחד ובא מששת ימי בראשית,

[ומתמה] והא מהכא נפקא, מהתם נפקא, ויקרא כב שור או כשב פרט לכלאים, או עז פרט לנדמה?

צריכא [ראה רג], דאי מהתם [הדרשה דעז פרט לנדמה], הוה אמינא ה"מ [שנדמה פסול] היכא דלא נחת לדרי [שלא התחיל יחום חדש של מין שני, רק היה פעם ראשון שגולד נדמה] כלומר דאינו נדמה (לעז) [לנד] אִם אמו [פי' שאמו היתה עז רגילה שגולדה לעז], אלא לאמו גופיה הוי נדמה, דאינו דומה לאמו [וס"ד שרק זה פסול משום נדמה], אבל היכא דנחת לדרי [פי' שהסתבת היתה עז והולידה נדמה, ונדמה זו הולידה נדמה, ונמצא שיש דורות של נדמה בן נדמה, זה לא יהיה פסול, שהרי התחילה יחום חדשה], דלגבי אמו לא הוי נדמה דדמי לאמו, אלא לגבי אס אמו הוי נדמה [פי' שגם אמה היתה נדמה] אימא לא קמ"ל אחד דבעינן מיוחד משמע ימי בראשית,

ואי מהכא דאי כהן [שעיר עזים] אחד, ולא כהן עז הוה אמינא ה"מ דנדמה פסול לגבי קרבן חובה כגון שעיר מוסף דראש חדש, דחובה הוא אבל לקרבן נדבה לא [פי' יהיה פסול אלא] לימכשר צריכא, האי דנקט שעיר ראש חדש, הוא הדין לשעירי רגלים דכתיב כהן אחד, אלא קמא דכולהו [ראשון הנוכח בפרשה] נקט,

אמר רבי אחא בר יעקב, הכל מודים, דאין לוקין על צמרו של שה שאינו מיוחד שה לזרמיו משום כלאים, שנאמר דברים כב לא תלבש שעמנו, מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה,

אבני חן למסכת בכורות

וחייב במתנות כשישטטנו ימן לכהן את הזרוע והלחיים, וסמס משנה היא זו, ורבי יוסי פומר מפרש בגמ',

מת אחד מהן, ר"ט אומר יחלוקו דחור זו ר"ט ממאי דאמר לעיל, כדמפרש בגמ', דס"ל דאפילו כשהן חיים, מעלין את היפה בדמים לשניהם, שיתלקו בשניהם, הלכך מת אחד מהן יחלוקו את החי,

ר"ע אומר [ביון שמת אחד, שמא זה שנשאר אינו בכור], המוציא מחבירו עליו הראיה,

[אבל אם נולדו] זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום דשמה נקבה ינאה תחלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, והכא אפילו רבי טרפון מודה, דהתם הוא דפליג משום דוודאי חד מייחיהו לכהן, הלכך יפה כמו לחלוק בשוה, אבל הכא הורע כמו, דשמה לא שייכא בצורה כלל, ומיהו ירעה עד שיסתאב ואח"כ יאכלנו [בעליו], דספק הוא:

נב: אמרי דבי רבי ינאי, לרבי יוסי הגלילי שמעינן ליה דאמר אפשר לצמצם [ראה קובץ בדר- בר אילן- תמוז תשס"ה דף 16] בידי שמים כגון הך לידה, וטע"ג דאין מקפידין צדק, וב"ש בידי אדם דמתכווין לנמס שום מדה או שום דבר דוודאי אפשר לנמס, ורבנן בידי שמים אי אפשר לצמצם, בידי אדם שמתכווין ומודדין כדי לנמס מאי אפשר לנמס או לא?

ת"ש, חוט של סיקרא חוגרו למזבח באמצע גובהו, להבדיל בין דמים העליונים ובין דמים התחתונים, ואי אמרת אי אפשר לצמצם בידי אדם, זימנין דקא יחיב עליונים הראוים להנמן למעלה מאמנעיתו וקא יחיב להו למטה דשמה לא נמנמו יפה, ועשו את החוט למטה מאמנעיתו הרבה, וכי נותנין דמים עליונים למעלה מן החוט מעט, איכא למימר למטה מאמנעיתו הוא, ותחתונים למעלה דשמה למעלה מאמנעיתו נתנו את החוט?

דמרווח בה פורתא לעולם א"א לנמס, והכא כגון שעשו את החוט רחב, מאחר שמדדו והתחילוהו בצמצום הרחיבוהו למטה ולמעלה, דממה נפשך למטה ידיה היו תחתו של מזבח, ולמעלה ידיה היו עליו, בלא שום ספיקא,

תא שמע, מומדת כלים דאמר רחמנא (שמות כה) ועשית שלמן מומדת מוצבא אלמא נמנמו יפה, ועשאוהו בצמטיו ממונממות?

שאני התם, דרחמנא אמר עבד, ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה ולעולם לא נמנמו יפה, [דרחמנא אמר, דכתיב] דברי הימים א כח יט הפל בכתב מיד ה' עלי השקיל כל מלכיו מ' הפגגית [פסוק זה מובא 7 פעמים בש"ס], דוד אמרו לפסוק זה, ולא גרסינן ליה הכא. שמכ"י,

אמר רב קמינא ת"ש [לפשוט האיבעיא אי בידי אדם אפשר לצמצם], מנור שנטמא ו חלקו לשנים, והן שוין, שניהן טמאים, לפי שאי אפשר לצמצם וכלל חד וחד איכא למימר הכא איכא רוצא, וקי"ל מנור שיריו צרכו צהעור והרועצ (חולין דף קנד)?

אמר רב כהנא, שאני כלי חרס הואיל ויש בו גומות שאינו נחלק בשוה, אלא כשצורין אותו חמיכות (קרקע) צולטות זו [בצד אחד], ועושה צוה [שבנגדו] גומא, וכן במקומות הרבה [סביב השבר], והילכך אי אפשר לשער אותן בליטות,

ת"ש, נמצא חלל מכוון בין שתי עיירות שאין זו קרובה לו יותר מזו כלום, שתיהן מביאות שתי עגלו' ת' [calves] [לשון עגלה כדכתיב ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר וגו'] דברי ר"א,

מ"ט, לאו משום דקסבר, בידי אדם אפשר לצמצם ולמדוד יפה [1] כיוונו, [ש] שמהין קרובות זו כו, וקסבר וקרובה [לשון יחיד לאו דוקא] דכמז בקרא (דברים כה) הקרובה אל החלל ואפילו קרובות משמע, שאם יש שמים קרובות לו בשוה, שמהין עורפות, דאי אי אפשר לנמס, אלא ודאי אחת קרובה מחצתה, אמאי מביאות שתי עגלות, יביאו אחת בשותפות כדאמרין לקמן, ויתנו ויחמרו בני האמת, אם אחת קרובים ממנו יהא חלקנו מחול לכם, ותכפר עליכם, ואם אנתנו קרובים מכם חלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו?

לא ר' אליעזר [בבביתא זו]

דף י"ח ע"א

סבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם בידי שמים, וכל שכן בידי אדם וקא מיבעיא לן לרנן [פ'] ועדיין האיבעיא לא איפשיטא,

*****

נימא כתנאי [אי אפשר לצמצם בידי אדם], נמצא [קאי על הפסוק דברים כא א כי ימצא חלל באדמה וגו', ואומר שאם נמצא החלל] מכוון בין שתי עיירות, לא היו עורפין [דכל אחת אומרת אני איני קרובה. רש"י לקמיה, ואין לומר ששניהם יביאו דכתיב הקרובה ולא הקרובות. כן הוא לפי המסקנא], ר' אליעזר אומר, שתיהן מביאות שתי עגלו' ת' [לשון עגלה כדכתיב ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר וגו'],

מאי לאו בהא קמיפלג, דתנא קמא סבר אי אפשר לצמצם הילכך לא היו עורפין, דכל אחת אומרת אני איני קרובה, ורבי אליעזר סבר אפשר לצמצם וקרובה אפילו קרובות,

אבני חן למסכת בכורות

עקיבא אומר, המוציא מחבירו עליו הראיה,

ואי סלקא דעתך [דר"ע ברישא סבר ד] משמנין ביניהן [שהכהן ובעלים חולקים בשוה], דכי הדדי פליגי דלמרוויחו יהא חלק בשניהם [שיחלקו את החי ואת הבחוש], הכי גמי [בסיפא כשמת למה אומר ר"ע המוציא מחבירו עליו הראיה] ליפלגי גבי הדדי יחלוקו את המי,

אלא [מוה אנו רואין] מאי משמנין [דאמר ר"ע ברישא], שומן מה שאחד שמן יפה מחבירו יהא ביניהן יהא מוטל צנייהם, ועליו יבא לדין [פי' ולא יחלקו בה דהא המוציא מחבירו עליו הראיה], דאמר ליה לכהן ויטעון ישראל לכהן אייתי ראיה דבכור הוא [זה שהוא שמן יותר], ושקיל כי יכי דסבר ר' עקיבא כסיפא, המוטל מחבירו עליו הראיה [וכיון שאיך מביא ראיה טול את הבחוש]:

[שנינו במשנתנו] והשני ירעה עד שיסתאב, וחייב במתנות, ורבי יוסי פוטר [ממתנות]: מאי טעמא דרבי מאיר דקמי סממא דממני, מיז צמתנות?

אמר ר' יוחנן, הואיל וכהן בא עליו [על הבעלים] משני צדדין [שאם פטור מבכורה הרי הוא חולין וחייב במתנות], דאמר ליה אי בכור הוא, כוליה ידידי הוא, אי לא בכור הוא והאי דשקיל אנא הי מולין, הב לי מתנות מיניה ומהדרנא [לך] [ליה] ניהלך ושקילנא מתנות מיניה # [קאי על חיוב מתנות, ולא שהכהן יכול למעשה לחובעו],

ור' יוסי מאי טעמא [למה חייב במתנות, והרי הת"ק אומר סברה נכונה]?

אמר רבא [גם לענין מתנות יש סברה לפטור], עשו שאינו זוכה בזוכה, ואע"ג דא"פ שלא זכה כהן צהאין [בבהמה זו] דלא דהא לא במא לידיה מעולם, עשאוהו כמאן דמטא לידיה כאלו זכה זו, [ו?] והאיל ומעיקרא הוה שייכא ציה יד כהן, דשמא לידיה נינהו, שווה רבנן כמאן דמטא לידיה לשום זכורה, וזבניה [פי' ועשו כאלו הכהן מכרו] לישראל [והישראל יאכל את בהמה זו] במזמניה [לאחר שיסתאב] והדר שקליה [נוטל הכהן] לאידך חילופיה, וזכור שמכרו כהן לישראל פטור מן המתנות, דאיתקש לנצי ואיל דפרקא קמא [לעיל דף יב],

א"ר אלעזר, הכל מודים בספק בכור, שאין חליפין ביד כהן שלא נטל כלום תמתי, כגון דקמי ממני זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום, והאי זכר ספק זכור הוא, שמא ילאה נקבה תחלה, וירעה, ויאלל צמומו לצעלים, שחייב במתנות דהכא ליכא למימר עשאוהו כמי שמכרו כהן לישראל, דהא לא צא בחליפין ליד כהן כלום,

הכל מודים מאן, ר' יוסי, פשיטא, עד כאן לא קא פטר ר' יוסי התם [ממתנות], אלא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו

ותיסברא, אי קסבר תנא קמא אי אפשר לצמצם, אמאי לא היו עורפים יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו מדפרשינן לעיל?

אלא להני תנאי, דכולי עלמא אפשר לצמצם דכרי יוסי הגלילי סבירא להו, והכא בקרובה ולא קרובות קמיפלגי, דתנא קמא סבר קרובה ולא קרובות, ורבי אליעזר סבר קרובה ואפי' קרובות,

מאי הוי עלה אליבא דרבנן [אם אפשר לצמצם בידי אדם]? אמר רב חייה בר אבין אמר רב עמרם, תנא, נמצא מכון בין שתי עיירות, ר' אליעזר אומר שתייהן מביאות שתי עגלות דאפשר לנמס, וקרובה אפי' קרובות, וחכמים אומרים, יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו,

מאי קסברי רבנן [חכמים דפליגי על ר' אליעזר], אי קסברי רבנן דאפשר לצמצם, וקרובה ואפי' קרובות, לייתי תרתי דהא לא מצי לאמנוי דהא שמיא שוות,

ואי קרובה ולא קרובות, אפי' חדא לא לייתי [דהא אפשר לצמצם ויש כאן שנים],

אלא לאו שמע מינה קסברי רבנן אי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם הילכך מצי לאמנוי, שמע מינה:

[שנינו במשנתנו] ר' טרפון אומר [הכהן] בורר לו את היפה: מאי טעמא דרבי טרפון? קא סבר ההוא דבריא נפק ברישא דמריז צריאות קדם את אחיו:

[שנינו במשנתנו] ר' עקיבא אומר משמנין כו': אמר רבי חייה בר אבא אמר ר' יוחנן, הכהן נוטל בחושה לרבי עקיבא [שירו על התחתונה],

אמר ליה רבי חייה בר אבא לרבי יוחנן [פי' רבי חייה בר אבא שאמר משם ר' יוחנן הוא עצמו הקשה לר' יוחנן], והא אנן משמנין ביניהן תנן דמשמע מה שיפה השור מחבירו, ואותן דמים יחלוקו [פי' דמשמע שיר כהן ובעלים שוה, ויחלוקו ואיך אמרת שיר כהן על התחתונה],

אמר ליה [ר' יוחנן לר' חייה בר אבא] עד דאכלת כפנייתא בבבל [תוס'] צעוד שהיית (ה) אוכל תמרים צבול ומעדן עזמך תרגימנא להאי מילתא דר' עקיבא ודייקנא לה מסיפא [שיר כהן על התחתונה],

דקתני סיפא מת אחד מהן, רבי טרפון אומר יחלוקו, ר'

אבני חן למסכת בכורות

זוכה כזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן, לא?

יוסי טעמא משום דחליפיו ביד כהן, הא לר' מאיר נמי מה"ט לפטר, אלא ודאי טעמא לאו משום שלא תשתכח תורת מתנות הוא?

מהו דתימא, ר' מאיר אפי' ספק מעשר מחייב [שלא תשתכח תורת מתנות], והא דמיפלגי בחליפין, להודיעך כחו דרבי יוסי דפטור, אפי' היכא דכהן בא עליו משני צדדין, קא משמע לן [רבספק מעשר פטור גם ר' מאיר]:

מהו דתימא, טעמא דרבי יוסי, דקסבר דאי מחייבת ליה לספק בכור במתנות אחי למימר חולין גמור הוא אתי ליה ואמי למישרי לירי גיזה ועבודה, אע"ג דאין חליפין ביד כהן [נמי פטור ממתנות], קא משמע לן # [זה פלא שמבטל מצות עשה של מתנות בשביל חשש שיבא לירי גיזה ועבודה],

[שנינו במשנתנו] מת אחד מהן, רבי טרפון אומר יחלוקו: אמאי יחלוקו, ביחוי אי שָׁמֵן האי ד מית, דכהן הוא דהא רבי טרפון אמר כהן צורר לו את היפה, והאי דאיכא [זהו החי] דבעל הבית,

ומי מצית אמרת הכי דטעמא דרבי יוסי משום גיזה ועבודה הוא, והתני סיפא [במשנה סוף ע"ב], שהיה רבי יוסי אומר

דף י"ח ע"ב

ואי כחוש מית, דבעל הבית מית, והאי דאיכא דכהן הוא? אמר [רבי] אמי, חזר בו ר' טרפון מקמייתא, דאמר כהן צורר לו את היפה, וסבר דלשניהם יש חלק בשניהם:

כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב, חליפין ביד כהן אין [פטור ר' יוסי], אין חליפין ביד כהן לא?

[שנינו במשנתנו] ר"ע אומר המוציא מחבירו עליו הראיה: אמר רבי חייא, משל דר' טרפון, למה הדבר דומה, לשנים שהפקידו אצל רועה שני צמנות, ומתה האחת, ואין ידוע של מי מתה, שמניח רועה ביניהם לחלקה ומסתלק דהכא ליכא למימר המוציא מחבירו,

מהו דתימא, ר' יוסי לברירו דר' מאיר קאמר ליה, לדידי אפי' אין חליפין ביד כהן [פטור ממתנות], דאי מחייבת ליה במתנות, אתי ליה לירי גיזה ועבודה,

ומתני נמי דקאמר רבי טרפון יחלוקו, כגון שאותו ספק בכור הצי נמסר לרועה, ואם בעל הצית וכהן גזי רועה, דליכא מוציא מחבירו, דהא לא קאי ברשותא דחד מיניהו,

[אבל] לדידך, אודי לי מיהא, היכא דחליפין ביד כהן דעשו שאינו זוכה כזוכה, ואמר ליה ר' מאיר לא [וחייב במתנות],

ומשל דרבי עקיבא, למה הדבר דומה, לאחד שהפקיד אצל בעל הבית והניחה בעדרו, ומתה צמנה אחת בעדרו, ואומר [בעה"ב] שלך מתה, והלא [המפקיד] אומר אחת מאותן שלך מתה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ומתני נמי דמרע ליה ר' עקיבא לכוו של כהן, כשישנן ברשות בעל הצית, דהוי כהן מוציא מחבירו,

ואמר רב פפא, הכל מודים [גם ר' מאיר] בספק מעשר @ כגון שקצץ אחד מן המעשרין לתוכו, דאמרין בפיקרא בתרא (לקמן דף נח) כולם ירעו עד שיתאבדו ויחללו בזמנן לבעלים, ספק מעשר אין כהן צא עליו משני צדדין, דאם מעשר הוא אין לכהן חלק בו, דמעשר קרב שלמים ויחלל לבעלים שפטור מן המתנות,

אלא במאי פליגי הוואיל ולא צדד גוגא קמיתרא מתי, ר' עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ומסתלק במתניה, הא ודאי ליכא למימר המוציא מחבירו עליו הראיה, ור' טרפון פליג באחד שהפקיד אצל בעל הבית?

הכל מודים מאן, ר' מאיר, פשימא ! עד כאן לא קמחייב ר' מאיר התם [במתני'], אלא בספק בכור, הואיל ובא עליו כהן משני צדדין, אבל ספק מעשר לא [וקשה על רב פפא על מה קאי']?

אמר רבא, ואיתימא רב פפא, הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ביניהם ומסתלק, ובאחד שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה,

מהו דתימא, טעמא דר' מאיר, דלא תשתכח תורת מתנות, אפילו ספק מעשר נמי [חייב במתנות], קא משמע לן,

לא נחלקו, אלא בחצר בעה"ב כגון שהבכור חי עומד בחצר בעל הצית ורועה כהן כל צמנותיו של בעל הצית,

ומי מצית אמרת הכי @ דטעמא דרבי מאיר משום שלא תשתכח תורת מתנות והקתני סיפא שהיה ר' יוסי אומר, כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב אי אמרת בשלמא טעמא דרבי מאיר גבי בכור [דחייב במתנות], משום דצא עליו משני צדדין, היינו דקנסיו ר' יוסי (הש"ס) [תלמודא] דהואיל וחליפיו ביד כהן פטור, דאינו יכול לומר אי בכור הוא כולו ידיד הוא, דהוי כמאן דזכניה לשרא,

רבא רבי טרפון סבר, אקנויי קא מקני ליה בעל הצית לכהן מקום

אלא אי אמרת טעמא דר' מאיר משום שלא תשתכח תורת מתנות, אמאי נקט רבי

אבני חן למסכת בכורות

ואותה שכבר זכרה ילדה זכר:

נב: צריכא [ג] פעמים שמביא המשנה מחלוקת של ר' עקיבא ור' טרפון, לעין זו. ביצאו שני ראשין כאחד, וכאן במשנה זו שני פעמים],

דאי אשמועינן קמיינתא רחל שילדה שני זכרים בההיא קאמר ר' עקיבא התם קאמר ר"ע כהן נוטל כחוש, משום דתרי מחדא רחל נפוק, ומספקא מילתא, והמוציא מחבירו עליו הראיה,

אבל רחיליו שתי רחלים שלא ביכרו שילדו שני זכרים ונקבה דתרי נפקו מחדא מחדא, וחד מחדא, אימא מודי ליה לר' טרפון דכהן צור לו את היפה, דלפיכך הוא יפה, שיטא יחיד ולא היטה הנקבה עמו, וזהו ודאי צבור גמור דהך דילידא חד שביח טפי שניה מעולה,

ואי אשמועינן הא, בהא קאמר רבי עקיבא, דתרווייהו לא ביכרו, אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, וילדו שני זכרים, אימא מודי ליה לר' טרפון

דף י"ט ע"א

דהך דלא ביכרה שביח טפי, צריכא:

*****

מתני': יוצא דופן צבור שיטא דרך דופן והבא אחריו צבור (לזכרים ולא) לרחמים ולא ללדה, שכבר יטא אחר קודם לו, רבי טרפון אומר, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים דספק צבור הן, דמספקא לר' טרפון, צבור לדבר אחד, אי הוי צבור אי לא הוי צבור, רבי עקיבא אומר שניהן אינן בכור, הראשון מפני שאינו פטור רחם, והשני מפני שקדמו אחר:

נב: במאי קמיפלגי? רבי טרפון מספקא ליה בכור לדבר אחד אי הוי בכור אי לא הוי בכור, ורבי עקיבא פשיטא ליה בכור לדבר אחד לא הוי בכור:

תנו רבנן, מכלל הצריך לפרט שהכלל צריך שיהא הפרט עמו, ומפרט הצריך לכלל יש שהפרט צריך שיהא הכלל עמו, כיצד?

[ראה בהגהות העי"ץ שחממה מאד על כל הענין כאן, עיי"ש].

[יש שני פסוקים על בכור, בשמות יג אומר הלשון "פטור בן רחם", אבל לא לשון זכר, וברברים טו כתב "זכר" ולא פטור רחם, ומחבר שני הפרשיות לדורשם]. שמות יג קדש לי כל בכור פטר פלגיהם בגני ישראל באדם ובבהמה לי הוא, הך רישא לאו פירושא דכלל הצריך לפרט הוא, אלא מצינא וסיפא, יכול אפילו נקבה במשמע כל צבור כלל, אפי' נקבות, תלמוד לומר דברים טו יט פלגיהם בן זכר. יגלד בגנתך וגלגלך ה' זכר,

בחצירו כדי שיהיה כהן צבורות כשיולדו מיד, דמיקני ליה חצירו, וניחא ליה דליתעביד מצוה [בממוניה] שיגדלו צבורותיו של כהן בחצירו, והוא ליה חצר של שיהיה,

[אקנויי קא מקני ליה מקום בחצירו. ואפי' בלא קניין קא קני דגמר ומשעבר (נפשיה) [ליה חצירו]. תוס', וזה חידוש גדול, והאחרונים מדברים על זה],

והוא ליה כשנים שהפקידו אצל רועה והוא האז חצר כי רועה, וכלאו שנים הפקידו אצלו שמניח רועה ביניהן ומסתלק הילכך חולקין, דצרות שיהיה עומד,

ור"ע סבר, כיון דאית ליה פסידא היכא דליכא ספיקא, מפסיד צעל הצית, אי קיימא חצר צרות כהן, לא מקני ליה מידעם, והוא ליה כאחד שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה:

מתני': שתי רחיליו שלא ביכרו, וילדו שני זכרים, שניהם לכהן [ראה ביבין שיש כאן חידוש דלא אמרין שמא טינפו פ' הפילו והיו רק ספק בכור, ועיי"ש שמוחלק למה לקמן בריש פרק שלישי אמרין דחיישינן לטינוף וכאן לא חיישינן],

[ואם ילדו] זכר ונקבה, חוזר לכהן,

שני זכרים ונקבה, אחד לו שהי היטה נקבה עמו ואיכא למימר נקבה יטאת מחלה ואחד לכהן, רבי טרפון אומר הכהן בורר לו את היפה, רבי עקיבא אומר משמנין ביניהן כהן נוטל כחוש, והשני ירעה עד שיסתאב, וחייב במתנות, רבי יוסי פוטר,

מת אחד מהן, רבי טרפון אומר יחלוקו דמור צו ר' טרפון מקמימא, ר' עקיבא אומר, המוציא מחבירו עליו הראיה,

שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, אין כאן לכהן כלום דליכא למימר כל חדא וחדא ילדה זכר ונקבה ויטאת נקבה מחלה,

אחת ביכרה ואחת לא ביכרה, וילדה שני זכרים, אחד לו ואחד לכהן, ר' טרפון אומר, הכהן בורר את היפה, ר' עקיבא אומר, משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב, וחייב במתנות, רבי יוסי פוטר, שרבי יוסי אומר, כל שחליפיו ביד כהן שהכהן נוטל אחת מן הספיקות פטור האחר מן המתנות דעשו את שאינו זוכה מוכה, ורבי מאיר מחייב,

מת אחד מהן, ר' טרפון אומר יחלוקו, ר' עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה,

זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום דשמה אותה שלא זכרה ילדה הנקבה,

אבני חן למסכת בכורות

לרממים ולא לזכרים כגון זכר שיצא פטר רחם אחר יוצא דופן, אי נמי עד דהוי
זכור לרממים ולולדות,

בכור לדבר אחד = יוצא דופן נולד ראשון,
והבא אחריו דרך הרחם הוי פטר רחם, וזכר
הראשון שנולד אחר נקבה,

יש ג' פסוקים:
בכור
זכר
פטר רחם

א"ל רב שרביא לאביי, רישא לא קנסיב לה תלמודא בכור
מזיעתא קרי רישא, דקנסי יכול אפי' יצתה נקבה לפניו, ת"ל פטר רחם, מדלא נסיב
לה תלמודא ת"ל זכור, דמשמע זכור לכל מיילי, אלמא לא משמעמ ליה דזכור לכל
מיילי משמע, ולהכי לא נקביה, דלא מימעט האי מיניה, דכיון דלא יצא זכר לפניו
זכור קרינא, דזכור לזכרים הוא אלמא ס"ל בכור דקרא, זכור לדבר אחד
הוא הוי משמע הוי בכור,

[ולאידך גיסא ב] סיפא קנסיב לה תלמודא בכור אלמא זכור דכח
דקרא לכל מיילי משמע, אלמא בכור לדבר אחד כגון האי [פטר רחם
הבא אחר יוצא דופן] דהוי זכור לרממים (ולזכרים) אלמא דלא הוי זכור לוולדות,
לא הוי בכור?

אמר ליה [אביי], לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור כלומר
[בכור] דקרא לכל מיילי משמע, והאי דלא נסיב תלמודא זכור דרישא [אלא הביא
הפסוק ד"פטר רחם"], ורישא ה"ק [פ' עיקר האיבעיא הוא על יוצא דופן,
וע"י שפותר את דינו נפשט גם דינו של הבא אחר נקבה, כדפרש"י בסוף], אי
זכר יכול אפי' יוצא דופן, ת"ל פטר רחם דהשתא לא מצי תלמודא
נסיב זכור למעוטי להאי, דהא זכור לכל דבר הוא, דהא לא קדמו אחר בעולם [פ'
לא זכר ולא נקבה], להכי נקט פטר רחם, וממילא (נמי) אימעט נמי יצתה נקבה
לפניו מפטר רחם,

[נמצא שאם היה השאלה כמו שהוא לפנינו בברייתא, רק בזכר הבא אחר נקבה,
היה יכול להשיב דכתיב "בכור", אבל עכשיו שהיה עיקר האיבעיא על דינו של
יוצא דופן, זה לא היה מתמעט מ"בכור", וצריך לומר "פטר רחם", ובוהו אנב
מתמעט גם זכר הבא אחר נקבה],

רבינא אמר, לעולם בכור לדבר אחד הוי בכור כלומר [זכור]
דקרא אפי' לדבר אחד משמע, וסיפא דנסיב תלמודא זכור למעוטי יצא [דרך
הרחם] אחר יוצא דופן, לא ממשמעות דקרא נפקא, דקרא משמע זכור לדבר אחד
[והלא הוא הראשון לרחם], אלמא מריצוא דקרא [שהמלה "בכור" הוא מיותר],
ה"ק,

אי סלקא דעתך יצא אחר יוצא דופן קדוש [כיון דבכור לדבר אחד
הוי בכור, וזה ראשון לרחם, ונמצא בכור צריך רק שיהיה זכר, ושיהיה הראשון
לרחם], בכור דכתב רחמנא דמשמע שיהא זכור במקום [ולא שיהיה בכור

[בברייתא דר' ישמעאל כמו שאנו אומרים אותה, מתחיל 1. מק"ו, 2. מגו"ש, 3.
מבנין אב מכתוב אחד, ומבנין אב משני כתובים, 4. מכלל ופרט, 5. ומפרט וכלל,
6. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, 7. מכלל שהוא צריך לפרט,
ומפרט שהוא צריך לכלל וכו']

ויש רוצים לומר שהיה לרש"י סדר אחרת בברייתא דר' ישמעאל שהמדה
הראשונה הוא "מכלל ופרט", אבל אין צריך לומר כן, אלא גם בנוסח שלנו, יהיה
"מכלל ופרט" המדה הראשונה שמדבר על עניני "כלל ופרט"],

זהו כלל ופרט [רגיל] השנוי במדה ראשונה של שלש עשרה מדות, שהפרט בא
למעט את הכלל ממשמעו, ולהעמידו על הפרט, ואין בכלל אלא מה שצפרט, שהרי
זה דומה לכלל ופרט השנוי אצל מדה ראשונה [שמפרש שם בברייתא דר'
בהמשך], מן הבהמה כלל, מן הבקר ומן הארץ פרט, אין בכלל אלא מה שצפרט,

[זה נקרא מציעתא דברייתא] אי זכר, יכול אפי' יצתה נקבה לפניו
דרך רחם, דהכי משמע זכור זכר, זכור לזכרים, שלא קדמו זכר אחר, הוי זכור,
ואע"ג דאינו זכור ללידה ולרממים,

[וזה כלל הצריך לפרט] תלמוד לומר שמות יג פטר רחם, איצטריך האי
פרט לפרוש, דלא מיקרי זכור עד דהוי זכור לרממים, משום דלא הוה ידעינן מאי
משמעוהא דכללא,

ולא דמי לכלל ופרט, דהאני פרט למעוטי כללא, ולא לפרושי משמעוהא, כגון רישא
דברייתא, זכור יכול אפי' נקבה, ת"ל זכר היינו כלל ופרט גמור, דלא איצטריך
לפרושי היכי דמי זכור, דהא הנקבה זכור לכל מיילי היא, אלא למעוטי דלא תימא
אף הנקבות קדושות בצרכיה [אבל כאן לא היינו יודעים פירושה של "בכור" בלי
שיאמר פטר רחם],

ודכותה בשמיטת חולין (דף פח) וסכה בעפר, קרי ליה כלל הצריך לפרט, משום
דתרי גווני כסוי הוי, כגון כפיית כלי עליו, ועוד יש כסוי דדבר המתפור כגון עפר
וכיוצא בו, לכך נאמר עפר למעוטי כסוי דבר שלם, ולא דיינינן ליה בכלל ופרט
גמור, דנמעט נמי שחיקת אצנים, והגיר, והזרניך [orpiment, a lemon yellow
native arsenic used for coloring]

[זה נקרא סיפא דברייתא] [וזה פרט הצריך לכלל] אי פטר רחם, יכול
אפילו יצא "אחר" יוצא דופן והוא יצא דרך רחם, ת"ל בכור דמשמע
זכור לכל מיילי בעינן, והיינו פרט הצריך לכלל, דזכר ופטר רחם שהוא פרט צריכין
לזכור, שאילו לא נאמר זכור הייתי אומר אע"פ שאינו זכור יקדש,

ורוב פרטות שבתורה אינן צריכין לכללות שעמהן, כגון (ויקרא ח) מן הבקר ומן
האף לא היו צריכין שיכתב מן הבהמה,
וכי יתן איש אל רעהו חמור [או שור] או שה (שמות כב) אינן צריכין לוכל בהמה,
אלא שצא להיות מוסיף על הפרט,

כלל הצריך לפרט, שאין אתה יכול להצין מהו אומר [הכלל] עד שיצא הפרט
לפרשו, כגון זכור זכר, יכול אפי' יצתה נקבה לפניו, דזכור שהוא כלל, לא ידענא
זכור למאי קאמר, אי לזכרים אע"ג דלא לרממים כגון האי [שבא אחר נקבה], אי

אבני חן למסכת בכורות

גמור שיהיה לידה ראשונה] למה לי, לכמוז פטר רחם וזכר מקדיש, ולשמק,

דף י"ט ע"ב

אי למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו דרך רחם מפטר רחם נפקא, אלא שמע מינה בכור למעוטי היכא דיוצא אחר יוצא דופן,

[ורש"י מסבך] צין אביי [לרצא] [לרצא] ליכא מידי [דלשניהם צריך כל הג' דברים: זכר, פטר רחם, לידה ראשונה], אלא דמשמעויה דקרא פליגי [לאביי משמע "בכור" שיהיה בכור לכל מילי, ולרבינא הוי בכור פסוק מיותר לדרישה].

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא, אי סלקא דעתך בכור לדבר אחד הוי בכור משמע [הוי] צכור, ויוצא אחר יוצא דופן לא ממשמעותא אימעטי אלא מרצויה, תינה היכא דיצא זכר מחלה יוצא דופן דרך דופן, וזכר והדר נפק זכר אחרינא דרך רחם, [ועל זה באת לומר] דלא קדוש, דאימעוטי [לידה] [ליה] מבכור דהוא אימעטי מרצויה דקרא, דמסתברא דקרא אחר למעוטי, דבכור לרחמים איכא, בכור לזכרים וללידה ליכא,

אלא היכא דיצתה נקבה דרך דופן, והדר נפק זכר דרך רחם, ליקדש, דהא איכא בכור דהא הוי צכור למי מילי לזכרים, ובכור לרחם ומרצויה דקרא לא מצינא למעוטי, אלא חד, דמסתברא דיוצא אחר יוצא דופן זכר קממעט, ולא יוצא אחר יוצא דופן נקבה, ואמאי קמני צצרייתא סתם, אפילו יוצא אחר יוצא דופן, ולא פליגי צין זכר לנקבה,

אלא מחזורתא כדאביי דמשמעויה הוי צכור לכל מילי, משום הכי מיימעטי כולהו:

[אין להקשות אם "בכור" משמע לכל דבר ולא רק לדברים מסויימים, אם כן למה הוצרך "פטר רחם" הלא מבכור בלבד יש לשמוע למעט הכל עד שיהא בכור לכל דבר? לא קשיא שאלמלא נכתב "פטר רחם" לא היה עולה על הדעת להוצרך "בכור" לרחמים דוקא, ואף יוצא דופן היה כשר, ורק משום שהוצרך להיות פטר רחם, מתפרש בכור בכור ללידה ולרחמים. יוסף דעת],

פרק שלישי הלוקח בהמה

מהני: הלוקח בהמה מן העובד כוכבים [ולכן] ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה [וכן אם לקחה מישראל, אם אינו יכול לברר אם ילדה או לא], רבי ישמעאל אומר, עז בת שנתה שילדה צמך שנתה ודאי אותו הולד לכהן דקודם לכן לא ילדה, מכאן ואילך, ספק ירעה [עד שיפול צו מוס. רע"ב] ויאכל צמומו לצעלים, ספק של פטר חמור מפריש טלה והוא לעצמו,

רחל בת שתים, ודאי [לא ביכרה עדיין, והולד] לכהן, מכאן ואילך ספק,

פרה וחמור בנות שלש, ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק, [ואף דבומניו פרה יולדת תוך זמן זה, השתא נשתנה הטבע בכמה עניינים וכו'. יבין]

אמר לו רבי עקיבא [לר' ישמעאל], אילו בוולד בלבד בהמה נפטרת [מן הבכורה] כדברך, [אלא] [אבל] כ"ה בגמ' [אמרו, סימן הוולד בבמה דקה טיגוף [בין שהשליא שלה קטנה מאד, לכן אם היא מפלת יוצא רק חתיכות קטנות מאד הנראות כמו טיגוף. ראה שט] מפרש בגמ', שמה טנפה צמך שנתה, והוי סימן וולד, ונפטרה מן הבכורה, הלכך אפי' עז צת שנתה ספק היא, ובגסה שיליא, ובאשה שפיר ושיליא,

זה הכלל כל שידוע שביכרה, אין כאן לכהן כלום, וכל שלא ביכרה הרי זה לכהן, ואם ספק יאכל צמומו לבעלים:

נב: מיכן ואילך [עז לאחר שנתה] אמאי ספק, הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות [עזים] מתעברות ויולדות בתוך שנתן [הראשונה] נינהו, והא ודאי מילד אוליד,

לימא רבי ישמעאל כר' מאיר ס"ל, דחייש למיעוטא ר' מאיר חייש למיעוטא, כדקמני לקמן קטן וקטנה? [ושמעתי שלכן נותנין צדקה לר' מאיר בעל הנס לחולה, שגם אם יש לו רק יכולת מועטת שיהיה, הא ר' מאיר חייש למיעוטא],

אפי' תימא רבנן, כי אזלי בתר רובא, ברובא דאיתיה קמן, כגון תשע חנויות כולן מוכרות דשר שמוטה, ואחת מוכרת דשר נצילה, ונמצאת [שס?] [חמיכת דשר (לשס?) דקרקע, כשרה, דכל דפריש מרובא פריש, והיינו רובא דאיתיה קמן שהרי המנויות לפנינו, וסנהדרין כגון שנים עשר מוכין ואחד עשר ממייצין זכאי, אבל רובא דליתיה קמן כגון הכא, דאמרת הלך אחר רוב בהמות שצכל העולם לא אזלי רבנן בתר רובא,

והא קמן וקטנה, דרובא דליתיה קמן, וקאזלי רבנן בתר רובא, דתנן קמן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, דברי רבי מאיר, אמרו לו יפה אמרת שאין חולצין, איש כתוב בפרשה [דברים כה ז ואם ל' א' יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אלתהקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל ל' אבא יבמי] ומקשינן אשה לאיש, [אלא] מה טעם אין מייבמין?

אבני חן למסכת בכורות

אמר ר' עקיבא, אני לא באתי לידי מדה זו [אני יכול לידון באופן זה. שמי], אלא כל שידוע שביכרה, אין כאן לכהן כלום, וכל שלא ביכרה, הרי זו לכהן, ספק, יאכל במומו לבעלים,

אמר להם [ר' מאיר] קמן [לא ייבם] שמא ימצא סרים, קמנה שמא תמצא איילוניות, ונמצאו פוגעין בערוה דכיון דלית להויה להוליד, לא קרין דהויה הכורז אשר מלך, ופקעה מנן מורס יצוס, וקיימו דאסור (בייבוס) אשת אח,

במאי קמיפלגי ר' ישמעאל ור' יהושע וגמריה דר' יהושע דקתני אצל אמרו, לימא בטינוף פוטר קמיפלגי, רבי ישמעאל סבר טינוף אינו פוטר דרבי ישמעאל דמשוי ליה ודאי בכור, סבר דלי נמי טיף בתוך שנתה, לא מיפטר, ורבי יהושע סבר טינוף פוטר?

ורבנן זיל בתר (רובא) קמנים, ורוב קמנים לאו סריסים ניהו, זיל בתר קמנות, ורוב קמנות לאו איילוניות ניהו [הרי שהולכין רבנן אחר רוב אף שאינם לפנינו?]

אלא אמר רבא,

דף כ' ע"א

אי דחזינן (דמינוף) [דמינוף], דכולי עלמא לא פליגי דמינוף פוטר, והכא בחוששין לטינוף קא מיפלגי, רבי ישמעאל סבר אין חוששין לטינוף, ור' יהושע סבר חוששין לטינוף,

מחזורתא ר' ישמעאל [דמשנתנו דאמר מכאן ואילך ספק] כרבי מאיר סבירא ליה, דחייש למיעוטא,

ולא חייש [ר' ישמעאל לטינוף], והאמר רבא, מחזורתא רבי ישמעאל כר"מ ס"ל, דחייש למיעוט?

רבינא אמר, אפילו תימא רבנן, כי אזלי רבנן בתר רובא, ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה [יש חשש שמא לא עשו המעשה] כגון עיצור הבהמה דתלי בהרצעה, ואיכא למיחש שמה לא עלה עליה זכר, הילכך ספק לא,

כי חייש לחומרא כגון גבי רישא דשמעתא, דלי הוה אזלינן בתר רובא הוה משוין ליה פשוט ודאי (דהא) מכאן ואילך [דפטור מבכורה], (הוה) הילכך חייש למיעוט לחומרא, ומשוי ליה ספק לקולא לא חייש אצל הכא לי חייש למיעוט, קולא הוה, דאפילו בת שנתה משוי ליה ספק,

*****

ואיבעית אימא, בין לקולא בין לחומרא חייש [ר' ישמעאל למיעוטא], והכא במטנפת (ו)חזרת ויולדת בתוך שנתה קמיפלגי, דרבי ישמעאל סבר מטנפת אינה חזרת ויולדת בתוך שנתה, והא מדאוליד [בתוך שנתה] ודאי לא טניף [זה סימן שמינוף זה לא היה ולד], ור' יהושע סבר מטנפת חזרת ויולדת בתוך שנתה [ואם ילדה בתוך שנתה הוי ספק],

ת"ר, [חלוקה מן הגוי] עז [ויולדה עד] בת שנתה ודאי לכהן, מיכן ולהלן ספק, רחל בת שתים ודאי לכהן, מיכן ולהלן ספק, פרה בת שלש ודאי לכהן, מיכן ולהלן ספק, חמורה כפרה [בת שלש שנים לכהן וכו'], ר' יוסי ברבי יהודה אומר חמורה בת ארבע שנים, עד כאן דברי רבי ישמעאל,

[אין זה מחלוקת במציאות, אלא רואין כאן סברה מעוגנת, שזה שילדה בתוך שנתה זה ראייה שמה שמינפה לא היה ולד, שאם היה ולד לא היתה יולדת עוד בשנה זו],

[דברי ר' יהושע אלו קורא חגב] "גמריה" שכן הוא אומר בשם רבותיו], כשנאמרו דברים לפני רבי יהושע, אמר להן צאו אמרו לו לר' ישמעאל, מעית, אילו בוולד בלבד הבהמה נפטרת היה כדברך [שאי אפשר לעז שתלד שתי פעמים בשנה אחת], (אלא) [אבל אמרו] סימן הוולד בבחמה דקה טינוף [פי' ודי בטינוף לפטור הבא אחריו מבכורה], ובגסה שליא [וכן בבחמה גסה פטור ולד שנוול לאחר שיצא ממנה שליא], ובאשה שפיר [העור שבו נמצא העיבור במעי אמו. מלון עברי] [afterbirth] [וכן באשה פטור ולד הנוול לאחר שיצא שפיר או שליא מבכורה],

[כמו אמר מר, שאמר ר' יהושע לעיל] ואני איני אומר כן, אלא עז שמינפה בת ששה, יולדת תוך שנתה, רחל שמינפה בת שנתה, יולדת בתוך שתיים,

[ודברי ר' יהושע כאן הם דברי עצמו וקורא לה חגב] "סבריה"], ואני אין אני אומר כן איני חולק עליך [כן אומר לר' ישמעאל] גלשון שמועמי, אלא גלשון אחר, ולקמן מפרש מאי איכא בין סבריה לגמריה, אלא עז שמינפה בת ששה יולדת [יכולה עוד ללדת] בתוך שנתה, רחל שמינפה בת שנתה יולדת [יכולה עוד ללדת] בתוך שתיים,

מאי איכא בין גמריה [דר' יהושע] אצל אמרו [אית ליה דועירי] לסבריה ואני איני אומר כן?

1. שמינפה בסוף ששה שראינו שהתחילה לטנף בתחלת חדש שציעי, ואיכא בינייהו דועירי @ וכגון שטינפו הצוות לסוף ששה ללידתן בתחלת חדש שציעי תנא קמא דלא נקט לישנא דמוך אית ליה דועירי דמו לא מקבלי זכר עד ראש חדש שמיני וימי עיצורין ה' חדשים שלימין אישכח דלא ילדו עד יום אחד בשנה שניה ומשכחת לה אפילו הכי נכנסות יחד לידר אימהות וצוות מן הזקנים

אבני חן למסכת בכורות

3. ואיבעית אימא, לא אמרינן יולדת [הבהמה למקוטעין], והבא במקצת היום מקצת יום אחרון של שנה ממישי לעצורה ככולו ויולדת זו ביום, הלכך אפילו אית לן דזעיר, ומתעצרה במרחשון [שהוא חודש השמיני], יולדת ביום אחרון של שנה דהוי שנה קמפילג, וזמן עיבור בהמה דקה הוא ה' חדשים],

לסבריה אמרינן מקצת היום ככולו (שגמר) [של גמר] חדש ממישי, או של טיטוף, לגמריה לא אמרינן מקצת היום ככולו [ואם נולד בתוך שנתה זה סימן שלא טינפה]:

[שנינו לעיל בברייתא] אמר ר' עקיבא אני לא באתי לידי מדה זו אלא כל שידוע בו: מאי איכא בין ר' עקיבא, לר' יהושע דנצנזי מהכי [פי' אם נותר בשנה פחות מחמש חדשים משעת טינופה] מי ילדה [בתוך שנתה, וכיון שר' יהושע אמר שאם טינפה עז בת ששה יולדת בתוך שנתה, מה בא ר' עקיבא להוסיף על זה?]

אמר ר' חנינא מסורא, חלב פומר חס חולצת, אפילו בתוך שנתה, או שנולדה צנית ישראל [ו]לא ראויה יולדת עד לאחר שנתה, והרי היא חולצת [בתוך שנתה, ודאי טנפה] איכא בינייהו, [ר"ל רישא דמלתיה [פי' תחלת דברי רש"י מיידי] בתוך שנתה, בקנה מן העובר כוכבים נמי איירי, דחלב פומר [שאם הבהמה חולבת פטורה שוב מן הבכורה], אבל בלאחר שנתה בקנה מן העובר כוכבים בלאו חלב נמי פומר דרוב בהמות מתעברות ויולדות תוך שנתה, למאן דלא חייש למיעוטא כר"מ, אלא בגולה בבית ישראל ולא ראינו שילדה עד לאחר שנתה, דלית לן למיזל בתר רוב בהמות, כיון דלא ראינוה יולדת, אפ"ה אשמעינן דחלב פומר יפה דודאי טנפה . מהרש"א],

ר' עקיבא סבר חלב פומר [שהוא סימן לידה], הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות אין חולבות אלא אם כן יולדות,

ור' יהושע סבר טיטוף פומר ולא חלב [ד] הא איכא מיעוטא דחולבות, אע"פ שאין יולדות,

[צריכים לזכור הקונה בהמה החולבת מן העכו"ם ואינו יודע אם ילדה כבר, ממילא הולד שתוליד הבהמה בביתו הוא ספק בכור, ורבים מתחכמים בזה על דברי רז"ל והוא בעיניהם כשחוק, תדע ידידי שזה אפקורסת כשאני מאמין לדברי חז"ל, והגם שבעזרת"ת אני מאמין לדברי חז"ל והם אמת ותורתם אמת, ברוך שבחר בהם ובמשנתם, הנה # [משתמש הרבה בהמלה "הנה"] ג"כ רבים העידו לפני שאירע הדבר בעדרם שהיו חולבים בהמות שלא ילדו מעולם, הנה אם אדם קונה בהמה חולבת מעכו"ם ואינו נוהג בה מנהג בכורה, הנה אם אירע באמת שבהמה זו לא ילדה הנה האכיל לישראל קָדְשִׁים בחז"ל, ואפי' אירע לו בהמה שכבר ילדה הנה, אעפ"כ הוא עבר על דברי חכמים ולא האמין לדבריהם, וצריך לכפרה, וצריך להודיע זה להמון, והשם הטוב יסלח לעמו כי לכל העם בשגגה. דרך פקודיך מצוה יח חלק הדיבור אות ה']

כגון שהימה שנה מעוברת דיוס אחד בשנה שנייה שלהן עדיין ראש חדש אב ורבי שמעון דנקט מוך שנתן ביום אחרון של שנה נולדו ומחוסרי זמן הן עד שצעת ימים ור' שמעון סבר מחוסר זמן הן עד דמתעשרי [דאי אית לן דזעירי אינה יכולה ללדת עוד בתוך שנתה הראשונה, שהרי נשאר חמש חדשים, וחדש אחד לא תתעבר בה, ונמצא שנשאר רק ד' חדשים, וזמן עיבור בהמה דקה הוא ה' חדשים],

דאמר זעירי, אין טיטוף פחות משלשים יום דלמה מקבלת זכר עד ל' יום,

לגמריה דלא [ידעין] [נקט] שטיפה צמ ששה, אית ליה דזעירי [ו]אלד' ישמעאל פליג, דאמר [ר' ישמעאל] צמ שנתה ודאי לכהן, וקא"ל איהו, אפילו ילדה בתוך שנתה ספק, דלמא טיטף בתוך ג' חדשים או ד' משנולד ומזרה וילדה בתוך שנתה,

והיכא דחזין דלא טיטף עד סוף ששה, וטיפה צפוף ששה, כדאמר רבי יהושע בסבריה, ההוא צבור מעליא הוא, דההוא טיטוף לאו טיטוף גמור הוא, דאם טיטוף היה, לא הוה ילדה בתוך שנתה, עד יום אחד בשנה שניה, דטיפוף הו' כל חדש שביעי כזעירי, וה' חדשים [שלמים] ימי העיצור, הרי כלתה שנתה ולא חלד עד למחר [יום ראשון לחודש שמיני], דכל חדשי עיצור צעין שלמים, ואחר כך יולדת למחר, כדאמרינן במסכת נדה (דף נח) ויתן ה' לך הריון, צגימנ' רע"א 271, וט' חדשים של ל' יום הו' ר"ע ימים, וציוס רע"א כתב קרא דיולדת,

[ונמצא לגמריה אם ילדה בתוך שנתה ואין אנו יודעין אם טנפה, הו' ספק בכור דשמא טינפה בתוך ג' או ד' חדשים ואינו בכור, אבל אם אנו יודעין שטיפה בסוף חדש שישי, אז הו' ודאי בכור דכיון דס"ל כזעירי נמצא שלא היה די זמן לילד מוזמן הטיטוף עד סוף השנה, וכיון שאנו רואין שילדה זה ראייה שהטיטוף לא היה ולד וזה הולד שנולד הו' ודאי בכור],

לסבריה ואף על גב דחזינא דלא טיטף עד סוף ששה, נמי ספיקא הוא ד לית ליה דזעירי [ועדיין הוא ספק שמא היה הטיטוף ולד, ואין הולד שנולד אחריו בכור],

2. ואיבעית אימא, דכולי עלמא אית להו דזעירי, והבא ביולדת למקוטעין קמפילג,

דף כ' ע"ב

לגמריה, לא אמרינן יולדת למקוטעין הלכך לא נקט סוף ששה [וכיון שרואין שילדה תוך שנתה, ויהיה זה ודאי בכור, שהטיטוף לא היה ולד],

[אבל] לסבריה, אמרינן יולדת למקוטעין [והו' ולד הנולד ספק בכור] דלא גמר צממה מאשה [שאף אם אשה אינה יולדת למקוטעין, בהמה כן יולדת למקוטעין],

ומי חייש ר' יהושע למיעוט, והתנן היתה לה חמותה ששה

אבני חן למסכת בכורות

עד חדשים בשנה שניה, ומ"ק מיירי כגון ששירה בתוך שנתה שנוגדה כר' שמעון [פ'] הגם שהח"ק לא הזכיר "בתוך שנתה" אפ"ה גם הוא מיירי בכה"ג, ולקמן מפרש במאי פליגי, והאי בתוך שנתה מפרשים כההוא דלעיל, גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי יהושע, דאמרין בריש הלכתא דמטנפת וכו' קמיפלגי [פ'] תוך שנה שנוגדה הגדייה עצמה].

למה לי למיתני שלש @ * צנות דילדו כולהו הג' צנות שלש, תוליד חד מינייהו תלת, ואיך תרתי תרתי [ואז יהיה עשר בדיוק, בלא הסבתא].

אידי דאיכא חדא דלא סגיא בלא שלש, תנא כולהו דילדו שלש שלש,

ולמה לי למיתני שלש כלל, לילדו כולהו תרתי ותיחדר אידי ותוליד בהדיה?

דף כ"א ע"א

לימא קסבר מטנפת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה כלומר בתוך שנתה לנינופה,

אבל האי בתוך שנתה דלעיל, גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי יהושע, לא הו' אלא בתוך שנתה ללידה, שהיא עזמה נולדה, כדפרשית בריש הלכתא,

@ * לימא קסבר מטנפת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה משעת טינוף עד סוף שנה, והאי נמי אינה יכולה לילד הואיל וילדה שלש צנות בתחלת השנה, ולהכי נקט מטנפת, דסד"א דמטנפת נמי שיהא לילד כוללת, וצני למיפשט נמי מינה סתמא, אי כחא קמא, אי כר' יהושע דפליג לעיל דמטנפת?

@ * ומשני, אפילו אם תימצי לומר [פ'] דנוכל גם לומר, מטנפת חוזרת ויולדת בתוך שנתה, [אבל] יולדת שילדה ודאי [ולא סתם] לידה אלא ילדה ג' ולדות, אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה דברי הכל היא:

*****

[שנינו לעיל בברייתא] אמר רבי שמעון אני ראיתי גדייה [שעושרה "בתוך" שנתה] כו': מאי איכא בין תנא קמא [דאמר: גדייה שילדה שלש בנות, וכל בנותיה ילדו שלש שלש, כולן נכנסות לדיר להתעשר] לרבי שמעון?

1. איכא בינייהו [הא] דזעירי וקמיירי כגון שטינפו [כל שלש] הצנות ביום אחרון של שנה חדשים ללדתן, ולא ביום מחלת חדש שצני, דהשתא כי יצבת [להן] ל' דטינוף, וה' חדשים דעצור, נמא דילדו ביום אחרון של שנתן, ונכנסות הן [דור השני] וצנותן [דור השלישי] לדיר להתעשר, דצננה אחת נולדו,

שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ומת בעלה בלא צניס, ואח אין לו, ויש לה חמותה במקומה שילדת משם אינה חוששת שמה נולד בן לחמיה, והוא זקוקה ליצא, יצאה מליאה שהיה חמותה מעוברת כשילדה זו משם חוששת, ר' יהושע אומר אינה חוששת,

ואמרין מאי טעמא דר' יהושע, קסבר רוב מעוברות יולדות, ומיעוט מפילות, וכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות שאינה זקוקה ליצא, סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות, והו' להו זכרים מיעוטא, ולמיעוטא לא חיישינן [הרי דר' יהושע לא חייש למיעוט]?

אלא איפוך תרמא, דר' יהושע סבר טינוף פוטר, והוא הדין לחלב, ואחא ר' עקיבא למימר כל שידוע שצניכה, ואפילו על ידי טינוף, אין כאן לכהן כו' ספק, ואפילו חולבת [עדיין הוא ספק],

והתניא בנחמא חלב פוטר דברי ר' יהושע, רבי עקיבא אומר חלב אינו פוטר,

ת"ר, גדייה נקט, משום דכרעה לילד וולדות הרבה בעצור אחד שילדה שלש בנות [הגדיה עצמה אינה מתעשרת עם ולדותיה שהיא לא נולדה בשנה זו] @ * צננה אחת, וכל צנותיה ילדו שלש שלש, להכי נקט שלש לשון נקבה [גם על הגבירים], דאי הו' זכרים לא הו' מתעשרי, דאיכא ג' צנורות, ותו לא פיישי עשר, וכל בנותיה ילדו שלש שלש [והרי כאן שנים עשר גדיים],

* [אינו מפירוש רש"י והוא מקצת מפי' הרגמ"ה ומקצת מפי' רש"י ואין אדם יכול לעמוד עליו. שטמ"ק]

כולן נכנסות לדיר להתעשר @ * יחד, דכולן יכולין להיות נולדן מאולול לאולול, השלש צנות, ותשע צנותיהן, דאי לא הו' נולדים בשנה אחת לא הו' מיעשרי אהדדי, [ראש השנה ב.]. דבאחד באלול ראש השנה למעשר [בהמה], ואין מנעזרפין אותן שולדו [קודם אלול עם אותן שולדו] לאחר אלול, כדמפרש בפרק מעשר בהמה [לקמן דף נז, ו] והנך [צנות שלה] יכולין להיות [צנות שלה] [נולדות] בשנה אחת, כגון שולדו הצנות באחד באלול ונמעזרו לסוף שנה חדשים וילדו קודם אלול,

א"ר שמעון, אני ראיתי שעושרה בתוך שנתה כלומר בתוך אותה שנה שילדה השלש צנות, חזרו הצנות וילדו, עד שנכנסו כולן לדיר להתעשר באותה שנה, הן וצנותיהם, ולקמן צני מאי נפקא מיניה לת"ק,

@ פי' אחר - אני ראיתי גדייה שעושרה בתוך שנתה, כלומר בתוך אותה שנה שהיא עזמה נולדה, כיצד דלאתר שהיה לה חדש [פ'] שהיתה בת חודש] נמעזרה, וילדה לסוף ה' חדשים שלשה הצנות, וחזרו הצנות ונמעזרו לסוף חדשן וילדו לסוף ה' חדשים, הרי שנה,

לימא קסבר מטנפת וכו' בתוך שנתה, כלומר בתוך השנה שהיא עזמה נולדה דמה שילדה לסוף שנה הו' כטינוף, ולהכי אינה יולדת עוד [ראה דרבי יושר] עד חדש או

אבני חן למסכת בכורות

בכור קדוש לפני זמנו שהרי קדושתו מרחם וקרב לאחר זמנו, אף מחוסר זמן אף מעשר [בהמה, שהוא מחוסר זמן] קדוש לפני זמנו דמחוסר זמן נכנס לידו וקרב לאחר זמנו,

ואדילרף מבכור, נילרף מקדשים משלמים [להפוך], שאין יכול להקדישן מחוסר זמן, שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרינן צמורת כהנים ומיום השמיני והלאה ירעה לקרבן אשה לה', אין לי אלא לאשה [להקריבו על המזבח], מניין אף להקדיש, תלמוד לומר לקרבן?

מסתברא, מבכור הוה ליה למילך [מעשר, שיכול להקדישו לפני זמנו],

שכן (מעושר דומה לבכור ש) **גואל** צבור ומעשר אין נפדין, דצצבור נאמר (צמדבר יח) לא חפדה, וצמעשר (ויקרא כ) לא יגאל, אזל קדשים נפדין צמומן,

מוֹם [דומה מעשר לבכור] וקדושין צמזמן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפירקין דלעיל (דף יד), כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן כו', חוץ מבכור ומעשר,

תַּמּוּרֹת וזכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב לא תפדה קדש הם, את דמם תזרוק וגו', ואמרין הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק אלו קדשים (דף כ"א),

אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפירקין דלעיל (יד) רק קדשין אלו
התמורות,

אבִּירָה זכור ומעשר נאכלין בזמון, זה לישראל, וזה לכהן, אבל קדשים שנפל בהן מום נפדין,

אדרבה מקדשים הוה ליה למילף,

שכן [פשוט] מעשר וקדשים נוהגין בפשוט [שאינו בכור],

זכר ואינם צריכין [מעשר וקדשים] להיות זכרים,

קדו"ש וזריזים להקדישם צידים,

במתנות ואינם מממנות כהונה, (ומעשר) [דמעשר] ושמים נאכלין לבעלים, כדמפרש צפרה מעשר צהמה (לחמן 97 נו) דמעשר הו' שלמים,

[ובכל מקום מתרץ הנך נפיש, אבל כאן יש ד' נגד ד'],

אבל זכור לאו פשוט הוא, ואינו נוהג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו דמרחם קדוש, ומממנות כהונה הוא,

אלא רבי שמעון העבירה העבירה והעצרת כל פטר רחם הזכרים, כל אשר יעבור תחת השבט גמיר,

תנא קמא אית ליה דזעירי אין לך טעמו גדול מלדה, ולהכי לא מצאיה היא למיהדר ויליודי בתוך שנה, עד לאחר יום או יומים, ורבי שמעון דלא נחית להכי סבר, דמשכחת לה דהדרא בתוך שנה דלית ליה הא דזעירי,

והשטח מציין למימרה דת"ק סבר דאפילו יולדת, חוזרת בתוך שנה, דהאי "בתוך" מפרשים לעיל בריש פירקין דלאו תוך ממש דוקא, אלא בסוף יום או יומים,

לשון זה אינו עיקר, דאיכא פירכא למאן דדייק ביה, דבנות היכי משכחת להו דילדו בתוך שנתן, כגון שעבירו ביום שלשים ללידתן, וילדו לאחר ה' חדשים ביום אחרון, אי הכי נמי משכחת לה דמיהדר ותרל בתוך שנתה. (והתניא – בינומא),

@ * איבא צינייהו דזעירי- וכוון שטיינבו צבנות לסוף ששה ללידמן צבחלת חדש שביעי, מנא קמא דלא נקט לישנא דמוח, אית ליה דזעירי, דמו לא מקבלי זכר עד ראש חדש שמיני, וימי עיבורן ה' חדשים שלימים, אישבתה דלא ילדו עד יום אחד צבשה שניא.

וּמִשְׁכַּחַת לָהּ אֶפְיָלוֹ הִכָּי, נִכְנָסוֹת יָחַד לְדֵיר אִימָהוּת וּצְנוּת, מִחוּץ מִן הַזִּקְיָנָה, כְּגוֹן
שֶׁהִיחָה שָׁנָה מֵעִזְבָּתָהּ, דְּיוֹס אֶחָד בִּשְׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁלָּהּ עַדִּיין רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶב, וְרִצִּי שִׁמְעוֹן
לְדַקְקָה מִחוּץ שֶׁנָּתַן, בְּיוֹם אַחֲרָיון שֶׁל שָׁנָה נִלְוָה, וּמִחוּסְרֵי זְמַן הֵן עַד בִּצְעַת יָמִים, וְר'
שִׁמְעוֹן סָבַר, מִחוּסָר זְמַן הוּא עַד לְמַעֲשֵׂר.

* [אינו מפירושו רש"י והוא מקצת מפ' הרגמ"ה ומקצת מפ' רש"י ואין אדם יכול לעמוד עליו. שטמ"ק]

ור' שמעון לית ליה דזעירי ולהכי קאמר שעשרה צמוך שנמה, כלומר יום
או יומים או עשרה ימים צמוך שנה שטולדו, שלא עיכבו לילד עד יום אחרון של
שנמו, אע"פ שטייפו לסוף ששה,

2. ואיבעית אימא, דכולי עלמא אית לחו דזעירי, והכא ביוולדת למקוטעין קא מיפלגי, לתנא קמא אינה יולדת למקוטעין, לרבי שמעון יולדת,

3. ואיבעית אימא, דכולי עלמא אינה יולדת למקושעין, והכא במקצת היום ככולו קמפלוגי, לתנא קמא לא אמרינן מקצת היום ככולו [וצריך ל' יום שלימן למינוף, וחמש חדשים שלימות להריון], לרבי שמעון אמר' מקצת היום ככולו.

4. ואב"א, דכ"ע אמרינן מקצת היום ככולו, והכא במחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר ממיפליג

דף כ"א ע"ב

והתניא בנחמיה **רבי שמעון בן יהודה אומר, משום רבי שמעון, מחוסר זמן** [ויקרא כב כו ש' או ר' א' ק"ש או י"ג פ' צדך וזה] **שבעת ימים תחת אמו'** ומי' ה' השמיני ותלפאה ירצה לקרבן אשה לח' נכנס לדיר להתעשר, והרי הן כלומר ונדבר זה ע' לו דין בבכור, מה

אבני חן למסכת בכורות

לימא תיהוי תיובתא דרב [דהוי בכור ודאי] ושמואל [דהוי בכור ספק]?

התם במוכר תליא מילתא מלא רחמנא, שצריך להודיעו [פי' שכן הוא תקנת חכמים], כדאמרין בשמיטת חולין (דף פג) יום אחד יום המיוחד טעון כרוז, דהיינו יום המיוחד ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שיטעון מוכר להכריז אמה מכרתי לשחוט,

הכא בלוקח תליא מילתא [שעליו מוטל ליתן הבכור לבחן] דכתיב (דברים טו) בנכרך ובגאנך, דמי שהזהמה שלו, עליו להפריש צמורותיו:

*****

מתני': רבי אליעזר בן יעקב אומר, בהמה גסה ששפעה חררת דם, הרי זו תקבר המרה דאקורה צהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק וקדוש צבורה צינאמו, ופטורה מן הבכורה [מבאן ולהבא אם תוליד]:

גמ': תני רבי חייה, אינה מטמאה לא במגע ולא במשא כנצילה, השתא ס"ד משום דלא חיישינן שמא ולד נימוק, [ולאפי' פריך] אמאי תקבר, ומאחר דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא, אמאי תקבר?

דף כ"ב ע"א

כדי לפרסמה לאס, שנפטרה מן הבכורה שפטורה מן הצורה, דמדקרינן למחיה, מחזיקין ליה כולד,

וקפריך, כיון דפטרת ליה מצורה למימרא דולד מעליא הוא, ואמאי אין מטמא לא במגע ולא במשא?

אמר רבי יוחנן, משום ביטול ברוב להכי אינה מטמאה, שצטל הצפר כרוב דס וגו' [a bag full of many color substances] שיוצאין עמו נגעו בה הא דאמרן דלא מטמא במגע משום ציטול כרוב,

ואזדא רבי יוחנן למעמיה, דאמר ר' יוחנן, רבי אליעזר בן יעקב, ורבי שמעון אמרו דבר אחד [דמשום ביטול ברוב נגעו בה],

רבי אליעזר בן יעקב הא דאמרן, ר' שמעון מאי היא, דתנן [הת"ק אומר] השליא בבית שהפילה האשה שלה, ואין ולד ניכר בה, הבית טמא דקדמתי טעמא, דאין שליא בלא ולד אלא שנימוק, ואעפ"כ מטמא, לא שהשליא ולד, אלא שאין שליא בלא ולד, [אבל] רבי שמעון אומר, ולד נימוק עד שלא יצא [והולד בטל והבית טהור] ומוקמינן התם דטעמא דר' שמעון דאמר הבית טהור, משום ציטול כרוב נגעו בה, במסכת נדה בפרק המפלט (דף כז):

היכי דמי טינוף? אמר רבא, כדאמרי רעותא [כמו שאומרים הרעיים] דצלתא [שהטינוף הוא. שט] אצר חיותא נעצר רחמה ונימוק העובר,

ושמואל אמר, בעבועי דדמא פולגת אצטבעות של דם, וצריך להראותו לחכם לידע אם עובר היה ומיפטר מן הצורה,

חכם מנא ידע? אמר רב פפא, רועה חכם,

אמר רב חסדא, הרי אמרו יצירת הוולד באשה ארבעים יום דהמפלט יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה [וטבור] [וטברה], [ו] צדיר מהכא [קודם ארבעים יום להריונה] מיא צעלמא הוא,

בעי רב חסדא, בבחמה בכמה שהמה משקבלה זכר עד הטינוף, דנימא ולד הוא, ומיפטר מן הצורה?

אמר ליה רב פפא לאביי, לאו היינו דועירי, דאמר זעירי אין טינוף פחות משלשים יום דסד"א דהכי אמר, דשלשים יום שהה הולד להצרות, וציוס ל"א נימוק וינא [והכי קאמר זעירי אין טינוף מעכב צלדה שאינה מתעברת ולד אחר פחות משלשים יום],

[וידוהא] ההוא לקבל איתמר משהפילה את עובר ראשון, אינה מקבל זכר עד שלשים יום, אבל צימי יצירת הולד לא איירי,

מצינו לוקח מעובר כוכבים מה דינו כדמי מתנימין, לוקח מישאל מאי?

אמר רב, בכור ודאי, דאם איתא דבכרה, אישתבוחי הוה מישתבח ליה המוכר אומר קמנה, שכבר ציכרה, ואין צריך עוד ליתן ולדה לכהן,

ושמואל אמר, בכור ספק והאי דלא אשצמה מוכר צהכי ד סבר לשחיטה קא בעי ליה,

ורבי יוחנן אמר, חולין ודאין, מאי טעמא? אם איתא דלא בכרה, כיון דאיכא איסורא, אודועי הוה מודע ליה,

תניא כוותיה דרבי יוחנן, דאמר חולין, אם לא הודיעו צאצאה פרקים בשנה מוכר, שמכר פרה לשחוט, וצו ציוס מכר צנה לאחר לשחוט, צריך להודיעו, אמה מכרתי לשחוט, ואם לא הודיעו הולך לוקח ושוחט לזן ואינו במגע צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם,

אבני חן למסכת בכורות

נו, טהור, צפרק צהמה המקשה (חולין דף ע' ,

פיקה גדולה של סקאין, כדתנו, גוש עפר הבא מבית הפרס מארץ העמים, שיעורו לטמא צאהל ולשרוף עליו תרומה וקדשים כפיקה גדולה של סקאין מרזופין, סקאין גדולים של גמי, וכשנעלין אותן חותמין אותן, שהוא כחותם המרצופין, וישנו כלומר שישנו לאותו חותם, בצד העליון של מגופת החבית של חסוי שעושין לחביות של חרס, רחב מלמטה לכסות החבית, והולך ומתקצר למעלה כדי שיאחו צידים, ואותו צד שהולך וכלה קרי צד העליון, הלחמיות שעושין צבית לחס,

אמר ריש לקיש, משום רבי יהודה נשיאה, הלוקח ציר מעם הארץ, משיקו במים [במקוה, דהוי כמי שזרעין] שמה נטמא מחמת מגע עם הארץ, וטהור, ממה נפשך דודאי מים מעורבים צו, ו אי מיא רובא נינהו וצטיל הצי צרוב ומקבל טומאה מחמת המים כיון דעביד להו השקה טהרי להו ומיא סלקא להו וצטילה בהשקה, שותן הכלי במקוה עד שעזרים מי המקוה על פיו, ונשקין עם המים שבתוך הכלי, ואע"ג דלכול ומשקה לית להו טהרה במקוה, מיא סלקא להו השקה, דהוי כמי שזרען, וסחר וטולן, דזרעיה מטהרה מטומאה, דמתן (תרומות פ"ט מ"ז) שמילי תרומה שנטמאו ושתלן טהורין, בשבוצת רבינו גרשון מלאחי כך,

ואי רובא ציר נינהו, ציר לא בר קבולי טומאה הוא דזיעה בעלמא הוא, שיוצאה מן הדגים כשמולחין אותן, מאי איכא משום הנך מיעוטא דמיא דמקבלי טומאה, והשקה לא מהניא להו הוילי ורובא ציר, ובאכול לא סלקא השקה הנך בטלו להו ברובא ולא הוי הצי טמא,

אמר רבי ירמיה, לא שנו דצטלו צרוב ומותר הצי, אלא למבול בהן פיתו, אבל לקדירה לתקן את הקדירה לא אסור, שהמים שבתוך הצי, מוצאין מים שצקדירה ומלטרפין יחד, ורצין על הצי ומטמאין אותו מוצא מין את מינו ונייעור מתורת ציטול וסחר לטומאה [אבל המים הטהורין אינם מבטלין את המים הטמאין דהוי מין במינו],

ייתב רב דימי, וקאמר להא שמעתא דרבי ירמיה [ייתב ... וקאמר להא יש 18 פעמים בש"ס, וקאמר להא יש עוד 25 פעמים, וקאמר להא יש עוד 4 פעמים, וקאמר ליה יש פעם אחת לקמן ס.]. אמר ליה אביי, וכי טומאה שבטלה חזרה ונייעורה?

[ומסקנת הגמ' שאין להביא ראיה מסאה תרומה טמאה שחזרה ונייעורה שהרי שם טומאה עוררת טומאה, אבל כאן הלא הקדירה טהורה, ואינה מעוררת הטיומאה של הצי שנתערב בו].

א"ל [רב דימי לאביי], ואת לא תסברא [דטומאה חזרה ונייעורה], והתנו, סאה תרומה טמאה, שנפלה

דף כ"ב ע"ב

תנן התם, אין לנפלים פתיחת הקבר, עד שיעגילו ראש כפיקה [פי' הגם שלאשה יש פתיחת הקבר, שאם נפתח רחמה ויש בה ילד מת חבית טמא, אבל בנפלים אינו כן, ואינו מטמא אלא אם ראה הנפל היה עגול כראש פיקה].

אשה שמת עוצרה צמעה, וישבה על המשכר, ונפתח קבר הרחם צבית זה, ולא ינא הולד, והוציאה [לאשה] לצית אחר, טמא הצית הראשון כאלו נולד שם, דטומאה צוקעה [ויוצאה], [והוא הדין] פתיחת הקבר אינו לנפלים, אלא לנפל שהעגיל ראשו ככר, שעצ ראשו,

מאי כפיקה? אמר רב הונא כפיקה [spinners coil] של צמר למושי"ל,

אמר ליה חייא בר רב לרב הונא, רבי פריש [נא תפרש] דצריך פיקה של שתי שקטנה או פיקה של ערב שגדולה?

אמר ליה, תניא דפליגי צה פיקה של שתי, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר של ערב, רבי אליעזר ברבי צדוק אומר משייראו טפיפיות ר"א צר צדוק פליג אמנא קמא, ואמר אע"ג שלא העגילו ראש כפיקה, יש פתיחת הקבר משיפתח רחמה כל כך, שיראו בתוך רחמה טפיפיות,

מאי טפיפיות? אמר רב יהודה אמר שמואל, משום ר' אליעזר ברבי צדוק, כך היו מפרשין בירושלים, כפרידה זו שכורעת להטיל מימיה וסורעת יותר מבהמה וסיה, ומתוך כריעה נפתח רחמה מאל, ונרצין קמטים צרחם,

ונראית פיקה מתוך פיקה והיינו טפיפיות מרי זימני פיפי, היינו פיקה [from the time travelling has reached that stage when the ringlike formation at the mouth of the vagina are visible (indicating the passage of the embryows head)]

אמר רב הונא, שמעתי שתי פיקות [שיש לאיזה ענינים שתי פיקות], אחת [לענין אחד שמעתי פיקא קטנה כמו] של שתי, ואחת של ערב, ואין לי לפרש איני יודע לפרש [לאיזה ענין נאמרו אלו השני שיעורים],

כי אתא רב דימי, אמר רבי יוחנן שלש פיקות שמעתי, אחת של שתי ואחת של ערב, ואחת של פיקה גדולה של סקאין [שהוא גדול יותר מישל ערב], ואין לי לפרש,

כי אתא רבין, פירשה משמיה דרבי יוחנן, של אשה דין להיות לה פתיחת הקבר כשל שתי,

של בהמה שלא תהא כטומאה צלועה [פי' אם היא קטנה משיעור זה], לטומאת מגע משום צלילה של נפל, אם הושיט הרועה יד ונגע צו להוציאו מן הרחם, כשל ערב משהעגיל ראש כפיקה של ערב, ואי לאו טמא צלועה היא, ולא מטמא, כדתנן צהמה שמת עוצרה בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע

אבני חן למסכת בכורות

[שורה 9] אִיתִיבִּיה לרבי ירמיה [דאמר לא שנו אלא לטבול בו פתו וכו'] מציא מין את מינו וניעור, וי"א שקשה גם על אביי, **אפר כשר** של פרה אדומה שנתערב באפר מקלה [מן התנור] אפר דעלמא, הולכין אחר הרוב לטמא את הנוגע בה, כדכתיב והנוגע במי הגדה יטמא [במדבר יט] [במיעוט בקיאותי לא מצאתי שיחא אפר לבד מטמא וצ"ע. רש"ש], ואי רובא אפר מקלה הוא, לא מטמא,

ואי אמרת טומאה המתבטלת כרוב, לא בטלה לגמרי אלא כמאן דאיתיה דמי דאי משכחת טומאה אחריתי מאכרפת בדה,

נהי דבמגע דהאי אפר במגע לא מטמא דכיון דרובו טהור, אמרינן שאפר מקלה נגע שהוא הרוצ [פי' שאי אפשר לנגוע בכל האפר בבת אחת, שנאמר שהשתא ודאי נגע בטומאה, וראה תוס' ד"ה נבילה בסופו וי"ל דלענין אכילה כל משהו ומושהו כשנכנס בבית הבליעה קמא קמא בטל וכו'], אכל לטמא במשא במשא מיהא ליטמא, דהא מ"מ הטומאה נשא והסיט, וקי"ל דמי חטאת ואפר חטאת מטמאין במשא צ"ק דיומא (דף יד)?

הא איתמר עלה, אמר ר' יוסי ברבי חנינא, טהור מלטמא במגע, אבל מטמא במשא,

[ומקשה] והאמר רב חסדא, נבילה במילה בטלה נבלה כרוב בשחווטה מלטמא, דמין בשאינו מינו בטל, והאי מין בשאינו מינו הוא, שאי אפשר (לנבילה שתיעשה שחווטה) [לשחווטה] [שהוא המבטל] שתיעשה נבילה [ראה בע"ז בביצה לח: מנחות כג:]. דאי אפשר לשחווטה שתיעשה נבילה [ומאן דגריס שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחווטה ששחמא היא, דהא אפשר לנבילה שחמא לה מותר שחווטה שלא טמא כלום, כגון כי מסרמא לה פרחא טומאה מינה, כדאמרינן לקמן הראויה לגר קרויה נבילה, והכי מפרש במנחות צריך הקומץ רבה,

ואי אמרת טומאה שטמא כמאן דאיתא דמיא, דאי משכחת טומאה אחריתי חורה וניעורה, ה"נ נהי דבמגע לא מטמא דלא אזלינן אחר חתיכת נבילה (צשחיס דשחווטה) [שנתערבה שחווטה שהיא הרוצ] [ראה הגהות וציונים להגה ארוכה כאן], לטמא במשא?

א"ל [רב דימי לאביי] אתון בדרב חסדא מתניתו לה [ואמורא צריך לפרש דבריו], אנן בדר' חייא מתנינן לה, תני ר' חייא נבילה ושחווטה במילות זו בזו,

ואיתמר עלה, אמר ר' יוסי ברבי חנינא, טהור מלטמא במגע, אבל מטמא במשא,

[ומקשה עוד] והא דתנן [במשנתין], רבי אליעזר בן יעקב אומר, בהמה גסה ששפעה חררת דם, הרי זו תקבר, ונפטרה מן הבכורה, ותני רבי חייא, אינה מטמאה לא במגע ולא

למאה חולין שלא הוכשרו [החולין עדיין], ולא טימאתן צנפילתה טהורין, רבי אליעזר אומר, תירום ירום משם סאה ותרקב כדין תרומה טמאה, שאני אומר, היא סאה שנפלה, היא סאה שעלתה ותרומה טמאה חסורה בנפילה,

וחכמים אומרים, תעלה מיצטל [פי' לא ירום במנה כלום, אלא הרי היא במילה] ותיאכל עם חוליה, ומשום (גזירה) [גזילה. מים קדושים], יתן דמים לכהנים, או ירים ממנה סאה ותאכל לכהנים, ניקודים ציוצ [לחם המעופש יש לו נקודים] [בחמים] לבנים ירוקים ושחורים. ע"פ מר], כמו [יהושע ט ה ויגעו מ' פלו מ' ומטללו מ' צרףליהם ופלגו מ' פלו מ' עליהם וכל לקס צידם] יגש היה נקדים, דעכשו אע"ג שיש בה טמאה וטהורה, אין מטמאה את הטהורה בלא הכשר, וטמאה בטילה בטהורה, ומאכל ניקודים, או קליות [שיקלו את גרגרי התבואה באש. שט'] נמי דלא מיתכשרי ולא מקצלי טומאה, או תלוש במי פירות כמו מי תפוחים ותותים, דמי פירות אין מכשירין, או תתחלק לעיסות [קטנות פחות מכביצה כדמפרש], ובלבד שלא יהא במקום אחד כביצה,

ותני עלה אותן חולין לר' אליעזר מה טהא עליהם, דלרבנן הא אמרינן בכולהו בין חולין בין תרומה יאכל נקודים או קליות,

דף כ"ג ע"א

אלא לר' אליעזר דאמר שאני אומר מזה תהא עליהן מי חשנין להו [לחולין] כטהורין לגמרי?

וקאמר יאכלו נקודין, או קליות, או ילושו במי פירות, או תתחלק לעיסות, ובלבד שלא יהא כביצה במקום אחד,

ואמר עולא, מזה טעם לא חשנין להו חולין גמורין לרבנן כיון דבטלה, [ו]לר"א הולל ואית ליה שאני אומר [פי' השאלה הוא בין לרבנן ובין לר"א]?

גזירה דאי חשנין להו טהורין לגמרי, איכא למיחש שמא יביא קב חולין טמאים במקום אחר כי הוה ליה קב שאר חולין טמאין, מימיני לה ומערב לה וקב צק ועוד ממין זה [שנתערב סאה תרומה טמאה וכו'], סבר איבטלינהו לקב (קמא) [טמא. רש"ש] ברובא דהאי קב ועוד, וכיון דאיכא דהאי קב ועוד האי משהו אחד ממאה טמא מן התרומה טמאה שנפל שם ובטלינן, עכשיו מציא מין את מינו מוצא טמא ראשון את טמא שני וניעור מותר טהור, ומנטרף עם זה, והוה להו פלגא ופלגא ולא מיצטל, אלמא טומאה שטמא, חורה וניעורה מותר טהור,

א"ל [אביי לרב דימי] אם טומאה עוררת טומאה, טהרה עוררת טומאה צממיה ! כלומר מים שצקדה שטהורים, היאך יעוררו מים שצנר לטמא:

*****

אבני חן למסכת בכורות

עפרא בעלמא הוא,

[ומקשה] תנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר, בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר, ונפטרת מן הבכורה, ותני ר' חייא אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, ואמר ר' יוחנן, משום ביטול ברוב נגעו בה,

מאי איריא [למה צריך ר' יוחנן ליתן טעם] משום ביטול ברוב, תיפוק לי דלא איתחזי [לגר] כלל [והו' סרוחה מעיקרא, ומודה ר' יוחנן דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא]?

הא נמי, איתחזי מעיקרא אגב אימיה [ראה רג],

[ובא לברר עוד בענין ביטול ברוב] תנן התם [במבשרין פ"ו מ"ג], ר' אליעזר בן יעקב אומר, ציר טהור כגון שהשיקו צמים שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא כמפרש, נחשדו עמי הארץ לערב מחלה מים צירים, וכי נפיל ביה כל שהוא מלא מין את מינו, ורבו מים על הנזיר וטמאים, ולמאן דלית ליה טומאה שצטלה חזרה וניעורה, מוקי ליה שנפלו צו לאחר השקה, מי עס הארץ כל שהוא, [צ"ע כאן, דבשלמא בביטול יש לומר הסברא דחזרה וניעורה, אבל לאחר השקת טבילה, הלא נטהר הטומאה לגמרי? ועיין במפרשים],

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבבה, זאת אומרת נחשדו עמי הארץ לערב מחצה [מים] בציר,

[ומקשה] ולמה לי מחצה, אפילו בציר ממחצה נמי, והני משהו הוה ליה פלגא, ופלגא לא בטייל?

אימא עד מחצה קרוב למחצה,

איבעית אימא, טומאת עם הארץ דרבנן, טומאת משקין דרבנן צפ"ק דפסחים (דף טז), ברובא גזרו רבנן, בפלגא ופלגא לא גזרו בה רבנן:

מהני: רשב"ג אומר, הלוקח בהמה מניקה מן העובר כוכבים, אין חוששין שמא בנה של אחרת היה שיהא הנזא אחריו ככור ספק, דימא הך בהמה לא ילדה מעולם, אלא שאהבה זו את בן חבירתה, ואי משום דיש לה חלב, הא איכא מיעוטא דחולצות אע"ג שאין יולדות, הא ודאי לא אמרי, אלא ודאי בנה הוא, ופטורה מן הבכורה,

נכנס לתוך עדרו, וראה את המבכירות נחורות שלא ילדו אלא עכשיו מניקות, [וגם] ושאינן מבכירות מניקות, אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו, או שמא בנה של זו בא לו

במשא ואוקימנא לעיל משום ציטול כרוב [בדם הלידה] נגעו זה אמאי, דנהי [ד]במגע לא מטמא, תטמא במשא ואי טומאה המתנגלת כרוב כמאן דאיתא דמי, תטמא במשא, אישתיק,

[ומפרק תלמודא. רג] דלמא [ודאי] שאני הכא, דהויא לה טומאה סרוחה,

הניחא לבר פדא דאמר, טומאה חמורה דהיינו משא עד לגר עד שהיא ראויה לאכילת גר מושג [בע"ז סד: איזהו גר תושב? כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים, דברי ר"מ וחב"א: כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח אחרים אומרים: אלו לא באו לכלל גר תושב, אלא איזהו גר תושב? זה גר אוכל נבילות שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות], אכל אס קסח ואינה ראויה לגר, תו לא מטמאה במשא,

וטומאה קלה אכל טומאה קלה של מגע, מטמא עד שתפסל לכלב מאכילת כלב, שפיר, דזו אינה ראויה לגר, להכי לא מטמאה במשא, ובמגע נמי לא, דאמר' צדס הלידה נגע שהוא הכוזב, הא [ודאי] לא חזיא לגר,

אלא לר' יוחנן דאמר

דף כ"ג ע"ב

אחת זו ואחת זו עד לכלב, הא חזיא לכלב וטמא במשא, קשיא לרבי ירמיה,

גופא, בר פדא אומר, טומאה חמורה עד לגר, וטומאה קלה עד לכלב, ורבי יוחנן אומר אחת זו ואחת זו עד לכלב,

מ"ט דבר פדא [בטומאה חמורה עד לגר]? דכתיב דברים יד לא תאכלו כל נבלה לגר וגו', הראויה לגר [שאוכל נבילות] קרויה נבילה [לטמא במשא], ושאנינה ראויה לגר, אינה קרויה נבילה # [וצ"ע למה לא פירש מנא ליה לבר פדא דטומאה קלה עד לכלב?],

ואידך [ר' יוחנן שטמא גם במשא עד שתפסל לכלב, מה דורש מפסוק זה] למעוטי היכא דהסריחה מעיקרא כגון שנשחצו אצריה מסיים והתליעה, הוה אע"ג דחזיא לכלב, לא מטמאה במשא, דהא מעולם לא ירדה לטומאת משא, אכל אי מעיקרא חזיא לגר ונחתא לה טומאת משא, תו לא סליק מינה, עד שתפסל מכלב,

ואי קשיא, לעיל נמי אמאי מוקמינן לה בקשיא, הא הוה ליה לתרוצי, להכי לא מטמא הך חררת דם במשא, דמעיקרא סרוחה היא, ואפי' רבי יוחנן מודה בה? מריץ לאו סרוחה מעיקרא היא, דהא חזיא לגר אגב אימיה, כל זמן שהיתה צטון, והכי מוקי לקמן,

ואידך [בר פדא], הסריחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי,

אבני חן למסכת בכורות

ומאי בכוליה פירקין דמשמע טוֹבָא, משום דר' יוסי תרתי מילי אמר במתני', [לקמן כד: רבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את הבכור] עושה מקום לקופץ [מִיֵּבֶן וּמִיֵּבֶן ותולש את השער ובלבד שלא יזינו ממקומו] וכן מולש את השער לראות את מקום המום [לשון המשנה].
אצל אדרבן שמעון לא אמר רב, דהוא אמר דר מפלוגתא, ואדרבן שמעון איכא פלוגתא דברייתא, ופלוגתא דברייתא פלוגתא היא,

להכי אשמעינן הלכה כר' יוסי דהדיא לאשמעינן לגלוי ולמימרא [שמה שאמר רב נחמן בשם רב] דאדרבן שמעון בן גמליאל קאי האי הלכתא ככוליה פירקין ופלוגתא דברייתא, לאו פלוגתא היא,

מאי ברייתא, דתניא הלוקה בהמה מניקה מן העובר כוכבים, הבא אחריו בכור מספק, מפני שמרחמת אהבת מן חכמה אע"פ שאינה יולדת, רשב"ג אומר דבר בחזקתו,

וכן היה רשב"ג אומר, הנכנס לתוך עדרו בלילה, וראה כעשר [אין] כחמש עשרה מבכורות, ושאינן מבכורות (יולדות) [מניקות] [תימה למה ליה למינקט בענין זה, לימא הנכנס לתוך עדרו וראה זכרים תלויים בו, ונקבות בו? וי"ל דלרבנות נקט הכי דאף על גב דודאי היתה תחלת לידתן בלילה, שעדיין אין האמהות מכריזין בוולדותיהן, ודרבן לטעות בלילה, ובא לו בנה של זו אצל זו אפילו הכי לא חיישינן. תוס'],

[ו]למחר, השכים ומצא זכרים שנולדים עכשיו תלויות תלוין וכרוזין ויועקין בשאין מבכירות הזקנות שנפטרו כבר מן הבכורה, ונקבות הנולדות עכשיו מנא תלויות במבכירות דהשתא אין כאן לכהן כלום, דזכרים אין שום בכור, שהרי בני הזקנות הן, ונקבות התלויות צמזכירות אין דין בכורות נוהגת בהן,

אינו חושש חוששין, להחמיר ולספקן בספק בכורות, ולומר שמא בנה של זו בא לו אצל זו וזכרים בני המזכירות [אין אומרים כן, אלא כולן פטורין מן הבכורה]:

*****

איבעיא להו [האיבעיא אם כבר ילדה הבהמה, אם הוא מרחמת גם על ולד של חבירתה, או אם מרחמת רק על בהמה שלה], דבר בחזקתו דקאמר רשב"ג [אם הפשט הוא] דאינה מרחמת [על] וולד בהמה אחרת, אלא אם כן יולדת [כלומר אל"כ] [אם] היה לה וולד ממחלה, [לשון] [ויסא] [פי' דאין] ודאי, אי"נ לא הוי האי וולד דידה, פטורה מן הבכורה, דהא הוה לה אחרינא, ומיהו, הא היכא דאוליד, חיישינן לרחומי שמרחמת וולד בהמה אחריני,

או דלמא, [אף אם ילדה], דידה מרחמא, דלא דידה לא מרחמא ליה,

למאי נפקא מינה הא לענין בכורה ממנה נפשך פטורה, דאי האי לאו דידה,

אצל זו דלימוש לכולהו בספק בכורות, אלא ודאי אותם הכרוכים אצל המזכירות הוו בכורות ודאין, ואותן הכרוכים אחר שאינן מזכירות, צודאי הוו פשוטין ודאין:

נב"י: אמר רב (נחמן משמיה דרב), הלכתא בכוליה פירקין [בכל המשניות של פרק שלנו], בר מפלוגתא [חוץ ממשניות שיש בהם מחלוקת],

אמר רב ששת, אמינא כי ניים ושכיב רב, אמר להא שמעתא [רב ששת... כי ניים ושכיב רב יש 8 פעמים בש"ס],

אהייא [על איזה משנה קאי רב], אילימא ארישא [לעיל יט:], מפליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא,

אלא אדרבי אליעזר בן יעקב [לעיל כא:]: לא אינטריך לרב לאשמעינן, משנת רבי אליעזר בן יעקב קב מעט שלא הזכיר אלא במקומות מועטין [אבל הרא"ש בעירובין פ"ד סימן ב' כתב וז"ל: כי כתב ר"ח ז"ל מפי הקבלה דבק"ב דברים הלכה כמותו ותו לא] ונקי' ומה שאמר נקי' הוא שהלכה כמותו [ולשון זה יש בש"ס 5 פעמים],

אלא אדרבן שמעון בן גמליאל [משנתינו], מפלג פליגי בברייתא [ולקמן מביא את הברייתא],

אלא אדרבי יוסי בן המשולם [לקמן כד: דאמר שם במשנה שני דברים], הא אמר רב חדא זימנא, דאמר רב, הלכתא כרבי יוסי בן המשולם,

אלא אשער בעל מום [לקמן כה:]. דר' יוסי בן המשולם, ושער בכור צעל מום, הלכתא נינהו במתני', ומפרש לקמן, מיפלג פליגי עקיבא בן מהללאל ורבנן?

לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל, והא קמ"ל דברייתא לא פלוגתא היא לא חשיבא פלוגתא, וכיון דבמתני' לא פליגי עליה, הלכתא כוותיה,

וכיון דאמר רב הלכתא בכוליה פירקין, בר מפלוגתא,

דף כ"ד ע"א

הלכה כרבי יוסי בן המשולם למה לי הא מהך [מדבריו רב] שמעת מינה, דהלכתא כוותיה, דהא לא פליגי רבנן עליה?

אי אמר הלכתא בכוליה פירקין, ולא אמר לקמן הלכתא כר' יוסי בן המשולם, הוה אמינא הלכה ככוליה פירקין אדרבי יוסי בן המשולם קאי,

אבני חן למסכת בכורות

הא הוה לה אחרינה, למלקא עלה דהאי שכרוך אחריה משום אותו ואת בנו [אם זה ודאי בנו], ספק,

ארכב"ח אר"י, ראה חזיר שכרוך אחר רחל שדצוק אחריה ומניקמו, פטורה מן הבכורה והבא אחריה לא הוי כסור, ואסור [חזיר זה] באכילה הושע י יב ורעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד גירו לכם גיר ועת לדרו' ש אתיה' עדיבו' א עד שיבא אליהו ויו' רה צדק לכם ויורה אם מותר אם אסור,

פטור מן הבכורה, כמאן, כרשב"ג לא מרחמא דלא ידיה [ובין שהחזיר ברוך אחריה סימן הוא שהוא בנה של הרחל], והאי חזיר גופיה לא קדוש [אף שהוא בן רחל], דלמא הוה, ואסור באכילה כרבנן דמיישין לרחומי, דאי כרשב"ג, הוה טמא היוכל מן הטמא, ומותר באכילה, כדאמרינן בפירקין קמא (דף ה) [וקשה שדברי ר' יוחנן חציין הראשון כרשב"ג, וחציין השני כרבנן?]

[ועוד קשה] ותו, אי כרבנן [דחיישין שמא לא ילדה, והיא מרחמת על בן חבירתה] מאי עד יבא ויורה צדק לכם כיון דכרצנן ס"ל דחיישי לרחומי, מאי יבא ויורה, גלוי מילתא הוה שיגיד לנו אם בנה הוה אם לא, והוראה לא שייך למימר אלא דדבר הלכה, עד שיוודע לך דבר אם בנה הוה אם לא מיבעי ליה,

ובי תימא מספקא ליה וה"ק עד שיבא ויורה אי הלכה כרשב"ג אי כרבנן אי הלכה כר"ש ומותר באכילה, אי כרבנן ואסור באכילה מספקא שם ריחממו, אי מספקא ליה, אמאי פטורה מן הבכורה,

[ועוד קשה] ותו, מי מספקא ליה, והאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [שהוא עצמו הוא בעל המאמר שאמר עד יבא ויורה צדק לכם], כל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו, חוץ מערב, וצידן, וראיה אחרונה?

[העתקתי מניטין לח.].

מערב וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הערב לאשה בביתו, והיה בעלה מוגרשה ידירנה הצעל הנאה על דעת רבים נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה, דחיישין שמא יעשו קנוניא [כתב הר"ב עצה של רמאות וכו', וכתוב בתשבי שגראה לו שהיא מלה מורכבת בלשון לעז מן ק"ן ואו"ן כי ק"ן בלע"ז עב, ואו"ן בלעז אחר, דהיינו ביחד. ע"כ. תי"ט ב"מ א' ו'] על גבסם של זה ויחזיר את אשתו, שםא דעמו להחזיר את אשתו ולאכול כחצותה לאחר שנתקבלה כחצותה מן הערב, וקנוניא צעלמא הוה דעבדי צעל ואשתו על נכסיו של ערב, בב"ב קענ"ג, [פרק י' משנה ו'], ואין הלכה כרשב"ג בזה, אלא הערב חייב לשלם, # שהרי קיבל על עצמו לשלם וידע שיכולים לעשות קנוניא, והבעל אינו צריך להחזירה.

אי אמרת דידה מרחמא, דלא ידיה לא מרחמא, לקי [דהא זה הכרוך אחריה הוא ודאי בנו], ואי אמרת דלא ידיה נמי מרחמא, לא לקי דלמא לאו ידיה הוה, מאי?

ת"ש, רשב"ג אומר, הלוקח בהמה מן העובר כוכבים, אינו חושש אין חוששין כו' שמא בנה של אחרת היה אלמא בודאי דינה מחזיק ליה, דלא מרחמא אלא ידיה?

[ומתריץ דלעולם לרשב"ג גם בנה של חברתה מרחמא] מי קתני אין חוששין שםא בנה של אחרת הוה, "היה" קתני, ו ה"ק ממה נפשך פטורה מן הבכורה, ד אינו חושש שמא מרחמא בנה של אחרת, אלא א"כ היה לה ולד אחר מעיקרא, הלכך לענין בכורה ודאי פטורה, אבל לענין אותו ואת בנו, ספיקא הוה,

ת"ש, נכנס בתוך עדרו, וראה את המבכירות מניקות, ואת שאינן מבכירות [גם הם] מניקות, אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו, או שמא בנה של זו בא לו אצל זו [פי' חוששין שיש כאן ספק בכורה],

אמאי, ליחוש דלמא רחומי רחים הואיל ולכונן הוי ולדות, אלא ודאי אפי' ילדה אינה מרחמת אלא שלה?

ומשני במקום ידיה, לא שבקא ידיה, ומרחמא דלא ידיה,

ת"ש, דבר בחזקתו כלומר דקמי סיפא [ובן] וכך היה רשב"ג אומר הנכנס בו',

מאי לאו רישא דומיא דסיפא, מה סיפא מאי לאו מדסיפא דקמי וכן ודאי ידיה, אף רישא ודאי ידיה דכל חדא ומדא התלוי זה ידיה הוה, דהא אמרת במקום ידיה לא שבקא ידיה ומרחמא דלא ידיה, רישא נמי דקמי הדבר בחזקתו, בודאי ידיה מחזיקין לה, ולענין אותו ואת בנו נמי לקי?

מידי איריא, האי כראיתא, והאי כראיתא וסיפא ודאי, רישא ספק,

ומאי וכן הואיל ולא דמו?

ומשני אפטורה דבכורה להא דמו, דכי היכי דסיפא פטורות ודאי, דהא ודאי נקבות [ה]מליות במבכירות [דדיה ינחין], דלא שבקא ידיה דקאי קמה, ומרחמא דלא ידיה,

רישא נמי פטורות מן הבכורות ודאי, דא"נ לא ידיה הוה, הא (יולדת) [ילדה] אחרינה (ואינה) [דאינה] מרחמת אלא אם כן יולדת, ולעולם לענין אותו ואת בנו

אבני חן למסכת בכורות

מהו,

מאי קמיבעיא ליה, אילימא לבכורה, וקמיבעיא ליה אי הלכתא כרשב"ג אי הלכתא כרבנן, תיבעי ליה טלה דהא בטלה פליגי [לעיל כד. בברייתא],

כי קמיבעיא ליה, לבכורה ואליצא דר"ש פשיטא דפטורה, דאפי' דמינה לא הוה מרחמא, אלא"כ ילדה, וכ"ש דלאו מינה [ולכן איבעיא ליה] ואליבא דרבנן, לאכילה ולענין אכילה מציעא ליה (ואליבא) [ואפילו אליבא] דרשב"ג וכ"ש לרבנן,

לבכורה ואפי' לרבנן [לכאורה צ"ל לבכורה ואליבא דרבנן] דאמרי מרחמא, כי מרחמא דמינה, דלא מינה לא מרחמא, והא דאפי' דידה היא, ופטורה מן הבכורה, או דלמא דלא מינה נמי מרחמא והבא אחריזי בכור מספק,

לאכילה [איבעיא ליה אם חזיר זה מותר לאכילה] ואפי' לרשב"ג, אי ס"ל יולדת אינה מרחמא, הא דאפי' מותר, דבנה הוא, אלא [אפילו] אם תמצא לומר סבר, יולדת מרחמא והא דפטור ליה מבכורה, משום דאי [דאפילו] אי' האי [לא] דידה, אחרינא הוה ליה, אכל האי דסריך בתרה, לא פשיטא לן דידה הוא, ה"מ דמינה, אכל דלאו מינה לא והא חזיר דאפי' בנה הוא ומותר באכילה,

או דלמא, דלאו מינה נמי מרחמא [ויכול להיות שחזיר זה הוא בן חזירה, וזה שכרוך אחר רחל שהרחל מרחמת עליו],¹ תיקו:

מהני: רבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את הבכור, עושה מקום בקופיץ [לקופיץ. בגמ' מפנה את השער מיכן ומיכן למקום שמיטת הסכין, ותולש את השער [ואיכא למידק אמאי תנן שער דהא בצאן "צמר" מקרי וחכי תנן בסוף מתניתין דלקמן צמר המדולדל? וג"ל דמלתא אנב אורחיה קמ"ל דלא תגזו שייך נמי בבכור שור, וכדתינא [כה]. מנין ליתן את האמור של זה בזה ת"ל לא תעבוד ולא תגזו וכו'. תיז"ט] לכאן ולכאן למקום חתך הסכין משום חלדה, ולא אמרינן גזוז הוא את הבכור, ובלבד שלא יזיזנו ממקומו שלא יאמרו גזיז עבד בקדשים, אלא יניחנו מקומו עם הגמר מכאן ומכאן, וכן תולש את השער לראות מקום מום להראותו לחכם:

גמ': אמר רב, הלכה כרבי יוסי בן המשולם [מסתמא ידע רב שיש חולקין על משנה זו, ולכן אמר כן],

בעו מיניה מרב הונא, כנגדו ביו"ט צנהמת חולין מהו משום שמיטה (בטי) [מצי' למיעבד או לא, טעמא דרבי יוסי בן המשולם, משום דקסבר תולש לאו היינו גזוז וככור גזיז הוא דאסור דכתיב (דברים טו) ולא תגזו [בכור צאנך], [אבל] וביום טוב אסור, דהוה ליה עוקר דבר מגידולו [שהוא תולדה דקוצר, ואף שעיקר המלאכה הוא בקרקע, יהיה

וְצִידָן מִתְּנִי: אִמְר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַעֲשֶׂה בְּצִידָן [בעיר ששמה צידן], בִּאֶחָד שָׁאֵמֵר לֵאשְׁתּוּ ה' ז' גִּטָּךְ ע"מ שִׁתְּנִי לִי אֵיצְטְלִיתִי וְאִבְרָהָ אֵיצְטְלִיתִי, וְאִמְרוּ חֲכָמִים תֵּתֵן לוֹ אֶת דְּמִיָּה. גִּישִׁין עַד. וְשֵׁם ע"ב חֲסוּרִי מִיִּסְרָא וְהָכִי קִתְּנִי [דקבלה היתה בידו דפליגי רבנן. ראה תוס'], אִם אִמְר לֵה ע"מ שִׁתְּנִי לִי אֵיצְטְלִיתִי, וְאִבְרָהָ אֵיצְטְלִיתִי, אֵיצְטְלִיתִי דּוּקָא קָאֵמֵר לֵה, רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר תֵּתֵן לוֹ אֶת דְּמִיָּה דְּלָא אִיכּוּן אֵלָּא לִהְיוּמָה דִּידֵיהּ,

וְרֵאִיָּה אַחֲרוֹנָה מִתְּנִי: כָּל זְמַן שֶׁמֵּבִיא רֵאִיָּה סוֹתֵר אֶת הָרֵין. אִמְר לוֹ כָּל רֵאִיוֹת שִׁישׁ לָךְ הָבָא מִיכֵן עַד שְׁלִשִּׁים יוֹם, מִצָּא בְּתוֹךְ שְׁלִשִּׁים יוֹם סוֹתֵר, לֵאחֲרֵי שְׁלִשִּׁים יוֹם אֵינוֹ סוֹתֵר. אִמְר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַה יַּעֲשֶׂה זֶה שְׁלֵא מִצָּא בְּתוֹךְ שְׁלִשִּׁים, וּמִצָּא לֵאחֲרֵי שְׁלִשִּׁים [בוה הלכה כרשב"ג],

אִמְר לוֹ הָבָא עֲדִים, וְאִמְר אֵין לִי עֲדִים, אִמְר הָבָא רֵאִיָּה, וְאִמְר אֵין לִי רֵאִיָּה, וְלֵאחֲרֵי זְמַן הָבָא רֵאִיָּה, וּמִצָּא עֲדִים הָרִי זֶה אֵינוֹ כְּלוֹם [שהרי אמר אין לי, וחיישין שמוא זיף, או שכר עדי שקר. רע"ב]. אִמְר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַה יַּעֲשֶׂה זֶה שְׁלֵא הִיָּה יוֹדֵעַ שִׁישׁ לוֹ עֲדִים, וּמִצָּא עֲדִים, לֵא הִיָּה יוֹדֵעַ שִׁישׁ לוֹ רֵאִיָּה, וּמִצָּא רֵאִיָּה. [אין הלכה כרשב"ג ב] הֵן צִמְרִיתָא דִּמְתַּנְתִּין, דְּאֵילוֹ קִמְרִיתָא הִילַכְתָּא כּוּמִסִּיה. סְנַהֲדִין לֹא. [פרק ג' משנה ח']

לעולם פשיטא ליה, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דפטורה מן הבכורה, (דודאי א"י) [דודאי, דא"י] לאו דידה הוא, אי לאו דהוה לה ולד, לא הוה מרחמא ליה, מיהו מספקא ליה, אי סבר רבן שמעון בן גמליאל והיינו עד יצא ויורה דקד ויעמידנו על טעמו של רשב"ג, יולדת מרחמת [גם על בן חבירתה] והאי אסור באכילה, דלענין בכורה מפטור, משום דאי הוה דידה שפיר, ואם לאו דידה, הוה לה אחרינא [יש לה ולא אחר], [אבל] ובאכילה אסור דאיכא למימר ולד אחרינא הוה לה ומית, ורממתיס להאי [וזה חזיר גמור], או אינה מרחמת ומותר באכילה, דודאי דידה הוא,

אי הכי, עד דאשמעינן חזיר, לישמעין טלה, ולמילקי עליה משום אותו ואת בנו ולימא קאם טלה כרוך צחל, פטורה מן הבכורה ממה נפשך, אי האי לאו דידה, אחרינא הוה ליה, ומית ורממתיס האי [ו] משום אותו בנו לא לקי, עד יצא ויורה לנו טעמו של רבן שמעון?

חזיר איצטריכא ליה, דאי אשמעינן טלה, הוה אמינא אפי' אם תמצא לומר, דסבר [רשב"ג], יולדת מרחמא הני מילי דמינה [בוה יכולים לומר שאינה בנה, ומרחמת על בן חבירתה], אכל חזיר מותר באכילה [שאם לא היה בנה לא היתה מרחמת עליו] דלא מינה לא מרחמא, והא [חזיר זה] דאפי' בנה הוא, אשמעינן חזיר (דמרחמת) ואפילו דלאו מינה נמי, דאיכא למימר דלמא מרחמא,

והיינו דאמר רבי יוחנן, בעי

דף כ"ד ע"ב

אחאי בריבי אדם גדול ומשועבד דזוכו, ראה חזיר שכרוך אחר רחל

אבני חן למסכת בכורות

איסור גם בבעלי חיים],

*****

ותולש לאו היינו גזוז, והתניא התולש את הכנף שמושג נזף גדולה מן כנף העוף, והקוממו לאחר שגלו קטס ראש, והמורטו שמחליקה מן הזדדין, ומורט מן הקנה השער, חייב שלש חטאות,

שבת עג.

משנה. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזור, הבורר הטוחן והמורקד, והלש, והאופה. הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמיסך, והעושה שתי בתי נירין, והאורג שני חומין, והפוצע שני חומין, הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות, הקורע על מנת לתפור [שתי תפירות]. הצד צבי, השוחט, והמפשיט, המולח, והמעבד את עורו, והמפחקו, והמחכתו. הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר, המכה בפטיש, המוציא מרשות לרשות. הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת

ואמר ר"ל, תולש חייב משום גזוז, קוטם חייב משום מחתך, ממרט חייב משום ממחק גזוז וממחק, וממחק מארבעים אבות מלאכות ממסכת שבת (דף עג), ממחק [פירושה] מחליק?

שאני כנף דהיינו אורחיה שדרך נזף עוף לתלוש ולא לגזוז,

ומדרב סבר כר' יוסי בן המשולם לגבי צכור דמולש לאו היינו גזוז, ר' יוסי בן המשולם נמי סבר לה כרב דדני שאין מתכוין אסור, [ר' יוסי סבר לה כרב, דאמר דבר שאין מתכוין אסור, שאם היה סובר דבר שאין מתכוין מותר, מנא ליה לרב שיהא הלכה כמותו משום דתולש לאו היינו גזוז, דילמא כי שרי ר' יוסי משום דבר שאין מתכוין מותר, ותולש היינו גזוז, אלא קים ליה לרב דאית ליה לר' יוסי דבר שאין מתכוין אסור. תוס'].

וסבר ר' יוסי בן המשולם, דבר שאין מתכוין אסור, והתניא שתי שערות [של פרה אדומה], עיקרן מאדים, וראשן משחיר וכן בתוספת דמס' פרה (פ"א), ר' יוסי בן המשולם אומר גזוז את הראש שמשחיר במספרים ומשחיר מן המאדים ואילן, ואינו חושש משום גזיה בקדשים, אלמא משום דאין מתכוין לשום גזיה, אלא לתקן שרי, שמי שערות שכולן שערות פוסלות צפרה לגמרי, אכל עיקרן מאדים וראשן משחיר אפשר בתקנה?

שאני פרה, דלאו בת גזיה היא שאין לפירות זמר, הלכך לא אסירה בגזיה,

והתניא, דברים טו לא תעבוד בבכור שורך, ולא תגוז בכור צאנך, ואין לי אלא שור בעבודה, וצאן בגזיה, מניין ליתן את

או דלמא, בעלמא סבר רבי יוסי בן המשולם תולש היינו גזוז, והיינו טעמא דשרי, דהוה ליה דבר שאין מתכוין למלוש, אלא מפניהו ומושכו אילן ואילן, [ו?] אס נתלש נתלש, וביו"ט דבר שאין מתכוין מותר?

אמר להו, זילו שיילווה לרב חננאל תלמידיה דרב, אי אמר לכו משמיה דרב הלכה כרבי יוסי בן המשולם, איפשוט לכו אלא טעמא,

אתו שיילווה [הלכו ושאלו את רב חננאל], אמר להו הכי אמר רב, הלכה כרבי יוסי בן המשולם,

אתו לקמיה דרב הונא, אמר להו, כנגדו ביום טוב מותר,

איתמר נמי, אמר רב חנניה בר שלמיא משמיה דרב, כנגדו ביום טוב

דף כ"ה ע"א

מותר משום דטעמא שאין מתכוין הוא,

ומי אמר רב הכי [דדבר שאינו מתכוין מותר], והא אמר רב חייא בר אשי משמיה דרב, מִסּוּ כְּרִיאָה דְּנִזְיִיתָא כְּרִיאָה שְׁכִירְתָּא סְבִיבִיתָהּ נְעוּרָה וּמִטְלָנִית, כדי שחמסות הנקב יפה, אסור להדווקיה צמח החצית ביום טובא צמח משום סמיטה, ואע"ג דאין מתכוין לשום סמיטה אסור, אפי' לר"ש דלמר ממסכת שבת (דף מא) דבר שאין מתכוין מותר [הרי דבר סבר דבר שאינו מתכוין אסור]?

בתהיא אפי' ר' שמעון מודה, דאביי ורבא דאמרי תרויהו, מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות [לשון זה יש ב 11 מקומות בש"ס] וכיון דמהדק לה, לא אפשר לה צלא סמיטה, אכל לפנות את השער, אפשר צלא תלישה,

[ומקשה שרואין שגם בלא פסיק רישא סבר רב דדבר שאינו מתכוין אסור] והא אמר רב חייא בר אשי אמר רב, הלכה כר' יהודה אלמא ס"ל לרב, דבר שאין מתכוין אסור, ורב חנן בר אמי אמר שמואל, הלכה כר"ש, ורב חייא בר אבין מתני בלא גברי צלא רב חייא ורב חנן רב אמר הלכה כרבי יהודה, ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון?

אלא לעולם סבר רב, דבר שאין מתכוין אסור, ותולש לאו היינו גזוז להכי אמר רב הלכה כר' יוסי בצכור, וביום טוב היינו טעמא דשרי, דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד דאין דרך לתלוש זמר אלא לגזוז,

אבני חן למסכת בכורות

האמור של זה בזה, ואת האמור של זה בזה, ת"ל לא תעבוד ולא תגזו וי"ו מוסף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה?

אלא שאני פרה, דקדשי בדרק הבית היא (ויש לה) דהא אינה קריבה למזבח, הלכך מותרת בגיזה,

והאמר רבי אלעזר, קדשי בדרק הבית אסורין בגיזה ועבודה?

מדרבנן,

והאיכא איסורא דרבנן [ואיך אמר ר' יוסי גזוז וכו' לכתחלה], [ואמאי קאמר ואינו חושש. רג.]?

(אלא) שאני פרה ולא שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן,

[פ' כיון שגם בקדשי בדרק הבית יש איסור דרבנן לגזוז, למה גזוז אותה בקדושתה, הלא היר ראוי לחללה] וליחלה, ולפקה לחולין, וליגזזה והדר ליקדשה?

דמיה יקריין ואין דמיה כל כך מזומנים לחללה עליהן,

וליעבד לה כדשמואל, דאמר שמואל הקדש שוה מנה, שחיללו על שוה פרוטה מחולל?

אימור דאמר שמואל שחיללו [בדעבד], לכתחלה מי אמר,

איבעית אימא, רב סבר לה כר' יוסי בן המשולם, ור' יוסי בן המשולם, לא סבר לה כרב # [וצ"ע במה שפירשו התוס' לעיל בד"ה מדרב]:

[שנינו במשנתנו] ותולש את השער ובלבד שלא יזינו ממקומו: אמר רב אשי אמר ריש לקיש, לא שנו אלא ביד, אבל בכלי אסור, והקתני עושה מקום בקופיץ מיכן ומיכן? תני לקופיץ לזורך הקופיץ [סבין השחיטה]:

[שנינו במשנתנו] וכן תולש את השער לראות מום: איבעיא להו, לכתחלה והאי וכן, אכולש קאי, דכי היכי דמוסר לתלוש לזורך השחיטה, דהא פשיטא לך דרישא למתלה קאמר, הכי גמי לראות מקום המוס, או דיעבד קאמר, והאי "ויק" חל לא יזינו קאי, והכי קאמר וכן מי שחלש את השער לראות את מקום המוס גמי, לא יזינו ממקומו?

אמר רבי ירמיה, תא שמע, צמר המסוכך באוזן ונאחז היה מוס, ר' יוסי בן המשולם אומר תולשו ומראה את מומו, ש"מ לכתחלה, ש"מ,

אמר רב מרי, אף אנן גמי תנינא [במשנתנו], וכן התולש את השער לראות מקום מום, מאי וכן, אילימא שלא יזינו ממקומו, השתא ומה שוחט דשחיטתו מוכחת עליו דלא לגיזה איכיון לא יזינו לראות, מקום מום מיבעיא, אלא לאו אתולש ולכתחלה קאמר, שמע מינה לכתחלה, ש"מ:

מתני': שער בכור בעל מום שנשר, והניחו בחלון [הוא כמין לול שבכותל, והרי צמר בכור שנשר, אפילו היה בעל מום אסור בהנאה. יבין], ואחר כך שחטו [דכששחטו הותר הצמר בהנאה. יבין], עקביא בן מהללאל מתיר את הצמר בהנאה לכהן,

דף כ"ה ע"ב

וחכמים אוסרין דאי שריט צמר הנושרת ממייס, אמי לשהויי לבכור כדי שמשיר צמר כל שעה, ואמי ציה לידי מקלה שיגזוז ועצוד צו, ופסולי המוקדשין אסירי בגיזה ועבודה, כדאמרין בפירקא דלעיל (דף ו) מוצא ולא גיזה, דברי ר' יהודה,

אמר לו ר' יוסי, לא בזה התיר עקביא בן מהללאל מפרש בגמי מאי קאמר, אלא (שער) [בשיער בכור] בעל מום שנשר, והניחו בחלון, ואחר כך מת לא נשחט, בזה עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין,

צמר (המדולדל) [המדובלל] בבכור שחלש מן העור, אבל מסוכך הוא עם שאר הצמר ואינו נופל, את שנראה עם הגיזה כשישחטנו ויגזזנו לאחר שחיטה יהא צמר מדולדל שוה עם שאר הגיזה, ואינו נראה כשפירש הימנה, מותר כשאר הגיזה, ואת שאינו נראה עם הגיזה שינא חוץ יותר מדאי, ויכר לכל שמוצדל הוא מן הגיזה, כמי שנשר לגמרי קודם שחיטה אסור וסתמא כרבנן דפליגי עליה דעקביא:

גמ': מכלל דאסר [עקביא בן מהללאל אליבא דר' יוסי, את שער בכור בעל מום שנשחט] צממיה [פ' דהשתא ס"ל שמה שאומר ר' יוסי לא בזה התיר, דבשחטו כ"ע ס"ל דאסור], השתא במת דאומי צמר הממוצר צו, אסור, דעני קצורה, היכא דנשר ומונח בחלון שרי, שחטו דצמר הממוצר צו שרי מיבעיא דמונח בחלון גמי שרי אליבא דעקביא,

אלא להי קאמר לא בזה התיר עקביא משום וחכמים אוסרין [והפ' הוא דבשחטו לא אסרו חכמים], [ואומר ר' יוסי לה' יהודה] שחטו דברי הכל שרי, כי פליגי במת,

אמר רבי אסי אמר ריש לקיש, מחלוקת בשהתירו מומחה [ראה בפירוש המשניות להרמב"ם כאן בפרק רביעי דבכורות, דברים ברורים על ענין מומחה, ובתחלת דבריו כתב וז"ל ונשאר עלינו לברר מי הוא הנותן רשות,

אבני חן למסכת בכורות

דיתבי בארעא דחשובא [בבבלי] אמרי שמעתא דמחשכין,

לא שמייע להו, הא דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מחלוקת [בברייתא דרב ששת] דת"ק ור' יוסי, בצעלי מומין חייין ממש, שנתערבו באחרים וכשצדק בשבדק ולא מצא מנאזי לבעל מוס, וקמייפלוגי בפלוגתא דר"מ ורבנן,

דתנן, שהיה ר"מ אומר, כל דבר שהיה בחזקת טומאה, לעולם הוא בטומאתו בחזקת טומאה עד שיתוודע הטומאה אם לא נמצא הקבר שנאבד בשדה, אף על פי שנבדק כל השדה, בטומאתו הוא, והכא נמי כיון דלא נמצא הבעל מוס, כולן אסורין, ותנא קמא כר"מ, ור' יוסי סבר יבוקר, ודי לו אפי' לא נמצא, כחכמים,

וחכמים אומרים, חופר צודק עד שמגיע לסלע דודאי מאותו סלע ולמטה לא נעשה קבר שקשה הוא, או לבתולה עד שימצא קרקע קשה שלא עזבה [ואחר כך כל השדה טהורה, וכן באן לאחר שבדקו כל העדר ולא נמצא בו בעל מוס כל העדר מותרת],

ר' אסי אמר רבי יוחנן, מחלוקת כשבדק ומצא הבעל מוס, ותנא קמא דאמר לכולהו, חייש שמא זה שנמצא בעל מוס אחר הוא, וכל האחרים כריכין נדיקה, ור' יוסי סבר יבוקר, צנזור סגי מרישא, וכיון דמצא הך ליכא ספק וקמייפלוגי בפלוגתא דרבי, ור"ש בן גמליאל תנא קמא כר"ש, ורבי יוסי כרבי,

דתניא, שדה שאבד בה קבר, נכנס בתוכה טמא, נמצא בתוכה קבר [ופנו את הקבר משם], נכנס לתוכה טהור, שאני אומר, הוא קבר שאבד הוא קבר שנמצא, דברי רבי,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, תיבדק כל השדה כולה,

ור' אסי, מאי טעמא לא אמר כרבי חייא בר אבא [בשבדק ולא מצא]?

אמר לך, בשלמא גבי טומאה אמרי רבנן צודק עד שמגיע לסלע, או לבתולה, ודיו, משום דאי נמי לא משכח לה, איכא למימר אימור בא עורב ונטלה בא עכבר ונטלה עורב או עכבר נטלה, אלא הכא אפי' רבנן אסורין, ד בעל מוס להיכא אוזיל וכדי האי גוונא לא הוה שרי ר' יוסי,

ואידך רבי חייא בר אבא אימר מוס עובר הוה, ואיתסי,

ורבי חייא בר אבא מאי טעמא לא אמר כר' אסי? אמר לך בשלמא שדה אמר רבן שמעון מצדק, ד דרכה למיקבר בה, כי היכי דקבר בה האי, קבר אינש אחרינא,

ולמי דאוי לתת רשות וכו' עיי"ש] לנכור קודם נשירת הנמר, דמר סבר דרבנן סברי גזרינן גזירה אי שריית ליה לנמר בהנאה דלמא אתי לשהוייה כדי שתהא הנמר נושרת הימנו, וצין כך וצין כך אחי לידי גזיה ועבודה, הלכך אע"ג דהתירו מומחה אסור, ומר ועקצא סבר לא גזרינן כיון דהתירו מומחה מו לא משהי ליה,

אבל לא התירו מומחה, דברי הכל אסור דהוה ליה פקס, וצתס עקצא מודה, כדאמרי' לקמן, דאי אמרת שרי נמר, אחי לשהייה שלא יקריבנו, וטו לו צוק, שצין כך וצין כך פול צו מוס, ומפקע ליה מקדושת מוצת, ועוד דכיון דלא התירו מומחה קודם נשירה, אכתי לא הוה ציה שזס צד היתר # [מה בא רש"י להוסיף בזה?],

מתוב רב ששת [על ריש לקיש, דשנינו בברייתא], בעלי מומין אוסרין בכל שהוא אם נתערב אחד מהן באלף תמימים, כולן אסורין למוצת, ורבי יוסי אומר יבוקר,

והוינן בה מאי יבוקר, אלימא דבעל מוס הוא ולישקליה, מכלל דתנא קמא אמר לאו בתמיה, כיון דמכירו מאי ספיקא איכא?

[ו]אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבבה, הכא בגיזת בכור בעל מוס שנשרה ממייס והניחה צחלון עסקינן, שנתערבו בגיזי חולין, ומאן תנא קמא [בברייתא זו שהביא רב ששת] רבי יהודה היא [במשנתנו], דאמר נשחטו אסרי רבנן, ורבי יוסי [דפליג על ר' יהודה במשנתנו] לטעמיה דאמר נשחטו שרו רבנן [בדאוקים לה לעיל בתחלת הגמ'],

וקתני יבוקר, מאי יבוקר, לאו אי מוס קבוע הוא, ישחטנו ויהא הכל מותר, אי מוס עובר הוא, ור' יהודה [הת"ק דאמר בעלי מומין אוסרין בכל שהוא ואוקימנא בגיזת בעל מוס] סבר ליכא תקנה בשחיטה,

[ולכן קשה על ר"ל, דאמר דאם עדיין לא התירו מומחה דברי הכל הצמר שנתלש קודם לכן אסור, וכאן רואין ד] אף על גב שלא התירו מומחה אלמא לרבנן אליבא דר' יוסי דשרי בשחטו, ליכא חילוק צין התירו מומחה קודם לכן, צין לא התירו מומחה קודם לכן, דהא הכא קמני עדיין יבוקר, ומדרבנן בשחטו אין חילוק, לעקצא נמי צמת אין חילוק צין התירו ללא התירו, דהא עקצא לא מפליג צין מת לשחוט?

אמר רבא, לא, יבוקר [יבריו] אי התירו מומחה אין, ואי לא לא,

כי סליק רבין, אמרה לשמעתא דרב נחמן קמיה דרבי ירמיה, אמר [ר' ירמיה] בבליאי טפשאי [בבליאי טפשאי י"ש 8 מקומות בש"ס, ובה מהם יש גם ההמשך כעין הלשון כאן משום דיתבי, דייורי] משום

אבני חן למסכת בכורות

[ומקשה] ר' יוסי היינו תנא קמא דקאמר התולש צמר מבכור חס, ושחטו אסור, הא בעל מוס ושחטו מותר לדברי הכל, וצמת פליגי צמודה דר' יוסי [פ' דבין לר"י שדבריו מתחילין ב"מורה" וכן לת"ק במת פליגי] ולת"ק נמי צמת פליגי?

אלא לאו התירו מומחה איכא בינייהו, דתנא קמא סבר התירו מומחה אין, ואי לא לא דבעל כרחיך הכי תרצה, וכדתרצה ריש לקיש לעיל, כי אומצנייה מרישא דמילתיה דתנא קמא, דקמני התולש צמר מבכור חס הא בעל מוס שרי ותרצה ריש לקיש ואמר כל היכא דלא התיר מומחה חס קרי ליה, אלמא הכי משמע מילתיה, התולש צמר מבכור חס דהיינו בעל מוס שלא התירו מומחה אסור לדברי הכל הא בכור בעל מוס דהיינו התירו מומחה שתלש ממנו כו' ור' יוסי סבר אע"ג דלא התירו מומחה נמי כשנשר שרו רצון ממאי מדקאמר יש תקוה דמשמע יש תקוה ויתירו מומחה ושחטו מכלל דאכתי לא התירו מומחה כשנשר, ואתא ר' יוסי למימר, אע"ג דלא התירו מומחה,

אמר רבא, לא דכולי עלמא, אי התירו מומחה אין, אי לא התירו לא,

ושלש מחלוקת בדבר, דת"ק סבר פליגי במת, והוא הדין לשחטו מדלא אשכחן דמילתיה דתנא קמא דנימא שחטו דברי הכל מותר והאי דקמיפלגי במת, להודיעך כחו דעקביא,

ור' יהודה סבר, במת דברי הכל אסור, כי פליגי בשחטו,

ואתא ר' יוסי למימר, בשחטו דברי הכל מותר, כי פליגי במת,

אמר רב נחמן חלכה כרבי יהודה דשחטו פליגי ולא צמת הואיל ותנן בבבירא [במסכת עדיות] כוותיה [מסכת עדיות קרי במיתא שכל דצריהם העידו מפי הגדולים והלכה כמותן]. רש"י קדושין נד: בסוף הדרה, וראה גם ברש"י ברכות כו., דתנן [בעדיות פ"ה מ"ו] שער בכור בעל מוס שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין,

אמר רב נחמן בר יצחק, מתניתין נמי דיקא, דתנן, צמר המדולדל בבכור, את שנראה עם הגיזה מותר ואת שאינו נראה אסור,

מני, אילימא ר' יוסי, ובמאי, אילימא בשחטו, בין עקביא בין רבנן אידי ואידי צין נראה צין לא נראה משרא שרי דהא אפי' מונח בחלון קא"ר יוסי, דאפי' רצון שרו בשחטו,

ואלא במת, (ו)אי רבנן, אידי ואידי מיסר אסרי דאזו שמחזר צו טעון קצורה לדברי הכל, והתולש ממנו, רצון אסרי ליה, אפי' מונח בחלון,

אלא קדשים, כיון דבדקו לן וקיימי [שהם בדוקים לנו ועומדים. שט], דרכייהו למיפל בהו מומא צממיה, וצכי האי גוונא לא הוה אסר תנא קמא,

ואידך רב אסי אנב דמנגחי אהרדי, שכיח בהו מומא,

מיתיבי, התולש צמר מבכור חס, אע"פ שנולד בו מוס ושחטו, אסור, טעמא [דהצמר אסור משום שתלשה מתם] דתם,

דף כ"ו ע"א

הא בעל מוס שרי ור' יוסי הוא, דאמר בשחטו שרו רצון, אי נמי עקביא היא אע"ג דלא התירו אע"פ שלא התירו מומחה וקשיא לריש לקיש?

תנא כל היכא דלא התירו מומחה, תם קרי ליה ומאי אע"פ שולד צו מוס, אע"פ שנראה אחר כן לחס, ואמר מוס קצוע,

*****

לימא הא דר"ל כתנאי היא, [ששנינו בבבירא, ותחלת ברייתא זו מובא גם לעיל סוף ע"א] התולש צמר מבכור חס, אע"פ שנולד בו מוס ושחטו, אסור דצמת אפילו עקביא מודה, דאזו לשהייה, ולאפקועי מקדושת מוצת, ועוד שהרי עדיין אין צו שום היתר, אע"ג דנקט מולש, הוא הדין לנחלש, כדמפרש בסיפא דשמעתא,

בכור בעל מוס שתלש ממנו, ואח"כ מת, עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים,

אמר רבי יהודה, לא בזה שמת התיר עקביא, אלא בשחטו התיר עקביא בן מהללאל, אלא בשער בכור בעל מוס שנשר, והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, בזה עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין,

אמר רבי יוסי, מודה אבא ששמו חלפתא שהוא מן החכמים המולקין על עקביא, ומודה הוא בזה ששחטו שהוא מותר,

אבל צאמת, וחזירו צעירוצין צפרק ככל מערצין (דף לח) צסופו, בייחוד צצורו, וחזירו צמסכת יומא (דף נד) וידעו צייחוד שסס ארון נגנו, אמרו חכמים שצאמת וצצורו אמרו יניחנו בחלון לשער צכור בעל מוס שנשר שמוא יש תקוה [מהלשון באיכה ג כט אולי יש תקוה, והלשון יש תקוה היא גם במשלי יט יח, ואיוב יא יח] שמוא יהא מותר ליהנות,

ומפרש ומה תקוה יש, שאם שחטו דברי הכל מותר, מת, עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים,

אבני חן למסכת בכורות

אמר רבי אלעזר אמר ריש לקיש, כל שעיקרו הפוך כלפי ראשו שפול באמצעיתו ושי ראשין נראין בחוץ,

רב נתן בר אושעיא אמר, כל שאינו מתמערך עם הגזיה שאינו שזה עם הגזיה אלא נראה עולה למעלה,

וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרב נתן בר אושעיא הא ודאי כיון דאינו מתמערך, אינו נראה עם הגזיה קרינא ביה?

אמר רבי אילעא, קסבר ריש לקיש לפי שאי אפשר לגזיה בלא נימין המדולדלות שעולות למעלה, ואי כי האי גוונא מיתסר, אין לך גזיה מותרת,

רבי נתן טפי מחמיר, להכי לא צעי, מאי טעמא לא אמר כריש לקיש?

ואי עקביא, איפכא מיבעיא ליה, נראה עם הגזיה אסור, דמיתה קאסרה ל', אינו נראה עם הגזיה מותר, דמעיקרא תליש,

אלא פשיטא ר' יהודה דאמר בשחטו פליגי, ובמאי, אילימא במת, בין לעקביא בין לרבנן, אידי ואידי צין נראה צין לא נראה מיסר אסרי, אלא לאו בשחטה, ואי עקביא, אידי ואידי משרא שרי,

אלא לאו רבנן היא, וש"מ בשחטו פליגי מדלא מצינו מוקמת ליה בגוונא אחריתי, ומדקמס לן כר' יהודה, ש"מ הלכתא כוותיה, ש"מ,

בעי ר' ינאי, התולש צמר מעולה תמימה מחיים לרבנן מהו לאמר שחטת בעל מוס לא מיבעי לך דוודאי לרבנן אסור דאי שרית ליה אחי לשהוייה ואחי לדי גזיה ועבודה, תולש מי איכא מאן דשרי אליבא דרבנן הא ודאי רשע הוא [ובוודאי צריך לאסור הצמר באופן זה, דעל איש כזה יש לחוש לשהוייה],

אלא צמר שנתלש מעולה תמימה, מהו, דחטאת ואשם לא תיבעי לך, דכיון דלכפרה אתו, לא משהו להו, דבכור ומעשר נמי, דכיון דלאו לכפרה אתו משהו להו,

כי תיבעי לך דעולה מאי, כיון

דף כ"ו ע"ב

דעיקר לאו לכפרה אתי דאינו מצינא על חטא משהי לה, או דלמא כיון דעולה נמי מכפרא דעולה מכפרת אעשה על עשה, כדאמרינן במס' יומא (דף לו), על עולה ממזודה עון שכתה ופאה, לא משהי לה?

ת"ש, התולש צמר מבכור תם, אע"פ שנולד בו מום, [ו]שחטו אסור, טעמא דתולש, הא נתלש שרי, וכל שכן עולה דלא משהי לה?

הוא הדין אפילו נתלש נמי אסור, והאי דקתני תולש, להודיעך כחו דעקביא, דבבעל מום אפילו בתולש נמי שרי,

והאנן נשר תנן אלמא נשר שרי עקביא ולא בתלושין? תנא נשר להודיעך כחן דרבנן, תנא תולש להודיעך כחו דעקביא:

[שנינו במשנתנו] צמר המדולדל כו': היכי דמי אינו נראה עם הגזיה?

פרק רביעי עד כמה

רמב"ם הלכות בכורות פ"א הל' ג': בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים, חרי הוא לכהן, אם רצה אוכלו בכל מקום, או מוכרו, או מאכילו למי שירצה, אפילו לנכרי מפני שהוא חולין, שנאמר וכי יהיה בו מום פסח או עור וגו' הטמא והטהור יחדו יאכלנו כצבי וכאיל וחרי הוא נכסי כהן, ובכור בעל מום ילפינן שהוא יתן לכהן ואוכלו במומו מדכתיב וזכרם יהיה לך לשון רבים אחד בכור תם ואחד בכור בעל מום. רע"ב כאן,

מהנ"ל: עד כמה ישראל [הבעלים של בכור] חייבין ליטפל בבכור זמן הזה קודם שימננו לכהן, שמוזהר לעכצו אללו בעל כרחו ולפרנסו, בדקה שלשים יום [כי הך פלוגתא איכא לענין טיפול אבדה] [ב"מ כח]. תוס', ובגסה חמשים יום, ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים,

אמר לו הכהן בתוך הזמן תנהו ל', חרי זה לא יתננו לו בגמי מפרש,

ואם בעל מום הוא, ואמר לו הספן צמך הזמן תנהו ל' שאוכלנו, מותר [שרי הוא נכסי כהן ויכול לאכלה מיד],

ובשעת המקדש, אם היה תמים, אמר לו תן ואקרבנו מותר,

אבני חן למסכת בכורות

אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נזהגות אפילו בארץ שנער [בכל] מפני שהיא סמוכה לא"י ורוב ישראל הולכין ושבים שם, והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נזהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לא"י.

ובי"ד סימן של"א סעיף א': [לאחר שהעתיק את לשון הרמב"ם אות באות כתב:] סוריא הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות מדברי סופרים ושאר הארצות אין תרומות ומעשרות נזהגות בהן.

וכתב הש"ך: ובכל מקום שהזכירו הרמב"ם והמחבר חיוב מן התורה היינו בזמן שהיו ישראל כולם ביחד על אדמתן, ולא בזמן הזה, ובביאור הגר"א שם הביא ראיה מנמ"ל שלנו שגם בזמן הזה תרומה נזהגת בבבל, ובי"ד שם על הגליון, בבית לחם יהודה הארץ בעינינו אלו והא לך קיצור: עזה בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות, וי"א דעזה חו"ל גמורה אף לענין מעשרות,

מדינת סין הנקראת היום וכו' מחלוקת,

אי קיפרו"ם וכו' מחלוקת,

צידון הוא חוץ לארץ,

קני הסוכאר י"א שהיא מארץ ישראל ויפריש בלא ברכה,

מנהג שנהגו בצפת תוב"ב שיהודי קונה שוורים וכו' אינו מנהג נכון,

מנהג שנהגו בצפת שקונים אתרוגים מן העובדי כוכבים והולכין הישראלים ובוררין להם הטובים וחותרין אותם בידיהם ומביאים אותם לבתיהם אין זה מנהג נכון וכו' ואף גם זאת שכא"א יאכל אתרוגו אחר המועד בטבולו, ומביא עוד ענינים שאין נכון לעשות בלי הפרשת תו"מ,

אמר שמואל, תרומת חוצה לארץ, בטילה ברוב לאוכלה לזר
[להתירה לכהן טמא. תוס' עיי"ש שחולקים על רש"י], ולא צעק אחד ומאה, ולאחר שערצה ברוב חולין, יכול לאכול זר, או כהן צימי טומאה, לאחר שצטלה,

רבה כהן היה דמדצית עלי קאמי [ר"ה ית.] מבטלה ברוב [לכתחלה],
ואוכל לה בימי טומאתו,

רב הונא בריה דרב יהושע [היה ישראל ולא כהן], **כי מתרמי ליה חמרא** [יין] **דתרומה דמוס לאקן הוה רמי תרי נטלי דחולין** [היה שופך לכלי גדול שני ספלים של יין חולין. שט"י], **וחדא נטלא דתרומה** [ואח"כ שפך כלי אחד של תרומה לתוך הכלי, ועי"ז נתבטל התרומה], **ושקיל חד** [והיה נוטל מן התערובות כלי אחד לצורך עצמו],

מיכן ואילך רמי חדא [היה שופך כלי אחד של תרומה לתוך תערובות זו],
ושקיל חדא,

ואמר שמואל, תרומת חוצה לארץ, אוכל והולך הטבל,
ואח"כ מפריש וישיר כדי תרומה ויפרישנה בלמחנה,

ואמר שמואל, אין תרומת חוצה לארץ אסורה, אלא במי שהטומאה יוצאה עליו מגופו כגון זב וזבה ודגל קרי, אבל לטמא מת שריא,

טובת הנאה דגר מועט לבעלים ואם היה כהן נותן קלע כדי שיתנו לכהן אחר קרצו, אסור, כיון דלדידה חזיא, הוי נראה ככהן המסייע,

כיצד, ישראל שהפריש תרומה מכריו, ומצאו ישראל אחר,
ואמר לו הא לך סלע זה, ותנהו לבן בתי כהן, מותר, אם היה כהן לכהן [פי' שכהן מבקש מישראל שיתנו לכהן], **אסור,**

ותנא, מאי טעמא לא קאמר מתנות כהונה ולא גרס ותנא קמא, [והוזהר לפרש דברי הגמ' למה אמר] כיון יש כהן טובת הנאה, ומפרש כגון ישראל שהפריש תרומה מכריו, מאי טעמא לא אמר נמי, או טבא שהפריש מתמטיו, ודועה שהיו לו בכורות?

אמר לך, תרומה היינו טעמא דשריא טובת הנאה דידה דקדושת הגוף היא, דכיון דלא מתחלא דכולי עלמא ידעי דלא נפקא לחולין, לא אתי למיטעי בה ולא אתי האי כהן דיהב אבי אמו הסלע בגימיה, למיטעי, ולמנהג זה ענין חול, ולמימר אימתלל לה כהאי סלע, דיהב ליה אבי אמו,

אבל הגי' מתנת וזכור כיון דקדושת דמים נינהו דאם ראה כהן למכור דבר כסוד, וזרוע ולחיים וקידה, מוכרין לישראל, ותו לא צעי ליה לישראל למיכלניהו צלי וצמרדל, כי היכי דעמיד כהן, הילכך אתי האי כהן למיטעי בהון וסדר כיון [סבר] דבר מיתחל קדושתיהו דכני קניי נינהו **אארבעה זוזי** [דהיינו סלע שהוא ד' דינרי] דיהב אבי אמו דהיינו ד' זוזי **ואתא למינהג בהן מנהג דחולין** שלא יאכלס צלי וצמרדל, כדינס המפורש צפרק הזרוע והלחיים והקידה [חולין דף קלג], ומשום הכי לא מנינהו [וגבי תרומה לא מצינו שיצריך בשום אבילה בגדולה, דשמוא לא שייך גדולה אלא בבשר. תוס'], והאי דנקט וצולן, הכי קאמר, וצולן התרומות והמעשרות, יש כהן טובת הנאה,

[והרמב"ם הלכות תרומות פ"ב הל' כ' כתב ורשאי ישראל לומר לישראל אחר הא לך סלע זו ותן תרומה או בכור או שאר מתנות לפלוני ככהן בן בתי או בן אחותי וכל כיוצא בזה,

אבל הרמ"א ביו"ד סימן ס"א סעיף כח כתב הגה מיהו טובת הנאה לצעלים והוא יכול לימנס לכל כהן שירצה (צ"י צמס הר"ן) ואסור לצעלי ליקח דינר מכהן ליתן לו המתנו, וכן מישאל ליתן "המתנות" לזן זמו הכהן (צ"י צמס ר"י וצפרק עד כמה) כמסקנת סוגיתו],

*****

אמר רבא, תרומת חוצה לארץ דרצקן היא, [ו] **אין בה משום כהן המסייע בבית הגרנות** ויכול לימנס לכהן המסייע,

רב חמא, יהיב ליה לשמעיה כהן [דמותר להשתמש בכהן אם משלם לו],

רמב"ם הלכות תרומות פ"א הל' א': התרומות והמעשרות אינן נזהגין מן התורה

אבני חן למסכת בכורות

והני מילי באכילה, אבל בנגיעה לית לן בה ואע"ג שמטמאה, לא איכפת לן, דאינו מוזהר עליה לשומרה שלא יעמאנה,

אמר רבינא, הילכך דנגיעה אינו מוזהר גדה קוצה לה חלה ואוכל לה כהן קטן ולא גדול, מפני שהטומאה יצאה עליו מגופו, ואם עזל לקריו הרי הוא כקטן,

ל"א להני נקט כהן קטן, שלא ראה קרי, ולא יצאה טומאה מגופו, [מה החילוק בין שני הלשונות? והרש"ש מוחק את לשון השני], ובשאלות דרב אחאי מפרש הכי,

ואי ליכא כהן קטן, שקלה לה בריש מסא [בראש השפוד] פורגין, דכמה דאפשר לאחזקרי מודהרל מליגע צה, מאחר שקראה לה שם ושדיא בתגורא [ומשליכה לתגור שחרף],

והדר מפרשא חלה אחריתי [ומפריש חלה עוד פעם], כי היכי דלא תשתכח תורת חלה, ואוכל לה כהן גדול כהן שהגיע לכלל מנאות,

רב נחמן ורב עמרם ורמי בר חמא, הוו קאזלי בארבא, סליק רב עמרם לאפנווי [לנקצוס], אתאי ההיא איתתא, עלת קמיייהו [אלא שנסארו שם לאחר שיצא רב עמרם], אמרה להו [לרב נחמן ורמי בר חמא], טמא מת, מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה לארץ צלה הערב שמש,

אמר ליה רב נחמן לרמי בר חמא

דף כ"ז ע"ב

וכי הוא יש לנו זמן הזה, דכין דאין עכשיו הוא זמן הזה, הערב שמש נמי לא צ"ל, אמר ליה רמי בר חמא [לרב נחמן] לא ליחוש ליה לסבא בתמיה, וכי לא נחוש לכבוד רב עמרם שאינו צדקן, ואין טוב להורות שום הוראה עד שיבא,

אדהכי אתא רב עמרם, אמר להו הכי אמר רב, טמא מת טובל ואוכל ואין צריך הערב שמש בתרומת חוצה לארץ,

ולית הלכתא כוותיה הש"ס קמדהר ליה [אלא צריך להמתין עד הערב שמש], דאמר מר זוטרא משמיה דרב ששת, טמא שרץ טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, [והוסיף מר זוטרא. שם] ולית הלכתא כוותיה:

[שגינו במשנתנו] בכור נאכל שנה בשנה כו': מדקאמר נולד בו מום בתוך שנתו, למימרא דלשנה דידיה מנינן דאם נולד הבכור צניסן, רשאי לקיימו עד ניסן אחר, ולא אמרינן מתשרי ששלמה שנת מנין עולם, שלמה נמי שנת הבכור,

[להלן יש מה שאמר "רב" ומה שאמר "רבי רב"]:

מנא הני מילי [דלשנה דידיה מנינן]? דאמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא דברים טו לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה, איזוהי שנה שנכנסת בחברתה, הוי אומר זו שנה של בכור כלומר דכי אולת אחר שנת הבכור היא נכנסת בחברתה, דכי הוי לבכור שנה אחת, נכנסה שנה למנין עולם מתשרי,

רבי רב[י] תנא, שנה בשנה, יום אחד בשנה זו, ויום אחד בשנה זו דכי שומטו ציום אחרון לשנתו, יכול לאוכלו אותו היום ויום הממרת שהוא משנה שניה, דהיינו שני ימים, לימוד על הבכור שנאכל לשני ימים ולילה אחד [קשה לי דאפי' נאכל ליום ולילה נמי שייך שנאכל בב' השנים, שנשלם השנה ביום ואוכלו בלילה שלאחריו, ודוחק לומר דכין דבקדשים הלילה הולך אחר היום חשוב גם בלילה תוך שנתו. וצ"ע. שפת אמת],

רבי רב[י] מנא להו דלשנה דידיה מנינן? ילפי מקדשים משאר קדשים הבאים בני שנה, דכתיב צהו כבש בן שנתו,

וקדשים גופייהו מנלין? אמר רב אחא בר יעקב, אמר קרא ויקרא יב כבש בן שנתו, שנתו שלו, ולא שנה של מנין עולם,

ורב, נאכל לשני ימים ולילה אחד, מנא ליה?

נפקא ליה במדרב יח יח מ'ויבשרם יהיה לך פחית התנופה וקישו ק' הימין לך יהיה צכור ממשמע צכור ויקם קדם [ומיד חזרו שניהם מלימוד זה, דאיכא למימר דקאי על תורה], הקישו הכתוב לחזה ושוק של שלמים, מה להלן שני ימים ולילה אחד, אף כאן שני ימים ולילה אחד,

דף כ"ח ע"א

ואידך [רבי רבי שלמדו משנה בשנה, למה לא למדו מבחזה התנופה וגו']?

אי מהתם איכא למימר חזה ושוק של תורה @ אינה נאכלת אלא ליום ולילה, והמורס ממנה דהיינו חזה ושוק, כיוצא בה הוא,

ואידך [רב] דמפיק מוצשרס יהיה לך וגו', ההוא דלאי צחזו ושוק דמודה ממשמע, אלא שני ימים נפקא ליה, אמר קרא לך יהיה מיהיה לך, דמשמע הוסיף לך הכתוב הויה אחרת לצר מזו [יותר מן התורה] בבכור,

ואידך [רבי רבי], הא מהתם איכא למימר [למה צריך שנה בשנה שנאכל לשני ימים וכו'] הא יש ללמדה מלך יהיה, האי יהיה לך לימוד על בכור בעל מום שנותנו לכהן, שלא מצינו לו בכל התורה כולה שיתנו לכהן, אלא מרביא דהאי יהיה לך נפקא,

ואידך [רב] דמפיק מיהיה לך שני ימים ולילה אחת, אמר בכור צעל מום שנותן

אבני חן למסכת בכורות

שנתו [דרך אם נולד המום לאחר שנתו יש היתר של שלשים יום, משום השבת אבידה] דאיכא למימר הא דקמינא לאחר שנתו אין רשאי לקיימו כו', הכי קאמר, נולד (כו') [לו מום] לאחר שנתו אין רשאי לקיימו [אפילו יום אחד וכו'] כו' ועלה קאי אכל מפני השבת אבידה כו',

או דלמא קודם שנתו כלומר אם נולד מום קודם שנתו, נמי קאמר, דלאחר שנתו שלשים יום,

ת"ש, נולד לו מום, בחמשה עשר יום, בתוך שנתו, משלימין לו חמשה עשר יום אחר שנתו אלמא ל' יום דקמינא ממני, אנוולד צו מום לאחר שנתו קאי, דאי נולד המום בתוך שנתו, אפילו יום אחד [נשארו לו רק כ"ט ימים], ליכא למימר דנימצא ליה אחר שנתו שלשים יום, דלית ליה אלא השלמה, כדקמינא דברייתא, ש"כ ושמעין מינה, דאי בתוך שנתו נולד המום, חדש או חדשים, רשאי לקיימו עד שנתו, דהא כתיב שנה, ואי לאחר שנה נולד מום או קרוב לסיום שנתו, יהציגין ליה שלשים יום משנולד המום,

מסייע לרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, נותנין לו שלשים יום, משעיה שנוולד בו מום אם נולד מום אחר שנתו,

איכא דאמרי, א"ר אלעזר, מניין לבכור שנוולד בו מום בתוך שנתו, שנותנין לו שלשים יום אחר שנתו, שנאמר בדברים טו לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה שמי שנים משמע, איזו הן ימים החשובין שנה, הוי אומר אלו שלשים יום שלשים יום שנה משוין שנה לדברי הכל, כפירקא קמא דראש השנה (דף י') [פ' דמשמע דאפילו אם נולד לו המום חודש בתוך שנתו, נותנין לו עוד שלשים יום בשנתו השניה], # [וקשה מנלן שהפסוק מיייר רק בבעל מום?],

מיתיבי, נולד לו מום בחמשה עשר יום בתוך שנתו, משלימין לו חמשה עשר יום אחר שנתו, השלמה אין מיהבא לא מיהבא שלשים יום שלימים, לא יהציגין?

תיובתא דרבי אלעזר, תיובתא:

מהני: השוחט את הבכור [בחזן מפני שרואין בו מום, אבל המומחה לא התירו], ומראה [והראה] את מומו לאחר שמיטה ונמצא קצוה, ר' יהודה מתיר, רבי מאיר אומר הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה, אסור,

[מומחה הוא שנטל רשות מן הנשיא, או מבית דין של ארץ ישראל להתיר בכורות, ואע"ג דבעלמא מי שלמד בתורה שבכתב ושבע"פ וידוע לסבור ולהקיש ולהבין דבר מתוך דבר הוא הנקרא מומחה וכשהוא ניכר וידוע ויצא מבטן אצל אנשי דורו הוא מומחה לרבים, והוא יכול לדון יחיד, ואף על גב דלא נקט רשותא מראש גולה, לענין היתר בכורות אינו קרוי מומחה ואינו יכול להתיר בכורות אלא אחר שיטול רשות מבית דין הממוכים בארץ ישראל ואין רשות ראש הגולה

לכהן מ ובשרם יהיה לך נפקא, לשון רבים משמע אחד תם ואחד בעל מום,

ואידך [דבי רבי] וצערם לא משמע אלא תמימים, ובשרם והא דנקט לשון רבים דהני בכורות דכולהו ישראל קאמור:

דבי רבי	רב	דלשנה דידה מנינן
ילפי מקדשים כבש בן שנתו	שנה בשנה	
שנאכל לשני ימים כו'	דלשנה דידה מנינן	שנה בשנה
שנה בשנה	לך יהיה חויה אחרת	שנאכל לשני ימים כו'
שנותן בע"מ לכהן	חויה אחרת	יהיה לך
יהיה לך	ובשרם לשון רבים	בע"מ שנותנה לכהן

*****

[שנינו במשנתנו] נולד לו מום בתוך שנתו, רשאי לקיימו כל י"ב חדש: איבעיא להו, היכי קאמר, נולד לו בתוך שנתו, רשאי לקיימו כל י"ב חדש, ולאחר שנתו נמי שלשים יום, אף על גב דמום בתוך שנתו נולד טווא # [ואולי סומך על הלימוד לקמן דשנה בשנה היינו שנה ועוד שלשים יום],

או דלמא, היכא דנולד בו מום בתוך שנתו, רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש עד שיהי לו שנים עשר חדש משנולד ותו לא, והיכא דנולד לו אחר שנתו [אי קאי על זמן הזה שפיר שהיה קיים אצלו לאחר שנתו, אבל בזמן המקדש עבר על לאו אם השהה אותה לאחר שנתה], אינו רשאי לקיימו אלא שלשים רשאי לקיימו שלשים יום משנולד המום, דלאחר שנתו דמתני' ה"ק, ואם לאחר שנתו נולד המום, יקיימו שלשים יום,

ת"ש, דתניא, בכור בזמן הזה שאין חס רחוי לכלוס [וצריך להמתין עד שיפול בו מום], עד שלא נראה להראותו לחכם שלא נפל צו מום אחר שנתו, רשאי לקיימו שנים ושלוש שנים,

ומשנראה להראותו לחכם [שנפל בו מום], [אם] נולד לו מום בתוך שנתו, רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש,

אחר שנתו וקס"ד אנוולד צו מום בתוך שנתו קאי [ואו אחר שנתו] אינו רשאי לקיימו אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת וקמני אבל מפני השבת אבידה לבעלים דהיינו כהן, דשמא אם ציד ישראל הוי הא צכור, לא משכח כהן למיתני ליה, ואי שמיט ליה יסרים הצער, אמרו, רשאי לקיימו שלשים יום ואי לא משכח כהן, שוחטו ומולחו עד שימצא כהן, אלמא ל' יום דקאמרי, אנוולד מום בתוך שנתו קאי,

ועדיין תיבעי לי דברייתא גופה איכא לספוקא, שלשים יום אחר

אבני חן למסכת בכורות

מועיל בזה. רע"ב,

ת"ש, דאמר רבה בר בר חנה, שח לי רבי יאשיה דמן אושא, בא ואראך בדוקין שהן משתנים, מוקאמר ליה בא ואראך, מכלל דאיכא דמשתני, ואיכא דלא משתני:

מי שאינו מומחה, ורואה את הבכור, ונשחט על פיו, הרי זה יקבר, וישלם מביתו:

[שנינו במשנתנו] מי שאינו מומחה, וראה את הבכור, ונשחט על פיו, הרי זה יקבר, וישלם מביתו: לימא תנן סתמא כר' מאיר דאמר לעיל אחד זה ואחד זה אסור, דקמי יקבר ואע"ג דהשתא מיתחזי קצוע? דלמא בדוקין שבעין אמר יקבר דלדברי הכל משתני ודברי הכל:

נב: אמר רבה בר בר חנה [על ראיית מום לאחר מיתה], בדוקין שבעין טייל"א, כמו הנוטה כדוק שמים (ישעיהו מ), דכולי עלמא לא פליגי דאסור [שאין להתיר על פיו], מפני שהן משתנין מפני גער מיתה, משתנה העין, ואף על גב דהשתא מיתחזי קצוע, אי הוה חזי ליה מחיים הוה מיתחזי עובר,

תנא, כשהוא משלם לכהן, נותן משלם רביע דמיו משום לדקה בכור בהמה דקה ומוחצה לגסה ולבכור בהמה גסה חצי דמיו, משום הכי משלם מחצה, דממון המוטל בפקק הוא, דאיכא למימר אפסדיה כולה, דאי לא הוה שרי ליה (הכי) [האי], (כי) הוה מיימי ליה קמי מומחה גמור ושרי ליה, והוה אכיל ליה, והשתא צעי קבורה, ואיכא למימר דלאו מידי אפסדיה, דלמלא לא הוה מומא, ומומחה גמור לא הוה שרי ליה, ושמא לא הוה נפיל ציה לעולם מוס קצוע עד שימות,

לא נחלקו אלא במומין שבגוף כגון נסדקה אנו, דרבי מאיר סבר, גזרינן מומין שבגוף, אטו דוקין שבעין, ורבי יהודה סבר, לא גזרינן מומין שבגוף, אטו דוקין שבעין,

מאי טעמא רביע לדקה ומחצה לגסה? אמר רב פפא זה גסה הפסד הפסידה ברובה לפיכך תשלומין מרובין, וזה הפסד מועט,

תניא נמי הכי, השוחט את הבכור ומראה את מומיו [לאחר שחיטה], ר' יהודה אומר בדוקין שבעין אסור, מפני שהן משתנין, במומין שבגוף מותר מפני שאין משתנין, רבי מאיר אומר אחד זה ואחד זה אסור, מפני שהן משתנין, מפני שהן משתנין, סלקא דעתך מומין שבגוף מי משתנין, אלא מפני המשתנין כלומר מפני דוקין שבעין שמשתנין, גזירה למומין שבגוף אף על פי שאין משתנין,

אי הכי לפום פסידא לישלם ליה חצי דמיו המרובין ולזה חצי דמיו המעוטין?

אמר רב נחמן בר יצחק

דף כ"ח ע"ב

אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בר איקא, משום גזירת מגדלי בהמה דקה נגעו בה משום טורח מגדלי בהמה דקה, שיש בה טורח גדול לגדלה, וזה שהסיר הכסור הצילו לכהן מטורח גדול, דשמא אם הראהו לאחר לא היה ממירו לו, והיה לו עוד טיפול מרובה עד שיפול צו מוס, להכי נגעו צו דלא משלם אלא רביע, ל"א מפני גזירת מגדלי בהמה דקה, שעוברין על דברי חכמים, כדתנן ב"ק (דף עט) אין מגדלין בהמה דקה צא"י, קנסוהו חכמים דלא לישקל אלא רביעא, ולא מפי המורה:

מתני' נמי דיקא דממומין שבגוף פליגי, אבל בדוקין לא פליגי, ר' מאיר אומר, הואיל ונשחט שלא על פי מומחה, אסור דלא משכח ציה ר' מאיר שום ריעותא, אלא קנסו דשחטו שלא על פי מומחה, ואי בדוקין שבעין, הוה ליה למתני ר' מאיר אסור הואיל ומשתנין, אלא ודאי ליכא ריעותא, דממומין הגוף פליגי, וקנסא קנים גזירה משום דוקין, שמע מינה קנסא קא קנים רבי מאיר, שמע מינה,

מתני': דן את הדין [ומפרש שיש בה ד' אופנים], זיכה את החייב, וחייב את הזכאי, טימא את הטהור, וטוהר את הטמא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו, ואם היה מומחה לב"ד, פטור מלשלם דלא מני מימר ליה אמאי דיינת ליה, הואיל ולא בקיאת צדיי [דהא מומחה הוא]:

איבעיא להו, מפני המשתנין וכולהו משתני כל דוקין שבעין משתנין או דלמא בדוקין גופיהו איכא דמשתני ואיכא דלא משתני ומיהו למומין שבגוף גזרינן אטו הכי דוקין משתנין,

נב: לימא תנן סתמא כר' מאיר, דדאין דינא דגרמי צ"ק בפרק הגזול ע"ס (דף ק.), מחילת הכנס שנפרכה [לשרדה תבואה שאצלה] אומר לו [בעל התבואה לבעל הבר] גדור, נמיאש הימנה ולא גדרה הכי זה קידש, ומייצ צאחריותו, גרמי, דגרס לאסור תבואתו של חבירו,

למאי נפקא מינה הא אפילו איכא דלא משתני, הואיל ולא קים לן הי מישתני והי לא מישתני, כוליהו אסירי אם נשחטו בלא מומחה, לאכחושי סהרי אם שחטו בלא מומחה, והשתא חזינא ליה קצוע, וקיימי סהדי דלא נשנה ומראה זה היה לו מחיים, אי אמרת כוליהו משתני, שקרי נינהו ואסור לדברי הכל, ואי אמרת איכא דמשתני ואיכא דלא משתני, סמכינן עלליהו ושרי לר' יהודה דלא קנים מואי,

[רש"י ב"ק דף ק.] קידש- אסר את התבואה. מחילת הכנס- קיימא לן היה גדר

אבני חן למסכת בכורות

לב"ד פטור] דאי נמי לאו מומחה הוא, פטור דטעה בדבר משנה דמן באלו טריפות [חולין דף נד] ניטלה האם כשירה [ואינו נראה שהיה כבר משנה מסודרת קודם ר"ט, דא"כ וודאי ח"ו שיטעה ר"ט בדבר משנה, רק כיון שנתברר אח"כ ע"י עדות דתודום הרופא שכשרה הוי, דינו כטעות בדבר משנה, שפת אמת], וטעה בדבר משנה חוזר דניצורו כסנהדרין [דף לג], וכיון דאי קיימא פרה [שאסרה משום שניטל האם], הוה מצי למיהדר ביה ולמשרייה, אישתכח דמה שאמר, לאו כלום הוא זה, וזה [הבעלים] שהאכילה לכלבים אינו הוא לאפקיד אנפשיה?

חדא ועוד קאמר, חדא דטעה בדבר משנה חוזר, ועוד א"נ בשיקול הדעת טעיתה דאפילו הוה קיימא [אם היתה הבהמה קיימת], לא מצי למיהדר ביה ולמשרייה, ואשתכח דאיסורו איסור ואמה הפסדתו, אפילו הכי פטור אמה מלשגל, ד מומחה לב"ד אתה, וכל המומחה לב"ד פטור מלשגל,

"שיקול הדעת" מפרש בפרק קמא דסנהדרין [דף ו] כגון מרי מגא, או מרי אמוראי דפליגי, ולא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, וסוגיא דעלמא כמד מנייניה, ואזיל האי ועד כאידך, מה שעשה עשוי ומשגל מצינו:

*****

מתני': הנוטל שכר להיות רואה את הבכורות, אין שוחטין על פיו דלמא משום אגרא קשרי ליה, אא"כ היה מומחה

דף כ"ט ע"א

כאילא דהר ביבנה דחסידי הוא ולא נחשד בכך, שהתירו לו [ביבנה] חכמים להיות נוטל ארבע איסרות לבהמה דקה, וששה לגסה, בין תם ובין בעל מום זין אמר להם מוס קצוע והיה הוא רגיל ליעול כל שכרו:

[ומבאן דן הרמב"ם על השוחטים לרבים שראוי להם, או שלא יטלו שכר כלל, או שיטלו שכר על הנמצאות נבלה או טרפה כמו על הנמצאות כשרה, דומיא דרואה מומי הבכור. רע"ב]

גמ': מ"ט לדקה ד' איסרות ולגרה ששה? האי נפיש טירחיה גסה נפיש טירחיה להשליטו לארץ לכפותו ולגרותו מומו [יפה. יבין] והאי לא נפיש טירחיה:

[שנינו במשנתנו] בין תם ובין בעל מום: בשלמא בעל מום משום דקא שרי ליה, אלא תם כי אמר להו מוס עובר הוא אמאי אמאי שקיל אגרא, הא לא מהני ליה מידי, דמיסר קאסר ליה?

דא"כ דלא שקיל אגרא אתי למיחשדיה כי אמר בעל מוס הוא [שאף שהוא אדם כשר חיישינן למה יאמרו הבריות. וראה יוסף דעת], ואמרי, האי בעל מום תם הוא, והאי דקא שרי ליה משום אגרא,

צנתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן בלא יחפור (צ"צ דף כו). [דף ק:] גזור- שלא יוסיף התצואה אחד ממאמץ צעוד המחיצה פרוצה ותאסר. נתיאש ולא גדרה - ובמך כך הוציא הזרע אחד מן המאמץ שהיו זה צהיתר. הרי זה קידש- ואין בטל אלא צאמך ומאמץ.

[רש"י ב"ב ב.] אומר לו- לבעל הכרם גזור אמה שלא יאסרו גפניך את תצואת השדה משום כלאים, לפי שסמך בעל השדה את זרעיו סמוך לגדר, כדמך בפרק שני צבא צמרא [דף כו], היה גדר צינתיים, זה סומך לגדר מכאן את אילנותיו, זה סומך לגדר את זרעיו מכאן, וכסאין שם גדר תן צפ' שני לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חצירו אא"כ הרמיק ממנו ד' אמות כדי עבודת הכרם, דבהכי הוי כלאים.

א"ר אילעא אמר רב, כגון שנשא ונתן ביד [שהדיין נשא ונתן ביד],

בשלמא חייב את הזכאי משכמת, כגון שנשא ונתן ביד שנטל הוא המעות ממנו בידו, ופרעו לבעל דין, אלא זיכה את החייב היכי דמי בעל כרחך לא משכמת לה דעבדי מידי, אלא פטור אמה קאמר ליה אי דאמר ליה פטור אתה, והא לא נשא ונתן ביד?

אמר רבינא כגון שהיה לו משכון למלוה, זה פטר את הלוא ונטלו היבמנו ונטל את המשכון מיד המלוה, והחזירו ללוא:

[ומבמשך לפרש המשנה שאר שני האופנים במשנה שישלם הדיין מביתו] טימא את המהור, דאגע בהו שרץ הציאו טהרות לפניו לישאל עליהן, ואמר טמאות הן, ונטל שרץ אחד ונגע בהן, כדי שלא יהא עוד ספק בהן ויעמיד דבריו,

טיהר את הטמא, שעירבן עם פירותיו שהציא טהרות לפניו לישאל עליהן ואמר טהורות, ונטלן הוא עצמו ועירבן עם פירותיו של נשאל, לסוף אמר חכם מומחה טמאות הן, וטימאן את השאר שנתערבו בהן.

מתני': ומעשה בפרה, שניטלה האם שלה רחם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים ששאלו לו עליה אם טריפה היא, והאכילה לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה, והתירוה,

[ואמר] [שאמר] תודום הרופא, אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים, שאין חותכין האם שלה, בשביל שלא תלד מפני שפרות וחזירות שלהן מעולין מאד, ומוכרין אותן ציוק, ורועין שלא ילדו צמלות אחרת, כדי שיהיו צריכין להם, וחותרין האם שלה, ואינה מתה, הילכך לאו טריפה היא, אמר רבי טרפון [על עצמו] הלכה חמורך טרפון הפסדת חמור, שמשלמנו לבעל הפרה,

אמר לו ר' עקיבא, ר' טרפון אתה מומחה לב"ד, וכל המומחה לב"ד פטור מלשגל:

גמ': ותיפוק ליה [פי' למה אמר ר"ע לר' טרפון רק משום וכל המומחה

אבני חן למסכת בכורות

[שנינו במשנתנו] להוות ולקדש, מימיו מי מערה אפרו אפר מקלה: ורמינהו המקדש במי חמאת, באפר חמאת, הרי זו מקודשת חלמא יכול ליתן שכן דאי לא נמאי מקדש לה, אע"פ שהוא ישראל ואפי' זה ישראל דכהנים רגילין צוהא וצקידות?

אמר אביי, לא קשיא, כאן בשכר הבאה שילך ממקום רחוק לירושלים להביא האפר, ומלוי, מצי למישקל, דאגר טירחיה שקיל, ולא הכשר המזוה, כאן בשכר הזאה וקידוש שהיא היא הכשר מזוה לא שקיל,

דיקא נמי, דקתני הבא, להוות ולקדש, והתם קתני, המקדש במי חמאת דמשמע מילוי המים ובאפר חמאת, ובאפר איכא לאוקמא צבצבת אפר, שמע מינה:

[שנינו במשנתנו] אם היה כהן מטמאהו מתרומתו [מאכילו ומשקו וסכו] כו': איהו גופיה [הכהן עצמו] היכי אזיל הא קעבר אלנפש לא יעמא [ויקרא כא] [וכי מפני שזה צריך לו מותר לו לטמא את עצמו], [הא דלא משני הגמ' דאחר הליכתו מצאו שם טומאה? חדא דלשון המשנה לא משמע הכי, ותו י"ל דכה"ג אין הבעלים חייבין לשלם לו, כיון דלא ידעו מן הטומאה, ונדי דנפסד על ידו, הוי כגרמא בעלמא ופטור. שפת אמת?]

[ומתריץ] לבית הפרס דרבנן דאינו מוחר מליין זו, דאמר רב יהודה אמר רב מנפה אדם בית הפרס והולך דעס כשעורה מטמא צבצבת וצמשא ולא צאה, וכי מנפח ליה מדחיא מקמיה ולא נגע ציה, ומיהו צמורה לא מצי אכיל, דאמרינן צמריגה צפרק חומר צקודש [דף כה] צודקין לעושי פסח, ואין צודקין לאוכלי תרומה, וההוא צודקין מפרש התם דצהך צדיקה צבית הפרס קאמר,

דף כ"ט ע"ב

ורב יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה אמר, בית הפרס שנידש @ שדשוה צני אדם צרגליהם טהור [לגבי עושי פסח. רג] שאי אפשר לעס כשעורה שלא יהא נידש צרגל, צבית הפרס אין צו שום ספק, אלא משום עס כשעורה, צבית הפרס היינו שדה שחמש צו קצר, א"נ בשאר טומאות טימא להאי כהן כגון צצילות ושרצים דלא מזהר עלייהו שאינו מוחר עליהן מליגע:

[שנינו במשנתנו] אם היה זקן מרכיבו על החמור: תנא, כפועל בטל, אמר אביי, כפועל בטל של אותה מלאכה [דבטל מיניה] [ראה תוס'], [מלאכתו הרגילה, פי' שאם מלאכתו הרגילה היא קלה, ואינו מיקל עליו ע"י שקורא לו לדון ולהעיד וכו'], אינו פוחד לו משכרו, שהרי אינו מיקל עליו כלום, אבל אם היה מלאכתו קשה והוא מיקל עליו יכול לשלם לו מה שהקיל עליו] דבטל הימנה, דאם היה נוקב מרגילות שעבודתה נוחה לעשות ושכרו מרובה, אס אומר לו טול כך וכך ותבטל היום ממלאכה, אינו פוחד משכרו אלא דבר מועט # [צריך ביאור למה? ואולי לדון ולהעיד וכו'] הוא יותר קלה ממלאכה

אי הכי תם נמי, אמרי בעל מום הוא, והאי דלא קשרי ליה, סבר כי היכי דלשקול אגריה זימנא אחריתי?

חד זימנא תקינו ליה רבנן, תרי זימני לא תקינו ליה רבנן דמי הוה אמר מס הוא, הוה שקיל אגריה, וכי מיימי ליה לקמיה כמה זימנין לא שקיל מידי, הלכך ליכא חשדא:

מתני': הנוטל שכרו לדון, דיניו במילים,

[דכתיב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה', מה אני בחנם אף אתם בחנם, וברבני אשכנו ראיתי שערוריה בדבר זה, שלא יבוש הרב הנסמך ראש ישיבה ליטול עשרה זהובים כדי להיות חצי שעה על כתיבת ונתינת גט אחד, והעדים החותמים על הגט שני זהובים או זהוב לכל הפחות לכל אחד, ואין זה הרב בעיני אלא גולן ואנס, לפי שהוא יודע שאין נותנים בעירו גט שלא ברשותו ונותן הגט, בעל כרחו צריך שיתן לו כל חפציו, וחושש אני לגט זה שהוא פסול. רע"ב, אבל ראה בתיו"ט שחולק ע"ז, ומביא את דברי הרמ"א באבן העזר סימן קנ"ד בסופו בסדר הגט סעיף ד' שהמחבר מביא את דברי הרע"ב וכתב ע"ז הרמ"א ולא נהגו כמותו וגם טעמו אינו כלום, וראה שם בנו"כ, וגם בבעז שמאריך בזה]

[והנוטל שכר] להעיד, עדותיו במילין, להוות מי חטאת, ולקדש לערב אפר חטאת צמים חיים אל כלי מימיו מי מערה, אפרו אפר מקלה שאר אפר צעלמא, כל אפר קרוי אפר מקלה,

אכל [פי' הגם שאין ליטול שכר, אבל אם בא לו חיזק צריכין לשלם לו] אם היה אותו רואה צבורות, או הדיין, או העד, או המזהר והמקדש כהן זה המוליכו עמו מעצירו צמקוס טומאה שאין דרך אחר, [ועי"ז] מטמאהו מתרומתו ומפסידו, שצריך לקנות חולין ולאכול, ודמי חולין יקרים מדמי תרומה, שהחולין ראויין לכל ותרומה אינה ראויה אלא לכהנים מאכילו זה המוליכו ומשקו וסכו,

ואם היה זקן, מרכיבו על החמור [משמע שאם אינו זקן צריך לייך ברגליו. וראה יוסף דעת], ונותן לו שכרו כפועל וצגמרא מפרש מאי היא, שלפי מה שהוא מפסידו נותן לו:

נמי: מנהגי מילי דאין נוטלין שכר על הוראה, ותלמוד מורה שילמד? אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא דברים ד ראה למדתי אתכם וגו', מה אני בחנם, אף אתם בחנם,

תניא נמי הכי, כאשר צוני ה' אלהי, מה אני בחנם אף אתם בחנם, ומניין שאם לא מצא בחנם שילמד בשכר, תלמוד לומר משלי כג אמת מורה קנה, ומנין שלא יאמר כשם שלמדתי בשכר, כך אלמדנה בשכר, תלמוד לומר אמת קנה ואל תמכור:

אבני חן למסכת בכורות

[שנינו במשנתנו] אבל לוקחין ממנו טוי ובגדים [דודאי לא היה עושה מלאכה יתירה כל כך אם היה של בכור. רג]. אלל לוקחין ממנו טוי ובגדים דלי מזכור לא הוה טרח להו דמקפיד אטירחיה: השתא טוי ובגדים, מיבעיא הא משעה שנטו אישתראי להו? מאי בגדים [לא ממש ארוגים, אלא. רג] נבמאי [רקל הוא לעשות. רג] פילער"ש, ולא נטו מעולם, ולהכי אינטיך לאשמועין:

מתני': החשוד על השביעית לרוע או לעשות סחורה כספיים אין לוקחין ממנו פשתן, ואפילו סרק [דחבא ליכא למימר לא טרח למסרוקיה דדבר קל הוא. רג], [ר"ל דאפילו הפשתן כבר סרוק עב"פ מדמרחתיה זוטא לא קפיד. יבין] כחש ומחוקן ממסרק, אבל לוקחין מהם טוי ואריג:

גמ': השתא טוי ובגדים, אריג מיבעיא הא צא לכל טוי קודם לכן, ומההיא שעתא אישתראי, מאי אריג תיכי שרשרות שקורין טרלוייר"ש, ועושין אותן מפשתן עד שלא נטו:

מתני': החשוד להיות מוכר תרומה לשום חולין, אין לוקחין ממנו אפילו מים ומלח משום קנס, דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר, כל שיש בו זיקת תרומה ומעשרות כל דבר שנותנין ממנו תרומה אין לוקחין ממנו:

גמ': לאתויי מאי, לאתויי קרבי דגים, דמערבי בהו שמן זית [דשמן חייב בתרומה] וכיון דאית צהו זיקת תרומה לא זנינן מיניה,

ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני

דף ל' ע"א

תרבא דאטמא חלב הכליות שעל הירך, בכור דכנתא נחזקת חלב טהור הנקרא כנתא, וכלע"ז אנטריי"ל, כמו הדלד דכנתא דאמרינן נשחיתת חולין (דף מח) [וראה ברג שמשמע מדבריו דכנתא הוא חלק מוכני מעיים], קנסיה רבא לזבוני [שלא ימכור] אפי' אמגוזי [אגוזים],

אמר ליה רב פפא לרבא, כמאן כרבי יהודה, אי כרבי יהודה אפי' מים ומלח נמיו?

לעולם ר' שמעון דלא קניס אלל צמידי דדמי לאיסורא ובאיסורא (ד)גופיה צמידי דעציד לאיסורא דהיינו אמגוזי קנסין ליה,

סתם דרדקי גרו באמגוזי גרויס ומשוכס אחר אגוזים, ואזיל [והולך] איש זה החשוד [ומשבש] [לכני מבחי] [ומטעה לבניהם של הטבחים], וגרי להו [ומושך אותם] באמגוזי מטעה אותם באגוזים ושוכן לני העצמים, ומייתו ליה תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך]

פזיות של נוקב מרגליות], שהרי נחה ואין צה טורח, ואי מלאכה קשה היא, כמו נגר, אם אומר לו אתה נוטל עכשיו שלשה זוזים, טול זוז והצטל היום מאותה מלאכה, ועשה מלאכה קלה זו, נוח לו להצטל וליטול זוז, והכא נמי כי ההוא אגרא ייצי ליה, שהרי מצטלו ממלאכתו, וכוליה אגרא לא ייצי ליה, שהרי אינו עסוק במלאכה קשה אללו, [אם היה רגיל במלאכה כבדה וקשה ומרויח בה הרבה, אומרים כמה אדם כזה רוצה ליטול פחות ממה שהיה מרויח במלאכה כבדה ולהתעסק במלאכה זו שהיא קלה וכך נותן לו, וכן מותר לכל דיין ליטול שכר בטלה כשהבטלה ניכרת ומפורסמת, ולוקח משני בעלי הדין בשוה, ויותר מזה אסור. רע"ב]:

מתני': החשוד על הבכורות כגון החשוד להטיל מום בצבור, אין לוקחין ממנו בשר צבאים שאלום הוא, [ו. רע"ב] מילח צבא עגל, [ו. רע"ב] זמנין דמזנין עגל צבור חס, ואומר שצבא צבי הוא, ולא עורות שאינן עבירים,

רבי אליעזר אומר, לוקחין ממנו עורות של נקבה, ואין לוקחין ממנו צמר מלובן, וצואי, אבל לוקחין ממנו טוי ובגדים:

גמ': בשר צבאים, דמיחלף בדעגלה,

ולא עורות שאינן עבירים, הא עבירים ובגדים, [ואומר הטעם ד] אם איתא דבכור הוה, לא הוה טרח ביה, סבר אי שמעו ביה רבנן דבכור חס הוא, וטעון קצורה ו מפסדו לי מינאי ומקפיד על טרמו ואינו מעצדן:

[שנינו במשנתנו] רבי אליעזר אומר לוקחין ממנו עורות של נקבה דאין לחוש בצבורה: מאי טעמא, מידע ידיע צין עור זכר לעור נקבה,

ות"ק? א"כ זכר נמי חייק לזכרותיה חוסך לזכרותיה ועושה כעין נקבות, וכי משיליה מה חוסך זה עצמקוס נקבות ואומר עכברים אכלוה, ואידך, בי עכברים, מידע ידיע:

[שנינו במשנתנו] ואין לוקחין ממנו צמר מלובן וצואי צמר שאינו מלובן מנאמרו: השתא צמר מלובן דאיכא למימר לא מפסיד טירחיה, ולא מלנין לה, דצבא שמי רבנן ומפסדי ליה מינאי אפי' הכי כיון דטירחא זוטא היא לא קפיד עליה ולא זנינן צואי מיבעיא לא ובגדים, צואי מיבעיא?

אלא חדא קתני, צמר מלובן מצואתו [אבל לא מלובן כל צרכו. רג]:

אבני חן למסכת בכורות

חולין בטורסר [ואינו חשוד לא על זה ולא על זה]: מאי טעמא [אינו חשוד על שביעית ומעשרות]? נהי אדרבנן [מהרות דרבנן] חשוד, אדאורייתא לא חשוד,

ורמינהי, נאמן על המהרות, נאמן על שביעית, הא חשוד על המהרות חשוד על השביעית?

א"ר אילעי מתני' דקמי און משוד, כגון כשראינוהו שנוהג דין מעשרות ושביעית בצינעא בתוך ביתו דליכא למימר לפנים הוא עושה, כיון דצינעא קא עבד,

ר' ינאי ברבי ישמעאל אמר צרימא דדייקין מינה הא משוד, כגון דהוה חשוד לתרוייהו לשביעית ואטערוס, ואתא קמי רבנן וקביל אתרוייהו וקביל אתרוייהו שזכר על שניהם, והדר איחשוד אחד מינייהו, דאמרינן מיגו דחשוד אהא, חשוד נמי איידך,

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, זו דברי ר' עקיבא סתימתא דמשוד על השביעית, אינו משוד על המעשר, אבל חכמים אומרים, חשוד על השביעית, חשוד על המעשר, מאן חכמים רבי יהודה, דבאתריה דר' יהודה שביעית חמירא לחו וכיון דמשוד לשביעית, כ"ש למעשרות,

דההוא דהוה קרי ליה לחבריה צאמריה דרבי יהודה דיירא בר דיירא גר בן גיורא, א"ל תיתי לי שזר טוב דלא אכלי פירות שביעית כוונתך שלא אכלמי פירות שביעית כוונתך, יש מפרשים רבי עקיבא סתימתא דאמרינן בסנהדרין באלו הן הנחנקין (דף פו) סתם משנה רבי מאיר, סתם צרימא רבי נתן, וכולהו אליבא דרבי עקיבא, ולאו מילתא היא, דהא בכמה דוכתין אמרינן רבי מנחם סתימתא, רבי שמעון סתימתא, אלא רוב משניות איכא בהש"ס, סתומות אליבא דר' עקיבא,

איכא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, זו דברי ר' עקיבא סתימתא, אבל חכמים אומרים חשוד על המעשר, חשוד על השביעית, ומאן חכמים רבי מאיר היא, דאמר חשוד לדבר אחד, הוי חשוד לכל התורה כולה,

רבי יונה ור' ירמיה תלמידי ר' זעירא [הוא ר' זורא. וראה מנחת יהודה], ואמרי לה ר' יונה ור' זעירא תלמידי ר' יוחנן, חד אמר, אבל חכ"א, חשוד על השביעית

דף ל' ע"ב

חשוד על המעשר, ומאן חכמים ר' יהודה, וחד אמר החשוד על המעשר חשוד על השביעית וכ"ש משוד לשביעית משוד למעשר, ומאן חכמים ר' מאיר דאמר לקמן [לעיל ?] משוד לדבר

ומצינן לו הסלג שגונזין אותו מאזנין, ומזבין ליה במר דכנתא והוא מוכרו במר דכנתא, [ולכן לא ימכור אגוזים, שהילדים יצאו האגוזים ויביאו לו חלב בשכר אגוזים, וראה ביו"ד סימן קי"ט סעיף ד' ובמ"ז שם]:

*****

מתני': [משנה י] החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות ולוקחין ממנו מצוה בשאר שני שנים, ואין לריכס לעשר ודאי, אלא דמאי [פ'] כיון שהוא חשוד על השביעית דינו כע"ה, וטעמא דכולה מתני' מפרש בגמ', החשוד על המעשרות, אינו חשוד על השביעית,

החשוד על זה ועל זה [כיון דחשוד אדאורייתא כל שכן ד. ר. ע"ב] חשוד על המהרות [דמרבנן הוא שיהא אדם אוכל חולין במהרה. רע"ב],

ויש שהוא חשוד על המהרות [פ'] שרק על עניני מהרה שהם דרבנן, מי שחשוד עליהם אינו חשוד על שביעית ומעשרות, אבל אם חשוד על מהרות דאורייתא ודאי חשוד גם על שביעית ומעשרות, ואינו חשוד לא על זה [שביעית] ולא על זה [מעשרות],

[וצ"ע למה אמר לשון "זה הכלל" כשמתחיל ענין חדש ?] זה הכלל, החשוד על דבר, לא דנו ולא מעידו [ולא קי"ל בן אלא דעל כל פנים נאמן בשל אחרים, יו"ד קי"ט ש"ך סק"ח. יבין]:

גמ': מאי טעמא [למה חשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות, ומתריץ ששביעית קיל ליה ממעשר, דשביעית לא בעי חומה, ולכן אף שחשוד על שביעית אינו חשוד על המעשרות]? שביעית לא בעיא חומה, מעשר כיון דבעי חומה דאינו יכול לאכול מעשר שני, אלא לפנים מחומת ירושלים, דכתיב (דברים יד) ולאכלת לפני ה' אלקיך וגו', חמיר ליה:

[שנינו במשנתנו] החשוד על המעשר [ות אינו חשוד על השביעית, דמעשר קיל ליה ולכן אינו מקפיד עליה, אבל שביעית חמיר ליה]: מאי טעמא? מעשר אית ליה פדיון, שביעית כיון דקא מיתסרא ליה [כיון שהוא אסורה בסחורה לעולם. שט'], ולית ליה פדיון, חמירא ליה,

[פ'] דבין אם הוא חשוד על שביעית ובין אם חשוד על מעשרות, אין לומר שבשביל כך הוא חשוד גם על השני, דבכל אחד יש סכרא לומר שזה שהוא חשוד עליה הוא בשביל שאיסור זה קל בעינו מאיסור השני]:

[שנינו במשנתנו] החשוד על זה ועל זה [חשוד על המהרות]: כיון דחשוד אדאורייתא [שביעית ומעשרות], כ"ש אדרבנן:

[שנינו במשנתנו] ויש חשוד על המהרות דרבנן יניהו, שיהא אדם אוכל

אבני חן למסכת בכורות

אחד משוד לכל המורה,

בטהרה,

קיבל לטהרות לחומר שאר טהרות, ומחזיק טהרות גמורות, לאכול מרוממו כתרומה טהרה ולא קיבל לכנפים, אף לטהרות לא קיבל דכיון דכדין נטילת ידים, שדבר קל הוא לעשות, אינו יכול לעמוד, כל שכן בשאר:

ת"ר, עד כמה [יקבל עליו] דברי חכירות [כמה זמן יעבור עליו בקבלות חכירות, עד שנכנסוך עליו, ונהיה] מקבלין אותו שנקבלנו לאלתר ומחזיקו כחבר, בית שמאי אומרים, למשקין שלשים יום שאם קיבל עליו דברי חכירות עד שלשים יום, מהמניין ליה מכאן ואילך בטהרות משקין, שטומאתן קלה, שטומאת משקין מדריגתן צ"ל קמא דפסחים (דף טז),

לכסות להחזיק כסותו כחבר, דאמר במסכת חגיגה (דף יח) בגדי עס הארץ מדרס לפרושים, שנים עשר חודש אס קיבל עליו דברי חכירות לשנים עשר חדש,

ובית הלל אומרים, אחד זה ואחד זה, לשנים עשר חודש,

[ומקשה] אם כן הוה ליה, מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל ולתמייה גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל במסכת עדיות (פ"ה מ"א), דאמרינן ששה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, ואם איתא ליתני הא, ל"א עד כמה מקבלין אותו, דאמרן לעיל אס נהג מתחלה צניעה במוך צימו מקבלין אותו מיד, ועד כמה ינהג מתחלה שנקבלנו מיד?

אלא בית הלל אומרים, אחד זה ואחד זה לשלשים:

(סימן חב"ר, תלמוד"ד, תכל"ת, מכ"ס, חז"ר, גבא"י, בעצמ"ו),

תנו רבנן, הבא לקבל דברי "חכירות" [חבר סימן] צריך לקבל בפני שלשה חכירים, ובניו ובני ביתו אינן צריכין לקבל בפני שלשה חכירים,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף בניו ובני ביתו צריכין לקבל בפני שלשה חכירים, לפי שאינו דומה חבר שקיבל הוא עצמו, לבן חבר שקיבל מחמת קבלת אביו, שאין לו שום קבלה אלא סרן אביו, דודאי אביו מיוחדת טפי,

ל"א האי לפי שאינו דומה, תנא קמא קאמר ליה מה טעם בניו ובניו צימו אין צריכין לקבל, לפי שאינו דומה חבר שקיבל, לבן חבר שקיבל אביו, דכן חזר לא חשיב, ובמסכתא גרסינן, שאין דומה חבר שקבל, לבן חבר שקבל, במסכת דמאי:

תנו רבנן, הבא לקבל דברי חכירות, צריך לקבל בפני ג' חכירים, ואפילו "תלמיד" [סימן] חכם צריך לקבל בפני

דתניא, עם הארץ שקיבל עליו דברי חכירות, ונחשד לדבר אחד, נחשד לכל התורה כולה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינו נחשד אלא לאותו דבר בלבד,

הגר שקיבל עליו דברי תורה, אפי' נחשד לדבר אחד, הוי חשוד לכל התורה כולה, והרי הוא כישראל מומר ולא אמרינן דליהוי עובד כוכבים גמור כאלו לא נתגייר, נפקא מינה, דאי קדיש אשה לאחר שהמיר דמו קידושיו קידושין,

[תמהני דקאמרו הג"מ לחומרא, מפי הו"ל למימר אפי' לקולא, דאם מל תינוק המילה כשיטה, או בכל מידי דנכרי פסול בדידי' כשר, דישאל הוא וצ"ע, שפת אמת],

ת"ר, הבא לקבל דברי חכירות מפרש במסכתא במסכת דמאי, שלא יתן תרומה ומעשר לעם הארץ, ושלא יעשה טהרות אלא עם הארץ, ושיאכל חולין בטהרה, ושיעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח, חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו,

עובד כוכבים שבא לקבל דברי תורה, חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו, ר' יוסי בר' יהודה אומר, אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים חומרא דרבנן [לבאורה זה רק לכתחלה אבל אם נתגייר בדעבר בלא זה, הוא גר כשר. ע"פ אגרות משה. ע"פ יוסף דעת],

וכן בן לוי שבא לקבל דברי לוויה לשורר ולשרת ולהיות שוער, וכתן שבא לקבל דברי כהונה חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו, שנאמר ויקרא ז' לג הפקריב את־דם השלמים ואת־החלב [מבני אהרן משמע שיהא נוהג כל דין בני אהרן לו' תהיה שו' ק' הָיִינוּ לְמַעַן] וגו', העבודה המסורה לבני אהרן, כל כהן שאינו מודה בה, אין לו חלק בכהונה,

ת"ר, הבא לקבל דברי חכירות, אם ראינוהו שנוהג בצינועה בתוך ביתו קודם שקיבל צפנינו, היה נוהג עליו דין חכירות, שאין לחשדו ולומר לפניו הוא עושה, מקבלין אותו שמחזיקו כחבר ומנאמן לכל דבריו, ואחר כך מלמדין אותו [מנהגי חכירות], ואם לאו מלמדין אותו, ואחר כך מקבלין אותו, ר"ש בן יוחי אומר, בין כך ובין כך מקבלין אותו, והוא למד כדרכו והולך:

ת"ר, מקבלין לכנפים שיטול ידיו קודם אכילה, וקודם שיגע בצולקין דתרומה, ידיים שניות הן [לפ"ז יש לפרש הגמ' בשבת קל. כאלישע בעל כנפים, שהיה לו גוף נקי שנמל ידיו לכל ספק. ע"פ יוסף דעת], ואח"כ מקבלין לטהרות, ואם אמר איני מקבל אלא לכנפים, מקבלין אותו @ דאילו משמיר דבר שלם, שהרי מקבל עליו נטילת ידים, וזהו עיקר אכילת חולין

אבני חן למסכת בכורות

אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ, אין צריכין לקבל דברי חבירות בתחלה אם חזרו סתם יד חזר, ר"מ אומר אף הן צריכין לקבל עליהן דברי חבירות לכתחלה,

ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ, מעשה באשה אחת שנשאת לחבר, והיתה קומעת קושרת לו תפילין על ידו, נשאת לעם הארץ והיתה קושרת לו קשרי "מוכס" [מכס, סימן], [מכס סתמא גולן, רש"י ע"ז לו]. שש חוממות למוכס, ושנומנין להן המכס הם נומנין לו חומס, כדי שלא יתבענו מוכס שני על ידו [בעי"ז ע"ז לו].

*****

דף ל"א ע"א

תנו רבנן, סיפא דהך דרימא דלעיל היא, דקמני הצא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד, וכן כהן שקיבל עליו דברי כהונה חוץ מדבר אחד, וכן בלוי שקיבל עליו דברי לוייה חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותן שנאמר המקריב את דם השלמים וגו', זומן שהכהנים עושין רצונו של מקום מה כחיד צהם חלקם נחמי אומס מאש, וכשאין עושין רצונו של מקום מה כחיד צהם, מי גס צכס ויסגור דלתים וכולן "שחזרו" [חזר סימן] בהן, אין מקבלין אותן עולמית כו' בתוספתא דמסכת דמאי צפ' האורז צמקומו מותר צחלת אנטוכיא, דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר חזרו במטמוניות [והרי הם רמאים] אין מקבלין אותן, בפרהסיא מקבלין אותן,

איכא דאמרי, אם עשו דבריהן במטמוניות שלא חיללו שם שמים צפרהסיא מקבלין אותם בפרהסיא אין מקבלין אותן,

ר"ש ור' יהושע בן קרחה אומרים בין כך ובין כך מקבלין אותן, משום שנאמר ירמיה ג' שובו בנים שובבים,

א"ר יצחק איש כפר עכו, אומר ר' יוחנן, הלכה כאותו הזוג ר"ש ור' יהושע בן קרחה,

ת"ר, בראשונה היו אומרים חבר ונעשה "גבאי" [סימן] ממונה למלך לגבות מס מישראל דוחין אותו מחבירתו, פירש מן הגבאות אין מקבלין אותו, חזרו לומר, פירש הרי הוא ככל אדם,

רב הונא בר חייא איצטריכא ליה שעתא שהיו חכמים צריכין לו לשאול הימנו הלכות, הוה עייל גביה רבה ורב יוסף וארבע מאה זוגא דרבנן # [משמע שלשון זוגא אין הכוונה על שנים, אלא כן קורא למספר גדול, שהרי הבין רק ד' מאות כסאות], שמע דאתו, קטיר להו קשר ומיקן להם ארבע מאה תכתקי כסאות,

שלשה חבירים, זקן ויושב בישיבה אינו צריך לקבל בפני שלשה חבירים, שכבר קיבל עליו משעה שישב [להיות יושב בישיבה],

אבא שאול אומר, אף תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלשה חבירים, ולא עוד אלא שאחרים מקבלין לפניו,

אמר רבי יוחנן, בימי בנו של רבי חנינא בן אנמינגוס, נשנית מושנה זו דאפי' תלמיד חכם צריך לקבל,

[ומספר עובדא על בנו של ר' חנינא בן אנמינגוס בענין שמירת טהרות] רבי יהודה ור' יוסי איסתפק להו מילתא בטהרות צסדר טהרות לא גרסי, צטהרות עצמן אירע להן מעשה, ונסתפקה הלכה, שדרו [שלחו ר' יהודה ור' יוסי] זוג רבנן לגבי בנו של ר' חנינא בן אנמינגוס, [ור' יהודה ור' יוסי אמרו להשליחים] אזילו אמרו ליה [תלכו ותאמרו לו לבנו של רחב"א] לעיין בה,

אשכחיה דקא טעין [שהיה נושא] טהרות [ותלמידיו היו שם], אותיב רבנן מירידיה מתלמידיו שקיבלו עליהן דברי חבירות לגבייהו אומי צהדי הנך שלוחים [והשליחים נחבזו שנהג בהם כמו בעמי הארץ], וקאי איהו [ועמד הוא] לעיוני בה צשאלתם,

אתו אמרי ליה לר' יהודה ור' יוסי [איך שבנו של רחב"א לא האמין אותם, והעמיד עליהם שומרים], אומר להו ר' יהודה, אביו של זה אגצ רימחיה קאמר ולא היא ביזה תלמידי חכמים, אף הוא מבזה תלמידי חכמים,

אמר לו ר' יוסי, כבוד זקן והנן האגצ והנן יהא מונח במקומו, אלא מיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סילסול בעצמן מעלה, ר' חנינא בן אנמינגוס כהן היה, שאין מוסרין את הטהרות לכל אדם:

תנו רבנן חבר שמת, אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן עד שיחשדו, וכן חצר שמוכרין בה "תכלת" [סימן], הרי היא בחזקתה עד שתיפסל שימכרו צה קלא חילן לשם תכלת:

תנו רבנן, אשת עם הארץ שנשאת לחבר, וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר, וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר, כולן צריכין לקבל דברי חבירות בתחלה ולא גרסי כצתחלה ובתוספתא גרסינן הכי צצתחלה כלומר מתחלה קודם שנמזיקו צצחירות ואש"ג דאמרן לעיל צצו ובני ציתו אין צריכין לקבל הכא שאני הוואיל וצצעת קבלה לא הוו גביה ואיכא למימר דסרכייהו קמא נקטי,

אבני חן למסכת בכורות

פרק חמישי כל פסולי המוקדשין

מהנ"י: כל פסולי המוקדשין קדשים שגפל בהן מוס (הנאתן) להקדש אם מוכרין אותן ציור, הגת הקדש היא, ונגמרה מפרשא כולה [ולכן מחקו שני המילים "הנאתן להקדש" כאן שיש לשון זה עוד פעם להלן במשנה] [וכדי שיריח הקדש הם] נמכרין באיטליז בשוק, שלוקמין הרבה ונמכר ציור, ונשחטין באיטליז [ואם לא לטובת הקדש לא היה נשחט באיטליז אלא בתוך ביתו], ונשקלין בליטרא כדרך שהקצין מוכרין צמר חולין,

חוץ מן הבכור והמעשר אם נמכרין ציור [אינם נמכרין באיטליז וכו'], שהנייתן לבעלים צכור הגתו לכהן, ומוכר הצכר לכל מי שירצה, דצכר צכור נאכל לכל אדם, והכהן נוטל דמיו, ולכהן קרי בעלים של צכור,

ומעשר הגת מוכרו ציור לבעלי ישראל היא, [ולכן אינם נמכרין באיטליז וכו'] ומשום הגת הדיוטות לא מוזלין בקדשים לנהוג בהן מנהג חולין למוכרו באיטליז, אלא צכורו, ואף על פי שלא יקפצו עליהם צני אדם כל כך, ואין נשקלין בליטרא אלא באומה, ואם יפסיד לית לן בה,

פסולי המוקדשין, הנייתן להקדש,

ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור שאם יש לו חמיכת צמר חולין שנשקלה בליטרא, יכול לשקול צמר צכור כנגדה;

דף ל"א ע"ב

נמ"י: כל פסולי המוקדשין, הנאתן להקדש, אימת [הנאתן] להקדש דנמכרין באיטליז, ונשחטין באיטליז, ונשקלין בליטרא, אילימא לאחר פדיונו, הנאתן להקדש! הנאתן דבעלים הוא,

אלא לפני פדיונו [ועל זה אומר הנאתן להקדש וכו'] ודמים להקדש, נשחטין בתמיה, והיאך יכול למוכרו להוציא לחולין לאחר שחטה, הא בעי העמדה והערכה דבהמת הקדש אינה נפדית אלא מחיים, דכתיב (ויקרא כו) והעמיד את הצהמה לפני הכהן, והעריך אותה הכהן וגו',

הניחא למאן דאמר צפ' צמח דתמורה (דף לב) קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, איכא לאוקומי דנפדין ונמכרין לאחר שחטה, אלא למאן דאמר היו בכלל העמדה והערכה, מאי איכא למימר?

אלא לעולם לאחר פדיון, ומאי הנאתן להקדש, אדמעיקרא כשהבעלים פודין אותן מתחלה מיד ההקדש, איכא הגת להקדש דכיון דשרי להו מר [החכם במשנתו. שט] נמכרין באיטליז, ונשחטין באיטליז, ונשקלין בליטרא, טפי ופריק מעיקרא אי שרי ליה

לסוף שמעו דנעשה גבאי, שלחו ליה זיל לחשיבותיה ינק למשיבותיה אחר החשיבות שצחר לו, להיות מוכס ואנו לא נקח אצלו זיל לקדמותיה [למה שהיית קודם שנתגדלת], שלח להו הדרי בי מגבאות,

רב יוסף לא אול, רבה אול, רב יוסף אמר תנינא פירש אין מקבלין אותו [ותמיה אטו לא ידע סיפא דחזרו לומר? ואפשר דס"ל לר"י דגוי דמקבלין אותו אבל לא להיות ראש עב"פ. שפת אמת], רבה אמר תנינא חזרו לומר פירש הרי הוא ככל אדם:

תנו רבנן, כל הבכורות אדם רואה, חוץ משל "עצמו" [סימן], ורואה את קדשיו אם יש לו שלמים צכורו ונפל בהן מוס יראה אם קצוה הוא ויפסד ויוציאם לחול, ואת מעשרותיו מעשר צהמה שגפל בהם מוס, ונשאל הוא עצמו, אם צקי צהלות נשאל לעצמו על טהרותיו אם אירע בהן ספק, ואינו צריך ליתן אלא חכם אחר,

אמר מר, כל הבכורות אדם רואה, חוץ משל עצמו שאין כהן רשאי לראות מוס של צכורותיו ולהחירו, במאי עסקינן, אילימא בחד, מי מוהימן להחיר צכור ואפילו של אחרים, והאנן תנן לקמן בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לו), צכור שניסמית עינו, ונקטעה ידו, הרי זה ישחט, על פי שלשה צני הנכנסת, אלא בתלתא וכהן בעל הצכור אחד מהן,

ומי חשידי כולהו צכורו, והתנן ציממות מיאנה, או שחלצה בפניו אשה לפני החכם ישאנה מותר לישאנה, ואינו נחשד לומר על מנת כן החירה מפני שהוא בית דין כלומר שלא היה לצדו שם, אלא בית דין שלשה היו שם?

לעולם בחד, וכדאמר רב חסדא א"ר יוחנן ביחיד מומחה במסכת נדרים צפרק נערה המאורסה (דף עח) הכא נמי ביחיד מומחה,

ורואה את קדשיו ואינו נחשד לומר על מוס עובר שהוא קצוה, דמה לו לשקר דאי בעי הא אם היה רוצה להוציא לחול, יכול לעשות צהמת מיתשיל עלייהו ולישאל לחכם ולפתוח צמחה דהקדש טעוה, ולומר צטעות הקדשתו, אכל צכור דאיהו לא אקדשה דהא מרחם קדוש ליכא למימר הכי ונחשד,

ומעשרותיו דאינו נחשד לומר על עובר שהוא קצוה דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה מעיקרא הוה עבד צהמירא, קודם שיעשר עדיו דעדיין אינן קדושים, דליהו כמטיל מוס בקדשים, ואח"כ יעשר דמעשר צהמה חל על המוס, דכתיב (ויקרא כו) לא יצקר בין טוב לרע, הילכך אינו נחשד,

ונשאל על טהרותיו אינו חשוד לומר על טמא טהור, דאם טמאות הן מה יפסיד דהא חזא ליה בימי טומאתו וצחולין קמייירי, דתמיה טמאה לא חזיא ליה, אפילו צימי טומאתו:

אבני חן למסכת בכורות

לזכרוננו באיטליה לאחר פדיון, טפי ופריק:

כבומר של ענבים שאוספן בכלי אחד שבעה ימים או שמנה ימים, שידחקו ויתגשלו, מה כומר של ענבים, כיון דאדם נוגע בו דובב, אף תלמידי חכמים, כיון שאדם אומר דבר שמועה מפיו, דובבות שפתיו בקבר,

[שנינו במשנתנו] חוץ מן הבכור ומן המעשר, שהנייתן לבעלים שאין נותנים שום דמים להקדש על צדק ומעשר בהמה: בשלמא בכור באיטליז הוא דלא מיוזבן, הא בביתיה מיוזבן, אלא מעשר בביתיה מי מיוזבן,

מאי ברייתא דאמרן לעיל ושנייה [רב ששת] מצרייתא, דתניא, מעשר בהמה של יתומים מוכרין אותו, ומעשר בהמה ששחטו, מבליעו בעורו בחלבו ובגידו ובקרניו דאסור למכור בשר, אלא החלב והעור והגידן ימכרו, ויצלע לו בהן דמי הבשר, שימכור לו העור והגידן ציור כמה ששוא הכל, ויתן לו הבשר במתנה,

מאי קאמר מעיקרא תני מוכרין אותו דמשמע כדרכו, והדר תני מבליעו?

אמר אביי, הכי קאמר מעשר בהמה של יתומים מוכרין אותו בהבלעה,

מכלל דגדול שאינו יתום בהבלעה לא, מאי שנא מהא (דתניא) [דתנן] הלוקח לולב מחבירו בשביעית לוקח אדם בשביעית מעט הארץ פירות שנלקטו בשביעית, משום דנת שטת שנכנסת לשביעית היא, וכל האילנות הולכין אחר חנטה, חוץ מאתרוג, ואתרוג אינו ראוי ליקח בשביעית אע"ג דחנטה בשטת, משום דאתרוג צמר לקיטה אוליין, ופירות שביעית היא, ואין מוכרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, ששוא בהם סחורה, ואינו מצערן בזמן הציעור כשכלה לחיה שצדקה, נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאינו ראוי ללוקחו בשביעית,

והוינן בה, לא רצה ליתן לו במתנה מאי, ואמר רב הונא מבליע לו דמי אתרוג בלולב?

התם לא מוכחא מילתא משום דדמיו קלים [דמי אתרוג קלים]!, [ואינו מגוף הולב. רג.] ואינו ניכר שהצליעם צולג, אבל הכא אפילו דהצליעה נמי מוכחא מילתא דמוכר הבשר, דהדר ידוע שאין עור נמכר כולי האי בדמים יקרים,

[ומקשה רבא על פירושו של אביי] אמר רבא, א"כ דכולה חדא קמי מעשר בהמה תרי זמני מעשר בהמה דמי מצרייתא למה לי?

אלא אמר רבא, הכי קאמר מעשר בהמה של יתומים מוכרין אותו כדרכו, ומעשר בהמה דגדול ששחטו, מבליעו בעורו בחלבו בגידו ובקרניו,

אמר רבא, מנא אמינא לה, דכתיב ויקרא בו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל במעשר בהמה כחיי, ומהאי לא יגאל נפקא לן דאינו נמכר, הילכך כי אסריה קרא למכור דומיא דעשיית תמורה הוא דאסר ליה אימתי עושה תמורה מחיים, ה"ע אימתי אינו נגאל לא

והתניא, בבכור נאמר במדבר יח לא תפדה אף צדק שור או צדק עז לא תפדה וגו' (צמדבר יח), ומשמע צדקים אין פדיון אותן וגמבר ח' אצל נמכר הוא לאחרים משיבא ליד כהן, במעשר נאמר ויקרא בו לא יגאל והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל, ואין נמכר, דגמרינן לא יגאל דהכא מלא יגאל כדמפרש לקמן בשמעתין, ואינו נמכר לא חי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום?

הא מילתא איקשיא ליה לרב ששת באורתא, ושנייה בקדמותא מבריייתא ופירקה בהשכמת הבקר מצרייתא, ולקמן מפרש מאי צרייתא, ושני לה הכי, הכא מתני' במעשר בהמה של יתומים [שהם קטנים ואינם יכולים לאכול את כל הבמה בעצמם] עסקינן, ומשום השבת אבידה שאין יכולין לאכול כולו ויסריה, ומעשר צל מוס קמיירי נגעו בה להחיר [פ'] דלעולם בשר מעשר בהמה נאכל לבעלים לאחר שהקריבה, ואסור למכרה, אבל אם היה המעשר של יתומים שאינם יכולים לאכול כל הבשר בתוך זמנה יכול למכרה בהבלעה כדלקמן],

רבי אירי, סרסיה שמעיה [ואית דאמרי מתורגמניה. רג.] דרב ששת הוה, שמעיה מיניה [דאוקים מתני' במעשר בהמה של יתומים], אזל אמרה בי מדרשא להאי פירוקא ולא אמרה משמיה, שמע רב ששת איקפר, אמר מאן דעקיין מי הוא שעקני ומשכני, שלא אמרה משמי ליעקציה עקרבא שמתא,

ורב ששת מאי נפקא ליה מינה? דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב תהלים סא ה אגורה באהלך עו קלמים אהבה בפתח בןך סלה, וכי איפשר לאדם לגור בשני עולמים [ביהר. רג.], אלא אמר דוד, רבונו של עולם, יאמרו דבר שמועה מפיו בעולם הזה,

דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות נעות בקבר והנאה הוא לו שדומה כחי, [ונראה הטעם, כי אותו הכל של דברי תורה שאומר החכם משמו בבית המדרש, הולך ונעשה רוח חיים לשכון על עצמותיו בקבר, ונעשה בו חיות לפי שעה וכו'. בן יהוידע]

ואמר רבי יצחק בר זעירי, מאי קראה שיר השירים ז' ו' חפץ פניו הפו' ב' הו' לך לך ד' למישרים דו' לב שפתי ישינים,

אבני חן למסכת בכורות

אמרה מורה אלא מחיים, הא לאחר שחיטה נגאל נמכר,

[וזה שאינו נמכר כדרכו לאחר שחיטה] ורבנן (ההוא), דגזרו לאחר שחיטה אטו לפני שחיטה כדקמי לעיל אינו נמכר לא חי ולא שחוט, דבר הנישום נמכר מחיים כגון הצער, שכל חשיבות דבהמה אינו אלא צער גזור רבנן לאחר שחיטה, אטו לפני שחיטה,

דף ל"ב ע"א

דבר שאינו נישום מחיים כגון העור והגידין, שחשיבות שום דמי הבהמה אינו צעזעל העור לא גזור רבנן הלכך הצעזעל שרי, אפי' דגדול, וביתמי משום השבת אצידה אוקמוה רבנן אדאורייתא דלאחר שחיטה מוכרו כדרכו,

ואף רב שמואל בר רב יצחק, סבר לה להא דרבא דמעשר לאחר שחיטה, דאורייתא שרי למכור,

דאמר רב שמואל בר רב יצחק, מניין למעשר בהמה של יתומים שמוכרים אותו כדרכו, שנאמר דברים יב רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר מוקמין צספרי דפסולי המוקדשין מישמע, וכמיז תזבח ואכלת,

איזהו דבר שאין בו ברכה מחיים שאין נהנין מהם מחיים, דהא שאר קדשים אס נפל בהן מוס פודן ויכול למוכרן מחיים לכל מי שירצה אלא לאחר שחיטה, הוי אומר זה מעשר בהמה דכמיז ציה לא יגאל, דאינו נמכר מחיים, וכחז דלאחר זציתה איכא צרכה, וההוא צרכה מכירה היא, דדומיא דצרכה שאסר לך מחיים, הסיז לך לאחר שחיטה, ומה צרכה היתה ראוייה צו מחיים מכירה, אלמא לאחר שחיטה נמכר מדאורייתא, והא דמני אינו נמכר שחוט דרבנן הוא, הילכך ציתמי מוקמין דאורייתא,

*****

איבעיא להו, מהו להבליעו דמי צער מעשר צהמה של גדול בעצמות עם דמי העצמות?

רבי חייא ור' שמעון ברבי, חד אמר מבליעו, וחד אמר אין מבליעו, ולא פליגי, הא ברקא אין העצמות ראויים לכלוס, ואין מבליעין הא בגסה ראויין העצמות לקתמא [לבית יד] דנגרי [carpenters axe] וטלני [pick axe or spade], ומבליעין,

ואיבעית אימא, אידי ואידי בגסה, ולא פליגי, מר כי אתריה ומר כי אתריה צאמריה דמר עושין כלים מעצמות [ומבליעין], וצאמריה דמר אין עושין כלים מעצמות, ואין מבליעין,

ויקרא בו כח אף פלחך אשך יחרם אשך לה' מכלל אשך לו' מאדם ובהמה ומשדה אחזתו' ל' א' ימכר ול' א' יגאל פלחך קדש קדשים הוא לה', ויקרא בו לב וכל מעשר צקר וצאן כל אשך יעבר תחת השבט העשירי ויהי קדש לה': לג' ל' א' יבקר בין דמו' ב' לרע ול' א' ימירנו ואם יחמר ימירנו ויהי יהוא ותמננהו ויהי קדש ל' א' יגאל: במדבר יח יז אף צכו ר'שו' ר' או' צכו ר' קשב או' צכו ר' עז ל' א' תפדה קדש הם,

גופא, בבכור הוא אומר [במדבר יח יז] לא יפדה [תפדה] ונמכר, במעשר נאמר [ויקרא בו לג] לא יגאל ואינו נמכר, לא חי ולא שחוט ולא תם ולא בעל מום, מנא הני מילי דמעשר אינו נמכר, דמאי משמע מכירה מלא יגאל?

אמר רב חנינא אמר רב, וכן אמר רב דימי אמר רבי יוחנן, נאמר לא יגאל במעשר, ונאמר [ויקרא בו כח] ולא יגאל בחרמים כמיז לא ימכר ולא יגאל כל חרס קדשים וגו', מזה לחלן [בחרמים] מכירה עמו [דכתיב לא ימכר ולא יגאל], אף כאן [במעשר דכתיב לא יגאל] מכירה עמו,

אמר ליה רב נחמן בר יצחק, לרב הונא בריה דרב יהושע, מ'פני' שצריך שיהו חיצות הללו לא יגאל [סוגיא זו משמע שגם אם מופנה מצד אחד למודין ואין משיבין] מופנין לדשא זו [ואז לא ניתן לחקשות על לימוד זה מן הסברה, משום שכאילו נאמר הדבר בתורה במפורש. שם],

דאי לא מפני, איכא למפרך [שאין ללמוד מעשר מחרמים], מזה לחרמים שכן חלים על הכל [ולכן אסור גם במכירה] שאס חריס את הקדשים, חל חרס עליהן, וזמן לכהן כפי טווח הנאה שיש לו צהן, כדאמר צערכין צפ' המקדיש שדהו (דף כח), תאמר צמעשר שאינו חל אלא על החולין, ועוד חרס חל על כל העדר, ומעשר אינו אלא עשירי,

חרמים

מתני' בערכין כח: חרמי כהנים אין להם פדיון, אלא נותנים לכהנים כתרומה. ר' יהודה בן בתירא אומר: סתם חרמים לברק חבית, שנאמר: (ויקרא כ"ז) כל חרם קדש קדשים הוא לה' וחכ"א: סתם חרמים לכהנים, שנאמר: (ויקרא כ"ז) כשדה החרם לכהן תהיה אחותו. א"ב, למה נאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה'? שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים

אבני חן למסכת בכורות

והעברת קרא יתירא הוא ומופנה לגזירה שוה, ללמד העברה העברה על מעשר שלא יגאל, ואין משיבין עליה, הילכך לא יגאל דמעשר מופנה הוא [פי' ולמדין מחרמים שגם לא ימכר, אף שבחרמים האי לא יגאל אינו מיותר והיו מופנה רק מצד אחר].

ומאי טעמא האי קרא [דוהעברת] יתירא, דמאי למכתב כל פטר חסם לה, כדכתיב קרא אחרינא (שמות יג) כל פטר חסם לה, והעברת למה לי, ש"מ קרא יתירא הוא,

בכור נמי נילף גאולה גאולה מחרמים דלא ימכר [ולעיל אמרין דבכור נמכר], דאע"ג דלא כתב בבכור גאולה, כתב ציה פדייה (שמות י"ג) והיא היא,

גאולה דמעשר מפני כדאמרן, הלכך דיינין ליה גזירה שוה מחרמים, אכל פדייה דבכור לא מפני דאזכורין לגופיה, ולאגמורי נמי אמעשר בהעברה העברה,

ומאי חזית דלא תפרה דבכור לגופיה ולאגמורי אמעשר ודמעשר ולא יגאל דמעשר לאפניו ולמיגמר גזירה שוה מחרמים ואימא לא יגאל דמעשר לגופיה דלא יפדה, ולאגמורי אכבור בהעברה העברה, ו דבכור לאפניו ולמיגמר גזירה שוה מחרמים דאסור [בכור] צמכיה?

דנין [מעשר מחרמים שבשניהם כתיב לא יגאל] גאולה מגאולה, ואין דנין פדייה מגאולה [דבכור כתיב לא תפרה],

מאי נפקא מינה, הא תנא דבי רבי ישמעאל, ויקרא יד ושב חכהן ובא חכהן, זו היא שיבה זו היא ביאה?

הני מילי היכא דליכא דדמי ליה, אבל איכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן,

ולילף בכור, העברה העברה במעשר שיהא אסור צמכיה דהא מעשר נמי כר קיס לן גמר דגמרא ליה גאולה גאולה מחרמים?

מיעט רחמנא גבי חרמים [ויקרא כו כח] [פלי-חרם] [קדש] [קדשים] הוא [לה'] הוא אסור צמכיה ולא בכור, ואימא הוא ולא מעשר?

מעשר גאולה כמותו מסתברא מעשר הוה ליה לרצוי דדין חרמים, דגאולה כתב ציה כמו צמכיה, ולמעוטי צכור דפדייה כתב ציה,

רבא אמר, לא יגאל דחרמים לא צריך ולא משום דגמר מצבור, אלא מסתברא נפקא לן דאינו צפדייה, דאיתנהו היכא, אי בי בעלים הקדש

ויקרא כו כח אך פלי-חרם אשר יחרם איש לה' נחלקו רבותינו בדבר, יש אומרים סתם חרמים להקדש (מ"כ פ"ב ה), ומה אני מקיים כל חרם ישראל לך יהיה (במדבר יח, יד), בחרמי כהנים, שפירש ואמר הרי זה חרם לכהן, ויש שאמרו סתם חרמים לכהנים, מפלי-אשר-לו מן-הקדש כגון שהחרים עצדיו ושפחותיו הכנענים (שם כח). ובהקמה ומשדה אחרתו ל' לא ימכר ול' א יגאל אלא יתן לכהן, לדברי האומר סתם חרמים לכהנים, מפרש מקרא זה בסתם חרמים, והאומר סתם חרמים לצדק הבית, מפרש מקרא זה, בחרמי כהנים, שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון (ערכין כח:), עד שיבואו ליד כהן, וחרמי גזוה נפדים: כל חרם קדש קדשים הוא. האומר סתם חרמים לצדק הבית, מביא ראיה מכאן, והאומר סתם חרמים לכהנים, מפרש כל חרם קדש קדשים הוא לה', ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים, ועל קדשים קלים, ונותן לכהן כמו ששנינו צמכיה ערכין (כח:), אס נדר, נותן דמיהם, ואס נדבה, נותן את טובתה פלי-חרם קדש-קדשים הוא לה': כח פלי-חרם אשר יחרם מן-הקדש ל' א יפדה מו' ת יקח:

לא"י [באמת] אפניו מפני, לא יאמר ולא יגאל בחרמים, ויגמר ממעשר [וא"ת דילמא הוה ילפינן מהקדש דתפרה? וי"ל דלחומרא ילפינן, א"ג משום דבחרמים כתיב "לא ימכר" ומוקמינן בהו לא יגאל. תוס'], מזה מעשר קדוש ואינו נגאל, אף חרמים קדושים ואינם נגאלין, ולא יגאל דכתב רחמנא [בחרמים] למה לי, לאפניו [וללמוד מעשר ממנו],

איכא למיפרך דאזכורין לא יגאל דחרמים, דמעשר לא גמירי ד מזה למעשר שכן קדוש לפניו ולאחריו שאס קרא לעשירי תשיעי, ולתשיעי עשירי, ולאחד עשר עשירי, שלשתן מקודשים,

אלא לא יאמר לא יגאל בחרמים, ויגמר מבכור, מזה בכור קדוש ואינו נגאל [כדכתיב בבמדבר יח יז לא תפרה], אף חרמים קדושים ואינם נגאלין, לא יגאל דכתב רחמנא [בחרמים] ל"ל, לאפניו [וללמוד מעשר ממנו],

איכא למיפרך, מזה לבכור שכן קדושתו מרחם [משא"כ בחרמים],

אלא לא יאמר לא יגאל במעשר [פי' וכיון דלא יגאל דחרמים אינו מופנה, אין לנו עוד גז' דמעשר מחרמים, אלא מעשר מבכור], ויגמר העברה העברה מבכור, מזה בכור קדוש ואינו נגאל, אף מעשר קדוש ואינו נגאל, לא יגאל דכתב רחמנא במעשר למה לי, לאפניו [וללמוד מעשר מחרמים דלא ימכר],

ואכתי במעשר נמי לא מפני, דאיכא למפרך צמכיה כדפרכינן גבי חרמים, תאמר דמעשר שאין קדושתו מרחם, ולהכי אזכורין לא יגאל דמעשר,

אבני חן למסכת בכורות

לפדומו, אלא לאו ש"מ לא ימכר [הוא, ו] משום עובדין דחול קאסר ליה קרא,

הניחא למ"ד קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה [א] אפשר לפרש לא יגאל כפשוטו, ומתפרש לא ימכר, אלא למ"ד קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, מאי איכא למימר?

אנן הכי קאמרינן, מי איכא דמחיים לא מיפריק, ולאחר שחיטה מיפריק [פ] וכיון דכתיב לא יגאל, ודייקנן מינה דלאחר שחיטה מיפריק, וזה נגד הסברא, על כרחך הכוונה על מכירה, וראה רש"י בסוף הענין דכיון שיוצא דיוק דלאחר שחיטה נגאל, אין לפרש הפסוק כפשוטו. # והענין עוד צריך ביאור,

[והגמ' דוחה שאין זו סברא] אלמא לא, מחיים דאלימא קדושתיה [שרק מחיים עושה תמורה] לא מיפריק, לאחר שחיטה, דאקיל ליה קדושתיה, מיפריק,

[ומתירן שעדיין הדיוק שלאחר שחיטה הוא נגאל הוא נגד הסברא] ולא כל דכן הוא, ומה מחיים דאלימא למיתפס פדיונו, לא מיפריק, לאחר שחיטה דלא אלימא למיתפס פדיונו, [וכי] מיפריק,

אלא ש"מ לא יגאל, לא ימכר הוא,

ולכתוב רחמנא לא ימכר [מפורש]?

אי כתב רחמנא לא ימכר, הוה אמינא איזדבני הוא דלא מזדבן, דקא עביד עובדין דחול, אבל איפרוקי מיפריק, דהא עיילי דמיו להקדש, להכי כתב רחמנא לא יגאל דמדאפיק מכירה בלשון גאולה, שמע מינה דלא איזדבני מזדבן, ולא איפרוקי מיפריק,

ובגאולה גרידתא ליכא לאוקמנה, דא"כ לא מצינן למידק, הא לאחר שחיטה נגאל?

מהני: בש"א, לא ימנה ישראל עם הכהן לבכור (אפי') אם זימן כהן, אורח ישראל על הצטור בעל מוס, לא יאכל עמו [סבר], צטור אסור לאכול לזרים, וב"ה מתירין, ואפי' עובד כוכבים:

נב: מתני' דשרי עובד כוכבים צאכילת צבור מניי? ר"ע היא דמתיר, אליבא דר"ה קאמר ר' עקיבא, דבית הלל מתירין אפי' עובד כוכבים,

דתניא, בכור אין נמנין עליו, אלא חבורה שכולה כהנים, דברי בית שמאי, וב"ה אומרים אפילו זרים, רבי עקיבא מתיר אפי' עובד כוכבים,

מ"ט דב"ש? דכתי' במדבר יח יח וּבְשָׂרָם יִתְּיָה־לָּהֶם בַּחֲזוֹת הַתְּנוּפָה וּבְכֶסֶד קִיָּיִם לָהֶם יִתְּיָה וְגו' מה התם מה צחוק ושוק כהנים אין,

נינהו ואינו צפדייה [שצריך ליתנם לכהן], ולא דמי לקדשי מזבח [שנפל בהם מום], אי בי כהן חולין נינהו ויכול למוכרן כהן, לכל מי שירצה,

דתניא, חרמים, כל זמן שהן בבית בעלים, הרי הן כהקדש לכל דבריהם, שנאמר ויקרא בו כל חרם קדש קדשים הוא לה', נתנן לכהן הרי הן כחולין לכל דבריהם, שנאמר במדבר יח כל חרם בישראל לך יהיה צרות כהן הן כשאר ממנו, לא

דף ל"ב ע"ב

יגאל דכתב רחמנא [בחרמים] למה לי, אם אינו ענין לחרמים, תנהו ענין למעשר למכירה,

אימא תנהו ענין לבכור [שלא ימכר]? מעשר מסתברא דאמעשר שדין ליה שכן גאולה כמותו כך שמעתי,

ויש לי הרבה להשיב, חדא דקאמר אי ב"י צעלים הקדש נינהו, והרי הקדש צר פדייה, שהרי קדשי צדק הבית נפדין כקדשי מזבח, כדכתיב ואם המקדש יגאל את ביתו, ובעל כרחיך איצטריך למכתב דחרמים לא יגאל,

ועוד דקאמר תנהו ענין למעשר, ומה לנו להציא לא יגאל אמעשה, הרי כבר נאמר צו לא יגאל, ואם למכירה קאמר, היה לו עוד לומר אם אינו ענין לגאולה תנהו ענין למכירה, אי נמי הוה ליה למימר לא יגאל דחרמים למה לי, ש"מ לאפנויי ולדון גזירה שוה, דמה כהן מכירה עמו אף מעשר מכירה עמו,

הילכך [כ]מדומה לי דהכי מיצעי [לך] [לן] למיגרס, אמר רבא לא ימכר דחרמים לא צריך, והכי פירושה רבא אמר בלא גזירה שוה נפקא לן במעשר דאינו נמכר, דלא ימכר דחרמים לא צריך, הקדש נינהו, והקדש אין הרשות ציד צעלים למוכרו לאחרים, אלא לגזור נמסר, וה"ל כל כמה דאיתנהו ציד צעלים לא מזדבן, חולין נינהו וגמכרין, תנהו ענין למעשר דלא ימכר, וכן עיקר,

רב אשי אמר, לא יגאל דמעשר, לא ימכר הוא,

אמר רב אשי, מנא אמינא לה מדלא אסר ליה אלא מחיים דאי גאולה צעלים דוקא ולמידק הא לאחר שחיטה נגאל ותופס את דמיו, דכתיב [במעשר] ויקרא בו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל, אימתי עושה תמורה מחיים, [ולכן על כרחך גם לא יגאל דכתיב] אימתי אינו נגאל מחיים,

[ומזה היה יכולים לדייק] הא לאחר שחיטה נגאל, הא בעי העמדה והערכה,

אלא [ודאי אין לפרש לא יגאל כפשוטו] שמע מינה אלא ודאי לימיה צמורת פדיון כלל, ואינו קדוש לתפוס את דמיו בקדושה, והאי לא יגאל לא ימכר הוא ומשום דעביד ציה עובדא דחול, קאסר ליה רחמנא, הילכך מחיים דחמירה קדושתיה אסור, לאחר שחיטה דאקלישא קדושתיה, דהא נשחט בחוץ לאכילת זרים, שרי למכור,

גאולה משמע צעלים, ותופס ליה פדיונו, דאי אין תופס פדיונו, למה להו לצעלוי

אבני חן למסכת בכורות

ישראל לא דכמיז ואתה וצניז וצנומזך אתך, אף הכא כהנים אין,
ישראל לא,

דף ל"ג ע"א

ובית הלל, הני מילי [ראובלה בהן ולא ישראל ב] צכור תם איתקש לחזה
ושוק, דהא קרא צתס קמשחצי, דכמיז לעיל מיניה את דמס מזוק, אבל [בכור]
בעל מום כתיב צפרשת כל הצכור דברים טו הטמא והטהור יחדיו
יאכלנו,

[ולכן יש לדון ק"ו] ומה טמא, שאינו אוכל בקדשים קלים, אוכל
בבכור [בדכתיב הטמא והטהור יחדיו יאכלנו], זר שאוכל בקדשים
קלים שלמים, ומעשר, ופסח, אינו דין שיאכל בבכור,

[וב"ש שאוסרים את הזר בבכור בעל מום] איכא למיפרך [שיש להקל בטמא
יותר מבכור], מה לטמא שכן הותר מכללו בעבודת צבור דאס אין
כהן טהור צלותו צית אב, עושה טמא עבודת צכור, דכמיז צמועדו ואפילו צצנת,
ואפי' צטומאה,

וב"ה [וראי זר קיל מטמא, וזה שאתה מקשה מעבודת ציבור], אטו
בעבודה קאמור, באכילה קאמרינן, אכילת קמיירי, וצאכילה זר
עדיף מטמא, כדאמרינן בקדשים קלים דלא משכחת אכילה, דכהן טמא מותר צה,
וזר אסור צה,

*****

[כמו אמר מר] ורבי עקיבא מתיר ואפי' עובדי כוכבים, מ"ט
דרכי עקיבא? דברים טו כצבי וכאיל, מה צבי ואיל מותר
לעובדי כוכבים, אף פסולין [בכור בעל מום], מותר לעובדי
כוכבים,

דנריס יצ טו רק צכל-צת גצקך תצצח | וצכלת צצך צצרת ה' אל יצך וצצך
גסן-לך צכל-צצך ה'טמא וצצכו ר' וצכלתו צצצי וצכלת,

דנריס יצ כצ אף צצצך וצכלת-צת-ה'טמא וצצכו פן תצכלתו ה'טמא וצצכו ר' וצצכו
וצכלתו,

דנריס טו כצ צצצך-צך תצכלתו ה'טמא וצצכו ר' וצצכו צצצי וצכלת,

ואידך תנא קמא אליצא דצית הלל [שאינו מתיר בכור בעל מום לעכו"ם], אמר
לך תלתא צבי ואיל כתיבי צראה אנכי, חד לכדרכי יצחק (וחד
לכדר') [ור'] אושעיא ולא נתפרש לנו היכן [אבל ראה תוס' שכתב ור"ת
מפרש דהיינו ההיא דפרק בתרא [מכות כב.]. המרביע שור פסול המוקדשין
והמנדיג שור פסולי המוקדשין לוקה וכו' עיי"ש], וחד לכדרכי אלעזר
הקפר צצחית מולין צצ' שני (דף כח) [שצבי ואיל צריכין שחיטה], ואידך
[והפסוק השלישי] מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה, אף פסולי
המוקדשין פטורין מן הבכורה [פי' והת"ק אליבא דב"ה, לא סבר שיש
לימוד להתיר גוי בבכור בעל מום],

ת"ר, בכור אין מאכילין אותו לנדות [לאשה נדה, וכתבו התוס' הוא
הדין לבעל קרי, דלא שרו רק לטומאה שהותרה בפסח, כדמוכח בסמוך], דברי
בית שמאי, וב"ה אומרים מאכילין אותו לנדות,

מ"ט דב"ש, דכתיב במדבר יח יח וצצצם וצצצם וצצצם וצצצם וצצצם
וצצצו ק' וצצצין לך וצצצו, מה התם מזה ושוק נדות לא דעמא שאכל את
הקדש מייד צכרת, אף הכא נדות לא,

וב"ה, הני מילי תם, אבל בעל מום, הטמא והטהור אכלה,

וב"ש ה"מ היכא דאין טומאה יוצאה עליו מגופו, אבל
היכא דטומאה יוצאה עליו מגופו לא, דאשכחן דפליג
רחמנא, בין טומאה יוצאה עליו מגופו, לבין שאין טומאה
יוצאה עליו מגופו,

דתנן, הפסח שבא בטומאה שנטמא רוב צכור צמת, ועשו פסח
צטומאה, לא יאכלו ממנו זבים, ומצורעין, וזבות, ונדות,
ויולדות אע"ג דאכלי ליה טמאי מתים, אלמא שני לן צין טומאה היצאה מגופו
לעומאה שאינה יוצאה מגופו,

וב"ה, התם הוא דוצין לא יאכלו משום דצהדיא הוא דגלי רחמנא
במדבר ט טמא נפש מותרין וטו לא, דכמיז (צמדצר ט) אש כי יהיה טמא
לנפש וגו', ומינה דיצקין אש נדחה לפסח שני ולא צכור, וצטמא נפש הוא דגלי
רחמנא אש ולא צכור, אצל טומאת צצות כדקיימי קיימי, אבל הכא צכור
טמא סתמא כתיב כחצ רחמנא ה'טמא והטהור, לא שנא,

ת"ר, אין מרגילין @ להפשיטו דרך הרגלים כל העור שלם, לעשות ממנו
מפות לנפחים, או למוכרי דצש ושמן, שנותנין אותו צעורות כצשים המפשיטין
שלימים ביום טוב, כיצא בו אין מרגילין בבכור ואפי' צעל מוס,
ולא בפסולי המוקדשין אע"פ שנפדו ושמתן לאכילה,

בשלמא יום טוב דקא מרח מירחא דלא חזי ליה ציוס טוב,
אלא בכור מאן תנא?

אמר רב חסדא, בית שמאי היא, דאמר אין מאכילין אותו
לנדות דסברי צכור צעל מוס צקדושמו קאי אפי' לאחר שחיטה כחם, וכי היכי
דחם אין מרגילין משום ציוין דקדשים, דפוגם בצכר, דמתירא לתמוך העור ומוחק
הצכר, צצעל מוס נמי אין מרגילין,

ולא [ואין מרגילין] בפסולי המוקדשין, מאן תנא?

אמר רב חסדא, רבי אלעזר בר' שמעון היא דמתמיר צפסולי

אבני חן למסכת בכורות

אדם המבקשים עורות שלימים, וצין כך וצין כך יגדל עדדים מפסולי המוקדשין, ואחי צהו לדי תקלה לגיזה ועבודה:

מתני': בכור שאחזו דם אפינדו"ר אפי' מת אס לא יקוזהו אין מקיזין לו את ה דם ואפי' במקום שאין עושין מוס, דיכול לחזור ולהתרפאות המכה, והכי מפרש בפ"ק דפסחים, מתוך שאדם צהול על ממונו אי שרית ליה במקום שאין עושה צו מוס, אחי למיעבד במקום שעושה צו מוס, דברי רבי יהודה,

וחכ"א יקיו, ובלבד שלא יעשה בו מום שלא יחמוך ושלג יפגוס את אזנו ואת ניב שפמיו שאין עמיד לחזור ולהתרפאות דסברי רבנן כ"ש אי לא שרית ליה במקום שאין עושה מוס אחי למיעבד במקום מוס, ואם עשה בו מום, הרי זה לא ישחט עליו במוס הזה הואיל והטילו עד שיפול צו מוס אחר,

ר"ש אומר, יקיו אפי' אף במקום שהוא עושה בו מום דסבר ר"ש דבר שאין מתכוין מותר:

גמ': ת"ר, בכור שאחזו דם, מקיזין לו את הדם במקום שאין עושים בו מום, ואין מקיזין לו את הדם, במקום שעושין בו מום, דברי רבי מאיר,

וחכ"א יקיו אף במקום שעושה בו מום אס לריך להקיז מאותו אבר ולא ייחטו שימות, ובלבד שלא ישחט על אותו המום,

ר"ש אומר, אף נשחט על אותו המום,

ר' יהודה אומר, אפי' מת אין מקיזין לו את הדם,

מתני ליה ר' אלעזר לבריה, ואמרי לה ר' חייא לבריה, כמחלוקת כאן [בהקדמה], כך מחלוקת בחבית של תרומה,

דתנן, חבית של תרומה, שגולד בה ספק טומאה, ר"א אומר, אם היתה במקום התורפה במקום גילוי ואינו משומר יניחנה במקום המוצנע, אם היתה מגולה יכנסה,

רבי יהושע אומר מעבשין אינה ראויה לאכילה, שמה טמאה היא, ולא לזילוף שמה טהורה, ואסור לאכילה, הלכך אם היתה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה, אם היתה מכוסה יגלנה ומיטמא ותהא ראויה לזילוף,

רב גמליאל אומר, לא יחדש בה דבר,

ר"ב [דברייתא] דאסור לקלקלו, ומתיר לתקנו, אס יכול לעשותו בלא מוס קאמר,

המוקדשין, דאמר אפילו לאחר שחיטה בקדושה קיימי, דתנן היו לפניו שתי חטאות אחת תמימה ואחת בעלת מום שהפרישן לאחריות, שאס תאכד האחת יתכפר בחצירתה, ונפל מוס צאחת, תמימה תקרב לחטאתו בעלת מום תיפדה ודמיה לנדבת שופרות,

נשחטה בעלת מום אחר פדיונה, אם עד שלא נזרק דמה של תמימה נשחטה מותרת צאכילה, ואפי' ג שזרק דם התמימה קודם שתיאכל בשר בעלת מוס, דסבירא לן דמאחר שצאת לכלל היתר וציהא, שוב אין צה קדושה בצעלת מוס, אם משנזרק דמה של תמימה נשחטה אסורה אפילו בהנאה, דהוא לא חטאת שכיפרו בעליה ולמימה אולא, דזו היא אחת מחמש חטאות מתות,

ר"א ברבי שמעון אומר, אפילו בשר בקדירה ונזרק דמה של תמימה אסורה בשר בעלת מוס, דסבירא ליה אפילו לאחר שחיטה בקדושה קיימי, וחטאת שכיפרו בעליה מיקריא,

ורב חסדא, לוקמה כולה כב"ש דקס"ד דכי היכי דמתמרי ב"ש צצכור, מתמרי נמי צצכור פסולי המוקדשין? דלמא עד כאן לא קאמרי ב"ש, אלא בבכור דקדושתו מרחם, אבל פסולי המוקדשין דאין קדושתו מרחם לא,

דף ל"ג ע"ב

ולוקמה כולה בר' אלעזר ברבי שמעון, דילמא עד כאן לא קאמר ר' אלעזר בר' שמעון חתם, אלא פסולי המוקדשין, דאלימי למיתפס פדיונו, אבל בכור דלא אליים למיתפס פדיונו לא,

ור' אלעזר ברבי שמעון דמתמרי בפסולי המוקדשין לאחר שחיטה, מי לית ליה הא דתנן, כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטליה, ונשקלין בליטרא אלמא לאו בקדושה קיימי, אלמא דכיון דאיכא רווחא להקדש ומשום האי רווחא דהקדש, דכיון דזימנין דטפי ופריק מעיקרא כדאמרינן שרי לה מר, ה"נ לשרי להרגיל משום רווחא דהקדש, דכיון דימכור העור צוקר, טפי ופריק מעיקרא?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, מה שמשיבין בעור פגם בבשר וליכא רווחא צצכור כולי האי, שהרי מתמך את הצער, ופושטה עם העור,

במערבא משמיה דרבינא אמרי לעיל קאי, כלומר לעולם דברי הכל היא דאסור להרגיל, דכיון גדול הוא מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים שמוכרין העור לצורך מפות כשהוא עדיין על הקדשים,

רבי יוסי בר אבין אומר, גזירה שמא יגדל מהן עדדים עדרים כלומר דברי הכל אסור להרגיל, דאי שרית ליה אחי לשהייה מלשחוט עד שימא צני

אבני חן למסכת בכורות

דיקון שלא ימות כרבי אליעזר דאסור לגרוס לה טומאה, אלא מזניעה שלא חטמה,

ורבנן דשרו להטיל מוס קודם שימות, כדי שיראה לאכילה, כר' יהושע דאמר יגרוס לה טומאה כדי שיראה לזילוף כרבי יהושע,

ור' יהודה דאמר אע"ג דמית ואזיל לאיצוד לא יקלקלו ולא יתקנו, כרבנן גמליאל דאמר לא יתקנה ולא יקלקלה,

ברייתא	משנה
מקוין לו את הדם במקום שאין עושים בו מום, ואין מקוין לו את הדם, במקום שעושים בו מום, דברי רבי מאיר	ר"א אומר, אם היתה במקום התורפה יניחה במקום המוצנע, אם היתה מגולה יכסהה,
וחכ"א אף במקום שעושה בו מום, ובלבד שלא ישחט על אותו המום	רבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום המוצנע יניחה במקום התורפה, אם היתה מבושה יגלה
ר"ש אומר, אף נשחט על אותו המום	
ר' יהודה אומר, אפי' מת אין מקוין לו את הדם,	רבן גמליאל אומר, לא יחדש בה דבר

ממאי, דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם [בברייתא דהקוה], דקא עביד בידים שמטיל בו מום, הלכך ימות מעצמו ולא יטיל בו מום, אבל הכא [במשנה דתרומה] דגרמא בעלמא, שמיחה במקום התורפה וגורס לה טומאה כרבי יהושע סבירא ליה דמתיר שיגרוס לה טומאה, ומהא ראיה לזלף, משמיחה ולא מהא ראיה לכלום,

ועד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם [בברייתא דהקוה], אלא שמא יבא אליהו ויטהרנה ויאמר שלא נגעה זה טומאה, אבל הכא [במשנה דתרומה] דאי שביק ליה מיית, כרבנן סבירא ליה,

ועד כאן לא קאמרי רבנן הכא, דאי שביק ליה מיית, אבל התם שמא יבא אליהו ויטהרנה, כר' אליעזר סבירא להו,

ועד כאן לא קאמר ר' יהודה הכא, דקא עביד בידים, אבל התם דגרמא, כרבי יהושע ס"ל,

וע"כ לא קאמר רבן גמליאל התם, דשמא יבא אליהו ויטהרנה, אבל הכא דאי שביק ליה מיית, כרבנן ס"ל,

ועוד הכא בקראי פליגי, והכא בקראי פליגי, דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, הכל מודים רבנן נמי, אע"ג דפליגי בצכור שאחזו דם, דלא היו המקח דם מטיל מום בצבעל מום, דאין לך צבעל מום גדול דימנו שהרי ימות,

כולהו מודו צמנחות במחמץ אחר מחמץ כגון אם לש האחד בחימוץ, ואפסא אחר שהוא חייב שניהם חייבין, דכתיב ויקרא ו' ל' א' תאפה חמץ, [וכתיב ויקרא ב' יא פליחמנחה אשר תקריבו לה'] ל' א' תעשה קמח, ודרשין צמנחות (דף נה) אפייה בכלל (כל מעשה חמץ) [עשייה היתה] למה יצאת [לומר לך] מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה צפני עצמה, אף כל מעשה יחידי,

[והכל מודים] במסרס אחר מסרס שהוא חייב צמנחת חולין נמי, אם כרת האחד הצליח, ועדיין הם צבים, וצא חזירו ונתקן מן הכיס והשליקן, שניהם חייבין דכתיב ויקרא כב כד וימנעו וכתות ונתוק ופרות ל' א' תקריבו לה' ויבארכם ל' א' תעשו, אם על כורת חייב דכתיב צמחיה וצארכם לא מעשו על נותק שנתקו ומשליכו לא כל שכן,

אלא להביא נותק אחר כורת, שהוא חייב,

לא נחלקו, אלא במטיל מום בבעל מום כגון האזי צכור שאחזו דם, דר"מ סבר ויקרא כב כא ואיש פייקריב וצחשלים לה' לפלא-גדר או' לגדבה בפקר או' בצאן תמים יהיה לרצו' פל-מום ל' א' יהיה-בו' כל מום לא יהיה בו וקרי ציה לא יקיה צו, שלא יטיל מום, ומדהוה ליה למיכתב מום, וכתיב "כל" מום לרצות אפילו צעל מום, שלא יטיל צו מום אחר,

ורבנן סברי דרשין כוליה קרא ויקרא כב כא תמים יהיה לרצו' פל-מום ל' א' יקיה-בו', דמשמע תמים הראוי לרצון אמרתי לך, דכל מום לא מטיל צו, אבל צעל מום לא @ ורבי יהודה סבר כר"מ, ומיהו גזר מקום שאין עושין צו מום, אטו מקום שעושין צו מום,

ורבי מאיר, האי תמים יהיה לרצון מאי עביד ליה? מיבעי ליה למעוטי בעל מום מעיקרו קודם שהקדישה היה צו מום,

[ומקשה] בעל מום מעיקרו פשיטא, דיקלא בעלמא הוא? אלא למעוטי פסולי המוקדשין לאחר פריונו, סד"א, הואיל ואסירי בגיזה ועבודה, במומין נמי ליתסרו להטיל צו מום, קמ"ל,

ורבנן נמי, הכתיב כל מום לא יהיה בו? לגרמא הוא דאתי, דתניא, מום לא יהיה בו, אין לי

דף ל"ד ע"א

אלא שלא יתן בו מום, מניין שלא יבא דבילה ובצק ויניחה על האוזן כדי שיבא כלב ויאכלנה, ת"ל "כל מום" אחד מום, ואחד כל מום,

הכא בקראי פליגי, דאמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר

אבני חן למסכת בכורות

ורב שישא בריה דרב אידי, מתני לה בהדיא, אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר"ש דברייתא:

מתני': הצורם [split, mutilate] הפוגם אנקרינ"ר בלע"ז, וזכנן קא מיירי אוון בבכור, הרי זה לא ישחוט עולמית, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים, נולד בו מום אחר ישחוט עליו:

גמ': ומי קנים רבי אליעזר לעולם שלעולם לא יהא מותר, ורמינהי [תנן בנגעים פ"ז מ"ה] מי שהיתה לו בהרת

דף ל"ד ע"ב

ונקצצה שלא נתכוין לקצצה בטהור,

קצצה מתכוין, רבי אליעזר אומר, לכשיוולד לו נגע אחר שהרי הוא עכשיו טמא ומנוגע יטהר הימנו יטהר מן הראשונה והולכין אחר ז', ואם ירפא מזה טהור מכולם, דאיגלאי מילתא דאי (נמי) הוי קמייתא, מיתסין נמי כי האי [וראה להלן דאיבעיא ליה יטהר תנן או ויטהר תנן ?],

וחכ"א, עד שתפרח בכולו נגע האחרון, וליכא למיחש למידי, דהא אי הוה ציה קמא, השתא נמי הוה טהור, כדכתיב (ויקרא יג) וכסתה הזרעת את כל עור הנגע וגו', או עד שתמועט בהרתו מכגרים קודם שקצצה, אבל אי בשעה שקצצה הוה ציה שיעור נגע, אין לו טהרה עולמית, דקנסין ליה לעולם [קשיא לר' אליעזר]?

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, כי קנים ר' אליעזר בממונו, בגופו לא קנים,

ממונו איכא למימר דאתי למיעבד ממה נפשך, דסבר אטיל צו מוס, ואם יתירוהו לי צדק, הרי נשכרתי, ואם לאו מה הפסדתי, אם אמתין למוס אחר, בלח"ה נמי הייתי ממתינ עד שיפול מוס, הלכך קנסין ליה אפי' יפול צו מוס אחר, כי היכי דלא לימי וליעבד,

גופו מי איכא למימר דאתי למיעבד דמנחי לספיקא ליקון, אי לא קנסין ליה לעולם, הא ודאי לא עביד דמיש שמא נגע אחר לא יוולד לו לעולם, ולא אטער לעולם, ואפי' אם יוולד מה אהני לו בקציצה הרי הוא נגוע כבתולה, מוטב לו להניח את זה שמא ירפא,

אמר רבא, דר' אליעזר אדרבי אליעזר קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא [שאת המטיל מום בבכור אינם קונסים עולמית, ואת הקוצץ בהרת הם קונסים לעולם. שם?]

אלא דר' אליעזר אדרבי אליעזר לא קשיא כדשנינן [כי קנים ר'

ר"ל, וכן אמר ר"נ אמר רבה בר אבוח, במדבר יה ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי, ר"א סבר בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומ' טהורה ואחת תרומ' תלויה, ואמר רחמנא עבד לה שימור דכתיב משמרת,

ורבי יהושע תרומתי [לשון יחיד] כתיב,

*****

למימרא דר' אליעזר [שדורש "תרומותי" לשון רבים ודורש אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה, ואינו קורא את הפסוק בלשון יחיד] סבר, יש אם למקרא, ורמינהי שמות כא ח אֶם-דָּעָה קָעִינִי אֲדִינָהּ אֲשֶׁר-לֹא [וְעָדָה וְהִפְדָּה לְעַם נָכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ כְּכִגְדּוֹ לְבָהּ, כִּיּוֹן שְׁפִירִישׁ מְלִיתוֹ עָלֶיהָ שִׁיעָדָה אֲדוֹן לְאִמָּה הַעֲבָרִיָּה, וְנִשְׁאָה וּפִירֶשׁ כִּנְפֵיו עָלֶיהָ, שׁוֹב אֵינּוּ אֵין הֶאֱז רִשְׁאִי לְמוֹכְרָהּ אִפִּי גִירֶשָׁה אֲדוֹן, דְּאֵין אִדֶּם מוֹכֵר כְּמוֹ לְשַׁפְחוֹת אַחֵר אִישׁוֹת, וְקִימָא לֵן צַפִּ"ק דְּקְדוּשִׁין (דף יח) דר"א סבר יש אם למקורת, צבגדו צה כתיב בלע"ז, וזהו לשון צבגדה כשאר תצות הכתובות בלע"ז שאתה קוראן חטף קמץ כמו (צראשית לט) כשמעו, דברי ר"ע,

ר"א אומר, כיון שבגד בה אציה שמכרה לשפחות, שוב אינו רשאי למוכרה דאין אדם מוכר את כמו לשפחות אחר שפחות, אבל לאחר אישות מצי לזבוגה,

ואמרי' הסם דר"ע סבר יש אם למקרא, צבגדו קרינא, ויש שמשצטין השמועה צמס' קדושין וגורסין ר"א סבר יש אם למקרא, ור"ע סבר יש אם למקורת וטעות הוא צידס, דל"כ מאי מקשי הכא צבכורות,

אלא הכא בהא קמיפלגי, ר' יהושע סבר [תרומה] הראויה לך שמור, ושאניה ראויה לך לא תשמור, ור"א הא נמי ראויה היא, שמא יבוא אליהו ויטהרנה,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר"ש,

מתקיף לה ר"נ בר יצחק הי ר"ש, אילימא ר"ש דמתני' דאמר צממתי יקין, אע"פ (שיש צו) [שהוא עושה] מוס, ולא קאמר דיחטע עליו, עד השתא לא אשמעינן שמואל, דבר שאין מתכוין מותר,

והא ר' חייא בר אשי אמר רב, הלכה כר' יהודה צמס' שבת (דף כג) דאמר דבר שאין מתכוין אסור, ורב חנין בר אשי אמר שמואל הלכה כר"ש ולמה ליה מו לאשמועי' הכא, ורב חייא בר אבין מתני בלא גברי בלע"ז רב חייא ורב חנן, רב אמר הלכה כר' יהודה, ושמואל אמר הלכה כר"ש?

אלא ר"ש דברייתא דאמר אף ישחט על אותו המוס, כיון דלא היה דעמו להטיל צו מוס כדי להחיר, אלא כדי שלא ימות, לא קנסין ליה,

אבני חן למסכת בכורות

דלא עבדא לאיסורא דהא לא עבד אביו איסורא, דהא מת קודם המועד,

אכל הכא עבד איסורא דמטיל מוס נקדשים מאי, לדידיה קנסו רבנן, והא ליתיה, או דלמא לממוניה לנכר קנסו רבנן, והא איתיה?

א"ל תניתוח, שדה שנתקוצה שנטל קוציה ממנה שהיו חלושין ומפוזרין זה בשביעית, תזרע למוצאי שביעית דליכא למיקנס מידי דהא לא עבד בשביעית עבודה חשובה,

נימייבה מודעלה ע"י עגלות ומשוואות של זבל, נידירה על ידי דיר זהמות, שמעמידין ומשכיבין אותה חדש או חדשים כדי לזבלה, לא תזרע למוצאי שביעית דקנסין דעבד עבודה חשובה בשביעית,

ואמר (רב אסי) [ר' יוסי] בר' חנינא, נקטינן מסורת מאבותינו, מנהג מרביתנו. עירובין ה.], הטיבה ומת, בנו זורעה, אלמא לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן,

אמר אביי נקטינן,

דף ל"ה ע"א

טימא טהרות [חבירו] ומת, לא קנסו בנו אחריו לשלם, אע"ג לדידיה קנסו, כדאמר' בפ' ארבעה אבות מיקין (צ"ק ד), מ"ט היזק שאינו ניכר שהי טהרות מונחות לפניו, ואין היזק ניכר בזה לא שמיא היזק לחיוביה, אפי' לדידיה מדאורייתא, [ואינו אלא] קנסא דרבנן, לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן:

*****

[על פי רוב אורך החיים של הבחמה, תלוי בגודל הבחמה, וכל מה שהבחמה גדולה יותר, חייה ארוכים יותר, ולכן הבקר חייהם ארוכים יותר מן הצאן, והצאן חיים לערך 10-12 שנים, ואפ"ה אין חייה המעשיים של הצאן רק משנת 3-6 לימי חייה, ואחר השנה ה7 מתחילה להזדקן].

מתני': מעשה [הלשון "מעשה" יש הרבה במשנה, אבל שיתחיל המשנה בהמילה "מעשה" צריך חיפוש] **בזכר של רחלים** # [למה לא אמר "איל"?] [זקן [אן אלטער], ושערו מדולדל לפי שלא היה נגזו מעולם, וראהו קסמור [קסדור] [inquisitor] [קרימינאל ריכטער. יבין] ממונה אחד, ואמר מה טיבו של זה שהניחו להזקין כל כך, אמרו לו בכור הוא, ואינו נשחט [פי' שכן אמרה תורה] אלא א"כ היה בו מום,

נטל [הקסדור] פיגום רומח וצרם אזנו, ובא מעשה לפני חכמים, והתירו שהי אין לומר שהעבד כוכבים הוה להמירו נמכין, שהי אינו יודע

אליעזר בממונו בגופו לא קנים], רבנן אדרבנן נמי לא קשיא, הכא במאי דעבד קנסוה, הכא במאי דעבד קנסוה,

במאי איכוין למושרייה [במה רצה להתיר את הבכור] בהאי מומא, בהאי מומא קנסוה רבנן, דבהאי מומא לא לישתרי ליה עד שיזיל לו אחר,

והכא [בקוצין בהרתו] במאי דעבד קנסוה, איכוין לטהורי נפשיה בהאי קציצה, בהאי קציצה קנסוה רבנן וכיון דהך קציה אינה מועלת לטהרו, נמלא טמא עולמית, דחשדינן לנגע כמאן דאיתיה דמי, ימר דלי הוה ציה הוה מיתסי,

בעי רב פפא, [במשנה דנגעים לעיל בדברי ר"א דאמר לכשזולד לו נגע אחר "יטהר" הימנו] דמשמע מיד כשיזולד בו נגע אחר, יטהר מן הראשונה, או "יטהר" תנן דמשמע כשיזולד נגע אחר, ויטהר ממנו מן האחרון, אז יטהר [גם] מן הראשון,

למאי נפקא מינה הא א"נ יטהר תנן, הא טמא הוא מן האחרון, עד שתרפא (ממה נפשך) וממה נפשך טומאה שייכא ציה, לחתן שנראה בו נגע דנגע האחרון נולד לו צימי חמנות דתנן חתן שנראה בו נגע, נותנין לו ז' ימים לו ולאצטליתו טליתו אם נולדו זה נגעי בגדים ולבסותו שלא יראה כהן את הנגע, דכל כמה דלא חזי ליה כהן, ולא מטמא ליה לא הוי, טמא דצכה תלא רחמנא, וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל,

אי אמרת יטהר תנן, מקמייתא טהר ליה מיד כשנולד זה, ומה אינו טמא דנערינן ליה יומי דחמונה, או של רגל לכל אדם לבתרייתא נטרין ליה ז' ימי משתה, אלא אי אמרת ויטהר תנן, סוף סוף לא מהי ליה מיד, הא דנערינן ליה דאין טהור מראשונה עד שתרפא אחרונה כי לא מטמא לבתרייתא, הא מיטמא וקאי מקמייתא מאי? 2. תיקון,

בעי מיניה ר' ירמיה מר' זירא, צורם אוזן בבכור ומת הנזרם, מהו לקנום בנו אחריו שלא יאכל מאותו צור עולמית,

אם תימצי לומר במסכת גיטין דהמוכר עבדו לעובדי כוכבים ומת, קנסו בנו אחריו דקיימא לן קונסין אותו לפדותו עד עשרה דמיו, ומינעיה לן ההם אם מת המוכר מהו לקנום בנו אחריו, אם תימצי לומר ולמיפסע בההיא דקונסין, ההם דינא הוא דכל יומא ויומא מפקע ליה ממעות,

אם תימצי לומר הא דאמרין במ"ק (דף יב), כוון מלאכתו במועד ומת המכין מלאכתו במועד, דמניח כרמו לצור, ואומר במועד אצטרנה שהי דבר האבוד הוא, והמירוהו חכמים במועד, תאבד ולא יצטרנה הואיל ולכן נמכין, ומינעיה לן ההם, אם מת קודם המועד, מהו לקנום בנו אחריו, ולא יצטרנה במועד, ואם תימצי לומר לא קנסו בנו אחריו ההם הוא דלא קנסין לבנו, משום

אבני חן למסכת בכורות

שע"י מוס שיעשה צו ישמע, אלא א"כ נפל מאליו, (ואחר) [ראה] שהתירו, הלך [הקסדור] וצירם באוני בכורות אחרים, ואסרו,

פעם אחת היו תינוקות משחקין בשדה, וקשרו זנבי טלאים זה בזה, ונפסקה זנבו של אחד מהם, והרי הוא בכור, ובא מעשה לפני חכמים, והתירו,

ראו [התינוקות] שהתירו, הלכו וקשרו זנבות בכורות אחרים, ואסרו [חכמים],

זה הכלל, כל שהוא לדעתו שלהטיל מוס נמכין להמירו אסור, שלא לדעתו מותר:

נב: [שנינו במשנתנו] פעם אחרת היה כו': וצריכא [המשנה לאשמועינן שתי העובדות של הגוי, ושל התינוקות], דאי אשמועינן עובר כוכבים דהמירו בכור ראשון על ידו דלא אתי למיסרך משום דליכא למימר אחי האי עובד כוכבים למיסרך, ללמד להטיל מוס נקדשים, דסיריחא דעובד כוכבים לא איכפת לן, שהרי נהוג הוא בצאקורא, אבל קטן, דאתי למיסרך אימא לא [לא יתירו אף בפעם הראשונה],

ואי אשמועינן קטן, משום דלא אתי לאיחלופי בגדול דמאן דחוי דהמירו חכמים בזמן הבא לו ע"י תינוקות, לא אחי למימר אי שדי גדול מומא מישמרי, דגדול נקטן לא מיהלף, אבל עובר כוכבים דאתי לאיחלופי בגדול אימא לא, צריכא,

א"ר חסדא אמר רב קטינא, לא שנו דמומר הכור ע"י העובד כוכבים, אלא דא"ל לקסדור אינו נשחט אא"כ היה בו מום דמשמע שיפול צו מוס ממילא, דליכא למימר דמדכריהם למד עובד כוכבים דניחא להו שיפיל צו מוס, אבל אם א"ל אם נעשה בו מום משמע ע"י אדם, כמאן דא"ל זיל עביד ביה מומא דמי [ואין הכבוד נותר ע"י מום זה],

אמר רבא, מכדי [שני הלשונות "אא"כ היה" ו"אלא אם נעשה"] מומילא הוא שלא היה יודע העובד כוכבים שיהא מותר על ידו, ולא להמיר נמכין, מזה לי היה, מה לי נעשה, אלא נעשה נמי מומילא הוא, ולא שנא [והבכור מותר]:

[שנינו במשנתנו] זה הכלל כל שהוא לדעת אסור: לאיתויי מאי? לאיתויי גרמא אם הניח צק ודבילה ע"ג און הבכור, כדי שיבא הכלב ויטלנו:

[שנינו במשנתנו] שלא לדעת: לאיתויי מסיח לפי תומו שלא שאלס קסדור מה טיבו, אלא הם עמין מסיחין לפי תומם, ואומרים ראה לא ישחט זה לעולם אלא ע"י מוס, ולא נמכונו לכך שטייל צו מוס:

מתני': היה בכור חיל מנגח רדפו רדפו לאדם לנגחו ו בעטו אדם לבכור ועשה בו מום, ה"ז שוחטין עליו ואפי' כהן, לפי שלהלכו נמכין:

נב: א"ר פפא, לא שנו אלא שבעטו בשעת רדיפה, אבל לאחר רדיפה לא,

פשיטא? מהו דתימא צעריה מה שרדפו הוא דמדכר # [פ' והרי הוא בעניו באילו עכשיו בועט בו], קמ"ל,

איכא דאמרי, אמר רב פפא, לא תימא בשעת רדיפה אין, אבל שלא בשעת רדיפה לא, אלא אפילו לאחר רדיפה נמי, מאי טעמא, צעריה [הוא] דמדכר,

א"ר יהודה, מותר להטיל מום בבכור, קודם שיצא לאויר העולם דכור אינו קדוש עד שמקדשו חס,

אמר רבא, גריא באודניה גדי אוניו ארוכות, וקודם שיצא כל ראשו, נראין אוניו, ויכול להטיל מום, דכל זמן שלא יצא כל ראשו אינו כילוד, אימרא בשפותיה ששפתיו נראין תחלה, ואוניו קשורות ואין נראות, עד שיצא כל ראשו,

איכא דאמרי, אימרא נמי באודניה [שה יכול להטיל מום גם באוניו, ואינו חשוד שהטילו לאחר שיצא כל הראש], אימור [שיכול לדונו לזכות ש] דרך צדעיו טופל"ש נפק [יצא הישה מן הרהם],

אמר רבא, אם לבכור יש לו מום בתוך פיו אבל ולא מיחזי וכי אכיל לא מיחזי [אין המום נראה] אפילו הכי, [אם] כי פעי זעק ופומח פיו הרבה ומיחזי, הוי מומא מוס שנגלוי ונשחט עליו, דאמרי צפירקין דלקמן (דף לו) דאינו נשחט אלא על מוס שנגלוי,

מאי קמ"ל, תנינא, החוטין ככי [gums] דשיני שקורין ינצי"ה החיצונות אותם שלפנים, כנגד חוטמו שטייל שנפגמו מהם מעט, או ושנגממו שנחתכו ברחצן מלמעלה בעומק, ולא חסרו כלום, הוי מוס הואיל ונראה אותן חוטין,

הפנימיות שהשיניים הגדולות קבועות בהן שקורין מייסיליר"ש, שנעקרו לגמרי הוי מוס כדמפרש ואזיל, הואיל וכי פעי מיחזי, אכל פגימה או גימוס אינו ניכר בהם, שהרי חצולות [פ' טמונות] בפה, כו"ט הוי פנימיות מוס אפילו בעיקרה לאו משום דכי פעי מיחזי?

אמר רב פפא, רבא נמי טעמא דמתני' מפרש, מאי טעמא

אבני חן למסכת בכורות

נעקרו הוי מומא, משום דכי פעי מיחזי:

דף ל"ה ע"ב

מימר אמר, לא שביק האי ישראל, כהן צורבא מרבנן, ויהיב לדידי דתסם רועה עס הארץ הוא,

רועי כהנים רועי צהמות של כהנים והן ישראל אע"פ שהרועים ישראל אינן נאמנין להעיד על צרכו של רבו כהן, דחיישינן לגימא, וכ"ש כהן לכהן רועי כהן וצהמות של רבן כהן [דלא] אין נאמנין, דחיישינן לגומלין, וחיישינן לגימא,

ואתא ר"ש למימר, נאמן על של חבריו אכהן לכהן קא, וקאמר דנאמן אכהן הרועה על של רבו, דלא חיישי' לא לגומלין ולא לגימא, ואינו נאמן על של עצמו,

ואתא ר"מ למימר, החשוד על הדבר כהנים חשובים על הצבורות, לא דנו ולא מעידו ופליג אדר' שמעון דשרי אפי' כהן לכהן, ופליג אדמתא קמא דאמר רועי צהמות ישראל ואפילו הן כהנים נאמנין, [פי' דר"מ סבר] (והרועים) [דהרועים] כהנים אין נאמנין,

בשלמא למ"ד [שיטת השניה, דרועי כהנים נאמנים], רועי ישראל והן כהנים נאמנין, היינו דאתא ר"מ למימר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו [דרועי כהנים אינם נאמנים], אלא למ"ד [שיטת הראשונה] רועי כהנים בי ישראל אין נאמנין, מאי אתא ר"מ לאשמועינן, היינו ת"ק דהאמר ת"ק נמי, דכהן אינו נאמן?

[ומתירין] איכא בינייהו דר' יהושע בן קפוסאי, דתניא רבי יהושע בן קפוסאי [כי אתא רבין אמר, לא יהושע בן ירוח הוה, אלא יהושע בן קפוסאי היה, חתנו של רבי עקיבא. שבת קמז]. אומר, בכור בי כהן, צריך שנים מן השוק להעיד עליו שנים כל שכן, ואפילו כהנים, אכל כהנים שצדימו לא,

ת"ק אית ליה דרבי יהושע בן קפוסאי, דקאמר ת"ק רועי כהנים צין די ישראל, צין די כהנים כדפרישית טעמא, אין נאמנין, אכל כהנים דעלמא נאמנין, ואפילו אצבורות דכהנים, ולא חיישינן לגומלין, אלא צרועה דקאי גביה, וסבר אעיד את רבי, והוא יעידני כשיתן לי ישראל בעלמא צכור, ור"מ לית ליה דר' יהושע לגמרי, דכיון דנחשדו כהנים על הצכור, לא דן ולא מעיד אפילו כהן דשוק, ואפי' הצכור ציד ישראל,

רשב"ג אומר, אפי' בנו אפי' בתו ר"ש לטעמיה, דאמר נאמן הוא על של צכור, ואציו היינו נמי צכור, דאין כהן נחשד אלא על של עצמו,

ר' יוסי אומר, אפי' עשרה והן בני ביתו אין מעידין עליו אכל מן השוק עד אחד נאמן, דלר' יהושע צריך שנים מן השוק,

מתני': כל המומין הראויין לבא בידי אדם שיש לומר אדם הטילו בו, כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נקדקה אזנו רועי ישראל נאמנין לומר מאליהן נאערו לו, רועים כהנים אינן נאמנין דנחשדו צדכר,

וצגמרא מפרש מאי קרי רועי ישראל, ומאי קרי רועי כהנים, האי דנקט ראויין לצא צידי אדם, לפי שיש מומין שאין ראויין לצא צידי אדם, כגון בעל חמש רגלים, או עינו אחת גדולה כשל עגל או קטנה כשל אוח, דהוי מוס שאין אדם נחשד עליו # [הלשון קשה דהול"ל דהוי מוס שאי אפשר ע"י אדם],

רשב"ג אומר נאמן הוא, על של חבריו, ואין נאמן על של עצמו,

ר"מ אומר, החשוד על הדבר, לא דנו ולא מעידו דרשב"ג ור"מ מפרש צגמ':

גמ': ר' יוחנן ור' אלעזר [פליגי בדברי המשנה],

[שיטה הראשונה] חד אמר מתני' דקתני רועי ישראל אפילו הן עומדים בי כהנים צבית הכהנים שהצבור שלהם נאמנין, לגימא לא חיישינן דליחשדיה שמא על ידי אדם צא לו צבוונה, ורועה זה משקר וצא להמירו, כדי שישתטו רבו כהן, ויחילונו ממנו עמו,

והא דקתני רועי כהנים הכי קאמר רועים שהן כהנים, אין נאמנין אס הצכור בי ישראל אין נאמנין דנחשד האי כהן רועה שהוא עצמו הטילו בו, מימר אמר, כיון דקא מרחנא ביה, לא שביק לדידי ויהיב לאחריני [רש"י מכאן ועד סוף העמוד נדפס בע"ב] @ ויהיב ליה לכהן אחרינא,

והוא הדין [רועה] כהן, לכהן [לבעלים כהן] @ כלומר ומסביר נפקא לן, דכהן רועה אינו נאמן להעיד על הצכור של כהן אחר, דחיישינן לגומלין @ דסבר אעידנו עכשיו, והוא יגמול לי כשיתן לי ישראל צכור תס, ואטיל צו מוס, ויצא כהן זה ויעידני שמאליו נפל צו מוס,

ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, נאמן הוא על של חבריו @ צין רבו צין אחר, דלא נחשדו כהנים, אלא על הצכור עצמו, שצבר נחמו לו ישראל, ואינו נאמן על של עצמו,

ואתא רבי מאיר למימר, החשוד על הדבר @ דהיינו כהנים שנחשדו על הצבורות לא דנו ולא מעידו @ ולקמיה פריך ר"מ היינו ת"ק,

[שיטה השניה, ולשיטה זו, רועים כהנים נאמנים דלא חיישינן לגימא, ולשיטה הראשונה רועים כהנים אינם נאמנים דחיישינן לגימא] וחד אמר @ מתמיתין דקתני רועי ישראל נאמנין, ה"ק, רועי צהמות ישראל והן כהנים אע"פ שהן כהנים הרועים, נאמנין דמה לו לשקר,

אבני חן למסכת בכורות

שצצית [משפחתו של כהן], שמאליו נפל צו, אלמא אין נחשד אלא כהן צעל הצית, שהצבור שלו, כר"ש?

אימא כל בעלים עומדים בניו וצני ציתו עומדין עמנו בחוץ, ומעיד עליו רועה שהיה צצית ולא חיישי',

אי הכי מאי למימרא פשיטא הואיל וכל צעליו עמנו, מי יטילנו (כו')?

מהו דתימא ניהוש' לחשדא דרועה גופיה טיילו צו [שיחשדו שמא נשאר אחד מבני הבית. תוס'] קמ"ל,

ל"א אימא כל צעלים עמנו, כלומר אי אמרי סהדי כל צעליו של צבור דהיינו הוא וצני ציתו היו עמנו בחוץ, ונכנס הצבור שלם צצית ואלא חצול, מעדין כלומר עדותן עדות ושרי, הואיל ולא היה איש צצית, נישום לחשדא [נישום לגרמא] שמא הם גרמו לו מתחלה, שהניחו לו דצילה על האון, אי נמי עשו לו גומא, ונפל שם,

והלכתא כרשב"ג, ודוקא בנו ובתו, אבל אשתו לא [אבל אשה אחרת נאמנת], מ"ט, אשתו כגופו דמי,

א"ל רב פפא לאביי, לרבי מאיר דאמר החשוד על הדבר, לא דנו ולא מעידו [והכהנים חשודין להטיל מום בבכורות], וקאמר רבי מאיר [עוד מימרא] החשוד לדבר אחד, חשוד לכל התורה כולה @ היכא דמוחק לן דעובר על דבר א', כהנים הכי נמי דלא דייני דינא, והכתיב דברים כא ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע [באופן שהם בקיאים בדרכי בני האדם ומוציאם, כמו שראו הם ואבותיהם] [פ'] כהנים בני כהנים], ואולי יכירו מי נתלכך בחטא זה [בעגלה הערופה דלא נודע מי הכהן] בדיעת דרכיו ומעלליו, ויתגלה הדבר. ספורנו?

דף ל"ו ע"א

[ומתיר] אימר דא"ר מאיר לחששא [שיש חשש שיטילו מום בבכור], לאחזוקינהו נשודים מי אמר ר"מ [הב"ח גורם את שאר הדיבור לעיל],

*****

[בשנת תשע"ב בערב חנוכה לומדים כאן דף ל"ו, וזה רמז נאה לל"ו נרות של חנוכה],

איבעיא להו עד מפי עד, מהו לעדות בכור שלא הטיל צו מום זה ככוונה?

רב אסי אסר, ורב אשי שרי,

א"ל רב אסי לרב אשי, והא תנא דבי מנשה, אין עד מפי עד כשר, אלא לעדות האשה שמת צעלה צמדינת היס?

כמאן אזלא, הא דאמר רב חסדא אמר רב קמינא, ספק בכור שנולד בי ישראל דשל ישראל הוא [דלאחר שנופל בה מום אוכלא ישראל], כגון רחלה שלא זכרה, וילדה שני זכרים, דאמר' צפ"צ [לעיל ח] אחד לו ואחד לכהן, ואת שלו הוי ספק, שמא ילא ראשון, וירעה עד שיומם, ואוכלו ישראל, צריך שנים מן השוק להעיד עליו שלא הוטל צו מום ככוונה, כמאן כר' יהושע בן קפוסאי דמי היכי דצבור צי כהנים, צעי שנים מן השוק להעיד עליו, ה"נ ספק צבור ציד ישראל [אם ישראל אוכלו],

ר"נ אמר, בעלים מעידין עליו ספק צבור ציד ישראל, אפילו צעליו ישראל נאמן, דכהנים נחשדו על הצבורות, ולא ישראל, ואפילו על ספק צבור שנאכל להם,

דאי לא תימא הכי אלא צעלים חשודים עליו, אס כן הוי ישראל חשוד על המומין, מעשר [בהמה] לר"מ מי מעיד עליו מי מעיד על מומו, הא א"ר מאיר החשוד על הדבר נעלמו, אינו מעיד לאחרים, כדחזין ר"מ פוסל אפילו כהנים דשוק,

מעשר צמחיה, הא ודאי מהימן אפילו צעליו, דאי דהא אי בעי הוי שרי ביה מומא צהימר בכוליה עדריה קודם שיעשר, דאכמי לא קדשא חד מינייהו,

אלא הכי פריך ספק בכור [פ'] ד"דאי בכור" אינו ראוי אלא לכהנים, וישראל נאמנים עליה, אבל ספק בכור גם ישראל חשוד עליה, ולכן קשה מי מעיד עליה [לר"מ אי צעלים חשודים עליה, נמצאו ישראל חשודים על ספק צבור, וכ"ש כהנים, דהא אי הוה נמי צהמנות עדר כהן, ספק צבור הולד צעדרו, צעי אמתו עד שיומם, דכהנים לא נפטרו מנכור צהמה טהורה צפרק שני [לעיל יג], וא"כ מי מעיד עליו,

וכי תימא, ה"נ דלית ליה [לספק בכור] תקנתא לרי מאיר,

והתנן, שהיה רבי יוסי אומר, כל שחליפיו ביד כהן כגון האי ספק צבור, שהכהן נטל את אחיו [פ'] אם נולדו שני זכרים ואין ידוע איזה מהם הבכור [ראה לעיל ריש יח:] פטור ישראל מן המתנות דזרוע ולחיים וקיצה, דעשו שאינו זוכה מוכה, כדאמנן צפרק שני (דף יח), ור"מ מחייב ומדמחייב ליה רבי מאיר צמתנות, מכלל דבר אכילה הוא,

אלא ש"מ בעלים מעידין עליו, [דרק] כהנים הוא דחשידי אמומי, [אבל] ישראל לא חשידי אמומי,

***

איתמר, ר"נ אמר, הלכה כרשב"ג דאפילו צנו וצמו, רבא אמר, הלכה כר' יוסי [אפי' עשרה והן בני ביתו אין מעידין עליו],

ומי אמר רבא הכי [רבני ביתו אינם נאמנים], והאמר רבא, [היו מעידין ש] בעלים כהן צעליו של צבור עומדים עמנו בחוץ עמנו עומד בחוץ נכנס ונכנס הצבור שלם צצית, ויצא חבול מעידין עליו אותם

אבני חן למסכת בכורות

תני, אלא לעדות, שהאשה כשרה לה בלבד וצדקות צבור נמי אשה כשרה, דאמרינן הלכתא כרצון שמעון ואפי' צח,

רב יימר אכשר עד מפי עד בבכור, קרי עליה מרימר, יימר שרי בוכרא יימר המסיר בכורות, לשון גנאי, והלכתא עד מפי עד כשר לעדות בכור,

מתקיף לה מר בר רב אשי, מאי שנא מההוא גברא דאוגר [השכיר] ליה חמרא לחבריה, וא"ל לא תיזיל באורחא דנהר פקוד, דאיכא מיא, זיל באורחא דנרש דליכא מיא, אזיל באורחא דנהר פקוד ומית חמרא, ואתא וא"ל באורחא דנהר פקוד אזיל, ומיהו מיא לא הוו,

ואמר רבא מה לו לשקר, אי בעי אמר באורחא דנרש אזיל,

ואמר אביי מה לו לשקר במקום עדים דאנן סהדי דכל שעתא איכא מיא לא אמרינן וה"נ כיון דאנן סהדי דכהנים חשודים על המומין, לא נימא מה לי לשקר?

הכי השתא, התם ודאי איכא מיא, התם [וכי] ודאי שרי ביה מומא צממיה, חששא הוא, ובמקום חששא, אמרינן מה לו לשקר,

יתיב רבינא, וקאמר להאי שמעתא דר' אילעאי [לא היו מחזיקין בו שהוא בכור, ובא אחד ואמר בכור הוא ומומו עמו נאמן], בלא גברא צממא אמר ליה לא היו מחזיקין בו שהוא בכור כו', א"ל רבא זוטא לרבינא, אנן משמיה דר' אילעא מתנינן לה,

רבי צדוק [שהיה כהן] הוה ליה בוכרא, רמא ליה שערי, בסלי (נסריה ביילי ערובה ערבה קלופה. ראה רא"ש) [נצרים של ערבה קלופה. שם], בהדי דקאכיל איבוע שיפתיה,

[בענין זה בברכות כו: לגבי תפלת ערבית חובה או רשות, שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו על שבויה את ר' יהושע] אתא לקמיה דרבי יהושע, אמר ליה [רבי צדוק] כלום חילקנו בין חבר לעם הארץ ומי חשדינן אנא למישדי ציה מומא צמונה ככהן עס הארץ? אמר לו רבי יהושע הן חלקנו ולא חשדמ,

אתא לקמיה דרבן גמליאל, אמר ליה חילקנו בין חבר לעם הארץ? אמר ליה רבן גמליאל לא, אמר ליה והא רבי יהושע אמר לי הן,

אמר לו המתן עד שיעלו בעלי תריסין מגינים [מדמה את הת"ח לאנשי צבא שלובשים מגינים shields], תלמידי חכמים הנלחמים במלחמה של מורה [תלמידי חכמים המגינים על הדור. תוס' הראש ברכות כו:]: לבית המדרש,

כיון שנכנסו לבית המדרש עמוד [בפ' נערה בנדרים בירושלמי דריש מדרבתי ועמודו שני האנשים בו"ו דשואל הלכות ואגדות צריך לעמוד. תוס'] השואל [ר' צדוק. רג, וראה בבן יהוידע שמביא את דברי הפתח עינים] ברכות

א"ר אילעא, לא היו מחזיקין בו בטלה שהוא בכור, ובא כהן אחד בעליו ואמר שהוא בכור, ומומו עמו שלא הועיל מוס זה צמונה, ואפי' לאחזויי לחכס, אי קצוע הוא אי עובר הוא, נאמן דהפה שאסר ואמר בכור הוא, המיר ואמר מומו עמו,

מאי קמ"ל, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, תנינא, האשה שאמרה אשת אישי הייתי ולא היינו מחזיקין בה שהיא אשת איש מעולם, וגרושה אני, נאמנת ומומרת להנשא, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר?

מהו דתימא, התם הוא דאי בעיא לא אמרה כלומר אי הוה חשידא להנשא צמיי בעלה בלא גירושין, הוה שחקא ולא אמרה אשת איש היימ, דהא צפנייה מחזיקין לה [לכן אנו מאמינים גם שהיא גרושה],

אבל הכא דלא סגי [פ' אי אפשר] דלא אמרה [שלא יאמר לחכם] בכור הוא [כדי] דלימא ליה חכס מוס קצוע הוא, או עובר, [ועל כרחך צריך הוא לישאל את החכם, שאם אינו אומר שהוא בכור לא יזקק החכם לבדוק אותה] דקדשים בחוץ לא אכיל דקדשים תמימים, אין הכהן נחשד לאכול צחוק, דבר כרת הוא*, אבל נחשד להטיל צו מוס, דלאו בעלמא הוא, ולא יהא נאמן [שלא אמר שהוא בכור מרצונו הטוב],

*[אע"ג דגם במוס עובר אם שחטו בחוץ פטור מכרת, כדתנן בובחים ק"ב. בעלי מומין, בין בעלי מומין קבועין בין [ע"ב] בעלי מומין עוברין שהקריבן בחוץ פטור, ר"ש אומר: בעלי מומין קבועין פטור, בעלי מומין עוברין חייב בלא תעשה], וגם לר"ש התם אינו אלא בלאו? צ"ל דכיון דבתמימים לגמרי איכא כרת בשחיטתו בחוץ לכו"ע חמיר ליה לשחיטתו טפי גם במוס עובר ולא חשיד עליה כמו להטיל מום. ספר הוברות לר"י אברמסקי דף קפד],

אימא לא הפה שאסר הוא [פ' שלא אמר שהוא בכור מרצונו הטוב, אלא בדלית ברירה],

קמ"ל דנאמן, דאי משום הכי דהוא הטיל צו מוס הוה שרי ביה מומא דניכר אפי' לעס הארץ שהוא מוס ואכיל ליה ומו לא הוה צמי למיתי קמן, ולמימר בכור הוא, דהא אין אדם אחר יודע שהוא בכור, וצדקים צחוק נמי ליכא לספוקיה, דהא מוס ניכר שדא ציה, והיכא דאנן יודעין שהוא בכור ליכא למימר הכי, דבעל כרחך אחי לקמן, דאי הוה שחט ליה בלא מומחה, כיון דכולי עלמא ידעי שהוא בכור, הוה חשדי ליה,

אבני חן למסכת בכורות

כו: שדרכם היה שאין בעל השאלה שואל מן החכמים בבית המדרש, אלא יש אחד ממונה על דבר זה שהוא ישאל כל השאלות אשר יגידו לו השואלין וכו' עיי"ש ושאל,

כלום חילקנו בין חבר לעם הארץ [פי' אם מאמינים יותר לת"ח]? א"ל רבי יהושע לאו, א"ל רבן גמליאל והלא משמך אמרו לי הן, יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך [וראה בתוס' דלא גרסינן "ויעיד בך", לא כאן ולא בפרק תפלת השחר, דמה עדות שייך כאן, אלא בסנהדרין בריש פרק כהן גדול [יט.]. גרסינן ליה גבי עובדא דינאי, ואגב שימפא דהתם נכתב כאן],

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, היאך אעשה יכול להכחישו אילמלי אני חי והוא [המעיד] מת, יכול החי להכחיש את המת הייתי יכול להכחיש ולומר לא אמרתי, עכשיו שאני חי והוא חי היאך חי יכול להכחיש את החי ודאי קך אמרתי וחזרתי כי [אבל בתוס' פירשו כלומר סבור הייתי להעלים ואיני יכול, ובקונטרס פירש דודאי כך אמרתי וחזרתי כי, ואי אפשר לפרש כן בדברק תפלת השחר פסק שם הלכה כמתו],

והיה ר"ג [עומד] [יושב] ודורש # [משמע שהיה דורש כדרכו, ולא דוקא בהלכה זו], ור' יהושע עומד על רגליו [כיון שלא נתנו לו רשות לשבת], עד שרינגנו כל העם ואמרו לחוצפית המתורגמן [מעשרה הרוגי מלכות [היה, ושקול כנגד יונתן בן עוזיאל, דבשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף וכו'] [כדאמרינן סוכה כח.], כדקאמר במדרש של עשרה הרוגי מלכות [פי' על חוצפית המתורגמן]. שמכ"י, תוס'], עמוד שמוק ועמוד שמוק ושמוק:

מהני': נאמן הכהן לומר, הראיתי בכור זה לחכם ובעל מום הוא ואמר לי שמוס קצוה הוא ושמוסו, וכללד שיהו לו עדים שלא הטילו בו [דלא חשידי כהנים רק להטיל מום בבכור, שהוא חיוב מלקות, אבל לא חשיד להאכיל קדשים תמימים בחוץ שהוא בכרת. יבין עיי"ש וברע"ב]:

נב': אמר רב יהודה אמר רב, נאמן הכהן לומר לחכם בכור זה נתן לי ישראל במומו צום זה שבו, מאי טעמא, כל מילתא דעבידא לאיגלווי דאמי חסס ואמר לא המרמיו נך לא משקרי בה אינשי,

אמר רב אשי, אף אנן נמי תנינא, נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה, ובעל מום הוא, מאי טעמא לאו משום דאמרינן כל מילתא דעבידא לאיגלווי לא משקרי בה אינשי,

לא, לעולם אימא נך מילתא דעבידא לאיגלווי משקרי אינשי, והכא היינו טעמא דמאימנן התם הוא דקדשים בחוץ לא אכיל דלא חשידי כהני לאכול קדשים תמימים בחוץ, הלכך או לאו דשרי ליה חסס, לא הוה אמר שרף ליה, ושמיט ליה בלא התרת מומחה,

אבל הכא דקא מחוי ליה לחסס ואמר צום [זה] נתן לי ישראל, כדי שלא יטעך להציא עדים שמאליו נפל צו, כיון דחשידי כהני להטיל מום, ולמימר נפל מאליו חשידי נמי להטיל מום, ולמימר ישראל נתנו לי צומו,

מתיב רב שיזבי, האומר למי שאין נאמן על המעשר [פירות], קח לי ממי שהוא נאמן שאינו לוקם פירות מעט הארץ או ממי שהוא מעשר או ממי שלוקם מעט הארץ ומעשר דמאי קודם שימכרם, אינו שלית זה נאמן לומר שמנאמן לקמיו, אמאי נימא כל מילתא דעבידא לאיגלווי לא משקרי בה אינשי?

שאני התם

דף ל"ו ע"ב

דאית ליה לאשתמוטי ולמימר [שהשליח יאמר לבעלים, אם היה נתפס], אי לדיך לא מהימן [הגם שאתה קורא לאיש זה "אינו נאמן"], אלא הוה משיבא ליה מהימן, הלכך לא מירמס מעיקרא,

סיפא ודאי מסייעא ליה, מאיש פלוני דזכיר לו משלח שם הנאמן הרי זה נאמן השלית, דחיש שמא יתבעני וגמלאמי משקר, והך סיפא ודאי מסייעא ליה לרב יהודה, דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקרי בה אינשי,

התם כיון דאית ליה תובע מירתת כלומר מהא לא מסייעא, דהתם מירתת שלית, כיון דחזי דקפיד משלח להזכיר שם האיש, סבר ודאי יתבענו, אצל גבי צכור לא מירתת הא' כהן, דסבר מי יטרח לחפש אחר דברי, ולישאל לאותו ישראל אם נתנו לי צומו,

אמר ר' ירמיה בר אבא, מנא ליה ליהודה [לרב יהודה] הא לאמרן לעיל, נאמן כהן לומר, צכור זה נתן לי ישראל צומו, אנא בגידול קבעתיה אני שנימיה לגידול, והוא שנאה לרב יהודה וגידול קבע בדידיה [פי' שרב גידול לא שנאה כמו שאמרתי לו], והכי אמרי ליה לגידול נאמן ישראל לומר בכור זה נתתי לכהן במומו, ל"א בגידול קבעתה, לחסס א' גדול שנימיה,

ישראל, פשיטא [הלא ישראל אינו נחשד על הבכורות]? לא צריך בקמן שהיה קטן הטלה כשנתנו לו והגדיל, מהו דתימא לא קים ליה [ביה] בגויה, דמשום דהגדיל הטלה אינו מכירו, ושמן אחר הוא, והאי כהן הטיל צו מוס, קב"ל [שהישראל נאמן],

בסורא מתנו כלשנא בתרא [כמו שאמר ר' ירמיה בר אבא] נאמן ישראל, בפומבדיתא כלשנא קמא דאפי' הסהן נאמן והלכתא אפילו כלשנא קמא,

אבני חן למסכת בכורות

אמר רחמנא? אלא דאי בעי שדי ביה מומא, בכלי עדריה:

מהני: בכור שנשמית עינו דהוי מוס מוזהק, ושנקטעה ידו, ושנשברה רגלו, הרי זה ישחט על פי ג' בני הכנסת שאין חכמים [ובגמ' מסיק דהיינו במקום שאין מומחה], רבי יוסי אומר, אפילו יש שם כ"ג [ב"ד של עשרים ושלושה], אינו נשחט אלא על פי מומחה [לראות מומי בכור]:

גמ': רבי שמלאי ור' יהודה נשיאה, תרווייהו משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרי, ואמרי לה רבי שמלאי ורבי"ל תרווייהו משום ר' יהודה נשיאה אמרי, התרת בכור בחוצה לארץ שאינו ראוי להקריב, ואפילו בזמן בית המקדש, דמס' תמורה (דף כה) על פי שלשה בני הכנסת,

אמר רבא, ובמומין מובהקין, מאי קמ"ל, תנינא בכור שנשמית עינו, ושנקטעה ידו, ושנשברה רגלו, הרי זה ישחט על פי ג' בני הכנסת?

אי ממתניתין הוה אמינא, בח"ל אפי' מומין שאין מובהקין [על פי שלשה בני הכנסת], והאי דקתני [במתני'] מובהקין, להודיעך כחו דר' יוסי [דאפילו במומין מובהקין צריך מומחה], קמ"ל,

א"ר יהודה, א"ר ירמיה בר אבא, ספק אמרה לי ר' ירמיה משמיה דרב, ספק אמרה לי משמו' דשמואל, ג' מתירין את הבכור במקום שאין מומחה במומין מוזהקין,

מאי קמ"ל, תנינא הרי זה ישחט על פי ג' בני הכנסת?

אי ממתניתין הוה אמינא, [דמומין מובהקין מתירין ג' בני הכנסת אפילו] במקום מומחה, קמ"ל במקום שאין מומחה אין, במקום שיש מומחה לא,

אמר רב חייא בר עמרם, ג' מתירין את הבכור במקום שאין מומחה, ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם,

[ובפירוש] ג' מתירין את הבכור במקום שאין מומחה,

דף ל"ז ע"א

לאפוקי מדרבי יוסי דמתני',

שלשה מפירין את הנדר במקום שאין חכם, לאפוקי מדרבי יהודה דתניא, הפרת נדרים בג', ר' יהודה אומר אחד מהם

רפרם [שהוא עצמו היה רואה מומין בדלקמיה] בפומבדיתא [ושם היו סוברים שהכהן נאמן לומר שישאל נתן לו הבכור במומו], הוה ליה בוכרא, ויהביה ליה לכהן בלא מומא, אול שרא ביה [הכהן] מומא, יומא חד חלש רפרם בעיניה [ונודע הדבר], אייתיה האי כהן לצוכרא לקמיה למיחזי אס מוס קצוע הוא, וסבר ההוא כהן השתא חייס צעיניה, ולא יכיר שזה הוא שנתן לו בלא מוס, א"ל בכור זה נתן לי ישראל במומו, ארפסיניה לעיניה פתח עינו בכה, חזייה בשקריה שהכיר שהוא נתנו לו בלא מוס, א"ל [רפרם וכו'] לאו אנא דיהיבתיך לך,

ואפ"ה לא חש לה רפרם למילתא למימר דלא יהיה עוד כהן נאמן לומר בכור זה נתנו לי ישראל במומו, האי הוא דחציף שהרי הוא החזיק עצמו כחזוף לשני דברים, אחד שהטיל בו מוס, ועוד דהיה לו להראותו לחכם אחר, והראהו לזה עצמו שנתנו לו כ"ע לא חציפי [והכהנים נאמנים],

ההוא שרוע עינו אחת גדולה ואחת קטנה [שהוא מוס מובהק] דאתא לקמיה דרב אשי, אמר למאי ניוחש ליה, אי כהן הוא אי ישראל הוא שלא היה מכיר בזה אס כהן אס ישראל, ואמר ואפילו הוא כהן ומשוד על הבכור אין כהן משדא ש הרי בכור ומומו עמו כן נולד,

א"ל רבינא לרב אשי, ודלמא ישראל הוא, ואמר רב יהודה אין רואין בכור ישראל, אלא א"כ כהן עמו דשמה אס יאמר לו קצוע ישחטנו ויחלל הוא, דכיון דקצוע הוא, הרי הוא נאכל לכל אדם, אלא שגזילת כהן הוא, והאי לא חייס לגזילה ואכיל ליה,

א"ל הכי השתא התם גבי שאר מומין שאין מובהקין, איכא למיתשדיה לישראל שמה יגזול את הכהן, ואע"ג דאדם כשר הוא, כהא מילתא, דלא בעי לשחטנו אלא ע"פ מומחה, ד נהי דקדשים בחוץ לא אכיל דבכרת הוא השוחט קדשים בחוץ מיהו אממוניה דכהן אגזילה דכהן דלאו בעלמא חשיד,

הכא מכדי ידע דהאי מוס [שרוע] מובהק הוא, מ"ט אתיזה קמיה רבנן, משום כבודו דחכם, על כבודו דחכם לא [עביר] [עבר], איסורא עבר בתמיה ודאי לא יגזול:

מהני: הכל נאמנין על מומי מעשר להעיד שמאליו נפל בו, ובספק מעשר קאמר כגון קרא לתשיעי עשירי דאמר' צפ' אחרון [לקמן גט] אינו נאכל ואין לו תקנה אלא במוס:

גמ': מ"ט, דאי בעי שדי ביה [השתא ס"ד דקאי על השה היוצא] מומא מעיקרא,

מי ידע הי נפיק בפתח עשירי שטיל בו מוס מעיקרא, וכי תימא מפיק ליה בריש עשרה כלומר בעשירי, ויקרא בו לא יבקר בין טוב לרע

אבני חן למסכת בכורות

חכם,

את הדמים והוא יכול קצת [מדמים], [בתמיהה],

ואלו הן דברים שהנפש קצה בהן, נבילות, וטריפות, שקצים ורמשים,

במקום שאין חכם הא יש חכם הוא לצדו ממירו כגון מאן הו אומו חכם? אמר רב נחמן כגון אנא,

ואלו הן דברים שאין הנפש קצה בהן, בכורות, טבילים ויין נסך,

[כמו אמר מר] ר' יהודה אומר אחד מהן חכם, מכלל דהנך כל דהו בתמיהה, כלומר אפי' עמי הארץ השנים, ועמי הארץ הארץ ראויין להצטרף? אמר רבינא, דמסתברי ליה [לשנים שאינם חכמים] טעמי הלכות נדרים וסבר וסברי, ואומו חכם ילמד את השנים [ולכן צריך שיהא אחד מהם חכם]:

*****

לא צריכא, כגון דזבין ליה הון השועט ממקום מוזא מקום המוס לשרא, דא"ל כהן אי לאו דאכלת אס היה צדי הוה מחזינא ליה כמו שהוא שוט ושרי ניהליה, כרבי יהודה דאמריין צפרק עד כמה [לעיל כח], השועט את הבכור ואחר כך הראה את מומו רבי יהודה ממיר,

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר אפילו יש שם כ"ג כו': אמר רב חננאל אמר רב, אין הלכה כרבי יוסי,

טבילים, אמאי יכול קצת, לימא ליה מוכר ללוקח [מאי אפסדתך, ומשי דא"ל מוכר] אי לאו דאכלתהו הוה מתקינא להו ואכלנא להו,

פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים? מהו דתימא הא קיימא לן במסכת גיטין (דף סו) רבי יוסי נימוקו עמו ומיהו הלכתא כוותיה, נמוקו עמו טעמו שהיה מציא טעם לדבריו כל שעה, קמ"ל,

יין נסך אמאי יכול קצת, [ומשני] כגון דלא זצין ליה יין נסך גופיה, אלא על ידי תערובת עירבו עם יין כשר ומכרן, לימא ליה, אי הדרתיה ניהלי הוה מוצינא ליה לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו, וברשב"ג,

תפשוט מהא דאמר רב חננאל משמיה דרב, אין הלכה כר' יוסי, תפשוט דהך קמיינא דאמר רב יהודה לעיל, ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל, ג' מתירין את הבכור, תפשוט [ד] משמיה דשמואל איתמר, דאי משמיה דרב תרתי למה לי למימר לרב תרתי זימני, דשלשה מתירין את הבכור, ואין הלכה כר' יוסי? חדא מכלל דחבירתה איתמר:

דתנן, יין נסך שנפל לבור, כולו אסור בהנאה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, ימכר כולו לעובדי כוכבים, חוץ מדמי י"ג שבו:

מהני: [בהן] השוחט את הבכור ומכר מזבחו ונודע שלא הראהו לחכם מזה שאכלו הלוקחים אכלו, ויחזיר להם הדמים משום קנס, דאסור ספק הו, ומה שלא אכלו, הבשר יקבר דכור חס אסור בהנאה ויחזיר את הדמים,

פרק ששי על אלו מומין

וכן השוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה, מה שאכלו אכלו, ומה שלא אכלו הם, יחזירו לו את הבשר, והוא יחזיר להם את הדמים,

מכרוהו הלוקחים לעובדי כוכבים, או הטילוהו לכלבים הואיל ולא גרס להו אסורא ישלמו לו דמי בשר טרפה מזל, והוא יחזיר להם המותר:

מהני: על אלו מומין שוחטין את הבכור,

גמ': ת"ר, המוכר בשר לחבירו, ונמצא בשר בכור, פירות ונמצא טבילים, יין ונמצא יין נסך, מה שאכלו אכלו, ויחזיר להם את הדמים,

נפגמה אזנו מן החסידים מנחם שקורין טגדי"ן [פ' חלק העליון של האזן], אבל לא העור דהדר בריא ולא הו מומא, והאי עור היינו אליה רכא של אחן,

נסדקה [החסידים] אעפ"י שלא חסרה,

ר' שמעון בן אלעזר אומר, דברים שהנפש קצה בהן מואסת, כמו ואקין צם (ויקרא כ), יחזיר להן את כל הדמים דכל מה שאכלו אינו נהנה להם משעה שנודע להם, ושאיין הנפש קצה בהם ינכה להם

אבני חן למסכת בכורות

מום עובר סברא הוא, השתא מיפרק לא פרקינן עלויה פסולי המוקדשין, משחט שחטינן עלויה צבור צחוק,

דתניא, ויקרא בו יא ואם פלגהמה טמאה אשר ל' איקריבו ממנה קרבן לה' ותשמיד את ההמה לפני הבה, בבעלי מומין הכתוב מדבר, אתה אומר בבעלי מומין (שנפדו) [שיפדו] הכתוב מדבר, או אינו אלא בבהמה טמאה ממש,

כשהוא אומר פסוק אחר, בויקרא בו יא ואם פלגהמה הטמאה ופדה בערקה הרי בהמה טמאה אמור, הא מה אני מקיים, אשר לא יקריבו ממנה, הוי אומר זה בעלי מומין (שנפדו) [שיפדו],

יכול יפדו על מום עובר, ת"ל אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', מי שאינה קריבה כל עיקר, יצתה זו שאינה קריבה היום אלא למחר,

איבעית אימא, א"כ דבעל מום עובר נמי נפדין, פסח ועור למה לי מלי להני ליה, דמשמע מומין קצועין ולא עוברין:

[שנינו במשנתנו] נסדקה אע"פ שלא חסרה: ת"ר, הסדק כל שהוא, הפגימה בין בידי אדם בין בידי שמים שטול עמו, מכלל דסדק בידי שמים לא?

אלא סדק ופגימה, בין בידי שמים בין בידי אדם,

וכמה שיעור פגימה? כדי שתחגור בה ציפורן שבעה צה פפורן, אם צודקין כצדיקם סבין:

***

[שנינו במשנתנו] נקבה מלא [כרשינא] וכו': ת"ר, כמה נקיבת האוזן, מלא כרשינה, ר' יוסי בר' יהודה אומר, בכערדשה [קמן מכרשינא, וראה להלן],

ואיזו היא יבשה? שאם תינקב ואינה מוציאה טיפת דם, ר' יוסי בן המשולם אומר, יבשה כדי שתהא נפרכת,

תנא, קרובין דבריהן להיות שוין, דבריהן דמאן, אילימא [לשעור יובש האוזן] דתנא קמא [שאם תינקב אינה מוציאה טיפת דם] ור' יוסי בן המשולם [כדי שתהא נפרכת], טובא איכא [הרי יש בניהם דרגות הרבה ביובש, בין אינו יוצא דם עד נפרכת],

אלא דתנא קמא [דאמר מלא כרשינא], ור' יוסי בר' יהודה [דאמר בכערדשה] דכרשינה אינה גדולה מעדשה אלא מעט,

נקבה פגימה [פ' נקב] אינה צלה חסרון, אצל סדק משמע נמי צלה חסרון [השיעור שיחשב הנקב מום, אם הוא] מלא כרשינה,

או שיבשה, איזהו יבשה? כל שתנקב, ואינה מוציאה טיפת דם,

ר' יוסי בן המשולם אומר, יבשה שתהא נפרכת כשממשמשי צה:

נב': אמאי [נחשב מום באוזן כמום לגבי בכור], פסח ועור כתיב שישחוט צבור עליהן, ומידי אחרינא לא, דכתיב דברים טו כא וקיימא צו' מום פסח או' עור [כל מום רע ל' א' תופקנו לה' אל' ה'ה:] וסמין ליה [בפסוק כב] בעקרב קאלקנו [הטמא והטהור ר' יהודי בעצבי וקאל] דהיינו צלה הקרבה?

ומשני כתיב נמי כא ו' כיידיה בו' "מום" [בין דאמרת שרק פסח או עור הוי מום למה אמר "מום"] דמשמע נמי מומין אחריני,

ואימא כי יהיה בו מום כלל, פסח או עור פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, פסח ועור אין, מידי אחרינא לא?

דברים טו כל מום רע חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חזרין, אף כל מומין שבגלוי ואינן חזרין,

ואימא [נוסף גם שצריך מום שבבטלו ממלאכתו], מה הפרט מפורש מומין שבגלוי, ובוטל ממלאכתו כגון פסח בטל מהילוך, ועור בטל מרבייה ואינו חוזר, אף כל מומין שבגלוי ובוטל ממלאכתו ואינו חוזר, אלמה תנן, נפגמה אזנו, מן החסחום ולא מן העור הוי מום, הא אינה בטילה משמיעה?

כל מום רע, ריבויא הוא דכתיב "כל" ולא דרשינן ליה בכלל ופרט,

אי הכי דרבינא הוא מומין שבסתר נמי נשחוט נמי עליהו, אלמה תנן, חומין יינצט"ש הרציונות שצאמצע הפה שנפגמו שחסרו מעט ושנגממו שנחסכו כספן צרוצו ולא חסרו אלא כעין סדק, והפגימות (מושלכ"ר"ש) [משילכ"ר"ש. פ' שנים הטוחנות. שט] שנעקרו,

דף ל"ז ע"ב

נעקרו אין, נפגמו ונגממו לא? בעינא מום רע אלא צגלי שמגולו וליכא,

אי הכי דכל מום רבינא הוא, מום עובר נמי, אלמה תנן, ולא מן העור?

אבני חן למסכת בכורות

דתנו, השדרה והגולגולת שלימין, מטמאין באהל, ושאר עצמות אין מטמאין [עד שיהא בהן רוב צנין, או רוב מנין, או רובע קב, ואם חסרו שדרה וגולגולת אין מטמאין] באהל, שחסרו, כמה חסרון בשדרה ולא יהא מטמא באהל, בש"א שתי חוליות, וב"ה אומרים חוליא אחת,

ובגולגולת, ב"ש אומרים, כמלא מקדה, וב"ה אומרים, כדי שינטל מן החי וימות [וממשיך לברר דחינו בסלע],

ויתב רב חסדא וקמביעיא ליה, כדי שינטל מן החי, וכמה? א"ל רב תחליפא בר אבודימי לרב חסדא, הכי אמר שמואל, כסלע,

ואיתמר [שנחלקו אמוראים בשם מי אמר רב תחליפא דבר זה לרב חסדא, שט], רב ספרא אמר, שמעתתא אמר ליה, ורב שמואל בר יהודה אמר, מתניתא אמר ליה דהכי אתנייה שמואל,

וסימניך שלא מטעה מי אמר שמעתא, ומי מתניתא תני רב שמואל בר יהודה לאשכחן מקומות הרבה בש"ס דאירי רב שמואל בר יהודה ב"ה מתניתא, תני רב שמואל בר יהודה במסכת ע"ז, [גצין רפואות [פרק] [ד] אין מעמידין [דף כח] [וצפ"ק דיומא],

וא"ל רב חסדא לרב תחליפא, א"ב דצית הלל [שאמרו כדי שינטל מן החי וימות, היינו] כסלע אמר, עשייתה דברי ב"ש ודברי ב"ה אחד [דגם כמלא המקדה שאמרו ב"ש היינו כסלע],

דתנו, מאור חלון שלא נעשה בידי אדם שנפל הכותל מאליו מעט צין צית לצית, שיעורו להציא טומאה מצית זה לצית זה מלא אגרוף גדול דכיון דלא נעשה בידי אדם, ציר מהכי לא חשיב, וזהו אגרוף של בן אבטיח שם האיש צעל צער,

א"ר יוסי, וישנו לאותו אגרוף כראש גדול של אדם,

[אבל אם] נעשה בידי אדם, שיעורו כמלא מקדה גדול של לשכה שמונת צלשכה, לקדוח את הצריך לצדק הצית, שהוא כפונדיון של האיטלקי, וכסלע נירונית [של נירון קיסר. ראה תמונה שט 196#] כלומר לה ולזה דומה, וישנו לאותו סלע ולאותו פונדיון,

דף ל"ח ע"א

כמלא נקב של עול שעושין בו נקב, ותוקעין בו יתד לקשור רצועות העול, אלמא מקדש הוי כסלע, ומאי חיכא צין צ"ש וצין צ"ה [בגולגולת, שב"ש אומרים כמלא המקדה, וב"ה אומרים כדי שינטל מן החי וימות], אישתיק רב תחליפא,

וא"ל רב חסדא שמואל דקאמר צ"ש בגולגולת מקדח וחיסומו שנינו

כעדשה אין [נקב כעדשה הוי מום] בציר מכעדשה לא, ורמינהי [ומביא ראיה מבריייתא זו שגם נקב קטן מכעדשה עושה מום], דברים טו ז' וְלִקְחֶתָּהּ אֶת־הַמִּרְצֵעַ וְנִתְּתָהּ בְּאֵזְנוֹ וְכָל־לֶחֶם וְאֵף לְאִמְתָּהּ תַּעֲשֶׂה־פֶּן, אֵין לִי אֵלָא מִרְצֵעַ, מִנִּין לְרִבּוֹת הַסּוּל קִיסָס שְׂרָשׁוּ מִד שְׁקוּרִין צְרוּק"א, וְהַסִּירָה קוֹץ, וְהַמְחַט, וְהַמְקִדָּה טְרִיצִל"א [borer], וְהַמְכַתֵּב עַט צִחֹל, ת"ל דברים טו ז' וְלִקְחֶתָּהּ כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקַח בִּיד, דְּבָרֵי ר' יוֹסִי בְּר' יְהוּדָה, רַבִּי אֹמֵר מִרְצֵעַ, מִה מִרְצֵעַ מְיוּחָד שֶׁל מַתְכַּת, אֵף כָּל שֶׁל מַתְכַּת וְצַפ"ק דְּקְדוּשִׁין מִפְּרָשׁ פְּלוּגְמִיָּהוּ, דְּרַבִּי דְרִישׁ כִּלְנִי וּפְרָטִי, וְר' יוֹסִי דְרִישׁ רִיבּוּי וּמִיעוּטִי,

וקתני סיפא, א"ר [אלעזר], יודן ברבי אדם גדול היה דורש, כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילת אליה, וחכמים אומרים, אין עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום,

וא"ת במילת היו רוצעין, היאך עבר כהן נעשה בעל מום הא הדך צריא, הא אין רוצעין ציטומא הא ודאי אין רוצעין אלא בגובה של אוזן שהוא סחוס,

ומכל מקום קשיא, דקמני הכא דמן הרציעה נעשה צעל מום, וקאמר רבי יוסי צרי יהודה, דרציעה ישנה צמחט, דלא הוי כעדשה?

אמר רב חנא בר קטינא, לא קשיא, כאן לשחוט, כאן לפסול יש מומין הרבה צבכור שפוסלים אותו ליקרב על גבי מזבח, ואין מכשירין אותו לשחט, כדמנן אלו שאין שומטין עליהן לא צמקש ולא צמדינה כו',

מאי כרשינה? אמר רב שרביא, הינדא [indian beans] צלשון זה היו מכירין, וצלשון לע"ז ויז"א,

בעא מיניה רב הושעיא, מרב חונא רבה, כרשינה הנכנסת ויוצאה, או כרשינה העומדת העומד צנצק צדוקה, ואע"פ שאינה נכנסת (עמו) ויוצאת זו הוי מום, או דלמא לא הוי מום עד שיהא הנקב רחב, שכרשינה תהא נכנסת ויוצאת זו?

אמר לו זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי מסיפא נפקא לן, דקאמר מקדח וחיסומו שנינו, דהיינו נכנס ויוצא,

[ומכאן מתחיל אריכות בעניני טומאה וטהרה:]

* חסרון השדרה בש"א שתי חוליות וב"ה אומרים חוליא אחת,

* חסרון גולגולת ב"ש אומרים כמלא מקדה [וחיסומו], ובה"א כדי שינטל וכו' דהיינו סלע,

* מאמרו של חזקיה אבי עקש, כלי שטף שאין לו תוך נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו,

אבל כלי שטף שיש לו תוך, ונטמא בטומאת משקין דרבנן, נטמא תוכו נטמא גבו, לא נטמא תוכו לא נטמא גבו,

אבני חן למסכת בכורות

אף כלי שטף נטמא תוכו נטמא גבו, לא נטמא תוכו לא נטמא גבו,

בשלמא כלי חרס, גלי ביה רחמנא תוכו, אלא כלי שטף מי גלי ביה רחמנא תוכו?

אי בטומאה דאורייתא, ה"נ דפשיטא לן שאם נטמא גבו, נטמא תוכו, בין יש לו תוך, בין אין לו תוך, ו **הכא במאי עסקינן** דביש לו תוך, נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובאין לו תוך איצטריך לאשמעי' [דאפילו] (ד)נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו, **בטומאת משקין דרבנן** בטומאה דרבנן, כלי שנטמאו אחוריו צמסקין טמאין,

דתנן, **כלי שננטמא אחוריו** [גבו] **במשקין, אחוריו טמאין, תוכו, אגנו** דהיינו בית קיצול התחתון שיושב עליו, ל"א אגנו שפתו, **אגנו** זה מה שעושין בחציות של חרס לבית אחיה שקורין מנשי"ו, וידיו כגון כלי חרס שעושין לו זב לאחוריו [למחצית] **בטומאת** **כלי חרס**, נטמא תוכו כולו טמא,

דמדאורייתא אין אוכל מטמא כלי, ואין משקה מטמא כלי אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי צפ"ק דפסחים (דף יט), **ורבנן** הוא דגזור, **משום משקה זב וזבה** כגון רוקן חוצו, דהוי אב הטומאה ומטמא כלי מדאורייתא, ואפי' אדם, דכתיב (ויקרא טו) וכי ירוק הוצ וגו',

הלכך, **שוויה רבנן בטומאה דכלי חרס** דאורייתא, דאם נטמא גבו לא נטמא תוכו, ולא שוויה רבנן בטומאה דאורייתא דנפשיה דכלי שטף, משום ד עבדו רבנן היכירא להקל בטומאת משקין כי היכי דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים אלא (מולין) [מולין],

ואי קשיא, אמאי לא גזור בכלי חרס טומאת משקין לאחוריו? תריץ משום דהתם ליכא למיגזר משום משקה דהא אפי' נגעו משקה זב חצה מאחוריו לא מקצלי טומאה, אלא מתוכו, ואי משום דכתיב וכלי חרס אשר יגע בו הוצ וגו', הווא מפורש (במסכת נדה מצ) [צמורת כהנים] דהקטיט מישתעי, דלחצהו נגעו שהוה ככולו, הוי אומר זה היסט,

אי הכי, אין לו תוך נמי, ליעביד נמי היכירא? כיון דעבדו היכירא ביש לו תוך, ידיע [נמי] דאין לו תוך דרבנן,

ואין לו תוך בכלי שטף, דאורייתא בר קבולי טומאה הוא דאיצטריך רבנן למיגזר דהו [טומאת] משקין, ועוד (דאמרת) [דאמרת] לעיל אי בטומאה דאורייתא ה"נ לא איצטריך לאשמעינן דאין לו אחוריים לחליקה, [והלא] דומיא דשק בעינן דכתיב (ויקרא יא) מכל כלי עץ, או צג, או עור, או שק אימקש כלי עץ לשק, מה שק מיטלטל מלא וריקן דיש לו בית קיצול אף כל מיטלטל מלא וריקן?

[וביתרין שיש כלי שטף שמקבל טומאה דאורייתא] בהנך דחזו למדרסות

ללאחר שנעשה החור, מנדיין את המקדח, ונוטל מנידי הנקב, ומרחיצין את הנקב כדי שיכנס מקדח ויוצא כריו, והיינו חיסוס שנוטל מה שחיסס וסותם את הנקב, ואינו מניח ליכנס המקדח צדו, ומקדח ומיסומו, הוי יותר מסלע,

וא"ל רב תחליפא לרב חסדא לא תימא שמא, אלא אימא ודאי מקדח ומיסומו שנינו,

[הפסק זה הוא ברלית ביררה],
*****

צריך וצריך אתה להתלות עליה כלומר יכול אתה לסמוך על דבר זה כחזקיה אבי עקש שנתמך על עדותו, שלא היה תלמיד חולק עליו [פירוש צריך אתה לטרוח כדי ליישב הדבר, שאין לשבשה מכח קושיא, כי ברור לי שכך אמר שמואל כמו עדות חזקיה אבי עקש, שלא היה לשון דבריו מיושב ומתמצין ליה בסמוך],

דתנן, זו עדות העיד חזקיה אבי עקש, לפני רבן גמליאל ביבנה, שאמר משום רבן גמליאל הזקן, כל שאין לו תוך בכלי חרס, אין לו אחוריים לחליקה שאין אחוריו חלקים מתוכו, דלא אמרינן אס נטמא גבו, גבו טמא ומוכו טמא, אלא אס נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו, אומר ד שמשמטין צו קרי תוך, אע"ג דאין לו בית קיצול,

וקפרינן [והרי'] כלי חרס בתוכו תלה רחמנא דאין מטמא אלא מתוכו, דכתיב וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו וגו', אית ליה תוך איטמי ליה, לית ליה תוך לא איטמי ליה [פי' אין שום טומאה בכלי חרס שאין לו תוך]?

א"ר יצחק בר אבין, הכי קאמר, כל שאין לו תוך בכלי חרס, כנגדו כלומר דכותיה בכלי שטף, שאין לו נמי תוך אין לו אחוריים לחליקה, נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו ולקמן מפרש לה,

כלי שטף [דהיינו] כלי עץ, דכתיב (ויקרא טו) וכל כלי עץ, ישטף במים, ולקמיה פריך, וכי אין לו תוך, מי מקבל פשוטי כלי עץ טומאה, ואיכא דאמר, כלי שטף היינו כלי מתכות, וטעות הוא בידם דא"כ אמאי פריך לקמן מי מקבלי פשוטי כלי שטף טומאה, לאו פירכא היא דודאי פשוטי כלי מתכות טמאים,

למה לי למיתלייה בכלי חרס, נימא כל שאין לו תוך בכלי שטף, אין לו אחוריים לחליקה [תוך קרי אותו צד שרגילין להשתמש בו. תוס']?

הא קמ"ל, [דכלי שטף] דיש לו תוך הרי הוא בכלי חרס להכי תלייה לכלי שטף בכלי חרס, דהיכא דיש לו תוך, נטמא תוכו נטמא גבו, מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו, לא נטמא תוכו לא נטמא גבו,

אבני חן למסכת בכורות

כגון כסא וספסל, דמקבלי טומאה ע"י מדרס,

[שנינו במשנתנו] דק תבלול: ת"ר, דק משוקע דק המשקע את העין
הרי זה מום, צף אינו מום, והתניא איפכא? לא קשיא הא
בשחור הא בלבן השמא קס"ד דמוקיס חלא בשחור של עין, וחלא בלבן של
עין,

אי הכי חרס נמי נגזור טומאה באין לו מוך, בהנך דחזו למדרסות? אין
מדרס בבלי חרס שישצר אם אדם יושב עליו,

והא אין מומין בלבן? אלא הא ברוק לבן, הא ברוק שחור,

דאמר רבה בר בר חנה, סח לי [ר'] יאשיה דמן אושא, דק
שחור משוקע הרי זה מום, צף אינו מום, דק לבן משוקע
אינו מום, צף הרי זה מום,

רב פפא אמר הא דאמרת עשית צ"ש וצ"ה אחד [דשניהם אומרים בשיעור
"סלע" בגלגולת], לאו פירכא היא, מקדח גדול שנינו צמשה דמאור העשוי
בידי אדם, דמקדח גדול דהוי כסלע נירונית, אבל מקדח סתם צ"ה מסלע, וצ"ש
צמקדח סתם קאמרי [ונמצא דחד אמר כסלע, וחד אמר כמקדח סתם דבציור
מסלע],

מכלל דמקדח סתם, זוטר א נמי מכסלע, הניחא לרבי מאיר,
אלא לרבנן מאי איכא למימר,

וסימניך ברקא מייל"א, דהוי לבן וצף, והוי מום, הכא נמי סימן זה יהא לך
דדוק, בלבן וצף הוי מום. ברקא- (כגון) [כמון] השוכר את החמור והצדיקה (צ"מ
דף עח):

[שנינו במשנתנו] חלזון נחש ועצב: איבעיא להו חלזון הוא נחש,
או דלמא חלזון או נחש?

דתנן, באיזה מקדח אמרו צ"ש בגלגולת כמלא מקדח בקטן של
רופאים שקורין זו את הראש, לתקן את המכה, דברי רבי מאיר,
וחכ"א, בגדול של לשכה [דמקדח חיינו מקדח גדול],

ת"ש, דאמר רבה בר בר חנה, סח לי רבי יוחנן בן אלעזר,
זקן אחד כהן היה היה בשכונתינו, ור"ש בן יוסי לקוניא שמו,
ומימי לא עברתי לפניו שגדול הדור היה, פעם אחת עברתי
לפניו, אמר לי שב בני שב, חלזון זה ככור היה לו לאחורו זקן והיה לו
חלזון צעיר, מום קבוע לשחוט עליו, וזהו נחש שאמרו
חכמים,

ומו ולרבי מאיר אפי' לר"מ מי ניהא אם כן דשיעורא דצ"ש זוטר הוה
ליה מקולי ב"ש דהיינו קולא, דבשיעורא זוטר כי האי פתחה לה טומאה
גולגולת ומחומרי ב"ה, ואנן דתנן שית תנן צעירות (פ"ה משנה א) ששה
דברים מקולי צ"ש תנן, דלא תנן לא תנן שז לא תנן,

ואע"פ שאמרו אין אדם רואה מומין לעצמו, אבל מורה
הלכה לתלמידים, ותלמידים מורין לו,

אמר רב נחמן, [במשנה דמאור] סלע נירונית שנינו דהוי כמקדח
גדול, אבל כסלע דקאמרי צ"ה [בגלגולת] סלע סתם, זוטר א ממקדח
סתם זוטר אפי' ממקדח קטן של רופאים, הלכך אפי' לר"מ שיעורא דצ"ש נפיש:

והאמר ר' אבא אמר רב הונא, כל תלמיד חכם שמורה
הלכה ובא הלכה חדשה שלא שמענה מאמר, אם קודם מעשה קודם
שזה מעשה ההלכה ידיו אמרה, שומעין לו ועושין מעשה, ואם לאו
אין שומעין לו דבשזיל המעשה אומרה, והכא מאן צ"ה במאי דאמר
דמוס קבוע הוא,

מתני': הרים [eye lid] של עין מפרש בגמ' שניקב, שנפגם,
שנסדק, הרי בעינו דק כלומר הרי שיש צעיו דק טיילא, תבלול מפרש
מאי היא, חלזון חולי היא שקורין לימו"ן, נחש מפרש בגמרא, (עצב)
[ועינב] מייל,

[ובמתרין] איהו נמי מורה ובא הוה מעיקרא:

איזהו תבלול, לבן הפוסק בסירא סירא היינו שורה שצנין, סביב
לשחור, שחור הוא שקורין פרונילא שמשם מראית העין צאה, ואם חוט של לבן יוצא
מן הלבן ופוסק אותה שורה ונכנס בשחור הוי מום, שחור נכנס בלבן
אם חוט השחור יוצא מן השחור ופוסק בסירא ונכנס בלבן, אינו מום שאין
מומין בלבן דלאו עין הוא, אלא שומן העין:

דף ל"ח ע"ב

[שנינו במשנתנו] איזהו תבלול, לבן הפוסק את הסירא: מתני'
דקמני אין מום בלבן מני?

גמ': מאי הרים? אמר רב פפא, תורא ברא שורה מימנה דעינא
של עין, היינו צת עין [eye lids] המכסה את העין:

אמר רב, מ"ט דרבי יוסי, דכתיב תחלים עג ו יצא ילא רשע למרצות

אבני חן למסכת בכורות

עד שיאכל הלח, ואח"כ היבש עד שיאכל יבש אחר הלח, דזו היא דרך רפואתו, ואם לא נתרפא הוי מוס:

לפי מסקנת הגמ' זה תמצית המשנה:
כדי שתהיה מום של חוורור ומים בעין, מום קבוע, צריכה
הבכור שתבדק באכילת תבן ומספוא*,
של גשמים = בית הבעל*,
של שלחין = שדה שצריכה להשקותה*,
של גשמים בודק, ושל שלחין אינו בודק,
דרך רפואה לח ואח"כ יבש*,
אבל היבש ואח"כ הלח אינו בודק ואינו מום*,
לח = הגדל באדר וחצי ניסן**,
יבש = הגדל באלול וחצי תשרי**,
אוכלת הלח באדר וחצי ניסן, והיבש בחצי ניסן ואייר, דהיינו
ג' חדשים ביחד. רמב"ם,

* כן מתפרש גם לפי ההו"א,
** לפי ההו"א אינו ברור,

נב': מתני' דקמני חוורור קבוע שמונים יום מני' רבי יהודה היא,

דתניא, חוורור קבוע ארבעים יום, ומים הקבועים שמונים
יום, דברי ר"מ, ורבי יהודה אומר, חוורור שמונים יום,

[וממשך הבריייתא בדברי ר' יהודה] ואלו הן מים [פ' מום בעין שנוזל ממנה
מים] הקבועים, אבל לח ויבש [של בית הבעל] שאין צריך
להשקותה, ההוא הוי רפואה [ואם לא נתרפא הוי מום],

[ולא] לא יבש של בית השלחין דלא הוי רפואה, ולא דדקנא זיה,

או [אפילו מבית הבעל] שאכל יבש [אע"פ שהיה התבן] של צית הצעל
ואח"כ אכל הלח, אין מום אינו נצדק צדק, דאין זו דרך רפואה, עד
שיאכל יבש אחר הלח,

וישנו [וכדי שתהיה בדיקה, שהוא מום קבוע, צריך להאכילה כן] ג' חדשים
[בדמפרש לקמן אדר וחצי ניסן, ואלול וחצי תשרי] דג' חדשים צדיקין ליה צהכי,
[ו]ה"ז מוס אם לא נתרפא צדק,
[עד כאן הבריייתא],

[ומקשה ואך אמרת שמשנתנו הוא אליבא דר' יהודה, והא קודם החסורי
מיחסרא מתפרש המשנה ששניהם הוי בדיקה, ובבריייתא אמר שרק של בית
הבעל הוי בדיקה] והא תרוייהו @ דצין של צית הצעל, צין של שלחין תננהו
והאנן תרוייהו מנן [דהוי בדיקה], אבל לח ויבש של גשמים, לח

רעה, מחלף עינינו מרוב שומן שצעינו, ושומן העין צלצן הוא, [ולמידן מזה
שהלבן אינו עין ד' תרבא דעינא איקרי, עינינו סתמא לא איקרי,

ור"מ מ"ט? מה לשון תבלול, דבר המבלבל את העינים
שפוסק הסירא ומערב השמור והלצן, כל היכי דענר [פ' לאיזה צד שעובר, בין מן
הלבן אל השחור, ובין מן השחור אל הלבן] הוי מצלצל:

מתני': [ומונה עוד מומין] חוורור מולי הוא שיש טיפין לצנות צעין [מרגוס
לצן, מור. רע"ז], והמים [היורדים אל העין, ומונעים הראות. רע"ז],
הקבועין אמרייהו [קאי] לחוורור ואמרי [הוי מום],

איזהו חוורור הקבוע, כל ששהה שמונים יום [בלי הפסק],

ר' חנניא בן אנמיגנוס אמר [במשניות "אומר", וכן הוא בגמ'], בודקין
אותו ג' פעמים בתוך שמונים יום [בסוף כל יום כ"ו, שהוא שליש של
פ' יום בקירוב, או בודקין אותו, אם הלך החורור והמים, שאם הלך אף שחור
אח"כ, או איננו מום קבוע עדיין, ולכן חוזרין ובודקין אותו כבתחלה פ' יום, דהיינו
מכ"ז לכ"ז יום דאינו מום קבוע עד שיעמוד פ' יום בלי הפסק וכו'. יבין] ואם לא
צדיקוהו, אע"פ שמוס נמצא שם ציוס שמונים לא הוי מוס, דשמא צינתים הלך לו
וחזר, שכן דרכו,

[לפי המסקנא מתפרש המשנה יפה, אבל לפי ההו"א צריך לדעת איך יתפרש
המשנה],

ואלו הן מים שענינו נטפות מים הקבועין כלומר צמאי ידעינן אי קבועין
הן אי עוזרים,

אכל לח ויבש של גשמים [בית הבעל, שיש לה די מי גשמים] אם
האכילוהו לרפואה מנן ומספוא שקרינן [פיל"א] [פיי"ן. שטן], לא הגדל צינסן, ויבש
הגדל צמשרי, כדמפרש בגמרא # [משמע קצת שרש"י מפרש לפי מסקנת הגמ' וזה
צ"ע],

והאכילוהו צימד לא ויבש [צ"ע מה כוונתו, דהא מהמשך משמע שהחסרון הוא רק
שאוכל היבש ואח"כ הלח, אלא צריך לאכול לח ואח"כ יבש, ומנין לו לרש"י
לפרש כאן שצריך שיכלם יחד ? וראה רש"י ומים קדושים].
של גשמים [דהיינו] הגדל צמדה צית הצעל, דסגי ליה צגשמים,

[לפי ההו"א מתפרש שגם לח ויבש של שלחין בודק, אבל לפי המסקנא הפירוש
"אבל" של שלחין אינו בודק ואינו מום] לח ויבש של שלחין קרקע
שצריכה להשקות,

(א.) לפי ההו"א ל"ג לה שמכאן מתחיל אלו שאין בודקין [ראה בגמ' תרוייהו
תניננהו פ' דבין של גשמים ובין של שלחין בודקין] וצ"ל "אבל", אבל לפי המסקנא
יש לגרום של שלחין [אינו בודק], "או" אבל היבש וכו' גם אינו בודק) שלא אכל
לא ויבש צימד # [צ"ע כמש"כ לעיל] אלא אבל היבש ואח"כ הלח
לרפואה, אין זו דרך רפואה, [וז]אע"פ שלא נתרפא צדק אינו מום,

אבני חן למסכת בכורות

ויבש של בית השלחין אי אכיל יבש אחר הלל מסי, וצדקין, ומנימין כרבי יהודה אוקימתא?

או דלמא בכל סעודה וסעודה,

דאי [ואי] אמרת בכל סעודה [וסעודה], מו לא מיבעי מידי, דודאי לא איכפת לן, אי קודם אכילה או לאחר אכילה, דהא בסעודה שניה אחר אכילה הוא, ומוכלין ליה, אצל אם תימצי לומר דלא יהינן ליה אלא בסעודה ראשונה שכל יום, מיבעי לן [מתי מאכילין את הבכמה התבן לרפואה], קודם אכילה או לאחר אכילה,

[ומפרש מה ספיקו] קודם אכילה ודאי מעלי ליה, כסמא כדך סס, שכל אדם שומה סס לרפואה, קודם אכילה, לאחר אכילה מאי מי הויא צדיקה צהכי, או לא,

[אולי הפירוש, ואת"ל לאחר אכילה מהני, מיבעיא ליה כיון שהבכמה שותה מים לאחר אכילתה, האם צריכה שתאכל הרפואה] קודם שתיה או לאחר שתיה, וקודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי שדך צהמה לאכול שעורים קודם שמה, לאחר שתיה מאי,

קשור [הבכמה קשורה] או מותר [פי' או אינה קשורה אלא מותרת], מותר ודאי מעלי ליה דמיא ליה עלמא, קשור מאי,

לברו או עם חבירו, עם חבירו ודאי מעלי ליה מייא ליה צהומא, ומיניא ליה אכילה, לברו מאי,

בעיר ובשדה, בשדה ודאי מעלי ליה נסא ליה צהורא, בעיר מאי,

בעי רב אשי, אם תימצי לומר בשדה [ודאי מעלי ליה, והוי בדיקה], גינה הסמוכה לעיר מאי הויא כשדה או לא? ³ תיקו:

*****

[שנינו במשנתנו] ר"ח בן אנטיגנוס אומר [בודקין אותו ג' פעמים בתוך שמונים יום] [וכו'] אמר רב נחמן בר יצחק, ובלבד שיהו משולשים לג' חלקים, שאם יראנו היום יצדקנו מכאן ליום כ"ו וחצי, והדר ליום ששה ועשרים וחצי, והדר ליום כ"ו דליהו שמונים, לפי שצשלש זמנים הללו דרך אותו המוס לעצור ואינו נראה, והוי ליה מוס עובר,

בעי מיניה פנחס אחיה דמר שמואל, משמואל, אכל ולא איתסי [ועבשיו נודע שהוא בעל מום], למפרע הוי מומא, או מיכן ולהבא הוי מומא,

למאי נ"מ, למימעל בפדיונו לאו מצד צד, דלא שייכא ציה פדיון, אלא בשאר מוקדשין שעניהם מנטפות, והפריש מיד [בשגולד המום] פדיון, ואמר [בשהפריש המעות] הרי הן [הבעלי מומין] מחוללות על מעות הללו, ואח"כ צדקו, וקודם שמכלה זמן צדיקתו שלש חדשים, נהנה מן הפדיון,

חסורי מיחסרא ממני [ראה רג] והכי קתני, אכל לח ויבש של גשמים [של בית הבעל, דהוי רפואה], ה"ז מום, בית השלחין אינו מום,

ודגשמים נמי, אכל יבש ואח"כ אכל לח, אינו מום, עד שיאכל יבש אחר הלח,

[כמו אמר מר] וישנו ג' חדשים, איני, [והתניא], והא [אמר] רב אידי בר אבין, אמר רב יצחק בר אשיא, אדר וניסן לח, אלול ותשרי יבש [הרי כאן ד' חדשים]?

אימא [חשבון ג' חדשים הוא כך] אדר וחצי ניסן לח, אלול וחצי תשרי יבש:

איבעיא להו, לח בזמן לח מספוא הגדל צאדך וניסן, מאכילין אותו צאדך וניסן, ויבש בזמן היבש מספוא הגדל צאדך ומשרי, מאכילין אותו צאדך, דלא שמיני ליה עד שיעצרו [עליו] כל ימי הקיץ, ויצדק צהניהם, או דלמא לח ויבש בזמן הלח [בניסן],

[אבל לא אמר בהפך שמאכילין אותה מאכילין אותה באלול ותשרי גם הלח של אדר וניסן, שבאלול ותשרי אין התבואה של אדר וניסן לח, שכבר נתייבש. שט בשם החזון איש].

תא שמע דלא זמן לח, ויבש זמן יבש [פי' אבל חגמ' דוחה את זה "דלמא" וכו'], דאמר רב אידי בר אבין, אמר רב יצחק בר אשיא [לעיל כמה שורות], אדר וניסן לח, אלול ותשרי יבש,

[ודוחה] דלמא פירי דאלול ותשרי, מאכילנא ליה באדר וניסן [פי' שבודקין אותה באדר וניסן, ומביאין לה גם פירות יבישין של אלול ותשרי],

[וצ"ע אך יתפרש לפי זה וישנו בג' חדשים? וראה רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ב הל' טו כיצד, אכלה הלח כמשפטו באדר כולו וחצי ניסן ואכלה אחריו היבש כמשפטו בחצי ניסן ואייר שנמצא שאכלה בשלשה חדשים על הפרד],

וכמה מאכילין אותו צלל יוס [דלחוי בדיקה]? אמר רבי יוחנן, משום רבי פנחס בן ערובא, כגורגרת,

אמר רבא, בעי כמערבא, כגורגרות בסעודה ראשונה שאוכל צלל יוס, יהינן לי מן הרפואה כגורגרות,

דף ל"ט ע"א

אבני חן למסכת בכורות

מאי קאמר דקאמר איז תיזמט מן המיומט ולפני, ותו רבי יהושע בן קפוצאי, היינו תנא קמא?

חסורי מיחסרא והכי קתני, איזהו הפנימיות דאמר' עלה במתני', נעקרו הוי מוס, נפגמו או שנגממו לא הוי מוס, מן התיזמט ולפני, ותיזמט עצמה כלפנים, בד"א [שאין שוחטין] שנפגמו ושנגממו, אבל נעקרו שוחטין [את הכבוד],

ר' יהושע בן קפוצאי אומר, אין שוחטין אלא על החיצונות, אבל פנימיות שנעקרו, מישחט עלייהו לא שחטין, אבל אפסולי מופסל [הכבוד] מע"ג המזמט, וימתין שיפול בו מוס אחר, וישמטנו,

ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, אין משגיחין על התיזמט כל עיקר, ואפי' איפסולי לא איפסיל,

בעי רב אחדבוי בר אמי, יש מחוסר אבר מבפנים, או אין מחוסר אבר מבפנים, למאי [לאיזה קרבן], אי לכבוד דברים טו פסח או עור כתיב דמשמע בגליז אין כסתר לא, אי לקדשים ויקרא כב עורת או שבור כתיב,

לאישחוטיו כסור על חסרון שפנים, ולא יפרוקי קדשים לא איבעיא לן ללא חשיב מומא "כולי האי" [?], כי מיבעיא לן לאיפסולי מאי, ויקרא כב כא ואיש פרוקריב ובה"ש למים לה' לפלא יגדר או' לנדרה בפקר או' בצאן תמים יתה' לרצו' מומא פלמיים ל' א יתה' בנ' E, אמר רחמנא, תמים אין חסרון לא,

או דלמא, תמים יתה' לרצו' פלמיים ל' א יתה' בנ', מה מום מאבראי, אף חסרון מאבראי,

ת"ש, ויקרא ז ואת שתי הכליות בקרנות כתיב (כליות), ולא בעל כוליא אחת, ולא בעל שלש כוליות, ותניא אידך, יסירנה משמע כוליא אחת יסירנה וקטירנה לרבות בעל כוליא אחת,

סבריה [לישב הסתירה בין הברייתות], דכ"ע אין בריה באחת אין בריה נבראת ככוליא אחת, דהא והא שאין צה ללא אחת מיחסר חסר,

[יש כאן שני ענינים, חסרון שבפנים שמיה חסרון, ויש בריה באחת],

לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון, ומר סבר חסרון מבפנים לא שמיה חסרון [ובזה מיושב האיבעיא של רב אחדבוי, שדבר זה הוא מחלוקת תנאים]?

אמר רב חייא בר יוסף, דכ"ע יש פריה באחת, וחסרון

אי אמרת למפרע הוי מומא, מעיל אשחטמ דחילולו הוי חילול, ופדיונו קדוש, ומניחין קרבן מעילה, ואי מיכן ולהבא הוי מומא, לא מעיל, מאי?

[ולא ידע שמואל לתרין האיבעיא, אבל היה פלא בעיניו שפנחם שלא היה מחודד כל כך ישאל שאלה כזו, והשיב לו] קרי שמואל עליה האי קרא ישעיה לג פסחים בָּזוּזוּ בָּזוּ דהוי דבר שאין הדעת סובלת, שיהו חגרים צוזים צוזת [פ'] שהרי הם חלשים], כלומר אתה אינך מחודד, ושאלת שאילה כזו, שאיני יודע תשובה:

[וראה בטל תורה שפירש להיפר, שפסחים הוא בנימט' פניחם, שפנחם שאל שאלה עמוקה, שסברת האיבעיא הוא כיון שלא היתה מום גלוי שהרי לא היה ידוע אם היא מום קבוע עיי"ש],

מתני': חוטמו שניקב, ושנפגם, ושנסדק, שפמו שפה שניקבה, שנפגמה, שנסדקה [כל אלו הוי מומין]:

גמ': ת"ר, ניקבו חוטמין זה לתוך זה, מבחוץ שהנקב נראה, שנקבו מחילות החיצונות של חוטם [ולפ"ו משמע שרש"י לא גרס "זה לתוך זה". ראה שט], הרי זה מום, מבפנים שניקבה מחילה החולקת את החוטם אינו מום שצמקום סתר הוא:

[שגינו במשנתנו] שפתו שניקבה, ושנפגמה, ושנסדקה: אמר רב פפא, תורא ברא דשיפתיה שורה חיצונה של שפה, כלומר חודה של שפה, ולא רחצה:

מתני': חוטמין [gums] החיצונות [פ'] אלו שנראין בחודה של פה הבחמה, והתמונה בא"ס היא הפוכה וצריך לתקן] שנפגמו, ושנגממו, [אבל] הפנימים [הוי מום רק] שנעקרו,

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, אין בודקין מן התיזמט מתאימות, שיעים גדולות שקורין מיינשליר"ש, שאחת נראית כשמים ולפנים, ואף לא את התיזמט המתאימות, שאם נעקרו החוטמין כנגדן לא הוי מום:

גמ': ת"ר, התיזמט, איזהו תיזמט כולה מפרש לקמן, מן התיזמט ולפנים, ותיזמט עצמה כלפנים ואין שוחטין עליה,

רבי יהושע בן קפוצאי אומר, אין שוחטין אלא על החיצונות שצמחע הפה בלבד,

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, אין משגיחין על התיזמט, כל עיקר דאפי' מן מומא לא נפסל,

אבני חן למסכת בכורות

לאשמועין דלאחר זריקה יכול לנתח את הבחמה],

הכי נמי מסתברא דמחוסר אחר קבלה כשר, דתניא ר' יהושע אומר, כל הזבחים שבתורה, שנשתייר מהן כוית בשר דאיכא כדי אכילת דם, או כוית חלב דאיכא כדי אכילת מוצה, זורק את הדם ואם לא נשתייר כלום לא זריק, דכתיב (דברים יב) ועשית עולותיך הנשר והדם, אם אין בשר אין דם,

וקמי מיהא דאם נשתייר כוית זריק, ואין לך מחוסר גדול מזה שחסר כולה, וקמי דזריק, אלמא הא דקמי כל היותיו אכן שנה קאי, שמע מינה,

ומי איכא מידי, דבשעת שחיטה הוי בן שנה, ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים?

אמר רבא, זאת אומרת, שעות פוסלות בקדשים וקאמי לאשמועין, דאם נולד טלה זה אשתקד צי"ד בניסן צח' שעות ציום, זיהר עמה שישמענו קודם שעה משיעית, דשעה משיעית פוסלת צו, והוי כנכנס בשנה שניה,

לימא כתנאי הן צעיא דרב אחדצוי תנאי היא, ויקרא בב כר וימיעון וכתות שכתמו צאצאים עד שנימוח ונתוק [הביצים מנותקים ממקום חיבורן] ציד לגמרי, אלמא שעדיין תליין צבים וכתות צסין, ועדיין תליין צבים ומעורין קצת, דכרות הוי צציר מנמוק, כדאמרן בפירקין דלעיל (דף לג) להציא נמוק אחר כורת, (טעמא דר' יוסי מפרש לקמן) ל' א תקריבו לה' וקאצקם ל' א תעשו, כולן בביצים, דברי רבי יהודה,

בביצים ולא בגיד צתמיה, כלומר אי צגיד נינהו, מי לא הוי מוס, הא ודאי טפי הוי מוס, דגיד צגלוי הוא יותר מן הביצים? אימא אף בביצים, דברי רבי יהודה,

רבי אליעזר בן יעקב אומר, כולן בגיד [ו?] לא צביצים,

רבי יוסי אומר, מעוך, וכתות אף בביצים, נתוק, וכרות, בגיד אין בביצים לא @ [טעמא דר' יוסי מפרש לקמן],

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר רבי יהודה [דאמר בין בגיד ובין בביצים] סבר חסרון מבפנים שמיא חסרון, ומר [ראב"י דאמר בגיד ולא בביצים] סבר לא שמיא חסרון [וע"ז מקשה דלפ"ז מה סברת ר' יוסי],

ותסברא, רבי יוסי מאי קסבר, אי קסבר חסרון מבפנים שמיא חסרון, אפי' נתוק וכרות נמי [הוי מוס], ואי קסבר לא שמיא חסרון, אפי' מעוך וכתות נמי לא [הוי מוס],

אלא הכא במומים שבגלוי קמיפלגי [דכולי עלמא חסרון מצפנים לא] [שמיא חסרון, [ו]מאן דפסיל צביצים לאו משום חסרון, אלמא משום מוס, רבי

מבפנים [אם נחסר לאחר לידתה] שמיא חסרון, ולא קשיא כאן הא דפסילי כשנבראה בשתיים וחסרו דחזין דמקומו ניכר, כאן והא צריימא דמכשרת כשנבראה באחת מעיקרא דליכא חסרון,

והא דומיא דשלש קתני [בברייתא דקתני דאחת פסולה, דמשמע דאחת דומיא דשלש], מה שלש מעיקרא, אף אחת מעיקרא?

אלא הכא, ביש צריה [מעיקרא] [באחת] קמיפלגי, מר סבר יש בריה באחת, ומר דפסיל סבר אין בריה באחת והאי ודאי חסר,

ואיסתפקא ליה למורי, אמאי לא מקשי ליה נמי, דומיא דשלש קתני [פי' על התירוקן דזה דקתני דאחת פסולה דאין בריה באחת, והא דומיא דשלש קתני וכמו שיש בריה של שלש יש בריה של אחת]?

ולדידי לא קשיא מידי, דכי קס"ד דכולי עלמא יש צריה צאחת, הוה מקשין הוילי יש צריה צאחת, והוא נמי תנייה צהדי שלש, ודאי צנצנא צאחת נמי פסול, וטעמא לא הוה ידעיין אמאי פסול, דלא מוס צגלוי הוא, וחסרון לא הוי צפנים, ומשום האי פירכא חוקמי אליציה [בברייתא דפסול באחת] דאין צריה צאחת, והא מיחסר חסר, וצנעל כורחיה לאו דומיא דשלש היא דהא אין צריה צאחת, וכי מימא נוקים אליציה דש צריה צאחת, אם כן אמאי פסול [כמו שאמר לעיל ומעמא לא הוה ידעיין אמאי פסול],

ור' יוחנן אמר [לתרין סתיות הברייתות], דכולי עלמא אין צריה באחת, וחסרון מבפנים שמיא חסרון, ולא קשיא, כאן שחסרה קודם שחיטה פסלה, כאן שחסרה לאחר שחיטה,

ולאחר שחיטה קודם קבלה מי שרי,

דף ל"ט ע"ב

והא"ר זירא אמר רב, הצורם און הפר כהן משיח לאחר שחיטה, ואח"כ קיבל דמו פסול, שנאמר ויקרא מו ולקח מדם הפר, הפר שהיה כבר צשעת קבלה דם היה שלם,

אלא כאן שחסרה קודם קבלה, כאן שחסרה לאחר קבלה,

ולאחר קבלה קודם זריקה מי שרי, ותתניא שמות יב שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם, שיהא תמים [ו] בן שנה בשעת שחיטה, ומנין בקבלה והולכה והזייה, ת"ל יהיה שיהו כל היותיו תם ובן שנה?

תרגמא אבן שנה הא דקמי שיהו כל היותיו, אכן שנה קאי, אכל חס לא צעיין אלא צשמיטה וקבלה,

[אבל לא יכול לתרין, כאן שנחסר לפני זריקה דאו פסול, וכאן שנחסר לאחר זריקה? שאך יפרש הברייתא "יסירנה לרבות בעל כוליה אחת" וכי צריך

אבני חן למסכת בכורות

1. אמר רבה, לענין תכלת [צ"ל: צניעות],

דתניא, כמה חוטין הוא נותן (הזכירו) צניעות, ב"ש אומרים ארבעה [וכופלם וקושרם], וב"ה אומרים שלשה,

וכמה תהא משולשת תלויה למטה מכף הצד, שהרי אין נותנין אותה בשפת הצד ממש, אלא מגביהין אותה שלשה אצבעות בתוך הצד, ב"ש אומרים ארבעה [אצבעות], וב"ה אומרים שלשה,

(ושליש) [ושלש] שב"ה אומרים שלשה גדולין, דכל אחד הוא אחד מארבע במפח של כל אדם,

ל"א משולשת כמה יהא זה מגדיל [דהיינו בין הקשרים], לצד מענף שאינו גדיל,

2. רב הונא בריה דרב יהושע אמר [זה שנאמר בברייתא אצבע שאמרו וכו'], לשתי אמות שני מקלות שאורכן אמה, דתנן שתי אמות היו

דף מ' ע"א

בשושן הבריה יציע שעשוי על שער מזרח, ומקרי שושן הצירה במנחות בפרק שמי הלום (דף נח),

[בשעול בני הגולה ציירו ממעל לשער זה את שושן הבריה, מדהיתה המטריפולין של מלך פרס, ועשו כן לכבוד המלכות, לומר שלמלכות ההוא שייכים, או כדי לפרסם לרוב הבאים למקדש גם דרך שם להשתחוות נגד ההיכל, שמלך פרס בנה הבית, ולהיות לו זכר נגד שער ההיכל, שמכוון נגד שער זה. יבין מדות פ"א מ"ג],

אחת על קרן מזרחית צפונית, ואחת על קרן מזרחית דרומית,

שעל קרן מזרחית צפונית, היתה יתירה על של משה חצי אצבע, ושעל קרן מזרחית דרומית, היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על של משה אצבע,

ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה, כשהיו אומנין נוטלין בקטנה כשהיו ממנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית, היו ממנין בשל משה ומחזירין בגדולה והן עושין (למדה) [במדה] הגדולה, (למדה) [למדה] אחת (שעושין) [מאותן ש] בשושן הצירה, שלא יבואו ליד מועילה שלא יתנו מן ההקדש, דאם היו עושין באותה מדה שממנין, שמה יפחתו דא"ל ללמנאם, הילכך מחזירין בגדולה,

תרתיה למה לי צדד קגי (באותה) [לצד מאותה] של משה שהיא ו' טפחים [ויעשו רק אחת שגדולה קצת יותר משל משה]?

חדא דכספא וזהבא (שמלאכת טורח) [שמלאכה יקרה] היא, ממנין בשל

יהודה סבר, מעוך וכתות הוי מומא, דמיכווצין [איינגעשרימפן], נתוק וכתות הוי מומא דהא תליין דקמליין, מולות ומחצות [פ' בין שאינם מחוברין הם רצים הלך ושוב] ציט, ונראין מצחוק, שאין אדוקות למעלה,

ר"א בן יעקב סבר, מעוך וכתות לא הוי מומא, דמעיקרא נמי זמנין דמיכווצין רטייר"ט אפי' כשהן צריאות, נתוק וכתות לא הוי מומא, דמעיקרא נמי זמנין דתליין,

ור' יוסי סבר, מעוך וכתות הוי מומא, דהא ליתנהו וספרון הוי, נתוק וכתות לא הוי מומא, דהא איתנהו:

מהני': נפגם הזובן זהו נחמק (שהיט) [שהגיד] מצינו צו [הוא הנרתק שהגיד של הבהמה נסתר בו. יבין] [או] העריה [בית הערוה של הנקיבה שבוטל לחוץ, שנפגם. יבין] של נקבה, במוקדשין [היו מום] צטאר קדשים שיש צהן נקבה דכחור ליכא נקבה וצשלמים דליכא נקבה נפגמה העריה הוי מום,

נפגם הזוב מן העצם [אחד מחוליות עצם הזוב], אבל לא [אם נפגם הזוב] מן הפרק אם נפגם צין הפרקים מעלה ארוכה אם לא נחמק כל הזוב, אלא נפגם מעט,

או שראש זנב ראש המלי למטה מפצל נקלף העור וצטאר, ונשאר העצם מגולה, שוב אין מעלה ארוכה, הואיל וצטאר הזוב הוא, מפצל כמו אשר פלל (צטארשית ל), (נקלפה העור והבשר והעצם נשאר. זה פירושה של מפצל כמ"ש רש"י, אבל אינה מלשון המושג ולכן מחקרו) [את העצם], או שיש בשר מחוליא לחוליא [שמחוליות של זנב רמוקות זו מזו מלא אצבע דהיינו רוחב גדול. רע"ב] מלא אצבע:

נב': א"ר אלעזר נפגם הזובן הוי מום [ד]לא הדך צריא ולא ניטל דניטל לא הוי מום דחזר לאיתנו, כים אם נפגם הוי מום ולא זכרות אצל זכרות גיד עצמו שנפגם, לא מום הוא דמעלה ארוכה,

תניא נמי הכי, נפגם ולא ניטל, כים ולא זכרות, אמר רבי יוסי בן המושלם, מעשה (בעינבל) [בעין בל ב] אחד, שנמלו זאב את כל הזובן, וחזר לאיתנו:

[שנינו במשנתנו] נפגמה הזוב מן העצם וכו': תנא, אצבע שאמרו ולא ידעין השתא היכא קא, ולהכי צעי למאי הלכתא אמרו אחד מארבעה [היינו אגודל שיש ד' במפח] במפח של כל האדם לפי שאין האצבעות שוות, דלמרינן במנחות בפרק התכלת (דף מא) טפח דאורייתא ד' אצבעות בגדול, שית בקטנה, חמש (ותילתא באצבע) [במילתא], וקאמר הכא, דהיכא דהזכירו חכמים באצבע, אחד מארבע צטפח של כל אדם צעינן, והיינו גודל,

למאי הלכתא הזכירו אצבע?

אבני חן למסכת בכורות

ואתא ר"ע למימר, בידוע לא אמרינן, אלא מושיבו על עכוו וממערך, אם יש ביצה סופו לצאת:

משה ומחזירין לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע, וחדא דבניינא דחומה, נוטלין בשל משה, ומחזירין בלוחה שיתירה עליה אצבע,

[שנינו במשנתיו] ומעשה שמיערך ולא יצא וכו': תניא, א"ר יוסי מעשה בפירן שס הכפר של בית מנחם [ובתוספתא פ"ד] כתוב בפר של בית מנחם כמו בההוא מעשה בפרה של בית מנחם שנימלה האם שלה. תוס', שמיערך ולא יצאת, ונשחטה, ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע, ואמר רבי יוחנן בן נורי,

אמר לו ר"ע לר' יוחנן בן נורי, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל, אמר לו רבי יוחנן בן נורי לר"ע, עד מתי אתה מאכיל ישראל נבילות,

[ומקשה] לאו מישחט שחמיה [ושחיטתה מטהרתה מיד נבילה]? אלא טריפות,

[ומקשה] לא איסור טריפות הוא [אין כאן איסור טריפות, שחפרון בביצים אינה עושה את הבחמה טריפה]?

אלא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ שאין בו מום, ובקדשמו הוא [ואתה אומר שיש בה מום, ושוחטו בחוץ]:

מתני': בעל חמש רגלים, או שאין לו אלא שלש, ושרגליו (שהוא) קלוטות כשל חמור, והשחול, והכסול, ואיזהו שחול, שנשחטה וריכו כגון דלא איעכל ניציה, דאי איעכל ניציה, טריפה נמי הוי, כדאמר ר' זבדו טריפות (חולין דף נד) האי צוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, וה"מ דאיעכול ניציה, וכסול [ואיזהו כסול] שאחת מיריכיה גבוהות מקום צוקא דאטמא של ירך זו, עלה למעלה על הגב יותר [מחבירתה]:

נב': א"ר הונא, לא שנו דבעל ה' רגלים, או שלשה, דהוי מום ולא טריפה אלא שחסר ויתר שהסיקור או היימור הוו ביד שיש לו לבעל ה' רגלים, ג' ידים וב' רגלים, ולבעל ג', ב' רגלים ויד אחת דכיד לא שייך טריפות, אבל ברגל, טריפה נמי הוי,

דכל יתיר כנוטול דמי # [ואולי אם יהיה הרגל השלישית באופן שגם אם ינטל לא תהיה טריפה לא אמר רב הונא] ובהמה שנטל ירך וחלל שלה נבילה, וקיי"ל צהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טריפה, ועוד צוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה,

[שנינו במשנתיו] [ושרגליו קלוטות כשל חמור]: אמר רב פפא, לא תיבא דמכל וכל דומות לחמור דעגילין ולא דדיקן, אלא כיון דעגילין כשל חמור אע"ג דסדיקן הוי מום, דפרסות צהמה טהורה אינן

3. רב נחמן בר יצחק, ואי תיבא רב הונא בר נתן [זה שנאמר בברייתא אצבע שאמרו וכו'], לאותה ששנינו [במשנתיו], שיש בשר בין חוליא לחוליא, מלא אצבע:

*****

[כתב הראב"ד בהשנות בפ"ח הלכות לולב וערבה הל' ה' הדם שנקטם ראשו כשר. א"א כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כפתם משנתנו סוכה],

מתני': אין לו [לבהמה] ביצים, או אין לו אלא ביצה אחת הוי מום,

ר' ישמעאל אומר, אם יש לו שני כיסין לכל צהמה יש לה לכל ציה כיס אחת [פי' וניכרין ש] יש לו ב' ביצים לפי שהסיס חלוק בצמנעיתו ומצחון ניכר, שהרי בצמנע הוא משוקע, ונראית צו שורה העמוקה, אין לו שני כיסין, אין לו אלא ביצה אחת,

ר"ע אומר, מושיבו על עכוו [buttocks] (1) מושיבין אותו על עכוו גרסינן, והכי אמרינן צעירינן צפ' כיצד מעבדין (דף נג) אכחו מן או עכוו מן, על עכוו על [עגבומיו] [עגבת] אחת, מושיבין את הככור שאין לו אלא ציה אחת וממערך וממשמש ככים וכסלים, ו אם יש ביצה סופו לצאת ואם אינה יולדה הוי מום,

מעשה שמיערך ולא יצא, נשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים [loins = the part of the side and back between the ribs and pelvis] פלנק"ש, והתיר ר"ע דהוי מום האיל ואינה צמקומה, ואמר רבי יוחנן בן נורי:

נב': השתא אין לו אלא ביצה אחת, אמרת הוי מומא, אין לו כלל מיבעיא?

חסורי מיחסרא [בדברי ת"ק] והכי קתני, [רישא] אין לו שתי ביצים בשתי כיסין, אלא בכיס אחד [שני ביצים, הרי זה מום], [סיפא] א"נ שתי כיסין וביצה אחת, הרי זה מום,

ר' ישמעאל אומר אסיפא [בדברי ת"ק] הוא דפליג, דקאמר ת"ק אין לו אלא ציה אחת (בשני) [ושני] כיסין הוי מום, ואמי רבי ישמעאל למימר, יש לו ב' כיסים, בידוע שיש לו ב' ביצים,

אבל ארישא מודינא לך, דכי אין לו אלא כיס אחד [אף כשיש בה שני ביצים], כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי (וכמען דמי),

אבני חן למסכת בכורות

עגולות:

דברי ר"מ,

ואמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, מ"ט דר"מ דאמר היולדת מין
זהמה טמאה, [הוי ?] לידה כולד מעליא הואיל ודומה לאדם בגלגל העין
וגלגל עינו עגול כשל אדם?

אמר רב יוסף, ל"ק הא באוכמא שחור של עין הזהמה (אינו) עגול
כשל אדם, הא בחיוורא [הא צירא] כל צית מושב הלובן, והסירא קרי צירא,
והא ודאי [אינו] עגול כשל אדם [פי' שהלובן בבהמה הוא מעט ואינה בעיגול]:

[שנינו במשנתנו] ופיו דומה כשל חזיר: אמר רב פפא, לא תימא
דבעי' דומה לחזיר מכל וכל דשפיד פיו עגול ופרוס שספה עליונה ולחיים
העליונות עודפות על התחתונות, אלא כיון דפרוס, אף על גב דלא
שפיד ומפי המורה איתמר לן איפכא, דשפיד שלחיו העליונות הולכות ומתחדדות
כשפוד:

[שנינו במשנתנו] ושניטל רוב המדבר שבלשונו: מתני' מני, רבי
יהודה היא, דתניא, ואת שניטל רוב הלשון, רבי יהודה
אומר, רוב המדבר של לשונו:

מתני' ומעשה [באדם כהן] שהלחי התחתון עורף על
העליון, ושאל ר"ג לחכמים, ואמרו הרי זה מום:

[שנינו במשנתנו] והשחול והכסול וכו': ת"ר, איזהו כסול,
ואיזהו שחול, שחול שנשמטה יריכו [בוקא דאטמא דשף
מדוכתיה], כסול שרגלו אחד בתוך הכסל כך דרך הזהמה, שהיך
מחוצרת צלליה סמוך לכסלים, ולא למעלה מן הכסלים, דהיינו על גב הצלליה
ורגלו אחד ע"ג הכסל, @כסלי פלג"ק,

תנא, השרוע והקלוט, שרוע, שנשתרבב לו יריכו שאתם
מיריכומו גדולה מחציתה, קלוט, שרגליו קלומות כשל חמור
וכשל סוס:

מתני' נשבר עצם ידו, ועצם רגלו, אע"פ שאינו ניכר בגמרא
מפרש [חרי זה מום],

מומין אלו [נשבר עצם ידו ועצם רגלו שהזכרו למעלה. רע"ב] מנה אילא
[שהיה חכם בקי במומין בדלעיל במשנה כט..יבין] ביבנה, והודו לו
חכמים, ועוד ג' הוסיף, אמרו לו, לא שמענו [אלא] את אלו
שהזכרו למעלה,

ואלו הן הג' שהוסיף, את שגלגל עינו עגול כשל אדם, ופיו דומה
כשל חזיר מפרש בגמ', ושניטל רוב המדבר בלשונו היינו [איתו]
קצת הלשון, שאינו דבוק במלקו קיו [מלשון תהלים כב מזו יבש פתך] בתי
ולשו' י' בדרך מלקו י'י, ופירש במו"צ מלקוחי מזה שממנו הלשון ומתחת, ויקרא
כן על שם שבהם לוקחים המאכל בעת הלעיסה],

[ג' דברים אלו מצמצל קצת על עניני מוסר דהיינו שמירת העינים והפה שר'
אילא חושב אותם למומין],

ב"ד של אחריהן אמרו [הב"ד שבימי אילא לא הודו לו על ג' אלו, אבל
ב"ד של דור שאחריהן אמרו], ה"ז מום:

גמ' אינו ניכר, מי קא הוי מומא [הא בעי מומין שבגלוי]?

אמר רב פפא, אינו ניכר מחמת עצמו שאין השבר נראה אבל
ניכר הוא מחמת מלאכה שזולע, והילוך הרגל זו היא מלאכתו:

[שנינו במשנתנו] מומין אלו מנה וכו': למימרא דלאו היינו
אורחיה שהא גלגל של זהמה עגול, ורמינהו, המפלת מין בהמה
וחיה ועוף, בין טמאין בין טהורין, אם זכר תשב לזכר ימי
טומאה שצפה ול"ג ימי טהרה, אם נקבה תשב לנקבה י"ד טמאים וס"ו
טהורין, אינו ידוע תשב לזכר ולנקבה לחומרה, ימי טומאה דנקבה
שצוים, וימי טהרה דזכר, דלא יהא לה אלא [ל"ג] [כ"ו]. רש"ש ימי טהרה,

אבני חן למסכת בכורות

נב': מאי תנא דדמי להאי מעשה דקתני ומעשה? משום דתנן פיו דומה לחזיר, ופליגי רבנן עליה דרבי [אילא] [שלא הודו לו], וקאמרינן [פי] וכך אנו עושין הקדמה למשנתנו] כי פליגי רבנן עליה דרבי [אילא] בשפתו עליונה עודפת על התחתונה [כמו פי חזיר], אבל שהתחתונה עודפת על העליונה, הרי זה מום,

דף מ' ע"ב

ומעשה נמי גבי אדם כהן שלחי התחתון עודף על העליון, שאל רשב"ג לחכמים, ואמרו ה"ז מום,

והא גבי אדם הוא דתנן [פי] איך אמרת שאם שפתו התחתונה עודפת בבמה הרי זה מום, הא גבי אדם שנינו כן דמשמע אבל בבמה לא], שפתו העליונה עודפת על התחתונה, או שתחתונה עודפת על העליונה, ה"ז מום, גבי אדם הוא דכתיב וקרא כב איש איש מזרע אהרן, איש ששוה בזרעו של אהרן, אבל בבמה לא?

אמר רב פפא, לא קשיא הא דאית בה עצם אס ע"ס הלמי המחמין עודף על העליון הו' מום, אפילו נזהמה, אבל הא דלית בה עצם אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה, נאדם הו' מום ולא נזהמה:

מתני': אוזן הגדי [לרבותא נקטיה דאפי' הגדי שדרך אוזניו להיות מפות וכו']. הרמב"ם ריש פ"ז מהב"מ, תי"ט] שהיתה כפולה שם לו שמי אוזנים מלד אחד, אחן בתוך אחן,

אמרו חכמים, בזמן # [משמע שלשני האופנים קורא "כפולה", ומפרש עצם אחד, שהוא כפולה לשנים, ולפירוש "אינה עצם אחד" פירוש כפולה שיש שני תנוכים] שהוא עצם [לכאורה נראה לפרש דתנן קרי עצם, לפי שהוא גשם חזק דומה לעצם, וכו'] אבל הרמב"ם כתב וז"ל ענין עצם הוא גוף אחד וגולם אחד כמו שנמל גולם א' רך וכפול, גזור ממה שנא' וכעצם השמים לטוהר, ע"כ. מעמו שאע"פ שהוא דומה לעצם זה מחמת חזקו, אבל אינו עצם באמת. תי"ט] אחד שאין להם אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון למוכו, ומתחבר למטה הרי זה מום,

(בזמן שאין בו עצם) [ואם אינה עצם אחד] שהטוכים מובדלים למעלה אינו מום וטעמא לא איתפרש ל', ולא דמי לנעלה ה' רגלים, דהאי אחן בתוך אחן אינו נראה "כל כך",

רב חנניא בן גמליאל אומר, זנב (הגדי. רש"ש) שהוא דומה לשל חזיר מפרש בגמ', ושאיין בה שלש חוליות, ה"ז מום:

נב': ת"ר, פיו בלום קצר [שמאל], [ולל"א ברש"י הפי' נפוח] ורגליו מבוולמות קצרות כדומה אנקפלי"ד בלע"ז [ולל"א ברש"י הפי' נפוח].

אס מחמת הרוח שאין לו ריוח כל כך צפה, ולא צעם ולא צנשר השפמים [ללשון ראשון גרסין "ריוח", ולל"א גרסין "הרוח" שנפוח מחמת הרוח] אינו מום, מחמת העצם שהשפמים פתוחות יפה, אבל הלמייס אדוקות זו זו שאינו יכול לפותקן, דכי אכיל או פעי, מרחיב השפמים וגראה הע"ס כנוד ה"ז מום,

וכן צרגלים שרגליו קצרות מחמת (הרוח של) [הריוח, שיש] מדה אחת (הע"ס והצנשר) [לע"ס וצנשר] של כפות הרגלים, שלא היו רחצין כל כך אינו מום, ואס מחמת הע"ס שהע"ס קצר והצנשר מרחיב מלמטה ויואל לחוץ, הרי זה מום, והמורה גריס מחמת הרוח ופירושה כדפרישנא, אבל לתקן הלשון אין יכולת, ואיכא דגרסי מחמת הריוח כדפרישנא,

ל"א, פיו בלום [דרהיינו] נפוח, אס מחמת הרוח, שנפח מחמת דילא [אייטר puss] אינו מום דהדר צריא, ואס מחמת הע"ס שצנשר ציזמר הרי זה מום, ובמספמא דכורות (פ"ד) מלאנו, מחמת הרוח אינו מום, מחמת עצמו ה"ז מום,

אזניו כפולות, בחסחסות חסוסס מנוך אחת, ה"ז מום, בשתי חסחסיות אינו מום:

[שנינו במשנתנו] ר"ג אומר זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר: אומר רב פפא, לא תימא דקטינא דקה מאל, אלא דכריכא עגולה, שזנב הטלה הו' רחבה [מצד לצד] יתר על עוציה [בלמעלה למטה] אף ע"ג דאלימא:

[שנינו במשנתנו] או שאין בה שלש חוליות וכו': אומר רב הונא, בגדי שתיים חוליות זונג ה"ז מום, שלש אינו מום, בטלה שלש הרי זה מום, ארבע אינו מום [דונב הגדי לעולם קצרה משל טלה],

מיתבי, בגדי, אחת הרי זה מום, שתיים אינו מום, בטלה, שתיים הרי זה מום שלש אינו מום, תיובתא דרב הונא,

ורב הונא מתני' אטעיתה, איהו סבר מדרישא און הגדי בגדי, סיפא אין זה שלש חוליות נמי בגדי, ולא היא רישא בגדי, וסיפא בטלה [שבטלה צריך שלש חוליות, אבל בגדי די שתיים]:

מתני': רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, את שִׁיבֶלֶת יצלת ורואיין בעיניו, ושנפגם עצם ידו ורגלו דיכר המוס ולעיל איירי צנשר, ושנפרק עצמו של פיו שהעניינס קצועות צו, ולמעלה מן החוטין, דלי חוטין גופיה אפילו נפגמו או נגממו נמי,

עינו אחת גדולה, ואחת קטנה, אוזנו אחד גדולה, ואחד קטנה, במראה שלכל נראה, שזו גדולה מזו, אבל לא במדה שאס אין יכיר אלא במדה, אינו מום,

אבני חן למסכת בכורות

רבי יהודה אומר, שתי ביציו אחת גדולה כשתים שבחבירתה [היו מום], ולא הודו לו חכמים ארצי יהודה קאי:

נב: למימרא דיבולת הוי מומא, ורמינהו [דתנן לקמן מא.], ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש דנפסל מן המזבח, ולא במדינה דאינו "מום גמור" לשחט עליו כחוק, בעל גרב חזיית, ובעל יבלת,

ותסברא דלא מוס הוא, הא כתיבא ויקרא כב יבלת באורייתא גבי מומין גמורין, (ויקרא כב) עורט או שזור או סרוח או יבלת? אלא ל"ק, הא בגופו [של בהמה] לא מוס גמור הוא, הא בעינו,

מכדי קרא סתמא והא קרא סתמא כמינ, מה לי בגופו, ומה לי בעינו?

אלא בגופו נמי הוי מוס ו לא קשיא קרא דמשמע דאפילו בגופו הוי מוס, אמתני דמשמע דאינו מוס גמור אלא צעין, אכל בגופו מוס הוא ליפסל ולא לשחט, הא קרא [דהוי מום בגופו] דאית בה עצם [בתוך היבלת], הא ומתני הכא דצעין הוי מוס, ואידך מתני דבגופו לא הוי מוס, ד דלית בה עצם,

[לכאורה זה יתור לשון קצת] דקרא דאית בה עצם [דהוי מום גם בגוף], מתני דלית בה עצם [ולבן] בעינו הוי מומא, בגופא לא הוי מומא [לא הוי מום גמור],

ולית לה עצם בגופא פסולה הוי [דהא בתחלת הגמ' מביא ברייתא שיבלת אין שוחטין עליה במקדש דנפסל מן המזבח, ומוקים לה בגופו] דמתני, הרי תלתול [cyst] בעלמא הוא חמיסות נשר המלויים צו, כגון צני אדם שיש להם אצל אזניהם, רצועות קטנות של נשר, וממעי אמנ הם,

דתנן, ר"א אומר בעלי התילולין פסולין באדם אם כהן הוא פסול לעבודה, דצעין שזה נזרעו של אהרן, וכשירין בבהמה?

אלא אידי ואידי [שתי המשניות כאן, ולהלן מא., מירי] בעינו אמתני קאי [ואף שלאחר לא תני דמירי בעין, מ"מ אי בגופו הוי תילול בעלמא] ולא אקרא [דקרא סתמא כתיב], ולא קשיא, הא [משנתנו דהוי מום גמור ששוחטין עליה] בשחור, הא [המשנה דלהלן שאין שוחטין עליה מירי שיש לה יבלת] בלבן,

והא [יש לנו כלל לח:]: אין מומין בלבן ואפילו במקדש נשר לשחוט?

אלא אידי ואידי [לא קאי על משנתנו כמו "אידי ואידי" דלעיל, אלא על המשנה דלהלן מא., והכלל שאין מומין בלבן] הא דקמיני אין שוחטין במקדש ובמדינה בלבן, והא נמי דקמיני אין מומין בלבן, מרזייהו ליבולת (במומין) שכלבן,

ואמר ר"ל לא קשיא, הא דאית בה שער מגונה הוא, ועלה קמיני מתני אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה,

הא והא דקמיני [לעיל לח:]: אין מומין בלבן דלית בה שער, ומתני דמוס גמור הוא, כדאוקימנא נשחור וצדלים נמי עס, וקרא צדלים זה עס, דאי מתניסין דהכא צדלים זה עס, אמאי נקט צעיו?

[שנינו במשנתנו] עינו אחת גדולה וכו': תנא, [עין גדי שהיא] גדולה כשל עגל, קמנה כשל אווז [וראה שפת אמת], [ואפשר כי מטעם זה נקרא בלשון הכתוב [שיר השירים א טו ועוד] למעיין הקטן [הנובע על חוף המערבי של ים המלח] "עין גדי" ולמעין הגדול יותר "עין עגלים" על שם עיני העגל הגדולות ובתוספת לשון רבים [עגלים] לעומת לשון יחיד [גדי] [יחזקאל מז י מעין גדי יעד יעין עגלים] ואולי הוא מעיין הנקרא בימינו עין פשח'ה הגדול בשפיית מימיו כפליים מעין גדי. מקבציאל כרך לח דף תרעט]:

[שנינו במשנתנו] אונו אחת גדולה [וכו' רבי יהודה אומר, שתי ביציו אחת גדולה כשתים שבחבירתה, ולא הודו לו חכמים] וכו': ורבנן דלא הודו לו צניס עד כמה מהא חזירמה קטנה דמכשרי, תניא, אחרים אומרים, אפילו אינה לשניה אלא כפול כשירה:

מהני: זנב העגל שאינה מוגעת לערקוב לפק שצריך וצגמ' מפרש איזה ערקוב, אמרו חכמים, כל מרבית כל מרבית מנהג של עגלים בן כך הוא, שיש זנבן מוגעות לערקוב, הילכך צציר מהני הוי מומא כל זמן שיהיו מוגדלין הן נמתחות ונשהן גדולים הולכות ונמתחות עד למטה,

איזהו ערקוב שאמרו, ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, בערקוב שבאמצע הירך מפרש בגמרא:

דף מ"א ע"א

נב: תנא, קפץ העליון (קפץ) קשר העליון, היינו ארכוצו [knee], מקום שזור השוק והיך [חלק ב' וג', שיש לרגלי בהמה ג' חלקים, חלק התחתון, השוק, והיך] ולא קפץ התחתון [חבור א' וב'] סמוך לפרסות, וכנגדו [חיבור השוק והיך] בגמל ניכר שהגמל יש לו כנגד הארכוצה [העליונה] עס צולט לחוק, לשון מורי נשמטת חולין [עו.]. [ראה הצירורים בשיחת חולין דף תנב].

ל"א שמעתי, (כגון שונב) [כנגדו צונב] גמל מוגעת עד אותו ערקוב:

אבני חן למסכת בכורות

*****

מתני': על אלו מומין [קמ"ל אפילו הנך ג' שהוסיף אילא. יבין] שוחטין את הבכור, ופסולי המוקדשין נפדין עליהן:

גמ': הא תו למה לי, הא תנא ליה רישא [לעיל לו.], על אלו מומין שוחטין את הבכור?

סיפא [של משנתנו] איצטריכא [ליה], פסולי המוקדשין נפדין עליהן, הא נמי פשיטא, מישחט שחטין [את הבכור בלא פדיון] מיפרק מיבעיא?

אלא אידי דתנא משום דאמרן לעיל שלשה הוסיף [שר' אילא הוסיף ג' מומין], ואמרו לו לא שמענו את אלו אלא את אלו הראשונים שמנה ציננה [לעיל מ. שנשברה עצם ידו ועצם רגלו], וקתני ואתי והדר תנא ואסתא צמומין שאינם סתמא אלא דייחידא קאמרי להו, כגון ר' חנינא בן אנטיגנוס, ור' חנינא בן גמליאל, וס"ד פליגי רבנן עלייהו, להכי הדר וקא סתים לה בכולהו, על אלו מומין שוחטין את הבכור, ופסולי המוקדשין נפדין עליהן:

מתני': ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה, חורור והמים שאין קבועין, וחוטין הפנימיות שנפגמו, אבל לא שנעקרו, ובעל גרב, ובעל יבלת כדאוקימנא לעיל כו', דאין זה עטם, דאי איכא עטם הו"א מום גמור, [וביירי גם] ואין זה שער, ויש זה בלגן של עין, דאי בגופו תלתול בעלמא הוא, ובעל חזוית גרב וחזוית מיני שחין, זקן, וחוליה, ומזוהם מסרית, ושנעברה בו עבירה שגרעה, או ושהמית אדם, ע"פ עד אחד שאין אלא עד אחד לא נכניעה ולא נגניעה, או ע"פ הבעלים ע"פ עממו שאין שם עד אלא בעלים אמרו, דאי הו"ו עדים דבריו נסקילה, אפילו בהנאה מיתסר, 1. וטומטום ואנדרוגיניום [והיא מלה יונית אנדרו איש גינום אשה. ספר התשבי וגם מובא בתיו"ט סוף פ"ח דיבמות, hermaphrodite] ספק זכר קדשי ספק נקבה הן ולא קדשי, לא במקדש ולא במדינה [ביבין יש מעם למה כפל לומר לא במקדש וכו' עיי"ש],

2. (ר"ש) [רבי ישמעאל] אאנדרוגיטס קאי אומר אין לך מום גדול מזה דמקום נקבות הו"א כמום, והו"א בכור בעל מום, ושחטת צמדינה, ואסור בגימא ועבודה,

3. וחכמים אומרים, אינו בכור דכריה צפני עממה הוא אלא נגזו ונעבר:

גמ': [ומקשה איך אמרת שאין שוחטין על גרב וחזוית והרי שניהם כתובים במקרא] וגרב לא הו"א מום גמור, והכתיב ויקרא כב גרב באורייתא [ויקרא כב] גבי עורת או שזור דכתיב או גרב או ילפת, ותו וחזוית לא מום גמור הוא והכתיב ויקרא כב ילפת באורייתא והכתיב באורייתא,

ותניא, גרב זה החרס שחין שקשה כחוס, ילפת זו חזוית המצרית שחין שהוצא על המזרים, ואמר ר"ל למה נקרא שמה ילפת [פי' בין ששמה חזוית מצרית], שמלפפת דבוקה צו כדמרגמינן (שמות לו) ויסבר ולפיך והולכת עד יום המיתה [שלעולם אינה מתרפאת],

בשלמא חזוית אחזוית לא קשיא, כאן בחזוית המצרית [הו"א מום], כאן בחזוית דעלמא [אין שוחטין עליה], אלא גרב אנרב קשיא?

גרב אנרב נמי לא קשיא, הא בלח [לא הו"א מום גמור] הא ביבש, לח איתסי, יבש לא מיתסי,

ולח מיתסי, והכתיב דברים כח כו יִכְכֶּה ה' בְּשָׁחִין מִצָּרִים וּבְעַפְלִים [ובמחורים] וּבְגֶרֶב וּבְחָרָם אֲשֶׁר ל' אֲתוּכָל לְהַרְפָּא וּגו', ומדכתיב ובחרס, הרי גרב לח [הא דכתיב ובגרב] אמור, וקאמר ל' אֲתוּכָל לְהַרְפָּא,

אלא תלתא גרב הוו, דקרא גבי מומין, דדרשין ציה זה החרס יבש בין מבפנים בין מבחוץ,

דמתני', לח מבחוץ ומבפנים לח מצפנים ולח צחון [ולא הו"א מום גמור],

דמצרים דהיינו הא צקללות [יכבה ה' בשחין מצרים וגו'] וצגר וצחרס יבש מבפנים ולח מבחוץ וכיון דיבש מצפנים לא מיתסי, ואי הו"א בכור הו"א נמי מום גמור, דכתיב שמות ט ויהי שחין (פורח אבעבועות) [אבעבועות דהיינו לשון נוצע, דמשמע מצחון היה למ פורח היינו הא צנראה למעלה, דדבר הצולט הו"א פורח] באדם:

[שנינו במשנתנו] והזקן והחולה והמזוהם: מנהני מילי דאין שוחטין אותם דמקדש? דתנו רבנן ויקרא א מן הצאן ומן הכשבים [או] מן העזים קרא כתיב צוקר, ואם מן הצאן קרבו מן הכשבים או מן העזים וגו' דדרשין מן הצאן ולא כל הצאן, וכן כולהו, פרט לזקן ולחולה ולמזוהם,

וצריכי, דאי כתב רחמנא למעוטי זקן, דלא הדר בריא, אבל חולה דהדר בריא אימא לא, ואי כתב למעוטי חולה דלאו אורחיה, אבל זקן דהיינו אורחיה אימא לא, ואי כתב רחמנא תרי, למעוטי הני דכחיש, אבל מזוהם דלא כחיש אימא לא, ואי נמי למעוטי מזוהם משום דמאים, אבל הני דלא מאיסי אימא לא, צריכי:

[שנינו במשנתנו] ושנעברה בו עבירה וכו': מנא הני מילי? דת"ר ויקרא א מן הבהמה להוציא רובע וגרבע, מן הבקר להוציא את הנעבר שעשאוהו עבודת כוכבים, מן הצאן להוציא את המוקצה שהוקצה והופרש לצורך עבודת כוכבים, ומן [פי' ודורש הו"א ד'ומן']

אבני חן למסכת בכורות

הצאן להוציא את הנוגח את האדם ומת,

קרינא ביה,

ופרכין חני בני קטלא ניהו ארבע ונרבע ואנוגח קאי,

ומשני ע"פ עד אחד כגון שאין שם אלא עד אחד בדבר או ע"פ הבעלים או הבעלים עצמן הודו מעצמן, דשזב אין נסקלין הבהמות, דמודה בקנס פטור,

דף מ"א ע"ב

בעי רבא, מאי טעמא דרבי ישמעאל, מיפשט פשיטא ליה אנדרוגינוס [דזכר הוא ו] בכור הוא, ומומו עמו [ומיהו מוס יש צו],

או דילמא, ספוקי מספקא ליה אם זכר הוא אם נקבה הוא, והאי דקאמר מומו עמו ואם תימצא לומר קאמר [שאם אנדרוגינוס הוא נקבה הלא ודאי יכול לשוחטה, אלא אפילו] אם תימצא לומר [ודאי] בכור [זכר] הוא, הרי מומו עמו,

למאי נפקא מינה, למילקא עליה משום גזיה ועבודה אי אמרת בכור הוא, לקי, דכזכר בעל מוס נמי אסור בגזיה ועבודה, ואם ספק הוא מספיקא לא מלקינן ליה,

אי נמי למיתבה לכהן אם בכור הוא נותנו לכהן, ואוכלו צמוס זה, ואם ספק הוא אוכלו ישראל צמוס זה, כדין ספק בכור הנאכל צמומו לבעלים, דהמוציא מחציתו עליו הראיה,

בשלמא [בכור] טומטום במקדש לא, דילמא נקבה היא ומקריבה לשם בכור ואינו מקדישה, והיא אינה קדושה בצרכיה, וקמייתי חולין בעזרה, במדינה לא, דילמא זכר הוא ולית בה מומא,

אלא אנדרוגינוס, בשלמא במקדש לא, דלמא נקבה היא, אלא במדינה נמי נהי דזכר הוא, תעשה נקבות חריץ וישחוטו עלה דהא כתיב חרוץ באורייתא, דכתיב (ויקרא כג) ערת או שזור או חרוץ,

אמר אביי, אמר קרא ויקרא כב או חרוץ או שבור, חרוץ דומיא דשבור, מה שבור במקום עצם, אף חרוץ במקום עצם,

רבא אמר, בלא שבור נמי, לא מצית אמרת חרוץ במקום בשר הוי מומא,

דאי סלקא דעתך [חרוץ במקום בשר] הוי מומא, כיון דאמר מר גרב זהו חרס [קשה למה צריך קרא לגרב הלא נוכל ללמוד גרב מחרוץ], [שהלא גרב] ודאי מחרוץ חריץ [שביון שגרב הוא יבש נמצא העור שקוע במקום הנגע] [ו]נגע הוא, [דכתיב] [וכתיב] צנגעים ויקרא יג ומראהו עמוק דהיינו שפל מן העור, כמראה חמה העמוקה שפל מן הצל הילכך,

ולכתב רחמנא חרוץ דמשמע צמקוס צמר נמי הויא מוס ולא בעי גרב, ואמינא חרוץ דלא מאים אף על גב דלא מאים כגרב הוי מומא, גרב דמאים לא כל שכן,

[ולבן] כתב רחמנא גרב, למימר דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא:

ת"ש, ר' אילעאי אומר משום ר' ישמעאל, אנדרוגינוס בכור הוא ומומו עמו, ש"מ מיפשט פשיטא ליה [דהוי בכור ודאי, ומומו עמו],

ודילמא [לעולם ספוקי מספקא ליה] אם תימצא לומר קאמר כלומר אם בכור הוא הרי מומו עמו,

ת"ש [ומביא ברייתא ומנסה לאוקמה אליבא אחד מתנאי המשנה], ויקרא א זכר זכר כתיב גבי עולת צקר, זכר תמים יקריבנו ומשמע ולא נקבה, כשהוא אומר למטה זכר בעולת צקר, שאין ת"ל דלא צריך לגופיה למעוטי נקבה דהא אימעיטא לה (מה ת"ל)? להוציא טומטום ואנדרוגינוס הוא דאמא,

[יש ג' תנאים במשנה ברין אנדרוגינוס:
א. ת"ק לא במקדש ולא במדינה דספיקא הוא,
ב. ר' ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה,
ג. וחכמים אומרים [רבנן בתיראי] אינו בכור אלא נגזו ונעבד],

כג"ה האי דאימעיט טומטום ואנדרוגינוס מוכר בתרא, אילימא ת"ק דמתניתין הא טומטום ואנדרוגינוס ספיקא הוא, ואתי קרא למעוטי ספיקא בתמיהא הא ליכא ספק קמי שמיא, אלא ודאי משום דצריה צפני עזמוס הוא, קממעט ליה, ודלא כח"ק?

(רבי ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה): כאביי לא אמר [ר' ישמעאל, לא אמר כאביי שלכן אין שוחטין אנדרוגינוס במדינה שדורשין חרוץ דומיא דשבור שצריך שיהיה במקום עצם], חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן # [למה לא הא הוקשו בפסוק], כרבא נמי לא אמר, דילמא נמי דייקין דחרוץ צמקוס צמר לא הוי מומא היכא דלא מינכרא חרוץ כל כך נקבות של צהמה, אבל היכא דמינכר [חרוץ של נקבות], מום רע

אבני חן למסכת בכורות

ד' ואם־נִקְבְּהָ הוּא, מריצוּא ד"אס" נפקא לן וְלֹא טוּמְאוֹ מִשּׁוּם סְפִיקָא
לֹא מִמַּעַט לִיה קֵרָא, דְּסְפִיקָא קָמִי שְׁמִיא לִיכָא, אֲלָא וְדִאי מִשּׁוּם צְרִיָּה מִמַּעַט לִיה
וְאִנְדְּרוּגִינוֹס?

[ומתרין דלעולם הוי טמאום ספק ולא בריה ו] סְמִי מִיכֵן טוּמְאוֹ מִקְרָא לֹא
מִמַּעַט אֲלָא אִנְדְּרוּגִינוֹס, וּמִשּׁוּם צְרִיָּה, אֲזַל טוּמְאוֹס נַעֲרָךְ [בְּשׁוּם סְפִיקָא], וְלִחוּמָרָא
נַעֲרָךְ כִּכְר,

3. ת"ש, ויקרא ג א וְאִם־זָבַח שְׁלָמִים קִרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב
אִם־זָכָר אִם־נִקְבָּה # [הדרש הוּא מִדְּכִתִּיב "אם" שְׁנֵי פַעַמִּים, אֲבָל לֹא
רִאשִׁית לַפֶּרֶשׁ בְּדִיוֹק מִזְוָה, וְאִךְ הִיא צָרִיךְ לְכַתּוּב] שְׁלָמִים כְּמִי זָכָר וְדִאי
נִקְבָה וְדִאִיתָ, וְלֹא טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס, וּמִשּׁוּם סְפִיקָא לֹא מִמַּעַט
קֵרָא, וְעוֹד [דְּמַמָּה נַפְשָׁךְ] צִין זָכָר צִין נִקְבָה כְּשֶׁר לְשָׁלְמִים, אֲלָא וְדִאי צְרִיָּה הוּא?

סְמִי מִיכֵן טוּמְאוֹס,

4. ת"ש, הוֹכֵר וְלֹא נִקְבָה דְּהִינּוּ הֵךְ דְּגִצִּי עוֹלָה דְּפִרְשִׁית לְעִיל [מֵא:]
כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמִטָּה זָכָר שְׁאִין ת"ל, מִזָּה ת"ל, לְהוֹצִיא
טוּמְאוֹס וּמִדְּמַעַטִּיה קֵרָא צְרִיָּה הוּא, דְּמִשּׁוּם סְפִיקָא לֹא מִמַּעַט קֵרָא
וְאִנְדְּרוּגִינוֹס?

סְמִי מִיכֵן טוּמְאוֹס,

5. ת"ש, הַנֶּעֱבֵד כּוֹלָה צִקְרָצְנוֹת דְּעוֹפּוֹת קִמְיִיר, וְהַמוֹקְצָה, וְהַתִּנּוּן
[וְזִנָּה], וְהַמְחִיר [כָּלֵב], וְטוּמְאוֹס, וְאִנְדְּרוּגִינוֹס, כּוֹלֵן מִטְּמֵאִין
בְּגִדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה כְּשֶׁר נִצְלָה עוֹף טָהוֹר, דְּמִלִּיקְמוּ אִינֵה מְלִיקָה, וְהוּ
נִצְלָה, וְדִאי לֹא צְרִיָּה הוּא [כְּדַבְּרֵי רַב חֲסָדָא], אֲמַאי אִינֵה מְלִיקָה, מִזָּה נַפְשָׁךְ אִם זָכָר
הוּא כְּשֶׁר, וְאִם נִקְבָה הִרִי כְּשֶׁר, דְּהֵא צְעוֹפּוֹת לֹא חֲלָק הַכְּמוֹצ [בֵּין זָכָר לְנִקְבָה, הִרִי
שְׁטוּמְאוֹס הוּא בְּרִיָּה כְּמוֹ שְׁאִנְדְּרוּגִינוֹס הוּא בְּרִיָּה],

וְעוֹד מִדְּר"א אִיכָא לְאוֹמוֹצִיָּה [עַל רַב חֲסָדָא דְּאִמֵּר טְמֵאֹס הוּא סְפִיקָא וְלֹא בְּרִיָּה],
דְּקִאֲמֵר ר"א אוֹמֵר, טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס אִין מִטְּמֵאִין בְּגִדִים
אֲבִית הַבְּלִיעָה [ה"ה דְּלִחְקִרְבָּה גְּמִי כְּשֶׁרִין כְּדִמְפָּרֶשׁ טְמֵאֹא אֲלֵא אִיִּידִי דְּנִקְטָ
ת"ק מִטְּמֵאִין נִקְטָ ר"א אִין מִטְּמֵאִין. תוֹס'], שְׁחִיָּה ר"א אוֹמֵר, כָּל מְקוֹם
שְׁנֵאִמֵּר זָכָר וְנִקְבָה, אֵתָה מוֹצִיא טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס
מִבְּנִיָּהֶם [וְמוֹזָה שְׁאוּמֵר "אֵתָה מוֹצִיא" הִינּוּ שְׁהַפְסוּק מִמַּעַט טוּמְאוֹס, הִרִי לָךְ
שְׁהוּא בְּרִיָּה], וְעוֹף הוֹאִיל וְלֹא נֵאֱמָר בּו זָכָר וְנִקְבָה, אִין אֵתָה
מוֹצִיא טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס מִבְּנִיָּהֶם סְפִיקָא מִי מִמַּעַט לִיה קֵרָא,
אֲלָא וְדִאי צְרִיָּה הוּא, וְהִיכָא דְּמַעַטִּיה מַעַטִּיה, אֲזַל צְעוֹפּוֹת דְּלֹא מַעַטִּיה לֹא
מַעַטִּיה?

סְמִי מִיכֵן טוּמְאוֹס,

אֲלֵא רַבִּנּוּן בְּתֵרָאִי דְּמַתְנִיתִין, דְּפִשְׁטָא לֵהוּ דְּצְרִיָּה הוּא [וְקִאֲמֵרִי] [דְּקִאֲמֵרִי]
אִינוּ צָכּוֹר אֲלָא גִּזּוּ וְעַבְדָּ [תִּיפּוֹק לִיה] טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס וְנִקְבָה מוֹחַד
קֵרָא [נִפְקִי] מִחַד זָכָר, דְּהֵא גְבִי בְּכּוֹר חַד זָכָר הוּא דְּכִתִּיב,
[ו] קֵרָא מַעַטִּי כּוֹלָהוּ מִיִּנְיָהוּ וְקִמַּמַּעַט מִיִּנְיָה כּוֹלָהוּ טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס
מִחַד זָכָר,

אֲלֵא פִּשְׁטָא ר' יִשְׁמַעֲלָל כְּדִי יִשְׁמַעֲלָל מוֹקְמִין לֵה [בְּרִיָּתָא וו.],
וְכַדְנַעִי לְפִרוּשִׁי, דְּהֵא כְּהֵךְ רַבִּנּוּן [ת"ק וְרַבִּנּוּן בְּתֵרָאִי] לֹא מִזִּין לְאוֹקְמָא, [ו] אִי
אֲמִירָת בְּשִׁלְמוֹא רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל מִיִּפְשֵׁט פִּשְׁטָא לִיה זָכָר הוּא,
הִינּוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קֵרָא לְמַעוּטִי דֹּאע"ג זָכָר הוּא, לֹא קְדוּשָׁה שׁוֹם קְדוּשָׁה
אִם אֲקִדְשִׁיה לְשׁוֹם עוֹלָה, וְאִפְּלִי גִצִּיָּה וְעַזּוּדָה שְׁרִי,
וּמוֹחַד קֵמָא לֹא נַפְקָא לָן לְמַעוּטִי מִקְדוּשָׁה, דְּהֵא גִצִּי צָכּוֹר כְּמִיָּד חַד זָכָר, וְלֹא
מִמַּעַט לִיה ר' יִשְׁמַעֲלָל מִגִּצִּיָּה, דְּלֹא שְׁרִי מִשּׁוּם מוֹס אֲלָא לְשַׁחֲט,

אֲלֵא אִי אֲמִירָת מִסְפָּקָא לִיה אִם זָכָר אִם נִקְבָה, מוֹ לֹא מִיִּתּוֹקְמָא הֵךְ
אִלְיָצִיָּה [דְּר' יִשְׁמַעֲלָל] [שְׁחֵלָא יִשׁ לְחֻשׁוֹת] אֲצִטְרִיךְ קֵרָא לְמַעוּטִי
סְפִיקָא דְּקֵרָא לְמַעוּטִי סְפִיקָא [ד] לֹא אִמִּי, וְכִמָּאֵן מוֹקְמֵת לִיה?

[וְהִגְמִי דוּחָה שְׁאִין לְפִתּוֹר אֵת הַאִיבִיעִיא מִבְּרִיָּתָא וו, דְּמִיִּשְׁפֵּט פִּשְׁטָא לִיה, דִּישׁ
לְוִמֵּר] לְעוֹלָם [בְּרִיָּתָא וו אֲחִיא ב] רַבִּנּוּן בְּתֵרָאִי וְקִאֲמֵרִי מִיִּפּוֹק לִי מִחַד
קֵרָא, דְּהֵא גִצִּי צָכּוֹר מִחַד קֵרָא נַפְקָא לֵהוּ, לֹא הִיא וְגִבִּי דְּגִצִּי בְּכּוֹר תִּרְתִּי
קֵרָאִי כְּתִיב, הוֹכֵר [דְּבִרִּים טו יט כָּל־הַבָּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבָקָרָה וּבְצֹאֲנָהּ
הַזֶּכֶּר סֶקֶדִישׁ [לָהּ אֵל הַדָּךְ], וְהוֹכְרִים [שְׁמוֹת יג יב וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רִחֶם לָהּ
וְכָל־פֶּטֶר אֲשֶׁר בְּהֶמְתָּ] אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּהּ הַזֶּכֶּרִים לָהּ:

*****

[שְׁנִינּוּ בְּמִשְׁנֵיתִין] וְחִכ"א [אִנְדְּרוּגִינוֹס] אִינוּ בְּכּוֹר כו': אִמֵּר רַב
חֲסָדָא, מוֹחַלּוֹקֶת דְּקִאֲמֵרִי רַבִּנּוּן צְמֵרָאִי צְרִיָּה הוּא בְּאִנְדְּרוּגִינוֹס, אֲבָל
בְּטוּמְאוֹס, דְּבִרִּי הַכָּל [טוּמְאוֹס אִינוּ בְּרִיָּה אֲלֵא] סְפִיקָא הוּא,
וְקִדּוּשׁ מִסְפִּיקָא וְאִסּוּר גִּצִּיָּה, וְאִינוּ נַשְׁחֲטָ לֹא צְמִקְדֶּשׁ וְלֹא צְמִדִּיעָה,

א"ל רבא, אֲלֵא מַעַתָּה [דְּטוּמְאוֹס] דְּסְפִיקָא הוּא בְּעִרְכִּין יַעֲרָךְ צִלְמֵס,
אוּ עֵרָךְ אִישׁ אוּ עֵרָךְ אִשָּׁה, # [מִשְׁמַע שְׁהַחֲיוּב מִשּׁוּם גִּדָּר, וְלָבֵן חִיִּיב גַּם בְּסַפֵּךְ],

דף מ"ב ע"א

1. אֲלֵמָה תִּנְיָא, וִיקְרָא כּו ג וְהָיָה עֶרְכָּךְ הַזָּכָר, וּמִרִצְוִיא דֵּה"א [דְּהוֹכֵר]
נַפְקָא לָן וְלֹא טוּמְאוֹס וְלֹא טוּמְאוֹס וְאִנְדְּרוּגִינוֹס? [הַשִּׁיב רַב חֲסָדָא
לְרַבָּא] סְמִי מִיכֵן טוּמְאוֹס,

2. ת"ש [עַל מִזָּה שְׁאִמֵּר רַב חֲסָדָא דְּטְמֵאֹס הוּא סְפִיקָא, וְלֹא בְּרִיָּה], יִכּוֹל לֹא
יִהְיָ בְּעִרְךָ אִישׁ, אֲבָל יִהְיָ בְּעִרְךָ אִשָּׁה עֵרָךְ אִישׁ [עֵרָךְ] אִשָּׁה אִין
שׁוֹין כְּדִמְפָּרֶשׁ צ"י [צָהָר סִינִי] [אִם מִתְקוּמִין], ת"ל וִיקְרָא כּו ג וְהָיָה עֶרְכָּךְ הַזָּכָר
מִכֵּן עֲשִׂירִים שָׁנָה וְעוֹד בְּרִישִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכָּךְ חִמְשִׁים שָׁנָה לְפָנֶיךָ הַזָּכָר:

אבני חן למסכת בכורות

6. ת"ש, ר' אלעזר אומר הטריפה, והכלאים, ויוצא דופן, טומטום ואנדרוניגוס, לא קדושים ולא מקדישין,

ואמר שמואל [גם בלא דברי שמואל קשה מברייטא, וראה בתוס' ישנים יומא סד. [שייך לדף סג.] ד"ה ואמר ו"ל ויותר מזה יש בתלמוד הרבה שכמה פעמים מביא דברי האמורא שמפרש המשנה שמביא להקשות ממנה, ואע"פ שאינו צריך למימרא כגון ההוא דשמואל בבכורות מב. וכו'], לא קדושים בתמורה כלומר אפילו תמורה שחלה על צעל מוס קצוע, אינה חלה עליהן, וטעמא מפרש דמסקת תמורה דפרק יש דקדושת (דף יז), ולא מקדישין לעשות תמורה ששם הם קדושין אין עושין תמורה, והיכי דמי שכן עמנו קדושין [הא אין נתפסין דקדושה], כגון שהיו ולדות קדשים, דקדשי אגב אמר, ואי טומטוס ספק הוא, אמאי לא קדוש ממה נפשך?

סמי מיכן טומטום,

7. ת"ש, ר' אלעזר אומר, חמשה לא קדושים ולא מקדישין [ומסתמא גם על ברייתא זו קאי דברי שמואל, לא קדושים בתמורה, ולא מקדישין לעשות בתמורה, ובברייטא זו מוסיף רק המספר חמשה], ואלו הן הטריפה, והכלאים, ויוצא דופן, וטומטום ואנדרוניגוס, וכי תימא ה"נ סמי מיכן טומטום, הוו להו ארבעה?

אפיק טומטום ועייל יתום [שאם מתה אמה כשנולדה אינה ראויה לקרבן, וראה חולין לח: [ויקרא כ"ב] [שור] או כשב פרט לכלאים, או עז פרט לנדמה, כי יולד פרט ליוצא דופן, שבעת ימים פרט למחוסר זמן, תחת אמו פרט ליתום האי יתום ה"ד? אלימא דילדיה אמה וחדר מתה, לעולם תיחי ותזיל? אלא דמתה וחדר ילידיה, מבי יולד נפקא אלא פשימא זה פירש למיתה וזה פירש לחיים],

דמי להך שפסולין משנולדו, והיכי דמי יתום דמפרש דשמיטת חולין צ"פ שני (דף לח:), שמתה אמו בשעת לידה, זה פירש למיתה זה פירש לחיים,

לימא כתנאי הא דרז חסדא, דאיכא דס"ל [דטומטום] ספק הוי [דאיכא למ"ד דטומטום קדוש מספקא, ואיכא למ"ד שמוא בריה הוי ולא קדיש. רג.], [שנינו בברייטא],

1. רבי אילעאי אומר משום ר' ישמעאל, אנדרוניגוס בכור [וכר] הוא, ומומו עמו,

2. וחכמים אומרים, אין קדושה חלה עליו דכריה הוא, [ופליגי באנדרוניגוס] אכל טומטוס לא פליגי, דספק הוא,

3. ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש, הרי הוא אומר הזכר, וכל מקום שנאמר זכר, אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוניגוס דטומטוס נמי דכריה הוא [הרי שיש תנא שטומטום הוי בריה],

וכי תימא סמי מיכן טומטום, ר"ש בן יהודה #3 היינו רבנן #2 [דאנדרוניגוס לא חל קדושה עליו]? [ולכן אינו יכול להחסיר את הברייטא] אלא לאו, טומטום איכא בינייהו, דת"ק #2 סבר אין קדושה חלה עליו אנדרוניגוס, אבל טומטום ספקא הוא וקדוש מספקא,

ואתא רבי שמעון

דף מ"ב ע"ב

בן יהודה #3 למימר, טומטום בריה הוא ולא קדוש [ונמצא דפליגי אי הוי בריה או לא?]

לא, דכולי עלמא טומטום בבריה לא מספקא @ דמיקום לרז חסדא כתנאי, דמימא הסוד תנא [ר"ש בן יהודה בברייטא מב.]. דסבירא ליה דכריה הוא, סבירא ליה כרבנן בתנאי [במשנה מא.],

[יש ג' תנאים במשנה מא. ברין אנדרוניגוס: א. ת"ק לא במקדש ולא במדינה דספקא הוא, ב. ר' ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה, ג. וחכמים אומרים [רבנן בתנאי] אינו בכור אלא נגזו ונעבר, ועל המחלוקת במשנה אמר רב חסדא לעיל סוף מא., מחלוקת באנדרוניגוס, אבל בטומטום, דברי הכל ספקא הוא, וקדוש מספקא],

אלא הני תנאי דברייטא [מב.]. דהכי פליגי [ב]זכר ונקבה הוא דמספקא [במטיל מים במקום נקבות], מטיל מים במקום זכרות [דבבבמה הזכר מטיל מים במקום הזכרות, שהוא למטה בבטנו, אבל בבמה נקבה מטיל מים מאחוריה שהוא מקום הנקבות] דכולי עלמא לא פליגי דזכר הוא וקדוש, כי פליגי במטיל מים במקום נקבות, [אבל אנדרוניגוס שיש לו זכרות ונקבות לא אומרים שנראה מהיכן מטיל מים, שכיון שיש לו שני האיברים הוא אנדרוניגוס. חתם סופר בחידושים לפ"ד דביכורים אות א'. דעה"ד דף מא:]

מר סבר [חכמים #2 דפליגי על ר' ישמעאל בברייטא] חיישין שמוא נהפכה זכרותו לנקבותו [וקדש בבכורה מספק] נכפל גידו מצפנים, ומוציא מים במקום [שרגיל] נקבות, [שרגיל] להיות [כ]נקבה,

ומר ור"ש [בן יהודה #3] סבר לא חיישין לא אמרינן הכי, אלא ודאי נקבה הוא,

והא דאמר רב חסדא [על המשנה, לעיל מא:] טומטוס דכרי הכל ספק הוא, הא אמא לאשמועינן, דלא תימא לרבנן בתנאי [במשנה מא. אינו בכור אלא נגזו ונעבר] טומטוס נמי דכריה הוא [ואינו קדוש כלל], ולא תהא קדושת בכור חלה על שום טומטוס [קמ"ל רב חסדא דלכל הג' דעות במשנה מא. הוי טומטוס ספק], [והגם שרב חסדא סבר כן במשנה] מיהו ס"ל לרב חסדא [ד]איכא תנא [ר"ש בן יהודה #3] דלפילו ספק לית ליה, דאי מטיל מים במקום זכרות זכר, ואם במקום

אבני חן למסכת בכורות

נקבות נקבה,

ודכולי עלמא [כל הג' תנאים של המשנה לעיל מ.א.] אית להו דרז חסדא [פ' כמו שפירשם רב חסדא], דקדושה חלה על טומטום [מספ. אבל ראה תוס' ד"ה כ'],

כי הא כלומר ר"ש זן יהודה #3 כי הך הוראה ס"ל דהורה רבי (אלעזר) [אילעאי] בבחמה [בכור] מטיל מים במקום נקבות, חולין ולגזי בכור קאמר דלא קדיש, דודאי נקבה הוא, והאני' ר' אלעאי אמורא הוא, ולאו היינו האי דצרייתא דאיירי לעיל משום רבי ישמעאל,

מתקיף לה רב אשעיא [לר' אילעאי, דאפי' מטיל מים במקום נקבות], וליחוש שמא נהפכה זכרותו לנקבותו [דבאמת זכר הוא]? א"ל כמאן כר"מ דחייש למיעוטא צממיה כלומר מי חיישין ליחידה,

אבי בר אבין, ורב חנניא בר אבין דאמרי תרוייהו, [דאין הפיראא אליבא דר"מ, אלא] אפי' תימא רבנן נמי פרכין הכי, הואיל ואישתני לענין טומטום אישתני דנהפכה זכרותו לנקבותו [ובן לשון זה "הואיל ואשתני" ר"ה כו., סנהדרין עא; מנחות ל.],

ומשני אית דאמר אישתני כלומר איכא למ"ד אמרינן הואיל ואשתני אישתני צבהמה, דהיינו מ"ק #2 דפליג לעיל [מב.] עליה דר"ש זן יהודה #3, [דס"ל דבמטלת מים במקום נקבות הוי ספק], ואית דאמר לא אישתני [לא אמרינן צבהמה הואיל ואשתני אישתני, והיינו ר' שמעון זן יהודה] דלא חייש שמא נהפכה [כמו שפירש המחלוקת בן בראש הדף "וכבר ובנקבה הוא דמספקא"], ור' (אלעזר) [אילעאי] כר"ש [בן יהודה] סבירא ליה,

לימא אי אמרי' הואיל ו אישתני או ולא לא אמרי' אישתני תנאי היא,

דתניא, טומטום שקידש, קדושו קדושין לחומרא, וזריכה גט שמא זכר הוא, נתקדש [הטומטום קדושי אשה], קדושו קדושין וזה שקדשו אסור בקרובותיו של טומטום, כגון צאמו וצאחותו, דשמא נקבה הוא,

וחולין לחומרא, שאם אין שם אחר אלא הוא, צעיר יצמחו חליצה, אבל יש שם אחר לא חליץ טומטום, דהא האי חנא צנקה נמי מספקא ליה, וחולצין לאשתו חומרא היא שמא זכר הוא, ומיבמים לאשתו ממה נפשך, אי זכר הוא שפיר מייבם אחיו, ואם נקבה הוא אשה צעלמא הוא דנסב האי אחיו של טומטום # [וצריכין קדושין מספק, דליבום יכול לקדש במאמר ?], אבל טומטום לא מייבם, דאין זן לדיה, ולא קרינא ציה להקיס לאחיו שם,

ותניא אידך, אשת טומטום חולצת ולא מתייבמת,

סבריה [סברו בני הישיבה ליישב הסתירה] דכ"ע [שני הבריות] כר"ע, דאמר צינמות פרק הערל (דף עט) סרים חמה [ממעי אמו. רש"י יבמות עט: פ' שנוגד בן, שמשעה שראה את החמה דהיינו השמש היה סרים] לא חולץ ולא מייבם ואשתו לא חולצת ולא מתייבמת, שלא הייתה לו שעת הכושר,

מאי לאו בהא קמיפלגי [שני הבריות] דמ"ד [בריתא הראשונה] מייבמין לאשתו ממ"ג, סבר אי זכר הוא שפיר מייבם דמ"ד חולץ וחולצין לאשתו, ומיבמים את אשתו, לא אמרינן הואיל ואשתני למיהוי טומטום אישתני נמי לספוקי צריס חמה, [ולא חיישין] שאפילו יקדע וימנא זכר, יהא סרים, ואשת סרים אין מתייבמת [אלא לא חיישין להכי ובתייבמת],

תהי בה ר' יוחנן זקן הוראה דר' אלעאי, מאן דלא חש לתנא קמא ולרבי ישמעאל דמתני' [מ.א.], דאמרי טומטום אינו נשחט לא במקדש ולא צמדינה משום דספיקא הוא, ור' ישמעאל לא פליגי אלא צאנדרוגיטוס דנעשה נקבות שלו חרין [אבל בטומטום מודה דהוי ספק, והגמ' מוקשה מיד דגם רבנן בתראי במשנה סבירא להו דהוי ספק אליבא דרב חסדא, ולמה לא אמר ר"י וכו'],

ולימא רבי יוחנן נמי, מאן דלא חש לרבנן בתראי, דא"ר חסדא מחלוקת באנדרוגיטוס, אבל בטומטום דברי הכל ספיקא?

רבי יוחנן לא ס"ל [הא] דרב חסדא אלא רבנן בתראי, אטומטום נמי אמרי דצריה הוא,

אי לא ס"ל אמאי קא מממה, לימא [יתרין ר' יוחנן לעצמו להסיר תמיהתו] הא ר' אלעאי [דאמר דטומטום אינו ספק, דהכל תלוי במקום הטלת מים] הוא דאמר כרבנן בתראי [וקשה שהרי רבנן בתראי סבירא להו שטומטום לעולם אינו קדוש, אבל ר' אלעאי אמר שרק אם מטלת מים במקום נקבות אינה קדושה? בן הקשה בחי אריה בא"ז, וראה א"ם ועדיין צ"ע?]

הכי נמי קאמר מאן שביק תרי מ"ק ור' ישמעאל ועביד כחד רבנן בתראי,

ורבי (אלעזר) [אילעאי] כמאן סברא [למה לא אמר כדעת הרוב דסבירא להו דטומטום הוי ספק]? כי הא דאמר ריש לקיש, לא אמרו טומטום ספק אלא באדם, הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד וליכא למיזדקניהו דהטלת מים אבל בחמה אין זה שום ספק לדברי הכל, מטיל מים במקום זכר, מטיל מים במקום נקבות נקבה,

והאי דקאמר מ"ק דמתנין [לעיל מ.א.] אינו נשחט, צמטיל מים צמקוס זכרות קאמר, דודאי קדוש הילכך אינו נשחט צמדינה, וצמקדש נמי לא חזי להקצבה דנראה כצעל מוס לפי שאין לו זכרות, דהא ממעטינן ליה מהקצבה צממה דוכתי הזכר ולא טומטום, ורבי ישמעאל צאנדרוגיטוס קאי, ורבנן בתראי צאנדרוגיטוס קיימי, אבל טומטוס כולי עלמא מודו, דמטיל מים צמקוס זכרות זכר, צמקוס נקבות נקבה, ור' אלעאי אליבא דכולהו [כל התנאים במשנה] הורה,

אבני חן למסכת בכורות

דף מ"ג ע"א

לפסול במקום אחים אם יש עמו אחים הגונים, והלך הוא וחלץ לה, לרבי יהודה לאו כלום עבד ולא פסלה מן האמין, רצה אחד מן האמין לייבם מייבם, ולרבי יוסי דמחזיק ליה בספק, פסלה מן האמין, דשמא חליצה חליצה ואין אחד מן האמין יכול לייבמה, דכיון דלא בנה שוב לא יבנה, אלא חורין וחולצין לה,

ולחלוץ שלא במקום אחים, איכא בינייהו אם אין אמין אלא טומטום, לרבי יהודה מיפטרט בולא כלום דהא ודאי סריס הוא, וכליתיה דמי, ולרבי יוסי צעיל חליצה, שמא לאו סריס הוא, והאי דקאמר לא יחלוץ במקום אחין קאמר:

*****

פרק שביעי מומין אלו

[מומי אדם] ויקרא כא יח כי כל־איש אשר־בו מום ל' א' יקרב איש עזר או פסח או חרם או שרוע: יט או איש אשר־יהיה בו שֶׁכַּר רָגֵל או שֶׁכַּר יָד: כ או גִּבֵּן או דֶּק או תִּבְלָל בְּעֵינָיו או גֶּרֶב או יִלְפָת או מְרוֹחַ אִשָּׁה: [מומי בהמה] ויקרא כב כא ואיש פִּי־קָרִיב בְּחִי־שְׁלֵמִים לֵה' לִפְלֹא־גֵדֶר או לִגְדָה בְּקָר או בְּצֹאן תָּמִים יִהְיֶה לְרֹצוֹן כְּל־מוֹם ל' א' יִהְיֶה־בו: כב עֹקֶרֶת או שָׁבוֹר או חֲרוּץ או יִבְלָת או גֶּרֶב או יִלְפָת ל' אֶת־קָרְבִּי אֵלֶּה לֵה' וְאִשָּׁה ל' אֶת־תֶּהֱמוֹת מִתָּה עַל־הַמִּזְבֵּחַ לִיהוָה: כג וְשֹׁר וְנִשָּׂה שְׂרוּעַ וְקָלוֹט גִּדָּה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִגְדֶר ל' א' יִרְצָה: כד וְעֹקֶר וְנִתּוּק וְכָרוֹת ל' א' תִּקְרִיבוּ לֵה' וּבְאֲרָצְכֶם ל' א' תַעֲשׂוּ: [מומי בכור] דברים טו כא וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוֹם פֶּסַח או עֹר כָּל מוֹם רָע ל' א' תִּזְבְּחֵהוּ לֵה' אֶל הַיָּד:

מהני: מומין אלו האמורין בזכור בין קבועין בין עוברים כל זמן שהן צו פוסלין באדם פוסלין לנהן לעבודה, ויתר עליהן [באדם],

הפילו' [שראשו חד מלמעלה ורחב למטה, ודומה לכסוי של הבית שקרוי אכלה, לפיכך נקרא כילון. רע"ב],

והלפתן [שראשו דומה ללפת, שרחבה מלמעלה והולכת וכלה למטה. רע"ב],

והמקבן [שדומה ראשו למקבת שכולט הפדחת לחוץ, וכן ערפו מאחוריו, ולצדעיו שזה ראשו דומה לפטיש דהיינו מקבת שיוצא מלפניו ומאחוריו. רע"ב] הכילון והליפתס והמקבן מפרש בגמרא,

ומ"ד חולצת ולא מתייבמת סגר, אמרינן הואיל ואישתני למייהו טומטום אישתני נמי לספוקי למייהו סריס חמה, אפילו ימנא זכר, הילכך אין מתייבמת אשמו, דנמנאלו פוגעים בערוה, דכיון דזכר הוא קדושין קדושין, וכיון דסריס חמה הוא אין אשמו זקוקה ליבם, הו"א כאשת אח שיש לה בנים, והמייבמה פוגע באיסור אשת אח, ומייהו חליצה צעיל, דלא פשיטא לן שהוא סריס, דשמא לאו סריס הוא, הילכך צעיל חליצה?

לא, דכ"ע אמרינן הואיל ואישתני אישתני ומספקין ליה בסריס חמה, ו הא דאמרינן מתייבמת ר"א היא דאמר צפ' הערל (יבמות דף פ) אשת סריס חמה מתייבמת, שכן זמין מתרפאין באלכסנדריא של מזרים, הילכך ממ"נ שרי לייבמה, והא ומ"ד [דטומטום] לא מתייבמת כ ר"ע [דס"ל דסריס חמה לא חולץ ולא מייבם, וחיישין שמא טמטום זה הוא סריס חמה דהואיל ואישתני אישתני],

ומאן תנא [שאמר דאשת טומטום אינה מתייבמת] אליבא דר"ע [ומאן האי תנא דאית ליה כר"ע] ואמר חולצת ולא מתייבמת, אליבא ר' יהודה, הא "ודאי סריס" משוי ליה לטומטום, ואפי' חליצה לא מיבעי, דהא ר"ע באשת סריס חמה לא צעיל חליצה, דתנן רבי יהודה אומר, טומטום שנקרע ונמצא זכר, ה"ז לא יחלוץ מפני שהוא כסריס # [וצ"ע שהרי הברייתא מיידי שלא נקרע הטומטום עדיין, והוא רק ספק סריס ?],

אלא רבי יוסי ברבי יהודה היא [וכן הוא מסקנת הגמ'] דשמא קאמר, הילכך חליצה צעיל דשמא זכר הוא, ושמא אינו סריס, ולא מתייבמת דשמא זכר הוא וסריס הוא, ואינה זקוקה ליבם, ונמנאל פוגע באשת אח שיש לה בנים,

דתניא, ר' יוסי בר' יהודה אומר, טומטום לא חולץ, שמא יקרע וימצא סריס חמה וזמקום אחין קאמר דלא יחלוץ, (וליתוש) שמא סריס חמה הוא, אבל אין שם אחר יחלוץ, ולא מיפטרט יבמתו בולא כלום, דשמא לאו סריס הוא, הילכך אשמו נמי צעיל חליצה שמא לאו סריס הוא, ולא מתייבמת דשמא סריס הוא,

[ומקשה] אטו כל דמיקרע זכר משתכח, נקבה לא משתכח דלא מספקא ליה אלא בסריס חמה, וננקבה לא מספקא ליה?

שמוא קאמר, שמוא יקרע וימצא נקבה, א"נ זכר נמי, שמוא ימצא סריס חמה [ולכאורה קשה דהא הוי ספק ספיקא, דשמוא נקבה ואם הוא זכר שמוא סריס הוא, וא"כ לא יחלוץ כלל? ובספר משמר הלוי מציין למרדכי על מסכת ב"ק דמצינו פעמים בש"ס דמחמירין אף בספק ספיקא, וחפשייתא את דברי המרדכי ולא מצאתי],

מאי בינייהו בין רבי יהודה, לרבי יוסי בטומטום שמת אחיו, הא תרוייהו לא יחלוץ קאמרי? אמר רבא

אבני חן למסכת בכורות

למעלה ונראין החוטאים, ונפסקת צפניממן, בבהמה נמי לא ליפסלו להי
כתב רחמנא מומים צבהמה, ומנה צה קלוט וחוטין שנפגמו ושנגממו (ד)נפקי
מחרוז,

ולכתוב רחמנא כולהו בבהמה? הוה אמינא כל דפסול
בבהמה פסול באדם, גבן דגבן היינו שיש לו גבינים שקורין שורזיל"ש,
וצהמה לית לה גבינים וחרום היינו שחוטמו [שקוע] צין שמי עיניו, וצהמה אין
לה חוטם צין העינים דליתנהו בבהמה, באדם נמי לא לפסלו,

ולכתבינהו רחמנא כולהו בחד, והנך דליתנהו באידך [באדם]
ללא שייכי ציה ליכתב צאידך לכתוב רחמנא בבהמה, והנך דליתנהו
באידך [בבהמה] לכתוב באדם, וגרב וילפת הכא והכא,
ולילפי מהדדי?

אלא כתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, כל
פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר
שנחתחדש בה והכא איכא חידוש, צאדם גבן ומרום, וצבהמה קלוט וחוטין,

אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא, מום באדם, מום
בקדשים, מום בבכור למיכתב דמומין פוסלין צאדם, ומומין פוסלין צצבור,
דכתיב (דברים טו) וכי יהיה צו מום וגו' ומומין פוסלין צקדשים [בדברים, הגירסא
פסולין במקום פוסלין בכל הג' פעמים]?

צצריבא, דאי כתב רחמנא מום באדם, [היייתי אומר שלכן מום פוסל
באדם] שכן נתרבה במצות,

כלומר אי כתב צצבור, ולא כתב צצחק אדם מבכור בהמה לא אתי מה
לצבור דין הוא שיפסלו המום שכן הוא עצמו קרב לגבי מוצת,

קדשים מבכור לא אתי, שכן קדושתו מרחם,

כלומר אי כתב צקדשים ולא כתב צצחק הך לא אמו מינייהו אדם מקדשים
לא אתי, שכן הן עצמן [הקדשים] קריבין, בכור מקדשים לא
אתי שכן קדושתו מרובה [מטאות ואשמות עולות ושלמים. רש"י לקמיה],

חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרת, מהי תיתי, לא
לכתב רחמנא בבכור ותיתי מהנך [מאדם וקדשים], מה להנך
שכן קדושתן מרובה מטאות ואשמות עולות ושלמים, אדם קדושתו מרובה
צממות, ונוהגין בפשוטין [שכל כהן כשר לעבודה, וכל בהמה כשרה
להקריבה, ולא רק בכור],

[לא לכתוב] בקדשים ותיתי מהנך [מאדם ובכור] מה להנך שכן
קדושתן מאליהן,

[לא לכתוב] באדם ותיתי מהנך [קדשים ובכור] מה להנך שכן

ושראשו שקיט [במשניות הגירסא "שקוע" ומפרש ביבין שיש באמצע
קדקדו שקוע] וסקיפת [שאין בראשו בליטה מאחוריו כלל, ושקיפת הוא
נוטריקון שקיל פיסא, ור"ל שראשו דומה כאילו ניטל מאחוריו גוש מקדקדו. יבין,
וראה רע"ב] ושראשו שקוט וסקיפת, מפרש צגמרא,

ובעלי חטורו'ת חלדור"ש [במשניות הגירסא החטורת, ופירש ביבין
פוקקעל דהיינו hunchback], רבי יהודה מכשיר, וחכמים פוסלין
פלוגמא [רק בעלי חטורת], אצל הך כילון וליפתם וכולהו דצרי הכל,

הקרח פסול, איזהו קרח, כל שאין לו שיטה של שער
מוקפת מאוזן לאוזן, אם יש לו ה"ז כשר [אבל אם יש קרחה
באמצע ראשו, או מאחוריו הרי זה פסול. ראה רע"ב ויבין].

נמ"ז: אמאי [פסולין] [פוסלין] [כל המומין שמנה בבהמה גם] צאדם
והאיכא יבלת [דמונה לעיל גבי בהמה], דלא כתיב באורייתא
באדם [ומנין שפוסל באדם],

ותו, דק תבלול דאמין [לעיל לח:]: גבי מומי צבור [מום] הוא, דלא
כתיבי בבהמה, צשלתמא כולהו אינך דמנינן ציה, כמו חוטין, ונצ העגל
שאניה מנעת לארכובה, מ"כל מום רע" נפקי, אלא דק ותכלול איכא למיפקר,
מדגליניהו רחמנא צאדם, וצבהמה לא גליניהו, ש"מ לא פסלי צבהמה?

ומשני מילף ילפי מהדדי, דתניא, באדם לא נאמר בו יבלת,
בבהמה לא נאמר דק תבלול, מנין ליתן את האמור של זה
בזה, ואת האמור של זה בזה?

ת"ל גרב גרב, ילפת ילפת, לגזירה שוה, [המלים גרב גרב] מן
דאי לא מפני, איכא למיפקר, אדם מבחמה לא יליף שכן
היא עצמה קריבה לגבי מוצת, בהמה מאדם לא ילפא שכן
נתרבה במצות,

לא"י אפנויי מפני, [ולכן הוא מופנה] לכתוב רחמנא ילפת [שהוא
לח, ואינו מאוס] ולא בעי גרב [שהוא יבש כחרס שהוא מאוס], ואנא
אמינא ומה ילפת דלא מאיסא הוי מומא, גרב דמאים מילפת,
דקשה הוא כחרס, ומשקע צצשר ועושה חריצין לא כל שכן, גרב גרב
דכתב רחמנא למה לי, [אלא] לאפנויי,

ולכתבינהו רחמנא כולהו בחד מומי, או צאדם או צבהמה וגרב
וילפת הכא והכא גרב לגזירה שוה, וילפת לגלוי עלה דגרב דמופנה הוא
ולילפו מחדא אמאי כתב עור ופסא ושצור הכא והכא,

אהי"א (בהי) ליכתב ציה מינייהו לכתבינהו רחמנא דלילף אינך מיניה,
אי כתב באדם, הוה אמינא כל דפסול באדם פסול בבהמה,
קלוט וחוטין דליתנהו באדם דאדם אינו מפרסם פרסה, ואינן נוהגין צו
מומי חוטין, דאדם יש לו שנים ואין נראין החוטין, וצבהמה הוא דאדם לה שנינים

אבני חן למסכת בכורות

הן עצמן קריבין לגבי מזבח, צריכי:

שקורין בשג"ג [ax]:

[שנינו במשנתנו] וסקיפת: מאחוריו שגזר ראשו חסר מאחוריו כדאמרי אינשי שקיל פיסא שנראה כמי שניטל ממנו חתיכה,

תנא, וצוארו שקוט [קצר] ושמוט, שקוט, דחביא מחבא שראשו מוטל בין כתפיו, ודומה כמי שראשו (שמוט) [שקוע] אשליש"ד, שמוט דאריך ושמוט [שזארו ארוך ביותר, ומרוב אורכו כפוף ראשו לפניו או לאחור, ונראה כמי שזארו שמוט]:

[שנינו במשנתנו] ובעלי חטורות, ר' יהודה [מכשיר, וחכמים פוסלין] כו': דאית ביה עצם כולי עלמא לא פליגי דפסלא, כי פליגי דלית ביה עצם, מר סבר הא אינו שוה בזרעו של אהרן, ומר סבר קרקורא חתיכה דבישרא בעלמא הוא:

[שנינו במשנתנו] תקרת פסול [איזהו קרה, כל שאין לו שיטה של שער מוקפת מאוזן לאוזן, אם יש לו ה"ז כשר]: אמר רבא, ל"ש [שפסול] אלא שאין לו שיטה של שער מקפת מאוזן לאוזן לאחריו [שהוא חלוק לגמרי שאין לו שום שער לאחריו], ויש [ואפילו יש] לו לפניו,

אבל יש לו לאחריו ולפניו [פ' שיש לו שער סביב ובאמצע הוא קרה] כשר,

וכל שכן, שיש לו לאחריו ואין לו לפניו דטפי הוי נוי, כשיש לו לאחריו ולא לפניו, יותר מכשיש לו סביב כל הראש ובאמצע הוי קרה,

ואיכא דמתני לה אסיפא דמתני ואם יש לו [שיטה של שער מוקפת מאוזן לאוזן] ה"ז כשר, אמר רבא לא שנו דיש לו כשר אלא שיש לו לאחריו שיטה מקפת מאוזן לאוזן ואין לו לפניו,

אבל יש לו בין לאחריו בין לפניו אכל יש לו נמי לפניו [פ' ובאמצע הוא קרה] פסול,

וכל שכן שיש לו לפניו ואין לו לאחריו, וכ"ש ודאין לו כלל דפסול,

א"ר יוחנן, הקרחני, והנגסין, והזבלגנין שעיייהם צות חוללות מים פסולין, לפי שאינן שוה בזרעו של אהרן [ועובר בעשה],

קרחנין תנינא, נגסין תנינא צמתני הקפס והנגסין והחשך [לקמן מזה:], זבלגנין איצטריך ליה לאשמועינן דלא חק,

[שנינו במשנתנו] יתר עליהן באדם: מנא ה"מ [שיש מומין באדם שאינם בבהמה]? א"ר יוחנן, דאמר קרא ויקרא בא כל איש אשר בו מום מזרע אהרן, איש ששוה בזרעו של אהרן הוא דנטי מומא, הא אין שוה בזרעו של אהרן, בלא מומא נמי מיפסיל [ראה שטמ"ק שהביא שהקשה הר"ר אלחנן דהא קתני נמי במתני' גבן שהוא מום גמור ומרוח אשך דהוי נמי מום גמור וכו'. עיי"ש],

דף מ"ג ע"ב

מאי איכא בין כהן הנפסל צמוס גמור, לכהן הנפסל משום שאין שוה בזרעו של אהרן, דהיינו כילון וליפתן וכל הנך בין מומא, לשאינו שוה בזרעו של אהרן?

איכא משום אחולי עבודה, מומא מחיל עבודה, דכתיב ויקרא בא מום בו ולא יחלל, שאינו שוה בזרעו של אהרן לא מחיל עבודה,

מאי איכא בין שאינו שוה בזרעו של אהרן, ומשום מראית העין כגון הנך דקמשיב צמתני משום מראית העין, שמאוסין לראות, כגון שנשנו רסי עיניו, ושנטלו שיניו?

איכא בינייהו [לעבור עליו ב] עשה מי שאינו שוה בזרעו של אהרן, עובר בעשה אם עבד, דהכי משמע השוה בזרע אהרן הוי כהן ויעבוד, שאינו שוה לא יעבוד, ולא הבא מכלל עשה עשה:

[שנינו במשנתנו] כילון: דדמי רישיה לאכלא לכסוי של חצית (מלמעלה) שחך מלמעלה ורחב מלמטה, וחצירו בסנהדרין צ"פ זה צורר לו אחד (דף כח) [אמר רב חסדא: אבי חתן ואבי כלה מעדיין זה על זה, ולא דמו להדדי אלא כי אכלא לדנא] כי אכלא לדנא:

[שנינו במשנתנו] לפתא: דדמי רישיה לגדגלידא דליפתא לראש הלפת, שראשה רחב והולכת וכלה למטה, תנא וצוארו עומד באמצע ראשו שראשו צולט לאחוריו כלפניו:

[שנינו במשנתנו] מקבן: דדמי רישיה למקבן למקבא [בעין פטיש. שטא] לקרדוס שערפו עגול וקצר צרוחב:

[שנינו במשנתנו] ושראשו שקוט: מלפניו שראשו משופע מלפניו צאלקסון [שאין הפנים והמזבח רחבים אלא קצרים] [שמו"ל] וכלים לחוד, כעין כלי של נגר

אבני חן למסכת בכורות

כלומר והג' נמי [קרחנין וגמין] אִלֵּטְרִיכוּ וּמַהוּ דְּתִימָא דְּמַהוּ דְּתִימָא הָא דְּפָסִיל לְהוּ צְמַתְמִין מִשּׁוּם מְרִאִית הָעֵין פָּסִיל לְהוּ, וְלֹא עֲזָרוּ צַעֲשָׁה אִי פִלְחִי, לְהִי אֲשַׁמְעִין רַבִּי יוֹסֵף, דְּמַשּׁוּם שְׁאִינוּ שׁוּה צוֹרְעוּ שֶׁל אֶהְרִן, [הַפְּסוּל שֶׁל מְרִאִית הָעֵין אִינוּ מִשּׁוּם שְׁנֵרָא בְּמֹוֹם, אֲלֵא מִשּׁוּם דְּאִינוּ מְקֻבֵּל עַל הָעֵין יָפָה. יְכִין]

והא כל היכא דאיכא משום מראית העין (איתנא) [מיתני] קתני [להו], [דקתני במשנה להלן ברף זה] ושנשרו ריסי עיניו [eyelashes] שערו שצנצנת העין פסול מפני מראית העין [ואיך ס"ד שהמעם שהקרחנים והגמנים פסולים משום מראית העין, הא לא שנה בהם המשנה זה המעם?]

מהו דתימא, תני חדא, וה"ה לכולהו מצעלי מטרות ואילך [שהוא במשנה לעיל ע"א, עד סוף המסכת כולן מעמם משום מראית העין], דקד"א הא לאפיקנא [שלמד אותם, פ' לכן הם פסולין דיליף לה] ממי שאינו שוה צורעו של אהרן לעיל, לא קאי אלא אכילון וליפתן ומקנן, והג' דצבא קמיתא,

והא כל היכא דאיכא אחריתי משום מראית העין מיהדר ומיתנא, קא הדר ותני הדר תני ליה, דקמני סיפא ושניטלו שיניו פסול משום מראית העין ומההיא ידענא דרישא דתנא מראית העין לא קאי אלא אנשרו ריסי עיניו, דאי אכלהו קאי למה ליה למיהדר ומיתנא,

אלא הא דתנא ר' יוחנן לאפוקי מהא דתניא, דתניא הקרחנין והגמסין והובלגנין כשרים, ולא אמרו פסול אלא משום מראית העין וקמ"ל רבי יוחנן דהלכתא כמתניין, דפסולא להו משום דאין שוין צורעו של אהרן,

מאן האי תנא, ר' יהודה היא, דתניא ר' יהודה אומר ויקרא א הכהנים וערכו בני אהרן הכהנים (ויקרא א) לרבות הקרחנין שכשרים לעבודה על פסוק זה מלאכה צמורה כהנים:

מתני': אין לו גבינין שורזיל"ש [eye brows] או אין לו אלא גבין אחר, זהו גבן האמור בתורה, רבי דוסא אומר שגבינין שוכבין ששערות גביניו גדולים ומוטלין על פניו, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, [גבן דכתיב גבי מומין היינו] שיש לו שני גבין, ושתי שדראות:

גמ': וגבן, דאין לו משמע, ורמינהו גבן שיש לו גבינין הרכה ששני גבות עיניו מנטרפות ואין הפרש חלק בין זו לזו, אין לו גבינין, או אין לו אלא גבין אחד מנין, ת"ל "או" גבן,

אמר רבא, [בן תפרש דברי המשנה והו גבן האמור בתורה], זהו "מדרש או גבן" והכי קאמר זהו או גבן האמור בתורה (ויקרא כא), ור' דוסא פליג עליה ולא דריש א:

[שנינו במשנתנו] רבי דוסא אומר [אומר שגבינין שוכבין, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, שיש לו שני גבין, ושתי שדראות] כו': לְמִימְרָא דְּחִיִּי מִי שֵׁשׁ לוֹ ד' גְּבִין וְשְׁתֵּי שְׁדְרָאוֹת, דְּפָסִיל ר' חֲנִינָא בֶן אֲנְטִיגְנוֹס, וְהָא אִיתְמַר, הַמְּפֹלֶת בְּרִיָּה שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי גְבִין וְשְׁתֵּי שְׁדְרָאוֹת, אָמַר רַב, בְּאִשָּׁה אִינוּ וּלְדָ וְאִינָה טְמֵאָה לֵידָה בְּבַחֲמָה אֲסוּר בְּאִכְלָהָ כְּנִצִּילָה דְּנֶפֶל הוּא, וְכַמֵּת דְּמִי, וְלֹא מֵהֵינָא לִיה שְׁמִיעָה?

[ומשיב הגמ' שקושיא זו] כבר רמא ניהליה [כבר הקשה לו] צמסכת נדה רב שימי בר חייא לרב, וא"ל שימי את חסם גדול כמותך אינו יודע לתקן, מתני' דמשמע חי, לאו צשני [גבנין] [גבין] ממש קאמר אלא בשדרתו עקומה ומיחזי כגבין ושדראות הרבה, וכי קאמינא אנא צשני גבין ממש:

מתני': החרום [דכתיב במומי האדם בויקרא כא יח כי כל-איש אֲשֶׁר-בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עוֹר אוֹ פֶּסֶח אוֹ חֶרֶם אוֹ שְׂרָעָה:] פסול, איזהו חרום הכוחל שתי עיניו כאחת שאין לו כלל חוטם בין שתי עיניו, וכשהוא כוחל עיניו צמסכול, יכול למשך המכחול מעין לעין, ואין החוטם מעכבו,

שתי עיניו למעלה כדמפרש בגמרא, ושתי עיניו למטה, עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, רואה את החדר ואת העלייה כאחד, סכי שמש שאינו יכול להסתכל כנגד החמה, וחזוהין והצירין מפרש בגמ', ושנשרו ריסי עיניו [eyelashes] שערות שצנצנת עיניו פסול מפני מראית העין [הפסול של מראית העין אינו משום שנראה כמובם, אלא משום דאינו מקובל על העין יפה. יכין] אנשרו ריסי עיניו [לחודר] קאי:

גמ': ת"ר, חרום שחוטמו שקוע למעלה בין עיניו,

[אבל מנין למידין] חוטמו סולד רטיי"ה שקצר צוורכו, חוטמו בולם נסמנו נקביו, חוטמו נוטף ארוך ותלוי מלמטה משפתו, מנין, ת"ל "או" חרום,

ר' יוסי אומר, אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת, אמרו לו הפלגת [בעי"ז בובחים יט:] יותר מדאי אמרת, אע"פ שאינו משוקע כל כך הוי חרום,

דף מ"ד ע"א

אע"פ שאינו כוחל שתי עיניו כאחת:

*****

[שנינו במשנתנו] [שתי עיניו למעלה] שתי עיניו למטה: מה שתי עיניו למעלה שתי עיניו למטה, אילימא שתי עיניו

אבני חן למסכת בכורות

דהני חורור והמים הקצועין כהיותא נינהו, ומפיק להו מנא דכרימא מאיש,
מחסורייתא מודק, מבלבליתא מתבלול, משינויתא מבעינו:

[שנינו במשנתנו] ככי שמש: תני רב יוסף, בני שמש ששנא את
השמש, ואינו יכול לראות מקום שחמה זורחת שם [באשר רוצה לראות את השמש,
או דברים המאירים מיצר את עפעפיו ומצמצם את עיניו, ודבר זה יארע למו
שנרחבו אישוניו. פירוש המשניות קאפח],

[שנינו במשנתנו] זגריין: מחוי רב הונא, חד מדיין וחד מדידהו
שיש לו עין אחת דומה לעין אלו היושעין נגדי ועין אחת שלי רב יהודה היה יושב
כנגדו והיו עיניו משונות [אבל בתום] פירשו דרב יהודה היה אריך בדורו, ורב
הונא היה איניש נוצא וכו' פי' ואם יהיה באדם רגיל עין אחת כמו רב יהודה,
ואחת כרב הונא יהיה אינו שוה בורעו של אהרן. תוס' עיי"ש], ואיקפד רב
יהודה,

מיתיבי [על פירושו של זגריין], שכבנא, שגבינו שוכבים שגבינו
ארוכין ושוכבין על עיניו, זגדום אחד שחור ואחד לבן? תנא כל
זוגא דלא שוי להרדי, זגדום קרי ליה,

[שנינו במשנתנו] הצייר: [תנא] [לפרש את מחלת עין הכללית שנקרא
"ציר"] עיניו תרומות עגולות [תוס'], וצירניות עגולות יותר ממרומות,
דומעות מעט דולפות יותר מדומעות טורדות יותר מדולפות כמו (משלי
כו) דלף טורד,

תנא אף הזדיר והלופין והתומיין היו מוס, זויר דמוזר עיניה
[דמוזון עיניה, שמנומריין עיניו, ל"א שאין יכולות לטות אלא משוטטות על כרחו,
ל"א דעמיין ופחם כל שעה], לופין דנפישין זיפיה [שארוכין שערות שצצות
עיניו], תומיין, שתמו זיפין [שאין לו שערות צצות העין],

והני להאי תומיין גבי מומין תנו להו מי היו מוס, והתנן, שנשרו
ריסי עיניו פסול מפני מראית העין והא לא פסיל ליה ממני אלא משום
מראית העין?

לא קשיא, הא [דתני במשנה "נשרו" וגם הלשון משמע] דאשתיוור
גדרומי [stumps] שרשין, לא היו מוס אלא משום מראית העין, הא [הלשון
"תמו זיפין" גם משמע שתמו לגמרי] דלא אישתיוור גדרומי:

מתני': עיניו גדולות כשל עגל, או קטנות כשל אווז, גופו
גדול מאבריו כגון ידיו ורגליו ושוקיו, או קטן מאבריו, חוטמו גדול
מאבריו, או קטן מאבריו, הצומם והצומע צמתי מפרש לה,
איזהו צומע כל שאזניו קטנות, והצומם כל שאזניו דומות
לספוג שכוזות וסתומות,

למעלה דחוי למעלה שעומדות במקומן כסדר, אבל כל שעה רואות למעלה
שתי עיניו למטה דחוי למטה, עינו אחת למעלה ועינו אחת
למטה דחואי עינו אחת למטה ועינו אחת למעלה, היינו
רואה את החדר למטה ואת העלייה למעלה כאחת,

אלא שתי עיניו למעלה דקיימן למעלה בגובה המנה, שלא כשאר בני
אדם, שתי עיניו למטה דקיימן למטה, עינו אחת למעלה
ועינו אחת למטה דקיימי עינו אחת למעלה ועינו אחת
למטה,

וקיימי כסדרן גמי כלומר והיין עומדות במקומן כסדר, אבל ורואה את
החדר ואת העלייה כאחת רואה את החדר ואת העליה, שעינו אחת רואה
למעלה ועינו אחת רואה למטה,

מנא הני מילי [על כל מומי העין שפוסלין]? דת"ר [ויקרא כא או'] קַבְּלָן
בְּעֵינָיו דהוה ליה למכתב דק תבלול, ואנא ידענא דלא שייכא אלא בעין, כל
מה שבעינו, מכאן אמרו שתי עיניו למטה, שתי עיניו
למעלה, עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, ורואה את
החדר ואת העלייה כאחת, או שמדבר עם חבירו [ראובן],
ואחר [ישמעון] אומר, לי רואה,

תנו רבנן, ויקרא כא עֵוֶר, בין סומא בשתי עיניו, בין סומא
באחת מעיניו,

חורור והמים הקצועין מנין, ת"ל איש עור מריצוא דאיש,

אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא איש עור, דק, תבלול
בעינו? צריכי דאי כתב רחמנא עור, משום דליתנהו כלל
משמע שניטלו עיניו וליתנהו כלל, אבל חורור והמים הקצועין
דאיתנהו ביה לא [אינו מוס], כתב רחמנא איש,

ואי כתב רחמנא איש, משום דלא קא חזי כלל, אבל
מחסורייתא שספיה מראיתו אבל רואה מקצת לא, כתב רחמנא דק
טייל"א, מחסרת המראה, ואינו ניטל,

ואי כתב רחמנא דק משום דמחסרן, אבל מבלבליתא לן
הפוסק בסירה, ונכנס בשחור, ואינו מקצר המראית כלל לא, כתב רחמנא
תבלול,

ואי כתב רחמנא תבלול, משום דמבלבלן, אבל משום
משינויתא שמשונות צמעדן, כגון למעלה או למטה, או רואה חדר ועלייה
כאחת לא, כתב רחמנא בעינו,

אמר רבא, הלכך כל מחמת כהיותא דאינו רואה אתיא מאיש

אבני חן למסכת בכורות

היא כף הרגל, פסולה ואין פודין נפדין עליהם אם צהמם שאר קדשים
שאינה צבור אינה נפדית בכך, דלא הוי מוס גמור אלא לאיפסולי, נמלו
מלפיים וחכרותם עמהן, פסולין ונפדין עליהם,

מיתבי, נמלו קרניין ומלפייין וחכרותן עמהן, פסולין, ונפדין
[ונפדית] עליהן וקשיא לרב חסדא דאמר אין נפדין [בקרניים]?

לא קשיא הא צרימא דקמי [פסולין ונפדין עליהן] צ דאיתעקור
איתעקורי קרני ושכני הזכרות ונלאת גומא צלאש, הא רב חסדא דא'גום
איגומי נחמין מלמעלה ושכניו נשארו,

ודא'גום איגומי פסול מי שייך זה אפילו פסלות, ורמינהו, פרה
דלומה שקרניה ומלפיה שחורים יגור יתמוך כמו (דניאל ד) גודו
אילנא?

תרגמה זעירי האי [דקמי] יתמוך מעילוי זכרות זכומייהו, שיש צמודו
של קרן כשמים ושלש אלצעות שאין זכרות מגיע שם, ואם השחרות אין מגיע עד
מקום הזכרות, יתמוך, אבל יותר מכאן פסולה:

דף מ"ד ע"ב

מתני': דין שוכבין גדולים בשל אשה,

כריסו צבה,

מיבורו יוצא רוב בני אדם מקום טבורם דומה לגומא בשטח הגוף, ויש מהן
שטבורן בולט על שטח הגוף דומה ליבלת, וזה שנקרא טבורם יוצא הוא מום.
פירוש המשניות להרמב"ם],

נכפה נופל מחמת חולי [שם הנפול, ונקרא כן מפני שהוא נופל שלא לדצונו בעת
הכפיון. פירוש המש' קאפח] אפילו שאינו נופל אלא פעם אחת לימים
שמכא לזמן קצוב [ואינו בא פתאום, אפ"ה הוי מום],

רוח קצרה רוח שז באה עליו [מתוצאות המרה השחורה כמבולבלי
החושים והמשועממים, שכבר הביאתם התגברות המרה השחורה לידי הפסד
פעולות הגוף וכוותיו. פירוש המשניות קאפח],

המאושבן ציניו גדולים [הוא אשר כים הביצים שלו ארוך מאד עד שמוגיע
לארכותו, ואין הברל בין שהיה מלא רוח, או לחה עד שנעשו נפוחים וכו'. פירוש
המשניות קאפח], ובעל גבר גידו גדול:

גמ': אמר רבי אבא, בריה דרבי חייה בר אבא, משתינין
מים בפני רבים, ואין שותין מים בפני רבים [שלא בשעת סעודה.
ראה תוס' עור] דדרך תלמיד חכם להיות כנוע צאכילה וצשמיה, אבל להטיל מים לא
ליהוי כנוע שמא יתמין ויסתכן,

שפתו העליונה עורפת על התחתונה, התחתונה עורפת על
העליונה, הרי זה מום, ושנשרו שיניו פסול מפני מראית
העין:

גמ': אמר רב, משה רבינו עשר אמות היה קס"ד צאמה שלו,
שנאמר שמות מ ויפרש את האהל על המשכן, מי פרשו משה
רבינו פרשו, וכתוב שמות כי עשר אמות אורך הקרש [ראה
שטמ"ק שבין שהקרשים היו גובהם עשר אמות, וגם משה היה גבהו כן, היה
צריך לכפוך את ראשו מעט כשנכנס לאהל מועד],

אמר ליה רב שימי בר חייה לרב, אם כן עשיתו למשה רבינו
בעל מום [ומשה רבינו היה בסנהדרין דמוזין פוסלין בהם. הגר"י. משמר
הלוי] דגופו גדול מזרועותיו, דהא כל אדם, אין גופו אלא שלש אמות צאממו [והוא
היה עשר אמות באמתו], דתנן, גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו
[הוי מום]?

אמר ליה [רב ל] שימי ! באמה של קרש קאמר קאמינא, דהיינו
עשר אמה צאמה של קרשים, דאורך הקרשים לא נמדד צאממו של משה, והא
דאמרן בפירקא דלעיל (דף מ) אחת יתירה על של משה, חצי אלצע לאו צשל משה
ממש קאמר, דודאי [אמת ידו] של משה הימה יתירה מאד על אומה של קדש
שתיקן משה:

[שנינו במשנתנו] חוטמו גדול כו': תנא כאצבע קמנה אם חוטמו
גדול לפי שאר אברין יותר מדאי, כשיעור רוחב אלצע קטנה, הוי מוס היכי משערינן
ליה, מודדין חוטמו, לחוטם צני אדם הארוכין צגופן כמוהו:

[שנינו במשנתנו] הצימם והצימץ: תנא אף הצימח, לא הוי ידעי
רבנן מאי צימח [ראה בעין זה הרבה בר"ה כו:], שמעו לההוא
מייעא דהוה קאמר מאן דבעי צימח, ואישתכח גדיא חזיזא
אזינו ארוכות מאד, עד שחכופות למטה,

אמר רב חסדא, עז שאין לה קרנים, ורחל שיש לה קרנים,
כשרים לגבי מזבח,

תניא נמי הכי, יש דברים שהן כמומין, ואינן כמומין,
ושוחטין עליהם במקדש דלא הוי מוס, אבל לא במדינה, ואלו
הן, עז שאין לו קרנים, ורחל שיש לו קרנים, והצימח, והצימץ,
והצימם, והצימץ ומנתי דחשיב להו צאדם, מומין קאמר [הגם שבבהמה
אינו מום], לפי שאינו עוה צורעו של אהרן,

אמר רב חסדא, אמר אמימר, נמלו קרנותן וחכרותן עמהן
היינו עטם התחב צמוך הקרניים, זכרות הטלפים היינו עטם צצמוך הטלפים, דו

אבני חן למסכת בכורות

[ומתעוררין] בעין עיטס כדמפרש, ולא על מקום קשה (שאלין בולעין)
[שאלין בולע] ונפין על הקרקע עד שנשטפין למקום מדרון וטופלין לנהר,

דאמר רב [בעי"ז שבת קמ"ה: עיי"ש], הני מדרורי דבבל מקומות מדרון
שנצנל מדרורי מיא לעין עיטם שזו כ"ג טובל ציוה"כ, כדאמר' במסכת
יומא בפרק ג' (דף ל"א),

אמר אביי, הא איתתא, לא תקום להדיא כשהיא מטלת [מיס] אל
מעמוד ממש באנפי ינוקא כנגד המינוקות לחולפתא היא [אע"ג שאינה מגלה
עצמה איכא חוצפא כשהיא מטילה מים והתינוק עומד בפניה, דהא אין דרך
אשה לגלות עצמה לפניו לא לקטנים ולא לגדולים וכו']. תוס', אגיסא אס לנד
אחר שאין משתנה בפני התינוק, לית לן בה,

תניא רשב"ג אומר, עמוד גדולים החוזר מביא אדם לידי
הדרוקן חולי מעיים, סילון קטנים החוזר מביא אדם לידי ירקון
[ראה תוס' בהדרוקן וירקון הוא דבר אחד],

אמר רבה בר רב הונא, אמר רב קטינא, אמר ריש לקיש,
דם רבה המרבה דם שאינו מקי' שחין רבה מרבה שחין, שכבת זרע
רבה מי שיש לו אשה ואינו משמש ממנו צרעת רבה מרבה זרע, צואה
רבה, הדרוקן רבה, מי רגלים רבין, ירקון רבה:

[שנינו במשנתנו] רוח קצרית באה עליו: מאי ניהו? תנא, רוח בן
נפלים באה עליו רוח שטות ע"י שד, (זוה"ק) (והוא) בן נפלים נויטין:

[שנינו במשנתנו] המאושבן ובעל גבר: תנא, משובן בביצים,
ובעל גבר בגיד,

תנא, משובן זה הקיין היינו משוכן, הגרבתן היינו מין צנל גבר זה
בעל קיק, קיין בביצים שנינו גדולים, גרבתא בגיד שנינו גדול,

ועד כמה יגדל הגיד שיהא פסול? מחוי רב יהודה עד רכובה [קני],
תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, עד רכובה פסול, למעלה
מן רכובה כשר,

איכא דאמרי, עד רכובה כשר, למטה מן הרכובה פסול:

מתני': אין לו [לכהן] ביצים, או אין לו אלא ביצה אחת [אין
הכוונה שאלה מן המומין המיוחדין באדם, לפי שכבר הוכיח מומין אלו בבהמה,
ולא הוכיחם אלא להשמייעך שהמום הזה הוא הנקרא בתורה מרוח אשך. פירוש
המשניות קאפח], הרי זה ויקרא כא מרוח אשך האמור בתורה,

ותניא נמי הכי, משתינין מים בפני רבים, ואין שותין מים
בפני רבים, ומעשה באחד שביקש להשתין מים ולא
השתין, ונמצא כריסו צבה,

שמואל איצטריך ליה להטיל מים, בשבתא דרגלא שלשים יום קודם
הרגל דשאלין ודורשין צהלות הרגל כדאמרינן במגילה (דף ד'), נגדו ליה
גלימא פרסו סדין צינו לצין העם, אתא לקמיה דאבבה, א"ל אתן
לך ד' מאה זוזי, וזיל אהדר עובדא דרוש שאסור להמתין מלהטיל מים
עד שיהא לו צניעות, את דאפשר לך לפרוש סדין לפי שחשוב אמה, ואי
ליטריך אינש אחרינא דלא אפשר ליה וימתין עד שילכו העם ליסתכן ויהא
עקור,

מר בר רב אשי, איצטריך אנודא דגמלא [היה שקיל ואתי אנודא
דגמלא איצטריך. גירסת השטמ"ק] [על דף שנגשר המוטל לרוחצ הגשר כשאר
הדפים, ומוצדל מחצירו. רש"י שבת ק:'], אשתין, אמרו ליה חמתך
חמוקן קאתיא, אמר להו באודנה אפילו בתוך אונה הייתי מטיל מים, אס
לא היה לי מקום אחר, קודם שאמתין, וכ"ש בפניה,

[הא] דקתני לעיל, שנקש להשתין ולא השתין, ונמצא כריסו צבה, ממאי דמשום
המתנה הוה ליה ותיפוק לי' משום עלקא דלמא עלקא שמה שקורין
שנשוא"ה לפיכך צבה כריסו?

בשורתא שאינו יכול להטיל מים יפה לאחר קן, אלא שומת טיפין טיפין, דודאי
מחמת עיכוב שמן הוה ליה,

ת"ר, שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן, ואחד
מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום,
בשעה שאדם נצרך, אם נקבו זה לתוך זה, נמצא עקר,

אמר ר"ל, מאי דכתיב דברים ז' לא יהיה בך עקר ועקרה
ובבהמתך, אימתי לא יהיה בך עקר, בזמן שבבהמתך שמים
עומק כזהמה, שלא תהא נטע צהטלת מים [בתוס' הקשו מה עשו ישראל במדבר
שהיו צריכין לצאת חוץ מן המחנה ולהרחיק ג' פרסאות כדי להשתין?],

אמר רבי יהושע בן לוי, לא יהיה בך עקר מן התלמידים,
ועקרה שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום וכשתפול [על
ניסן] תהא נשמעת תפלתך [ובתוס' כתבו דלכל תפלה קאמר], אימתי בזמן
שאתה משים עצמך כבהמה שלא תמתין מלהטיל מים,

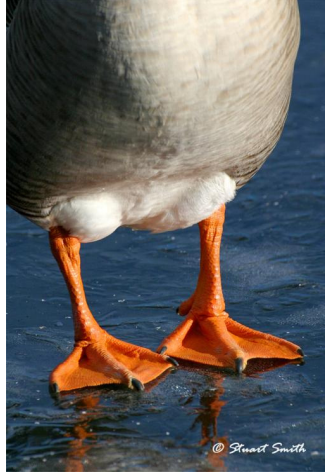
אמר רב פפא, לא ישתין אדם מים [הנך חומרות דוקא בבבל וכו']
והוה משמע מכאן דפרת הולך מבבל לא", אבל שאלתי לאחר מא"י ואמר לי
שיוורד מא"י לבבל וכו'. תוס' עיי"ש] לא על כלי חרס בתוך עציט של מימי
רגלים, לפי שמשליכין אותו צנח בסקמך להם, ונהרות צנל הולכין [ומתעכבין]

אבני חן למסכת בכורות

על שהרגלים עקומות כשהוא יושב, # וצ"ע שמתחיל בשני אופני עקימת הרגלים, וגם עיקל מדרב בזה, ומפסיק בבעל הפיקים שאינו מענין זה? [וקמפרש עיקל צרישא איזהו העיקל, כל שהוא מקיף פרסותיו כשיושב, ומחזר פרסות רגליו זו לזו ואין ארכבותיו נוקשות זו לזו שעומות כלפי חוץ] [פי' אם מחבר הפרסות, אינו יכול לחבר ארכבותיו],

פיקה חמיסת צטר עגול, כפיקה יוצא מגודלו [בין ביד בין ברגל],

עקיבו יוצא לאחוריו כדמפרש בגמרא, שסוק עומד צאמנע רגלו, שחצי

פרסותיו רחבות כשל אווז שקלוטות [פי' שהעצמות קטנות וחלשות] הן כשל אווז, ואין ארכן יתר על רחבן,

אצבעותיו [בין של ידיו בין של רגליו] מורכבות זו על זו, או קלוטות [שאין הפסם בין האצבעות, כל אלו מתחלת המשנה עד כאן הם מוביין],

[אבל אם אינו קלוט לגמרי אלא] למעלה עד הפרק פרק האמצעי, כשר,

[וכן אם היו קלוטות] למטה מן הפרק דהיינו לצד הפסוק שמחזרין כולן וחתכה שיהו [מסולקים] [מסולקים. רע"צ] כשר,

היתה בה יתרת אצבע ימירה וחתכה, אם יש בה עצם פסול, הואיל וחתכה, (ש. רע"צ) הרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו, ואם לאו [שאין בה עצם] כשר דלא חשיב אלא תלמוד בעלמא,

שמואל ב בא כ ותרתינו ד מלחמה בנת ויהי אש קדו' ו' ואצבעו' ת ידיו ואצבעת רגליו שש ושש עשרים וארבע מספר וגם הוא ילד לתורה,

יתר בידיו וברגליו, שש ושש עשרים וארבע מפרש לגבי קרא בגמרא אמאי נקט להו, וממני' לישנא דקרא נקט [כלומר אפי' היו אצבעות ידיו ואצבעות רגליו שוין, שבכל יד ובכל רגל יש שש ושש, אפי' חכמים פוסלים, וכ"ש אם היה בידו אחת חמש ובידו אחת שש, דהוי מום טפי, והלכה כחכמים. רע"ב], ר' יהודה מכשיר, וחכמים פוסלין,

רבי ישמעאל אומר, כל שנימוחו [שנמרחו] אשכיו שנימוחו ציליו,

ר"ע אומר, כל שרוח באשכיו שציליו נפוחים,

רבי חנינא בן אנמינגוס אומר, כל שמראיו חשוכין שהוא שחור כחוש, ולא צדיקים משמעי כלל:

נב': קשיא ליה לרבי ישמעאל כלומר להכי פליג רבי ישמעאל את"ק, משום דקשיא ליה, א"כ דצטאין לו צדיקים מישמעי קרא, הא[י] "חסר אשך" מיבעי ליה, להכי תני ר"י שנמרחו אשכיו,

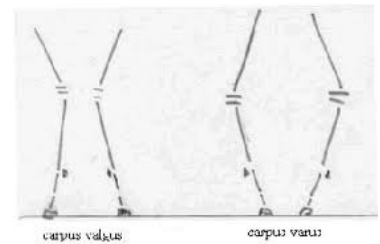
קשיא ליה לרבי עקיבא [אי בר' ישמעאל שמרוח אשך חיינו שנמרחו אשכיו], האי ממרוח אשך מיבעי ליה דהא מ"ס דמרוח משמשת היא [והוי כמו "ממולח" טהור, "ממושך", "ממורט". יד בנימין], [להכי] תני [ר"ע] שהרוח באשכיו,

קשיא ליה לרבי חנינא בן אנמינגוס, האי רוח אשך מיבעי ליה, תני שמראיו חשוכין,

קסבר גורעין ח"ת ממרוח ואלף מאשך ומוסיפין ח' במקום אלף על אשך, ואלף במקום ח"ת על מרוח והוי מרוחו חשך ודורשין,

[ומקשה] חיינו כושי וכשי צדיק קמני ממני' [לקמן מה] הכושי והגימור, [ומתירן] רבי חנינא בן אנמינגוס לא תני כושי [במשנה להלן]:

*****

מתני': ה מקיש בקרסוליו [carpus varus, inward angulation] שארכבותיו [קניא] עוקמות לחוץ, וקרסוליו [קנעבל] לפניו ונוקשין זה לזה כשהוא מהלך ובארכבותיו [carpus valgus, outward angulation] היינו איפכא שרגליו [פיסת הרגלים] עוקמות לחוץ, ומרחיק זה מזה עד שארכבותיו מלמעלה העוקמות כלפי פנים, נוקשות זו לזו,

דף מ"ה ע"א

ובעל הפיקים, העיקל כדמפרש,

[שני המוביין הראשונים במשנה מדבר שרגליו עוקמות דרך חילוכו, וכאן מדבר

אבני חן למסכת בכורות

באהל, דהא כוית מן המטמא בזהל, ואי לא הוה [ציה] בשר כלל, אפילו נספרת נמי דחשיב אבר לא מטמא בזהל, דאין עכמות מטמאין בזהל, אלא רוב בנין או רוב מנין או רובע הקב, אבל השתא דאיכא מקצת בשר מטמא, אע"ג דליכא כוית, הואיל ונספרת על גב היד, דחשיב אבר, דהכי אמרינן במס' נדה בפרק יואל דופן (דף מג) האברים אין להם שיעור, אפילו פחות מכית מן הנצילה, ופחות מכית מן המת,

ועולה למנין קב"ח אס אין זה בשר, עולה למנין קב"ה, דזהו רוב מנין אברי המת, דאברי המת רמ"ט, ורוב מנינו של מת מטמא בזהל, וצנספרת, דאי לא קיימא צשורת האצבעות, לא חשיב אבר, הואיל ואין זה צפורן,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ובנספרת על גב היד,

אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול רב אמרו, המקום יהיה בעצרו [בעין לשון זה יש ד' פעמים במסכת סוכה לג-לה, ובגדה מו:], יתרת שיש בה עצם, ואין בה צפורן, מטמא במגע ובמשא, ואין מטמא באהל וצאניה נספרת, כדמפ',

אמר רבב"ח א"ר יוחנן, ובשאינה נספרת על גב היד דאיכא תרתי לגרעיות, אין זה צפורן ואינה נספרת, אבל יש זה צפורן מטמא, ואע"ג דאינה נספרת, והכי תנן צפ' צא סימן (גדה דף מט),

א"ר יוחנן, עשו דבריהם כדברי נביאות [תוס'] שאין צריכין ליתן טעם לנצחית, לפי שכל טעם שומעים להם [לנביאים], כך הם לא נתנו טעם לדבריהם, מזה נפשך, אי אבר הוא, באהל נמי מטמא, ואי לאו אבר הוא, במגע ובמשא נמי לא ליטמי?

אמר רב הונא בר מנחם, משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, משום עצם כשעורה נגעו בה [שמשמא במגע ובמשא],

רב פפא אמר, גזירה שאינה נספרת אטו נספרת,

אי הכי [דגורין אטו נספרת] שאינה נספרת באהל נמי טמא?

עבדו רבנן היכירא, כי היכי דלא לישרפו עליהו תרומה וקדשים [לא החמירו עליה, כדי שבינו בני אדם שאינה טמאה מן התורה, ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים],

תנן התם, רוב בנינו ורוב מנינו של מת, אע"פ שאין בו רובע, טמאין בזהל, וגבי אהלית תנין לה,

ת"ר, איזהו רוב בנינו, שני שוקיים וידך אחד, הואיל ורוב גובהו בגדול דהו רוב הגובה בחדש גדול, שאינו נסב בחדשים, דשני שוקיים וידך אחד הו רוב גובה הגוף בלא הראש, דלגבי בנין המת לא חשיב ראשו בצרייתא

[מדרחשיב ליה במומי אדם משמע דבהמה לא הוי מום, וצ"ע דהא יתר בנטול דמי והוי מום, וע' לעיל ברש"י דף מ' לענין און בתוך און דלא הוי מום כיון דאינו נראה, וגם צ"ע במעמא דרבנן, דמס' בשבחי' משתעי קרא, דאכתי הוי יתר בנטול וכו'. טל תורה],

השולט בשתי ידיו, רבי פוסל וחכמים מכשירין:

נב': ת"ר, ויקרא כא שבר רגל, אין לי אלא שבר רגל, מנין לרבות הקישן היינו המקיש בקרסוליו, והעיקל, והקילבן היינו פיקה יואל מגדלו, ת"ל או שבר רגל,

תנא, בעל (הקיפין) [הפיקין] והשופנר [והולך ומפרשם],

א"ר חייא בר אבא, א"ר יוחנן, בעל הפיקין שיש לו כסתות הרבה [הרבה פ' גדולה, שהקנע"ל ankle גדולה מאד] שאינם מלא של סקורין קטיל"א גדולה מאל [ועיין תוס'], שופנר שאין לו כסתות [קנע"ל] כל עיקר:

[שנינו במשנתנו] (פיקה יוצא מגודלו ?), ועקיבו יוצא לאחוריו: א"ר אלעזר, שוקו יוצא באמצע רגלו:

[שנינו במשנתנו] פרסותיו רחבות כשל אווז: אמר רב פפא, לא תימא דמריפה קלשטנצ"א [שמוחה ודקה. שט] ולא סדיקא [נפרדות לאצבעות], אלא כיון דמריפה, אע"ג דסדיקא:

[שנינו במשנתנו] אצבעותיו מורכבות זו על גב זו, או קלוטות: ת"ר ויקרא כא שבר יד, אין לי אלא שבר יד, אצבעות מורכבות (למעלה), או קלוטות למעלה למעלה דצרייתא היינו למטה [לצד הצפורן] דמתני' מן הפרק והתכן,

והאמרת כשר, אלא ולא חתכן מנין? ת"ל או שבר יד:

[שנינו במשנתנו] היתה בו יתרת וחתכה, אם יש בה עצם פסול, ואם לאו כשר: אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, והוא שנספרת ע"ג היד נספרת עם שאר האצבעות שצומדת צשורת, כהיא קמי מתני' דחשיב אבר,

ת"ר, יתירה שיש בה עצם, ואין בה צפורן רבוע נקט, אע"ג דאין זה צפורן, חשיב אבר אס נספרת ע"ג היד,

מטמא במגע ובמשא ו(מטמא) באהל וכגון שיש זה בשר קטן ולא כוית, דאי הוה זה כוית בשר, אפי' אינה נספרת, או אין זה עצם, נמי הוה מטמא

אבני חן למסכת בכורות

מלאו אלה רנ"ב, כשם שמפתח לבית, כך מפתח לאשה, שנאמר בראשית ל ויפתח את רחמה,

למהלול, דקמני אחיו בנינו השוקים והירכים הגוף והשדרה, נ"א הוליל ורוב בנינו בגדול גרסינן, והכי לשנא דמוספתא, בגדול בגובה,

איזהו רוב מנינו? קב"ה, א"ל רבינא לרבא, תנא מנינא אתא לאשמועינן נמניה, דכיון דרמ"ס אברים, פשיטא דרובא הוי קב"ה?

[קשה לי דהא י"ל דתנא קב"ל דבעי דוקא קב"ה אבל קב"ד וחצי אבר אע"ג דהוי רוב לא מהני רק הברעת הרוב צריך להיות באבר שלם, ורחוק לומר דפשיטא לגמ' דגם חצי אבר מהני להשלים לרוב וקב"ה לאו דוקא דמנ"ל לומר הכי. שפת אמת]

קמ"ל כדתניא, חסר שאין בו אלא מאתים שנצרכו חסר בכל יד ובכל רגל ד' אצבעות, דהיינו ח' אצבעות, ובכל אצבע יש ו' עצמות כך מפרש במס' אהלות, הכי (חסר מן האצבעות) [לשמונה אצבעות] מ"ס ולא נשחירו אלא מאתים,

ויתר שיש בו מאתים ושמונים וא' 281 כגון אשה שנצרכה ימירה, (ד') [שהיו לה] [ו'] אצבעות בכל יד ורגל, והכי ד' אצבעות ימירין, הוי כ"ד עצמות יותר, ובאשה יש ד' צירין ושני דלתות ומפתח כדלמרינן לקמן, הכי כ"ט אצבין יותר, הוסיפן על רמ"ס, ותמלא רע"ו 277 וד' הוסיפין לא ידענא היכי מתמרי [ובר"ג כתב שבכל אצבע יש כנגדו בורוע עצם אחד. ולפ"ז נשלמו בזה הדי' הנותרין], דודאי אין בכל אצבע אלא ו' עצמות סך הכל, לא שורש ולא ענף [ע"פ הפסוק במלאכי ג יט כי הנה היו'ם בא בער פתגור ויהיו כל ידיו וכל עשהו רשעה קש וליהט אתם יהיו'ם תבא אמר ה' צבאו'ת אשר ל' א"עזוב להם שרש וענף], והכי מפרש באהלות,

כולן עולין למנין קב"ה כל אלו ימירין חסודין לאצבים, ועולין למנין קב"ה, ושמעין מינה דאע"ג דקב"ה לא הוי רובא ידיה, דהא רפ"א הוי לו, אפ"ה הוי קב"ה רובא, וגבי חסר נמי אע"ג דהוי רובא ידיה [ק"ה] אפ"ה לא חשיב רובא אלא קב"ה, ויל בתר רובא דאינשי,

א"ר יהודה אמר שמואל, מעשה בתלמודיו של ר' ישמעאל, ששלקו זונה אחת, שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים 252, אמר להם, שמא באשה בדקתם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים קדוני"ש ושני דלתות # [וצריך להבין דהא לאיש יש אברים שאין לאשה, וצריכה האשה להשלים הרמ"ח באיברים שלה?],

1. תניא רבי אלעזר אומר, כשם שצירים לבית, כך צירים לאשה, שנאמר שמואל א ד יט וכלתו' אשת פניחם הרה לל' ותשמע את ה'שמעיה אליהלך ארו' ה'אל הים ומת חמיה ואישה ותכרע ותלך פרינהפכו עליה צריה,

2. רבי יהושע אומר, כשם שדלתות לבית, כך דלתות לאשה, שנאמר איוב ג כי לא סגר דלתי במני,

3. רבי עקיבא אומר מפתח הו' להו רנ"ג וקשיא לתלמידי ר' ישמעאל דלא

לרבי עקיבא קשיא דתלמידי רבי ישמעאל [שלא מצאו מפתח]? דלמא אידי דזוטרא המפתח אתמוחי מתמוח מממת עליה,

אמר רב, וכולן כל הימירין הללו שנאשה אין מטמאין באהל האבר כפי עצמו שיש עליו כשר קט, שנאמר במדבר יט זאת התורה, אדם כי ימות באהל, דבר השוה לכל אדם,

אמר ליה אבוי ובאיש ליכא, והכתיב ישעיה כא צירים אֶחָזוּנִי כְצִירִי יו' לָדָה? צירי בשר מירוצא הוא, לא חשיב אבר בלא עס,

והכתיב דניאל י טו ונהנה פדמות בני אדם נגע על שפתי ואפתח פי ואדברך ואמרה אליהעמר לגדי אדני במראה נהפכו צירי עלי ול' א עצרתי כח? הכא נמי צירי בשר,

הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי, מאתים וארבעים ושמונה היכי משכחת לה, לא באיש, ולא באשה:

דף מ"ה ע"ב

[שנינו במשנתנו] יתר בידיו וברגליו [שש ושש עשרים וארבע, ר' יהודה מבשר, וחכמים פוסלין]: אמר ר' יצחק ושניהם מקרא אחד דרשו, שמואל ב כא טו ותהי'עו'ד מלחמה לפלשתים את ישראל, וכת' שמואל ב כא כותהי'עו'ד מלחמה בנת ויהי' איש מדר'ן ואצבעו'ת ידיו ואצבעות רגליו שש ושש עשרים וארבע מקפר ונסי'הוא ילד לתרפה, מר סבר בגנותיה משתעי, ומר סבר בשבחיה משתעי,

אמר רבה, מה לי דכתיב שש ושש עשרים וארבע מקפר?

צריכי דאי כתב רחמנא שש ושש, הוה אמינא שית ידיה ושית דברעיה צידו אסת וברגלו אסת הוה ימר ולא נשמיהן כתב עשרים וארבע, ואי כתב עשרים וארבע הוה אמינא, הוא חמש מהאי גיסא ושבע מהאי גיסא, כתב שש ושש מספר, בנספרת ע"ג הדי,

תניא א"ר יהודה, מעשה באדם אחד שבא לפני רבי מרפון יתר בידיו וברגליו, שש ושש עשרים וארבע, אמר לו כמותך ירבו בישראל [שחשב למעלה שהוא מרובה באיברים],

אמר לו ר' יוסי, משם ראייה [לא התכוון לשבחון], כך אמר לו,

אבני חן למסכת בכורות

כמותך יתמעטו ממזירי ונתני מִישראל כל ממזרים שצִירָאֵל יִהְיוּ כמותך [מועטין, כמו שכמוך יש רק מעט], ויהיו ניכרין שמתפסה פסולה הן, ולא ידבקו בהן:

אמר ר"ל, גבוה לא ישא גבוהות [נראה דמיידי בבהן שהיו בנוי כשרים לעבודה. שפת אמת], שמא יצא מהן תורן [איש גבוה ביותר], נגס לא ישא נגסת, שמא יצא מהם אצבעי [איש קטן ביותר], לבן לא ישא לבנה שמא יצא מהם בוחק שלגן צומר, שחור לא ישא שחורה שמא יצא מהן טפוח [כלי חרס שחור. רג] שחור קדירה, ומצירו בשילהי מס' שבת (דף קנז) ופקקו את המאור בטפח:

[שנינו במשנתנו] השולט בשתי ידיו: ת"ר, איטר בין ביד בין ברגל ששמהלך עוקר רגל השמאל תחלה, מה שאין דרך בני אדם כך, איטר ציד פסול דכתי' ועצל אצבעו, כל מקום שנא' אצבע וכהן אינו אלא ימין (וצדדים דף כד) ואיטר דרגל נמי לעמוד ולשרת כתי', כדרך שאר עמידה דעיקרו צימין, השולט בשתי ידיו, רבי פוסל וחכמים מכשירין,

מר [רבי פוסל ד] סבר כחישותא אתחלא בימין ליה צימין, ומר [חכמים דמכשירין ד] סבר בריותא אתחלא בשמאל:

מהני: הכושי, הגיחור [אדם כארגמן. יכין], והלבקן, והקפח מפרש בגמ' [אריך דרך, שאיננו עב כראוי לפי ארכו, והוא מכוער. יכין], והנגס, והחרש, והשוטה [צ"ע האך יוכשר חרש ושוטה לעבודה דבעינן כוונה, והנהו לאו בני כוונה נינהו, ושר"ר במנחת חינוך מ"ע ער"ה שעמד בזה וכו'. טל תורה עיי"ש], והשיכור, ובעלי נגעים טהורים כגון ספחת' דאי נגעים טמאים לא איטריך למימר דאפילו אכניסה דעורה הוי חייב כרת, פסולין באדם, וכשרים בבהמה,

רשב"ג אומר, שוטה (מן הבהמה) [בבהמה] אינה מן המובחר # [לא ראיתי מי שיפרש במה בהמה נקראת שוטה ? וגם מה בדיוק הפירוש של "אינה מן המובחר" ?],

רבי אלעזר אומר אף בעלי הדלדולין התלמדין כמין חמיכות שזר וזלזות ותולות להם פסולין באדם, וכשרין בבהמה:

גמ': כושי אוכמא, גיחור חיוורא, לבקן סומקא רז"ש בלעז, אינו והא ההוא דאמר להו, מאן בעי לוקיאני טלאס לנגס היו ואישתכח חיוורא?

אלא כושי אוכמא, גיחור סומקא, כדאמרי אינשי סומקא רגילי אינשי למיקרייה גוהא ג'חיא,

לבקן חיוורא, כההוא דאמר להו מאן בעי לוקיאני, ואישתכח חיוורי:

[שנינו במשנתנו] קפח: תני רב זביד, גבוה,

איני והתני ר' אבהו, מגין שהקב"ה משתבח בבעלי קומה, שנאמר עמוס ב ט וְאֶנֶכִּי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר פָּגְבָה אַרְצוֹם וְגָבְהוּ ?

[שנינו במשנתנו] החרש השוטה והשכור: שכור צממיה מחיל עבודה אחולי אחיל עבודה' דכתיב (ויקרא י') וְיֵין וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתַּם וְכָמִיד צְמִירָה לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וְגו', [ואם כן] בהדי מומי' מומין גמורין דמחילי עבודה בעי למיחשב וקמי' ליה גבי מומין הבאין מחמת שאין שוין בורעו של אהרן, דאמרינן צריש פירקין דלא מחיל עבודה?

בשאר דברים המשכרים, ודלא כר' יהודה [בתוס'] דמשוי לשאר דברים המשכרים דין יין, דמחיל עבודה' דקאמר במס' כריתות (דף יג) על היין צממיה ועל שאר משכרין צאזורה, ונפקא לן משכר אל תשת וכתיב צממיה ולהבדיל בין הקדש ובין החול' אלמא לרבי יהודה, שאר משכרין מחיל עבודה, [מתקשים דשתויי יין אינו מום רק פסול. משמר הלוי]

דתניא אבל דבילה קעילית הגדילה צאזמו מקום ומשכרת כיין ושתה חלב או דבש מי"ד בלעז, מים ודבש שלוקין צידד נכנס למקדש, חייב חייב מלקות,

כר' יהודה מוקמינן לה צפרק אמרו לו צכריתות (דף י"ג), דקאמר התם על שאר משכרין צאזורה דאל תשת, דכיון דכתיבי שאר משכרין מחיל עבודה, דהא כתיב בין הקדש ובין החול ומתני' דלא חשיב להו גבי הנך דמחיל עבודה דלא כר' יהודה:

מהני: אלו כשרין באדם, ופסולין בבהמה, אותו ואת בנו פסול לקרבן דמחוסר זמן הוא [כהנים כשרים לעבוד ביחד. רג, וכן בפירוש המשניות קאפח שמותר לכהן ובנו לעבוד בזמן אחד, וזה צריך ביאור שהרי אותו ואת בנו בבהמה הכוונה שלא לשוחטם ביום אחד, ואך זה דומה לכהן ובנו שעובדים בזמן אחד ?], טריפה [דבאדם כשר דמהו"ל מום שבסתר. יכין], ויוצא דופן (ושנעברה בהן עבירה ושהמית את האדם),

והנושא נשים בעבירה גרושה ומלווה פסול, עד שידירנה הנאה [ויש לעיין לשיטות הסוברים ביו"ד סימן רט"ו סעיף ה' דאין הנדר חל על דבר איסור א"כ היאך חל הנדר על הנשים האסורות לכהן ? וראה בתשובות מהר"ם מינץ החדש סימן י"ד שהקשה כן. חיי אריה בא"ז],

והמטמא למתים פסול, עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים:

אבני חן למסכת בכורות

[שנינו במשנתנו] והמטמא למתים כו': מאי שנא הכא [צמח].
שמעתי דסגוי ליה בקבלה גלג נדר, ומאי שנא התם גבי נשים
דמדרינן ליה? התם יצרו תקפו להכי מדרינן ליה:

*****

נב: ואלו כשירין באדם, מאי באותו ואת בנו, אילימא
אהרן ובניו [פ' זכרים], דכותיה תייש ובנו, מי נהיג, והתניא
אותו ואת בנו נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים, אלא תיישה
ובנה, דכוותה הכא כהנת ובנה, כהנת בת עבודה היא?

לעולם אהרן ובניו, דכוותה הכא תייש ובנו,

אמרי במערבא [סתם אמרי במערבא הוא ר' ירמיה תלמידו של ר' יוחנן
כדאמרין בסנהדרין יז:]: משמיה דר' יוסי בר אבין, עדא אמרה זלמ
אומרת חנניה היא, דתניא, אותו ואת בנו נוהג בנקבות ואינו
נוהג בזכרים האז והזן לו נח, חנניה אומר נוהג בזכרים
ובנקבות:

פרק שמיני יש בכור

[בכור לנחלה ליטול פי שנים בנחלת אביו: הוא בן הנולד ראשון לאביו, שלב אביו
דוח עליו, דנחלה הולך אחר האב, ואם נתעברה האשה בחייתה גייה ובעלה גוי
וילדה לאחר שנתגירו אינו בכור לנחלה, דורע מצרי רחמנא אפקריה דכתיב
(יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם,
בכור לכהן שחייבין לפרותו וליתן ה' סלעים לכהן: היינו הבן שפטור את רחם אמו,
ופלגי תנאי כשהולידה כבר בגיורתה אם בן הראשון שנולד בחייתה ישראל הוי
בכור לכהן],
[נוסחאות בלשון רש"י במשנה לקחתי הרבה מפירוש הרע"ב על המשניות],

מתני': יש בכור לנחלה ליטול פי שנים, ואינו בכור לכהן למת
לכהן פדיונו [של הבכור, דהיינו] ה' סלעים, בכור לכהן, ואינו בכור
לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש # [והוצרך להוסיף "ויש", שער כאן
בג' האופנים הראשונים יש צד חיובי, בכור לכהן, בכור לנחלה, לכהן ולנחלה,
אבל כאן צריך להוסיף "ויש"] שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן,

[ואין דבריו בארבעת החלוקים הללו הנובעים משני כללים אלו [שעושין בכור
לנחלה ובכור לכהן] במי שלא קדם לו כלום כלל [שום וולד], שהוא בכור, לפי
שזה דבר ברור, אלא דבריו במי שהוא נחשב בכור, ואף על פי שקדמתו לידה כיון
שאין אותו הקודם נחשב כלל. פירוש המשניות קאפח],

הבא אחריו	
נפל שיצא ראשו חי	בכור לנחלה ואינו בכור לכהן
נפל שיצא ראשו מת	בכור לנחלה ואינו בכור לכהן ???
בן תשעה שיצא ראשו חי,	אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן
הראשון בכור לנחלה ולכהן,	
בן תשעה שיצא ראשו מת	בכור לנחלה ואינו בכור לכהן,

איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן [הכא נקט במאי דפתח ביה
ווימנן דנקט אדסליק מנייה כדמפרש בריש נדרים. תוס'], הבא אחר נפלים
[שלא כלו לו חדשיו], אע"פ שיצא (את) ראשו של נפל חי כגון שהיו

[שנינו במשנתנו] והנושא נשים כו': תנא נדר ועובר אע"פ שעדיין
לא גירש' מותר לעצור משנדר' שלא מהנה ממנו וסוף ממנה, יורד ומגרש,

וליחוש דלמא אוזיל לגבי חכם ושרי ליה? קסבר צריך לפרט
את הנדר האז להמיר נדרו, צריך שיפרט על מה נדר, וכי שמע דמשום דפסולה
לו נדר, לא שרי נדריה,

הניחא למ"ד, צריך לפרט את הנדר [בתוס'], אלא למ"ד אין
צריך לפרט את הנדר, מאי איכא למימר?

דמדרינן ליה ברבים,

הניחא למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה פלוגמא היא צמח'
גיטין (דף מו) גבי המוציא את אשתו משום נדר' צהשולמ גט [בתוס'], אלא
למ"ד יש לו הפרה מאי איכא למימר?

דמדרינן [תוס']

דף מ"ו ע"א

ליה אדעת רבים [וראה בענין בתפארת ישראל שיש לו אריכות גדולה כאן],

אמר אמימר, הלכתא אפי' למ"ד נדר שהודר ברבים, יש לו
הפרה, על דעת הרבים אין לו הפרה [תוס'], וה"מ דאין לו הפרה
לנדר שהודר על דעת רבים לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יש לו
הפרה [תוס'],

כי ההוא דמקרי דרדקי, אדריה רב אחא שלא ילמד עוד מינקות,
דקא פשע בינוקי מלקה אותן [ומתים. שייך להלן], ואהדריה רבינא,
דלא אשכח דהוה דייק כוותיה:

אבני חן למסכת בכורות

לכותלי הרחם *the lining of the uterus*

אבל אנו רואין בהרבה מקורות ששליא הוא השק, ראה נדה כו. משמע שקורא "שליא" להשק שהולד נוצר בו דהיינו *sac of fetus* [וכן חולין עז]. וגם שפיר פירש"י נדה כ"ד ע"ב שהוא חתיכת בשר, ובגדה כ"ז ע"א פרש"י לשפיר "ילד".

וראה ביבין לעיל בכורות פרק ג' אות ו' שפירש שליה כמין כים שהעובר מונח בתוכה, ושפיר פירש י"א חתיכת בשר כעין צורת בעל חי, וי"א שהוא שפופרת מלא דם.

וראה ירושלמי נדה פ"ג הל' ג' שדורש הפסוק באיוב ל"ח ט' בשומי ענן לבושו וערפל הַתִּלְתּוֹ [חתלתו=ענן כריכה ועטיפה] ודורש לבושו זה השפיר וערפל חתולותו זה השליא. ויכולים להבין מזה שמפרש שהשליא הוא השק.

וראה גם ברמב"ם פ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ג [ששליא היא השק] שמפרש כך: החותלה העבה שהוא כמו חמת שבתוכה נוצר הולד והיא מקפת אותו ואת הסנדל, אם היה עמו סנדל, וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא היא הנקראת "שליא" ותחלת ברייתו דומה לחוט של ערב וחלולה כחצוצרת ועבה כקרקבן התרנגולים ואין שליא פחותה מטפח. עכ"ל

וראיתי בשם הכתב והקבלה שכתב: 'ובשליטה' דברים כ"ח נ"ז הוא כינוי לולד שיצא עכשיו לאוויר העולם, והוא מלשון 'של' אשר יורה על ההשמטה כמו 'ונשל הברזל מן העין', שישמט הברזל מקחו, וכן כאן שנשמט הולד וניתק משרשו ויצא לחוץ, וכמעט נפל שהוא מלשון הפלה, או יהיה ענין 'ובשליטה' הולד הרבוק עוד בשליטתו שהוא הכים שהולד נוצר בו והוא בא עמו לאוויר העולם או אחריו, וכן נקרא בלשון חז"ל שליא, והוא גם כן מלשון השלה והשמטה וכו', וכבר החליטו חז"ל שאין שליא בלא ולד והוא מוסכם מגדולי הטבעיים.

ונמצא שיש ג' פירושים למלה "שליא"

א) *sac of fetus*

ב) *placenta, afterbirth*

ג) ולד הנולד.

והיוצא מחותך אצרים אצרים (וי"א כו') [ונדקך זה י"א כולן] הו פטר רחם, אצל ראש מחותך לא פטר [פ' אף שיצא כל הולד אין זה לידה. וראה תוס' שהוא מחלוקת אמוראים בנדה], [וממשיך באופן שלא נחתך הראש] אם קדם אחי וי"א קודם יציאת רוב אצרי המחומך, (הני) [הו] נמי צבור לכהן,

הבא אחריהם, בכור לנחלה ואין בכור לכהן,

[ועכשיו מביא מחלוקת תנאים באם היו לאשה בנים בניוה, אי ולד הראשון שנוולד לה בהיותה ישראל הו בכור לכהן],

מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה דלענין נחלה מליא מילתא נבא, דכתיב (דברים כא) ראשית אונ, ולענין כהן [מלא רחמנא צ] פטר רחם,

[והולך ומפרש מה שאמר "שכבר ילדה"] אפילו עודה שפחה נלדיה ראשונה ונשתחררה עכשיו, [ואפילו] עודה עוברת כוכבים [בלידה ראשונה] ונתגיררה, ו משבאת לישראל ליד [לרשותו של] ישראל ילדה, נמי הו

מאומים [בר"ט אלגוי האריך למה צריך לאוקמה בתאומים], אחד [מהם] נפל [שלא כלו לו מדשיו] ואחד כלו לו מדשיו, והוציא נפל ראשו חי והחזירו, (וצא חזירו) וקדמו [אחיו] וי"א, זה האחרון צבור לנחלה, דראשון לא הפסידו, ואע"ג דראשו שהוציא [ראשון] משום לידה מעליא [לגבי נחלה לא הו ראשון בכור],

מ"ט, דגזי נחלה כתיב ראשית אונ, מי שלב אציו דזה עליו* אם מת, י"א [בא למעט] נפל שהוציא ראשו ראשון (הו) [אע"ג דהו] כילוד, דלאו צר קיימא הו, ואין לצו דזה עליו,

[אבל אם יצא הנפל לגמרי אין השני בכור לנחלה. וצריך להבין המעט],

אצל לענין כהן פטור ה"י ולד אחרון, דצפטור רחם מליא מילתא, והרי ראשון פטר את הרחם [נמצא שהראשון פטור מפדיון מפני שהוא נפל, והשני מפני שהוא לא פטר את הרחם, והשני שלב אביו דזה עליו והוא ולד הראשון שנוולד חי הוא בכור לנחלה],

* # [לב אביו דזה עליו אם מת. כ"ה בנדה כג, וב"ב קי"א, ומפרש לשון "אונ" מלשון אונן שמתאבל ומצטער עליו],

[ידיעות:

דברים כא יז: כי הוא ראשית אונן וכתב האבן עזרא וז"ל הנודע עם הישר ידבר, וכל ישראל בחוקת ישרים, ופי' באבי עור כי יעקב אבינו התפאר על עצמו לאמר כחי וראשית אונני, ולא כל אדם זוכה, והפסוק מדבר עם ישרי דרך ולישרים בלבותם],

ובן תשעה, שיצא ראשו מת והחזירו, וי"א אחיו הו צבור לנחלה, דה"ל ראשון לא חשיב, שאין הלב [אציו] דזה עליו, ולענין כהן פטר רחם הו, אצל י"א ראשון [ראשון] צן ט' חי, ואח"כ החזירו ומת, צבור לנחלה נמי לא הו זה ה"ל אחיו [שהרי לב אביו דזה גם על הראשון והו בכור לכהן ולנחלה],

וכן **המפלת כמין בהמה חיה ועוף** למיפטר מנחלה לא חשיב, דאין (הלב) [לצו] דזה עליהם, אצל פטר רחם מיהא הו [אף שהיו נפלים], **דברי רבי מאיר, והכ"א עד שיהא בו מצורת אדם** לא חשיב פטר רחם, וה"ל אחרי צבור אף לכהן,

המפלת סנדל [תוס'] שאין לו צורת פנים [סנדל, חתיכת בשר עשויה כדמות סנדל, ואין לה צורת אברים, ורגילה לבוא עם ולד, ולשון סנדל יש מפרשים שנואי ודל. רע"ב], או **שליא** שהי אין שליה בלא ולד אלא שנימות, ומיהו פטר רחם הו, או **שפיר** עור ממע של ולד **מרוקם** מפרש צמקת נדה בהמפלת (דף כה) מהו ריקומו של שפיר [ועל שם שעשויה כשפופרת של ביצה קרוי שפיר. רע"ב],

[ראה נדה כו, לפי דשעסמטו מתפרש: שפיר היא השק שהולד גדל בתוכו *sac of fetus*, והוא מחובר להשליא שהוא חתיכת בשר הנקרא *placenta, afterbirth* ע"י חוט הנקרא *umbilical cord* ודרך חוט זה בא חיות להולד, והשליא מחובר

אבני חן למסכת בכורות

בכור לנחלה שהי לזה לא היו בנים, ואין בכור לכהן דאינו פטר רחם,

תנן [במשנתינו], הבא אחר נפלים, שיצא ראשו [של נפל] חי, ובן תשעה שיצא ראשו מת, קתני מיהא נפל שיצא ראשו פטר רחם אחריו מכהן?

[ומתירין] מאי ראשו, רובו,

וליתני רובו,

ברין הוא דאיבעי ליה למיתני רובו,

ואידי דקא בעי למיתני סיפא, בן תשעה שיצא ראשו מת [שהבא אחריו אינו בכור לכהן] [מגופה הוה מצי למידק דנקט ראשו משום דמשמע דוקא נפל, הא בר קיימא הבא אחריו, בכור לנחלה נמי לא הוי, אלא סיפא דייק ליה בפשיטות טפי. תוס' גרסא ע"א] דלא מצי למיתני רובו (בהדיא, אע"ג דלחייב גופיה לא משמע אלא רובו, ואחרי לא מצי למיתני בסיפא רובו) משום דבעי למידק מינה, **טעמא דראשו מת, הא** [בן תשעה שהוציא את] **ראשו חי, הבא אחריו אפי' בכור לנחלה נמי לא הוי האחרון,** דרש"י (ו) בן ט' מי ודאי הוי לידה,

ואי הוה תני [בן תשעה שיצא] "רובו" מת, הוה משמע הא רובו חי [פ' ד"רק" ברובו חי], לא הוי אחרון בכור אפי' לנחלה, אצל אס יצא "ראשו" חי, לא הוי משמע (השטא) דאחרון מפסיד הנחלה ואנן (קיימין) [קיימא לן] דראשו חי הוי כילוד, משום הכי **תנא רישא נמי ראשו** וצסיפא [פי' וגם בסיפא תנא ראשו], ואע"ג דסיפא גופה דקתני ראש מת, לא הוי אלא ראשו ורובו,

ומאי קמ"ל מתני', אי אמרת בשלמא ראשו דוקא, אשמעינן דראש הנפלים פטור, ותנא סיפא אטו רישא, אלא אי אמרת ראשו לאו דוקא, ואין הראש פטור בנפלים, השתא לא אשמעינן מינה אלא דיוקא דדייקין, טעמא דראשו מת הא ראשו חי אפי' בכור לנחלה נמי לא הוי **דכיון דמפיק ליה בן ט'** מי רישיה הואיל ולא נפל הוא, הוה לידה אפי' החיור,

הא **תנינא** צפ' בהמה המקשה, הוציא ראשו הוציא עובר ראשו בשעת שחיטת אמו **אע"פ שהחזירו הרי זה כילוד** ואינו ניטר בשחיטת אמו,

וכי תימא אשמועינן בהמה וקמ"ל באדם, דאדם מבהמה **לא יליף, דלית לה פרוזדור** [תוס'] בהמה לית ליה פרוזדור, אין רחם שלה בין ירכומיה, הלכך חשיב הראש לידה דנגלוי הוא, אצל אשה דירכיבס שלה מנכסין את הרחם, לא חשיב ראש לידה, בהמה מאדם לא ילפא, משום דחשיב פרצוף פנים דידיה [משא"כ פנים דבהמה אינו כלום],

הא **נמי תנינא** גבי אדם, במסכת נדה, מי שיצא רוב ראשו הוי ילוד, דאפילו החיור ולא נולד עד לאחר ק' ימים חשיב ילוד מיום ראשון, ומשניין לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון, **יצא כדרכו** לאפוקי היכא דיצא דרך מרגליות, דודאי לא חשיב ילוד עד יציאת רובו, **משיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו,** משתצא פרוזדור?

רבי יוסי הגלילי אומר, [דבאופן זה הוי הולד] בכור לנחלה ולכהן דבנים הנולדו לה בהיותה עובדת כוכבים לא פטרי, **שנאמר** שמות יג **פטר רחם בישראל, עד** [לישנא ד"עד" לא ידענא לפרושי, דהא ר"י מוסיף על דברי ת"ק והבי הל"ל כשיפטרו בו. תי"ט, ובקדשי דוד תירץ דקאי על הכתוב שאמר פטר רחם בישראל, דעד שיפטרו רחמה מישראל לא חשיב פטר רחם, וכמו שפירש רש"י בדברי חכמים עד שיהא בו מצורת אדם לא חשיב פטר רחם] **שיפטרו רחם מישראל,**

[והולך ומונה אלו שהם בכור לכהן ולא לנחלה],

מי שהיו לו בנים, ונשא אשה שלא ילדה, [אין] נתגיירה **מעוברת** ובעלה עמה [ראה תוס'] וילדה, הוי אטו ולד בכור לכהן, דפטור רחם הוה בישראל, ולא לנחלה, דהורמו שלא בקדושה ולא בר נחלה הוה [כדאמרין בקדושין יז:ז] כן שהורמו ולידתו שלא בקדושה דאין יורש את אביו דזרע], (זרע) מנרי רחמנא אפקריה דכתיב [יחזקאל כג] וחרמת סוסים זרמתם,

[אין] **נשתחררה מעוברת** [ובעלה עמה] וילדה,

או **היא ובהנת** נת ישראל מצרכת שילדה עם כהנת מצרכת [ונתערבו הוולדות], ואין ידוע איזה ולד של ישראל, או **היא ולויה** דלויה נמי פטור בנה מחמם סלעים כדאמרין צ"ק, או **היא ואשה שכבר ילדה** ואין ידוע איזה בנה בכור לכהן,

ורבותא קא משמע לן, [אע"ג דנתערבו בנהי בכורות דכהנת ולויה דפטורין מן הכזרה] דבעלה של מצרכת חייב ה' סלעים לכהן, דהא בן זכר יש לו כל היכא דאיתיה, ולא לנחלה, דהא לא ידע צריה דמאן הוא,

ובן מי [אשה שמת בעלה או נתגרשה] **שלא שהתה לאחר בעלה** **שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו ידוע אם בן תשעה לראשון, אם בן שבעה לאחרון,** נמי בכור לכהן והוא יפדה עצמו ואינו בכור לנחלה דהא לא ידע מאן יריה,

ובגמ' [מו:] פריך דאפילו [כז] פשוט נמי לא הוי [פי' שלא רק שאינו נוטל פי שנים, הלא כבן פשוט נמי לא חוי'];

[ובמשניות דלהלן ימושיך לפרש שאר הענינים שבמשנתינו],

דף מ"ו ע"ב

נב': אמר שמואל, אין הראש פטור בנפלים בן שמונה שהוציא ראשו חי, והחיור וקדמו אחיו וילא, הוי בכור לכהן שאין ראש הנפל פטור עד שיצא ראשו "ורובו", **מ"ט** בראשית ז **כב כל אשר נשמת-רוח חיים באפיו** מכל אשר בפרקה מתו, **כל היכא דנשמת רוח חיים** מי שהוא בן חיים [שכלו לו חדשיו] **באפיו, הוא דחשיב רישיה** הלך אחר אפיו, דהיינו ראשו [לכד], אצל אידיך אי לאו בר קיימא הוה **לא חשיב רישיה** לא חשיב אפיה [אלא צריך גם רובו],

אבני חן למסכת בכורות

מר בריה דרב יוסף אמר משמיה דרבא, לעולם דאיעבר מישראל [כוותיה פסקין בחולין בריש הורוע, ואהא סמכין השתא לפטור בן לוי, וכהנת אשת ישראל מחמש סלעים. תוס'], ושאי התם דאמר קרא פטר רחם, אמר האם אויל לענין ה' סלעים, בפטר רחם תלא רחמנא,

תנן [במשנתנו], מי שהיו לו בנים פרישית לעיל גבי מתני' [מו]. ונשא אשה שלא ילדה, נתייירה מעוברת [וילדה], נשתחררה מעוברת וילדה, היא ו"כהנת" [שילדו ונתערבו ולדיהן], מדקמי היא וכהנת רבותא אשמעינן דאע"ג דנתערב עס הפטור, איזו חייב, היא ו"לויה", היא ואשה שכבר ילדה, וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים, ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן ט' לראשון, אם בן ז' לאחרון, בכור לכהן ואינו בכור לנחלה,

מכלל (דכהונה) [דכהנת] ולויה פטורין וקס"ד דהא"ן כהנת צנת כהן קאמר, דאיעבר ממאן, אילימא דאיעבר מכהן ולוי, אי הכי מאי איריא כהנת ולויה אפי' בת ישראל נמי, אלא דאיעבר מעובר כוכבים, [וכי] כהנת פטורה,

והאמר רב פפא, בדיק לן מנסה אומנו דהלכות רבה, כהנת שנתעברה מעובר כוכבים מהו מי הוי צנה פטור מצורה או לא, ואמינא ליה, לאו היינו דרב אדא בר אבהה דאמר לויה שילדה, בנה פטור מחמש סלעים וכי היכי דלויה פטורה כהנת נמי פטורה,

ואמר לי הכי השתא, בשלמא לויה, בקדושתה קיימא אע"ג דנבעלה לעובד כוכבים, וכי שדין צנה צתרה הוי כלוי פסול ופטור, דתניא לויה שנשבת, או שנבעלה בעילת זנות, נותנין לה מן המעשר מעשר ראשון יתן ללוים ואוכלת [אין חולקין לאשה בגורן, אבל מחלקין להם בבתיהם כדאמר בפרק נושאין על האנוסה. תוס'],

אלא כהנת, כיון דאיבעיל לה לעובד כוכבים הויא זרה [תוס'] כדאמרינן צינמות צפרק אלמנה לכהן גדול (דף סח), מנין לכהנת ליה וישראלית שצאו עליה עובד כוכבים ועבד, שפסולה, ת"ל וצת כהן כי תהיה לאיש זר, כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, ואע"ג דלויה נמי קמי התם, מתרומה דקא פסיל לה, שלא חישא לכהן, אכל מדין ליה לא מיפסלא.

הויא זרה, וכיון דזרה היא, צנה חייב צה' סלעים, הלכך מתנימין נמי לא מוקמת דאיעבר מעובד כוכבים,

הניחא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, דאמר דמוקיס לדרב אלא ד דאיעבר מישראל, מוקי לה בראיעבר מישראל מוקמי למתני' נמי הכי, אלא לרב פפא במאי מוקי לה?

לעולם מתנימין דאיעבר מכהן, והיא בת ישראל אכל צת כהן דלא איעבר מכהן לא מיפטרה, דלא אוליין צת אס אלא צלויה, דאיעבר מעובד כוכבים, ואמאי קרי לה כהנת דבנה כהן,

מש"ה הוי צכור לנחלה, דאומס צנים שהיו לה צהייתה עובדת כוכבים, לא חשיבי אפילו בת ישראל נמי צנים הראשונים משוצים צנים הוי, האי נמי צכור לנחלה, דהא צאצ תליא מילתא ולא צאס,

אלא לאו האי ילדה משצאה לישראל, לא אמי שלא היו לו צנים מהדר, אלא מילתא צאפי נפשה היא דקאמר מוגר שהיו לו בנים גיורת שהיו לה צנים צהייתה עובדת כוכבים ונתגייר ונתגיירה עס צעלה, וילדה משצאתה למורת ישראל, וקתני בכור לנחלה ומיוצתא דר' יוסמן?

לא, לעולם מישראל שלא היו לו בנים ומשום צכור לנחלה לא אינטיך למינקט גיורת, ואינו בכור לכהן איצטריכא ליה אלא משום דאשמעינן דאינו צכור לכהן, צנים הראשונים מיקרו פטר רחם ו לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי, דאמר בכור לנחלה ולכהן, שנאמר שמות יג פטר רחם בישראל עד שיפטרו רחם מישראל, קמ"ל דלא,

ת"ש, היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים, ונתגייר, יש לו בכור לנחלה,

אמר רבינא ואיתימא רב אחא, הא דקמי צכור לנחלה ודאי [הלשון צריך ביאור דהא בשאר מקומות דרך הגמ' לומר "הא מני" ?] רבי יוסי הגלילי הוא, דאמר פטר רחם בישראל דלגצי כהן חשיב ליה צכור, עד שיפטרו רחם מישראל, ויליף איהו הצעל מינה דידה [מאשתו בהקש] כי היכי דלגצה לא חשיבי צנים ראשונים, והוי האי פטר רחם דכתיב צישראל, לגציה נמי לא חשיבי ראשונים, והוי האי ראשית אונן,

אמר רב אדא בר אבהה, לויה צת לוי שילדה, בנה פטור מה' סלעים, דאיעבר ממאן, אילימא דאיעבר מכהן ומלוי, מאי איריא לויה אפילו ישראלית נמי דאמין צפירקין קמא (דף ג) הנהניס והלויס פטורין,

אלא דאיעבר מישראל, במדבר א למשפחותם לבית אבותם כתיב דמשפחת אב נפקא מהכא דקריה משפחה, ולא משפחת אס, ואמאי פטור,

אמר רב פפא, דאיעבר מעובר כוכבים דל"ל חייס לגבי ישראל, ושיין הני צת אס ישראלית טפי, מצתה אצוה עובד כוכבים, הלכך פטור, ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מוזהמין # [יש לשון מוזהמין בע"ז נ: ושם הפירוש שמדביקין צואה על אילן, ולפ"ז גם כאן הפירוש להדביק פגם הגוי על הולד [social disqualification] את הולד [תוס'] צמס' יצמות (דף מה) דאיכא למ"ד עובד כוכבים הצא על צת ישראל, הוולד כשר דצתה אימיה שדיין ליה, ומשום הכי פטור מחמש סלעים, אלא אפילו למאן דאמר מוזהמין את הולד דשדיין ליה צת עובד כוכבים, אפי"ה פטור, לוי פסול מיקרי הוילן ואית ליה שמא דלוי, פטור,

אבני חן למסכת בכורות

וכו': בכור לנחלה הוא דלא הוי, הא כפשוטו שקיל, ואמאי לייול לגבי האי ולידחייה, ולגבי האי ולידחייה [דבנים של ראשון מצו מדרחו ליה ולמימר ליה דשל אחרון הוית ובניו של אחרון מצו אמרו ליה בנו של ראשון הוית. רג.].

אמר רבי ירמיה, לא נצרכא מתני' דקמי אינו בכור לנחלה אלא לבא אחריו (מההוא) [להוא] שבא אחריו [פ' אם גולד עוד בן], (אלא) [אבל] אינו לא שקיל מדי, (דכנו) [דכני] הראשון אומרנים] לו, לא בן ראשון אמה, וכן (כנו) [כני] האחרון אומרנים] לו,

וה"ק בכור לכהן הו' האי ספק ממה נפשך, דהאי פטר רחם הוא ומייב לפדות את עצמו והבא אחריו (מכני) השני אינו בכור לנחלה דאמרין ליה אחיו אותו ספק בן אביו הוא ואמה אינך בכור והבא אחריו אין בכור לנחלה,

ולכתבו הרשאה [power of attorney] להדדי זה לזה, הספק והבא אחריו, יכנס אחד הרשאה לחבירו על חלקו, ויך וימבע לו הבכורה ממה נפשך, אם אני בכור תנו לי בשביל עצמי, ואם אחי בכור תנו לי בשביל אחי, דהא או הספק או הבא אחריו בכור,

וכי תימא מתני' שלא בהרשאה מיירי, והכי קאמר אם לא כתבו הרשאות אין כאן בכור לנחלה, הא מוקמינן לה קמן דבהרשאה קמיירי, דאמר אמר שמואל בבא בהרשאה אלא דהי הרשאה לא מהניא כלל הבא,

מסייע ליה לרבי ינאי, דא"ר ינאי, הוכרו כגון שמי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדומיהן ולבסוף נתערבו ואחר כך נתערבו, ועכשיו כשהן באין כולן לירש, דומין אותן אחיהם, לכל אחד אמרי, לאו אחינו אמה, כותבין הרשאה זה לזה האחד לחבירו, על חלקו בנכסי אביו, ובעל ההרשאה בא אצל יורשי שני האבות, ואומר לכל אחד, אם אחיכם אני תנו לי, ואם זה אחיכם תנו לי חלקו, וכן לבני השני,

אבל לא הוכרו ובסוף נתערבו לא הוכרו מעולם, אין כותבין הרשאה זה לזה דלא היתה להם זכיה מעולם בנכסי [אביו], ומתני' נמי בדלא הוכרו מעולם, דמעולם לא נודע איזה בכור, ולא זכה אחד מהם בחזקת בכורה, הא דרבי ינאי בב"ב צ"ב צ"ב נוחלין (דף קכז):

מתני': אי זהו בכור לנחלה ולכהן, המפלת שפיר עור הולד ממש מלא מים, מלא דם, מלא גנינין גוונים, המפלת כמין דגים, וחגבים, שקצים, ורמזים לאו וולד ניהו וטעמא מפרש במס' נדה בהמפלת חמיה (דף כב) שלא נאמרה בהן יצירה כלגבי אדם, והמפלת ליום ארבעים שנחשבה, דמיא בעלמא הוא עד דמטי למחר, דמ' יום הוי יצירת הולד, הבא אחריהם בכור לנחלה ולכהן,

יצא דופן והבא אחריו דרך רחם שניהן אינן בכור וטעמא מפרש בגמרא שניהן אינן בכור, לא לנחלה [במפרש לקמיה דרבתי "וילדו לו"] ולא

דף מ"ז ע"ב

איתמר, כהן שמת והניח בן חלל [שגולד לו מגרשה וכדומה, בן זה נתחלל מן הכהונה ו] כשראל דמי ומייב בכורה, רב חסדא אמר, הבן חייב לפדות את עצמו [דהוי כור וצריך לפדות את עצמו. רג.],

רבה בר רב הונא אמר, אין חייב לפדות את עצמו [שאביו זכה בפדיונו, והוא יורש נכסי אביו, והנכסים פטורים. רג.],

כל היכא דמת האב לאחר שלשים ישנו צמזות פדייה, דכתיב (צמדכר יח) ופדיו מן חדש דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי זכה אביו בפדיונו דאי נמי יהיב (ליה) האב, הוה מפרש ליה ושקיל ליה לפשיה, דהא כהן הוא, וכיון דזכה האב בפדיונו, מורישו לבנו עם שאר נכסיו,

כי פליגי היכא דמת האב, בתוך שלשים יום,

רב חסדא אמר, הבן חייב לפדות את עצמו, דהא לא זכה אביו לפדיונו [תוס'] דהא לא אימייב אב מעולם, אלא בן נחמייב לאחר מיתת אביו, ואימייב ליה למיתביה לכהן אחר,

רבה בר רב הונא אמר, אין הבן חייב לפדות עצמו, דאמר ליה האי חלל לכהן אתינא מכח גברא כהן דלא מצית לאשתעווי דינא בהדיה שאם היה אביו פודה אותו, היה נוטל הפדיון לעצמו [דאילו הוה אבא קיים לא מצית למיתבעיה, דאי בתוך שלשים אבתי לא איחייב, ואי לאחר שלשים איהו זכה בפדיונו, שהרי הוא כהן, הלכך אנא דאתינא מכחו פטרינא. רג.],

תנן, נתגיירה מעוברת ולא ילדה עדיין מעולם, אותו וולד בכור לכהן בכור לכהן, ואמאי לימא ליה אתינא מכח גברא [מגוי] דלא מצית לאשתעווי דינא בהדיה דלא ציית דינא?

שאני עובד כוכבים [מש"ה הוי בכור לכהן] דלית ליה חיים [דאין אב לעובד כוכבים] לגבי ישראל לית ליה שום יחס, ואין זה בא מכחו, דקקטן שגולד דמי,

אמר רבי שמעון יאסיניא, אמר רבי שמעון בן לקיש, כהן שמת בתוך שלשים, והניח בן חלל, הבן חייב לפדות את עצמו, שלא זכה האב בפדיונו, מת לאחר שלשים יום, אין הבן חייב לפדות עצמו, שהרי זכה האב בפדיונו:

[שנינו במתניתין] וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים

אבני חן למסכת בכורות

לכהן,

ר"ש אומר, הראשון לנחלה, והשני לחמש סלעים:

נב': ראשון לנחלה לא דברים כא וילדו לו בעינן [תוס', תוס'] דין לידה, לחמש סלעים נמי לא שמות יג פטר רחם בעינן, שני לנחלה לא דברים כא ראשית אונו בעינן, לחמש סלעים נמי לא, קסבר בכור "לדבר אחד" לא הוי בכור כגון זה שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות, דהא הוה לו ולד זכר קודם לו,

רש"א, הראשון לנחלה, והשני לחמש סלעים, ר"ש לטעמיה, דאמר במס' נדה פ' יולא דופן (דף מ), [בתיב בויקרא יב] ואם נקבה תלד, לרבות יוצא דופן דהוי לידה מעליא, ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה, הלכך גבי וילדו לו נמי לידה מעליא חשיב ליה, דגמרינן מהתם,

והשני לחמש סלעים, קסבר בכור לדבר אחד כגון שני דהוי בכור לרחמים הוי בכור [תוס'] לכהן, אבל ראשון אע"ג דבכור לדבר אחד הוא, דהא הוי בכור לוולדות ולזכרים, אפי"ה לא הוי בכור, דכפטר רחם תלא רחמנא:

*****

דף מ"ח ע"א

מתני': מי שלא בכרה אשתו, וילדה שני זכרים [ואינו ידוע איזה מהן גולד ראשון], נותן ה' סלעים לכהן [ממ"נ] דלחד מהן בכור,

מת אחד מהן בתוך שלשים יום, האב פטור דמצי למימר הבכור מת, וה"ה נמי לכן הנשאר דפטור # [לכאורה מילים אלו מיותרים, כיון שאומר שהבכור מת, איך ס"ד שיתחייב על הבן הנשאר?], והאי לישנא דנקט האב פטור, משום קיפא דצעי למיתני מת האב כו',

מת האב והבנים קיימים, ר"מ אומר, אם נתנו [פ' חייבין ליתן וכו'], ונקט אם נתנו משום "ואם לאו", דרצה לומר אם לא נתנו האב לכתחלה חייבין ליתן, שטמ"ק [עד שלא חלקו, נתנו, ואם לאו] ואם לא נתנו עדיין וחלקו כבר [פטורין כדמפרש בגמרא],

ר' יהודה אומר, נתחייבו נכסים (צו) נכסי האב לכהן כצעל חוב, וחייבין לפרוע צין שניהם,

[מי שלא בכרה אשתו וילדה] זכר ונקבה [ואינו ידוע מי גולד ראשון] אין כאן לכהן כלום דאמר ליה הנקבה יאלת ראשון, וכהן ידו על התמנונה, דהמנזל מחזירו עליו הראיה:

נב': [ושנינו במשנתנו מת האב והבנים קיימים ר"מ וכו'] דמית האב אימת, אימתא דמית לאחר ל' יום, בהא אומר ר"מ כי חלקו פטורין, והא אשתעבדן להו לנכסי [לכהן], דחוב מעליא הוא,

אלא דמית בתוך ל' יום, מ"ש כי חלקו [דאמרת פטורין] דאזיל לגבי האי ומדחי ליה ואומר אין אני בכור אלא אחי, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה, כי לא חלקו נמי, ליזיל לגבי האי ולידחייה, וליזיל לגבי האי ולידחייה,

והא ליכא למימר דטריף נכסי משום אביהם, דהא האב לא נמחייב כלום [דהא מת בתוך ל' יום], אלא בשציל הצנים טורפן, ואמאי קמני אס נתנו כו', דמשמע דאס לא חלקו חייבין?

א"ר ירמיה, זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת שהיה איש אחד מוציא על אחד מהן שטר חוב, וכל אחד מהן היה מדמיו לאמר לא אני הוא, כי אס חבירי ולקחו שדה בשותפות ולקחו צין שניהם שדה אחת, בעל חוב גובה אותה מהם טורף צעל חוב חזי' דאם טורף יותר מוחציה נמצא שטורף משניהם, וזה ודאי שלא כדין], דאמר ליה, אי בדידך מסיקנא [אם ממך אני גובה], מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקנא, מנתא דחברך קא שקילנא, והא נמי טורף הבה ה' סלעים מהנכסים שהן יחד, ואמר להו נמי הכי, אס אחת הבכור מחלקך אני נוטל, ואס אחיך הבכור מחלקו אני נוטל, וצין שניהם מתפשרו,

אמר רבא, מכדי נכסי דבר איניש אינון ערבין ביה [פ' ואיד גובה מן הנכסים יותר ממה שיכול לגבות ממנו], מי איכא מידי דלדידיה לא מצי תבע ליה דכל חד וחד מדמי ליה, ולערב [מנכסיו שהן ערבין לו] מצי תבע ליה,

והתנן, המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב, וקי"ל מצי לא יפרע דלא יתבע מן הערב תחלה עד שיפגע מן הלוה, ולא יסא לו מה לפרוע?

אלא אמר רבא, לעולם [הא דקתני במתני' דאם מת האב חייבין ליתן לכהן] שמת לאחר ל' יום, ואי דאיכא נכסי טובא, ה"נ דשקיל אפי' קלקל, דהא אישתעבדו נכסים בחיי האב, ואע"פ שמולה על פה היא, גובה מן היושקין, אס יש ירושה כשיעור החוב,

1. והכא במאי עסקינן, כגון דליכא אלא חמש סלעים,

2. ודכולי עלמא אית להו דרב אסי כדאיתא צ"ק צ"פ ראשון (דף ט), דאמר רב אסי, האחין שחלקו מחצה יורשין, ומחצה לקוחות דמספקא ליה אס [יש] צריעה ויורשין נינהו, או אין צריעה ולקוחות נינהו, הלכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות,

3. ודכולי עלמא מלוה הכתובה בתורה כגון פדיון הבן ה' סלעים דזכי ליה רחמנא לכהן,

דף מ"ח ע"ב

אבני חן למסכת בכורות

לאו ככתובה בשטר דמיא,

4. ודכולי עלמא אית להו דרב פפא, דאמר רב פפא מלוה על פה גובה מן הירושין, ואינו גובה מן הלוקחות,

[ונמצא דמיירי דליכא אלא חמש סלעים, ופריון הבן הוי כמלוה על פה, וקו"ל דהאחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות, ומחלק הירושא פליגי אי גובה חציה],

והכא בחמש, ולא בחצי חמש קמיפלגי, דר"מ סבר חמש ולא חצי חמש הלכך פטורין, דכיון דחלקו, הוה ליה מחצה לקוחות, ולא אישתאר ירושה אלא צ' סלעים ופלגא, ומפלגא דלקוחות לא שקיל איש מידי דמלוה על פה לא גביא מלקוחות, ור' יהודה סבר חמש ואפי' חצי חמש ושקיל ההוא פלגא דהוי ירושה,

אי הכי דלר' יהודה [במתני'] פלגא הוא דשקיל רבי יהודה אומר נתחייבו נכסים נחמיה, (נתחייב גברא מיבעי ליה ולא גרסינן נחמיב, כלומר הכי איבעי ליה למימנא, רבי יהודה אומר חייבין, שאין פטורין לגמרי כדאמר', (אלא) [ד] חצי חמש מיהא מיחייב, ולא שייך למימנא נחמיבין הנכסים, [מאחר] דאית ליה [מאחר] שלאחר שלשים מת, אלא בשביל החלוקה שחלקו ונעשו לקוחות הפסיד הכהן, [ואפילו] לר' יהודה גופיה ממה שנחמיבין הנכסים הפסיד מחצה,

ועוד תניא, ר' יהודה אומר האחין שחלקו ושיניהם ספק בכורות, אם יש עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה [והסלע ד' זוז] דהיינו צ' סלעים ופלגא חייבין, ואם לאו פטורין,

מאי עשרה זוז לזה, ועשרה זוז לזה, אילימא בין דירושא חלק הירושא בין דלקוחות חלק הלוקחות, והא דקמיני חייבין פלגא דחמשה קאמר, דהא אמרת דכולי עלמא אית להו דרב אסי ורב פפא ושמינין מינה דחמש ואפילו חצי חמש, וחמש ואפילו חצי חמש,

אי הכי, מאי איריא עשרה, אפילו בציר מעשרה נמי אלא שמונה, דלא מטי לכהן אלא צ' סלעים שקיל להו, דהואיל ושקיל כהן ציר מחמש כל מה דמיתרמי ליה שקיל, דהא דאמר' חצי חמש [לאו דוקא ד] ה"ה (לרבות) [לרביע] חמש ושלש חמש, ואמאי קמיני אס לאו פטורין,

אלא פשיטא (ודוקא) י' זוז דירושא לכל חד וחד דכר מפלגא דלקוחות, דהוי חמש סלעים דירושא עשרה זוז דירושא לזה, ועשרה זוז דירושא לזה, אלמא חמש ולא חצי חמש סבירא ליה,

אלא דכולי עלמא חמש ולא חצי חמש, והכא נחמיבין בדרב אסי ורב פפא או דדרב פפא קמיפלגי פליגי, דר"מ אית ליה דרב אסי ורב

פפא, הואיל דצין הכל אין שם אלא חמש, לא שקיל מידי, דחמש ולא חצי חמש, ור' יהודה אית ליה דרב אסי, דפלגא הוי לקוחות, ולית ליה דרב פפא, אלא סבירא ליה דמלוה על פה גובה מן הלוקחות ושקיל כולהו, א"נ לית ליה דרב אסי, אלא כולהו הוי ירושה ושקיל כולהו, והשתא דהכי ס"ל, מוקמינן לה לצרייתא אס יש שם י' זוז לזה וי' זוז לזה צין הכל חייבין לתת כל הנכסים, ואס לאו דצין הכל ליכא חמש פטורין, דחמש ולא חצי חמש,

ואיכא דמתני ליה לכולהו הך שמעתא אסיפא דמתנימין דמילתיה דרבי יהודה, נתחייבו הנכסים, דמית האב אימת, אילימא דמית לאחר שלשים, מכלל דר"מ סבר כי חלקו פטורין, הא אישתעבדי להו נכסי, אלא בתוך שלשים, כי חלקו אמאי מחייב ר' יהודה, ליזיל לגבי האי לידחיה, וגבי האי לידחיה?

א"ר ירמיה [בעין לשון ראשון], זאת אומרת שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ולקח אחד מהם שדה מחבירו [לעיל אוקים לה שלקחו שדה בשותפות] הלא נמי דסבירא לן האמין שחלקו לקוחות הן, דאין צריכה דקממינן להו ר' יהודה, בעל חוב גובה ממנו, דאמר ליה, אי בדידך מסיקנא [אי שלך אני גובה], מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקנא, משתעבדא לי מקמי דידך,

אמר רבא, מכדי נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, וכולהו בלישנא קמא אלא דדרב אסי ורב פפא פליגי:

מתני': ^{א1} שתי נשים של אחד בברו, וילדו שני זכרים נחמנא שנעשרו, נותן י' סלעים לכהן,

^{ב1} מת אחד מהן בתוך שלשים יום, אם לכהן אחד נתן האב פדיון שניהם, יחזיר לו ה' סלעים הואיל ומת בתוך ל', ואיגלאי מילתא דנפל הוא ושלג דקין שקל יחזיר לו חמש סלעים [וג"ל דמדיכולין לבוא בהרשאה לא ידחה אותן חבהן, ואפשר דכופין על מדרת סדום כזה דלמה יטריחין על מנן. יבין], ואם לשני כהנים נתן אינו יכול להוציא מידם דכל חד וחד מדסי ליה ואומר הריני מחזיק גם בשביל פדיון הדי,

^{ג1} [ואם ילדו השתי הנשים] זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה ילדו הנשים שלו נחמנא, נותן חמש סלעים לכהן דממה נפשך חד הוי צכור, אס האחת ילדה שני זכרים הראשון צכור, ואס האחת ילדה זכר ונקבה נמנא שחצירמה ילדה זכר לצדו והוא צכור, ואומר ששם הנקבה פטור שמה נקבה יאלת ראשון והמנזיל מחזירו עליו הראיה,

^{ד1} [ואם ילדו השתי הנשים] שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, *אין כאן לכהן כלום דאיכא למימר הנקבות יאלו מחלה ואין כאן צכור:

אבני חן למסכת בכורות

בבא ברהשאה שני האבות כתבו הרשאה האחד לחבירו, ובה צעל הרשאה ורומוצעו [לכהן] ממנה נפשה, אם שלי מת החזיר לי את שלי, ואם של חבירי מת החזיר לי את שלי, שהרי יש לי הרשאה,

והאמרי נהרדעי לא כתבין אדרכתא הרשאה אמטלטלי דהואיל
ואיין צעין, מיחזי כשיקרא, שמה איין צידו משל זה כלום, וחתימי סהדי אשיקרא?

[ומתרג'] ה"מ היבא דכפריה ליה למלוה, מו לא כחז מלוה הרשאה עלייה, משום דמיחזי כשיקרא, אבל היבא דלא כפריה כתבין:

ואשנינו במשנתנו קרוב לסופה] **זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום: תנא רב חונא גבי שמי נשים של צ' אששים שלא בכו, וילדו שני זכרים ונקבה במצמחא, אין כאן לכהן כלום** ואע"ג דחד הוי צבור ממ"נ, דאם האמת ילדה צ' זכרים האחד צבור, ואם זכר ונקבה ילדה מנאמא חצירתה יולדת זכר לצדו והוא צבור, ואפ"ה הבן אינו חייב לפדות את עצמו, דא"ל, שמה אין אני צבור אלא חצירי,

ותנא רידן, כיון דבשני אנשים הוא דמשכחת לה, באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה דכיון דליכא חד צדור יידי ה' סלעים לכהן לא מתני ליה להי לא מני ליה,

דכל הקד דמנא כאלן "אלן כאלן לכהן כלום", שוין בין איש אחד ושמי נשיו, בין בשמי נשים של שמי אנשים דהיינו רד. 11, 12, 13.

*****

מתנני: **מת הבן** אֶזְכֵּרוֹת וְדַעַן דַּעֲלֵמָא קֵאֵי (נמי) **בתוך שלשים יום** [פְּטוּר דְּלֹא בֵּר קִיּוּמָא הוּא], **אע"פ שנתן** [הַחֲמִשָּׁת מַלְעִים] **לכהן, יחזיר** [הַכֹּהֵן הַחֲמִשָּׁת מַלְעִים לְבָעִלִּים] דִּנְפֵל הוּא, וְלֹא מִיחִיב צִדְדִּין עַד לֵאחֵר שְׁלָשִׁים,

[אבל אם מת הבן] לאחר ל' יום, אע"פ שלא נתן, יתן [דהא היה בר קיימא],

מת ביום שלשים, כיום שלפניו אף ע"פ שנתן יחזיר לו, ר' עקיבא אומר, אם נתן לא יטול [האב מן הכתר], ואם לא נתן לא יתן:

במדבר ג מ ויאמר ה' אל-משה פקד בל-בכר וקר לבני ישראל מבין-חדש ומעלה ושא את מספר שמותם: מא ולתקחם את-הלויים לי אחי ה' פסח בל-בכר לבני ישראל ואח בהמת הלויים פסח בל-בכר בהמת בני ישראל:

גמ': מאי מעמייתו דרבנן [דביום שלשים כיום שלפניו]? גמרי במדבר
 יה חרש כתיב הכא ופדיו מן מלש חסד, חרש [גו"ש] ממדבר [הוראים
 למד מזה דה"ה לענין דבעינן שלשים יום מעת לעת, ולא בתחילת יום שלשים
 ואחד, והוא דבר חרש. מרומי שרה] ומכיו צמדנר [מחדש דכתיב בבמדבר ג מ
 ויאמר ה' אל־משה] פקד קל־פכר זכר [לכני יצחאל] מן־חדש "מע־מלה", מזה
 התם [בפקדית חכבורים כתיב מן חרש] ומעלה, אף הכא [בפריון חנו]

¹⁷ [שתי הנשים של אחד] אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים, נותן חמש סלעים לכהן, מת אחד מהן בתוך שלשים יום, האב פטור דמאי למימר בן המזכרת מת, מת האב והבנים קיימים, ר"מ אומר אם נתנו עד שלא חלקו כדין אטו של מעלה משום דרב אסי ורב פפא נתנו, ואם לאו פטורין, ר' יהודה אומר נתחייבו נכסים,

¹זכר ונקבה יש לומר אותה שלא נכרה ילדה הנקבה ואין כאן כבוד * אין לכהן כלום,

2א. שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו ב' זכרים, זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים,

²² **מת אחד מהם מן הוולדות בתוך שלשים, אם לכהן אחד נתנו, יחזיר להם חמש סלעים ויתלקו שני האצות [וג'] דמדיכולין לבוא בהרשאה לא ידחה אותן חכה, ואפשר דכופין על מדת סדום כזה דלמה ימירין על מנן. יבין,**

אם לשני כהנים נתנו, אינן יכולין להוציא מידם דכל חד וחד אומר אני מחזיק בם בשביל הדין, דאזתו שנתן לי בשבילו לא מות, וכל המוציא מחבירו ידו על התחטותה,

22. [שתי נשים של שני אנשים שלא נכחו, וילדו] זכר ונקבה, האבות פטורין דכל חד ומד אמר ליה לנפן הנקבה עלי היא, והבן חייב לפדות את עצמו דמכל מקום כבוד הוא,

ד. שתי נקבות וזכר יש לומר האמת ילדה נקבה ושנית זכר ונקבה, ויחמה נקבה מחלה, הלכך אין כאן לנחן כלום, [ועין ב' זכרים ושמי נקבות], או שתי נקבות ושני זכרים, *אין כאן לכהן כלום,

2. אחת בכרה ואחת שלא בכרה, של שני אנשים, וילדו שני זכרים, זה שלא בכרה אשתו נותן חמש סלעים לכהן,

¹². זכר ונקבה *אין כאן לכהן כלום דיש לומר המזכרת ילדה הנקבה
(ע"כ):

נב': מ"ש שני כהנים ²⁸. [דאמרינן במשנה ואם לשני כהנים נתן אינו יכול להוציא מידם], דאזיל לגבי האי ומדחי ליה, ואזיל לגבי האי ומדחי ליה, כהן אחד נמו [הואילן] ומנ' אבות שקל לזיויל כי אזיל לגבי האי אכ ולידחיהה לידמיה כהן ולימא לא שך מנא אלא של סבירך, ולאו בעל דברים ידי אה, ולזיויל לגבי האי ולידחיהה?

אמר שמואל,

דף מ"ט ע"א

אבני חן למסכת בכורות

נמי ומועלה משמע לאחר שלשים,

דכולי עלמא מעכשיו אי אמר ליה מעכשיו יהא בנו פדוי, אין בנו פדוי לאו פדיון הוא, אלא מתנה בעלמא, דהא בתוך שלשים לא שייכא פדיה לאחר שלשים יום ואי אמר בתוך לי הרי לך המעות, ולאחר שלשים יחול פדיון בני ואיתנהו למעות ציד כהן צעין לאחר שלשים ודאי בנו פדוי ודאי פדוי, כמאן דיהיב להו ניהליה השתא,

כי פליגי [דאמר שיחול הפדיון] לאחר שלשים יום, ונתעכלו המעות שאין צעין, רב אמר בנו פדוי, מידי דהוה אקידושי אשה, התם לאו אע"ג דנתעכלו המעות הוו קידושי דאי יהיב לה השתא מידי [שוה פרוטה], ואמר לה התקדשי לאחר שלשים יום, הוה מקודשת, כדאמרינן במסכת קדושין (דף נט),

דף מ"ט ע"ב

הכא נמי לא שנא,

ושמואל אמר לך, התם בידו לקדשה מעכשיו, הכא אין בידו לפדותו מעכשיו,

ואע"ג דקיימא לן דכל היכא דפליגי רב ושמואל, הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל,

[דמאזיה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי בכל מקום, לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין, ולכך היה מודקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת, וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו על הוראותיו לעניני איסור והיתר. רא"ש ב"ק פ"ד אות ד],

ור"ע מספקא ליה אי גמרי מהתם [אי למידין פדיון הבן, מפקידת הבכורים שיהיו הלויים תחת כל בכור, דכתיב שם ומועלה], ד מרדאיצטריך למכתב "ומועלה" גבי ערכין אם מנן ששים ומועלה וגו', וגמר במסכת ערכין (דף יח) שנה שנה [כל הגילים דכתיב בערכין] לג"ש, ששס ששנת ששים [ערך איש שהוא בן ששים שנה] כלמטה הימנו להחמיר, אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה אע"ג דלהקל, והוא הדין לענין בן חדש דיוס לי כלמטה, אע"ג דלהקל, ולא גמרי חדש [דכתיב בערכין בויקרא כו ו ואם מבין חדש ועד בין חמש שנים] חדש ממדבר דלא יהא נערך עד לאחר שלשים [פי' למה צריך פסוק מיוחד לערכין היה יכול ללמדו ממדבר דיום שלשים כלמעה],

הוה להו שני כתובים הבאים כאחד הוה דערסין, ודמדבר סיני, שני כמזין הבאין כאחד [דשניהם הוו שלשים כלמעה], וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין על פדיון הבן,

או דלמא, כי אמר[ינן] אין מלמדין שני כמזין, ה"מ לעלמא דלא משמע מזכור [פקודת הבכורים דכתיב בה ומועלה] דערסין, כמו אי הוה כחז חדש במידי אחרינא, אבל לגופייהו כגון בכורי דורות, מזכורי מדבר, דאידי ואידי צכור הוה משמע מלמדין,

ומשום הכי מספקינן ליה ומדמסקא לן, קאמר [ר"ע], אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן,

אמר רב אשי, הכל מודים לענין אבילות אם מת ולד בתוך שלשים, יום שלשים כיום שלפניו אין אבילות חלה על אציו, דאימר נפל הוא, (ואמר) [דאמר] שמואל, הלכה כדברי המיקל באבל [ואף אם הוא ספק הולכין כיום שלפניו]:

מהני: מת האב בתוך שלשים, בחזקת שלא נפדה דלא עבד איניש דפריק תוך שלשים, עד שיביא ראיה שנפדה,

לאחר שלשים יום, בחזקת שנפדה דכהן הוי מוילא ממזירו, והורע כמו, עד שיאמרו לו לכן, שנה אציו בשעת מיתתו שלא נפדה ובאמירה סגי' בלא עדות גמורה, דהך חזקה דמחזיקין ליה בחזקת שנפדה, לאו (זו היא) חזקה מעלייתא [היא], דרובא דאיניש לא עבדי למפרע חובו מיד, (והכא) [א"נ הכא. מעדני יו"ט אית א' עיי"ש] לא שייך למימר עד שיביא ראיה, דהכא יכול לומר לו הבן, לכהן דעלמא יהביה אצא,

הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר בנו קודמו, שמצותו על אביו מנחת פדיתו של אב זה, היתה על אציו שמת [פי' על הסבא], ומנחת בנו עליו ומצות בנו עליו:

נמי: איתמר, הפודה את בנו בתוך שלשים יום, רב אמר בנו פדוי, ושמואל אמר אין בנו פדוי,

תנן [במשנה ע"א], מת בתוך ל' יום, אע"פ שנתן לכהן, יחזיר לו חמש סלעים, טעמא דמת, הא לא מת בנו פדוי [אף שפדה קודם ל' יום, וקשיא לשמואל דאמר אין בנו פדוי]? הכא במאי עסקינן דאיתנהו למעות,

תא שמע מממתניתין, מת האב בתוך ל' יום בחזקת שלא נפדה, עד (שיאמרו לו) [שיביא ראיה] שנפדה ואי מימי ראיה הוי פדוי, וקשיא לשמואל?

[ומתרין] התם נמי דאיתנהו למעות בעינייהו,

תני תנא קמיה דרב יהודה, הפודה את בנו בתוך שלשים יום, בנו פדוי, אמר ליה [הרין] שמואל אמר, אין בנו פדוי, ואת אמרת בנו פדוי,

ואע"ג דקיימא לן כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא

אבני חן למסכת בכורות

הלכתא כותיה דשמואל:

רבי אמי	חמש סלעי כסף, שכל סלע הוא ד' דינרי ערבא שהם 30 אחוז פחות מדינר צורי
רבי חנינא	חמש סלעי כסף, ששמונה מהם הם שווים של דינר זהב של סוריא,
רבי יוחנן	דינר זהב ששווי 25 דינרי כסף, ופוחת ממנה שתות

גמ': מנה צורי, אמר רבי אסי, מנה של צורי היוגא צמדינת

צור(י), [ושיעור של אותה מנה [שהוא 100 זוז] כ"ה סלעים, דהסלע [מפני שהסלע] ד' זוזים [זוזים-דינרים],

[וכדי שתרע מהו "זוז" הולך ומפרש] והזוז צמסקל זהב, [כז] של משקל שני פשיטין ומחאה, למשקל הצחול [ונראה שקבלה היתה בידו מרביתו, ומשמע שרוצה לומר דוז הוא דינר של כסף ומשקלו כשל זהב. תוס', עיי"ש שחולק על רש"י],

ערביא יותר על הצורי
מלגא + 42.8517%
מלבר + 30%

רבי אמי אמר, סלע צורי היינו **דינרא ערבא** ישמעאלי [והוא 30 אחוז פחות מדינר הרגיל], ולא (פירש) [פורש] לי שיעורו, ומלאמי צמסונת הגאונים צבליים [שדינר הרגיל בש"ס הוא 30% יותר גדול מדינר ערבא], שצנעה [מאוסת] דינרים האמורים בכל התלמוד, שהדינר שם מעה כסף [שבעה דינרים אלו], עושין עשרה מאותן של ערביא, וצלשון ערבי קורין אותה מגרעות # [אולי מלשון גורע],

[שדינר הרגיל הוא 30 אחוז יותר גדול מדינר ערבא, שאם היינו מחסרין הדינר הרגיל 30 אחוז היה גדול כגודל הדינר ערבא,

אבל האחוז שצריך להוסיף על הדינר ערבא שיגיע לדינר הרגיל, הוא 42.8 אחוז, והחשבון הוא כך: שאם יש בכל אחד מהשבע של דינר הרגיל עשר חלקים, כן יש בכל אחד מעשר שבע חלקים, וכדי להשוותם, צריך ליקח השלש המטבעות של ערבא [שיש בה יותר מדינר הרגיל] שיש בהם אחד ועשרים חלקים, ולחלק שלש לשל לכל שבע המטבעות, ונמצא שמוסיפין 42.8 אחוז על כל מטבע,

איסתירא, סלע, שווי 4 זוזים, והמנה הוא 100 זוז, 25 סלע:

[לפי רבי חנינא יהיה החמש סלעים, כשיעור מטבע של סוריא, שיש בדינר הזהב שלה שמונה סלעי כסף, [דהיינו 32 דינרי כסף], וחמישה משמונה סלעים אלו הוא שיעור של פדיון הבן. לפי פירוש תוס'],

[שנינו במשנתנו] הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו וכו': תנו רבנן, הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר, בנו קודמו שמצותו על אביו [על הסבא שמת], ומצות בנו עליו,

אמר ר' ירמיה, הכל מודים, היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא דמצוה דידיה עדיף, כי פליגי, היכא דאיכא חמש משועבדות, וחמש בני חורין,

ר' יהודה סבר, מלוה הכתובה בתורה בכתובה בשמר דמיא, וידידה חמש סלעים ידיה אזיל כהן ומריף ממשעבדי שהרי שיעבדו של כהן קדם, והיינו דקאמר שמונתו על אביו, כלומר שמונתו נשתעבדו אותם נכסים לכהן, ובהני חמש בני חורין, פריק ליה לבריה מיד, דאי יהיב בני חרי משום פדיון ידיה, מו לא מיפריק בנו, דשמונא שיעבדו הלקוחות קודם ללידת בנו,

ורבנן סברי, מלוה הכתובה בתורה לאו בכתובה בשמר דמיא ואי יהיב בני חרי צביל פדיון בנו, מו לא מיפריק איהו, דכהן לא מצי טריף לקוחות, הלכך מצוה ידידה עדיף:

במבר יח מו ופרדיו מן חדש תפדה בערבה כסף חמשת שקלים בשקל חקדש עשרים גרה הויא:

[והשקל משקלו ארבעה זכוכים, שהם חצי אונקיה [ounce] למשקל הישר של קלוג'א. רש"י עה"ת שמות כא לב]

מהני': חמש סלעים של [פדיון ה] בן, במנה צורי [Tyre Lebanon] מפרש בגמרא [שיש 25 סלעים במנה צורי, וחמש מהם הוא ה' סלעים של פדיון הבן],

שלשים [של סלעים אלו] של עבד [משלם בעל השור אם המית שורו עבד], **חמישים** [סלעים] של אונס ושל מפתה כלומר וכן חמשים של אונס וכו', ומאה של מוציא שם רע, כולם בשקל הקדש דהוו עשרין מעין, ואותן מעין צממעות [ש] במנה צורי וצגמי מפרש למה לי למהדר ולמיתני האי וכו',

ובולן [בגון כבוד אדם והקדשות. יבין] נפדין בכסף ובשוה כסף, חוץ מושקלים [מחצית השקל] שקלים הנאים צלשכה צאדך, אין מציאין שם אלא מטבע של חצי שקלים:

רבי אסי	חמש סלעי כסף של מנה צורי [מנה צורי יש בה 25 סלעים וכל סלע יש בה 4 זוזים],

אבני חן למסכת בכורות

(והנך) [ואינך] לפדיון הבן דס"ל דסלעים של זכור הם סלעים של ד' דינר, והוא קלע זורי דמטי לממשה סלעים עשרים דינר,

הני עשרין וחד נכי דנקא [שתות] הוי [אם אתה מופחית שתות נותר 21 פחות שתות] לל שמות מכ"ד, ופשו עשרים, וכל שמות ממד זוזא [17], פשו כ"א נכי דנקא # [וכאן אין לומר לא דק?]

[צ"ע למה לא אמר דל חומש ?],

אלא דל שתותא זוזא, והנך [הנשאר] לפדיון הבן, אכתי עשרין נכי דנקא הוי ואכתי עשרים נכי דנקא הוו, דכי מדלית שמות [25] שהוא 4.17 נשאר [20.83], וכי הדך מדלית חדא, פשו עשרים נכי שמות [19.83],

אלא דל זריש זוזא ופשו כ"ד ושתותא והדך לל שמות מכ"ד ופשו עשרים והנך [הנשאר] לפדיון הבן חלי, דהוי להו עשרין מתקלי, במתקלי דינרא [עשרים פעמים מושקל הדינר] צמסקל דינר זורי, דכפרישית,

דאינון [שעשרים דינר צורי עולה ל] עשרין ותמניא זוזי ופלג, ופלגא דנקא [בדינרא ערביא],

דדינר זורי עושין השצעה [ששבעה דינרי צורי, עולין ל] עשר צדינר ערבי, והי"ד עושין כ', פשו להו שש זורים דעצדי ח' דינרים ערביים ופלגא [חצי דינר], [ועוד פלגא דנקא] [ופלגא] דנקא [וביון שיש שש דנקרא בדינר, נמצא שחצי דנקא] דהוא פונדיון [מפני], דדינר הוו י"ב פונדיון, אלף שפונדיון זורי גדולים, ושל ערביים קטנים, וביון דשצעה זורים עושין עשרה ערביים, מטי לכל דינר זורי דינר ערבי, [ועוד] וחמש פונדיון ערביים, ושציעות פונדיון [שכיון שדינר יש בה 12 פונדיון, וצריך להוסיף 42.8517 זה מגיע ל 5.142 שהוא חמש פונדיון ושבעית, ששבעית של אחד הוא 1428.],

ללא ומשכו לשצעה דינרים [של צורי כשאתה בא להוסיף עליהם] חמש פונדיון ושציעות פונדיון לכל דינר, [דהיינו שתכפול * 7 = 5.142 35.994] הוו להו ל"ז פונדיון טופיאלא # [פירושה הרגילה של המילה הוא "עודף", אבל כאן פירושה "חסירה"] [צ"ל פורתא. כ"ה לקמיה], דאינון ג' דינרים [פי' כשתחלק 36 ב 12], ואשחכח דשצעה הוו עשרה,

[והחזר ומסבך דבריו] הלכך ז' דינר זורים הוו עשרה, והי"ד הוו עשרים, ופשו ששה דינר זורים, הוסף לכל דינר חמשה פונדיון ושציעות, הוו להו ל"א פונדיון טופיאלא צ"ל פורתא [שהרי יש רק ששה שבעיות, וצריך שבעה לעשות פונדיון אחד], וההוא פורתא [שחסר מן פנדיון הל"א] לא חשיב (צ"ן) פונדיון, ועשה אותן דינר [ותחלק את הל"א פונדיון לדינרין],

הוו ל"א פונדיון [וביון ד"ב פנדיונים הוא דינר, עולה החשבון] שני דינר ופלגא דדינר ופונדיון,

אשחכח דששה דינרי זורים, עושין תמניא ופלגא, ופלגא דנקא של ערביים,

ולשון זה שפירשתי כתוב בספרים, ולא פירש לנו [המורה], כי לא פירש מפי הכז הגדול כל כך מילתא, דהוו להו עשרין מתקלי צמסקל דינר, דאינון כ"ח ופלגא ופלגא דנקא, אלך מלאתיה צמסות הגאונים,

רבי חנינא אומר, איסתרא [איסתרא silver coin] סרסיא [זה נקרא על שם סוריא. תוס', פ"א סרסיא כלומר שהוא כספרסור שבו עושין כל הסחורה. רג. שמכ"י] סלעים מיושנים,

דמיודבנא תמניא מינייהו [מסלעים סרסיא] בדינרא [היינו בדינר זהב של סוריא, וגדול הוא מדינר זהב של צור שבכל הש"ס, דשל צור מודבן בעשרים וחמשה, והאי של סוריא ששוה שמנה היינו שלשים ושנים. צק] דינר דינר של כסף שהסלע ארבעה דינרים. תוס'],

[וזה גרסת השמב"י ברש"י ולא הבנתי פירושה]:

[דמודבנא תמניא מינייהו צדינר האמור ככל הסלמוד שהוא דינר מדינה, שמינית צדינר זורי,

שהוא שש מעה כסף,

שמיני שצ"דינר" מדינה, והיינו סוסרימא הוו "סלע" מדינה],

חמש מינייהו [משמונה אלן] לפדיון הבן [ז' חנינא חנא הוא ופליג אמתי. שמכ"י],

דף נ' ע"א

רבי יוחנן אומר, דינרא הדריינא דינר זהב שטבע צמטצע אדרייטוס קיסר מריינא וטרייטוס קיסר, ו שייפא [מחוק מעליהם] שס המלך [כלומר הנורה שלו כמשפחה, מיושן. שמכ"י], דמוזבנא [ודינר זהב זה נמכר] בעשרים וחמשה זוזי דינר של כסף, צדינר זורי [פי' ודינר זהב זה יש בה עשרים וחמשה דינרי צורי של כסף, ולפדיון הבן צריך ליתן רק עשרים דינרי צורי שהוא חמשת סלעים, ולכן], דל מינייהו [מדינר זהב זה ששוה 25 דינר כסף] שתותא [והנב' מקשה מיד ששתות 25 אינה חמשה], [פלא שר' יוחנן שהיה בארץ ישראל מדבר בלשון ארמית. ע"פ משמור הלוי]

מטבע בצורת הדרייטוס Hadrian

מטבע בצורת מרייטוס Trajan

אבני חן למסכת בכורות

*****

רב אשי שדר ליה [אם יכולים לפדות ע"י שליח. ראה יוסף דעת] **שבסר** [17] **זווי, לרב אחא בריה דרבינא** רב אחא כהן היה, ושלח רב אשי לרב אחא [לחמשת שקלים] **בפדיון הבן,**

שלח ליה [שלח לו רב אשי לרב אחא שמעיה בחשבון ויחזור לו מה ששלח יותר מדאי] **לישדר לי מר תלחא** [דזוחא] [33]. **יתירתא דאיכא** **עלוייהו** שנחמי לך יותר מדאי, כרצא דאמר סלע דאורייתא שלש דינרין ומילתא, מטי לחמשה סלעים ט"ו דינר והמילתא דאינון שמי דינרין נכי תלחא [5 * 3.3333 = 16.67], דמטי לסך הכל שבסר זוז נכי תלחא, **שלח ליה** רב אחא **לישדר** **תשלח לי מר תלחא** תלחא זווי **אחרינא, דאוסיו** עילוייהו דהא דאוסיו עלייהו, ועשאו למדת זורי, דהווי חמש סלעים עשרים זוז,

אמר רבי חנינא, כל כסף האמור בתורה סתם [פירושה] **סלע,** **דנביאים ליטרין מנין,** דהוא עשרים וחמשה סלעים, **דכתובין קינטרין** מאה סלעים ככל שקל, **חוץ מן כספו של עפרון, שאע"פ שכתוב בתורה סתם,** [פירושה] **קינטרין דכתיב בראשית בן ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר** שכל מקום שיש סוחרים מקבלין אותו בנדרת שקלים, **ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא תיקלא** לתקלא דידהו קינטרא, שגדול במדת קינטרא, הלכך קינטרא יחיד ליה,

א"ר אושעיא, ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם, מפני כספה וזהבה של ירושלים שהיה בלשכה, והוא של הקדש ואסור לזרים, וכשלקחוהו עובדי כוכבים ערצוהו עם זהובים, **עד שמצאו לו מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר יחזקאל ז' כב וַיִּסְבוּ יְהוֹשֻעַ בְּנֵי מְהֵם וַחֲלָלוּ אֶת־צִפּוֹי וְבָאֵי־בָהּ פְּרִי־צִיִּים וַחֲלָלוּהָ** משמע כיון שגאו פריצים, חיללוהו נפק לחולין,

[ובמקשה] **וירושלים הוויא רובא דעלמא** נחמיה, דעליה צעי אימטורי כל זהבים שבעולם # [ולמה לא ליבטל אלו המטבעות שנתערבו?]

אלא אמר אביי, בקשו לגנוז דינרא דהרינא מיריאנא שייאפא [המשופשים] אלו היו ממתכות של ירושלים וזוהן של אלו גאו מירושלים, **מפני טבעה של ירושלים** [שאותו מטבע היה של ירושלים שבו היו פודין הקדש ומעשרות. רג], **עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר ובאו בה פריצים וחללוהו,**

דף נ' ע"ב

[אמר] **רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה סתם, כסף צורי** היכא דכתיב שקל, הוי סלע זווי דהוא ארבעה דינר, כדאוקי רבי יוחנן לעיל, והיכא דלא כתיב שקל אלא כסף הוי דינר זורי, **ושל דבריהם**

אמר רבא, סילעים דאורייתא [דסלע הרגיל בש"ס הוא 4 דינר, אבל סלע דאורייתא הוא גדול יותר שהוא] **תלחא** דינר זורים הווי **ותילחא** דהן עשרין מעין [פ' כיון שיש שש מעין בדינר וכדי להגיע לעשרים מעה, יהיה החשבון 3 דינר הוא 18 מעה, ושליש דינא הוא עוד 2 מעה, נמצא ביחד 20 מעה] **הוי, דכתיב שמות ל עשרים גרה השקל, ומתרגמינן עשרין מעין** [שהוא ג' דינרין ושליש דינר], **ותניא שיש מעה כסף, דינר,**

מיתבי, המקדיש שדהו בשנת היובל, היה פודה בית זרע [חומר] שעורים בחמשים סלעים, ובתורת כהנים גבי מקדיש שדהו קמני, כערכך יקום, נטון מ"ט סלעים ומ"ט פונדיונין למ"ט שנים של יובל, [ובמקשה] **והלא סלע של קדש ארבעים ושמונה פונדיונין** כ' כלומר ולמה אמרנו מ"ט פונדיונין, והלא סלע של קדש מ"ט פונדיונין, אישכח דקא פריך בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ופונדיונין,

פונדיון זה מה טיבו והלא לא נאמר אלא חמשים שקל כסף קילבון **לפרוטרוט** הכרע הוא האי פונדיון, דמטי קולבון מעה קטנה לכל אחד לפרוטרוט, משמע לכל אחד בפני עצמו, כדאמרין בפרק ראשון [לעיל דף ה] ולא מנאו הכחוז אלא בפרוטרוט,

קמני מיהת סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיונין, והיינו ארבעה דינר זורים, דהכי אמרינן בקדושין [דף יג], שש מעה כסף דינר, מעה שני פונדיונין, נמלא דינר י"ב פונדיונין, וסלע ארבעים ושמונה, אלמא סלע דאורייתא ארבעה דינרין, וקשיא לרבא [דאמר שלשה ושליש?]

ומשנינן **בחר דאוסיו** עילוייהו על סלע דאורייתא, הוסיפו שמות, ועשאוהו למדת סלע זווי עשרים וארבעה מעין,

דתניא, עשרים גרה השקל, למדנו לשקל שהוא עשרים גרה, ומנין שאם רצה להוסיף יוסף, ת"ל ויקרא בו עשרים גרה יהיה השקל, משמע עוד הויה אחרת, בפרשת ערכין כתיב, **יכול יפחות, ת"ל** במדבר יח בסדר ויקח קדש כתיב עשרים גרה **הוא,** שלא יפחות,

[מפשטות לשון הגמ' משמע לכאורה שהשינוי שנעשה בהוספת המטבע היה ביחס שבין סלע לדינר, שבזמן מתן תורה היה השקל שלשה דינרים ושליש, ואחר שהוסיפו שתות עמד השקל על ארבעה דינרים, ואולם יחס דינר-מעה היה קבוע, אחד לששה, אך קשה מסברא לומר שיחסי המטבעות היו במספרים שאינם שלמים, כגון שלש ושליש,

ואכן בפרוש רש"י על התורה [ר"פ תשא] מפורש שהשינוי שנעשה היה ביחס מעה-דינר, שבזמן משה היה הדינר חמש מעות, והוסיפו שתות והעמידוהו על שש, אבל יחס סלע-דינר היה קבוע לעולם, אחד לארבע, וצריך לפרש לפי זה סילעים דאורייתא תלחא ותילחא, היינו לפי ערך המטבעות העכשויים, ולא לפי ערכם בזמן תניתן התורה, וכשאמרו ותניא שש מעה כסף דינר, מתפרש לפי המסקנא בחר דאוסיו. יוסף דעת]

אבני חן למסכת בכורות

[דאילו ב"ה יפרש כסף "מעוה", ואף של נחשת], וכי נאמר שרב אסי אמר שלא כהלכה],

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף "קצוב" האמור בתורה דליכא שלשים ממשי כסף צורי אכל ככל הנך דפרשין [מעשר, הקדש, וקדושי אשה] ליכא קצבה, ושל דבריהם כסף מדינה,

מאי קמשמע לן, תנינא, חמש סלעים של בן וכו' [שלשים של עבר, חמשים של אונם ושל מפתה, ומאה של מוציא שם רע כולם בשקל הקדש במנה צורי. פי' וכל אלו הם כסף קצוב]?]

[ומתריץ] ושל דבריהם כסף מדינה איצטריכא ליה, דתנן, התוקע לחבירו המכה את חבירו באזנו, לשון מורי צבא קמא, וכלן שמעתי תוקע ממנו שמעתי מפיו באזנו, ורואה ללשון מורי צבא, וכלן שמעתי אל מהי בתוקעי קף, שמעתי כפס על קף מצריהם להיות ערבים בשביל אחרים נותן לו סלע,

ולא תימא סלע ארבע זוזי, אלא פלגא דזוזא, דקרי אינשי סלע פלגא דזוזא וקמ"ל רב אשי, דלא תימא סלע זורי למידי ליה, דהוא ארבע זוזי, אלא סלע מדינה, דהוא פלגא דזוזא שמעתי שסלע זורי,

חנן בישא [שם זה נזכר גם בב"ק דף לו. ושם יש כל המעשה כמו כאן, ושם קמו. דגב גלימא וזבנה] תקע ליה להווא גברא, אתא לקמיה דרב הונא אמר ליה, הב ליה פלגא דזוזא (הות איכא) [הוה ליה]

דף נ"א ע"א

זוזא מאכא שנפחמה זורמו בהדיה, דלא נפיק ולא הוה שקיל ליה, כלומר לא היה ניקם צעיר להוצאה, לא היה הדייר שקול ושווה לו כלום, תקע ליה אחרינא, ויהביה ניהליה:

*****

[שנינו במשנתנו, חמש סלעים של בן, במנה צורי] שלשים של עבר, חמשים של אונם ושל מפתה [ומאה של מוציא שם רע, כולם בשקל הקדש במנה צורי] וכו': הא תו למא ל' האי וכולם [בשקל הקדש במנה צורי], הא תנא ליה רישא [חמש סלעים של בן, במנה צורי]?]

אונם, ומוציא שם רע [דלא כתיב בהו בקרא לשון "שקל" אלא "כסף" דכתיב בהו באונם בדברים כב כח כ"ימציא איש נער בתולה אשר ל' א"א"רשה ותפשה ושכב עמה ונמצאו: כח ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף ולו' תתתה לאשה תחת אשר ענה ל' א"יכל שלחה כל'מיו: ובמוציא שם רע כתיב דברים כב יט וענשו אתו' מאה כסף ונתנו לאבי הנערה

כסף מדינה שמעתי של כסף זורי והוא איסמירא סוסריאמא דאמנן לעיל [הוא אחד מוח' בכסף של תורה. שמכ"י],

וכללא הוא, והרי טענה שאדם טוען לחבירו כך וכך מסרתי לך דכתיב שמות כא כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, ותנן, שבועת הדיינין, הטענה הצאה מחמת הודאת מקצת הטענה, אינו נשבע אלא א"כ טענו שזה 'שתי כסף שמי מעות', שהן שלש דינר, ואע"ג דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף?

* [ראה שטמ"ק שהדיוק הוא מדכתיב "שתי" שהוא לשון נקבה דקאי על "מעוה" ואי היה הכוונה על "דינרים" היה אומר "שני" בלשון זכר, אבל ראה בחשק שלמה על השטמ"ק שזה צ"ע, אבל לולא דברי רש"י היה יכולים לפרש הגמ' שהקושיא הוא למה צריך שתי כסף הא בתורה כתיב רק כסף דמשמע אחד],

שאני התם דכתיב כסף או כלים דאקשיה רחמנא לכסף צהדי כלים, מזה כלים שנים [אפי'] כל דהו, אפי' אין שוין דינר, אף כסף שנים, ומה כסף דבר חשוב ומעט כסף הו' חשוב, אף כלים דבר חשוב ולא כל דהו ממש,

והרי מעשר, דכתיב דברים יד וצרת הכסף בידך, ותנן הפורט סלע (במעוה) [במעוה] מעשר שני מדמי מעות מעשר שני, שהיו לו פרוטות ורצה להחליפן בסלעי כסף מפני משוי הדרך, והתם מקיים פלוגתא בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות כו', ומיהו שמעינן מינה דמכר המעשר בפרוטות ומכר ונתם בכסף [פי' שהיו לו פרוטות שחילל עליהם מע"ש ובא להחליפם על סלעים, מ"מ אתה למד שיכול לפדות את המעשר על פרוטות אע"ג דכתיב וצרת הכסף]?]

כסף כסף ריבה תלתא זימני כתיב התם כסף, ונתם בכסף וצרת הכסף ונתם בכסף וריצה כל מילי,

והרי הקדש, דכתיב ויקרא כו ונתן הכסף וקם לו, ואמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה והיינו נחשת מחולל?

הקדש נמי יליף קדש קדש ממעשר שני כתיב קדש, וכל מעשר צדק וכלן כל אשר יעצור וגו', ובהקדש כתיב ואיש כי יקדיש את ביתו קדש,

והרי קידושי אשה, דכתיב שמות כא ויצאה חנם אין כסף ומתהם גמרינן קדושי, דאמרין אין כסף לאדון זה ויש כסף לאדון אחר, ותנן בש"א בדינר [כסף] ובשוה דינר, וב"ה אומרים בפרוטה [של נחשת] ובשוה פרוטה,

לימא רב אסי [דאמר שכסף הכוונה על מטבע של כסף] דאמר כב"ש

אבני חן למסכת בכורות

פי' הו' צ"א שם רע על בתולות ישראל ולו' תתקנה לאשה ל' אייובל לשקחה פל' יקויו:]

איצטריך איצטריכא ליה למיתני האי וכולם בשקל הקודש, משום דרישא לא תנא שקל הקודש,

ומיהו פשיטא לן צאינך כולהו דסלעים נינהו, דהא בפדיון הבן כתיב (במדבר ג) חמשת שקלים לגולגלת, ובעבד כתיב (שמות כא) שלשים שקלים ימן (בעל השור) לאדוניו, ובמפתח כתיב (שמות כג) כסף "שקל", אצל באונס ומוציא שם רע לא כתיב שקל,

סלקא דעתך אמינא [הא] דתנא כרישא במנה זורי, כל חד וחד כי דיניה קאמר, דהיכא דכתיב שקלים יהיב שקלים זורים [אבל אונס ומוציא שם רע] כ"ן דלא כתיב בהו שקלים והיכא דלא כתיב שקלים, אימא זווי בעלמא לימז דיגרי זורים, קמ"ל סיפא וכולם בשקל הקודש דמיילף קא ילפי **בזהרדי** (ג) כסף קצו [חמשים כסף דאונס ומאה כסף דמוציא שם רע], מכסף קצו [מפדיון הבן, עבד, ומפתח דכתיב בהם שקל], דכרז חסי דלעיל,

אית ספרים דכחז הכי, אטו כולהו זני פדיה נינהו, וקפריך אמתינית דנקט לשון פדיה כולהו, דקמני וכולן נפדין, והא לא שייכא לשון פדיה אלא בכור, [ומתרי] מני כל הנפדין נפדין כסף וזה כסף, כל הנפדין כגון בכור אדם והקדשות (ומעשר):

[שנינו במשנתנו] חוץ מן השקלים: תנא, חוץ מן השקלים [של מחצית השקל], **ומעשר** מעשר שני אינו נפדה אלא בכסף טעוה, ולא נפדה כסף, ואפי' פרוטות טעוה שפיר דמי, **והראיון** לקנות עולת ראיה # [פי' דודאי יכול להביא הקרבן מביתו, אלא אם רוצה לקנות הקרבן מן הגובר צריך להביא כסף עם צורה], הנקנית בשמי מעות כסף, כדאמר' במגילה (דף ג) הראיה שמי כסף, והנך שמי כסף טעוהו צעין [כדאמרין להלן] שלא יביא סיגה לעזרה],

שקלים, דתנן, זני העיר שולחין שקליהם לירושלים **מצרפין שקלים** מנרפין אותו ולוקמין מהן **לדרבנות**, מפני משאוי הדרך [דרכות של זהב]. לפי השטמ"ק צריך לגרום דרבנות בכ"ף בכל הענין דרכות הוו זהובים טעוהם, דרכות אין, שאר זהב לא שאני טעוה, ובמסכת שקלים (דף ד) מפרש טעמא שמא תחול מרגליות כו', והוא הדין לכל שוה כסף, שמא יחול ונמא הקדש מפסיד, אצל טיעה לא זייל,

מעשר, דכתיב דברים יד וצרת הכסף בידך דנר שיש עליו זרה,

והראיון, תני [נמין] רב יוסף, שלא יביא סיגה לעזרה כסף סיגה אלא טעוה, (והיינו) [והאי] דרייתא דרב יוסף, לאו לפרושי, אלא לסייע [פי' שהרי כבר אמר בן הברייתא לעיל תנא חוץ מן השקלים וכו']],

[והתוס' הקשו על פירושו של רש"י וכתבו: לכך נראה דלפרושי טעמא אתא, דאם היה מביא שוה כסף וימנין דמייתי נסכא וכסף סיגים שלא ישוה שתי מעות כסף, ולא ימכרו לו עולת ראיה טובה באותה סיגה, כאילו היה מביא כסף טעוה:]

מתני': אין פודין [את הבכור], לא בעבדים, ולא בשמורות שאם יש לו שטר על חצירו זה' סלעים, ותתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו, אינו פדוי, ולא בקרקעות, ולא בהקדשות מפרש בגמרא, אע"ג דאמרן לעיל (דף מט) בכסף ונפדה כסף,

כתב [שטר] לכהן שהוא חייב ליתן חמשה סלעים משום פדיון בנו, חייב ליתן לו [משום שטר שכתב], ובנו אינו פדוי כדאמרין בגמרא [משום גזירה], שמא יאמרו פודין בשטרות, לפיכך דאמרן חייב ליתן לו ה' סלעים אם רצה הכהן ליתן לו לתוס' ולהחזירם לו במתנה, רשאי אצל תנחומא אחריני לכתב,

המפריש פדיון בנו ואבד, חייב באחריותו, שנאמר במדבר יח טו כל-פטר רחם לכל-בשר אשר-קריבו לה' באדם ובבהמה יהיה-לך, אה' ו פדה תפדה את בכו' ר' האדם, כשיהיה לך הפדיון לא יהיה פדוי, והאי קרא לאהרן אמר ליה רמנא [כדכתיב שם בפסוק ח' וידבר ה' אל אהרן]:

נב': מתני' דלא כרבי, דתניא רבי אומר, בכל פודין בכור אדם, חוץ מן השמורות,

מאי טעמא דרבי, דריש ריבויי ומיעוטי, במדבר יח טו ופדיון מבן-חדש (תפדה), ריבה, בערפך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא, מיעט כסף ולא מידי אחרינא, תפדה ריבה, ריבה ומיעט וריבה, ריבה הכל, מאי רבי רבי כל מילי, ומאי מיעט מיעט שמורות דלא חשיבי מידי,

ורבנן דרשי כלל ופרט, ופדיון מבן-חדש כלל, בערפך כסף חמשת שקלים פרט, (פדה) תפדה חזר וכלל ואע"ג דהאי תפדה כתיב קודם לפרט, אפי"ה דיינין ליה בכלל ופרט כדאמרין לקמן # [ולמה לא פירש בן בריה מיעוט וריבה לעיל?],

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון,

יצאו קרקעות שאין מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות והתמלסו אותם וגו' (ויקרא כה), יצאו שמורות שאף על פי שמטלטלין, אין גופן ממון,

אמר ליה רבינא למרימר, ורבי ריבויי ומיעוטי דריש, והא רבי כללי ופרטי דריש במרצע, דתניא, דברים טו ויזלזלת אתה פריצ' ונתתה באזני' ויבדלת ויהיה לך עקר עו' לם, אין לי אלא מרצע, מנין לרבות הסול דקוק"א נלע"ו [מקל של עץ מחודד], והסירה קון, והמחט, והמקדח [כלי יד, כמין פטיש מחודד], והמכתב עט [גרייפ"א

אבני חן למסכת בכורות

דכמאן דטעין ליה אכמפיה דמי,

ועוד דכתיב (שמות כג) לא יראו פני ריקם, ואם מתה או נגנזה ולא פרע ליה אישתכח דאיתחזי ריקם בעורה, אף פדיון הבן חייב באחריותו,

אבל מלא יראו דכזור [שמות לד כ] ופטור חמו"ר תפדה בש"א ואם ל"א תפדה ויערפתו' כל כבור פגיה תפדה ול' א"רואו פני ריקם], לא הוה שמעין, דהוא לאו פנים ממנ קאמר, דהא לאו בעורה מיימי לה, דלכהן יהיב ליה, והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה,

מתקיף לה רב פפא, קרא כתיב לאיתמי לסייעי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחריתא קנסין לה [דכתבי יהיה לך ופרה תפדה],

אלא א"ר פפא, הא [מתני' דקתני דהמפריש פדיון בנו חייב באחריותה] בדרקתני טעמא [למדין מן הפסוק שהביא המשנה] במדבר יח יתירה ק"ה אף פדה תפדה,

וכי איתמר דריש לקיש [אתיא ערך ערך מערכין], ארישא איתמר, מת לאחר שלשים יום, אע"פ שלא נתן יתן, מנא לן דחייב לתת לאחר מיתה?

[ועל קושיא זו באים התירושים של ריש לקיש ורב דימי],

א"ר שמעון בן לקיש, אתיא ערך ערך מערכין דאמר במסכת ערכין (דף כ) אמר ערבי עלי, ומת [הגודר], יתנו היורשים, אמר ערך פלוני עלי, ומת [הגודר], על הגודר ליתן, ומקרא יליף במסכת ערכין, ובמסכת כהנים, יכול אם אמר ערך פלוני עלי ומת יהא פטור, מ"ל יעריכו אפילו מת, והכי נמי כי מת לאחר ל', נתחייב האב בפדיונו,

רב דימי א"ר יונתן, וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם, מזה להלן מה עולת ראיה יורשין חייבין דעולת חובה היא, ה"נ כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו, וגבי עולת חובה מן, האשה שהביאה טמאה ומתה, יצאו יורשין עולתה, אף כאן יורשין חייבין לאחר מיתת האב והבן, דהו ממחיידים ומתו:

*****

מתני': הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם נכסי מלוג, ואינו נוטל בשבח אס השבחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו, אין הבכור נוטל פי שנים בשבח, אלא שמין מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן, והבכור שנטל צ' חלקים בקרקעות, יתן מעות לפי ששוה שבח, חלק השני שנטל בשבח הבכורה, ואותן מעות יחלקו בין כולם,

ולא בראוי בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו, אבל ראויין היו ליפול לו צירופה, ונפלו להן לאחר זמן, אין הבכור נוטל פי שנים בזה בבמוחזק,

דף נ"ב ע"א

ולא האשה בכתובתה לא בשבח שהשביחו, אס אינס שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה, כדי שיעור כחובה, ואח"כ השביחו, אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין, ולא בראוי בבמוחזק,

ולא הבנות במזונותיהן שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיס אחר חמש שנים, אינה ניזונת לאחר מיתתו, אלא לפי מה שהנכסים שוין, לא בשבח ולא בראוי,

ולא (את) היבם שנטל פי שנים חלקו וחלק המת שייבם את אשתו, אינו נוטל [במלקן] אחיו לא בשבח ולא בראוי,

וכולם אין נוטלין בשבח מפרש בגמ' אמאי נקיט ליה, ולא בראוי בבמוחזק:

נב"ט: מ"ט [אינו נוטל פי שנים בנכסי אמו]? אמר קרא דברים כא כי הוא ראשית אמו ולו משפט הבכורה משמע דלדידיה קאי, כלומר בנכסיו משפט הבכורה, ולא בנכסי אשתו, משפט הבכורה לאיש ואין משפט הבכורה לאשה,

ואינו נוטל בשבח דכתיב דברים כא בכל אשר ימצא לו לאב בשעת מיתתו,

ולא בראוי בבמוחזק, דכתיב בכל אשר ימצא לו,

ולא האשה בכתובתה, אינו והאמר שמואל, בעל חוב שהלוה לחצירו מעות, ומכר לזה הנכסים, והשביחם לקוחות גובה את השבח טורף בעל חוב הגוף והשבח, והך אשה נמי בעלת חוב היא,

א"ר אבא, מקולי כתובה שנו כאן זה אחד מקולי כחובה [והגם שבע"ח גובה את השבח, כתובת אשה אינה גובה את השבח, שהאשה רוצה להנשא, אבל הבע"ח אם יחמירו עמו לא ילוה]:

[שנינו במשנתנו] ולא הבנות במזונותיהן: מ"ט? תנאי כתובה בכתובה דמי:

[שנינו במשנתנו] ולא (את) היבם: מ"ט? בכור קרייה רחמנא והיה הבכור אשר חלקו, ומוקמינן ציממות (דף כד) דצינס מיירי, וקאמר רחמנא דמנא (לייבם בגדול) [בגדול לייבם],

אמר אביי, ל"ש אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום, אבל דבין יבום לחלוקה שקיל, מ"ט דברים בה יקום על שם אחיו המת אמר רחמנא והיינו לנחלה כדאמר ציממות (דף כ"ד) בכור קריי' רחמנא ודינו ככזור, דלא [יטלו] [יטול] בראוי ובשבח [שהשביחו] בין מיתת אביהם לייבום, והרי קם משעה שנשא אשת אחיו, קמו פי שנים בנכסים

אבני חן למסכת בכורות

מותיב רב הושעיא, ואלו שאין חוזרין ביוכל, הבכורה [וס"ד]
שמחזיר חלק השני וחולקין בה כל האחין?

אמר ליה ר' אלעזר, מאי אין חוזרין, אין חוזרין לבטלה שיהא
מאכזר בכורתו, אבל חוזרין וחולקין, וטעם פי שנים כבתמלה,

פרק תשיעי מעשר בהמה

מתקיף לה רב ששת, מכלל דמאן דר' אלעזר דאמר חוזרין,
חוזרין לבטלה [שחלק הבכורה בטל, וחולקין כל האחין בשוה] קאמר
בתמיה?

[והשיב לו אל תתמה שבאמת בן הוא] קרי רב חמא עליה דרב ששת,
קהלת : טובה חכמה עם נחלה טוב טעם חכמה חריפות [האמורה]
[האמורה], עם נחלת הברייתות, שהיה רב ששת בעל ברייתות [ראה עירובין סו.],
דאי הוה שמיע ליה לרב ששת הא דרביה לא הוה פריך מידי,

ולא שמיע (להו) [ליה] [וכי לא שמע רב ששת] הא, דכי אתי רבין
אמר רבי יוחנן, ואמרי לה ר' אלעזר אמר משום רבי אלעזר
בן שמוע [ר' אלעזר בן שמוע הוא סתם ר' אלעזר התנא. ראה רש"י יבמות
עב.], מאי חוזרין חוזרין לבטלה:

[שגינו במשנתנו] ר"י בן ברוקה אומר (אף) היוורש את אשתו
יחזיר לבני [משפחה וינכה מהן את הדמים] וכו': מאי קסבר, אי
קסבר ירושת הבעל דאורייתא, אמאי יחזיר לבני משפחה,
ואי קסבר ירושת הבעל דרבנן, דמים מאי עבדיתייהו?

לעולם קסבר ירושת הבעל דאורייתא, והכא במאי עסקינן,
כגון שהורישתו אשתו בית הקברות [הבעל ירש בית הקברות שהיה
לה מבני משפחתה], ומשום פגם משפחה אמור רבנן, לשקול
דמי וליהדר [שיחזיר לה את הבית הקברות ואשתו תשלם לו דמים],

וכדתיא המוכר קברו, ודרך [המולד אל] קברו, מקום מעמדו
שעשין מעמדות שצעה למת, ובית הספרו, באים בני משפחה
וקוברים אותו בעל כרחו של לוקח, משום פגם משפחה,

ומאי ינכה להם מן הדמים [פי' שלא ישלמו לו אשתו ומשפחתה בעבור
כל הבית הקברות, אלא הבעל ינכה להם מן המחיר], דמי קבר אשתו דהוא
חייב בקבורתה, כדאמר במסכת כתובות (דף מז):

*****

[את השמחה. שיהא שמח בחלקו ועוסק צפוקדים ישרים משמחי לב ולא יהא
שטוף אחר הרצות הון כנשך וצמרצית וגול, [ש?]כל מי שאינו שמח בחלקו
ושטוף אחר הממון צא לידי עצירות גול ואונאה ורצית, ושאינו שמח בחלקו
לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחר אשת איש. רש"י קהלת ח'
מו.],

ויקראו לו לז: וְכָל-מַעֲשֵׂר צֶקֶק וְצֶקֶק פֶּלֶא אֲשֶׁר-יַעֲבֹד פֶּסַח הַשָּׁמַיִם
הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ לַה': לֹא לֹא יִצְקֶר צִין-טוֹב לֹא לָרַע וְלֹא יִמְיָרוּ
וְאִסְרֵם יִמְיָרוּ וְהָיָה-הוּא וְתַמְנוּתוֹ יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ לֹא יִגְאָל:

דף נ"ג ע"א

[בכל מקום רגיל להוכיח בכור ומעשר ופסח ששיון במתנותיהן [פי' כדתנן באיזהו
מקומן הבכור והמעשר והפסח וכו'] ודמן טעון מתנה אחת וכו'] והכא תנא מעשר
אגב בכור, ופסח דנפיש מיליה תנא בפסחים. תוס',

ולי נראה שהוא משום דכתיבי במקרא אחד, וכדאיתא להלן נו. דכן תעשה דכתיב
בבכור [שמות כב כח מִלֶּאֱתָהּ וְדִמְיָהּ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר צִיִּיךָ תִּתֵּן-לִי: כַּט
בְּרִיתְעֲשֶׂה לְעֹדָה לְצִאֲנָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְהָיָה עִם-אִמּוֹ בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנֶנּוּ לִי:]
קאי למעשר בהמה. מרומי שדה],

מהנ"ל: מעשר בהמה [שחייב כל אדם לעשר הבהמות שנולדו בעדרו,
ומקריב מהעשירי לזבו ודמו, והשאר נאכל כולו לבעלים בירושלים, ואם המעשר
בכל מוס, נאכל בטומאה בכל מקום. יבין], נוהג בארץ ובחוצה לארץ
[וקי"ל דאינו נוהג בזה"ז כדי שלא ישלם בו בגיזה ועבודה, או שיאכלנו קודם
שיומם. יבין],

בפני הבית, ושלא בפני הבית [ובגמ' מפרש למה אינו נוהג בזמן הזה],

בחולין אבל לא במקדשים [אפילו בשלמים דמזמן בעלים הוא, אין חל
שם מעשר עליו, מדכבר קדוש. יבין],

ונוהג בבקר ובצאן, ואין מתעשרין מזה על זה [דהוי ממין על
שאינו מינו, ובגמ' מפרש],

בכבשים ובעזים כלומר ונוהג בכבשים ועזים ומתעשרין מזה על זה,

בחדש שנולדו לאחר אלול ובישן שנולדו קודם אלול ואינן מתעשרין
מזה על זה כדמפרש בגמרא,

שהיה ברין, ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה,

אבני חן למסכת בכורות

ולשרי להו ירקא וליפקו לותיה? אמר רב הונא גזירה משום לקוח ומשום יתום שמתה אמו קודם שנולד, והשמה אי הוה שדו ירקא הוה נפיק נמי יתום דמיפטור,

ואע"ג דליכא יתום דמיחייב, כגון שנולד ואח"כ מתה אמו וההוא לא נפיק אלא ע"י ירקא?

מ"מ צהא דמעמיד אמוסיהן של אלו מבחון ליהוי ליה הכירה, ויהיה נזכר "דיתום ולקוח" לאו צני עשורי נינהו # [ומבטל יזכור גם את שאר הפסולין],

אינם מתעשרין מזה על זה, כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה [לפי פשוטו מתפרש שאסור להרביע בבש ועז, וכן אסור להנהיגם יחד, אבל ראה שם' שיש מקשים שלא מצינו שיהיו בבש ועז כלאים זה בזה עיי"ש], אינו דין שלא יהו מתעשרין מזה על זה, ת"ל וירקא כו לב וכל-מעשר בקר וצאן, משמע כל צאן אחד [ומקשה בגמ' ולימא נמי "דגן" כל דגן אחד, שיעשר מזה על זה];

נב: לימא מתני' דקמי נהג צמזה לארץ דלא כרבי עקיבא,

דתניא רבי עקיבא אומר, יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחוצה לארץ, ויקריבנו,

ת"ל דברים יב ו והבאתם שמה על תיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם, בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה, ואחד מעשר דגן אינו נוהג אלא בארץ, דקאמרינן בפ"ק דקדושין (דף לו) כל מזה שהיא חוצה קרקע, אינה נוהגת אלא בארץ, ולפיכך ליה מקראי, ממקום שאתה מעלה מעשר דגן, אתה מעלה מעשר בהמה, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן, אי אתה מעלה מעשר בהמה?

אפי' תימא ר' עקיבא, כאן [הבירייתא דקמי שאינו מעלה מעשר בהמה מחוץ לארץ] ליקרב לאו קדוש [פי' אינה קדושה שתהא אריה ליקרב], כאן וממני דקמי נוהג ליקרב קאמר, ומפרש בסמוך למאי הלכתא קדוש,

דיקא נמי דר"ע מהקדשה הוא דקממעט לה, מדנסיב דקא נסיב לה תלמודא למילתיה מ והבאתם שמה דהיינו הקדשה, שמוע מינה,

אי הכי מאחר שאינו קרב, אמאי קדוש? לנאכל במזמו לבעלים [האי לבעלים מיותר, אלא ה"פ שאינו מותר למכור אלא נאכל לבעלים. מרומי שדה, פי' נמצא שיש כאן שני דינים: נאכל למזמו, ורק לבעלים] דימתי עד שיזמם ואוכלן,

מעשר צהמה בין חס בין צעל מוס דעעלים הוא, דלא אשכחן קרא דליתניה לנפן:

[שנינו במשנתנו] בפני הבית ושלא בפני הבית: אי הכי אפי' האידנא [בזמן הזה] נמי [יהיה חייב במעשר בהמה]?

כדבר הונא, דאמר רב הונא לקמן צהאי פירקא (דף נח:), גזירה משום יתום ה"ג גזרה משום יתום, שלא יכניס יתום לדיר להעשר,

דאמר צמתי [נו.], הכל נכנסים לדיר להעשר, חוץ מכלאים, וטריפה, ויואל דופן, וממוסר זמן, ויתום [פי' ויש לגזור שיכנסו כל אלו לדיר בזמן הזה],

ולכך נקט רב הונא יתום טפי מכל הני [פי' הלא יש לגזור גם מפני שאר הפסולין]. משום דהתם גזי מילתיה [שהתקנה מועיל רק לשני אלו שאין להם אה בחוץ, ואם יתן שם ירק גם הם יצאו], לא שייך למימר אלא לקוח ויתום, לקמן צהאי פירקא [אבל כלאים וטריפה ויוצא דופן וממוסר זמן, עדיין לא תיקן שהרי אמרם קורא להם בחוץ וגם הם יצאו], יתום שמתה אמו צעעת לידה, זה פירש למיתה חוה פירש לחיים,

[גזרה משום יתום, וכיון שיתום פטור נמצא שאינו מן המניין ולא נתקדש העשרי אלא הי"א, וכיון שנתערב ואין אנו יודעים איזו הוא נמצא נאסר כל העדר. ראה יוסף דעת ע"פ שאגת אריה ומים קדושים עיי"ש],

אי הכי מעיקרא נמי לא כשהמקדש קיים נגזר משום יתום,

[דהיינו גם בזמן שבהמ"ק קיים היה להם לגזור ולבטל המ"ע דמעשר בהמה, ובאמת אינו מובן כלל דכמה גזירות וסייגות מצינו לחז"ל וכל אחד היה בזמן אחר ולא הקשו בש"ס כלל דהיה להם לגזור מקודם, כי כל גזרה וסייג הופיע עליהם רוח הקודש כל אחד בזמנו, למשל דגזרו חז"ל של לתקוע שופר בשבת ובודאי לא היתה גזירה בימי משה רבינו ע"ה, ואח"כ גזרו וכו'. מנחת חינוך מצוה רפ"ז באמצע אות ב' בד"ה אך אחר העיון,

ות"ד הוא דגבי תק"ש שגזרו שלא לתקוע בשבת משום שמא יעבירונו אינו עוקר מצות תק"ש לגמרי שהרי יתקע בחול, אבל כאן במע"ב אי חיישינן משום יתום נמצא שעוקר המצוה לגמרי גם בזמן שבית המקדש קיים, ואיך יכולים חכמים לעשות גזירה כזו,

ומהר"ן שהשטעם משום תקלה וזה שייך רק לאחר החורבן שאינו יכול להקריב את התם],

אלא [מה אמרת] להכי לא גזרינן בזמן צית המקדש אפשר בהכרזה דאפשר צהכרזת צ"ד, שלא יכניס אדם, יתום, לדיר להעשר, הילכך [פי' ולכן קשה] הכא נמי אפשר בהכרזה האידנא נמי ליפרשו ואפשר צהכרזה?

אלא אמר רבה, משום תקלה דאין לנו על מה להקריב, ונריך לשהוי עד שיזמם, ואפי' ציה תקלה דגזירה ועבודה, או שחטו צלא מוס,

להלן נח: ת"ר, באי זה צד מעשר, כונסן לדיר ועושה להם פתח קטן, כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחד, אימותיהם מבחוץ והם מבפנים, וגועות, ויוצאות לקראת אמן, ולפקינהו אינהו? יעבור כתיב ולא שיעבירוהו,

אבני חן למסכת בכורות

אפשר בפשוטין,

הכא נמי אפשר בלקוחין שהלקוחין א"צ להטיל זהם מוס, שהרי פטורין מן המעשר, דקמיני צממני הלקוח והימתן לו צממנה פטור ממעשר צהמה?

ומשני כיון דאיהו שדי ביה מומא בכולי עדריה פטורין הנולדים אלול, [גמרא ד] הוו לקוחים דבר מועט, ושכיחי מומי טווא [ושכיחי בהו מומי בלקוחין, ולא שכיחי תמין בלקוחין, רג, ושכיחי מומין כאלול] (דפסילי) [דפסילי] בקדשים, דאפי' דוקין שבעין נמי פסלי, הלכך לא שכיחי צהמות להקדשה, משום הכי לא מפרישין מעשר [משום מהרה יבנה בית המקדש !]:

[רמב"ם הלכות בכורות פ"ב ב מעשר בהמה נהג בחולין אבל לא במקדשין, ונהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית, אבל חכמים אסרו "לעשר" בהמה בזמן הזה ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הבית גזירה שמה יאכלוהו תמים וגמצא בא לדידי איסור כרת שהוא שחיטת קדשים בחוץ, ואם עבר ועשה בזמן הזה הרי זה מעשר ויאכל במוכו],

[ואולי אין כאן אלא ביטול מצות עשה בשב ואל תעשה, שכיון שאין מכניסין לדיר להקדיש את העשירי, אין כאן שום קדושה],

[שנינו במשנתנו] בחולין אבל לא במקדשין: מוקדשין פשיטא [דפטור ממעשר בהמה], לאו דידיה נינהו?

בקדשים קלים, ואליבא דרבי יוסי הגלילי, דאמר קדשים קלים ממון בעלים הם אלטרין לאשמועינן לרבות קדשים קלים,

דתניא ויקרא ה ששם הפקיד אלול חצירו צהמות שלמים, וכפרו ושעצ עליה, ואח"כ הודה, ישלם קרן וחומש ואשם, דקרינא ציה צה' וצעמיתו, דכתי' ומעלה מעל בה' וכחש צעמיתו ישלם, ושלמים יש צהן לה' וצעמיתו, לרבות קדשים קלים שהן ממון בעלים, דברי רבי יוסי הגלילי, סד"א ליעשרו [שקדשים קלים יהיו חייבין גם במעשר בהמה], קמ"ל,

ואימא הכי נמי דליעשרו? ויקרא כו יהיה קדש עשירי יהיה קדש אמר רחמנא, ולא שכבר קדוש,

מעמא דכתב רחמנא יהיה קדש, הא לאו הכי הוה אמינא חיילא קדושת מעשר מפרש לקמן ויעצור עליהו צלא ימכר ולא יגאל עילויהו, השתא קדושה חמורה [קורא לקדשי מוצב קדושה חמורה בזה דאין נפרין בלא מום, ואילו קדשי ברה"ב נפרין. משמר הלוי] אקדושה קלה לא חיילא, קדושה קלה אקדושה קלה מיבעיא,

מאי היא [קדושה חמורה אקדושה קלא דלא חייל], דתנן אחד קדשי מוצב ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה

ומנא תימרא דחיישין לתקלה, (דתנן) [דתניא] אין מקדישין, ואין מעריכין, ואין מחרימין דמס הויל קדש כהקדש, דכתיב כל מס קדש קדשים וגו', בזמן הזה, ואם הקדיש, והעריך, והחרים, בהמה תיעקר דלא לימי צה לדי תקלה, פירות כסות וכלים ירקבו, מעות וכלי מתכות יוליד לים המלח,

ואיזהו עיקור, נועל דלת בפניה, והיא מתה מאיליה דרעב,

אי הכי בכור נמי לא ליקדש [שלא יהיה בכור קדוש בזמן הזה שלא יבא בה לידי תקלה]?

[ומתירין וכי] בכור בדידן תליא מילתא צממיה, ברחם קדוש,

הכי קאמר הכי פרישין הויל ומייטת לתקלה ליקניניהו לאודנייהו דאיממות לעובדי כוכבים כי הכי דמיהו יד עוצד כוכבי צאמנע דלא ליקדש מעיקרא ולא לימי לדי צורה?

דף נ"ג ע"ב

ומשני אפשר צתקנתא אחרימי כדרב יהודה והא עדיפא מהך כדאמרן צפירקא קמא [לעיל דף ג] דמש"ה כלאי חיוסיה [מתה מקנהו] דרב מרי, דהוה מקני לאודנייהו לעוצד כוכבים, משום דמפקע להו אפי' מקדושת כהן, דאמר רב יהודה מותר לו לאדם להטיל מום בבכור, קודם שיצא לאויר העולם,

[ומקשה] הכא נמי גבי מעשר אפשר צתקנתא, דלא צריך לשהוי אפשר דשדי ביה מומא מעיקרא [קודם שיצא עשירי. רג.],

ומשני מי ידע הי נפיק,

וכי תימא דמפיק ליה בריש עשרה צעשירי, ויקרא כו לא יבקר בין טוב לרע אמר רחמנא משמע שהוא לא יוציאנו, אלא הוא יוצא מעצמו,

וכי תימא אפשר דשדי ביה מומא בכולי עדריה קודם שיעשר, דעדיין הן חולין, ומותר להטיל מום, ואח"כ יעשר, דמעשר חל על צעל מום, כדכתיב (ויקרא כו) לא יבקר בין טוב לרע?

מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן בהמה להקרבה וליכא [שהרי כל בני ישראל יטילו מום בכל בהמותיהם],

וקפריך ה"נ בבכור בהמה לגבי צבור דקאמרת טייל צהן מום, איכא למיפריך מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן בהמה להקרבה וליכא # [וצ"ע איך ס"ד דכיון שיהיו כל הבכורים בעלי מומין שלא יהיו בהמות להקריב קרבנות, הא ודאי אפשר בפשוטין ואין זה קשיא ותירוקין?]

אבני חן למסכת בכורות

כבשים ובעזים [ומתעשרין זה על זה] וכו': ויהיו חדש וישן מתעשרין מזה על זה מק"ו, ומה כבשים ועזים שהם כלאים זה בזה, מתעשרין מזה על זה, חדש וישן שאינן כלאים זה בזה, אינו דין שיתעשרו מזה על זה?

תלמוד לומר דברים יד עשר תעשר, בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן מחדש על הישן לא דכתיב (דברים יד) היוצא השדה שנה שנה, היוצא שנה אחת מעשר, ולא משנה זו לשנה שעברה, ולא משנה שעברה לשנה הבאה, אף מעשר בהמה מחדש על הישן לא,

אי הכי כבשים ועזים נמי [אמאי אמרת דמתעשרין מזה על זה], לימא מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא כדאמרין לקמן מן חלב לזה ולזה, אף מעשר בהמה ממין על שאינו מינו לא,

רבי רחמנא ו צאן דמשמע כל כאן מין אחד חסוד לענין מעשר,

אי הכי חדש וישן נמי [נימא דמתעשרין מזה על זה]?

הא כתיב דברים יד עשר תעשר דאמקש למעשר דגן,

ומה ראית [לומר דלענין חדש וישן דרשינן תן מעשר לזה ומעשר לזה, ולענין כבשים ועזים דרשת "וצאן", נימא איפכא]?

אמר רבא, אמר קרא דברים יד כב עשר תעשר את כל־תבואת יִרְעָה הַיָּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה, לשנה הקשתיו מעשר בהמה למעשר דגן, שלא יתרוס משל שנה שעברה שגולד קודם אלול, על שגולדו לאחר אלול, ולא לדבר אחר מין צמינו [שיכול להפריש ממין על שאינו מינו],

*****

תנן התם, אין תורמין צמעשר דגן קמיירי ממין על שאינו מינו, ואם תרם אין תרומתו תרומה,

מנא הני מילי? אמר רבי אמי אמר רבי ינאי, ואמרי לה א"ר אמי אמר רבי שמעון בן לקיש, במדבר יח יב כל חלב יצִהר וְכָל־חֶלֶב תִּירֹו ש' וְדָגָן רֵאשִׁיתם אֲשֶׁר־תִּקְטְוּ לָהּ אֵל תְּחִיתִים, אמרה תורה תן חלב לזה וחלב לזה היינו תרומה ומעשר, כדכתיב [צמדנר יח ל וְאֶמְרָם אֲלֵהֶם] אֲשֶׁר־יִקְטְוּ אֶת־חֶלְבֹם מִן הַחֶלֶב הַזֶּה הֵייוֹ תְּרֹמָה וּמַעֲשֵׂר, וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו צפני עלמו,

דף נ"ד ע"א

אשכחן תירוש ויצהר דאין מעשרין מזה על זה, דהכי כתיב חלב לכל אחד,

לקדושה שאין קדושת מוצא חלה על קדושת דה"ב, ואע"ג דקדושת מוצא חמורה, ולא קדושת דקדושת על קדושת מוצא, שהיא חייב ליתן דמיהן לצדק הצית [וקשה אך יכול לחול קדשי מוצא, על קדשי ברה"ב שכבר אין הבהמה שלו ? ראה משמר הלוי, וצריך לומר שהקדושה למוצא קודם שמוסרה לגובר],

אבל מקדישין אותו קדשי מוצא לקדשי דקדושת הצית הקדשי עילוי טווח הנאה שיש לו מקדושת מוצא, [במזון זה] יכול ליתן לצדק הצית, וזו היא טווח הנאה דיכול לטול סלע מישראל אחר, על מנת שיתנה לכן צמו כהן שיקריבנה, כדאמרין צפ' עד כמה [לעיל דף כו], עילוי היינו, שמעלה צדמים אותו שיעור טווח הנאה # [משמע שצריך ליתנה אף שלא מוכרה, ואם ירצה ימצא ישראל וימכרנה לו] וזמן לגזר,

ומחרימין אותו [צקדשי] [אותן לקדשין] מוצא, מחרימין ויתן לכהן כפי טווח הנאה שיש לו צה, אבל [א]חלק מוצא לא חיילא שום קדושה אחרית, [ואיך ס"ד דחל קדושת מעשר אפילו על קדשים קלים]?

מהו דתימא, התם היינו טעמא דלא חיילא קדושת מוצא אקדושת דקדושת הצית דכל בהמה [פ' שבחמת חולין] [ה probability] שבחמה זו תתקדש לקרבן עולה הוא דבר רחוק, משא"כ לענין מעשר בהמה כל בהמה תכנס לדיר וכל אחת יש מציאות שתתקדש בקדושת מעשר] לאו לעולה קיימא שהרי רוב בהמות עומדות לאכילה,

הלכך כי אקדשה לצדק הצית שפיר אקדשה, וגמר וחיילא עלה קדושת דקדושת הצית [שאין שום דבר מעכב שתחול עליה קדושת ברה"ב לגמרי, וחל עליה קדושת ברה"ב בלי להשאיר עליה שום מקום לקדושה אחרת], דמו לא [לשנייה] [יכול לשנויה] לקדשי מוצא,

אבל הכא לגבי מעשר [שיחול מעשר על שלמים] דכל בהמה למעשר קיימא [שהרי נכנסת לדיר], אע"ג דאקדשה לשלמים לא פקע איסורא דמעשר תורת מעשר מינה [פ' ולכן גם בשעה שמקדיש אותה לשלמים, משייר מקום על הבהמה שיחול עליה גם קדושת מעשר, כך ס"ד],

ו למאי נפקא מינה אי הוה חיילא קדושת מעשר אשלמים, הא לא חמיר מעשר משלמים?

למקס עלה [על הא דכתיב במעשר] בלא יגאל ובלא ימכר [זה שתיקנו לומר בלא ימכר ולא יגאל הוא טעות דפסוק זה ביירי בחרמים, ובמעשר כתיב רק "לא יגאל" לב וְכָל־מַעֲשֵׂר בְּקָר וּצֹאן פֶּלֶא אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֹּׁכֶט הַעֲשִׂירִי יִתְּחַקֵּדֶשׁ לָהּ: לֹא יִבָּקֵר בִּיָּדְמוֹ ב' לָדַע וְלֹא יִמְרְצוּ וְאִם־יִמְרְצוּ יִמְרְצוּ וְיִתְּחַקֵּדֶשׁ וְתִתְּחַקֵּדֶשׁ ל' א' יִגְאָל: רק דרשינן לעיל לב. שיש לימוד שגם למכור אסור] דשלמים הוו צני פדיון,

קמ"ל יהיה קדש, ולא שכבר קדש [דלא חל מעשר אקדשים כלל]:

[שנינו במשנתנו] וגוהג בבקר ובצאן, ואין מתעשרין מזה על זה,

אבני חן למסכת בכורות

תירוש ודגן [דכתיב "חלב תירוש ודגן"], דגן ודגן דלא כמיז בתרומהו אלא חד חלב בלוי מנלן דלא יתרוס מדגן על תירוש ומתירוש על דגן?

[ומתריז דיליף לה מ] ק"ו, ומה תירוש ויצהר [גפן וזית] שאינן כלאים זה בזה גפנים וזיתים אינן כלאים זה עם זה, דגן ודגן כלאי זרעים מדרכנן, דגן ותירוש כלאי כרס מדאורייתא, אין מתעשרין מזה על זה, תירוש ודגן, דגן ודגן מיטין על שעורין ושעורין על מיטין שהם כלאים זה בזה, אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה,

ולרבי יאשיה דאמר דגן ותירוש אינן כלאים, ודגן ודגן אינן כלאים עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן שלשמן צמח אחת במפולת יד, היכי מייתי לה נק"ו?

[ומתריז] מייתי לה הכי, ומה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה בזה אפי' על ידי דבר אחר שאם זרע מין שלשי [פ' חזין מתירוש ויצהר, הוסיף עוד] או מיטין או שעורים אינן כלאים, עד שיהא צ' מיטין דגן ומין כרס [אפ"ה] אין מתעשרין מזה על זה,

תירוש ודגן שהן צ' מיטין כלאים ע"י מין שלשי, או דגן ודגן שהן כלאים זה בזה, על ידי דבר אחר על ידי כרס, אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה,

ושני מינין בעלמא שאינו דגן [ולרמב"ם דכל המינים דפירות הוו דאורייתא בכלל דגן, צ"ל דהבונה לירקות וחרובין, משמר הלוי], כגון פולין ועדשים [פ'] שקטניות אין דרך לקיטתן לעשות מהם גורן כתבואה וכדומה. ולא הבנתי מה שכתב במרומו שדה] מנלן דלא יתעשרו מזה על זה?

הנ"י כל שאר מינין [חיוב מעשר שלהן הוא] דרבנן גינהו דמדאורייתא אינו חייב במעשר אלא דגן תירוש ויצהר, וכל דתקינן רבנן בעין דאורייתא תקינן שלא יתעשרו ממין על שאינו מינו, מזה דאורייתא, שני מינין אינן מתעשרין מזה על זה, דרבנן נמי,

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי, אלא מעתה [שהטעם שאין מעשרין תירוש ויצהר מזה על זה דכתיב "חלב" מיותר], גבי מעשר בהמה דלא כתיב ויקרא בו וכל מעשר בקר ו"מעשר" צאן

דף נ"ד ע"ב

יתעשרו מזה על זה דק"ו ונא?

א"ל, אמר קרא [ויקרא בו לב וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט] העשירי [יתיהיקרש לה'] דסמך מעשר אבקר, ועשירי סמך אלא, דהשתא כמיז מעשר אכל חד ומד תן עשירי לזה, ותן עשירי לזה,

אי הכי כבשים ועזים נמי לא ליעשרי, כי היכי דלעיל כמיז חלב איצהר וחלב תירוש ודגן, ודרשין דגן [ו. מת' דגן מק"ו דתירוש ויצהר, וה"נ דכתיב מעשר אבקר ועשירי אלא, לימי לאן ולאן [דכלאים זה בזה] מ] דרשין ק"ו מדש וישן,

ומשני וצאן, משמע כל צאן אחד [ואין לחלק בין כבשים לעזים],

הבא נמי לימא משמע כל דגן אחד [שכל מיני דגן מתעשרין מזה על זה]?

אמר אביי כתיב בבמדבר יח יב כל חלב ויצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה' לה נתתים, סמוך לדגן הוי ראשיתם, לומר תן ראשית לכל דגן ודגן בסדר ויקח קרמ, וכן אמר ר' אילעא ראשיתם,

רבא אמר, בלא ראשיתם נמי משמע, כל דגן אחד לא מצית אמרת,

בשלמא התם אמרינן וצאן, משמע כל צאן אחד דמייתי לן קראי, דאי סלקא דעתך כבשים ועזים נמי לא ליעשרו אהדדי לכתוב רחמנא וכל מעשר בהמה ואנא ידענא דמין על שאינו מינו לא, דלמי מק"ו מדש וישן,

וכי תימא אי כתיב כל מעשר בהמה, הוי אמינא אפילו חיה חיה בכלל בהמה, וליחייב חיה במעשר, דק"ו צ"ק (דף נד) חיה בכלל בהמה [לסמינני 1] להרצעה,

[לא נאמר בן, ד] משום הכי לא הוה נריך למכתב דק"ו ולאן, דלאג גמיר תחת תחת מקדשים גמר כמיז הכא [ויקרא כז] תחת השבט, וכמיז הסם (שס כז) תחת אמו, והסם חיה לא, דכתיב שור כשז ועז,

הלכך לכמיז בהמה [ולא צריך למיכתב בקר וצאן] ואתי בק"ו מחדש וישן דמין בשאינו מינו לא,

[וכיון שלא צריך בקר וצאן להוציא את החיה] בקר וצאן למה לי ולהכי כמז דק"ו ולאן למימרא ד בקר וצאן הוא דאין מתעשרין מזה על זה, אבל כבשים ועזים מתעשרין,

אבל הבא גבי דגן, לא מיסתבר קרא למידש דתירוש ודגן הוא דאין מתעשרין, הא דגן ודגן מתעשרין, מי סגי' דלא כתיב דגן, למעוטי שאר מינין דלא ליחייבו במעשר מדאורייתא,

מתקיף לה רב הונא בריה דרב נחמן, אימא [להיפך שהפסוק בא

אבני חן למסכת בכורות

למעשר בהמה שאם יש לו חמשה בהמות מכאן וחמשה מכאן וירדן באמצע
אין מצטרפות ופטורות וטעמא מפרש בגמרא:

נב: מנא הני מילי? אמר רבה בר שילא דאמר קרא ירמיה לז
יג עד תעברנה הצאן על ידי מו' נה משמע אם יכולות להמנות ברועה
א', מיקרו לאן, וטעמונה תחת השצט להמנע, ואי לא לא, וקים להו לרבנן
דשיתסר מיל קא שלטא ביה עינא דרועה # [וזה פלא, ששיעור ד'
מיל הוא 72 רגעים, ושיתסר הוא 288 רגעים, שהוא 12 רגעים פחות מ' 5 שעה,
והרועה שלטא ביה עינא למהלך של 5 שעה !]:

[שנינו במשנתנו] היו בין אלו לאלו שלשים ושנים מיל, אין
מצטרפין וכו': שלשים ושנים הוא דאין מצטרפין הא בציר
מהכי מצטרפין, והא קתני ט"ז מיל הוא דמצטרפין טפי לא טפי
לא?

משום דקא בעי למיתנא סיפא, היו לו באמצע, מביא
ומעשרן באמצע [שט"ז משני הצדדין הוי ל"ב],

ובכמה [צאן] יהא לו צדדין ובאמצע שיטתו? אמר רב חמש מכאן
וחמש מכאן, וחמש באמצע מצטרפות ומביאן לתוך דיר א' ומעשרן,
והחמש הותרות בדיר מצטרפות לגורן אחר, כשילדו לו עוד טלאים, אבל אי הוי
הך דדא האחת קרובות לאמצעיות בתוך ט"ז מיל, ואותן שצדד שני רחוקות יותר
מט"ז מיל, אותן הרחוקות פטורות לגמרי, ואין צריכות להמתין עד שילדו לו עוד
טלאים להצטרף לגורן אחר, דהני חמש אמצעיות חזיא להבא וחזיא
להבא דכל דד מצטרפת להו איכא שיעור מעשר, אבל אם יש מכאן ה' ומכאן ד'
ובאמצע ה', אין הד' מצטרפות, ואין צריכות להמתין לגורן אחר,

ושמואל אמר, אפי' חמש מכאן וה' מכאן ואחד באמצע
אע"ג דהך חדא לא חזיא למנינא חזינן לרועה כמאן דקאי הבא,
וקרינן ביה מונה הואיל ורועה אורחיה למינל התם ואיתויי, הו"א כמאן דקאי
התם, וקרינא ביה מונה, וכ"ש [מה הב' ש' משמר הלוי] ד' מכאן וה' מכאן ואחת
באמצע דהך חזיא לצירופא דמנינא,

דף נ"ה ע"א

מיתבי, היה לו חמש בכפר חנניה, וחמש בכפר עותני מכפר
עותני לכפר חנניה שנים ושלשים מילין אין מצטרפות עד שיהא לו
אחת בציפורי וציפורי מצטרפת באמצע, תיובתא דרב [דאמר חמש
באמצע],

תרגמה שמואל אליבא דרב דהא דקתני אחת באמצע לאו ארישא קאי
לאירי בחמש, אלא כגון שהיו תשע מכאן ותשע מכאן ואחת
באמצע, דהו"א חזיא להבא וחזיא להבא,

ללמד שיעשר צאן ובקר מזה על זה] לערבו לבקר בצאן כלומר מנא ליה
לרבא, דלהכי כתיב בקר ואן, דלא יתעשרו מזה על זה, אימא [אדרבה] להכי
פרטינהו קרא בהדיא, לערבינהו דלעשרו אהדדי, דאי הוה כתב בהמה הוה מייחין
מחדש ושן דמין בשאינו מינו לא, ולהכי אדכרינהו בהדיא, למימרא דלעשרינהו
אהדדי,

וקס"ד דרב הונא, דמדכרזא לית ליה, ראשיתם העשירי נמי לית ליה לרבא, דלדכרז
מן עשירי לזה ועשירי לזה, הואיל ולא כתב מעשר בקר ומעשר לאן,

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרבא, אית ליה נמי
העשירי,

איכא דאמרי, אמר רבא, בלא עשירי נמי לא מצית אמרת
בקר וצאן מתעשרין מזה על זה, דאיתקש מעשר בהמה
למעשר דגן, מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא, אף
מעשר בהמה ממין על שאינו מינו לא,

וא"ת ככשים ועזים נמי, א"כ ריבויא דבקר ואן מאי אהני,
ואם תאמר מה רצית? מסתברא דמעטינהו, דהיקשא לבקר ואן אחא דלא
לעשרו אהדדי, דהא לא דמו כלל אהדדי, וריבויא דבקר ואן לרבווי ככשים ועזים,
דהא דמו אהדדי לענין קרבן, דהאומר הרי עלי מן האן, יכול להביא בין כבש בין
עז,

והא רבא הוא דאמר שנה, לשנה הקשתיו, ולא לדבר
אחר?

הדר ביה רבא מההיא קמייא, וסבירא ליה נמי דלמילי אחריותא נמי
איתקש למעוטי בקר ואן, וככשים ועזים דמתעשרי נפקא לן מריבויא דבקר ואן,
וכי פרכין צריש שמעתינן אי הכי חדש ושן נמי, לאו פירכא היא, דהא במדש ושן
כתיב בקרא בהדיא דאיתקוש, דהא בקרא דהיקשא כתיב שנה שנה,

ואיבעית אימא, חדא מיניה רב פפא אמרה:

מתני': מעשר בהמה מצטרף, כמלא רגל בהמה רועה כפי
שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, ובכמה היא רגל בהמה
רועה דהיינו ט"ז מיל,

ל"א, כפי מה שהבהמות רחוקות זו מזו, ויכולות להשתמר ברועה אחד, והיינו ט"ז
מילין כדמפרש בגמרא, (דהכי) [דכתיב] שלטא עינא דרועה, ואם יש לו חמשה
בהמות בכפר זה, וחמשה בהמות בכפר אחר רחוק מזה ט"ז מילין, מביאן לתוך דיר
אחד ומעשרן, ואם רחוקות יותר פטורות, ובגמרא מפרש טעמא,

היו בין אלו לאלו ל"ב מיל פריך בגמרא מאי קאמר, אין מצטרפין,

היו לו באמצע, מביא ומעשרן באמצע אותן האמצעיות מצטרפות את
הצדדין, והאי דקתני מביא ומעשרן באמצע לא מביא ממם קאמר [פ' לענין החיוב,
אך לעשר צריך להביא יחד. משמר הלוי], ר"מ אומר הירדן מפסיק

אבני חן למסכת בכורות

גבול בפני עצמו ואם יש לו צנחלת שצט זה, וצנחלת שצט זה (וצנחלת שצט זה) אין מצטרפין, ואפילו בתוך ששה עשר מיל, א"כ אמאי נקט חז"ל לארץ וארץ?

שאני התם, דאמר קרא במדבר לד זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב לאחר שמגדל כולן עשאוה ארץ אחת, כולה ארץ ישראל גבול אחד היא כתיב בקרא זאת תהיה לכם הארץ גבולותיה, דארץ חשיב חד ולא גבולות דירדן,

אי הכי [דגבולות השבטים אינם מחלקים למעשה] ירדן נמי [לא תחלק]? ארץ [הארץ לגבולותיה כתיב] ולא ירדן,

בשלמא לר' חייא בר אבא, היינו דקתני ירדן, אלא לרבי אמאי דאמר משום דמירמקו [שאין שם גשר] ליתנינהו לכולהו נהרות ליתני כל הנהרות מפסיקין? קשיא,

(לימא) כתנאי אי ירדן משום ארץ כנען, ולא יפסיק אי לא, במדבר לה י כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען, ארצה ארץ כנען, ולא הירדן ארץ כנען, דכרי ר' יהודה בן בתירה,

ר' שמעון בן יוחי אומר, הרי הוא אומר במדבר לד טו מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחתה, מה ירחו ארץ כנען, אף ירדן ארץ כנען,

אמר רבב"ח א"ר יוחנן, אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה אצל כל מה דמשק למעלה מירחו לא ירדן הוא, דנטל חשיבותו, שמתערב צימס גדולים, למאי הלכתא אילימא לנודר דהנודר מן הידן יהא מותר לשמות מירחו ולמעלה הלך אחר לשון בני אדם, וכל היכא דקרו ליה ירדן איתסר ליה,

אלא למעשה בהמה [ששם נקרא ירדן שמפסיק בין שני גדותיו שלא יתחברו הבהמות לענין מעשר בהמה],

תניא נמי הכי, ירדן יוצא ממערת פמייס ומהלך בימה של סיבכי [ים חולה], ובימה של טבריא [כנרת], ובימה של סדום, והולך ונופל לים הגדול, ואין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, למה נקרא שמו ירדן, שיודר מדרן שם מקום, א"ל ר' אבא לרב אשי, אתון מהתם מדוקיא דשמה ירדן מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה, יהושע יט ויקראו לו ללשם דן, בשם דן אביהם,

וא"ר יצחק, לשם זו פמייס, ותניא, יוצא ירדן ממערת פמייס אלמא מדרן אחי,

אמר רב פפא, ולשמואל דלא בעי דמיהוי אמצעית חזיח לזירוף המנין אפילו רועה יש לו דירה באמצע ואין לו שום צהמה לצרפן מצרפן, ואפילו כליו של רועה מונחין באותו כפר מצרפן הואיל וסופו דרועה למיזל התם ומשקליה, וקרינן ציה מונה,

בעי רב אשי, כלבא דרועה מאי, כיון דקרי ליה ואתי ולא מיטריך רועה מיזל התם, ולא קרינא ציה מונה לא מצטרפי, או דלמא זימנין דלא אתי, ומצטרך איהו למיזל ואתייה, ⁴ תיקו:

*****

[השקפה:]

מהו איש החסד ?

רואים בני אדם שעושים פעילות גדולות של חסד, למשל שבשבת ויו"ט יש להם חמיר אורחים על שולחנם, או נותנים סכומים גדולים לצדקה, ועוד, אבל מי שמכיר אותם מקרוב יודע שהחסד שלהם מוגבל רק למצות שהם מפורסמים בהם,

צריך לדעת שאנשים אלו אינם אנשים "טובים" אלא אדרבה שכל המצות שעושים הוא רק לפטם את ה"אנכי" שלהם, והם מסוגלים למסור את נפשם בעד מצות שלהם כדי לעשות לעצמן שם טוב,

וכבר כתבתי על זה בב"ב טו: גדול הנאמר באיוב וכו' עיי"ש שברברים קטנים [שאין ה"אנכיות" נהנה ממנה] ניכר האדם אם הוא טוב,

[שורה 11], [שנינו במשנתנו] ר"מ אומר הירדן מפסיק למעשה בהמה: א"ר אמי, לא שנו אלא שאין שם גשר, אבל יש שם גשר, גשר מצרפן, אלמא משום דלא מיקרבן [אינו מלשן "קירוב מקום" אלא פירושו שאינו יכול להתקרב] הוא שאין יכולים לילך זו אצל זו, לא הצהמות ולא רועה,

מיתבי, היו לו בשני עברי הירדן אילך ואילך, או בשני אבטילאות קונטרדיש [juristictions] שני אפרכיות וצנחלות אחת כגון של נמר ונמורי שני אצטילאות אין מצטרפין אע"ג דסמוכות זו לזו צמיל אחד, ואין צריך לומר חוצה לארץ וארץ,

והא חוצה לארץ וארץ, במקום שיש גשר דמי דהא אין שם נהר וקתני וקמני דחז"ל לארץ וא"י [ואפילו] כולן עומדות בתוך מיל, אלא שזו צארץ, וזו צמ"ל לא מצטרפין?

אלא א"ר חייא בר אבא אומר רבי יוחנן, היינו טעמיה דר"מ [שהירדן מפסיק], דאמר קרא יהושע יח ב וְהַיְרֵדְךָ יִגְבֹּלְאֹתוֹ לְפֶאת־קִדְמוֹ [זאת נחלת בני בגמון לגבול תיה סביב למשפחתם] כספר יהושע גבול אחד מן השבטים, הכתוב עשאו גבול בפני עצמו,

אלא מעתה כל [היכא] דכתיב צנחלת השבטים יהושע יח וְתָאֵר הַגְּבֹל [ישם פסוק יב] וְעָלָה הַגְּבֹל, הכי נמי דכל שצט ושצט הכתוב עשאו

אבני חן למסכת בכורות

שמואל, נהרא מכיפיה [מסלע שלו, כדמיתרגם סלע כיפה. תוס']
מיבירך [ראה כל הענין בנדרים מ ע"א-ע"ב שיש שם ר"ן ארוך בענין זה],

ופליגא דרב [שרב סבר שמי פרת רבין ממי גשמים של א"י ואינם גדולים מעצמן], דאמר רב אמי אמר רב, מיטרא במערבא סהרא רבה פרת פרת יורד מא"י לצבל, וכשהגשמים יורדין צא"י, סהרא רבה הוי פרת צצבל שירדו גשמים צמערבא, לפי שגדל מחמת הגשמים, [פרת מעיד צדצה, שהוא יורד מארץ ישראל לצבל, וגדל ממי הגשמים, ויודעין צי צבל שירדו גשמים צהרי ארץ ישראל, ושמים על אחיהם, רש"י שבת סה: וראה משמר הלוי וז"ל ומה נוראים ומרגשים ומלמדים דברי רש"י הקדוש]

אבוה דשמואל, עביד להו לבנאתיה [לבנותיו], מקוה ביומי ניסן מקוה מים חיים נוצעים צבית, ולא היה מניחן לטבול בנהרות, שצימות הגשמים ירדו גשמים הרבה, וחייש שמא ירצו מים שנוטפין מעצבים, למוך הנהר שהם זוחלים [שהם כשרים אף כשהם זוחלים], אבל מי גשמים אינם מטהרין אלא באשבורן, דלא חזו להן [דוב צריך מים חיים], משום דהוו להו ספק צבות, וצב כתיב מים חיים, ל"א על הזוחלים על אותם שנפלו מן העצים לקרקע, ומן הקרקע זחלו וקילחו למוך הנהר, דאי לא נוטפים, משום זוחלים לא מיפסלי, דאמרינן צפ' ראשון דתמורה (דף יצ), השאובה מיטרתה צהמסכה, דהיינו שממשיך מים שאובים למוך המקוה על ידי צנורות,

ומפצי ביומי תשרי,

מקוה ביומי ניסן, סבר לה כרב, דאמר רב אמי אמר רב, מיטרא במערבא סהרא רבה פרת, שמא ירבו נוטפין על הזוחלין נוצעין, והוו להו מי גשמים רובא,

ומפצי [מחצלות] ביומי תשרי כשהיו טובלות צנהר ציומי תשרי, הי' עושה להם מחצלות של קנים שקורין קליי"ש, ומשליכן למוך המים ועומדות עליהן וטובלות, לפי שצימי תשרי יש טיט כך צנהרות אכל שפתם, וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוץ,

ופליגא דידיה [מה שאמר שמואל לעיל נהרא מכיפיה מיבירך] אדידיה כלומר פליגא דשמואל אדשמואל, דאמר שמואל, אין המים נטהרים בזוחלין דכל שעה הוו מים נוטפין רצין עליהן, אלא פרת ביומי תשרי שפרת היו מימיו פרין ורצין, חזחלין הנוצעים ממעינות מרובין, ועוד ששמי סוף ימי הקיץ ולא ירדו גשמים (הרי) זמן [לזמן] מרובה, אלמא נהרות מתרצין ממנימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיבירך,

לישנא אחרינא, הא דאצוה דשמואל [פ'] שלא גורם ופליגא דשמואל אדשמואל, אלא ופליגא אדשמואל, פ' הא דאבוה דשמואל] הוה עביד [לצמיה] [לצמיה] מקוואות ציומי ניסן, מפני שהוא סוף החורף שירדו גשמים מרובים, אכל צאמנע החורף לא הוה עביד, (ו)פליגא אדשמואל, דהוא אומר דכל שעה צעין מקוואות, אלא [פ'] חוץ מן פרת ציומי תשרי:

אמר רב כהנא, זכרותיה דירדנא עיקרו של ירדן ממערת פמייס, [ולכן] היכא דאמר לא שתינא מים ממערת פמייס, איתסר ליה בכוליה ירדנא,

זכרותא דדמא כבדא עיקר הדם הוי ככד, כדרבי יצחק, דאמר רבי יצחק, כבד שנימוח, מטמא צאהל ברביעית צמורת דם המת,

זכרותא דמיא, פרת, דאמר רב יהודה אמר רב, הנודר ממימי פרת, אסור בכל מימות שבעולם,

היכי דמי, אילימא דאמר לא שתינא ממימי דפרת מים הנקראים פרת קאמר, והלך אחר לשון צ"ח, דאדם הנודר אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרות לאותו מקום, מי פרת הוא דלא שתינא הא מנהרא אחרינא שתינא,

אלא דאמר לא שתינא ממים דאתו מפרת, דאמר רב יהודה אמר רב, כל הנהרות שצטולס למטה משלש נהרות (חוץ) מג' נהרות מדקל ופישון וגיחון, שכל הנהרות שצטולס צאים משם, וג' נהרות למטה מפרת,

והאיכא

דף נ"ה ע"ב

עינתא עינות המים דמודליין הנוצעות צהרים רמים, והנהו הוו צבוחים מפרת, והיכי אמו מפרת?

אמר רב משרשיא, הנהו סולמי דפרת נינהו מקלחין מתת הקרקע ועולין צהרים כמו סולם,

והא כתיב בראשית ב והנהר הרביעי הוא פרת דכחד מיניהו חשיב להו, ואם אמרת דמיניה קאמו?

אמר רב נחמן בר יצחק, ואיתימא רב אחא בר יעקב, הוא פרת דמעיקרא הוא פרת המזכר למעלה, ונהר יונא מעדן וגו' שהשלשה נפרדין ממנו,

תניא רבי מאיר אומר, יובל שמו של פרת שנאמר ירמיהו צו ח והיה פגען שתול על-מים ועל-יובל ישלח שרשיו צען החיים מישמעני קרא, ועץ החיים צגן עדן הוא, ופרת הוא המשקה גן עדן, ולמה נקרא שמו פרת, שמימיו פרים ורבים שגדל ורבה צלא שום מטר,

מסייע ליה לשמואל [זה שאומר שמי פרת גדילין מעצמן], דאמר

אבני חן למסכת בכורות

דהא לקדושתו גם לעולת ראייה אין זמן קבוע. משמר הלוי, אף שורך וצאנך שאין קבוע לו זמן [אבל עולת ראייה קבוע לו זמן],

*****

מהני: (הלוקח) [הלוקח], או שניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה:

אי מה בנך אינו [לא שייך] בלקוח כלל, אף שורך וצאנך אינו בלקוח כלל [ונאמר שכל ענין של לקיחה יהיה פטור ממעשר בהמה],

גמ': מנא הני מילי? אמר רב כהנא, דאמר קרא שמות כב כח מִלְאֲתָהּ וְדִמְעָהּ ל' א' תֹּאחֵר בְּכֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן־לִי: כַּתּוּב בְּתַעֲשֶׂה לְשֹׂרְךָ לְצֹאנְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְיָהּ עִסְאֻמוֹ בְּיָוִם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ־לִי,

אלמא א"ר אסי א"ר יוחנן, לקח עשרה עובדין במעי אמן [לאו דוקא דהוא הרין נולדו [כל זמן] דהוי מחוסר זמן [פ'] שהיו לקוחין קודם זמן שראוין להתעשר דאו חייבין במעש"ב [וכו'. תוס'], כולם נכנסין לדיר להתעשר?

דף נ"ו ע"א

אמר רבא, אמר קרא תעשה, בשעת עשייה מיעט הכתוב בשעה שכן לאוין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו [לוקמין] [לקומין], וזמעי אמן לאו שעת עשייה היא,

מה בנך [בכור] אין בלקוח ובמתנה דלא שייכא דהו לקיחה ומתנה, אלא כלל נולדו, אף צאנך ובקרך [למעשר בהמה] אינו בלקוח ובמתנה,

ופריך והא(י) בבכור כתיב [דהא "וכן תעשה" כתיב מיד אחר בכור בנך תתן לי, ואין כאן זכר של מעשר] ואת ילפת מינה מעשר,

גופא, א"ר אסי א"ר יוחנן, לקח עשרה עובדים במעי אמן, כולן נכנסין לדיר להתעשר, והא אנן תנן הלוקח או שניתן לו במתנה, פטור מן מעשר בהמה?

ועוד # [הגם שאין הבכור שניתן לו או שלקח קדוש אצלו, מ"מ אין לומר שאינו קדוש] ככור [כן הוא] קדוש כלקוח ומתנה, שהרי משעה שנולד קדוש [וקשה הלא מצי למימר דאקני ליה משעה שיצא רובו, ועיי' כהאי גוונא בתמורה כה? רש"ש?]

א"ר אלעזר, ר' יוחנן חזאי בחילמא [כע"ז לעיל ה.]. הלילה נראה לי ר' יוחנן בחלום, והואיל ונראה לי יודע אני כי מילתא מעליא אמינא שאומר היום דבר טעם, א"ק תעשה, בשעת עשייה מיעט הכתוב,

אמר קרא שמות כב כן תעשה לשורך, והא ודאי לא מצית מוקמת דככור, דהא מרמס קדוש ולא צני עשייה שיקדשה האש, אם אינו ענין לככור דלא איתיה בעשייה, דברחם קדוש [וקשה לרבנן דס"ל דבכור מצוה להקדישו, שפיר שייך לשון עשייה בבכור? וי"ל כיון שהוא קדוש ממילא אף שמוצאו להקדישו כיון שהוא קדוש ממילא לא מיקרי דיבור זה עשייה. ע"פ מצפה איתן עיי"ש], תנהו ענין למעשר בהמה, # [וצריך ביאור שהרי פשוטו של מקרא קאי על שבעת ימים יהיה עם אמו וגו' ?]

איתיביה ר' שמעון בן אליקים לר' אלעזר, הלוקח חל על מחוסר זמן שאם לקחו קודם שצעת ימים ללידמו, שזכר אינו נכנס לדיר להתעשר, וכל שכן אם לקחו גדול, והא מחוסר זמן דלא שעת עשייה היא, וחיל עליה דין לקוח?

אמר ליה זו אינה משנה, ואם תמצא לומר משנה, ר"ש בן יהודה היא משום ר"ש, דאמר [וכ"ה גם בתמורה יט:]: דלדידיה מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר שעת עשייה הוא, ומשום הכי לקוח חל עליו, ומייהו צמעי אמו מודה דאין לקוח חל עליו,

1. ואימא תנהו ענין לחמאת ולאשם דלא ליימינהו מלקוח ומתנה?

והרי הוא בככור, מה בכור קדוש לפני זמנו [בשגולד] וקרב לאחר זמנו [מיום השמיני והלאה], אף מחוסר זמן, קדוש לפני זמנו, וקרב לאחר זמנו [מיום השמיני והלאה], [מה בכור קדוש לפני זמנו דקדושתו מרחם וקרב בזמנו לאחר ח' ימים, אף זה מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר דילף מעשר עבר עברה מבכור, אבל באשם דלא כתיב ביה עברה כל עצמו אינו קדוש. רג תמורה יט:],

[ומתריץ] דומיא דבנך דמשמעי דככור אדס מה [בכור] בנך שאינו בא על חמא, אף צאנך ושורך שאינו בא על חמא,

2. ואימא תנהו ענין לעולה ולשלמים?

[ומתריץ] דומיא דבנך, מה בנך ככור אינו נדר ומדנא אלא חוצה שאינו בא בנדר ונדבה, אף צאנך ושורך כו',

תני תנא קמיה דרב, איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר, כל שנחתנו לה [האיש לזונה באתנן], וחזר ולקחו הימנה [מן הזונה] ואם יש לו משעה והוא, חייבין צמעש, ואם ילא אחד מן הכשירין צעשירי הרי טוב, ואם

3. ואימא תנהו ענין לעולת ראייה [וכן שלמי חגיגה ושמוחה. משמר הלוי] שהיא חוצה ולא על חמא?

[ומתריץ] דומיא דבנך, מה בנך שאין קבוע לו זמן ככור אין זמן קבוע לקדושתו אלא כשנולד קדוש [וקשה דהול"ל להקדושתו או לתשלומי בארם,

אבני חן למסכת בכורות

וי"א לחילוף, שאין שני חלאי סלע יוצאין בסלע בלא חילוף מועט, והואיל ורוב בני אדם נותנין כל אחד מחצית הסלע וקלצונו עמו, כי מטעמי נמי שנים ויהי סלע שלם, יהי נמי קלצון שני, והי אחין שחלקו וחזרו וגשתתפו דהכא, הן כשאר שותפין דעלמא, ושייזין בקלצון שני,

[פי' ואם הם שותפין שחייבין בקלצון או] **פטורין במעשר בהמה** כל ימי שותפותם לעולם, כדקתני בבביתא בגמרא, יהיה לך ולא של שותפות,

וכש חייבין במעשר בהמה כגון שלא חלקו, ועדיין חפצת בית ירושת אביהן קיימת, דלא הוה שותפות, כדאמר בגמרא, יכול אפי' קנו בחפיסת הבית, מ"ל יהיה אלמא כאביהן דמו, **פטורין מן הקלצון** (שני) אם נותנין בין שניהם סלע שלם, דבמקום אביהן קיימי נכסי, ואילו הוה יהיב אבוהון סלע על ד' בניו, לא היה נותן קלצון לחילוף, שכן דרך לעולם, שהמחייב שני חלאי שקלים נותן שקל שלם, ולא הוה כשני אנשים המזריפין שני חלאי סלעים לסלע שלם,

קנו מתפיסת הבית, חייבין במעשר בהמה, כדאמרין בגמ', והאי קנו לא לקמו במעות, אלא קנו שנפלה להם בהמה מאביהם, ואם לאו פטורין,

חלקו, חזרו וגשתתפו הוה כשותפין דעלמא חייבין בקלצון, ופטורין במעשר בהמה:

נב: ת"ר, שמות יג יב וְהַעֲבַרְתָּ בְּלִפְטֵר־רָחֵם לְחַ' וְכִלְפָּטָר א' שָׁנָה בְּהֶמְהָ [אֲשֶׁר] יִהְיֶה לָּךְ [הַזְכָּרִים] לָהּ, ולא של שותפות דמשמע המיוחד לך אשה נותן, ולא של שותפות, יכול אפילו קנו בחפיסת הבית, ת"ל יהיה מכל מקום,

והאי בבכור כתיב [ואך אתה לומד על מעשר בהמה]? אם אינו ענין לבכור דהא איתיה בשותפות, דכתיב דברים יב ובכורות בקרכם וצאנכם לשון רבים משמע לשנים הוא לומר בקרכם [בריש מביתן פירשתי ל"ל האי קרא דתיפוק ליה מדאצטרך למעוטי שותפות כותי. תוס'], תנהו ענין למעשר בהמה,

א"ר ירמיה, פעמים שחייבין בזה ובוה קלצון וצמער, ופעמים שפטורין מזה ומזה, פעמים שחייבין בקלצון ופטורין ממעשר בהמה, ופעמים שחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקלצון,

1. חייבין בזה ובוה, שחלקו בכספים וחזרו וגשתתפו, ולא חלקו בבמה דגיי קלצון הוה כשאר שותפים, וגיי בהמה הוה חפצת הבית,

2. פטורין מזה ומזה, שחלקו בבמה, ולא חלקו בכספים,

3. חייבין בקלצון ופטורין במעשר בהמה, שחלקו בזה ובוה,

4. חייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקלצון, שלא חלקו

י"א האתנן בעשירי יאכל במומו לבעלים, והא איפסיל ליה (בלוקה) [בלקוח]?

אישתמיטתיה להאי מקשה הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, לקח עשרה עוברין במעי אמן, כולם נכנסין לדיר להתעשר והכא נמי כגון שנחנו במעי אמו,

דף נ"ו ע"ב

ותיעשרה איהי [הזונה עצמה תעשר את האתנן] כיון דצמעי אמו נתנו לה, לא מיפסיל משום נתן צממנה [ופסולה רק משום אתנן, ואין באן פסול לקוח ומתנה], ויאכל במומו, אם י"א האתנן בעשירי, וי"ל חזר ולקחו?

(בזונית) [בזונה] כותית [והיא אינה מעשרת],

ולוקמה בזונה ישראלית, ותיעשרה איהי?

הא קמ"ל הך ברייתא, דהאי אתנן [בזונה] דלאו] צר עשורי [דאתנן אינה אלא בזונה גייה] דזונה ישראלית לא הוי אתנן דזונה כותית [פי' דרך זונה כותית] היא דמיקרי אתנן, אבל אי הוה זונה ישראלית, לא מיקרי אתנן, ואפילו למוצא שרי,

כדאביי, דאמר אביי זונה כותית, אתננה אסור, וכהן הבא עליה, אינו לוקה משום לא יחלל זרעו,

זונה ישראלית, אתננה מותר, וכהן הבא עליה, לוקה משום לא יחלל זרעו,

[ומפרש] זונה כותית אתננה אסור, גמר ויקרא יח תועבה דברים כב תועבה מעריות צעירות כתיב מכל המועצות האלה, וצאתן כתיב כי מועצת ה' וגו', מה עריות דלא תפסי בהו קדושי דחייבי כריתות נינהו, והכל מודים שאין קדושין תופסין בחייבי כריתות, דאין ממוזר אלא מחייבי כריתות במסכת יבמות (דף מט), אף זונה, בהך דלא תפסי בה קדושי,

וכהן הבא עליה, אינו לוקה משום ויקרא כא לא יחלל זרעו, דלא יחלל זרעו אמר רחמנא, והאי לאו זרעיה הוא דהולד הולך אחר הכותית צ"ב דיבמות (דף כג), כן הבא מישראלית קרוי כן, ואין (כן) כן הבא מן הכותית קרוי כן, אלא כנה:

מתני': האחין והשותפין שחייבין בקלצון [כששוקלין שקליהן] כדמפרש לקמן שחלקו בנכסי אביהן, ואח"כ נשתתפו, ואם שוקלין הסלע שלם [דהיינו] שני חלאי שקליהם צידה (יהו כולן), חייבין לתת כל אחד ואחד מעה קטנה לקלצון, דהא שני ממונות הן, והרי הן כשאר בני אדם, שהשוקל שקלו נותן עמו קלצון, דהוא קלצון להכרע,

אבני חן למסכת בכורות

בזה ובזה,

פשיטא? חלקו בבהמה ולא חלקו בכספים #2 דקולא הוא דפטורין מזה ומהו איצטריכא ליה לאשמעינן, [ד] סד"א כיון דחלקו בבחמה ניזיל לחומרא, ונימא גלו דעתייהו דלמיפלג בנכסין נמי קיימי וליחייבו בקלבון, קמ"ל,

ב. האחין שחלקו לקוחות הן וכו', דאי אשמעינן הכא [אפילו חלקו מ' כנגד מ' וכו'], בהא קאמר ר' יוחנן דאין צריכה, ופטורין [דהו שותפין], משום דמעשר בהמה דומיא דבנך אימקש לבנך, מדכתיב (שמות כב) בכור בניך תמן לי כן תעשה וגו', מה בנך בברור לך שניול צדוקת, אף שורד וצאנך בברור לך [ולכן בחלקו מ' כנגד מ' פטור שאינו ברור],

אבל שדה [האחין שחלקו וכו'] ס"ד שאין מחזירין ביוכל, שהיינו אומרים, מכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביוכל, ירושה ומתנה לא,

ואי אשמעינן שדה הוה אמינא, בההיא קאמר רבי יוחנן, משום ד לחומרא אזיל משום ספיקא [אומר שמוחזירין ביוכל], אבל הכא דלקולא הוא דמיפטר ממעשר,

אי נמי (ל)כתחלה דלגבי יוצל בעינן שמה חזרת קרקע לתחלתה שהיה צידה, אבל הכא אצל גבי מעשר ליכא למימר הכי אימא לא, צריכא,

מיתבי, וכן השותפין במסכת תמורה צפרק כל האסורין שחלקו [לגבי מחיר כלב], אחד נמל עשרה טלאים ואחד נמל תשעה טלאים וכלב עמהן, אותן עשרה הטלאים שכנגד הכלב אסורין למוצא, דאחד מהן היה חילופו של כלב, והיה מחיר כלב ולא ידעין הי ניהו,

התשעה שעם הכלב מותרים לית בהו אסורא, ואם אמרת יש ברירה, ליברור חד מינייהו לבהדי כלב ולשקול, והנך לישתרו?

אמר רב אשי, אי דשוו כוליהו להדדי שכל כבש שבאותן תשעה יש לו חצר באותן העשרה ששום כמותו, ונמצא שהעשירי כנגד הכלב ד"ל דיש ברירה ונוטל אחד ממחיר כלב ואוכלו, והשאר מותרין לגבוה,

הכא במאי עסקינן דכולהו אסורי, כגון דלא שוו כוליהו להדדי שתשעה כבשים שבחוק עשרה, שוין יותר מתשעה שעם אותו הכלב ושווי האי כלבא חד ומשהו והכלב שוה את העשירי ואותו משהו, ששוין אותן תשעה שכנגדן יותר מתשעה שעמו והאי משהו משיך ואתי בכליהו דהשאה הוי מחיר כלב הולך בכל התשעה שכנגדו, בכל חד פורתא, והעשירי כנגדו,

והמורה גרים, כגון דשוו כל חד וחד ארבעה זוזי ופלגי תומשא, וכלבא תמשא זוזי, דההוא זוזא שייך ואמי בכולהו, ופירושא הכי, דשוו כל חד וחד מאותן עשרה שכנגד הכלב ד' זוזי ופלגי תומשא [דהיינו עשירית] דזוזא [דהיינו 4.1], נמצא שכל העשרה שוין ארבעים וחד זוזי, שעשרה חצי תומשין עושין ה' תומשין דהיינו זוזא, והכלב שוה ה' זוזים, נמצא שתשעה שעמו אינן אלא ל"ז זוז, ואיהו תמשא הרי ארבעין וחד, השתא לא שוו אותם שעם הכלב אלא ד' זוזי כל חד, ואותן שכנגדו שוו כל חד ד' זוזי ופלגא תומשא דזוזא, נמצא שהכלב משהו את כולם, ובכל אותן שכנגדו שייך חילוף הכלב, אותו חצי תומש שכל אחד שוה יותר על ארבע

א"ר ענן, לא שנו דהוה שותפות להיפטר ממעשר בהמה כי חזרו ונשתתפו אלא שחלקו בשומא גדיים כנגד תישיש, ותישיש כנגד גדיים לפי שויהן, דהתם ליכא למימר זה חלקו המגיע ממימת אציהם, דודאי בשעת מימת וזה זה בחצי הגדיים ובחצי התישיש, וזה בחצי הגדיים והתישיש, הלכך השתא קנין הוא, שזה קונה מזה, והולדות שישנם בשעת חלוקה, פטורין ממעשר בהמה, משום לקות, ואותן העתידים לצא פטורין משום שותפות,

אבל חלקו גדיים כנגד גדיים, ותישיש כנגד תישיש אמרין צריכה, וזה חלק המגיע לכל אחד ממימת אציו ועדיין ירושה היא, ושם ירושה עליהן וכי חזרו ונשתתפו הדרא לה תפיסת הצית כמרישא, ולא שותפות הוא, הילכך ולדות שישנם בשעת חלוקה אינן פטורין משום לקות, ולא העמידין לצא פטורין משום שותפות אומרינן] זה חלקו המגיעו משעה ראשונה (לכך),

ורב נחמן אמר, אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים, ותישיש כנגד תישיש אין צריכה, והוי מרישא לקוחות והדר שותפין אין אומרים זה הוא חלקו המגיעו משעה ראשונה (לכך),

ורבי אלעזר אמר ר' אלעזר ורבי יוחנן בפלוגתא דרב ענן ורב נחמן פליגי, ל"ש אלא שחלקו מ' גדולים כנגד י' פחותים וי' כנגד מ' דהיינו שומא וליכא למימר צריכה,

אבל חלקו מ' כנגד מ', וי' כנגד י', אומרינן] זה חלקו המגיעו משעה ראשונה (לכך),

ורבי יוחנן אמר, אפילו חלקו מ' כנגד מ', ועשרה כנגד עשרה, אין אומרינן] זה חלקו המגיעו משעה ראשונה [דאין ברירה] (לכך),

*****

דף נ"ז ע"א

[ועל זה שאמר ר' יוחנן אפילו חלקו מ' כנגד מ' וכו' אין אומרים זה חלקו המגיעו משעה ראשונה משום דאין ברירה, ע"ז אמר] ואזדא ר' יוחנן למעמיה דאין צריכה דא"ר אסי א"ר יוחנן, האחין שחלקו [את השדה] לקוחות הן, ומחזירין זה לזה ביוכל,

וצריכי הך תרמי דרבי יוחנן [לומר דאין ברירה, א. אפילו חלקו מ' כנגד מ' וכו'],

אבני חן למסכת בכורות

זוהי [הווי] (מ)חילוף, שנגד אומרו זה שהכלב שזה יומר מארבע:

לא יליף מקדשים הני אחרים [לא ידעתי מדוע שביק לכלאים ויצא דופן הנזכרים ראשונה. רש"ש] מחוסר זמן ויתוס מנא ליה לאין מעשרין?

מהני: הכל [כל הבהמות] נכנסין לדיר להתעשר, חוץ מן כלאים [מן המיטש והחלל צל. כ"ה צד"י לקמן], ונדרמה נמי הוה בכלל כלאים דהיינו עו שילדה כמין רחל או איפכא. יכין, וטרפה, ויוצא דופן, ומחוסר זמן, והיתום,

ואיזהו יתום, כל שמתה אמה בשעת לידה, וכל טעמא דמתניתין מפרש בגמרא, [או] שנשחטה ואח"כ ילדה,

ר' יהושע אומר, אפי' נשחטה אמה והשלה והעור קיים, אין זה יתום בגמרא מפרש טעמא:

נמ: מנא ה"מ? דת"ר ויקרא כב כו שו"ר או "כָּשָׁב או "עו" פי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו וימיו "השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה, גזי שאר כל הקדשים כמיז פרט לכלאים מן המיטש והחלל צל, או "עו פרט לנדרמה שאמו רחל והוא דומה לעו, פי יולד פרט ליוצא דופן, והיה שבעת ימים פרט למחוסר זמן, תחת אמו פרט ליתום [ולפי הרמב"ם יתום פוסל בכל הקרבנות, ודראב"ד חולק. שמעתי],

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, נאמר כאן צמער דמה ויקרא כו תחת השבט, ונאמר להלן צל הקדשים תחת אמו, מה להלן צל הקדשים פרט לכל השמות הללו כדפרישית כלאים, ונדמה, ויוצא דופן, ומחוסר זמן, ויתוס, אף כאן צמער הכי נמי פרט לכל השמות הללו, והיינו טעמא דמתניתין,

ומה כאן ומה מעשר פרט לטרפה דכמיז צה (ויקרא כו) כל אשר יעבור פרט לטרפה שאינה עוברת, דמה שנתמכו רגליה מן הארכובה ולמעלה זו היא אחת מ"ח טריפות, אף להלן [בכל קדשים] פרט לטרפה,

הכל [נכנסין לדיר להתעשר] דקמי צמערין לאיתויי מאי? לאיתויי הא דתנו רבנן ["הכל" בא לרבות כל אלו דלהלן דחייבין במעשר בהמה], הרובע, והנרבע, והמוקצה שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה, והנעבד שעבד את הבהמה עצמה, כגון שניסך לה צין קרינה, והאתנן, והמחיר, וטומטום, ואנדרוגינוס, כולן נכנסין לדיר להתעשר,

ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש, טומטום ואנדרוגינוס, אין נכנסין לדיר להתעשר,

ותנא דידן תנא דמתניתין דתנא הכל לאתויי כל הני (דמתניתין) [דמתעשרין], אי גמר מעשר תחת תחת מקדשים, הני נמי לא דהא כולהו פסולי בקדשים, דתנא צמורה צפרק כל האסורין (דף כח), מן הבהמה להוציא רובע ונרבע, וכגון שאין צדצר אלא עד אחד, דאי שני עדים צת קטלא היא, דכמיז ואת הבהמה מהרוגו, מן הצפרק להוציא את הנעבד, מן הצלן להוציא את המוקצה ואי

לעולם גמיר [תחת תחת מקדשים], והני רובע ונרבע וכולהו אינן רחמנא רביננהו דלעשרי, ואף על גז דלא חזו להקריבה, יאכלו צמומן לצעלים, דכתיב ויקרא כב כה פי משחתם בהם מום בם ל' א ייצו לכם [אבל במעשר כיון שגם בעל מום מחויב, כן כל אלו שהם בכלל ערוה וע"ז חייבין במעשר כדמפרש],

ותאנא דבי רבי ישמעאל, כל מקום שנאמר בו השחתה, אינו אלא דבר ערוה ועבודה זרה,

דבר ערוה דכתיב, בראשית ו יב פי' השחית פל' פשוט אֶת־דָּרְבֹּךְ עַל־הָאָרֶץ, עבודה זרה דכתיב, דברים ד טו פֶּן־תִּשְׁחָתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנֹת פֶּל־סֶמֶל תִּבְנִית זָכָר אוֹ נָקֵבָה,

וכל שהמום פוסל בו, דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בו דהא אקשיננהו רחמנא למוס, דכמיז (ויקרא כב) כי משחתם צהם מוס צס, וכל שאין המום פוסל בו, אין דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בו,

והאי מעשר, הואיל ולא פסיל ביה מומא, דכתיב ויקרא כו לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו, דבר ערוה ועבודה זרה נמי לא פסיל ביה,

רובע ונרבע דבר ערוה, מוקצה ונעבד עבודה זרה, ואתנן דבר ערוה, ומחיר איתקש לאתנן, טומטום ואנדרוגינוס קסבר ספיקא הוא אי זכר אי נקבה הלכך ממה נפשך מיעשרי,

ר"ש בן יהודה אומר [משום ר"ש, טומטום ואנדרוגינוס, אין נכנסין לדיר להתעשר] [כו'] ורבי שמעון סבר קסבר [טומטום ואנדרוגינוס] (ספיקא הוא) [בריה בפני עצמה היא], מיעט רחמנא גבי [כל שאר] קדשים, זכר ודאי ונקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס, מעשר נמי, גמר תחת תחת מקדשים,

ת"ר, הכל נכנסין לדיר להתעשר, חוץ מן הכלאים, והטרפה, דברי ר"א בר' יהודה איש כפר בריתא, שאמר משום ר' יהושע,

אמר ר"ע, אני שמעתי הימנו [בר' יהושע], אף יוצא דופן, ומחוסר זמן, ויתום,

ות"ק, אי גמר תחת תחת מקדשים, הני נמי יוצא דופן ומחוסר זמן ויתוס לא, ואי לא גמר, בשלמא טרפה ויקרא כו כל אשר יעבור תחת השבט כתיב, פרט לטרפה שאינה עוברת, אלא

אבני חן למסכת בכורות

כלאים מנא ליה?

לעולם גמר, וביוצא דופן

דף נ"ז ע"ב

ועוד העיד דבר זה חזירין שבמקומנו לשון חזרת, ירק שלעוים לטוגא,
* [ליטוגא"ש כמו חזרת מהפך מאכל], [פי' ראשי החזרת מורבים בעלים כל כך ש]
יש להם ששים רבוא [600,000] קלפים * [קליפי עלין, קליפות של
עלין],

[תייש שבמקומינו יש לו ס' רבוא [600,000] קלפים] [ומפרש
הלשון קלפים שבבית המסס] היינו אומן עלין קטנים, כמו הצער עצמו שיש
בבית המסס * [צית המסס נצ"ך, שכולו עשוי קליפות קליפות] שלו
ב(אומת) המסס של צהמה שקורין ציטולא,

ועוד העיד דבר זה פעם אחת, נפל ארז אחד שבמקומנו, ועברו
שש עשרה קרונות על חודו אחת על ידו צרוחצו, שהוא עצ כל כך
שעברו עליו י"ו קרנות זו בצד זו על חודו, כלומר צרוחצו של חילין,
* [פי' הקרונות עברו] זו אל זו, עברו על עציו כעין שפלה, שהיה עציו חד ועגול,
וכ"ש אם היה משופה צנסורת כעין נסר, היה עדיין רחב יותר],

פעם אחת, נפלה ביצת בר יוכני עוף הוא, * [עוף גדול], כדאמרינן
צכמה דוכתי # [יומא פ. ולא מצאתי עור, והלשון "בכמה דוכתי" צ"ע] ואימא
כציעא דבר יוכני וטבעה ממה שצמחה * [צמלצון וחלמון שזה] ששים
כרכים, ושברה שלש מאות [ראה רשב"ם פסחים קיט. שכל שלש
מאות שבש"ם הוא גוזמא] ארזים [מובא ברש"י סוכה ה:],

ומי שדיא ליה * [לצינזה לאיצוד], והא כתיב איוב לט יג כַּנְף־רִגְנִים
[שם עוף אולי נקרא כן בעבור ונעם קולו. אבן עזרא] נַעֲלָםָה ומתפרש הכי
בלשון נוטריקון נושא עולה ומתחמא, שכן אמר הקצ"ה [לאיצו], וכי צראמי כנפים
משוצמות לאחור עוף בר יוכני, שיש לה כח כל כך שנושאה צינזה גדולה כזאת,
ומגביה למעלה ומורידה צנחת צקינה, אלמא דלא שדיא ליה,
מתחמא לשון ירידה, וחצירו צמסמת מענית (דף יט) בן המתחמא לפני אציו,

[ו'ל' בתענית יט, שלא לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה גזורני עליך נידוי,
אבל מה אעשה לך שאתה מתחמא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שהוא
מתחמא על אביו ועושה לו רצונו,
אבל בברכות יט. שלא לו שמעון בן שטח לחוני המעגל: צריך אתה להתנדות,
ואלמלא חוני אתה גזורני עליך נדוי, אבל מה אעשה שאתה מתחמא לפני המקום
ועושה לך רצונך כבן שמתחמא לפני אביו ועושה לו רצונו],
* [ודרש'י נעלסה נוטריקון, צמס' מנחות צפ' ר' ישמעאל, נושא עולה ומתחמא,
מתחמא לשון ירידה],

[וכן המושך הפסוקים ופירושים שם באיוב לט יג כַּנְף־רִגְנִים נַעֲלָםָה [פי' הדרת
מנהגה של כנף רגלים שהוא עוף שמה] אִם־אֶבְרָה חֲסִידָה וְנָצָה [או את מנהגה של
עוף הנקראת חסידה או מין עוף הנקראת נוצה]: יד בִּי־תַעֲזֹב לְאֶרֶץ בְּצִיָּה וְעַל־עֶפֶר
תִּחַבֵּם [שהאם אינה מחממת את הביצים אלא יתחממו מאליהם מאבק דרכים]: טו
וְתִשָּׁשׁ [אמה של הביצה שוכחת] בִּי־רָגַל תִּזְוָרָה [תמך את הביצה] וְחִית הַשָּׂדֶה
תִּדְרֹשֶׁנָּה: טז הַקִּישִׁים [הקשה לבה וסחה מדרתה את] בְּנִיָּה [כאילו ביצים אלו]
לֹא־אֵלֶּה, לְרִיק יִגְיעָה בְּלִי־פֶחַד [אינה חוששת באבדן הביצים אשר ידחת בעצב
וביגיעה] # [ונמצא שפשוטו של מקרא הוא הפך מדרשת הגמ', וראה חוס' מנחות סו:

סבר לה בר"ש, דאמר, יוצא דופן ולד מעליא הוא צמסמת נדה
צפרק יוצא דופן (דף נז) קא"ר שמעון, דהרי זה כילוד, ואמו טמאה לידה, וריש
לקיש מפרש טעמא בגמרא, חלד לרבות יוצא דופן, והכי נמי אמרינן כי יולד לרבות
יוצא דופן [באן מתחיל רש"י כ"י בעוז והדר וראה לקמן שהעתקתי משטמ"ק
החדש וסימנו *] * [וישעין עליו ימי טומאה וימי טהרה, וגבי צהמה נמי לידה
מעליא היא לקדשים],

ודלא בר' יוחנן דאמר המס צהוא פירקא [נדה דף מ'] דמודה ר"ש לעניין
קדשים, שאינו קדוש, דגמר לידה מצבור דצעי רחס * [דאמר צמס' נדה צפ'
יוצא דופן, מודה היה ר' שמעון לענין קדשים שאינו קדוש, דגמר לידה מצבור
דצעי רחס],

במחוסר זמן, סבר לה כרבי שמעון בן יהודה דאמר דנמס לדי
להעשר, וכדפרשין למילתיה לעיל צפרק הלוקח צהמה מן העוזב כוכבים (דף כא)
* [דאמר צפרקין דלעיל, מחוסר זמן נמס לדיד להעשר, והרי הוא כצבור],

יתום כגון שהשלה קיים, ור' יהושע למעמיה דאמר אפילו
שחט את אמו והשלה והעור קיים כשינא הולד לחוץ, אין זה יתום,

[הגם כי יש להאמין כל אלו הדברים כפשטן, מ"מ ודאי דלא נכתב בתלמוד רק
להורות על המבוכה בענייני וכו'. מהרש"א עיי"ש על כל הענין, ובענין יעקב כתב
שבא לאשמועינן שאם נשבע אדם שראה דברים כאלו לא הוו שבועת שוא,
דאילו בנשבע שראה גמל הפורח באויר וכו' הוו שבועת שוא כדאמרינן בשבועות
נשבע לשנות את הדיוע לאדם וכו', עיי"ש],

העיד רבי ישמעאל בן סתריאל, מערקת לבנה [שם] מקום
[וראה מגרל עוז להיעב"ץ דף קב ע"א-ב שמדבר באריכות על מקום זה עיי"ש]
לפני רבי, במקומנו מופשיטין את המתה כשמקשה מחמת הוולד,
מפשיטים עור האם שהיא ממה, ומלציטין אותו לולד שהוא חי, ומתקיים מפני דבר
זה שעושין לו [מכאן מתחיל רש"י כ"י בשטמ"ק החדש וברפום וילנא וסימנו *]
* [צמקומינו כשהצהמה ממה מחמת לידה, מפשיטין אותה, ומלציטין אותה [את
החי] צעורה] ומלבישין את החי והוולד * [את החיה הולד, כדי שיחמם,
ומעלי ליה כאילו הייתה אמו חיה],

אמר רבי נתנאלה טעמא של משנתינו דודאי משום הכי קאמר רבי
יהושע, אם נולד כל זמן שהעור שהשלם קיים, אינו יתום, דמיון דהעור מהנה לולד,
דומה כמי שאמו קיימת,
* [דודאי מש"ה אמר ר' יהושע, אם השלם קיים, אין זה יתום],

אבני חן למסכת בכורות

ר"ה בנף רננים]]

כל הנולדים אחת לרבי אלעזר ורבי שמעון, דאמרי באחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה, * [הך סממא כר' אלעזר ור"ש] מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול, הרי אלו מצטרפין לכוסן לדיד אחד,

חמשה לפני ראש השנה וחמשה לאחר ר"ה, אינן מצטרפין * [אגב דבעי למימני חמש לפני הגרן וחמש לאחר הגרן מצטרפין, תנא גמי הא]

חמשה לפני הגרן מאלו של גרנות שאין הגרן מפסיק וחמשה לאחר הגרן הרי אלו מצטרפין, אם כן למה נאמרו למא הלכתא שלש גרנות למעשר בהמה, שעד שלא הגיע הגרן מותר למכור ולשחוט לכתחלה בלא מעשר, הגיע הגרן לא ישחוט * [דעכלא בגרן מדרבנן], ואם שחט פטור * [דלא אשכחן בטבל דמעשר בהמה לא לא ולא מיתה] [וראה פירוש המשניות להרמב"ם]:

נב: מאי שנא תלת?

אמר רבה בר שילא, לקבל [בגמרא] חורפי שיש בהמות שמצטרפות לילד קודם הפסח ואפלי' ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת וקיימי [לשון "קין"] ויש שאין יולדות עד בין עצרת לחג, וכנגדם חיקנו חכמים זמנים אלו, חרפי בפרוס הפסח, אפלי בפרוס עצרת, קיימי בפרוס החג,

ואי דגריסי קיימי בפרוס עצרת, ואפלי בפרוס החג, * [כנגד שלשה זמנים שהבהמות יולדות, אותן הממהרות לילד קרוי חרפי, ויולדות בחלת החורף, ומתעשרות בניסן, והאפילות בעצרת, ואותן היולדות בקיץ ולדותיהן מתעשרות בפרוס החג],

ומאי שנא בהני זימני * [טפי, מוקדש אחר, קודם הפסח ועצרת וחג]?

אמר רבי תנחום, בריה דרב חייא, איש כפר עכו,

דף נ"ח ע"א

כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים # [קאי על הבהמות של חולין ולא על הבהמה שיצאה עשירי שאותה אסור למכור, דכתיב לא ימכר ולא יגאל], [מצויה לקנות לעולי רגלים, דאחר שעירשום מוכרין אותן. רג] דכיון דאין גורן מעשר בהמה עד פרוס הרגלים, ומשהי אינשי בהמתן עד אותו זמן, דלא לשחטיהו עד שיעשרם בזמן הגורן, שהוא סמוך לרגל, וגמלא שיהו בהמות מנזיות לעולי רגלים ליקח מהן, בין לאכילה בין לקרבנות, * [כדי שתהא מנזיה למכור לעולי רגלים, דכיון דלא מתעשר, לא שחטי להו ולא מוצי להו, עד פרוס החג דמעשרן],

ואע"ג דתנן * [במתמי], עד שלא הגיע * [ומן] הגורן, מותר למכור ולשחוט * [דגורן הוא הקובען למעשר [ועד אז יכול למכור ולשחוט], אפי"ה לא שחטו להו אינשי עד דמעשרן], ניהא ליה דליתעביד מצוה להעשר דלעשר [פי' שיתעשר ע"י שיעשר את הבהמות. וראה יעב"ץ]

אמר רב אשי, ההוא [שטבעה ששים כרכים בנפילת ביצה] מוזרתא הואי בלע"ז טורי"ך, שלא היתה ראויה לאפרוח לכן השליכה, * [היה שהצילה נפלה, מוזרת הואי, מוזרות שאין אפרוח גדל בה, והשליכה מדעתה]:

מתני': שלש גרנות למעשר בהמה כלומר בשלשה פרקים בשנה היו זמן מעשר בהמה, שהבהמות שולדו לו בין פרק לפרק כריך לו לעשר כשיגיע הפרק, דמשיגיע הפרק, לא יאכל מהן לכתחלה מדרבנן בלא מעשר, אבל קודם לכן מותר דמנזיה בעלמא הוא לעשר בהמותיו, דהעשירי קודש, מאחר שקרא עליו שם, אבל הרשות בידו לאוכלו בלא מעשר, אבל בהני שלשה זמנים הנריכוהו חכמים שלא יאכל לכתחלה בלא מעשר,

ובגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים, ומאי טעמא נקט לשון גרנות, * [בשלשה פרקים בשנה הבהמות מתעשרות, ובגמ' מפרש טעמא],

בפרס הפסח פרוס מפרש בגמרא כמה הוא, וטעמא דכל הני תנאי מפרש בגמרא, ובפרס העצרת, ובפרס החג * [פרוס הפסח, בגמ' מפ' ט"ו יום קודם לפסח, דהיינו יום אחרון של אדר, וכן פרוס עצרת, ט"ו יום קודם, וכן פרוס החג דהיינו יום אחרון של אלול],

(והן גרנות של מעשר בהמה דעבולין הבהמות מדרבנן), דברי ר' עקיבא,

בן עזאי אומר, בעשרים ותשעה באדר * [מפ' בגמרא במאי פליגי ומאי טעמיה], באחד בסיון, בעשרים ותשעה באב,

ר' אלעזר ורבי שמעון אומרים, באחד בניסן * [י"ד יום קודם לפסח], באחד בסיון, בכ"ט באלול,

ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול * [דהוי ט"ו יום], ולא אמרו באחד בתשרי * [דהוי י"ד כמו שאמרו בל' בניסן], מפני שהוא יום טוב * [שא' בתשרי י"ט הוא], ואי אפשר לעשר ביום טוב כדמפרש בגמרא, משום סקרתא שצריך לסקור בסקירת העשירי וצ"ע אי אפשר מפני שזובע * [ואי אפשר לעשר כדמפ' בגמ' לטעמ' דכולה מתני'], לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באלול,

ר' מאיר אומר, באחד באלול ראש השנה דאותן שולדו קודם לכן, אין נכנסין לדיד להתעשר, עם אותן שיוולדו מכאן ואילך, משום דהוי חדש וישן למעשר בהמה,

בן עזאי אומר האלולים אותן שולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב וטעמא מפרש בגמרא דמסקא ליה אי הלכה כרבי מאיר או כרבי שמעון באחד בתשרי הלכך מתעשרין בפני עצמן מותעשרים בפני עצמן * [משום ספיקן],

אבני חן למסכת בכורות

וזימנין דמיקלע [פרום דהיינו 15 יום] **בכ"ט** * [וזימנין דמקלע פרום ציוס כ"ט דאדער, כשהוא חסר, דהוי ר"ח ציוס שלשים], **ומשוים הכי לא קביע ליה זמן באיה יום של אדר איירי**, * [הלכך לא קבע זמן לפרוס],

ובן עזאי נמי סבר דזמן הגורן הוי צפרוס הסג [אלא כיון ד] **אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, הילכך קביע ליה זמן בכ"ט באדר ט"ו ימים קודם**, דמיס כ"ט דאדער עד ארביסר דניסן הרי ט"ו,

[וממשך לפרש הגורן השני לכן עזאי] **באחד בסיון** * [מ"ט דכן עזאי דלא אמר ט"ו יום, כדאמרי' בפסח] **איירי דלא נפישו** צהמות דנולדו מפרוס הפסח עד אותו זמן, להכי לא מקדים ומעשר ט"ו ימים קודם הרגל כשאר הרגלים, * [דלא נפישו אותן ולדות אפלי, דמיעוט צהמות יולדות מניסן ועד עזרת],

אי אמרת ליקדים ליעשר * [אי מקדים ומעשר להו ט"ו יום], **עד דמטי רגל** [חג השבועות], **שלמי להו** דצרת דליהו מעשרים, לידצנו וליכלו כולהו צהמות, * [שלמי להו, כולהו נאכלין קודם עזרת, ולא תהא צהמה מצויה לעולי רגלים]:

[וממשך לפרש הגורן השלישי לכן עזאי] **בכ"ט באב** (וכו':), **בן עזאי למעמיה, דאמר** * [לקמן] **האלולין מתעשרין בפני עצמן** ולא עס אותן שנולדו קודם אלול, ולהכי אי הוה מאחר שלא לעשר עד יום האחרון של אלול, שהוא צפרוס הסג ט"ו ימים, אחי לערצובי הנהו דאלול והנהו דאב דהדי, וקמעשר מן החדש על הישן, הילכך מקדים ומעשר הנהו דקין ציוס האחרון של אב, וקודם לא, דכל כמה דמצינא לקרובי לרגל, כי היכי דלא לישלמו קודם, עדדין, * [האלולים מתעשרין לעצמן, ואין מצטרפין עס אותן שנולדו קודם אלול, דשמא בא' צאלול ר"ה למעשר צהמה, וה"ל חדש וישן, ולא עס אותן הנולדים אחר אלול דשמא בא' בתשרי הוי ר"ה, וה"ל חדש וישן, ומדמסקא ליה אימת הוי ר"ה, אי אלול אי תשרי, מתעשרין האלוניים לעצמן, הלכך לא קבע זמן גרנן של קייטי ככ"ט צאלול, דלא לימי לצרופי הנולדים צאלול דהדייהו],

וליעשרינהו ביום ל' של אב, * [מ"ט נקט יום כ"ט],

וזימנין דמחסרין ליה לאב * [והוי ר"ח אלול ציוס ל', ולא מעשרין צהו, ואע"ג דלא אמו לצרופי דאלול דהדייהו, דהא אכתי לא נולד שום טלה היום, ואי נולד מחוסר זמן הוא, אפ"ה לא מעשרי לקייטי ההוא יומא], דנהי דליכא למימר דלימו לעשורי הנהו דאלול והנהו דאב דהדי, משום דאכתי הוו אותן של אלול מחוסרי זמן, משום דאכתי יום ראשון של אלול הוא,

ובעינין למיעבר הכירא בחדש וישן * [משום דבעינן למעבד היכרא צין חדש לישן, דלידעו אינשי דאלול לא שייך כלל צהני קייטי, ולא ליטערפו לעולם דאלול דהדי הנך],

בממוניה * [שאין חסר צו כלום, שהוא עצמו מקריצ מעשרו, ואוכלו שלמים ואע"ג שמפסיד האימורין], * זה לך איכפת ליה שאין זה נחשב להפסד כמו חזה ושוק וכדומה], **והדר לזבון וליכול** [בשאר הבהמות שעושרן אבל לא יצאו עשירי],

* [רמב"ם בכורות פ"ו הל' ד' ודין מעשר בהמה שיהיה נשחט בעזרה וזורקין את דמו וריקה אחת כנגד היסוד ומקטירין אימוריו, ושאר הבשר נאכל לבעלים בירושלים כשאר קדשים קלים ואין לכהנים בו כלום אלא כולו לבעלים כפסח וכו':] ה מעשר בהמה אסור למוכרו כשהוא תמים, שנאמר בו לא יגאל, מפי השמועה למדו שזה שנאמר לא יגאל אף איסור מכירה במשמע שאין נגאל ואינו נמכר כלל, ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקח כמוכר חרמי בהנים, שלא קנה לוקח, וכמוכר יפת תואר כמו שיתבאר במקומו: ו מדברי סופרים שאסור למוכרו בעל מום ואפילו שחוט גזירה שמה ימכרו חי, לפיכך אין שוקלין מנה כנגד מנה במעשר כדרך ששוקלין בבכור, מפני שהוא נראה כמוכר],

ואמאי קרי ליה גורן, דטבלה כגורן מדרבנן, כדאמרן צמתני דמשהגיע הגורן, לא ימכור ולא ישחוט עד שיעשר, * [כי היכי דגורן קוצעת למעשר משנתמרת צכרי מדאורייתא, כך ימים הללו קוצעים למעשר את הצהמות מדרבנן, דתמן הגיע הגורן לא ישחוט עד שיעשר],

וכמה פרס? פירש ר' יוסי בר' יהודה, אין פרס פחות מט"ו יום,

מאי משמע? א"ר אבהו פרום כמו פרוסה * [משמע דבר פרום לשי מלקיס] **פלגא, פלגא דמאי** [חצי של מה]?

פלגא דהלכות פסח, כי הא דתניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום ופלגא הוי ט"ו יום, רשב"ג אומר שתי שבתות:

*****

[שנינו במשנתנו] **בן עזאי אומר, בכ"ט באדר, בא' בסיון** [בעשרים ותשעה באב]: **במאי קמיפלגי ר"ע** [דאמר בפרם הפסח, ובפרם העזרת, ובפרם החג] **ובן עזאי** * [דהא דן עזאי סבר דזמן גרן הוי צפרוס הפסח חמשה עשר יום קודם, דיום כ"ט צאלול וי"ד דניסן הרי ט"ו]?

ר"ע סבר, אדר הסמוך לניסן זימנין מלא, וזימנין חסר,

וזימנין דמיקלע [פרום דהיינו 15 יום] **ביום ל'** כי הוי אדר מלא, * [וזימנין דט"ו יום קודם לפסח מיקלע ציוס ל' צאלור, כגון דהוי אדר מלא, ור"ח לא הוי עד יום ל"א, ויום א' קודם ניסן הוי פרום הפסח, דהיינו ט"ו יום, י"ד מניסן וא' מאדר],

אבני חן למסכת בכורות

היכירא צעין למיעבד, דלא לימו לעשורי היום ולמחר, חדש וישן בהדדי, תָּדַשׁ חלוּל וישן אב, ולהכי לא מיעשרי הנהו דאז בחדש חלוּל כלל, ואפילו כיום א':

[שנינו במשנתנו] ר' אלעזר ור"ש אומרים, באחד בניסן בא' בסיון [בכ"ט באלול] וכו': בא' בניסן, כרשב"ג דאמר דהלכות הפסח ב' שבתות קודם, ובאזו זמן [כמו ששואלין ודורשין בן] נמי מעשרין, ולהנהו מנאי לית להו פרוס [דהיינו שיחיה הזמן ט"ו יום],
* [דהיינו י"ד יום, שואלין דהלכות הפסח קודם לפסח, והיינו נמי מהלכות הפסח דמעשרין לבהמות, דלימחי (למיזל) [למיכל?] ברגל],

בא' בסיון, כדאמרן [לעיל בדברי בן עזאי] * [אידי דלא נפיש וכו'] ,

בכ"ט באלול, רבי אלעזר ור' שמעון לטעמייהו, דאמרי בא' בתשרי ר"ה למעשר בהמה * [הלך מקדימין ליום כ"ט בחלוּל, ולא בא' בתשרי, אע"ג דהוא (יוס?) שמי שצמות קודם]:

[שנינו במשנתנו] ולמה אמרו בכ"ט באלול, ולא אמרו באחד בתשרי ולהכי לא מני לאחורי מלעשר טפי מיום אחרון של חלוּל, דצעין היכירא בין חדש לישן, ובמס' ר"ה (דף ח) מפרש טעמייהו דר' אלעזר ור"ש וטעמא דר"מ מפני שהוא י"ט וכו': ותיפוק ליה * [משום] דבעינן למעבד הכירא בחדש וישן?

חדא ועוד קאמר, חדא דבעינן למיעבד הכירא בחדש וישן, ועוד מפני שהוא י"ט, ואי אפשר לעשר בי"ט משום סקרתא בלע"ז מנ"א שצוצעין העשירי,

* [סקרא שקורין מנ"א, שהיה השבט צבוע בסקרא, והיה מונה א"ב ג"ד, וכשהיה יולד עשירי סוקרו בסקרא כדי שיהא נכר, ואסור לצבוע ב"ט דאז מלאכה הוא, והא דצבי ב"ט בחלוּל, ולא קצבי כיום שלשים, משום דרזח חלוּל חסרים והוי יום לי ר"ה]:

[שנינו במשנתנו] ר"מ אומר באחד באלול ר"ה למעשר בהמה בן עזאי אומר וכו': תניא אמר בן עזאי הואיל הואיל ואמריים דר"מ אומר כך באחד בחלוּל, והללו אומרים ור"ש אומרים כך באחד בתשרי, אני איני יודע הלכה כמי, הילכך האלוין מתעשרין לעצמן * [דלא ידעינן בהדי מאן לזרפינהו],

וליחזי טעמיה דמאן מסתבר, וכי תימא לא מצי קאי אטעמייהו, והתניא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה היינו ר"ע [ובתוס'] יש שרבינו נסים מפרש דהיינו ר' אלעזר בן עזריה דאמר בירושלמי שהיה קרח, ור"ת מפרש שם אדם עיי"ש],

והא דגנסינן כסוליה הש"ס רבי יהושע בן קרחה, היינו בן של ר"ע כדגנסינן התם (שעו' דף ק) אמר לו ר' יהושע בנו של ר"ע, לר"ע, אלמא דבן עזאי היה חכם

גדול והיה יודע להבחין איזה טעם יפה, וה"נ הוי מני למיקס אטעמייהו הי מיקסבד שפיר,
* [ר"ע הוה קרח, דר' יהושע בן קרחה הוא ר' יהושע בן ר"ע, דאמר' בשעו' [ו]. שאל ר' יהושע בנו של ר"ע את ר"ע],

א"ר יוחנן מפי השמועה אמרוה דבין ר"מ ור"א ור"ש, * [כולהו] אמרי מילמיייהו מפי השמועה מפי חגי זכריה ומלאכי ולכן לא היה רוצה בן עזאי לסמוך על מעשיו, ולקבוע הלכה בהכרעתו,
* [ודבר נבואה הוא, ולא דבר טעם, התלוי במדרש המקראות דאומד הלכ, ומדלא ידעי היכי אמור חגי זכריה ומלאכי, עבדינן הכי, דליכא למימר טעמא דמאן מסתבר [טפי]],

***

תניא, באיזה צד [כיצד, # והוא פירוש המילולי של המלה "כיצד"] אמר בן עזאי האלוים מתעשרין לעצמן, נולדו לו ה' באב וה' באלול אין מצטרפין, ה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין, ה' בתשרי וה' באב שאלמנו * [העמיד לבא] מצטרפין אע"פ שיש גרנות בינתיים,

פשיטא [ה' בתשרי, וה' באב שאחריו דמצטרפין] * [פשיטא דמצטרפין ממה נפשך הוא, בין [אם נאמר] חלוּל, בין [אם נאמר] תשרי הוי ר"ה, הך ודאי בשנה אחת נולדו]?

מהו דתימא, כי היכי דמפסקי שנים, מפסקי גרנות * [לכן עזאי, והכא איכא שמי גרנות בין תשרי לאז הבא], קמ"ל,

כדתנן, חמשה לפני ראש השנה, וחמשה לאחר ראש השנה אין מצטרפין, חמשה לפני הגורן, וחמשה לאחר הגורן, הרי אלו מצטרפין,

אמר רבא, לדברי בן עזאי נולדו לו חמשה באב, וחמשה באלול, וחמשה בתשרי * [וודאי אי לית ליה חלל ה' דאז וכו' דחלוּל, אמרי' דלא מצטרפו, דשמא חדש וישן [הוא], אכל הכא ודאי איכא עשר דמיו, דודאי או חלוּל ר"ה, או תשרי ר"ה, ו] כונסן לדיר להתעשר,

דף נ"ח ע"ב

ונוטל אחד מן האלוין * [והוי ודאי מעשר, וקרב למוצא] ולא שיכין ויוציאו בעשירי, דהא כתיב לא יבקר * [בין טוב לרע], אלא כמדותה * [לין] [בן אומר ר"ש, שמדומה לו] כגון שמנאן רבויין, או עומדין, דהשתא (א"ה) * [אפשר] לכווני דליהו אחד מן האלוין עשירי, אבל אס היה מעבירם צפתת תחת השבט, לא ידע (כי) [הי] נפיק בריש (עשרה) * [עדריה], וה"נ אמרינן לקמן [במשנה לקמיה] * [מנאן] רבויין או עומדין הרי אלו מעשרין,

[ואין שייך לאסור כאן משום לא יבקר כדאמר אפוקי בעל מום בריש עשרה, בריש פירקין גנ: תוס']

אבני חן למסכת בכורות

קפץ אחד מן המנויין לתוכן * [שְׁמֵנָה עשרה, שִׁילָא חוץ לפתח, ונטל העשירי, ונפטרו המשעה, וקפץ א' מן הט' לתוך הדיר, כל אותן שצדיר פטורין אם אינו ניכר אחת, דשמא ילא זה בעשירי, והוא אינו ראוי לכך שכבר נפטרו]. מאותן שכבר עזרו צפתה חמת השבט, אע"פ שאין עדיין מעשרין [פ' אף שיצאו עשרה עדיין לא סקרו ולא אמר עליו שיהיה מעשר], וכגון שְׁמֵנָה [עשרה] וחזר אחד מהן וקפץ לתוך הדיר, דהמנויין היוין פטורין [שהרי היו] צמנין הראוי כדמפרש בגמ', ומשום דאין ידוע אחת הפטור הרי אלו פטורין לכך כל מה שצדיר פטורין,

[אבל אם קפץ] מן המעושרין מן המעשרות גופייהו [פ' בואלו שנתקדשו בקדושת מעשר, קפץ אחד] לתוכן * [מן העשרים שכבר קדשו, קפץ א' מהן לתוך הדיר, הווי כולו ספק מעשר], כולם ירעו עד שיסתאבו * [דכל זמן שהם ממניין אסורין [לשחוט] [לשחטן?] קדשים צמון], ויאכלו במומן לבעלים # [ולמה לא נאמר ביטול]:

בבב: ת"ר, באי זה צד [כיצד] מעשר, כונסן לדיר ועושה להם פתח קטן, כדי שלא יהיו שנים יכולין לצאת כאחד, אימותיהם מבחוץ והם מבפנים, וגוועות, ויוצאות לקראת אבן,

ולפקינהו אינהו? יעבור כתיב ולא שיעבירוהו,

ולשדי להו ירקא וליפקו לותיה * [ירק עשז יטיל להם צמון, ויאלו אחריו, ולמה מעמיד אמותיהן?]

אמר רב הונא, גזירה משום לקוח ומשום יתום שמתה אמו קודם שנולד, והשחא אי הוה שדו ירקא, הוה נפיק גמי יתום דמיפטור, ואע"ג דליכא יתום דמחייב, כגון שנולד ואח"כ מתה אמו, וההוא לא נפיק אלא ע"י ירקא, מ"מ צהא דמעמיד אמותיהן של אלו מבחוץ ליהוי ליה הכירא, ויהיה מזכר דיתום ולקוח [שאין להם אם באן] לאו בני עשורי נינהו, * [גזירה שלא יהא שם לקוח או יתום ויאל עמהם, הלכך מעמיד אימותיהן ולא ילא אלא מי שיש לו אם, דרוב לקוחין אין להם אם נמכרת עמהם],

ת"ר, ויקרא בו כל אשר יעבור (תחת), פרט למריפה שאינה עוברת כגון שנסצרו רגליה מן הארכובה ולמעלה, ולא מני למחל, תחת השבט, מצוה למנותן בשבט, לא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים, או עומדים מנין, תלמוד לומר ויקרא בו העשירי [יהיה] קדש מ"מ,

ואין לי אלא שקרא שמו עשירי, לא קרא שמו עשירי מנין? ת"ל ויקרא בו יהיה קדש, מכל מקום,

יכול היו לו מאה ונטל עשרה [פ' שעשרה הוא מעשר של מאה], עשרה ונטל אחד, יכול יהיו מעושרין, ת"ל עשירי, ואין זה עשירי,

והשאר פטורין ממה נפשך, אי באחד באלול ר"ה, דאלול ותשרי מצטרפין, ודאב פטורים דליכא מאותה שנה אלא חמשה, ואי באחד בתשרי ר"ה, דאב ואלול מצטרפין, דתשרי פטורין,

מאי אמרת לצרפו הנך חמשה דתשרי לגורן אחר עם אותן שילדו לאחר כן צאותה שנה עצמה, ינטרפו עמהן צפרוס הפסח, * [דשמא תשרי ר"ה, ונטרפו הנך דאב ואלול, והני דתשרי ימתינ עד שילדו טלאים בשנה זו וינטרפו עמהם], [פ' יעשה כן כדי לצאת ידי חובתו מן הספק],

לא אפשר * [הא לא אמרינן] עשירי ודאי אמר רחמנא דיהיה קודש ולא ספק כגון הכא דשמא אלו ה' דתשרי נפטרו כבר צאותו שנטל מן האלולין, דאלול ר"ה, * [ואם יכניסו עוד לדיר עם טלאים העמידים לצא, שמא ילא א' מאלו בעשירי, וה"ל עשירי ספק, דשמא אין זה ראוי למעשר, שכבר נפטר, דלילמא הוי אלול [ר"ה], ונטרפו הני של תשרי עם אותן של אלול ונפטרו, ומשל אב היו פטורין שאין להם צדוק],

פשיטא דמן האלולין נטל, דאי מהנהו דאב, לא ליהוי עשירי [ודאי], דשמא אלול ר"ה וליכא משנה שעברה אלא ה', וליכא צהו דין מעשר, ואי מהנהו דתשרי אהנך י' דאב ואלול, דילמא תשרי ר"ה וליכא גמי דין מעשר צהנהו ה', ומו דהנך י' צאב ואלול לא ליהוי מעשרים?

מהו דתימא, לגזור דילמא אתי למישקל מהנך דאב ותשרי * [מאותן של אב או מאותן של תשרי, דהויא חורבא, דמעיל חולין לעורה, דאי שקיל מהנך דאב שמא אלול ר"ה, ונמנא שזה שנטל אין לו צדוק, ולא מעשר הוא, וכן מאותן של תשרי, קמ"ל * [דלא גזרינן]:

במתני: באי זה צד [פ' כיצד] מעשרין, כונסן [עשרה בהמות] לדיר, ועושה להם פתח קטן, כדי שלא יהיו שנים יכולין לצאת כאחת שאם היו יוצאים כאחד יהיו תשיעי ועשירי מקולקלן כדלקמן,

ומונין א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט', והיוצא עשירי סוקר[ו] בסיקרא [ופשוט שקורו שסקרו מברך שצונו להפריש מעשר. יכין], ואומר ה"ז מעשר,

לא סקרו בסיקרא, ולא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים שכוזים או עומדים, הרי אלו מתעשרין,

היה לו מאה, ונטל עשרה * [צלא שום מנין], כלומר שלא מנאן אחד שנים ג', אלא י' צבת אחת נטל בכל פעם ופעם עשרה ונטל אחד * [ואו עשרה ונטל א' צלא מנין], ומכל עשרה נטל אחד למעשר אין זה מעשר משום דצריך למנותו כדי שיהא עשירי למנינא קודש * [וטעמא מפ' בגמ'], רבי יוסי בר' יהודה אומר מעשר * [הוין] טעמא דרבי יוסי מפרש בגמ',

אבני חן למסכת בכורות

ר' יוסי בר' יהודה אומר, מעשר,

מאי טעמיה דר' יוסי בר' יהודה?

מה מעשר דגן ניטל באומד ובמחשבה, אף מעשר בהמה
ניטל באומד ובמחשבה * [ומסיק מה שאמר לעיל מ"ט דר' יוסי בר'
יהודה] והיינו מחשבה שאינו מונה עשירי, אלא מפריש כל מה שעולה בדעתו],

*****

אמר רבא, עשירי שאס מנה (עשר) [תשעה], ונשתייר עשירי דדיר, אע"פ
שלא יאל ולא מנא * [כגון שהיה מונה, ויאל(?) תשיעי, ועשירי נשתייר דדיר]
מאליו הוא קדוש * [קדוש כל מקום שהוא],

מנא ליה לרבא הא,

1. אילימא מהא דתניא, אין לי אלא שקרא שמו עשירי, לא
קרא שמו עשירי מנין [וס"ד שר"ל שמבטל הוא קדוש], ת"ל עשירי
יהיה קדש מ"מ,

ודלמא [זה שלמדין מיהיה קדש] עשירי (הוא ד) לא קרייה
[רחמנא] דליהו ליה דין מעשר, להעלותו לירושלים ולהקריבו, אלא קדש
גרידא קרייה רחמנא, דקדושה חלה עליו ואינו נאכל אלא בזמנו [פ' דאי לא
קרא שמו עשירי, אינו קדוש בקדושת מעשר, אלא בקדושה גרידא, ואין מכאן
ראיה דעשירי הוא קדש מאליו],

ענין אחר [דלא גרסינן "רחמנא" אלא "עשירי הוא דלא קרייה", וקאי על
המפריש] ודילמא עשירי לא קרייה, שלא קרא שמו עשירי, אלא קדש קרא שמו,
ולהכי הוי מעשר, אבל היכא דלא קראו כלל, לא ליהוי קדוש כשאר מעשר, ולא מפי
המורה,

2. אלא מהא דתניא [יש ללמוד דעשירי קדוש מאליו], קרא לתשיעי
עשירי, ויצא העשירי ולא דבר, התשיעי נאכל במומו * [הואיל
וקראו עשירי, קדוש במקלט, כדאמר' לקמן [ס.], מעשר מקדש לפניו ולאחריו, אם
קראו עשירי, והיה קדושה דתשיעי אינה קדושה גמורה ליקרב [אלא נאכל
במומו], כדלפי' בשלהי פרקין] והעשירי מעשר * [וקרב, אלמא מאליו קדוש,
דהא לא דבר כלל],

ודלמא שאני התם, דאיברר ליה עשירי שלפי "שינא" בסוף תשעה
[פ' ולא נשאר בדיר או יצא מפתח אחר, ולכן], נכר מעצמו שהוא עשירי, ולכן
הוי כשאר מעשר, אע"פ שלא קרא עליו שם,
* [שאני התם להכי קדוש, דאיברר ליה שהוא עשירי, שהרי יאל באומד פתח עם
התשעה, אבל אם נשתייר דדיר, או יאל בפתח אחר, אימא מאליו לא קדוש],

אי נמי ברייתא [קרא לתשיעי עשירי, ויצא העשירי ולא דבר] קמיייר כגון
דאחוי עילוייה כשינא הראה עליו באצבעו שיהא מעשר, אלא שלא דבר בפיו,
אבל היכא דנשתייר דדיר, ולא קרא לו שם, לא שמעינן אכמי דליהוי קדוש כשאר
מעשר,

סבר ליה כאבא אלעזר בן גומל, דתניא אבא אלעזר בן גומל
אומר, במדבר יח ונחשב לכם "תרומתכם" [לשון רבים], בשתי
תרומות הכתוב מדבר * [דללוים קאמר רחמנא, ונחשב לכם תרומתכם,
כלומר תרומת מעשר מן המעשר שאחס נותנים לכהנים, תהיו נוטלים במחשבה,
דכתיב "ונחשב" לכם כדגן מן הגורן, כאותה תרומה שנתן לו ישראל לכהן מן
הגורן, אלמא שתי תרומות כתיב בקרא, ואתרוייהו קאי ונחשב],

אחת תרומה גדולה, ואחת תרומת מעשר ואע"ג דלא כתיב הא
קרא דתרומתכם אלא בתרומת מעשר, נפקא לן דמיייר בתרומה גדולה, מדכתיב
כדגן מן הגורן, כלומר בתרומה גדולה שנטל ישראל מגרטו, והשתא איתקש תרומת
מעשר לתרומה גדולה להאי מילתא, דמה תרומה גדולה וכו',

כשם שהתרומה גדולה ניטלת באומד @ שמאמך בדעתו, כך וכך
יש בכרי הזה, ולפי אומדנותו נוטל תרומה * [שאומד בדעתו בלא מדה כמה שאין
יש, ונותן תרומה לפי אומדו],

[מן התורה אין שייך בה אומד דחטא אחת פוטרת את הכרי, דלא נתנה בה תורה
שיעור אלא דראשית דגנך כתיב וכו'. תוס'],

ובמחשבה שמחשב [ואומר] שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה,
כדאמרין (דמאי פ"ז מ"ד) לגבי לוקח יין מבין הכותים, ולהכי קרי ליה מחשבה,
משום דאינו מונה אותם,

אי נמי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר,

ותרוייהו אומד ומחשבה נפקא לן מונחב,

* [מחשבה, שאינו מפרישה מיד, אלא נותן עיניו ליטול תרומה בצד זה ואוכל בצד
אחר, וכל הך מילתא נפקא מונחב],

דף נ"ט ע"א

אף תרומת מעשר, נטלת באומד ובמחשבה,

ומעשר קרייה רחמנא תרומה * [ונפקא לן מינה דניטל באומד
ונמחשבה], דכתיב במדבר יח כי את מעשר בני ישראל אשר
ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה,

ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן כדש פירקין [לעיל גג.] [ת"ל
דברים יב וַיְהִיכֹהֶם שְׁמָהּ עַל יְהוָה וַיְהִיכֹהֶם] וְאֵת מַעֲשֵׂהיכֶם, בשתי מעשרות
הכחוש מדבר, אחד מעשר בהמה, ואחד מעשר דגן,
* [כדאמרין פרקין עשר תעשר [לעיל גג.]: תלמוד לומר דברים יד עשר
תעשר, בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן],

אבני חן למסכת בכורות

אלא מברכי הגמ', # ואולי יש לפרש שמה שאמר כאן "סיפא" פירושה לאחר שהביא הברייתא מפרש הגמ' בן, מפרש טעמא, משום דלחד עשר עושה קדושה ליקרב, א"כ אחד עשר דאיכרר כו' אף התשיעי אינו קדוש אם קראו עשירי, לא יהא נאכל אלא צמומו,

*[אמתני' קאי, דקתני קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי, ולאחד עשר עשירי, אין אחד עשר קדוש, הואיל ולא נעקר שם העשירי ממנו, שקראו לעשירי עשירי, ותו לא מני חל שם עשירי לאחד עשר, אכל תשיעי קדוש, אע"ג דלא נעקר שם העשירי מן העשירי, וקאמ' ליה ר"ש אף תשיעי אינו קדוש וכו'],

[אף עשירי אינו קדוש] אלא א"כ נעקר שם עשירי הימנו מן העשירי, כגון שקראו תשיעי, ולהכי הכא [בברייתא דתני תשיעי חולין] דלא נעקר, אמרינן דהתשיעי חולין,

והדין נותן [ד]גבי תשיעי נמי צעין דליהוי נעקר שם עשירי ממנו, כלומר מן העשירי עצמו, ומה אחד עשר שהוא עושה קדושה ליקרב כדאמרינן לקמן, שאם קרא לאחד עשר עשירי "קרב שלמים", ומפקינן מקרא, ואע"פ שהוא חמור כל כך, * [כדאמרינן לקמן, אם מן הנקר לרבות י"א לשלמים, ואפ"ה] אינו קדוש אלא א"כ נעקר שם עשירי הימנו מן העשירי שם עשירי, כגון שקרא לעשירי תשיעי, וכדאמרינן לקמן זה הכלל כו',

תשיעי שהוא קל כל כך שאין עושה קדושה ליקרב אע"פ שקראו עשירי, אינו קרב אלא קדוש להא מלמא גרידא דאינו נאכל אלא צמומו, כדלקמן אינו דין, שאם נעקר שם עשירי הימנו אין, אי לא לא ליהוי קדוש כלל,

מהדר הש"ס, * [וקא מהדרי ליה רבנן] היא הנותנת * [כלומר מזה שאמרת, היא נותנת טעם שלנו, דודאי קדוש התשיעי ליאכל צמומו אפי' לא נעקר שם עשירי ממנו] דודאי גבי תשיעי דין הוא, דאע"ג דלא נעקר שם עשירי הימנו, דליהוי חל עליה קדושה שלו,

משום דגבי אחד עשר שהוא עושה קדושה ליקרב * [אי לא נעקר שם עשירי, לא אמרינן דליקדוש קדושה חמורה כולי האי, דכיון דקרא לעשירי עשירי תו לא חיל שם עשירי זימנא אחרימין], דין הוא ד אי נעקר שם עשירי הימנו אין, אי לא לא משום דקדושה שלו חמורה היא, שהרי קרב כדלקמן, ולכך דין הוא דצעין עקירה, עד דמיחול על ההיא [על אחד עשר] קדושה חמורה,

אכל תשיעי דקדושתו קלה שאינו עושה קדושה ליקרב אלא שלא יהא נאכל אלא צמומו, דין הוא דהיה קדושה קלה מיחול דבדר קל, כגון דקראו עשירי, ו אע"ג דלא נעקר שם עשירי הימנו שם מעשר מן העשירי עצמו * [אכל תשיעי דקדושתו קלה הוא, לחומרא בעלמא ולא ליקרב, אפילו לא נעקר],

אי נמי איכא למימר טעמא אחרינא, אחד עשר דאיברר ליה עשירי שכבר יצא העשירי, קודם שיצא האחד עשר, ונברר מעצמו שהוא מעשר, ולהכי דין הוא דלא ליהוי אחד עשר קדוש, אע"פ שקראו עשירי, אא"כ נעקר שם מעשר מן העשירי אי נעקר שם עשירי הימנו אין, אי לא לא דלאחר עשירי

3. אלא מהא דתניא [יש ללמוד דעשירי קדוש מאליו], קרא לתשיעי עשירי, ומת עשירי בדיר, תשיעי נאכל במומו הואיל וקראו עשירי, ד(תמורת) שם מעשר מקדש לפניו ולאחריו כדלקמן, אכל האחרים [השמונה] מיהא לא נפטרו אז [ביון שעדיין העשירי קיים בדיר ולא יצא. צאן קדשים], הואיל והוא תשיעי למנין הבהמות [אבל אחר שמת. צ"ק] וכולם פטורין השמונה שיצאו כבר,

[וצ"ע במה שכתב רש"י ומה שפירש בו הצ"ק, שרק ע"י מיתת העשירי נפטרו השמונה, ואם העשירי קיים לא נפטרו, שאין בכח התשיעי לפטור אלא בעשירי, ואם העשירי הוא קדוש מעצמו למה פוטר רק אם מת?],

כו"ט כולם פטורין, לאו משום דקדש ליה עשירי מאליו דכיר, אע"פ שלא יצא?

ודלמא * [משום הכי פטורין] דאיפטרו במנין הראוי כשיצאו משעה צפתה, היה שם מנין הראוי לעשר, שעדיין היה עשירי קיים, שהיה ראוי לזאת אחריותם ולפטור, וכיון דראוי לזאת, דמי כמאן דיצא כבר, ופטר את המנין, ולקמן מפרש טעמא,

אכל ליהוי גופיה [העשירי] מיהא לא הוה קדוש, עד שיצא, * [כשנמנו התשעה היה עדיין העשירי חי, וראוי להמנות עמיה ולהשלימו, וגמלא שמינו היה ראוי למעשר, והלכך אע"פ שמת העשירי, נפטר וכו'],

דהאמר רבא, מנין הראוי פוטר * [ולעולם אי הוה עשירי קיים, ונשאר דכיר, לא הוה חילל עליה שום קדושה] אף שנפטרו השמונה], # [ולפי החריון משמע, שאם העשירי הוא חי או פטורין השמונה משום שיצאו במנין הראוי, אלא אשמועינן שגם אם מת העשירי אפ"ה פטורין השמונה],

4. אלא מהא דתניא [יש ללמוד דעשירי קדוש מאליו], קרא לתשיעי עשירי, ונשתתיר עשירי בדיר, התשיעי נאכל במומו, והעשירי מעשר אלמא אע"ג דלא יצא, קדוש מאליו דכיר * [אלמא קדוש מאליו, דהא מעשר קרי ליה], [ואכן מבריייתא זו יש ראייה לדברי רבא],

והשם פריך אהך צריכתא דקמני התשיעי נאכל צמומו #3 #4 והתניא, תשיעי חולין?

תני תנא קמיה דרב ששת [הלשון "קמיה דרב ששת" יש 14 פעמים, והלשון "תני תנא קמיה דרב ששת" יש 9 פעמים], הא מני * [דקמני תשיעי חולין] ר"ש בן יהודה היא, דתניא ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש,

דף נ"ט ע"ב

דכי היכי דאם קרא לאחד עשר עשירי אינו קדוש, אלא א"כ נעקר שם מעשר מן העשירי, שלא קרא לעשירי עשירי אלא תשיעי, וכדאמרינן לקמן צמתיתין, זה הכלל כל שלא נעקר וכו', ובסיפא דהך צריכתא [ראה רש"ש שאין זה סיפא דבריייתא

אבני חן למסכת בכורות

גמור, היכי אפשר עשירי אחר בסמוך לו,

*[והאי שכבר עבר מאי אחא למעוטי], אי דעשר עילויהו * [שכבר עבר ועשר עליו], צריכא למימרא * [דמו לא מעשר],

אלא לאו דאיפטרו לחו במנין הראוי דהכי משמע ולא שכבר עבר בראוי, דבשעה שעבר היה ראוי להמער מאלו שדיר, דהוא ודאי משום דאיפטרו במנין הראוי, * [שעבר במנין הראוי, ומת עשירי דיר, וקא ממעט ליה קרא דשוב לא ימעשר], שבע מינה,

[אבל] תשיעי, דאכתי לא איברר ליה עשירי, ואע"ג דלא נעקר ואילו שם עשירי הימנו [מן העשירי] וקראו עשירי לזה [לחשיעי, הוא קדוש שלא יאכל אלא במובו], * [והא דקמני לעיל תשיעי חולין, משום דנשתייר עשירי דיר ולא נעקר שמו, ולא קראו תשיעי],

תו לא מירי ליכא למימר דהאי דינא, דקאמר היא הנותנת, דודאי דין הוא דמיהוי קדוש [התשיעי], אע"ג דלא נעקר,

תניא כוותיה דרבא, היו לו עשרה טלאים, והכניסן לדיר, ומנה חמשה לאו דוקא נקט ה', ומת אחד מהם, אם מן המנויים מת [פ' אלו שיצאו כבר מן הדיר], מונה ומשלים עליהם [פ' ממשך למנות עד עשר, והגם שאחד מן המנויים מת], ואם משאינן מנויים [מאלו שנשארו בדיר] מת, מנויים פטורין משום דהו מנין הראוי, * [דאיפטרו במנין הראוי], ושאינן מנויים מצטרפין לגורן אחר * [מהני שלש גרנות דמעשר בהמה],

2. ואמר רבא, היו לו י"ד טלאים והכניסן לדיר, ויצאו [מקודם] ששה * [תחלה] בפתח זה, וארבעה * [אחריהם] בפתח אחר, בפתח זה שהיה לדיר שני פתחים וארבעה נשתיירו שם,

אותם ארבעה, אם בפתח הששה יצאו, נוטל אחד מהם [פ' זה שיצא עשירי, בקדושו למעשר] דהואיל ונאלו עשרה באותו פתח, והשאר הארבעה שיצאו בפתח אחר מצטרפין לגורן אחר דבמנין הראוי לא אפשר למפטרניהו להני, משום שבשעה שיצאו בפתח [אחד] [אחר], לא היה מנין ראוי, דלא נשתיירו בדיר אלא ד', וד' לא אפשר לאיטרופי לד' # [הלשון "לא אפשר" הוא לשון חלש שהרי ד' וד' אינו בו עשרה], דליהו בני עשורי, * [לגורן אחר, שלא היה מנין ראוי להשלים בשעה שיצאו, שהרי לא היה שם אלא שמונה בדיר, שכבר יצאו הששה],

ואם לאו שלא יצאו הארבעה בפתח הששה, אלא או נשתיירו בדיר, או יצאו בפתח הארבעה אחרים, * [שיצאו בפתח הד' האחרים], ששה * [ראשונים שמנין הראוי היה להשלים כשיצאו] פטורין, וארבעה ארבעה * [והשמונה] מצטרפין לגורן אחר * [שלא היה מנין ראוי להשלים],

[אם היו לו י"ד טלאים ו] יצאו ארבעה * [תחלה] בפתח זה [יצאו במנין הראוי], וששה בפתח זה * [וששה [ה?] אחרים] בפתח אחר [וגם הם יצאו במנין הראוי], ונשתיירו שם ארבעה, אם אותם ארבעה בפתח הששה יצאו, נוטל מהם אחד, והשאר פטורים * [דהא כשיצאו ד' ראשונים, היה מנין ראוי להשלים],

ואם לאו [אלא הארבעה נשתיירו בדיר או יצאו בפתח ג'] * [אלא שיצאו בפתח הד' ראשונים], ארבעה ראשונים וששה פטורים משום דכי יצאו הארבעה תחלה הו מנין ראוי, דאכתי נשתייר בדיר עשרה שראוין להנערק להם, ולעשר עליהם, * [ד' ראשונים וששה פטורין במנין הראוי, שכשיצאו הששה היו ד' אחרונים

1. אמר רבא, מנין הראוי פוטרי שם היה לו עשרה טלאים, והכניסן לדיר, ומנה חמשה או שמונה, ומת אחד מן הנשארים בדיר, או יצא בפתח אחר שלא נתקדש העשירי, פטורין אלו שמונה כבר, משום דהו "מנין הראוי", דבשעה שמנאן היו ראויין אלו שדיר, לנאת ולהתעשר העשירי עם אלו [למנין] [מן המנויים]. דהשתא משמע לן, דהיינו מאותו מנין שלא גמר עדיין, שלא מנה אלא חמשה או שמונה, כדפרישנא לעיל, * [אם היו עשרה טלאים בדיר, והתחיל ומנה חמשה, ומת עשירי בדיר, או יצא בפתח אחר, פטורין ה', ואין צריכין להנערק לגורן אחר, (ד)הואיל ומנין היה ראוי להשלים בשעת מנין],

מנא ליה לרבא הא, אילימא מהא דתנן, קפין אחד מן המנויים לתוכן בדיר * [ס"ד דהאי מנוין בשלא הגיעו לעשרה, אלא כשהיה מונה עד ששה, קפן ששי לתוך הדיר], כולן פטורין משום דאיערב, דהנהו שמונין כבר פטורין, אע"פ שעדיין לא עשר עליהן * [פטורין אותן שדיר כולן, אם אינו מכיר, הואיל ומתערב אחד פטור ציניהם, הו כולן פטורין, דשוב אין אחד מהם ראוי לעשירי ליקרב],

[ובזה מביא רבא ראיא, דהא] מנויין גופייהו דאיפטרו, לאו אין זה משום שנמנו [במנין הראוי],

ודלמא * [האי מנויין] דעשר עילויהו והיינו "מן המנויין" כלומר מאותן שמונה ועשר עליהן,

* [ומשמע] ההיא לא מצית אמרת * [דעשר עליהן], הא תני * [דההיא] כסיפא קמי לה, קפן אחד מן המעושרין לתוכן * [כולן ירעו, וקס"ד דהאי מעושרין היינו חולין שעשר עליהן, והשתא לא דיין אמאי ירעו] [ולמה אמר שני בבות בענין אחד],

ודלמא מאי מעושרין, מעשר דוקא כלומר מן המעשרות עצמן, דיקא נמי דקתני ירעו משום דכל חד חד איכא לספוקי דהיינו הוא המעשר, [פ' שיש כאן ג' ענינים: א' המנויין שלא עישר עדיין, ב' המנויין שכבר עישר, ג' והמעשר עצמו]?

אלא אמר רבא [מדרשה זו יש ללמוד דמוחזי מנין הראוי], אמר קרא ויקרא בו יעבור ולא שכבר עבר * [תחת השגטן], מאי שכבר עבר

אבני חן למסכת בכורות

מצטרפין לגורן אחר,

תניא נמי הכי, היו לו חמשה עשר 15 מלאים,

דף ס' ע"א

לא יאמר אברור עשרה הכחשים ואטול מהן אחד, והשאר פטורים משום דלא נשתיירו אלא חמשה, דלאו צר עשורי נינהו, אלא כונסן [כולן] לדיר צין כחשים צין שמיים ומוציא עשרה, ונוטל מהן אחד, והשאר מצטרפין לגורן אחר,

ותרי מילי אשמועינן, חדא דאינו יכול לברור הכחשים, [והדבר השני] וחדא אע"ג דלא נשתיירו אלא חמשה, לא מצי למימר דליהו פטורין לגמרי, אלא מצטרפין לגורן אחר,

וכמדומה (דלא) [לי דהא לא] אינטריך למימר, דהא אמרינן לעיל (דף נו) דחמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן מצטרפין לעשרה, אלא הכי פירוש, לא יאמר וכו' והשאר ליהו פטורין, עכשיו שלא אכניסם בדיר עם האחרים, ואע"פ שהגיע הגורן אוכל למכסן ולשחטם, הואיל ולא בני עשורי נינהו, דאין הגורן קוצע אלא דבר הראוי למעשר, והנך חמשה לא בני עשורי נינהו, אלא כונסן לדיר כולן ביחד, ומוציא עשרה, והשאר מצטרפין לגורן אחר על כרחו, שהקוצע בדיר למעשר, ולא יוכל למכור ולשחטם,

והתניא [בברייתא "השאר פטורין", ואת אמרת מצטרפין לגורן אחר], [מי שהיו לו] תשעה עשר 19 מלאים, לא יאמר אברור עשרה, ואטול מהן אחד, והשאר פטורין, אלא כונסן לדיר ומוציא עשרה, ונוטל מהן אחד, והשאר פטורין * [ואם אמרת מצטרפין לגורן אחד] [מלחצטרף אע"פ שהכניסן כולן לדיר. שטמ"ק כ"י]?

תרגמה רב הונא בר סחורה, קמיה דרבא בריגלא בשעת שלפני הרגל, שבו דורשים הלכות הרגל * [ששאלין זה בהלכות הרגל שלשים יום שלפני הרגל], בדיר שיש לו שני פתחים עסקינן, ויצאו ט' בפתח זה, וט' בפתח זה, דהאיך חד שנשתייר באחרונה הו' מנין הראוי [ד] חזי להבא ולהבא צין להבא וצין להבא, ופטור את כולן, והוא עצמו קדוש הו', צין שילא, צין שנשתייר באחרונה, דעשירי קדוש מאליו, * [ומיפטרי האחרים צמנין הראוי],

ולישני ליה [דלכן השאר פטורין], כגון שמנה תשעה, וכי מטא עשרה, שלא קראו עשירי, אלא קרי חד מרישא המחיל למנות כבתולה אחד שנים שלשה, ונמצא דהתשעה עשר היה עשירי, ואפילו התשעה שמנה מתחלה נפטרו צמנין הראוי,

* [וכי מטי עשרה וצעי למקריה עשירי קריה חד כמרישא, והתחיל למנות א"ב ג"ד, והו' אחרון שהוא י"ט עשירי למנין אחרון, ונטלו בעשירי, הט' הראשונים נפטרו צמנין הראוי, ולמה ליה לאוקומה בשני פתחים]?

ראוין להשלים], וארבעה אחרונים "שנשתיירו, או יאלו צפתם שלישי" מצטרפין לגורן אחר,

יצאו ארבעה בפתח זה, וארבעה בפתח זה, ונשתיירו שם ששה, אם אותן ששה שנשתיירו יצאו בפתח אחד [מהן] כלומר צפתם הארבעה הראשונים, או צפתם הד' האחרונים, נוטל מהם אחד דהו' י צפתם אחד והשאר פטורים,

ואם לאו שלא יאלו לא צפתם אלו ד', ולא צפתם אלו ד', אלא [צפתם שלישי. חק נתן] צפני עצמן, או שנשתיירו צדיר, * [אלא נחלקו ויאלו ג' צדיר וג' צדיר, וצדיר אחת התחילו ללכת, אלו מכאן ואלו מכאן, ראה א"ם, ובהגו"צ מביא גירסא גם ברש"י ב"י אלא יאלו צפתם שלישי],

ארבעה ראשונים וארבעה אחרונים פטורים * [צמנין הראוי] דכל ד' וד' שילא, הניחו אחרים כדי להצטרף להן, ולהתעשר עליהן, דהנהו ששה שנשתיירו שדינן צין להבא צין להבא, וששה מצטרפין לגורן אחר,

מאי קמ"ל [רבא בכל דינים אלו], דמנין הראוי פטור, והאמר רבא חדא זמנא * [לעיל יעצור ולא שכבר עבר]?

מהו דתימא, "ודאי מנין הראוי" אמרינן כגון שפני ה' או ו', ונשתיירו צדיר כדי לצרף להן, וליכא צדיר אלא אותו פתח, דוודאי הוא, דאותן שנשתיירו, ראויין ללכת דרך אותו פתח עצמו, ולהתעשר עם אלו שמנה כבר, * [כגון דלא היו אלא י' ויאלו ח' צדיר וצ' צדיר, אמרינן פטורים השמונה, דמנין היו להשלים ודאי. העתקתי מהדפוס # ואולי נמחק דיבור זה בפירושו של רש"י בשטמ"ק, דפירושו של רש"י שבדפוס נראה יותר],

אבל ספק מנין הראוי כגון שילא בשני פתחים, ארבעה צפתם זה וארבעה צפתם זה, דהנך ששה שנשתיירו ליכא למיסק עלייהו, אי יאלו צפתם זה או צפתם זה, וכיון דספק הוא אימא דחזי להבא ודחזי להבא, לא אמרינן דלא אמרינן מנין הראוי, למשדיניהו צין להבא צין להבא לפטור את כולן, קמ"ל,

[פירוש אחר] ענין אחר, הא דחזו הנך להבא ולהבא, דשדינן להו צין להנך ארבע צין להנך ארבע, היינו תשוב ספק, ומפי המורה,

* [כגון הכא דהנך ששה חזי להבא ולהבא, להשלים ד' ראשונים או ד' אחרונים, אימא אי נפקי צפתם ראשונים לא נפטרו הד' אחרונים, דלא נחשביה מנין הראוי בשעת מנין, דשמא ששה הנותרים יאלו צפתם ראשונים, והרי סופו הוכיח, קמ"ל],

*****

3. [ששה שורות לפני סיום הדף] ואמר רבא, היו לו חמשה עשר מלאים לא נקט (משום) [ט"ו] דווקא, אלא אורחא דמילתא לנרופי חמשה בדי חמשה, לא יאמר אברור * [אברור לאו משום כחשים ושמיים, אלא אטולן עשרה * [מהם] ואכניסם לדיר, ואטול מהם אחד * [צמנין עשירי], והשאר פטורים * [דלא היה להן צדיר, ולא קבעתן זמן הגרין], אלא כונסן [כולן] לדיר * [וקוצע זמן הגורן על כולן, דלא ידעת הי מנייהו לאפוקין], ומוציא * [ומונה] עשרה ונוטל מהם אחד, והשאר

אבני חן למסכת בכורות

2. פ"א, הוי"ו מקולקלין דלא חל עליהן קדושה ליקרב, אלא נאכלין בזמון, דאע"ג דבעלמא אס קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב מעשר, והאחד עשר קרב שלמים, כדלקמן, הני מילי היכא דלא טעה אלא מתשיעי ואילך, אבל הכא [דטעה ב] כל המנין (ולמעלה) מתשיעי (ולמטה) דקרא לשמיני בשביעי ולשביעי שש, או לתשיעי שמיני, [אז] לא הוה עשירי ואחד עשר קדושים ליקרב, הואיל וטעה כל כך,

והא דקמיני יצאו שנים כאחת, לא מיירי מתשיעי ועשירי דהא מתשיעי ואילך קמפרש רבא דינא בגמרא, אלא הכא מיירי כגון דטעה בחשבון מתשיעי (ולמעלה) [ולמטה], כגון שיצאו שנים בשמיני וקראן שמיני, אי נמי יצאו שנים בשביעי וקראן שביעי, והא דקמיני לקמן, מנאן למפרע העשירי קדוש, ההוא כדמפרש טעמא, (דמייתי) [דאיחא] לה בזמניא דפרסאי, דקרו לעשרה חדא,

3. ואית דמפרשי, משום הכי מקולקלין, דמיירי כגון דנתכוין למנותן אחד, ובמס' מירות צפ' ב"ש (דף לב) אמרינן גבי מעשר טעונו ולא כוונתו, ולא נהירא, משום דא"כ אפי' קרא (לתשיעי עשירי) [לעשירי תשיעי. רש"י] נמי ליהוי מקולקל בלא יצאו שנים כאחת, ועוד למאן דפליגי ההם דאמר טעונו ואפי' כוונתו, מאי איכא למימר,

4. ובנמוקי ר' מנאסי, דמקולקלין היינו דקדושה חלה עליהן [בדקמיני סיפא, קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי מעשר, ואחד עשר קרא שלמים. ז"ק], ומספקא ליה אמאי נקט לשון מקולקלין, והכי נהירא טפי, ואיכא למימר דפרושי קמפרש במשנה עזמה, מ"ט מקולקלין, משום דקרא לתשיעי עשירי וכו',

*[יצאו שנים בששי או בשביעי, ומנה לשניהם כאחד, נמצא שהתשיעי לחשבונו הוא עשירי לבהמות, והעשירי הוא אחד עשר, ומש"ה הוי מקולקלין מלהקריב וירעו, ולא דמו לקרא לעשרה תשיעי, ולי"א עשירי, דעשירי מעשר, וי"א קרב שלמים, דהתם נפק אחד אחד, וכי מטא ט' קרייה עשירי, ועשירי קרייה תשיעי, וי"א עשירי, מזכיר לכ"ע שהתשיעי תשיעי והעשירי עשירי, ואיהו דשגה וטעה, הלכך קדוש עשירי צמער גמור, ושלפניו ושלחצריו קדושים מגזרת מלך, כדמפ' לקמן, אבל הכא דיצאו שנים בתחלה ביחד, דדמו כחד, ולא מזכיר עשירי שהוא קורא תשיעי דלהוי עשירי, הלכך לא מעשר גמור הוא מאליו, וכדקאמר איהו, נמי לא הוי, הלכך מקולקלים,

ואית דאמרי, להכי לא הוה קדושים גמורים, עשירי מעשר וי"א שלמים, משום דמתכוין הוא, דלא טעה, ואמרי' במס' מיר צפ' ב"ש אומרינן, הקדש טעות הקדש, גבי מעשר טעונו ולא כוונתו,

ולאו מילתא היא, חדא דרב נחמן אמרה ההם ואיתותב, ועד דשמעתא וסוגיא דהכא בגמ', לא מיתוקמא דכתי שפיר,

קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי, שלשתן במקורשין,

התשיעי נאכל במזמו, והעשירי מעשר, ואחד עשר קרב שלמים בגמ' מפיק מקרא, ועושה תמורה, דברי ר' מאיר,

קסבר עשירי מאליו קדוש אע"פ שקראו אחד, ונמצא שהמשעה אחרונים לא יהו פטורים, * [ואע"ג דקרייה חד, והמשעה אחרונים לא הוה להו שום פטור, הלכך אוקמה בשני פתחים],

וּלְיִשְׁנֵי לֵיָּה [דלכך השאר פטורין, דמיירי] (בגורן ומנאן) [בגון דמנאן] זוגות זוגות שנים כאחד, חוג עשירי לא היה רק אחד, ופטורו כולן בזמנין הראוי, דההוא חד בתרא, חזיא להכא ולהכא, * [כגון שמנאן זוגות זוגות, כשיצאו שנים קרנהו חד, ולארכצה קרנהו תרי, וכי מטי לתשיעי נפקי להו [י"ז ו י"ח, והי"ט יצא בעשירי, הלכך כולן פטורים, דכל זוג חוג איכא חד דמפטור בעשירי אחרון, וחד דלא מיפטור] [שהרי אין אלא עשירי אחד], וכיון דאין יודעין הי תשעה חייבין, כולם פטורים, כדקמיני במתני' קפ"א מן המנויין לתוכן כולן פטורין?]

קסבר עשירי למנין בהמות הוא קדוש דלא חליטין אחר פיו, שאומר אחד שנים, אלא אחר בהמות שהוציא, וכיון שהוציא חמש זוגות שהן עשרה בהמות, הוי חד מינייהו קדוש, ואילך כולן דהוציא לאחר כן במאי ליפטרי, הא לא הוי מנין הראוי, * [דמן החמש זוגות ראשונים הוי האחרון קדוש, ואע"ג דהוא קריה חמישי, ותו לא מפטרי תשעה אחרונים, והט' הן חייבים],

א"ר"נ בר יצחק, זכאי אימיה דרב הונא בר סחורה כלומר זכמה אמו של רב הונא בר סחורה, שילדה בן כמותו, * [זכמה אמו לבן חכם כמותו] [ואע"ג דלא הוה חכם כל כך, ויתירין לו הברייטא לרבא. רג], דשני ליה שמעתא בריגלא שידע לתרץ לרבא שמועתו בתוך הדרשא * [שהיו העם מרובין ויצא טבעו],

בשמעתיה ותרצה לו בשיטת שמועתו, דהא דקאמר לעיל מנין הראוי פוטר, והכי קא מתרץ רב הונא הכא, דהא חד, חזי להכא וחזי להכא, * [שעלה צידו מירון ההלכה לפני רביה, כשמעמיה דרביה, [בשני שמיעותיו, א':] בזמנין הראוי, [ב: ועשירי קדוש מאליו]:]

מתני': יצאו שנים כאחת * [זה אצל זה ברוחצ הפתח] [פ' היה מונה בדרכו אחד אחד, ופעם אחת יצאו שנים יחד], מונה אותם שנים (שנים) * [באילו יצאו זה אחר זה],

מנאן אחד [לאותן שנים. רח] תשיעי ועשירי כלומר אותו שקרא הוא תשיעי, דהיינו עשירי, ואותו שקרא הוא עשירי דהיינו אחד עשר במקולקלין עומדים לקבלה,

שהוא סבור על התשיעי שהוא חולין, ועל העשירי שהוא מעשר, ואם עשה כן ולא נמלך צ"ד, הרי הן מקולקלין, כדקמיני סיפא, קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים,

אבני חן למסכת בכורות

עשר עשירי,

*[משום הכי חלה קדושה קצת על הי"א שהוא קורא עשירי, ושניהם מקולקלים, דלעשירי קרי תשיעי ולי"א עשירי, ולא דמי להיכא דנפיק זה אחר זה, וכי מטא תשיעי קרייה עשירי, וכי מטא עשירי קרייה תשיעי, וכי מטא לי"א קרא עשירי, דהתם מוצרי עשירי שהוא עשירי גמור, וקדוש קדושה ליקרב],

אלא למאן דאמר למנין בהמות הוא קדוש, לתשיעי תשיעי קא קרי ליה האי קא קרי ליה לאו דוקא, אלא כלומר אמאי מקולקלים, הא אמרת דמי למנין בהמות הוי ט', * [כלומר כל כמה דקרי לתשיעי אפי' קראו עשירי תשיעי הוי, ולעשירי עשירי הוי], ולעשירי עשירי קא קרי ליה וי' הוי עשירי, דלא חיישין למנין שלו, וכיון דלא חיישין, אחד עשר שהוא קורא עשירי ועשירי שהוא קורא תשיעי אמאי מקולקלין, ליהוי אחד עשר שלמים, ועשירי מעשר, * [אלא אי אמרת למנין בהמות קדוש, ובתר מנינא ידידי לא אוליגן מידי בוגות זוגות אמאי מקולקלין, להוי עשירי לבהמות עשירי גמור והי"א חולין]?

אמר לך רבי יוחנן [שהוא בעל המאמר דפליגי רב מארי ורב כהנא מה בוגות דבריו], כי אמינא אנא, היכי דאיכין לאפוקי זוגות זוגות * [לאפוקינהו הכי, חשיב מנין], [אבל] היכא דנפק מבימלא, לא אמרינן למנין בהמות קדוש [פי' אין כאן מ"ד דבחר מנין בהמות קדוש], אלא בתר מנין שלו נמי אוליגן [ונמצא שאם מנאן אחד הולכין גם אחר מנין שלו, ולכן הוי מקולקלין],

תא שמע, מנאן למפרע שהראשון שינא קרא עשרה, והי' תשעה, והג' שמנה, וכן כולם עד אחד, * [שקרא לראשון עשירי ולשני תשיעי, וכן עד עשרה, ונמצא שקרא לעשירי אחד] עשירי שבמנין העשר שבמנין שקרא אחד הוא קדוש,

בשלמא למאן דאמר, למנין בהמות הוא קדוש שפיר, אלא למ"ד למנין שלו הוא קדוש, עשירי חד קרי ליה?

אמר רבא, הואיל ואיתיה במנינא פרסאה, דקרו לעשרה חד:

דף ס' ע"ב

[שנינו במשנתנו] קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי: ת"ר, מנין שאם קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי, ששלשתן מקודשין, ת"ל ויקרא בו וכל מעשר בקר וצאן, כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קדש משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין, ולא קראו עשירי,

א"ר יהודה [בא להלוק על ר"ב דאמר שי"א עושה תמורה, שהרי י"א עצמה הוא תמורה], וכי יש תמורה עושה תמורה לאחד עשר שקראו עשירי היינו תמורת מעשר, ובמס' תמורה (דף יג) גמרינן דלין תמורה עושה תמורה, משום דכתיב תמורתו, ולא תמורת תמורתו, * [סבר ר' יהודה דהאי י"א הוי תמורה, דהאי דקרייה עשירי, כמאן דאמר [פי' כאילו אמר] זה יהא תחת העשירי דמי, ואין תמורה עושה תמורה, דכתי' והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, ולא תמורת תמורתו, כפי"ק דתמורה [יב:]],

אמרו [לו] משום ר"מ [להביא ראיה ד"א אינה תמורה], אילו היה תמורה אומד אחד עשר לא היה קרב תמורת מעשר אינה קריבה, כדגמרינן במס' תמורה (דף ה) [מעשר העברה העברה מצבור [כל אשר יעבור תחת השבט, והעברת כל בבור], וצבור דרשין הס קריצין ואין תמורתו קריבה], אלא דהאי מדקרב שלמים, הקדש ראשון משצין ליה, ולכן עושה תמורה כדין שלמים אחרים,

* [אמרו משום ר"מ אינו תמורה, שאם היה תמורה לא היה קרב תמורת מעשר אינה קריבה במס' תמורה כפי"פ אלו קדשים [כא]. דכתיב [צמדנר יח יז] אֵין קָבוֹר־שׁוֹר אִין קָבוֹר־רֶקֶשׁ אִין קָבוֹר־רֶקֶשׁ לֹא תִפְקֶה (כי) קָדֵשׁ הֵם, הם קדשים ולא תמורתם, וצבור כמי וילפי' מיניה [מעשר מבכור העברה העברה],

קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי עשירי, ולאחד עשר עשירי, אין אחד עשר מקודש,

זה הכלל, כל שלא נעקר שם עשירי ממנו מן הי' עגמו, אין אחד עשר מקודש:

נב: אמר ר' יוחנן, מנאן זוגות זוגות * [לשנים מנה אחד], קינמרון קינמרון למאות, שמנה כל מאה ומאה צידד, * [שהיה מונה עד מאה וקורא אחד, והדר מונה מאה וקורא שנים, וכן עד אלף], עשירי למנינו הוא קדוש,

[למנינו מאי] [מאי למנינו]?

רב מארי אמר, למנין שלו הוא קדוש מנין י' שהוא מונה, שלמחר שָׁנָה ט' מאות, הוי הק' עשירית קדוש, * [לזוגות זוגות קדושים שנים העשיריים, ולקונטרסים קדושים מאה העשיריים], רב כהנא אמר, למנין בהמות הוא קדוש דלא אוליגן בתר מנין שלו, אלא כשמנה ה' זוגות בהמות שהן י' בהמות הוי מיד מעשר [האחרון בוג החמישי, ולא אוליגין] בתר מנינו * [לזוגות זוגות קדוש אחרון שבזוג החמישי, ולקונטרסים קדושים אותם היוצאים בפחם עשיריים, כגון בכל מאה ומאה קדושים עשרה, ואם מכרן הרי טוב, ואם לאו ירענו],

תנן [שנינו במשנתנו], יצאו שנים כאחת, מונה אותן שנים שנים, מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין,

בשלמא למאן דאמר למנין שלו * [חלה הקדושה] הוא קדוש, משום הכי הוי תשיעי ועשירי מקולקלין, (ולעשירי) [דלעשירי] קא קרי ליה תשיעי [ואנו הולכין אחר דבר פיו], ולאחד

אבני חן למסכת בכורות

יכול שאני מרבה, אף שמיני 8 ושנים עשר 12 אם קראם עשירי,

אמרת, הואיל והוא קדוש, וטעותו מתקדשת, מה הוא העשירי גמור אינו מקודש אלא בסמוך לו, שאין לך סמוך בו יותר מגופו, *כלומר העשירי עצמו סמוך אלל גופו], אף טעותו מה שהוא טעה וקרא עשירי אינה מתקדשת אינו מקודש אלא בסמוך אלל *כ(טעם בזה) שטעותו לא שם סמוך למעשר גמור, כגון תשיעי ואחד עשר שהן סמוכין לו, זה מלפניו וזה מלאחריו,

והתניא, מה הוא מיוחד שהעשירי אינו אלא אחד אף טעותו מיוחדת שם טעה בתשיעי ובאחד עשר, לא היו שנים מקודשין, אלא אחד מהם, והיכי אמרת דכולהו [ששלתן] מקודשים, *שאין שנים קדושים על ידי טעות, ואת אמרת תשיעי וי"א קדושים?

תאני תנא קמיה דר' יוחנן, הא מני [שהעשירי אינו אלא אחד] ר' אלעזר ב"ר שמעון היא,

דתניא ר' אלעזר ב"ר שמעון אומר, לעולם אין אחד עשר קדוש, עד שישתק בתשיעי שאלו קראו עשירי, לא ליהוי אחד עשר קדוש, משום דשני טעיות של מעשר אחד אינן קדושים, דטעותו מיוחדת כהוא עצמו, *שלא ידבר כלל, שם קראו תשיעי, מו לא היו טעות אם קרא לעשירי תשיעי, אלא כמאן דקרייה עשירי, ומו לא מקדיש י"א בעשירי, דמרי זמני תשיעי היו טעותא, ולאו מידי הוא, וכ"ש כי קרא לתשיעי תשיעי ולעשירי [עשירין] דאין י"א קדוש דהא לא נעקר שם עשירי ממנו כדאמרן, ואי קרייה לתשיעי עשירי היו קדוש תשיעי מו לא מקדיש י"א [ולכן צריך שישהוקף], ויקרא לעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי,

וטעמא דרבי אלעזר הכי הו, משום ד סבר לה כרבי יהודה, דאמר דממני טעות מעשר, תמורה הוי דקאמר וכי יש תמורה [פ' קורא לטעות "תמורה"] עושה תמורה, *וכיון דעצדיה עשירי לתשיעי, מו לא עבד ליי"א תמורה,

וסבר לה כאבוב (ו) [כז]ר"ש אבוב דר' אלעזר [ד?]אמר דאמר כפ' ראשון דתמורה (דף ט) ד אין מימר חוזר ומימר אין ממירין וחוזרין וממירין, דלאחר שהמירו על הבהמה פעם אחת, אינה תופסת עוד תמורה פעם אחרת, והכא נמי אין שתי טעיות למעשר, *בזאתה בהמה עצמה, כפ"ק דתמורה אמרה ר' יוחנן אליבא דר"ש, ותניא כוותיה,

אמר רבא, יצאו שנים בתשיעי כשהיה תשיעי ראוי לנאח, קראן תשיעי, עשירי וחולין דאח מהן הוי תשיעי, ואחד מעשר, אע"ג דקראו תשיעי מעורבין זה בזה *דאח הוי חולין דתשיעי הוא, ותשיעי קרי ליה, ואידך הוי עשירי גמור, ואין נאכלין אלא במומן, והגוזז והעובד אחד מהן אינו סופג את הארבעים, דשמא חולין הוא,

עשירי מאליו קדוש, (ל)תשיעי תשיעי קא קרי ליה, *ולא ידעין הי חולין הי מעשר, הלכך ירעו והגוזז והעובד בזה אינו לוקה, דאימא בשל חולין עבד,

[יצאו שנים בתשיעי ו] קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבין זה בזה *ובשניהן יש קדושה, דאח הוי תשיעי וקרייה עשירי, וקדוש ליאכל במומו כדרכין לעיל מוכל מעשר, והעשירי מעשר גמור, ומדלא ידעין הי מנייהו מעשר, ירעו והגוזז והעובד בזה לוקה, דשניהם קדושים], ב"מ עשירי קא קרי להו לתרויהו,

יצאו שנים בעשירי, וקראן עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה כלומר מעשר גמור, ואחד עשר קדוש הוין מעורבין ביחד, ומשום דאח עשר שהוא קדוש קרב שלמים, לכך יקרב שניהם ויאכלו כחומר קדוש שבהן, דטעוין שתי מתנות, והרמת חזה ושוק כמו שלמים, *בשניהם קדושים, דהא ליי"א קרא עשירי, ואע"ג דלא נעקר שם עשירי ממנו, קדוש י"א הואיל ובבת אחת נקראו, ולקמן פליגי, איכא מ"ד יקרב, ואיכא מ"ד ירעו, ואיכא מ"ד ימותו],

קראן אחד עשר, עשירי וחולין מעורבין זה בזה *דעשירי קדוש, וי"א קרייה],

*הא יצאו שנים בעשירי [וקראן עשירין] הא תו למה לי, היינו הך כיון דאשמעינן דיצאו שניהם בתשיעי וקראן עשירי, ממילא ידענא, דכי הויא דינא איכא, ביצאו שניהם בעשירי, *היינו רישא, יצאו שנים בתשיעי וקראן תשיעי, עשירי וחולין מעורבין הוי [בן שנינו ברישא, ודין זה דומה לדין], כיצאו שנים בעשירי וקראן י"א, והיכא דקראן עשירי הוי נמי כיצאו שנים בעשירי, וקראן עשירי, דהא בין רישא בין סיפא דמי, דבתרויהו נפק חד חולין ומד עשירין?

הא קמ"ל *סיפא], דכל בת אחת, תרויהו קא קדשי *ואפי"י [א], ואע"ג דלא נעקר שם עשירי הימנו *דהא מרישא לא שמעי, שהרי תשיעי קדוש בלא עקירת עשירי, אבל יצאו שנים בעשירי, ה"א דלא קדוש י"א, אפי" קראו עשירי, משום די"א בעי עקירת שם מעשירין],

יתיב רב כהנא, וקאמר ליה להא שמעתא *ויצאו שנים בעשירי וקראו עשירי דשניהם קדושים] אמר ליה רב אשי לרב כהנא, והלא לא נעקר שם עשירי הימנו, ותנן זה הכלל, כל זמן שלא נעקר שם עשירי הימנו, אין אחד עשר מקודש?

הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת דקרא שם עשירי, לעשירי ולאחד עשר כז"א, אע"ג דלא נעקרה, דהא לעשירי נמי קרא עשירי, תרויהו קא קדשי,

בזה אחר זה, בהדיא קתני לה, קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי, ולאחד עשר עשירי, אין אחד עשר מקודש, זה

אבני חן למסכת בכורות

הכלל לאיתווי מאי, לאו לאיתווי בבת אחת?

לא לאיתווי יצא עשירי ולא דבר דלא חשיבא עקירה צדק שחיקה אלא"כ עקרו בפירוש וקראו תשיע, * [וקרא ל"א עשירי דודאי לא קדוש] דהא לא נעקר שם עשירי הימנו * [וצת אחת לא הו דנימא מגו דחיל [א?] א' חיל נמי אהידך],

דאי לא תימא הכי דצנ"א קדוש, ולרב אשי דקפידן לרב כהנא "והלא לא נעקר וכו'" לא הוה שמיע ליה מה דתרינגא לעיל הא קמ"ל דצנ"א כו, * [דצנת אחת תרווייהו קדש],

הא דתניא, יצאו שנים בעשירי, ולא קדם אחד מהן את חבירו * [דאי קדם, הוה הקודם עשירי, והי"א חולין, דלא נעקר שם העשירי, והו עשירי וחולין מעורבין אס אינס מכירין], וקראן עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה, והלא לא נעקר שם עשירי הימנו, אלא לאו משום דאמרין, כל בבת אחת, תרווייהו קא קדשי,

אי משום הא לא איריא, הכא במאי עסקין דקמי עשירי ואחד עשר מעורבין, דחשיבין ליה לאחד עשר מקודש, אע"ג דקרא לעשירי עשירי כגון דקדים חד מינייהו ואפיק לרישיה [וצ"ע דבתוס' תמורה כו ד"ה אמר כתבו דלא חל שם מועשר עד שיצא רובו מפתח? וי"ל נהי דקדושת מעשר לא חל אבל עכ"פ קריאת אחד עשר חל עליו לעקור עשירי אף בטרם שיצא רובו. מל תורה],

וקרייה אחד עשר דהשתא נעקר שם עשירי ממנו, שלא קראו עשירי אלא אחד עשר, ולהכי אע"ג דהדר קרא אתרווייהו עשירי, קדוש האחד עשר, אצל היכא דמתחלה קריניהו עשירי, אע"ג דצנת אחת, לא הו אחד עשר קדוש, ולהכי מוקמינן כגון דקרייה אחד עשר, דאי קרייה תשיע, לא אינטריך למימני, דהא ודאי עקירה הו, אצל באחד עשר פליג רבי, ואמר דלא הו עקירה, כדלקמן, ואינטריך לאשמעין דהו עקירה, * [דאיכא עקירה, ומיהו עשירי גמור הו עשירי, דעשירי קדוש מאליו],

והדר איערוב [טלה זה שקרא לו י"א אם טלה אחר], ונפוק בהדדי, וקריניהו עשירי * [ואין ידוע איזה מהם היה קודם, דלהו איזה עשירי, והאי ליקרב שלמים כדן י"א, הלכך מעורבין הו, ודינן מפורש לקמן דפליגי ביה], דהא נעקר שם עשירי הימנו,

והא לא קדם קתני? מאי לא קדם [לא קדם ויצא, אלא הוציא ראשו והחזירה] דהדר איערוב [ולאחר שנתערבו יצא הטלה שנתערב עם תערובת שלו] * [ויאלא כחמת, ורבותא קמ"ל, דאע"ג דקרייה לעשירי נמי עשירי, קדוש י"א, הואיל ומעיקרא מיהת איעקר שם עשירי],

ובכמאן מתרצינן, דמה שקורא אחד עשר חשיבא עקירה, * [הא דקחשיב עקירה בעשירי, כי קרייה י"א] דלא כרבי * [לקמן, ואי קשיא לוקמה כגון דקרייה להוהא דקדים דאפיק רישיה תשיע, דלד"ה הו עקירה, הא לא קשיא דהואיל

וקרייה לתשיעי תשיעי מו לא הוה עקקיהאי קרייה לעשירי תשיעי דתרי יומי תשיעי לאו כלום הוא], דאי רבי, האמר אחד עשר לא הו עקירה?

אפי' תימא רבי, כי אמר רבי, היכא דאית ליה בהמות טובא לעשר, דהשתא כי מנה עשרה ראשונים, וקרא העשירי אחד עשר, איכא למימר דבהכי לא נעקר שם עשירי ממנו * [היכא דאית ליה אחתי בהמות טובא לעשורין דאמרין חד עישורא קאמר, דמאי אחד עשר דקאמר חד עישורא קאמר, כלו' זה עשור ראשון] * [דאמרין האי דקרייה אחד עשר, חד עשורא קאמר, כלומר הרי א' מן המעשרות שאפרש מדין זה, ועשירי קרייה],

הכא דלית ליה בהמות טפי * [דמו למה לי למימר הרי מעשר א', הלא אין כאן עשירו שני, אלא ודאי י"א קרייה],

מאי רבי? דתניא קרא לעשירי אחד עשר, ולאחד עשר עשירי, אין אחד עשר קדוש, דברי רבי, ר' יוסי בר' יהודה אומר אחד עשר קדוש, כלל אמר רבי, כל זמן שלא נעקר שם עשירי הימנו, אין אחד עשר קדוש,

[ומקשים על רבי] [והלא נעקר * [תלמודא קא פריך לה?]

אמר רבא, הכא במאי עסקין, כגון דאית ליה בהמות טובא, דאמרין חד עישורא קאמר, מאחד עשר או י"ג או י"ד או ט"ו ליכא למימר הכי, שאין מנהגו של עולם לומר זה עשור אחד, אלא אם כן יודע שיהו לו עשוריות הרבה, הלכך אמרין דאחד עשר ממש קאמר, ועקר שם עשירי ממנו,

היינו כגון אמר מר יצאו שנים בעשירי ואשמעתא דרבא קמהדר, דקאמר לעיל, יאלא שנים בעשירי, קראן עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה, והשתא קא פריש תנא חדא דהנהו שנים שמעורבין ירעו עד שיתאבדו, * [ויאכלו בזמון], ותנא חדא (יקריבו) [יקרבו] * [שניהם שלמים, דשלמים טעונים סמיכה, וגסרים, ותופת חוה ושוק כדמפרש בזמנות, ומעשר לא, הלכך אי קרבי תרווייהו מעשר, אשתכח דגרע ל"א דהוה דיניה ליקרב שלמים, וליתן חוה ושוק לכהן, דכיון דלא ידע הי מינייהו הו י"א, קרבי תרווייהו שלמים], ותניא אידך ימותו?

לא קשיא [לפי רש"י משמע שאין כאן קושיא ותירוק, ואולי צריך למחוק את "לא קשיא"], הא דתנא ירעו, רבנן היא, דאמרי אין מביאין קדשים לבית הפסול @ שאילו היו קריבים, צריך לאוכלן כחומר שזהם, דצריך להרים מהם חוה ושוק, וליתן לכהנים, ומתוך שהכהנים מועטין הן, [ו]אין נאכל אלא לכהנים, שמא לא יהו מצוין אוכלין לאותן חוה ושוק, ויפסלו צלינה לאחד שני ימים וילנה אחד, והשתא מציא אחד מהם שהוא מעשר לבית הפסול, דהא "מעשר ודאי" אינו צריך הרמת חוה ושוק לכהנים, אלא הכל נאכל לכל אדם, ומצוין לו אוכלין הרבה, ולא יתני לעולם ליד פסול לינה [פי' שעל פי רוב לא יבא לידו לינה ע"י שלא יהיו די אוכלין].

בזמ' וצחים פ' כל הוצאים שנמערבו (דף עה), גמרי' פלוגתא דר"ש ורבנן, דתנן

אבני חן למסכת בכורות

ידעין דלעיל איירי צבקר, ל"א ה"א דהצקרי, לרבות אחד עשר לשלמים * [אם קראו עשירי],

יכול שאני מרבה אף התשיעי,

אמרת וכי הקדש לפניו [לפני] שהוא עזמו קדוש מקדש * [הקדש המתפס אחד בתמורה, לפניו מקדש, קודם שהוא עזמו קדוש], או לאחריו מקדש * [לאחר שהוא עזמו קדוש], הוי אומר לאחריו מקדש מסתברא דאינו עושה תמורה, אלא לאחר שהוא קדוש, * [ולא לפניו, וטעות מעשר תמורה היא, הלכך עשירי שעדין עזמו לא קדש, היאך עושה את המשיעי קדוש גמור ליקרב, והך ברייתא בת"כ],

סתם סיפרא מני רבי יהודה * [צסנהדרין צפ' אלו הן הנמנקים], וקתני מן הבקר, לרבות אחד עשר לשלמים?

אלא תרגמה ר' שמעון ברבי אבא קמיה דר' יוחנן להא דקמי ימותו, במעשר בזמן הזה * [דאין ראוי להקריב] עסקינן דלא ס"ל הא דרב הונא, דאמר בריש פירקין, דהאידנא לא נהוג מעשר גזירה משום לקוח וימוש, ולהכי אין מניחין אותו לרעות, עד שיפול צו מוס, [בריש פירקין מסקינן אינו נוהג בזמן הזה משום תקלה, וכו"מ אם עישר, חל עליו שם מעשר. תוס'].

ומשום תקלה דלמא אדעיז והכי אמי צהו לדי תקלה, לדי גיזה ועבודה, או אמי לשותטן בלא מוס, הלכך כונסן לכיפה וימוחו שם מאליהם, * [דלא לימי למיכליה בלא מוס, [להכי?] לא אמרינן דירעו אלא וימוחו],

אי הכי מאי איריא תרי כי ילאו שנים צעשירי וקראן עשירי אפילו חד נמי?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא חד, (דלית ליה) [דלא נפיש] פסידא, אבל תרי, כיון דנפיש פסידא, לישחינהו * [לשחינהו. ישליכס לרעה על דנפיל צהו מומא] עד דניפול בהו מומא וליכלינהו, קמ"ל,

איתמר, האומר לשלוחו צא ועשר עלי [מעשר בהמה], רב פפי משמיה דרבא אמר, קרא לתשיעי עשירי * [קרא השליח למשיעי עשירי שם] קדוש * [דהא לא אפשריה מידי שהרי צמומו יאלכנו],

ולאחד עשר עשירי, אינו קדוש דכיון דשלמים הוא מפסידו חזה ושוק, דמטי לחלק כהנים, ומני א"ל להפסידני לא שותיך שליט, * [ל"א עשירי אינו קדוש, דאפשריה אימורין חזה ושוק דצעי לאקרוציהו, הלכך א"ל לא לעוותי שדרתיך, ולדעת כן לא שלוחי אמה],

ורב פפא אמר, אפילו קרא לתשיעי עשירי אינו קדוש, דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והיינו עיות, שזריך לו

אשם שנחערב בשלמים, ר"ש אומר שניהם ישחטו בצפון, ויאכל כחמור שבהן, אמרו לו אין מציאים קדשים לצית הפסול,

* [רבנן דפליגי עליה דר"ש, דאמרי אין מציאין קדשים לצית הפסול לשרפה שלא כדין, והכא כי קרב המעשר שלמים, ויהיב תרי זימני חזה ושוק לכהן, ואינו נאכל אלא לכהנים, ושמה לא ימלאו כהנים הרבה לאכול, ולא יאכלו לשני ימים ולילה א', ושרפוס משום נותר, ופולגתא דר"ש צפ' כל הזבחים, דקמי אשם שנחערב בשלמים, ר"ש אומר שניהם ישחטו בצפון, ויאכלו כחמור שבהם, והיינו ליום ולילה כדין אשם, א"ל אין מציאין קדשים לצית הפסול, שמה לא יאכלו ליום ולילה ושרפס שלא כדין, דהא שלמים נאכלין לשני ימים ולילה א'],

דף ס"א ע"א

והא (דתאני) [דתני] יקריבו, רבי שמעון היא דאמר מביאין קדשים לבית הפסול,

והא דתני ימותו, ר' יהודה היא, דאמר טעות מעשר תמורה הויא, [ו]קסבר ר' יהודה (תמורת) [טעות. מראה כהן] מעשר אינה קריבה אלא מתה,

וקסבר ר' יהודה תמורת מעשר מתה [בתמורת הטאת. רג], והתנן אמרו [לו] משום ר"מ * [לר' יהודה], אילו היה תמורה לא היה קרב, מכלל דרבי יהודה סבר קרב * [נ"א שלמים, דאי לא מאי מהדר ליה],

וכי תימא ר"מ למאי דסבירא ליה קאמר דה"ק, לדידי דס"ל דתמורת מעשר אינה קריבה, לאו תמורה היא, דאילו היה תמורה לא היה קרב, * [דה"ק לדידיה דס"ל דקרב שלמים, מש"ה עמיד תמורה, דלאו תמורה היא, דאילו היה תמורה לא היה קרב],

והתניא, אין בין אחד עשר שקראו מעשר לשלמים דעלמא אלא שוה עושה קדושה תמורתו ליקרב שהשלמים עושים תמורה, ותמורתן קריבה, * [דשלמים עושין צהמה אחרת קדושה ליקרב, אם המירה צהם],

וזה אצל אחד עשר אין עושה קדושה תמורה * [צהמה אחרת] ליקרב, דברי ר' יהודה דסבר ר' יהודה * [כי טעמיה], דטעות מעשר היא תמורה, ואין תמורה עושה תמורה, והאי ליקרב צהמה, לא נקט אלא משום דיוקא, הא איהו גופיה קרב שלמים,

קדוש ליקרב הוא דלא (הוא) עבד, הא איהו גופיה קריב,

ועוד, דתניא [בבריייתא], ויקרא ג א' אס' צמ שלמים קרעו א' א' מן הקרב וגו' הוא מקריב אס' קרב אס' קרב תמים יקריבו לפני ה' * [גבי שלמים כמיב צווקא, וקרא יתירה הוא דכמיב למטה ואם מן האין קרעו ממילא

אבני חן למסכת בכורות

להממין עד שמומם, ועוד שאסור לגזזה ולעצוד בה,

ומאי שנא מהא דתנן, האומר לשלוחו צא ותרומ, תורם כדעת בעל הבית * [כפי שהשליח יודע דעת בעל הבית, אם עינו יפה מורס א' מארבעים, ואם עינו רעה מורס א' מששים לתרומה גדולה, שכן שיערו חכמים],

אם אינו יודע דעתו של בעל הבית, תורם בבינונית אחד מנ', פחת עשרה שטרס אחת מארבעים צעין יפה או הוסיף עשרה * [או הוסיף שטרס א' מס'] תרומתו תרומה * [ואמאי לימא להי כי פחת עשרה, והפסידו, לא לעוותי שדדתיך ע"כ]?

אמרי התם [בהאומר לשלוחו צא ותרומ], כיון דאיכא דתרים בעין יפה, ואיכא דתרים בעין רעה, אמר [ליה] להכי אמדתך שאמדתי בדעתי, שכן היה רצונך לתרום כמה שתרמתי,

הכא [האומר צא ועשר עלי] טעותא היא [פ' שאין במעשר אלא חיוב אחד לתת את העשירי למעשר, ורק אם טעה יש דין של תשיעי ואחד עשר], אמר [ליה] לא איבעי לך למויטעי הלכך לא כלום הוא אותו טעות:

תם וגשלם ותודה ושבח לאל בורא עולם,
סיימתי המסכת ברבים, שב"ק י"ט טבת תשע"ב,

מספר הראשון על צד הדף הוא השורה שבו נמצא הסימן, מספר השני בסוגריים הוא מספר השורות בכל הדף, דף ב' של מסכת זו הוא דף ה' 2451 מתוך 2711 דפי הש"ס, וקודם לימוד דף הראשון יש עדיין 261 דפים לסיום הש"ס	
הלוקח עובר חמורו של עובד כוכבים	ב 2 [2451 30]
המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים קונסין אותו עד עשרה בדמיה	ג 43 [51]
למה נקוד על אהרן שבחומש הפקודים שלא היה באותו מנין	ד 29 [34]
אמר ר' אלעזר ר' יוחנן חזאי בחילמא דמילתא מעליתא אמינא אמר קרא לי יהיו בהוייתן יהו	ה 4 [50]
ורבנן וי"ו הדר ערביה,	ו 17 [53]
למימרא דרבי אליעזר סבר זה וזה גורם מותר ור' יהושע סבר זה וזה גורם אסור	ז 37 [52]
נחש לשבע שנים, ולאותו רשע לא מצינו חבר	ח 41 [48]
כי מטי לבי בליעי, מלא כוזא דמיא מבי בליעי,	ט 1 [38]
דתניא ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה,	י 5 [37]
הרי אמרו עין יפה בסלע, עין רעה בשקל, בינונית ברגיא	יא 7 [53]
אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, לא בשחוטה, ולא בטריפה, ולא בכלאים, ולא בכוי	יב 1 [50] 2461 עוד 250 דף
הגאולה באדון הוא קודם לכל אדם, שנאמר ואם לא יגאל ונמכר בערכך	יג 17 [55]

אבני חן למסכת בכורות

כח 39 [52]	מי שאינו מומחה ורואה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו
כט 12 [34]	הנוטל שכרו לדון דיניו בטילין
ל 34 [39]	דההוא דהוה קרי ליה לחבריה דיירא בר דיירתא א"ל תיתי לי דלא אכלי פירות שביעית כוותך
לא 22 [37]	כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו ורואה את קדשיו ואת מעשרותיו ונשאל על טהרותיו
לב 9 [50]	איבעיא להו מהו להבליעו בעצמות
לג 28 [43]	אין מרגילין ביום טוב,
לד 2 [29]	מנין שלא יביא דבילה ובצק ויניחנה על האוון כדי שיבא כלב ויאכלנה,
לה 4 [47]	מעשה בזכר של רחלים זקן, ושערו מדולדל, וראהו קסטור אחד, ואמר מה טיבו של זה
לו 44 [53]	והיה ר"ג (עומד) [יושב] ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שריננו כל העם
לז 15 [56]	השוחט את הבכור [ומכרו] ונודע שלא הראהו מה שאכלו אכלו ויחזיר להם [את] הדמים
לח 34 [41]	אי הכי [כלי] חרס נמי? אין מדרס בכלי חרס
לט 21 [50]	ניקבו חוטמין זה לתוך זה מבחוץ הרי זה מום
מ 38 [51]	שגלגל עינו עגול כשל אדם ופיו דומה כשל חזיר ושניטל רוב המדבר [של לשונו]
מא 2 [46]	על אלו מומין שוחטין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן

יד 1 [24]	כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו חייבין בבכורה ובמתנות
טו 13 [48]	דתנו רבנן, צבי, מה צבי פטור מן הבכורה, אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה
טז 2 [47]	אמר מר אין נפדין תמימין, ואין מתפיסין לכל זבח שירצה,
יז 18 [42]	דר' מאיר סבר חוששין לזרע האב
יח 49 [51]	דאי מחייבת ליה במתנות אתי ליה לידי גיזה ועבודה, ע"ב: אקנויי קא מקני ליה מקום בחצירו. ואפי' בלא קנין קא קני דגמר ומשעבד ליה חצירו. תוס'
יט 5 [24]	שניהן אינן בכור, הראשון מפני שאינו פטר רחם, והשני מפני שקדמו אחר
כ 3 [39]	כי אזלי רבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה לא,
כא 12 [16]	דכולי עלמא אינה יולדת למקוטעין, והכא במקצת היום ככולו קמיפלגי
כב 1 [42]	[אמאי תקבר] כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה,
כג 29 [30]	הניחא לבר פדא דאמר טומאה חמורה עד לגר וטומאה קלה על לכלב
כד 13 [51]	ואסור באכילה, עד יבא ויורה צדק לכם,
כה 14 [49]	התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלש חטאות
כו 44 [45]	דבכור ומעשר נמי דכיון דלאו לכפרה אתו משהו להו
כז 3 [31]	ישראל שהפריש תרומה מכריו ומצאו ישראל אחר ואמר לו הא לך סלע זה ותנהו לבן בתי כהן מותר,

אבני חן למסכת בכורות

נו 28 [32]	מה בכור קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זהמו אף מחוסר זמן קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו
נז 36 [44]	והאי מעשר הואיל ולא פסיל ביה מומא דכתיב לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו דבר ערוה ועבודה זרה נמי לא פסיל ביה
נח 37 [49]	בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה
נט 1 [24]	אף תרומת מעשר נטלת באומד ובמחשבה
ס 30 [30]	הואיל ואיתיה במנינא פרסא דקרו לעשרה חד
סא 16 [36] 2510	סתם סיפרא מני רבי יהודה
סיום	כיון דאיכא דתרים בעין יפה ואיכא דתרים בעין רעה, אמר [ליה] להכי אמדתיך, הכא טעותא היא, אמר [ליה] לא איבעי לך למיטעי.

מב 11 [35]	הנעבד והמוקצה והאתנן והמחיר וטומטום ואנדרוגינוס כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה
מג 51 [54]	שכן הן עצמן קריבין לגבי מזבח
מד 28 [51]	כל זוגא דלא שוי להדדי זגדום קרי ליה
מה 33 [50]	עבדו רבנן היכירא כי היכי דלא לישרפו עלייהו תרומה וקדשים
מו 5 [32]	כי ההוא (ד)מקרי דרדקי [ד]אדריה רב אחא דקא פשע בינוקי, ואהדריה רבינא דלא אשכח דהוה דייק כוותיה
מז 42 [57]	ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד, אלא אפילו למאן דאמר מזהמין את הולד, לוי פסול מיקרי
מח 27 [28]	דאמר רב אסי האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות
מט 2 [35]	לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי, הי"מ היכא דכפריה, אבל היכא דלא כפריה כתבינן
נ 26 [34]	ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים
נא 8 [47]	תנא חוץ מן השקלים ומעשר והראיון
נב 1 [18]	ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן
נג 1 [36]	מעשר בהמה, נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשים, מעשר בהמה צין חס צין בעל מוס דנעלים הוא, דלא אשכחן קרא דליחציה לכהן
נד 12 [17]	ושני מינין בעלמא מנלן? הני דרבנן נינהו וכל דתקינן רבנן כעין דאורייתא תקינו
נה 52 [52]	כל הנהרות למנה משלש נהרות וגי נהרות למטה מפרת,

אבני חן על מסכת ערכין

עד 5	5	3	.60
עד 20	20	10	.50
עד 60	50	30	.60
60 ולמעלה	15	20	.3333

באתר זה יש כ"י של רש"י על מסכת זו וגם על עוד כמה מסכתות

<http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/rashi/images/19.jpg>

יש ללמוד ממצות ערכין שלכל איש ישראל יש ערך שוה, ואין אחד שוה יותר מחבירו,

רמב"ם הלכות ערכין וחרמין פ"א הל' י': והערכים כולן והדמים, הכל סתמן לברק הבית, ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדיק הבית,

דף ב' ע"א

מהני: ערך כתוב צפרשה, (נדר דמי עלי ושמם אותו כעצד הנמכר בשוק) # [דיבור זה הוא מדברי התוס', וכן להלן יש מדברי הרש"י בתוס'] **הכל מעריכין** [פ' משלמין את הערך] אם אמר על אחד, ערך פלוני עלי, נותן ערך אותו פלוני כפי שניו, שְׁעָעֶךְ נותן לפי השנים הכתוב צפ' ערכין, ואחר שנות הנערכים הולכים, ו**נערכין** [לפי ערך שלהם בתורה משתלם הערך] אם אמר ערכי עלי, או אם אמר אחר עליו, ערך פלוני עלי, [בנידר ובנדרים הזכיר כינויים, שלא להזכיר שם שמם לבטלה, כדאיתא התם, ובכאן לא חשש להזכיר, שלא היו מזכירין שם שמם על הערכין. תוס'].

נודרין דמי פלוני עלי [ושמין אותו כעצד הנמכר בשוק], ו**נידריין** דמי עלי, או אם אמר אחר עליו, דמי פלוני עלי [הנודר נמי דנודר ואומר דמי פלוני עלי, אין לו קצבה, אלא שמין אותו כעבד הנמכר בשוק, ונותן דמיו. רג'].

כהנים ליום וישראלים, נשים ועבדים [גם עבד כנעני. אע"ג דגבי מצות יש לו דין אשה לפי ערך וזכר הוא נערך, דלא אישתמיט תנא דלימא אם היה נערך כאשה. תוס'] ומשלמין לאחר זמן כשנמגשה האשה או שנמחרר העבד [אי נמי כגון שנתנו להם ע"מ שאין לרב או לבעל רשות בהם, ואפילו אין להם [פ'] ואם אין להם מומן, וגם לא ניתן להם ע"מ שאין לרב וכו'], כותבין עליהם מיד וכו'. תוס'].

טומטום ואנדרוגינום, נודרין ונידריין שהי יש להם דמים ומעריכין את אחריהם, אם אמרו ערך פלוני עלי, נותנין ערך אותו פלוני אבל לא נערכין אם אמר ערכי עלי, או אם אמר אחר עליהם ערך פלוני עלי, לא אמר כלום, שאינו נערך שאין להם ערך אלא הזכר ודאי, ונקבה ודאית שזכר ונקבה אמורים צפרשה,

חרש [משמע דאית ליה דמים לחרש, והא דאמר פרק החובל חרשו נותן לו דמי כולו? בחרש שאינו יכול להתרפאות, אי נמי פירש ר"ת דחרש בידי שמים אית ליה דמים. תוס', והראשונים בב"ק תירצו עוד דכאן איירינן בשיש לו אומנות ובכח"ג יש לו דמים. הערות] **שומה וקטן, נידרין ונערכין, אבל לא נודרין ולא מעריכין, מפני שאין בהם דעת** [דבעינן איש שיודע להפלות לשם מי הוא מעריך או נודר. רג']:

נכ: **הכל מעריכין לאתויי מאי? לאתויי מופלא סמוך לאיש** כן י"צ שנה ויום אחד, שהוא סמוך לאיש, ואינו איש עד (שיצא שמי שערות) [י"ג ויום אחד. תוס'], ומופלא קרי ליה על שם שצדקין אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש, כדקמני צפ' יוצא דופן במסכת נדה

התוס' על מסכת זו הוא תוספות איברא [Evreux] (איוורא): 'שיבה חשובה כמה במאה ה"ג בעיר איברא שבנורמדיה של צרפת. עמדה בראשה האחים ר' שמואל, ר' משה ור' יצחק. הצטיינה בחסידותה, ברוח חסידות אשכנז. בה למד רבינו יונה, והביא את רוחה לספרד. שיטת לימודם, כמו שיטת הלימוד באשכנז, היא לימוד הפשט של כל סוגיה במקומה, בלי לעמת אותה עם סוגיות אחרות, ולשנות עקב כך את משמעותה המקורית. החיבור "שיטה" המצוטט ע"י ר' בצלאל אשכנזי ב"שיטה מקובצת" הוא היצירה שלהם.

לפי אורבך ["בעלי התוספות" פרק יג], התוספות של הרפ"ם המבוססות על תוספות איברא: קידושין, ערכין, תמורה.

במסכת ערכין יש 6 פעמים "תיקו",

במסכת ערכין יש 75 פעמים ציונים לפסוקים בויקרא כו ו 60 פעמים לויקרא כה, ורוב הציונים לויקרא כה הם בסוף המסכת,

מחזור יב

שבת וארא ח

שבת בא טו

שבת בשלח כב

שבת יתרו כט

שבת משפטים תמורה ג

פרק ראשון הכל מעריכין

ויקרא כו א וַיִּדְבֹּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צ דָּבַר אֶל־צִנִּי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא נִדָּר צִעֲרָךְ נִפְשָׁת לֹה: ג וְהָיָה עֲרָכְךָ הַזֶּכֶר מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד שְׁנָשִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֲרָכְךָ תִּמְשָׁם שָׁקֶל פָּסָף צֶשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: ד וְאִם־נִקְצָה הוּא וְהָיָה עֲרָכְךָ שָׁל שָׁשִׁים שָׁקֶל: ה וְאִם מִצֶּן־תִּמְשָׁ שָׁנִים וְעַד צֶן־עֲשָׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֲרָכְךָ הַזֶּכֶר עֲשָׂרִים שָׁקֶלִים וְלִנְקָצָה עֲשָׂרַת שָׁקֶלִים: ו וְאִם מִצֶּן־תִּמְשָׁ וְעַד צֶן־תִּמְשָׁ שָׁנִים וְהָיָה עֲרָכְךָ הַזֶּכֶר תִּמְשָׁה שָׁקֶלִים פָּסָף, וְלִנְקָצָה עֲרָכְךָ שָׁל שֵׁת שָׁקֶלִים פָּסָף: ז וְאִם מִצֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה וְנִמְעָלָה אִם־זָכַר וְהָיָה עֲרָכְךָ תִּמְשָׁה שָׁקֶל, וְלִנְקָצָה עֲשָׂרָה שָׁקֶלִים: ח וְאִם־מָה הוּא מִעֲרָכְךָ וְהִשְׁמִידוּ לִפְנֵי הַפֶּה וְהִעֲרִיךְ אִתּוֹ הַפֶּה: עֲלִי־פִי אֲשֶׁר תִּשְׁאֵג יַד הַפֶּה יַעֲרִיכֶנּוּ הַפֶּה:

	זכר	נקבה	%

אבני חן על מסכת ערכין

(דף מה),

נערכין לאתויי מאי כלומר הכל דקאי נמי אנערכין, דאכולה ממני קאי הכל אנערכין לאתויי מאי? **לאתויי מנוול ומוכה שחין** [שאין בהן דמים, שאין אדם רוצה לקנותו, רג, ולכן מרבה לנו המושג, שהכל נערכין, שהגם שאין להם דמים אפ"ה "ערך" יש להם, ולמודין כן מלשון נפשות דכתיב בדמפרש] [תוס'],

סד"א גדר בערפך נפשת לה' כתיב (נפשות משמע. # ראה תוס' ושם אינו נמוק, ואולי מפני שגרם "כתיב" הוצרך למוחק) אימקש ערכין לדמים, ומנוול ומוכה שחין אינן בדמים, ונודרין את אחרים אבל לא נידרין, דאין שום כלום,

כל שישנו בדמים ישנו בערכין [לאו דווקא דהא איכא דיקלא וארעא, אלא כל אדם שישנו בדמים קאמר], **וכל שאינו בדמים אינו בערכין, קמ"ל** [בערך] **נפשו ת' לה' כל דהו משמע כל שהוא נפש** [דאפילו נפש כל דהו כי הני דלא חשיבו, נערכין. רג],

נודרין לאתויי מאי? נידרין איצטריך ליה,

נידרין לאתויי מאי? אי לאתויי טומטום ואנגדונוגום בהדיא קתני להו [במשנתנו], **ואי לאתויי חרש שומה וקטן בהדיא קתני להו** [במשנתנו], **אי לאתויי פחות מבן חודש בהדיא קתני להו** [במשנה לקמן ה.], **ואי לאתויי עובר כוכבים בהדיא קתני להו** [במשנה לקמן ה.]:

לעולם לאתויי פחות מבן חודש, ותני [במשנתנו "נידרין"] **והדר מפרש** [להלן ה.]. והוא הדין נמי מצי למנקט חד מהנך, אלא חד מתרמי תלת נקט,

לישנא אחרינא, להכי נקט האי, משום דפליגי רבנן ור"מ צהאי פירקא [לקמן דף ה] המערך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו אדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ותכ"א לא אמר כלום, ולהכי סתמה צרישא לאשמעי' ממשנה יחידא דאפי' לרבנן היכא דאמר דמיו עלי יש לו דמים ונותן דמיו מפי מורינן,

1. [קא בעי למודרש השתא כולוהי הכל לדיביא. רג], [שנינו במנחות צג.] **הכל סומכין לאתויי מאי? לאתויי יורש אדם שהפריש אציו קרבן, ולא הספיק להקריבו עד שמת, ודלא כרבי יהודה,**

2. [שנינו בריש מסכת תמורה] **הכל ממירין לאתויי מאי? לאתויי יורש, ודלא כרבי יהודה,**

ויקרא ג א וְאִם-יָצַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן-הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אֶס-יָזֵר אֶס-יִקְרֹבָהוּ שְׁמִים יִקְרִיבֵהוּ לִפְנֵי ה': **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ** וְשָׁחֲטוּ פֶסַח אֶחָל מוֹ עֵד וְזָקָרָיו צָנִי חֶהָרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזֶּבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁה לָהּ אֶת-הַחֲלֵב הַמִּבְשָׁה אֶת-הַקֶּרֶב וְאֶת

כֹּל-הַחֲלֵב אֲשֶׁר עַל-הַקֶּרֶב: ד וְאֶת שְׁמֵי הַכֵּלִים וְאֶת-הַחֲלֵב אֲשֶׁר עָלָהוּ אֲשֶׁר עַל-הַפָּסֵלִים וְאֶת-הַיִּתְרֹת עַל-הַבָּצֵד עַל-הַפָּלִיז: **וְסִירְיָה: ה** וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ צָנִי-חֶהָרֶן הַמִּזְבֵּחַ עַל-הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל-הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ אֲשֶׁה רִיחַ יִחֹם לָהּ: פ וְאִם-מִן-הַצֹּאֵן קָרְבָּנוֹ יָצַח שְׁלָמִים לָהּ זָכָר אוֹ נִקְבָּה שְׁמִים יִקְרִיבֵהוּ: ז אִם-כֶּשֶׂב הוּא-מִקְרִיב אֶת-קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי ה': ח **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ** וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶחָל מוֹ עֵד וְזָקָרָיו צָנִי חֶהָרֶן אֶת-דָּמֹו עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ט וְהִקְרִיב מִזֶּבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁה ה' חֲלָפֹו הָאֵלִיָּה תִמְיָמָה לְעֶמֶת הָעֵצָה יִסִּירְיָה וְאֶת-הַחֲלֵב הַמִּבְשָׁה אֶת-הַקֶּרֶב וְאֶת כֹּל-הַחֲלֵב אֲשֶׁר עַל-הַקֶּרֶב: י וְאֶת שְׁמֵי הַכֵּלִים וְאֶת-הַחֲלֵב אֲשֶׁר עָלָהוּ אֲשֶׁר עַל-הַפָּסֵלִים וְאֶת-הַיִּתְרֹת עַל-הַבָּצֵד עַל-הַפָּלִיז יִסִּירְיָה: יא וְהִקְטִירוּ הַפֶּהָן הַמִּזְבֵּחַ לָחֵם אֲשֶׁה לָהּ: פ יב וְאִם-עֹז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה':

[רש"י סבר דדרשנין ג' פסוקים דכתיב שלמים קרבנו, מן הצאן קרבנו, ואם עז קרבנו, אבל לתוס' דורש שני הפסוקים דכתיב וסמך ידו על ראש קרבנו],

דתניא, יורש סומך יורש מימר, ר' יהודה אומר, יורש אינו סומך יורש אינו מימר, מאי טעמא דרבי יהודה ויקרא א קרבנו גבי סמיכה כמיצי תלתא קרבנו, גבי שלמים ציקרא [ואגב חורפיה לא עיין דהתם ליכא אלא תרי וכו'. תוס'], **ודריש ר' יהודה למד מנייהו קרבנו ולא קרבן אביו,**

ויליף תחלת הקדש תמורה שהיא תחלת הקדישה של צהמה זו, **מסוף הקדש** סמיכה שהוא סמוך לשחיטה, **מה סוף הקדש יורש אינו סומך, אף תחלת הקדש יורש אינו מימר,**

ורבנן ויקרא בו המר ימיר לרבות את היוורש, וילפינן סוף הקדש מתחלת הקדש [לפי סמיכה מתמורה. רג], **מה תחלת הקדש יורש מימר, אף סוף הקדש יורש סומך,**

ורבנן האי קרבנו מאי עבדי ליה? מיבעי ליה קרבנו ולא קרבן עובר כוכבים [גוי ודאי אינו סומך, דנתמעט מ"בני ישראל" והבא קמ"ל דאין ישראל סומך על קרבן הגוי. הערות], **קרבנו ולא קרבן חבירו, קרבנו לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה** חמשה שהציאו קרבן אחד בשותפות, כולן צריכין לסמוך עליו, ואין אחד סומך [עליו] [על ידי כולן. מוס'], [בתנופה אחד מניף עבור כולם, ובסמיכה כל אחד ואחד סומך בזה אח"ו. הערות],

ורבי יהודה, לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה לית ליה דס"ל אחד סומך לכולם, ולא הוי כסומך על קרבן מצירו הואיל והוא שייך ציה, ואי נמי אית ליה

דף ב' ע"ב

עובר כוכבים וחבירו דאין ישראל סומך על קרבן עובר כוכבים ולא על קרבן ישראל מצירו **מחד קרא נפקי** דהני לאו קרבנו נינהו אבל אציו אינעריך קרא דסד"א קרבנו קרינא ציה הואיל ויורש הוא, **אייתרי להו תרי, חד קרבנו ולא קרבן אביו, ואידך לרבות כל בעלי חוברין**

אבני חן על מסכת ערכין

לסמיכה,

לאיתויי חוגר פטור מן הראייה דרגלים כמיז פרט לנעלי קצין ביום ראשון ונתפשט ביום שני,

ורבי יהודה האי ויקרא בו המר ימיר מאי עביר ליה?

הניחא למאן דאמר בפ"ק דמגיגה (דף ט) דהא דקמי חסס חוגר והולך את כל הרגל משום כולן דכל שצעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד חשיב באפי נפשיה דהא אית להו תשלומין ואיכא למימר דמאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב, אלא לב"ד כולן תשלומין לראשון למי שהוא ראוי וממחוייב בראשון להקריב ולא הקריב מקריב כל שצעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן תשלומין אלא לראשון מאי איכא למימר לאיתויי מאי?

ורבנן, מואם,

ור' יהודה, ואם לא דריש:

לאיתויי סומא באחת מעיניו, ודלא כי האי תנא, דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה, סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, שנאמר שמות כג יראה יראה יראה כמיז, וקרינא יראה בדרך שבא שהקדוש ב"ה נא לראות לראות אותך, והוא שלם בשמי עיניו כך בא ליראות שהא הוא נראה לך בשמי עיניך, מה לראות בשתי עיניו, אף ליראות בשתי עיניו,

ואיבעית אימא, לעולם לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין [שחייב בערכין], ודקא קשיא לך דרבינא [דפטור מן הראייה], לא קשיא כאן [הרי הוא בחזקת עבד ופטור מן הראייה] במשנה ראשונה קודם שהודו ב"ה, הרי בחזקת עבד, אבל אחר שחזרו להודות, הוסיף וצידדו לשחררו, כמשמרת דמי שאין רשום רבו עליו, ולא קרינא ביה אדון אחר כאן [דחייב בערכין] במשנה אחרונה,

דתנן, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובר את רבו יום אחד, ואת עצמו יום אחד [יש מקשין הלא אסור לרדות בו בפרך דהוי מאחזכר בני ישראל, בקצות מקשה איך עובר את עצמו יום א' הלא מה שמרויח בההוא יומא קונה רבו ביום המחירת בתורת מה שקנה עבד קנה רבו. איש פנחס ר' פנחס הירשפרונג ז"ל], דברי ב"ה, אמרו להם ב"ש תיקנתם את רבו, ואת עצמו לא תיקנתם, לישא שפחה אינו יכול, בת חורין אינו יכול, יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר ישעיה מה לא תוהו בראה לשבת יצרה,

אלא מפני תיקון העולם, כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו, וחזרו בית הלל להורות בדברי ב"ש,

8. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בתקיעת שופר, לאיתויי מאי? לאיתויי קטן שהגיע לחינוך פלוגמא היא בפרק במרא דיומא (דף פג), חד אמר כבד (שית) [שמונה] כבד (שצט) [משע] וחד אמר כבד משע כבד עשר שמחנכין אותו לשעות, דתנן, אין מעכבין את הקטן מלתקוע ביו"ט [תוס'],

9. [שנינו בברייתא] הכל חייבין במקרא מגילה, הכל כשרין לקרות את המגילה, לאיתויי

מיבעי ליה לרבות את האשה, דתניא לפי שכל הענין של תמורה אינו מדבר אלא בלשון זכר, מה סופינו לרבות את האשה (בקרענה) שאם המירה בקרענה יהא מומר, ת"ל ואם המר ימיר,

3. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בסוכה לאיתויי מאי? לאיתויי קטן שאינו צריך לאמו, דתנן קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מפרש במסכת סוכה (דף כח), שניעור משנתו ואינו קורא אימא,

[תנן התם מעשה וילדה בלתו של שמאי הזקן ופחת המעוזה וסיכך בשביל הקטן, ובחכמת שלמה [רש"ל] יבמות מו. פירש דגם לשמאי אינו מחוייב משעה שגולד, אלא איירי שהיה לה עוד בן קטן כבן חמש ולא היה יכול לפרוש מאמו ליך לסוכה, ולכך פחת המעוזה בשבילו. הערות]

4. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בלולב, לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע לנענע # [וצ"ע הלא הנינועים אינם אלא מדרבנן, ואם קטן חייב בחינוך למה לא יחנכו אותו גם בנטיילת לולב קודם שיודע לנענע? וראה הערות], דתנן קטן היודע לנענע חייב בלולב,

5. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בציצית, לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע להתעמף, דתניא קטן היודע להתעמף, חייב בציצית,

6. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בתפילין, לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע לשמור תפילין [שילבישם בכבוד], דתניא, קטן היודע לשמור תפילין, אביו לוקח לו תפילין [וצבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו, וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו # [אבל תפילין היו לובשים כל היום, וכל אחד צריך שיהיו לו תפילין לעצמו], אי נמי משום דתפילין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה. תוס'],

7. [הא ששנינו בריש מסכת חגיגה] הכל חייבין בראייה, לאיתויי מאי? לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אכל עגד גמור פטור, דכמיז את פני האדון ה', מי שאין לו אדון אלא הוא,

ולרבינא, דאמר בפרק קמא דמגיגה (דף ד), ומייתי לה מספא דממניתין, דהסס קמי ועגדים שאין משחררין, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, פטור מן הראייה?

אבני חן על מסכת ערכין

דף ג' ע"א

מאי? לאתויי נשים שמייצות במקרא מגילה וכשרות לקדמה ולהוציא זכרים ידי חובתם,

וכדר' יהושע בן לוי, דאמר ר' יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנם,

*****

רבי ישמעאל, בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אינו צריך, [שיש ללמוד שתינוק מטמא בזיבה מכאן] הרי הוא אומר ויקרא טו לנקהו בנדחתה ויהיב אתיו' בו' לזכר ולנקבה # [ומדלא כתיב איש ואשה, למידין], לזכר כל שהוא זכר, בין קטן בין גדול, לנקבה כל שהיא נקבה בין קטנה בין גדולה,

אם כן, מה תלמוד לומר איש איש? דברה תורה כלשון בני אדם, # [אבל עדיין קשה מה לומר ר' יהודה מן הפסוק לזכר ולנקבה?],

13. [שנינו בברייתא] הכל מטמאין בטמא מת, לאתויי מאי? לאתויי קטן, סלקא דעתך אמינא במדבר יט איש אשר יטמא ולא יתחטא, איש אין קטן לא, קמ"ל, במדבר יט ועל הנפשות אשר היו שם,

אלא איש למעוטי מאי? למעוטי קטן מכרת (דכרת) דהאי קרא נכנס טמא למקדש כמי, ומחייב ליה כרת, ולהכי כמי איש למעוטי קטן דלאו צר עונשין הוא, אכל טמא הוא, לטמא אוכלין ומשקין כגדול,

ויקרא יג מג וראו אתו' חבהן ונהגה שאת-הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו' או' בנפחתו' כמראה צרעת עו' ר' בשר: מר איש-צרוע הוא טמא הוא טמא ומטמאני חבהן בראשו' נגעו': מה ונהצרוע אשר-בו' הנגע בגדיו יהיו פרקים וראשו' יהיה פרוע ועל-שפם יעטה וטמא | טמא יקרא,

14. [שנינו בנגעים ג א] הכל מטמאין בנגעים לאתויי מאי? לאתויי קטן, סד"א ויקרא יג מר איש-צרוע כתיב, איש אין קטן לא, קמ"ל,

ואימא הכי נמי [דקטן אינו טמא בצרעת]? ויקרא יג אדם כי יהיה בעור בשרו, מכל מקום [גם בקטן],

ואלא איש למה לי? לכדתניא איש אין לי אלא איש, אשה מניין? כשהוא אומר ויקרא יג מה ונהצרוע, הרי כאן שנים משמע צרוע אחרינא לרבות את האשה,

א"כ מה ת"ל איש, לענין של מטה ויקרא יג מה ונהצרוע אשר-בו' הנגע בגדיו יהיו פרקים וראשו' יהיה פרוע דמשמע איש ולא אשה, ולא א טמא יטמא קאי, דהתם אפי' אשה, אלא אקרא דלמטה קאי דמשמע צרעיה ופרימה, איש פורע ופורם, ואין האשה פורעת ופורמת,

15. [שנינו בברייתא] הכל רואין את הנגעים, הכל כשרין לראות את הנגעים הכל רואין, והכל כשרין לראות, חדא הוא, ולא גבי הדדי תימא, לאתויי מאי? לאתויי שאינו בקי בהן ובשמותיהן והולך תלמוד חכם ישראל, ורואה עמו, ואומר לו אמור טמא, והוא אומר טהור, והוא אומר

10. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בזימון [להצטרף לשלשה לברך ברכת הזמון כדאמרין בברכות מה. שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן, ולפיין לה מגדלו לה' אתי וגו'], לאתויי מאי? לאתויי נשים ועבדים, דתניא, נשים מזמנות לעצמן של נשים, ועבדים מזמנין לעצמן וכן שלשה עבדים, אכל אין שמי נשים או שני עבדים מצטרפין עם (שני) אנשים, לפי שיש צאנשים מה שאין צאנשים ובעבדים, שאין הנשים אומרות צרית, ואין העבדים אומרים על נחלתנו [על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה],

11. [שנינו בברייתא] הכל מצטרפין לזימון, לאתויי מאי? לאתויי קטן היודע למי מברכין, דאמר רב נחמן, יודע למי מברכין מזמנין עליו,

[או"ח סימן קצט ו נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, אבל מזמנין לעצמן, ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד משום פריצותא דעבדים, אלא נשים לעצמם ועבדים לעצמם ובלבד שלא יזמנו בשם:

ז נשים מזמנות לעצמן רשות, אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות ויוצאות בזמן שלנו: הגה אע"פ שאין מציעות (הרא"ש ומרדכי רש"פ' ג' שאלו צ"ס רש"י):

ח אנדרוניגוס מזמן למינו, ואינו מזמן לא לאנשים ולא לנשים:

ט טומטום אינו מזמן כלל:

י קטן שהגיע לעונת הפעומוט ויודע למי מברכין מזמנין עליו ומצטרף בין לשלשה בין לעשרה: הגה וי"א דאין מצטרפין אותו כלל עד שיהא בן שלש עשרה שנה דלא מחזיקין ליה כגדול שהציא צ' עשרות (הרא"ש והמרדכי פ' ג' שאלו וטור) וכן נוהגין ואין לשנות, ומרש וסוטה אס מכוונים ומציעים מצטרפין לזמון, אע"פ שאין החרש שומע הצרכה (מהרי"ל): ועיי"ש במושגה ברורה]

12. [זה ששנינו בזבים ב א] הכל מטמאין בזיבה, לאתויי מאי? לאתויי תינוק בן יומו, דתניא [הול"ל] איש, מה ת"ל [ויקרא טו ב דבריו אל-בני ישראל ואמרתם אליהם] איש איש פי יהיה יג מפשירו' וגו', לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה, דברי רבי יהודה,

אבני חן על מסכת ערכין

שהטומאה והטהרה תלויה במאמר הכהן, והכי תניא בת"כ,

19. הכל מעלין לא"י בפרק בתרא דמנחות (דף קז) לאתויי מאי?

דף ג' ע"ב

והאמר מר, בפרק קמא דשנועות (דף קו) אינו בקי בהן ובשמותיהן, אינו רואה את הנגעים?

לאתויי עבדים שאם יש לו עבד כנעני מהול, למכור, ור"ה העבד שלא ימכרו אלא בא"י, כופין את רבו להעלותו,

אמר רבינא לא קשיא, הא דמסברי ליה וסבר הלכות נגעים, הא דמסברי ליה ולא סבר:

ולמאן דתני עבדים בהדיא, לאתויי מאי? לאתויי מנה היפה דח"ל לנוה הרעה דא"י, ואין אשמו יכולה לעכב עליו, וכן מא"י לירושלים,

16. [שנינו בפרק ה' ד] הכל כשרין לקדש לערב מים חיים, באפר חטאת, טעמייהו דרבנן ורבי יהודה מפרש במס' יומא בפרק טרק בקלפי (דף מג), לאתויי מאי?

20. [שנינו שם בכתובות קז] ואין הכל מוציאין, לאתויי עבד שברח מח"ל לארץ [שאין מוציאין אותו להחזירו לחו"ל]:

לרבי יהודה לאתויי קטן, ולרבנן לאתויי אשה, דתנן הכל כשרין לקדש, חוץ מחרש שומה וקטן, רבי יהודה מכשיר בקטן, ופוסל באשה ובאנדרוניגוס:

21. הכל מעלין לירושלים, לאתויי מנה היפה לנוה הרעה,

17. [שנינו בפרק י' ד] הכל כשירין להוות, לאתויי מאי? לאתויי ערל שמתו אחיו מחמת מילה, וכדר"א, דא"ר אלעזר ערל שהזהר ממי חטאת על הטמא הזאתו כשרה טעמא מפרש ציציתות צ"ה הערל (דף עז), מידי דהוה אטבול יום שפסול במרומה, וכשר בפרה:

22. ואין הכל מוציאין לאתויי מאי? לאתויי מנה הרעה לנוה היפה:

1. [שנינו בבב"תא] הכל חייבין בסוכה, כהנים לויים וישראלים, פשיטא עד השתא דריש "הכל" לאתויי מאי ומהשתא, דריש הך דתני כהנים לויים וישראלים וקא בעי פשיטא אי הך לא ליחייבו מאן ליחייב אי הני לא מחייבי מאן מחייבי [לשון זה יש גם בר"ה כט.]:

18. [שנינו בריש מסכת חולין, ושם טו:] הכל שוחטין תרי הכל שוחטין איכא בפרק קמא דחולין (דף צ דף טו) לאתויי מאי? חדא לאתויי כותי, וחדא לאתויי ישראל מומר,

כהנים איצטריכא ליה, סד"א הואיל וכתוב ויקרא כג בסוכות תשבו, ואמר מר, תשבו שבעת ימים כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו, והני כהנים הואיל ובני עבודה גינהו ואין יכולין לדור אש ואשמו צדוקה, שאין מקקין לנשותיהן [שהיו צריכין הערב שמש], דרמא עליהו ענדמס הרגל אימא לא ליחייבו,

[חולין ג.]: אלא אמר רבא, הכי קתני הכל שוחטין ואפי' כותי, בר"א כשישראל יוצא ונכנס, אבל בא ומצאו ששחט, חותך כזית בשר ונותן לו, אכלו מותר לאכול משחיטתו, לא אכלו אסור לאכול משחיטתו, חוץ מחרש שומה וקטן, דאפילו דיעבד נמי לא, שמוא ישהו, ושמוא ידרסו, ושמוא יחלידו, וכולן ששחטו אהיאי, אילימא אחרש שומה וקטן, עלה קא, ואם שחטו מבעי ליה, אלא אבותי, הא אמרת אפילו יוצא ונכנס שחט לבתחלה, קשיא,

קא משמע לן דאע"ג דלא אפשר להו כעין תדורו, כי היכי דאפשר להו מיחייבי נהי דפטירי בשעת עבודה, בלא שעת עבודה חיובי מיחייבי,

רב אשי אמר, הכי קתני, הכל שוחטין ואפילו ישראל מומר, מומר למאי לאכול נבילות לתיאבון כי לא משכח היתר אכיל נבילות, ומאחר שהסקין צדוקה ומונה צדו, שחט שפיר, דכל כמה דמצי למיכל הימירא לא אכיל אסורא, וכי אין לו סקין צדוק, לא טרם להדורי צמר סקין יפה אס 12 פגומה, וכדרבא, דאמר רבא, ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון, [ג.]: בודק סקין ונותן לו, ומותר לאכול משחיטתו, אבל לא בודק ונתן לו לא ישחוט, ואם שחט בודק סקיניו אחריו, נמצאת סקיניו יפה מותר לאכול משחיטתו והיינו דיעבד דממניתן, ואם לאו, אסור לאכול משחיטתו],

מידי דהוה אהולכי דרכים, דאמר מר, הולכי דרכים ביום, פטורין מן הסוכה ביום, וחייבים בלילה:

2. [שנינו בבב"תא] הכל חייבין בציצית, כהנים לויים וישראלים, פשיטא?

כהנים איצטריכ ליה, סד"א הואיל וכתוב דברים כג לא תלבש

אבני חן על מסכת ערכין

איצטרך סלקא דעתך אמינא, הואיל ותנן שוה היוכל לראש השנה, לתקיעה, ולברכות שהיו נמי אומרים ביום הכפורים של שנת היוכל מלכיות זכרונות שופרות, דאיתיה במצות יובל איתיה במצות ראש השנה, דליתיה במצות יובל ליתיה במצות ר"ה,

והני כהני הואיל וליתנהו במצות דיוכל, דתנן כהנים ולוים מוכרין לעולם אפי' בשנת היוכל ענמה, אם מכרו קרקע שלהם מכורה היא, ואילו גבי ישראל מניא בגמ' בפ' בתרא (לקמן כט) ובשנת היוכל לא ימכרו, ואם מכר אינה מכורה, והמעות חוזרין,

וגבי כהנים תנן, מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה והמעות שלהן, דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביוכל, דודאי הדרא דכתיב ואשר יגאל מן הלויים ואמרין בפ' בתרא (שם דף כט) ממכרו יוצא בתנא,

דף ד' ע"א

וגואלין לעולם אם מכרו שדה גואלין אותה מיד וישראל אינו מותר לגאול פחות מנ' שנים דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך, אימא במצות ר"ה נמי לא ליחייבו,

קמשמע לן, נהי דליתנהו בהשמטת קרקע כלומר בכל דין השמטת קרקעות, דהא תנן מוכרין לעולם, [אבל] בהשמטת כספים (בשילוח) [ושילוח] עבדים מיהא איתנהו:

*****

5. הכל חייבים במקרא מגילה, כהנים ולוים וישראלים, פשיטא?

לא צריכא, ליבטיל [שחייבין הכהנים ליבטיל] עבודתם, וכדבר יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, כהנים בעבודתם, ולוים בדוכנו, וישראל במעמדן, מבטלין עבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה,

6. הכל חייבין בזימון [למה לא אמרה הברייתא "הכל חייבין בברכת המזון"? וראה משמר הלוי], כהנים ולוים וישראלים, פשיטא?

לא צריכא, דקאכלי קדשים, סד"א שמות כט ואכלו אותם אשר כופר בהם אמר רחמנא, והא אכילת קדשים, משום כפרה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם, מלמד שהכהנים אוכלין והנעלים מתכפרין (יומא סא), אימא לא מיבעי זימון, קמ"ל דברים ח ואכלת ושבעת אמר רחמנא, והא איתנהו [וצ"ע דהא כתיב "למשה" ומשמע שהכהנים אוכלים דרך תענוג, ומה ה"א שלא יהיו מחוייבין בברכת המזון? וראה משמר הלוי]:

שעמנו גדילים תעשה לך, מאן דלא אישתרי כלאים לגביה בלבישה, הוא דמחייב במצות ציצית, והני כהנים הואיל ואשתרי כלאים לגביהו בעידן עבודה, דאכנט של כלאים היה, דכתיב (שמות לט) ואם האכנט שם משור, ומדשש כיתגא חכלת עמרא במסכת יומא (דף עב) לא לחייבו, קמ"ל, נהי דאישתרי בעידן עבודה, בלא עידן עבודה לא אישתרי:

3. [שנינו בברייתא] הכל חייבין בתפילין, כהנים ולוים וישראלים, פשיטא?

כהנים איצטרך ליה, סד"א הואיל וכתיב דברים ו וקשרתם לאות על ירך, והיו לטוטפות בין עינך, כל דאיתיה במצוה דיד איתיה במצוה דראש,

והני כהנים, הואיל וליתנהו במצוה דיד, דכתיב ויקרא ו ילבש על בשרו, שלא יהא דבר חוצץ בינו בין בגדי כהונה ובין בשרו ותפילין על צדו צעין תחת בגדיו בקצורת אלל הכתף, כדאמר במנחות בהקומץ רבה (דף לו), דמסת בגדיו צעין, דכתיב והיה לך לאות ולא לאחרים לאות, אימא במצוה דראש נמי לא ליחייבו [צ"ע הא דחזין היינו בשעת עבודה ואז פטורין גם מתפלה של ראש כדן עוסק במצוה כדאיתא בובחים יט, ושוב הראוני שבשגאת אר"י הלכות תפילין הרגיש בזה. טל תורה לר' מאיר אריק וצ"ל], קמ"ל דלא מעכבי אהרדי,

כדתנן, תפלה של יד אינה מעכבת של ראש, ושל ראש אינה מעכבת של יד,

[ומקשה] ומאי שנא דיד דכתיב ילבש על בשרו, ראש נמי כתיב שמות כט ושמת המצנפת על ראשו?

[ומתרץ] תנא, שערך היה נראה [לכחן גדול] בין ציץ למצנפת, ששם מניח תפילין ציץ מונח על המצת, ומצנפת על הראש, ואינה מחזקת עד המצת, אלף מקום התפילין נראה בגובה הראש, מקום שמוחו של מינוק רופס,

4. הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים ולוים וישראלים, פשיטא?

כהנים איצטריכא ליה, סד"א הואיל וכתיב במדבר כט יום תרועה יהיה לכם משמע יום אחד בלבד, מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא חייב, והני כהנים הואיל ואיתנהו בתקיעה כוליה שתא, דכתיב במדבר י ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם, אימא לא ליחייבו,

מי דמי התם חצוצרות הכא שופר?

אבני חן על מסכת ערכין

7. הכל מצטרפין לזימון, כהנים ליום וישראלים אי אכיל חד כהן, וחד לוי, וחד ישראל, פשיטא?

לא צריכא דקאכלי כהנים תרומה או קדשים, וזר קאכיל חולין, סד"א הואיל ואי בעי זר למיכל בהדי כהן, לא מצי אכיל, אימא לא ליצטרף, קמ"ל, נהי דזר בהדי כהן לא מצי אכיל, כהן בהדי זר מצי אכיל מן החולין, הלכך מצטרפין,

8. הכל מעריכין, כהנים ליום וישראלים, פשיטא?

אמר רבא, לא נצרכא אלא לבן בוכרי בסופא דמילתא מפרש הא דרבא, דתנן א"ר יהודה, העיד בן בוכרי ביבנה [וב"ה בשקלים, ובמנחות בא: מו:], כל כהן ששוקל שקלים צאמד צאמד אינו חוטא כדמפרש לקמן, דלא הוו חולין בעורה, אע"ג דלכתחילה לא מיחייב, דכתיב (שמו' לח) לכל העובר על הפקודים, ושצט לוי לא נפקד,

אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, לא כן, אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא מפרש במס' שקלים (דף ג), דכתיב זה יתנו, זה בגימטריא י"ב שטים, דהיינו נמי שצט לוי, דכל העובר מפרש כל העובר בים סוף, אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן להנחתא ושלא כדין,

ויקרא ו וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, הואיל ועומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, שלנו הם שהרי ממדומת הלשכה הן באין, ואם אנו שוקלין ללשכה, נמנחת מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים משלנו, ו היאך הם נאכלין הכתיב לא תאכל, ולדידן לית לן הך דרשא, דהאי כליל תהיה כמנחת כהן גרידא כמוב, אבל כמנחת צבור וזל צמר רוצא,

ולבן בוכרי נמי, כיון דלכתחילה לא מיחייבי לאיתויי, כי מייתי נמי חוטא הוא, דקא מעייל חולין לעזרה?

דמייתי להו ומסר לצבור, והלכך לנן בוכרי דפטר להו לכהנים משקלים, איצטריך מנתי למנתי, דכהן שהעריך עצמו או את אחר, נותן את הערך בישראל, ד סד"א הואיל וכתיב ויקרא בו כהן וכל ערךך יהיה בשקל תפדה עשרים גרה יהיה השקל, כל דאיתיה בשקלים אית' בערכין, והני כהנים הואיל וליתנהו בשקלים, ליתנהו בערכין, קמ"ל דלא גמירי,

א"ל אביי [לרבא דאמר לא נצרכא אלא לבן בוכרי], האי וכל ערךך, לכל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותין מסלע, הוא דאתא דעני בערכין נידון דהשג יד, דכתיב (ויקרא כז) על פי אשר תשיג יד הנודר וגו', ופחות מסלע לא יתן לעולם, כדאמר צפ' שני (לקמן ו) אין בערכין פחות מסלע, ומייתי טעמא מהאי קרא [ובל ערכך], וכיון דלהכי אתא, לא הוה ס"ד למדרש לדרשא אחריתי, למפטר כהנים מערכין, ומנתי לא איצטריך?

אלא אמר אביי, איצטריך, סד"א, הואיל וכתיב במדבר יח טו ופדיון מִבְּנֵי-חֵדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁתַּיִם שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, כל דאיתיה בפדיון הכן איתיה בערכין, והני כהנים הואיל וליתנהו בפדיון הכן נפטרו מפדיון הכן צפ"ק דצטורות (ד) מק"ו, אם פטרו את של ישראל צמדצב, ק"ו את של עממן ליתנהו בערכין, קמ"ל,

א"ל רבא, אלא מעתה, גבי איל אשם דכתיב ויקרא ה כד או' מכל אֲשֶׁר-יִשְׁבַּע עָלָיו לְשָׁקֵר וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ בְּחִמְשָׁתָיו יִסֹּף עָלָיו לְאַשֵּׁר הוּא לו' וְתָנּוּ בְּיוֹם אֲשֶׁמְתוֹ: כה וְאֶת-אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאֵן בְּעֶרְכָּךְ לְאַשֵּׁם אֶל-הַכֹּהֵן, ה"נ דכל דאיתיה בערכין איתיה באיל האשם, טומטום ואנדרוגינוס דליתנהו בערכין ה"נ דליתנהו באיל האשם והא ישראל יטנו, אללא ודאי הכי לא דרשי, ואכתי מנתי למה לי למיתני כהנים ולויים וישראלים?

אלא אמר רבא, ואיתימא רב אשי, איצטריך [מנתי לחייב כהנים בערכין], סד"א הואיל וכתיב ויקרא כו והעמידו לפני הכהן עני שהעריך את עצמו או את אחר, ולא כהן לפני כהן הלכך כהן ליתיה בערכין, דאי עני הוא, לא קרינא ציה והעמידו לפני הכהן קמ"ל מנתי,

כלומר אמר מר לעיל [בתחלת הגמ' לעיל ב.] הכל נערכין [אמרנו לעיל ד"הכל נערכין בא דרבות] לאתויי מנוול ומוכח שחין, מנה"מ?

[לימוד א' דבערך] דת"ר, בערךך, להביא ערך סתום לקמן מפרש, וכולה ברייתא מפרש לקמן,

[לימוד ב' דבערך] ד"א בערךך ערך כולו הוא נותן, ולא ערך אברים אמר ערך ידי עלי, לא אמר כלום, דאין ערך לאצירים, אבל אם אמר דמי ידי עלי, נותן דמי ידו,

יכול שאני מוציא, אף דבר שהנשמה תלויה בו שאם אמר ערך ראשי או ערך כבידי?

[לימוד א' דנפשות] ת"ל נפשות צנפס תלה רחמנא, ואם העריך דבר שהנשמה תלויה בו, נותן ערך כולו,

[לימוד ב' דנפשות] נפשות ולא המת שאם אמר ערך מת זה עלי, לא אמר כלום,

אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס, ת"ל ויקרא כו והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה אינו בהערכה [ולכן גם ערך גוסס אינו ערך],

[מבמשך הברייתא, לימוד ג' דנפשות] ד"א נפשות, אין לי אלא אחד

אבני חן על מסכת ערכין

שהעריך אחד, אחד שהעריך מאה מניין?

ת"ל נפשות,

[לימוד ד' דנפשות] דבר אחר, נפשות

דף ד' ע"ב

אין לי אלא איש שהעריך בין איש בין אשה אין לי אלא איש שהעריך בין איש ובין אשה, דכתיב (ויקרא כז) איש כי יפליא בערכך נפשות דמשמע שהאיש מעריך נפש כל שהוא, אשה שהעריכה איש, אשה שהעריכה אשה מניין?

ת"ל נפשות דהיינו משמע בערכך נפשות, כל נפשות יכולות להעריך,

[לימוד ה' דנפשות] ד"א, נפשות, לרבות מגוול ומוכה שחין, שיכול נדר בערכך [בתיב], כל שישנו בדמים ישנו בערכין, וכל שאינו בדמים אינו בערכין, ת"ל נפשות,

ויקרא כז והיה ערכך, לרבות טומטום ואנדרוגינום לדמים, שיכול נדר בערכך, כל שישנו בערכין ישנו בדמים וכל שאינו בערכין כגון טומטום ואנדרוגינום, דכתיב הזכר דמשמע זכר ודאי נקבה ודאית אינו בדמים, תלמוד לומר והיה ערכך הזכר, זכר ולא טומטום ואנדרוגינום, יכול לא יהו בערך איש, אבל יהיו בערך אשה,

ת"ל, ויקרא כז ג והיה ערכך הזכר מן עשרים שנה ועד בן-ששים שנה והיה ערכך חמשים שקל כסף בשקל תפיש: ד ואם נקבה הוא והיה ערכך של ששים שקל, זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינום,

אמר מר, בערכך [לימוד א' דבערכך], לרבות ערך סתום שלא אמר ערכי עלי, ולא אמר ערך פלוני עלי, אלא אמר הרי עלי ערך, מאי ערך סתום?

דתניא, האומר ערך סתום עלי, נותן כפחות שבערכין, וכמה פחות שבערכין, שלשת שקלים דכתיב ולנקבה שלשת שקלים, והו פחות שבערכין,

ואימא חמשים, תפשתה מרובה לא תפשתה דיש להקשות תפוס את המועט, תפשתה מועט תפשתה דאי מקשה לך תפוס את המרובה אינו חולק על דברך אלא מוסיף דבכלל מרובה איכא מועט,

ואימא שקל, דכתיב ויקרא כז וכל ערכך יהיה בשקל הקודש? ההוא בהשג יד הוא דכתיב שאם עני הוא, ומך מערכך, לא יעריכו כהן

בפחות משקל, אבל דין ערך קטוב אין מועט מג' שקלים,

ואלא קרא בערכך למה לי למאי אתא, הוילי וערך סתם אינו אלא ג' שקלים, בלא קרא נמי ידענא, דבלא כלום לא מיפטר, ובזיר מהכי לא מצי יהיב, דהא אין ערך קטוב נקרא בפחות מייבן?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, לומר שאינו נידון בהשג יד שאפילו אין ידו משגת לג' שקלים, נותן ג' שקלים,

מאי טעמא? כמפרש דמיו דמיון דאמר ערך סתם עלי, ויודע הוא שזה פחות שבערכין ג' שקלים, כמאן דאמר הרי עלי ג' שקלים דמי, ולא דמי לאומר ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעין את שותיו, אבל הכא דבר גלוי הוא, שהרי לא חלה בשום אדם,

איכא דאמרי, אמ' רב נחמן, אמר רבה בר אבוח להכי אתא קרא, לומר שערך נקרא, ודעו כשאר ערכין נידון בהשג יד,

פשיטא דמ"ש משאר ערכין? מהו דתימא כמפרש דמיו, קמזמזע לך,

[ובא לפרש לימוד ב' לעיל דבערכך] ד"א, בערכך ערך כולו הוא נותן, ואינו נותן ערך דמי אברים,

והא אפיקתיה לערך סתם? קרי ביה ערך בערכך ערך הוה מצי למכתב, והוה מיימי ערך סתם, ומדכתב ערךך למדרש נמי הא,

[מביא לימוד א' לעיל דנפשות] יכול שאני מוציא דבר שהגשמה תלויה בו, תלמוד לומר נפשות,

[ובא לפרש לימוד ב' לעיל דנפשות] נפשות ולא את המת, והא אפיקתיה? קרי ביה נפש נפשות,

אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס, תלמוד לומר ויקרא כז והעמיד והעריך, אי הכי מת נמי תיפוק לי מוהעמיד והעריך? הכי נמי,

ואלא נפש נפשות למה לי? כדבעינן למימר קמן להציא מנוול ומוכה שחין,

[ומביא לימוד ג' לעיל דנפשות] ד"א, נפשות, אין לי אלא אחד שהעריך אחד, אחד שהעריך מאה מניין? ת"ל נפשות,

אבני חן על מסכת ערכין

ומציע לי [פ' בן אומר רש"י] אמאי נקט הכס שומפין, והכא משמנין,

ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו [בכל החמור],
ראש חמור מכור לך, משמנין ביניהם,

ראש פרה מכור לך, לא מכר אלא ראשה של פרה, ולא
עוד אלא אפילו ראש פרה הקדש, אין להקדש אלא ראשה,

וא"ר פפא מאי טעמא דגבי פרה לא הקדש אלא ראשה, דהא מזדבן
רישא דתורא בבי טבחא אכל ראש עבד, וראש חמור, אין דרך למכור,
הלכך לפלגיה זנייה, לפלגיה אקדשיה,

והא חמור ופרה ליתנהו בערכין, ואין נידון בכבודו דקמי [גבי
חמור] הוא והקדש שותפין בו, ולא הו כוליה דהקדש [ובפרה אין להקדש אלא
ראשה]?

וליסעמך [אתה רבא דאמרת דק מי ששייך בו ערכין נידון בכבודו],
תיקשי לך עבד, דאיתיה בערכין דקמתי במתני, וקמי צהך צרימא
גבי עבד נמי, הוא והקדש שותפין בו ואין נידון בכבודו?

אלא לא קשיא, הא הך צרימא [ראש עבד זה הקדש וכו'] בקדשי
מזבח דאמר ראש חמור או עבד זה לדמי עולה, אין נידון צכודו, דכי כמיז
נפשות גבי ערכין כמיז, דקדשי צדק הוית נינהו, הא וכי קאמרינן אנו [בן אומר
רבא] דנידון צכודו, אפילו טומטום שנדר דמיו בקדשי בדק הבית,

*****

במאי אוקימתה [הברייתא דראש עבד זה הקדש] בקדשי מזבח,
אימא סיפא [פ' דבשלמא עבד וחמור אינם קדושים למזבח, אבל פרה הא
היא עצמה ראויה למזבח], ולא עוד אלא אפי' אמר ראש פרה זו
הקדש, אין להקדש אלא ראשה, אמאי, תפשוט קדושה
בכולה הואיל וחזיל להקדשה,

מי לא תניא [ומביא שיש מחלוקת דר"מ ור"י בדבר שאין הנשמה תלויה בו,
אבל בדבר שהנשמה תלויה בו לכ"ע פשטה קדושה בכולה], האומר

דף ה' ע"א

"רגלה" [שאר הנשמה תלויה בה] של זו עולה, יכול תהא כולה
עולה, תלמוד לומר ויקרא כו ט ואם־הִנֵּה אִשְׁרֵי יִקְרְבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה
כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קָדֶשׁ, ממנו קודש, ולא כולה
קודש, יכול תצא לחולין, ת"ל יהיה בהוייתה תהא,

הא כיצד, תמכר לצורכי עולות, ודמיה חולין דהא לא אקדש
גופה, חוץ מדמי אותו אבר שבה שלא יקבל דמה, כיון דמתא ליה
קדושת הגוף אינו ראוי למוכרה, ואם מכרה אינה מכורה, שהרי עולמו היא, וכיון

[ומביא לימוד ד' לעיל דנפשות] ד"א, נפשות, אין לי אלא איש
שהעריך בין איש בין אשה, אשה שהעריכה איש, ואשה
שהעריכה אשה מנין? ת"ל נפשות,

[ומביא לימוד ד' לעיל דנפשות] דבר אחר, נפשות להביא מנוול
ומוכה שחין, והא אפיקתיה להנך לאחד שהעריך את מאה ולאשה
שהעריכה?

[גמציא שמן החמש דרשות מנפשות חסר אחת דהיינו לימוד השני ולא את המת,
דילפינן לה מוהעמיד והעריך, ונשאר ד' דרשות, ודרשה א' ג' ד' יש ללמדם יחד
מנפש],

הנך לא צריכי קרא, מ"ט כי שקול הוא ויבואו כולם אי הוה
כמיז נמי נפש, הו אתו כולה, צין דבר שהנשמה תלויה בו, צין אחד שהעריך מאה,
וצין אשה שהעריכה, נפש משמע אשה ומשמע נפשות הרבה, כענין שנאמר
(צמדבר לא) ונפש אדם מן הנשים [וגו'] ששה עשר אלף,

ואע"ג דמחד נפש לא מצינו למדש ג' דרשות, הו אתו כולה דהא שקולים הן,
ושוות, ונשמעות ממקרא זה, ולא מצית לאוקמה להא דרשא, טפי מהא, והי מניייהו
מפקת, הלכך כולה אתו מנייה,

ונפשות אינן נקראות למנוול ומוכה שחין, דלא חימעטיניהו מנדר בערכין שוה דכל
הדרשות שוות למשמע ממקרא זה ואין לך חומר צו יותר מו, דימא הך קא מרבה
לחודה,

והך שקולין הן, איכא נמי צ"ק (דף ג), כי האי גווגא צשמעתא קמיימא,

כי איצטרך קרא, למנוול ומוכה שחין הוא דאצטרך,

ויקרא כו והיה ערכך, לרבות טומטום ואנדרוגינום לרמים דאם
אינו ענין לערכין דהא זכר ודאי ענין תמיח ענין לדמים, דמים למה לי
קרא, לא יהא אלא דמי דיקלא, אילו אמר דמי דיקלא מי
לא יהיב,

אמר רבא, לומר שנידון כולו [פ' כאילו נדר שווי של כל האדם, אם נדר
שווי אבר, שאותה אבר חיי האדם תלויים בו] בכבודו אחר אבר אחד, שצודו
תלוי בו, שאם אמר דמי ראשו עלי נותן דמי כולו, סד"א נדר בערכך נפשות
כמיז, כל שישנו בערכין נידון צכודו, אפי' כשאמר דמי ראשי עלי, וכל שאינו
בערכין כשאמר דמי ראשי עלי אינו נידון צכודו, דנפשות גבי ערך כמיז נדר
בערכך כתיב, כל שישנו בערכין נידון בכבודו, וכל שאינו
בערכין אינו נידון בכבודו קמ"ל,

א"ל אביי, ודלא איתיה בערכין, מי נידון בכבודו, והתניא,

ראש עבד זה הקדש [לפי המסקנא נדר דמי העבד לקרבן], הוא
והקדש שותפין בו [ואינו נידון בכבודו], ראש עבד מכור לך,
משמנין ביניהם [עושין שומא בינו ובין הקדש] כמה שוה ויחלוקו דמיו,

אבני חן על מסכת ערכין

להקדשה, **הבא** וברייתא דפשיטא ליה דלא קדשה כולה **בבעל מום** קא מיירי דומיא דחמור דענד וחמור דלא חזו לגופייהו,

בעל מום נמי איבעויי איבעיא לן, דבעי רבה, [פ' ארם שאומר על עצמו] דמי ראשי לגבי מזבח, מהו?

כי אבעיא לן, מקמי דאשמעה להא מתניתא [ברייתא דלעיל ראש עבר זה הקדש וכו'], השתא דשמעה הא מתניתא, לא מיבעיא לן,

גופא, בעי רבה, דמי ראשי לגבי מזבח [צ"ע אמאי לא נקט ערך ראשי לגבי מזבח כמו בבעיא דבסמוך. תוס'] מהו, נידון בכבודו או אינו נידון בכבודו ויהיז פלגא דמיס, והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה שהוא אדם, וקא מיבעיא ליה, ואמאי תיפשוט ליה מההיא דאין נידון, מי אמרי' לא **אשכחן בדמים** נדר בשום דומא דאינו נידון בכבודו, או דלמא **לא אשכחן לגבי מזבח דנידון בכבודו**, ¹ תיקו,

בעי רבא [אי רבה גרסינן בבבלי, יש לפרש באם תמצא לומר כדלעיל. תוס'], וראה שטמ"ק, **ערכי עלי לגבי מזבח מהו, נידון בהשג יד גזי נדר** ונדנה כי האי או אין נידון בהשג יד, לא אשכחן בערכין דאין נידון בהשג יד, או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו, ² תיקו,

בעי רב אשי, הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח לדמי עולה, מהו, היכי פריק ליה אי צעי למיפריקיה, דהא פשיטא לן, אי אקדשה לבדק הבית הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, דגזירת הכתוב הוא, ואפילו היא שוה אלף זוז,

מי אמרינן לא אשכחן שדה אחוזה דמיפריקא אלא בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית, דסתם הקדשות לבדק הבית, הלכך כי פריש לה למזבח לא פריק לה נמי אלא בהכי, או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשויו דהא לא אשכחן קראי למזבח [דמיפריק] אלא צבהמות, והנהו ודאי לא נחנה תורה קצבה לפדיון אם הוממו, והכא נמי אמרינן בשויו, ³ תיקו:

מתני': פחות מבין חדש נידר אם אמר אחר דמיו עלי, שהרי דמים כל דהו יס לו, אבל לא נערך שלא נאמר כפרשה אלא מנן חודש ומעלה:

גמ': ת"ר, המעריך פחות מבין חדש, ר"מ אומר נותן דמיו כמה שהוא נמכר בשוק, וחכמים אומרים לא אמר כלום,

במאי קמיפלגי? ר"מ סבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, יודע שאין ערכין לפחות מבין חדש [ואפילו אינו יודע, מ"מ דעתו ע"פ שחקנו חכמים הלשון וכו'. תוס'], וגומר ואמר לשם דמים, ורבנן

דלא נפקא לחולין דתמימה היא, אין קדושה חלה על מעות האבר, הלכך אינה מכורה, **דברי ר"מ,**

וא"ת נמצא לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר, שאין אבר זה שלו? הא פרכי' לה צפ"ק דתמורה (דף יא), ומשנינן לה, כגון דאמר הרי עלי עולה צמיה [עיי"ש תמורה יא. בגמ' וצ"ע],

רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אומרים, מניין לאומר רגלה של זו עולה, שכולה עולה, תלמוד לומר כל אשר יתן ממונו לה' יהיה קדש, לרבות את כולה,

ואפילו למ"ד [לר"מ] אין כולה עולה, הני מילי דאקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל דבר שהנשמה תלויה בו, קדשה כולה הכי אוקימנא בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא), דלא פליגי ר"מ ורבי יהודה אלא דבדר שאין הנשמה תלויה בו, כגון מן הארכובה ולמטה?

(אלא) לא קשיא, הא [הברייתא דפליגי בה ר"מ ור"י, דאמרינן עלה דבדר שהנשמה תלויה בו פשטא קדושה בבולה] דקמי פשטא קדושה צולה, כגון דאקדשה בקדושת הגוף דאמר ראש צמה זו אקריב עולה, הא וברייתא דלעיל [ראש עבר זה הקדש] דאין לקדשי מזבח אלא ראשה של פרה בקדושת דמים כגון דאקדשה לדמים, דאמר ראש צמה זו עלי לדמי עולה, דומיא דענד וחמור, דלא שייכא צהו קדושת הגוף להקדשה,

והאמר [מכאן משמע דגרסינן רבה, שלא יאמר אביי "מר" לרבא חבירו, אע"ג דאשכחנא דאמר רב יוסף לאביי תלמידו מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמינא וכו'. תוס'] **הוא דאמר צפ"ק דתמורה (דף יא), מקדיש זכר לדמיו** הקדיש זכר לזל דחזי לעולה, ואקדשה לדמי עולה קדוש קדושת הגוף והוא עצמו יקרב עולה, דמינו נחתא ליה קדושת דמים, נחתא ליה קדושת הגוף, הואיל והוא חזי לגופיה,

ה"נ כי אמר ראש פרה לדמי עולה, תיקדש לגופיה (הוא), הואיל והיא חזי, תפשוט קדושה צולה?

לא קשיא, הא דאקדיש כולה לדמיו, קדוש קדושת הגוף, דליכא אלא חד מינו, **הא דאקדיש חד אבר** [בקדושת דמים] כגון הכא דאמר ראש פרה לדמי עולה, לא אמרינן מינו דקדיש חד אבר קדשה נמי כולה, ומינו דנחתא ליה קדושת דמים, נחתא ליה קדושת הגוף, דתרי מינו לא אמרינן יחד,

חד אבר נמי, איבעויי איבעיא לן למר, בשילהי פ"ק דתמורה (דף יא), דבעי רבה, הקדיש אבר לדמיו מהו שתקדש כל הצמחה לגופיה, מי אמרי' מינו דקדיש חד אבר לדמי, קדיש לגופיה, ומינו דקדיש חד אבר, קדשה כולה, א"ד תרי מינו לא אמרינן,

ואם איתא, תפשוט ליה למר מהא ברייתא דלא, דהא קמיין אין להקדש אלא ראשה, ואוקמה לה בקדשי מזבח, ודקאמר לדמי?

כי איבעי לן בתם דליכא למימר דמימות ליה קדושת הגוף, דהא חזי

אבני חן על מסכת ערכין

סברי אדם מוציא דבריו לבטלה,

דמי לא קאמר הלכך לא ליחזי מדי, דהא אין הקדישו חל על גופה, ולדמים לא נחזיין, קמ"ל דלא אמרי' דטעה, אלא ודאי יודע שאין הקדישו חל על גופה, ולדמים נחזיין,

כמאן אזלא הא דאמר רב גידל א"ר, האומר ערך כלי עלי נותן דמים?

אמר רב אשי, והוא דאמר עלי (דמי) צהמת חזירו זו עלי להקריב, נותן דמים, דבהמה גופה לא קאמר, אצל דמים קיבל עליו, אבל אמר הרי זו ולא אמר עלי, אלא אמר הרי צהמה זו עולה, לא אמר כלום:

בר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואדם יודע דאין ערך לכלי, דנפשות כתיב, וגמר ואמר לשם דמים,

פשיטא דבר"מ אתיא ל"ל למימר כמאן אזלא הא?

מהני: עובד כוכבים, רבי מאיר אומר נערך אס אמר ישראל ערכו עלי, נותן ערכו כפי שנים של עובד כוכבים, אבל לא מעריך אצל אס אמר העובד כוכבים ערכי עלי, או ערך אחרים עלי, לא אמר כלום, רבי יהודה אומר מעריך אס אמר על ישראל ערכו עלי, אבל לא נערך שאס אמר ערכי עלי, אין לו ערך, או אס אמר ישראל ערך עובד כוכבים זה עלי, לא אמר כלום, וזה מודים שנודרין ונידריין:

מהו דתימא אפילו כרבנן, התם הוא דטעי גבי פחות מכן חדש פטרי רבנן, משום דליכא למימר אפילו אין אדם מוציא דבריו לבטלה, הני מילי היכא דהוא יודע שדבריו בטילין, אצל זה סבר היה כי היכי דאיכא ערכין לבן חודש, איכא נמי לפחות מכן חודש שיש ערך לפחות מכן חדש כן חדש, והרי אין לו, ונמצא הקדש טעות, ודמים לא קאמר דליחזי דמי,

נב: ת"ר, בני ישראל מעריכין, ואין העובדי כוכבים מעריכין, יכול לא יהו נעריכין, תלמוד לומר ויקרא בו איש משמע כל דהו, דברי ר' מאיר,

אבל הכא גבי כלי דליכא למוטעי, ליחזיב [ד] ודאי אדם יודע שאין ערך לכלי, וגמר ואמר לשם דמים, קמשמע לן דר"מ היא ולא רבנן, דטעמייהו דרבנן משום דאדם מוציא דבריו לבטלה, ואפילו הוא יודע שדבריו (זה) בטילין,

דף ה' ע"ב

אמר רבי מאיר, וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט, מפני מה אני אומר נערך ולא מעריך?

ולרבי מאיר למאי איצטריך הוהיל ורז אליבא דר"מ אמר ולא לרבנן, למאי איצטריך למימר דנותן דמיו, פשיטא [השתא] הסם דליכא למימר דטעה ולא אמר לשם דמים, אלא סבור שיש לו ערך, מחייב רבי מאיר, הכא דודאי יודע שאין ערך לכלי לא כ"ש?

מפני שריבה הכתוב בנעריכין יותר מבמעריכין, שהרי חרש שוטה וקטן נערך, אבל לא מעריכין,

רבי יהודה אומר, בני ישראל נעריכין, ואין העובדי כוכבים נעריכין, יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר איש,

מהו דתימא טעמא דרבי מאיר התם, דגזר פחות מכן חודש אטו בן חודש, אבל הכא דליכא למיגזר אימא לא, קמ"ל טעמא דרבי מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, לא שנא הכא [בפחות מכן חודש] ול"ש הכא [בכלי],

אמר רבי יהודה, וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט, מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך,

מפני שריבה הכתוב במעריכין יותר מבנעריכין, שהרי מומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נעריכין,

כמאן אזלא, הא דאמר רבה בר יוסף, אמר רב, ואמרי לה אמר רב יבא בר יוסי, אמר רב, המקדיש בהמת חבירו נותן דמיה, כמאן כרבי מאיר,

אמר רבא, הלכתיה דרבי מאיר [עכו"ם נערך אבל לא מעריך] מסתברא דאין העובדי כוכבים מעריכין, טעמיה לא מסתברא דליף טעמא מתרש שוטה וקטן, ואיכא למיפך הסם משום דלאו בני דעה נינהו, דהא אין נודרין נמי, ואין מקדישין,

הא אמרה רב חדא זימנא, דאמר רב גידל אמר רב, האומר ערך כלי עלי, נותן דמיו דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו, וגמר ואמר לשם דמים?

אצל עובד כוכבים נודר ומקדיש, דהא ר"מ מודה דנודר ונידר, אימא נמי דמעריך, אי לאו דהאי קרא דלא לכו ולכו דכתיב בספר עזרא, שהיו עובדי כוכבים מתנדבין ורופין לסייען צבנין בית שני, ואמר להם נחמיה בן חכליה לא לכו ולכו לצנות, כי אס לנו לצדנו,

מהו דתימא, התם הוא דיודע שאין ערך לכלי, וגמר ואמר לשם דמים, אבל בהמה, דבת מיקדש היא, איכא למימר דהכי קאמר, אי אמינא לה למרה, מובין לה ניהלי, תיקדוש לה מהשתא ואקרבא כשאקנה, ולהקדיש גופה נחזיין, דטעה דהכי אבל

אבני חן על מסכת ערכין

ומפי המורה שמעתי, נקדשי מוצת דעובדי כוכבים אין מועלין בהם, משום דמלינו חילוק בין קדשי מוצת דעובדי כוכבים, לקדשי מוצת דשראלי, שאין חייבין עליהן משום פיוגול נותר וטמא, כדאמרין בשמעתא קמייחא דתמורה (דף ז), אבל נקדשי בדק הבית דעובדי כוכבים, לא מלינו חילוק, הלכך מועלין בהן, זה שמעתי וראשון עיקר, קמני מיהת מועלין בהן, אלמא אינו נגנו מדשייכא ביה מעילה?

אלא אמר רבא ודאי לנדק הבית אחי, וימי עזרא היינו טעמא דשלחו להם לא לנס ולנו [לעולם סבר ר' יהודה ערכין קרוש כשאר הקדש, ויש בהן מעילה, ומה טעם לא לנס ולנו לבנות, משום רפיון ידים, שמא אם יתנדבו הן וירצו לבנות עמהם יהיו מבטלין אותם, שאין לבם לשמים כדכתיב ויהי וכו. רג], **משום רפיון ידים** הוא משום שלא היו מתכוונים לטובה, אלא שיסמכו גם עליהם ושמעו לעצמם, והם יאמרו הצנין עד שיסיקו את לב כורס שלא לבנות, **דכתיב** עזרא ד ר' יהי עם הארץ מרפם ידי עם יהודה ומבטלים [ומפחידים] או תם לבנו ת' [מלבנות]:

*****

[דברים שהבנתי לומר ה' לסדר וארא תשע"ב כ"ד טבת, לסעודת ברית של נכדי צבי יעקב בנו של בני בנציון, וקשה למה קוראין שם לאחר הברית, וכן צריך לדעת למה על פי רוב דוקא שם של דורות למעלה, והלא כל שם יכולים למצוא איזה אדם כשר שנקרא כן, וי"ל בהקדש הא דכתיב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרים וגו' "ישראל הבאים" ר"ת וסופי תיבות הוא מילה. בעל הטורים, ואולי הכוונה שע"י שנכנסם הילד לבריתו של א"א הוא נכנס עי"ו לכלל ישראל, ויש המשך הדורות לישראל הבאים, היינו לדורות הבאים,

וכן בפרשה זו כתיב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו' ופרש"י וארא אל האבות, ואולי כוונת רש"י על פי הפסוק אשא עיני אל ההרים ופירשו בבראשית רבה דהיינו אל ההורים, דהיינו שאנו מסתכלין אל האבות לזכור וזכרונם ולהתקשר בדרכיהם, וזה שאומר רש"י שלישראל של אותה דור היו האבות אברהם יצחק ויעקב, אבל בכל דור יש להתקשר אל האבות, ולכן קוראין השם לאחר שנכנסם הילד לברית ונחתם בבריתו של א"א, כי אז הוא ראוי ונכון להתקשר עם אבותיו, וגם קורין שם של האבות כי שם של אדם שהיו מכירין אותו, בכל פעם שקורין שם זה נזכרים במעלותיו של זה הסבא, וזה מורו שיתנהגו במדותיו ובדרכיו,

השם צבי יעקב היה זקני שהיה יהודי נלהב, ובקי בש"ס, ויה"ר שהיה הנימול ימשך בדרך זה],

דף ו' ע"א

תנא חדא, עובד כוכבים שהתנדב נרבה לבדק הבית, מקבלים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין?

א"ר אילא א"ר יוחנן, לא קשיא, הא בתחילה נתחילת הצנין אין מקבלין, דשם לרפיון ידים מתכווין, הא בסוף לחזק את צדק, דאין לומר

טעמא דרבי יהודה [דמערך ולא נערך] **מסתברא** דודאי מסתבר טפי לאוקמא מיעוטא דממעט קרא צנערין, וריצוא צנערין, דהא טומטום ואנדרוניוס דבני דעה נינהו כעובדי כוכבים, ומעריכין ולא נערין, דמעטיניהו קרא דכמיז הזכר, מריצוא דה"י דרשינן, זכר ודאי ולא טומטום ואנדרוניוס, **הלכתיה לא מסתברא** דודאי אין מעריך משום דערכין לנדק הבית, וקרא כמיז לא לנס ולנו לבנות,

הלכתיה דרבי מאיר מסתברא, **דכתיב** עזרא ד ג' ויאמר להם ורבכל וישוע ושאור ראשי האבות לישראל ל' אלקם ולנו לבנו ת' בית [ל' אל' ו'ינו כי אנחנו יחד נבנה לה' אל' ו'ישראל פאשר צנו הפקד' בו רש' מלך-פרס,

טעמיה לא מסתברא, דקא מייתי ליה מחרש שומה וקמן, שאני חרש שומה וקמן, דלא בני דעה נינהו,

טעמא דרבי יהודה מסתברא, דקא מייתי ליה מטומטום ואנדרוניוס, דאף על גב דבני דעה נינהו, מעטיניהו רחמנא,

הלכתיה לא מסתברא, דכתיב לא לנס ולנו לבנות (את) בית אלהינו,

ורבי יהודה, האי לא לנס ולנו מאי עביר ליה? **אמר רב חסדא** **אמר אבימי** הא דאמר רבי יהודה מעריכין, לאו משום (דליתיה) [דליתא] לנדק הבית, דהא כמיז לא לנס ולנו, אלא **וערכו נגנו** קדוש ונגנו, דאסור בהנאה,

אלא מעתה הואיל ולא צידד אזיל **לא ימעלו בו** דמיתאני מיניה לא נימייז קרבן מעילה, דהא תנן חטאות המתות, הני חטאות דאמר' בתמורה ולד חטאת ותמורת חטאת כו' [ושנכפרו בעליה, ושבתו בעליה, ושעבר שנתה],

דתנן, חמש חטאות המתות, ומעות ההולכות לים המלח דהוו כחטאת שמתו בעליה, דאלא למיתה, ואם נהנה אדם מהם אינו חייב קרבן, דלא קרינא ביה מקדש ה', (ויקרא ה) הואיל ולא צידד אזיל, **לא נהנין ולא מועלין**,

אלמא תניא גבי קדשי עובדי כוכבים צמיעת קדשים צפ' צ"ש (וצמים מה), **במה דברים אמורים** דאין מועלין נקדשי עובדי כוכבים, היינו בקדשי מוצת משום דגמרינן מעילה חטא חטא מתרומה, מה תרומה אין מיתה נוהגת אלא בתרומת ישראל, דבהדיא כמיז (ויקרא כז) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, אף מעילה אינה נוהגת אלא נקדשי ישראל,

אבל בקדשי עובדי כוכבים של בדק הבית, מועלין בהן ומפרש הסם מאי טעמא, דכי גמרה מעילה חטא חטא מתרומה, דומיא דתרומה דקדושת הגוף, אבל קדושת דמים לא גמרינן מינה,

וטעם זה מנאמתי מפורש בוצמים, והוא עיקר, שהרי בפירוש נשנה שם,

אבני חן על מסכת ערכין

ולא הדר ביה [פי' המלכות עוקרת את ההר ואינה חוזרת בה] [והורדוס אכן עקר קצת מן הר הבית כדי להרחיב ולהגדיל הבנין. בני י"ז נ"י].

אמר רב יהודה אמר רב [השאלה כאן הוא אי אמרין דכוונתו להקדישה בקדושת תרומה, ותנתן לכהן, או בקדושת הקדש, ואם מקדיש בזמן הזה הרי היא אסורה בהנאה], עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו של מזלם עזמו, בודקין אותו, אי בדעת ישראל הפרישה אם אמר דעת ישראל הפרשמה, שלמקום שמרומת ישראל הולכת חלך זו, ל"א שישלל אמר לי להפרישה, וראשון שמעתי תינתן לכהן [במו תרומת ישראל],

ואם לאו [שלא היתה כוונתו לתתה לקדושת תרומה, הרי הוא קדושה קדושת הקדש] טעונה גזירה ואסורה בהנאה, ד חיישינן שמא (ב)לבו לשמים לשם הקדש, הילכך יגזר,

וזמן הזה עסקין, דהקדש אסור בהנאה, כדמיא כזורות (דף נג) אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש בהמה מיעקר, פירות כסות וכלים יקצו,

מיתבי [איך אמרת דחוששין שמא לבו לשם "הקדש" וצריך גזירה], עובד כוכבים שהתנדב קורה [של בנין] [לכית הכנסת] וישם [הקדש]. רג' כתוב עליה, בודקין אותו, אם אמר בדעת ישראל הפרשיתה, יגור יחמוך מקום השם, ויגזר החמיכה וישתמש במותר ויזנו ציט הכנסת, ואם לאו טעונה גזירה, חיישינן שמא (ב)לבו לשמים להקדש, וזמן הזה אין לו תקנה, [וקשה מכאן, שאם החשש שמא היה כוונתו להקדיש את הקורה, למה אוקמה שהיה כתוב עליה שם, וזה שממשך דמשמע מזה שסתם מקדיש לא חיישינן שכוונתו להקדיש],

טעמא דשם כתוב עליה דמוכחא מילתא דכלנו לשמים, שהרי כתב עליה שמו של הקדש [רק אז חיישינן אם "לא אמר וכו'" שכוונתו להקדיש, ואמרין] דבעיא גזירה, הא אין ישם כתוב עליה, לא בעיא גזירה?

הוא הדין דאע"ג דאין שם כתוב עליה, נמי בעיא גזירה [חיישינן שמא כוונתו להקדיש], והא קמ"ל, דאע"ג דשם כתוב עליה [אם אמר בדעת ישראל הפרשיתה], יגור וישתמש במותר, דשם שלא במקומו לאו קדוש [לפי פירוש הראשון פירושה, שאם יש שם על החפץ, שאר החפץ שלא במקום השם אינו קדוש, ולפי ל"א פירושה שם שכתוב שלא במקומו הראוי, כגון כאן שנכתב על הקורה] כלומר אינו קדוש אלא מקום השם, ואותה חמיכה מיגזר, והשאר יבנה ציט הכנסת, כי אמר דעת ישראל הפרשמה,

ל"א שם שלא במקומו, כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש, דלא הוי מקומו אלא על הנייר, ושיכחז המקרא עס השם כנתינתו, אכל שם לצדו הוי שלא במקומו ולא קדיש, וראשון שמעתי והוא עיקר,

(דתנן) [דתניא], היה כתוב [שמו של הקב"ה] על ידות הכלים, ועל כרעי המטה, הרי זה יגור ויגזר,

רפיון ידיים, מקבלין,

ל"א, כחילה, כשלא היתה אימתן של עובדי כוכבים עליהן, אין מקבלין, אכל לצוק מקבלין משום אימה, וראשון עיקר,

זה אינו טעם, דהא כל ימי צית שני היתה אימת העובדי כוכבים עליהן, ונחמילמו יותר מסופר,

וא"ת האי כחילה (נמי. רש"ש) אמקדש ראשון קאמר, א"כ מאי מוסיב ליה לקמן מואגרת אל אסף וגו' דהיינו במקדש שני,

דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן, בתחילה אפילו מים ומלח [דודאי למכירה עומד] [פי' דודאי ימכרו את המים והמלח ויקנו בה חומר בנין] ולא יהא נראה בבנין אפי' הכי אין מקבלין. רג' אין מקבלין מהם, בסוף דבר המסויים שנראה צעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא, ועוד שמתפארים בו, דבר שאינו מסויים מקבלין,

היכי דמי דבר המסויים? אמר רב יוסף כגון אמה כליא עורב, להכי נקט אמה, דאמר' צפרק צפרק דמנחת (דף קז), הרי עלי צרל, לא יפחות מאמה על אמה לכליל עורב, שהיו מציין טבלאות של צרל אמה על אמה, וצבן מסמכות גבוהין אמה קצועין, ומחפין צבן ראש הגג של היכל, לגרש את העורבים שלא יטכנו שם, כליא לשון שמגרש את העורבין,

[גדה זו. [ארבעה דברים הקב"ה שונאן וכו'] ומשתין מים ערום לפני מטתו, והמשמש מטתו בפני כל חי. אמר ליה רב יהודה לשמואל: ואפי' לפני עכברים? א"ל: שינא, לא, אלא כגון של בית פלוני שמשמשין מפותיהן בפני עבדיהם ושפחותיהם. ואינהו מאי דרוש? [בראשית כב] שבו לכם פה עם החמור. עם הדומה לחמור. רבה בר רב הונא מקרקש וגי דכילתא [פעמונים המלויים ככילה שסביב מטתו מקשקשן צעת תשמיש לקור ציט ציטו משם], אביי באל' דירבי [מגרש הזכרים שלא לשמש מטתו בפני כל חי], רבא באל' פרוחי [ימזשים].

כמו כיל דודכי, כיל פרוחי, דאמר צמכת נדה (דף יז ע"ש) שהיה מגרש וצוצין ממטתו בשעת תשמיש, משום נגיעות, דאסור לשמש מטתו בפני כל חי, ל"א כליא עורב, מונע העורבים, כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמך,

מתיב רב יוסף, נחמיה ב ח וְאֶנְרֶת [וגם יתנו לי אגרת] אֶל־אֶסְפָּא שֹׁמֵר הַפְּרִדִּים [גן מעין פרי] אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ. אֲשֶׁר יִתְּנֶנִּי עֲצִים לְקִרְיַת אֶת־שַׁעֲרֵי הַבֵּירָה אֲשֶׁר־לְבֵית וְלִחְוֵי הָעִיר וְלְבֵית אֲשֶׁר־אֲבֹא אֵלָיו וְיִתְּנֶנִּי לְהַמְלִיךְ בְּיַד־אֶל־הַיָּהּ הַזֶּה עָלַי וְגו' והיינו כחמילת צנין, וקשקיל צדק הציט מכורש?

אמר ליה אביי # [מתירין הגב' משמע שהחשש הוא, שלאחר שיתן הגוי גרבתו, יחזור בו], שאני מלכותא דלא הדרא ביה הוואל ומחילמו לטובה נמכוין, שז אינו מחר [מאחר דיהיבה לא חיישינן שיקבש שיחזירה לו. רג'],

דאמר שמואל [וכ"ה ב"ב ג: ושם אומר שמואל מאמר זה על הורדוס] [שמואל היה נקרא ארורין לשון מלך, שבת נ"ג ע"א עיי"ש ולכן ראוי לו לומר מימרא בשבח המלכות], אי אמר מלכותא עקרא טורי, עקר טורי

אבני חן על מסכת ערכין

בסימן הזה, משום שזה נאות יותר לפי מעמדו שרצה ג"כ לישן שינה עולם עיי"ש], והיוצא ליהרג, לא נידר ולא נערך מפרש בגמרא טעמא [בין שעור מעט ויהרג אין לו דמים],

ר' חנינא בן עקביא אומר איוצא ליהרג פליג, אצל גוסס מודה דכתיב (ויקרא כז) והעמיד והעריך אותו וגוסס לאו בר העמדה והערכה הוא נערך [וזה שהולך למיתה, אינו פוטר אותו מערכין], מפני שדמיו קצובין צפרשה ערכין,

אצל אנדר מודה, דהא כנמכר בשוק צעי למשיימיה, וזה אינו נמכר בשוק, כלומר שאין אדם קונהו, (ויפסיד) [שיפסיד] מעותיו,

רבי יוסי אומר, נודר ומעריך ומקדיש ובגמרא מפרש מאי קא חמי ר' יוסי למימר, הא ח"ק לא אמר אינו נודר, שאם אמר דמי פלוגי עלי יפטר, דהא לא נידר קאמר, ואם הו"ק חייב :

נב"י: בשלמא גוסס לא נידר, דלאו בר דמים הוא, ולא נערך דלאו בר העמדה והערכה הוא, אלא יוצא ליהרג בשלמא לא נידר דלאו בר דמים הוא, אלא לא נערך אמאי לא הרי דמיו קצובין?

דתניא, מניין היוצא ליהרג, ואמר ערכי עלי, שלא אמר כלום, ת"ל ויקרא בו כט כל־חַרֶם אֲשֶׁר יִחַרֶם מִן־הָאָדָם ל' א' יִפְדֶּה מו' ת' יוֹמָת, מי שהוא ראוי ליחרס וליהרג, אינו בכלל פדיון יכול אפילו קודם שנגמר דינו? תלמוד לומר ויקרא בו מִן־הָאָדָם ולא כל האדם,

ולרבי חנינא בן עקביא, דאמר נערך מפני שדמיו קצובין, האי כל חרם מאי עביד ליה?

לכדתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, לפי שמצינו למזמירות בידים שמים [פ' דכתיב בהם מיתה, ואין הכוונה שימותו ממש] כגון האי דכתיב השור יסקל וגם צעליו יומת, והך מיתה [וגם בעליו יומת] ליכא למימר צדי אדם, דהא אמרי' צפ"ק דסנהדרין (דף טו) מות יומת המכה, רוצח הוא, על רציחתו אמה הורגו, ואי אמה הורגו על רציחת שורו שנותנין ממונ ומתכפר להם, שנאמר שמות בא לאם־פֶּפֶר יוֹשֶׁת עָלָיו וְנָתַן פָּדִין נִפְשׁוֹ כָּבֵל אֲשֶׁר־יִישֶׁת עָלָיו,

יכול אף בידים אדם כן [מי שמתחייב מיתה בב"ד יתן ממונ ויפטר], תלמוד לומר כל חרם לא יפדה,

אין לי אלא מיתות חמורות, שלא ניתנה שגגתן לכפרה כגון מגדף, ומקלל אצלו, דאם עשה בשוגג, אינו בקרבן ולא בגלות,

מיתות קלות כלומר דקלות להך מילתא, שניתנה שגגתן לכפרה, כגון רוצח דשגגתו גולה, ועוד ע"ז, ומחלל שבת, וזא על הערובה, דשגגתו טעמא מנין [שבמזיד אינו פוטר את עצמו ממיתה ע"י ממונ], תלמוד לומר כל חרם:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר נודר ומעריך כו': ותנא קמא מי קאמר דלא? אלא בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי דודאי נדרו נדר, והקדישו הקדש ומעריך את אחרים, דהא בר דעה הוא, כי פליגי באם הו"ק [אין הכוונה שהו"ק ממש קודם מיתה, אלא] כגון זה שהו"ק, ולא עמד דין על כך קודם למיתה, תנא קמא סבר אם הו"ק אינו חייב בתשלומין, ורבי יוסי סבר אם הו"ק חייב בתשלומין,

במאי קמיפלגי? אמר רב יוסף במלוה על פה [זה שמו"ק קורא מלוה על פה] גובה מן היורשין קמיפלגי, תנא קמא סבר, מלוה על פה אינו גובה מן היורשין, ורבי יוסי סבר, מלוה על פה גובה מן היורשין,

רבא אמר, דכ"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין, והכא במלוה כתובה בתורה תשלומי נזק, כמובין בתורה, ומדאורייתא משעבד ליה צעל כרחייהו קמיפלגי, תנא קמא סבר מלוה כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, ורבי יוסי סבר, ככתובה בשטר דמיא,

ואיכא דמתני לה להא דרב יוסף ורצה אהא, היוצא ליהרג [ובדרך הליכתו ליהרג חבל באחרים, או אחרים חבלו בו], הוא שחבל באחרים חייב דבר דעה הוא, אחרים שחבלו בו פטורין דאין לו דמים, ועומד הוא ליחצול, וכל הנך (איכא) [יוצא] ליהרג, צדיני ישראל קאמר,

רבי שמעון בן אלעזר אומר, אף הוא [זה שיוצא ליהרג] אם חבל באחרים פטור, שלא ניתן לחזרת עמידת בית דין @ שאין אמה יכול להחזירו לצ"ד, ולעמוד דין על מה שחבל, שאין מעניין את דינו,

דף ז' ע"א

מכלל, דתנא קמא סבר, ניתן לחזרת עמידת ב"ד צממיה,

א"ר יוסף, במלוה על פה [מה שחבל באחרים קורא מלוה על פה] גובה מן היורשין קמיפלגי, תנא קמא סבר, מלוה על פה גובה מן היורשין, ור"ש בן אלעזר סבר, אינו גובה מן היורשין,

רבה אמר, דכ"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין, והכא במלוה הכתובה בתורה [שהחובל באחרים חייב] ככתובה בשטר קמיפלגי, תנא קמא סבר ככתובה בשטר דמיא [וגובה מן היורשין], ור' שמעון בן אלעזר סבר, לאו ככתובה בשטר דמיא,

*****

אבני חן על מסכת ערכין

[שנינו במשנתנו] האשה שנהרגה [נהנין בשערה] וכו': ואמאי, איסורי הנאה נינהו מת אסור בהנאה, דכתיב ותמת שם מרים, וגמר שם שם מעגלה ערופה, במסכת ע"ז בלין מעמידין (דף כט)? אמר רב, באומרת תנו שערי לבתי,

אילו אמרה תנו ידי לבתי, מי יהבינן לה?

אמר רב בפאה קליעה נכרית לאו שערה ממש קאמר, אלא שהיה לה פאה משיער אשה אחרת, קשורה לשערה [דרגילות היו נשים כשערן מועט, לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פאה נכרית], ואמרה תנו אותה לבתי, וקמ"ל מתני', דאע"ג דקשורה לה, כיון דאמרה תנו, גליא דעתה [וצ"ע מזה מזהני האי גילוי דעת. משמור הלוי], דלא ניחא לה דמיהוי כגופה לאיסורי בהדיא, וכנעולה מחיים דמיה,

טעמא דאמרה תנו, הא לא אמרה תנו, גופה הוא ומיתסר,

והא מיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא, דבעי ר' יוסי בר' חנינא, שער נשים צדקניות של עיר הנדחת, שלא הודחו עמה מזה,

ואמר רבא הסם בחלק (דף קיז), בפאה נכרית שקשרה הנדחת לשערה (לא) קמיבעיא ליה אי כגופה היא וניטול [עמה], אי כממונה, וק"ל (שם) נדיקים שנתוכה יולאין ממנה ערומים, וכל ממונס נשרף, דכתיב ואת כל שללה תקבץ וגו', אלמא מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה [והיה מוקמת לה הכא דלכן שערה מותר שאינה חשובה כגופה, הא התם מיבעיא לי אי פאה נכרית הוה כגופה] ומיפשוט ליה מהכא, דגופה הוא, דטעמא דאמרה תנו כו'?

כי קמיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא, דתלי בסיכתא [שמוחבר במחב, או מיבעיא ליה אי הוי כגופה או לא, אבל], הכא דמחבר בה [שהפאה נכרית מחוברת לשערה] טעמא דאמרה תנו [ד גליא דעתה, דלא ניחא לה דמיהוי כגופה לאיסורי בהדיא, וכנעולה מחיים דמיה. רש"י לעיל], הא לא אמרה תנו, [וראין] גופה הוא [ולא איבעיא לן], ומיתסר:

קשיא ליה לרב נחמן בר יצחק הא דמוקמינן למתמינן בפאה נכרית, והא דומיא דבהמה קתני, מה התם [מה שאסור ליהנות מבהמה הוא מן] גופיה, אף [אשה] ה"ג גופיה [מה התם גופה דבהמה אין לה פאה נכרית, אף הכא באשה בשערה דגופא קא מיירי ולא בפאה נכרית. רג.],

אלא א"ר נחמן [יש גורסין אלא א"ר נחמן בר יצחק] לעולם שערה ממש, ודקשיא לן איסורי הנאה נינהו, ל"ק דשיער התם לא מיתסר בהנאה, דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה, זו דאשה מיתתה אוסרתה ושיער לאו צר מיתה הוא שאין עשוי להשתנות,

וזו אכל בהמה גמר דינה אוסרתה כדאמר בפסחים צ"כ כל שעה (דף כז), ממשמע שנאמר סקל יסקל השור, איני יודע שהוא נצילה ואסורה באכילה, ומה ת"ל לא יאכל את בשרו, מניד שאם שחטו לאחר גמר דינו אסור, ואין לי אלא באכילה,

האב ומנחילן מכחו לאחיו מאביו, שאין בני אמו, דאי לאו הוה, הווי ירמי לה קרובה, ולא אמרי' נפל הוה ולינו בן נחלה,

דווקא בן יום אחד [ראה תוס' נדה מד. ד"ה איהו שגם בשיבת אמו על המשבר אין הולד מת במיתת אמו, ובן יום אחד לאו דוקא], אבל עובר אס ממה מעוברת [דאילו היה העיבור חי בבטן היה יורש, אלא אמרין ד] לא ירמי לה קרובי העובר דהוא מיית ברישא, ואין הבן יורש את אמו בקבר [פ' לאחר שמת], להנחיל לאחין מן האב?

ומשני הני מילי דהוא מיית ברישא לגבי מיתה כשהיא ממה מיתת ענמה, איירי דוולד זוטרא חיותיה, עיילא טיפה דמלאך המות ומחתך להו לסימונין [של הולד קודם], אבל נהרגה, היא מתה ברישא,

ופרכין, וגבי מיתה מי מיית הוה עובדא והא הוה עובדא ופרכים לאחר מיתה אמו, עד תלת פרכוסין? [ומתרץ שאין הפרכוס סימן של חיות, אלא הוא העצבים] [neurotransmitters] מידי דהוי אונב הלמאה דמפרכסת אס חומכין אותה מפרכסת החמיכה, ואע"פ שאין זה חיות [ראה שם],

א"ר נחמן אמר שמואל, האשה שישבה על המשבר # [ואם מתה מעוברת, ועדיין לא הגיע זמנה ללדת? אולי סבירא להו שאז ודאי מת העיבור ואין מחללין עליה את השבת. וצ"ע], ומתה בשבת, מביאין סכין ומקרעים את כריסה דזימנין דמיקרי דהיא מימא ברישא ומוציאין את הוולד,

פשיטא, מאי עביר,

דף ז' ע"ב

מחתך בבשר בעלמא הוא ואין חיוב אלא בחיוב בשר, דמוציא דס?

אמר רבה, לא נצרכה [אלא החדוש הוא שמותר] להביא סכין דרך רשות הרבים,

ומאי קמשמע לן, דמספיקא מחללינן שבתא, תנינא [יומא פג.], מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק כנעני ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל?

מהו דתימא, התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא, אבל הכא דלא הוה ליה [לעיבור זה] חזקה דחיותא מעיקרא, אימא לא קמ"ל:

אבני חן על מסכת ערכין

בהנחה מניין כו', והילכך כל דממוצר זה בשעת גמר דין, מיתקן בהדה,

כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותין משקל, ולא יתר על חמשים סלעים, דכתיב חמשים דהו גדול שבערכין הכמוצין בפרשה:

תני לוי כוותיה דרב דמוקים לה בדאמרה פנו, ובפילה נכרית, תני לוי כוותיה דר"נ בר יצחק,

[שנינו במשנתנו] היו בידיו חמשה כו': מ"ט דר"מ [דאינו נותן אלא אחת]? כתיב חמשים וכתיב שקל, או חמשים או שקל,

תני לוי כוותיה דרב, האשה שיוצאה ליהרג, ואמרה תנו שערי לבתי נותנין, מתה ולא אמרה תנו אין נותנין, מפני שהמת אסור בהנאה,

ורבנן [דאמר נותן את כולן], ההוא לכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותים משקל הוא דאתא שאפי' עמי שבעניס, לא יתן פחות, ומיהו היכא דלית ליה טפי, יהיב דכתיב על פי אשר תשיג, [אבל] היכא דאית ליה [יותר משקל], אמר קרא ויקרא בו אשר תשיג יד הנודר, והרי ידו משגת,

פשיטא דמשה אין נותנין שהמת אסור בהנאה, אלא ודאי ה"ק שנוי' הי' המת כגון פילה נכרית אסור בהנאה אסורין בהנאה, ולהכי קמני להאי "מפני", משום דקא בעי לגלויי עלה, דלאו בשעתא ממש קא מיירי,

ור"מ [דאינו נותן אלא אחת], ההוא [הפסוק אשר תשיג יד הנודר] יד הנודר, ולא יד הנידר הוא דאתא שעני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני,

תניא כוותיה דרב נחמן בר יצחק, האשה שמתה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנאה אפי' שערה, ומה הפרש בין זה לזה, זו מיתתה אוסרתה, וזו גמר דינה אוסרתה:

ורבנן [דאמר נותן את כולן], לאו ממילא שמעת מינה אפי' דקרא להכי אתא ולא יד הנידר, מיהו על פי אשר תשיג כתיב, וממילא שמעת דהיכא דידו משגת שקול מיניה,

פרק שני אין נערכין

א"ר אדא בר אבהו, היו בידיו חמש סלעים, ואמר ערכי עלי, וחזר ואמר ערכי עלי, ונתן ארבע לשניה, ואחד לראשונה על פי כהן, יצא ידי שתיהן ואפי' לרבנן, הוילי והב לשניה ברישא,

מהני: אין [נערכין] [בערכין]. # ופלא שקורא לפרק זה על פי טעות הלשון [פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע,

כו"ט, ב"ח מאוחר, שקדם וגבה, מה שגבה גבה והילכך כי יהיב לראשונה, כל מה דלית ליה יהיב לה, ולשניה ליכא למימר אמאי לא יהיב כולהו חמש, משום ד בעידנא דיהיב לשניה, משעבד לראשונה דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא, בעידנא דיהיב לראשונה תו לית ליה,

כיצד נתן סלע בן עשרים שערכו חמשים, והיה עני ונתן סלע לערכו, דעני נידון בזהג יד והעשיר פטור אינו נותן כלום,

דף ח' ע"א

נתן ארבע לראשונה שהעריכו הכהן על הראשונה תמילה ואחת לשניה, ידי שניה יצא ידי ראשונה לא יצא, כולהו משעבדן לראשונה דבעי למיטב כל מה דצדיה כרבנן, ואם חזר והעשיר, נותן את כל הערך, דנתינה קמייתא לאו כלום היא,

[ואם נתן בערכו] פחות מסלע והעשיר, נותן חמשים סלע דנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו ועדיין ערכו עליו, ועני המעריך את עצמו, והעשיר קודם נתינה, נותן ערך עשיר, כדילפיין לקמן צ"ה השג יד (דף ז'),

היו בידיו חמש סלעים עני בן עשרים, שהעריך עצמו, והיה לו ה' סלעים, ר"מ אומר, אינו נותן אלא אחת, וחכמים אומרים נותן את כולן,

בעי רב אדא בר אבהו, היו בידו חמש סלעים, ואמר "שני ערכי עלי" [דהיינו שיוחלו שניהם] בבית אחת [ובא להוציא מה שאמר רב אדא בר אבהו לעיל "וחזר ואמר" ערכי עלי] [אבל לתוס' אין הלשון שאומר מברית, אלא איך יערכנו הכהן וז"ל התוס' והלכך כשבא הכהן להעריכו יש לוומר שיתן וכו' עיי"ש], מהו, כיון דבבית אחת נדר, כי הדדי תפסן,

אין [נערכין] [בערכין] פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע:

נב"י: אין נערכין פחות מסלע, מנלן שאפי' עני הנדור בזהג יד, לא יתן פחות מסלע? דכתיב ויקרא בו וכל ערכך יהיה בשקל הקדש,

אבני חן על מסכת ערכין

יהיב תרתי ופלגא להאי, ותרתי ופלגא להאי, או דלמא כולהו חזיא להאי, וכולהו חזיא להאי ועדיין אחד מן הערכין עליו, 4. תיקו:

[שנינו במשנתנו] אין בערכין פחות מסלע ולא יתר כו': הא תו למה לי?

הא קמשמע לן פחות מסלע הוא דליכא, הא יתר על סלע איכא אף על גב דליכא חמשים סלע, דאס היו צידו חמש סלעים, נותן כולם דהיינו יותר על סלע ופחות מחמשים, יתר על חמשים הוא דליכא, הא פחות מחמשים איכא,

וסתמא כרבנן דגרי מאיר ליכא השג יד, שיהא יותר על סלע ופחות מחמשים, צמי שערכו חמשים, [אלא או חמשים] או סלע.

מתני':

[רבי אליעזר בן חסמא אומר קנין ופתחי נדה. הן הן גופי הלכות. סוף פ"ג דמסכת אבות, פ' שאין אלו חשבונות בעלמא אלא הן גופי הלכות מסיני],

[בימינו אין משנה זו להלכה, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם בחדר - יושבות עליה שבעה נקיים. ברכות לא. נדה סו.]

[לפי הרמב"ם באיסורי ביאה פרק ו' יש הבנה אחרת איך ומתי לספור את י"א ימי החיוב עיי"ש],

@ שזה דין נדה דאורייתא, ראתה היום מונה ששה והוא, ראתה שנים מונה חמשה והן, ואפילו ראתה כל שבעה ופקקה לערב, טובלת ומשמשת, ומיום שביעי ואילך הויין ימי זיבה, אחד עשר יום, שאם ראתה בהן יום אחד או שנים שומרת יום כנגד יום וטובלת, ואם ראתה בהן ג' רגופין הויא זבה גמורה וטעונה ספירה ז' נקיים, וקרצין, ואם משכו ימי זיבה חדש או שנה אינה חוזרת לתחילת נדות עד שתשכז שבעה נקיים,

ישנה ז' נקיים וראתה, הויא תחילת נדה, ומונה ששה, והוא חוזרת לעניינה ככל המפורש,

ואם לא ראתה צאות י"א יום ג' רגופין, אינה זבה, וכשתראה אחרי כן, בין ראתה סמוך בין שהרחיקה ראיתה, הויא תחילת נדה, ואפילו תראה שלשה רגופין אינה מונה אלא ארבעה והן, שאין ימי זיבה אלא צאות י"א יום שצין סוף נדה זה לתחלת נדה הבאה,

וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (דף עב),

[נמצא שאם ראתה ב' ובי"א בימים שבין נדה לנדה לא תהיה זבה גדולה, ואם לא תראה ליום י"ב יכולה לטבול, אבל אם תראה ביום י"ב הרי היא רואה בימי נדתה והיא טמאה שבעה ימים],

אין פתח תחילת נדות בטועה [באשה] טועה שראתה היום, ואינה יודעת אם צימי נדתה עומדת, אם צאותן אחד עשר יום של זיבה, אין חוזרת לפתח נדותה [שתדע בודאי שהימים שהיא רואה בהן הן בימי נדות ולא בימי זיבה] 3 פחות משבעה נקיים, ולא יתר על י"א נקיים כדמפרש בגמ':

גמ': ת"ר, [אשה] טועה שאמרה, יום אחד טמא ראיתי היום [פ' ולא שבאה לאחר זמן], ואינה יודעת אם צימי תחילת נדות הוא, וצריכה למנות ששה והוא, אם צאותן אחד עשר ימי הוזה הוא, ואינה צריכה לשמור אלא יום כנגד יום,

יום אחד טמא ראיתי צריכה 17 יום, שמא היום מתחלת 7 ימי נדות ואח"כ באים 11 ימי זיבה, משמע שאין חוששין שמא היא זבה גדולה בכל האופנים החשש הוא שמא יום זה שבאה לפנינו הוא תחלת נדתה, אבל אם הוא תחלת זיבה אינה צריכה כל כך ימי טוהר,

פתחה שבעה עשר שאם לא תראה עד לאחר י"א, לצד מיום זה [וביחד הוא י"א ימים], אז חוזרת לפתח נדותה, למנות ששה והוא,

דממה נפשך, לאחר י"א לצד מיום זה, יתה מספק של ימי הוזה [א או ב], [א:] דאם יום זה שראתה, מתחילת ימי זיבה היא [מה טוב ומה געם], כיון שכלו י"א יום, יתה ימי הוזה [ואם היתה יודעת שכן היא, היתה יכולה להתחיל פתח נדתה לאחר י"א יום, אבל כיון שאינה יודעת, וכדי לצאת מן הספק היא ממתנת עד י"א ימים], והרחיקה ראיתה שלא ראתה עד לאחר י"א, ומחילת נדה היא, [ב:] ואפילו אם תאמר שיום זה [שבאת לפנינו] תחילת נדה היא, אעפ"כ יתה ימי הוזה [לסוף יום י"א לצד מיום זה], שהרי עצרו ששה להשלמת ימי נדותה, ואחד עשר שצין נדה לגדה, הרי י"א, ולאחר י"א כשראתה, תחילת נדה היא,

אזל אם תראה ציוס י"א [פ' שלא היתה נקיה רק בי"א ימים], לא יתה מן הספק, אם יום [תחלת] נדה הוא או [סוף] יום זיבה,

דיש לומר שמא יום זה שצאת לפנינו כשראתה [פ' מתחלה], ראשון לימי נדה היא, ויום י"א שראתה זו סוף אחד עשר יום שצין נדה לגדה הוא, ואינה צריכה שימור [די"א לא צעי שימור כדאמרין בשמעתא אחרונה ממסכת נדה] [פ' ואם לא תראה למוחר היא טהורה, אבל אם תראה גם למוחר היא תחלת נדה וצריכה להמתין עוד ז' ימים כדי לטבול לנדתה],

או שמא [אין באן קלקול שרי לה בעשרה ימים בלבד, ש] יום ראשון שצאתה לפנינו [בתחלה] מימי זיבה הוא, וכשכלו י"א יום יתה מימי הוזה, ויום י"א שראתה זו תחילת נדה הוא, וצריכה למנות ששה והוא,

וכל שכן אם תראה קודם י"א [יהיה קלקול אם נאמר שבאת לפנינו בראשון לימי נדתה, אבל אם באה בתחלת ימי זיבה אין קלקול אלא אם תראה בתוך י"א ימי זיבתה],

ובספיקא זו תעמוד לעולם, עד שתשכז י"א נקיים,

וכל זמן שהיא צספיקה זו, מקולקלת היא (מאד), שלעולם נחמיר עליה מספק,

אבני חן על מסכת ערכין

כלו ימי נדות חוץ, ויום (י"ז) [ט"ז] ? זה מחילת נדה הוא,
אבל ליום י"ח יתה מן הספק ממה נפשך,

ארבעה ימים טמא ראיתי צריכה 16 יום, שמא שנים
מהימים הם סוף זיבה ושני ימים הם תחלת נדה,

ארבעה ימים טמא ראיתי, פתחה ששה עשר שאם לא תראה עד
לאחר ששה עשר לנד מהנך, יתה מן הספק ממה נפשך [א או ב],

[א:] אם תחלת נדה היו, הרי כלו ימי נדות חוץ לסוף י"ד אחר ד' הללו,
[ב:] ואם ימי נדות היו, כל שכן שכלו קודם ששה עשר, ועכשיו מחילת נדה היא,
[הלשון קשה קצת שהרי זה הטעם שצריכה ט"ז ימים, ואין זה קושיא צדדית, אלא
עצם הסיבה] וא"ת שנים מהן היו סוף זיבה, והשנים תחלת נדה, אעפ"כ לסוף ששה
עשר כלו ימי נדות חוץ,

והא ליכא למימר שמא השלשה סוף זיבה היו, והרביעי מחילת נדה, ולא כלו עד סוף
י"ז, דאם השלשה היו סוף זיבה, כשראתה ד' אינה מחילת נדה, דכיון שראתה ג'
רזופין בימי זיבה זכה היא, ולא תנא לעולם מידי זיבה להיות מחילת נדה, עד שמשב
שבעה נקיים, כדכתיב (ויקרא טו) ואם טהרה מווצה וספרה וגו', ולאחר ששבעה
שבעה נקיים חזרה למחילת נדותה,
[משמע שעד כאן מעולם לא היינו חוששין שמא זבה היא, אלא שמא היא
עומדת ב"א ימים,

אבל קשה שהרי המדובר שבט"ז ימים אלו אינה רואה כמש"כ רש"י לעיל י"ז
נקיים", ולמה לא נחשוב אותם לשבעה נקיים לטהרת הזיבה, וכן רואין לקמן
ששבעה ימים נחשבין לשבעה נקיים ?
אבל אם תראה קודם לכן, אפילו ציוס ששה עשר, איכא לספוקה [ד' ימים
הראשונים] בסקוף זיבה, ותחילת נדה, דשמא שנים מהארבעה היו סוף זיבה, והשנים
מחילת נדה, ויום ששה עשר סוף זיבה,
או שמא [אין באן קלקול] הארבעה היו מחילת נדה או סוף זיבה, וכבר יתה מימי
נדות חוץ,

חמשה ימים טמא ראיתי, פתחה חמשה עשר ממנה נפשך לאחר
ט"ו מחילת נדה היא אם תראה,

אבל יום ט"ו עצמו אם תראה בו, הויא ספק, דשמא שנים מהחמשה היו סוף זיבה,
והשלשה ימי נדות, ועדיין יום ט"ו זה סוף ימי הווצ הוא,
וכן כולה צריכתא מספקינן לה שנים הראשונים בסקוף זיבה, והאחרונים מן הנדות,
אבל טפי מהכי ליכא לספוקי, דאי אמרת ג' מהן סוף זיבה, תו לא הוו אחרוני ימי
נדות, כל זמן שלא יצאה ז' נקיים, והשםא כי חזיא לאחר ששבעה את ז' הימים
הנקיים, מחילת נדה היא [פ' שאם היא זבה גמורה הכל תלוי בו' נקיים],

ששה ימים טמא ראיתי, פתחה ארבעה עשר [שמא שני ימים
הראשונים היו סוף ימי זיבה, וארבעה ימי נדה, וצריכה עוד ג' ימים לימי נדתה,
וי"א לימי זיבה, הרי י"ד],

שבעה ימים טמא ראיתי, פתחה שלשה עשר [שמא שני ימים
הראשונים היו סוף ימי זיבה, וחמשה ימי נדה, וצריכה עוד ב' ימים לימי נדתה,
וי"א לימי זיבה, הרי י"ג],

שכשנראה יום אחד [בתוך אלו ימי שבעה עשר] נאמר מחילת נדה [היא], וצריכה
ששה והוא, וכשנראה שלשה רזופין נאמר ימי נדות חוץ, וצריכה שבעה נקיים וקרבן
מספק, ואינו נאכל [ואם תראה ביום י"ז שמא הוא אחרון לימי זיבה, ואם תראה
ביום שלאחריה תהיה צריכה למנות עוד ו' ימים, ויום ראשון לא תעלה לו' ימי
נדתה שהרי היה בימי זיבה],

אבל לאחר י"ז אין להחמיר, דודאי מחילת נדה, ואם תראה שלשה רזופין תמנה
ארבעה והן, ולצסקוף שבעה אם תראה, תשמור יום כנגד יום, ויום [שלשה] [שליש]
תהא זכה,

שני ימים טמא ראיתי צריכה 17 יום, שמא אחד משני
הימים הוא סוף זיבה, ויום השני הוא תחלת נדה,

שני ימים טמא ראיתי, פתחה שבעה עשר לנד משני ימים הללו,
שאם לא תראה עד לאחר י"ז, מחילת נדה היא ממנה נפשך [א או ב],
[א:] אם שני ימים הללו מימי הווצ [מה טוב ומה נעים], הרי כלו להם ימי הווצ
למשעה ימים אחר השנים, וכשנחמיקה וראתה לסוף י"ז מחילת נדה [היא],
[ב:] ואם מחילת נדה היא [ונשאר עוד חמשה ימי נדות], הרי כלו להם ימי נדות
חוץ לסוף ששה עשר אחר השנים, שימי נדות חוץ אינן אלא י"ח,
וה שלא ראתה עד לאחר י"ז, שהוא יום עשרים למחילת נדה, נדה היא,
[וצ"ע שלא מנה שיש צד שיום הראשון הוא סוף זיבה ויום שני הוא תחלת נדה
ולכן צריכה י"ז יום, כמש"כ לקמיה ?],

אבל אם תראה ציוס י"ז וכל שכן קודם לכן, לא יתה מן הספק, [וקודם אומר הצד
שאין באן קלקול] דשמא אלו שני ימים מחילת נדה היו, ולסוף ששה עשר אחר
השנים [שני ימים אלו], כלו ימי נדות חוץ, וזו שראתה ציוס י"ז מחילת נדה היא
[פ' שלפי אופן זה אין באן קלקול, שהיא תחלת נדה],
[ועכשיו בא להצד, שאם הוא כן יהיה קלקול] או שמא [אחד] [הראשון] משני
הימים סוף י"א של זיבה היא, והשני מחילת נדה, ולא כלו ימי נדות חוץ עד לאחר
י"ז, וזו שראתה ציוס י"ז סוף זיבה היא, והרי היא בסקוף,
וכל שכן אם תראה קודם, כגון אם תראה [שני הימים] ציוס י"ג וי"ד עומדת
בסקוף, [ובתחלה בפרש האופן שאין קלקול גם אם תראה ב"ג וי"ד] דשמא צ'
ימים הללו שראתה לפנינו סוף ימי נדות חוץ, וזו שלא ראתה שוב עד יום י"ג מחילת
נדה היא,
או שמא שני הימים מחילת נדה היו, ויום י"ג זה שמיני של ימי הווצ הוא, ותשמור
יום כנגד יום,
וכן בסקוף זה היא לעולם, עד שמשב י"ז נקיים,

שלשה ימים טמא ראיתי צריכה 17 יום, שמא שני
ימים הם סוף זיבה ויום השלישי הוא תחלת נדה,

שלשה ימים טמא ראיתי, פתחה שבעה עשר כמו שפירשתי, אבל
קודם לכן, כגון י"ז עצמו עומדת בסקוף, [ויש] [שיש?] לומר שמא שני ימים
מהשלשה היו סוף זיבה, והשלישי מחילת נדה, ויום י"ז זה סוף זיבה הוא [ולכן צריך
י"ז יום],
או שמא [אין באן קלקול ש] כולן השלשה מחילת נדה היו, ולסוף ט"ו לנד מהשלשה

אבני חן על מסכת ערכין

שאינן פתח בטוועה פחות משבעה שפילי ראתה ארבעה עשר אינה חוזרת לפתחה בפחות מז' נקיים, דממה נפשך וזה היא, וכל זמן שלא ישבה ז' נקיים, לא תלא מידי וזה ולא יתר על שבעה עשר,

אמר ליה רב אדא בר אהבה, לרבה רב אדא טעי וסגר דכל הנך י"ז וט"ז למעשה לגבול קאמרי, למה לי כולי האי, תימני שבעה ותשתרי?

אמר ליה, לתקונה לדידי נדה ופתחה קאמרינן שדע מאימתי תמנה ימי נדה, שאם תראה שלשה או ארבעה ימים לא תמנה אלא שלשה והם, (ואיך) [ואימתי] יהיו לה ימי נדה, שאם תראה אחד תהא שומרת יום [כנגד יום]:

תנו רבנן, כל הטועות זכות לקמן מפיד לה, ומפרש אלא כל זכות הטועות, כלומר כל הנך דאיכא בהנך דלעיל, דמניין לספוקין בזכות, כגון כולהו דר מיום אחד טמא, ושני ימים טמא, דבזיר מחלמא יומי טמא ליכא לספוקה בזכה מביאות קרבן לסוף שבעה נקיים, שמי מוריס אחד למטאת ואחד לעולה כדן וזה דשמא זכות היו ואינו נאכל המטאת אינה נאכלת, דשמא לא ימי וזה היו, ומטאת זו חולין, ומליקתה נבילה, דחולין מלוקין אינן אלא נבילה # [למה לא חיישין לחולין בעזרה? ראה גזיר בגמ]. והעולה קריבה על תנאי, אם וזה היא תהא לחוצתה, ואם לאו תהא לגדבה, אבל מטאת נדבה ליכא,

חוץ מפתחה שבעה [שראתה י"ג יום], ופתחה שמונה [שראתה י"ב יום], שמביאות קרבן ונאכל דממה נפשך כיון דראתה י"ב רגופין זכות נינהו, דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף וזה, אפ"ה היא (תחלת נדות וזיבה) [זבה] ממנין האחרון, דהא פשו להו י' ימים ז' לנדות וג' לזב, וכ"ש אי קמאי [שבעה ימים הראשונים] הוו תחלת נדות, או ג' מינייהו סוף וזה, ממה נפשך זכות הן, אבל כולהו קמיימא [שאוברת שראתה פחות מ"ב ימים] ספק זכות הן, דאיכא למימר ג' ימים מהנך וזה הוו וזה היא, ואיכא למימר לאו וזה היא, דב' יומי קמאי מסוף זכות, ותו לא הויא וזה ממנין האחרון,

אמו כל הטועות זכות והא חששא בעלמא הוא, ולאו דלאי זכות נינהו, ותו יום אחד, ושני ימים, בת איתויי קרבן היא?

אלא כל זכות הטועות דמשמע כל שיש לספקו בזה מחמת טעותו, דהיינו משלשה ימים טמא ראיתי ואיך מביאות קרבן, ואינו נאכל, חוץ מפתחה שבעה, ופתחה שמונה, שמביאות קרבן ונאכל:

שמונה ימים טמא ראיתי, פתחה שנים עשר [שמא שני ימים הראשונים היו סוף ימי וזבה, וששה ימי נדה, וצריכה עוד יום א' לימי נדתה, וי"א לימי וזבה, הרי י"ב],

תשעה ימים טמא ראיתי, פתחה אחד עשר [שמא שני ימים הראשונים היו סוף ימי וזבה, ושבעה ימי נדה, וצריכה רק עוד י"א יום לימי וזבתה],

עשרה ימים טמא ראיתי, פתחה עשרה [שמא שני ימים הראשונים היו סוף ימי וזבה, ושבעה ימי נדתה, והתחילה יום ראשון לזיבתה, וצריכה עוד י' ימים],

אחד עשר [ימים] טמא ראיתי, וכאן מתחיל לקצר הלשון, פתחה תשעה [שמא שני ימים הראשונים היו סוף ימי וזבה, ושבעה ימי נדתה, והתחילה שני ימים לזיבתה, וצריכה עוד ט' ימים],

דף ח' ע"ב

שנים עשר פתחה שמונה [שמא שני ימים הראשונים היו סוף ימי וזבה, ושבעה ימי נדתה, והתחילה שלשה ימים לזיבתה, וצריכה עוד ח' ימים] דלמחר שיצאה שמונה נקיים, יצאה מן הספק ממה נפשך, אפילו תאמר שנים הראשונים סוף וזה היו, הרי כלו לה ממנין האחרון י"ח ימים, ואלו ימי נדות חוצה, ומחילת נדה היא,

אבל יום שמיני עממו ספק הוא, [דשמא מקולקל הוא] דיש לומר [שמה] שנים [הראשונים] מן ה"ב היו סוף וזה, והעשרה שבעה מהן לנדות, והשלשה לזב, והויא וזה, ח' נקיים ישבה, ושמיני זה שראתה בו עדיין מן האחד עשר הוא, ואינה מחילת נדה, שאין צין סוף נדה למחילת נדה פחות מ"א יום,

או שמא [יום השמיני אינו מקולקל ד] מחילת נדה היא, (דכלה י"ב ימים ממנין האחרון) [דמן ה"ב יום הו' ה' ממנין הוצ], שיום ראשון של שנים עשר מחילת נדה היה, ולסוף שבעה כלו להם ימי נדות, והתחילו בשמיני ימי וזה, וליום שנים עשר הלכו להם מימי וזב חמשה, נמצא שיכלו להם ימי וזב לסוף ששה [שבועה] ישלמו לה ה"א ימי וזבה, ולסוף [ששה] [שבעה] [פ' לפי חשבון זה לכן צריך ז' ימים כדי שיהיו לה ז' נקיים] כלו ימי נדה חוצה, והרי ישבה [שבעה] נקיים לזיבה, ושמיני זה מחילת נדה הוא,

והיינו [פ' ואם תראה בשמיני] ספק וקלקול גדול, שלא תחזור לפתח נדמה עד לאחר [עוד] י"ז יום, דהדרא והויא לה טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי, ואיני יודעת אם בימי נדה ואם בימי וזבה,

ואם תספוק לאחר ראיתי שמיני זה שבעה ימים, ותראה, ותראה לשמור יום כנגד יום, נחמיר עליה ונאמר, שמא יום שראתה בו סוף וזה היה, ועכשיו מחילת נדה הוא, או אם תראה ג', ותראה למנות ארבעה ימים, נחמיר עליה ונאמר שמא אותו יום שמיני שראתה בו מחילת נדה היה, ועכשיו בימי וזב היא, וזה היא, וכן בספק זה היא לעולם, עד שתשכח שבעה [עשר] נקיים,

שלשה עשר, פתחה שבעה ז' (ימים) קמאי מספיקין לסוף וזה, פשו להו י"א ח' נקיים הרי י"ח,

אבני חן על מסכת ערכין

תפארת ישראל:

אמר המפרש, כאן הוא משנה חמורה שכל רבתינו ר"מ ורש"י ותוס' ורע"ב לא ביארו לנו כל הצורך האך יורש זאת הבבא, אין בנגעים פחות משבוע אחד, והרי יש נגעים שמחליטין אותן מיד בתחלה [בנגעים פ"א מ"ג] ותו דבש"ס אמרי' אהך בבא דקאי אנגעי אדם, ודך לישנא נקטו נמי ר"מ ור"ב, ותמוה הרי גם בנגעי בגדים ובתים נמי משכחת לה טומאה וטהרה אחר שבוע א', ואין בנגעיהן בפחות משבוע א' וכו', עיי"ש אות י"א, ואצטט מקצת דבריו,

יש ר"ת של ג' סימני טומאה והוא "שפם" שער לבן, פ'סיון, מ'חיה, ואם לאחר הסגר שבוע אחד נראה אחד מסימנים אלו נעשה מצורע מוחלט, ויש גם שנתנה לאחר שבוע לגמרי כגון, בכהה מראית הנגע, ויש שסוגרו שבעת ימים שנית, וכל זה בנגעי אדם,

אבל בנגעי בגדים ובנגעי בתים אפי' בסוף שבוע ראשונה, אף שאפשר שיוחלט אז, כגון ע"י פסיון וכדומה, עכ"פ א"א שיפטור לגמרי בלי שום תיקון בסוף שבוע א',

ובנגעי בתים יש מה שאין בשאר נגעים, שבנגעי בתים יכול להיסגר ג' הסגורות,

מהני': אין בנגעים פחות משבוע אחד להסגר, ולא יתר על שלשה שבועות:

[ידיעות:]

האחרונים חוקרים אי בזהב ובאבנים טובות נוהג דין דנגעים, וע' שבת נו: תוס' ד"ה ואינה, שיטת הערוך, שכתב להדיא דוחב ואבנים טובות אין מטמאין בנגעים. אש פנחס לר' פנחס הירשפרונג ז"ל,

גמ': [אין בנגעים] פחות משבוע, נגעי אדם יש בהם שצדע אחד כדכתיב בפרשה, ולא יתר על שלשה שבועות,

נגעי בתים שלש שצדעות, כדתיב צמורת כהנים, ושז הכהן וצא הכהן, זו היא שיצה זו היא ציאה, מה ציאה חולץ וקולה וטע, וזמן לו שצדע, אף שיצה כו', ומנין שאם עמד הנגע צעירי צד וצד שצדע ראשון ושניה, מנין שחולץ וקולה וטע וזמן לו שצדע, והיינו שצדע שלישי, ח"ל וצא הכהן, ואם צא יצא הכהן, מה מצינו וכו',

אמר רב פפא, תהלים לו צדקתך כהררי אל, אלו נגעי אדם שנצטרין שצדע אחד, אם לטהר אם ליחלט, וצדקה גדולה היא זו [פעמים שהספקות והפקפוקים קשים לו לאדם האפוף בהם יותר מן הוראי אפילו הוא גרוע, ונוח לו לאדם לקבל עליו דין טומאת צרעת עם כל הכרח בה, ויותר מאשר העמידה במצב בלתי ידוע, שהוא בחינת תהום רבה. יוסף דעת ע"פ שיחת מוסר להגר"ח שמואלביץ. בו תשלב],

משפטיך תהום רבה, אלו נגעי בתים,

[ושואל] פשטיה דקרא במאי כתיב?

אמר רב יהודה, אלמלא צדקתך כהררי אל כדמפרש לקמן [שאם לא היה דקב"ה עושה צדקה, שמגביה הכף עם העונות כהררי אל], מי יוכל לעמוד לפני משפטיך תהום רבה [היו העונות מכריעין הכף עד תהום רבה],

רבה אמר, צדקתך [אתה מרים צדקתינו דהיינו זכויותינו] כהררי אל [ולא קאי על כף המאזנים, אלא על הזכויות שהם גבוהות], מפני שמשפטיך תהום רבה [שאתה מסתיר וכובש את עונותינו],

במאי קמיפלגי? בדר' אלעזר, ור' יוסי ברבי חנינא,

דאיתמר [ר"ה יו.], רבי אלעזר אמר, כובש [כש]הקצ"ה [שוקל מעשו של אדם, כשהן מחלה על מחלה, תופס מן העונות וכובשן צמולות יס, כמו שנאמר יסוב ירחמנו יכבש עונותינו. רע"י] כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכויות, רבי יוסי בר' חנינא אמר, נושא [נושא ומגביה כף העונות למעלה] [נותן ידו למטה מן העונות ונושאן למעלה] כדי שיכריעו הזכויות [כמו שנאמר נושא עון, ופלוגמא דרבי אלעזר ורבי יוסי בר' חנינא צמסכת ר"ה. רע"י],

רבה [דאמר] ברבי אלעזר והכי קאמר, צדקתך [הצאה עלינו] כהררי אל, שאתה מצדיקנו, כמה שאתה כובש ומסתיר משפטיך, דהיינו עונות, צמסכת רבה,

ורב יהודה כרבי יוסי ברבי חנינא והכי קאמר אלמלא צדקתך [שאתה מגביה את העונות] כהררי אל, שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה עונות, מי יוכל לעמוד מפני משפטיך, שיהו מכריעין [למטה] [פ'] שהיו העונות מכריעין [הכף] עד תהום רבה:

מהני': אין פוחתין, מארבעה חדשים המעוברים בשנה של שלשים יום בשנה, ועולא מפרש טעמא בגמ', ולא נראה יתר על שמונה,

שתי הלחם [של חג השבועות] אין נאכלין פחות משנים ליום שני לאפייתן ולא יתר על שלשה ליום שלש לאפייתן נאכלין, ומו לא, חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת נאפות בערב שבת, שאין אפייתן דוחה לא שבת ולא י"ט, ונאכלות צי"ט לאחר תנופתן, דהיינו ליום שלישי, וכשחל עצרת באחד משאר ימי השבת נאפות ערב צי"ט ונאכלות צי"ט, שהוא שני לאפייתן,

לחם הפנים אין נאכל פחות ממי', ולא יתר על אחד עשר כיצד נאפין בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת, שהוא יום תשיעי לאפייתן, חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות תשיעי בשבת ושני בשבת, נאפה לחם הפנים צריצוי בשבת, ונסדר בשבת ונאכל בשבת שניה שהוא אחד עשר לאפייתו,

אין קמן נימול פחות מוח', ולא יתר על שנים עשר כיצד נולד צין השמשות של ערב שבת, אינו נימול בשבת, דשמה תשיעי הוא, דצין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא נמצא שבת יום תשעה, ומילה שלא צומנה אינה דוחה

אבני חן על מסכת ערכין

מילוי חדש אחד, כדקאמר דל' ירחא מליא, בהדי ירחא חסירא,

ואכתי חד יומא ואע"ג דיומא ופלגא היא חד יומא קרי ליה,

והוא הדין נמי אם היתה [שנה] זו מעוברת, הוה מצי נמי לתרוצי, דנראה לעבר שמונה חדשים,

והאי דנקט שנה שלפניה, משום דלא מיתוקמא מתני' בשנה מעוברת, דקמני אין פוחתין מד' חדשים מעוברין, הא נאצבעה מעוברים סגי, ואי במעוברת פשו להו ט' חסירין,

וצין לרב הוגא צין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא, אלא במעוברת, אצל תשעה, לא בפשוטה ולא במעוברת דלקמן?

לא אדעתיהו דאינשי אחד יומא לא תמהי, ולא מרנני,

עולא אומר, לא נראה לחכמים לחסר [פליג על רב הוגא שאמר לא נראה לעבר, אבל לעולא אינו עושה יותר משבעה מלאים] יתר על שמונה, ומאי טעמא קאמר, מזה טעם אין פוחתים מארבעה חדשים המעוברים בשנה, משום דלא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה [ואם יעשו רק שלשה חדשים מעוברים, צריך להיות תשעה חדשים חסרים],

מאי שנא תשעה דלא, דאם כן מיתירא סיהרא עמיקא תלתא יומי אחר ראש השנה, דסדר תולדות החדשים למוולד הלכנה אחד מלא ואחד חסר כדפרישית, וכי עבדת תלתא חסירין טפי, מקדמת ליה לראש השנה ג' יומי,

השתא נמי קא מיתירא תרי יומי?

כדאמר רב משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת, הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה של אשתקד מעוברת וחדש העיבור שלשים יום, ולמנין הלכנה לא הוי אלא כ"ט ופלגא, אשתכח דמאחרת לראש השנה פלגא יומא, והשתא לא קדים לראש השנה אלא יומא ופלגא, וכיון דלא הוו צ' שלימים חד קא חשיב ליה דל' ירחא חסירא, בהדי ירחא מליא,

והיינו דקא פריך ואכתי איכא חד יומא?

סברי [האנשים חושבים] איתחזווי איתחזוי לננה לצ"ד ואנן הוא ד לאו אדעתין למימסר נפשין ולמיחזייה הילכך לא מרנני,

דף ט' ע"ב

במאי קמיפלגי?

בעיבור שנה,

דתניא, כמה עיבור שנה, ל' ועולא סבר לה כח"ק, דלעולם שלשים, הלכך לא מיתוקמא מתני' אלא צמד טעמא, ולא נראה לחסר יותר מנח' קמני, הא ח' י

לא שבת ולא יו"ט, ואם חלו שני ימים טובים של ר"ה אחר אותו שבת, אינו נימול עד יום שלישי, שהוא שנים עשר ללידתו:

*****

לשון המשנה "יתר על שמונה", פליגי בה רב הוגא ועולא, רב הוגא מפרש יתר על שמונה שלא לעבר דהיינו לעשות חדשים מלאים, לא נראה לעשות יותר משמונה, ועולא מפרש שלא נראה להם לחסר יותר משמונה חדשים,

נב"י: מאי לא נראה יתר על שמונה? אומר רב הוגא לא נראה לחכמים לעבר יתר על שמונה ורישא דמתניתין דקמני אין פוחתין מד' חדשים מעוברין [פי' מו"ב חדשים עושים לכל הפחות ד' מעוברין], דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה, אצל שמונה עבדינן (ו)לא מפרש השתא, ועולא מפרש לה לקמן, ורב הוגא אית ליה דעולא,

[והגמ' מוקשה על רב הוגא] מאי שנא תשעה [מלאים] דלא, ד אם כן דעבדינן תשעה מלאים [במקום שמונה], קדים אחי סיהרא חדתא תלתא יומא קודם ר"ה,

שצין מולד תשרי זה למוולד תשרי הבא, ד' ימים וח' שעות ותתע"ו חלקים, ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת [פי' הכנסת שבת], נמלא מולד תשרי הבא בשמונה שעות ליום ארבע בשבת,

וכשאלו מסדירין החדשים [הי"ב חדשים ששה מלא וששה חסר] אחד מלא ואחד חסר, נקבע ראש השנה ביום המולד, שסדר תולדות הלכנה אחד מלא ואחד חסר, שחדש לננה תשעה ועשרים יום וחצי ושמי ידות שעה וע"ג חלקים [ראה ר"ה בה. ושני שלישי שעה ושבעים ושלושה חלקים], הרי לשני חדשים כ"ט ימים, היינו חודש אחד מתשעה ועשרים וחדש אחד משלשים יום, וכשאלו עושין שבעה מלאים נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד, ואם שמונה מלאים, נדחה שני ימים, ואם תשעה מלאים נדחה שלשה ימים,

דף ט' ע"א

קדים אתי סיהרא חדתא [של תשרי הבאה] תלתא יומי ג' ימים קודם ראש השנה, שהמולד ביום ד', וראש השנה בשבת, ומרנני עלמא צתר בצנן למימא, כל מה דבעו עבדי,

[ומקשה] השתא נמי קא קדים אתי תרי יומי?

כדאמר רב משרשיא לקמן גבי עזרת כגון שהיתה שנה מעוברת, הכא נמי [במשנתנו כשאומר ששמונה חדשים עושים מלא] כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת [ומוסף המרחק מהמולד של אשתקד],

[ולכן יכולים לעשות עוד חדש מלא, לפי שאשתקד עשו חדש העיבור חסר] ועיבור שנה, חודש [כ"ט יום] וצדינו לעשות חדש של חוספת השנה, צין מלא וצין חסר, ואם עיבור של שנה של אשתקד עשינו חסר, וגמלא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמדת חסרון חדש אחד, לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמדת

אבני חן על מסכת ערכין

פסח], או לאור עיבורו [בשלישי בשבת] [למחרתו לאור אותו לילה שעבר יום הנק. רג] לאור עיבורו של ניסן, ציום שאירע בו ל"א של ניסן, כגון אם ניסן בא בשבת, הו אור עיבורו של ישי בשבת, להכי קרי ליה אור עיבורו, שהוא לילה שבו מתעבר הדגש, ששעושים ר"ח יוס ל"א, הו חדש שעבר מעובר,

בשלמא לעולא, דשמונה חסירין עבדין, [אבל שמונה] מעוברין לא עבדין, משכחת לה, [אם] שניהן כסלי וסיון חסר, ביום הנק וסיון דהו להו ד' חסירין בסמוא וד' חסירין בקייטא [פ' כיון שיש י"ב חדשים וחציין צריבין להיות חסירין, היה צריך להיות ג' חסירין בכל חצי שנה, ואם עושין ד' בכל חצי שנה יש ח' חסירין], הו ר"ה ציום הנק, [ואם] אחד מלא ואחד חסר, לאור עיבורו

דהא האידנא עבדין לעולם חדשי ימות החמה כסדרן, ויש לנו סימן קצוב א"ת צ"ש ג"ר לשלישי של פסח הו ר"ה, דהיינו לאור עיבורו, וכי ענד חד חסר טפי מקדמת ליה לר"ה חד יומא, דהיינו ליום הנק,

אלא לרב הונא דאמר עבדין מעוברין מעוברין נמי עבדין, הא זימנין דמשכחת ל"א אור אור עיבורו" הא כיון דעבדין צימות החמה ד' מליאין מאחרת לר"ה חד יומא דה"ל לאור אור עיבורו של ניסן, ליום רביעי של פסח?

אמר לך רב הונא, ולעולא מי ניהא [פ' כיון דאמר עולא דעבדין שבעה, פעמים שאינו עושה קודם פסח רק ג' מעוברין, ועושה בקיין ד' מעוברין], שמונה הוא דלא עבדין הא שבעה עבדין אפילו לעולא, דהא דלא עבדין שמונה מליאין, משום דקדים אחי סיהרא תרי יומי, אבל שבעה דלא קדים אלא חד יומא עבדין, והא זימנין [דלא] עבדין בסמוא, ועבדינא לחדשי החורף כסדרן, ומעבדינא ליה בקייטא ועבדין ד' מלאים, וה"ל נמי לאור אור עיבורו,

[שבעה] [הא] זימנין דלא עבדין בסיתוא [בחורף], ועבדין בקייטא [בקיין], והא הוה לאור אור עיבורו?

אלא הא מני הא דקמני לעולם לאור עיבורו ולא יתיר אחרים היא דלית להו מליאין וחסירין, דלדידהו [לעולם] כל המדשים [כולהו] כסדרן,

דתניא [סוכה גר, ר"ה ו, ב.], אחרים אומרים, אין בין עצרת לעצרת, ואין בין ראש השנה לר"ה, אלא ארבעה ימים בלבד אם אירע ר"ה ציום ראשון, יבא לשנה הבאה ליום חמישי, דהיינו כולהו כסדרן, ואם היתה שנה מעוברת חמישה,

[רש"י ר"ה ו, קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ואין מעבדין ואין מחסרין שום חדש לזורך, והוא לא שנה שלש מאות וחמשים וארבעה ימים, נמנאת כל השנה שבעים שלמים חוץ מארבע הימים, והן הדומין קציעות השנה מקציעות חכרתה],

עבדין וצמעותם ועיבורה שלשים, אבל לעבר אפילו ח' מליאין נמי לא עבדין, דקדים סיהרא שני יומי, דמעוברת ועיבורה כ"ט, ליכא לאוקומיה כרב הונא, דאין עיבור שנה צריך משלשים,

רשב"ג אומר חודש [ב"ט יום] רב הונא דמוקי למתני' בתרמי מילי, סבר לה כרשב"ג, דזימנין כ"ט וזימנין שלשים, והכי מיפרשא מתני', אין פוסחין מד' חדשים מעוברין, דלא עבדין טפי מח' חסירין, הא ח' חסירין עבדין, ולא משכחת לה אלא צמעותם, ועיבורה ל', וכדעולא, ולא נראה לעבר יותר על שמונה, הא שמונה מליאין עבדין, וצמעותם ועיבורה כ"ט, וכדלעיל, והיינו כרבן שמעון,

[ראה או"ח סימן תכ"ח סעיף ג'],

ימי פסח	יום השבוע*	ניסן	
א"ת	ראשון	טו	תשעה באב**
ב"ש	שני	טז	שבועות
ג"ר	שלישי	יז	ראש השנה
ד"ק	רביעי	יח	קריאת התורה ש"ת בחו"ל
ה"צ	חמישי	יט	צום כיפור
ו"פ	שישי	כ	פורים שעבר***

* זה משל כשחל א' דפסח ביום ראשון, או חל גם תשעה באב ביום השבוע זה,

* וסימן על מצות ומזרחים יאכלוהו. המחבר באו"ח סימן תכ"ח סעיף ג',

*** אם י"ד אדר שהוא פורים שהוא ביום ששי, אז גם כ"א וכ"ח אדר הם ביום

ששי, וכן ו' ניסן, וכן י"ג וכן כ',

וכן ל"ג בעומר, שהוא ב"ח אייר, שכן הסדר כ"ז ניסן, ד' אייר י"א אייר, י"ח אייר,

מיתבי, אין עצרת חלה, אלא ביום הנק [יום הנפת העומר] בלמות יום שאירע בו ט"ז בניסן, לפי שצט"ז בניסן אנו מתחילין למנות חמשים, ויום חמשים אקלע ציום ראשון להחלת המנין, דיום מ"ט הו סוף שנת שביעית, וציום חמשים מתחיל השבוע,

		יום שחל בה ר"ח
ניסן	מלא	יום ראשון
אייר	חסר	שני שלישי
סיון	מלא	רביעי
תמוז	חסר	חמישי שישי
אב	מלא	שבת קודש
אלול	חסר	ראשון שני
תשרי	מלא	שלישי

ואין ר"ה [א' תשרי] חלה, אלא או ביום הנק [ביום שחל יום שני של

יום שחל בה ר"ח

אבני חן על מסכת ערכין

זימנין דליכא חמשה ימים בשנה פשוטה בין פסח לפסח, והאיכא יומא דשעי' דהא איכא יומא דשעי' דלשלש שנים, קפי חד יומא טופיינא, דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ותתע"ו 976 חלקים [ב 1080], לא לשלש שנים לכל שנה שמונה שעות תמלא יום אחד,

ויומא דתלתין שני שהרי מן התתע"ו 976 לא תתס"ד 864 מכל תתע"ו, תמלא יום לשלשים שנה,

שהרי תתס"ד חלקים בשנה, חשב חמשה תתס"ד ארבע שעות [פי' שבחמש שנים יש 4 שעות, וכשתכפול חמש שנים 6 פעמים הוא 30 שנה, ו 6 פעמים 4 שעות הוא 24 שעה דהיינו יום אחד], הרי לשלשים תתס"ד כ"ד שעות שהן יום אחד $24 \times 30 = 720$ ותחלקה ל $1080 = 24$ שעות]?

כיון דליתיה בכל שתא, לא קא חשיב,

ואף שמואל סבר לה כרב הונא דשמונה מליאין גמי עבדינן, דאמר שמואל, אין שנת לבנה פחותה משלש מאות וחמשים ושתיים יום ³⁵², ולא יתירה על שלש מאות וחמשים וששה יום ³⁵⁶,

הא כיצד, שניהם מלאין ששה 356 שניהם מן הסקירין (שנים) כגון מרחשון ואייר אם תעשה מליאם, נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן, והרי היא שני, שניהם חסירין שנים 352 שנים מן המליאין כגון כסליו וסיון אם תעשה חסירין, נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן, והרי היא שני"ב, אחד מלא ואחד חסר וכסדרן ארבעה שני"ד, אלמא עבדינן תמיא מליאין,

מיתיבי, הריני נזיר כימות החמה (א) שאמר כמנין ימות החמה, מונה נזירות ג' מאות וששים וחמשה 365 ימים, כמנין ימות החמה, [ואם אמר הריני נזיר] כימות הלבנה, מונה נזירות ג' מאות וחמשים וארבעה 354 ימים, כמנין ימות הלבנה,

ואם איתא זימנין דמשכחת לה ששה [ולמה לא יהיה נזיר 356 יום]?

בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ורוב שנים,

ואף רבי סבר לה כרב הונא דאמר עבדינן שמונה מליאם, דתניא מעשה ועשה רבי (כרב הונא) תשעה חסירים, ונראה חודש בזמנו לבנה תשרי בזמנו, ביום קציעות ראש השנה והיה רבי תמיה ואומר לפי שהיה [ראוי] לאתר הלכנה שלשה ימים, שהרי הקדימו הקציעות שלשה ימים, עשינו תשעה חסירין, ונראה חודש בזמנו,

אמר לפניו ר' שמעון בר רבי [לבנו], שמא שנה מעוברת היתה,

ניסן	מלא	יום ראשון
אייר	חסר	שני שלישי
סיון	מלא	רביעי
תמוז	חסר	חמישי שישי
אב	מלא	שבת קודש
אלול	חסר	ראשון שני
תשרי	מלא	שלישי
חשון	חסר	רביעי חמישי
כסליו	מלא	שישי
טבת	חסר	שב"ק יום ראשון
שבט	מלא	יום שני
אדר	חסר	שלישי רביעי
ניסן	מלא	חמישי

[והחשבון הוא כך שיש 6 חרשים חסרים וזה דוחה את תחלת החדש הבא ביום אחד, וששה חרשים מלאים דוחים אותה בשני ימים, נמצא שיש ביוחד 18 ימים, 14 מהם הם שתי שבועות ונשאר 4 ימים עודף],

סוף סוף, לאחרים, ביום הנף לא משכחת לה דהא נכסדרן מקלע לאור עיבורו,

א"ר משרשיא, כגון שהיתה שנה [זו שאירע בה ר"ה ביום הנף היתה] מעוברת, ועיבור שנה ל' יום, דל ירחא דקייטא ועבד ליה חסר לבחדי ירחא דעיבור דעצרת ליה מלא,

דכי היכי דעבדינן [אם היינו עושים] שבת ואדר הראשון מליאין ביחד, עבדינן נמי ניסן ואייר חסירין יחד [פי' ששבת לעולם חסר, ואם היינו עושים שבת ואדר מלא צריך לעשות ניסן ואייר חסר, כן בשעושיין שנה מעוברת צריך לעשות עוד חודש חסר בקיץ].

דהא אמרינן אם היתה שנה מעוברת חמשה, וכיון דעיבור שנה שלשים, אי לא עבדינן תרי חסירין כהדי הדדי, הו ליה שיתא [יומין] בין ראש השנה לר"ה, דהא כי מוספת חד חדש מלא על ירחי שתא, מאחרת ליה לר"ה תרי יומי, הילכך (הו ליה) [עבדינן] נקייטא ארבע חסירין, דמשכחת לה ומיקלע ביום הנף,

א"ל רב אדא בר אבהה לרבא, אחרים מנינא אתא לאשמועינן נתמיה, כיון דכסדרן אית להו, פשיטא דאין בין זה לזה אלא ארבעה, והכי איבעי להו למימר אין מעבדין את החדש לזורך, וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה?

הא קמ"ל אי הוה אמרי אין מעבדין את החדש לזורך, הוה אמינא ה"מ בחדש שנראה בזמנו, אבל היכא דלא איתו סהדי ביום שלשים, ע"כ תעברוהו, משום דמלאה לקדש על פי עדים דלא בעיינן מצוה לקדש ע"פ הראיה דהכי משמע דהאי סימנא נקוט בידך, ארבעה ימים בין זה לזה, ואפילו לא נראית הלכנה,

מתקיף לה רבינא, כלומר נהי נמי דבחר מולדות הלכנה אזלי אחריס, מיהו

אבני חן על מסכת ערכין

דף י' ע"א

4. וביום טוב של עצרת,

5. - 12. ובשמונת ימי החג,

ולא היה מכה באבוב של נחשת היינו חליל וצגמרא מפרש הכי,
אלא באבוב של קנה, מפני שקולו ערב,

ולא היה מחלק מסיים אלא באבוב יחיד כשהיה מגיע לקיום
הנעימה, היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שמיקת האחר, מפני שהוא
מחליק יפה שזה חילוק יפה, יותר משיסימו שניהם כאחד,
חילוק היינו סיוס, שמחלק בין נעימה לנעימה, וזשעת הקרצה היה שיר זה, והיו
הלוים משוררים צפה את ההלל, צאומן י"צ ימים, והחלילים מחללים,
וצשאר ימים היו נבלים, ולללל, וכיטורות, והשיר היה אומרו שיר המפורש צ"ה (דף
לא). אחד בשבת לה' הארץ ומלואה, וכל המזמור, וצשני גדול ה' ומהולל, וכן כולם,

ועבדי כהנים היו אומרים המכים בחליל, דברי ר"מ, רבי יוסי אומר
משפחת בית פגרים ובית ציפרא שם המשפחה מעמאום [שמה
בלשון הקדוש הוא "חמת" והיה על דרך לירושלים. ראה שם] שם המקום [וכן
בבריתות טו. אמר רבי עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליז של
עימיעום] היו משיאין לכהונה כהנים היו נושאין צנומיהן, שישאלים מיוחסין
היו, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, ליום היו:

נב: מתניתין דקחשיז כ"א תקיעות ומ"ח תקיעות דלא כרבי יהודה
דמתני' קא חשיז לכל תקיעה ולכל תרועה צאנפי נפשה, ואין לך כל תרועה שאין
תקיעה פשוטה לפניו ולאחריה, ורבי יהודה לא קא חשיז תקיעה ותרועה ותקיעה
אלא חדא, הכי לך כ"א דתנא דידן ז' לר' יהודה, ומ"ח דתנא דידן ט"ו לרבי
יהודה,

דתניא ר' יהודה אומר, [הפוחת] לא יפחות משבע,
[והמוסיף] לא יוסיף על שש עשרה, במאי קמיפלגי, רבי
יהודה סבר, תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא, ורבנן סברי,
תקיעה לחוד, ותרועה לחוד, ותקיעה לחוד [דצריך שיחא מפסיק
ביניהם, הלכך תלתא חשבי לחוד. שיטה"ק],

מאי טעמא דר' יהודה [שחושב תקיעה תרועה תקיעה כאחד], כתיב
במדבר י' ה' ותקעתם תרועה וצבועו תפחגו' ות' תחנים תדקעו: ו' ותקעתם
תרועה שנית וצבועו תפחגו' ות' תחנים תימנה תרועה ותקעו למסעיהם וכתיב
במדבר י' ו' תרועה ותקעו (לכם), ש"מ אלמא לתרועה קרי תקיעה
ולתקיעה תרועה ותקיעה ותקיעה, חדא היא,

ורבנן, ההוא לפשוטה לפניו ופשוטה לאחריה הוא דאתא
דמחכא נפקא פשוטה לפניו, דכתיב ותקעם ודדר תרועה, ופשוטה לאחריה דכתיב
(צמדכר י') תרועה ודדר יתקעו, ולעולם כל חדא מלוא צאנפי נפשה,

ורבנן מ"ט [חושב כל תקיעה וכל תרועה], דכתיב במדבר י' ובהקהיל

ועיבור שנה ל' הכי לך א' מלא ו' אישתקד עשינו שניהם מלאין
מרחשון ואייר, והכי לך שלשה מלאין יותר על כסדרן, הלכך דל תלתא לבהרי
תלתא כי חסרה השמא לצהדיהו שלשה וקם ליה בדוכתיה,

אמר ליה [רבי לר' שמעון בן רבי, בנו] נר ישראל שאתה מאיר עיני חכמים
[כלומר אתה הוא מאיר כנר לישראל שידעת לבין הדבר. רג] כן הוה:

*****

מהני: אין פוחתין, מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ולא
מוסיפין על ארבעים ושמונה מ"ח תקיעות מפרש להו צמס' סוכה צפ'
החליל (דף נג),

[נבל = היינו עין עשוי כמין נפה עגול של עץ, ופורס עליה מכאן ומכאן הכרם של
כבש, כדתנן במסכת קנים מעיו לנבלים היינו הכרם, בני מעיו לכנורות היינו
הדקין, והיה מניחו לייבשו ואח"כ מכה על הכרם ומשמיע קול גדול. רג,
ובשיטה"ק כתב נבל, שהוא גופח במיעים של בהמה ומייבשו כשהוא תפוח, ומכה
עליו בידו ומוציא קול גדול],
[ובשם מביא שיש מפרשים נבל Harp],

אין פוחתין משני נבלים לשני לויס, ולא מוסיפין על ששה לא
אחפרש טעמא [וכן בר"ג לא איתפיש לן מ"ט ששה],

flute

אין פוחתין משני חלילין חליל קלמיי"ש צלע"ז [קנה היה גופח בו ומכה
בו באצבעותיו ומגביה בו קולן של כלי שיר. שיטה"ק] ולא מוסיפין על
שנים עשר אס היו רוצין, היו עושין י"צ, כנגד י"צ ימים שהחליל מכה לפני
המוצא,

ובשנים עשר יום בשנה, החליל מכה שהיו נקבים בחליל ומכה
צאצצעו על הנקב להנעים את הקול לפני המזבח [אבל בשאר ימים לא היו
מוזמרים אלא בנבלים ומצלחים. שטמ"ק בשם תוס'],

1. בשחימת פסח ראשון צ"ד צניסן, שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת
שחיטה, כדאמרינן צממיד נשחט (פסחים סד),

2. ובשחימת פסח שני,

3. ויום טוב הראשון של פסח,

אבני חן על מסכת ערכין

סך הכל	18	21

את הקהל התקעו ולא תריעו, ואי ס"ד תקיעה תרועה ותקיעה חדה היא, אמר רחמנא עביר פלגא דמצוה,

ורבי יהודה, סימנא בעלמא הוא לסימן שיקהל, ולא לשום מזה,

דף י' ע"ב

כל יומא?

דחג חלוקין בקרבנותיהן דפרי המג מתמעטין והולכין, דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן [דכל מה שמקריב הראשון מקריב השני, שנאמר כאלה תעשו ליום שבעת ימים. שיטת הקדמונים],

שבת דחלוקה בקרבנותיה [משאר ימי המלאכה. שיטה"ק] לימא [יאמר הלל]? לא איקרי מועד,

ראש חודש דאיכרי מועד דכתיב (איכה א) קרא עלי מועד, וצפ"ד דמסכת מענית (דף כט) תמוז דהוא שמה מלוי מליוה, דכתיב קרא עלי מועד לימא?

לא איקריש בעשיית מלאכה, דכתיב ישעיה ל כט ה'שיר הלל יהיה לכם פליל התקדש-חג ושמחת ללב פרו' לה' בחליל לבו' א' ב'הרה' אל-צור ישראל, לילה המקודש לחג. בעשיית מלאכה טעון שירה, ושאיין מקודש לחג, אין טעון שירה, [יש מקשים א"כ כשחל ר"ח בשבת יגמרו את ההלל דהא ר"ח איקרי מועד, ושבת אסור בעשיית מלאכה? וי"ל שאין הצטרפות משני שמות. ראה דעה"ד],

[או"ח תכ"ב הלכות ראש חודש [והלל] סעיף ב וקורים הלל בדילוג בין יחיד בין צבור, וי"א שהצבור מברכין עליו בתחלה לקרוא את ההלל [ואם צריך לגמור א"ס לחזור, מרדכי פ' צ"מ וס"ל] ולבסוף יהללך והיחיד אין מברך עליו, וי"א שאף הצבור אין מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, וזה דעת הרמב"ם, וכן גוהגין בכל ארץ ישראל וסביבותיה. הגה וי"א דגם יחיד מברך עליו (טור צסס ה"א"ש ור"ת) וכן נוהגין במדינות אלו, ומ"מ יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם הצבור וי"א דכשחיד קורא אומר לשנים שלאמרו עמו ראשי פרקים דלו הוי כרדים (מרדכי פ' צמה מדליקין אגור צסס שוחר טוב) ונהגו כן בחדו ולא בלילה],

ובמשנ"ב שם ס"ק י"ב: וקורין הלל צלגו. וכל ההלל אין לקרוא משום דכתיב השיר יהיה לכם כליל המקדש חג ודרשין ליה המקדש לחג (ר"ל שאסור בעשיית מלאכה) טעון שירה ושאיין מקודש לחג אין טעון שירה (ערכין ד' י') אלא שנהגו אצותינו לקרותו, וכדי שיהיה היכר שאינו מזד דין, לכן מדלגין צו, והמנהג הפשוט שמדלגין מן לא לנו עד ד' זכרנו וגו', ומן אהבתי כי ישמע וגו' עד מה אשיב, ויש מדלגין דילוג אחר [רמב"ם] ועיין צ"ר טעם למנהגו,

וה"ל האליה רבה בסימן תכ"ב ס"ק י"ב ומדלגין לא לנו וכו' מפני שפרשת לא לנו ופ' זכרנו ברוב עניינים שווין, וכן פ' אהבתי ופ' מה אשיב שוות במקצת עניינים [בנימין זאב ס' שם"א],

ושם באליה רבה ס"ק א' יש, שיעלה ויבא הוא במקום אתה בחרתנו שאומרים בכל יום טוב, כיצד נגד ושמן הגדול אמר יעלה למעלה, וכנגד עלינו קראת אמר ויבא עלינו, וכנגד וקרבנתנו מלכינו לעבדתך אמר יגיע עת הקריבה והעבודה,

כמאן אזלא, הא דאמר רב כהנא, אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום שלא ישהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה, ובין התרועה לפשוטה שלאחריה, אלא צנת אחת סמוכות זו לזו [ובסוכה נב: פירש"י ולא כלום. לא היה מפסיק צינמים, אלא כדי נשימה], כמאן כרבי יהודה דאמר חדה מזה מזה נינהו, ולא צעי אפסוקי,

פשיטא? מהו דתימא אפילו כרבנן אתיא והאי אין בין, לאו דיעשה סמוכות כל כן, אלא שלא ישהא צינמים יותר מדאי, ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר גבי ר"ה שמע תשע תקיעות שלש של מלכיות וג' של זכרונות וג' של שופרות צמח שעות ששהה שעה בין כל אחת ואחת י"א דאמר שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, קמ"ל,

ואימא הכי נמי? אם כן מאי ולא כלום משמע כלל לא יפסיק:

[שנינו במשנתנו] שנים עשר יום בשנה מכה בחליל וכו': מאי שנא הני? הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל [כלומר, אפילו יחיד גומר צהן את ההלל, שכל אחד ואחד חייב לגמור צו את ההלל. רש"י מענית כס:],

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, [אלו] שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל [והא דלא חשיב ערב פסח דאז הוו להו י"ב? משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה. תוס'], שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה לא חשיב צממני משום דליכא קרבן, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב (הראשון) של עצרת,

ובגולה, עשרים ואחד [גומרין את ההלל 21 ימים], תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת,

מאי שנא בחג דאמר' [גומרין את ההלל] כל יומא, ומאי שנא בפסח דלא אמרינן

ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל

	ארץ ישראל	חוץ לארץ
פסח	1	2
שבועות	1	2
חג	8	9
חנוכה	8	8

אבני חן על מסכת ערכין

ובגדר וקדשתנו אמר יראה והקדוש כי בעונותינו אין קדוש נראה עמנו, כנגד ורמזתנו אמר ירצה לרוממנו, וכנגד ורצית בנו אמר ישמע לכל שאתה רוצה בנו, וכנגד אהבת אותנו אמר יפקד הפקידה אשר מקדם, וכנגד אתה בחרתנו אמר ויזכר הבחירה אשר בחרת באברהם וכו'. עיי"ש,

ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרו מועד [ויקרא כג ד אלה מן עדי ה' מקראי קדש אשר יתקראו אתם במו' עדם: ושם בפסוק כדכפר אל' בני ישראל לאמר בחדש השביעי באתר לחדש יהיה לכם שבתו' ו' זכרו' ו' תרועה מקראי קדש: וגם שם בפסוק כו אך ב'עשו' ר' לחדש השביעי יהיה יו"ם הכפרים הוא וגו'], ואיקרו בעשיית מלאכה לימא?

משום דר' אבהו, דאמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים [שמלאכי השרת עצמם אומרים שירה בר"ה ויו"ה כ. ראה תוס']?

אמר להן [הקב"ה למלאכי השרת], אפשר מלך יושב על כסא הדין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה לפני,

[היינו שירת הלל, אבל שירת אז ישיר אומרים בראש השנה וביה"כ דאינו אלא סיפור דברים, שירה שאמרו משה וישראל וכו'. מהרש"א]
[ובזה יש לפרש הפסוק "בכסא ליום חגיגו" שלכן ה"חג" מכוסה שאין אומרים הלל בר"ה, כי "חוק" לישראל הוא, וחוק הוא לישראל דמונא, שבר"ה נידונין על המון, ומשפט לאלקי יעקב שספרי חיים וספרי מתים פתוחים. ע"פ דעה"ד בשם המשך חכמה],

והא חנוכה דלא הכי ולא הכי [דלא איקרי מועד, ולא איקדיש בעשיית מלאכה, ואין חלוק בקרבנותיו. שיטה"ק] **וקאמר? משום ניסא,**

פורים דאיכא ניסא לימא? אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ,

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא ואמרין הלל?

כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ, הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה,

רב נחמן אמר [לכן אין אומרים הלל בפורים], קרייתתה קריאת המגילה זו היא הלילא,

[וכתב המאירי מגילה ד. שאם אין לו מגילה יקרא את ההלל, דקריאת המגילה הוא במקום הלל, אבל החדידא והחת"ס כתבו שהפוסקים לא חשו לדברי המאירי. ע"פ דעה"ד עיי"ש],

רבא אמר, בשלמא התם [הלל שאומרים בפסח] הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה [שהרי ישראל יצאו ממצרים], הכא [בפורים] הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש, אכתי עבדי אחשורוש אנן,

ולר"נ דאמר קרייתתה זו היא הלילא, התניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה?

כיון שגלו, חזרו להיתירן הראשון [לומר שירה אפי' בחוצה לארץ [מקרא מגילה]. רג.]:

ענין כלי שיר במקדש

צריך עיון רב כספר שלמי הגבורים מפרק רביעי והלאה אודות השירה וכלי השיר שבמקדש וחשיבותה של השיר וז"ל שם בתחלת פרק רביעי ולמען לא תהיה דעתם זאת המשובשת לפוקה דעי כי כמו שיש אצל המשוררין מינין הרבה מהומרה המלאכותית עומדת על עמודי כמה תורות ותנאים לעורר תכונות הנפש פעם לשמחה פעם לדאגה פעם לכעס ופעם לרצון ולהשקט וכדומה, כידוע לחכמים בשירי היונים ההם וכו', כן לדוד המלך בחור ה' היה הרבה מינים מהשבח והשיר האלקי הנאמר בפה נבנה ונשלם ברוח הקדש עם כל יתירות התבונה המעוררת הנפש החכמה לשיר תהלות ועדותיו ונפלאותיו אשר עשה וכו' עיי"ש באריכות גדולה,

[שנינו במשנתנו] לא היה מכה באבוב של נחושת וכו': פתח בחליל ומסיים באבוב? א"ר פפא היינו חליל היינו אבוב, ואמאי קרי ליה חליל דחלי קליה ממק קולו לשמוע:

ת"ר,

1. **אבוב היה במקדש, חלק קלף היה, דק טינצ"ש גילדו דקה היה, של קנה היה, ומימות משה היה, צוה המלך # [ודאי קאי על מלך ישראל שהיה בזמן בית שני, וצריך ביאור איזה מלך] וציפורו זהב, ולא היה קולו ערב, נמלו את צפוי, והיה קולו ערב כמות שהיה [קודם שציפורו], # [דהיינו שלפעמים שרוצים לחקן, אבל לכסוף רואים שבנין נערים סתירה],**

2. **צלצל שני כלים ממין זה ע"ג זה, וקולם דקה וקורין לכן צנצ"ש [קורין צימב"ש [ציכלין] והן כעין [ב' גלילי נחושת ומכין זה בזה. רג.]. [בלע"ז צנמר, והוא כעין שתי חתיכות של ברזל ושל נחושת והן דקות ועגולות ונמלו בשתי ידיו ומכה זו על גבי זו ומציאין קול גדול. שיטה"ק] היה במקדש, של נחושת היה, והיה קולו ערב, ונפנס [ולא היה קולו ערב כבתחלה], ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו, ולא היה קולו ערב, נמלו את תיקונו, והיה קולו ערב כמות שהיה [קודם שתיקנוהו, אבל לא כמו שהיה קודם שנפנסה],**

אבני חן על מסכת ערכין

לקיים מה שנאמר, ירמיה ט כב כה | אָמַר ה' אֱלֹהֵי־תְהוֹמֹת הַיָּם בְּחִקְמָתוֹ וְאֱלֹהֵי־תְהוֹלָל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֱלֹהֵי־תְהוֹלָל עֲשִׂיר בְּעֶשְׂרֵי, שֶׁחֲכָמָם חֵינֵה אֵלָּה מְקַלְקֵלָם, לְפִי שְׁכָלִי מְקַדֵּשׁ רִאשׁוֹן ע"פ הַגְּבוּרָה נַעֲשׂוּ, דְּכִמְצִי (ד"ה א כח) הֵכֵל כְּתֹכֵז מִיד ה' עָלֵי הַשָּׁכֵל כָּל מַלְאָכָה הַמַּעֲבִיט וְאֱלֹהֵי־תְהוֹלָל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ,

ובן [כמו ועוד אמר, ואין זה המשך של המאמר דלעיל] היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הרדולים [ראה שם] לא היה במקדש, מאי הרדולים? אמר אביי טבלא גורגדנא זוג ועינגל שקורס אישקליט"א מפני שקולו (ערב) [עבה], ומערבב את הנעימה [של שיר. רג.] כשהיה קול זה מסייס:

אמר רבא בר שילא, אמר רב מתנה אמר שמואל, מגריפה שזה גורפין את דשן המזבח, ודי"ל, והוא כעין כף [אבל התוס' כתבו דשני מיני מגריפות היו, אחת לרשן ואחת של שיר] היתה במקדש [ראה בספר שלמי הגבורים פרק ששי שמתקשה להבין כוונת חגמ' ורש"י כאן ו"ל שם והשמיטו מלהודיע לנו אם היתה של עץ או דבר אחר דומה לו וכו'] או אם היתה בתוכה חלולה וכו', גם שכחו לפרט מדת ארכה ורחבה של מגרפת זאת וכו' אך במדת ארכה לא נזכר לומר בברור אם היתה מנעת דרך משל לב' אמות בלבד, או אם עברה המדה הזאת הרבה וכו' ואני באמת ובתמים לא ירדתי לסוף דעתו של רש"י זאת וכו' לא ידעתי אם היו תוקעים בקני' בנפיחה בהם בפה, או אם הרוח היה נכנס בהם מלמטה מבלי נפיחת האדם בראשם של קנים וכו' וכו' עם כל זה לא אסוג אחור מלהודיע לכם מה שלבי אמר לי על מהות המגרפה הזאת וצורותיה וכו'. עיי"ש באריכות גדולה],

דף י"א ע"א

עשרה נקבים היו בה וכל נקב היה קנה אחד, וכל קנה וקנה היו צו"י נקבים, וכל נקב של קנה הוציא מין זמר, [נמצא] כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר,

במתניתא תנא, היא אמה וגבוהה אמה, וקתא [בית ד] יוצא הימנה, ועשרה נקבים היו בה, כל אחד מוציא מאה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר,

אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך שלא מטעה מי אמר מאה מי אמר אלף מתניתא גוזמא דרך משניות לשנות גוזמא, כגון הך דלמר בשמיטת חולין פסק גיד הנשה (דף 5:):

*****

[שנינו במשנתנו] ועבדי כהנים היו בו: לימא בהא קמפלגי דמ"ד עבדים היו, קסבר עיקר שירה בפה, וכלי לבסומי קלא הוא דעבידא, ומ"ד לויים היו, קסבר עיקר שירה בכלי,

3. מכתשת היתה במקדש, של נחושת היתה, ומימות משה היתה, והיתה מפטמת את הבשמים [נותנת ריח טוב בבשמים. רג.] שזה היו כושטין סממני הקטרת, והיה קולה ללול, ומפטמת הבשמים יפה, ונותנת בהן ריח, כדאמר' בכריתות, השומק אומר היטב הדק, הדק היטב שהקול יפה לנשימים, נתפגמה, והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנה, ולא היתה מפטמת כמו שהיתה, נטלו את תיקונה, והיתה מפטמת כמו שהיתה [קודם שתיקנהו, אבל לא כמו שהיתה קודם שנפגמה],

אלו שני כלים ללול, ומכתשת נחושת [אבל האבוב לא נפגם] נשתיירו ממקדש ראשון [מן המשכן. רג.] ונתפגמו, ולא היה להם ארוכה,

ועליהם אמר דוד מלכים א' ז מה ואת פליהלים האלה אשר עשה חורם למלך של' מה בית ה' נחשת ממוקד דק שיכולין לקפלו, [כאדם שנמרט ראשו ואין בו שער, כך היה אותו נחושת חלק הרבה. שיטה"ק], [צחוב הרבה. רג.]

דברי הוי"מ ב' ד' טו ואת פליהלים עשה חורם אביו למלך של' מה לבית ה' נחשת ממוקד קלל לוויט"ט, שהיה אותו נחושת מורק ושומף מכל סיג שבעולם, שהיה נחושתו מווקק יפה יפה. שיטה"ק], [חלק הרבה ואף בימי עזרא היו, ועליהן אמר בו. רג.],

ועליהם הוא אומר עזרא ח' כו וכלי נחשת מצהב טו' בה שנים חמורת פנהב,

[ופליגי רב ושמואל בפירוש פסוק זה, וכתב המהרש"א שאין לפרש שהיו שני כלי נחשת דאם כן ה"ל לכתוב שנים סמוך להמלה "כלי"] רב ושמואל, חד אמר כל אחד ואחד [שהיו כלי נחשת] שקול כשנים של זהב [שהיה טוב כפול כזהב שהיה כ"א וא' שקול [שוה] כפול כזהב מתוך חמורתו וחשיבתו. מהרש"א], וח"א שניהם שקולין כאחד של זהב [שהיו שניהם שקולים כזהב, שהיה נחושת טוב כל כך, שהזהב לא היה שקול ושוה אלא כשנים מהם. מהרש"א],

תני רב יוסף, שניהם שקולין כאחד של זהב,

תניא ר' נתן אומר, שניים [כפולים] היו שני לללים, ושני מכתשות, שנאמר שנים, אל תיקרי שנים אלא שניים # [שניים הוא יותר משנים, ופירושה שנים של שנים],

תני רשב"ג, שילוח [נהר. רע"ז], היה מקלח מים בכאיסר פי המעין שהוא נוצע שם, רחב כאיסר [שלא היו מימיו נוצעין אלא צנור קטן, שאינו רחב אלא כמוציא איסר, ואעפ"כ היה מוציא מים לכל העורק. רע"ז], צוה המלך והרחיבוהו, כדי שיתרבו מימיו, ונתמעטו, וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים,

אבני חן על מסכת ערכין

הַפֶּה עֲצָדִי יָלַף מְטוֹב לָצֵד,

[והקפיד הכתוב על עבודת השירה בעונש ועבדת את אויבך וגו', כי היא מבטלת הרוח רעה, כמו שמצינו בשאול, ומביאה רוח הנבואה כמו שמצינו באלישע והיה כנגן המנגן. מהרש"א]

ואימא דברי תורה, דכתיב תהלים יט פקודי ה' ישרים משמחי לב, משמחי לב איקרי, טוב לא איקרי [התורה אכן נקרא טוב בדכתיב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי על תעובבו, טוב לי תורת פך? וראה תוס' וכו' במהרש"א ומדברי המהרש"א נראה שלא ראה את דברי התוס'],

ואימא בכורים, דכתיב דברים כו ושמחת בכל הטוב וה' קרא ממנו אשר לא הצלח ניכורים? טוב איקרי, טוב לבב לא איקרי [לא תורה ולא ביכורים. רג],

א"ר מתנה, מנין לביכורים שטעונין שירה שאומרים ארוממך ה' כי ללימני, כדמנן כמס' ביכורים (פ"ג מ"ד) אתיא טוב טוב מהכא כמיז הכא [בבכורים] ככל הטוב, וכמיז נשירה (דברים כח) נשמחה וטוב ללצ,

איני, והא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מנין שאין אומרים שירה אלא על היין [בשעת ניסוך היין. רג], שנאמר שופטים ט יג [ותאמר להם הגפן, החדלתי את תירי ש' המשמח אל הים ואנשים, אם אנשים משמח, אלהים במה משמח, מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין] [ואך אמרת שאומרים שירה על הביכורים?]

[ומשני] משכחת לה [אפילו לר' יונתן דאומר שירה על הביכורים. רג] כדתני ר' יוסי, פרי אתה מביא צניכוס כמיז (סס כו) מלאשית פרי, ואי אתה מביא משקין, הביא ענבים לעזרה לניכורים ודרכן מנין שיעא? ת"ל תביא ת"ל אשר תביא מארץ מ"מ:

3. חזקיה אמר מהכא [למידן עיקר שירה] דברי הימים א טו בב' כנ' כנ'הו שר' תל'ים כמ'שא [בדבר הרמת הקול. מד] יס' כמ'שא [היה שר וגדול בענין הרמת הקול וכפל דבריו. מד] כי מ'בין ה'וא [בדבר זה להרים הקול ולהכריע במקום הראוי. מד], אל תיקרי יסור [ישור. מנחת יהודה] אלא ישיר [שאותיות ז"ס שר"ץ מתחלפות. שלמי גיבורים פרק ד'] [ישור כמשא] אשכחן שירת לויס מן המורה, ישור כמשא נשיאות קול כשיר # [הגם דמשא היינו הרמת הקול, צריך למצוא בפסוק לשון "שירה" לכן אומר דלשון יסור דפשומו מלשון שר דורשו מלשון שירה],

[תימה דכמה קראי איכא בדברי הימים (א ט) בני פלוני משוררים? וי"ל דבעי לאשכוחי דשירה מן התורה, לכך דייק ליה מוך קרא דכתיב ישור כמשא, וכתיב עבודת משא, אי נמי מפיק מקראי שהיא עבודה, וזר חייב עליה מיתה. תוס']

4. ב'לוט'י שס חסס א"ר יוחנן מהכא, במדבר ד לעבוד עבודת

ותסברא רבי יוסי דאמר ישראלים מיוחסים היו מאי קסבר, אי קסבר עיקר שירה בפה עבדים סגיא, אי קסבר עיקר שירה בכלי לויים בעינין,

לעולם קסבר אלא דכ"ע עיקר שירה בפה [תוס'], והכא במעלין מדוכן ליוחסין ולמעשרות צין למעשרות דממזקינ ליה כמזקת לוי כמיופלגי,

מ"ד עבדים היו קסבר, אין מעלין מדוכן לא ליוחסין ולא למעשרות [ויכולים עבדים לשרת שמוה לא יגיע שום טעות], מ"ד לויים היו קסבר, מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות [ומאי דחוי להו דקיימו בין לויים לא דייק אי בכלי מוזמין או בפה, ומעלין ליוחסין ומחלקין להו מעשר. רג], ולמ"ד ישראלים היו קסבר, מעלין מדוכן ליוחסין [משום הכי בעינן משיאין לכהונה. רג] ולא למעשרות [משום הכי לא בעינן לויים. רג]:

תנו רבנן, השיר מעכב את הקרבן [היינו הניסוך, אבל הניסוך אינו מעכב את הקרבן ויכול להביא קרבן גם בלי שירה. ראה תוס'], דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינו מעכב,

מ"ט דר' מאיר, דאמר [ר' אלעזר אמר. וראה לגירסא זו מדאמר לקמיה "לאידך דר"א"] קרא במדבר ח יט ואתנה את תל'ים ולויס משוררים סס נתנים | לאהרן ולבניו מתו | ה' בני ישראל לעבד את עבדת בני ישראל באהל מו' עד ולכפר על בני ישראל, מה כפרה [היינו מתן דמים. רג] מעכבת, אף שירה מעכבת,

ורבנן [שאומרים שהשיר אינו מעכב] ההוא לאידך דר' אלעזר, דאמר ר"א, מה כפרה ביום אף שירה ביום:

1. אמר רב יהודה אמר שמואל, מנין לעיקר שירה מן התורה [כלומר מנין שהוא אומר שירה בה מן התורה. שימת הקדמונים? שנאמר דברים יח ז וְשִׁירַת בָּשֶׂם ה' אֵל יִיזְכְּרוּ וְהָיוּ כְּקִלְ-אֲחֵי תְלֹוֹים הַעֲמִידִים שֶׁם לִפְנֵי ה', אִיזְהוּ שִׁירֹת שְׁבַשֵּׁם שְׁמוֹמִירִין כו שס שמיס הוי אומר זה שירה,

ואימא נשיאות כפים [דכתיב שיש בה הזכרות השם. רג]? מדכתיב דברים י לשרתו ולברך בשמו [שמנה אותם כשני דברים], מכלל דברכת כהנים, לאו שירות היא,

2. רב מתנה אמר מהכא [למידן עיקר שירה], דברים כח תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה אין דמס שר שירה אלא ממוך שמחה וטוב ללצ, דכמיז (ישעיהו סה יד)

אבני חן על מסכת ערכין

משמרת ועבודה לא יעבוד וכתוב ככה תעשה ללויים במשמרותם. תוס']

אמר אביי [וכן ההלכה] אביי לית ליה הא מחני' דקמני לעיל הס בשלהם אינו נמיתה, דהא משמרת מנא אחרתא דקאי כוותיה, נקיטינן [מסורת מאבותינו, מנהג מרדכי. רש"י עירובין ה.]. **משורר ששער בשל חבירו במיתה,**

[ח"ל הגמ' בסנהדרין פד. זר ששימש במקדש. תניא, רבי ישמעאל אומר נאמר כאן (במדבר י"ח) וחור הקרב יומת, ונאמר להלן (במדבר י"ז) כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות, מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים, רבי עקיבא אומר נאמר כאן, וחור הקרב יומת ונאמר להלן (דברים י"ג) והנביא הוא או חלם החלום ההוא יומת, מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה. רבי יוחנן בן גורי אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק, עכ"ל, וצ"ע אם אביי סבר שכ"ה גם במשורר ששער?]

שנאמר במדבר ג' לה וְהַחֲנִיּוֹת לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְּמוּ לִפְנֵי אֶהֱלֹמוֹ עֵד וְגו' מורה משה א' וְאֶהְיֶה וְכִנּוּי שְׁמֵרִים מְשַׁמְרֵת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת,

מאי זר, אילימא זר ממש כגון ישראל, הכתיב חדא זימנא נהיה פרשם גופה, וקאי נמי אעבודת לויס, אלא לאו זר דאותה עבודה:

מיתיבי [מקשה על אביי שמחייב מיתה שמשורר ששער, # אבל צ"ע שהרי לעיל כבר אמרנו בבבביתא הם בשלהם אינם במיתה אלא בהוהרה?], **משורר ששער, ומשוער ששורר, אינן במיתה אלא באוהרה?**

תנאי היא, דתניא, מעשה בר' יהושע בר חנניה [שהיה משורר], **שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגדא** [שהיה משוער] **רבי יהושע ויומן בן גודגדא לויס היו, אמר לו בני חזור לאחוריד, שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים,**

[לשון "חזור לאחוריד" יש עוד ביומא כב: אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תווח דעתו עליו אומרין לו: חזור לאחוריד].

מאי לאו בהא קמיפלגי # [הלשון משמע כאילו אנו אומרים כן מספק, אבל אביי סומך על זה ודאי, שהרי יש שתי ברייתות שאומרים שאינם אלא באוהרה], **דמר יומן בן גודגדא סבר מיתה היא, וגורו בה רבנן** **נמסיע דלא לימי למענד לחודיה, ומר ור' יהושע סבר אפילו כי עבד לחודיה אוהרה היא אינו אלא באוהרה, ולא גורו בה רבנן נמסיע?**

[והגמ' דוחה את ראייתו של אביי, אבל אביי יכול להעמיד דבריו על ברייתא זו. # וראה במנחת יהודה שהקשה כאן, אבל באמת לא קשה דוראי דחיית הגמ' כאן אינה אילבא דאביי] **דכ"ע אוהרה היא, מר סבר מסייע** [אף שאינו חיוב מיתה] **גורו ביה רבנן, ומר סבר, לא גורו ביה רבנן,**

עבודה, איזהו עבודה שצריכה עבודה, הוי אומר זו שירה **נריך עבודת קרבן, שאינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן, כדכתיב (במדבר י') ותקעם בחלוצות על עולותיכם,** [שהלויים אומרים בפה, ואחרים עובדים להם בבלי שיר ומסייעין להם. רנ],

5. רבי יצחק אמר מהכא, תהלים פא ב "הֲרַנְנֵנוּ" לאל' הים עֲתָנוּ הָרִיעוּ לאל' ה' יַעֲקֹב: ג' שְׁאוֹזְמָרָה [ומרה הוא לשון שירה] **וְתִגְדִּילָהּ בְּגוֹ' ר' נָעִים עַם-נָבֵל** [ולפי התוס' ד"ה אל' יש לפרש גם כאן שדורש לשון "שאו" לפרש עבודה משא, וכן להלן בדברי ר"נ בר יצחק],

6. ר"נ בר יצחק אמר מהכא, ישעיה כד יד הִמָּה יִשְׂאוּ קוֹ' לָם, יִרְנּוּ בְּגָאוֹ' ה' ה' [פי' שירת בית המקדש] צִהְלוּ מִיָּם יִהְיוּ כְּשֵׁר צִית המקדש, יומר מנהלם יס סוף:

7. ותנא מיייתי לה מהכא לעיקר שירה מן המורה, במדבר ז ט וְלִבְנֵי קָהֵת ל' א' נָתַן בְּיַעֲבֹדֶת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכַתֵּף יִשְׂאוּ, ממשמע שנאמר בכתף, איני יודע שישאו, מה ת"ל ישאו, אין ישאו אלא לשון שירה, וכן הוא אומר, תהלים פא ג' שְׁאוֹזְמָרָה וְתִגְדִּילָהּ, ואומר ישעיה כד יד יִשְׂאוּ קוֹ' לָם, יִרְנּוּ וְגו',

8. חנניא בן אחי רבי יהושע אמר, מהכא, שמות יט משה **דבר והאלהים יעננו בקול**

דף י"א ע"ב

על עסקי קול שהיה מזהו לשורר, לפי שמשה לוי היה,

9. רב אשי [צ"ל ר' יאשיה אמר, ואח"כ ר' יונתן, שהוא בר פלוגתיה דר' יאשיה בכל הש"ס. מנחת יהודה] **אמר מהכא, דברי הימים ב ה יג וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחֲצִירִים וְלְמִשְׁרָרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹ' לֹאֶחָד לְחַלֵּל וְלְהוֹדוֹת לַיהוָה וְכִתְּרוֹ קוֹ' ל' בְּחֻצּוֹת וְכִתְּרוֹ וְכִתְּרוֹ וְכִתְּרוֹ לַיהוָה** **פי' מו"ב פי' לעו' לם חסדו' וְכִתְּרוֹ מִלֵּא עֵנָן בֵּית ה' [ובקרא כתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אלמא איכא שירה מן התורה. תוס'],**

10. רבי יונתן אמר מהכא במדבר יח ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת בְּלִי־הַהֵל אֶהְיֶה אֶלְכֶּם וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ ל' א' וְקָרְבוּ וְל' אִי־מִתּוֹ גְּסִי־הֶם גְּסִי־אֲתָם מִה אֲתָם אֲתָם קאי קרא בעבודת מזבח, אף הם הלויס בעבודת מזבח ולא משמרת לויס כשרים בעבודת מזבח, אלא כשיר,

תניא נמי הכי, ולא ימותו גם הם, גם אתם, אתם בשלהם **הכהנים שנמסו בעבודת לויס כגון ששרו והם בשלכם לוי עשד על המזבח ככהן במיתה, הם בשלהם כגון לוי משורר, שהגוף דלמות, ולוי משוער, שאמר שיר, שהרי הלויס היו חלוקים, זה למשוער זה למשורר [דברברי הימים כתיב משפחות שהיו משוערים ומשפחות שהיו משוררים. תוס']** **אינן במיתה, אלא באוהרה לא אפרש לן [ורבינו מנחם ג"ע פי' דכתיב לשמור**

אבני חן על מסכת ערכין

בעי רבי אבין, עולת נדבת ציבור כגון קיץ המזבח, הלא מן השופרות שנתנין בהן מעות מותר מטעם ומותר אשם טעונה שירה, או אינה טעונה שירה [אבל דיחיד אפי' חובתו אין טעונה שירה. תוס'], במדבר י ותקעם צמזמרות על עולותיכם [לשון רבים] אמר רחמנא והיינו שירה, אחת עולת חובה, ואחת עולת נדבה, או דלמא עולותיכם דכולהו ישראל קאמר רחמנא?

ת"ש, דברי הימים ב כט כו' ואמר חזקיהו משמע שהיה נמלך להעלו' ת' העלה להמנבח ובקעת החל העו' לה' החל שיר' ה' והתצצרו' ת' ועל ידי כלי דיויד מלך ישראל,

האי שירה מאי עבידתה, אילימא דעולת חובה, ל"ל אימלוכי, אלא לאו דעולת נדבה ונמלך אס' ישוררו, וכמיז החל שיר' ה' שהיו לו צ"ד לשורר?

א"ר יוסף, לא עולת ראש חודש דמוסף הוה, וקא מיבעיא להו, מי הוקבע ר"ח בזמנו [אם ר"ח הוא היום, שהיה ל' וזה נקרא בזמנו] דליקרב, או לא [אלא החודש מלא ומחר יהיה ר"ח],

אמר ליה אבין, ומי מצית אמרת הכי, והכתיב דברי הימים ב כט י' ויחלו באחד לחודש הראשון י' לקדש ויבין'ם שמו'נה לחודש באו לאולם ה' ויקדשו את בית ה' למים שמו'נה ויבין'ם ששה עשר לחודש הראשון י' בל' וגו' [וכתיב שם בפסוק כו'] ויאמר חזקיהו להעלו' ת' העלה להמנבח [הרי שהיה באמצע החודש ולא בר"ח]?

אלא אמר רמי בריה דרב ייבא, כבש הבא עם העומר דהוא עולת חובה צ"ו צניסן קמיבעיא להו, מי קבע ר"ח בזמנו דליקרב, או לא,

[טובא תימא מאי ס"ד, דהא אתמול הקריבו תמידין ומספין אמאי לא אימליך אלא ממוסף ט"ו בניסן, ועוד קשה לרש"י דברברי הימים כתיב האי קרא מקמי ויועין המלך לעשות הפסח בחודש השני. תוס' ראה הגהות צ"ק],

מתקיף לה רב אויא, וליחזי פסח היכי עביד, מצה היכי אכיל [וצ"ע מה היה ההו"א? וראה טל תורה לר' מאיר אריק וצ"ל]?

אלא אמר רב אשי [ולעולם לא תפשוט דנימא דכבש הבא עם העומר הוה. תוס'] הא דמימלך, לאו משום דמספקא ליה, דולאי הוקבע ר"ח בזמנו, אלא כשתא הוה דקא נסיב מידי דהוה, אשליחא דציבורא דממליך ונסיב כשתא אס' יתפלל,

השתא דאתית להכי, אפילו תימא עולת חובה עולת תמיד שכל יום ויום הוא, מידי דהוה אשליחא דציבורא דממליך,

ת"ש, רבי יוסי אומר, מגלגלין זכות ליום זכאי צניסן נגאלו צניסן עמדין להיגאל, וחובה ליום חייב,

אמרו, כשחרב הבית בראשונה, אותו היום תשעה באב היה, ומוצאי שבת היה אחד בשבת, ומוצאי שביעית שמינית היתה, ומשמרתו של יהויריב היתה, והיו כהנים ולוים עומדים על דוכנן @ כמין אנטנא היה ואומרים שירה, ומה שירה אמרו, תהלים צד כג' וישב עליהם את-או' גם וברעתם יצמייתם פסוק הוא צהלים צמזמור אל נקמות ה' ולא הספיקו לומר יצמייתם ה' אל' הינו, עד שבאו אויבים וכבשו, [שני פעמים יצמייתם נגד חורבן בית ראשון ובית שני. מהרש"א],

וכן בשניה [וכן היה בבית השני],

האי שירה מאי עבידתה, אילימא דעולת חובה, מי הוא, ב"ז בתמוז במל' התמיד שלא היו להם כנשים, מחמת שהיו צריים על ירושלים, ואין יוצא וצא, אלא לאו דעולת נדבה,

ותסברא, מ"ש דעולת חובה דלא הוא, ומ"ש דעולת נדבה דהוא' הלא לא היו כנשים מצויים,

הא לא קשיא, בן בקר, אקראי בעלמא הוא דאיתרמיא להו שאינו ראוי לתמיד, וראוי לעולת נדבה,

אמר רבא, ואיתימא רב אשי, ותסברא דשירה גמורה היא' ההיא שירה על קרבן, והא שירה דיומיה לאחד בשבת תהלים כד' לה' הארץ ומלואה כדאמר כדאש השנה (דף לא), [ואם עולת קיץ טעונה שיר היינו שיר שאמרו בתמיד של שחר בו ביום. תוס'] והאי קרא וישב עליהם את אונם צמזמור אל נקמות ה' שהוא בשיר דארבעה בשבת הוא,

אלא איליאי קינה, כדמרגמינן [ירמיה ז כט ז'. זקן והשליך] ושאלי [ענין הרבות קול] על-שפטים [מקומות הנבחרים] קינה, וטלי על נגדין אילי' בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו,

והא עומדין על דוכנן כמין אנטנא היה # [לכאורה שייך דיבור זה לעיל] קתני? כדר"ל, דאמר אומר שלא על הקרבן,

אי הכי דאפילו שלא על הקרבן אומר שירה בעולת נדבה נמי לימא [יאמר שירה], ותפשוט צעיא דר' אבין?

נפיק מינה חורבא דהא דר"ל רשות הוא, (דאי) [ואי] אית ליה לעולת נדבה כרשות, אמי למימר עולת חובה נמי רשות, הלכך לא אמרינן שיר לגמרי כנדבה,

מאי הוה עלה [לשון זה יש 55 פעמים בש"ס] דצעיא דר' אבין,

ת"ש, דתני רב מרי בריה דרב כהנא במדבר י ותקעם צמזמרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מקיש עולה לשלמים, ושלמים לעולה לענין שיר, מה עולה האמורה כאן קודש קדשים דאין לך עולה קדשים קלים

אבני חן על מסכת ערכין

השמינית של שמיטה], והכתוב [בנבואת יחזקאל] יחזקאל מ א בְּעֶשְׂרִים וְחָמִשׁ שָׁנָה לְגָלוּתָנוּ גְלוּת יְהוֹשִׁיעַן וְהַמֶּלֶךְ וְהַמִּסְגֵּר, וְיִחְזַקְאֵל הָיָה מֵהֶם, בְּרִאשׁוֹ [בתחלת] הַשָּׁנָה, בָּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עָשָׂרָה שָׁנָה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִפְתָּה הָעִיר,

7	שמיט'						
14	שמיט'						
21	שמיט'						
28	שמיט'						
35	שמיט'						
42	שמיט'					*	3338 חורבן
49	שמיט'						
							יובל

* לפי תירוצו הגמרא היה יובל י"ד שנה אחר שנה זו,

איזו היא שנה שראש השנה בעשור לחדש, הוי אומר זה יובל ראש השנה שלה, ציוס הכפורים, דמוקעין צ"ד בשופר, ונפטרים עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן, ואז נראים שהיא יובל, אלמא שנת היובל הוה בשנת י"ד לחורבן הציט, וקס"ד צהדי [יחד עם] שמה לחורבן קאמר, ויובל הוה לעולם צמוצאי שציעית, דשנת מ"ט שציעית היא,

ואי ס"ד בחד בשבוע צמוצאי שציעי חרוב [הביהמ"ק], היכי משכחת לה י"ד [לצהדי] [צהדי שמה לחורבן] [י"ד שנים לאחר החורבן] דמיהוי צמוצאי שציעית, [הרי] מחד בשבוע לחד בשבוע תמוני, לחד בשבוע אחרינא, חמש עשרה הוויין?

אמר רבינא, בארבע עשרה שנה, אחר שנה שהוכתה העיר [אחר שעברו י"ד שנים משהוכתה העיר, ואין שנת החורבן בחשבון] וכי משנת ט"ו שנים [י"ד ועוד אחד] משנת היובל למפרע, משכחת חורבן צמוצאי שציעית, שהיא שנת ל"ו למנין יובל זה,

א"ה דשנת ט"ו לחורבן הוי ההיא נצואה בעשרים וחמש שנה, עשרים ושש הוויין כ"ו לגלות יהושין הווי 3327-3353, [והקשיא נמשכת עד מכל מקום תשסרי לרבינא קשיא]

3285	מלך יאשיהו,
3303	18 שנה למלך יאשיהו, תחלת היובל
3319	מלך נבוכדנצר, כיבוש ינונה מלך 45 שנה עד 3364
3320	כיבוש ג' את יהויקים, עבדו ג' שנים, ומרד בו ג' שנים, ובשנה השביעית.... ראה 3327
3327	גלות יחזקאל, גלות יהושין [גם נקרא יבניה], והחרש והמסגר, שבע ליהויקים, ונתנו את יהושין בכלא 37 שנה
3338	גלות צדקיהו, חורבן ירושלים,

אף שלמים האמורים כאן טעונים שיר צלמים קודש קדשים משמע, ואין לך שלמים קדשי קדשים אלא כבשי עזרת, דשלמי ציבור הן, וכמי צהו [ויקרא כג] קדש יהיו לה' לכהן,

ומה שלמים האמורים כאן לגבי שיר קבוע להם זמן דהא אוקימנא בכבשי עזרת אף עולה האמורה כאן ש קבוע לה זמן לאפוקי נדבת ציבור [שמביאין לקין המזבח] דאין קבוע לה זמן:

*****

דף י"ב ע"א

איבעיא להו, נסכים הבאים בפני עצמן כגון שהציאו היום קרבן ציבור, ולא הציאו נסכים עמו, והציאו למחר, דאמר מר (מנחות דף מד) מנחתם ונסכיהם צלילה, מנחתם ונסכיהם אפי' למחר טעונין שירה, או אין טעונין שירה,

כיון דאמר [רבי] שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מנין שאין אומרים שירה אלא על היין [וכו'] אמרינן, או דלמא על אכילה קרבן ושתיה ונסכים אמרינן, אשתיה לחודה לא אמרינן?

ת"ש, ר' יוסי אומר, מוגלגלין זכות ליום זכאי וכו', האי שירה מאי עבדתיה, אילימא דעולת חובה מי הוה, בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד,

ואלא דעולת נדבה, והא תני רב מרי בריה דרב כהנא לעיל, דלא צריכא דאין עולת נדבה טעונה שיר, שהרי אין זמנה קבוע, אלא לאו דנסכין [ויש להביא ראיה מכאן שיש שירה על נסכים]?

אמר רבא ואיתימא רב אשי, ותסברא דלשם שירה אמרו צלמא צשנת שירה דיומיה תהלים כד לה' הארץ ומלואה, תהלים צד וישב עליהם את אונם, בשירה דארבעה בשבא הוא, אלא אילייא בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו,

והא עומדים על דוכנן קתני? כדריש לקיש, דאמר ר"ל אומר שירה שלא על הקרבן,

א"ה בנסכים נמי לימא? נפיק מיניה חורבא דלמי למימר כי היכי דנסכים הצאים צפני עצמן רשות, נסכים הצאין עם הקרבן נמי רשות:

[ראה כל הענין של שנות החורבן גם במגילה יא, וראה גם ע"ז ט:],

[וקודם לימוד סוגיא זו יש ללמוד מלכים ב פרק כב-כה],

גופא, ר' יוסי אומר, מוגלגלין זכות ליום זכאי וכו', בראשונה [בבית הראשון] במוצאי שביעית, מי משכחת לה [שהל בשנה

אבני חן על מסכת ערכין

3352*	נבואת יחזקאל, שנת חיובל

* לפי קושית הגמ' היה שנה זו 3353,

למרדו, שהיא ששית לכיבוש והילוכו לבבל, והמליך יהויכין תחמיו, וכתיב בסוף דברי הימים ולתשובת השנה וגו', אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין, וכתיב בסוף [ספר. יעז"ר] מלכים ואלא אליו יהויכין מלך יהודה וגו', אלמא שציעית לכיבוש יהויקים היא שמינית למלכות נבוכד נצר,

גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים, שהיא תשע עשרה לנבוכד נצר,

דאמר מר בסדר עולם, שנה ראשונה כיבש [נ"ג] נינוה,

דף י"ב ע"ב

שניה עלה וכיבוש יהויקים והיינו דאמר' שנה שניה כיבש יהויקים:

[כמו אמר מר] וכן בשניה, ושניה במוצאי שביעית [בשמינית] מי משכחת לה, מכרי בית שני כמה קם [כמה שנים עמד], ארבע מאה ועשרים 420 שלמין לצד שנה שחרב זו, ארבע מאה [עולות לחשבון] תמניא יובלי $400=50*8$, ארבעי תרי שבוע, פשו להו שית, הוה ליה כלו ת"כ שנים בשיטא בשבוע ושציעית ענמה חרב [ולא בשמינית כמו שאמר בברייתא "וכן בשניה"],

הא מני רבי יהודה היא, דאמר שנת חמישים עולה לכאן ולכאן לשנת יובל, והיא תחילת יובל הבא, הלכך לר' יהודה לא הוי בכל יובל אלא מ"ט שנים, אייתי תמניא מתמניא יובלי [פ' יש עודף של שמונה שנים על חשבון דלעיל], והני שית [הנותרים לעיל], הוי ארכיסר, אישכח דבמוצאי שביעית חרוב,

אי ר' יהודה מוקמת לה להא דר' יוסי, בראשונה לא משכחת לה דחרב בית ראשון במוצאי שביעית,

דתניא, שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ, ועד שיצאו נפקי מקראי, דכתיב (מלכים א' ו) והיה בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו', דל ארבעים דמדבר, אשכח דנכנסו לארץ קודם בנין הבית ארבע מאות וארבעים, ובית ראשון עמד ת"י, הרי תמ"ג 850 הרי י"ז יובלות של חמישים,

ואי אתה יכול לומר, משעה שנכנסו לארץ מנו שמיטין ויובלות, שאם אתה אומר כן, נמצא בית חרב בתחילת יובל כלומר בשנת היובל ענמה, דהא ליכא למימר שלא חרב עד חמישים ואחת [ולוה קורא תחלת היובל]. דא"כ לא מיתוקמא שמעתין, דכי מדלית שבע שכיבשו ושבע שחילקו, משכחת חורבן בשנת ל"ז של יובל, והיינו שניה לשמיטה, ואין צעין במוצאי שביעית, הלכך אפרש לן האי תחילת היובל שנת היובל ענמה, ואי אתה מוצא שיהא יובל בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר כדכתיב ביחזקאל (סי' מ) ?

דאמר מר, גלו ישראל עם יהויכין בשבע שנה שציעית לכיבוש יהויקים, גלו בשמונה לומר שאותה גלות היתה בשנה שמינית למלכות נבוכדנצר, שנה שניה למלכותו [של נ"ג], כיבש יהויקים כדמפרש לקמן, גלו ב"ח עם נדקיהו והיא היתה חרבות ירושלים, והיא היתה שנת י"ח לכיבוש יהויקים גלו ב"ח והיא שנת י"ט לנבוכדנצר,

משב 7 ועד תמני סרי 18 משנה שציעית שהיא גלות יחזקאל, עד תמני סרי שהיא חורבן הבית חד סרי 11 לצהדי שתא דגלה בה יחזקאל ולצר משנת החורבן, דמינו לה צהדי הנך דמחורבן ועד יובל, וחמש עשרה דמחורבן ועד יובל, עם שנת החורבן ושנת היובל, אשכח דכ"ו הו (מהשתא) [משנתא. יעז"ר] דגלו בה, ועד יובל, והיינו אמר יחזקאל בעשרים וחמש לגלותו היה יובל, וס"ד דצהדי שתא דגלו קאמר, עשרים ושית (הויא) [הויין. יעב"ץ]?

אמר לך רבינא, ולדידך [המקשן] דציעית למימני לשנת החורבן, צהדי ארבעה עשר מי ניחא, מכרי גלו נמי בתשע עשרה דס"ד דהאי מתרן, דג' גלויות הו, דהא דתני גלו צ"ח וצ"ט הו שני גלויות, וסדר דשמונה עשר הוה חורבן, וכי מניתי נמי ארכיסר צהדי שנת חורבן ושנת היובל, משכחת לה עשרין ושית בגלות יהויכין שהיתה בשנת שבע, ולצהדי שתא דגלו בה, משב ועד תשסרי 19 תרתני סרי 12, וארבע סרי 14, עשרים ושית הויין,

אלא מאי אית לך למומר האי דקאמר יחזקאל בעשרים וחמש לגלותו לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל, לדידי נמי, לבר משתא דגלו בה,

מכל מקום תשסרי [גלו בתשעה עשר] לרבינא קשיא דהא דהאי צגלות האחרון היה החורבן [בשנת 3338], וכיון דאמר רבינא חמיסרי שנים עד היובל, ומגלות יהויכין [שנת 3327] ועד שנת חורבן שהיא צ"ט [שנה במלכות נ"ג], הוה חד סרי, לצר משתא דגלו בה, ולצר שנת החורבן, וחמיסרי הא עשרין ושית?

מי סברת שלש גלויות הוי הש"ס הוא דקא מתרן, דהאי דאמרן לעיל גלו נמי בחיסקרי [19] לאו מלתא היא, דחד גלות הוה, דשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוה חרבות ירושלים, שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר, הלכך משב ועד [תשעה] [שמינה] עשר לצר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל ולצר שנת החורבן, וט"ו עם שנת החורבן ושנת היובל הרי כ"ה,

גלו בשבע לכיבוש יהויקים, שהיא שמונה לנבוכד נצר לאו גלות הוה, דלא הגלה שום אדם, אלא כבשו לעבד תחמיו, ועבדו שלש שנים, כדכתיב (מלכים ב' כד) ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים, וישב וימרד צו ג' שנים, כדכתיב דדניאל בתחלתו, בשנת שלש למלכות יהויקים (עלה) נבוכד נצר ירושלים, ותניא בסדר עולם אפשר לומר כן, והלא לא מלך נבוכד נצר עד שנה רביעית ליהויקים, כדכתיב (צירמיהו ה) הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים, היא השנה הראשונה לנבוכד נצר, אם כן מה תלמוד לומר בשנת שלש

אבני חן על מסכת ערכין

שנים או י"ג ליוזל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים ולחזור למניינם הראשון, ולמנות י"ג י"ד לקדש יוזל שנת החמשים ושש, [אלא] בעל כרחך אז התחילו למנות א' ב' ג' ד',

ומתוך הוויות אלו נראה צעיר, דהאי חלת דכחצ בספרים שיצו הוה, ופירוש משושם היה ונכתב בספרים, והכי גרסין **הנך שני דאגלינהו סנחריז עד דאחא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב**, ודוקא נקט, דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויוזלות, וכדאמר' צפרק צתרא, אלא באותה שנה שחזרו צימי יאשיהו התחילו למנות ליוזל,

אלא צא מהם שבע שכיבשו ושבע שחילקו ולא מנו שמיטין ויוזלות עד לאחר י"ד, **ואתה מוצא שנת היוזל בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר** וכדמריץ רבינא לעיל, דכי מדליית י"ד מחמשים פשו להו תלמין ושיט, אשכחא דשנת שלשים ושש חרב הבית, והיא מוצא' לשביעית, ושנת היוזל צ"ד שנה לצד משנת המורבן,

ואי הך דר' יוסי לעיל אליבא ד רבי יהודה אייתי **שבסרי שנין מושבסרי יובלי, שרי אהני** כלומר שדינהו על היוזלות, ודל י"ד מהנך שצברי לשבע שכיבשו ו' שחילקו, פשו להו חלת, הוה ליה בתלתא בשבוע אשכחא דב' בשבוע חרוב?

[ומתריץ] **הנך שני דאגלינהו סנחריז, עד דאתא ירמיה אהדרינהו, לא קחשיב להו,**

[באן מפרש רש"י עדיין לפי הגירסא הנך "חלת" שני, והגירסא "הנך שני" מפרש רש"י להלן] כלומר הנך שלש שנים שער סנחריז עליהן, כדכתיב (צמלכים ב ז ה) **וַיֵּלֶךְ מֶלֶךְ אֲשׁוּר צָלָל-הָאֶרֶץ וַיַּעַל שְׁמֹרַי וַיִּזְרַע עֲלֶיהָ שָׂלַשׁ שָׁנִים, וְלֹא הָיָה לָהֶם פֶּנְאִי לַחֲרוֹשׁ וְלוֹרֹעַ, וְלֹא מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹזְלוֹת,**

והאי דנקט עד דאתא ירמיהו אהדרינהו, לאו דווקא, דהא יותר מתשעים שנה היה מחזקיהו שהגלה אותן סנחריז [יחד עם עשרת השבטים ב 3205], עד שהחזירן ירמיהו צימי יאשיהו [3298], אלא ה"ק חלת שני דאגלינהו סנחריז, והיו באותו גלות עד שהחזירן ירמיהו, לא חשיב להו להנך שלש שנים, כך שמעתי [ראה להלן א.ג.].

והרבה תשובות צדד, חדא דכי מדליית חלת שני, משכחת מורבן בשנת ארבעים ותשע והיא שביעית, ואנן צעירן מוצא' שביעית, ועוד י"ד שנה אחרי אשר הוכתה העיר דליהו יוזל, לא משכחת לה, והא ליכא למימר לר' יהודה לית ליה הך דרשא, דהא קרא כתיב, ולקמן לא משכחין ו' שחילקו, אלא מהך דרשא ד"ד אחרי אשר הוכתה העיר הוה יוזל,

ועוד קשיא לי, היכי לא מדליין אלא הנך חלת שני, והאמר' צפ' צתרא (לקמן לב), משגלו שבט ראובן וגד, בטלו היוזלות עד שהחזירן ירמיהו, ואע"ג דמתרצינן התם מנו יוזלות לקדש שמיטין,

רש"י להלן סוף לב, ודאי יוזל לא היה נוהג, שיהו עצדים נפטרים משום יוזל, ולא שדות של מכר חוזרות, אצל שמיטין היו נוהגים לשמט כספים, ולשמט מורע וקציר, דהא צריכין למנות שנת יוזל כדי שיצאו השמיטין במקומן, שלסוף ו' שמיטות היו מניחין שנת ג' שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יוזל, ושנה של אחריה מתחיל המנין, דאם לא היו מונין יוזלות, היו מונין אותה שנה למחצון השמיטין, והיו השמיטין שלא במקומן,

הני מילי לרבנן, אצל לר' יהודה מוקמינן התם דלא מנו יוזלות כלל, ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לצדם, אם כשעלה סנחריז עליהם כבר מנו ו'?

מגילה יד:

[במלכים ב' כ"ב מסופר שמצאו בביהמ"ק ספר תורה שהיה מגולל לפרשת התוכחה, והיה כשמע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו, ויצו המלך שילכו לדרוש את ה', וילך חלקיהו חבון וגו'], **"חולדה" דכתיב מלכים ב' כ"ב י"ד וילך חלקיהו חבון ואחיקם ועכבור** [ושפן ועשיה אל חלדה הנביאה] וגו',

ובמקום דקאי ירמיה, **היכי מתנביא איהי** הרי ירמיה עמד משנת שלש עשרה ליאשיה, שנאמר אשר היה דבר ה' אל ירמיה וגו' (ירמיהו א) והספר נמצא בשנת שמונה עשרה ליאשיה, ועליו שלם אצל חולדה?

[לא זכיתי להבין פ' הגמ', דאם גשלה לה נבואה מהשמים האך תכבוש הנבואה? שפת אמת עיי"ש],

אמרי בי רב משמיה דרב, חולדה קרובת ירמיה היתה, ולא הוה מקפיד עליה [ושניהם מרחב הזונה יצאו. מוהרש"א],

ויאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשרד לגבה [לחולדה הנבואה]? **אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן** [וקייה שתאמר לו דברים רבים יותר. שם, # ודנו אותה כפתרון חלומות שהכל הולך אחר הפתרון, והמהרש"א מפרש שתבקש עליהם רחמים לשנות הנבואה מרעה לטובה],

3199	חזקיהו המלך*
3205	גלות עשרת השבטים
3285	יאשיהו המלך
3298	עבוד ירמיה
3303	חולדה הנביא, נמצא הספר, ירמיה החזיר את עשרת השבטים
3319	מלך ג"ג
3327	גלות יכניה
3332	יהואל הנביא
3338	חורבות ירושלים

*[כן הוא במלכים וישעיה "חזקיהו" בלא יו"ד, אבל בר"ה יחזקיהו ביו"ד בתחלתו, ולאחר זמן [ראה תרגום] נקרא חזקיה בלא וי"ו בסופו, והשנה 3199 הוא לפי

אבני חן על מסכת ערכין

כך הצנתי מלבי, וישרה צעיני אבל לא שמעתיה ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתי לרבתי וישרה צעיניהם,

איבער אים לעולם אליב רבנן [דשנת החמישים נמנה בפני עצמה]
ויוסי למיתא, ודקא קשיא לך לעיל הוה ליה בשיתא בשצנע **ובי קתני**
וכן בשניה, אשארא אשעשה כאב ומואלא שבת,

הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכן, משמרתו של יהויריב
בשניה מי הוא,

והתניא, ארבע משמרות עלו מן הגולה צימי עורא ב א ואֵלֶּה
 בְּנֵי הַמִּדְיָהּ הָעֵלִים מִשְׁבֵּי הַגּוֹ' לֹא אֲשֶׁר הִגְלָה בְּבוֹכְדִנְצוֹר [בְּבוֹכְדִנְצָר] מִלְּךְ-כָּבֶל
 לְכָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיַּחְדְּדוּ אִישׁ לְעֵירוֹ: לו הַכְּהֵנִים בְּנֵי יִדְעִיָה לְבֵית יִשְׁעוֹ
 תִּשְׁעָה מֵאוֹת שְׁבָעִים וַיִּשְׁלָשׁוּ: לו בְּנֵי אֲמֹר אֶלֶף חֲמִשִּׁים וָשָׁנִים: לח בְּנֵי פִשְׁחוֹר
 אֶלֶף מֵאתִים אַרְבָּעִים וָשֶׁבַע: לט בְּנֵי חֶרֶם אֶלֶף וָשֶׁבַע עָשָׂר: ויחזירם,
 פִּשְׁחוֹר, וְאִיִּמֹר שֶׁמֶקֶדֶס רִאשׁוֹן הִימָה מִשְׁמֶרֶת יִדְעִיָה קֹדֶם לַחֲרִים וּמִשְׁמֶרֶת
 חֲרִים קֹדֶם לַפִּשְׁחוֹר וְשֶׁל פִּשְׁחוֹר לְאִמֹר,

ולא היו יודעין כיצד יסדקן מי יעבוד אחר מי, כלום עמדו נביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות שכתבו שם הכ"ד משמרות ככ"ד ספקין ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקן וחלק חביריו שש וכוון ידעיה ברות הקדוש ועלמה איגרתו בידו, וחזר והכניס ידו ונטל איגרת, וכן עד שש פעמים ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו כך (עשו) [עבדו] אחריו אותן הכותבין באיגרות זו אחר זו,

דף י"ג ע"א

בא חרים ונמל חלקו וחלק חביריו שש, וכן פשחור, וכן אימר ויהוריצ שז לא עלה,

התקינו נביאים שביניהם, שאפי' יהויריב ראש משמרות
 [משמע שזה היה ענין של כבוד להיות הראשון] עולה [מבבל], לא ידחה
 ידיעה ממקומו, אלא ידיעה עיקר ויהויריב טפל לו?

אלא [מה שאמר חברייטא "וכן בשניה" לא קאי על זה שהיה משמרתו של יתור] **אשאר:**

*****

רַב אִשִּׁי אָמַר לַעֲלוֹס וּכְן בְּנֵיהֶם אֲמוֹנָאִי שְׂצִיעִית קָאִי, וּרְצֵנָּהּ הִיא [שְׂמוֹנִים שָׁנָה הַחֲמִשִּׁים לְיוֹבֵל], וְדָקָא קָשִׁיא לָךְ לַעֲלוֹ דְּשְׂצִיעִית חֲרוּב, לֹא קָשִׁיא, **הֲנֵךְ יִשִּׁית שְׁנֵי** קֳמָאִי מִזִּנְיָן הַבֵּית, **עַד דְּסָלִיק עֲזִירָא וּמִקְדִּישִׁי** וְקִידֵשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, **לֹא קָא חֲשִׁיב לָהּ** לֹא מִנּוּ שְׂמִיטִין וְיוֹצֵלוֹת, דַּל שִׁית שָׁנִין מִשְׁנֵי הַבֵּית, מִשְׁכַּחַת שָׁנָה מִ"ב בְּשָׂצִיעִית [וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חֲרֵב הַבֵּית], כִּילַד אֲרֻצֵּה מֵאָה [וְשִׁית שָׁנִין]

חשבון חז"ל, אבל לפי חשבון החוקרים יש הברדל של לערך מאה ושישים שנה, ולכן תמצא שבספריהם חושבים שנה שמלך יחזקיהו שנת 727 - לפנה"ס שהוא [3760] - 3033 לחשבון חז"ל, הברדל של 166 שנים, ובאבני חן על מסכת ר"ה כתבתי על זה],

המשך מגילה ד':
 ר' יוחנן אמר, ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר
 עשרת השבטים [מגלות בבלי],

ובמגן דאָהרור [ש׳רמיהו החזיר את עשרת השבטים] ? רכתיב
יחזקאל ז יג כִּי הָמוּ יָבֵר אֶל־הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב יִחְזָקָל
אמר, והוא [יחזקאל הנביא] ומנצח 3332 בתוך (י"ד) [אחת עשרה. ד"ס]
שנה שצן גלות יכינה 3327 למחצות ירושלים 3338, ומתנצח שיהא בטל
היוצל, והמוכר שדהו לא ישוב לו,

[וישאל על הפסוק ודורשה] **אפשר יובל במל** [כבר] משגלו עשרת השבטים בימי חזקיה [המולך 3205], שנאמר [ויקרא כה י' ויִשְׁפָּטֶם אֶת שְׁנַת הַתַּמָּשִׁים שָׁנָה ויקראתם דְּרוּר' בְּאַרְצָךְ] **לְגַל־יִשָּׁצִיָּה** [ו' גַּל הוא סְהִיָּה לְכֶם ויִשְׁפָּטֶם אִישׁ לְגַל־אֲחֵיָּמוֹ וְאִישׁ לְגַל־מִשְׁפָּחָתוֹ תִּשְׁצֹו] [ודרשיון שאין היובל נדחה אלא] בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתה, נמצא משגלו שצטט ראובן וגד וחזי שצטט מנשה 3187 [כבר] צטלו היוצלות ונביא מתנבא עליו **שיבטל** [שעתיד להבטל] ויחזקאל היה מתנבא לאחר זמן שיצטל?

אלא מלמד שירמיה החזירן באותה שנה שנמלא הספר [3303], והיא שנת שמונה עשרה ליאשיהו [שמוֹךְ בשנת 3285], וכששלח על דברי הספר אצל מולדה לא היה שם ירמיה, [ובין שהזכיר עשרת השבטים היו כל יושביה עליה] וחזרו למנות את היוזל [עד שנת 3338 שאז חרב הבית], ולא הספיקו למנות אלא שמיטות עד שחרב הבית,

וַיֹּאשִׁיחוּ [מֶלֶךְ יְהוּדָה] בֶּן אֲמֹן מֶלֶךְ עֲלֵיהֶן, דְּבָתִּים מְלָכִים
ב' כ"ג י"ז וַיֹּאמֶר [יֹאשִׁיָּהוּ] מִה הַצִּיּוֹן [הוא צִיּוֹן מַצְבֵּת מֵת. מ"צ]
הָלָז אֲשֶׁר אֲנִי רוֹאֶה בְּיֹאשִׁיָּהוּ כְּמִי, בְּהִיּוֹת בְּצִית אֶל, וּשְׂרָף עֲמֻמֹּת
הַכּוֹמְרִים בְּצִית אֶל, עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה יִרְעֵם?

וְאֵל וְתוֹשֵׁב מֵאוֹתָהּ שָׁנָה עַד שָׁנָה (הַת"י) הַחוּרֶקָן, וְתַמְנָא חֲשׁוֹנֶק קִדּוֹר כְּמִין חוֹמָה,
דְּבִשְׁנָה שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ לְיוֹזֵל חֶרֶב הַצִּית, וְהִיא מוֹלָאִי שְׂבִיעִית, וּמִשְׁכַּחַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה
שָׁנָה אַחֵר אֲשֶׁר הוֹכַחַת הָעִיר הִוא שָׁנָה הַיּוֹזֵל, שְׁהִי חוֹרוֹ בְּשָׁנָה י"ח לֵאשִׁיחוֹ [פ']
יִשְׂרָאֵשִׁיחוֹ עִמּוֹד 3285, וִירְמִיָּה הַחֲזוֹרִים 3303, דְּהִינּוּ בִשְׁנָה י"ח לֵאשִׁיחוֹ
כְּדִמְחִיב (בְּמַלְכִּים 3 כ) דְּבִשְׁנָה י"ח לֵאשִׁיחוֹ נִמְלָא הַסֶּפֶר בְּצִית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל דְּבִרֵּי
הַסֶּפֶר שֶׁלָּה הַמֶּלֶךְ אֵל חוֹלְדָה הַנְּצִיחָה,

ואמרו' צמגילה (דף יד), היכי שבקיה לירמיהו ושדר לתולדה, ואמרין ירמיה לא
היה חסם, שהלך להחזיר עשרת השבטים, ומנלן דהדור, דכתיב מה הציון הלז וגו',
ודבר זה שפינה יאשיהו את העבדות כוכבים [דיוכן המקור ?], צאונה שנה היה,
וכן מצאמי בסדר עולם, צ"ח ליאשיהו היה תחלת היוצא, ויאשיהו מלך ל"א שנה
[כדכריח במלכים ב כב א בן־שְׁמֹנֶה שָׁנָה יֵאָשִׁיָּהוּ בְמָלְכוֹ] וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַחַת שָׁנָה
מָלָךְ בִּירוּשָׁלַם], מ"ח עד ל"א כמה הוו ארבעסר, וסד קרי ליהויקיס ויהויסין, וסד
סרי לזדקיוס דכתיב (צמלכים ב כה) הרי שלשים ושש, ולא חרצ הבית, ומיחוקמא
שפיר כר' יהודה,

אבני חן על מסכת ערכין

תמניא יובל, וארבע סרי שני תרי שבועי, וצשנת תכ"א שהיה מולאי שביעית חרב,

ומנלן דעד שית שני לא סליק עורא ד כר בא' דין [אז] במלת עבדת בית אללה [אלהא. ברפוס] די בירושלם [והות במלת עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס] אלמא צשנת שמיס לדריוש המחיל הצנין,

וכתי' עורא ו טו ושיצא ביתה דנה [וגמר בגין זה נתאחר] עד יו'ם תלתה לירח אדר, דיהא שנת שנת למלכות דריוש מלך [ויצא ביתא דנא עד יום תלתה לירח אדר דהא שנת שנת למלכות דריוש מלכא. כ"ה ברפוס] אלמא צשנת שש נשלס, הרי (חמש) [ארבעה] שנים, וצאמו זמן לשנה הצאה שהיא שנה ששית לצנין, עלה עורא וצא לירושלים צחדש אב, ועד תשרי שהוא צבע לצנין לא המחיל למנות,

ותנא, באותו זמן לשנה הבאה [שהוא שלש באדר, עלה עורא מבבל ועלה ירושלים בחדש החמישי, שאחר בהמלך הדרך מחדש אדר עד חדש אב. תוס'] עלה עורא וגלותו עמו, דכתיב עורא ז ח ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך [דריוש]:

גופא, שבעה עשר יובלות מנו ישראל, משנכנסו לארץ ועד שיצאו, ואי אתה יכול לומר משנכנסו [קודם שביבשו וחילקו] מנו, שאם אתה אומר משנכנסו מנו, נמצא בית חרב בתחלת יובל [בשנת היובל], ואי אתה מוצא יחזקאל מ בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר וכו' [דליהו יובל אי לא מדלית ארבע עשרה לכיבוש ולחילוק. רש"י לקמיה],

שבע שביבשו מנלן? דקאמר כלב יהושע יד ז בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבדה' אתי מקדש ברנע לרגל את הארץ ואשב אתו דבר פאשר עם לבבי [וג'] [שם פסוק י'] ועתה הנה אנכי הי'ם בן חמש ושמנו נים שנה,

ואמר מר, שנה ראשונה [ליציאת מצרים] עשה משה משכן, שניה הוקם המשכן ושלח מרגלים, כי עבור ירדן כלב בר כמיה הוי, בר תמנן נבי תרתין 78 דמשילות מרגלים עד שנכנסו לארץ אינו אלא ל"ח, לצד משנת השלוח, דהא צשניה ליציאת מנרים נשחלחו, כי קא מפליג נחלות קאמר יהושע יד בן חמש ושמנו שנה אנכי [38-45=7], [ואז היה חילוק הנחלות ברכתיב שם פסוק ג ויברכוהו יהו' ישע ויתן את חקרו' ללבב בן יפתה לנחלה], אישתכח דשבע כיבשו,

ושבע שחילקו מנלן?

איבעית אימא, מודשבע כיבשו, שבע חילקו [בזבחים קיח: כתב רש"י וז"ל "סבא צעלמא הוא" וכתב החזו"א כגון זו צריך רב מה הסברא בזה. משמר הלוי, ועוד הביא שם שיש מקשים דלמה האריך כל כך זמן של שבע שנים לחלוק],

ואיבעית אימא, מדלא משכחת להו יחזקאל מ ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר דליהו יובל אי לא מדלית ארבע עשרה לכיבוש ולחילוק:

מהני: אין פוחתין משה טלאים המבוקרין [ממום. רג] בלשכת הטלאים, כדי לשבת, ולימים טובים של ראש השנה, ומוסיפין עד עולם [וקמ"ל דמכניסים כל כך טלאים לבית המקדש ולא חיישינן לגללים. משמר הלוי],

אין פוחתין, משתי חצוצרות, מתשעה כנורות לא תפרש טעמא, ומוסיפין עד עולם,

והצלצל לבד כלל אחד היה שם ולא יותר, וטעמא מפרש צגמי:

נב: תמידין ומוסיפין קס"ד כדי לשבת ולשני ימים טובים דזוקא קאמר, דלהכי צעינן ששה, שאם יצאו יחד צשנת ושני ימים טובים של ראש השנה, ולא יוכלו לבקר יהו' להם אילים מוזמנים טובא הוו [צריך הרבה יותר משה טלאים]:

תנא בעלמא קאי דככל ימות השנה נמי צעינן ששה, ולא משום צשנת וראש השנה, אלא משום דצן צג צג, וכדמפרש בסמוך ואתמידין לחודיה קאי, ומאי כדי לשבת ולימים טובים, סימנא בעלמא שלא תעשה בגירסא, שלא תשנה ארבעה או חמשה, משום הכי נקט הכי שלשה ימים דצנו ששה תמידין, וה"ק אין פוחתין משה טלאים [ואה"ג דבשניע שבת ור"ה מכניס יותר. משמר הלוי],

דף י"ג ע"ב

המבוקרים בלשכת הטלאים, ארבעה ימים קודם שחיטה ומשום הכי צעינן ששה לעולם, דצשנת חיוך נתנו שם ששה, שהיו מבוקרים ד' ימים קודם לכן,

ונטלו יום ראשון שנים לתמידים, ונתנו שנים תחתיהם, ויצקרו ציוס שני נטלו שנים מן הארבעה הנותרים ונתנו שנים תחתיהם, ויום שלשי נטלו שנים הנותרים מן הראשונים, ונתנו שנים תחתיהן, וכן לעולם נטלים שנים ונותנים שנים, ואותן שנתבקרו ונתנו שם יום ראשון, ראויים ליום רביעי, ואותן שניתנו צשני, ראויין צחמיש, וכן מחרין חלילה לעולם, וגמלא כל התמידין הנשחטין, מבוקרין ד' ימים קודם שחיטה, עס יום הציקור ויום השחיטה, כך שמעתי,

וקשיא לי, הא לא דמי לארבעה ימים דפסח, דציקורו צעשור ושחיטתו צ"ד, הרי ארבעה ימים לצד מיום השחיטה,

ולכן נראה צעיי, דשמונה ניתנו שם ציוס חיוך, וששה דקמני צמתני הכי משמע, אין פוחתים מששה, כלומר שאפילו כשיטלו השנים צככל יום, נשחטין שם ששה מבוקרין, ולאחר כך קודם הלילה יצקרו שנים ויתנו שם, והנך הואיל וליתנהו אכתי צשנת נטילת השנים, לא קמשיצ להו,

אבני חן על מסכת ערכין

ולא היו אומן קטנים אומרים [ולשון אמירה שייך גמי בבלי שיר וכו'. יבין]
בנבל ובכנור אלא בפה, כדי ליתן תבל מכלין בנעימה ננעימות
הלויים, לפי שקול הלויים הקטנים דק, ומתצל את קול הלויים הגדולים,

רבי אליעזר בן יעקב אומר, אין עולין למנין דלא מנו אומן לוי
למנין שנים עשר לויים הכריזין לדוכן, ואין עולין לדוכן על האטמא המוכנת
לדוכן, אלא בארץ היו עומדין, וראשיהן בין רגלי הלויים,
וצערי הלויים היו נקראין שמעריץ את הלויים כדמפרש בגמרא:

נבלי: הני [שנים עשר] כנגד מי? אמר רב פפא כנגד תשעה
כנורות [ושני] נבלים וצלצל אחד שנאמר דברי הימים א כה ט
הוא ואחיו ובניו שנים עשר:

[שנינו במשנתנו] אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה
שהלויים כו': מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן דאמר קרא עזרא
ג ט ויעמוד ישוע בן יואחז ויאחז קדמיאל ובניו בגייהודה באחד
לנצח על-עשה המלאכה בבית האל היום בני תגיד בגיהם
ואחיהם תלויים וגו':

[שנינו במשנתנו] לא היו אומרים לא בנבל ולא בכנור אלא בפה
כו': למימרא דנבל לחוד, וכנור לחוד, לימא מתני' דלא
כרבי יהודה,

דתניא רבי יהודה אומר, כנור של מקדש של שבעת נימין
היה, שנאמר תהלים טו שובע שמחות [את] פניך, אל תיקרי
שובע אלא שבע,

ושל [וכנור של] ימות המשיח שמונה, שנאמר תהלים יב למנצח
על השמינית, על נימא שמינית,

[וכנור] של עולם הבא עשר, שנאמר תהלים צב עלי עשור ועלי
נבל עלי הגיון בכנור,

ואומר, תהלים לג חודו לה' בכנור, בנבל עשור של עשר נימין,
ולעולם הבא משתעי מדכמיז שיר חדש לשון זכר, דשירות העולם הזה לשון נקבה,
כדאמר במכילת, כשם שנקבה זו יולדת כך משועות הללו סופן לילד זרות, אבל שיר
של עולם הבא לי זכר שאינו יולד זמרו לו, שירו לו שיר חדש מדמסיק ר'
יהודה כנור בנבל עשור אלמא כנור היינו נבל?

אפילו תימא רבי יהודה, לעולם הבא אידי דנפישני נימין
דידיה [של הכנור], נפיש קליה כי נבל ונבל עשוי כמפות של נפחים
ומוציא קול ע"י רוח, קרי ליה נבל:

ל"א סימנא בעלמא, דכי היכי דכי מקלעי שבת ור"ה גמי הדדי, מיפקר ההוא
דשלישי שבת בע"ש, דהא לא מנו היום לילך ולבקש טלה ולצקו, השתא הוי
ארבעה ימים קודם שמיטה, הכי נמי לעולם בעינן ד' ימים קודם שמיטה,

ומני בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, מנין לתמיד
שמעון ביקור ארבעה ימים קודם שמיטה, ת"ל במדבר כה
תשמרו להקריב לי במועדו, ולהלן הוא אומר שמות יב והיה
לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש (הראשון)
[הזה], מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שמיטה,
אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שמיטה,

דיקא גמי דקתני דסימנא בעלמא הוא, ולא משום טעמא דשבת ור"ה השנה
קא בעי לה, מדלא קתני לשבת ולשני ימים כו', דהוי משמע ללוקח שבת ור"ה,
מדקתני "כדי" לשבת, ולא קתני לשבת, שמע מינה כפי משנן
הראוי לשבת ולר"ה השנה, דהיינו ששה, וסימנא בעלמא הוא:

[שנינו במשנתנו] משתי חצוצרות ומוסיפין וכו': ועד כמה [דהא
ודאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד לעולם, אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה,
וא"צ לחפש יותר אחר כהנים וכו'. תוס']? אמר רב הונא, ואמרי לה
אמר רב זבדי אמר רב הונא, עד מאה ועשרים, שנאמר דברי
הימים ב ה יב ועמקם פתנים למאה ועשרים מוצרים
במצצרו ת:

[שנינו במשנתנו] מתשעה כנורות וכו' וצלצל לבר: מנא הני
מילי דלכלל לנד וכו' לא? אמר רב אסי דאמר קרא דברי הימים א טו ה
ואסף שם הלוי [דהיינו איש אחד] במוצלותים משמיע,

[ומקשה והא] מוצלותים תרי הוו?

[אלא] כיון דחדא עבירתא עבדי דאין אחד מועיל בלא חבירו, שהן צ'
חמיסות רחבות של ממכת ומכין זו על זו וקורין צינצ"ש, וחד גברא עביר
בהו, קרי להו חד:

מתני': אין פוחתין משנים עשר לויים עומדין על הדוכן,
ומוסיפין עד עולם,

אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה לשום עבודה, כגון לכבד את העזרה
[וצ"ע ראשיתו בפסחים ס"ד דכהנים היו מדיחין העזרה ואם זה הוא מעבודת
לויים הרי הכהן אסור לעבוד עבודת הלוי? טל תורה], ולהגיף את הדלתות אלא
בשעה שהלויים אומרים בשיר עומדים על הדוכן בשיר, אז נכנסים לויים
קטנים לשורר עמהן,

אבני חן על מסכת ערכין

יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאמר, כמה נאה כנעני זה דכתיב (דברים י) לא תחנם לא תמן להם חן,

וליתני את הנאה שבישראל, ואת הכעור שבכנענים [ובדאי לא שייך לומר הפוך, שלא יאמר כעור על ישראל ונאה על הגוי]? בחד אומה קמיירי, בתרי אומה לא מיירי [צריך ביאור בכל כגון דא, למה באמת לא קמיירי? משמר הלוי,

ומביא שם מהרב אלחנן זצ"ל והרב שך זצ"ל אמרו משם ר' חיים עוזר זצ"ל שגם החילונים הם אומה, ושייך לגביהם איסור התנרות באומות, ולא משום שהם חשובים אלא שהתנרות בהם יכול להביא צרות],

ולא, והא קתני גבי אונס ומפתה הגדולה שבכהונה, ואת הקטנה שבישראל אלמא בתרמי אומי קא מיירי? התם, חד אומה הוא [בהנים וישראלים], אלא מקדיש הוא דקדישי כהנים מפי,

ואיבעית אימא, אידי דקא בעי למתני סיפא שדה אחוזה, דבישראל הוא דמשכחת לה, בעובר כוכבים לא משכחת לה דין שדה אחוזה, שיהא פודהו בחמשים שקל כסף, אלא נשוי דלאו בני אחוזה נאכל ישראל נינהו, משום הכי קתני לה בישראל:

*****

ויקרא כו מז ואם | משדה אחתו | קדיש איש לה' והיה ערקה לפי זרעו | זרע חקור שערים בחמשים שקל כסף: יז אם-משנת היכל קדיש שדהו ערקה יקום: יח ואם-אחר היכל קדיש שדהו וחשבו לו | חכהן את-הקסף על-פי השנים הנו | תרת עד שנת היכל וגנרע מערקה: יט ואם-נאל ונאל את-השדה המקדיש אתו | ונסף חמשים כסף-ערקה עליו וקם לו: כ ואם-ל א ונאל את-השדה ואם-מכר את-השדה לאיש אחר ל | ונאל עו: ד: כא ותיה השדה בצאתו | ביכל קדש לה' פשדה חתום לכהן תהיה אחתו: כב ואם את-השדה מקנתו | אשר ל א משדה אחתו | קדיש לה': כג וחשבו לו | חכהן את מקפת הערקה עד שנת היכל ונתן את-הערקה ביו |ם תהיה קדש לה': כד בשנת היו |כל ישוב השדה לאשר קנחו מאתו | לאשר-לו | אחתו הקדיש:

מתני': בשדה אחוזה, להקל ולהחמיר, כיצד,

אחד המקדיש בחולת המחוץ סביבות עיר, שאינה משונה כ"כ, מפי מדרס הרגלים, חולת סביבות כמו מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א), (ל"א) מחו עיר [ועוד כיון שסמוכה לעיר ועומדת בקמתה רואין אותה בני אדם ונותנין בה עין רעה ואינו עושה פירות כל כך. רג], ל"א, מחו שם מקום, שלא היו שדומיו משונים, ואחד המקדיש בפרדיוסות סבסטי כרמים של אותו מקום, ומעולים הם מאוד,

[פ' מקום ידוע הוא בא"י שהוא יפה ביותר. א"כ הורדוס המלך בנה עיר שומרון תחריבה ויקרא לה סוססטי או סבסטי לכבוד קיסר אבגוסטוס אשר היונים קוראים לו סוססטיס ומעם מלה זו איש נכבד ראוי שישתחוו אחרים לו. ערוך ערך סוססטי],

[שגינו במשנתנו] רבי אליעזר בן יעקב אומר, אין עולין מן המזין כו': תנא, וסועדי עוזי הלויים היו נקראין, ותנא דידן כיון דהני קטנים קטין קלייהו דק קולס, והני @ לויס עב קלייהו, הני מקטמי כלומר מקטינין ועושים קולס דק ופס, ומנערין הלויס, שאין יכולים לנסס קולס כמותן והני לא מקטמי, קרי להו צערי:

פרק שלישי יש בערכין

מתני': יש בערכין להקל נאה שבישראל, שזה מלא מנה, אין נותן אלא נ' סלע ולהחמיר שהמערין הכעור שבישראל, אפי' אינו שזה אלא ה' סלעים, נותן נ' סלעים, מן עשרים עד כן ס',

ובשדה אחוזה במקדש שדה אחוזה להקל ולהחמיר,

ובשור המועד שהמית העבד, להקל ולהחמיר,

באונס, ובמפתה, ובמוציא שם רע, להקל ולהחמיר,

יש בערכין להקל ולהחמיר, כיצד, אחד שהערין שאמר ערך פלוני עלי את הנאה שבישראל, ואת הכעור שבישראל, נותן חמשים סלע, ואם אמר הרי דמיו עלי, נותן את שוויו:

גמ': יש בערכין להקל וכו' ולהחמיר, כיצד אחד שהערין כו': בישראל אין, בעובר כוכבים לא שאם אמר ישראל ערך עובד כוכבים פלוני עלי, לא אמר כלום, דעובד כוכבים אינו נערך לימא מתני' דלא בר"מ [ר"ל וסתם מתניתין היא [פ' וזה הקושיא, כיון דסתם משנה ר"מ, אידך יש סתם משנה דלא בר"מ]. מנחת יהודה],

דתנן, עובר כוכבים, ר"מ אומר, נערך אבל לא מעריך טעמא מפרש צפ"ק [לעיל דף ה']?

אפי' תימא ר"מ, הוא הדין דאפילו עובר כוכבים נמי, אלא

דף י"ד ע"א

מלתא אגב אורחיה קמישמע לן דלא תנא את הנאה שבישראל, לפי שאסור להזכיר שם גוי על כנעני כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב

אבני חן על מסכת ערכין

הרי זה הקדיש את הקרקע ואת האילנות שבניהם וכל אילנות קטנים שצנייהם [בגן אילנות סרק, ומשום אותן אילנות לא חשבינן להו רצופין, כיון שאין עושין פירות עומדין לעקר וכו'. תוס' ב"ב עב. ד"ה ואת],

כשהוא פודה, פודה בית זרע חקמ' שערים פחמשים שקל פספ, פחות מיכן אם נטועין בפחות ממטע עשרה לבית סאה או יתר על כן אין זה סדר נטיעת אילנות, ולא הקדיש אלא אילנות, וכשהוא פודן פודה בשויהן או שהקדישן בזה אחר זה, ה"ז לא הקדיש לא את הקרקע לא קנה הקדש קרקע, שאין קנין קרקע אלא לג' אילנות, כדאמר בבבא בתרא ולא את האילנות שבניהם,

ולא עוד ולא אלו כלל נפדין בשויהן, שאין עמסן הקדש קרקע כלל, אלא אפי' הקדיש אילנותיו שאין נטועים כסדר ואח"כ הקדיש קרקע דאיכא למימר ליפרקו אגב ארעייהו, אפי' הכי הואיל ולא קדשו יחד, פודה אילנות בשויהן, והקרקע נפדיה בית זרע נ' שקלים, מיוצמא לרצ הוה מרישא דהיכא דהקדישן יחד נפדין אגב קרקע כשהוא פודה את האילנות בשויהן, וחוזר ופודה קרקע בית זרע חקמ' שערים פחמשים שקל פספ,

וכי תימא הכא נמי פודה וחוזר ופודה, הא מרסיפא פודה וחוזר ופודה, מכלל דרישא לא?

אלא הא מני ר' שמעון היא, דאמר מקדיש בעין רעה מקדיש,

דתניא, המקדיש את השדה, הקדיש את כולה כל אשר צמוכה, רש"א לא הקדיש אילנות שבה אלא חרוב המורכב [חרובי בר אינם גבוהים ביותר ואף פירותיהם דלים, לעומת זאת חרובי תרבות הם אילנות גבוהים ולהם פירות משובחים וכו'] משום כך נהוג אף בימינו לגדל מזרעי חרובי חבר שתילים, שעליהם מרכיבים ענף של חרוב תרבות וכו'. שטן], וסדן השקמה שהם זקנים וגדולים מאד, ויונקים משדה הקדש טפי משאר אילנות, והכי מפורש בבבא בתרא [השקמה] דדכך שקמין לקון אותם כדי שיגדלו צעורי, וקודם שנקלץ קרי ליה צמולת שקמה, ולאחר קליה קרי ליה סדן השקמה, הכי מניא צמס' נדה (דף טז),

אי ר' שמעון אימא סיפא, ולא עוד, אלא אפי' הקדיש אילנותיו, ואח"כ הקדיש קרקע, כשהוא פודה את האילנות בשויהן, וחוזר ופודה בית זרע חקמ' שערים פחמשים שקל פספ,

ואי רבי שמעון, ליזיל בתר פריון והואיל וצשעת פדיון יש קרקע עם האילנות, וליפרקו אגב ארעייהו וכו' דצשעת הקדש הקדישן בפני עצמם, דהא שמעינן ליה לרבי שמעון דאזיל בתר פריון,

דתניא, מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה, ואח"כ מת אביו

נותן מי שפודה אותם, בין בעלים, בין אדם אחר, צבית זרע חקמ' [כור-שלשים סאה] שערים פחמשים שקל פספ, אם תמלת היוכל היה, ואם לא מגרע לפי השנים שעברו, סלע ופונדיון לשנה, כדכתיב קרא,

ובשדה מקנה, נותן את שווי,

רבי אליעזר אומר, אחד שדה מקנה, ואחד שדה אחוזה דכולהו מיפרקי צב' שקלים,

מה בין שדה אחוזה לשדה מקנה, שבשדה אחוזה אם בעלים פודין אותה הוא נותן חומש מוסיפין חומש על הממשיים כדכתיב (ויקרא כז) ואם גאל גאל את השדה המקדיש וגו', ובשדה מקנה אינו נותן חומש כדמפרש בגמ' [ועוד חילוק שבשדה אחוזה אם הקדישו וגאלו אחר, מתחלק לכהנים ביובל, ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר חוזר לבעלים ביובל, ולא נחת לפרושי אלא חילוק דשייך כשהוא עצמו פודהו. תוס', גרפס יג:].

נב': אמר רב הונא, הקדיש שדה מליאה אילנות, כשהוא פודן, פודה אילנות בשווי, וחוזר ופודה קרקע, בית זרע חקמ' שערים פחמשים שקל פספ,

[וצריך ביאור למה פודה את האילנות מקודם? ואולי הטעם שאם פודה את הקרקע, והאילנות נשארות קודש לא יפדה כל הקרקע שהרי האילנות צריכות להם, אבל אם פודה את האילנות קודם, ואח"כ פודה את הקרקע נפדה כל הקרקע, ופלא שאף אחד מהמפרשים לא פירש כלום כאן. ואולי שניתן],

אלמא קסבר רב הונא, אדם [שהוא] מקדיש, בעין יפה מקדיש אילנות לבד, וקרקע לבד, ולא שיפדה אילנות אגב קרקע,

איתיביה רב נחמן לרב הונא, [שנינו במשנתנו] אחד המקדיש בחולת המחוץ, ואחד המקדיש בפרדיסות היינו כרמים נטועים סבסטי וקמני, נותן בית זרע חקמ' שערים פחמשים שקל פספ, אלמא נפדין אילנות אגב קרקע?

א"ל, ראויה לפרדיסות ואינה נטועה קאמינא,

איתיביה, בית זרע, אין לי נפדה צב' שקלים אלא בית זרע שראוי לזריעה, שדה גפנים, ושדה קנים, ושדה אילנות מנין, ת"ל שדה מ"מ [כלומר שיפדה את השדה ואין צורך לפדות את האילנות. רג']?

אמר ליה, ה"נ, פודה האילנות בשויהן וחוזר ופודה קרקע, ושדה מ"מ דקאמר, לא קאי אלא חקרקע [ולא קשה על רב הונא],

איתיביה, הקדיש שלשה אילנות נטועין ומפחרין כסדרן [הגר אילנות בנטיעות איירי, דאילו גדולים בשלשה אילנות לבית סאה סגי. תוס'] מממטע עשרה לבית סאה ששם היו עשרה מפחרין דרך אלו, היו מפחרין בית סאה, זו היא דין נטיעת אילנות, וכל קרקע שצנייהם צריך להם, לפיכך אם הקדישו

אבני חן על מסכת ערכין

לא גאלן, חוזרת לבעלים ביוכל, מאי טעמא, ויקרא כה ושב
לאחזתו אמר רחמנא, והאי נמי אחוזה היא,

3. הקדיש אילנות, פודה בשווייה, מאי טעמא, ויקרא כז בית זרע אמר רחמנא ולא אילנות,

לא גאלן אס מכרס גוצר לאחר [ראה ב"ח שרש"י זו שייך כאן], איין יוצאין לכהנים ביובל כדמכסי (ויקרא כז) ואס לא יגאל וגו' וכמצי ויקרא כז והיה השדה בלאסו ציוול וגו' אמר רחמנא ולא אילנות,

4. מכר אילנות, אין גנאלין פחות מושתי שנים וזע"ג דמוכד
 קרקע לתבירו אין רשאי לגאול עד שמהא שמי שנים ציד הלוקח, כדמכיד (שם כה)
 בצמספר שני תבואות וגו', מאי מעמא, שני תבואות אמר רחמנא,
 והני בני תבואות נינהו,

לא גאלן, אין חזרת לבעלים ביובל, מאי טעמא ושב
לאחזתו אמר רחמנא ולא אילנות,

אמר מר, הקדיש אילנות פודה בשוויין, אמאי וליקדשו אגב ארעייהו מקום מושג האילן, וליפרקוה אגב ארעייהו ולהדרי לבעלים אגב ארעייהו, אם מכרן והגיע היובל, ואמאי אמר מכר אילנות ולא גאלם, אין סחרינן לבעלים ביובל,

וכי תימא אילנות אקדיש, ארעא לא אקדיש, והאמרי
נהרדעי, מאן דמזבן ליה דקלא לחבריה, קני ליה משיפולא
מקום מושב האילן ועד תהומא?

לֹאֹז מִי אִיתְּמַר עֲלֶיהָ, בְּבֹא מַחְמַת טַעֲנָה שְׂטוּעֵנו שְׂהוּכִיר לֹז שֶׁסְּ
קִרְקַע [בְּשַׁעַת קִיּוּן]:

[שנינו במשנתנו] שדה מקנה גותן שוויו: תנו רבנן קמיז ויקרא בו כג
 וּמִשְׁכָּנֵנוּ יִפְתָּח לָם מִמַּכֶּסֶת הַקֶּרֶךְ [עַד שְׁנֵת הַיָּצֵל וְנָסוּ אֶת־הַקֶּרֶךְ צִיּוֹם הַהוּא
 קִרְשָׁה לָהֶם] בְּמִכָּסֶת מַה בֵּא ללמוד, לפי שנאמר בגאולת שדה אחוזה,
 וְדַע חֹמֶר שְׁעוּרִים, ויקרא בו זֶרַע חֲמֹר שְׁעוּרִים בְּחֻמְשִׁים שֶׁקָּל בְּסֶף,
 יִכּוּל אֵף שָׂדֶה מִקְנֶה כֵּן, תלמוד לומר מכסת מנין דמיו דהיינו
 שוין,

רבי אליעזר אומר, נאמר כאן בשדה מקנה, ולהלן בשדה אחוזת, ויקרא בו וחשב, ונאמר להלן וחשב # [זה פלא שלשון וחשב בא ללמד על סכום קצוב, שאין בה שום חשבון, ואולי עדיין צריך לחשוב מספר הכורים ומספר השנים], מזה להלן דבר קצוב חמשים כסף, אף כאן דבר קצוב,

אע"ג דנשמת הקדש הואי שדה מקנה, הואיל ולאחר שמת אביו הוי שדה אחרון, מניין שתהא לפניו כשדה אחוזה ונפדית בחמשים שקלים ולא בשויה, ת"ל ויקרא בו אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו, שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה @ יש לה דין שדה מקנה לפדות בשויה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ור"ש,

ר' מאיר אומר, מנין ללוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך הקדישה @ דנשעת הקדש הויז שדה אחזה, אכל הקדיש ואלמ"כ מת אביו אינה אלא כשדה מקנה, מנין שתהא לפניו כשדה אחזה,

דף י"ד ע"ב

תלמוד לומר ויקרא כו אם את שדה מקנתו אשר לא מושדה
אחוזתו, שדה שאינה שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה
אחוזה,

[1]אילו לרבי יהודה ולרבי שמעון, אפי' הקדישה ואחר כך מת אב, שדה אחוזה הויא, מאי טעמא אי משום קרא דאשר לא משדה אחוזה, דלמא לאו למעוטי הקדישה ואח"כ מת אביו, אלא למעוטי מת אביו ואח"כ הקדישה, וכדנדרש ליה רבי מאיר, קרא לכדרבי מאיר הוא דאתא, אלא לאו משום דאזיל בתר פדיון וכיון דנשעת פדיון מת אביו, הויא לה שדה אחוזה,

אמר רב נחמן בר יצחק, רבי יהודה ורבי שמעון קרא
 אשכחו ודרוש, אם כן ללכדי מליד הוא דלמס לכתוב רחמנא אם
 את שדה מקנתו אשר לא אחזתו, מאי "משדה", שדה
 שאינה ראויה להיות שדה אחוזה [אבל אין מכאן ראיה דאוליין בתר
 פדיון, וברייתא אתיא כר"ש]:

אמר רב פפא [אמר רבא. לפי שהבמ' אומר בהמשך לשון "אמר מר" ולא מצינו בשום מקום בש"ס לשון אמר מר על רב פפא. לפי המנחת ייחודה],

1. הקד"ש מרשין [שהה מליאה סלעים שאינה ראויה לזרע, רג] פורן בשווין ואע"ג דלחמה נינהו, מאי מעמא בית # [היכן יש לשון "בית"] זרע אמר רחמנא, והני לאו בני זרעיה נינהו,

לא גאלן ומכרס גזר לאחר, יוצאין ביובל, מאי מעמא, שדה
אמר רחמנא, כל דהו,

2. מכר טרשין, נגאלין פחות משתי שנים [ולא כשדה אחוזה שאינה נפרדת בשתי שנים הראשונים], מאי טעמא ויקרא כה טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הָיוּ בְּלִי תַקְנָה מֵאֵת עֲמִיתָה בְּ מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִסְמְרֵלָה אָמַר רַחֲמֵנָא, וְהָיוּ לֹא בְנֵי תְבוּאָה גִינְהוּ,

אבני חן על מסכת ערכין

איבעיא להו, רבנן [ת"ק] מי אית להו הך גזירה שוה דומשז ומפקין ליה לחומש למילף חומש אשדה מקנה משדה אמונה, או דלמא לית להו גזירה שוה [שמא לא גמרו האי גו"ש מרבם. שפת אמת], ולית להו לחומש?

אמר רבא, מסתברא לית להו גזירה שוה, מדגלי רחמנ' חומש גבי שדה אחוזה וצמקדיש בית צפרשת צמקת, וחומש דהמה טמאה וטהורה, ומעשר שני נמי הם כתיב, וגבי מקדיש ביתו, הווי ליה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמד,ין

ולמ"ד מלמד,ין? מדגלי רחמנא חומש במעשר, בבחמה טהורה, ובבחמה טמאה, הווי ליה טובא ואין מלמד,ין,

תניא כוותיה דרבא דאין חומש צשדה מקנה, ולא מטעמיה דאילו טעמא דרבא, מדגלי חומש בכל הך דוכתא, וטעמא דצרייתא מדחיקשו לערכין, לאדם שהעריך עממו או חצירו, תניא ויקרא כה ב'מקסות הערף, הקישו הכתוב לערכין, מה ערכין אין מוסיף חומש, אף שדה מקנה אין מוסיף חומש:

מהני' בשור המועד שהמית את העבד, להקל ולהחמיר, כיצד, אחד שהמית את הנאה שבעבדים, ואת הכעור שבעבדים, נותן שלשים סלע,

המית בן חורין, נותן שוויי דכתיב צמועד (שמות כה) אם כופר יושט עליו וגו', ותניא צ"ק (דף מ) ונתן פדיון נפשו דמי נזק, חבל בזה ובוזה בין צעזע בין צבן חורין ולא המיתו נותן משלם נזק שלם:

נמ' במועד אין בתם לא אסיפא קאי, דקתני חבל בזה ובוזה כו', דרישא פשיטא לן דקנס דעבד לא שייך בתם, דכתיב בתם ובעל השור נק, ואמר צ"ק צפ' שור שנגח ארבעה ותמשה (דף מז), נקי מדמי עבד, וקתני נמי המית בן חורין נותן שוין, ודמי כופר לא שייך בתם, דהתם נמי אמרינן נקי מחצי כופר, ליבא מתני' דלא כרבי עקיבא,

דתנן רבי עקיבא אומר, אף תם שחבל באדם, משלם במותר נזק שלם צ"ק צפ' המניח את הכד, שני שוורים תמים שחבלו זה בזה כו', ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם, והיינו צמועד אס חבל גם האדם צשור, ושמו בית דין חבלה שצאדם יותר על חבלה שצשור, בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם, אלמא תם שחבל באדם, משלם נזק שלם?

אפילו תימא רבי עקיבא, הוא הדין דאפילו תם נמי, ואידי דקא בעי למתנא סיפא והאי דקאמר "סיפא" לאו סיפא ממש, אלא סיפא דרישא היא, דמועד צרישא קמני לה המית עבד, המית בן חורין, דבמועד הוא דמשכחת לה, בתם לא משכחת לה, משום הכי קתני נקט צרישא מועד:

מהני' באונס ובמפתה להקל ולהחמיר, כיצד, אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה, ואת הקטנה שבישראל נותן חמשים סלעים, והבושת והפגם, הכל לפי המבייש והמתבייש מפרש צמחצות (ד' מ), שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה צחולה, לשפחה צעולה, להשיאה לעבדו, שיש לו קורת רוח הימנו:

נמ' אמאי, אימא חמשים סלעים אמר רחמנא מכל מילי ונושת ופגם לא ליחיד ליה? אמר רב זעירא, יאמרו בעל בת מלכים [תימא קצת למה לעיל במשנה אמר במשל של חשובה לשון גדולה שבכהונה, ומאי שנא הכא דאמר בת מלכים. ע"פ תוס'] חמשים, בעל בת הדיוטות חמשים צממיה, אכל השמא כי יהיז צושט יש חילוק בין צם מלכים לצם הדיוטות,

א"ל אביי, א"ה גבי עבד נמי יאמרו, עבד נוקב מרגלית שלשים, עבד עושה מעשה מוחט שלשים?

אלא אמר רב זעירא

דף ט"ו ע"א

אילו באו עליה שנים, אחד שלא כדרכה מחילה ואחד כדרכה ואח"כ צא עליה זה כדרכה, דאכתי הווי צחולה ואית לה קנס, יאמרו זה ש בעל פגומה דליכא צושט כולי האי, יהיז חמשים י' סלעים, ואילו בעל צחולה שלמה לא יהיז נמי אלא חמשים אכל השמא גבי צושט איכא חילוק, דיהיז דמי צושט לשלימה, טפי מפגומה,

א"ל אביי, אי הכי גבי עבד נמי יאמרו, עבד בריא שלשים, עבד מוכה שחין דהוי פגום, דומיא דנעלה שלא כדרכה שלשים?

אלא אמר אביי, אמר קרא דברים כב תחת אשר עינה רישה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאצי הנערה חמשים כסף וגו', (דברים כב) דמשמע הני חמשים כסף יתן צשציל קנס העיני, ומדאיצטריך למכתב הכי מכלל דמחייב מילי אחרתייתא, כגון צושט ופגם דאיכא בושת ופגם דלאו קנסא דעיניי יניחו, דצלאו עיניי נמי איכא צושט ופגם, היינו נזק ששוה פחות מצחילה,

רבא אמר, דאמר קרא דברים כב ונתן האיש השוכב עמה וגו', הנאת שכיבה חמשים, מכלל דאיכא מילתא אחריתי, ומאי ניהו בושת ופגם:

*****

מהני' במוציא שם רע, להקל ולהחמיר כיצד, אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכהונה, ועל קטנה שבישראל נותן מאה סלע,

אבני חן על מסכת ערכין

בעגל, ואחת במדבר פארן [מעשה מרגלים],

שנים בים, אחת בירידה ואחת בעלייה, בירידה דכתיב שמות
יד המבלי אין קברים במצרים, בעלייה כדרכ הונא, דא"ר
הונא, ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו,

כדרכה בר מרי, דאמר רבה בר מרי, מאי דכתיב תהלים קו ז
וַיִּקְרְאוּ עֲלֵיהֶם בְּיָמֵי-סוֹף: ה' וַיֹּזֶן שִׁיעָם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ
אֶת-עֲבֹרָתוֹ, מִלִּמְדָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים מִדִּבְרֵי מֹרְדֵּי בְּאוֹתָהּ שְׁעָה,
ואומרים, כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד
אחר,

אמר לו הקב"ה לשר של ים, פלוט אותם ליבשה, אמר
לפניו [הים להקב"ה], רבש"ע! כלום יש עבד שנותן לו רבו
מתנה פרנסה לדגים וחוזר ונוטלה הימנו, אמר לו אני נותן לך
אחד ומוחצה שבהם דכפרה כתיב (שמות יד) שש מאות רכב, ובסיקרא
כתיב (שופטים ד) שש מאות רכב,

אמר לפניו, רבש"ע! כלום יש עבד שתובע את רבו [פי' ומי
ערב], אמר לו נחל קישון יהיה ערב, מיד פלמן ליבשה,
דכתיב שמות יד וירא ישראל את מצרים מת על וגו',

שנים במים, במרה וברפידים, במרה דכתיב שמות טו ויבואו
מרתה ולא יכלו לשתות, וכתיב שמות יז וילך העם על משה,

ברפידים, דכתיב שמות יז ויחננו ברפידים ואין מים לשתות,
וכתיב שמות יז וירב העם עם משה,

שנים במן, דכתיב

דף ט"ו ע"ב

שמות טז אל תצאו בשבת ללקוט ויצאו, אל תותירו ויתירו,

שנים בשליו ראשון, ובשליו שני, בשליו ראשון כשהמחיל המן
לידה, היה שליו יורד עמו, דכתיב (שמות טז) והיה צערך ותעל השליו וגו' וצנקר
היתה שבת הטל וגו', ולאחר זמן מרובה המאזן יוסר, [בשליו הראשון כתיב]
שמות טז ג בַּשִּׁבְתָּנוּ עַל-סִיר הַבָּשָׂר,

בשליו שני במדבר יא ד וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הָתָאוּ תֹאנֶה,

בעגל כדאיתיה,

במדבר פארן מעשה מרגלים כדאיתיה,

נמצא האומר בפיו, חמור דנותן מאה סלע מן העושה מעשה
והעושה מעשה דלוקס כמולה לא יהיב אלא כ', שכן מצינו שלא נתחתם
גזר דין על אבותינו במדבר שלא ליכנס לארץ, אלא על לשון הרע
שנאמר במדבר יד וינסו אותי זה עשר פעמים גצי מרגלים כתיב
דמשמע על זה נתחתם וגו':

נבמ: ממאי דלומר בפיו חמור, דמשמע דמשום לשון הרע כלל קא יהיב להו
דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע דקא גרים לה קטלא,
דכתיב דברים כב ואם אמת היה הדבר וגו', והוציאו את
הנערה וגו'?

אמר רבא, אמר קרא דברים כב כי הוציא שם רע, על שם רע
שהוציא משום לשון הרע כלל:

[שנינו במשנתנו] וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין וכו': ממאי,
דלמא דאכתי לא מלא סאתן, דאמר רב המנונא אין הקב"ה
נפרע מן האדם, עד שתתמלא סאתו, שנאמר איוב כ כב
בְּמֶלֶךְ אֹתוֹ שִׁפְקוֹ כְּשֶׁתִּמְלֵא סֵאתוֹ צְעֵנוֹת הִרְבָּה, אז יֵצֵר לוֹ מַכָּה עֲלָיו
כרה?

אמר ר"ל, אמר קרא וינסו אותי זה עשר פעמים, על זה
נתחתם גזר דין ולא משום צירוף דאחריני:

תניא, א"ר אלעזר בן פרטא, בוא וראה כמה גדול כח של
לשון הרע, מנלן ממוגלים, ומה המוציא שם רע על עצים
ואבנים [דכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים וארץ אוכלת יושביה היא. רג]
כך, המוציא שם רע על חבירו, על אחת כמה וכמה,

ממאי, דלמא משום דר' חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא
בר פפא, דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב
במדבר יג כי חזק הוא ממנו, אל תיקרי (כי חזק הוא) ממנו,
אלא ממנו, כביכול [אפילו] בעל הבית הקדוש צריך הוא אין
יכול להוציא כליו משם [שאין לו שליטה על אותה מקום], ולכן אפשר
שנענשו על שדיברו על הקב"ה, ולא משום שדיברו לה"ר,

אלא אמר רבה, אמר ר"ל [רבה הלך לא"י ללמוד תורה מר' יוחנן, ושמע
מר"ל, ועיין תוס' עירובין כב: ד"ה קרקפנא. מנחת יהודה], אמר קרא במדבר
יד וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה, על דבת הארץ
שהוציאו קאמר דממו,

תניא, אמר ר' יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה,
שנים בים, ושנים במים, שנים במן, שנים בשליו, אחת

אבני חן על מסכת ערכין

ואיכא דמתני לה על גבי הרוח להא דרב חסדא, דנחאי קרא דלוחו לא
אכול, כתיב נמי, גבה עינים,

3. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע,
אומר הקב"ה [לשר של] גיהנם, אני עליו מלמעלה ואתה
עליו מלמטה נדוננו, שנאמר תהלים קכ ג. מתיימן לה ומהיסיף לה
לשו"ן רמיה: ד חצי גבו ר' שנונים עם גחלי רתמים,

אין חץ אלא לשון, שנאמר ירמיה ט ז. חץ שחוט לשו"ן
מקמה דבר,

ואין גבור אלא הקב"ה, שנאמר ישעיה מב יג. ה' פגבו ר' יצא
פאיש מלחמו ר' יעיר קנאה,

גחלי רתמים, היינו גיהנם,

אמר רבי חמא בר' חנינא, מה תקנתו של מספרי לשון הרע,
אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, שנא' משלי טו ד. מרפא
לשו"ן עץ חיים וסלף בה שבר ברוח,

ואין לשון אלא לשון הרע, שנאמר חץ שחוט לשונם,

ואין עץ אלא תורה, שנאמר משלי ג. עץ חיים היא למחזיקים
בה,

ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו, שנאמר משלי טו ד. וסלף בה
שבר ברוח מי שסולף בה, וספן לסלקה שלא תהא צו עוד, ישבור רוחו,

רבי אחא ברבי חנינא אומר, סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו
לשון כרת דוד ברוח הקדש, שנאמר תהלים יב. יכרת ה' כל שפתי
חלקות לשון מדברת גדולות,

אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם
הוא יעסוק בתורה, ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו, שנאמר
משלי טו ד. מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח,

תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות
כנגד שלש עבירות, עבודת כוכבים, וגילוי עריות, ושפיכות
דמים,

כתיב הכא לשון מדברת גדולות, וכתיב בעבודת כוכבים
שמות לב. אנא חמא העם הזה חמאה גדולה, בגילוי עריות
כתיב בראשית לט. ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת,

1. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, מאי דכתיב
תהלים קכ. מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה, אמר לו
הקב"ה ללשון, כל אבריו של אדם זקופים, ואתה מוטל #
[ובדרך משל שאדם שוכב אינו יכול לעשות הרבה דברים, וכן עשה הקב"ה את
הלשון שיהיה קשה לו לדבר], כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה
מבפנים, ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות, אחת של
עצם שניס, ואחת של בשר, מה יתן לך ומה יוסיף לך עוד
הקדוש ברוך הוא שמירה לשון רמיה שלא תספר לשון הרע,

2. [1] אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא, כל המספר לשון
הרע כאילו כפר בעיקר, שנאמר תהלים יב. ה' אֶשֶׁר אֶמְרוּ
לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שְׁפָתֵינוּ אֶתְנוּ מִי אֲדוֹר' לָנוּ כִּמְי שְׁאוֹמֵר מִי אֲדוֹר לֵנו
דכופרים צעקו,

3. ואמר ר' יוסי בן זימרא, כל המספר לשון הרע, נגעים
באים עליו, שנאמר תהלים קא ה. מְלִשְׁנִי בִּסְתֵר רָעָהוּ אוֹתוֹ
אֶצְמִית גְּבַה־עֵינָיו וְרָחַב לִבָּב אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל, וכתיב התם ויקרא כה
לצמיתות, ומתרגמין לחלוטין, ותנן, אין בין מצורע מוסגר
למצורע מוחלט, אלא פריעה ופרימה חלמא חלמא דממית דממרגס לשון
חליטה היינו צרעת,

1. אמר ריש לקיש, מאי דכתיב ויקרא יד. זאת תהיה תורת
המצורע, זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע,

2. ואמר ריש לקיש, מאי דכתיב קהלת יא. אִם-יִשְׁתַּחֲוֶה הַנֶּחֱשׁ
בְּלוֹ אֶל־חֹשׁ וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלִּשׁוֹן, לעתיד לבא
מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות, ארי דורס
ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם
וכי מה יתרון לבעל הלשון,

3. ואמר ריש לקיש, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות עד
לשמים, שנאמר תהלים עג ט. שִׁתּוֹ בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם
תִּתְחַלֵּה בְּאָרְץ,

1. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע
ראוי לסוקלו באבן, כתיב הכא תהלים קא ה. מְלִשְׁנִי בִּסְתֵר רָעָהוּ
אוֹתוֹ אֶצְמִית, וכתיב התם איכה ג נג. צָמְתוּ בְּבוֹר חַיִּי
וַיִּדְרֹאֲבֵן בִּי,

2. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע,
אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר
תהלים קא ה. מְלִשְׁנִי בִּסְתֵר רָעָהוּ אוֹתוֹ אֶצְמִית גְּבַה־עֵינָיו
וְרָחַב לִבָּב אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל כֹּהֲלִי קִרָּא לַעֲלֵי כְּתִיב מִלִּשְׁנִי בְּסִמָּר רַעֲוִי
אל תיקרי "אותו" לא אוכל, אלא "אתו" לא אוכל,

אבני חן על מסכת ערכין

בשפיכות דמים כתיב בראשית ד גדול עוני מנשוא,

[לשון מדברת] גדולות, אימא תרתי [ואת אמר שלש]? הי מינייהו מפקא הא צוללו כמיז גדולות, הלכך צוללו אמו,

במערבא אמרי, לשון תליתאי זה לשון [לשוננו של] הרמיל, שהיא שלישית [סרסיר, agent], צין אדם לחצירו, לגלות לו סוד, קטיל תליתאי, הורג למספרו, ולמקבלו, ולאומרו לרמיל עצמו, שמתוך מריצה שנופלת צין השנים, הורגין זה את זה, והורגין גואלי הדם את הרמיל, שההרג צא על ידו,

א"ר חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב משלי יח כא מִן־חַיִּים וְחַיִּים בְּיַד־לָשׁוֹן, וכי יש יד ללשון, לומר לך מה יד ממיתה, אף לשון ממיתה, אי מה יד אינה ממיתה, אלא בסמוך לה, אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה, ת"ל חץ שחוט לשונם,

אי מה חץ [יש לה גבול, שאינה הולכת אלא] עד ארבעים וחמשים אמה, אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה, תלמוד לומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, וכי מאחר דכתיב שתו בשמים פיהם, חץ שחוט לשונם למה לוי? הא קמשמע לן דקטיל כחץ,

וכי מאחר דכתיב חץ שחוט לשונם, מות וחיים ביד לשון למה לוי? לכדרכא דאמר רבא, דבעי חיים בלישניה יעסוק בתורה, דבעי מיתה בלישניה יעסוק בדברי שטות ונבלה,

היכי דמי לישנא בישא? (רבא אמר) [אמר רבה] כגון דאמר, איכא נורא בי פלניא דמשמע עשיר הוא וכל שעה מנזי אש צדימו לצל תצטילין, אמר ליה אביו, מאי קא עביר גלויי מילתא בעלמא הוא הואיל ואינו אומרה צלשון הרע אלא מגלה לאותן שמצטקין אור לכו לבית פלוני,

אלא דמפיק [מיירי שהוציא את הדברים באופן של] בלישנא בישא, דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלניא [דאיכא בשרא וכוור],

אמר רבה, כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה שהמרגל אומרה צפני האומר עליו לית בה משום לישנא בישא, אמר ליה, כל שכן חוצפא ולישנא בישא,

אמר ליה, אנא כרבי יוסי סבירא לי, דאמר רבי יוסי, מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי לראות מי יעמוד אחורי, שאף צפני הצעלים אני אומרה, אלמא לאו לישנא בישא חשיבא,

ל"א, שאם צלו הצעלים ואמרו למה אמרת כן, לא חזרתי צי לאמר לא אמרתי, אלא

צפניהם הודיתי,

[נראה החילוק דאי אומר לה"ר של שקר ודאי באפי מרה אדרבא הוי חוצפא, אבל בלה"ר של אמת כהך דר' יוסי, בזה באפי מרה הוי כתוכחה [פי' ועל זה אמר כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה וכו'], שרוצה להסירו מזה הדרך, אבל שלא באפי מרה הוי רק כדי להשניאו בפני אחרים והוי לישנא בישא. שפת אמת],

אמר

דף ט"ז ע"א

רבה בר רב הונא, כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא שהצעלים אמרוה צפני ג', המגלה אותה לית בה משום לישנא בישא אינו לשון הרע, שזה גילה תחלה דעתו, שאם מגלה אותו אינו חושש, דמידע ידע דסופה להגלות,

[שהאחד הראשון אומרה בפני ג', אם חזר וסיפרה אחד מהם אין בו משום לשון הרע, שלדעתן כל אומרו בפני ג' שאינו חושש אם יתפרסם הדבר, דחברך וכו'. רג, תרי נמי מפקי לקלא לענין עדות, היינו במלתא דלא טמירתא, אבל כי האי מלתא טמירתא היא, אבל בפני ג' ודאי מיפרסמא מלתא, גם אם האחד לא יגלה השנים יעידו עליו ולא יוכל לכפור. מוהרש"א]

מ"ט, חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה חס מגלה למצירו, חס למצירו עד שידע [מכאן יש ראייה ברורה שהיה דבר פשוט שכל בני אדם מדברים לשון הרע],

*****

כי אתא רב דימי [מא"י לבבל] אמר, מאי דכתיב משלי כו יד מְבַרְךָ רַעְיוֹ | בְּקוֹל גְּדוֹל בְּפִקְר הַשְּׂפִימִים, קָלָלָהּ תַּחֲשֹׁב לִן. אותה צרכה קללה היא לו למצירו, כגון דמיקלע לאושפיזא, וטרחו קמיה שפיר, למחר נפיק יתיב בשוקא, ואמר, רחמנא ניברכיה לפלניא, דהכי טרח קמאי, ושמעין אינשי אלמי [אנשים גבורים] שהוא עשיר ואזלין ואנסין ליה לממוניה, ל"א אנסי ליה, שמתאכסנין אליו אורמין, עד שמכלין ממונו,

[ובמוהרש"א כתב בני אדם שאינם מהוגנים, ויתאכסנו גם הם אצלו, ואנסין ליה ויגנבו ממנו בביתו],

[ראה ב"מ כג: בהני תלת מילי עבדי רבנן דמשנו במלייהו: במסכת, ובפוריא, [כד]. ובאושפיזא, שאלוהו על אושפיזו אס קצלו צסצר פנים יפות, ואמר לאו, מדה טובה היא # [ופלא שמותר להוציא שם רע על האכסנאי], כדי שלא יקפלו צו צני אדם שאינן מהוגנין לצא תמיד עליו, ויכלו את ממונו].

תני רב דימי אחוה דרב ספרא, לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו,

איכא דאמרי, רב דימי אחוה דרב ספרא חלש, על רב ספרא לשיוליי ביה, אמר להו תיתי לי [תבוא לי ברכה, תעמוד לי

אבני חן על מסכת ערכין

השאלים לאחרים,

זכותי. שמי], דקיימי כל דאמר רבנן [על שקיימתי כל מה שאמרו חכמים לעשות. שמי],

איני, והא אמר ר' ענני בר ששון, למה נסמכה פרשת בגדי כהונה, לפרשת קרבנות צפרשת ולמה תלוי, נסמכה ענין המילואים לנגדי כהונה, לומר לך מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין,

כתנות מכפרת על שפיכות דמים, דכתיב בראשית לו וימבלו את הכתנת בדם רמו היה להם, שטבילת כפרת דמים, עולה ע"י כפתת,

מכנסים מכפרים על גילוי עריות, דכתיב שמות כח ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה [דריש "לכסות" מלשון כפרה, וכמו וכסו את דמו. הערות],

מצנפת מכפרת על גסי הרוח, כדרכי חנינא, דא"ר חנינא יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה,

אבנט מכפרת על הרהור הלב, אהיכא דאיתיה (דכתיב שמות כח והיה על לב אהרן),

חושן מכפר על הדינין, דכתיב שמות כח ועשית חושן משפט,

אפור מכפר על עבודה זרה, דכתיב הושע ג אין אפור ותרפים בזמן שאין אפור, הוי עון מרפס,

מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקב"ה יבא דבר שבקול [שעל המעיל היו פעמונים כדכתיב ונשמע קולו בבואו אל הקודש], ויכפר על מעשה הקול,

ציץ מכפר על מעשה עזי פנים, כתיב הכא שמות כח והיה על מצח אהרן, וכתיב התם ירמיה ג ומצח אשה זונה היה לך [ואידך אמרת שצדקת בא על לשון הרע, הרי כאן אומר שהמעיל מכפר על לה"ר?]

לא קשיא הא דאיהנו מעשיו [שמה שדיבר אכן הויק את האדם שדיבר עליו], הא דלא איהנו מעשיו, אי איהנו מעשיו אתו נגעים עליה, אי לא איהנו מעשיו מעיל מכפר,

והא"ר סימון, אמר רבי יהושע בן לוי, שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה, [שני דברים אלו אינם מתכפרים בקרבנות, אלא] בדבר אחר מצינו להם כפרה, שפיכות דמים, ולשון הרע, שפיכות דמים בעגלה ערופה, ולשון הרע בקמרת,

דתניא ר' חנינא, למדנו לקמרת שמכפרת, דכתיב במדבר יז ויתן את הקמרת ויכפר על העם,

א"ל [רב ספרא לרב דימי אחיו] הא [דין זה] מי מקיימת, לעולם אל יספר אדם במוכתו של חברו, שמתוך טובתו בא לידי גנותו כל ילדי רעמו, ששכחא מספר בטובתו יותר מדלי, הוא עצמו אומר חזן ממדה רעה זו שבו, או אחרים שומעין שזה משכמו, ואומרים הלא מדת כך וכך נידו, אמר להו לא שמיעא לי, ואי הוה שמיעא לי קיימתה [ובכהאי גוונא לא מקרי אפילו שוגג, ויש להוכיח מכאן שיש דברים שכל זמן שלא נתפשטה הדיעה על צורך הזהירות בהם, דינם כדברים המותרים. ע"פ דברי מחוקק, # ונמצא שמה שאמרו מוטב שיהיו שוגגין וכו' אם אינו יודע שזה אסור גם שוגג אינו. רצ"ע],

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, על שבעה דברים נגעים באין [יש לעיין על ד' דברים אלו, דהא ודאי אין גודל עונם שוה, והוא נתן עונשם שוה בנגעים וכו']. מהרש"א, על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבעות שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין שזרע עינו בלחמים ואינו מהנה שמיניו מכליו ע"י שאלה,

1. על לשון הרע, דכתיב תהלים קא מלשני בסתר רעהו אותו אצמית ואוקימנא לעיל דהיינו נגעים,

2. על שפיכות דמים דכתיב שמואל ב ג כמ וַחֲלוּ עַל-רֹאשׁ יוֹ אָב וְאֵל פְּלִיטָה אָבִיו וְאֶל-יִפְרַת מְבִית יוֹ אָב זָב וּמִצָּרַע וּמִחֻזִּיק בְּפֶלֶא וּפֶלַח בְּחֶרֶב וּבְחֶסֶר-לָחֶם וְגו' מפני שהרג את אבנר,

3. ועל שבעות שוא, דכתיב מלכים ב ה כב וַיֹּאמֶר יְשׁוּעָה אֶל-רָאשֵׁי שְׁלַחְתָּי לֵאמֹר הִנֵּה עִתָּה זֶה בָּאוּ אֵלַי שְׁנֵי-נָעָרִים מִתּוֹר אֶפְרַיִם מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים תְּנִיחָנָא לָהֶם בְּפֶרֶקֶף וְשְׁתֵּי חֲלָפוֹ י' בְּגָדֵיהֶם כֵּן וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוּא אֵל קַח כְּפָרִים הַשָּׂעֵשֶׂע שְׁלַחן אֲלֵשֶׁע, וקם ככרס, וכת' מלכים ב ה וצרעת נעמן תרדבך כך וגו',

4. ועל גילוי עריות, דכתיב בראשית יב י. וַיִּגְעַה ה' אֶת-פְּרֻעָה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת-בִּיתוֹ עַל-דָּבָר שְׁרִי אֲשֶׁת אֲבִיהָ וְגו',

5. ועל גסות הרוח, דכתיב דברי הימים ב כו ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעול בה' אלהיו צעזעוהו משמע, דברי הימים ב כו והצרעת זרחה במצחו,

6. ועל הגזל דכתיב ויקרא יד וצוה הכהן ופנו את הבית, תנא הוא כונס ממון שאינו שלו, יבא הכהן ויפזר ממונו,

7. ועל צרות העין דכתיב ויקרא יד ובא אשר לו הבית [וגו'], ותנא דבי ר' ישמעאל, מי שמוחד ביתו לו כלי משמשו שלא

אבני חן על מסכת ערכין

תנו רבנן, ויקרא יט לא תשנא את אחיך בלבבך, יכול [שהפסוק בא לומר ש] לא יכנו על דבר תוספה, לא יסמנו כלומר יד, ולא יקלקלנו [אבל לשנואתו מותר], ת"ל בלבבך, שנאה שכלב הכתוב מדבר,

מניין לרואה בחבירו [ששוה לו וכל שכן בבנו ובתלמידו. ראה עיון יעקב] דבר מוגנה [אף שאין בדבר איסור גמור. הערות], שחייב להוכיחו? שנאמר ויקרא יט הוכח תוכיח,

הוכיחו ולא קבל, מניין שיחזור ויוכיחו? תלמוד לומר תוכיח מכל מקום,

יכול אפי' משתנים פניו שזיכנוו צדדים להלגין פניו? ת"ל לא תשא עליו חטא,

תניא, א"ר טרפון, (תמיהני) [תמה] אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך כלומר עון קטן שצדק, אמר לו זה יכול לומר לו טול קורה מבין עיניך טול חטא עון גדול שצדק, הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים,

אמר רבי אלעזר בן עזריה, תמיהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח דרך כבוד שלא יהו פניו משמין,

[ולענין מה שנאמר משנאך ה' אשנא, כתב בספר אהבת חסד דלפי מה שכתוב בהגהות מיימוניות דזה רק אחר שהוכיחו, אם כן בזמן הזה דאין יודעין להוכיח לא שייך כלל דין זה של משנאך ה' אשנא. הערות],

ואמר רבי יוחנן בן נורי, מעיד אני עלי שמים וארץ # [למה צריך לעדות זו?], שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו כשהייתי רואה צו דבר גנאי לפני רבן (שמעון ברכי) [גמליאל] [היינו דמותו לספר לשון הרע לתועלת. הערות],

וכל שכן [שהוספתי בו] [שהוסיף בי. עין יעקב] אהבה [ואני יודע שבאמת אהב אותי שהרגשתי את האהבה. ע"פ בן יהוידע], לקיים מה שנאמר משלי ט ה אליתו כח לץ פן ישתאך הו כח לחכם ויאהבך,

בעא מיניה רבי יהודה בריה דר' שמעון, תוכחה לשמה לשם שמים, וענוה שלא לשמה שטוה עניו, שאינו רוצה להוכיחו, ואותה ענוה שלא לשם שמים הוא, אלא שלא יתאנו, הי מינייהו עדיפא,

אמר ליה ולא מודית דענוה לשמה עדיפא [וממשיך לקמיה, שלא רק לשמה עדיפא, אלא גם שלא לשמה נמו עדיפא], דאמר מר במסכת עבודה זרה צ"ק (דף כ) ענוה גדולה מכולם דכתיב [ישעיה סא] יען משם ה' אתי לצדק עניים, לצדק חסידים לא נאמר,

ותנא רבי ישמעאל, על מה קטרת מכפרת, על לשון הרע, אמר הקב"ה יבא דבר שבחשאי קטורת נעשית צהיכל צמחאי, כדמינא צפרק הוילאו לו צמסכת יומא (דף מד) פורשין [בני אדם פורשים] מדין האולם ולמזבח צמח הקטרה ויכפר על מעשה חשאי [וגם] לשון הרע צמחאי הוא,

קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים דקאמרינן לעיל כהונה מכפרין על אחריס, וקא חזינן דעגלה ערופה מכפרת על אחריס, דעל ההורג אינה מכפרת, דקיימא לן בטהור (דף מו) שאם נמערפה העגלה ואח"כ נמלא ההורג מנין שהוא נהרג, תלמוד לומר ולאך לא יכופר וגו',

קשיא לשון הרע אלשון הרע דלעיל דקמי דצגדי כהונה מכפרין?

שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא, הא ידיע מאן קטליה, הא דלא ידיע מאן קטליה עגלה מכפרת,

ידיע מאן קטליה בר קטלא הוא וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני דכתיב (צמדכר לה) ולאך לא יכופר וגו' במזיד ולא אתרו ביה,

לשון הרע אלשון הרע ל"ק, הא בציינעא דמעשה חשאי קטרת מכפרת,

דף ט"ז ע"ב

הא בפרהסיא דלמעשה קול הוא מעיל מכפר [ואין להקשות דבין דמעיל מכפר על פרהסיא כל שכן דמכפר על ציינעא, דהרי פרהסיא חמיר דחציף] ד"ל דיש גם חומר בציינעא כיון שרגילין בה יותר. הערות],

בעא מיניה רבי שמואל בר נבב מרבי חנינא, ואמרי לה רבי שמואל בר נבב חתניה דרבי חנינא מרבי חנינא, ואמרי לה מרבי יהושע בן לוי,

מה נשתנה מצורע שאמרה תורה ויקרא יג בדר ישב מחוץ למחנה מושבו [מה שאין בשאר טמאים], הוא חבריל בין איש לאשתו שעל לשון הרע צאו נגעים עליו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדר ישב וגו',

אמר רבי יהודה בן לוי, מה נשתנה מצורע שאמרה תורה יביא ויקרא יד שתי ציפרים לטהרתו, אמר הקב"ה הוא עושה מעשה פטיט לשון קול היוצא צמחאי וצלע"ז פול"ר, לפיכך אמרה תורה יביא קרבן פטיט שהפריס צועקן בכל שעה,

בעיני תוכחה

אבני חן על מסכת ערכין

ברוך, מסר נפשיה טפי [שהיה פטור מלהוכיחו משעה שנוף בו. רג],
[וקשה דא"כ איך יכול ללמוד מבאן כלל? וראה מהרש"א]

עד היכן לא ישנה אדם באכסניא שלו?

רב אמר עד הכאה בעל הבית את האכסניא או את אשתו, ושמואל
אמר עד שיפישלו לו בעל הבית כליו כלי האכסניא לאחריו להשליס
מן הבית,

בהכאה צהפעלה וצהכאה דאכסניא גופיה ידידיה כולי עלמא לא
פליגי דמו לא מני קאי, בהפשלת כליו לאחריו כולי עלמא נמי
לא פליגי,

כי פליגי בהכאה דדביתיהו # [פי' דעל פי רוב האשה מכנסת את
האורחים, ולפעמים הבעל הבית אומר שמסכים, אבל אח"כ הוא בכעס עליה
וגוער בה, ולכן אומר שאם בא לידי הכאה שבעל הבית מכה את אשתו, בזה
פליגי.

וראה במהרש"א שתמה איך נוכל לפרש שאם מכה את אשתו של האכסניא מאי
נפקא ליה מינה, הא חייב אדם לכבד את אשתו, וראה בעין יוסף ועוד],

מר שמואל סבר כיון דלדידיה לא מצער ליה כיון דלדידיה אינו מכה,
מאי נפקא ליה מינה מאי נפקא ליה מיניה הלכך עד הפשלה, ומר סבר
אתי לאיטרודי להמקוטט [להתקוטט עם בעל הבית מפני מה הכה את
אשתו. רג],

[.]

וכל כך למה לו לסבול? דאמר מר אכסניא המשנה מאכסניא שלו
פוגם בעל הבית ונפגם הוא עצמו, דאמר אינשי כמה קשים אלו, שלא יוכלו
לדור יחד,

[והיום בדרך כלל אם מושנה באכסניא אינו פוגם ונפגם, דיאמרו שנוהג כמנהג
העולם לנסות כל הזמן דברים ומקומות חדשים כדי למלא תאוותו, והכל לפי
הענין. הערות],

אמר רב יהודה אמר רב, מנין שלא ישנה אדם באכסניא
שלו מן התורה, שנאמר בראשית יג [אל] [עד] המקום אשר
היה שם אהלו בתחלה,

רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא בראשית יג וילך למסעיו דדך
שהיה רגיל לחנות ממסע למסע שלא שיה צית מלוויו,

מאי בינייהו? איכא בינייהו אכסניא דאקראי כגון אכסניא שדרכך,
שליש שם במקרה צעלמא, ששקעה לו שם חמה, למאן דאמר מאהלו, לא חשיב אלא
אכסניא קבועה, ומאן דאמר ממסעיו חשיב אפילו דאקראי,

שלא לשמה נמי עדיפא, דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם
יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך
שלא לשמה בא לשמה,

היכי דמי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה? כי הא דרב
הונא וחייא בר רב, הוו יתבי קמיה דשמואל, אמר ליה חייא
בר רב לשמואל, חזי מר דקא מצער לי לן רב הונא שמסה וחוצט אומי,
קביל עליה דתו לא מצער ליה,

בתר דנפיק חייא בר רב, אמר ליה רב הונא לשמואל, אמר ליה להי
מנערגא ליה הכי והכי קא עביר דברים מגונים, והיינו ענוה שלא לשמה,
דלא אמר ליה צפניו, ושלא צפניו סיפר בגנותו, אמר ליה אמאי לא
אמרת ליה באנפיה, אמר ליה חס לי דליכסוף זרעיה דרב
על ידיא,

עד היכן תוכחה אדם חייב להוכיח את חבירו? רב אמר עד הכאה
עד שיקטוף זה ויכה את המוכיח, ושמואל אמר עד קללה שיקלל את
המוכיח, ורבי יוחנן אמר עד גויפה,

כתנאי, רבי אליעזר אומר עד הכאה, רבי יהושע אומר עד
קללה, בן עזאי אומר עד גויפה,

אמר רב נחמן בר יצחק, ושלשתן מקרא אחד דרשו, יהונתן
הוכיח לשאול עד שקטף שאול, שמואל א כ ל וַיַּחַרְאֵף שְׂאוֹל בִּיהוָה נָתַן,
וַיֹּאמֶר לוֹ 'כִּי־נִגְעוּת [מלשון עון ופשע. מצ] חַמְדִּי־דָוִד [מלשון מרד. מצ],
[ר"ל כאשר אמר דא נפשעת בדבר המרידה למרוד בי, כן אתה בנה דומה לה
לפשוע בדבר המרד. מר] הָלוּ אֶיִךְ עַמִּי כִּי־בָחַר אֶתְּהוּ לְבָרִי וְלִבְשֶׁתְּהוּ וְלִבְשֶׁת
עֲרוֹת אֶמְךָ, וכתוב שמואל א כ לג וַיִּמָּלֵךְ שְׂאוֹל אֶת־הַחֲנִיִּית עָלָיו
לְחֶבְתוֹ ,

למאן דאמר עד הכאה דכתיב להכותו,

ולמאן דאמר עד קללה דכתיב שמואל א כ ל הָלוּ אֶיִךְ עַמִּי כִּי־בָחַר
אֶתְּהוּ לְבָרִי וְלִבְשֶׁתְּהוּ וְלִבְשֶׁת עֲרוֹת אֶמְךָ [שיאמרו הבריות שלכן אורב
יונתן את דוד לפי שזנתה אמו ואינו בנו של שאול] [פסוק לא] כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
כָּנְיָשִׁי מִי עַל־הָאָדָמָה לֹא תָבוּן אֶתְּהוּ וּמִלְכוּתְהוּ וְעַתָּה שָׁלַח וְנָח אֹתוֹ אֲלֵי כִי
כִּי־נָתַתָּהּ הוּא]

[הקללה הוא בפסוק לא, לא תבון אתה ומלכותך. הערות],

ולמאן דאמר עד גויפה, דכתיב ויחר אף שאול,

[ומקשה] ולמ"ד גויפה, הכתיב הכאה וקללה # [ולמה לא מקשה
למ"ד הכאה וקללה?]

שאני התם, דאגב חביבותא יתירא דהוה ביה ליהונתן

אבני חן על מסכת ערכין

דף י"ז ע"א

פורענות מזדמנת לו למו שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין,

*****

תניא רבי אליעזר הגדול אומר [ומביא מאמר זה כאן, מפני שאמר דמו שעובר עליו מ' יום בלי יסורים קיבל עולמו, ולהכי מייתי דאפילו צדיקים גדולים צריכים לזה. ע"פ השפת אמת],

(אלמלא) [אלמלי. ראה תוס' מגילה כא. בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדיון, [אפילו הן] אין יכולין לעמוד מפני תוכחה שהיה מוכיח להם מעשהם, שנאמר שמואל א יב ז ועתה התייצבו, ואשפטה אתכם לפני ה', את פלצדקו ת ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם] [מלמד שבצדקה עשה את אבותיכם ולא בדיון. רג.], [ואמרין בברכות מז: דאין קורין אבות אלא לשלשה. ילקוט המאירי],

מאי דכתיב תהלים כד זה דור דורשיו דמקיש דור לדורשיו [כלומר כדור כן דורשיו היינו מנהיגיו. רג.] מבקשי פניך יעקב סלה # [למה הביא סיפא דקרא ?],

פליגי בה רבי יהודה נשיאה [אמורא], ורבנן, חד אמר דור לפי פרנס, וחד אמר פרנס לפי דור,

למאי הלכתא [כאילו אמר למאי נפק"מ], אילימא למעלותא לענין מסידות, דמר סבר אי מעלי דרא מעלי פרנס, ומר סבר אי מעלי פרנס מעלי דרא,

הא איכא צדקיה, דהוה מעלי, ודריה לא הוה מעלי, והא יהויקים דלא הוה מעלי ודריה הוה מעלי,

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי שנא דכתיב צדקיהו וצדקיהו צדקיהו [ראה לקמיה פסוק של צדקיהו], ביהויקים כתיב בירמיה כו א בראשית ממלכת יהו יקם בן יאשיהו מלך יהודה, לפי ש ביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובהו לספוק מעשה צדקיהו צדקיהו צדקיהו בשביל יהויקים, כיון שנסתכל בדורו נתיישבה דעתו,

[וגם בצדקיהו כתיב בראשית בירמיה מט לד אשר היה דבריה' אליהוהו הנביא אליהוהו בראשית ממלכת צדקיהו מלך יהודה לאמר] ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם לתוהו ובהו מפני דורו של צדקיהו, כיון שנסתכל בצדקיהו נתיישבה דעתו,

אלא [כלומר שאם המנהיג קפדן כך כל הקהל, וכן גם אם הוא עניו אף כולן כן. רג.] לענין תוקפא כעס וניחותא נוח לנפוש קאמרינן:

אמר ר' יוחנן, מניין שלא ישנה אדם מאומנותו, ומאומנותו אבותיו [כדי שלא ירד אדם לאומנות חבירו, וזה תיקון גדול שאיש איש באומנות אבותיו ידבק. הערות], שנאמר מלכים א ז יג וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור: יד בן-אשה אלמנה הוא מממנה נפתלי ואביו איש-צרי הרש נחשת וימלא את-החכמה ואת-החכמה ואת-הדעת לעשו ת כל-מלאכה בנחשת ויכו א אל-המלך שלמה ויעש את-כל-מלאכתו: ,

[ומביא ראיה שגם מצד אמו היה משפחה של חורשים] ואמר מר, אימיה מבית דן, וכתיב שמות לא ב ראה קראתי בשם בצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה: ג ואמלא אותו רוח אל' הים בחכמה ובתבונה ובעצת ובכל-מלאכה: ד לחשב מחשבת לעשו ת בזהב ובכסף ובנחשת: ה ובחרשת אבן למל' את ובחרשת עין לעשו ת בכל-מלאכה: ו ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן-אחיסמך למטה-דן # [וצ"ע וכי מפני שאהליאב היה חרש כל שבט לוי הם חורשים? ואולי קשה ליה מזה אשמועינן בזה שאמו היתה מבית דן, אלא ודאי בא לומר שגם משפחת אמו היו חורשים],

עד היכן תכלית יסורין סוף מדת יסורין, כלומר יסורין שאין פחותין מהן? אמר רבי אלעזר, כל שארגו לו בגד ללבוש, ואין מתקבל עליו שאינו למדתו כהגון, ונער הוא לו,

מתקיף לה רבא זעירא, ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, גדולה מזו אמרו [לכאורה היינו שכך היו מקובלים דור מפי דור מן הדורות שלפניהם. משמר הלוי], אפילו נתכוונו למזוג כוס של יין בחמין חמין ומזוגו לו בצונן בצונן ומזוגו לו בחמין [פ' אפילו צער חר פעמית כזו. ע"פ משמר הלוי]. ואת אמרת כולי האי [שזה עגמת נפש שיש לו כל עת שלובש את המלבוש. ע"פ משמר הלוי],

מר בריה דרבינא אמר, אפילו נהפך לו חלוקו שלא לנשה כסדר ונריך להופכה ולפושטה,

רבא ואיתימא רב חסדא, ואיתימא רבי יצחק, ואמרי לה במתניתא תנא, אפילו הושיט ידו לכים ליטול שלש ועלו בידו שתיים איכא טירחא למיהדר ולמשקל שלשים [ולא משנה כמה הוא גורל הכיס? מקום הכיס? מצב היד? גורל המטבע? משמר הלוי], דווקא שלש ועלו בידו שתיים אבל שתיים ועלו בידו שלש לא דליכא טירחא למישדיהו,

וכל כך למה כלומר למאי הילכתא הו יסורין, דתניא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין, קיבל עולמו כל מנוחתו לעמיד, ואי עבר עליה חד מהני, הרי הוא יסורין,

במערבא אמרי,

אבני חן על מסכת ערכין

נב: וקפריך השג יד [איך אמרת דנודר, והלא] במעריך הוא ולא נודר, שהאומר דמי עלי אין נידון בהשג יד, אלא הכל יתן כשיוכל, דאמרינן בפרק האומר משקלי עלי (לקמן כ) חומר בנדריס מצערין, שהנדרים אין נידונים בהשג יד?

ומשני [אה"נ שאם אמר בלשון נדר אינו נידון בהשג יד, והכוונה הוא על מי שאומר בלשון ערכין, אלא לישנא דקרא נקט] בדכתי' ויקרא כו אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן כלומר האי דקרי למעריך הכא נודר, דלישנא דקרא נקט,

[ומקשה עוד] השנים בנידר, בנערך הוא השנים בנערך ולא בנידר, דהאומר דמי פלוני עלי, אין נידון לפי מדת שנים, אלא כפי שאותו פלוני נמכר בשוק?

אידי דאמר השג יד בנודר [דלישנא דקרא נקט], אמר נמי השנים בנידר [ובאמת הכוונה על הנערך]:

[שנינו במשנתנו] השג יד בנודר כיצד, עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני: מ"ט? דאמר קרא אשר תשיג יד הנודר, בנודר תלה רחמנא,

[וממשיך המשנה] אבל בקרבנות אינו כן, הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, היה מצורע עני, מביא קרבן עני, ואע"ג דמדירו עשיר בממיה, מדירו היינו זה שאמר קרבן מצורע עלי, ויקרא יד ואם דל הוא אמר רחמנא, ולא דל הוא?

אמר רבי יצחק, כשהיה מדירו עני,

ודלמא עליה ידידה עליה דמצורע חס רחמנא אדלות, אכל אמדירו לא ואע"ג דהו עני, דהכתיב [ואם דל] "הוא"?

אמר רב אדא בר אבהו, כא ואם דל הוא ואין ידו משגת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אֲשֶׁם לְתוֹנֶפֶה לְכַפֵּר עָלָיו וְעָשָׂרוֹ יִן סֶלֶת אֶחָד בְּלֹאֵל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹא יִשְׁקֶן לְרִבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר,

[ומקשה] אבל מדירו עשיר, הכי נמי דמייתי בעשירות, א"כ מאי אבל בקרבנות אינו כן הא בקרבנות נמי אולת בטר נודר?

דף י"ז ע"ב

	בערכין	בנדר
עני מביא קרבן עני	במדירו עני	במדירו עני
עשיר מביא קרבן עשיר, דבקרבנות אינו כן	אם מדירו עני הרי הוא בהשג יד	אע"ג דמדירו עני מביא קרבן עשיר

פרק רביעי השג יד

מהני: השג יד מורת דין השג יד, שהעני נידון בערכין לפי השג ידו, כדמציז ואם מן הוא מעריך, בנודר בטר נודר אזלינן, ולא בטר נודר כדמפרש לקמן,

והשנים בנידר כדמפרש לקמן, ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן, דלא אזלינן בטר שנים ידידה נודר, דהא לא אמר ערכי עלי, אלא ערך פלוני עלי, וערך זקן מנן ששים ומעלה, פחות מערך ילד,

והערכין [לולי דמיסתפינא היה נ"ל דעורכין קרינן בחולם. יבין] בנערך קאז הערך דזכר ונקבה, בטר נערך אזיל, ולא בטר מעריך, כדמפרש לקמן, איש שהעריך אשה, דאמר ערך פלונית עלי, נותן ערך הנערך, [תימא אמאי לא ערבינהו בהדי הדדי וליחני השנים והערכין בנערך? וכו'. תוס']

והערך בזמן הערך כדמפרש לקמן, שאם העריך עצמו פחות מנן עשרים, דהו ערך קטן, וקודם נמינמו נעשה בן עשרים, אינו נותן אלא כשעה שהעריך מחילה,

השג יד בנודר כיצד, עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני, ועשיר שהעריך את העני, נותן ערך עשיר,

אבל בקרבנות [שהוא בכלל נדר] אינו כן, הרי שאמר, קרבנו של מצורע זה עלי, היה מצורע עני, מביא קרבן עני, עשיר מביא קרבן עשיר,

רבי אומר, אומר אני [הלשון רבי אומר אומר אני יש 16 פעמים בש"ס] אף בערכין כן אילו מתרמי בערכין דומיא דקרבנות, הו קרבנות, דהא דאמרת דערכין אינן קרבנות, משום דלא דמו אהדדי וכי מפני מה עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני לפי השג ידו, משום שאין העשיר חייב כלום ולא דמי למצורע, חס שאמר על העשיר לא נמכרין אלא לפי מדת שומתיו של העשיר, שפחותין או יתירין על שומתיו שלו, הלכך נידון בהשג יד, דהא לא פירש כלום, אלא ערך מדת [שומתיו של] העשיר קיבל עליו, ודין ערך נידון בהשג יד, אבל עשיר שאמר ערכי עלי דהו חייב ערך שלם, דומיא דמצורע עשיר [שחייב קרבן] ושומע עני ואמר מה שאמר זה עלי, נותן ערך עשיר:

אבני חן על מסכת ערכין

אערכין קאז ומלמא צאפי נפשיה היא אפי' מת אביו של מעריך זה בשעה שהסכן מעריכו והניח לו ריבוא [ליטרא. רג], או ספינתו בים ובאה לו בַּרְבּוֹ אִוֹת [ברבואות שכירות. רג] וצגמ' מפרש לה, אין להקדש בה כלום:

נב' עני והעשיר [נותן ערך עשיר] ויקרא בו ח ואם־כֶּהָהּ הוא מְעַרְכָּהּ וְהַעֲמִירוֹ לְפָנֵי הַכֹּהֵן וְהַעֲרִיךְ אֹתוֹ חֲבֵהוּ עַל־פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָד הַגֹּדֵר יַעֲרִכְנָהּ הַכֹּהֵן [דמשמע לפי מה שמושיג עכשיו, והרי עכשיו הוא עשיר],

עשיר והעני [גם נותן ערך עשיר] עַל־פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג דמשמע צמר שעת נזר אוליין [פ' דורשין לשון "על פי" שהולכים על שעה שהוציא הגדר מפיו, ואז הרי היה עשיר],

ר' יהודה אומר, אפי' עני והעשיר וחזר והעני, נותן ערך עשיר, מ"ט דר' יהודה? אמר קרא ויקרא בו ח ואם־כֶּהָהּ הוא מְעַרְכָּהּ, עד שיהא במכותו [במך שלו] מתחלתו ועד סופו,

אלא מעתה ויקרא יד ואם דל הוא, הכי נמי עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו,

וכי תימא הכי נמי, והתנן, מצורע שהביא קרבנותיו קמ קרבנותיו עני והעשיר, עשיר והעני הכל הולך אחר חטאת אם הביא חטאת צהמה בעשירות, מביא נמי עולת צהמה, ואם הביא חטאת העוף בעניות, אע"פ שהעשיר מביא נמי עולה בעניות דברי ר' שמעון,

רבי יהודה אומר, הכל הולך אחר אשם,

ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר, הכל הולך אחר צפרים שמי פפורין, חיות שהוא מביא לזרך הזאה קודם תגלחת, אם בשעה שהזו עליו היו עני, מביא בעניות קרבנותיו, ואם צאזעה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות?

הא אתמר עלה, אמר רב יהודה אמר רב, ושלשתן מקרא אחד דרשו דגזירת הכתוב היא, ויקרא יד לא וְכָפַר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהָר לְפָנֵי ה': לב זאת תוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ יִגַּע צָרַעַת אֲשֶׁר לֵאמֹר תִּשְׁיֹג יָדוֹ בְּמִתְהַרְתּוֹ,

רבי שמעון סבר, דבר המכפר דהכי כמיצ מצורע עני [ויקרא יד לא] וְכָפַר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהָר לְפָנֵי ה' [תקנתו על פי הפסוק], וסמך ליה האי קרא דזאת תוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ יִגַּע צָרַעַת וגו', דמשמע אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה, יהא לו תורה זו של דלות ואף על פי שהשיגה ידו אמר כן מאי ניהו חטאת,

ור' יהודה סבר דבר המכשיר דהכי משמע אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה, מהא לו תורת עניות, וטהרה זהו ומאי ניהו אשם המכשירו לצא במקדש, ולאכול בקדשים, שמים האשם הוא נותן על צהונות ומנון אונים [האחון],

ומשני הדא אמצורע עני ומדירו עני, וחדא למעוטי מצורע עשיר, ומדירו עני כלומר ודאי חדא מהנך מיילי [כמו בבור] דמתני', דהיינו הך [בבא ראשונה] דקמני אס היה מצורע עני מביא קרבן עני, ודאי צמדירו עני קמיירי, וכדאוקימנא,

ומאידך מילתא [בבא שניה] נפקא לן דצקרבנות אינו כן, דקמני אס היה מצורע עשיר מביא קרבן עשיר, ואע"ג דמדירו עני, והיינו למעוטי מדיר מדין ערכין, דלא אוליין צמר נזר [בקרבנות דהיינו בגדר],

כלומר ואינטריך לאשמועינן אצל צקרבנות אינו כן, לאשמועינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני, מביא קרבן עשיר, סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו נזר [עני שאמור על מצורע עני איתרבי שגם עליו חס רחמנא] מואין ידו משגמ, דחס רחמנא עליה, כי הוי איסור עני ומצורע עני [פ' אם גם הוא וגם המצורע הם עניים, ולכן נימא שגם] איתרבו אחרבי נמי, אפילו היכא דמצורע עשיר, הואיל והוא עני, קמ"ל,

לי נראה ועיקר דה"ג אס כן מאי אצל צקרבנות אינו כן, אחרא אמצורע עשיר ומדירו עני קמ"ל כו',

ואני שמעתיא כמות שהיא כחוצה צספרים, ופירושה כמו שפירשתיא, ואין כן שיטת הש"ס,

[וכדתינא] לפי שמצינו בערכין, עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני, יכול אף זה כן עני שאמר קרבן מצורע עשיר זה עלי, ת"ל אם דל הוא חס רחמנא עליה, ולא על מדירו,

ולרבי דאמר, אומר אני אף בערכין כן דאי הוי עשיר ממוייצ ערך, ואמר עני [עליו] מה שאמר זה עלי, נותן ערך עשיר אלמא אמר [הרי שרבי סובר] בתר חיובא דגברא אזלינן היכא דהוא חייב כלום, דומיא דמצורע והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא קרא למעוטי דמערכין נפקא לן דמייתי בעשירות, [ואם דל] "הוא" למעוטי מאי?

למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דמייתי בעשירות, ולרבנן לא אינטריך למעוטי, דהואיל דבערכין אוליין צמר נזר [שגם עני שהעריך את העשיר, ישנו בהשג יד], צמצורע נמי אוליין צמר נזר, אצל לרבי אינטריך להכי, סד"א הואיל ואמר רבי, בתר חיובא דגברא אזלינן [דנערך, ובאן הרי הנערך עני וליחי בעניות], קמ"ל [דמייתי בעשירות]:

מתני' היה עני והעשיר קודם נמינה, או עשיר והעני קודם נמינה, נותן ערך עשיר,

ר' יהודה אומר, עני והעשיר, וחזר והעני, נותן ערך עשיר, אבל בקרבנות אינו כן שאם היה מצורע עשיר, והעני, או עני והעשיר, הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו, כדאמר צברייתא צגמ' מצורע שהביא קרבנותיו כו', טעמא דאיקבע [צקרב] למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אצל מדברי כולן נלמד דצמר הבאת קרבנותיו אוליין,

אבני חן על מסכת ערכין

*****

[שנינו במשנתנו] אבל בקרבנות אינו כן [אפי' מת אביו והניח לו ריבוא, או ספינתו בים ובאה לו קרבו או ת, אין להקדש בה כלום] וכו': אביו מת והניח לו ריבוא [לישראל. רג], עשיר הוא ואמאי אין להקדש כלום בהן [אמאי מכאן קרבן עני. רג]?

אמר ר' אבהו, אימא מניח לו ריבוא שעדיין לא מת אביו, אבל עמיד הוא להניח לו [לא תימא מת והניח לו שכבר באו לידו, אלא מניח אביו לו. רג],

פשיטא דהא לית ליה [פשיטא שאין להקדש כלום, שעדיין לא הגיעו לידו. רג]?

כשהיה אביו גוסס נשעה שהסכן מעריכו,

[העתיקתי מלעיל ו, פירוש לשון "גוסס" כתב בתפארת ישראל, א. דמתחיל לצדד אצדודי מדרך החיים, ב. מלשון געניצ'ן כאדם שרוצה לישן, שפותח פיו ושואף אויר חדש לתוכו, וחוזר ורוחחו וסוגר פיו, וכן ג"כ דרך הנוטה למות לפהק, ואף שיש גוססין שיש להן סמנים אחרים, אפ"ה בחרו חז"ל לכנותו בסמן הזה, משום שזה נאות יותר לפי מעמדו שרוצה ג"כ לישן שינה עולם עיי"ש],

מהו דתימא רוב גוססין למיתה [וכמי דמת דמי, שהגיע כבר לידו ועשיר הוא. רג], [בעין זה קדושין עא, גיטין כה, שבועות לג, לו:], קמ"ל,

ספינתו בים, ובאה לו בריבואות עשיר הוא? אמר רב חסדא, כשהיתה ספינתו מוֹחֶקֶת [הכירות למהצית שכר או לשליש. רג] ומושכרת ביד אחרים ואין לו צמוכה כלום אלא שכרה, והיינו ריבוא דקמני צממני,

והאיכא שכירות? שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף [ועדיין לא הגיע לידו ולא הוי עשיר. רג],

ותיפוק ליה משום ספינה [שהוא שלו והוי עשיר. רג]?

הא מני [דלא חשבינן. רג] ר"א היא דאמר לקמן צפ' שום הימומים (דף כג) גבי ערכין, אם היה חמר נותן לו הסכן חמור, ואינו נוטל להקדש דתנן רבי אליעזר אומר, אם היה איִפֹר [עובר אדמה. שם] נותן לו צמדו צמד צקר דהיא פרנסמו, וחמר נותן לו חמורו [אף הכא אם היה ספן נותן לו ספינתו. רג]:

מתני': השנים בנידר ביצר, ילד מנן כ' ועד כן ששים דהוי ערכו נ' שקלים שהעריך זקן, נותן ערך זקן, וזקן שהעריך את הילד נותן ערך ילד,

הערכין [אם כערך איש או כערך אשה, הולכין] בנערך ולא אזלינן בקצב

ר' אליעזר בן יעקב סבר, הגורם לו מהרה, ומאי ניהו ציפרים [דכתיב ולקח למיטתו. רג] גורמין לו טהרה, שכל זמן שאינו מציא צפרין, אינו יכול לגלם,

ואלא [בין שאין לומר עד שיהיה בדלותו מתחלתו ועד סופו, א"כ ואם דל] הוא למה לי? לרבי כדאית ליה כדדרשין לעיל [למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר. רג] ולרבנן כדאית להו [למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני. רג],

אלא מעתה [ל' יהודה דרדיש ואם מכ הוא עד שיהא במכותו כו'. רג] ויקרא ה והוא עד, עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו,

וכי תימא הכי נמי, והא תניא, היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו [בעל בתו], ונעשה חתנו [ועכשיו הוא פסול לעדותו של חמיו], פקח ונתחרש, פתוח ונסתמא סומא פסול לעדות דבעין או לא, שפוי [בן דעת. רג] ונשתמה הרי זה פסול [כל אלו פסולין לעדות],

אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו

דף י"ח ע"א

ואח"כ מתה בתו קודם שצא לצ"ד להעיד [שנחרק. רג], פקח ונתחרש וחזר ונתפקח, פתוח ונסתמא ואח"כ נתפתח, שפוי ונשתמה וחזר ונשתפה כשר, זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר [הרי דלא אמרינן שעד צריך להיות כשר לעדות מתחלתו לסופו?]

שאני התם דאמר קרא ויקרא ה או ראה אם לא יגיד, בראייה והגדה תלא רחמנא מילתא, והא איכא,

ואלא והוא למה לי,

לכדתניא ראה סיאה סיעה של בני אדם עומדין, ועידיו ביניהן, ואמר משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני, יכול יהו חייבין העדים קרבן שזעמ העדות אם לא העידוהו,

ת"ל ויקרא ה והוא עד [עד שישמע העד ביחוד קול אלה, ולא שישתתפנו עם אחרים. רג], והרי לא ייחד עידיו שהרי השביע את כולן,

יכול אפילו אמר כל מי שזועד עדות אני משביע, לא יהו חייבין, ת"ל והוא עד, והרי ייחד עידיו שהרי לא השביע אלא עדיו:

אבני חן על מסכת ערכין

שנאמר ויקרא בו ואם מבין ששים שנה ומעלה משמע ששלמה שנת ששים, ולא הוא מידון כוקן, אצל בשנת ששים מידון כילד, הרי אנו למדים בכולן [בן חמש וכן עשרים] משנת ששים, מה שנת ששים כלמטה הימנה, אף שנת חמש, ושנת עשרים, כלמטה הימנה,

הן אם עשה הן אם עשיו בתמיהה. כלומר וכי כן הוא, אם עשיו שנת
ששים כלמטה ממנה, להחמיר דערך גדול יש לו לפחות מנן ששים, כ'
סלעים, וליותר על כן ששים אין ערך אלא כ"ו סלעים, נעשה שנת חמש,
ושנת עשרים, כלמטה ממנו להקל דערך [יותר] על כן כ', יותר גדול
הוא מנחות מנן ששים, וכן צנן חמש כדכתיב צקרקל,

ת"ל שנה שנה, לגזירה שוה, מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה, אף שנה האמורה משנת חמש ושנת עשרים, כלמטה ממנו, בין להקל ובין להחמיר,

ר"א אומר לעולם שנת חמשה, ושנת עשרים, ושנת ששים כלמטה עד שיחור יתירות על השנים, חדש ויום אחד עד שמשלם כל השנה, וחדש ויום א' משנה האחרת:

גמ': מופנה [חגו"ש דשנה שנה], דאי לא מופנה, איכא למיפרך בדפרכינן צממתינן [דשמא רק לחומרא כלמטה]?

[ומשיב שאכן הפסוקים מיותרים] **שנה שנה יתירי בתיבי** דמאי למכתב
ואם מכן ה' שנים, ועד כן כ', ואם ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתעי, שנה
ל"ל, (ובן ששים) [ובן בששים שנה],

ל'מא מתני' דמזריך קרא למילף שנת עשרים כלמטה דלא רבי, דא רבי, האמר עד ועד בכלל וכיון דכחיז מוזן חמש שנים ועד זן עשרים, ממילא ידענא דשנת עשרים ככלל, והיינו כלמטה,

דַּתְנִיָּא, שְׁמוֹת יב טו שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּרֶת הַתַּאֲבָלוֹ אֲךָ בֵּין הַרְאִישׁוֹ ל' הַלְשִׁבוֹתָּ
שֶׁאֵד מִבְּמִיכָם כִּי לֹא-אֵבֵל הָמִין וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשׁוֹן עַד-יּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יִכּוֹל רִאשׁוֹן יִכּוֹל מִיּוֹם הַלְשָׁוָן וְלֵילָךְ יֵהָא
מִחֲזֵר עַל חֲמֵן וְלֹא רִאשׁוֹן בְּכֻלָּהּ, שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בְּכֻלָּהּ,

דף י"ח ע"ב

כַּעֲנִין שְׁנֵאֹמֶר ויקרא יג יב וְאִם־פָּרוּ חַ תִּפְרַח הַצִּצְרֶת בָּעוֹר וְכִסְתָּהּ הַצִּצְרֶת
 אֵת בְּלִעּוֹר הַתָּנֵעַ מִרְאֲשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מֵרָאֵה עֵינֵי הַחֶהָן, דַּפְשֵׁיטֹם לֵן
 כַּמִּפְשָׁט לִמְטָם מִרְאֲשׁוֹ וְלֹא רַגְלָיו כְּכֹלל, רַגְלָיו וְלֹא רַגְלָיו כְּכֹלל,

ת"ל שמות יב יח בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֹת תֹּאבְלוֹ מִצַּת עֹד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֹת אֲלֻמָּא יוֹם רֵאשׁוֹן כֻּלָּל, כִּדְמִינִי בְּרִישָׁא דְקַרָּא, בְּעַרְבֹת אֲלֻמָּא מֵלֵא, וְשִׁבְעִי נִמִּי כֻּלָּל מִסְפִּיָּה דְקַרָּא כִּדְמִינִי בְּעַרְבֹת,

העקב צמר מעריך כיצד, איש שהעריך האשה, נותן ערך אשה, ואשה שהעריכה איש נותנת ערך איש,

והערך בזמן הערך כיצד, העריכו פחות מבן חמש ונעשה יתר על בן חמש, פחות מבן עשרים ונעשה יתר על בן עשרים, נותן בזמן הערך:

נב: ת"ר, אתה הקשית דמים לערכין בפ"ק (לעיל דף ד) דאמרינן נדר בערבך נפשות, נדר היינו דמים, בערבך היינו ערכין, היקשן הכמוז להני תרי מילי,

מרגלית לקלים [לחדם קל ועני שהעריך את עצמו. רש"י לקמן כד. סוף פרק ששי] דאולינן במרגלית בחר לקלים, דכתיב בערכין ונתן את הערכך ביום ההוא, ודרשין לקמן (דף כד) שלא ישעה מרגלית לקלים, עני שהעריך עצמו, וזא הכה להעריכו, ויש לו מרגלית שזה ל' סלעים, אין אומרים אם משהין אותה עד שיעלה לכרך שיש שם עשיר והוא יקנהו בני סלעים, הילכך ל' סלעים יש לו, ויחן ערך שלם, אין אומרים כן, ואין להקדש אלא מקומו ושעתו, וה"ר בדמים אם אמר דמי מרגלית זו עלי, אין שמינ אותה לפי מכר הכרס, אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום,

וְלִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ שֶׁאֵם הָעֵרִיךְ דָּבָר שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלוּיָה בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁאִמְרַת עֵרֶךְ רֹאשִׁי עָלַי, וְזֶהוּ עֵרֶךְ שֶׁלֹּא, דְּכַתִּיב גַּבִּי עֵרֶכְךָ בְּעֵרְכָּךְ נִפְשׁוֹת, דְּבִתְרָא נִפְשׁ אֲזִילִינָן,

יכול נקיש ערכין לדמים, שיתן כשעת נתינה # [זה ודאי שאם הכהן מעריך אותו משום השג יד שמעריכו כשעת נתינה, והשאלה הוא רק לגבי יד חזק] דדממים פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה, ולא כשעת נדר, דהא כעבד צדק שמין אותו, ואם אמר דמי עלי כמשרי וצניקן בא ל"ד, מי יודע מה היה שזה כשעת נדר, ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא ל"ד, ת"ל ויקרא בו כערכך (בן) יקום דמשמע ערכין כשעת ערך אינו נותן אלא בזמן הערך שאם העריך עצמו בן ששים, ונעשה יותר על ששים, נותן ערך גדול ולא ערך זקן:

[illegible]

יש 4 פעמים "שנה" ו 2 פעמים "שנים",
* * סימן ששנה זו מיותרת,

מתני': יום שלשים כלמטה הימנה ואם אמר ערך פלוני קטן עלי, ואחורו קטן היה בצאתו יום בן ל', הוי כלמטה, ולא אמר כלום, (ואין) [דאין] ערך לפחות מנן חדש דהכי כמיז ואם מנן חדש וגו', שנת חמש, ושנת עשרים, כלמטה מהם,

אבני חן על מסכת ערכין

שתי שנים שבשדה אחוזה (שהוא) שהמזכר שדה אחוזה, אינו ראוי לגאול עד שמהא' ש' שנים ציד הלוקח, דכתיב (ויקרא כה) במספר שני תצואות ימכר לך, ומיעוט שנים שמים,

ושש שנים שבעבד עברי,

וכן שבבן ושבת שנים האמורים בן וצבת, ולקמן מפ' להו,

כולן מעת לעת אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, ולא אוליין בחר מנין עולם, דכי מטי משרי נחשוב ליה שמה,

שנה האמורה בקדשים מנלן? אמר רב אחא בר יעקב, אמר קרא, ויקרא יב כבש בן שנתו, שנתו שלו, ולא של מנין עולם [הקשה הרב שמואל בן הרב אלהן, ל"ל קרא, תיפוק ליה מסברא דאלת"ה היאך נמצא תמידין כשרין לר"ה שאם נולד קודם ר"ה, מיד כשנכנס ר"ה בן ב' שנים הוא, ואנו כבש בן שנה בעינן לתמידין, ואם הוא נולד יום ר"ה מחוסר זמן הוא? וכו'. תוס' ג,]

שנה האמורה בבתי ערי חומה, דכתיב ויקרא כה עד תום שנת ממכרו, ממכרו שלו, ולא שנה למנין עולם,

שתי שנים שבשדה אחוזה, דכתיב ויקרא כה במספר שני תצואות ימכר לך כיון דכתיב שני, (שני תצואות) [שתי שנים] במספר שני תצואות ל"ל, אלא מלמד שכל תצואה שימצא צאות ב' שנים יאכל ואפי' ג',

פעמים שאדם אוכל שלש תצואות, בשתי שנים [וזה רק אם חושבים השנים מעת לעת, שאם לא, כשבא ר"ה מתחיל שנה שניה] כגון אם מכרו לו בניסן מליאה קמה, ולא יגאלנה עד שמי שנים בניסן צאותו יום, ואם קדם וקצר הרי שאלכ ג' תצואות, וכשיפדנה מוכר, יחשוב שנים מיום שמכרה עד היוצל, אם היו עשר שנים, והוא מכרה בעשרה מניס, נמצא שמכרה לכל שנה במנה, שהרי ציול היתה עמידה לחזור, הלכך כשהוא פודה עכשיו, נותן שמנה מניס, לשמנה שנים הנותרים, וזה אכל שלש תצואות שוות, (כמה) [שלש] מניס בשמי שנים, ואילו הוה אוליין בחר מנין עולם, מתשרי הבאה בשנה האחרת הוה פריך ליה, ולא הוה אכיל אלא שמי תצואות,

שש שבעבד עברי, דכתיב שמות כא שש שנים יעבוד ובשביעית, זימנין דבשביעית נמי יעבוד [בין שחושבים מעת לעת],

ושבבן ושבת, כולן מעת לעת למאי הילכתא [מה בא שבבן ושבת לרבנות] [הלשון "למאי הילכתא" יש 115 פעמים בש"ס?]

אמר רב גידל אמר רב, לערכין דלא אוליין צגנת חמש, ועשרים, וששים, בחר מנין עולם,

רב יוסף אמר, לפרקין דיוצא דופן במסכת נדה (דף מה) בן י"ב שנה

רבי אומר, אינו צריך [לימוד מפסוק, דממילא אמרין], ראשון וראשון בכלל, שביעי ושביעי בכלל [ואם בן קשה לימא מתני' דקדמי שצריכים פסוקים לזה דלא כרבי?]

אפי' תימא רבי, שקולי משקלי קראי שקולין הן המדרשות, לפי מדרשו של רבי יש להכריען כלמטה, ויש להכריען כלמעלה, מכדי כתיב ויקרא כו מבן חודש ועד בן חמש שנים והיה ערכך וגו', ואמרין עד ועד בכלל, הרי בן חמש כלמטה, והדר כתיב ואם מנן חמש שנים ועד בן כ' וגו' ולקצי מנן חמש וכן חמש בכלל, דהאמר מיום הראשון הראשון בכלל, הרי שנת ה' כלמעלה, הלכך אי לאו ג"ש, לא קמה לן הכרעה להיכא,

תו מבן חמש (ועד בן כ') למה לי הכי ה"ל למיכתב, ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו', ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו', הילכך אישתקלו להו,

אמר מר, ראשו ולא ראשו בכלל, רגליו ולא רגליו בכלל, מנלן?

איבעית אימא, שאני סימנים דגופו מסימנים דראשו דסימני נגע שצמקוס שיער, נידון שיער זהוב, וצנגע שצמקוס נשר, נידון שיער לבן וצפסיון [ואולי למידין רגליו מראשו כמו שאין ראשו בכלל כך אין רגליו בכלל],

איבעית אימא, ויקרא יג לכל מראה עיני הכהן [ואין עיני הכהן שולמות להסתכל בראיה אחת ראשו ורגליו. רג] ואינו יכול לראות בראש, מפני השיער, וצרגל צין אצבע לאצבע [אבל אצבעות היד יכול להפרידם]:

[שנינו במשנתין] ר"א אומר, עד שיהיו יתירות על השנים, חודש ויום אחד: תניא ר"א אומר, נאמר כאן למעלה, ונאמר להלן גבי לויס, במדבר ג טו פקד את־בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּלִיָּזָבָד מִבֶּן חֹדֶשׁ וְיָמֵעֲלָה תִּפְקְדֵם, מה להלן מבן חודש ויום אחד מה להלן חדש ויום אחד, דכתיב מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְיָמֵעֲלָה, דכבר נכנס זה חדש האחר, אף כאן (מבן) חודש ויום אחד,

ואימא כי התם, מה התם חד יומא מה מעלה דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא אף כאן אף מעלה דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא?

א"כ ג"ש מאי אהני צלא ג"ש ידענא דחד יומא צעינן, דהא ומעלה כתיב # [לכאורה תירוצ' זה הוא דוחק],

ת"ר, שנה האמורה בקדשים כגון (במדבר כה) כצשים בני שנה,

שנה האמורה בבתי ערי חומה,

אבני חן על מסכת ערכין

** [ולפרש פאחא בביתא לפירוש השני של רש"י # דהיינו שזקן לפעמים אין לו בושה, ואינו מקפיד כל כך על צניעות גופו, ובשיטה"ק פ' פאחא "נמוך"], [והטעם לזה כי האשה אף שנתקללה "בעצב תלדו בנים" אבל משהזקינה לא שייך עוד עליה קללה זו, ולכן היא ברכה בבית, אבל האישה שנתקלה "בזעת אפך תאכל לחם" שייך עליו הקללה כל ימי חייו אף כשזקן. כפתור ופרח בשם מאורן של ישראל].

*****

פרק חמישי האומר משקלי עלי

מהני: האומר משקלי עלי *, נותן משקלו, אם כסף כסף, ואם זהב זהב, מעשה באמה של ירמיה' שם האשה שאמרה משקל בתי עלי, ועלתה לירושלים, ושקלה משקלה זהב,

[וה"ל התוספתא פ"ג הל' א' מעשה באימא של ירמיה' שהיתה בתה חולה ואמרה אם תעמוד בתי מחוליה אתן משקלה הזהב, עמדה מחוליה עלתה לירושלים ושקלה זהב].

* [גליון צריך לדקדק באיזה עת שקלו אותו, כי הדבר ידוע שאדם כבד יותר בבקר קודם אכילה מאחר אכילה, ומסתברא הכל כשעת הנדר. הרא"ש. שטמ"ק אות ג', # והמצ"אאות כהיום הוא שבערב לאחר יום של אכילה ושתיה האדם הוא יותר כבד וצ"ע].

משקל ידי עלי היאך הוא שוקל [הלא] אם רוצה מכניד, ואם רוצה מיקל, רבי יהודה אומר, ממלא חבית מים, ומכניסה [לידו] למוט עד מרפיקו [עלענבויען. יבין] אצל שקוין אישיל"א [וראה רג שמפרש דהיינו עד הכתף, וראה תוס' שמפרש שהוא קוד"א שהוא בית החשו, ובשט' מפרש הלע"ז אישיל"א בית שחי ונמצא שרש"י גם מפרש כתוס'], וכשמכניסה יוצאין המים, וכשמוציאה מנצלת חסירה ושוקל מבשר חמור שמשקל ג' חמור, כמשקל ג' חמור, ויהיו צאטו ג' חמור ועצמות וגידים לפי מה שיש צד, לפי שאין משקל עצמות וגידים שיהיה למשקל ג' חמור ונותן לתוכה עד שתתמלא דהשם איכא נפח כשיעור ידו, וכפי אותו משקל יתן,

אמר ר' יוסי, וכי היאך אפשר לבוין בשר כנגד בשר, ועצמות כנגד עצמות, אלא שמין את הוד, כמה היא ראויה לשקול:

נב: מאי אם כסף כסף, אם זהב זהב? אמר רב יהודה

נדרי נדקין, בן י"ג נדרי קיימין, ג' חמור נדריה נדקין, ג' חמור נדריה נדקין, וכן הדעה שנתן בן וצ' שנינו שם, וקאמר הכא דכולהו מעת לעת שולדו,

א"ל אביי לרב יוסף, מי פלגיתו [כלום אתה חולק עם רב גידל אמר רב דאמר לערכין]? א"ל לא, אנא אמרי חדא, והוא אמר חדא,

הכי נמי מסתברא, דאי ס"ד פליגי, מ"ד לערכין [רב גידל אמר רב] לא אמר ליוצא דופן, והאמר רב הס' במסכת נדה (דף מו) הילכתא בכולה פירקא דיוצא דופן מעת לעת,

ואלא למאן [רב גידל אמר רב] דאמר לערכין, מ"ט לא אמר ליוצא דופן הוילין וסבירא ליה נמי הס' מעת לעת,

אמר לך, אפי' הכי, הכא לא קמיני להו דומיא דהנך שנה דקדשים ודענדי עברי קמיני מזה הנך דכתיבא דאורייתא אף הנך דכתיבא והנהו שנים דיוצא דופן כוליה דרננן,

ואידך [רב יוסף דאמר ליוצא דופן], אי סלקא דעתך דכתיבא, האי [למה אמר] שבבן ושבת,

דף י"ט ע"א

שבזכר ושכנקה מיבעי ליה כלשנא דקרא, דכתיב צערכין [ויקרא כז] אם זכר אם נקבה, ולא כתיב בן וצ', אצל יוצא דופן כוליה בן וצ' מתנין,

ומאי שנא נקבה צערכין דנקבה דכי מיוקנא יותר על שנים קיימא אתילתא דערך ילדה שלשים שקל וערך זקנה עשרת שקלים, ומאי שנא זכר דכי עבר על שנים דלא קאי אתילתא דצניז ערך זקן טפי מחילתא דערך ילד, דילך חמשים שקלים חזק ט"ו שקלים,

אמר חזקיה, אמרי אינשי, סבא בביתא [אבל אם הוא בבית המדרש כל היום, אינו פאחא. ראה משמר הלוי] פאחא בביתא גבר שאינו אלא למשא, ל"א פחחא גרסינן לשון ערוס [בלי לבוש] ועריה [מגולה], דמתרגמינן* לערוס פחחא דתרגום של נביאים [יחזקאל טז]**, [אבל] סבתא בביתא סימא בביתא מטמון [במטמון יפה בבית שמושברתו. שיטה"ק]. שיכולה לטרוח ולעשות מלאכה צוקנותה:

[אבל אפ"ה ערך הוכר למעלה משישים הוא 15 שקל, ונקבה רק 10 שקל?], [וה"ל רש"י בויקרא כז ו' ואם מבין ששים שנה כשנגיע לילי הזקנה, האשה קרוונה להחשך כחש, לפיכך האיש פוחם בהזקנתו יותר משלש צערכו, והאשה אינה פוחמת אלא שלש צערכה, (ערסין יט) דלמרי אינשי (ערסין יט). סָבָא צְצִיטָא פְּסָא צְצִיטָא, סָבָא צְצִיטָא סִימָא צְצִיטָא וְסִימָא טָבָא צְצִיטָא:]

* [שם ביוחזקאל כז כב מתרגמינן ערוס ועריה מטלטלא ושבקא, וכן שם בג כב, וראיתי מפרשים שיש בישעיה כב ב תרגום של ערוס פחחא],

אבני חן על מסכת ערכין

פירש כסף כסף, פירש זהב זהב,

מיתיבי, קומתי עלי, מלא קומתי עלי, נותן שרביט שאינו נכסף [ואינו מחלק ביניהן]?

הוא רב יהודה דאמר בר"ע, דדייק לישנא יתירא, דתנן המוכר את הצית לא מכר את הבור שנה ולא [את] הדות צור בחפירה צלל צנין חמליס, ודום צנין, אף ע"פ שכתב עומקה ורומה,

וצריך מוכר ליקח לו מן הלוקח דרך לילך זה לאותו צור ודום, שהרי כל הקרקע מכר לו ולא שייך, דסבירא ליה מוכר צנין יפה מוכר, דברי ר"ע, וחכ"א אינו צריך דמוכר צנין רעה מוכר, ודך שייך לו,

ומודה רבי עקיבא, בזמן שאמר לו מוכר ללוקח, צית אני מוכר לך חוץ מאלו צור ודום שאין צריך [המוכר] ליקח לו דרך, אלמא כיון דלא צריך לפרוש, דהא מסתמא נמי אין צור ודום בכלל הצית וקאמר ופירש, ודאי לטפויי מילתא [לאו דוקא להוסיף דבר אלא תוספת משמעות, לפעמים להוסיף דבר ולפעמים לגרוע, כמו כאן על ידי תוספת "מלא" הוא גרע מהתחבורתו שאינו מתחייב אלא שרביט הנכסף. יוסף דעת] קאתי קאמר, ולהודיעו שמשייר לעצמו,

הבא נמי כיון דלא צריך כיון דקוממי משמע נמי גובה קוממי, וקאמר מלא חלמא לטפויי מילתא קאתי ולהודיע שאין דעמו אלא למדת הגובה,

איבעיא להו [יש לפרש כל הבעיות באם תמצא לומר וכו'. תוס' עיי"ש], עומדי עומדי עלי מהו, מי הוי משמע שרביט קוממו, או לא,

דף י"ט ע"ב

רוחבו מהו רחבי עלי מהו, מי הוי משמע שרביט רוחב דוגמתי, או הוי משמע שרביט ארוך כמדת רחבי, ישיבתו מהו, עוביו מהו, היקיפו מהו מי יהיב שרביט נכסף וארוך כמדת היקפו, או דילמא שרביט עב כהקיפו צעי למיתב, 5. תיקון:

[שנינו במשנתנו] משקל ידי עלי וכו': ת"ר, משקל ידי ומשקל רגלי עלי, רבי יהודה אומר, מביא חבית וממלא מים, ומכניס ביד עד האציל מרפק [עלענבויען. יבין], [ראה במשנה שהרבה מפרשים בית השחי דהיינו עד הכתף] וברגל עד הארכובה [קני"א] ומכאן ולמעלה לא הוי רגל אלא ירך,

ושוקל בשר חמור גידים ועצמות, ונותן לתוכה עד שתתמלא, ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר [לשון זה יש 26 פעמים בש"ס, ופעם ראשונה בברכות ב:], שנאמר יחזקאל כג כ [וַתֵּעָבֶה] [כן יקרא חשק הגנות] על פלגשיהם אשר בשר-חמו'רים בשרם, וירמת סוסים וירמיתם,

פשיטא? הא קמ"ל, טעמא דפירש, הא לא פירש פמר נפשיה בכל דהו כל מה שהוא רוצה לשקול כרחבה, דאמר רחבה, באתרא דתקלי כופרא זפת, שמוכרים זפת צמשקל, פמר נפשיה אפי' בכופרא [ראה ביוסף דעת שהלחם משנה ערכין ב ז צדד לומר שזה דוקא כאשר מפרש שכך היה בדעתו, אבל בסתם אין יכול לפטור עצמו בדבר זול, שהרי הלכה ערוכה היא בנדרים יח: סתם נדרים להחמיר, אבל הוכח תודה השיג על כך ודעתו שלעולם מביא מן הדבר הפחות הרגיל להישקל באותו מקום וכו'. עיי"ש],

פשיטא? לא צריכא דאיכא דתקל [שיש שוקלים את הזפת], ואיכא דכייל [מודד. רג], מהו דתימא כיון דכולהו לא תקלי לא [אינו יוצא בזפת, שהרי הוא אמר "משקלי עלי"], קמ"ל [שיכול להביא זפת כיון שיש ששוקלין אותה],

אמר רב פפא, באתרא דתקלי שמיכי צלליס [שומין. שיטה"ק] פמר נפשיה אפי' בשמיכי, פשיטא? לא צריכא דבתר דשקלי, שדו תרי תלתא [פי' שמוסיפים על המדה שנים או שלשה בצלים] כדוך המוכרין [וא"ת בכל מקום נמי הוי מוכרעין יותר מן המשקל וכו' והכי ס"ד דבמלה תורת משקל? תוס' עיי"ש], מהו דתימא במיל תורת משקל ונמלא שאין נמכרין צמשקל, קמ"ל [וצ"ע אם משלם להקדש בבצלים אם צריך להוסיף על המדה?];

[שנינו במשנתנו] מעשה באמה של ירמטיא וכו': מעשה לסתור קמני רישא אס כסף כסף כו', ואוקימנא דקאחא לאשמועינן דאי לא פירש פטר נפשיה צלל דהו, והדר תני באמה של ירמטיא שאמרה משקל צמי ססס עלי ושקלמה צהב?

חסורי מחסרה והכי קתני [יש לשון זה 34 פעמים בש"ס, וביוסף דעת מביא שכתוב בבעז [איני יודע היכן] שיש לפרשה ע"פ מה שכתבו התוס' בסוף מגילה שהיה שונן המשניות בניגון, ולכן פעמים הוסיפו או חסרו כדי שדברי המשנה יהיו תואמים עם הניגון], ואם אדם חשוב הוא, אף ע"ג דלא פריש, לפי כבודו [אמריגן] [אמריגן] [אם הוא עשיר אמריגן ליה לחמור שבמשקלות. רג], [שהוא עשיר גדול אע"ג דלא פירש נותן זהב. שיטה"ק], ומעשה באמה של ירמטיא [שהיתה עשירה ביותר. שיטה"ק] שאמרה משקל בתי עלי, ועלתה לירושלים, ושקלוה, ונתנה משקלה זהב,

אמר רב יהודה, האומר קומתי עלי משמע כקוממו, נותן שרביט ונותן שרביט עב שאינו נכסף של יוכל לכופפו, אס פירש כסף כסף ואס זהב זהב, [ואם אמר] מלא קומתי עלי, נותן שרביט הנכסף לא נמכין אלא למדת גובה קוממו, ולא לעובי,

אבני חן על מסכת ערכין

אי הכי למעלה מהארכובה נמי, מעל [כתיב] ולא מעל דמעל,

אמר רב פפא, ש"מ מדלא משיב שוק עד הארכובה מעל דמעל האי איסתוירא קביל"א [ankle] [ראה מנחות לג.]. עד ארעא נחית שאין זה אלא פרק עליון המחצרה עם השוק, אבל למטה אין זה פרק, אלא מעט כף הרגל הוא, דאי סלקא דעתך מיפסק פסיק, הוה ליה איסתוירא מעל, ושקא מעל דמעל,

רב אשי אמר, אפילו תימא מיפסק פסיק, כל דבהדי כרעא, ככרעא דמי:

מתני': דמי ידי עלי, שמין אותו כמה הוא שוה ביד, ובלא יד, זה חומר בנדרים מבערין דאילו אמר בערין ערך ידי עלי, ערך רגלי עלי, לא אמר כלום, אלא א"כ אמר דנדר שהנשמה תליה זה:

גמ': היכי שיימינן ליה? אמר רבא, אומדין אותו אומד של נזקין כמו שאומדין אדם שקיטע לו חצירו ידו, שמין אותו כעבד הנמכר בשוק כמה היה יפה קודם לכן, וכמה הוא יפה עכשיו,

א"ל אביי, מי דמי התם גברא זילא הוא שכבר נקטעה ידו, ואפי' תחילת דמיו שאומדין עמה כמה היה יפה קודם לכן, אין נישומין אלא בזול, שהרי רואין אותו מוזלל, הכא גברא שביח הוא ששמי ידיו שלימות, ונריך לשום כמה הוא יפה עכשיו שיקדים דמיו, וכמה הוא יפה אם יתחכו ידיו?

אמר אביי, אומדין, כמה אדם רוצה ליתן, בעבד העושה מלאכה בידו אחת, לעושה בשתי ידיו,

ידו אחת מאי ניהו, ואידך פסיקא כלומר למעלה הוא עושה מלאכה בידו אחת, שהאחרת קטועה היינו הך היינו אומד של נזקין? אלא ידו מוכתבת לרבו ראשון שלא יעשה זה מלאכה לרבו שני, דהשתא שיימינן כגברא שביחא,

בעי רבא, אמדוהו אומד של נזקין שחבל צו חצירו, ואמדוהו כמה היה יפה, וכמה הוא יפה, ואמר דמי עלי ולא אמר ערכי עלי מהו מיבעי מו למשיימיה או לא, מי אמרינן הא אמדוהו חדא זימנא, או דילמא שאני אומדנא דבי עשרה שהאומר דמי עלי נישום בעשרה, כדמקן פ"ק דסנהדרין (דף 3) הקרקעות משעה וכהן, ואדם כיוצא בהן, מאומדנא דבי תלתא [והקשה רבינו אלחנן אמאי אין צריך ליותר מעשרה והא בית דין שקול הוא וכל מלתא דתלויה בסברא צריך חכמו וכו'. תוס'],

2. אם תמצא לומר, שאני אומדנא דבי עשרה, מאומדנא דבי תלתא, אמר דמי עלי ואמדוהו, וחזר ואמר דמי עלי

א"ל ר' יוסי, היאך אפשר לכון בשר כנגד בשר, גידים כנגד גידים, עצמות כנגד עצמות? א"ל ר' יהודה אומדין [לוקחין מן החמור באומד כמה בשר גידין ועצמות יש ביד האדם, ובסך הכל ישקול חלקי החמור כמשקל היד],

א"ל ר' יוסי, עד שאומדין [אם צריכין כבר למוד], ימודו את היד [עצמה],

ור' יהודה, כמה דאפשר עבדינן [שסך הכל של בשר גידין ועצמות של החמור יהיה בדיוק כמשקל יד האדם],

[וכה"ג פליגי ר' יוסי ור' יהודה בכלים פ"ז משנה ו' כביצה שאמרו. לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית. רבי יהודה אומר מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות. ונותן לתוך המים. וחולק את המים. אמר ר' יוסי. וכי מי מודיעני איזוהי גדולה ואיזוהי קטנה. אלא הכל לפי דעתו של רואה. ע"פ טל תורה לר' מאיר אריק זצ"ל],

[כמו אמר מר] ביד עד האציל, ורמינהו קידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק מקום חיצור הכף והזרוע, אלמא יד לא היו אלא עד הפרק, דהא יד כתיב בקרא?

דאורייתא עד הפרק, בנדרים הלך אחר לשון בני אדם קרוי יד עד האציל,

ודאורייתא עד הפרק, והא גבי תפילין דכתיב שמות יג ידך, ותנא דבי מנשה, ידך זו קיבורית גדול"ן בלע"ז, בגובה הזרוע רחוק מן האציל מעט,

[ומתריץ שיש ג' דרגות] דאורייתא [מיקרי "יד"] קיבורית כולה, בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, וקידוש ידים ורגלים במקדש [עד הפרק], הילכתא גמירי לה,

[כמו אמר מר] ברגל עד הארכובה, ורמינהו [הא דכתיב] רגלים של רגלים בשנה פרט לבעלי קבין מי שנחתך רגלו בפרק ראשון סמוך לשוק, וחוקק קב מקבל כמיתין, ונותן שוקו למסכה וקורין אשקנל"א, שפטור מן הראיה דאין לו רגל, אלמא לא מיקרי רגל אלא עד פרק א' שקורין קביל"א? בנדרים הלך אחר לשון בני אדם,

ודאורייתא פרט לבעלי קבין, והא גבי חליצה דכתיב דברים כה רגלו, ותנא חליצה מן הארכובה ולמטה למי שנחתך רגל, ונשמיר צו קצת מן הארכובה ולמטה, חליצתה כשרה אלמא עד הארכובה היו רגל וליחייצ צראה?

שאני התם, דאמר קרא מעל רגלו משמע מה שעל רגלו, דהיינו שוק עד הארכובה,

אבני חן על מסכת ערכין

מהו, הכא ודאי אמדוהו בי עשרה, או דילמא שְׁבַח בִּינִי וְבִינִי [שוב משנאמר בראשונה וצריך לשומו עוד. רג.],

3. אמר דמי עלי ולא אמדוהו, וחזר ואמר דמי עלי מהו, הכא ודאי

דף כ' ע"א

בחד זימנא אמדינן ליה פי שניס דמיס יתן, או דלמא כיון דבזה אחר זה נדר, תרי זימני אמדינן ליה [צ"ב באיזה מרחק של זמן. משמר הלוי],

4. ואם תמצא לומר, כיון דבזה אחר זה נדר, תרי זימני אמדינן ליה, אמר שני דמי עלי בבת אחת מהו, הכא ודאי בבת אחת נדר, בבת אחת אמדינן ליה, או דלמא כיון דקאמר שני, כזה אחר זה דמי,

5. אם תימצי לומר, כיון דקאמר שני, כזה אחר זה דמי, אמדוהו מאליו בלא שום נזק, אלא לשום דברים בעלמא, ועשרה היו שם מהו, מי אמרינן הא אמיד מאליו וקאי, או דלמא בעינן כוונה לאומדנא,

פשוט מהא ממתי' חדא מהני בעיות דתנן [להלן בדף זה] דמי עלי, ומת, לא יתנו יורשין, שאין דמים למתים ומעיקרא לא ידעינן כמה שיה, ואי ס"ד אמדוהו מאליו הוי אומדנא, הא אמיד וקאי דהא מי איכא גברא חזן לך אלס [פ' שאינו מנוול ומוכה שחין. ראה משמר הלוי] דלא שוי ארבעה זוזי [ובזה יש לפשוט את האיבעיא #5],

[והגמ' דוחה, שכדי להחשב אומדן ויתחייב הנודר לשלם צריך שיהיה אומדן למעשה, ואם מת לא ירד מעולם לאומדנא, וכל מה שאנו רוצים עכשיו לקשר אליו אומדן בסברת "מי איכא גברא" לא יחייב אותו כלום] אמדוהו מאליו נחית לאומדנא [פ' הרי ירד האיש למעשה אומדנא], דמי עלי לא נחית לאומדנא של נאמד מעולם, אלא השתא הוא דלמדנן, ואן אומדנא צעין:

*****

מתני': חומר בערכין מבנדרים, כיצד?

האומר ערכי עלי ומת דבר קצוב הוא, הלכך יתנו היורשים,

דמי עלי ומת, לא יתנו היורשים, שאין דמים למתים והא דמניא צ"ק (דף כז) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק, התם הוא טעמא משום דמעמא דאזיק רמי עליה לשלומי כשעת ההיזק, וההיא שעתא דאזיקה חי הוא, אכל דמי עלי שאינו נודר אלא מה ששומהו צ"ד, והרי לא כל לדי כך שהרי מת, לא יתנו היורשין,

ערך ידי וערך רגלי עלי, לא אמר כלום, ערך ראשי וערך כבידי עלי, נותן ערך כולו בערך נפשות כמיז,

זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, נותן ערך כולו,

חצי ערכי עלי, נותן חצי ערכו, ערך חצי עלי הוי כערך ראשי וערך כבידי, דהוי דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו,

חצי דמי עלי, נותן חצי דמיו, דמי חצי עלי, נותן דמי כולו דהא מניא בפרק השג יד (לעיל יח) הקשמה דמיס לערכין לידון בכבודו,

זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, נותן דמי כולו,

האומר ערכו של פלוני עלי, מת הנודר והנידר, יתנו היורשין,

דמיו של פלוני עלי, ומת הנודר יתנו היורשין, מת [גם] הנידר לא יתנו היורשין, שאין דמים למתים:

גמ': ת"ר [שנינו בברייתא, שבמשנה תני חומר בערכין מבנדרים, לכן מביא שבברייתא מפרש מה החומר בנדרים מבנדרים], חומר בנדרים מבנדרים, שהנדרים חלין על בהמה חיה ועוף אס אמר דמי בהמתי עלי, אכל ערך אינו אלא צאדס, ואין [נדרים] נדרונים בהשג יד שאס אמר דמי עלי, ואין ידו משגת יתן הכל לכשיכלל משא"כ בערכין,

[וחזר לפרש המשנה] חומר בערכין מבנדרים כיצד, אמר ערכי עלי ומת, יתנו יורשין, דמי עלי ומת לא יתנו יורשין, שאין דמים למתים, אמר ערכי עלי ומת יתנו יורשין, ש"מ מלוח על פה [שמקור חוב זה הוא ממה שאמר בפיו ערכי עלי וכדומה] גובה מן היורשין ופלוגמא היא בכמה דוכתי?

שאני הכא, דמלוח כתובה בתורה היא,

ש"מ מלוח הכתובה בתורה, בכתובה בשטר דמיא ופלוגמא היא צמס' צכורות צפ' יש צכור לנחלה (דף מט) ?

הב"ע [בערכין במשנתנו, שהיה איזה סכסוך לגבי הערך, שעמד עבורה בדין] כשעמד בדין ומייצוהו קודם מותו, דה"ל מלוח בשטר,

דכוותה גבי דמי עלי שעמד בדין, אמאי לא יתנו יורשין הרי אמדוהו צ"ד?

דמי עלי [מיידי באופן ש] מחוסר אומדנא שחייבוהו לשלם, ולא הספיקו לאומדו עד שמת, ערכי עלי, לא מחוסר ולא כלום [שהרי הדמים

אבני חן על מסכת ערכין

קצובים:

לא אמר כלום,

רבא חלש, עול לגביה [חלש עול [בו"ו] לגביה יש גם בגימין מזו, עב, והלשון "חלש על לגביה יש 9 פעמים בש"ס] אביי ורבנן, ויתבי וקאמרי [לשון "ויתבי וקאמרי" יש 12 פעמים בש"ס, והלשון "ויתבי וקאמרי" יש 41 פעמים בש"ס],

בשלמא ר"מ קסבר, אין אדם מוציא דבריו לבטלה [וצריך למצוא לפרש כוונתו], לא שנא כולו ול"ש חציו ואשמועינן צמאי וכ"ש צמאי, דאע"ג דלא אורכא לאינדוצי חזי דמי כלי, אפ"ה יהיב, וכ"ש כולו, אלא רבנן מאי קסברי, אי אדם מוציא דבריו לבטלה, אפי' כולו נמי אפי' אמר ערך כלי זה עליו, ליפטר [ד"ל שלא היה כוונתו לכולם], ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה, אפי' חציו נמי,

אמר להו (רבא ואביי) [אביי ורבא], רבנן דהכא [דאמרי בחצי ערך כלי לא אמר כלום] כר"מ סברי לה, וסברי לה כר"ש, סברי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומש"ה לא פליג צמאי, וסברי לה כר"ש ר"ש פוטר האומר הרי עלי מנחה מן השעורין צפ"צ דמנחות (דף קג) דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים, כוליה אורחיה לאיתנדובי, פלגיה לאו אורחיה לאיתנדובי:

[שנינו במשנתנו] האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר כו': מאי ניהו כלומר מתני' דקמני יתנו היורשין, היכי מיתוקמא צפ"כ כ שעבוד ברין קודם מומו, כדאוקמא לרישא [לעיל בראש העמוד], ואמאי הדך קמני לה היינו הדך?

סיפא איצטריך ליה, דמיו של פלוני עליו ומת הנודר, יתנו היורשים,

דף כ' ע"ב

מהו דתימא אע"ג דעמד (צדין נודר) [נודר צדין ?] קודם מומו, כיון דלא אמדוהו והאיל ולא אמדו [את ה] נידר צמאי נודר לא אישתעבוד נכסי דיתמי, קמ"ל כיון דעמד ברין אישתעבודי אישתעבוד נכסי, ואומדנא גלויי מילתא בעלמא הוא לגלות מהו [פ' כמח] חייב, והאיל ונידך קיים, אמדינן ליה:

מהני: שור זה עולה, ובית זה קרבן לצדק הצית, ומת השור, ונפל הבית קודם שהחזיק צו גזר, פטור מלשלם,

שור זה עלי עולה, ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית חייב לשלם:

נב: א"ר חייא בר רב, לא שנו דכי אמר עלי חייב לשלם אלא

[שנינו במשנתנו] ערך ידי ורגלי עלי וכו': א"ר גידל אמר רב, ונותן דמיה, והא לא אמר כלום קתני?

לא אמר כלום לרבנן דאמרי צפ"ק (לעיל ה) אדם מוציא דבריו לבטלה, ונותן דמיה לר"מ,

הא אמרה חדא זימנא, דא"ר גידל א"ר, האומר ערך כלי זה עלי, נותן דמיו ואוקימנא צפ"ק דאליבא דר"מ אמרה?

מהו דתימא, התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי, וגומר ואמר לשם דמים, אבל הכא מיטעא קטעי, דסבר כי היכי דאיכא ערך ראשי וערך כבידי [שהנשמה תלויה בהם], איכא נמי ערך ידי וערך רגלי [שהוא ודאי פחות מדמי ידו ורגלו], אבל דמי לא קאמר [אבל דמי ידו ורגלו לא היה ברעתו ליתן] והלכך לא יתיב דמי, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] ערך ראשי, וערך כבידי, נותן ערך כולו: מ"ט? נפשות קאמר רחמנא:

[שנינו במשנתנו] זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו כו': [לשון "זה הכלל"] לאתויי מן הארכובה ולמעלה:

[שנינו במשנתנו] חצי ערכי עלי נותן כו': ת"ר, חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו, ר' יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם,

לוקה אמאי? א"ר פפא לוקה בערך שלם, מ"ט גזירה חצי ערכי אטו ערך (חציו) [חציו], וערך (חציו) [חציו] הוי דבר שהנשמה תלויה בו:

[שנינו במשנתנו] חצי דמי עלי נותן כו' דמי חציי עלי נותן דמי כולו: מ"ט? ויקרא כו נדר בערכך נפשות כתיב הוקשו נדרים לערכין:

[שנינו במשנתנו] זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו: לאתויי מן הארכובה ולמעלה,

ת"ר, המעריך חצי ערך כלי, ר"מ אומר נותן דמיו, וחכ"א

אבני חן על מסכת ערכין

נתצו כהן חייב משכיר להעמיד לו בית אחר לשוכר, דמשום מזליה
דמשכיר הוא שנחשד על הגזל, או על גרות העין,

דף כ"א ע"א

הקדישו הדר בו קס"ד שהדר צו הקדישו, מעלה שכר להקדש,

[ומקשה] הקדישו הדר בו, היכי מצי מקדיש לה ויקרא בו איש כי
יקדיש ביתו קדש אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו, אף כל
ברשותו?

הכי קאמר הקדישו משכיר, הדר בו מעלה שכר להקדש,

הקדישו משכיר, היכי דייר ביה, במעילה קאי [ראה ר"ן גדרים
מ"ו ע"ב ד"ה היכי דמי],

ותו מעלה שכר להקדש, כיון דמועל ביה נפיק ל' (שכר)
לחולין וי"ל דל"ג שכר, וה"ג כיון דמועל נפיק ליה לחולין, כלומר משנהנה
בתשמיש הבית, ומעל, יאל הבית לחולין, כדמנן מעילה (דף יט) אין מועל אחר
מועל דמוקדשין, אלא צבהמה וכלי שרת בלבד, וקנן וחומש אית ליה לשלומי ולא
שכר להקדש,

דכל מידי דהקדש, מצי מעל ציה נפיק לחולין, דאמרין במסכת מעילה (דף יח) אין
מעילה בכל מקום אלא שיעור, וכן הוא אומר וימעלו בני ישראל מעל ציי, ויעדו את
הבעלים, והיינו שינוי שמוציאו מהקדש לחול?

דאמר לכשיבא שכרו יקדיש השכר, והבית לא הקדיש,

והא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם?

אמר רב יהודה אמר רב, הא מני ר"מ היא, דאמר אדם
מקדיש דבר שלא בא לעולם,

איכא דאמרי, א"ל רב פפא לאב"י, ואמרי לה רב מרי בר
חמא לרב חסדא, כמאן כר"מ, דאמר אדם מקדיש דבר
שלא בא לעולם, אמר ליה ואלא כמאן:

*****

מתני': חייבי ערכין ממשכנין אותן [אותו, הגוזר נכנס לציטוט וטול
בע"כ],

חייבי חטאות ואשמות, אין ממשכנין אותן [כיון דלכפרה אמו לא
שהו ליה],

חייבי עולות ושלמים אע"ג דשלמים מכפרת אעשה, הואיל ולא חוצה היא
עליה, לא חשיב לה כפרה, ואמי לשהוי, הלכך ממשכנין אותן, אע"פ

דאמר "דמי שור זה" עלי עולה דאם אצד השור, הדמים לא אצדו, דהא
לא אמר דמים הללו, ולא היו צעין, אבל אמר "שור זה" עלי עולה,
כיון דאמר "זה" ומת, אינו חייב באחריותו, עלי להביאו
קאמר לטרוח עד שימקד,]

מיתיבי [שנינו במשנתנו], שור זה עולה, השור הקדש ומועלין
בו, מת או נגנב אינו חייב באחריותו, שור זה עלי עולה
השור הקדש ומועלין בו, מת או נגנב חייב באחריותו [הרי
מברייתא זו סתירה למה שאמר ר' חייא בר רב דב"שור זה" אינו חייב
באחריותו?]

מי אלימא ממתניתין, דאוקימנא דקאמר דמי, ה"נ [ברייתא זו
דחייב באחריותו] דקאמר דמי וכדאוקימנא לקמן, דאמר יקדש שור זה לדמיו,
והדמים עלי עולה, הלכך השור קדוש, דהאמר יקדש השור, ואם מת חייב באחריותו,
דהאמר עלי,

והכא ליכא למימר כדאמר לעיל, דהתם כיון דאמר זה, למפטור נפשיה מאחריות
אמי, ועלי אטורח הבאה קאי,

אבל הכא דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר הללו, ודאי עלי אחריות קאי, והאי
דקאמר זה הכי קאמר, שור זה יהא קדוש, עד שאמכרנו ואציד דמיו,

והא מודסיפא דקאמר דמי, רישא דלא קאמר דמי, דקתני
סיפא, דמי שור עולה, השור חולין דלא הקדיש אלא מעות דמי השור
לכשימכר ואין מועלין בו, מת או נגנב אינו חייב באחריותו שהרי
לא נמכר ונמצא שלא הקדיש כלום, אבל חייב באחריות דמיו אם נמכר
השור וקדשו הדמים ואצדו חייב באחריותו?

רישא וסיפא דקאמר דמי, רישא, דאמר יקדיש השור לדמיו
והלכך חייב באחריותו שהרי חל קדושת דמים על השור והוא קיבל עליו אחריות
דמיו והאי עלי אחריות הוי הואיל ואדמים קאי ודמים לא הוו קמיה דלימא הללו,
וסיפא, דקאמר לכשיבא דמיו יקדישו הלכך אינו חייב באחריותו
דכיון דמת השור ולא בא לכלל דמים נמצא שלא הקדיש כלום,

והא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם? א"ר יהודה
אמר רב, הא מני ר"מ היא, דאמר אדם מקדיש דבר שלא
בא לעולם דמיא, הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייך, לאחר שמתגייירי כו',
ר"מ אומר מקודשת,

איכא דאמרי, אמר ליה רב פפא לאב"י, ואמרי לה רבי בר
חמא לרב חסדא, כמאן כרבי מאיר דאמר אדם מקדיש דבר
שלא בא לעולם, אמר ליה ואלא כמאן,

ואיכא דמתני לה להא דרב יהודה ואב"י ורמי בר חמא, אהא,
המשכיר בית לחברו, ונתנגע, אף על פי שחלטו כהן שאמר
טמא הוא ועומד לנתן, כל זמן שלא נתנו אובר לו [משכיר] לשוכר הרי
שלך לפנך ולא משכיר לך בית אחר, שהרי בית שהשכרתי לך קיים,

אבני חן על מסכת ערכין

שאינ מתכפר לו עד שיתרצה, שנאמר ויקרא א לרצונו, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,

וכן אתה אומר בגיטי נשים, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני:

[שנינו במשנתנו] ואף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה: ת"ר, ויקרא א יקריב אותו, מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו, ת"ל לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,

אמר שמואל, עולה צריכה דעת, שנאמר לרצונו, מאי קמ"ל תנינא [הלא שנינו במשנתנו], אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה, שנאמר לרצונו?

לא צריכא דפריש ליה חבריה שהיה זה חייב עולה, ונא מצוה והפרישה משלו לכפרתו של זה, וקאמר שמואל דנעין שידיע את הממכר, מהו דתימא כי בעינן דעת, מדרידה כגון היכא דצ"ד ממשכנין אותו, נרין שיאמר רוצה אני, אבל מדרחביה לא, קמ"ל, זימנין דלא ניחא ליה דליכפר במידי דלא ידידה,

מיתיבי, [ברייתא א'] חטאתו ואשמו של פלוני עלי,

דף כ"א ע"ב

לדעת שהודיע את הממכר יצא, שלא לדעת לא יצא, עולתו ושלמיו של פלוני עלי, בין לדעת בין שלא לדעת יצא [וקשיא לשמואל]?

אמר לך שמואל, כי תניא ההיא דלא נעין דעת בעלים בשעת כפרה בשעת הקרבה מניא, [פ'] לכן אינו צריך דעת, דהא אירצי' דאירצי' בשעת הפרשה דהא הודיעו בשעת הפרשה, ואירצי' שנתרצה בדבר, כי קאמינא אנא דנרין דעת בשעת הפרשה,

והא דשמואל דנעין דעת בהפרשה ולא בכפרה ופליגא דעולא דאיהו אמר איפכא, דאמר עולא, לא חילקו בין חטאת לעולה, אלא שחטאת צריכה דעת בשעת הפרשה, ועולה אין צריכה דעת בשעת הפרשה, אבל בשעת כפרה אידי ואידי לדעת יצא, שלא לדעת לא יצא,

מיתיבי, [ברייתא ב'] חטאתו ואשמו עולתו ושלמיו של פלוני עלי, לדעת יצא, שלא לדעת לא יצא אלמא כולו [בחטאת ועולה, בשעת הפרשה ובשעת הקרבה] נעין דעת, וקשיא למריוס [דהא שמואל אמר דרך עולה צריכה דעת בשעת הפרשה, ועולא אמר שבשעת כפרה שניהם צריכין דעת, ובשעת הפרשה רק חטאת צריכה דעת]?

שמואל מוקי לה בשעת הפרשה, עולא מוקי לה בשעת כפרה,

רמב"ם הלכות גירושין פ"ב הל' ב': ולמה לא בטל גט זה, שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל? שאין אומרין אנוס, אלא למי שנלחץ ונדרק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה.

לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישאל, רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו, ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

נב': אמר רב פפא, פעמים שחייבי חטאות ממשכנין אותן [דחיישין שיתרשל בהם], חייבי עולות אין ממשכנין אותן,

חייבי חטאות ממשכנין אותן [משכחת] בחטאת נזיר, דכיון דאמר מר, אם גילה על אחד משלשתן חטאת או עולה או שלמים יצא דג' קרננות כחוצין זו, ואמר' בספרי דני רב, ואמר ישמה המיר יין אחר מעשה יחיד, ואם נזרק עליו [בשבילן] אחד מן הדמים הותר הגזיר לשתות יין, וליטמא למתים, פשע בה ולא מייתי,

חייבי עולות אין ממשכנין אותן, בעולת יולדת דלא משמריא נקדשים, עד דממא לה,

מאי ניהו כלומר מאי טעמא אמרת דעולתה מעכבתה, משום דאקדמיה קרא עולה מקמי חטאת, דכתיב חטאת כש כן שנתו לעולה וגו',

והאמר רבא, למקראה הקדימה הכתוב שמה נקראת במקרא תמילה, ולא שמקרב תמילה, דפרק כל המדיר במסכת זמנים (דף 5) [אבל באמת אין עולה קריבה מקמי חטאת, וכיון שהקריב החטאת ונתכפר, יתשל להביא את העולה, וצריך למשכנו בשביל העולה]?

[לכך נראה להר"ר יחיאל דה"פ למקראה לשון מקרה, כלומר אם לא נודמן לה כי אם פרידה אחת והיא רוצה לעשות ממנה עולתה וכשזדמן לה אחרת תביא חטאת הרישות בידה, ולכך הקדימה הכתוב, אבל כשהן באות יחד לעולם חטאת קודמת לה, ואפי' כשהיא עשירה שהיא מביאה עולת בהמה וחטאת העוף החטאת קודמת לעולה. שטמ"ק שם בוכחים]

אלא בעולת מצורע, דתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יהודה בן ברוקה אומר, כשם שחטאתו ואשמו עיכבתו, כך עולתו עיכבתו:

אבני חן על מסכת ערכין

ושום ההקדש גוזר המוכר קרקע של הקדש ששים יום, ומכריזין בבקר ובערב:

נב: מאי שנא בבקר ובערב? אמר רב יהודה אמר רב, [ב"ד מכריזין] בשעת הוצאת פועלים [לשדות], ובשעת הכנסת פועלים,

בשעת הוצאת פועלים, דאיכא דניחא למיזבן [שאם יש אדם שרוצה לקנות. שם, פ"י כשישמע שב"ד מכריזין], אמר להו לפועלים, איזילו סיירו לה ניהלי [לכו וברקו את השדה בשבילי] ראו אם יפה היא, בשעת הכנסת פועלים, דנידכר בעל הבית באורחא [מאי] דאמר להו לפועלים בצפרא, [ניזיל] [ולזיל] [נישיילינהו] אם יפה היא,

תניא נמי הכי, שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש ששים יום, ומכריזין בבקר ובערב, בשעת הוצאת פועלים, ובשעת הכנסת פועלים,

אומר [המכריז] שדה פלוני בסימניה ובמצריה כך היא יפה כן וכן היא עושה תצא, וכך היא שומא כן וכן שמואל צ"ד [ואם המלוה רוצה לעכב בכך ששמו ב"ד, אין צריך להכריז אלא אוקימנא ליה ביד המלוה מיד. תוס'], כל הרוצה ליקח יבא ויקח, על מנת ליתן שפרע לאשה בכתובתה, לו ולבעל חוב בחובו,

למה לי למימר לאכריזי על מנת ליתן לאשה בכתובתה, ולבעל חוב בחובו?

דאיכא לוקם דניחא ליה בבעל חוב לפרוע לצעל מוז דמיקל בוזי שנוטל זוזים שצורים ומסרים, שאין דרך סומרים מקפידין כן, ואיכא דניחא ליה באשה, דשקלה על יד פורחא פורחא,

*****

דף כ"ב ע"א

תנו רבנן, שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש ששים יום, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר, שום היתומים ששים יום, ושום ההקדש תשעים יום, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה ששים יום,

אמר רב חסדא, אמר אבימי, הלכה, שום היתומים ששים יום,

יטיב רבי חייא בר אבין, וקאמר להא שמעתא דרב חסדא, אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבי חייא בר אבין, ששים קאמרת, או שלשים קאמרת, אמר ליה ששים, דיתומים או דהקדש,

אמר רב פפא, מתנייתא אהדדי לא קשיין הא דקמיני לעיל [בברייתא א'] עולמו ושלמיו של פלוני עלי, בין לדעת בין שלא לדעת ינא, והך בתרייתא [ב'] דקמיני בכולהו שלא לדעת לא ינא, לא קשיין אהדדי הא בשעת כפרה חלל בשעת כפרה הא בשעת הפרשה וחלל בהפרשה, לעולא כדלית ליה, ולשמואל כדלית ליה,

ואמוראי נמי לא קשיא, שמואל מוקי קמייתא בשעת כפרה, בתרייתא בשעת הפרשה, עולא מוקי איפכא, [אבל] אמוראי ודאי פליגי,

פשיטא? מהו דתימא מאי בשעת הפרשה דקאמר שמואל, אף בשעת הפרשה דבין בהפרשה בין בכפרה בעי דעת ואע"ג דהך דהויא הך קמייתא [בברייתא א'] תיובתיה דקמיני דעולה לא בעיא דעת, דהאי שנייא דשני הש"ס לעיל אמר לך שמואל כי תניא הדיא בשעת כפרה כו', לאו מילתא היא, קמ"ל רב פפא דקאמר לאמוראי נמי לא קשיין, שמואל מוקי קמייתא בשעת כפרה, מכלל דשמואל בכפרה לא בעי דעת, ושנייא דשני לעיל שנייא הוא:

[שגינו במשנתנו] וכן בגיטוי נשים כופין וכו': אמר רב ששת, האי מאן דמסר מודעא אניטא, מודעיה מודעא,

פשיטא? לא צריכא דעשאוה אחרי כן לתם הגט ואירצי והמודעא לא ציטל, מהו דתימא מסתמא בטולי במליה למודעא, קמ"ל רב ששת דלא, וממסתמינן יליף טעמא דא"כ ליתני כופין אותו עד שיתן, מאי עד שיאמר, עד דמבטל ליה למודעיה:

פרק ששי שום היתומים

מתני: שום היתומים [כשהב"ד מנגבין מקרקעות של יתומים קטנים פחותים מ"ג שנה. יבין] [ראה חו"מ סימן קט סעיף א], [וא"ת אמאי נקט יתומים אפי' כ"ע נמי אם באו ב"ד לירד בנכסיהן וכו' צריך שימת ב"ד ל' יום וכו'? וי"ל דמהו דתימא דליהו יתומים כהקדש ולבעי שימת ב"ד ס' יום קמ"ל דשוין לכל אדם. תוס'] צ"ד היורדים לנכסי יתומים למוכרן, להגבות לצעל מוז, שמיין את הקרקע, ומכריזין שלשים יום כל הרוצה ליקח יבא ויקח [ויסוף כל אחד על חבירו ליתן. רג],

[ואם עוברים ימי הכרזה ואין קונה מה עושים? אם אכן מתרחש כך זה סימן שלא שמו ב"ד מחיר נכון, ויחזור וישומו למחיר יותר זול].

אבני חן על מסכת ערכין

אי לא מרווחינן?

הא לא קשיא, בתובעת כתובתה בב"ד דכיון דשוב און לה מונוט, לא מפקדי יתומים מידי דהממנה, כדרך יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בב"ד אין לה מונוט,

אי הכי, איזדקקי לא מוידקקין לה לפרוע כמותה, הויל ומעשיו און מונוטיה על יתומים,

אלא כיון דאיזדקקין לה מעיקרא בתחילת תצעת כמותה, להפקידה מונוטיה מוידקקין לה לבסוף להגזמה כמותה,

ב"מ [לאחר שתיין לר' יוחנן מי נחא, נשאר] לרב אסי קשיא [דאמר שאין מוידקקין אלא כשריבית אוכלת בהן]?

לעולם בבעל חוב עובד כוכבים, שקיבל עליו לדון בדיני ישראל,

אי הכי רבית נמי לא לישקול? שקיבל עליו לזו, ולא קיבל עליו לזו,

ת"ש, אין נפרעין מנכסי יתומים, אלא מן הזיבורית, במאי עסקין, אילימא בבעל חוב עובד כוכבים, מי צאת [האם הוא מסכים להיפרע מזיבורית], אלא פשיטא בבעל חוב ישראל, אי אכיל ריביתא מי שבקין ליה, אלא דלא אכיל ריביתא, וקתני נזקקין,

בשלמא לרבי יוחנן, מוקי לה בכתובת אשה, אלא לרב אסי קשיא,

אמר לך רב אסי ולרבי יוחנן מי נחא, אי כתובה מאי איריא מיתמי, אפילו מיניה דידיה [מן הבעל עצמו כשהוא חי] נמי בזיבורית,

הא לא קשיא, ר"מ היא, דאמר כתובת אשה בבינונית מנייה ידיה כגון אס גרסה, וקמ"ל דמיתמי ומיתמי בזיבורית, ב"מ לרב אסי קשיא?

לעולם בבעל חוב עובד כוכבים, שקיבל עליו לדון בדיני ישראל,

א"ה רבית נמי לא נישקול? שקיבל לזו ולא קיבל עליו לזו,

אמר ליה דיתומים, כרבי מאיר או כרבי יהודה, אמר ליה כרבי מאיר, והא רבי מאיר שלשים קאמר?

אמר ליה, הכי אמר רב חסדא, (מאבימי) קולפי טאבי הכאות גדולות בלעי [מיניה מאבימי] [בעי"ז מנחות ז.] עלה דהא שמעתא על דלא שמעתא, שהיה מלמדיני שום היתומים לרבי מאיר ששים יום, והיינו מקשה לו הא אמר ר"מ שלשים, והוא אמר לי בא להכריז רצופים, שלשים יום, בין יתומין בין הקדש, ואם בא להכריז בשני ובחמישי שהם ימי הדין, הוי השום ששים יום,

ואע"ג דכי חשיב להו מר ליומי הכרזה [שיש בששים יום], לא הוו אלא תמניסר יומי וימי הכרזה שמונה עשר יום, לא ומשוב משני בשבת שמונה שבעות, הרי לך נ"ו [7*8] ימים, והא דהם י"ו שני חמישי, הוסיף עוד ארבעה ימים שני ושלישי ורביעי וחמישי בשבת הרי ס' יום משהתחיל ההכרזה, ויש בהן שמונה עשר ימי הכרזה, כיון דמשכא מילתא שמעי אינשי,

אמר רב יהודה אמר רב אסי, אין נזקקין לנכסי יתומים למוכרן אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן שהיו ממויצין לעובד כוכבים מעות ברבית, ורבי יוחנן אומר, או לשטר שיש בו רבית, או לכתובת אשה משום מזוני דכל זמן שאינה גוצה כמותה, מונית משלהם, והוי פסידא דידהו,

ורב אסי, מ"ט לא אמר לכתובת אשה? דהא תקינו ליה רבנן מעשה ידיה, ואידך [ר' יוחנן דאמר, שגם לכתובות אשה מוכרין נכסי יתומים] זימנין דלא ספקה,

תנן, שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש ששים יום, ומכריזין בבקר ובערב,

במאי עסקין, אילימא בבעל חוב עובד כוכבים דשקיל רבית ולהכי נזקקין מי צ"ת להמתין ימי הכחמיני דלא רבית [וא"כ שמו יפסידו בהארבת הזמן [ברבית של שלשים יום] יותר ממה שירויחו [בהכרזה]. תוס' עיי"ש],

אלא פשיטא בבעל חוב ישראל, אי דקאכיל ריביתא, מי שבקין ליה [האם אנו מניחין אותו ליקח ריבית], ואלא דלא קאכיל ריביתא, וקתני נזקקין [ואת אמרת שאין נזקקין אלא כשהריבית אוכלת בהן, ובמשנתנו רואין שיש "שום היתומים" אף בשאין ריבית],

בשלמא לרבי יוחנן מוקי לה בכתובת אשה, אלא לרב אסי [שאין נזקקין לנכסי יתומים אלא כשריבית אוכלת בהן] קשיא?

אמר לך רב אסי, ולרבי יוחנן מי נחא, מי שבקין מזוני דודאי קא מפסדא, ונקטינן הכרזה דלא ידעינן אי מרווחינן

אבני חן על מסכת ערכין

לבעל חוב מועת או כסף וזהו במשכון, בשעת מיתה, ולא הספיק ליעול את השטר מידו,

מאי בינייהו? איכא בינייהו, בשחייב מודה,

אי נמי שמתוה ב"ד לאציהן על שאינו פורע לה חובו ומת בשמתיה דהשתא ליכא למיחש לזררי, דלא היה פורעו אלא בצית דין, כדי שימירו נידויו,

שלחו מתם, דשמתוה ומית בשמתיה מיתוקמי כל הנך מתנייה דלעיל דאמרו נזקין, והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דהיכא דלא שמתוה, חייש לזררי,

דף כ"ב ע"ב

תנן, שום היתומים שלשים יום, ושום ההקדש ששים יום, ומכריון בבקר ובערב,

במאי עסקין [שום היתומים], אילימא בבעל חוב עובד כוכבים דלא צעי למינטר עד דגדלי מי צאית להמחין ימי הכחה, אלא פשימא בבעל חוב ישראל,

בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע, מוקי לה בשחייב מודה, אלא לרב פפא [דאמר משום פריעת בעל חוב מצוה, ויתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו] קשיא?

אמר לך רב פפא, אי בעית אימא כתובה משום חינא, ואי בעית אימא בבעל חוב עובד כוכבים, שקיבל עליו לדון בדיני ישראל,

אי קיבל עליו, לינטר להו עד דגדלי? שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו,

ת"ש, דמניא לעיל גצי הכחה על מנת ליתן לאשה כתובה, ולבעל חוב חובו, במאי עסקין, אילימא בב"ח עובד כוכבים, מי ציית לימי הכחה, אלא פשימא בבעל חוב ישראל,

בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע, מוקי לה בשחייב מודה, אלא לרב פפא בשלמא כתובה משום חינא, אלא בעל חוב קשיא?

לעולם בבעל חוב עובד כוכבים, וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, אי קיבל עליו לינטר להו עד דגדלי? שקיבל עליו לזו, ולא קיבל עליו לזו,

ת"ש [שנינו בבריייתא לעיל כא:], ע"מ ליתן לאשה כתובה, ולבעל חוב חובו, בשלמא בעל חוב, בין מר ובין מר כדשנין צבעל חוב עובד כוכבים, אלא כתובה, בשלמא לר' יוחנן [דגם לכתובת אשה נזקין] ניחא, אלא לרב אסי קשיא?

הכא במאי עסקין [דמוזדקקין להכריז על שום היתומים שלשים יום], בשחייב מודה בשעת מיתה הוזה אציהס [שחייב לבעל חוב זה],

השתא דאתית להכי, כולוהו נמי בשחייב מודה ובעל חוב ישראל,

מרימר אגבי כתובה לגרושה גרושה אין לה מזונות מנכסי דיתמי,

א"ל רבינא לאמימר, והאמר רב יהודה אמר רב אסי, אין נזקין לנכסי יתומין אלא א"כ היתה רבית אוכלת בהן, רבי יוחנן אומר, או לשמר שיש בו רבית, או לכתובת אשה משום מזוני,

ואפי' רבי יוחנן לא קאמר, אלא באלמנה דקמפסדא מזוני, אבל גרושה לא,

אמר ליה הא אנן הוה דרבי יוחנן דאמר כמותא אשה מגבין מיתמי משום חינא מתנינן לה כדי שימנלו האגשים חן צעיני הגשים, וינשאו להן, והלך אפילו גרושה נמי,

[ואע"ג דאמר יוהר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא, וגרע כח האשה מכח מלכה, איכא מילי דחיישי רבנן משום חינא, ואיכא מילי דלא חיישי, ור"ח פ' שימצאו חן הנשים בעיני האנשים, וימצאו קופצים, מתוך שיפה כחם בגביית הכתובה [צריך ביאור ?],

ובערוך פ' שישאו הבעלים חן בעיני נשותיהן וישמשום בלב שלם, כיון שיגבו כתובתן מושלם, ולא יפסדו כלום מכתובתן, הרא"ש ז"ל בתוספותיו. שטמ"ק]

אמר רב נחמן, מרישא לא הוה מוזדקקנא לנכסי יתמי, כיון דשמענא להא דרב הונא חברין משמיה דרב, יתמי דאכלי דלא דידהו, ליזלו בתר שיבקייהו [וב"ה ב"מ ע.]. ימותו כאציהס שהניח להם ממון זה מכאן ואילך מוזדקקנא,

מעיקרא מאי טעמא לא [לא היה מוזדקק]?

אמר רב פפא, פריעת בעל חוב מצוה [וב"ה כתובות פו.], ויתמי לא בני מיעבד מצוה נינהו דקטנים הן אלא ימתין עד שיגדילו,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר [לכן מתחלה לא היה רב נחמן מוזדקק לנכסי יתומים], אימר צרי אתפסיה [כע"ז ב"ב קעד. ובכתובות קב: צרי אתפסינהו, ושם קו. צרי אתפסה, וכן בגיטין נא. וכן ב"מ ז:]. אציהס נתן

אבני חן על מסכת ערכין

מחזקין:

*****

דף כ"ג ע"א

מהני: המקדיש נכסיו, והיתה עליו כתובת אשה, ר"א אומר כשיגרשנה ידור הנאה ידור שלא יחזירה לעולם, דשם משום ערמה מגרש לה, שמגרה כמותה מן ההקדש ויחזירה, רבי יהושע אומר אינו צריך,

כיוצא בדבר ארשב"ג, אף הערב לאשה בכתובתה, והיה בעלה מגרשה, ידינה הנאה, שמא יעשה קינויניא ערמה על נכסים של זה, ויחזיר את אשתו:

נב: במאי קמיפלג, רבי אליעזר סבר, אדם עושה קינויניא על ההקדש [ולכן מחזיקין אותו שידור הנאה מאשתו], ורבי יהושע סבר, אין אדם עושה קינויניא על ההקדש,

ואלא הא דאמר רב הונא, שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני ביד, נאמן, חזקה אין עושה קינויניא על הקדש, לימא כתנאי אמרה לשמעתיא ולא דברי הכל היא [ופלגי רב הונא על ר' אליעזר]?

לא, עד כאן לא פליגי אלא בבריא דהתם קאמר ר"א דאדם עושה קינויניא על ההקדש, משום דמאי דשקיל מהקדש ליהוי ידידי [יהיה שלו דהא חי הוא], אבל בשכיב מרע דלמיתה קאי, דברי הכל אין אדם עושה קינויניא על ההקדש, מ"ט אין אדם חוטא ולא לו להרוס בשביל אחר, לא יחטא,

איכא דאמרי, בבריא דכ"ע לא פליגי (דאין) [ד] אדם עושה קינויניא על הקדש, והכא בנדר שהודר ברכים קמיפלגי [ופליגי אם יכול לשאול על נדר זה], מר [ר' יהושע] סבר יש לו הפרה ומש"ה אינו צריך דהא לא מהני מידי, ומר ר"א סבר כיון דמדמינן ליה ברכים, שלא יחזירה, שוב אין לו הפרה הלכך מהני הנדר ומדרינן,

ואיבעית אימא, דכ"ע נדר שהודר ברכים יש לו הפרה, והכא בנדר שהודר על דעת רבים שאומרים לו מדור קמיפלגי [דלר"א אין לו הפרה, ול' יהושע יש לו הפרה],

ואלא הא דאמר אמימר, נדר שהודר ברכים יש לו הפרה, על דעת רבים אין לו הפרה, לימא כתנאי אמרה לשמעתיא [אליבא דר"א דאליבא דר' יהושע יש לו הפרה],

ותו, רבי יהושע אומר אינו צריך, אינו מועיל מיבעי ליה?

רבא אמר הא דאין נזקקין לנכסי יתומין, משום שובר [ואיכא ביניהו בין רב הונא בריה דרב יהושע דאמר משום צרי וכו'. תוס' עיי"ש] דשם שובר היה לאכזרם על השטר הזה שפרעו, ויתומים אין יודעין היכן הוא,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא, ומי חיישין לשובר, והתנן [כתובות פו:] הנפרעת [האשה שנפרעת כתובתה] שלא בפניו [שלא בפני בעלה] כגון ששלח לה צעל גט ממדינת הים לא תפרע אלא בשבועה [מת והניח נכסיו ליתומים, והיא נפרעת מן היתומים לא תפרע אלא בשבועה. לשון המשנה שם],

ואמר ר' אחא שר חבירה [כך כתיבו. רש"י כתובות פח. פ" בך היה נקרא] [שהיה ממונה על הר הבית. שם], מעשה בא לפני ר' יצחק נפחא לאנטוכיא [מקום בצפון לבנון], ואמר לא שנו דניס דין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו אלא כתובת אשה משום חינא, אבל בעל חוב לא [אלא] יממין עד שחזור,

ורבה אמר רב נחמן, אפילו בעל חוב נמי [ב"ד יורדין לנכסיו], ואי חיישת לשובר, התם נמי ניהוש?

א"ל התם כדאמרינן טעמא, שלא יהא כל אחד נוטל מעותיו של חבירו, והולך ויושב לו במדינת הים,

אמר רבא, הלכתא אין נזקקין לנכסי יתומין, ואם אמר אביהן תנו נזקקין,

אם אמר [אביהן] תנו שדה זו לפלוני בחייו, ומנה זו או מנה זו נזקקין ליתן לו, ואין מעמידין ואין צריך להעמיד אפוטרופוס ליתומים על כך, שדה סתם ומנה סתם, נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ליתומין לצורך להן חלק יפה, ולהגבות את זה מן היתומים,

אמרי נהרדעי בכולהו נזקקין, ומעמידין אפוטרופוס, לבר מנמצאת שדה שאינה שלו [שהעדים מעידים שלא היה שדה זו של אביהן] אבל נמצאת ביד היתומים שדה אחת שלא היתה של אביהן, אלא גזולה, נזקקין להוציא גזילה מידם, ואין צריך אפוטרופוס, דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן,

אמר רב אשי, הלכך אודקוקי לא מזדקקין, דהא אמר רבא הלכתא אין נזקקין, ואי מזדקקין מוקמינן אפוטרופוס,

דאמרי נהרדעי בכולהו אפי' שדה זו ומנה זו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס,

לבר מנמצאת שדה שאינה שלו דאין צריך אפוטרופוס, אלא מיד מוציאין אותה מידם, דאחזוקי סהדי המעידים על הגזילה בשקרי לא

אבני חן על מסכת ערכין

דור הנאה, ילך בצנעה ויגרשנה,

לסוף איגלאי מלתא דבתן הוה רב הונא, ואי הוה מגרשה לא מצי להאדורה,

אמר אביי, בתר עניא אולא עניותא,

[מאמר זה בעוד ג' מקומות,

ב"ק צב., מנא הא מילתא דאמרי אינשי: בתר עניא אולא עניותא,

ב"ב קעד: [המעשה במשה בן בצרי כמו כאן] אמר אביי, היינו דאמרי אינשי: בתר עניא אולא עניותא,

חולין קה., לברסם דחמרא שיכרא, דשיכרא מיא, דמיא לית ליה תקנתא, והיינו דאמרי אינשי: בתר עניא אולא עניותא],

ומי אמר אביי הכי, והאמר אביי איזהו רשע ערום, זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן [שמעון בן] גמליאל במס' כתובות (דף נה:), האומר בשעת מיתת נכסי לך ואחר כך לפלוני, ויד הראשון ומכר [ואכל כו'], רש"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר הראשון, וה"ג הו רשע ערום,

[איזהו רשע ערום המתעבר על ריב לא לו, ומצטל מחשבת הנותן שאמר נכסי לך ואחר כך לפלוני, וצדקו לא היה ראשון מוכר לאחרים להפסיד אחר כך, אבל למעשה הוא] ערום דמכל מקום מנללם הוא ומה שעשה עשוי, שהנותן לא מיתה בשעת הממנה כרש"ג דלמר אם קדם ראשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחר כך אלא מה ששייר ראשון, והרי לא שיר לו כלום. רש"ס צ"צ קע"ד ע"ב]

בריה שאני, וצורבא מרבנן שאני [דמצוה להשיאו עצה כדי שיהיו לו נכסים ויעסוק בתורה. רג. # ואולי רק אם הוא בנו וגם הוא צורבא מרבנן],

ותיפוק ליה, דערב דכתובה לא משתעבר [בדאמרינן לקמן]?

דף כ"ג ע"ב

קבלן הוה שהתפיסה רב הונא מטלטלי לכתובתה, והיא השלימתו לאצוי, והיינו קבלן שנושא ונותן ביד,

הניחא למאן דאמר, קבלן, אע"ג דלית ליה נכסים ללוה משתעבר, אלא למ"ד אית ליה משתעבר, לית ליה נכסי ללוה בשעת הלוואה לא משתעבר ערב באמירתו, דכיון דאין לו ממה ליפרע מן הלוה, לא גמר ומשעבד נפשיה, מאי איכא למימר,

איבעית אימא, רב הונא הוה ליה [שהיה לו להבעל נכסי בשעת שנתן הכתובה, ואישתעבר הקבלן, ואח"כ] ואישתדוף, ואיבעית אימא אבא לגביה בריה, שעבדה משעבד נפשיה,

דאיתמר לעיל קאי דלמאן הניחא למ"ד קבלן וכו' ערב דכתובה דכרי

אלא, הבא בשאלה דהקדש קמיפלגי ר"א סבר אין נשאלין על ההקדש למכס, ואפילו אומר לו למכס לא לדעת כן נדרתי, והקדש טעות הוא, אפ"ה אין חכם ממיר נדרו, הלכך זה המגרש את אשמו, [מתחרט] בהקדשו (מתחרט) ואינו מוצא חכם שימירנו, ולכן עושה קינוי'א זו, ורבי יהושע סבר נשאלין על הקדש, והכא אינו צריך לידור הנאה, דאי משום קינוי'א הוה עבד, הוה משליל על נדריה ולא צעי לגרשה,

והתניא גמיתא, דנשאלה פליגי המקדיש נכסיו, והיתה עליו כתובת אישה, ר"א אומר כשהוא מגרשה ידור הנאה, רבי יהושע אומר אינו צריך,

[גזיר ל: מתני': בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש, דף לא.] וב"ה אומרים אין הקדש,

כיצד אמר "שור שחור" שיצא מביתי ראשון בשמירת הרי הוא הקדש יהא הקדש ויצא לבן, בית שמאי אומרים הקדש [פ' אף אם יצא לבן ראשון הוא קדוש. ר.],

הרי זה הקדש [א] [פ' הלבן שיצא ראשון הוא קדוש, וזה לפי הל"א בריב"ן, אבל לפי "גליון לישנא אחריתא" בריב"ן השחור שיצא ראשון הוא קדוש].

וכן כשיעלה דינר של כסף, או חצית של שמן, כולן הקדש הואיל וינאזו בראשונה, ואף על גב שלא נתקיימו דבריו, שהוא סבור שינא שחור [ראשון], ויעלה דינר של זהב, וחצית של יין תחילה, ובית הלל אומרים אינו הקדש הואיל ולא נתקיימו דבריו אין הקדשו קדוש,

[גליון] לישנא אחריתא, ינא לבן בש"א אותו שחור שינא תחלה אחר הלזן הראשון הוה הקדש, וכן דינר וכן חצית של יין,

וא"ר אלעזר ברבי שמעון, הן הן דברי בית שמאי, הן הן דברי ב"ה מחלוקת ר"א ורבי יהושע, היינו גמי מחלוקת צ"ש וצ"ה, שב"ש אומרים הקדש טעות הקדש [ור"א כב"ש] ואין שאלה להקדש, הקדש טעות כגון שור לבן היוצא מביתי הקדש, ונמצא שחור, וב"ה אומרים הקדש טעות אינו הקדש [ור' יהושע כב"ה]:

[שנינו במשנתנו] וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו': משה בר עזרי, ערבא דכלתיה הוה, ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה, ודחיקא ליה מילתא,

אמר אביי, ליכא דנסבי עצה לרב הונא, דליגרש לדביתיה, ותיתבע כתובתה מאבוה, ולהדרה מיהדר,י

א"ל רבא, והאנן ידור הנאה תנן,

ואביי [ישיב על זה], אמו כל דמגרש בבי דינא מגרש שיאמרו לו

אבני חן על מסכת ערכין

הוא יותר מדמי השדה, נמי חיישין שיאמרו שכל הקדש יוצא בלי פדיון, לפיכך מוסיף וכו'. יבין], מוסיף עוד דינר בעל מוצ יוסיף עוד להלוותו דינר לזה [משום דלא שכיח שילוחו איש אחר שהרי כל נכסיו הקדש ואין לו עוד וכו'. תי"ט] ופודה את הנכסים האלו, על מנת ליתן לאשה כתובתה, ולבעל חוב את חובו:

נב"ז: למה לי למימר הפודה פודה תשקול אשה ובעל מוצ בלא פדיון, דהא לא חל הקדש עלייהו, ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו?

משום דר' אבהו צ"פ בתרא (לקמן לג), דא"ר אבהו, שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון,

מתניתין דלא כרבן שמעון בן גמליאל, דתניא רשב"ג אומר, אם היה חובו כנגד הקדשו פודה דבזכר מועט כדאמרן, השתא איכא למימר כי אחפיה מעיקרא, אדעתא למיגביה מהנך נכסי אחפיה ואם לאו דמוכו יומר מהקדשו אינו פודה לאו אדעתא דהכי אחפיה, אלא המוני מהמניה, הלכך לא גבי מהקדש, ל"א ואם לאו אינו פודה אלא בלא פדיון יקם והראשון שמעתי והוא עיקר,

ורבנן עד כמה סבירא להו דאדעתא דהכי נכסי אחפיה, אמר רב הונא בר יהודה, אמר רב ששת, עד פלגא אבל צ"ל מפלגא לא:

מתני': אע"פ שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותו גזר נכס לבתיהן ונטול בעל כרחן, נותנין [משאירין] לו מזון שלשים יום, וכסות שנים עשר חדש, מטה מוצעת, וסנדליו, ותפיליו מזון וכסות ומטה ותפילין, אכלהו משיירין לו מעות לקנותן אם אין לו, לו אבל לא לאשתו ולבניו,

אם היה אומן, נותן לו שני כלי אומנות מכל מין ומין שיש לו) אומנות שצריכה ד' ומשם כלים,

חרש נותנין לו שני מצעדין דלדור"ש [הובעל. יבין], ושני מגירות, מגירה שייג"א סבין מלא פגימות וחומך מהר כעין שיש לעושי מסריקות,

רבי אליעזר אומר, אם היה איפר נותן לו צמדו צמד צקר הן כלי אומנותו, חמר נותן לו חמורו,

היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט כגון ג' מעלדים, ומגירה אחת נותן שנים מן המרובה והשלישית לגזר, אין אומר למכור את המרובה וליקח מן המועט, אלא נותנין לו שני מינין מן המרובה, וכל שיש לו מן המועט כמה שיש לו, ולא זכינה ליה אחרימי, דכי היכי דעד השתא הוה סגי ליה בזהכי, השתא נמי תסגי ליה,

המקדיש נכסיו מפילין בכלל נכסיו, מעלין לו תפיליו ופודה אותן:

הכל לא משתעבד דמנזה קא עבד, לזוגס, ולא מידי ממסר לה, דהא לא יהיבא זוזי, קבלן דבעל חוב, דברי הכל משתעבד,

ערב דבעל חוב, וקבלן דכתובה פליגי, איכא למאן דאמר אית ליה נכסי ללוה משתעבד, לית ליה לא משתעבד, ואיכא למאן דאמר, אע"ג דלית ליה משתעבד,

והלכתא בכולהו, אע"ג דלית ליה נמי משתעבד, לבר מערב דכתובה, דאע"ג דאית ליה לא משתעבד, מ"ט מצוה קעביד, ולא מידי חסריה,

ההוא גברא דזבנינהו [שמכר] לנכסיה, וקא גרשה לדביתהו [ובא לטרופ מן הלוקחות], שלחה רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא [ואף שהוא דבר ידוע שכתובת אשה גובה מן הלוקחות? שמוא י"ל שמכר נכסיו וגירשה מיד, לכך היה חושש משום קינויאו וכו'. ע"פ תוס'], ערב תנן [לעיל ע"א בראש העמוד] דמיישין שמה יעשו קטניא עליו וידור הנאה, הקדש תנן, לוקח מהו מי חיישין לקטניא, שלאחר שטרופו זו קרקע מן הלוקח יחזירנה וידור הנאה?

אמר ליה [רב פפא, וכו'] תנא כי רובלא [לשון זה בעוד ג' מקומות בש"ס] ניהשיב וניזיל כסות זה שמונה מעותיו, כלומר תנא הני, והוא הדין ללוקח,

נהרדעי אמרי, דתנן תנן, דלא תנן לא תנן,

אמר רב משרשיא, מאי טעמא דנהרדעי, בשלמא הקדש משום ריוח דהקדש [אמרו שידור הנאה לטובת הקדש], ערב נמי מצוה הוא דעבד, ולא מידי חסריה [שלא החסיר כלום את האשה, ולכן צריך לתקן בשבילן],

אלא לוקח, מכדי מידע ידע דכל חד וחד איכא עליה כתובה [פ' צריך לחשוש שמוא יגרש את אשתו, או ימות], אמאי ניזיל וניזבון בתמיה, וכי היה לו לקנות, איהו הוא דאפסיד אנפשיה:

מתני': המקדיש נכסיו, והיתה עליו כתובת אשה שקדמו גירושין להקדש דליכא קינויאה, ובעל חוב, אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש, ולא ב"ח את חובו,

אלא הפודה פודה בעלים פודין אותן מן ההקדש בזול, דדינר או דבזכר מועט ע"מ ליתן לאשה בכתובתה, ולבעל חוב את חובו דודאי לא חיל עליהו הקדש, שהרי אינו שלו, והאי דבר מועט משום גזירה הוא כדמפרש בגמרא,

הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה [דנמצא כשיתן הפודה דמי השדה להבעל חוב, יצא ההקדש בלא כלום, קמ"ל בהך בבא, דאף כשהחוב

אבני חן על מסכת ערכין

נב"י: מאי טעמא? דאמר קרא

לקיחה,

דף כ"ד ע"א

ויקרא כו ואם מך הוא מערכך, החייהו מערכך "הוא" דרשין החייהו, דהכי משמע הוא יהיה קיים מערכך [כלומר תן לו חייתו מערכך. רג.]:

*****

אע"פ שאמרו [התגרים. שט], עבדים נמכרין בכסותן לשבח דכסות יפה שלהן משבחם, ומעלה דמיהן, כגון גזי נכסי יתומים שאם תלקח לו לעבד כסות בשלשים דינר, משובח מנה הוא משבח מנה על דמים שהוא שוה עכשיו,

וכן פרה, אם ממתינין אותה לאיטלים יום השוק, משובחת היא,

[שנינו במשנתנו] אבל לא לאשתו ובניו וכו': מ"ט? הוא מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך:

וכן מרגלית, אם מעלין אותה לכרך שדרך סוחרים לנא שם משובחת היא,

[שנינו במשנתנו] רבי אליעזר אומר אם היה איכר נותן לו צמדו [וכו.]: ורבנן [דלא איירו לא בצמד ולא בחמור. רג.]? הנהו לאו כלי אומנות נינהו, אלא נכסים נינהו:

[אין אומרים כן, אלא] אין להקדש אלא מקומו במרגלית ושעתו בעבד ופרה, שהמערך עצמו ומך הוא, ומידון בהשג יד, ולפי מה שיש לו נותן להקדש, והיה לו עבד הנשום עכשיו עשרים זוז, אין אומרים רואין כאילו לוקחין לו כסות בשלשים זוז והוא משבח מנה, ונמכר במאה ועשרים זוז, ונמלא דמי העבד משעים זוז, וכן ימן זה להקדש, אלא לפי שעמו שמיין אותו, וכן פרה וכן מרגלית ככפר, אין שמיין אותה אלא לפי מקומה:

[שנינו במשנתנו] היה לו מין אחד [וכו.]: פשיטא, כי היכי דסגי ליה עד השתא השתא נמי סגי ליה? מהו דתימא, עד האידנא דהוה ליה לאושולי מעבד יתירה לאשולי [להשאל לאחרים] הוה מושלי ליה מגירות, השתא דליכא דמשיל ליה, לא קמ"ל:

נב"י: ת"ר ויקרא כו כג ונתת את הערבה ביו"ם ההוא קדש לה', שלא ישהה [הגובר] מרגלית [שיעלו דמיה] לקלים לאדם קל ועני שהערך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהה לו גיזר לומר, העלה אותה לכרך, ולפי אותו הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן, שמיין, וזה משהה אותה, וימכרנה כמה שירצה, ולפי דמים ששמאזה יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן, לא היה לו יותר,

[שנינו במשנתנו] המקדיש את נכסיו מעלין לו תפילין: ההוא גברא, דובניהו [שמכר] לנכסיה, אתא [הקונה] לקמיה דרב יימר, אמר להו סליקו ליה תפילין חללו לו תפילין מראשו עד שיפדס דמים, מאי קמ"ל, מתני' היא, המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין? מהו דתימא התם הוא דסבר מצוה קא עבידנא דיהיננא לנדק הני, הילכך אכל נכסיה הוה דעמיה, אבל לענין זבוגי מצוה דגופיה לא זבין איניש, קמ"ל:

קדש לה', סתם ההקדישות לברק הבית [מקום שבא כולו לה' לבנות, ואין ממנו הנאה לא לכהנים ולא למוזבח. רג.]:

פרק שביעי אין מקדשין

מתני': אחד המקדיש נכסיו, ואחד המערך עצמו, אין לו [פי' אין ב"ד גובין] לא בכסות אשתו שאינו שלו, ולא בכסות בניו [אע"ג דעדיין לא לבשו. רג.], ולא בצבע שצבע לשמן לשם אשמו ובניו # [אולי קאי על כסות אשתו ובניו דמיירי בה, שאין ב"ד גובין מה שניתוסף ערך בגדיהם על שצבע הוא אותם. וראה תו"ט שכתב ולשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות ערכין ולא בגדים שצבען, וראה דבגדים צבועים קרויים צבע בלשון המשנה, ואולי ישנה משקל, ולא יהיה בשש נקודות, אך לא ידעתי. עכ"ל, וביבין כתב ולענ"ד זה דוחק דמלבד שחם מלת בנה, ג"כ קשה דהול"ל בגדי צבעונין וכו' עיי"ש],

ויקרא כו טז ואם מך הוא מערכך, החייהו מערכך "הוא" דרשין החייהו, דהכי משמע הוא יהיה קיים מערכך [כלומר תן לו חייתו מערכך. רג.]:

ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן [לשם אשתו ובניו, אין גובין אותן שאינם שלו] רבותא קמ"ל [דאע"ג] דעדיין לא נעלוס, הרי הן בזמן משעת

אבני חן על מסכת ערכין

ואף על פי שכשחשוב סלע ופונדיון למ"ט שנים, תמצא חמשים סלע ופונדיון, (כגון) [דהיינו?] מ"ט סלעים ומ"ט פונדיון, והסלע אינו אלא מ"ט פונדיון, הא פרכינן ליה צרכות, צפרק יש צכור לנחלה (דף נ), פונדיון זה מה טיבו? קולבון לפוטרוט,

וקאמרי רב ושמואל, דהמקדיש פחות משתי שנים לפני היוכל, אין כאן דין גירוע, ואם בא לגאולה, נותן נ' סלעים, דגבי גירוע כתיב (ויקרא כז) על פי השנים הנותרות ונגרע, ומיעוט שנים שמים,

ועל טוזה קמשמע לן ממני' וכיון דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים, יהא אדם חס על נכסיו # [הלא מדובר בהקדש, ומה ענין חס על נכסיו כאן? אבל ראה להלן כה. במשנה א"ר אלעזר בן עזריה מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו], ואל יקדיש פחות משתי שנים,

איתמר, המקדיש שדרו בשנת היוכל עצמה, רב אמר, קדושה ונותן חמשים, ושמואל אמר, אינה קדושה כל עיקר,

מתקיף לה רב יוסף, בשלמא לענין מכירה לענין מוכר שדה שנת היוכל עצמה, דפליג שמואל עליה דרב [דאמר שמואל שלא תמכר] לקמן צפרק המוכר (דף כט) משום ד איכא למימר קל וחומר, ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר,

אלא הכא [במקדיש שדרו], מי איכא למימר ק"ו הרי אותן הקדושות כבר, אין יוצאין מיד הקדש ציוכל צלל פדיון [ולמה אומר שמואל שאינו קדוש], והא תנן דהא תנן (לקמן דף כה) הגיע יוכל ולא נגאלה, כהנים נכנסין לתוכה, ונותנין דמיה להקדש צדק הצית, דברי רבי יהודה?

שמואל כר"ש סבירא ליה, דאמר נכנסין [לשדות] ולא נותנין הילכך איכא למימר ק"ו קדושה כבר יוצאה עכשיו, אינה קדושה אינו דין שלא תקדש,

דף כ"ד ע"ב

ורב [דאמר במקדיש שדרו בשנת היוכל קדושה] סבר אמר לך, לרבי שמעון לאו יציאה היא, סוף סוף לבעלים מי קהדרא, לכהנים הוא דנפקא, וכהנים משולחן גבוה קא זכו,

מאי טעמא דרב [דאמר במקדיש שדרו בשנת היוכל קדושה] [וא"ת אמאי הוצרך לפרש טעמא דרב, כיון דסתר ק"ו דשמואל, דהא שמואל עיקר טעמיה מבח ק"ו? וכו'. תוס' עיי"ש]? דאמר קרא ויקרא כז יז (ו)אם-מִשְׁנֵת

מתני': אין מקדישין שדה אחוזה [שדה שירשה מאבותיו ולמעלה עד ירושה בימי יהושע] לפני היוכל, פחות משתי שנים דכתיב במקדיש שדה אחוזה, על פי שנים הנותרות, ואין שנים פחות משנים [ואם פודה פחות משני שנים, אין לו דיני גרעון וצריך לשלם כל החמשים כסף לכל בית כור],

ולא גואלין אחר היוכל [לאו אחר היוכל סמוך ליוכל קאמר, אלא האי אחר אפילו אחר כ' או ל' שנה קא, וה"ק הבא לגאול באמצע היוכל וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים והיה עומד בנין שהוא אמצע שנה. רע"ב ע"פ רב] פחות משנה אחת [לא יאמר חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו אלא נותן סלע ופונדיון שלם. רע"ב] מפרש לה בגמרא, רב לטעמיה [כפירוש הרע"ב] ושמואל לטעמיה [שאין גואלין בשנת היוכל עצמה],

אין מחשבין חדשים להקדיש מפרש בגמרא, אבל הקדש [אם יש ריוח להקדיש] כלומר, ואם ריוח של הקדש הוא, שנחשוב אותה יציאת חצי שנה שיצאה, כי הא דמפרש לקמן דלקדשה בצלגא דארבעים ותמני, דאי חשבת להיא יציאה, הוה ליה פחות משתי שנים לפני היוכל, ולא מיפסקא בגירוע, אלא בחמשין, ואי לא חשבת אותן חדשים שיצאו, ה"ל שתי שנים לפני היוכל, ואיכא פסידא דהקדש, דלא שקיל אלא שני סלעים ושני פונדיון מחשב חדשים הכא ודאי מחשבין אותה ציציאה גמורה:

גמ': ורמינהו [מקשה על מה ששינוי במשנה שאין מקדישין לפני יוכל פחות משני שנים, והא כאן רואין שכן מקדישין], מקדישין בין לפני היוכל, בין לאחר היוכל דמשמע אפילו פחות מנ' שנים, ובשנת היוכל עצמה לא יקדיש, ואם הקדיש אינה קדושה?

רב ושמואל דאמרי תרווייהו [לשון זה יש 49 פעמים בש"ס], אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים המקדיש שדה אחוזה בשנה ראשונה של יוכל, וצא לגאולה, נותן צדית כור נ' סלעים, כדכתיב זרע חומר שעורים, ואם הקדישה עשר שנים או עשרים לאחר היוכל, מחשבין השנים הנותרות עד היוכל הבא, ונותן סלע ופונדיון לכל שנה, כדכתיב (ויקרא כז) ואם אחר היוכל יקדיש שדה, וחשב לו וגו' ונגרע מערכך, והיינו גירוע, שאינו נותן חמשים סלעים,

והמקדיש שתי שנים לפני היוכל, פודה אותה בשני סלעים ושני פונדיון, כדכתיב על פי השנים הנותרות, וכן עולה החשבון של גאולת שדה אחוזה, לכל שנה סלע ופונדיון,

שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה שלאחר היוכל, היה פודה חמשים שקל, כדכתיב אם משנת היוכל יקדיש שדה וגו', משנת ולא שנת יוכל בכלל, אלמא בשנה שלאחר היוכל קאי קרא, וקאמר יתן חמשים, לא לתשעה ומ' שנים הנצאים עד יוכל הבא, תשע וארבעים סלעים, נמצא סלע יותר על סלע לכל שנה, חלקיהו לפונדיון, דבסלק יש מ"ט פונדיון, הרי לכל שנה סלע ופונדיון, פחות פונדיון, הילכך המקדיש שדה לאחר היוכל שמים או שלש שנים, נותן לכל שנה עד היוכל סלע ופונדיון,

אבני חן על מסכת ערכין

היכל יקדיש שדהו פערקף יקום, ושנת היוכל בכלל,

ושמואל, מי כתיב ואם בשנת היוכל, משנת היוכל כתיב, משנת שאחר היוכל,

בשלמא לרב היינו דכתיב ויקרא בו ז' אם משנת היוכל חמשים סלעים ואם אחר היוכל גירוע, אלא לשמואל מאי אחר היוכל הא קרא קמא דבעי חמשים, נמי לאחר היוכל קאי?

[ובתרין] אחר אחר כגון שמים ושלש שנים אחר היוכל איכא גירוע, אבל אקדשה בשמא [בשנה ראשונה] דבתר יוכל, ליכא גירוע,

מיתיבי, מקדישין בין לפני היוכל, בין לאחר היוכל, ובשנת היוכל עצמה לא יקדיש, ואם הקדיש אינה קדושה [וקשיא לרב דאמר לעיל המקדיש שדהו בשנת היוכל עצמה, קדושה ונותן חמשים]?

אמר לך רב, [בשנת היוכל עצמה] אינה קדושה ליגאל בגירוע שהרי יש כאן יוכל שלם אבל קדוש ונותנין חמשים,

מכלל דהא דקמי' צהיאי מקדישין לפני היוכל [בין לפני היוכל, בין לאחר היוכל] דלפני היוכל קדושה, ליגאל בגירוע קאמר, והא רב ושמואל דאמרי תרויהו, אין מקדישין ליגאל בגירוע, פחות משתי שנים?

שמות יב טו שבעת ימים מצו' ת' תאכלו אף ביו'ם הראשו'ן תשפיתו שאר מקותיכם כי | כל-אכל המין ונכרתה הנפש ההוא משפאל מיו'ם הראשון עד-יו'ם השבעי, ויקרא בו ז' אם-משנת היכל יקדיש שדהו פערקף יקום:

אמר לך רב ודאי הא דקמי' מקדישין [לפני היוכל ולאחר היוכל], ודאי ליתן חמשים קאמר, ובשנת היוכל אינה קדושה כל עיקר, ולא תיקשי לדידי [ראמינא דבשנת היוכל עצמה קדושה ליתן חמשים], ד הא [ראינה קדושה בשנת היוכל] מני רבנן היא דפליגי עליה דרבי צפרק השג יד (לעיל דף יט), דאמרי ראשון ולא ראשון בכלל,

ואנא דאמרי כרבי, דאמר ראשון וראשון בכלל, שביעי ושביעי בכלל,

ולשמואל אפילו לרבי אינה קדושה, דכי אמר רבי מיום הראשון וראשון בכלל, התם הוא דכתיב ועד, דשיק ציה לשון מיום, אבל הכא דלא כתיב ועד, ה"ל למיכתב בשנת (הכא) מודה רבי דלא הוי בכלל,

הכא נמי (בשנת) [משנת] ושנת היוכל בכלל [ויאנא רב אמינא דגם בשנת היוכל עצמה יכול להקדיש],

אי כרבי דריש הכא, משנת ושנת בכלל, אלמא בשנת היוכל קאי קרא, וקאמר יתן ז' סלעים, פונדיון מאי עבדתיה כי מקדיש עשר או כ' שנה לפני היוכל, אמאי [יהיב סלע ופונדיון], ליחייב סלע לשנה, דכיון דכי מקדיש ופריך ליה בשמא דיוכל גופיה, לא יהיב אלף חמשין, אשמכח דלא מטא לכל שנה ושנה של יוכל אלף סלע, שהרי מכאן ועד יוכל הבא ז' שנה הוא, ושנה זו בכלל, הילכך כי פריך לה שמים או שלש לפני היוכל, סלע הוא דבעי למיכתב בכל שנה, ותו לא,

וכי תימא לית ליה [לית ליה לרבי שנותן סלע ופונדיון לשנה], ורתתנן הקדיש שתיים ושלש שנים לפני היוכל, רבי אומר אומר אני, נותן סלע ופונדיון?

רבי כרבי יהודה סבירא ליה, דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן [פ' ולעולם לא תמצא יוכל של חמשים שנה] שנת היוכל היא מיוכל שעבר, ומונין אותה שנה אחת ליוכל הבא, הילכך [יחד] עם שנה זו אינן עד שנת יוכל הבא אלף מ"ט, ושנת היוכל הבא אינה נמנית עמה, שהרי יוכל משמט בתחילתו, ומכי עייל שנת יוכל, אי פריך לה אחר נפקא לכהנים, כדכתיב והיה השדה בצאתו ציוב, אשמכח [דאחר] הפודה שדה אחוזה בשנת יוכל עצמה כשהוקדשה, אינה צידו אלף מ"ט שנים, וקא יהיב חמשים סלעים, דמטי סלע ופונדיון לכל שנה,

לשמואל דאמר, דהכא מודה רבי דמשנת ולא שנת בכלל, ואשמא דבתר יוכל קאי קרא, וקאמר דיהיב חמשין לימא רבי דאמר נותן סלע ופונדיון לשנה כרבנן סבירא ליה דפליגי עליה דר' יהודה, דאין שנת יוכל שעבר ממנין יוכל הבא, ולצד ההוא שחא יש כאן מ"ט שנים דאי' כרבי יהודה סבירא ליה דאמר אין ציוב אלף מ"ח לצד משנת יוכל שעברה, וקרא בשמא דבתר יוכל קאי אשמכח דיהיב חמשים סלע למ"ח שנים דמטי סלע ושתי פונדיונות מיבעי ליה?

על כרחך לשמואל, רבי כרבנן סבירא ליה,

תא שמע, ולא גואלין אחר היוכל פחות משנה, בשלמא לשמואל לא גואלין לאחר יוכל פחות משנה דקמ"ל ממני' דבשנת יוכל עצמה אם הקדישה אין צריך ליגאל דלא קדשה, אלא לרב מאי אחר יוכל שנה?

מי סברת אחר יוכל ממש, מאי אחר יוכל

דף כ"ה ע"א

באמצע יוכל כלומר האי אחר אפי' אחר עשרים או שלשים שנה קאי, ומאי פחות שנה דקאמר, הכי קאמר הבא לגאל באמצע יוכל, וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים, והיה עומד בניסן שהוא אמצע שנה, לא יאמר חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו, אלא נותן סלע ופונדיון שלם, והיינו דקאמר אין גואלין בפחות משנה, דכל כמות דלא מליא ליה שנה דכמה דלא נפקא לה כולה שחא לא מוגרע ליה כלל, ולא יהיב גאולת חצי שנה, אלא גאולת שנה שלימה,

אבני חן על מסכת ערכין

אדם, אלא שבעלים נותנין חומש דמאיז ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו וגו', וכל אדם אין נותנין חומש:

נב: תנא, כור זרע שיכולין לזרוע בו כור, ולא כור תבואה קרקע שקולין הימנו כור תבואה, דהוי כליז מכור זרע טובא, דבההוא לא צעי [למיתב] חמשים, אלא לפי חשבון הזרע, או שליש כור או רביע כור, מפולת יד שזורעין ביד ולא מפולת שוורים שהיו רגילין לתת שקין מלאין זרע על השוורים, ומנוקצין השקין ממחמיהן נקצין רחצים, ומוליכין אותן ע"פ [המחרישה] [המחרישה ?], והזרע נופל, וגדולה קרקע המקבלת כור זרע במפולת יד שאינו עבה, מקרקע המקבלת כור זרע במפולת (זרע) שוורים שהיא עבה,

תני לוי, לא מעבה אין משערין צורע מעובה שהוא הפסידו של פודה, מעובה- שנותנין זה זרע מרובה, ולא מידק שנותנין זרע מועט ובלע"ז קליי"ר, שהוא הפסד להקדש דהוי בית כור גדול [פי' שכיון שחושב בורע מועט נמצא בית כור הוא גדול יותר] אלא בינוני צוריעה ציונות:

[שנינו במשנתנו] היו שם נקעים עמוקים [וכו' אין נמדדין עמה] כו': ולקדשו באנפי נפשיהו הנקעים צאנפי נפשיהו, וליפרקו נמי לפי חשבון חמשים לבית כור, ומה הגאה יש צמה שאין נמדדים עמה, הא אינה נמי הכי מיפרקי,

וכי תימא כיון דלא הוו בית כור, לא הוו קדשי, והתניא, שדה מה ת"ל ה"ל למיכתז ואם מאחזתו יקדיש איש וגו', לפי שנאמר ויקרא בו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, אין לי אלא שהקדיש כענין הזה בית כור שלם,

מנין לרבות לתך חצי כור, וחצי לתך, סאה, ותרקב חצי סאה, מנין וקצ דהיינו שלם קצין שהן חצי סאה, וחצי תרקב? ת"ל שדה מ"מ?

אמר מר עוקבא בר חמא, הכא בנקעים מלאים מים, דלא בני זריעה נינהו [ואינם נפדין בני' שקלים לבית כור, אלא לפי שווים], דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים, ש"מ,

אי הכי פחות מכאן [פחות מעשרה טפחים עמוק או גבוה] נמי? הנהו נקעים פחותין מי' נגאני דארעא ספלים של קרקע מיקרו שהמים מתכנסין שם, ועל שם הקרקע הם נקראים, ואין חשודין צפני עגמן, וסלעים הנמוכין מעשרה שידירי דארעא מיקרו כמו שדרה של צהמה שגבוהה:

[שנינו במשנתנו] הקדישה שתים ושלש וכו': ת"ר, ויקרא בו וגרע מערבך, אף מן ההקדש דכי היכי דמיגרעא צאותן שנים שעמדה בידו שלא הקדישה, ה"ג מיגרעא מחמת אותן שנים שעמדה ביד הקדש, משעת הקדש עד שעת פדיון, שאם אכלה הקדש שנה או שתים, אי נמי לא אכלה שלא זרע זה גוצר כלום, ולא השכירה לשום אדם אלא שהיתה לפניו ביד הקדש, נותן מנכה סלע ופונדיון לשנה לכל שנה מיוזל

מאי קמ"ל, דאין מחשבין חדשים עם ההקדש [כדלמרון שאם צא לגולה חמש שנים וחצי לפני היוזל, אין מחשבין אותן ששה חדשים שיצאו משנה לשנה שנים, אלא נותן ששה סלעים וששה פונדיון] הא בהדיא קתני אין מחשבין חדשים עם ההקדש?

מה טעם קאמר, מה טעם לא גואלין לאחר יובל פחות משנה, משום דאין מחשבין חדשים עם ההקדש:

*****

[שנינו במשנתנו] אין מחשבין חדשים וכו': ת"ר, מנין שאין מחשבין חדשים עם ההקדש [פי' שאם לא עבר כל השנה, אינו יכול ליגרע את החדשים שיצאו, מן החשבון]? ת"ל ויקרא בו יח ואם-אחר היכל יקדיש שדהו וחסב-לו תפתן את-הפסך על-פי השנים הנו תרת עד שנת היכל, וגרע מן-הפך, כל מה שותם משוץ שנים, שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים,

מניין [פי' שלפי מה שאמרנו שאין שנה נחשבת אלא א"כ יצא כל השנה, א"כ נאמר גם בשנה שניה שלפני יובל שאינה נחשב שנה אלא א"כ יצא כולה], שאם אתה [הכהן] רוצה [להחמיר על המקדיש שלא תהיה נגאלת בגירוע, ע"י] לעשות חדשים לשנה למשז אותן חדשים שיצאו, כאילו הן שנה והוי רומא דידה [של הכהן] עושה, [ו]היכי דמי [שיצא ריוח להקדש אם חושבין החדשים שיצאו], כגון דאקדישה [לאו דוקא נקט דאקדישה דלא בהקדש תליא מילתא כי אם בגאולה. תוס'] בפלגא דארבעין ותמני דלי חשבת למדשים שיצאו צילאה גמורה, הוי להו פחות משמי שנים, ואינה נגאלת בגירוע, ת"ל וחסב-לו תפתן, מ"מ,

[והרמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ד ה"ח כנראה מפרש הגמ' לקולא, שהכהן יכול לחשוב כאילו עדיין יש שני שנים הגם שיצאו כבר כמה חדשים משנה השניה שלפני יובל עיי"ש, והראב"ד שם חולק עליו]:

מתני': המקדיש שדהו בשעת היובל צומן שהיוזל נוהג, אכל צומן שאין היוזל נוהג, פודה אותה בשווה כשאר הקדשות, נותן בזרע חומר שעורים, חמשים שקל כסף,

היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים, אינן נמדדין עמה והן נפדין בשווין, והשאר לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור, פחות מכאן נמדדין עמה,

הקדישה שתים ושלש שנים לפני היובל, נותן סלע ופונדיון לשנה, ואם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה [כל שנה אשלם סלע ופונדיון], אין שומעין לו, אלא נותן את כולו כאחד,

אחד בעלים ואחד כל האדם פודה בית חומר, בחמשים שקל, צין שהיא שוה אלף שקלים, צין שאינה שוה אלא ה' שקלים, מה בין בעלים לכל

אבני חן על מסכת ערכין

שעבר, עד שעת פדיון:

מה אני מקיים אחר, ולא לבן,

ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח?

מרבח אני הבן, שכן קם תחת אביו ליעידה שאם קנה אביו אמה העבירה, ורואה זה ליעדה לו, מיעדה ואין צריך לקדשה בכסף אחר, אלא באותו כסף שנתן זה אביו כשקנאה, היא מקודשת לו כדמפרש בפ"ק דקדושין (דף יט),

ולעבד עברי דעובד את הבן, אם מת אדוניו בתוך ו' שנים, ואינו עובד את האם, אם מת אדוניו בלא בן, ואחיו יורשו, אין זה עובדו, כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף יז),

ה"נ מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה, דכי היכי דאינה יוראה מיד אביו להתחלק לכהנים, אם גאלו בנו, לא תנא לכהנים ציובל,

אדרבה מרבח אני את האח, שכן קם תחת אחיו לייבום? כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, הא יש בן אין יבום,

ותיפוק ליה דהכא תרתי והכא חדא ול"ל למרוצי כלום יש יבום כו'?

משום דעבד עברי דהא דבן קם תחת אביו לעבד עברי, לא נפקא לן מקרא, אלא מהאי פירכא נמי הוא דנפקא ליה, כלום יש יבום אלא במקום שאין בן דאמרין דקדושין (דף יז), מה ראית לרבות את הבן לעבד עברי, ולהוציא את האם, מרבה אני את הבן, שכן קם תחת אביו ליעידה, אדרבה מרבה אני את האם שכן קם תחת אחיו ליבום, ומשני כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, ואי לאו האי פירכא דכלום יש יבום כו', לא נפקא ליה בעבד עברי, והוא ליה הכא חדא והכא חדא,

בעי רבה בר אבוח, בת מהו שתעמיד שדה לאביה אם גאלה בתו לשדה אחוזה מיד גוזר, מהו שינא לאביה ציובל ולא לכהנים, כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי פטרי, מוקמה [מעמידה את השדה לאביה], או דילמא, כיון דלענין נחלה, בת במקום בן כי אחר דמיא, לא מוקמה,

ת"ש, דתנא דבי ר' ישמעאל, כל שהוא אחר במקום בן דהיכא דיש בן, חשבו זה כאחר, אינו מעמיד, והא [בת] נמי במקום בן, כי אחר דמיא,

בעי ר' זירא, אשה שהקדישה שדה מלוג מו מעמיד לה שדה, מי יפדנה מיד הקדש, שלא תנא לכהנים ציובל, אם היא אינה יכולה לפדותה, בעל מוקים לה שכן יורשה דהוא ירית לה, אפי' יש לה בן בעלה יורשה, ולא בן כדמכזיב יורש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו (ב"ב דף קיא),

א"ד בן מוקים לה, שכן נוטל בראוי כבמוחזק דהא היכא דאין בעל, ובנה יורשה, נוטל בנכסים הראוים ליפול לאחר מיתה, כדמוחזק לה לפי

[שנינו במשנתנו] ואם אמר הריני נותן כו': ת"ר, מנין שאם אמרו בעלים, הרינו נותנין דבר שנה בשנה, שאין שומעין להם, ת"ל ויקרא לו וחשב לו הכהן את הכסף, עד שיהא כסף כולו כאחד,

[ראה א"ס # 33 למה מביא הגמ' קטע זה כאן] אחד בעלים ואחד כל אדם, מה בין בעלים לכל אדם, שהבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש:

ויקרא כו טז ואם | משדה חתמו | יקדיש איש לה' והיה ערקה לפי זרעו | זרע חמר שערים פסמים שקל קסף: י | אם-משנת היכל יקדיש שדהו בערקה יקום: י | ואם-אחר היכל יקדיש שדהו ומשגלו | הפהן את-הקסף על-פי השנים הנו | תלת עד שנת היכל, ונגרע מערקה: יט | ואם-גאל יגאל את-השדה המקדיש אותו | וקסף פסמים קסף-ערקה עליו וקם לו: כ | ואם-ל | א | יגאל את-השדה ואם-מכר את-השדה לאיש אחר ל | אי-יגאל עו' ד: כא | והיה השדה צלחמו | ציביל קדש לה' פשדה הסרס לפהן פהיה חתמו: |

מתני': הקדישה וגאלה, אינה יוצאה מידו ביובל להיות מתחלקת לכהנים, כי היכי דהוה אי פריק לה איניש אחרניה, דהוה נפקא ציובל ומתחלקת לכהנים, כדמכזיב (ויקרא כו) והיה השדה צלחמו ציובל וגו',

גאלה בנו, יוצאה לאביו ביובל,

גאלה אחר, או אחר מחקרובים, וגאלה [הבעלים] מידו, יוצאה לכהנים ביובל,

גאלה אחד מן הכהנים, והרי היא תחת ידו [כשהגיע יובל], לא יאמר הואיל והיא יוצאה לכהנים ביובל, והרי היא תחת ידו, הרי היא שלי, אלא יוצאה מתחת ידו, ומתחלקת לכל אחיו הכהנים:

דף כ"ה ע"ב

גמ': ת"ר, ויקרא כו כ | ואם-ל | א | יגאל את-השדה ואם-מכר את-השדה לאיש אחר ל | אי-יגאל עו' ד בעלים, ויקרא כו | ואם-מכר את-השדה גיזבר, ויקרא כו | לאיש אחר | והיה השדה צלחמו | ציביל [קדש לה' פשדה החרס לפהן תתיה חתמו] | לכהנים | לאחר ולא לבן | שאם גאלה בנו אינה יוראה לכהנים אלא לאביו,

אתה אומר לאחר ולא לבן, או אינו אלא לאחר ולא לאח, כשהוא אומר איש, הרי אח אמור שיהא כאחר ותנא לכהנים, הא

אבני חן על מסכת ערכין

מימה, אבל בעל היורש את אשתו אינו נוטל בראוי כבמוחזק, כדאמרין בפרק יט נוחלין (כ"ג דף קיג) 6. תיקון,

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, הקדישה פחות משתי שנים לפני היוכל וזא אחר וגאלה, ולא בגירוע אלא חמשים שלמין מהו שתצא לכהנים ציזל כשאר שדה אחזה?

א"ל מאי דעתך דמיציע למימר דלא נפקא ויקרא כו ונגרע מערכך והיה השדה בצאתו ביוכל, דבת גירעון אין דלאו בת גירעון לא,

אדרבה, אם לא יגאל השדה והיה השדה בצאתו ביוכל, והאי נמי בת גאולה היא:

[שנינו במשנתנו] גאלה אחד מן הכהנים כו': תנו רבנן, ויקרא כו כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בִּיכָל קֹדֶשׁ לַיהוָה בְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לְכֹהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ, מִזֶּה ת"ל, מִנֵּין לְשָׂדֶה שִׁירָצָא לְכַהֲנִים שְׂרָאוֹ לַחֵם לְכַהֲנִים בִּיּוֹכֵל שֶׁהַקִּדְשָׁה צִעִים וְלֹא גָאֵלָה וְגֵאֵלָה אֶחָד מִן הַכַּהֲנִים מִדִּ גֹזֵר, מִנֵּין שֶׁלֹא יֵאמָר, הוּאִיל וְיוֹצֵאָה לְכֹהֵן, הָרִי תַחַת יָדִי, וְתֵהָא שְׁלִי,

ודין הוא, בשל אחרים אני זוכה אם גאלה ישראל היתה יוצאה מידו, ואני זוכה זה עם שאר אחי, בשל עצמי לא כ"ש, ת"ל לכהן מהיה אחוזתו ואיכא למידרש הכי אחוזתו של כהן שירש מאביו מהא שלו אבל זו אינה שלו אחוזתו שלו ואין זה שלו, הא כיצד, יוצא מתחת ידו, ומתחלקת לאחיו הכהנים:

מהני': [המקדיש שדה] הגיע יוכל ולא נגאלה, הכהנים כהנים של משמר היוכל נכנסין לתוכה והיא חלוטה צידם ונותנין את דמיה, דברי ר' יהודה,

ר"ש אומר, נכנסין ולא נותנין,

ר"א אומר, לא נכנסין ולא נותנין, אלא "נקראת" [היכן נקראת ? וכן מה שכתב בשו"ע "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני היום שנעשה בו", הבין קורין אותו כן ? משמור חלו] שדה רטושין עושה, עד היוכל השני עד שיגאלנה אחר, וכשיגיע ציזל תצא מידו לכהנים,

הגיע היוכל השני, ולא נגאלה נקראת רטושי רטושין, עד היוכל השלישי, לעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה, עד שיגאלנה אחר:

גמ': מ"ט דרבי יהודה? גמר קודש קודש ממקדיש בית

במקדיש בית כמיז, כי יקדיש את ביתו קדש, ובשדה אחזה כמיז (ויקרא כו) צללמו ציזל קודש וגו', מזה להלן בדמים מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש צלל דמים, כדכתיב החם והעריכו הכהן וגו', ובית לא נפקא לכהנים לעולם, אלא שדה אחזה לחודה, דגזירת מלך היא אף כאן בדמים אף שדה אחזה לא תצא מיד הקדש צלל דמים, הילכך כי פריך לה אחר הרי דמיה לצדק הצית הקדש, וכי מצי ציזל נפקא צחנם לכהנים, ואי לא נגאלה יהבי כהנים דמי חמשים שקל ושקלי לה,

ור"ש, גמר קודש קודש מכבשי עצרת, מזה להלן בחנם אף כאן בחנם,

ורבי [יהודה] נמי גיליף מכבשי עצרת כמיז (ויקרא כג) קודש יהיו לה? נכהן? דנין קדשי בדק הבית

דף כ"ו ע"א

מקדשי בדק הבית, ואין דנין קדשי בדק הבית, מקדשי מזבח,

ורבי שמעון נמי גיליף ממקדיש בית? דנין דבר שמתנה לכהנים מדבר שמתנה לכהנים, ואין דנין דבר שמתנה לכהנים, מדבר שאינו מתנה לכהנים ככשי עזרת וסדה אחזה מכ"ד מתנות כהונה יניחו (צמדבר יח), אבל בית לא הויא לעולם לכהנים, ואפי' גאלה אחר מיד הקדש:

*****

[שנינו במשנתנו] רבי אליעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין [אלא נקראת שדה רטושין עושה, עד היוכל השני עד שיגאלנה אחר, וכשיגיע ציזל מידו לכהנים, הגיע היוכל השני, ולא נגאלה נקראת רטושי רטושין, עד היוכל השלישי, לעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה, עד שיגאלנה אחר] [וכו']:

אמר רבה, מ"ט דר"א [שאינה יוצאה לכהנים ביוכל, אלא אם נגאלה מקודם], אמר קרא ויקרא כו ב ואם־לֹא יִגָּאֵל אֶת־הַשָּׂדֶה ואם־מִכָּר אֶת־הַשָּׂדֶה לאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד, [ודורש את חלק פסוק כ] ואם־מִכָּר אֶת־הַשָּׂדֶה [עם פסוק כא] וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בִּיכָל קֹדֶשׁ לַיהוָה בְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לְכֹהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ, ורבי אליעזר מפרש ליה ודריש ליה הכי, ואם לא יגאל [הבעלים עד היוכל] לא יגאל [הבעלים] עוד, ואם מכר גזר את השדה [רק אז], והיה השדה צללמו ציזל לכהנים, הא שמע מינה, דאם לא מכר גזר את השדה, לא נפיק לכהנים,

אמר אביי, סכינא חריפא מופקא קראי [בב"ב קיא: אמר רבא, סכינא חריפא מופקא קראי, אלא אמר רבא, ובמנחות ער. א"ל רבא, סכינא חריפא מופקא קראי, אלא אמר רבא] הא לא כמיזי הכי, אלא הכי כמיזי, לא יגאל עוד, והיה השדה צללמו לכהנים, דמשמע דמשהגיע ציזל לא תגאל עוד, ומיפוק לכהנים, אפי' לא מכרה גזר, [ודוחק לומר שמכאן לומר ר"א את שיטתו],

אבני חן על מסכת ערכין

והתניא צניחומא, דדרשי הכי [והראיה בסוף הענין], צמקדיש שדה מקנה כמיז (וגאלה לזה. יעז"ץ, וראה שטמ"ק) ויקרא כו כד בְּשֵׁנִת הָיוּ יָבוֹב הַשָּׂדֶה לְאִשָּׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ לְאִשְׁרֵי־לֹ' אֲחֻזַּת הָאָרֶץ [פ'] שאם אדם מוכר שדהו גם אם הקונה מקדיש אותה, אינה קדושה אלא עד היובל, שהרי ביובל חוזרת השדה לבעליה, יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו [שאם לוקח ראשון הקדישה ומכרה גזבר ללוקח שני], תלמוד לומר לְאִשְׁרֵי־לֹ' אֲחֻזַּת הָאָרֶץ דהיינו בעלים ראשונים שמכרה לאותו שהקדישה,

[וממשך הברייתא] יאמר לְאִשְׁרֵי־לֹ' אֲחֻזַּת הָאָרֶץ, מה תלמוד לומר לְאִשָּׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ ,

אופן ג'	שדה אחוזה שהקדישה בעליה [א]	וגאלה אחר ויצתה לכהנים ביובל	ומכרה כהן ללוקח [ב]	והקדישה לוקח [ב]	וגאלה אחר, לוקח [ג] אינה חוזרת ביובל [א]

↓ ↓
* אופן זה לומר מן הפסוק בשדה מקנה דהא כאן מכר הכהן את שדהו, והלוקח הקדישו,

[אלא בא ללמד על] שדה שיצאת לכהנים [שהקדישה בעליה, ולא גאלה, ויצאה לכהנים ביובל], ומכרה כהן [ללוקח ראשון], והקדישה לוקח, וגאלה אחר [לוקח שני], יכול תחזור לבעלים הראשונים [בעלים א] לאותו שהקדישה הקדש ראשון [ולא גאלה ויצאה לכהנים ביובל], שהרי לו אחוזת הארץ, ת"ל לְאִשָּׁר קָנְהוּ מֵאֲתוֹ , והרי לא נקנים מאתו [מבעלים], אלא ע"י הקדש יתם מידו, אלא לכהן [שקבל חלקו ביובל] חוזרת, שממנו קנאה לוקח זה [א] שהקדישה,

והיינו נמי דלעיל, דמאת שהקדישה ראשון, שהימה לו אחוזה, וגאלה אחר ויתם לכהנים, מו לא הדרא ליה, אי לא פריק ליה [ואז נעשית לו שדה מקנה],

אופן א'	שדה אחוזה שהקדישה בעליה [א]	וגאלה אחר ויצתה לכהנים ביובל	וכהן ביובל שני	והקדישה לוקח [ב]	ואתו בעלים [א] למפרק

↓ ↓
ואיצטריך למיכתב ל' אֲחֻזַּת דאוקימנא לעיל נמי דהכי, דהקדישה [בעלים] וגאלה אחר ויתם לכהנים, והקדישה כהן [ביובל שני], מו לא מצי פריק לה [בעלים א] ראשון להיות לפניו כשדה אחוזה, הואיל דימא מהקדש ראשון לכהנים,

אופן ג'	שדה אחוזה שהקדישה בעליה [א]	וגאלה אחר ויצתה לכהנים ביובל	ומכרה כהן ללוקח [ב]	והקדישה לוקח [ב]	וגאלה אחר, לוקח [ג] אינה חוזרת ביובל [א]

↓ ↓
ואיצטריכא למיכתב לְאִשָּׁר קָנְהוּ לאשמועינן כדאמרינן, דהיכא דהקדיש שדה אחוזה, ולא גאלה, וגאלה אחר [אבל אם לא גאלה אחר פליגי תנאי במשנה], ויתם לכהנים, ומכרה כהן ציובל שני, והקדישה לוקח, וגאלה אחר, דלא הדרא ציובל למרה קמא שהקדישה תחילה,

אלא אמר אב"י, טעמא דרבי אליעזר כדתניא [בברייתא, ובסוף הענין בא הלימוד], ל' אֲחֻזַּת [אם לא גאלה ביובל], יכול לא תהא נגאלת לבעלים [אחר היובל] אפי' שתהא לפניו כשדה מקנה כשאר אש אחר הגאלה מיד הקדש, שיזלזל מידו לכהנים ציובל [שלא יהיה נגאל לבעלים כלל],

ת"ל "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת להיות שדה אחוזה, שלא תלזז מידו ציובל, אינה נגאלת לו, אבל נגאלת, שתהא לפניו כשדה מקנה [עד כאן הברייתא],

אימת [מיירי הברייתא שגאלה הבעלים כשדה מקנה], אילימא ביובל ראשון, אמאי אינה נגאלת [לחיות שלו בכתחלה], שדה אחוזה נמי הויא, אלא פשיטא ביובל שני,

ולמאן, אילימא לרבי יהודה ור"ש, לכהנים נפקא לרבי יהודה דממס, ולר"ש דמס, וסוף סוף בעליה לא יגאלנה שוב לגמרי, אלא לאו [ברייתא] ר' אליעזר היא, דאמר שני נמי בת גאלה היא, אי לא איפרקא ציובל ראשון, ושמוע מינה טעמא דר' אליעזר מהכא מדאיצטריך האי "עוד", לאשמועינן דנגאלת היא לו, להיות לפניו כשדה מקנה, ולא מיתוסס האי קרא אלא ציובל שני, ש"מ ציובל שני עומדת היא ליגאל,

ותסברא, רבי יהודה ור"ש, האי "עוד" מאי דרשי ביה?

אופן א'	שדה אחוזה שהקדישה בעליה [א]	וגאלה אחר ויצתה לכהנים ביובל	וכהן ביובל שני	והקדישה לוקח [ב]	ואתו בעלים [א] למפרק

↓ ↓
* אופן זה לומר מן הפסוק דכתיב בשדה אחוזה, ולמידין שאין הבעלים יכולים לגאלם מדין שדה אחוזה,

אלא הכא [ברייתא זו] במאי עסקינן, בשדה שיצאה לכהנים שהקדיש אדם שדה אחוזה, וגאלה אחר [פ'] שמכרה גזבר לאחר, אבל אם לא גאלה אחר פליגי בה תנאי דל' יהודה נותן דמיה, ולר"א אינו יוצא לכהנים עד שיפרדו אחר, ויתלמה מידו לכהנים, והקדישה כהן ציובל שני, ואתו בעלים למיפרקה מיד גזבר [ולחלן קורא לזה "דיהיב דמו"], ס"ד אמינא לא תיפרוק כלל [ואף שאינה נעשית שדה אחוזה ס"ד שגם אינה נגאלת] שתהא לפניו כשדה מקנה הואיל ולא גאלה דהקדש ראשון, כשהקדישה הוא, [ומכרה גזבר],

ת"ל "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת, שתהא לפניו כשדה מקנה וכשיגיע יובל תלזז מידו, ותמחלק לכהנים,

אופן ב'	שדה אחוזה שמכרה [א] בעליה	והלוקח הקדישה	ומכרה גזבר ללוקח [ב]	חוזרת לבעלים הראשונים

↓ ↓

אבני חן על מסכת ערכין

אימת, אילימא ביובל ראשון, אמאי אינה נגאלת, אחוזה נמי הוא, אלא פשיטא ביובל שני, ולמאן, אי לרבי יהודה ורבי שמעון, לכהנים נפקא וציונל שני לאו צמ גאולה היא כלל, אלא לאו לרבי אליעזר, ושמע מינה בעלים ביובל שני כאחר דמו,

ותסברא, רבי יהודה ורבי שמעון האי עוד מאי דרשי ביה,

אופן א'	שדה אחוזה שהקדישה בעליה [א]	וגאלה אחר	ויצתה ביובל לכהנים	והקדישה כהן ביובל שני	ואתו בעלים [א] למפרקה

אלא הכא במאי עסקינן, בשדה שיצאה לכהנים והקדישה כהן, ואתו בעלים למיפרקה, ס"ד אמינא לא תיפרוק, שתהא כשדה מקנה, ת"ל עוד, לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת, שתהא לפניו כשדה מקנה,

אופן ב'*	שדה אחוזה שמכרה בעליה [א]	והלוקח הקדישה	ומכרה גובר ללוקח [ב]	וחזרת לבעלים הראשונים

והתניא [בניחותא], ויקרא כז ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, יכול יחזור לגובר שלקחה הימנו, ת"ל ויקרא כז לאשר לו אחוזת הארץ,

אופן ג'	שדה אחוזה שהקדישה בעליה [א]	וגאלה אחר ויצתה לכהנים ביובל	ומכרה כהן ללוקח [ב]	והקדישה ללוקח [ב]	וגאלה אחר, לוקח [ג] אינה חוזרת ביובל ל [א]

מה תלמוד לומר לאשר קנהו, שדה שיצאה לכהנים ומכרה כהן והקדישה ללוקח וגאלה אחר, יכול תחזור לבעלים הראשונים, ת"ל לאשר קנהו,

ואיצטריך למיכתב לא יגאל [אופן א'], ואיצטריך למיכתב לאשר קנהו [אופן ג'],

דאי כתב רחמנא לא יגאל [אופן א'] דלא קא הדרא כלל [דהא כהן שהוא בעליה קדשה, ואינה חוזר לו, ואין כאן אחר, אבל אם חוזרת כגון באופן ג' שחוזרת לכהן אימא שיחזור לבעלים הראשונים], כתב רחמנא לאשר קנהו [שגם אופן ג' שחוזרת אינה חוזרת לבעלים הראשונים],

ואי כתב רחמנא לאשר קנהו [אופן ג'], דלא קיהבי בעלים דמי, אבל הכא [באופן א'] דיהבי בעלים דמי דתיקום בידיהו, כתב רחמנא לא יגאל,

ואי כתב רחמנא לא יגאל, ולא כתב עוד, הוה אמינא לא

דאי כתב רחמנא לא יגאל, [באופן א', לכן אין הבעלים יכולים לפדותם] דלא קא הדרה כלל [שאין כאן שום דין חזרה שהשדה חוזרת לבעליה ביובל] היכא "דהקדישה" כהן [רבאופן ג' "מכרה" כהן], לא הדרא לשום אדם לעולם, שהרי שדה אחוזה הוא לגבי כהן, דכמיז לכהן מהיה אחוזתו, וכי מקדיש לה כהן, דין שדה אחוזה היא לה, ולכשיגאלנה אחר מיד הקדש, תנא ציונל ותתחלק לכל הכהנים, אבל לכהן המקדישה לא תחזור, אלא כחלק שאר אחיו, * והלכך לבעלים קמאי נמי לא הדרא, להיות לפניו כשדה אחוזה, * אולי צ"ל כן, ובדפוס: והלכך נמי לא הדרא לבעלים קמאי %,

אבל הכא [באופן ג'] דקא הדרה [דהא ביירי ב] מכר כהן והקדישה לוקח, דהשתא שדה מקנה הוא, וכי פריך לה איניש מיד הקדש ומטי ציונל לא נפקא לכהנים, אלא הדרא, אימא תיהדר למורה קמא שהקדישה ממנה, שהרי לו אחוזת הארץ, כתב רחמנא, קמ"ל לאשר קנהו מאתו, דהיינו לכהן שלקחה מקדיש האחרון ממנו,

ואי כתב רחמנא לאשר קנהו [אופן ג'], דלא קא יהבי בעלים דמי [לכן אינה חוזרת להם], אבל הכא [באופן ג' דאתו בעלים למפרקה] דקא יהבי דמי, תיקום בידיהו לעולם כשדה אחוזה, ולא תיפוק ציונל לכהנים כשדה מקנה, כשאר אדם הקונה שדה אחוזה מיד הקדש, דהויה שדה מקנה לגביה, ונפקא מיניה לכהנים ציונל, כתב רחמנא לא יגאל,

ואי כתב רחמנא לא יגאל, ולא כתב עוד, הוה אמינא לא תיפרוק כלל [הבעלים אינם יכולים לפדותה דהא כתיב לא יגאל עוד], כתב רחמנא עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה,

מאי הוי עלה טעמא דרבי אליעזר מהיכא? אמר רבא, אמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל, בצאתו מיד אחר משמע כשתנא מיד הגאול אומה, כדן שדה אדם הקונה קרקע שיוצאה ציונל, כהוה קאמר דמיהו לכהנים, אבל ציונל מיד הקדש, לא משמע, דאכתי לא אשמעין קרא הקדש יהא יוצא ציונל (מכא דקד הציט),

דף כ"ו ע"ב

איבעיא להו, לרבי אליעזר דאמר ציונל שני צמ גאולה היא, אם לא נגאלה צראשון, בעלים ביובל שני כאחר דמו ואי פריך לה יוצאה מידו לכהנים [בשנת היובל] או לא כאחר דמו, אלא כי היכי דאילו פרקה ציונל ראשון, הוה קיימא צדיה, השתא נמי קיימא צדיה [בשדה אחוזה],

תא שמע, ויקרא כז לא יגאל, יכול לא תהא נגאלת, שתהא לפניו כשדה מקנה, ת"ל עוד, לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה,

אבני חן על מסכת ערכין

הכהנים והלוויים, מקדישין לעולם מפרש בגמ', וגואלין לעולם, בין לפני היוכל, בין לאחר היוכל אם הקדיש כהן קרקע ירושתו, גואלה אפי' לאחר היוכל, דכתיב (ויקרא כה) גאולת עולם תהיה ללוים:

נב': תנו רבנן, מנין ללוקח שדה מאביו, והקדישה, ואחר כך מת אביו, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה, ת"ל ויקרא כו כב ואם את-שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה, שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ורבי שמעון,

רבי מאיר אומר, מנין ללוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך הקדישה, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה, ת"ל ואם משרה מקנתו אשר לא משרה אחוזתו, שדה שאינה שדה אחוזה, יצאת זו שהיא שדה אחוזה,

לימא בהא קא מיפלגי, דר"מ סבר קנין פירות שהיה קנויה לו לכן צמי אביו לפירות, לכול הפירות, ולא לגופה, שהרי עמיד לחזור ציבול כקנין הגוף דמי הלכך כי מת אביו עד שלא הקדישה, אי לא אשמועינן קרא דמיהוי כשדה אחוזה, ה"א לאו שדה אחוזה היא, דכלאו מימת אביו הימה קנויה לו, הילכך אינטריך קרא להכי, אכל הקדישה בעודה שדה מקנה, ואח"כ מת אביו לא רביא לן קרא דמיהוי אחוזה, אלא שדה מקנה היא,

ר' יהודה ור"ש סברי, קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וכי מת אביו קודם שהקדישה הוא דקא ירית לה לגופה %, ושדה אחוזה היא, והלכך להאי לא אינטריך קרא לרביי, דהא אחוזה גמורה היא, שצמי אביו לא הימה קנויה לו, וכי אמא קרא להקדישה ואח"כ מת אביו, דאע"ג דשעת הקדש הואי שדה מקנה, השתא דמת אביו קודם פדיון, שדה אחוזה היא?

[וירוחה] אמר רב נחמן בר יצחק, בעלמא לר"ש ור"י # [בכל פעם אומר ר"י ור"ש, ובאן הפך ר"ש קודם ?] קנין פירות כקנין הגוף דמי ולמת אביו ואח"כ הקדישה נמי אינטריך קרא,

דף כ"ז ע"א

והכא קרא אשכח ודרש' דהקדישה ואח"כ מת אביו מיהוי אחוזה, דאל"כ ללא רבי לן קרא אלא מת אביו ואח"כ הקדישה, לכתוב רחמנא אם משרה מקנתו, אשר לא (שדה) אחוזתו ומתריא הא דר' מאיר, דדרש יתה זו שהיא כצר אחוזה, משדה למה לי, ש"מ לכדאמרינן למדרש, אי נמי אשר לא שדה (אחוזה) [אחוזתו], מאי משרה אחוזתו, שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה הקדישה ואח"כ מת אביו, יצתה זו שראויה ששעת הקדש הימה ראויה להיות שדה אחוזה:

*****

[שנינו במשנתנו] הכהנים והלוויים מקדישין לעולם וכו': בשלמא וגואלין אצטריך, לאפוקי מדישראל דלא פרקי אלא עד יובל,

תיפרוק כלל [לבעלים הראשונים דהא כתיב לא יגאל], כתב רחמנא עוד, לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה,

מאי הוי עלה [על דינם של בעלים ציבול שני]? ת"ש [דמציא ברייתא שאומרת], ר' אליעזר אומר, גאלה בעלים ציבול שני, יוצאה לכהנים ציבול [שבעלים דינם כקונה אחר, והוא אצלם כשדה מקנה],

א"ל רבינא לרב אשי, האנן לא תנן הכי, [ששנינו במשנתנו] רבי אליעזר אומר אין הכהנים נכנסין לתוכה, עד שיגאלנה אחר [הרי שצריך אחר, ולא בעלים], אמר ליה בעלים ציבול שני, כאחר דמו,

איכא דאמרי, ר' אליעזר אומר, גאלה ציבול שני אינה יוצאה לכהנים ציבול [שגם ציבול שני הוי לבעלים כשדה אחוזה], א"ל רבינא לרב אשי אף אנן נמי תנינא, ר' אליעזר אומר אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר [אבל אם גואלם בעלים אינם יוצאים לכהנים ציבול, אלא נשארת שדה אחוזה],

א"ל אי ממתני' ה"א, בעלים ציבול שני כאחר דמו, קמ"ל:

מתני': הלוקח שדה מאביו [והרי הוא לו כשדה מקנה], ומת אביו [ויורש כל זכותי אביו], ואח"כ הקדישה [אין אומרים שהוא כמקדיש שדה מקנה שהרי קנהו מאביו, אלא] הרי היא כשדה אחוזה שהרי עד שלא הקדישה נפלה לו צירופה, הלכך אם צא לפדותה פודה צית כור צנ' סלעים, כשדה אחוזה, ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר, יוצאה לכהנים ציבול [כדין שדה אחוזה],

הקדישה ואח"כ מת אביו, הרי היא כשדה מקנה דמתר שעה שהקדישה חלינן [ואז היה לקוחה בידו, שאביו עדיין חי], הלכך אם צא לפדותה, פודה בשווייה כדין שדה מקנה, ואם לא גאלה הוא, וגאלה אחר חזרת לו ציבול, שהרי שעתה שהקדישה, לא היה גופה שלו, דעמידה היא לחזור לאביו ציבול, כדין שאר מכירות [של חול] וכשאר מקדיש שדה מקנה הוא, שהגואלה מיד גוצר, מחזירה ציבול לאשר לו אחזת הארץ, [לבעלים הראשונים] דהיינו אביו, וזה יורש את כח אביו, שדה מקנה- שהקדישה, וגאלה אחר, אינה יוצאה לכהנים ציבול, אלא למי שמכרה למקדישה, דברי ר"מ,

רבי יהודה ור"ש אומרים, הרי היא כשדה אחוזה, שנאמר ויקרא כו אם משרה מקנתו, אשר לא משרה אחוזתו, שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה,

שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ציבול, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקרקע זו לא הימה שלו אלא עד היוכל,

אבני חן על מסכת ערכין

קא משמע לן דכהנים ולוים גואלין לעולם,

אלא מקדישין, מאי איריא כהנים ולוים, אפי' ישראל נמי דהא תניא בריש פירקין (דף כד) מקדישין לפני היוכל וכו' (ואי משום דקמני ממני אין מקדישין פחות משמי שנים לפני היוכל הא אוקימנא (דף כ"ד) דענה טובה קמ"ל),

וכי תימא בשנת היוכל עצמה, הניחא לשמואל, דאמר גבי ישראל בשנת היוכל עצמה לא קדשה, קמ"ל אנטריך לשמועי דכהנים דגבי כהנים ולוים קדשה מקדישין לעולם,

אלא לרב ליכא למימר הכי, דמהיכא מימי לן [דלא מקדישין כיון דלא ילפינן] מקראי מאי איריא כהנים ולוים, אפי' ישראל נמי,

ולטעמך בין לפני היוכל בין לאחר היוכל למה לי?

אלא אידי דתנא רישא [גבי] ישראל [לעיל כד. אין מקדישין שדה אחוזה לפני היוכל, פחות משמי שנים, ולא גואלין אחר היוכל פחות משנה אחת] לפני היוכל ולאחר היוכל, תנא סיפא נמי גבי [כהנים ו]לוים בין לאחר היוכל בין לפני היוכל,

ואידי דתנא רישא, אין מקדישין ולא גואלין, תנא נמי סיפא מקדישין [אף דלרב אין כל חידוש במקדישין] וגואלין:

פרק שמיני המקדיש שדהו

מעשה באחד, שהקדיש שדהו מפני רעתה שהיפה יצאה מרובה על השנה, אמרו לו פתח אתה ראשון, אמר הרי היא שלי באיסר,

אמר רבי יוסי [לא כך היה מעשה. רג], לא אמר זה באיסר [פי' לא כך היה המעשה. יבין] אלא בביצה אלא הרי היא שלי צביה, שהקדיש נפרד בכסף ובשוה כסף,

אמר לו הגזר הַנֶּעֱתִיךָ [הַנֶּעֱתָךְ. מלאכת שלמה בסוף המשניות] הרי היא שלי, נמצא מפסיד איסר, ושדהו לפניו [פי' שהיה רוצה להפטר מן השדה, ונמצא שלא זו בלבד שהשדה נשאר ברשותו, אלא עוד הפסיד איסר]:

נב"ל: [שנינו במשנתנו] המקדיש שדהו בשעה כו': אומרינן! והתניא, כופין את הצעלים לפחות ראשון? מאי אומרינן נמי כופין, ואיבעית אימא מעיקרא אומרינן, אי צאית צאית, ואי לא כופין:

[שנינו במשנתנו] שהבעלים נותנין חומש וכו': מאי איריא שהבעלים נותנין חומש, תיפוק ליה דאידי דחביבה עליה טפי ופריק לה [כלומר לפי שהוא מכירה יותר מאחר כמה היא עושה, יוסיף בפדיונה יותר ממי שאינו מכירה. רג],

ועוד מצות גאולה באדון צפ"ק דכסות (דף יג) ?

חדא ועוד קאמר, חדא דאידי דחביבה עליה טפי ופריק לה מוסיף ופודה יותר משאר אדם, ועוד מצות גאולה באדון היא דכתיב ואם לא יגאל וגמכר צערך אלמא מנא גאולה קודמת למכירה, ועוד שהבעלים נותנין חומש כו':

[שנינו במשנתנו] מעשה באחד שהקדיש שדהו וכו': לימא בהא קמיפלגי, דר"י סבר שוה כסף ככסף דלמרי צבא קמא (דף י) ישיב לרבות שוה כסף אפי' סוּבֵין ורבנן סברי שוה כסף אינו ככסף,

והא קי"ל דשוה כסף ככסף?

דכולי עלמא שוה כסף ככסף, והכא בפרדין בדבר שאין בחומשו שוה פרוטה קמיפלגי, ת"ק סבר איסר דאיכא בחומשו שוה פרוטה פרקין, ורבי יוסי כביצה נמי פרקין:

[שנינו במשנתנו] אמר לו הַנֶּעֱתִיךָ נמצא מפסיד איסר ושדהו לפניו: סתמא כרבנן הן סתמא דקמני מפסיד איסר, ולא קמני נמצא מפסיד ציאה, רבנן היא ולא רבי יוסי:

מתני': המקדיש את שדהו, בשעה זמן שאין היוכל נוהג [דהיינו שגלו כבר קצת השבטים, שאין כל ישראל יושבים בא"י, דאז אפילו שדה אחוזה נגאלת בשווייה. יבין], אומר לו [גובר, ובמשניות הגירסא "אומרים" לו, ואז קאי על גוברין דעלמא], פתח אתה ראשון צמא אתה רוצה לפדותה, ומפני ריוח של הקדש שואלין לו תמלה, שהבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש,

ולכחי נקט בשעה שאין היוכל נוהג, דזמן שנוהג אין לריך לשואלו צמא תפדנה, שהרי דמיה קלוצין צית כור צי סלע, ובשדה אחוזה קא מיירי, וזמן שאין יוצל נוהג נפדית בשווייה, כדמיה צבילי פירקין אין שדה אחוזה נוהג אלא זמן שהיוכל נוהג:

אבני חן על מסכת ערכין

דאמור צעליס צרישא וצגמ' פריך לה, שאין מוסיפין חומש על עלויו של זה,

אמר אחד, הרי שלי בעשרים ושש, אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר, הבעלים קודמין ולא כייפין להו, הואיל וקרנא, כקין וחומש דאמור אינהו צרישא, והאי דינר מפרש בגמרא מאי עבדימיה, ואם לאו, אומר לו הגעתיך:

נב': אמר רב חסדא, לא שנו דאין ממשיכין מנכסין בן חמשים חלא עשר סלעים אלא שבין ארבעים עומד במקומו ואינו חוזר בו, אבל אין בן ארבעים עומד במקומו [אלא] חוזר בו בן ארבעים, משלשין הכ' סלעים הפחותין מ' ועד שלשים ביניהן דבן ג' יתן ט"ו, ובן מ' יתן ה', דהא בלחוד עשר שאמר בן ג' יותר על בן מ', לא שייך צר מ' צדיה בפסידה, והנך י' שהוסיף בן מ' על צר ל', צר חמשין נמי אירצי צמ', דש בכלל חמשים ארבעים,

תנן, חוזר בו של ארבעים, ממשיכין עד עשר, אמאי ליתן בר חמשין בהדיה? דליכא בן חמשים שלא אמר אדם יותר על מ', דמתני' מילי מילי קמני,

חוזר בו בן שלשים, ממשיכין מנכסיו עד עשר, אמאי וליתן דבן ארבעים בהדיה? דליכא בן ארבעים,

חוזר בו בן עשרים, ממשיכין מנכסיו עד עשר, אמאי ליתן דבן שלשים בהדיה? דליכא בן שלשים,

אי הכי אימא סיפא, חוזר בו של עשר, מוכרין אותה בשויה, ונפרעין משל עשר את המותר, ליתב דבן עשרים בהדיה דאיהו נמי צעשר אירצי, וכי תימא ה"נ דליכא בן עשרים, אי הכי נפרעין משל עשרה נפרעין ממנו מיבעי ליה?

אלא אמר רב חסדא, לא קשיא כאן בבית אחת, כאן בזה אחר זה,

תניא נמי הכי כדרך חסדא, ומתני' כגון שחזרו בהן בזה אחר זה, דהשתא אמר בן ג' לגזר כי הדרי צי שצקי לך צר מ', חזרו כולן כאחד, משלשין ביניהם (שנים) ושלשה ראשונים נשכרין, ושנים אחרונים נפסדין, שאם חזרו כולם ומכרה גזר בשויה חמש סלעים, נמצאו פחותין [שהקדש הפסיד] מ"ה סלעים, יתן בן ג' ה' 10 שלו לצדו, ומעשר של בן מ' יתן [בן ג'] החצי, ששניהם נתרנו בהן, ומעשר 10 של בן שלשים יתן [בן ג'] השליש, ובן מ' השליש, ובן שלשים השליש, ששלשתן שלשים אמרו, ומעשר של בן עשרים, יתנו צין ארבעתם, והחמש שפחתו מבין עשר יתנו חמשתן, והא אנן תנן ממשיכין מנכסיו עד עשר [שאם חוזר בו בן חמשים צריך ליתן רק עשר], אלא לאו שמע מינה כדרך חסדא [שאם חזרו בזה אחר זה נותן בן חמשים רק עשר, אבל אם חזרו כולם יחד משלשין], שמע מינה,

מתני': אמר אחד הרי היא [השדה] שלי בעשר סלעים, ואחד אומר בעשרים, ואחד אומר בשלשים, ואחד אומר בארבעים, ואחד אומר בחמשים,

חוזר בו של חמשים, ממשיכין מנכסיו עד עשר,

חוזר בו של ארבעים, ממשיכין מנכסיו עד עשר סלעים, נמצא ציד גזר עשרים, וכן [בן] שלשים יתן שלשים, הרי חמשים,

חוזר בו של שלשים, ממשיכין מנכסיו עד עשר,

חוזר בו של עשרים ממשיכין מנכסיו עד עשר,

חוזר בו של עשר מוכרין אותו בשווי, ונפרעין משל עשר את המותר,

הבעלים אומרים בעשרים, וכל אדם אומרים בעשרים, הבעלים קודמין מפני שהם מוסיפין חומש,

אמר אחד, הרי היא שלי בעשרים ואחת לאחר שאמרו צעליס בעשרים,

דף כ"ז ע"ב

הבעלים נותנין על כרתן עשרים ושש דלהאי לא יהיבין לה, הואיל ואמרו צעליס עשרים, ועולה החשבון עם החומש לכ"ה 25, ואי יהביה להאיך צכ"א 21, נמצא הקדש מפסיד, וצעליס יתנו על כרתן אותו סלע שהוסיף זה על הקרן, וכ"ה 25 דידהו, אבל על סלע שהוסיף זה לא יוסיפו חומש,

[הבעלים אומרים בעשרים, ואמר אחד] בעשרים ושתים, הבעלים נותנין עשרים ושבע,

[הבעלים אומרים בעשרים, ואמר אחד] בעשרים ושלש, הבעלים נותנין עשרים ושמונה,

[הבעלים אומרים בעשרים, ואמר אחד] בעשרים וארבע, הבעלים נותנין עשרים ותשע,

[הבעלים אומרים בעשרים ו] אמר אחד בעשרים וחמש, הבעלים נותנין שלשים על כרתן,

והשתא איכא למיפדך, אמאי כופין את הצעליס, בשלמא עד השתא כייפין להו, דהא לא מצינן למיתבה להנך, משום דקין דידהו לא היו כקין וחומש דאמור צעליס צרישא, הלכך על כרחין הדרינן אצעליס, וכיון דהדרינן אצעליס צעי למיתב קרנא כמה דשמאי אחרני, וחומשא דידהו,

אבל השתא דאמר אחד צכ"ה, ליתביה להאיך, דהא קין דידהו היו כקין וחומש

אבני חן על מסכת ערכין

איכא דרמי להו מירמא ולא מני להא דרז חסדא בלנפי נפשה, אלא ע"י מיון דמתני' וצריכתא דרמו אהדדי, תנן, חזר בו של עשר מוכרין אותה בשויה, ונפרעין משל עשר את המותר, והתניא משלשין ביניהם, אמר רב חסדא, לא קשיא כאן בבית אחת כאן בזה אחר זה:

***

[שנינו במשנתנו] הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים וכו': למירמא דחומש עדיף, ורמינהו, צעה"צ הפודה מעשר שני שלו, מוסף חומש, דכתיב (ויקרא כו) ואם גאל יגאל איש ממעשרו וגו', ואמר הפודה אין מוסף חומש בעל הבית אומר בסלע [שהוא 4 דינר שהוא 96 איסרין], ואחד אומר בסלע ואיסר, של סלע ואיסר קודם, מפני שמוסיף על הקרן ואע"ג דבעל הבית צרי למיתב טפי, דחומש סלע הו' דינר, ודינר הו' עשרים וד' איסרין [ונמצא שהבעה"ב מוסף חומש שהוא 24 איסרין, והאחר מוסף רק איסר אחד], צפ"ק דקדושין (דף יג) [ורואין מזה שלהוסף על הקרן חשוב יותר מלהוסף חומש?]

סלע = 4 דינר
דינר = 24 איסר

הכא [בפודה שדה], דחומשא [הוא] רווחא דהקדש [בדק הבית] הוא, חומש עדיף, התם גבי מעשר שני דחומשא [הוא] רווחא דבעל הבית שהי' צין קרן צין חומש הכל שלו, והוא יאכל הכל צירושלים, ואין לנו צו אלא מזה פדייה, שלא יאכלנו בגזולין בלא פדיון, ועיקר פדייתו צקן היא, ואע"ג דצרי דמי לא איכסת לן, שהי' צירוש דמיו אין נהנה אלא הוא, קרנא [אם מוסף על הקרן] תיפרוק שפיר, חומשא לא איכפת לן:

[שנינו במשנתנו, מתחיל בסוף ע"א ועובר לע"ב] אמר אחד הרי הוא שלי כו' [בעשרים וחמש, הבעלים נותנין שלשים]: בעשרים וחמש נותנין שלשים, ולימרו הבעלים אתא גברא בחריקין צמקומי שרונה ליתן כמותו, בשלמא עד השתא דדרייתו עלן משום פסידא דהקדש, אבל השתא אמאי צמיתו למיכפין?

דאמור בעלים דינר יותר על עשרים, דמתי מושגגא דקרן וחומש לכ"ה ודינר, ואי יצדין להאי איכא פסידא להקדש, הלכך דריין אצטלים על כרמייהו,

וליתני דינר צרישא דמתני' הצעלים אומרים בעשרים ודינר? לא דק למתני דינר, אלא משבון הסלעים,

ולא, והא קתני דינר צסיפא אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר בעלים קודמין אלמא דק צדינרין,

אלא אמר רבא, דאמור בעלים פרוטה, ולא דק:

[שנינו במשנתנו] שאין מוסיפין חומש על עליו כו': אמר רב חסדא, לא שנו, אלא שלא נישום הקדש בג' שלא שמו שלשה צני אדם את הקרקע, כמה שאמר זה האחר, אבל נישום הקדש בג' שמואל שלשה כדצרי של זה, מוסיפין צעלים חומש על עליו צעל כרחו, ולא צעין עשרה [שישמו אותה עשרה בני אדם], ואע"ג דשומא דהקדש צני עשרה, כדאמרינן צסנהדרין (דף צ) הקרקעות משעה וכהן, הכא צומא קא משמע לן, דכיון דאמרי תלמא, לא מהדרינן אעשרה, ויוסיפו חומש על העילוי,

תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים מוסיפין, ובית הלל אומרים אין מוסיפין, הכי דמי, אי לא נישום מאי טעמא דבית שמאי, אלא דנישום,

לימא רב חסדא דאמר בבית שמאי?

לעולם דלא נישום, ובית שמאי מחמירין,

אי בעית אימא, לעולם דנישום ואיפוך, בית שמאי אומרים אין מוסיף,

וליתניה גבי ששה דצריס קולי ב"ש וחומרי בית הלל מקולי צ"ש ומחומרי צית הלל? אלא לעולם דלא נישום, וב"ש מחמירין:

[שנינו במשנתנו, אמרו הבעלים עשרים ו] אמר אחד, הרי היא שלי בעשרים ושש [אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר, הבעלים קודמין, ואם לאו, אומר לו הנעתיך] כו': רצו אין לא רצו לא [בניחותא], [משום ד] אמרי, אתא גברא בחריקין [שנותן יותר ממני, שאני הייתי נותן עשרים וחמש [ופרוטה], והוא נותן עשרים ושש, ולכן אם רצו צריכים הבעלים ליתן העשרים וחמש שהיו רוצים ליתן, ועוד שש שהוסף זה האחר דהיינו שלשים ואחד],

[ומקשה] ודינר מאי עבדתיה הא אמרת אין מוסיפין חומש על עליו של זה?

אמר רב ששת, ה"ק [תימה מה רבותא איכא הכא ? שטמ"ק] אם רצו בעלים מעיקרא [פ' שאין זה המשך של הבבות הקודמין, אלא אם אמר הבעלים מתחלה עשרים ואחד, וחומש של עשרים הוא חמש, וחומש של אחד הוא דינר, דהיינו ביחד 26 דינר, והאחר מוסף חמש, ועכשיו גם הבעלים צריכים להוסף חמש על מה שאמרו מתחלה, נמצא שהבעלים צריכין לתת 31 ודינר] ליתן חשבון המגיע על עליו של זה [שהאחר אמר עשרים ושש] לאחד ושלשים ודינר צשפתמו ראשון [פ' כשאמרו הבעלים מתחלה עשרים ואחד, # לשון רש"י קשה ?],

דף כ"ח ע"א

אבני חן על מסכת ערכין

משום דחיותיה מיניהו, אבל מאדם אימא ליחרימניהו לכולהו עבדין דסגיא ליה בשמעא בעלמא. רג]

ואי אשמעינן הני תרתי [עבר ושרה], משום דהכא [עבר צריך לפנסתו] חיותא, והכא [וגם שרה צריך לפנסתו] חיותא, אבל מטלטלין ליחרימניהו כוליהו, צריכי כחזקתא דמאן דאמר ליה, ולא כל אשכח ליה דהיינו מטלטלין,

בהמה למה לי, לכדתניא יכול יחרימיה אדם, בנו, ובתו, עבדו [עבר עבד], ושפחתו העבריים, ושרה מקנתו [שאניה שלו אלא עד היוכל], תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה, אף כל שיש לו רשות למוכרה,

והלא בתו קמנה # [היה יכול להקשות גם משרה מקנתו, ואולי גם על עבדו ושפחתו, אלא מה שחיוץ על בתו קמנה, קאי על כולם, אבל ראה יכן שכתב דאע"ג דעבד עברי גופו קנוי עב"פ אין לאדון רשות לשב ומוכרו לאחר כבהמה],

יש לו רשות למוכרה נקטתה ולא נעדרתה יכול יחרימנה, תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה לעולם, אף כל שיש לו רשות למוכרה לעולם:

[שנינו במשנתנו] אמר רבי אלעזר בן עזריה, אם לגבוה אין אדם רשאי בו: היינו ת"ק? איכא בינייהו דרבי אילא, דאמר רבי אילא, באושא התקינו המבזבז לעניים אל יבזבו יותר מחומש [וכ"ה בחובות נ, סז]: דגמרינן מיעקב, דכתיב ציה חרין עשורין [וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך]. בראשית כח כב, ר' אלעזר בן עזריה אית ליה דרבי אילא, דהא אמא לאשמעינן שיהא אדם חס על נכסיו, ר"ל לית ליה דרבי אילא, דאזי טובא לא איכפת לן, אלא ששיר לעזמו קאמ, דומיא דמס,

מעשה באחד שבקש לבזבו יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו, ומנו רבי ישבב, ואמרי לה רבי ישבב [הוא שרצה], ולא הניחו לו חבריו, ומנו רבי עקיבא:

מהני: המחרימים בנו, ובתו, ועבדו ושפחתו העברים, ושרה מקנתו, אין מוחרמין, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו,

הכהנים והלוים אין מוחרמין, דברי רבי יהודה, ר"ש אומר הכהנים אין מוחרמין, שהחרמין שלהן דכתיב כל חסד צדק וכו', וכיון דדידיה הוה, מה הנאה צדק, אי הוה מחרים, איזו גופיה זכי ציה, ולא יבז ליה לכהן אחר, והלוים מוחרמין שאין החרמין שלהן,

אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בקרקעות דלויס און מחרמין בקרקעות, שנאמר ויקרא בה כי אחוזת עולם היא להם, ודברי

היכי דמי, דאמור בעשרים ואחד דהוי צין קרן צין מומש כ"ו ודינר, וזה מוסיף ה' היינו ל"א ודינר הבעלים קודמין דאי הוה יחדין ליה להאי [להאחר] הוה פסיד הקדש דינר, ממאי דאמור צרישא, הלכך הדרי אבעלים על כרמייהו ואם לאו אומר לו חגגתיו דאמרי צעלים אמא גזר צריקין:

*****

מהני: מוחרים [חרם הוא הקדש שאין לה פדיו, ובחרם כתיב ל' א ימכר ו' א יגאל כל החרם קדש קדשים הוא לה', ורק שדה אחוזה יכול אדם להחרים, אבל שדה מקנה אינו שלו אלא עד היוכל ואינו יכול להחרימה] אדם מצאנו מקנת אלו, אומר הרי הן חס ומוטן לכהן, ומבקר [צאנו ובקרו הכל אחד, דילפינן לה מבהמה, ואם הקדיש כל צאנו כיון שגשאר בקרו הרי זה חרם, וכן בעבדיו ושפחותיו. ראה שטמ"ק], ומעבדיו [הכנענים], ומשפחותיו הכנענים, ומשרה אחוזתו, ואם החרים את כולם שלא שיר לעזמו כלום אינם מוחרמים, דברי ר"א,

א"ר אלעזר בן עזריה, מה אם לגבוה [דגם חרם של כהנים מחשב לגבוה, מדרקש קדושת הגוף כשאר הקדש כל זמן שלא נתנו לכהן, ורק אחר שקבלו הכהן הוי כחולין. יבין] אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על אחת כמה וכמה, שיהא אדם [חייב להיות] חס על נכסיו לעולם, שלא יבזבזם להדיק [בראב"ד בפירושו לת"כ כתב דכן אם נתן כל נכסיו להדיק אינו ההדיוט קונה, וראה בטל תורה מה שכתב בזה]:

גמ': מנא הני מילי? דתנו רבנן, ויקרא כו ח אה כל החרם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחרתו ל' א ימכר ו' א יגאל כל החרם קדש קדשים הוא לה', היינו מטלטלין ולא כל מטלטלין ולא כל אשר לו, מאדם עבדים הכנענים ולא כל אדם, מבהמה [לא כתיב "מבהמה" אלא סומך על מה שכתוב "מאדם ובהמה" שחמ"ם קאי גם על בהמה] ולא כל בהמה, ומשדה אחרתו ל' א יגאל כל החרם קדש קדשים הוא לה', וכל שדה אחוזה,

יכול לא יחרים, ואם החרים יהו מוחרמין, ת"ל אך אה כל החרם, אכן וקצין מיעטין, דברי רבי אלעזר, אמר ר"א בן עזריה, מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם [חייב להיות] חס על נכסיו,

וצריכא [כל הדרשות שלומד מן הפסוק], דאי כתב רחמנא מכל אשר לו, הוה אמינא כל דאית ליה לא לחרים, אבל מין אחד ליחרימיה כוליה, כתב רחמנא מאדם ולא כל אדם,

ואי כתב רחמנא מאדם [מקצת עבדיו] דלא סגיא ליה בלא עבודה [כלי עבר שעבוד בשבילו, ובהמה מפרש לקמיה], אבל שדה [דכתיב ומשרה אחוזתו, צריך לכתוב דהא] סגיא ליה בדיסתור [ואינו צריך שיהא השרה שלו דהא יכול לעבוד לאחרים] שיהא ארים לאחרים, ויקבל שדות למחלה ולשליש ולרביע,

[ואי אשמעינן שדה גרידא הוה אמינא משום הכי לא ליחרימניהו לכולהו שדותיו]

אבני חן על מסכת ערכין

(דף קי) האשם זה הקרן, המושב זה החומש, מלכד איל הכיפורים, זה איל אשם, שמצא על שבעת שקר שנשבע,

קנאו השם, ונתנו לכהן שבאותו משמר דה"ק קרא שלכסן המכפר
צו באל הכפורים, יחל קרן וחומש,

אתה אומר לכהן שבאותו משמר, או אינו אלא לכל כהן
שירצה, כשהוא אומר במדבר ה' ח מלכד איל הכפורים אשר
יכפרבו עָלָיו, הרי בכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר,

רצ חייל צר אצין קאמר לה שדה היוצאה לכהנים ביובל, נותנה
למשמר שפגע בו יובל,

איבעיא להו, פגע בו בשבת דמשמרות מתחלפות, וכל צו יום הכיפורים
צו ציוס מאי לאזו יתן? א"ר חייא בר אמי משמיה (רחולפנא)
[דאולפנא], נותנה למשמר היוצא שגרשמו המחיל היובל אמש,

אמר רב נחמן בר יצחק, תניא [נמי הכי] דכתר המחלה אזלינן
נמצאת אתה אומר הוילי ושנת מ"ט המחיל שביעית, ושנה של אחריה יובל
אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד ציוס אחד, שביעית
משמטת הלואה כספס, ויובל מכירת קרקעות, אלא שיוכל בתחילתו,
והשמטה בסופה [ונמצא שיש כאן ראייה שיוכל משמט מתחילתו],

[וממשך להקשות על לשון "אלא" בברייתא, שמשמע שזה גורע ממה שאמר
לפני זה, וזה אינו שהרי הוא נתינת טעם והל"ל "מפני" ומתרין דאה"נ כן הפרש
לשון אלא כאילו כתיב מפני] אדרבה משום הכי הוא טעמא דשניהם
משמטים ציוס אחד מש"ה [הוא], דשביעית כסופה ויובל בתחילתו, דהשתא אשתכח
דצין [השמטות] של ערצ שנת יובל, נפקא שביעית, וההיא שעתא תרוייהו משמטין,

אימא חלל מני הכי, משמטין כאחד מפני שהיובל בתחילתו ושביעית כסופה
בו,

בשלמא שביעית בסופה דכתיב דברים טו מקץ שבע שנים
תעשה שמטה, אלא יובל בתחילתו ביום הכיפורים הוא,
דכתיב ויקרא כה ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם?

הא מני ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא צפרק
קמא דר"ה (דף ט), דאמר מר"ה הוא דחייל יובל,

ר"ש במטלטלין, שאין החרמין שלהן שהרי אין החרמים שלהן, הלכך
אי מחרימי מטלטלין, חילל עליהו חרם, והכי להו לכהנים:

נמי ור' יהודה [דאמר דגם ליום אינם מחרימין בין קרקע ובין מטלטלין],
בשלמא כהנים אין מחרימין, שחרמין שלהן, אלא ליום
בשלמא מקרקעי לא מחרימי, דכתיב ויקרא כה לג ואשר יגאל
מן תלויים, ויצא מקפריצית ועיר אֲחֻזתו בִּיבֹל קִדְשׁ עִיר תְּלִיִם הוּא אֲחֻזַּתָם
כְּתוּב בְּנִי יִשְׂרָאֵל: לֹד וְשָׂדֶה מְגֻרָשׁ עֲרִיבָם לֹא יִמְכֹּר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם
הוּא לָהֶם, אלא מטלטלי לחרמי?

אמר קרא, ויקרא כו ח מכל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאֲדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׁדֶּה
אֲחֻזתוֹ, מוקיש מטלטלין לקרקעות,

ורבי שמעון [דאמר שהלויים מחרימין], בשלמא כהנים [שאינם
מחרימין] כדאמרן, אלא ליום [דאמרת מחרימין], בשלמא
מטלטלים לחרים דלא מוקיש [מטלטלין לקרקע], אלא מקרקעי
אמאי [מחרימין], הכתיב אחוזות עולם היא להם?

מאי מחרימין נמי דקאמר, מטלטלי,

והא מודקתני סיפא, אמר רבי נראין דברי רבי יהודה
במקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי מדאיטריך ליה לרבי למימר,
צמטלטלין נראין דברי ר"ש, דמשמע כלל בקרקעות אין נראין דבריו מכלל
דברי שמעון מקרקעי נמי קאמר דלקרקעות נמי פליגי?

הכי קאמר, אמר רבי, והכי משמע מילמיה דרבי נראין דברי רבי
יהודה לרבי שמעון בקרקעות, שדרי ר"ש צמטלטלין שאר ר"ש
לא נחלק [עליו] אלא במטלטלין, אבל בקרקעות מודה ליה:

א"ר חייא בר אבין, החרים מטלטלין, נותנן לכל כהן
שירצה, שנאמר במדבר יח כל חרם בישראל

דף כ"ח ע"ב

לך יהיה להאכין קאמר ליה רחמנא, וכל זרעו צלל, החרים שדותיו
נותנן לכהן שבאותו משמר, שנאמר [במקדיש שדה אחוזה] ויקרא
כו כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קִדְשׁ לַיהוָה הַחֶרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה
אֲחֻזתוֹ, וגמר לכהן לכהן מגזל הגר,

והתם מגזל [דנותנן לכהן שבאותו משמר], דתניא במדבר ה' ח ואֶם־אִין
לְאִישׁ גָּזָל לְהָשִׁיב הָאִשָּׁם אֵלָיו הָאִשָּׁם הַמוֹשָׁב לָהּ לַכֹּהֵן מִלִּבְד אֵיל הַכִּפּוּרִים אֲשֶׁר
יִכְפְּרֻבוֹ עָלָיו, הָאִשָּׁם הַמוֹשָׁב לָהּ לַכֹּהֵן צִגּוּל הַגֵּר הַכְמוּז מִדְּבַר, שהרי
צמטלטלין אין לך חרם ממשכאל שאין לו גוזלין, חלל הגזל את הגר ושבע והודה,
ואחר כך מה, משלם קרן וחומש לכהן, ואשם למזבח, ואמרין צפרק הגזל צ"כ

אבני חן על מסכת ערכין

כ"ד,

שור זה עולה והמרימו אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה, אף על פי שאינו רשאי שאינו חייב, כלומר אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא צול, נוטלו להקריב דורון לקונו, וכאותן דמים יתן זה, שזו היא טובת הנאה שיש לו זה, שהרי אם מתה או נגנזה אינו חייב באחריותה, ומשפרישה ילא ידי חובתו, ומעתה אם תאבד אינו מפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, הרי שהפסיד העלאת עולה שאינו חייב, ואם ספרים דכתב צהן להעלות עולה שאינו רשאי, והיא היא, רשאי, לשון חייב, נושא (שמות כג) מתרגמין רשאי,

[והמשנה מביינה] הבכור בין תם בין בעל מום מחרימין אותו, וכיצד פודים אותו, אומדין כמה אדם משרל רוצה ליתן לצעל הצית זה בבכור זה, ליתנו יתן כסו לבן בתו כהן או לבן אחותו, ואותה טובת הנאה, יתן צעל הצית זה לכהן בשביל החרם, ודוקא נקט בן צמו, ובן אחותו כהן, דהיינו דהייב לה להך טובת הנאה ליהוי ישראל [ולא כהן], אצל בן צמו כהן, ובן אחיו כהן, דהיינו דהייב לה להך טובת הנאה הוי כהן, לא מצי יהיב ליה אגרה, ואע"ג דלאו משום דידה יהיב ליה, כיון דלדידה נמי חזי הבכור, נראה כהן המסייע צצית הגרנות לדוש ולזרות, כדי שיתנו לו תרומותיו בשכרו, ואשתכח דלא שקיל צמורת תרומה אלא צמורת שכה, והכי אמרינן בצבורות צפ' עד כמה (דף כו):

דף כ"ט ע"א

נב: תנו רבנן, חרמי כהנים אין להן פדיון, ונותנין לכהן, חרמים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן כהקדש ויש צהן מעילה לכל דבריהן, שנאמר ויקרא כו כל חרם בישראל קדש קדשים הוא לה',

נתנן לכהן, הרי הן לכל דבריהן בחולין כשאר ממונו של כהן, שנאמר במדבר יח כל חרם בישראל לך יהיה:

*****

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית כו': בשלמא רבנן דמתניתין כדקא מפרשי טעמייהו, וטעמא וקרא דרבי יהודה בן בתירא כדקמי א"כ למה נאמר כל חרם כו',

אלא רבי יהודה בן בתירא האי כשדה החרם [לכהן תהיה אחותו] מאי עביד ליה?

מביעיא ליה לכרתניא, ויקרא כו כשדה החרם לכהן תהיה אחותו, מה תלמוד לומר, מנין לכהן שהקדיש שדה חרמו שדה שהחרים ישראל, והגיע לתלן כהן שדה, שלא יאמר, הואיל ויוצאה

ר"ה ח';

מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא מר"ה עד יו"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהן, ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמהין ועטרותיהן בראשיהן אם רצה לשום עטרה צראשו, להראות שינא חפשי, כיון שהגיע יו"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן,

שמעה [שמע] חזקיה בר בילוטו להא דרז חייא בר אבין [שדה נותן למשמר שפגע בו יובל, אבל מטלטלין נותן לכל כהן שירצה], ואזל אמר קמיה דר' אבהו, וליקיש מטלטלי דמרס לקרקעות דמרס, דהא איתקיש, דכתיב מכל אשר לו ומשדה אחוזתו, ולימא דלימא נמי מטלטלין לכהן שצאמו משמר?

לאו תנאי היא ר' יהודה ור"ש איפלגי לעיל צהא, דרזי יהודה מקיש, ור"ש לא מקיש **דאיכא דמקיש, ואיכא דלא מקיש**, [ורב חייא בר אבין אמר דבריו אליכא] כמ"ד לא מקשינן:

מתני: חרמי כהנים חרמים שהחרים, כדי לתסם לכהן אין להם פדיון דכתיב (ויקרא כו) לא ימכר ולא יגאל, אלא נותנים לכהנים בתרומה, אצל חרמי צדק הצית יש להם פדיון, דלדעתא דהכי אחרמינהו, דהא אין ראוי לצדק הצית אלא מעות [זה קשה דהא ודאי יש דברים שאינם מוכרים אלא ברך הבית עצמם צריכין להם, כמו עצים ואבנים וכו']. וראה טל תורה שהניחה בצ"ע,

ר' יהודה בן בתירא אומר, סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר ויקרא כו כל חרם קדש קדשים הוא לה', וחכ"א סתם חרמים לכהנים, שנאמר ויקרא כו כשדה החרם לכהן תהיה אחותו,

[ומקשה על החכמים שסתם חרמים לכהנים] א"כ למה נאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה', שחל על קדשי קדשים, ועל קדשים קלים כדמפרש [לקמיה מיד] ממרים אדם את קדשיו וכו',

מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים, בין קדשים קלים והיך מותרמים והלא אינו שלו, אלא,

אם נדר הן, דאמר הרי עלי עולה, והפריש צהמה לנדרו, ואחר כך החרמה, הואיל והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנזה, נמצאת שלו היא נותן דמיהן והוא נותן כל דמיה לכהן, ואת הצהמה יקריב לנדרו, דהא ודאי אית ליה פדיון, דלאו גופה אחזרס, דלאו דידה הוא,

ואם נדרבה דאינו חייב באחריותה, אם הייתה מתה, הא ודאי לא חייל חרס דלאו ידידה נותן את טובתן [אלא ככדי טובתה] טובת הנאה שיש לו זה, יתן לכהן,

אבני חן על מסכת ערכין

ולישתרו לך, אלמא קסבר סתם חרמים לבדק הבית,

כמאן, כשמואל, דאמר הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל,

אימר דאמר שמואל שחיללו [בדיעבד], לבתחלה מי אמר?

הני מילי בזמן שבית המקדש קיים, דאיכא פסידא, אבל בזמן הזה דליכא בית וליכא פסידא אלא איסורא הוא דרביעא עליהו אפילו למחלה נמי אפי' לבתחלה,

אי הכי אפי' פרוטה נמי? פרסומי מלתא [וידע הציבור שרק משום שהתחלל ההקדש מותר להשתמש בו. שט],

אמר עולא, אי הואי התם הוה יהיבנא כוליהו לכהנים, אלמא קסבר עולא, סתם חרמים לכהנים,

מיתיבי, אין עבד עברי נוהג דליו נמכר בזמן הזה אלא בזמן שהיוכל נוהג, שנאמר ויקרא בה עד שנת היובל יעבוד עמך,

ואין שדה (החרם) [אחוזה] נוהגת דין שדה אחוזה, שמהא גגאלת בגיורע, אלא אם ירצה הלוקח להחזירה לו בדמים שירצה, ממזיר, ואם לאו אין כופין אותו אלא בזמן שהיוכל נוהג וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית, ואין היוכל נוהג, כגון משגלו שבת ראובן וגד, שצטלו היובלות אין גגאלת אלא בשויה, שנאמר ויקרא בה ויצא ביובל [רק אם היובל נוהג] ושב לאחוזתו,

אין בתי ערי חומה נוהגין דלא כייפין ליה ללוקח, אם צא מוכר לגאלה אפילו צמוד שנה, אלא בזמן שהיוכל נוהג, שנאמר ויקרא בה לא יצא ביובל,

ר"ש בן יוחי אומר אין שדה חרמין נוהגין, אלא בזמן שהיוכל נוהג, שנאמר ויקרא בו והיה השדה בצאתו ביובל, קודש לה' כשדה החרם,

ר"ש בן אלעזר אומר, אין גר תושב נוהג שיהא ישראל מלווה להחיותו, גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים, ואוכל נבילות אלא בזמן שהיוכל נוהג,

אמר רב ביבי, מ"ט, אתיא טוב טוב, כתיב צעזע עברי הכא דברים טו כי טוב לו עמך, וכתיב התם גר תושב עמך ישב וגו' דברים כג בטוב לו לא תוננו דלא תסגיר עבד אל אדוניו גר תושב משמע, דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין צ"ה השולח גט (דף מה), וכתיב צמריה עמך ישב צקרבן וגו', מכל מקום למדיייהו קשיא דקמיין אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן יובל?

לא קשיא, הא [שאין החרמין נוהגין בזמן הזה] במקרקעי, הא [דאמר עולא שהיה נותן הכל לכהנים] במטלטלי,

לכהנים הואיל וכשיגיע יובל, אם לא אפדנה אני מיד גזבר, ויגאלנה אחר, תמחלק לכהנים ציובל, דין מקדיש שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא, כדכתיב כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו והרי היא תחת ידי ועכשיו שאני ממוקם צה תהא שלי, ודין הוא שהרי דין הוא בשל אחרים אני זוכה אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו, כשיגיע יובל תמחלק לי, בשל עצמי לא כל שכן,

ת"ל כשדה החרם, לכהן תהיה אחוזתו דהאי קרא, במקדיש שדה אחוזה כתיב,

וכי מה למדנו משדה חרם מעתה על שדה אחוזה כו', הרי זה בא ללמד ונמצא למד, מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל שהקדיש ישראל וגאלה אחד מן הכהנים יוצאה מתחת ידו מנה מידו ציובל, ומתחלקת לכהנים לכל בני המשמר כדאמר בפירקין דלעיל, אחוזתו שלו ואין זו שלו, אף שדה חרמו, יוצאה מתחת ידו, ומתחלקת לאחיו הכהנים,

ואידך [וחכמים שלומדים מפסוק זה דסתם חרמים לכהנים, מניין למדיין שיוצא מידו כהן להתחלק לאחיו הכהנים], מחרם החרם,

ואידך, חרם החרם לא משמע ליה,

ורבי יהודה בן בתירא דחל על קדשי קדשים, ועל קדשים קלים מנא ליה? סבר ליה כרבי ישמעאל דמפיק לה במתניתין מיקדיש ואל מקדיש:

אמר רב, הלכה כרבי יהודה בן בתירא דסתם חרמים לצדק הבית, ורב שביק רבנן ועביד כרבי יהודה בן בתירא? ברייתא איפכא תניא דרבנן אמרי לצדק הבית ורבי יהודה לכהנים,

שביק מתני' ועביד כברייתא? רב מתני' נמי איפכא תני,

מאי חזית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא, נפוך ברייתא מקמי מתני'?

רב גמריה גמיר מרביה, דרביה אגמריה דמתני' משצשתא היא,

אי הכי כרבי יהודה בן בתירא, כרבנן מיבעי ליה? הכי קאמר למאי דאפכיתו ותניתו, הלכה כרבי יהודה בן בתירא,

ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא, אתא לקמיה דרב יהודה, אמר ליה שקול ארבעה זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו לך' זוזי בנהרא # [לכאורה הכוונה על נהר פרת, שהיה פומבדיתא סמוכה לה] דהקדש קן לצדק הבית, דאי לכהן לית להו פדיון, ולכהן צעי מיתצוניהו

אבני חן על מסכת ערכין

אצל הכא שדה היוצאה לבעלים ציובל הדרא מיוזבגא לאחר היוזב, אם ירצה, הלכך בשנת היוזבל נמי רשאי למוכרה, ויוצאה לו בחנם,

מיתבי, כתיב בויקרא כה טו במספר שנים אחר היו בל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת וקפרה, משמע אחר היוזבל מיד, שנים אחר היו בל תקנה שאם תקנה שדה, תהא צידך שמי שנים בעל כרחו של מוכר, ואפילו הוא רוצה לפדותה, מלמד שמוכרין סמוך ליוזב,

מופלג מן היוזבל מנין, ת"ל ויקרא כה טז לפי רב השנים תרבה מקנתו שיהיה עד היוזב, תרבה מקנתו ממכרה ציור, שהרי עד היוזבל תהא קנויה לו אם לא יפדנה, ולפי מעט השנים תקעית מקנתו ממכרה ציור, כדי שלא תונה את חצירך, ושמעין מהך קראי דמוכרין צין בסמוך ליוזבל שעבר, צין מופלג ממנו כמה שנים,

ובשנת היוזבל עצמה, לא ימוכר, ואם מוכר אינה מכורה?

אמר לך רב, אינה מכורה למספר שני תבואות שלא תשהה ציד הלוקם כלום שהרי צאומה שנה עצמה לקמה מידו אבל מכורה היא לך שיאצד מעמיו ויוצאה,

ופרכי ואי איוזבוגי מיוזבגה [דהוי מכר גמור, אמאי לא שוההה צידו שמי שנים] תיקום ברשותיה עד בתר יוזב [למחר] [עד] שמי שנים [למחר היוזב], ובתר יוזבל ניכיליה שני תבואות [ולאחר שתי שנים] וניהדרה ליהדרה בחנם, בשציל יוזבל שעבר עליה,

מי לא תניא, אכלה שנה אחת לפני היוזב, משלימין לו שנה אחרת אחר היוזב?

התם נחית לאכילה שהרי קודם היוזבל התחיל לאוכלה, הלכך מקיימנא ליה קרא דכתיב שני תבואות, הכא אצל הקונה בשנת היוזבל לא נחית לאכילה,

אמר רב ענן, שמעית מיניה [שמעתי ממנו] דמר שמואל תרתי, חדא דאמר שמואל אינה מכורה כל עיקר, ואידך המוכר עבדו לעובר כוכבים, או בחוצה לארץ, יצא לחירות דהמוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו לפדותו, ויפטרנו לחירות, משום דאפקעיה ממנא, וכן המוכר עבדו אפי' לישראל צחלה לארץ יצא לחירות,

חדא הדרי זביני מחדא מהך תרתי, שמעית מיניה דמר שמואל שהמקם בטל, והמעוט חורין, או מהך דהמוכר שדה בשנת היוזבל עצמה, או מהך דהמוכר עבדו לישראל צחלה לארץ, וחדא לא הדרי זביני חלה הלוקם מפסיד המעות,

ולא ידענא ד הי מיניה המקם בטל,

ואי קשיא, פשיטא דמהך דהמוכר שדה בשנת היוזבל קאמר שמואל, דהמקם בטל, והמעוט חורין, דאם מעוט אכודין, מאי איכא צין רב לשמואל?

איכא ציניהו אי שמיט לוקם וקצץ אילנות שהיו צה, לרב דאמר מכורה היא, שדה הדרא ואילנות דקץ קץ, לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה הדרי אילנות ואע"ג דלוקם לא שקל זוז,

אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק לוקם צקרקעות, ולא משך המטלטלין, דקיימא לן [קידושין כו] נכסים שאין להם אחריות, נקנין עס נכסים שיש להם אחריות, צכסף צשטר וצחוקה, ואין צריך משיכה לרב דאמר מכורה ויוצאה שדה הדרא ומטלטלין מיקנו, לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה, לא מיקנו מטלטלין, דחוקה דקרקע לא הויא חוקה,

אמר רב יוסף, ניחוי אנן מדתניא בברייתא, המוכר עבדו בחו"ל יצא לחירות, וצריך גט שיחרור מרבו שני, ש"מ מדקרי ליה לשני רבו, אלמא לא הדרי זביני [פי' שאם המקח בטל איך נעשה זה השני רבו] והלוקם מפסיד [שצריך לשהדרו], וכיון דצוהיה חזין דלא הדרי זביני, ודאי כי אמר שמואל וכי קאמר שמואל הכא צהא, אינה מכורה ומעות חוזרין,

דף ל' ע"א

ורב ענן דהוה מספקא ליה צהי הדרי וצהי לא הדרי ברייתא הך צרימא דצריך גט שיחרור [מרבו שני. רג.] לא הוה שביעא ליה,

ודשמואל [ומדברי שמואל לא היה רב ענן יכול ללמוד, במה שאמר שמואל שהמוכר ביוזבל אינה מכורה], [מדשמואל נמי ליכא למשמע דהדרי זביני. רג.], ממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין ומהא דאמר שמואל אינה מכורה לא הוה מצי למשמע מיד, דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין, דלמא אינה מכורה ומעות מתנה דלמא מעוט שנתן לוקם למוכר, מתנה הן ציד מוכר, ואיכא צין רב לשמואל, הך דפרישית לעיל, מידי דהוה אמקדש אחרות,

דאיתמר המקדש אחרות, רב אמר מעות חוזרין דאדם יודע שאין קדושין חופסין צחמותו, וגמר ונתן לשם פקדון, ושמואל אמר מעות מתנה [דאדם יודע שאין קדושין חופסין באחרותו וגמר ונתן לה לשום מתנה. רג.] ולשמואל גמר ונתן לשם מתנה,

[ואי קשיא, השתא כיון דאמרת לשמואל דמעוט מתנה, דלא הדרי ללוקח זוזי, א"כ היינו דרב ומאי ציניהו? איכא ציניהו אי שמיט לוקח ואכיל פירי, לרב דאמר מכורה לא משלם פירי, לשמואל דאמר אינה מכורה משלם פירי. רג.]

א"ל אביי לרב יוסף, מאי חזית דקנסין ליה ללוקח גצי מוכר עבדו צחלה לארץ, דאמר' לא הדרי זביני, ויוצא עבד לחירות, ומפסיד לוקם, נקנסיה למוכר שיהו מעוט חורין ויוצאו מוכר לחירות?

אמר ליה לאו עכברא גנב עכבר הגונב ומניט צחוק אלא חורא גנב אם לא היה לו חור לניהט צו, לא היה גונב הלכך חורא גנבא וקא גניט ליה ה"ג אם

אבני חן על מסכת ערכין

לא היה מוצא לוקם לא היה מוכר,

כדי לגלות, וגולל למחלוקת, אם אינו מספיק לגולל את כולה, יגאל חזיה, ולכשיוכל יגאלנה כולה, זה חומר בהדיוט [במובן שדה אחותו] מבחקדש:

נב: תנו רבנן, מכרה לראשון במנה, ומכרה ראשון לשני במאתים, מנין שאינו מחשב אלא עם הראשון, ת"ל [לאיש] אשר מכר לו,

אי לא עכברא, חורא מנא ליה הסור מאין לו הגניזה? מסתברא היבא דאיתיה לאיסורא דהיינו לוקם שהעבד אכלו קנסין:

*****

מכרה לראשון במאתים, ומכר הראשון לשני במנה, מנין שאין מחשבין אלא עם השני, ת"ל לאיש [והרשין] [לאיש] אשר בתוכו, דברי רבי,

[שורה 10] [שנינו במשנתנו] היתה שנת שדפון [וירקון, או שנת שביעית, אינו עולה מן המנין, נרה או הובירה עולה לו מן המנין] כו': השתא הובירה עולה לו, נרה מיבעיא? נרה איצטרך ליה, סלקא דעתך אמינא אמרינן ליה [להמכר כשגואלה], הב ליה [תן לו לחקונה] דמיה [פי' דמי הניח] וליסק [ויעלה מן השדה, פי' כיון שלא נהנה מן החרישה, ואתה מקבל שדה חרושה, תשלם לו מה שנתנית], [ראה רג] קמ"ל:

רבי דוסתאי בן יהודה אומר, מכרה לו במנה, והשביחה מאליה [והא דנשבח השדה אינו נותן רק לפי מה שמכר, היינו דוקא בהשביחה מאליה, אבל השביחה הלוקח ודאי השבח שייך ללוקח ושמן לו השבח ומחויב ליתן לו השבח וכו']. וראה מנחת חינוך מצוה של"ט [ועמדה על מאתים, מנין שאינו מחשב אלא במנה,

[שנינו במשנתנו] רבי אליעזר אומר מכרה לו [מכרה לו לפני ראש השנה, והיא מליאה פירות, הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים] כו': תניא, ר"א אומר, מנין שאם מכרה לו לפני ראש השנה מליאה פירות, שלא יאמר לו מוכר הבא לפדותה לטוף שמי שנים הנח לפני מליאה פירות כדרך שהנחתי לפניך כשמכרתי לך, תלמוד לומר ויקרא בה במספר שני תבואות ימכר לך משמע כל תבואות ששמי שנים, מדהיה ליה למיכתב מספר שנים, או מספר תבואות, דהוי משמע שמי תבואות, פעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים:

שנאמר והשיב את העודף, העודף שבידו הנשאר בידו מן הדמים שקיבל [שהמכר קיבל מנה, וממנה שקיבל, מנכה ממנה לפי חשבון השנים שאכל הקונה], לאחר שינקה לו הלוקם משכון המגיע לכל שנה שאכלה,

מכרה לו במאתים, והכסיפה נתקלקלה ופחתו דמיה ועמדה על מנה, מנין שאין מחשבין אלא במנה, שנאמר, והשיב את העודף, העודף שבקרקע עודף שהקרקע שוה יותר על מה שמגיע למשכון [פי' מה שנשאר בשווי הקרקע עד היובל], שמנכה לו הלוקם לשנים שאכלה, דהאי עודף איכא למדרש * הכי והכי, * ע"פ השטמ"ק וברפוס להכי ולהכי.

מתני': מכרה לראשון [מכר ראובן לשמעון את שדה אחותו] במנה, ומכר ראשון לשני [ומכר שמעון ללוי את השדה] במאתים, אינו מחשב המוכר כשנא לגאלה אלא עם הראשון וממנה כמה שנים היו משמכרה לו עד שנת היובל, וממנה כמה מגיע מן המנה לכל שנה, ולפי אותו משכון ינקה לו לוקם לכל שנה ושנה שאכלה, והמוחר יחזיר לו, שנאמר ויקרא בה כו' וחשב את שני ממכרו * והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו * ושב לאחותו * והשיב את העודף לאיש וגו' בגולל שדה ממכרו כמיז,

מאי בינייהו בין רבי לר' דוסתאי, מ"מ בין למר בין למר לקולא חולין?

דאייקר וזל ואייקר שמכרה לו במאתים, ומכרה ראשון לשני במנה, ומחייקה ביד השני ועמדה על מאתים, לרבי דאמר לאיש אשר בתוכה, לא יהיה אלא מנה כמה דיהיב זה שני, לר' דוסתאי יהיב מאתים דאי אמרת עודף שבידו הא מאתן שקיל מקמא, ואי אמרת עודף שבקרקע הא מאתן שויה,

מכרה לראשון [ראובן לשמעון] במאתים, ומכר הראשון לשני [שמעון ללוי] במנה, אינו מחשב אלא עם האחרון, שנאמר ויקרא בה כו' וחשב את שני ממכרו * והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו * ושב לאחותו [והרשין "לאיש"] לאיש אשר בתוכו וצגמ' פריך מנן דרשין לקולא, לידרוש לחומרא,

וממאי דלקולא, דלמא לחומרא?

ויקרא בה כו' ואיש פי' ל' א' ויהיה לו גאל והשיגה ידו * ומצא פרי גאלתו * ויקרא בה מזו ובי תשיג יד גר ותו' שב עמך ומה אחיה עמו * ונמכר לגר תו' שב עמך או' לעקר משפחת גר: מוח אחרי נמכר גאלה תהיה לו * אחר מנאיו יגאלנו:

ל' ס"ד, דגמר גאולה גאולה כמיז הכא ומקא פדי גאלתו * מעבר עברי וכמיז בעצד עברי גאלה פהיה לו ,

[אם מכר שדה אחותו, ובא לגאולה] לא ימכור ברחוק שדה רחוקה שיש לו ויגאל בקרוב כדי לגאל זו שהיא קרובה לו, בגמרא מפרש מנן [ה"ה] איפכא דלא, אלא אורחא דמילתא נקט. תוס', ברעה ויגאל ביפה, ולא ילוה משום ויגאל כדי לגאלה, ולא יגאל לחצאי,

ובהקדש מותר בכולן המקדש שדהו, מותר למכור שדה אחרת, או ללוה,

אבני חן על מסכת ערכין

דתניא דברים טו כי טוב לו עמך, עמך במאכל, עמך במשתה, שלא תהא אוכל פת נקיה, והוא אוכל פת קיבר שגודי"ר [פת פשוטה, לחם שחור. שט] אתה שותה יין ישן, והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין, והוא ישן על גבי קרקע, מיכן אמרו הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו,

[והורו רבנן ושאלי מאביי] אדרבה נחמיר עליה מדרבי יוסי ברבי חנינא דדלי לא צל לדי כך, אלא מפני שהיה רשע ועושה סמורה בפירות שביעית,

דאמר רבי יוסי בר' חנינא, בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית הסותר בפירות שביעית, ולהכי קרי ליה אבק, שאין זו עיקר מזה של חסור שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית, לסוף מוכר את מטלטליו, שנאמר ויקרא בה יג בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, וכתוב וסמך ליה ויקרא בה יד וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד ודשמי סמוכין, והכי אמר רחמנא אם לא תשמרו מצות יובל, סופכם למכור מטלטלין וכלי תשמיש,

לא הרגיש לא מודעו לשוץ מן העצירה, לסוף מוכר את שדותיו, שנאמר ויקרא בה כה וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו,

לא באת לידו משמע שלא יעלה על לבו שיהא עושה שום עצירה, לסוף מוכר את ביתו, שנאמר ויקרא בה כט ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה,

[ומפסיק לפרש] מאי שנא התם [במכירת מטלטלין] דקאמר לא הרגיש, ומאי שנא הכא [במכירת שדותיו] דקאמר לא באת לידו?

כדרב הונא, דאמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו, הותרה לו ס"ד, אלא אימא נעשית לו כהיתר [וכ"ה יומא פוג, פוג, מו"ק כו, קדושין כ, מ.] דומה צנינו כהיתר, הלכך צריש דלא עבר עדיין אלא פעם אחת, מני [לא] הרגיש, דמשמע שהיה יודע ונותן אל לבו שהיה עובר, אבל לא נרמז מן העצירה ועשה, וצפס שניה מני לא צאת לידו, שאפילו על לבו אין עולה שמהא עצירה,

(לא באת לידו לסוף שלוח ברבית שנאמר ויקרא בה וכי ימוך אחיך וגו' וכתוב אל תקח מאתו נשך ותרבית) לא באת לידו עד שמוכר את בתו, שנאמר שמות כא וכי ימכור איש [את] בתו לאמה,

ואע"ג דבתו בהאי ענינא ליתא, ניהא לאיניש דלויזון ברתיא, ולא לויזון בריביתא דריביתא כמיז צהאי ענינא, דכמיז [ויקרא כה] אל תקח מאתו נשך ותרבית וגו', והא דדלי מקמי הכי כבר זכנה לברתיא, דכמיז ניהא ליה, דאילו התם פדיון בתו מוגרעא ואולא שסמס מכירת

והתם [בעבר עברי] מנלן, דתניא נמכר [העבד] במנה, והשביח ועמד על מאתים, מנין שאין מחשבין אלא ממנה כשאל לפדות עצמו, מחשב כמה שנים משעה שנמכר (עד שנת היובל), ומחשב כמה מגיע מאותו מנה לכל שנה ושנה, ואם עברו שנים או שלש שנים, ינכה לו אלוניו לפי חשבון המגיע לכל שנה, דכמיז כימי שמי יהיה עמו, שנאמר ויקרא בה מוכר מןתו,

נמכר במאתים, והכסף ועמד על מנה, מנין שאין מחשבין אלא ממנה, שנאמר ויקרא בה כפי שניו משמע כפי שנים שעמד צהן, כלומר לפי מה שהוא שוה צחותה שעה,

ואין לי דהאי קרא אלא עבד עברי הנמכר לעובר כוכבים, שנגאל וידו על העליונה נמכר לעובד כוכבים כמיז, דכמיז [ויקרא כ"ה] וכי תשיג יד גר ותושב וכו', נמכר לישראל מנין?

ויקרא בה ג ויחשב עם־קנהו משנת המקור לו עד שנת היובל ויהיה כסף המקורו כמקפר שנים כימי שקיר יהיה עמו, דברים טו יח ל' אי־קשה בעיניך בשלחך אותו חפשי מעמך כי משנה שקר שקיר עבדך שש שנים,

ת"ל שקיר שקיר לגזירה שוה כמיז הכא, כימי שמי יהיה עמו, וכמיז נמכר לישראל, כי משנה שר שמי עבדך וגו',

אמר אביי,

דף ל' ע"ב

הריני משוכה במקומי שאני דרשן וצקי כבן עזאי [כשמעון בן עזאי], [וראה חגיגה יד: תנו רבנן: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר (תהלים ק"א) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר (תהלים קט"ז) יקר בעיני ה' המותה לחסדיו. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר (משלי כ"ה) דבש מצאת אבל דרך פן תשבענו והקאתו. אחר קיצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום],

שהיה משתבח בשוקי טבריא דתניא צבירות צפ' תשיעי (דף נח) בן עזאי אומר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום [שכשם שהוא היה חכם גדול והיה עומד בשוק ואומר כל מי שרוצה לשאלני דבר הרני משיבו, אף אני בן מי שירצה יבא ושאלני. רג],

אמר ליה ההוא מרבנן לאביי, איכא למידרשינהו הני קראי דעבד עברי לקולא, ואיכא למידרשינהו לחומרא, ממאי דלקולא אימא לחומרא? לא סלקא דעתך, מדאקיל רחמנא גביה,

אבני חן על מסכת ערכין

מכסף מקנתו לפי חשבון שקנאו, והיכא דעבד ארבע, ופיישי תרתי ליתב ליה תרתי כפי שניו,

א"כ נכתוב אם עוד רבות שנים מאי "ב"שנים, נתרבה כספו בשנים מכסף מקנתו, נתמעט כספו בשנים כפי שניו לפי שנים שהיה עדיין חייב לעודדו, ולא כהכסף והשנים משפטי קרא,

אמר רב יוסף, דרשינהו רב נחמן להני קראי, כסיני:

[שנינו במשנתנו] לא ימכור ברחוק כו': מנא הני מילי, דת"ר ויקרא כה והשיגה ידו, יד עצמו [שיש לו מזומנים משלו], שלא ילוח ויגאל [ג"ל דאם השיג במתנה מחבירו שפיר קרינן ביה השיגה ידו. רש"ש עיי"ש], ומצא פרט למצוי, שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, ברע ויגאל ביפה [שזה השרה הרחוקה, והשרה הרעה, היה לו כבר מקודם, ואין זה בכלל "מצא"], כדי גאולתו כדי גאולה הוא גואל, ואינו גואל לחצאין,

למימרא דמצא השתא משמע, ורמינהו דברים יט' ומצא את רעו ומת, שהיה חבירו מלוי שם בשעה שהיה זה הגרן חייב, פרט למצוי עצמו דפטור זה מגלות, מיכן אמר רבי אליעזר, אם משיצאה אבן מתחת ידו, הוציא הלה את ראשו וקיבלה, פטור, אלמא מצא מידי דאיתיה מעיקרא משמע?

אמר רבא, הכא מענינא דקרא, והכא מענינא דקרא, הכא [בגאולת שדה] דומיא דהשיגה ידו מה השיגה ידו דהשתא דדלי מעיקרא כשמכרה לא היתה ידו משג, כדכתיב (ויקרא כ"ה) כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו, אף מצא נמי דהשתא,

והכא [במצא את רעו ומת] דומיא דיער, מה יער מילתא דאיתיה מעיקרא, אף מצא מילתא דאיתיה מעיקרא:

[שנינו במשנתנו] ובחקדש כו': מנא ה"מ, דת"ר ויקרא כו ואם גאל יגאל, מלמד שלוח מאחר וגואל וגואל, ואם ירצה יגאל לחצאין וגואל לחצאין,

אר"ש מה מעם, לפי שמצינו ב"מוכר" שדה אחוזה, שיפה כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה, חוזרת לבעלים ביובל, הורע כחו כדאמרן לעיל שאינו לוח וגואל, ואינו גואל לחצאין, אבל "מוקדיש" שדה אחוזה הואיל שהורע כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה, יוצא לכהנים, יפה כחו שלוח וגואל, וגואל לחצאין,

דף ל"א ע"א

הבית אינה שמהא שפחה, אלא עד שיגיעו ימי נערות, ואם בא לפדותה בתוך כך, מחשב הדמים שמכרה, כמה מגיע לכל שנה שהיתה ראויה להיות צד האדון, ולפי אותו חשבון המגיע לכל שנה, מנכה לו האדון לכל שנה ושנה ששמשחו, כדמניא נקדושין (דף יא) והפדה, מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה, ואילו הכא [ברבית] קא מוספא ואולא,

[לא באת לידו, לסוף שלוח ברבית, שנאמר ויקרא כה לה וכי ימוך אחיך וגו', וכתוב אל תקח מאתו נשך ותרבית],

לא באת לידו, לסוף שמוכר את עצמו, שנאמר ויקרא כה למ וְכִי־יִמְוֶה אֶחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּרְתָּ לְ אֶ־תַּעֲבֹד בּוֹ עֲבַדְתָּ עָבֹד: שם פסוק מ כְּשֶׁכִּיר כְּתוּב יָשָׁב יְדֵיָה עִמָּךְ עַד־שָׁנָה הַיָּבֵל עֲבַד עִמָּךְ, מו וְכִי תִשָּׁי יָד גֵּר וְתוֹ שָׁב עִמָּךְ וְכָךְ אֶחֱיָךְ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תוֹ שָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֹקֵר מִשְׁפַּחַת גֵּר לֹא לָךְ [לישראל], אלא לגר, שנאמר לְגֵר, ולא לגר צדק אלא לְגֵר תוֹשֵׁב, שנאמר לְגֵר תוֹ שָׁב, מִשְׁפַּחַת גֵּר זֶה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים,

כשהוא אומר או לעקר (משפחת גר), זה הנמכר ונעשה משרת לעבודת כוכבים עצמה [לפי שסופן של עבודות כוכבים לעקר דריש הכי. תוס'!] לתעוב ענינים ולשאוב מים?

א"ל אביי להווא מרבנן אפ"ה הא אהדריה קרא שיהו מרחמין עליה,

ותנא דבי רבי ישמעאל, הואיל והלך ומכר עצמו לעבודת כוכבים, אֶיִדְחָה [אשליך] אבן אחר הנופל כלומר שלא יגאל לעולם, ת"ל (ויקרא כה גאולת עולם תהיה לו וביוכל יצא) [גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו],

אימא גאולה תהיה לו דלא ליטמע בעובדי כוכבים, ולעולם לענין פדיונו נחמיר עליה, שאם נמכר במנה והשנים, יחשב במאמס, או אם נמכר במאמס והכסף, יחשב במאמס, כדכתיב (ויקרא כ"ה) מכסף מקנתו?

אמר רב נחמן (בר יצחק. רש"ש), כתיב ויקרא כה אם עוד רבות בשנים וכתוב ויקרא כה אם מעט נשאר בשנים, וכי יש שנים מרובות שמהא שנה יתירה מחצירתה, דקאמר קרא אם עוד רבות בשנים ויש שנים מועטות או שנה פחותה מחצירתה,

אלא הכי קאמר קרא נתרבה כספו אם יש ריבוי בכסף, בשנים שהוא עומד בהן, כלומר מה שהשנים (רש"ש) ישיב גאולתו מכסף מקנתו דאין מחשב אלא כמה שנמכר, נתמעט כספו ואם מעט נשאר דמיו, בשנים שהוא עומד בהן, כגון שהכסף כפי שניו,

ואימא הכי קאמר קרא היכא דעבד תרתי [פ' עבד עברי שעובד את רבו שש שנים] היכא דפלט ליה תרתי שני ופיישי ארבעי ופשו ארבעי עד יובל, ליתב ליה ארבע מכסף מקנתו ליחיד ליה כמה שמגיע לארבע שנים

אבני חן על מסכת ערכין

ורבי, מיום ליום מנא ליה? נפקא ליה ויקרא בה מעד תום שנת ממכרו ולא של מנין עולם,

ורבנן אין הכי נמי ההוא דההיא [עד תום שנת ממכרו] ודאי מיבעי ליה להכי, דממכרו שנת ממכרו שלו, ולא שנת של מנין עולם, וימים מיבעי להו למעת לעת שאם מכרה באחד בניסן בחצי היום, אין מונין לו שנה עד שיגיע חצי היום, של אחד בניסן הבא,

דאי מעד תום שנת ממכרו, הוה אמינא מיום ליום אין, מעת לעת לא, כתב רחמנא ימים,

ורבי, מעת לעת מנא ליה? נפקא ליה מתמימה,

ורבנן, ההוא מיבעי ליה לעיבורה,

ורבי נמי, הא מיבעי ליה לעיבורה? הכי נמי,

מיום ליום ומעת לעת, מעד תום שנת ממכרו נפקא:

ימים	רבנן	רבי
מעת לעת	אינו פחות משנים	
מיום ליום	מיום ליום ומעת לעת	
לעיבורה	לעיבורה	

[שנינו במשנתנו] הרי זו כמין רבית וכו': והתניא, הרי זו רבית גמורה, אלא שהתורה התירתו?

אמר רבי יוחנן, לא קשיא, הא רבי יהודה מחני' ר' יהודה היא דאמר נד אחד דרבית מותר, דרבית הבאה ע"י מכר קרי נד אחד, משום דאין נא ליד רבית משני נדדין, שאם לא יגאלנה ומחלט לו, אין כאן רבית, אבל הלואה ודאי באה ליד רבית שאינה נחלט לעולם, והא רבנן,

דתניא, הרי שהיה נושה בחבירו מנה, ועשה לו [הלואה] עשה למלוה] שדהו מכר שמשכן לו שדהו על אותו מנה, וכחז לו אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלך, בזמן שהמוכר [הלואה] אוכל פירות כל אותן שנים מותר, לוקח אוכל פירות אסור שמה יגאלנה בתוך שלש וממלא שאכלס דרבית,

רבי יהודה אומר, אף בזמן שהלוקח [המלוה] אוכל פירות, מותר,

אמר רבי יהודה, מעשה בביתוס בן זונין, שעשה שדהו מכר על פי ר"א בן עזריה, ולוקח אוכל פירות היה, אמרו לו משם ראייה # [הלשון קשה, דהול"ל "לא כך היה מעשה?"] מוכר

תני חדא במקדש שדה אחוזה לזה וגואל וגואל לחצאין היינו הך דקמי לעיל, אם גאל גאל מלמד שזה וגואל כו', ור"ש קאמר לה, ותניא אידך רבנן דפליגי עליה אינו לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין, לא קשיא הא רבנן, והא ר"ש:

*****

ויקרא בה כמ' ואיש כרימפר ביתו ש' עיר חו' מה ויהיה גאלתו' עדתם שנת ממכרו' ימים תהיה גאלתו': ל' ואם ל' איגאל עד-מל' את לו' שנה תמיתה וקם תבית אשר-בעיר אשר-ל' א' [לו'] חמה לצמיתות לקנה אתו' לדרתיו ל' א' יצא ב'ב'ל:

מתני': המוכר בית, בבתי ערי חומה, הרי זה גואל מיד ואין לו דין שדה אחוזה, שצריך להממין שמי שנים וגואל כל שנים עשר חדש, הרי זה כמין רבית שכשמוכר לו מעותיו בתוך שנה ואין זה [המוכר] מנכה לו כלום, מנא ששטמא [הלוקח] צדיתו בשכר הממנת מעותיו, ואינו רבית גמורה, דרבית לא מיקרי אלא ע"י הלואה ולא ע"י מכר,

מת המוכר, יגאל בנו בתוך שנה אם ירצה, אבל לאחר שנה נחלט ואינו נגאל עוד לעולם, כדכתיב (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאה לו שנה וגו',

מת הלוקח, יגאל מיד בנו,

אין מונין שנה אלא משעה שמכר שנמכר, שאם מכרה ראובן לשמעון בניסן, ושמעון ללוי באייר, כיון שהגיע ניסן הבא נחלט, ואין מונין למכר שני אלא לראשון שנאמר ויקרא בה עד מלאה לו שנה משמע לזה שהיתה אחוזה שלו מונין, כשהוא אומר תמימה, להביא את הדין העיבור שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חדש,

רבי אומר, ליתן לו שנה ועיבורה צין בשנה פשוטה, צין בשנה מעוברת נותנין לו שנת לבנה וימים שימירם בשנת חמה על שנת לבנה, אחד עשר יום שמהם אנו מעצרים את השנה,

הגיע יום שנים עשר חדש, ולא נגאלה, היתה חלוטה לו,

אחד הלוקח, ואחד הניתן לו במתנה אם רצה נותן לגאול בתוך שנתו יגאל ואם לאו חלוט לו, שנאמר ויקרא בה לצמיתות:

נב': מתני' דקמי הרי זה גואל מיד, דמשמע אפי' צו דיום שמכרה מותר לגאול, דלא כרבי, דתניא רבי אומר ימים תהיה גאולתו ו אין ימים פחות משנים דלא תשהא ציד לוקח פחות משני ימים,

ורבנן, האי ימים מאי עבדי ליה, מיבעי ליה מיום ליום [דבתשרי לא עלתה לו שנה] שאם מכרה באחד בניסן, אין מונין שנה למנין עולם, דלימא כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה, שהרי יצאה אותה שנה, אלא עד אחד בניסן הבא אינו נחלט,

אבני חן על מסכת ערכין

צריך אתה לפרש. מנחת יהודה],

בשלמא לר' אלעזר, דלדידיה קא מנינן [ולכן קלוט לראשון], אלא לרבי יוחנן מאי טעמא? אמר רבי אבא בר ממל, מה מכר לו ראשון לשני, כל זכות שתבא לידו [ראה רש"ש],

אמר רבי אבא בר ממל, מכר שני בתי ערי חומה, אחד בחמשה עשר באדר הראשון, ואחד באחד באדר השני, זה שמכר לו באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה דהאיכא מיום ליום,

זה שמכר לו בחמשה עשר של אדר הראשון, לא עלתה לו שנה, עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה ואז"ל דהשתא הווי"ג חדש, משום דמיום ליום בעינן, מט"ו באדר לט"ו באדר,

מתקיף לה רבינא, ולימא ליה לוקם ראשון ללוקם שני אנא קדים ישיחין [הדלקתי] [heated] גורא אני היסקתי ונשתמשתי בנים מקמא דידך ושליך נחלט באדר, ושליל לא מיחלט?

משום דאמר ליה את נחית לעיבורא נכנסת בחודש העיבור, לפיכך תפסיד, דתמימה כתיב, ליתן לו חדש העיבור, אבל אני לא נכנסתי בו:

וא"ר אבא בר ממל, גולדו לו שני טלאים והם בכורות, ומזהיר להקריבן בתוך שנתו, דכתיב (דברים טו) תאכלנו שנה בשנה אחד בחמשה עשר של אדר הראשון, ואחד באחד באדר השני, זה שגולד באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר (השני) של שנה הבאה, עלתה לו שנה, זה שגולד לו בחמשה עשר באדר הראשון, לא עלתה לו שנה, עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה,

מתקיף לה רבינא, ולימא ליה, אנא קדים אכיל ירוקא מקמא דידך, משום דאמר ליה את נחיתת לעיבורא, אנא לא נחיתנא לעיבורא,

הא תו למה לי, היינו הך? מהו דתימא, התם דכתיב תמימה, הכא דלא כתיב תמימה לא ולא ליחיד ליה חדש העיבור, ולסלקיה שנה בט"ו בשבט, קמ"ל דשנה שנה מהרדי גמרי:

[שנינו במשנתנו] כשהוא אומר תמימה כו' רבי אומר ליתן שנת עיבורה: ת"ר, ויקרא בה שנה תמימה, רבי אומר מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים, כמנין ימות החמה בין כפוטא בין כמפוטא, וחכמים אומרים, מונה שנים עשר חודש מיום ליום כמו שאנו קוצצין אותן לשנת לבנה, ואם נתעברה נתעברה לו למוכר

אוכל פירות היה, ולא לוקח,

מאי בינייהו, צד אחד ברבית שאם יגאלנה יהא רבית, ואם לאו לא יהא רבית, איכא בינייהו, תנא קמא סבר צד אחד ברבית אסור, ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר,

דף ל"א ע"ב

רבא אמר, דכולי עלמא צד אחד ברבית כי ה"ג אסור הואיל ומעיקרא במורת הלואה אתא לידיה, והכא ור' יהודה (דקאמר) [דקשרי] בהכי עסקין ברבית על מנת להחזיר איכא בינייהו שהתנו ממחילה, שאם יגאלנה המוכר [הלוח] בתוך שלש, יחזיר לו הלוקח [המלווה] הדמים מפירות שאכל, וברבית ע"מ להחזיר פליגי, ומתני' ותנא דברייתא בהא פליגי, דתנא דידן סבר אפי' צד אחד נמי לא הוי, דהא במורת מכר אתא לידיה, ותנא דברייתא סבר סוף סוף הואיל ולידי רבית (לגבי) [אחי], צד אחד (יהא) כרבית גמורה היא, אלא שהמורה המירתה מר סבר אסור, ומר סבר מותר:

[שנינו במשנתנו] מות המוכר יגאל בנו: פשיטא? מהו דתימא ויקרא בה ואיש כי ימכר בית מושב אמר רחמנא, והאי לאו מכר, קמשמע לן ויקרא בה והיתה גאולתו מכל מקום משמע, דא"כ הוה ליה למיכתב יגאלנה עד תום שנת ממכרו, מדשני צדיצוריה וכתב והיתה גאולתו, משמע אפי' ע"י אחר:

[שנינו במשנתנו] מות הלוקח יגאל מיד בנו וכו': פשיטא? מהו דתימא ויקרא בה לקונה אותו משמע לקונה יהא נחלט, אם לא יגאל בתוך שנה, הא אם יגאל יחזירנה, וקונה הוא דיחזירנה, אבל בנו לא אמר רחמנא והא לא קנה, קמ"ל, והיתה גאולתו מכל מקום:

[שנינו במשנתנו] אין מונין לו שנה אלא משעה שמכר כו': תנו רבנן, שנה אי הוה כתיב עד מלאה שנה, ולא כתיב לו איני יודע אם שנה לראשון למכר ראשון אם שנה לשני או שנה למכר שני, כשהוא אומר עד מלאה לו שנה תמימה, הוי שנה לראשון כגון מכרה ראובן לשמעון בניסן, ושמעון ללוי בתשרי, וה"א ראובן שמכרה ראשון, מחשב עם לוי, ויהא לו רשות לגאלה עד תשרי הבא, השתא דכתיב לו, משמע דאמוכר ראשון קא מהדר,

למי חלוט כשהגיע שנה למוכר ראשון, ונחלט, מי מן הלוקחים וזכה בחליטה זו, רבי אלעזר אומר לראשון חלוט דראובן אין גאלה עוד משמעון, אבל שמעון גאלה מלוי, עד שיגיע שנה למכר שני, שהרי ללוי לא נחלטה, רבי יוחנן אומר לשני חלוט שאין שמעון גאלה מלוי,

[הא דאקדמיה ר"א לר' יוחנן רבו? משום דכך מסתמא היה מועשה ששאלו לר"א, והשיב לראשון חלוט, ואח"כ בא הדבר לר' יוחנן ואמר לשני חלוט, כך

אבני חן על מסכת ערכין

[שיש לו י"ג חרשים לגאול], דכמיז תמימה:

[שקצלס] דרזן מגורשת, בעל כרחו אינה מגורשת,

דף ל"ב ע"א

מדאיצטריך ליה להלל לתקוני, נתינה בעל כרחו שהטילם
בזיתו, כי הלי גוונא דמקין הלל בממני' הוויא נתינה, הא בעלמא נתינה
בעל כרחו לא הוויא נתינה,

מתקיף לה רב פפא, ואיתימא רב אשי, ודילמא כי
איצטריכא ליה להלל לתקוני שלא בפניו כגון זה שהיה נטמן
ומשום דמתי לריעותא איכא דשלא בפניו הוא ובעל כרחו הוא משום הכי איצטריך
ליה להלל לתקוני, אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הוויא
מתנה,

איכא דאמרי, אמר רבא מתקנתו של הלל הרי זה גיטך על
מנת שתתני לי מאתים זוז, ונתנה לו בין מדעתו בין בעל
כרחו הוויא נתינה, וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא
בפניו, אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו, הוויא נתינה,

מתקיף לה רב פפא, ואיתימא רב שימי בר אשי, ודילמא בין
בפניו בין שלא בפניו, מדעתו אין בעל כרחו לא,

והלל, מאי דאיצטריך ליה תקין ולי הוי נמי לוקם הסם, ולא הוה צעי
לכבוליהו, הוה איצטריך להלל לתקוני, דבעל כרחו מיהו נתינה:

*****

ויקרא בה כט ואיש בִּיְיָמֶיךָ בֵּיתִימוֹ שֵׁב עִיר חוֹמָה וְתִתֶּנָּה גְּאֻלָּתוֹ
עֲדֵיהֶם שְׁנַת מִמָּכְרוֹ יָמִים תִּתֶּנָּה גְּאֻלָּתוֹ : ל ואם ל אֶגְאֹל עֲדֵימֹל אֶת
לוֹ שְׁנֵה תְּמִימָה וְקָם תְּבִית אֶשְׁרֵי־בְעִיר אֶשְׁרֵי־ל א [לו] חֲמָה לְצִמְיֹת
לְקַנְתָּ אֹתוֹ לְדֹרְתּוֹ ל א יֵצֵא בְּיָבֵל: לא ובתי החצרים אשר אין להם חֲמָה
סָבִיב עַל־שָׂדֶה הָאָרֶץ יִחְשָׁב גְּאֻלָּה תִּתֶּנָּה־לוֹ וּבְיָבֵל יֵצֵא: לב וערי תְּלֵוִים
בְּתִי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלָּת עוֹ לָם תִּתֶּנָּה לְלֵוִים:

מתני': כל שהוא לפניו מן החומה [ולאו דוקא בית, אלא כל
הדומה לה כגון בית הבד ובית המרחץ וכו'], הרי הוא כבתי ערי חומה
[ונחלט אחר שנה], חוץ מן השדות, ר' מאיר אומר, אף השדות,

בית הבנוי בחומה [פ'] בתוך החומה המקיפה את העיר, פ' שהחומות היו
רחבים מאד], ר' יהודה אומר, אינו כבתי ערי חומה, ר"ש
אומר, כותל החיצון היא חומתו:

גמ': ת"ר, בית וקס סְפִיט אֶשְׁרֵי־בְעִיר (ויקרא כה) אין לי אלא בית,
מגין לרבות בתי בדים [שדורכין בה זיתים להוציא שמן], ובתי
מרחצאות, ומגדלות משע"ר וקדושה עקקע [closets], ושובבין,
ובורות, ושיחין, ומערות, ת"ל ויקרא בה אשר בעיר, יכול
שאני מרבה אף השדות, ת"ל בית והני דלעיל דמו לביה, דברי

[שנינו במשנתנו] הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל כו':
ת"ר, לצמיתות לחלוטין, דבר אחר לצמיתות לרבות את
המתנה, מאי טעמא [היה לו לכתוב] צְמִית, [וכתב] צמיתות,

אמרוהו רבנן קמיה דרב פפא, כמאן דלא כר"מ, דאי כר"מ,
האמר זמם צורות צפ' [אחרון] יש צטור [דף צז] מתנה אינה כמכר
לחזור ביוצא למי שנמנה?

א"ר פפא, אפילו תימא ר"מ, שאני הכא דרבי רחמנא
לצמיתות,

אמרו רבנן לרב פפא, ואמר לה רב הונא בריה דרב יהושע
לרב פפא, והא גבי יובל דכתיב תשובו משוכו איש אל אחוזתו
ודרשין [צפ"ט] (צטורות דף צז), לרבות את המתנה,

ור"מ לא קא מרבי [מתנה לגבי שדה אחוזה]? אלא הא ודאי דלא
כר"מ:

ת"ר, המקדיש בית בבתי ערי חומה, הרי זה גואל, וגואל
לעולם שאינו נחלט להקדש לעולם, ולקמן מפרש טעמא, גאלו אחר מיד
הקדש, הגיע יום שנים עשר חודש משלקמו מן הגזבר ולא נגאל,
היה חלוט לו [להקונה],

מנא ה"מ? אמר שמואל, דאמר קרא, ויקרא בה לקונה אותו
ואפילו מיד הקדש, ולחלטיה הקדש, אמר קרא לדורותיו,
יצא הקדש שאין לו דורות ליהב פריה ורביה קמי שמיא, לא יצא
ביוכל למה לי הוהיל וכמיז לנמימות,

אמר רב ספרא, לא נצרכא אלא למוכר בית בבתי ערי
חומה, ופגע בו יובל בתוך שנתו, סד"א ליפוק ביוכל, קמ"ל
לא יצא ביוכל:

מתני': בראשונה היה נטמן ז' יום שנים עשר חודש,
כדי שלא ימנאכו מוכר ליתן לו מעותיו כדי שיהא חלוט לו, התקין
הלל שיהא חולש [מטיל] מעותיו ללשכה כמו (ישעיהו יד) חולש על
גוים, וכדגרסינן (שבת דף קמח) מטילין חלשים על הקדשים [שיהא מטיל מעותיו
ללשכות שצטורה, ויהא שובר את הדלת של בית שמכר ונכנס,
ו]אימתי שירצה הלוי יבא ויטול את מעותיו:

גמ': אמר רבא, מתקנתו של הלל [יש ללמוד], הרי זה גיטך,
על מנת שתתני לי מאתים זוז, ונתנה לו, מדעתו (שקצלס)

אבני חן על מסכת ערכין

רבי יהודה,

ואו'נה וירושלים, וכן כיוצא בהן:

נב: ת"ר, חומה, ולא שור [שורה] איג'ר # [איג'ר מלשון איגרא דהיינו גג] שגגומיה חוממה, סביב פרט למבריה שימ'ה חוממה,

רבי אליעזר בר יוסי אומר, ויקרא בה אשר לוא חומה לוא כתיב, משמע לא ומשמע לו [ואינו כן בחומשין מדויקות אלא כתיב לא באל"ף וקרי בוי"ו. תוס'], כלומר אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו חומה קודם לכן הוה נמי בית חלוט צה:

[שנינו במשנתנו] ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנא גמלא בגליל, וגרוד בעבר הירדן, וחדיד, ואונה, וירושלים ביהודה, מאי קאמר וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל חלל גמלא, ובעבר הירדן חלל גדוד?

דף ל"ב ע"ב

אמר אביי, הכי קאמר, עד גמלא בגליל כל עירות שגליל עד גמלא, היו מוקפות חומה מימות יהושע, עד גרוד בעבר הירדן, וחדיד ואונו וירושלים ביהודה,

[כלומר כל העירות שבגליל שיתירות מוגמלא ועד גמלא בכלל, שגמלא היו בה ג' חצרות של ב' ב' בתים, והן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון, נידונין בבתי ערי חומה למעוטי הקטנות מוגמלא שאין נידונין. רג.],

רבא אומר האי מנא אתא לפרושי ממני, והכי קאמר, גמלא דקמי' ממני' דהוות מוקפת חומה מימות יהושע היינו גמלא בגליל, לאפוקי גמלא דשאר ארצות דאי איכא גמלא בעבר הירדן וציהודה, לא הוה מוקפת חומה מימות יהושע,

וכן גדוד וכן חדיד וירושלים ציהודה, לאפוקי עירות שגליל ועבר הירדן שנקראו חדיד ואונו וירושלים, אינן מוקפות מימות יהושע,

גרוד בעבר הירדן, לאפוקי גרוד דשאר ארצות,

אינך אינך דקא חשיב צממני' כגון קרעה ויודפת דלא איכא דכותייהו דליכא דזוכתא אחרימי דמסקי כשמתיהו, לא איצטריך ליה לא איצטריך למימני צממא, צהי ארעא קיימי [ג"ב ולא בשום ארץ אחרת. ב"ח],

וירושלים מי מחלט בה, והתניא, עשרה דברים מפרש צ"ק צפרק מרובה (דף פב) זה אחד מהם נאמרו בירושלים, אין הבית חלוט בה משום דכתיב (ויקרא כה) לקונה אותו לדורומו, וקסבר לא מתלקה ירושלים לשצטים, ומאן קא מקני ליה?

אמר רבי יוחנן, כירושלים דמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ולא כירושלים, דאילו ירושלים אין הבית חלוט בה,

ר"מ אומר, בית אין לי אלא בית [מנן לרבות גם שדות], מנין לרבות בתי בדים, ובתי מרחצאות, ומגדלות, ושובבין, ובורות, שיחין, ומערות, ואפילו שדות, ת"ל אשר בעיר,

ואלא הא כתיב בית [ואיך אמרת דגם שדות בכלל]? אמר רב חסדא אמר רב קמינא [באמת שדות אינם בכלל בתי ערי חומה, אלא שדות דאמר ר"מ היינו], חולסית מקום שאינו ראוי לזריעה ומצולה איכא בינייהו דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר, דהא בית כתיב ציה, חלל חולסית ומצולה קמרבי, דדמו לבית, דלאו בני זריעה נינהו, וראויין לבנין, בית חולסית ליטול משם אצנים, ומצולה ליטול מהן חול, וכדי יהודה סבר [דגם חולסית ומצולה] כשדות דמו, [ורשב"ם פירש בב"ב סו. חולסית ליטול הימנה זכויות, ומצולה כמו מצולה של דגים. תוס''],

והתניא צממא, חולסית ומצולה, ר"מ אומר כבתים, ר' יהודה אומר כשדות:

[שנינו במשנתנו] בית הבנוי בחומה, ר' יהודה אומר אינו כבתי ערי חומה [וכו']: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו, יהושע ב' טו [ותו' דרם פחבל בעד החלו'ן, פי ביתה פקיר תחו' מה, ובחו' מה היא יו' שבת, (ר"מ) (ר' שמעון) סבר כפשטיה דקרא דחזון דצמא צמון חוממה, וקאמר צממה היא יושבת, כלומר צעיר חומה היא יושבת, ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת, ולא בעיר חומה:

מתני': עיר שגגותיה חוממה שלא הקיפו חומה, חלל הקיפו צממס, ומכופות הצמס זו לזו כחומה [וצ"ע שכותלי בתים חוממה ה"ל למתני. תו"מ, אבל ביכין תירין שבא לומר שאין החומה החיצונה גבוה מן הבתים], ושאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אינה [אין דינה] כבתי ערי חומה,

[וא"ת לקמן בפרקין דקאמר אשר לו חומה פרט לשור אגר, פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול, והיו כמו חומה סביב לעיר, ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל ישב ולבסוף הוקף, שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים? ויש לומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקים לן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא חשיב הוקף. תוס' מגילה ג:],

ואלו הן בתי ערי חומה, שלש חצרות, של שני בתים שכל אחד ואחד שני צמס, מיקריא עיר, מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כגון קצרה הישנה שם עיר קטנה של ציפורי שמחזן לציפורי, וחקרה של גוש חלב, ויו' דפת הישנה, וגמלא וגדרו' ד' וחדיד

אבני חן על מסכת ערכין

דתניא, ר"א בר יוסי אומר, אשר לוא חומה, אע"פ שאין לו עכשיו, והיה לו קודם לכן,

מאי טעמא דמ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה, ולא קידשה לעתיד לבא, דכתיב נחמיה ח יז וַיַּעֲשׂוּ (בני הגולה) [כָּל־הַקָּהָל] הַשְּׂבִיִּים מִן־הַשְּׂבִיִּים סָבוּ תָּ, וַיֵּשְׁבוּ בְּסָבוֹ תָּ, כִּי לֹא־עָשׂוּ מִיָּמֵינוּ (יהושע) [יְשׁוּעַ] בְּיָנוּן בֶּן־נֹחַן בֶּן־נֹחַן וְגו' עַד הַיּוֹם הַזֶּה הָיָה וַתְּהִי שְׁמִיחָה גְדוֹלָה מְאֹד,

אפשר בא דוד, ולא עשו סוכות, עד שבא עזרא,

אלא [ודאי שעשו חג הסוכות וכל מצותיה כל הימים, אלא] מקיש ביאתם בימי עזרא, לביאתם בימי יהושע דהא "כי לא עשו", ללא אסוכות מהדל, אלא הכי קאמר, כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימות יהושע, ומאי ניהו קדושת הארץ,

מה ביאתם בימי יהושע, מנו שמיטין שהמחילו למנוט שמיטין וממחיצו צמער ויובלות, וקדשו ערי חומה [פי' לענין מכירת בית בבתי ערי חומה, ולענין שילוח מצורעים חוץ לעיר, דדוקא בבתי ערי חומה צריך לשלוח המצורעים חוץ לחומה אבל שאר עירות לא וכו'. תוס'], אף ביאתן בימי עזרא, מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה [פי' דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא, והיה צריך לחזור ולקדשה],

ואומר, דברים ל ה וַתְּהִי־אֵהָ ה' אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וַיִּרְשֶׁתָּהּ וַתִּימָכֶה וַתִּרְבֶּהּ בְּאַבְתָּיָהּ, בשנים מן הגלות משמעי קרא, דכתיב לעיל מנייה (דברים ל) וַשָּׁמַר ה' אֶלְהֵיךָ אֵת שְׁמוֹךָ וְרַמְמֶךָ, מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו, אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו [שקדושה ראשונה בטלה],

ואידך [למ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא] [אין להביא ראיה מ"כי לא עשו" שפסוק זה קאי על סוכה, היינו שסבך עליהם מן היצירה] לעולם כי לא עשו אסוכות קאי, ולאו סוכות ממס, אלא דבעי עזרא רחמי על יצר דעבודה זרה ואימסר צדיקה, כדאמר בסנהדרין (דף סד) ובבבליה, ואגין זכותא דעזרא עלייהו כי סוכה [ומפרש המשך הפסוק: כִּי לֹא־עָשׂוּ מִיָּמֵינוּ יְשׁוּעַ בְּיָנוּן בֶּן־נֹחַן וְגו' עַד הַיּוֹם הַזֶּה הָיָה וַתְּהִי שְׁמִיחָה גְדוֹלָה מְאֹד] כי לא עשו דבר זה (צימות) [מימות ?] יהושע (ק) [בן טו],

והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע לאדמוי יהושע (טפי מהאחרים. מנחת יהודה), וקא מדכר ליה בלשון גמלי, דבכל דוכתא כתיב יהושע והבא כתיב נחמיה ח י"שוע משום דליהו הוה ליה למיבני רחמי עלה דמילתא דבשלמא וכו',

[וממשך לפרש] בשלמא משה לא בעא רחמי, דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל,

ואילו הכא הבית חלוט בהן,

רב אשי אמר, לאו מי [לא] אמר רב יוסף צמס' מכות צפ' אלו הן הגולין (דף י:). תרי קדש הוון, ה"נ תרי ירושלים הוון, [לכאורה גם לרבא צ"ל שהיו שני ירושלים, דהא אמר לאפוקי דשאר ארצות, ונמצא שגם ירושלים יש שנים, וירושלים אחד הוא בשאר ארצות, אבל רב אשי בא לתרץ סתירה שברייטא אחת אומרת שאין הבית חלוט בה, ובמשנה אמרנו שירושלים שביחודה הבית כן חלוט בה, וע"ז צריך לתרץ שהיו שני ירושלים "ביחודה". ע"פ התוס', וראה במים קדושים, ורש"י],

תניא ר' ישמעאל בר' יוסי, למה מנו חכמים את אלו המנינות צמסמנינו, שכשעלו בני הגולה [פי' כשעלו ישראל מבבל אחר גלות בית ראשון], מצאו אלו, וקידשו מפרס צמסמט שצעות (דף טז), דמקדשי לה צמסי מודות צמסי, וצית דין מלכין, וצמסי מודות אחרין וכו',

אבל ראשונות בטלו, שאין קדושת הארץ נוסגת צמס, ואין צמס דין ערי חומה משבטלה קדושת הארץ צמסצן ראשון, קסבר קדושה ראשונה שקדשה יהושע, קידשה לשעתה, ולא קידשה לעתיד לבא,

ורמינהי [והלא יש סתירה לזה ממה ששנינו בברייטא, שר' ישמעאל בר' יוסי סבר שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא], א"ר ישמעאל בר' יוסי, וכי אלו בלבד היו, והלא כבר נאמר דברים ג ד שְׁשִׁים עִיר כָּל־חֵבֶל* אֶרֶץ* מְמֻלָּתָהּ עוֹג בְּפִשָּׁן: ה כָּל־אֶלֶף עָרִים בְּצִרְתָּ חוֹמָה גְּבֻהָה וְדָלְתִים וְכָרִים [דהיינו מוקפות חומה],

* [המחוץ תקרא חבל כי בחבל תחלק נחלה. מצ מלכים א ד יג],
** [רש"י על התורה פירש ארנוב מלשון פלטין דהיינו היכל המלך, והמלוכה נקראת על שם הפלטין, אבל המצודות במלכים א ד יג פי' ארנוב שם האדם]

אלא למה מנו חכמים את אלו, שכשעלו בני הגולה, מצאו אלו וקידשו, קידשו! הא אמרינן [הא אמרת] לקמן בסוף דהא מילתא דלא צריך לקדושינהו דקמי סיפא, ולא אלו בלבד אלא כל שמעלה בידך כו', שקדשה לשעתה ולעמיד לבא,

אלא מנאום [במשנה זו], ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך, שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כל מצות הללו נוהגות בה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה, וקידשה לעתיד לבא?

איבעית אימא, תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל,

ואיבעית אימא, חד מינייהו הך דקמי קדשה לעמיד לבא ר' אלעזר בר יוסי אמרה כי היכי דקאמר אע"פ שאין לו עכשיו, ואע"ג דמכור, לא בטלה קדושתיה,

אבני חן על מסכת ערכין

אמאי לא ליבעי רחמי [לבטל את יצרא דע"ז],

משצב לשצב שנים יעשו שמיטה לעולם, שאין שנה מפסקת בנתיים, ואין כאן שום טעות?

הא ודאי [הא] דקמי לעיל [מקיש ביאתם בימי עזרא, לביאתם בימי יהושע, וצ"ע שלא פירשו בה המפרשים על מה קאי], מנו שמיטין ויזלות דימי עזרא, דלא כרבי יהודה,

*****

ולא מנו שמיטין ויזלות דימי סנחריז, והכתיב בדקדוק ירמיה לז' יד
מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר
לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ול' א' שמועו אבו חתכם אלי ול' א'
היו את-אונם, והיוגין בהו מקץ שבע שנים משמע לאחר שבע שנים,
שאף שנה שציעית והכתיב דברים לו ועבדך שש שנים?

ואמר רב נחמן בר יצחק, שש לנמכר כדכתי' (שמות כה) שש שנים
יעבד ושבע לנרצע שהנרצע אינו יוצא עד היוכל, ואם נרצע ופגע יוצל בשנה
שמינית לרציעתו, יוצא ביזבל, אלמא דימי דקדיס הוה יוצל, ודקדיס דימי חורבן
הזית, דהו כמה וכמה דורות אחר גלות סנחריז [והרי שכן מנו יזבלות]?

ההוא בתוכחה כתיב [וקאי למפרע על הזמן שהיזבל היה נוהג בו],
וקאמר נביא השלחתם דקא מוכח להו ירמיה, וקאמר להו השלחתם בלוח
שנים שהייתם חייבים לשלח,

[ומקשה והא אין לפרש שהפסוק קאי אלשעבר, אלא ודאי קאי על עכשיו]
והכתיב, ירמיה לז' י' וישמעו כל־השרים וכל־העם אשר־באו בבִּירֵית לְשַׁלַּח
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְתּוֹ חֲפָשִׁים לְבָלְתִּי עֲבָדָם עוֹד וְיִשְׁמְעוּ
וְיִשְׁלְחוּ [ונמצא שהראה מהפסוק מקץ שבע שנים, שמנו יזבלות, עומדת
במקומה]?

אלא אמר ר' יוחנן, ירמיה החזירן [לעשרת השבטים שגלו],
וְיֹאשִׁיָּהּ בֶן־אֲמֹן [צפניה א א דבריה' | אשר־היה אל־צפניה בן־בנשי
בן־גְּדַלְיָה בן־אֲמַרְיָה בן־חִזְקִיָּה בִּימֵי יֹאשִׁיָּהּ בֶן־אֲמֹן | מֶלֶךְ יְהוּדָה] מלך עליהן
[והיה היזבל נוהג, וראה תוס' שהקשו שמוזמן שהחזירן ירמיה עד החורבן היה רק
ל"ו שנה, ואיך היה יזבל שהוא שנת החמישים? עיי"ש], [לכאורה פרט זה
שיאשיהו מלך עליהן אינו מוסיף בתירוצן הגמ' על הקושיא. משמר הלוי],

ומנא לן דהדור [שעשרת השבטים חזרו], דכתיב דימי דקדיס [יחזקאל ז'
יג] [ומתנבא על העתיד] בִּי יָמֻךְ אֶל־הַמֶּמְכָּר ל' א' יָשׁוּב דקאמר
להו סופסכ לגלות, והא יזבל בטל, ולא יחזרו שדות לנעליהן, אפשר יזבל
בטל [כבר] משגלו שצט לאונן וגד ונביא מתנבא עליו שיבטל, אלא
מלמד שהחזירן ירמיה,

ומנלן דיאשיה מלך עליהן, דכתיב מלכים ב כג יז וְיֹאמְרוּ מֶלֶךְ
הַצִּיּוֹן הָלֹז אֲשֶׁר אָנֹכִי רָאָה [שהיה הציון משונה בגדלו. מד] וְיֹאמְרוּ
אֵלָיו אֲנִישֵׁי הָעִיר הַקָּבֶר [הוא של] אִיש־הָאֵל הַיּוֹם אֲשֶׁר־בָּא

[דברים ד כב כי אנכי מות בארץ הוואת אנכי עבר את־היָרְדֵן ואתם עֲבָרִים וְיִרְשְׁתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: כג הַשְּׁמִירוֹ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית ה' אֵל הַיְכֹם
אֲשֶׁר בְּרִית עִמָּכֶם וְנִשְׁתַּחֲוֶיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תִּמְנָת פֶּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵל הָהָר: פי' שמושה
רבינו התלונן כיון שאינו נכנס לא"י אין לו זכותם לבטל את יצרא דע"ז, ולכן
מוזכר את ישראל שישמרו מזה. ע"פ הערות בשם פרשת דרכים],

[לעיל אמרנו שני ראיות דלא קדשה לעתיד לבא, א' מכי לא עשו, ושנית מן
הפסוק וירשתה, ולכן מקשה הניחא הפסוק דכי לא עשו תרצת דקאי על היצא"ר,
אלא] והא כתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה? הכי קאמר,
כיון דירשו אבותיך, ירשת את[ה] בלוח שנים קדושה, ואין צריך לחזור
ולקדש,

ומי מנו שמיטין ויזבלות, השתא משגלו שבט ראובן, ושבט
גד, וחצי שבט מנשה דימי סנחריז במלך יזבלות, עזרא דכתיב
בִּיה עזרא ב סד פֶּל־הַקֶּהֶל בָּאֶחָד אַרְבַּע רְבֹו א אֱלֻפִּים
שְׁלֹש־מֵאוֹת שְׁשִׁים 42,360 הוה מני [פי' כיון שראוין משגלו מקצת
השבטים לא היו מונים, כ"ש בעזרא שהיו שם רק קהל קטן ודאי שלא היו מונים],

דתניא [דמשגלו מקצת השבטים לא היו מונים], משגלו שבט ראובן,
ושבט גד, וחצי שבט המנשה, במלך יזבלות, שנאמר ויקרא כה
י' וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דְּרוֹר בָּאָרֶץ
לְכָל־יֹשְׁבֵיהָ [וילף מלשון "לכל יושביה"] וי' כל הוא תהיה לָכֶם וְשָׁבַת אִישׁ
אֶל־אֲחֵיו וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשָּׁב, בזמן שכל יושביה עליה, ולא
בזמן שגלו מקצתן,

יכול היו עליה [כל ישראל] והן מעורבין שבט בנימין ביהודה,
ושבט יהודה בבנימין, יהא יזבל נוהג, תלמוד לומר לכל
יושביה, בזמן שיושביה כתיקונן, ולא בזמן שהן מעורבין?

א"ר נחמן בר יצחק, מנו יזבלות לקדש שמיטין ודאי יזבל לא היה
נוהג, שהיו עבדים נפטרים משום יזבל, ולא שדות של מכר חוזרות, אבל שמיטין היו
נוהגים לשמט כספים, ולשמט מזרע וקציר, דהא צריכין למנות שנת יזבל, כדי
שיצאו השמיטין במקומן, שלסוף ז' שמיטות היו מניחין שנת נ', שלא היו מונים
אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יזבל, ושנה של אחריה מתחיל
המנין, דאם לא היו מונים יזבלות, היו מונים אותה שנה לחשבון השמיטין, והיו
השמיטין שלא במקומן,

דף ל"ג ע"א

הניחא לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה דאמרי שנת חמישים אינה
מן המנין השמיטין, אטריך לממני יזבלות כדקאמרת, אלא לרבי
יהודה דאמר שנת חמישים עולה לכאן הוה שנת יזבל ולכאן
ועולה נמי למנין שמיטה הבאה למה לי לממני יזבלות, בשמיטין סגיא

אבני חן על מסכת ערכין

מִיְהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית־אֵל,

וכי מה טיבו של יאשיהו [מלך יהודה] בבית אל דהא קרא ביאשיהו כתיב, כשהיה חוזר לעבר עזרת כוכבים שצאן ישראל, וזית אל של מלכי ישראל היטה, ויאשיהו מלך יהודה מה טיבו זה, אלא כשהחזיר ירמיהו, יאשיהו מלך עליהם [על כל השבטים שחזרו למקומן. שם], [וצ"ע כיון דגלו עשרת השבטים והיה המקום חרב, למה לא היה רשות ליאשיהו למלך שם. מוצל מאש],

רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא, הושע ו יא גַּם־יְהוּדָה יָשָׁת קִצִּיר קָצִין דַּוָּיָן מִתְחַלֶּפֶת דְּרִיזָא [בוסר"ן], דכתיב נזכר נזכר נזכר נזכר לך בְּשׂוֹבֵי שְׁבוּת עַמִּי [באשר ישובו ישראל, יעמוד בראשם מלך יהודה];

מתני': בתי החצרים שאין להם [לעירות חומה] [חומה כעירות. מיו"ט] נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה כדמפרש, נגאלין מיד, וכח יפה שבשדות,

ונגאלין מיד ואין צריך להמתין שני שנים ציד הלוקח, והיינו ככמים של ערי חומה, וכל שנים עשר חדש כבתיים [הגם שמשפט זה מיותר, שהרי גם לאחר י"ב חודש גואל], ויוצאין ביובל, ובגרעון כסף שמננה לו הלוקח לפי שנים ששה צידו כשדות דכתיב [ויקרא כה] ומשצ את שני ממכרו וגו'.

גמ': תנו רבנן, ויקרא כה לא ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על־שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבול יצא צמתי תחריס כתיב, [הקישו] [הקישו. מצור דבש] הכתוב לשדה אחוזה, מה שדה אחוזה יוצא ביובל, ובגרעון כסף, אף בתי החצרים יוצאין ביובל, ובגרעון כסף אם לא נגאלס קודם היוזל,

אי מה שדה אחוזה, אינה נגאלת בפחות משתי שנים, אף בתי החצרים אינם נגאלים פחות משתי שנים, ת"ל ויקרא כה גאולה תהיה לו, מיד,

הואיל ונתת להם כח יפה שבשדות, וכח יפה שבבתיים, יכול לא יצאו ביובל, ת"ל ויקרא כה וביובל יצא,

מאי קאמר מהיכא תיתי דלא יצאו ציובל, הלא הוקשו לשדה אחוזה, ולמאי אצטריך וציובל יצא?

אמר רב הונא, לא נצרכא, אלא למקדיש בית בבתי החצרים, וגאלו אחר מיד הקדש, ופגע בו יובל בשנה שניה ללקחתו של זה, שלקחה מן הגזר, למאי מדמית ליה,

אי לבתי ערי חומה מדמית ליה, איחליט ליה ללוקח הוי, דהכי תניא לעיל, גאלה אחר מיד הקדש, הגיע היוזל ולא נגאלה, היה חלוט לו,

אי לשדה אחוזה מדמית, לכהנים נפקא דהמקדש שדה אחוזה וגאלה אחר, יוצאה לכהנים ציובל,

ולא כן נקט שנה שניה, דאי פגע בשנה ראשונה לא אצטריך וציובל יצא, דכי מדמית ליה לבתי ערי חומה, אכתי לא אחלט ליה ונפיק ציובל, דהא יש לו כח יפה שבשדות,

לחכי אצטריך, וביובל יצא [פסוק מיוחד שגם אם הקדישה וגאלה אחר, שאינו נקלט ללוקח, ואינה יוצא לכהנים, אלא חזרת לבעלים],

מתקיף לה רב זעירא, מאי איריא גאלו אחר, אפילו לא גאלו אחר [אלא אם הקדישו בעליה את בתי החצרים, ונשאר ביד הקדש] גמי ליפוק מיד הקדש, דהא כתיב [בתם] וציובל יצא, דלא אצטריך למכתב [וביובל יצא] משום מכר הדיוט [שאם מכר בתי החצרים להדיוט שחזרת לבעלים ביובל], דהא אמתקש לשדות?

א"ל אביי [צריך לאוקמה שנאלו אחר, ואין לומר שהיא עדיין ביד הקדש, דאז לא היה יוצא ביובל], שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון,

מגלן [שאם לא גאלה אחר אינה יוצא מידי הקדש] מבן לוי, מה בן לוי שיפה כחו ב"ממכרו" שגאל מיד [אם מכר] שדה מגרש עריהם [ואין צריך להמתין שני שנים], וצמי ערי חומה גאלין לעולם [גם אחר י"ב חודש] ויוצאין ציובל כדאמר לקמן, הורע כחו בהקדשו שלא יוצא בלא פדיון, כדמפרש לקמן,

ישראל שהורע כחו בממכרו [שבתי ערי חומה גואל רק שנה, ובשדה אחוזה אינו גואל בשני שנים הראשונים], אין דין שהורע כחו בהקדשו [בבתי החצרים שלא יצא ביובל אם לא גאלה אחר],

והתם [בבן לוי שהורע כחו בהקדשו] מנלן? דתניא ויקרא כה לב וְעֵרִי תְלוּם בְּתֵי עֵרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלָּת עו' לָם תִּהְיֶה תְלוּם: לג ואשר יגאל מן־תְּלוּם ויצא מִמִּכְרֵי־בֵית וְעֵרִי אֲחֻזָּתוֹ בִּיבֹל בִּי בְּתֵי עֵרֵי תְלוּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ויצא ממכר אי הוה כתיב וְאֶשֶׁר יִגָּאֵל מִן־תְּלוּם, וְאֵל מִמִּכְרֵי צִיּוּבֹל, וְאֵל הוה כתיב צִיּוּבֹל, הוה אמינא אפילו שומע אני אפילו עבדיו מטלטליו ושטריו של לו, אם מכרן יוצאין לו ציובל, ת"ל ואשר יגאל מן־תְּלוּם ויצא מִמִּכְרֵי בֵית וְעֵרִי אֲחֻזָּתוֹ בִּיבֹל בִּי בְּתֵי עֵרֵי תְלוּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [א"ב. מצור דבש] מה ת"ל ממכר, ממכריו יוצא בחנם, ואין הקדש יוצא בחנם, אלא בפדיון,

ופליגא דר' אושעיא הא דאמר רב הונא לעיל, מקדיש בית צמתי תחריס וגאלה אחר מיד הקדש, יוצאה מידו וחזרת לבעלים ציובל, פליגא אדריזא אושעיא, דא"ר אושעיא, הכל היו בכלל ויקרא כו וְאֶשֶׁר יִגָּאֵל מִמִּכְרֵי־בֵית וְעֵרִי אֲחֻזָּתוֹ בִּיבֹל בִּי בְּתֵי עֵרֵי תְלוּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [ראה תוס' שבת קכח, וראה ב"ב קיג. תוס' בראש העמוד] וְאֵל מִמִּכְרֵי צִיּוּבֹל, יקום המקח צידו לעולם,

אבני חן על מסכת ערכין

אם בן ליכתוב רחמנא חצרים ולא ליכתוב "צמי", ואנא ידענא דאין חצר
כלל צמי,

וכי תימא אי כתב רחמנא חצרים, חצר בלא בית משמע
[אבל אם יש בית אחד דינו בבתי ערי חומה, אין לומר בן ד] והוא קרפף
איכרי:

לוי = לאפוקי ישראל, שירש את אבי אמו לוי, דאינו גואל כלוי
ערי הלויים = לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל, דאינו גואל כלוי

מתני': ישראל שירש צמי ערי חומה מ אבי אמו לוי, אינו גואל
[בגמ' מוסף באן המלה "אלא"] כסדר הזה [של בן ישראל] שאם מכרה,
שמהא נחלעת ללוקח לסקוף שנה [אם לא גאלה עד תום שנתו], אלא לעולם [עד
עולם] גואל כלוי, דכמיז צהו (ויקרא כה) גאולת עולם תהיה ללוים,

וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל, אינו גואל כסדר הזה
שנאמר ויקרא בה כי בתי ערי הלויים היא אחוזתם,

[ורק אז נחלט בתי ערי חומה] עד שיהא הוא המוכר לוי לאפוקי ישראל,
שירש את אבי אמו לוי, דאינו גואל כלוי, וערי הלויים מערים שניתנו ללוים צימי
יהושע, לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל, דאינו גואל כלוי, דברי רבי
והשם קשיא רישא לסיפא וצגמי ממרץ לה,

וחכמים אומרים, אין דברים הללו דגאולת עולם אמורים, אלא
בערי הלויים, אבל עד שיהא לוי לא צעין, דישראל שירש את אבי אמו לוי, מודו
רבנן דגואל כלוי, הואיל ומערי הלויים היא זו, אבל צנן לוי שירש את אבי אמו
ישראל, מודו רבנן דאינו גואל כלוי, דצערי הלויים תלא רחמנא:

גמ': וקא פריך, אינו גואל כסדר הזה כישראל ואלא כמאן כבן לוי
צממיה, והדר תני והא תני סיפא, עד שיהא לוי, וערי הלויים?

אימא אינו גואל "אלא" כסדר הזה, עד שיהא לוי וערי
הלויים, דברי רבי,

בשלמא ערי הלויים צעין, לאפוקי בן לוי שירש את ישראל [שאינו מערי
הלויים], דכתיב כי בתי ערי הלויים, אלא לוי מוגלן דצעין שיהא לוי,
לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי?

דכתיב ויקרא בה ואשר יגאל מן הלויים דמשמע למקצת לויס נחמי רשות
לגאול, ולא לכולם [וממעט נתין וממזר, וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי],

[ו]תניא דדרשין הכי [מואשר יגאל מן הלויים], ה"ג לה צמרת כהנים ואשר
יגאל מן הלויים מה ת"ל, ש יכול לוי מישראל יגאל כלומר אי לא
כתב אלא גאולת עולם תהיה ללוים, יכולני לומר לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם,

כשפרט לן הכתוב בשדה אחוזה, ויקרא בו והיה השדה
בצאתו ביובל קדש לה' בגואל שדה אחוזה של אחריס מיד הקדש, דיואלה
מידו וממחלקם [לכהנים], שדה הוא דפרק ליה ונפקא לכהנים האי
הוא דאפקיה רחמנא צהדיא מכלל ונתן הכסף וקם לו, אבל הנך צמי החצרים
כדקיימי קיימי בכלל וקם לו, ולא נפקא מידא דלוקח,

וביובל יצא [דכתיב בבתי החצרים] לרצי אושעיא למזה לוי?

אמר רב פפא, לא נצרכא אלא "למוכר" בית בבתי החצרים,
ופגע בו יובל בשנה שניה, למאי מדמית ליה, אי לבתי ערי
חומה מדמית ליה, איחלט ליה ללוקח, אי לשדה אחוזה
מדמית ליה, השלמה בעי להשלים לו שנה אחת משמי שנים, שהיא ראיה
לשהות ציד לוקח, כדתיא לעיל צריש פירקין, אכלה שנה אחת לפני היוכל משלימין
לו שנה אחת לאחר היוכל, להכי אצטריך וביובל יצא [שכן דינו של בתי
החצרים, ואינו דומה לא לשדה אחוזה, ולא לבתי ערי חומה],

תניא כוותיה דרב הונא דאמר לעיל מקדיש בית צמתי החצרים, וגאלה
אחר מיד [מקדיש] [הקדש], יואלה לצעלים ציוכל, ותיובתא דרבי אושעיא
דאמר כדקיימי קיימי צידא דלוקח,

המקדיש בית בבתי החצרים, הרי זה גואל מיד [במקדיש אין
חידוש שנגאל מיד, ונשנה אנב דין מוכר שדהו. הערות], וגואלו לעולם
ואפילו גאלה אחר, גואלה מידו, ולא הוה כשדה אחוזה, דכמיז צה לא יגאל עוד,
גאלו אחר מיד הקדש, הגיע יובל ולא נגאל מקדיש מידו, חזרת לו
צמס חוזר לבעלים ביובל:

דף ל"ג ע"ב

מתני': ואלו הן בתי החצרים [דבבתי ערי חומה אמרנו לעיל שצריך
ג' חצירות ובכל אחת שני בתים, אבל כאן צריך רק], שני חצרים עיר שאין
צה אלא שתי חצירות של שני בתים, אע"פ שמוקפת חומה מימות
יהושע בן נון, הרי הן בבתי חצרים:

גמ': ת"ר, ממשמע שנאמר ויקרא בה בתי החצרים, איני יודע
שאין להם חומה דצמי החצרים משמע שאינו צעיר אלא ישוב חצירות
הסמוכות, מה ת"ל אשר אין להם חומה, אף על פי שיש להם
חומה, כמי שאין להם חומה הואיל ואין צה כדי עיר,

וכמה הן דלא ליחשוב חומה דידהו צעיר חומה, בתים שנים, חצירות
שנים, [נמצא שצריך] שתי חצירות של שני בתים,

ואימא בית וחצר [בית וחצר צמית וחצר] אבל אי איכא שני צמים בכל חצר הוו
צעיר חומה, ולא הוו צמתי החצרים?

אבני חן על מסכת ערכין

דבול' עלמא מיהא בדלויס לא משנינן, מנא הני מילי? אמר רבי אלעזר, דאמר קרא ויקרא בה לך וישדה מגרש עריהם ל'א ימכר בראשונה עו'לם הוא להם, מאי לא ימכר, אילימא לא ימכר כלל, והא מדכתיב גאולת עולם תהיה ללויס, מכלל דמובני, אלא מאי לא ימכר לא ישנה:

[שנינו במשנתנו] הכהנים והלויס מוכרין לעולם וגואלין לעולם: ת"ר, גאולת עולם תהיה ללויס, מה ת"ל,

1. לפי שנאמר [בשדה אחוזה של ישראל] ויקרא בה במספר שני תבואות ימכר לך [שלא יגאל לפני שתי שנים], יכול אף זה לוי בן שאס מכר שדה אחוזתו, אותן אלף אמה שחנך למגרש, שלא יהא מותר לגאול בפחות משמי שנים, תלמוד לומר ויקרא בה גאולת עולם תהיה ללויס,

2. לפי שנאמר במקדש שדה אחוזה, וגאלה אחר מיד הקדש, כדכתיב ויקרא בו והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה', יכול אף זה לוי בן 60 הקדש שדה ולא גאלה, יפסידנה ביוכל, ת"ל גאולת עולם תהיה ללויס,

3. לפי שנאמר, ויקרא בה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמימות, יכול אף זה בן, ת"ל גאולת עולם תהיה ללויס,

בשלמא הני תרתי [שלו גואל גם בפחות משני שנים, ושאין השדה יוצא לכהנים ביובל] לחיי, אלא בתי ערי חומה, ללויס מי אית להו,

מכות י': ותו ליבא [ואין עוד ערי חוץ ממש ערי מקלט], והא כתיב במדבר לה ואת הערים אשר תתנו ללויס את שש ערי המקלט אשר תתנו להם ששמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר, אמר אביי, הללו [שש ערים] קולטות בין לדעת בין שלא לדעת בין שזרזו שם לדעת קליטה, בין [שלא] זרזו שם [שלא] לדעת [קליטה] שלא היה יודע שהיא קולטת [פירוש כגון שנכנס ישן בבתרף אחרים, או על גבי בהמה, או שלא היה יודע שהיא עיר מקלט. ריטב"א], הללו [מ"ב ערי הלויס] לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות,

והתניא [וכע"ז מכות י'], ערים הללו הנימנים ללויס [יהושע כא לט פל ערי הלויס בתו' ה' אהות בני ישראל ערים ארבעים ושבעה ומגדל שיתן] אין עושין אותן לא כפרים ערים קטנים לפי שהן ערי מקלט, ונענין שיהא שם יישוב, לזית מנוס לרוחמים, ולא כפרים גדולים לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לסחורה, ומהא רגל גואל הדם מזהה שם, ויארזו את הרוחם ויהרגנו, אלא עיירות בינוניות בלא חומה [משמע שרש"י מפרש שעיר שיש לה חומה אינה עיר אלא כרך]?

[ראה בעל הטורים דברים יט יא על הפסוק ונס אל אחת הערים האלו לשון

שזה יפה כחו, וזה הורע כחו שישראל הורע כמו בממכרו דנחלטת לסוף שנה,

אבל לוי מלוי לא, שזה יפה כחו וזה יפה כחו דכתיב גאולת עולם וגו', אבל לוי שמכר ללוי לא יגאל, אלא תיחלט לסוף שנה,

תלמוד לומר מן הלויס, מן הלויס ולא כל הלויס, פרט לבן לוי ממוזר ונתין שבה מן הממזרת ומן הנתינה, וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי, שהרי ישראל גמור הוא,

וחכמים אומרים, אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלויס, אבל עד שיהא לוי לא אמרינן:

מתני': אין עושין שדה מגרש מגרש הוא אלף אמה סביב לעיר, מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, וחנך לאותו אלף היה להם ללויס אלף אמה [להרמב"ם היה אלפים אמה] לשדות וכרמים, כדכתיב (במדבר ל"ה) ומדותם מחנך לעיר וגו' לא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים, מגרש פנוי מכלוס ואין בו בית ואין זורעין אותו, אלא נוי הוא לעיר.

אין עושין שדה מגרש. משום יישוב ארץ ישראל, והיינו חורבן שממעט את הזריעה,

ולא מגרש שדה שמחריב את נוי העיר,

ולא מגרש עיר מגרש אין עושין עיר, שיעשו בו בתים, שאין עיר נאה בלא מגרש, ולא עיר מגרש וכ"ש שאין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את יישוב העיר,

אמר רבי אלעזר, במה דברים אמורים בערי הלויס, אבל בערי ישראל, עושין שדה מגרש, (ולא) מגרש שדה, מגרש עיר, ולא עיר מגרש, שלא יחריבו את ערי ישראל,

הכהנים והלויס, מוכרין לעולם וגואלין לעולם אפילו בשנת היובל ענמה כך שמעתי,

וקשיא לי אמאי, הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא [לעיל כט:]: בישראל שמכר שדה בשנת היובל ענמה, ה"נ איכא פלוגי הכא, ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו [שאנינה מכורה אינו דין שלא תמכר], דהא אמרינן לעיל (דף לג, רש"ש) דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל?

וכמדומה לי, דאידי דמנא באידך פירקא [לעיל כו: לגבי הקדש] מקדישין לעולם וגואלין לעולם, תנא נמי הכא [במכירה] [מוכרין לעולם וגואלין לעולם].
גואלין לעולם- שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין,

שנאמר, ויקרא בה גאולת עולם תהיה ללויס:

גמ': אמר רבי אלעזר, במה דברים אמורים בערי הלויס, אבל בערי ישראל עושין וכו',

אבני חן על מסכת ערכין

חזק, לומר שחזקות היו ועדין מבצר שלא יבא עליהם גואל הדם בחיל. עכ"ל, וצ"ע מהגמ' כאן שלא היה להם חומה? וראה דעה"ד],

אמר רב כהנא, לא קשיא, כאן [שאם יש לה חומה אינה נעשה עיר הלויים] **שהוקף ולבסוף ישב** לא משכמת זהו כלומר, כדקאמרם [כמו שאתה אומר פ' אני מסכים אתך], [שנתנו להם ללויים, לית להו ללויים, אלא היו שוברין חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות. רג], **כאן שישב ולבסוף הוקף** אצל ישב ולבסוף הוקף משכמת זהו, שלאחר שניתנו להם דימי יהושע, היקפיהו הם [פ' והיו מוקפת חומה מימות יהושע בן נון],

[לכאורה תמוה דכיון דאסור לעשותן מוקף בודאי גם לעשות היקף אח"כ אסור? אבל נראה דכונת רב כהנא היה ג"כ כדמסיק הגמ' אח"כ דאע"ג דלמסתרינהו קיימו, מ"מ אי מכרו קודם שפתרו בו, וקושיה הגמ' הן למסתרינהו קיימו קאי גם אתירוצו דרב כהנא ומיירי שלוי א' היקף חומה באיסור. שפת אמת],

[ויש מי שמפרש הטעם שאין מקיפים בחומה את ערי הלויים, משום שאין קוברים את המת בעיר חומה [משנת כלים א ז, ראב"ד בית הבחירה ז יג] והרי הגולים לעיר מקלט קבורתם שמה [מכות יא] ואילו הן היו מוקפת חומה, היו חייבים להוציא את הגולים שמתו לקברם מחוץ לעיר, וכן אם נצטרעו היו צריכים לשלחם החוצה, והרי אסור להם לצאת מעיר המקלט לכן לא הקיפו, ולפי זה מובן שאין מניעה להקפף את העיר לאחר ישובה, כי שוב אינה ברין "ערי חומה" לכל הלכותיהם ומותר לקבור המת שם, ואין המצורע מעון שילוח. שו"ת דובב מישרים ח"א מה. יוסף דעת],

וכי האי גוונא דישב ולבסוף הוקף מי הויא חומה דלמסטרין קרא למעוטיה, **והתניא, ויקרא בה ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה** צית שהשזע וצננה [ב] עיר חומה [שיהא עיר חומה קודם שיש בה בית מושב. רג], דמשמע **שהוקף ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף,**

יכול אפילו הקיפוה ישראל [פ' שהקיפוה לאחר שכבשו ישראל את הארץ] **לחם שכבשו את הארץ, ואפילו קודם שישבו בה, נאמר כאן חומה, ונאמר להלן חומה** (דברים ג) כל אלה ערים צורות וגו' **מה להלן עובדי כוכבים, אף כאן עובדי כוכבים,**

יכול אפילו הקיפוה עובדי כוכבים # [צריך לפרש דהיינו שנכנסו בכח וחזרו וכבשו מישראל והקיפו עיר] **לאחר מכן** לאחר שכבשו ישראל, **נאמר להלן חומה, ונאמר כאן חומה, מה להלן עובדי כוכבים קודם לכן** [קודם שירשו ישראל את הארץ], **אף כאן עובדי כוכבים קודם לכן?**

תרגמה רב יוסף בריה דרב סלא חסידא, קמיה דרב פפא [תרגמה רב סלא] לעולם כשהוקף ולבסוף ישב, ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו' [אין עושין ערי הלויים לעיר שהוקף] **כגון שנפלו להן** צגורל דימי יהושע [וצ"ע למה הניחו בגורל אותן עיירות שהן מוקפין חומה כיון דאינן ראויין לכך? ואפשר דאם יפלו בגורל יסתרו החומות, והתרחצו ידע זה, אלא דסמך על מה שתירץ אחר כך אדמסתתרו מסתתרי. מוצל מאש],

דף ל"ד ע"א

הן ומגרישין [צ"ע למה נקט מגרישין כאן? מוצל מאש] כשהן מוקפות חומה,

הן ומגריש למיסתרינהו קיימי [והא למיסתרינהו קיימי] כדאמר (לעיל דף לג) אין עושין אותן עיירות וכדכ"ס?

אמר רב אשי, איצטריך, סד"א אדמסתתרי מסתתרי כל זמן שלא נסתרו **אי מיוזבני** אם מכרו קודם שסירטן **ליחלטו, קמ"ל,**

תנו רבנן, ויקרא בו כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו, מה ת"ל כשדה החרם, מה צא שדה החרם ללמד, על שדה היוצאת לכהנים ציוצול, מניין לכהן "שהקדיש" שדה חרמו שדה שהמרים ישראל, והגיעה למקן, שלא יאמר, הואיל ויוצא לכהנים אם לא יגאלנה, שהרי היא שלו כשדה אחוזה, ועכשיו והרי היא תחת ידי, תהא שלי,

ודין הוא, בשל אחרים אני זוכה אם היה שדה אחוזה ישראל יוצאה לכהנים ציוצול, היה לי חלק זה, בשל עצמי לא כ"ש? ת"ל ויקרא בו כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאָתוֹ בְּיָבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה פְּשֻׁרָה הַחֵרֶם לִכְהֹנָן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ ;

וכי מה למדנו [לשדה אחוזה] **משדה החרם מעתה?** ה"ו בא ללמד ונמצא למד, מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל אם גאלה כהן מיד הקדש יוצא מתחת ידו ומתחלקת לכהנים לכל אחיו הכהנים, כדאמר באידך פירקא דפרק אין מקדישין (לעיל דף כה), **אף שדה חרמו, יוצא מתחת ידו, ומתחלקת לאחיו הכהנים,**

אמר מר [כהן שהקדיש שדה חרמו וכו' תהא שלי וכו'], **בשל אחרים** [שדה אחוזה שיוצאה לכהנים ביובל] **אני זוכה, מי דמי** [אידך עולה על דעתו של הכהן לעשות ק"ו ז], **התם זוכה** [חלק קמין] **בעלמא** [בשאר הכהנים], **הבא קא שקיל ליה** [כולה]?

אמר רמי בר חמא, איצטריך, ס"ד אמינא, **הואיל וכתוב** במדבר ה **ואיש את קדשיו לו יהיו** ודשינן ליה צהגול צב"ק (דף קט), מניין לכהן שצא ומקריב קרבנותיו צכל עת וצכל שעה שירצה, אם יש עליו להציא מטלטל, או המנדב עולה, או שלמים, אין צריך לתתם לאנשי משמר, אלא הוא עצמו מקריב, ויטול העור ואלכל הצפר, מ"ל ואיש את קדשיו לו יהיו, **הא נמי** [מקדיש חרמו] **כי קדשיו דמיא** [וידיה הכל שלו],

מי דמי קדשיו לאו ברשותו ולא מכם ידידיה קא שקיל להו, אלא מקריב אימוריים [הלשון קשה דהול"ל צשכר הקרבת אימוריים, ונוטל חלקו משלחן גבוה בשכר עבודה. כמש"כ רש"י לקמיה], **הבא ברשותו** כלומר מכם ידידיה קא שקיל להו, ולא משלחן גבוה צשכר עבודה [והוא רוצה שישאר החרם שלו]?

אבני חן על מסכת ערכין

המספר הראשון הוא מספר השורה שנמצא בה הסימן, המספר השני בסוגריים [ ] הוא מספר השורות שבדף

ב 3 [35] 2511	הכל מעריכין ונערכין נודרין ונידרינן, כהנים לויים וישראלים נשים ועבדים
ג 2 [37]	נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס,
ד 9 [57]	כהנים בעבודתם ולויים בדוכן וישראל במעמדן מבטלין עבודתם, ובאין לשמוע מקרא מגילה,
ה 1 [40]	רגלה של זו עולה, יכול תהא כולה עולה
ו 17 [49]	עובד כוכבים שהתנדב קורה [לבית הכנסת] ושם כתוב עליה
ז 23 [45]	חטא באותה שעה אין נזקקין לו
ח 12 [24]	אין פתח בטועה פחות משבעה ולא יתר על י"ז
ט 10 [16]	מאי שנא תשעה דלא דאם כן מיתירא סיהרא תלתא יומי, השתא נמי קא מיתירא תרי יומי ע"ב: ויש לנו סימן קצוה א"ת ג"ש ג"ר לשלישי של פסח הוי ר"ה,
י 41 [48]	שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל
י"א 2 [47] 2520	עשרה נקבים היו בה כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר, דכך משניות לשנות גזמא אין אדם שר שירה אלא ממך שמהה ועוז לזב
י"ב 40 [40]	שנה ראשונה כיבש נינוה
י"ג 13 [37]	גופא שבעה עשר יובלות מנו ישראל משכנסו לארץ ועד שיצאו
י"ד 3 [49]	אסור לאדם שיאמר כמה נאה כנעני זה
ט"ו 39 [45]	אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותם ליבשה, אמר לפניו רבש"ע, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו

[ק"ק למה דחה חגמ' דברי רמי ב"ח הא שפיר י"ל דבוה קאמר הברייתא בשל אחרים אני וזכה, פ' כמו דמצינו בקדשים דכיון דיש לכל כהן חלק, לכן אי מקריב בעצמו הכל שלו, ה"ה בחרמים כיון דבאחרים יש לו חלק כשבעצמו החרים הכל שלו? מיהו י"ל דעל כרחק לא דמי, דהתם אפי' אם אין המשמר שלו מ"מ קרבנו שלו, א"כ טעם אחר יש. שפת אמת],

[הקדמה: ומתירין רב נחמן שהפסוק בא לומר דסד"א שאם הקדיש הכהן שדה חרמו יכול לגאולה לעולם, קמ"ל דלא],

אלא אמר רב נחמן, להי איצטריך למכתב [בשדה] המקס [לכחן ויהיה אהזתו] ד סד"א הואיל וכתוב ויקרא בה לך וישדה מגרש עריהם ל' א ומכר פרי אהזתו עו' לם הוא להם [כי הקרקע של הכהנים לעולם ישאר להם], הא נמי [החרם שהקדישה] אחזתו היא ואם הקדישה ולא גאלה, לא תגא לכהנים ציונל, אלא יהא לו רשות לגאלה לעולם,

קמ"ל היקס דאימקש שדה המסר לשדה אחזתו של ישראל, דמלא ממחמ ידו ומתחלק לכהנים, ויקרא כו בא ויהיה השדה בצאתו ב'כל קדש לה' בשדה החרם לכחן ויהיה אהזתו, אחזתו אין דלחזתו היא דיש לה גאולה עולם, אכל חרמו לא הוה כלחזתו, ליגאל לעולם [אלא יוצא לכהנים ביוכל]:

סיכום:

מנין לכחן שהקדיש שדה חרמו שלא יאמר שתהא שלו, שילמוד בק"ו דבוה בשל אחרים אני וזכה בשל עצמי לא כ"ש, וע"ז בא הפסוק כשדה החרם, ששדה חרם הרי הוא כשדה אחוזה, ומקשה ע"ז מי דמי, התם זוכה בעלמא הכא קא שקיל ליה כולה, ס"ד כיון דכתיב ואיש את קדשו לו יהיו, גם שדה חרמו יהיה לו, ודוחה מי דמי קדשו לאו ברשותו, הכא ברשותו, אלא ס"ד הואיל וכתוב כי אחוזת עולם הוא להם, הא נמי אחוזתו היא, קמ"ל אחוזתו, אחוזתו אין חרמו לא,

[ויש לפרש בדרך מוסר, שהמסכתא מתחלת הכל מעריכין וכו' שיש ללמוד ממעלותיו של כל אדם, וזה בא בסוף המסכת לומר שרק אחוזתו היינו יש ללמוד רק מעלותיו, אבל חרמו דהיינו חסרונותיו לא, לא ילמוד מהם. ע"פ דעה ד"ה],

ערכין מתחיל באות ה"א ומסיים במ"ם היינו אותיות "מה", על שם אם צדקת מה תתן לו [איוב לה ז] ולא יתנאה האדם עצמו במה שגורד להקדש, כי משלו נותן לו, ונחננו "מה". הון עשיר,

[וראה בספר יד בנימין בסוף המסכת שמביא קיצור של כל ההלכות השייכות כאן, דהיינו דיני מקדיש שדה אחוזה, ומקדיש שדה מקנה, ודיני חרם, ומוכר שדה אחוזה, ומוכר שדה מקנה, ודיני בתי ערי חומה, ובתי חצרים, וערי הלויים],

בעזרת ה' סיימתי המסכת ברכים ובכתיבת קונטרס זו בכ"ג שבט תשע"ב,

אבני חן על מסכת ערכין

ל"א ⁴ [38] 2540	המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש,
ל"ב [38]	מדאיצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בעל כרחו הויא נתינה הא בעלמא נתינה בעל כרחו לא הויא נתינה
ל"ג ⁴² [41]	המקדיש בית בבתי החצרים הרי זה גואל מיד וגואלו לעולם,
ל"ד ¹⁸ [23] 2543	ס"ד אמינא הואיל וכתוב ואיש את קדשיו לו יהיו הא נמי כי קדשיו דמיא
סיום נשאר עוד 168 דף עד סיום הש"ס	אמר מר, בשל אחרים אני זוכה, מי דמי התם זוכה בעלמא הכא קא שקיל ליה? אמר רמי בר חמא, איצטריך, ס"ד אמינא, הואיל וכתוב במדבר ה ואיש את קדשיו לו יהיו, הא נמי כי קדשיו דמיא, מי דמי קדשיו לאו ברשותו, הכא ברשותו? אלא אמר רב נחמן, איצטריך, ס"ד הואיל וכתוב ויקרא בה כי אחוזת עולם הוא להם, הא נמי אחוזתו היא, קמ"ל אחוזתו, אחוזתו אין, חרמו לא:

ט"ז ⁵⁴ [54]	דידע מאן קטליה בר קטלא הוא? במזיד ולא אתרו ביה,
י"ז ⁴⁷ [23]	השג יד בנודר, והשנים בנידר, והערכין בנערך, והערך בזמן הערך,
י"ח ²⁷ [51]	והערך בזמן הערך כיצד, העריכו פחות מבן חמש ונעשה יתר על בן חמש, פחות מבן עשרים ונעשה יתר על בן עשרים, נותן בזמן הערך,
י"ט ²⁷ [45]	לא צריכא דבתר דשקלי שדו תרי תלתא מהו דתימא בטיל תורת משקל קמ"ל
כ' ¹⁵ [55]	האומר ערכי עלי ומת יתנו היורשים, דמי עלי ומת, לא יתנו היורשים,
כ"א ²⁰ [37] 2530	כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,
כ"ב ⁴⁸ [52]	יתמי דאכלי דלא דידיהו ליזלו בתר שיבקייהו
כ"ג ²⁰ [40]	המקדיש נכסיו, והיתה עליו כתובת אשה, ר"א אומר כשיגרשנה ידור הנאה וצורבא מרבנן שאני. דמצוה להשיאו עצה, כדי שיהיו לו נכסים ויעסקו בתורה. ר"ג
כ"ד ³¹ [35]	המקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, רב אמר קדושה ונותן חמשים, ושמואל אמר אינ קדושה כל עיקר
כ"ה ⁹ [36]	מנין שאין מחשבין חדשים עם ההקדש, ת"ל וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות, שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים,
כ"ו ⁹ [37]	סכינא חריפא מפסקא קראי
כ"ז ²⁷ [45]	לא אמר זה באיסור אלא בביצה, שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף
כ"ח ⁸ [46]	על אחת כמה וכמה שיהא אדם [חייב להיות] חס על נכסיו,
כ"ט ³⁷ [46]	אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, אמר רב ביבי מ"ט, אתיא טוב טוב, כתיב הכא כי טוב לו עמך, וכתוב התם בטוב לו אל תוננו,
ל' ⁷ [48]	לאו עכברא גנב אלא חורא גנב ע"ב: אידחה אבן אחר הנופל

אבני חן למסכת תמורה

ויש ראייה שעד ה: במסכת זו משתמש המפרש במקום רש"י במילים שלא נמצא כמעט ברש"י במסכתות אחרות, ואציין אותם בסימן %, למשל המילה "בתמיה", וכן כותב "כגון" במקום שהיה ראוי לכתוב "דהיינו", וכן בדרך ה. "שיכול" במקום "שחייב", ועוד,

ועוד מילה "ואהכי" יש 8 פעמים עד דף ה', ומשם ואילך אין אף פעם אחת מילה זו, ובכל הש"ס יש המילה 27 פעמים כולל 8 פעמים כאן, 91 פעמים במסכת תענית, ועוד 10 פעמים בכל הש"ס, והמילה "אהכי" בלא וי"ו יש עוד 14 פעמים בש"ס, וזה ראייה שעד דף ה' כתב חכם אחר, מזה שכתב משם ולהלן,

באתר זה יש כ"י של רש"י על מסכת זו וגם על עוד כמה מסכתות
<http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/rashi/images/19.jpg>

פירוש התוס' למסכת זו

התוס' על מסכת זו הוא תוספות איברא [Evreux] (איוורא): ישיבה חשובה קמה במאה ה"ג בעיר איברא שבגורמדיה של צרפת. עמדו בראשה האחים ר' שמואל, ר' משה ור' יצחק. הצטיינה בחסידותה, ברוח חסידות אשכנז. בה למד רבינו יונה, והביא את רוחה לספרד. שיטת לימודם, כמו שיטת הלימוד באשכנז, היא לימוד הפשט של כל סוגיה במקומה, בלי לעמת אותה עם סוגיות אחרות, ולשנות עקב כך את משמעותה המקורית. החיבור "שיטה" המצוטט ע"י ר' בצלאל אשכנזי ב"שיטה מקובצת" הוא היצירה שלהם. לפי אורבך [בעלי התוספות פרק יג], התוספות של הדפוס המבוססות על תוספות איברא: קידושין, ערכין, תמורה.

מפרשי מסכת תמורה

על מסכת תמורה כמעט שלא נמצאו פירושי הראשונים.

ספר פירושים וחיזושים למסכת תמורה להגאון ר' מנחם המכונה מענדל קארגו זצ"ל, ראה בירחון המעין תשרי תשל"ד עמוד 57 מאמר ארוך על המחבר ועל עניני תמורה.

כל מקום שמצוין בגמ' רש"ק הכוונה על ספר ברכת הובח שחברו ר' אהרן שמואל קידנאווער זצ"ל. והיה רבו של הצאן קדישים.

בשטמ"ק שברפוס, ובשטמ"ק החדש נמצא הרבה בשם הרב המעילי ז"ל.

בלשון תמורה

כתב הרמב"ם באגרת השמך זו"ל וממה שראוי שתדעוהו, שהאדם אין ראוי לו לדבר ולדרוש באוני העם עד שיחזור מה שרצונו לדבר פעם ושנים ושלוש וארבע, וישנה אותו היטב ואחר כך ידבר וכו' זה נאמר על מה שצריך לאדם לדבר בו בפיו, ואולם מה שיחזק האדם בידו ויכתבוהו על ספר, ראוי לו שיחזרוהו אלף פעמים אולי יתכן זה וכו' עיי"ש עוד.

הנוסחאות במס' זו

בספר ערוך השלחן העתיד סימן רל"ט ס"ק כ"א כתב במסכת תמורה שינויי הגירסאות מרובים מכלל הש"ס.

בספר מנחת יהודה בסוף המסכת כתב הערה! במסכת תמורה יש הרבה לשונות ברש"י שאינו נמצא בגמ' לפנינו, ורש"י קרי ליה נוסחא ירושלמית, ובשלמי הרעה הזאת שהשמיטו המדפיסים מש"ס דילן לא ידעתי. ע"כ. וראה מה שכתבתי לקמן דף ל"א ע"א ברש"י ד"ה ל"א מגירסת כ"י ר' וכן הוא בשטמ"ק "מפי המורה. לשון ירושלמי" וגם ראה דף ל' ע"א ד"ה שם. לשון ירושלמי על הפירוש שרש"י כאן קורא לה לשון ירושלמי קורא רש"י במס' בכורות "מפי המורה".

ובספר יוסף דעת לקמן ג' ע"ב כתב שיש רמז בשם המסכת על ענין של שינויי נסחאות במסכת זו, שהשם "תמורה" מרמז על תמורת הלשון שיש במסכת זו.

ודע שרש"י כשמעתיק את דברי הגמ' בדיבורי המתחילים, הרבה פעמים גירסתו שונה מהנוסח שלנו בגמ',

פירוש רש"י למסכת זו

ראה בחומש תורה תמימה שמות כ"ב אות רי"ח זו"ל ומכאן ראייה למה שכתבו המבכרים דהפירוש לתמורה המיוחס לרש"י אינו לו ע"כ, ובספר מנחת שלום ח"ד דף צ"ח כתב, וכאשר תעיין בספר שרי האלף ח"א (דף שכ"ו) תדע מי הוא שכתב כן, ושם הביא שיש שמייחסים פירוש מסכת תמורה לרבינו יוסף ב"ר יום טוב ז"ל. אבל צריך עיון שהתוס' מעתיקים הרבה דברי רש"י כלשונו וקורין לה רש"י, ויש 18 פעמים בתוס' במסכת זו "לשון רש"י"?

ראה רש"י לקמן ה' ע"ב "מכאן ואילך פירש ר"י" [כ"ה בכ"י ר'] ולא נתפרש מי הוא הר', ויכולים לפרש שעד שם הוא פירושו של מפרש אחר. אבל כל זה אינו ברור אם הכוונה שמשם ועד סוף המסכת הוא של מפרש אחר, וראה צאן קדישים, וברכת הובח,

ואחר העיון ברור לי שעד שם אינה מרש"י ולא מתלמידיו או בית מדרשו אלא מפרש אחר, אבל משם ואילך לא מציאתי ראייה שאינה מרש"י עצמו,

אבני חן למסכת תמורה

בהמה בעלת מום אם החליפה על בהמה תמימה בלשון התפסה לוקה, אבל בלשון חילול אינו לוקה,

סימנים

ר = כ"י נמצא באוניברסיטה ירושלים.

א = ר' מרדכי קרנפלד - כולל עיון הדף.

א"ח = אבני חן על מס' תמורה שהדפסתי בשנת תשס"ד, ולפעמים הכוונה על א"ח ממסכת אחרת,

כל מקום שרשמתי סימן כזה ?? לפני דיבור זה לסמן שדבר זה עדיין צריך עיון.

כל מקום שיש סימן זה # הם דברים שלי,

ויש להעיר שרש"י במסכת זו משתמש במילים שלא נמצא כמעט ברש"י במסכתות אחרות, ואציין אותם בסימן %,

סימן כזה * כוונתה להערות בסוף הדף [שרוב הערות הם מאבני חן שהדפסתי בתשס"ד], ויותר מכוכב אחד הכוונה להערות שנכתבו בסמוך אחר כמה שורות,

סימן במספר המסכת

שמעתי שיש למצוא רמז בכל מסכת, איזה מספר הוא לסדר הש"ס, כידוע שיש ס"ג מסכתות, בורעים יש י"א, במועד יש י"ב, בנשים יש ז', בניזקין יש י' [ב"ק,ב"מ,ב"ב,סנהדרין,מכות,שבועות,עדות,ע"ז,אבות,הוריות], בקדשים יש י"א, ובמנהגות יש י"ב (63=11+12+7+10+11).

למשל מסכת שקלים הוא המסכת ה"ז לסדר הש"ס ובמשנה הראשונה יש "ובחמשה עשר בר", וגם מסכת פסחים שהוא מסכת ה"ד מתחלת אור לארבעה עשר, ובבא מציעא מספר 32 הוא מסכת האמצעית לסדר הש"ס ויש לשון יחלוקו במשנה ראשונה. ומסכת ברכות [הוסיף ש"ב ש"ח זאבל נ"י] יש במשנה ראשונה עד האשמורה הראשונה. וכן במסכת ראש השנה יש רמז, שאם נלך אחר סדר הרי"ף ר"ה הוא אחר מסכת שקלים והוא המסכת ה"ז, ויש למצוא רמז למספר ט"ו בד' המשניות הראשונות שמתחילות במספרים: ד' ראשי שנים הם, בד' פרקים העולם נידון, על ששה חדשים, על שני חדשים, וביחד הם עולים לסכום ט"ו. והוספתי עוד שמסכת תמורה הוא המסכת ה"ד ודף האחרון של המסכת הוא דף ל"ד.

עש"ק משפטים תשע"ב מחזור י"ב

דף ב' ע"א

תמורה יש בו שבעה פרקים, ואפשר שהם כנגד שבעה ימי אבל שהם תמורת שבעת ימי חופה, [ע' בראשית רבה פ"ק יג] שהם ותמורתם הם קדש, שאינו ראוי לעשות בהם מלאכה. הון עשיר,

השורש של לשון תמורה הוא "מור" ובמסכת זו המלה משתמשת בכמה אופנים:

תמורה = שם דבר (של פעולה)

תמורת = שם דבר, (נסמך למלה אחרת)

לְהַמִּיר = מקור *

מְמִיר = פועל רבים

מְמִיר = פועל יחיד

אֲמִיר = מקור *

מִמִּיר = פועל הוה

המור = מקור * (בלה"ק)

ימיר = עתיד (בלה"ק)

* מקור היינו מלה שמשמשת בכל הזמנים ובכל הגופים, כגון שלח תשלח את האם, יהיה "שלח" המקור ו"תשלח" היא שם הפעולה, וראה ר"ן נדרים ג' ע"א ד"ה דכתיב נזיר להזיר כי לעולם המקור קודם על שם הפעולה, וכן כאן אמורי מימר, וכן לשון הפסוק ואם המור ימירנו.

תמורה לשון נקבה משמע. גמרא לקמן י"ז ע"ב

בדין תמורה

תמורת עולה ושלמים קריבה התמורה עצמה לשם עולה ושלמים, אבל תמורת חטאת ואשם אינה קריבה דאין אדם מתכפר בדבר הכא בעבירה. ראה דף כ' ע"ב רש"י ד"ה בעבירה.

הסברא הוא שתמורה חל אף במקום שאין קדושה חל, כמו שרואין בבעל מום שאינו נתפס בקרבן אבל הוא נתפס בתמורה. ראה מש"כ דף י' ע"ב בד"ה אימורי הוא דלא מימר.

תמורה חלה בין אם המיר בהמה בעלת מום של חולין על בהמה תמימה של קדש, ובין בהמה תמימה של חולין על בהמה בעלת מום של קדש, כדכתיב בויקרא כו י' א' יְחַלִּיפוּ אֶת־אֲמִירֵי אֹתוֹ מִבְּרֶעַ אוֹרֶעַ פְּטוֹ ב'.
והוא דלא מימר.

ר' יוסי בר' יהודה אומר במשנה זו. עשה שוגג כמזיד בתמורה, וחזקיה מפרשה שם בלשון ראשון בגמ', ששוגג היינו כסבור שהוא מותר, וזה חידוש גדול שילקה בלי מזיד והתראה !

במעשר בהמה הגם שמעשר חל על בעלת מום, כדילפינן מקרא בויקרא כו לג ל' א' יִבְקַר בֵּין־טוֹב לְרָע, אבל הדין שאם קרא לאחד עשר עשירי שהוא קדש בקדושת שלמים זה רק אם הוא חם, אבל הוא בעל מום נשאר הבהמה חולין. ראה יג: ותמורת שמו אינה חלה אלא על דבר הראוי בלבד.

אבני חן למסכת תמורה

שימור, שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו,

ויקרא כו י ל' א' יחליפנו ול' א' ימיר אותו. מו' ב' פרע או' רע פטו' ב' ואם-המיר ימיר פהמה בפהמה ויהיה הוא ויהיה תמורתו יתהיה קדש:
לג' ל' א' יבקר בייטו' ב' לרע ול' א' ימירנו ואם-המיר ימירנו ויהיה הוא ותמורתו יתהיה קדש ל' א' יגאל,

נב: **הא גופא קשיא** [זו עצמה קשה, בהלכה זו גופה יש סתירה פנימית, בין תחילתה לסופה. מדרך לתלמוד], [לשון "הא גופא קשיא" יש 58 פעמים בש"ס], **אמרת הכל ממירין לכתחילה, והדר תני לא שאדם רשאי להמיר (אלא שאם המיר מומר)** [וכיון שאמרת שאין רשאי להמיר היינו לכתחלה אין רשאי, על כרחך מה שאמר מתחלה הכל ממירין היינו] **דיעבד** נדממה* [% הכותב רש"י עד דף ה: ודאי אינו רש"י והלשון שלו שונה, ובתמיה כאן אינו כרגיל בלשוננו וכי זה יכול להיות, אלא פירושה פשוט כמו "קשיא". וראה למטה בסוף הדף] דלכתחלה אינו רשאי להמיר, אצל דיעבד שפיר דמי?

והיסברא [וכי רק זה קשה שיש סתירה במשנה, הלא יש קשיא גדולה מזו, שאם הפרש] **הכל ממירין לכתחילה, אדקשיא לך ממתניתין, תיקשי לך קרא** [פ' הא איסור תמורה מפורש בתורה], **דכתיב ויקרא כו לא יחליפנו ולא ימיר אותו?**

אלא אמר רב יהודה, הכי קתני, הכל מתפיסין בתמורה כלומר, שמופסת קדושת תמורה נדממה # [ולא כמו שרצה לפרש ש"ממירין" היינו שמוותר להמיר, אלא "ממירין" פירושה שמועיל תמורתו],

[ופירש ר"ת, דתנן "הכל ממירין" לישנא אלימא [בלשון חזק דהיינו במזיד], לאשמועינן דלפילו מזיד התמורה נפסקת, [דס"ד ?] דלרעיש ומתפיה וכסר ! [בתמיה פ' שלא יועיל התמורה הואיל והוא לוקה עליה], והיינו הא דקא משני [פ' וזה מה שכתבנו בשם הר"ת, הוא כוונת תירוצו הנגמ']. תוס'],

אחד אנשים ואחד נשים צין על פי אנשים, צין על פי נשים, ומשמע [הכל ממירין] [אפי' דיעבד, (כמו) [כלומר] דלס המירה אפילו אשה, מופסת על פיה קדושת תמורה [וכדי שלא תמעה לומר שכוונת המשנה שמוותר להמיר לכתחלה, מוסיף המשנה לפרש] **לא שאדם רשאי להמיר, [אלא] שאם המיר מומר, וסופג את הארבעים:**

"הכל" לאיתויי מאי [פ' מאי שייך דלא תנא. רג?]
לאיתויי יורש שהמיר בקרבן, שהפריש אצו צחיי, שמתורתו תמורה, ודלא בר' יהודה,

(דתנן) [דתניא] [בברייתא דברי ר"מ ור' יהודה] [מנחות צג., ערכין ב.].
יורש סומך על קרבן אצו שהפרישו אצו צחיי, ולא הספיק להקריבו עד שמת, **יורש ממיר**, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר **יורש אינו סומך, ויורש אינו ממיר,**

מאי טעמא דרבי יהודה דאמר יורש אינו ממיר? יליף תחילת הקדש כנוף* * תמורה **מסוף הקדש** דהיינו סמיכה, דהויא סמוך לשמיטה [דכשהוא שוחטה מיכליא הקדש. רג.],

[ראה שטמ"ק ערכין ב. בשטמ"ק אות ג' שאין זה לימוד גמור דא"כ הוי ילפינן גם שכמו שאשה ממירה כן אשה סומכת עיי"ש],

כתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה וז"ל אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם כמו שביארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם, הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה, יראה לי שזה שאמר הכתוב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, בענין שאמר ואם המקדש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו, ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממון ואע"פ שנדר והקדיש אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משווי, אמרה תורה אם פדה לעצמו יוסיף חומש, וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף שמה יחזור בו, וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחות ממנה, ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא, לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף ואמר ור' הוא ותמורתו יה' קדש, וכל אלו הדברים כדי לכופ את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדו' ל העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים וכו'. עיי"ש. והפירוש שאף שאומר שרוצה שיהיו שניהם קדושים, בפנימיות לבו, ה' רוצה לפדות היפה, דאל"כ מדוע מחליף הרי יכול להקדיש השני' שלא ע"י תמורה.

ובספר החינוך מצוה שנ"ב משרשי המצוה שרצה הקב"ה להטיל מורא בלב כל בני אדם בכל עניני הקדש וכמ"ש בענין הבית הקדוש וכליה בסדר ויקחו לי תרומה מצוה צ"ה שם תראה ע"צ הפשט וכו'.

מתני': **הכל ממירין** נדממה מולין זו, מתת זו של הקדש # [אם של קודש תמימה יהיה לעולם תמורה, אבל אם היא בעלת מום יהיה "תחת" לשון חילול אליבא דרבא להלן כו.], **אחד אנשים ואחד נשים,**

[בהכל שוחטין לא תני אחד אנשים ואחד נשים? ובגמ' מפרש משום דכל הפרשה כולה בלשון זכר נאמרה, איצטריך קרא [מהמיר ימיר לר' יהודה, ולר"מ מוי"ו ד'ואם] לרביי נשים. תוס'],

[לא יחשוב אדם שמה שהוא עושה אין מי שיעשה כמותו וימלא מקומו, ע"ז אמר שהכל פ' את כל אדם יש להמיר ולהחליף שאחר ימלא מקומו. בדרך צחות],

לא שאדם רשאי להמיר דהא כמיז [ו?] לא ימיר, **אלא שאם המיר מומר** דמתפס עלה קדושה, וסתיהן קדושות [בדמפרש בגמ' הכל מתפיסין בתמורה] **וסופג את הארבעים*** משום לאו דלא ימיר [לשון "שאם המיר מומר וסופג את הארבעים" יש 5 פעמים כאן, ועוד בב"מ צא., חולין ב., ולשון "סופג את הארבעים" יש ב 16 מקומות 30 פעמים]:

רמב"ם הלכות תמורה פרק א הל' א, כל הממיר לוקה על כל בהמה ובהמה

אבני חן למסכת תמורה

** # [המלה "כגון" לא שייך כאן, שכן הוא במקום שיש כמה דברים, וכאן אין דבר אחר, ויותר היה ראוי לכתוב "דהיינו" כמו שפירש"י בסוף הקדש דהיינו סמיכה %],

ואי קשיא, והא קרי לה לתמורה סוף הקדש במסכת נזיר (דף לא)? משום דלא איירי התם בסמיכה כלל, והוא לה תמורה סוף הקדש לגבי קרבן שהמירו בו, דלוחות קרבן הוא ראשון, וחילופיו היו שני, אזל הכא דקא משתעינן בסמיכה, הוא לה תמורה תחילת הקדש לגבי סמיכה, שהיא לבסוף חייך לשחיטה,

מה סוף הקדש [בסמיכה] יורש אינו סומך, אף תחילת הקדש [בתמורה] יורש אינו ממיר,

וסמיכה גופה מוגלן [מגליה לר' יהודה] דיוקש אינו סומך? תלת קרבנו כתיב* בשלמים צ"י ויקרא [ויקרא ג א כתיב ששה פעמים קרבנו] מואס וצמ שלמים קרבנו עד ואס עז קרבנו, וצמלשם כתיב סמיכה [פי' ובשלשה מן הששה כתיב בהם סמיכה],

חד קרבנו [בא למעט] ולא קרבן עובד כוכבים [ששליחו של חגוי אינו סומך, דאילו חגוי עצמו ודאי אינו סומך דהא כתיב "בני ישראל וסמך". ראה רש"י לקמן], וחד קרבנו ולא קרבן חבירו [שמקריב בשליחותו, וראה רש"י להלן שגם קרבנו של גוי היינו כשישראל מקריבו בשליחותו], וחד קרבנו ולא קרבן אביו,

ולר' מאיר דאמר יורש סומך, והכתיב קרבנו דמשמע על קרבן עצמו הוא סומך, ולא על קרבן אביו?

ההוא מביעי ליה, לרבות כל בעלי חוברין [שותפין] שאס נשמטו צ' לו ג' על קרבן אחד, קרינא אכל מד ומד קרבנו לסמיכה וכולן סומכין בו [ולא נשאר "קרבנו" למעט קרבן אביו, ולכן אומר ר"מ דיוקש סומך],

[דקרבנו היינו שאין שותף אחד יכול לסמוך רק על חלק קרבנו ולא על חלק חבירו, וממילא צריכין כל השותפין לסמוך. שפת אמת עיי"ש, ואע"ג דחזוין ד"קרבנו" נדרש בשאר המקומות למעט צ"ל דגם כאן הוא מיעוט, דבעינן שכל אחד מהשותפין יסמוך בעצמו, ואל"כ לא מתקיים "קרבנו". הערות]

ורבי יהודה [דורש "קרבנו" השלישי למעט קרבן אביו, והפסוק מופנה לדורש זה ד] בעלי חוברין לסמיכה לית דודאי אינו [אין קרבן השותפין] טעון סמיכה, מאי טעמא, דהא לא מיוחד קרבן דידהו כלומר כיון דלא היו ** חלוט אכל אחד ואחד [פי' שאין כל הקרבן שייך לכל אחד מהשותפין], וכי כתיב קרא לקרבנו, ולא (ל)קרבן אביו,

** [הלשון "חלוט" קשה קצת %, וראה כ"י ר', וראה שם גם הגירסא "לכל" אחד ואחד וכ"ה בהגהות הב"ח],

יהודה לרבות בעלי חוברין לסמיכה, וקרבן עובד כוכבים [ששליחו של חגוי אינו סומך] וקרבן חבירו, מחד קרא נפקא דמשמע קרבנו, ולא שלם, צין של ישראל צין של עובד כוכבים,

דלמעטוי עובד כוכבים עצמו, שלא יסמוך לא זריך, דלמרינן צמנחוט* (דף ג). וצמורת כהנים, "צני ישראל וסמך", צני ישראל סומכין, ואין העובדי כוכבים סומכין,

דאייתר ליה חד [קרבנו] לבעלי חוברין לסמיכה ואכמי היו [פי' נשאר %] קרבנו שלישי, לקרבנו ולא קרבן אביו, [דס"ד] [אי לא כתיב קרבנו] דשל אביו לאו כללחר דמי, אלא כשלו [וצריך סמיכה, לכן בא קרבנו השלישי למעט את קרבן אביו],

ור"מ דאמר יורש ממיר, מאי טעמא? אמר לך ויקרא בו אם חמר ימיר לרבו' חורש דהכי מצי למיכתב ואס ימיר צהמה צהמה, חמר ימיר למאי הלכתא # [הלשון למאי הלכתא אינו משתמש באופן זה בשאר מקומות %], לרבות את היורש דתמורתו תמורה,

.....

וסופג את הארבעים. וא"ת אמאי לא תני שמונים, דהא כתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותנו? וי"ל דלא נחת למנין מלקיות, אלא כלומר דלקי עליה, ועוד י"ל דלעולם לא לקי אלא ארבעים, ותרי לאוי צריכי חד בקרבן שלו, וחד בשל חבירו, וכגון דאמר כל הרוצה להמיר יבא וימיר [כדאיתא לקמן ט.]. תוס',

והמהרש"א בחולין ב' ע"א כתב, על פי מה דאמרינן לקמן ד' ע"ב דהוי להו תרי לאוי וחד עשה, ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי, נמצא שלאו אחד ניתק ע"י העשה של והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, ונשאר רק לאו אחד ללקות עליו,

וסופג את הארבעים ולכן לא אמר סתם "ולוקה"? י"ל ע"פ מש"כ בפסחים ג' ע"א לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב וכו' ואולי גם כאן לשון וסופג את הארבעים הוא לשון יפה יותר מלוקה.

תלת קרבנו כתיבי. ויקרא ג א ואסמכתב שלמים קרבנו אס מןהקרבן הוא מקריב אסמכתב אסמכתב תמים קרבנו לפני ה': ב וסמך ידו עלראש קרבנו וישחטו פתח אהל מו עד ותרקו בני אהרן הפתנים אתהדם עלהמזבח סביב: ו ואסמכתבאן קרבנו לזבח שלמים לה זכר או זקבה תמים קרבנו: ז אסמכתבאן קרבנו אתהקרבנו ותרקו אתו לפני ה': ח וסמך אתידו עלראש קרבנו וישחט אתו לפני אהל מו עד ותרקו בני אהרן אתהדמו עלהמזבח סביב: יב ואסמכתב קרבנו ותרקו לפני ה': יג וסמך אתידו עלראשו וישחט אתו לפני אהל מו עד ותרקו בני אהרן אתהדמו עלהמזבח סביב:

דאייתר ליה חד לבעלי חוברין לסמיכה # כל המגיהים

ואיבעית אימא [ראה לשון הגמ' במנחות צג.], לעולם אית ליה לר'

אבני חן למסכת תמורה

הקדש יורש מימר, אף סוף הקדש יורש סומך,

[ו]ר' יהודה, האי ואם המר ימיר מאי עביד ליה? לרבות את האשה שממורה תמורה, ולקיא משום לאו דלא ימיר, וכדתניא, לפי שכל הענין כולו אינו מדבר אלא לשון זכר, שנאמר לא יחליפנו דהיינו לשון זכר, ולא כמיז לא תחליפנו, דהוי לשון נקבה ולא ימיר אותו,

אשה מנין [מה סופנו לרבות כו'] כלומר [מה פירוש] מהיכן* נלמוד שסופנו לרבות את האשה? ת"ל ואם המר ימיר, לרבות את האשה מדמיון קרא מרי זימני,

ולר"מ דליתנין ליה ואם המר ימיר לרבות יורש, אשה מנא ליה? נפקא ליה מואם נפקא ליה מו"ו, מדמני למכתב אם המר ימיר, וכמיז ואם, ור' יהודה, ואם לא דריש,

ובין ר"מ ובין ר' יהודה, טעמא דרבי קרא לאשה, הא לא רבייה קרא, ה"א כי עבדא תמורה לא לקיא דאם המירה תמורה אינה תמורה # [פ'] שאם מהני תמורתה תהיה גם לוקה, שלא מצינו שיהיה תמורה ואינו לוקה. וזה צריך ביורור],

והאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, במדבר ה איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם, הישועה הכתוב אשה לאיש, לכל עונשין שבתורה?

ומשני איצטריך [לאשמועינן שאשה לוקה אם היא עושה תמורה], מהו דתימא, ה"מ עונש דשוה בין ביחיד בין בצבור דהאי עונש הוא דהשוו זה לזה, אבל הכא תמורה כיון דעונש שאינה שוה בכל הוא אין צורך עושין תמורה, כדאמרינן (אידך) פירקין (דף יג) וקא מפיק ליה [פ'] וקא יליף תמורה] ממעשה,

@ [ה"ג: הני מילי לאו שיש צו מעשה, דהני עונשין שוין זה לזה, דכתיב אשר יעשו דמשמע עונשין שיש צהן מעשה, כגון חילול שבת, ושאר איסורים שיש צהן מעשה, אכל לאו שאין צו מעשה כגון תמורה, דנדיבורא תליא מילתא אימא לא תילקי, קמ"ל [לא גרסינן] זה, דאטו מקלל ומסית דלית בהו מעשה, מי לא הוי באשה. שטמ"ק]],

דתנן, אין הצבור והשותפין עושין תמורה, אשה נמי כי עבדא [לא יחול התמורה ו] לא לקיא, קמ"ל:

[ענין חדש] בעי רמי בר חמא, קטן מהו שימיר,

היכי דמי, אילימא בקטן שלא הגיע לעונת נדרים כגון דהוי פחות מ"צ שנה, לא תיבעי לך [ודאי שאינו מימר] דהכי אמרינן במסכת נזיר

מתקנים "ואייתר", ולא הבנתי למה צריך לתקן, וגם צריך להבין שעד כאן לא דרש אלא "קרבנו" אחד לקרבן עכו"ם וקרבן חבירו, ו"קרבנו" השניה לבעלי חוברין, ולפ"ז היה צריך לומר ואייתר קרבנו שלישי לקרבן אביו,

רש"י ד"ה לא שאדם רשאי וכו' בתמיה. # כרגיל בכל מקום לשון "בתמיה" הוא לשון התפעלות, כאילו אומר וכי נוכל לומר או לפרש כן, אבל כאן ודאי שכן הוא שהרי הוא מפורש כן במשנה, ואינה אלא סתירה מרישא לסיפא, והגירסא בכ"י ר' ובו' בדיבור המתחיל ברש"י הוא, לא שאדם רשאי [להמיר] דיעבד [צתמי], "בתמי" הוא מלשון הגמרא. אבל לכאורה מלת "בתמיה" הוא מיותרת, שהרי קושית הגמ' הוא שיש סתירה במשנה,

ואולי היה כתוב כאן לא שאדם רשאי דיעבד "בתמו" בקיצור והיה הכוונה על מלת "בתמורה" [שהרי בכ"י ר' ובו' חסר מלת "להמיר" והיה כתוב "דיעבד בתמורה" במקום "להמיר דיעבד"], וגשתבש מלת בתמי' ע"י טעות המעתיקים,

אבל אולי יש למלת "בתמיה" שימוש אחר ממה שמשמש בכל הש"ס, ראה בהקדמה לסימן %, וראה עוד להלן דף ה' ע"ב מכאן ואילך פירש ר', ועד שם יש חמישה פעמים המלה "בתמיה" ומשם ועד סוף המסכת יש רק ג' פעמים, ואם נפרש שמשם ואילך הוא מפרש אחר, י"ל שהמפרש תחלת המסכת היה רגיל יותר מדאי במלת "בתמיה",

ובד"א יש לציין שברש"י שבכל הש"ס יש 778 פעמים לשון "בתמיה" וכיון שיש בש"ס 2711 דפים, מגיע "בתמיה" אחת לכל 3.5 דפים.

ד"ה מחז קרא נפקא. במנחות צג. שם אין דרש זה [של בני ישראל וסמך], אלא בזה"ל בני ישראל סומכין ואין עובדי כוכבים סומכין, אבל בתו"כ ויקרא א ב כתב וז"ל דבר אל בני ישראל וסמכו, בני ישראל סומכין ואין עובדי כוכבים סומכין, וקאי על פסוק ד' שם דכתיב וסמך ידו על ראש העולה,

דף ב' ע"ב

ר' מאיר	ר' יהודה
יורש סומך, דיליף סוף הקדש מתחלת הקדש	יורש אינו סומך, קרבנו ולא קרבן אביו
יורש ממיר, ואם המר ימיר לרבות היורש	יורש אינו ממיר, דיליף תחלת הקדש מסוף הקדש
קרבנו לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה	לית ליה לרבות כל בעלי חוברין, ואב"א אית ליה ויליף קרבן חבירו וקרבן עכו"ם מחד קרבנו.
"ו"אם המר ימיר לרבות את האשה.	ור"י ואם לא דריש.

ויליף סוף הקדש [סמיכה] מתחילת הקדש [תמורה], מה תחילת

אבני חן למסכת תמורה

נמי בכלל והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, דמתפס בתמורה, לאפוקי קטן דללא בר עושין הוא,

[ואפילו] אם תימצי לומר קטן עביר תמורה, דהא אתי לכלל עונשין רבותא אתא לאשמועינן % [פי' שלא תאמר שכן הוא, שקטן עושה תמורה, לכן אומר שאומר כן רק בלשון רבותא], ולא משום דליתיה הכי [פי' ואינו כאם תמצי לומר בכל מקום שההלכה כן, אלא אומרה רק כדי שילך להאיבעיא השניה, הכסף משנה תמורה א ח תמה על הרמב"ם שדרבו לפסוק כאם תמצי לומר, ולגבי קטן פסק שהוא ספק, אמנם הב"ח גורם "ואפילו אם תימצי לומר" ולפי"ז לא קשה מיד. הערות],

עובר כוכבים מהו שימיר, מי אמרת מדאקדושי מקדיש, דתניא דהא מרבינן צמחוס (דף עג:), [ויקרא כב יח דבר אל־אֶהרן ואל־בָנָיו ואל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם] אִישׁ אִישׁ מִצֵּיתָּ יִשְׂרָאֵל [ומן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל] אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוֹ [לְבַלְגֵּדֵיהֶם וּלְבָגֵיהֶם תָּחַם אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לָהּ] לַעֲלֹתָ, ואמרין מה תלמוד לומר לומר איש איש, לרבות את העובדי כוכבים, שנודרים נדרים ונדבות כישראל, אמורי נמי ממיר,

או דלמא, כיון דלא אתי לכלל עונשין דעובד כוכבים לא לקי לעולם, אכל קטן אחי לכלל עונשין כשהוא בן י"ג שנה ויום אחד, כי עביר [גוי] תמורה לא קדשה,

אמר רבא, ת"ש [לפתור את האיבעיא של תמורת גוי, אבל האיבעיא על קטן לא פתר] דתניא, קדשי עובדי כוכבים, לא נהנין, ולא מועלין ששם נהנה מהן, לא מיימי קרבן מעילה, דלא דיינינן ליה כשאר קדשים, שהנהנה מהן מעל, משום דלא אסור דנהלא אלא מדרכן כדלקמן,

ואין חייבין עליהם, משום פיוגול נותר וטמא כדמסיק לקמן,

אין עושין תמורה,

ואין מביאין (עליהם) נסכים ה"ג ואין מביאין נסכים ול"ג עליהן, והכי פירושא, דאין מביאין נסכים של עובדי כוכבים צפני עזמן, כישראל שמתנדב נסכין צפני עזמן,

אכל צהדי קרבנו מביאין, כדאמרין צמחוס שקלים (דף יא עמוד ד) שזו אחת מן התקנות שמיקני צ"ד, דעובד כוכבים ששילם עולמו ודמי נסכיהן ממדינת הים, מקבלין הימנו,

אבל קרבנו ודאי טעון נסכים דצהדי קרבנו מביא נסכים, דברי ר"ש,

א"ר יוסי, בכולן אני רואה להחמיר דלא נהנין ומועלין, ומיידין עליהן משום פיוגול נותר וטמא כשאר קדשים, חוץ מן הנסכים [הבאין בפני עצמן בלא קרבן] דודאי אין מביאין [דר' יוסי מודה בזה לר"ש],

(דף סג) [בתיב בויקרא כו ב] איש כי יפליא מה מ"ל, דהוי מצי למכתב איש כי ידור נדר, אלא לרבות מופלא הסמוך לאיש, כגון בן י"ב שנה, דכיון שידוע להפלות* לשם מי נדר ולשם מי הקדש נדרו נדר והקדשו הקדש, פחות מכן אפי' ידע למי נדר ולמי הקדש, אין צדכיו כלום, יותר על כן כגון בן י"ג שנה, אע"פ שאינו יודע לשם מי הפליא, הו מעשיו מעשה,

דכיון [ד]אקדושי לא אקדיש כדפרישית לעיל דאין צדכיו כלום, אמורי ממיר צמחיה [פי' וכי תימא דאמורי ממיר], כי היכי דלילקי [פי' וכי אפשר לומר שימיר, דהיינו שיבא ליד מלקות, הרי הוא קטן, דמה דלהקדיש שהוא מצוה אינו יכול, כ"ש להמיר שהוא עבירה ודאי שאינו יכול. ע"פ המים קדושים, וחק נתן, וראה א"ח, וראה עוד באוצר חיים שנדרפס באספת וקנים],

אלא כי קמבעיא ליה, בקטן שהגיע לעונת נדרים דהוי בן י"ג שנה, דקאמרין התם דנדריו נצדקין, ואם ידע לשם מי הפליא, הו מעשיו מעשה, ואי לא לא,

נזיר סב:

אִישׁ כִּי יִפְלֹא נָדַר בְּעֶרְכָּהּ, בערכין למה לי [מלת איש] צלמא איש דכתב גבי נזיר אידי דכתיב אשה שהוא לזוך [ראה לעיל סא: מש"כ לפרש למה אשה הוא לצורך], כתב נמי איש שלא לזוך, ואיש דגבי נדרים לרבות את העובדי כוכבי' שיהו נודרין נדרים ונדבות כישראל, אלא איש כי יפליא דכתב צמחוס גבי ערכין למה לי,

מכדי האיתקש ערכין לנדרים, דאמר קרא איש כי יפליא "נדר" בערך דנדר קרא כדצינו רחמנא,

והתניא גבי נדרים, [היה די לכתוב] איש מה ת"ל [בויקרא כב יח דבר אל־אֶהרן ואל־בָנָיו ואל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם] אִישׁ אִישׁ מִצֵּיתָּ יִשְׂרָאֵל [ומן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל] אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוֹ [לְבַלְגֵּדֵיהֶם וּלְבָגֵיהֶם תָּחַם אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לָהּ] לַעֲלֹתָ? איש איש לרבות את העובדי כוכבים שהן נודרים נדרים ונדבות כישראל [כדכתיב לכל נדריהם ולכל נדבותם] וה"ה לגבי ערכין נמי [כיון דאיתקש לנדרים] דאיתרבו להו עובדי כוכבים שיהו נערכים כישראל,

[וכיון שאין צריך הפסוק בערכין קשה] (אלא) [אם כן. צד] איש כי יפליא בערכין למה לי? אלא האי איש מיבעי ליה לאיתויי מופלא סמוך לאיש דישאל שיהו נודרין נדרים,

מי אמרין כיון דאמר מר [נזיר סב. והלשון שם], ויקרא כו ב אִישׁ כִּי יִפְלֹא נָדַר בְּעֶרְכָּהּ נִפְשָׁתָהּ, מה ת"ל כִּי יִפְלֹא נָדַר # [היה צריך לגרום "מה ת"ל איש כי יפלא נדר", ראה בגמ' שהעתיקתי], לרבות מופלא הסמוך לאיש, דקדשו קדוש, [ואיבעיא לן] מדאקדושי מקדיש, אמורי נמי ממיר,

או דלמא, כיון דלאו בר עונשין הוא עד י"ג שנה, בתמורה לא מיתפס [לא מיתפס] דה תמורה, דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותם, והיה הוא ותמורתו, כלומר מאן דליתיה בכלל לא יחליפנו ולא ימיר, כגון בר עונשין, ליתיה

אבני חן למסכת תמורה

רש"י ד"ה מה סופנו לרבות. ומפרש רש"י ש"מה" פירושה מוהיכן, דכיון שבסוף דבר אנו מרכיבים גם אשה, מוהיכן לנו לימוד זה, ובאמת גם בלשון הרגיל בש"ס "מנין" פירושה כן, שהרי הלשון מוכיח שאנו כבר יודעים שההלכה הוא כן, ואנו שואלים רק מוהיכן ומנין אנו דורשים את זה,

ד"ה שלא הגיע לעונת נדרים. דכיון שידוע להפלות פי' להבחין, שדעת היינו להבחין בין דבר לדבר כדאמרינן [אם אין דיעה תפלה מנין וכן] אם אין דיעה הברלה מנין [ירושלמי ברכות פ"ה סמוך לסוף הל' ב'],

וז"ל התורה תמימה בבמדבר ו ב דלשון הפלאה כאן מורה על מי שהגיע לכלל דעת להפלות ולפרש לשם מי ולשם מה קיבל נזירות, מלשון והפלח ה' בין מקנה ישראל וגו', וא"כ סתם בר דעת כזה הוא גדול,

וא"כ למה נאמר איש, המורה ג"כ על גדלות, והיה אפשר לכתוב אדם, כדכתיב כמה פעמים? ולכן דריש שבא לרבות שאם הוא בן י"ג שנה ויום אחד שאז נקרא איש, אז אפילו אינו יודע להפלות ולפרש ג"כ נדרו קיים כיון דנחשב לגדול. עכ"ל.
נמצא שלכן כתב התורה לשון הפלאה, ללמד שאף שאינו גדול עדיין, אבל אם הוא "מפליא" דהיינו שמבחין ומבין לשם מי הוא נודר, נדרו נדר.

דף ג' ע"א

על @ עזלין של חבירו לפוטרו מן המעשרות טובת הנאה שלו של תורם, שיכול ליתנו לכל כהן שירצה,

(א"י נמי) [ראה א"ח] ואם אמר לו ישראל [לתורם זה] הילך סלע זה, ותנה [מעשרותיך] לזן צמי כהן, הוי אותו סלע של תורם, ולא של [הנדרס צבילי, ולא מצי טעין הלה, כיון שנתרמה על עזל שלו, נמצא דנותן סלע על של עזמו,

הך מילתא דרבי אבהו תלת מילי נינהו [אולי כוונת רש"י לומר שמה שאומר הגמ' תיפשוט לה מדר' אבהו אין הכוונה מכל מה שאמר, אלא הם שלשה דברים נפרדים, והראיה הוא רק מאחד מהם, דהיינו ממתכפר עושה תמורה],

[ודוחה שאין להביא ראיה להקדיש עובר כוכבים ומתכפר ישראל] א"ל, התם [שהקדיש ישראל ומתכפר ישראל] הוא דקאתי מבח ישראל שהרי הפרישו ישראל, משום הכי אזלינן בתר מתכפר, והוה ליה תחילתו וסופו ביד ישראל דאיתיה בכלל עונשין,

אבל הבא כלומר אצל הכא בהקדיש עובר כוכבים להתכפר ישראל, הכי קא מיבעיא ליה, מי בעינן מתחילה ועד סוף דתיקו שטעמוד ברשות מאן האדם דעביד תמורה הראוי לעשות תמורה, כגון ישראל, וכן צהמה כיון דתחילת קדושתה הויא מכא עובר כוכבים, אף על גב דהוי המתכפר ישראל, אינו עושה תמורה, או דילמא כיון דלצטק אחיא ציד מתכפר, וחזי למיעבד

לעיל קמהדר, ואמילמיה דמ"ק [פי' ר"ש] בד"א וה"ק, בד"א דקאמר מנה קמא *דלא מועלין בקדשי מזבח של עובר כוכבים, אבל בקדשי בדרך הבית שהקדישו עובר כוכבים מועלין בהן, ובמסכת זבחים מפרש טעמא צפ' צ"ש (דף מה), ואית דגרסי לה נמי לקמן הכא בתמורה [כאן במסכת תמורה לקמן ג.], *ע"פ ר', ובדפוס אינו מועלין,

קתני מיהא דקדשי עובדי כוכבים אין עושין תמורה ומיפשוט (מהא) [מיהא הא. כצ"ל ר"ל דנכרי. מנחת יהודה],

(ורמי בר חמא) [א"ל. רש"י, ע"פ מנחת יהודה] [א"ל רמי בר חמא לרבא] כלומר אי משום הא לא איריא, דמהכא ליכא למיפשט כלל, בהקדיש עובר כוכבים דהיכא דהקדיש עובר כוכבים להתכפר עובר כוכבים שהפרישו לצורך כפרת עזמו לא קמיבעיא לי דאין הקדשו עושה תמורה, הואיל ולא אמי לכלל עונשין [ראה שפת אמת שמקשה על סברא זו],

כי קמיבעיא לי, בהקדיש עובר כוכבים, ומתכפר (ב)ישראל שהפרישו עובר כוכבים, לצורך ישראל שיתכפר זו ישראל, בתר מקדיש אזלינן והמקדיש הוי עובר כוכבים, דלא אמי לכלל עונשין, ואינו עושה תמורה, או בתר מתכפר אזלינן שהוא ישראל ואיתיה בכלל מלקות,

[הא נמי] תיפשוט ליה מדר' אבהו מהא דאמר ר' אבהו לקמן [דבתר מתכפר אזלינן], דא"ר אבהו א"ר יוחנן,

המקדיש מוסיף חומש שאם רוצה לפדות הקדשו, כגון שנפל צו מוס, יכול לפדותו, ומוסיף חומש, אצל מימר [אם בא לפדות את בהמת תמורה שהמיר] אינו מוסיף חומש, דכתיב אם המקדיש וגו' (ויקרא כז), על הקדש ראשון אתה מוסיף חומש, ולא על הקדש שני כגון תמורה.

ע"א, שאם הקדיש צית או שדה, ואמו צעלים לפדותו, לא פרקי צלא חומש, דכתיב (ויקרא כ"ז) ואם המקדיש יגאל ויסק חמישיתו, אצל אם גאלו אחר לא חייביה רחמנא ליתן חומש,

[הרבה יש לתמוה על שני הפירושים, ויותר נראה כמ"ש רש"י בעלמא דקאי על המפריש משלו על של חבירו, והשתא שייכי הני תלת מילי אהרדי. הגהות הגר"א פי' כגון שפירש רש"י בובחים ו. ד"ה המקדיש מוסיף חומש. אדם שנדר קרבן, והפרישו חבירו משלו להתכפר צו הנודר, והומס, וצא לחללו, אם המפריש מחללו מוסיף חומש, ואם המתכפר מחללו אינו מוסיף חומש],

ומתכפר עושה תמורה שאם הפריש ישראל קרבן, כדי שיתכפר צו חבירו ישראל, ואמר המתכפר צו תחת זו, תמורתו תמורה ולוקה, דכיון שהופרש לצורכו קרינא ציה קרבנו, דבתר המתכפר אזלינן, ומיפשוט מהא,

והתורם משלו מתצוה שלו

.....

אבני חן למסכת תמורה

תמורה, מפסקה זה קדושת תמורה, ¹ תיקון:

*** ע"פ ש"מ, ובדפוס וקתני,

*****

א"ל, ואין [קרבן גוים] עושין תמורה, מ"ט ומאי טעמא אין עושין תמורה?

דאיתקשא תמורת בהמה, למעשר בהמה דאמרינן לקמן בשילהי פירקין (דף יג.), והלא מעשר בכלל שאר הקדשים וכו' למה יאל [הפסוק לכתוב לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו], להקיש אליו ולומר לך, דמה מעשר קרבן יחיד ועושה תמורה, אף כל קרבן יחיד [פ' רק קרבן יחיד] ועושה תמורה, לאפוקי קרבנות זכור, ומעשר בהמה איתקש למעשר דגן דאמרינן בצבורות (דף נג) עשר מעשר בשמי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן,

וגבי מעשר דגן כתיב במדבר יח כד פי את-מעשר בני-ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללויים לנהלה, דמשמע בני ישראל, ולא עובדי כוכבי' הכי נמי גזי מעשר בהמה, ישראל ולא עובדי כוכבים, וכי היכי דאמרינן גזי מעשר בהמה ישראל ולא עובדי כוכבים, הכי נמי נימא גזי תמורה בהמה, שהרי הוקשו כולן זה לזה, ומהכא נפקא דקדשי עובדי כוכבים אין עושין תמורה:

[שורה 6] אמר מר [הולך ומפרש הברייתא דלעיל ב:], מוקדשי עובדי כוכבים לא נהנין ולא מועלין, [ומפרש] לא נהנין מדרבנן, ולא מועלין מדאורייתא [והקשה הר"ר יעקב למה לנו לומר דרבנן היא דלמא מדאורייתא היא כיון דמרבין מ'איש איש שנודרין העובדי כוכבים כישאל וכו' וצ"ל כיון דאין בהן קדושה לענין פיגול נותר וטמא, אין בו קדושה נמו לענין הגאה דאורייתא. תוס'], מ"ט [למה אין מעילה בקרבן הגוי מדאורייתא]? דכתיב ויקרא ה מונפש ב'יתמעל מעל וחתאח בשגגה מקדשי ה',

וילפינן חטא [במעילה כתיב בויקרא ה טו וחתאח בשגגה] חטא מתרומה [דכתיב בויקרא כב ט ושקרו את-משמרתיו ול' אישאח עליו חטא],

ובתרומו' כתיב במדבר יח ח ואני הנה נתתי לך את-משמרת תרומתי לכל-קדשי בני-ישראל לך נתתים למשחה ולבגיה לחקיעו לם, ולא עובדי כוכבים,

[וממשיך לפרש הברייתא דלעיל ב:] ואין מביא (עליהן) נסכים, אבל קרבנו טעון נסכים, דברי רבי שמעון: מנה"מ, דתנו רבנן, [דכתיב בפרשת נסכים בבמדבר טו ט והקריב על-בן-הבקר מנחה סלת של' שש עשרונים כליל בשמן חצי תהין: י, ויין חקריב לנסח חצי תהין אשה ריחניה לה: יג בל-האזרח עשה-דבקה את-אלה לחקריב אשה ריחניה לה, אורח זה ישראל מביא נסכים, ואין העובד כוכבים מביא נסכים (כלל) [צפני ענמן. ע"פ ר' עיי"ש],

יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים אפילו משל זכור, ת"ל ככה דככה עיכוצא הוא, דודאי טעוין נסכים, ומשל זכור, * ולל"א דכתיב דספרים (ול"ג) [דל"ג] עליהן, משמע הכי אורח כגון ישראל מביא נסכים אפי' צפני ענמן, ואין העובד כוכבים מביא נסכים צפני ענמן, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, ת"ל ככה והוי עיכוצא, דודאי קרבנו טעון נסכים, אפי' משלו דמקבלים מנייה דמי נסכים,

[וממשיך לפרש הברייתא דלעיל ב:] ואין חייבין עליהם משום פיגול נותר וטמא, דכתיב בה בטומאה ויקרא כב ב דבר אל-אֶהָרֶן ואל-בָּנָיו ויגזרו מקדשי בני-ישראל ול' א "חללו" את-שם קדשי אשר הם מקדשים לי [וגו']],

ויליף נותר, חילול חילול מטומאה דנקדשי עובדי כוכבים אין צהן משום נותר, דכתיב (גבי טומאה ויקרא כב ב בני-ישראל ול' א "חללו" וגו', וכתיב # לכאורה זה כפול) גבי נותר ויקרא יט ח ואכליו עו' נו' ישא ב'ית-קדש ה' חלל ונקרתה הנפש ההוא מעמידה, מה חילול האמור גזי טומאה, ישראל ולא עובדי כוכבים, אף חילול האמור כאן [בנותר], ישראל ולא עובדי כוכבים,

ויליף פיגול עון עון מנותר, דכתיב גבי פיגול ויקרא ז י ואם האכל יאכל מבשר-זבח שלמים ב'ז' ח' השלישי ל' א ירצה הפקריב אתו' ל' א יחשב לו' פגול יהיה והנפש האכלת מפגנו עו' נה תשא, וכתיב גבי נותר ויקרא יט ח ואכליו עו' נו' ישא ב'ית-קדש ה' חלל,

[ומסכם, דיליף נותר מטומאה, ופיגול מנותר, ונמצא שכולן] וכולהו בני ישראל, ולא עובדי כוכבים,

[וממשיך לפרש הברייתא] אמר ר' יוסי, רואה אני בכולן להחמיר, מאי טעמא לה' כתיב ביה ול"ג קדש לה, והכי מנאמי צוצחים צפ' צ"ש (דף מה.), מאי טעמא, לה' כתיב זהו צדקו עובדי כוכבים [ואינה בגמ' שם אלא בשטמ"ק בשם ס"י, וכתב שם דרש"י לא גרים כן]. דכתיב [ויקרא כב יח] איש איש מפי' ישראל ומן-ההר, פיגוראל אפר יקריב קרפנו' [ולכל-גדריהם ולכל-גדביו הם אשר-יקריבו לה' לעלה] וגו', והאי קרא מוקמין צעודי כוכבים שנודרים נדרים ונדבות כישאל, וכתיב דסיפיה דקרא לה, שנאמר אפר-יקריבו לה', לומר לך דדיינין להו צמורת שאר קדשים, דמועלין צהן, ודיינין עליהן משום פגול כו',

**השתא קא מפרשינן לכולה צרייתא [פי' ממשיך לפרש הברייתא] ***דקמתי ואין עושין תמורה דכתיב ויקרא כו' ל' א יחליפנו ול' אימיה, וכתיב בריש ענין ויקרא כו' ב דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא נדר בערפך נפשח לה', ** לכאורה משפט זה מוקמו לעיל כשאומר הגמ' "אמר מר" ?

אבני חן למסכת תמורה

ומוציא שם רע ועדים זוממין לוקין אע"פ שאין בהן מעשה. שטמ"ק.

משום רבי יוסי ברבי חנינא אמרו, אף המקדים תרומה לביכורים,

נשבע מנלן לזקוק? א"ר יוחנן משום ר"מ, אמר קרא [בעשרת הדברות] שמות כ ז ל' א' תשא את־שם־ה' אל־ה'ך לשוא פי ל' א' ינקח ה' את־אשר־ישא את־שמו' לשוא, בית דין של מעלה

.....

חוץ מנשבע ומימר. צ"ע למה נקרא תמורה לאו שאין בו מעשה, ולא נאמר שעקימת פיו [שפתיו] הוי מעשה, שכן סובר ר' יוחנן בב"מ צ: לגבי חסימה, וראה רמב"ם הלכות תמורה פ"א ה"א וז"ל כל הממיר לוקה וכו' ואע"פ שלא עשה מעשה, מפי השמועה למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליה חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חברו בשם, וכתב שם הכסף משנה, ויש לתמוה דהא אמרינן בגמ' דאמר ר"י לתנא לא תיתי ממיר בדבריו עביר מעשה, וא"כ למה כתב רבינו שאין בו מעשה, ולא חש לד' יוחנן, וכבר הרגיש בזה המגיד משנה פרק י"ג מהל' שכירות ה"ב, וכתוב שם על הגליון ול"נ דטעמא דרבינו לא חש לזה דר"י משום דכיון דר"י אמר בשם ר"י הגלילי כל ל"ת שבתורה עשה בו מעשה לוקה לא עשה בו מעשה פטור חוץ מנשבע וממיר וכו' וס"ל לרבינו דהדר ביה מסבירתו כששמעה מרבו דעקימת שפתיו לו הוי מעשה עכ"ל, אבל לפי מה שנכתב על הגליון בגמ' דגרסינן ר' יהודה במקום ר' יוחנן דהרי קושיא לדוכתא. ויש לציין דר' יוסי הגלילי היה מגדולי התנאים ביבנה בר פלוגתיה דר' עקיבא בשנת 125 ור' יוחנן היה בדור שני של האמוראים במבריה בשנת 245 ולא מתסבר שר' יוחנן קבל מר' יוסי הגלילי עצמו.

רש"י ד"ה ת"ל ככה. פי' דלפי לשון ראשון הגירסא בהבחייתא ואין מביאין "עליהן" נסכים אבל קרבנו טעון נסכים, פי' שהוא אינו מביא נסכים על קרבנותיו, אבל קרבנו טעון נסכים, והם באין משל צבור, אבל לפי לשון השני אין גורסין מלת "עליהן" ואנו שונים בהבחייתא ואין מביאין נסכים אבל קרבנו טעון נסכים, והפירוש שאינו מביא נסכים בפני עצמו, אבל קרבנו טעון נסכים ומקבלין אף ממנו דמי נסכים. ולפ"ז יש ללמוד רש"י זו בלי הגהות הב"ח,

דף ג' ע"ב

אין מנקין אותו דמי כי לא ינקס ה', אבל בית דין של מטה

[וממשיך לפרש הבחייתא] בד"א בקדשי מזבח, אבל בקדשי ברק הבית, מועלין בהן, מ"ט דכי גמרינן מעילה חטא חטא מתרומה, דומיא דתרומה דקדוש קדושת הגוף, אבל בקדושת ברק הבית דקדושת דמים, לא,

[ענין חדש] אמר רב יהודה אמר רב, כל לא תעשה בתורה, עשה בה מעשה חייב, לא עשה בה מעשה פטור,

וכללל הוא ! דלאו שאין בו מעשה פטור, והרי מימר דלאו שאין בו מעשה הוא דנדינורא מליא מילתא ולקין,

דתנן, לא שהוא רשאי להמיר, אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים?

אמר לך רב, הא מני רבי יהודה היא דקא משמעי לקמן דהא [מילתא] [פלגמא. ר'] [שגורם בסוף העמוד "אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי" וכן הוגה על גליון הגמ', והוא הנהגת ר' יהודה בכרך זצ"ל. ובמראה בהן כתב שכונת רש"י הוא על הגמ' לקמן דף ד' ע"ב מכלל דר"י סבר. וכתב על הנהגת מהרי"ב נ"ב במחילת כבודו לא לזה נחבון רש"י ז"ל עיי"ש] [וראה ב"ח], דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו,

ומי מצית מוקמת למתניתין כר' יהודה, והא אוקימתא לרישא דלא כרבי יהודה, דקתני הכל ממירין, [ואמרת] הכל לאיתויי מאי, לאיתויי יורש, ודלא כרבי יהודה?

האי תנא סבר לה כוותיה בחדא, דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ופליג עליה בחדא [ופליג עליה בחדא יש 37 פעמים בש"ס], דאילו רבי יהודה סבר יורש אינו סומך יורש אינו ממיר, ותנא דידן סבר יורש סומך יורש ממיר,

אמר רב אידי בר אבין, אמר רב עמרם, א"ר יצחק, א"ר [יוחנן] [יהודה] משום ר' יוסי הגלילי, כל לא תעשה שבתורה, עשה בו מעשה לוקה, לא עשה בו מעשה פטור,

חוץ מנשבע, ומימר*, ומקלל חברו בשם דאע"ג דלא עבד מעשה, לוקה, כדמפרש [לדו] [למולח] לקמן, דשם, דשמו של סקצ"ה, [ג"ל הא דנקט חברו לאו דוקא, דה"ה מקלל את עצמו, וכו' בשבועות לה, וחבירו דנקט רבותא אשמעינן, אע"ג דעבד תרתי, דמצער את חברו ומוציא שם שמים אפ"ה סגי ל' במלקות. ר' מנחם קארגני זצ"ל],

אף על פי שלא עשה מעשה, חייב,

[האי כללל לא מיירי אלא בהני דאינן מפורשין בהן מלקות, דהא נשבע ומקלל

אבני חן למסכת תמורה

מלקין אותו, ומנקין אותו,

א"ל רב פפא לאביי, ואימא לא תיהוי ליה נקיות כלל דאין מלקין אותו צית דין שלמטה [כוונת רש"י דאפ" בתשובה אין מתכפר לו, וכדאמרינן בשבועות דף לז. ר' מנחם קארגני זצ"ל],

א"ל [ענה אביי לר"פ], אם כן לכתוב קרא לא ינקה ולישתוק, "ה" למה לי, [אלא ה' קאי על ב"ד של מעלה] בית דין של מעלה הוא דאין מנקין אותו, אבל ב"ד של מטה, מלקין ומנקין אותו,

אשכחן שבועת שוא דכתיב אשר ישא את שמו "לשוא", והיינו שזעמ שוא, כגון נשבע לשנות את הדוע לנדם, שבועת שקר [הא דכתיב ויקרא יט יב ולא תשבעו בשמי לשקר] מפרש לקמן היכי דמי מנלן דלקי עלה [דהא אמרינן בשם ר' יוסי הגלילי ד"נשבע" לוקה, ומשמע שכל אופן של שבועה],

רבי יוחנן דירדיה אמר [פ' דר' יוחנן לעיל אמר משום ר"מ אמר קרא כי לא ינקה וכו', לכן אומר כאן שזה אומר ר"י משם עצמו], [כתיב בשמות כז ל' א' תשא אֶת־יְשִׁידָהּ אֶל־הָיָה] לְשָׂא [פי' ל' א' ינקה ה' את אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ] לְשָׂא שְׁנֵי פַעֲמִים, אם אינו ענין לשבועת שוא, תניהו ענין לשבועת שקר, דלוקה [כדילפינן מדכתיב כי לא ינקה],

מתקיף לה רבי אבהו,

[ר' אבהו היה מתלמידי ר' יוחנן והיה ראש הישיבה בקיסריה, חי בשנת 260 למספרם, ורבי ירמיה היה תלמידו של ר' אבהו כדאמרינן בשבת קיב. ר' ירמיה הוה קאזיל בתריה דר' אבהו בכרמלית וכו', ורבא שמצדיק דברי ר' אבהו ואומר בפירוש רבתה תורה היה ראש ישיבת מחוזא וחי בשנת 350],

שבועת שקר היכי דמי [ראמרת דלוקה], אי נימא דאמר שלא אוכל ואכל, התם (הוא) מעשה עבר וצדין הוא דלילק, שהי אכל ועשה מעשה,

ואלא דאמר שאוכל [לעתיד] ולא אכל דלא היינו מעשה # [הלשון קשה וזה ראיה למה שכתבתי על לשון רש"י במס' זו %], והגר"א גורם דלא היה צו מעשה], ההוא וכי הלי גוונא מי לקי צממיה,

והאיתמר, שבועה שאוכל כבר זה היום, ועבר היום ולא אכל, רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש אמרי, אינו לוקה,

ר' יוחנן אומר אינו לוקה, [ומעמיה] דלאו שאין בו מעשה הוא, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו,

ור"ל אמר אינו לוקה [ואינו חולק על ר' יוחנן אלא בטעם הדבר], משום

דהוה ליה התראת ספק דאי אמרו ציה הזהר כך שמאכל הככר שנשבעת עליה, יכול לומר אין לי בית מיוחד % בהמראה זו, דאכתי יש לי שהות, וכן כל היום כולו, ואפי' כי עבר היום, * יכול לומר שוכח הייתי %, ולא נזכרתי לא נשבעה ולא בהמראה, ואינו לוקה וכל התראת ספק אין לוקין עליו, * [יכול לומר שכות הייתי. שכן, ודברי רש"י מגומגמים כאן, ועיין במכות דף טו: בשמעתא דביטלו ולא ביטלו ברש"י ותוס' שם. מים קדושים, וז"ל רש"י בשבועות כא. ספק אם יעצור על התראה אם לאו, שיכול לומר עדיין יש שהות ציום, ואין הממרה יכול לכזין, שיעצור היום צמון כדי דבור של התראה],

[נמצא שמה שהיינו מבינים לעיל שר' יוסי הגלילי סבר שעל "כל" שבועה לוקה, יש לה יוצא מן הכלל, שהרי בנשבע שיאכל כבר ולא אכלה לכו"ע אינו לוקה, אבל מכל מקום שקיל וטרי למצוא אופן שלוקה גם בשבועת שקר, שאם לוקה רק בשבועת שוא היה לו לר' יוסי הגלילי לומר שבועת שוא, ולא סתם שבועה, שמשמע גם שבועת שקר],

	רישא: שבועה שלא אוכל כבר זו וכו' זוהי שבועת ביטוי וכו'.	סיפא: זוהי שבועת שוא
מאי לאו	למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי	למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי
לא	אכלתי ולא אכלתי לא מייתי קרבן, כר"י	אכלתי ולא אכלתי מייתי קרבן, כר"ע
רישא ר"י וסיפא ר"ע	למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות.	

	קרבן בשוגג	מלקות במזיד
שוא	פטור	חייב מלקות
אכלתי ולא אכל, לא אכלתי ואכל שקר לשעבר	ר"ע סבר מביא עולה ויורד על לשעבר, ור"י סבר שפטור.	אמר רבא בפירוש רבתה תורה שקר דומיא דשוא.
אוכל ולא אכל, ביטוי להבא בלא מעשה	מביא עולה ויורד.	אינו לוקה, ופליגי ר"י ור"ל למה.
לא אוכל ואכל, בטוי להבא ועשה מעשה	מביא עולה ויורד	חייב מלקות

אלא א"ר אבהו, תהא כלומר מהא שזעמ שקר [שלוקין עליה] באכלתי ולא אכלתי [לשעבר] נשבע שלא אכל ואכל, או שפיל ולא אכל, דהכא ליכא שום מעשה, דהא לשעבר נשבע,

ומאי שנא דקא מרבה אכלתי ולא אכלתי [לשעבר], מאוכל [להבא] ולא אכל כלומר, מאי אריא דקא ממעט אוכל [להבא] ולא אכל ממלקות, טפי מאכלתי ולא אכלתי, הא צמרייהו ליכא שום מעשה,

אמר רבא, בפירוש ריבתה תורה [בפירוש ריבתה תורה] יש בעוד 5 מקומות], שקר (דומה לשוא) [דומיא דשבועת שוא. רש"י, וכ"ה

אבני חן למסכת תמורה

והוא אמרת [לעיל בסמוך] רישא רבי ישמעאל [דאמר אינו חייב אלא על העתיד לבא],

אלא מודסיפא רבי עקיבא, רישא נמי רבי עקיבא, ורישא
לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי [לשעבר במקדן] דאכלמי ולא אכלמי
ודאי חייב על שגגתו קרען, אלא למעוטי אוכל [דלהבא] ולא אכל
[ממלקות],

ובמאי שנא דממעט אוכל ולא אכל (מקרבן) [ממלקות. מראה בהן], וקא מרבי אכלתי ולא אכלתי מסיפא, דחייב קרבן?

ומשני מסתברא רישא למעוטי אוכל ולא אכל **מושום דקאי בלהבא** דקמי שבעה שלא אוכלנה **ממעט להבא** כגון אוכל ולא אכל, **קאי בלהבא ממעט לשעבר** בתמיה, כגון אכלתי ולא אכלתי:

[שנינו לעיל ג. משם ר' יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה עשה בו מעשה לוקח, לא עשה בו מעשה פטור, חוץ מנשבע] **ומימר** [ומקלל חבריו בשם]: **א"ל** **רבי יוחנן לתנא** [ששונה המשניות. שט] **לא תתני ומימר** ככלל שאר לאוין שאין בהן מעשה, **משום דבדיבורו עשה מעשה** שעושה מחולין קדשים [וכן אמר ר"ב בב"מ צ: דר' יוחנן סבר לגבי לאו דחסימה דעקימת פיו [שפתיו] הוי מעשה]:

[ועוד שנינו לעיל ג. שחייב מלקות] המקלל את חברו בשם: מולן [שחייב מלקות אף שלא עשה מעשה]? א"ר אלעזר א"ר אושעיא, אמור קרא דברים כח נח אס"ל א תשמור לעצו מ וגו' את-פלדדברי התו ר"ה הזאת התכתבים בפסוק הנה] עד ליראה את-השם [הנבדק ויהנו ר"א תהא את ה' אל ה'ך] שמיירא שלא להוילא את השם * * לנעלה, וכן מקלל את חבירו בשם מוילאו לנעלה [הרש"א כאן קשה, ודאיה מה שכתבתי לקמיה], * * בב"ר / ה' להוילא שם שמים לנעלה.

וכתיב שם בדברים כה נט' והפלא ה' את־מַלְכָּךְ [ואת מפור'ת יורגד
מפור'ת גדל'ת ונאמנו'ת וחלים רעים ונאמינים] הפלאה זו איני יודע
מהו, כשהוא אומר דברים כה והפילו השופט והכתו לפניו,
הוי אומר [שלכן כתב לשון הפלאה כדי להקישם] הפלאה זו מלקות
שיטול (מסוס והיינו. ר') מלקוט %,

[וצריך להבין שהרי הפסוק מדבר רק "ליראה את השם הנכבד וגו'" וזה משמע להוציא שם שמים לבטלה, ולמה מערב מקלל את חבריו בשם וגשבע בשם? וגם למה חשיב כבדוֹתא משום ר' יוסי הגלילי "מקלל את חבריו בשם" ולא חשיב מוציא שם שמים לבטלה דלוקח, א"ע? שלא עשה מעשה? אבל ראה חנני' להלן שהקשה ואימא למוציא שם שמים לבטלה],

אימר אפילו שבועת אמת [אם הזכרת השם] דקא מוהר קרא דאפילו שבועת אמת לא ליעבד % בשם שמים, ולי עבדי, והפלא ה' את מוכתן שיעול מלקות? בהדיא כתיב דשרי למיעבד שמות כב' שבועת ה' תהיה בין

בשבעות ג:] כדמפקא לעיל לשא לשא שמי פעמים, מזה שזעזע שרא שיהא
לשעבר דכי נשבע על עמוד של אבן שהוא של כסף היינו לשעבר, דלשעבר קודם
שנשבע הוה אבן כמו שהיא עכשיו, ומה שזא לוקה עליה, כדאמר' לעיל (ב"ב
ד"ד) ש'למטה מלקין וממקין אותו, **אף שקר לשעבר** דהיינו אכלתי ולא
אכלתי, לאפוקי אוכל ולא אכל שהוא להבא [שאינו לוקה עליה],

אִיתִיבִּיהָ רַבִּי יִרְמְיָה לִרְבִּי אֲבָהוּ [אֵיךְ אִמְרַת דְּלוּקָה עַל אֲבֹלְתֵי וְלֹא אֲבֹלְתֵי], [הָא תֵּן בְּשִׁבְעוֹת כּוּ:]: **שִׁבְעָה שָׁלֹא אוֹכֵל כֶּכֶר זֶו, שִׁבְעָה שָׁלֹא אוֹכֵלָנָה, שִׁבְעָה שָׁלֹא אוֹכֵלָנָה, וְאֲכָלָה (דְּהֵא) (דָּקֵא) גִּשְׁעָה** חֵלֶת יִזְמְנִי שֶׁלֹא יִשְׁלַל אוֹתוֹ כֶּכֶר, אִינוּ חַיִּיב אֵלֹא אַחַת כְּדֹאֲמַרְיָן בְּשִׁבְעוֹת [כּו:]: שְׁאִין שִׁבְעָה חֵל עַל שְׁנֵעָה,

וְזוּרְיָ שְׁבוּעָתָ בִּיטוּי דְקָאמַר קִרְא לְנִטָּא בְּשַׁמְעִים לְהֵדַע אִלּוּ לְהִיטִיב**
 בְּשִׁבְעָתָ בִּיטוּי, שְׁמוּנִיא בְּשַׁמְעִי שְׁלֵא יֵאָכֵל אוֹתוֹ כֵּכֵר [פ'] וְהַעֲבִירָהּ בְּשִׁבְעָתָ בִּיטוּי
 הוּא רַק עַל שְׁעוּבָר עַל רִיבּוּרָא [אָז לֵאל גּוֹל מִיַּד (ל. ר') [אֲדַחְבִּירָהּ, שְׁחִיבִין
 עַל זִדּוּנָה מִכּוּתָּה, וְעַל שְׁגָגָתָה קִרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, אֲזַל בְּשִׁבְעָתָ
 הַעֲדוּת וּשְׁבִיבָתָה הַפְּקֻדוֹן מִצִּיא עַל הַזֶּדֶן בְּשִׁבְעָתָה [קִרְבָּן] אֲשֶׁם*,
 ** ע"פ ר', אֲבָל בְּדַרְפּוֹס אִלּוּ לְהִיטִיב וְגו', חוּ הִיא בְּשִׁבְעָתָ בִּיטוּי,

זוהי, למעוטי מאי דאין חייבין על זדונה מכוס ל'או למעוטי אכלתי ולא אכלתי' דא"ג דהו"א שזעמ' דלא לקי משום דלהרע א' להיטיב כמיז דמשמע להב"א, פרט לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי*, ואכתי שזעמ' שקר [דאמר ר' יוסי הגלילי שחייב מלקות על שבעתה דמשמע גם שבעות שקר] היכי דמי,

לא, זו היא דעל שגגתה מייתי קרבן, אבל אכלתי ולא אכלתי [הגם שחיוב מלקות] לא מייתי קרבן משום דלהרע או להיטיב גבי קרבן קאי, אבל ממנה נפשו # [אין כאן ממה נפשך אלא יותר נכון היה אם אמר "כל אופן" דבין להבא ובין לשעבר %] חייב עליה מלקות דומיא דשעושת שוא, ומני רבי ישמעאל היא דאמר במס' שמועות (דף כה) אינו חייב [קרבן] אלא על העתיד לבא [ולא על שעבר], אבל מילקא לקי [בין להבא ובין לשעבר],

אימא סיפא [משנה בשבועות כט. "איזו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם, אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב, ועל האיש שהוא אשה, ועל האשה שהיא איש. נשבע על דבר שאי אפשר לו וכו' זו היא שבועת שוא, שחייבין על ודונה מכור ועל שגגתה פטור"] סיפא דהסיא משנה דלעיל [משבועות כז:] הוּא הֵיא זֹדֵי שְׁבוּעַת שׁוֹא שְׁחִיבִין עַל וְדוֹנָה מְכוֹר וְעַל שְׁגָגָתָה פְּטוֹר, זֹדֵי לַמְעוּטֵי מַאי, לֹא לַמְעוּטֵי אֲכֻלְתִּי וְלֹא אֲכֻלְתִּי דְּלֹא לִקִּי?

לא זוהי דעל שגגתה פטור מקרבן, אבל אכלתי ולא אכלתי מיייתי קרבן, ומני ר"ע היא, דאמר מביאין קרבן לשעבר,

אבני חן למסכת תמורה

שניהם,

לבטלה, וקמצער ליה לחבריה, לא תיסגי ליה במלקות ואף על גב דלקה, אפילו הכי לא נמכר עדיו במלקות לחודיה [ורש"י מפרש לקמיה בלשון אחר דשמא לא ילקה כלל]?

.....

רש"י ד"ה וזו היא שבועת ביטוי מציא על הזדון כשגגה [קרבן] אשם, אינו מדויק, שהרי שבועת העדות חייב עליה קרבן "עולה ויורד" ולא אשם, שהיא כתובה בפרשת עולה ויורד בויקרא ה' א' ולא כתיב בה ונעלם, וחייבין עלי' קרבן עולה ויורד בין בשוגג בין במזיד כדתנן בשבועות דף ל'. וחייבין על זדון השבועה שידעו עדות ולא העידו וגם ידעו שמתחייבין עי"ז קרבן ועל שגגתה עם זדון העדות פ' וגם חייבין קרבן אם ידעו העדות ולא העידו אבל שגגו בקרבן שלא ידעו שיתחייבו עי"ז קרבן ומה הן חייבין על זדון השבועה? קרבן עולה ויורד אבל אינו מתחייב אשם כלל על שבועת העדות, ורק על שבועת הפקדון חייב אשם, שהיא כתובה בויקרא ה' כ"א וחייב אשם בין בשוגג ובין במזיד כדתנן בשבועות ל"ו ע"ב וחייב על זדון השבועה פ' אם נשבע לשקר במזיד וגם ידע שיתחייב קרבן ועל שגגתה עם זדון הפקדון פ' וגם חייב קרבן אם נשבע לשקר במזיד אבל שגג שלא ידע שמתחייב עי"ז קרבן ומה חייב על זדונה? אשם בכסף שקלים. ולכן הגיה ר' שלמה הכהן דוילנא צ"ל קרנן עולה ויורד ואשם ור"ל קרבן עולה ויורד על שבועת העדות ואשם על שבועת הפקדון. וכוונת רש"י לפרש מאי דקאמר "וזה".

ד"ה לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי. דברים אלו א"א להולמם, דהא להרע או להיטיב לענין קרבן נאמר ולא למלקות, ותו דהא הגמ' בא להוכיח דפטור משום דאין בו מעשה, ולמה עירב רש"י טעם אחר, ונראה דט"ס יש כאן ודברים אלו שייכים בדיובור השני, לא מייתי קרבן משום דלהרע או להיטיב כתיב דמשמע להבא, פרט לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי. עכ"ל, אבל כתב שם על הגליון דאפשר שרש"י ס"ל כהתוס' במכות כב. ד"ה אמר דמשמע שם מקושת התוס' דס"ל דצריך לאו והן גם לענין מלקות,

דף ד ע"א

לא מצית אמרת [לפי פירוש ראשון ברש"י לא מצית אמרת דלא לקי כלל, ולפי לשון הל"א לא מצית אמרת דלא סגי במלקות], **דכתיב** ויקרא יט' **לא תקלל חרש** דמשמע זין קללה סתם, זין קללה שצטט, דקאי לאו עלה, וקאמא קרא ליהאם את "השם" לאשמועינן דלוקה [אם קלל בשם], שנאמר והפלא ה' את מכותך*.

ע"ה, לא מצינן אמרת דלא ימכר במלקות גרידא * דודאי מתכפר במלקות לחודיה, דהא כתיב לא תקלל חרש [דהיינו מקלל את חבריו], וילפינן צטטא דרין צפרק ארבע מיתות (דף סו.). * 1. זין אב מהאי * 2. קרא דכתיב גבי * 3. אומללין (כגון ? %) לא תקלל חרש שהוא גרוע שצטט * [שחרש גרוע מדין ונשיא] וכתיב גבי

אימר הני מילי לפייס את חבריו שלא יהא מוצעו ממון, אבל **מילקא לילקי** הואיל ומציא עצמו ליהי שבועה [האי שבועת ה' תהיה בין שניהם לא שיהא מותר לכתחילה לישבע באמת, אלא משום הכי צריך שבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית, ומוטב שיפס דעתו בממון ולא בשבועה, ואם לא רצה ממון אלא שבועה ישבע לו כדי להפיס דעתו, אבל ילקה על שבועת אמת, ואימא להכי הוא דאתא ליראה את השם ולא למקלל חברו בשם. רג.].

לא מצית אמרת [דעל שבועת אמת ילקה. רג.], **דכתיב** דברים ו' יג א'ת'ה' א'ל 'ה'ך ת'ידא 'אתו' ת'עבר 'וב'שמו' ת'שבע' דשבעת אמת שריא למעבד,

[רמב"ם הלכות שבועות פ"א הל' א', בשם ששבועת שוא ושקר בלא תעשה, כך מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם, שנאמר ובשמו תשבע זו מצות עשה, שהשבועה בשמו הגדול והקדוש מדרגי העבודה היא והדור וקדוש גדול הוא להשבע בשמו],

ההוא מיבעי ליה לכדרב, דאמר רב גידל אמר רב, **מזין שנשבעין לקיים את המצות** כדי שלא יוכל לחזור בו, **שנאמר** תהלים קיט **נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך** ואהכי אצטריך אלי קרא וצטטו משע, לאשמועינן דנשבע לקיים את המצוה מותר, [להפוסקים דשבועה חל אפי' בלא הזכרת השם, אכתי תקשי ובשמו תשבע, למה הותר להוכיח השם, הרי יכול לישבע לקיים המצוה בלא הזכרת השם? ואפשר לפי דבהזכרת שם חמירא טפי, רשאי כדי לזרזו טפי על המצוה. שפת אמת]

הכתיב קרא אחרינא דברים י' כ' א'ת'ה' א'ל 'ה'ך ת'ידא 'אתו' ת'עבר 'ובו' ת'דפק 'וב'שמו' ת'שבע' דמרי קראי כמידי וצטטו משע, מד צוואתמן, ומד צויהם עקב, מד מיבעי ליה דנשבע לקיים את המצוה, ואידך לשבעת אמת?

[ובין שא"א לומר דלוקה על שבועת אמת] **אלא למאי אתא** האי אס לא משמור וגו' **למקלל את חבריו בשם** % דודאי לקי, אע"ג דלא עבד מעשה # [אולי כוונת רש"י במלת "ודאי", דלגבי מה שהיינו רוצים לומר שילקה על שבועת אמת שהוא נגד הסברה, מקלל "ודאי" לקי פ' שזה ודאי מסתבר],

ואימא [שהפסוק אם לא תשמור בא] **למוציא שם שמים לבטלה** אכל מקלל את מצורו צטט לא לקי [שהרי אינו מבזה את שמו יתברך להוציאה חנם],

ומהדר ליה לאו כל דכן הוא [אולי היה לרש"י גירסא אחרת בגמ' כאן] **מי גרע מקלל את חבריו בשם** [שתאמר שאינו לוקה], **ממוציא שם שמים לבטלה** [דאמרת דלוקה, הרי המקלל לא די שמוכיר שם שמים, גם עובר על הלאו של מקלל],

אנן הכי קא קשיא לן, אימא מוציא שם שמים לבטלה, תיסגי ליה במלקות, אבל מקלל חבריו בשם, כיון דקעביד תרתין [דהיינו דקא עבד מרי אסור], **דקא מפיק שם שמים**

אבני חן למסכת תמורה

[שנינו לעיל ג.] משום רבי יוסי בר' חנינא אמרו לעיל קא מהדר דקאמר רבי יוסי # [אולי היה לרש"י גירסא אחרת בגמ' כאן, וראה הגהות הב"ח], אף המקדים תרומה לביכורים לוקה,

מאי טעמא דרבי יוסי ברבי חנינא [פ' מנין למד "אזהרה" על מקדים תרומה לביכורים? ראה שפת אמת?]

אמר קרא, שמות כב מלאאתך ודמעך לא תאחר, מלאה אלו ביכורים ולהכי קרי לביכורים מלאה, משום דלאלתר שנתמלאה התבואה ונגמרה מלאכתה הוקדעה לביכורים [תוס'], [כוונתו דדוקא בביכורים די בגמר הפרי מש"א כ' בתרומה בעינן גמיר מלאכה, והמילים "ונגמרה מלאכתה" הן ט"ס וכן ברש"י בחומש שמות כב כח ליתא. ושמואל יש לומר דהכוונה היא לגמר הפרי. הערות],

ודמעך אלו [תרומה] [התרומות? בכ"י פירגא הנוסח התרומה, ובכ"י מייבן הנוסח זו תרומה] ואולי יש לפתור הקו המקצר שהכונה לומר "התרומות" ולפי שהיא מדמעת* ועולה כאחד ומאה, מפיק לה קרא גלשון דימוע, ואמרה [ואמרת כ"י פירגא, וגם בכ"י וטיקן גרס "אמ" ובו' גרס "ואמר"]. וראה במראה כהן שגורס ואמרה תורה, ועיי"ש מנא ילפינן דלוקה] וקאמר רממנא לא תאחר מלאה [בכורים] לדימוע, דמעיקרא איצטוי ליה לאיתויי מלאה דהיינו ביכורים, וכי מאחר לוקה,

איתמר, הקדים תרומה לביכורים, ר"א ור' יוסי ברבי חנינא, חד אמר לוקה, וחד אמר אינו לוקה, תסתיים דר' יוסי בר' חנינא הוא דאמר לוקה, מדאמר ר' יוסי בר' חנינא, אף המקדים תרומה לביכורים (לוקה),

אדרבה, תסתיים דר' אלעזר הוא דאמר לוקה,

דתנן [דמאי ז' ו], היו לפניו שתי כלכלות [סלים מלאים פירות] של מבל' [ומיירי בערב שבת לכן אין צריך שיהיו מן המוקף. יבין שם], ואמר [בעליהן] מעשר של זו [כלכלה א'] בזו [כלכלה ב'] מעשר [ובדמאי מיירי מדלא קמפריש תרומה. תוס', אבל ראה תו"ט דמאי שכתב דמעשר כולל גם תרומה עיי"ש] שאני (חייב) [עמיד. ר'] להפריש מכלכלה זו [א], מהא כלכלה זו * [ב] שנטל אני מזו [ב] לזו [א] הראשונה מעושרת [דמדי שאמר של זו בזו היא מתוקנת, ונעשה פטור, וכי הדר אמר ושל זו בזו, נמצא מעשר מן הפטור על החיוב, ואינו כלום] [בדאמרינן בקדושין מן החיוב על הפטור פירותיו מבלים]. תוס'],

או שאמר של זו בזו שאפריש מכלכלה זו [ב] על אידך כלכלה [א], ושל זו בזו ומאידך כלכלה [א] אפריש על כלכלה זו [ב], הראשונה [א] מעושרת אע"ג דלא הפריש לאלתר, וכדאמרינן גבי חבית יין שאני עמיד להפריש כו', מיתל [מתחיל] וסותה מיד, אע"ג דלא הפריש לאלתר מן החבית, וכל שכן הכא, דמיתל ואוכל מיד, הואיל ושני כלים נינהו [פ' ומועיל יותר מבחבית, שהכל בחבית אחת, ומועורב המעשר והמעושר].

נשיא, ונשיא צעמך לא תאחר, וכי היכי דהתם [בנשיא. קדשי דוד] ליכא אלא מלקות גרידא * , הכי נמי באומללין סגי ליה במלקות גרידא, ומוקמי ליה התם במקלל בשם * , דקא גמר ממקלל אציו, דכתיב ביה צנקו שם [וכל שאר המקללין למידין ממקלל אביו דמיירי שמקלל בשם], הלכך לא מצינן אמרת דלא מסיגי ליה במלקות, % ולא מפי מורי, אלא מפי ר' ינחק בר' מנחם ז"ל,

**לא חבנתי מזה כוונת רש"י בכל אריכות זה, ודויד די אם היה אומר צנין אב, דכתיב לא תקלל חרש, וכתיב ונשיא צעמך לא תאחר?

1. רש"ש הגר"א, וברפוס ג"ס,
2. כ"י ר', וברפוס מהאי לא,
3. אומללים שפלים, כמו היהודים האמללים צס' עזרא (נחמיה ג). רש"י שם,

ואי (אמרת) [בעית אימא] כלומר דמהאי קרא ליראה את השם, למקלל חצירו בשם הוא דאמא, שהרי לא מצינו שעגש אה"כ הזהיר, בשלמא אי אמרת דההוא קרא [ל?]מקלל [מקלל] הוא בכ"י פירגא, ובכ"י וטיקן 119, וכן ב120-121, ובכ"י מייבן, אבל ברפוס "לקלל" את חבירו בשם הוא דאמי, אזהרתיה מהכא מ דכתיב לא תקלל חרש ומיתוקמא במקלל את חצירו בשם, דפרישית לעיל, הלכך כתיב הכא אס לא תשמור לעשות וגו', כלומר שתקלל את חצירך בשם, שהחזרת עליו [מלא תקלל חרש] והפלא ה' וגו' דמייצ מלקות,

אלא אי אמרת [דקרא דליראה את ה' אתי ל] מוציא ש"ש לבטלה, אזהרתיה מהכא כלומר אשכחן עוגש והפלא ה' וגו', אזהרה מנין, שהזהיר הכתוב שלא להוציא ש"ש לבטלה,

[מוציא שם שמים לבטלה כאן ולעיל ג' ע"ב הוא המקום היחיד בש"ס שנוכח הלימוד שאסור להוציא שם שמים לבטלה, ויש בפרק א' דמסכת נדרים ז' ע"ב, ח' ע"ב, י' ע"א-ע"ב על האיסור של הוצאת ש"ש לבטלה, ובמגילה ג' ע"א אומר הגמ' על שדים דגמירי דלא מפיקי שם שמים לבטלה, ובסוטה ט' ע"ב אמר כן על שמושון הגיבור.

ומעונין לציין שהראש"ש בקידושין פ"א סימן מ"ט כתב בשם הר"ת דנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא דאע"ג דפטורי וכו' ואין כאן משום לא תשא את שם לפי שמברכות ברכה שאינה צריכה, דהך דרשה אסמכתא בעלמא הוא],

אלמא לא נתמיה % שלא מצינו שהזהיר שלא להוציא שמו לבטלה, והכתיב דברים ו את ה' אלהיך תירא [שמהא איממו עליך, שלא להוציא שמו לבטלה] ואותו תעבוד (הוא) והכא הזהיר, והתם עגש והפלא ה' וגו', (ואזכרה) [ואהכי] כתיב אס לא תשמור לעשות וגו', ואכתי מיתוקס צמוציא ש"ש לבטלה,

ההוא אזהרת עשה הוא ולא שמה אזהרה, והלכך מיתוקס ליראה את השם הנכבד במקלל את חצירו בשם, שמצינו לו אזהרת לאו דלא תקלל חרש, ולא מיתוקמא צמוציא שם שמים לבטלה, שלא מצינו לו אזהרת לאו:

*****

אבני חן למסכת תמורה

ל"א [מעם אחר למה לוקה] דרשין במכילתא, דיוקדמו זיכורים לתרומה, משום דזיכורים חמירי, דאית להו ד' שמות, ראשית ומלאה ותרומה וזיכורים, ותרומה אין לה אלא שלשה שמות, ראשית ודמעה ותרומה [אבל לא שם ביכורים], ויוקדם תרומה למעשר ראשון, שאין לו אלא ד' שמות, (כגון) % [דהיינו ?] מעשר ותרומת מעשר, ויוקדם נמי מעשר ראשון דאית ליה ד' שמות, למעשר שני דאין לו אלא שם אחד, (כגון) % [דהיינו ?] מעשר שני, תלמוד לומר מלאכתך ודמעך, דאכלהו קא משתעי, דתמור שבהן לא יאחר, אלא מקדים תמורה לקל, וכי היכי דאמר רבי אלעזר לוקה במקדים מעשר שני למעשר ראשון, הכי נמי קאמר במקדים תרומה לזכורים,

תסתיים [הרי לך ראיה דר' אלעזר הוא זה שאומר "לוקה"],

אלא ר' יוסי בר' חנינא דאמר אינו לוקה, לימא קשיא דר' יוסי בר' חנינא, אדר' יוסי ברבי חנינא [פי' דהאמר בברייתא לעיל ג. שאף המקדים תרומה לזכורים וס"ד שהכוונה שגם זה לוקה] [בגזיר דף כ"ט ע"א בתוד"ה ה"ג מבואר, דתרי ריב"ח הוו חד תנא וחד אמורא יעוש, וצ"ל דהבא פשיטא להש"ס דהא דמשום ריב"ח אמרו אף המקדים תרומה לזכורים ריב"ח האמורא ה'. מלאכת חושב]?

@ ומשני לא, רבי יוסי ברבי חנינא

.....

רש"י ד"ה לא תקלל חרש פי' דלאו יש בין בשם בין בלא שם, אבל אינו לוקה אלא אם קלל בשם, כעין זה כתב ר' מנחם קארגוי זצ"ל, וראה תוס' ד"ה הא. ולפי פירוש זה היה קושית הגמ' שמוא אינו לוקה כלל, וע"ז מתרץ דודאי לוקה כשמקלל חבירו בשם,

שם. ע"א, לא מניח אמרת דלא יתכפר צמלקות גרידתא, פירוש זה, הוא לפי מה שפירש רש"י קושית הגמ' לעיל. ותירוץ הגמ' הוא דכיון דכתיב לא תקלל חרש שהוא הזהרה על מקלל את חבירו, וכיון דבמס' סנהדרין יש צד השוה של חרש ונשיא, אנו למידין שכמו שבנשיא ודאי יועיל מלקות גרידתא שהרי בנשיא ליכא תרתי כמו שפירש בספר קדשי דוד, כן בחרש יועיל מלקות גרידתא,

שם. וילפינן צמלקות דפרק ארבע מיתות (דף סו.), דשם במשנה תנן דמקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם, ובגמ' יליף מהא דכתיב בויקרא כ"ד ט"ז בנקבו שם יומת, מה ת"ל "שם" לימור על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם וכו', אם היה אביו דיין, הרי הוא בכלל אלקים לא תקלל, ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאור, אינו לא דיין ולא נשיא מניין? אמרת הרי אתה דן בנין אב משניהן, הצד השוה שבהם שהן בעמך ואתה

אכל השניה והשניה אינה מעושרת ואפי' כי אמר משל זו לו * * * * * ושל זו לו # [אולי קאי על הגירסא של זו "לזו" במקום של זו "בוז"], משום דלאלתר [פי' מיד] דאמר של זו לו [ה. ר'] ראשונה [א. תהא מעשר על השניה [ב. לאלתר איפטר לה שניה לגמרי, וכי אמר של זו של שניה תהא מעשר על הראשונה, אין צדכיו כלום, משום דכבר איפטר לה שניה בכללה הראשונה, ואין תורמין מן הפטור על החיוב,

* * [ומה שהגיהו ה"צ"ק והש"טמ"ק דצ"ל של זו בוז לכאורה לא משמע בן מלשון "הראשונה תהא מעשר על השני" שזה מתאים להגירסא של זו לו. ד"ל של זו" היא "ראשונה" שהרי הן תחלת דבריו]

[אבל] אם אמר מעשרותיהם מעשר, כלכלה בחבירתה כלומר אלו שמי המעשרות שאני עמדי להפריש מאלו ד' הכללות, תהא מעשרותיהם של כל אחת ואחת מעשר הכלכלה צמציתה, כלומר שמיפטר הכלכלה בכלכלה דמציתה, דהיינו של זו בוז ושל זו בוז,

קרא את השם # [געלונג"ן] [הרע"ב פי' שתי לשונות א' שמפריש מזו על זו ומזו על זו "שבכל אחת שיר טבל כדי מעשרות חברתה", פי' אחר ועיקר שמפריש מאיזה שירצה על שתייהן. והיכן פי' קרא שם, ולא יפריש עליהן במקום אחר],

שמיחל ואוכל מיד משמיהן, אע"ג דאכתי לא הפריש כלל, (והכא) [דהכא ?] ליכא למימר מן הפטור על החיוב, משום דתמרייהו מימקני צמל אחת (ו ?) צמל דצורה, והו' מן החיוב על החיוב,

ואתמר, רבי אלעזר אמר, לוקה [פי' בכל חג' בבית לוקה], מפני שהקדים מעשר שני שבה, למעשר ראשון שבחבירתה [וקשה אמאי איכא ל"ת כלל, הרי יכול להפריש תחלה מעשר ראשון על שתייהן ואח"כ מע"ש? וי"ל דמשמע ליה דאינו מתקן לחצאין אלא מתקן תחלה כלכלה אחת לגמרי, ואח"כ מתקן השנייה. מלאכת שלמה דמאי],

[ומפריש אמאי לוקה גם בבא הראשונה שאמר רק של זו בוז] דמעיקרא מקמי דאמר של זו בוז, קיימא [כלכלה שניה] להפריש ממנה [מיניה וביה] מעשר ראשון ומעשר שני, והשתא כי (פחור) מפריש ממנה מעשר ראשון ומעשר שני צדיל אידך כלכלה [כלכלה ראשונה, והשניה עדיין טבל ולא הפריש ממנה מעשרותיה], נמא מעשר שני של כלכלה זו [הראשונה], קודם למעשר ראשון שהיה עומד להפריש מאידך כלכלה [כלכלה שניה] קודם לכן,

וכן נמי כי אמר של זו בוז, ושל זו בוז [פי' בזה אחר זה] *, שמקדים מעשר שני שבה למעשר (שני) [ראשון] שצמציתה, כי האי גוונא נמי [לוקה ?], ואחרי לוקה, משום דמעשר ראשון ומעשר שני חייב אדם להפריש כסדר הזה, דכתיב מלאכתך ודמעך לא תאחר, דכי היכי דמחזר שלא לעכב מלאה [לעכב מלהקריב ביכורים] לדימוע [לתרומה דהיינו להפריש תרומה קודם ביכורים], הכי נמי מחזר שלא לעכב מעשר ראשון למעשר שני, דכתיב ודמעך לא תאחר, דכל שישנו בכלל דימוע הרי הוא צבל תאחר, כלומר [דכל. ר'] שישנו עליו מורם תרומה (הוי) [הרי הוא. ר'] צבל תאחר, שמפריש מעשר ראשון והדר מעשר שני, ואם הקדים מעשר שני למעשר ראשון עובר צבל תאחר,

אבני חן למסכת תמורה

בכלכלה זו האחרת, דהיינו שכלכלה זו הראשונה שמדבר עליה הוא המעושרת. וגירסא השני' של זו "לזו" פירוש "זו" כלכלה זו יהי' בה מעושר "לזו" לכלכלה זו, דהיינו שכלכלה זו הראשונה שמדבר עליה בה יהי' המעושר.

והב"ח כתב דרש"י גורם של זו לזו, והצ"ק והשטמ"ק כתבו שרש"י גורם של זו בזו, וכן הוא בכ"י ר'.

ד"ה מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון. שמקדים מעשר שני שבה למעשר [ראשון] של חזרתה פ"י שבכל אחת מהכלכלות יש שני פעולות (א) שהיא מפרשת על חזרתה, (ב) והיא נפרשת ע"י חזרתה,

וממה נפסק יש כאן הקדם מע"ש למעשר ראשון, שאם מה שהיא מפרשת על חזרתה היא הפעולה הראשונה, ומפריש את מעשר הראשון ושני של חזרתה, נמצא שמעשר שני של חזרתה קודם למעשר הראשון שלה, ואם מה שהיא נפרשת היא תחלה, נמצא שחזרתה מפרשת מעשר שני שלה קודם שהופרש מעשר ראשון של חזרתה, ורש"י קאי על אופן זה, וה"ה להיפך.

הגהות להבנת: שטמ"ק ב', ח', י"א, י"ב, י"ד, ט"ו, י"ז, כ"ב. צ"ק ר'. הגר"א א'. ב"ח ה'.

דף ד ע"ב

אפמורא קאי [שאינו לוקה], ולא קשיא דרבי יוסי דרבי חנינא אדרבי יוסי דר' חנינא,

[שכן תפרש חזרתה לעיל] וקאמי ר' יוסי דר' חנינא דמימא, אף המקדים לקרות שם לתרומה [פ' דהפרשת תרומה הוא רק קריאת שם תרומה, ואינה חשובה מעשה] קודם לזכור, הוי לא מעשה שאין בו מעשה, ואינו לוקה, [לכאורה דבר זה תמוה דמאי שייך לשון אף בדבר שאין לו ענין כלל, ומה ענין לאו הניתק לעשה [פ' לפי המסקנא] ללאו שאין בו מעשה? ר' מנחם קארגוי זצ"ל עיי"ש],

והכי קאמר, לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, משום רבי יוסי ברכי חנינא אמרו, אף המקדים תרומה לזכור, וכו'.

ומאי שנא מימר דלקי דקאמרם לעיל [בבביתא] מן מנעצע ומימר [והמקדים תרומה לזכור שאינו לוקה], אלימא מושם דבריבורו דקאמר זו תחת זו עשה מעשה דמעיקרא חולין והשתא קדש, מקדים תרומה לזכור נמי לילקי, מושם דבריבורו עשה מעשה שקורא עליה שם, ומצינא לקדשת תרומה?

א"ר אבין, שאני התם [הלשון "שאני התם" יש בסוגיא זו 14 פעמים, ובכל הש"ס יש לשון זה 252 פעמים] דלאו שניתק לעשה הוא, לאו דמכח (שמות כג) מלאכתך ודמעת לא תאמץ, עשה דכתיב במדבר י"ה מכל מעשרותיכם תרימו ודרשי ליה צעלמא וצחק שמעתא דלקמן (דף ה), למעשר שהקדימו זכרי, דעבר על לאו דלא תאמץ, שהקדים מעשר לתרומה [ע"ז

מוזהר על קללתו, אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו, מה להצד השוה שבהן שכן גדולתן גרמה להן? ת"ל לא תקלל חרש באומללים (צפלים. רש"י, פ' חרש שאינו לא דיין ולא נשיא) שבעמך הכתוב מדבר, מה לחרש שכן חרישותו גרמה לו מתוך שהוא שפל הזהיר עליו הכתוב שלא תזכרו ולא תזכרו מפי שנותן כרתו על לזו ומילך על שפלותו וכו' הצד השוה שבהן וכו'. נמצא שהלאו של אביו ואמו, הגם שהמקלל אביו ואמו חייב מיתה כדכתיב ויקרא כ' ט' והשאר הם רק במלקות, למידין מצד השוה מנשיא ודיין, וגם נוסף צד השוה של חרש שהייב על אביו ואמו מכל מקום, ונוכל להשוותם גם שמקלל חייב רק בשם, כמו באביו ואמו.

שם. וכי היכי דהתם ליכא אלא מלקות גרידמא. ראה בחק נתן וברש"י שהקשו מנ"ל דנשיא ליכא אלא מלקות גרידמא דילמא בנשיא נמי כיון דקא עביד תרתי לא תסגי ל' במלקות? וראה מה שתירץ במתן בסתר. אבל העיקר כמש"כ בספר קדשי דוד וז"ל דבנשיא ליכא מצער ליה, דהצער הוא משום שמבוזה אותו בהא דמקלל אותו, והנשיא לית ביה בזיון וצער משום ההדיוט דמקלל אותו, דלא חש לבזיונו דהוא גדול ולא שייך בו בזיון מאחרים.

שם. ומוקמי ל' התם צמקלל צסס. רק אביו ואמו אומר שם בפירוש שאינם חייבים עד שיקללם בשם, אבל ראה שם שהגמ' עושה מה הצד מאביו ואמו, ודיין, ונשיא, וחרש ללמוד שחייב על אביו ואמו מכל מקום, וסבר רש"י שמצד השוה זה נוכל ללמוד גם שעל כולם אינו חייב עד שיקללם בשם.

ד"ה זו תרומה. ולפי שהוא מדמעת פ' דרש"י מפרש דמע מלשון תערובות. וראה תוס', וראה רש"י על התורה שמות כ"ב כ"ח ד"ה ודמעך. התרומה, ואינו יודע מהו לשון דמע. וכתב ע"ז הרמב"ן ואולי כאשר יקראו לדעתם במקום הזה חכמים מלאה בעבור שנימלין מן המלא, וקראו התרומה דמעה בעבור שיביאו אותה תירוש ויצהר (פ' נזילים), לא פרי. וכן פ' הספורנו ודמעך. תרומת התירוש והיצהר הנזילים. וכן פ' שם הרשב"ם ודמעך. הוא התירוש ושמן וית יצהר, שהן צלולין כעין דמעה ומוזקקין, וכן פירש מנחם. עכ"ל. וראה ברכינו גרשום.

והכתב רש"י ש, שבכל מקום שנאמר בעלמא מדומע פירושו שעושה את החולין דמע, דהיינו תרומה, וכתב עוד, אח"ז ראיתי שקדמוני בזה התיר"ט בפ"ג דתרומות משנה א' בשם הרמב"ם.

שם. בהגהות הגר"א הקשה לפרש"י הא בכורים ג"כ מדמע עד א' ומאה? ובספר מלאכת חושב תירץ, דכיון דרוצה קרא להקדימו לתרומה, עדיף ל' לקרותו בשם מלאה, שהוא שם אחר שאינו רק בבכורים ולא בתרומה.

ד"ה מעשר של זו בזו. יש כאן שתי גירסאות, גירסא א' של זו "בזו", פירוש "זו" כלכלה זו שאני צריך לעשר "בזו" תהא מעשר שלה

אבני חן למסכת תמורה

שהכהנים מזהרין מלמלא למה כמ"ש לנפש לא יטמא משא"כ ישראל מותרין לממאות לכל מי שירצו. # ובאמת לא ה' צריך לכתוב מאין למידין שאסור לכהן לטמא שהוא ידוע לכל, וכיון דחמיר קדושתיהו, החמיר עליהו טפי מישאל לילק, אפי' אלאו שניתק לעשה, אע"ג דישאל לא לקי,

ל"א [הגר"א כתב על דיבור זה איני יכול להולמו. ור' מנחם קארגו זצ"ל כתב ולשון אחרון שפירש רש"י הוא מנומנם וא"א לפרשו בלא הגהה. וראה בספר עולת שלמה]

משני [פ' הגמ' מותרין] כי פריך [בשהגמ' מקשה] והרי מימר [דלאו שניתק לעשה הוא ולוקה, ולמה במקדים תרומה לבכורים אמרינן דמשום שהוא לאו שניתק לעשה אינו לוקה? ומותרין] שאני הסם דלהכי לוקה, משום דהו מימר לאו שזוהי בכל * דכילי עלמא אסירי להמיר,

[תירוצ' הגמרא הוא: במקדים תרומה לבכורים אינו לוקה דניתק לעשה וגם אינו שוה בכל, אבל מימר כיון שהוא לאו השוה לכל אף שניתק לעשה לוקה],

ופריך והרי אונם כו' ד(השם) ? לא הו' לאו דידע [פ' גיתוקו של לאו], דלא יוכל לשלמה שזה בכל *, אלא דישאל, שאם [פ' שרק אם] ישראל גרשה (ו)הדר מני לקיומי ללאו, אבל כהן שגרש אינו מחזיר, ולא אפשר לקיומי ללאו, ואפילו הכי לקי כהן, דקמי [כהן. ר'] לוקה ואינו מחזיר, ואמאי נימא כיון דריע לאו דידע דלא שוה בכל, לא לילקי הכי כהן דליעקריה, הכי עשה "דאלים כולי האי דשוה בכל" *, ומשני כהנים טעמא אחרניא נינהו [דרבי רחמנא קדושה יתירה] ואהכי נממיר כהן דלילקי, אע"ג דלא הו' לאו שזוהי בכל, (*אבל גזי ישראל דלאו ועשה שוה בכל כלומר כזוהי ישראל דכונן קיימי צעמוד והחזיר, הלכך) לא לקי דהו' לאו שניתק לעשה,

כתנאי [ראה תוס' דקאי על לאו שאין בו מעשה, אבל השטמ"ק הבין דקאי על לאו הניתק לעשה, לכן מוחק בסוף מה שאומר הגמ' מכלל דר' יהודה סבר לוקין עליו. אבל באמת פליגי ר' יהודה ור' יעקב על שני ההלכות],

שמות יב לא ישאירו ממנו עד בקר, בא הכתוב ליתן עשה והטמיר ממנו אחר לא תעשה והו' לאו שניתק לעשה, לומר שאין לוקין עליו, דברי רבי יהודה,

רבי יעקב אומר, לא מן השם הוא זה, אלא משום דהו' לאו שאין בו מעשה דכשהוא מומירו לא קעניד שום מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו,

מכלל, דרבי יהודה סבר לוקין עליו [הרי לך מחלוקת תנאים],

ורבי יעקב דאמר לא מן השם הוא זה כו', האי והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו למאי אתא מאי עניד ליה, הואיל ולא איצעי ליה לדידיה, ללאו הניתק לעשה?

מביעי ליה לכדתנן צמסכת פסחים צ"כ כיצד זולין (דף פג), העצמות והגידין והנותר [של קרבן פסח], ישרפו בששה עשר [יום ראשון של

בא הפסוק דמכל מתנותיכם תרימו] ונתקיה ללאו[ה. יעב"ץ] ממלקות, והעמידו צמחור ומפריש [פ' דלמידין מ"תרימו] דאף אם הפריש מעשר שלא כדיון, מה שעשה עשוי, וחזור ומפריש תרומה אח"כ] ואע"ג דלא סמכי אהדדי [הלאו והעשה], משיב ליה לאו שניתק לעשה, ואהכי לא לקה,

יתיב רב דימי, וקאמר לה להא שמעתא [יתיב ... וקאמר לה יש 25 פעמים בש"ס, ולשון יתיב ... וקאמר לה יש 18 פעמים], **א"ל אביי, וכל לאו שניתק לעשה לא לקי, והא מימר דלאו שניתק לעשה הוא, ולקי לאו דכמי (ויקרא כז י) לא יחליפנו** [ולא ימיר אתו טוב ברע, ורע בטוב], עשה [דכתיב בסיפא דקרא] ואם המיר ימיר [וגו' ? בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו "יהיה קדש"],

דתנן, לא שאדם רשאי להמיר, אלא שאם המיר מומר, וסופג את הארבעים?

הוי להו תרי לאוי לא יחליפנו ולא ימיר, ואהכי סופג את הארבעים, וחד עשה, ולא אתי חד עשה, ועקר תרי לאוי,

[ומקשה הגמ' [והרי אונם (מאנס צמולה דהכי כמי צענינא) [אונם את הצמולה] דחד לאו [דכמי צענינא. ר'] (דצריס כז כט) לא יוכל (ל)שלמה וחד עשה דכמי (דצריס כ"ז) ולו תהיה לאשה ולא אתי חד עשה, ועקר לאו,

[במוציא שם רע [דבכרים כב יט] כתיב לא יוכל לשלחה, אבל באונם [שם פסוק כט] כתיב לא יוכל שלחה],

דתניא, אונם [דכתיב לא יוכל שלחה] **שגירש, אם ישראל הוא מחזיר, ואינו לוקה** משום דצעמוד והחזיר קאי, ואפשר ליה לקיומי מרווייהו עשה ולא מעשה דאפשר צמורה, אבל ואם כהן הוא דלאו צעמוד והחזיר קאי, משום דאינו נושא גרוסמו, לוקה ודאי לוקה ואינו מחזיר משום לא יוכל לשלמה כל ימיו, דלא אתי עשה, "ועקר" לא מעשה ** לומר שאין לוקין, דודאי לוקין ** *, וקשיא למאן דאמר דלאו שניתק לעשה אין לוקין?

** [שאין כאן עשה דצעמוד והחזיר שידחה את הלאו דלא יוכל שלחה, שהרי כהן אסור בגרושה,

ואין הכוונה לומר ששייך כאן "עשה דוחה לא תעשה" [שהרי כאן אף לגבי ישראל אין הלאו נדחה, אלא ניתק ע"י שמקיים העשה], אלא "ועקר" פירושה "ומנתק"],

*** [פ' ולא אמרינן דלא לקי "דריע" לאו דידע דניתק לעשה גזי ישראל, כמ"ש רש"י לקמן בד"ה לישנא אחרניא. ובתוס' כתבו הסבר ולא אמרינן דלאו שניתק למקצתו ניתק לכולו],

[והגמ' דוחה] **כהנים קאמרת, שאני כהנים דטעמא אחרניא הוא** נינהו [עמא אחרניא הוא. כן גורס השטמ"ק, וכן יש לשון דומה לזה בשבת ס"ב ע"א קסבר עולא נשים עם בפני עצמן הן], **דרבי רחמנא** זהו קרא קדושה יתירא דכמי אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא [פ' דהקדושה יתירה הוא

אבני חן למסכת תמורה

והוא מה שאמר הכתוב (תהלים לו ז) אדם ובהמה תושע ה', כי חלק הבהמה שבאדם, בהצטרפותו עם האדם, שהוא בחינת ההשכל גושע בו, פירוש לצדו כדי שלא יענש, והוא אינו ראוי לעונש, ובוה אפילו בדין הקרבת הקרבן בעד החטא הוא על קו המשפט, כאומרו (שם) משפטך תהום רבה אדם ובהמה תושע ה'.

והאי דלקי, משום דעבר אמימרא דרחמנא הוא,
[בסוף הסוגיא מיתוקם במאי פליגי. תוס'. שטמ"ק]

.....

רש"י ה"ג. דהוי מימר לאו ששזי צלל ראה בספר מים קדושים שהקשה אמאי מקרי לאו דמקדים תרומה לביכורים לאו שאין שוה בכל, הא כולתו מוזהרים אלא דמבל אף כהנים ולוים? וכתב דאפשר כיון דהוי זמן קבוע לביכורים כדאמר התם מהחנוכה ואילך אינו מביא, כיון דליתא בכל זמן הוי אינו שוה בכל. עיי"ש עוד.

שם. ופרקי ורמי אונס כו' יש כאן חידוש גדול ברש"י שהגם שהלאו שלא יגרש את האנוסה הוא ודאי שוה בכל, מ"מ כיון שלמידין מלשון הלאו, הדין דכל ימיו הוא בעמוד והחזיר, וזה אינו שוה בכהנים, מטעם זה קורא להלאו אינו שוה בכל! וזה תמורה. ורש"י הולך ומפרש.

שם. פי' כיון שהיה מן הראוי שהתורה יכתוב לשון העשה שישאנה, ונלמוד מלשון העשה שכל ימיו הוא בעמוד והחזיר, ששם מקומו, אבל לשון התורה אינה כן, אלא שכתב לשון הלאו "לא יוכל שלחה" באופן שמהלאו נלמוד שכל ימיו הוא בעמוד והחזיר, וכאילו עקם הפסוק שלא על הסדר ללמד שלא זו נקרא אינו שוה בכל, והעשה הוא שוה בכל, ולכן קורא להעשה "אלים כולי האי", וקושיית הגמ' היא שעשה זה ידחה את הלאו גם לגבי כהנים, אף שלגביהם אין הלאו נדחה. וצ"ע דלכאורה אין אונס דומה לבכורים, שהרי בבכורים הפטור משום דהלאו ניתק לעשה לכל אדם החייב בבכורים, וגם החיוב של בכורים אינו שוה בכל, לכן ריע האיסור ואינו לוקה, אבל כאן באונס החיוב של לא יוכל לשלחה שוה בכל, רק הניתק לעשה אינו שייך בכהנים?

שם. דברי רש"י שהכנסתי בסוגריים אינם מובנים, מה שאומר שמפני שהוא לאו השוה לכל יהיה טעם להפטר ממלקות, שהרי אדרבה אם הוא שוה לכל זה סברה להתחייב במלקות, וכן כתב רש"י בתחלת דבריו שתמורה לוקה אף שניתק לעשה מפני שהוא לאו השוה בכל? וגם מי הכריחו לזה והרי יכול לומר שאינו שוה בכל שהרי אינה בכהנים? וראיתי מי שכתב שמילים אלו אינם מדברי רש"י אלא איזה תלמיד טועה כתבה.

הגהות להבנה: שטמ"ק ח' י' ט"ו ט"ז, י"ט כ"א כ"ב

*****

חז"מ] ולא צט"ו, דיו"ט הוי ולין שורפין קדשים ציו"ט, חל ששה עשר להיות בשבת, ישרפו בשבעה עשר, לפי שאין דוחין לא את השבת, ולא את יום טוב,

ואמר חזקיה, וכן תנא דבי חזקיה, מ"ט? אמר קרא שמות יב ** והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו, בא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו דהיינו ט"ו, דהכי משמע קרא, ולא מוסיפו ממנו עד צוק, דהיינו עד צוק של ט"ו, ואי נותר ממנו עד לידן צוק, צאש תשרופו, דהיינו יום ט"ו שהוא חולו של מועד,

** [ואע"ג דקרא בפסח מצרים כתיב, ויו"ט לא נהג ביה? מ"מ לצורך פסח דורות כתיב, דהא כתיב שבעת ימים תאכל מצות, וזה אינו נוהג רק לדורות. שטמ"ק אורח יג],

[ענין חדש] אמר אביי, כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מעשה,

[אינו ברור אם כוונת רש"י הוא דרך לגבי לא תעשה אמר רבא לא מהני, אבל על לאו הבא מכלל עשה, כגון הא דאמרין לקמן ה' ע"א כל חלב וכל חלב ליתן חלב לזה וחלב לזה, ותנן אין תורמין ממין על שאינו מינו וכו' לא אמר רבא, או לא שנא. וראה בשטמ"ק אות ט"ז שכתב דלאו דוקא לא תעשה. וראה בפנ"י גיטין צ. בגמ' וז"ל דוקא היכא דאמר רחמנא לא תעביד, בלשון לאו],

אם עביד מהני [מועיל] דמה שעשה עשוי הואיל ולקי דאי סלקא דעתך לא מהני כדמפרש לקמן אמאי לקי,

רבא אמר לא מהני מידי [סברת רבא הוא שכיון שאמרה תורה לא תעביד, כוונת התורה שגם אם יעבור ויעשנה לא יועיל] [ולא אמרו רבא אלא משום כמה כתובים מיותרים בכמה מצות דמאי דעביד מהני כדמיייתי ש"ס ריש תמורה, ומדאצטרך כל הני קראי ש"מ בעלמא לא מהני. חתם סופר יו"ד סימן ו'],

[ויש לעיין אם הלא מהני מידי הוא "דין חדש" הנאמר בכל הלאוין שלא מהני המעשה, או שמא מימרא דרבא הוא פשט בהמקראות דהיכא דכתיב לא תעביד היינו שלא מהני המעשה. חרושי הגר"ז סטנסיל],

[וראיתי באוצר עיונים במתיבתא בשם ספר העיקרים לר' שלמה איגר זצ"ל שכתב שהסברא של רבא דלא מהני היא שאדם ששכלו שלם ודאי ראוי שלא יעבור פי השם, אלא שיצרו תוקפו ומסכל דעתו, ועל כן רואים אנו אותו בשעה זו כמטורף, ומעשה שומה אינו כלום ועל כן לא מועילים מעשיו.

וראה גם באותהה"ק פרשת שמות ויקרא ט ח וז"ל ונראה כי טעם נכון יש בדבר על פי המשפט, כי כשהאדם חוטא אין בחינתו בחינת אדם, על דרך אומרים ז"ל (וזה"ק ח"א קבא). אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, ונעשה בהמה, וביום שחור בתשובה רוח היא באנוש ועלה ממדרגת בהמה למדרגת אדם, האם ראוי הוא להמית אדם זה תחת בהמה, לזה יביא דוגמת החוטא שהוא בהמה, וישתתף עמה בצער החושב כי ראוי הוא לעשות בו משפט זה, וכפי זה חלק רוח המרגיש הוא מצייל את האדם בהערה זו:

אבני חן למסכת תמורה

דף ה ע"א

חזינא הכא בלא יוכל לשלמה דלא מהני (דיכול %) [דחייב] להחזירה, וקשיא לאביי, אכל לרבא דאמר לעיל לא מהני, ודאי ניחא דהכי קמיני הכא, (דיכול) [שחייב] להחזירה דלא מהני?

אמר לך אביי שאני התם [שכאן הוא כמו גזירת הכתוב], דרחמנא אמר כל ימיו, כל ימיו בעמוד והחזיר כלומר בעלמא מהני, והכא בלוגס שגירש להכי מחזיר, משום דכתיב כל ימיו, דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי [ולפ"ז תירוץ הגמ' הוא, דבלא "כל ימיו" לא רק שלא יהא לאו הניתק לעשה, אלא גם לא יהא "לא מהני", ולכן גם לאביי צריך "כל ימיו"]

ורבא כלומר לרבא דאמר, דכל לא תעשה שבתורה, לא מהני לדידיה, למאי הלכתא אינטיקין למיכתב כל ימיו, [לא. ר'] לאשמועינן דקאי בעמוד והחזיר, פשיטא! (דככל) [דהא בכל. ר'] דוכתא גמי שהא לא תעשה, לא מהני?

אמר לך ומשני רבא אי לא כתב רחמנא כל ימיו, הוה אמינא לילקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וליהדר והדר ניהדר לה, שיהא מחזירה לאחר שילקה,

כלומר להכי מיסק אדעמינן דלילקי [משום] דהוה ליה [אונס] (ד)עובר א לאו גרידא וליכא אלא לאו גרידא, דכתיב לא יוכל (ל)שלחה,

אהכי כתב קרא כל ימיו דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי, דלא הוי לאו גרידא לשווייה לאונס ללא תעשה שניתק לעשה, דאין לוקן עליו דהא אית ביה קום עשה, ולא לקי,

ולכן לישנא הוה הכי כולה (מסקנא) [סוגיא. הגר"א] דשמעתא [פ'] דלהאי לישנא הוי כל הקישויות דכולא שמעתתא שוין, דבא להקשות הא אשכחן דמהני או לא מהני, משא"כ ללישנא קמא דלא הוי שוין דפירכא קמייתא פריך אמלקות. מתן בסתר בשם חק נתן],

2. והרי תורם מן הרעה על היפה, דרחמנא אמר במדבר יח כט מכל מתנתכם תרימו את כל-תרומת ה' מכל-חלב ואת-מקדשו מן-חלב אינן שיהא תורם מן היפה על היפה גירועין לא מן הגרוע, כגון מן הרע על היפה הוה דאילו תורם %, והיינו מילתא דקאמר רחמנא לא ליעביד, ולא משום דהוי לאו ממס, אלא לאו הכא מכלל עשה הוה, [לכאורה זה סתירה למה שכתב רש"י לעיל ד' ע"ב בד"ה לא תעביד. לא תעשה, ויש באחרונים הרבה בענין זה],

ותנן, אין תורמין מן הרעה על היפה, ואם תרם תרומתו תרומה, אלמא מהני, תיובתא דרבא וקשיא לרבא דאמר לא מהני?

אמר לך רבא, שאני התם כרבי אילעא [דהוי כגזירת הכתוב], דא"ר אילעא, מנין לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה, שנאמר במדבר יח ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו, אם אינו קדוש, נשיאות חטא למה, מיכן לתורם מן הרעה על היפה, שתורמתו תרומה,

1. מיתבי [על רבא דאמר דלוקה כיון שעבר אמימרא דרחמנא], אונס [אם אנס נערה בתולה] שגירש, אם ישראל הוא, מחזיר ואינו לוקה, ואי אמרת, כיון דעבר אמימרא דרחמנא לקי, הא גמי לילקי כלומר תינתן לאביי * דאמר דהיכא דמהני (לי)לקי # [פ'] אף שאביי אמר רק, דבוזה שלוקה סימן דמהני, מ"מ בזה יש ללמוד דלוקה רק באופן דמהני], להכי קמיני הכא דאילו לוקה, דהא לא מהני מאי דעבר [פ'] שהפסוק אומרת שלא יוכל לשלחה, והגם שגירשה, אינה שלוחה ממנו לגמרי, (שיכול) [שחייב] להחזירה *, אלא לרבא דאמר דלא מהני, והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא, הכא אע"ג דלא מהני, לילקי גמי משום דעבר אמימרא דרחמנא, תיובתא דרבא?

אמר לך [רבא], שאני התם, דאמר קרא דברים כב כל ימיו [לא יוכל (ל)שלמה כל ימיו] דמשמע דכל ימיו לא יוכל לשלמה, דאם גירש יחזיר ד כל ימיו בעמוד והחזיר קאי, והילכך לא עבר אמימרא דרחמנא, אכל בעלמא אע"ג דלא מהני, ודאי לוקה, משום דעבר אמימרא דרחמנא,

ולאביי [קשה למה צריך הפסוק לומר "כל ימיו"] דאמר דהיכא דמהני לקי *, אכל אי לא מהני לא לקי, לדידיה למאי אינטיקין למיכתב כל ימיו, לאשמועינן דקאי בעמוד והחזיר, ואהכי לא לקי משום דהוי קום עשה, אפי' לא כתיב כל ימיו, שמעינן לדידיה דלא לקי, כיון דלא מהני דיכול להחזירה [פ'] שלא נגמר הלאו ע"י ששלחה, דהא יכול להחזירה [ונלא משום דהוי קום עשה. ראה מש"כ לקמן בסוף ד"ה קב"ל].

[וצ"ע דאי לא כתב רק "לא יוכל לשלחה" נאמר שהלשון משמע שלא מהני לגבה גירושין, ותהא אסורה להנשא לאיש אחר מפני זקת בעלה? אבל ראה תוס' ד"ה מיתבי דמיתבי מקדושין סוף דף יג: דאתקיש גירושין למיתבי?]

אי לא דאמר רחמנא כל ימיו, הוה אמינא איסורא הוא דעבר ליה שגירשה, אכל מילקא לא * לקי, והרשות צידו, ו אי בעי לא ליהדר, קב"ל כל ימיו, ולימד לך הכמו, דמוצה צידו להחזירה, והשתא כל ימיו בעמוד והחזיר קאי, והלכך לא לקי * * [פ'] מאיזה טעם שיהיה],

[ונלא משום דהוי קום עשה] [מילים אלו שייכים לעיל בסוף ד"ה ולאביי. ר' מרדכי קרנפלד שליט"א. ומה שהגיה בספר מראה כהן איני מבין], ** [ורש"י לא פירש הטעם שאינו לוקה, אי הוה משום לאו הניתק, או משום דלא מהני, דעכשיו אין בזה שום נפק"מ, כיון דבכל אופן היה צריך לכתוב כל ימיו]:

לישנא אחרינא [פ'] ללשון ראשון יהי' הקושיא על רבא, אבל ללישנא אחרינא עיקר הקושיא על אביי דאמר מהני, דהבא אמרינן שמה שגירשה לא מהני וצריך להחזירה], מיתבי, אונס שגירש, אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה, ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר, קתני אם ישראל הוא מחזיר, תיובתא דאביי דאמר לעיל דמהני, דהא

אבני חן למסכת תמורה

להבי הדד כתב רחמנא ראשית, ליתן חלב לזה וחלב לזה,

א"ל [לכאורה אין בל"א זו שום חידוש, ולכן מחקו השטמ"ק באות י"ל, **הא** תירושו ודגן דחד חלב כתיב בתו, תרים מהאי אהאי, כתב רחמנא ראשית,

וְלֵאבִי דאמר דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד מהני, הכא בתורם מן הרעה על היפה למאי הלכתא אינערירך למכתב ולא תשאו עליו חטא (דמשמע) [לאשמועינן ?] דמהני?

אי לא דאמר רחמנא ולא תשאו עליו חטא, ה"א הכי אמר רחמנא, עבד מצוה מן המובחר מוס מן היפה ואי לא עבד חוטא לא מיקרי ליעבא אלמא חסידא צעלמא [והחילוק בין חוטא לחסידא בעלמא הוא כמש"כ בשמ"ק אות כ"ה, הא אם תרם יש עליו חטא גדול יותר משאר עובדי אבאי דאמר רחמנא. וראה בחדושי הגר"י סמנסי] קמ"ל ולא משאו עליו חטא, דלפי' חוטא מיקרי,

4. והרי חרמים, דאמר רחמנא ויקרא בו כח אף בליתיה אשך יתיר
איש לה' מכל אשר ילו' מאדם ובהמה ומשדה ואחזתו' ל' א' ימכר ול' א'
יגאל בליתיה קדש קדשים הוא לה', ותנן חרמי כהנים חרמי ישראל
ההנימינים לכהנים אין (פורין אותם) [להם פדיון] אלא נותנין
לכהן, אלמא לא מחגי דאס פדון לא עשה ולא כלום, דקממי אין להס
פדיון, תיובתא דאב"י,

אמר לך, שאני התם דאמ' רחמנא [שהוא כמו גזירת הכתוב] ויקרא
 כו ל א ימכר ול א יגאל כל תרם קדש קדשים "הוא" לה, בהוויתו
 יהא שאינו יוצא לחולץ על ידי פדיון,

3. והרי ממזין על שאינו מינו, דאמר רחמנא במדבר יח יב כל חֶלֶב יִצְהָר [וְכָל־חֶלֶב תִּירוֹ שֶׁ יִדְגֵּן] רִאשֵׁיהֶם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לָהּ [לָהּ גִּתְּתִים] דלשה כמיד חלב חזר וימנה, חד במירוש, וחד ביצהר, לאשמועינן ליתן חלב לזה שיפריש בפני עצמו מן המוצר של זה (כגון. ר' %) ממזין על מינו דהיינו יצהר על יצהר, וחלב לזה ממירוש על חירוש, ולא ממזין על שאינו מינו, כגון % מייצהר על חירוש וממירוש על יצהר,

מיתבי וכו' והגמ' מקשה מהלכות אלו, והן י"ד:

#	אביי	רבא	
1	* לל"א	*	אונם שגירש
2		*	והרי תורם מן הרע על היפה
3	*		והרי ממין על שאינו מינו
4	*		והרי חרמים
5		*	ה' ע"ב והרי תמורה
6	*		והרי בכור
7	*		והרי מעשר
8		*	הרי הקדימה לבכורים
9		*	והרי אלמנה לכהן גדול
10		*	והרי הקדיש בעלי מומין למזבח
11		*	והרי מקדיש תמימין לברק הבית
12		*	ה' ע"א והרי גזל
13		*	והרי משכון
14	*		והרי פאה
סך הכל	5	9	

ותנן אין תורמין ממין על שאינו מינו, ואם תרם אין תרומתו תרומה, אלמא לא מהני, תיובתא דאביי וקשיא לאביי דאמר מהני?

אמר לך אביי, שאני התם דאמר קרא במדבר יח יב, רִאשִׁיתֶם
ראשית לזה וראשית לזה כלומר דשנה עליו הכתוב לעכב, דלא יתרוס
ממין על שאינו מינו, והאיה אם תרס לא מהני,

ובן אומר ר' אילעא דלהכי לא מהני משום דראשיתם כמיז דשנה עליו הכחז לעכב ראשית [ראשית לזה וראשית לזה],

וְלִרְבָּא דאמר לא מהני לדידיה, אמאי איצטריך למכתב ראשיתם (משום) [למילף
[?] דלא מהני,

אמר לך רבא, אלעמריך למכתב ראשיתם, ד אי לאו דאמר רחמנא ראשית, הוה אמנא # [רש"י כאן אינו מוסיף כלום על דברי הגמ', ואולי היה לו גירסא אחרת] במדבר יח תירוש ויצהר דכתיב בהו חלב חלב, דאין תורמין מזה על זה, אבל תירוש ודגן, דגן ודגן, דחד חלב כתיב בהו, כי תרים מהאי אהאי לא לקי [ראה מה שצ"ע על הגליון והוא מהגהות מהר"י בכרך צ"ל]. והמראה כהן כתב ויש למחוק "לא לקי" צ"ל "לית לן בה", כי "מלקות" מאן דבר שמיתן,

כלומר דצין מירוש ודגן [פ'] על שניהם, דעל שניהם קאי חלב דכתיב [לפניהם] לא כתיב אלא חד חלב, דכתיב וכל חלב מירוש ודגן, אימא דמזי מסמ מהאי אהאי, מדגן על מירוש וממירוש על דגן, ודגן על דגן דכולהו [פ'] שהרי בוראם] מיני דגנים [ומורמס] מזה על זה [כ' הוי ס"ד א' לאו ראשיתם] כגון מטע על שטורה,

אבני חן למסכת תמורה

אמאי לא לקי כיון דאין החוב עליו למיהדר, ומהני, אמאי לא לקי. ולפ"ז נכון גירסת השטמ"ק "דהרשות צידו" פ' דכיון שאינו חייב לחזירה הרי אהני ולכן לקי.

הנהגות להבנת: ב"ח ה' ח' מ' י', גר"א ח' י"ב, שטמ"ק ג' ז' ט' י"ג ט"ו.

דף ה ע"ב

ולרבא, האי "הוא" למעוטי בכור, דתניא, בבכור נאמר במדבר יח ז' אַךְ כְּבוֹד־רִשׁוֹ וְאֵן יִכְבֹּדוּ קִשְׁבֹּן אֶן יִכְבֹּדוּ עוֹ ל' א' תַּפְדָּה קָדֵשׁ הֵם שְׁאִין הַעֲלִים יוֹלִין לַפְדוֹתוֹ, (ו). לנהוג צו מנהג חולין, כגון גיזה ועבודה, אצל ונמכר הוא שאם נפל צו מוס, יכול למוכרו לכהן * צמורת צכור, לזהכי כמיז לא תפדה לאשמועי' דצמורה שרי,

במעשר נאמר ויקרא כו ג' ל' א' יִכְבֹּדוּ בִּין־טוֹב לְרַע וְל' א' יִמְרְצוּ וְאִם־יִמְרְצוּ יִמְרְצוּ וְיִהְיֶה־הוּא וְתִמְנָתוֹ יִהְיֶה־קָדֵשׁ ל' א' יִגָּאֵל וְאִינוּ נִמְכָּר ל' א' ח' וְלֹא שְׁחוּט, וְלֹא תָם וְלֹא בַעַל מוֹם כְּדֹאמְרִין צִצְרוֹת (דף ג') דנאמר כאן צמער צמה לא יגאל, ונאמר להלן ג' צמירין לא ימכר ולא יגאל, מה להלן מכירה עמו, אף כאן מכירה עמו, דאינו נמכר, [וס"ד] [הב"ח מוחק מלת וס"ד שהוא כפל לשון שהרי בסמוך אומר תיסק אדעתין] הוילי ואיתקוש אהדי מעשר וצכור דלקמן, תיסק אדעתין דצכור אינו נמכר דומיא דמעשר צמה,

[פ' הגם דכתיב בבכור "לא תפדה" לאשמועינן דנמכר? הוה ס"ד שבא לדרשה אחרת שהרי בכור איתקיש למעשר בהמה], לזהכי כמיז הוא, דצמירין למעוטי צכור, דיכול למוכרו,

5. והרי תמורה, דאמר רחמנא ויקרא כו לא יחליפנו ולא ימיר אותו, ותנא [ושנינו במשנה לעיל בריש המסכת], לא שאדם רשאי להמיר, אלא שאם המיר מומר, וסופג את הארבעים, אלמא מהני, תיובתא דרבא?

אמר לך [רבא], שאני התם [שהוא כמו גזירת הכתוב], דאמר קרא ויקרא כו והיה הוא ותמורתו, יהיה קודש,

ולאביי האי יהיה קדש לאו לאשמועינן דקדשה, דהא צעלמא נמי מהני, אלא אי לאו דאמר רחמנא והיה הוא ותמורתו, הוה אמינא תצא זו מלא ראשונה לחולין (דיואלה מקדושה) ותכנס זו (ונכנסת הממורה במקומה, דמרווייהו לא מקדיש קדשי), קמישמוע לן קרא דמרווייהו קדישי,

6. והרי בכור דאמר רחמנא במדבר יח ז' אַךְ כְּבוֹד־רִשׁוֹ וְאֵן יִכְבֹּדוּ קִשְׁבֹּן אֶן יִכְבֹּדוּ עוֹ ל' א' תַּפְדָּה קָדֵשׁ הֵם (מכאן) וְאִין פִּירַשׁ [ר']. ** [ר']

** [לא ראיתי ביאור מיהו זה שפירש מכאן ולהבא, אבל זה ברור שהם מפרשים אחרים כמו שכתבתי בהקדמת הספר].

רש"י ד"ה הא נמי לילקי. כלומר תינח לאציי [עיי' תוס' ד"ה מיתבי] דאמר דהיכא דמהני לילקי, להכי קמני הכא דאינו לוקה דהא לא מהני מה דעצד (שיכול) [שחייב] להחזירה, קצת קשה דהלא מה שמחזירה הוא ענין חדש ולא המשך של הקידושין הראשונים, וא"כ וכי מפני שחייב להחזירה נאמר שלא מהני מה שגירשה, הלא הגירושין הם גירושין גמורים והיא יכולה להינשא לכל אדם?

וי"ל ע"פ מה דלמודין בגיטין כא: מהפסוק ספר כריתות שהגמ צריך להיות דבר הכורת בינו לבינה, דרתניא הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין, על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם, אין זה כריתות, ופרש"י שהרי כל ימינה קשורה צו ועפ"ז גם כאן יכולים לומר שהגם שגירשה כיון שכל ימיו בעמוד והחזר אין זה גירושין גמורים, ונקרא "לא מהני",

הגם שלהלכה אם קדשה אחר ודאי תפסי בה קידושין כמש"כ הרמב"ם בהל' נערה בתולה פ"א הל' ז'.

שם. שיכול להחזירה וכן לשון זה כמה פעמים בענין זה, והגר"א תיקן דחייב, והב"ח תיקן דצריך, ואולי יש לפרש גם הנוסח "שיכול" שפירושה, והיינו שעל הלאו דלא יוכל שלחה אינו חייב מלקות אם גירשה, שהרי עדיין הוא יכול להחזירה, ואין לאו זה דומה לשאר לאוין, שבשאר לאוין לאחר שעבר עליהם אינו יכול לתקנם.

ד"ה ולאביי. פ' דלאביי יש שני סיבות שלא ילקה על לאו א' משום לאו הניתק לעשה, וב' באופן דלא אהני, ויהיה נפק"מ בין השני סיבות, דבאופן שניתק לעשה גם לרבא לא ילקה, אבל באופן דלא אהני אז לרבא ילקה.

וזה קושית הגמ' לאביי, דכיון דרבא צריך ל"כל ימיו" ללימוד דהוי לאו שניתק לעשה כדי שלא ילקה, א"כ לאביי נמצא ד"כל ימיו" מיותר, דהא כאן הוא אופן דלא אהני, וממילא אינו לוקה כבר ממעט זה, ולמה צריך "כל ימיו". ולפ"ז מובנים דברי רש"י ולאביי דאמר דהיכא דמהני לקי אצל אי לא מהני לא לקי, לדידיה למאי אינטריך למיכתז כל ימיו, לאשמועינן דקאי צעמוד והחזיר ואהכי לא לקי משום הוי קוס עשה פ' וכי לאביי צריך לכתוב "כל ימיו" דליפטר ממלקות משום לאו הניתק אפי' לא כמיז כל ימיו רק מולו תהיה לאשה וגו' לא יוכל שלחה דברים כ"ב כ"ט שמעינן לדידיה דלא לקי כיון דלא מהני דיכול להחזירה פ' הלא הוא פטור ממלקות משום דלא מהני [ולאו משום דהוי קוס ועשה. ראה לקמן בד"ה קמ"ל].

ד"ה איסורא הוא דעבד לי'. שגירשה אצל מילקי (לא) לקי פ' אלאו דלא יוכל שלחה וכו'. הגר"א והחק נתן מחקו מלת "לא", וכתב בספר מתן בסתר פ' דהא לאביי קיימינן השתא, ואיהו ס"ל דאהני מעשיו, ואי בעי לא מיהדר, ומש"ה הוה אמינא דלקי, קמ"ל "כל ימיו" דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי ולא משום דהוה קוס ועשה. וכן בקרני ראם כתב איני מבין

אבני חן למסכת תמורה

7. והרי מעשר, דאמר רחמנא לא יגאל, ותנן יש להן פדיון ולתמורותיהן, חוץ מן הבכור ומן המעשר, אלמא לא מהני, תיובתא דאביי?

אמר לך [אביי], שאני התם, דיליף עברה עברה מבכור נכסו כמיז (שמות יג) והעברת כל פטר רחס, וזמנא דמיז (ויקרא כז) כל אשר יעצור,

8. הרי הקדימה תרומה לביכורים, דאמר רחמנא שמות כב מלאכתך ודמעתך לא תאחר, ותנן, המקדים אף על פי שהוא בלא תעשה, מה שעשה עשוי [הרי דמהני]?

אמר לך רבא, שאני התם דאמר קרא במדבר יח כט מפל מותגיתכם תרימו את פל-תרומת ה' מפל-חלבו את-מקדשו מפגנו [ומרבא גם אם לא הפריש על הפרד],

ולאביי מיבעיא ליה, בדאמר ליה רב פפא לאביי נמס' צינא (דף יג), דאמרין מעשר ראשון שהקדימו לו לכהן בשבילים, קודם שהופרשה תרומה גדולה מן העמרים, ונמנא שהפסיד לו לכהן חרי ממנא דמעשר שהוא נוטל, דמעשר לא נטל כהן כלום, אפי' הכי פטור מתרומה גדולה, שנאמר מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, ואמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה אי הכי, אפילו הקדימו לו לכהן בכרי אחר שמרן נמי ניפטר לו, ואמאי נקט בשבילים,

א"ל [רב פפא לאביי] עליך אמר קרא, במדבר יח כט מפל מותגיתכם תרימו את פל-תרומת ה' מפל-חלבו את-מקדשו מפגנו, קאמר רחמנא (במדבר יח) את פל-תרומת ה' תרומה גדולה, [פ' לאביי] בא הפסוק לומר שאם הקדים מעשר ראשון לתרומה שצריך להפריש ממנה תרומה, ולרבא לא צריך לזה קרא, דהרי כבר נתחייב מעשר זו בתרומה ואיך יפטר, ולכן סבר רבא דבא לומר דאם הקדים להפריש תרומה לפני ביכורים או מעשר לפני תרומה דמהני, אף דבכל מקום לא מהני, ואביי סבר דבכל מקום מהני ולזה לא צריך קרא. ע"פ השפת אמת],

מה ראת לרבות את הכרי ולהוציא את השיבלין? מרבה אני את הכרי שישנו בכלל דיגון [כרי אידגן] ואיכע ליה לתרומה גדולה דכתיב ראשית דגן [פ' דמשנתמרח בכרי נקראת דגן, ומאז חל עלי' חובת תרומה], ומוציא אני את השיבלין, שאין בכלל דיגון,

9. והרי אלמנה לכהן גדול, דרחמנא אמר ויקרא בא אלמנה וגרושה לא יקח, ותנן כל מקום שיש קדושין כל מקום שהקדושין מופסין ויש עבירה צלות קדושין, ומפרש חסד דהיינו אלמנה לכהן גדול [וזה לשון המשנה שם "וכל מקום שיש קדושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום, ואיזה זו? זו אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, מומרת ונתניה

ותנן צפ' אלו קדשים (לקמן דף כא) מה בין בכור ומעשר לשאר כל הקדשים, כל פסולי המוקדשין נשחטין באיטלין ובשוק, ונמכרין באיטלין, ונשקלין בליטרא לימכר כשאר חולין, ולא חיישינן לציון קדשים, לפי שהנחתו להקדש, כדאמרין נכסות צפרק כל פסולי המוקדשין (דף לא), (דל"ז) [דכ"ז ? פ' ביו"ד] שרינן ליה לאדם הפודה את פסולי קדשים למכור בשוק, יקפצו עליהן לוקמין ויפדה ציוקא, אצל בכור ומעשר הנחתו לצעלים, הנאת בכור לכהן, והנאת מעשר לצעלים, ומשום הרווחה ידיהו לא מווללינן בקדשים,

יש להן פדיון לשאר קדשים שנפל בהו מוס, ופדאם, מופסין פדיון בקדושתן והן יוצאין למולין ולתמורותיהן פדיון וכן תמורותיהם שנפל בהו מוס, חוץ מן הבכור אצל בכור צעל מוס אינו מופס פדיונו בקדושה ומן המעשר, אלמא לא מהני, תיובתא דאביי?

אמר לך [אביי], שאני התם דאמר קרא נכסו קדש הם בהווייתן יהו שלא יאל מקדושתו ע"י פדיון, וממעשר לא מתרן השמא מיד, ללא אומציה אלא מבכור, ולקמן מוסיב ליה ממעשר, ומהדר ליה ממעשר,

ולרבא, האי הם למה ליה? הן קריבין, ואין תמורתן קריבין,

ולאביי האי סברא מנא ליה? ויקרא כז בו אה-קבו ר' אשר יבפר לה' בקהמה ל' א'קדיש איש אתו 'אם-שו ר' אם-שה לה' הוא, לה' קריב, ואין תמורתו קריבה, [ופשטיה דקרא שאינו יכול להקדיש את הבכור כיון שהוא ממון בהן, וז"ל רש"י על התורה לא יקדיש איש אותו לשם קרבן אחר לפי שאינו שלו, אבל אביי גם לומר מומלת "הוא" שאינו יכול להקריב את התמורה],

ורבא, אין הכי נמי דמהווא קרא, אלא הם למה לי, לימוד על בכור ומעשר, שנתערב דמן בכל העולין צאח מדמי שאר הקרבנות העולין למוצה שקריבין לגבי מזבח, ומשתריא צטר צהיהא זריקה, דאין עולין מצטלין זה את זה, ומינה ילפינן לשאר עולין, והכי משמע הם צהוימתן יהו אפי' נתערבו,

ואביי, האי סברא מנא ליה? ויקרא כז ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונמן על-קרתו י' המנחם סביב וגו', וקסבר דמעבר פ' ושעיר של יום הכיפורים ציחד, כשזרק על קרנות מזבח הפנימי, והלא הדבר ידוע ש דם הפר מרובה משל שעיר ואפי' הכי מיקרי דם השעיר, ומהמא זריקתו מיכן לעולין שאין מבטלין זה את זה,

דתניא, ולקח מדם הפר ומדם השעיר, שיהו מעורבין, דברי רבי יאשיהו,

ורבא, מהמס לא נפקא, דלא מערב ליה אלא התם מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו, וסבר לה כרבי יונתן דאמר נמס' יומא צפרק הוציאו לו (דף נז), אין מערבין דם פר ושעיר לקרנות מזבח הפנימי, אלא נתן זה בעצמו וזה בעצמו,

אבני חן למסכת תמורה

וכן הוא בב"ק י"ב ע"ב ברש"י ד"ה לא שנו. דזכור מי הוי ממון צעלים כשהוא מס אלף זומן הזה.

ולכן צ"ע מה כוונת רש"י שמוכרו לכהן במומו, הרי אף בזמן המקדש אם יש בו מום יכול הכהן למוכרו לכל מי שירצה ולא רק לכהן?

וראה בהגהות הגר"א שמוחק מלת "לכהן". וראה בב"ק י"ב ע"ב ברש"י ד"ה בכור מוכרין אותו. זומן הזה כדמוקין לה לקמן [והסכנים. ע"פ המהרש"ל. ד"ס] מוכרין אותו לכהן.

והשטמ"ק שם כתב בשם הרא"ש וז"ל וכן פרש"י ז"ל כהן לכהן ולא ידענא אמאי לא ימכרנו אפילו לישראל וכשיומם יאכלנו? ואיכא למימר משום דישאל אינו בקי בהלכות קדשים ודילמא אתי לידי גזיה ועבודה. ועיין שם באוצר מפרשי התלמוד. ואולי יש לגרום יכול למוכרו "כהן". ובב"ר' גורם שאם "לא" נפל זו מוס ולכאורה זה ט"ם.

הגהות להבנת: שטמ"ק ד' ה' ו' י"ב י"ג י"ח כ"א, ל"ה.

דף ו ע"א

ויקרא כב כג וְשׁוֹר וְשֶׁה שְׂרֹעַ וְקָלוֹט נִדְבָּה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִגְדָּר לֹא יַעֲשֶׂה. ואמרינן לקמן (דף יז) זה קדשי ברק הבית ואיכא למשמע אותו אמה מתפס לצדק הציט, וזי אמה מתפס תמימין לצדק הציט [והוי לאו הבא מכלל עשה], ותנן [לא נמצא משנה בלשון זה, וראה בשטמ"ק אות ב'. והיה ניחא אם נגרום "ותניא" אבל בשני הכ"י וטיקן ופירונוא ובש"ס מינכן ווינציא הגירסא "ותנן"] המקדיש תמימין לברק הבית, אע"פ שהוא בלא תעשה כדדרשין לקמן [דכתיב בתחלת פרשת בעלי מומין בויקרא כב יז] וידגר ה' אל משה לאמר, לאן. יעצ"ך אמור מה שעשה עשוי, תיובתא דרבא?

אמר לך [רבא] [גם בזה גילה הפסוק דמהני], ממקום שנתרבו בעלי מומין לגבי מזבח [לעיל 10#] דקדשי צדיענד, נתרבו תמימין לברק הבית דהא צהסוה קרא כמיז [ויקרא כב כג וְשׁוֹר וְשֶׁה שְׂרֹעַ וְקָלוֹט נִדְבָּה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ] וְלִגְדָּר לֹא יַעֲשֶׂה, ואמרינן לקמן (דף יז) אלו קדשי מזבח, וכמיז לא ירצה, דמשמע רצוי לא מרצו, הא מקדש קדשי, ואימקוש תמימין לצדק הציט, לצעלי מומין למזבח, דהא מחד קרא נפקי לאסורא דלא מקדיש, הלכך אימקוש נמי לענין מה שעשה עשוי,

[פ' דהא דכתיב נרבה תעשה אותו דרשין ואי אתה מתפס תמימין לברק הבית, ומהא דכתיב אח"כ ולגדר לא ירצה אנו למדין דאין מקדישין בעלי מומין למזבח. וראה בספר מלאכת חושב],

*****

12. והרי גזל

[וצ"ע דמה ענין זה לפלוגתא דאביי ורבא, הרי כ"ע מודו דבגזילה לא עביד כלום, והמדובר רק אי שינוי קונה, ומאיכא פשיטא לי' דלאביי שנוי קונה? וי"ל דהשתא קיימין בסברא דשנוי קונה בכל מקום, מיהו גבי גזילה דהשנוי עצמו הוא בכלל

לישראל, בת ישראל לממור ולגזין"] הולך הולך אחר הפגום דהוי חלל, אלמא מהני, מדקמיני יש קדושין, דאי לא מהני, לא תפסי קדושין?

שאני הכא, דאמר קרא [כמו גזירת הכתוב] ויקרא כא לא יחלל זרעו דמשמע חללים הוא עושה, ואינו עושה ממזרין, אלמא תפסי קדושין,

ולאביי [דלאביי לא צריך לימוד לזה, דהא סבר אי עביד מהני, אלא מקשה שגם לרבא אין לומר כן ד' אי להכי הוא דאמא, נימא קרא לא יחלל דמשמע דאולד לחודיה קאי מאי לא יחלל [בשני למ"ד], [אלא] אחד לו [להולד] שהוא חלל] ואחד לה [וגם האשה נעשין זונה],

10. והרי הקדיש בעלי מומין למזבח, דרחמנא אמר ויקרא כב כ כל אֲשֶׁר־בו מום ל' א' תִּקְרִיבוּ בִּי־ל' א' לְרָצוֹ וְיָתִיב לָכֶם, ואמרינן לקמן תמורה (דף יז) דהאי לא מקרינו לא מקדישו הוא, ותנן המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, אף על פי שהוא בלא תעשה, מה שעשה עשוי וקדשי למיניהן, תיובתא דרבא,

אמר לך רבא, שאני התם דמיז צהסוה קרא כי לא לרצון דאמר קרא ויקרא כב כ כל אֲשֶׁר־בו מום ל' א' תִּקְרִיבוּ בִּי־ל' א' לְרָצוֹ וְיָתִיב לָכֶם: כג וְשׁוֹר וְשֶׁה שְׂרֹעַ וְקָלוֹט נִדְבָּה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִגְדָּר לֹא יַעֲשֶׂה, רצוי הוא דלא מרצה, הא מיקדש קדשי,

[באן שמדבר על מקדיש בעלי מומין למזבח שהלאו הוא "כל אֲשֶׁר־בו מום ל' א' תִּקְרִיבוּ", מתאים יותר הלשון שאני התם דאמר קרא בִּי־ל' א' לְרָצוֹ וְיָתִיב לָכֶם שזה סיפא דקרא, אבל לקמן שמדבר על מקדיש תמימין לברק הבית, מתאים הפסוק נִדְבָּה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ, דהיינו רק בעל מום תעשה נרבה ולא תמים. ולכן הגיהו השטמ"ק והב"ח],

ולאביי, אי דלא אמר רחמנא ולגדר לא ירצה, הוה אמינא כעובר מצוה וכשר אפי' להקריב, קמשמע לך,

11. והרי מקדיש תמימין לברק הבית, דאמר רחמנא

*****

רש"י ד"ה אבל נמכר הוא. יכול למוכרו לכהן, וזה לשון הרמב"ם פ"א מהלכות בכורות הל' ג', בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר, שהיה תמים, הרי הוא לכהן, אם רצה אוכלו בכל מקום, או מוכרו או מאכילו למי שירצה, אפילו לנכרי מפני שהוא חולין וכו' והרי הוא נכסי כהן.

ושם בהל' י"ז ובזמן הזה שאין בית, הואיל והוא עומד לאכילה, הרי הוא [הבעלים?] מותר למוכרו, ואף על פי שהוא תמים, בין לכהן בין לישראל.

אבני חן למסכת תמורה

כְּבוֹ אֶת־הַשֹּׁמֵשׁ וְשָׂבַב בְּשִׁלְמָתוֹ וְיִבְרַךְ, מִכֹּל־דְּקֵי מִשְׁכּוֹן דְּלִילָה בְּיוֹם מִכָּל לַכְּסוֹת לֵילָה שְׁמִיתָה לִּימְצֵל צִיּוֹם, וּמֵהֶכָּה נִפְקָא לֵן דְּמַהֲנִי,

ואב״י סבר ואב״י אמר לך, לאו לאשמועינן דמהני אלא, הני קראי להכי הוא דאתא חד לכסות יום שימזינו ציוס, וחד לכסות לילה, שמיז להמזירו כלילה,

וצריכי והאי וצריכי לא איתפרש לך, וגרסה לי דהכי הוא, דאי אשמועינן לכסות יום כגון ממרישה, משום דחיותיה הוא, אבל כסות לילה אימא לא, ואי כמיז כסות לילה משום דמזנטער, אבל כסות יום אימא לא,

14. והרי פאה, דרחמנא אמר ויקרא כג לא תכלה פאת שך בקוצר [כתיב בויקרא יט ט וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אֲרֻצְכֶם ל' אֶת־הַכֶּלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ לְקַצֹּר, וכתיב ויקרא כג כב וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אֲרֻצְכֶם ל' אֶת־הַכֶּלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ בְּקֻצְרָהּ וְלֹקֵט קְצִירָהּ ל' אֶת־תְּלַקֵּט ולכן כתב על הגליון אי גרסין לקצר ניהא טפי שהוא פסוק מוקדם בתורה],

ותנן מצות פאה להפריש מן הקמה, לא הפריש מן הקמה יפריש מן העמרים [ביטלך], לא הפריש מן העמרים, יפריש מן הכרי, עד שלא מירחו,

מירחו דאיכצע למעשר ולתרומה מעשרו מחילה ואח״כ נותן [לה] [לו] את. [ר] פאה ונותן לו,

[כתב בחדושי הרשב״א דהוא הדין דתורם, ונקט מעשר משום דמאוחר הוא מתרומה שצריך להקדימה, וכיון דנקט מעשר ממילא משמע דתורם מקודם. מצפה איתן בב״ק צ״ד ע״א]

משום רבי ישמעאל אמרו, אף מפריש מן העיסה, תיובתא דאב״י דאמר מהני, דהא הכא לא מהני?

אמר לך אב״י, שאני התם דאמר קרא (עזוב) תעזוב תעזוב יתירא תרי זמני כמיז לעני ולגר תעזוב אותם, חד בקדושים תהיו [ויקרא יט ט וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אֲרֻצְכֶם ל' אֶת־הַכֶּלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ לְקַצֹּר וְלֹקֵט קְצִירָהּ ל' אֶת־תְּלַקֵּט: י וּבְרִמָּהּ ל' אֶת־עוֹלָם וְרִמָּהּ ל' אֶת־תְּלַקֵּט לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֵל יִיכָבֶד] וחד דאמר אל הכהנים [ויקרא כג כב וּבְקַצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אֲרֻצְכֶם ל' אֶת־הַכֶּלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ בְּקֻצְרָהּ וְלֹקֵט קְצִירָהּ ל' אֶת־תְּלַקֵּט לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֵל יִיכָבֶד], לאשמועינן מנרא דמעזוב ימירא, דאע״ג דאשמי צידו לא קנייה,

ורבא אמר לך [דלדידיה לא צריך לומר שעדיין חייב דהא לא מהני, אלא לכן צריך תרי תעזוב], יש לך עזיבה אחרת (שכוו) [שהיא כוו. פ׳] שחייב בכל אלו אף שהפקיר שדהו], ואיזו, זה המפקיר כרמו [והשכים ובצרו],

דתניא המפקיר כרמו והשכים לשחר ובצרו, חייב בפרט, ועוללות, בשכחה, ובפאה ואע״ג דהפקר פטור מכל אלו, הפקר כי האי

איסור גזילה דודאי אסור לשנות חפץ של חבירו בלי דעתו, וזה שפיר תלוי במחלוקת אב״י ורבא, דלאב״י כיון דאי עביד מהני, גם השנוי שעשה מהני לו שיקנה הגזילה. ר' מנחם קארגוי זצ״ל]

דרחמנא אמר ויקרא יט לא תגזול, ותנן הגזול עצים ועשאו כלים, צמר ועשאו בגדים, משלם כשעת הגזילה צמר ועשים צעלמא, אבל הכלים והבגדים קנה צמיג, אלמא מהני, תיובתא דרבא?

אמר לך רבא, שאני התם, דאמר קרא ויקרא ה אשר גזל, כמה שגול יחזיר,

ולאב״י להכי לא אינטריך, דאנא ידענא דמהני *, אלא להך דרשא האי אשר גזל דהאי אשר גזל כמיז גבי שצועה, שנשבע לשקר, וכמיז [ויקרא ה] יוסיף חומש מיבעי ליה וקמ״ל ד על גזילו שלו מוסיף חומש אס נשבע לשקר והוה, על גזילו של אביו, אינו מוסיף חומש אפילו נשבע עליו לשקר,

[לרבא נראה דס״ל כדאמרינן בב״ק סז. דהוה ל׳ למיזר ״גזול״ מזה ״אשר גזל״ ש״מ תרתי, דאל״כ הו״ל למיזר דאיכא בינייהו בין אב״י לרבא אי מוסיף חומש על גזל אביו. שפת אמת, וראה בחידושים ופירושים לר׳ מנחם קארגוי זצ״ל],

13. והרי משכון, דרחמנא אמר דברים כד לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, ותנן מחזיר את הבר כלילה, ואת המחרישה ביום וגבי ממשכנין צעל כחמו קמי לה *, צצבא מליעא צפ׳ המקבל [דף קיג], אלמא מהני וקני, למשכון יוס דהיינו ממרישה קני כלילה, וכסות לילה קני (מלוה) ציוס, אלמא מהני, תיובתא דרבא?

אמר לך רבא, שאני התם, דאמר קרא דברים כד יג הַשֵּׁב תִּשְׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹרֹת כְּבוֹ אֶת־הַשֹּׁמֵשׁ וְשָׂבַב בְּשִׁלְמָתוֹ וְיִבְרַךְ וְלָךְ תְּרִיחַהּ צְדָקָה לִפְנֵי ה' אֵל יִיכָבֶד מְרִיבֹיֹה דְּקָרָא נִפְקָא לֵן, דמחזיר [אפי. ר'] כמה פעמים, ולא משכחת לה אלא [הכי] [היכי. ר'] דמחזיר כלי יוס ציוס וכלי לילה כלילה, ומהכא נפקא דקני,

ולאב״י ריבוא דקרא לא משמע ליה [פ׳] ללמוד מפסוק זה דקונה המשכון אף אם משכנו בע״כ, דלדידיה כיון דסבר דכי עביד מהני קונה מכל מקום], והשז משכינן [טו] אינטריך, ד אי לאו דאמר רחמנא השב תשיב, ה״א איסורא עבר, אי בעי ניהדר ואי בעי לא נהדר, קמ״ל,

^ (חסר ל״א), [ל״א, אמר לך רבא [לעולם אי עביד לא מהני], שאני משכון דכתיב ביה שמוות כב כה אס־הבל תחבל שלמות רעה עד־פֶּא הַשֹּׁמֵשׁ תִּשְׁיבֵנוּ לֵן ודרשין ליה דהמקבל [ב״מ קיד:] הכי [ו״ל] הגמ׳ התם עד בא השמש תשיבנו לו זו כסות יום שניתנה לחבול כלילה, השב תשב לו את העבוט כבוא השמש דברים כ״ד י״ג זו כסות לילה שניתנה לחבול ביום], כל היום עד שיצא השמש תשיבנו ללוה, וצוה השמש תחזנו ממנו, מכאן לכסות יוס שניתנה לימצל כלילה, מכלל דקני משכון דיום כלילה,

וכתיב קרא אחרינא, דברים כד יג הַשֵּׁב תִּשְׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹרֹת

אבני חן למסכת תמורה

ד"ה שאני התם.

	לשון ראשון דורש רק הפסוק השב תשיב לו בדברים.	לישנא אחרינא דורש שני פסוקים עד בא השמש בשמות והשב תשיב בדברים.
רבא	השב תשיב לו אפי' כמה פעמים דמחזיר כלי לילה ביום וכו', ובשטמ"ק אות ח' דמפסוק זה ילפינן דמירי בע"כ, ואפ"ה אי עביד מהני.	עד בא השמש תשיבנו לו דכסות יום ניתנה ליחבל בלילה, והשב תשיב לו דכסות לילה ניתנה ליחבל ביום. ואולי גם לל"א יליף מכפל לשון השב תשיב דמירי בע"כ כמו בלשון ראשון.
אביי	דאי לא כתיב הוה אמינא אי בעי ניהדר אי בעי לא ניהדר	חד לכסות יום דחייב להחזירו ביום, וחד לכסות לילה דחייב להחזירו בלילה.

ד"ה חייב בפרט ובעוללות. דכנולו כמיז מעוז יתירא.
ראה ב"ק צ"ד ע"א וחולין קל"ד ע"ב דמשמע שם, ש"תעוזב
יתירא" פי' פסוק מיותר, הגם שלא מצינו מלת "תעוזב" מיותר.
ודע שבשדה יש ג' מתנות עניים: לקט שכחה ופאה. בפאה
ולקט שב"שדה" יש שני פעמים תעוזב בויקרא י"ט וכו', ובשכחה
כתיב בדברים כ"ד י"ט ושכחת עומר בשדה וגו' לגר ליתום
ולאלמנה יהיה, וראה בחינוך מצוה תקצ"ב-ג' שיש כאן מצוה "עשה" דלגר
ליתום ולאלמנה יהיה ומצוה "לא תעשה" דלא תשוב לקחתו. [וצ"ע מה יהיה
הדין אם יפקיד "שדהו" לגבי שכחה דלא כתיב שני פעמים?]
אבל בכרם יש ד' מתנות עניים, ומונה אותם בחולין קל"א ע"א
הפרט והעוללות והשכחה והפאה. וכאן מירי שהפקיד "כרמו",
ולכן מפרש ברש"י בב"ק ובחולין היכן יש "תעוזב יתירה" על
מתנות עניים שבכרם.

וזה סדר הפסוקים ע"פ רש"י בב"ק ובחולין.

	תעוזב כתיב ב"כרם" בדברים	תעוזב כתיב ב"כרם" בדברים
עוללות	וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעוב אתם. ויקרא י"ט כ"ד ב"א,	כי תבצור כרמך לא תעולל אחרך לגר ליתום ולאלמנה יהיה. דברים כ"ד ב"א,
פרט (א)	וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעוב אתם. ויקרא י"ט	כי תחבט זיתך לא "תפאר" אחרך לגר ליתום ולאלמנה יהיה. דברים כ"ד ב'
פאה (ב)	לא תכלה פאת שדך וגו' לעני ולגר תעוב אתם. ויקרא י"ט ט"ז	כי תחבט זיתך לא "תפאר" אחרך לגר ליתום ולאלמנה יהיה. דברים כ"ד ב'

חייב, דנפקא לן ממעוז יתירא, דכנולו כמיז מעוז יתירא * [ואע"ג דהפקד
פטור מכל אלו [דכמיז ארץ שדך כרמך]. רש"י ב"ק צד.], ופטור מן
המעושר דנמעושר לא כמיז מעוז יתירא, ולרצויי האי הפקר אתא מעוז, ולא
לרצויי שני, דהא בעלמא נמי לא מהני,
[וראה תוס' ב"ק צד. ד"ה לא באמצע הדיבור. ואם תאמר לאצי דאיתריך מעוז
יתירא לחייב [פאה] מן העומרים, מפקיד כרמו מנלי' דחייב בפאה ? וי"ל דמרת
שמע מינה],

אמר ליה רב אחא בריה דרבא, לרב אשי, והשתא דשנינן
כל הני שינויי דאכא דמהני ואיכא דלא מהני, ונכנולו מודו אצי ורבא,
דאביי ורבא במאי פליגי?

[והשיב רב אשי דפליגי] ברבית קצוצה [היינו שקצץ עמו בשעת הלואה,
כדתנן בריש איזהו נשך ב"מ ס': המלוה סלע בה' דינרין, סאתים חמין בשלש, ועל
זה אומר שם דף ס': עד כאן רבית קצוצה]. קמפלגי, וכדרכי אלעזר,
דא"ר אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדיינין [פי' שהדיינין מוציאין
הרבית מהמלוה ומחזירין אותה ללוה בעל כרחו של מלוה], [ור' יוחנן אומר אינה
יוצאה בדיינין],

.....

רש"י ד"ה ולאבני. להכי לא איתריך פי' דיהויר כעין שגול
דלנא ידענא דמהני פי' דהא בכל מקום מהני. וצ"ע דהא
איצטריך למילף דשנוי קונה (דמהאי) [דבלא ?] אשר גול לא
ידעינן לה? גליון מהרש"א עיי"ש וראה בשטמ"ק כאן אות ה',
ובעולת שלמה, ובשפת אמת.
ואולי יש לפרש שבגול יש שני אופנים: א' גול ולא נשתנה
הגזילה צריך להחזיר החפץ עצמו כמו שהוא. ב' דיני שינוי, גול
ונשתנה בשנוי שאינו חוזר לבריייתו חו"מ ש"ס סעיף ה' הגול קונה
אותו בשינוי, יאוש עם שנוי רשות קני שם סימן ש"א סעיף ד'.
והנה לאבני אם גול ולא נשתנה לא שייך בזה "מהני" שהרי
הגזילה הוא כמו שהוא והתורה אמרה והשיב את הגזילה, אבל
לאחר שעשה בה שינוי או שייך "מהני" שהרי השקיע בה וקנה
את הגזילה ומסתבר שצריך לשלם רק כעין שגול, ואולי לאבני לא
צריך פסוק לזה. וצריך לימוד בדברי הקצודה"ח בסימן ש"ס,
ובנתיבות סימן ש"א שציין בגליון המהרש"א.

ד"ה מחזיר את הכר בלילה. גזי ממשכנין צעל כרמו
קמני לה וכו'. בב"מ ק"ג ע"א תנן המלוה את חבירו לא ימשכנו
אלא בב"ד ולא יכנס לביתו ליטול משכנו שנאמר בחוץ תעמוד
[ואם משכנו חייב להחזיר לו. ד"ס] היו לו שני כלים נוטל אחד
[ומחזיר. רש"י] אחד וכו'. וכן בשטמ"ק שם כתב וז"ל הר"ן ואם
משכנו חייב להחזיר לו פי' אם עבר ונכנס לבית ומשכנו צריך
להחזיר לו כלים הצריכים לו כדמפרש ואזיל מחזיר את הכר
בלילה ואת המחרישה ביום. וכעין זה בנמוקי יוסף שם. ולפ"ז
מובן קושיית הגמ' על רבא. וראה תוס' ד"ה מחזיר.

אבני חן למסכת תמורה

כה וחי אחיך עמך, אהדר ליה כי חיכי דניחי עמך,

ואלא במאי קמיפלגי אב"י ורבא? בשינוי קונה דאזי סבר שינוי ששינה ועבר על דעת המקום, קונה, דר מהיכא דמצי קרא, ולרצא לא קני אלא היכא דמצי קרא,

[פ] שאין המדובר כאן על שינוי שעושה בחפץ שגזול, רק משתמש בלשון זה על כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד והוא שינה ועבר על דעת המקום ועבד, וגם לשון קונה אין פירושו מלשון קנין חפץ רק כוונתו דמהני מזה שעשה,

ולא חיתפרט לן [פ] מכל השקלא וטריא לא עלה בדינו דליהוי מדי צינייהו [פ] שיחא שום נפק"מ להלכה בין אב"י ורבא] אלא מירוצי דהני מיוצמא, דמר אית ליה דמשום דמהני ולא מהני הוא, ומר אית ליה משום טעמא דקרא, ומראה צעני, דמצינו למימר בשינוי קונה כגון גזול עזים ועשאן כלים, אמר ועשאן צגדים, דלאזי קנה ואינו משלם אלא עזים ואמר, ולרצא לא קנה ומשלם הצגדים והכלים,

וכי פרכין לעיל לרצא מהא דקמי הגזול עזים ועשאן כלים כו', לא חימא שאני התם דמצי אשך גזל, אלא הכי חימא, אלא דאמרי כמאן דאמר שינוי לא קני, דפלוגמא היא צבצא קמא צפרק מרובה (דף סו) וצגזול קמא (שם נד) דאיכא למאן דאמר שינוי קונה, ומפיק טעמא מאשר גזול כעין שגזול, ואיכא למאן דאמר שינוי לא קני, וליקף מוהשיב את הגזילה מכל מקום, אם כן מה ת"ל אשר גזול, לומר שאינו מוסיק חומש על גזל אציו,

?? הכי גרסי' ל"א, צהני שינוי (דשניני) [דשנייה ליה], וצין האי לישנא, לישנא דשמינע לי בשינוי קונה ליכא מידי אלא [ש]יה ירושלמי וזה צבלי:

א"ל, א, בהני שינויי דשנינין [על י"ד הקושיות השיבו אליבא דלישנא אחרתא כמו שתיירצו לעיל, והקשה במאי פליגי אב"י ורבא],

(לישנא אחרתא) [אמר ליה פליגי [אב"י ורבא]] ברבית קצוצה, לאב"י לא מהדר רבית [דאחני מעשיו], לרבא מהדר רבית [דלא מהני],

והא אב"י נמי סבר, מפקין רבית קצוצה בדיינין, דאמר אב"י, הדין [זה שכבר שלמו לו הקרן] דמוסיק בחבריה ארבע (מואה) זווי בריביתא [וראובן המלוה תובע משמעון הלוח שיש לו חנות ד' זווי בריבית], ויהביה ליה למלוה בחנותיה [וראובן נותן לשמעון מחנותו, # ואולי יש לפרש בחנותיה מלשון חן, שהיטיב עמו בשביל שהלוהו] גלימא דשוי חמשא, בארבעה [כאילו הוא שוה ארבעה], כי מפקין מיניה, ד' מפקין מיניה, והאי זווא במתנה הוא דיהב ליה,

ורבא אמר, חמשא מפקין מיניה, מ"ט כולה בתורת ריביתא קאתי לדידה,

אלא כי קא מיפלגי אב"י ורבא, בשינוי קונה:

שכחה (ג)	ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יחיה. דברים כ"ד י"ט	כי תחבט זיתך לא תפאר "אחר" לגר ליתום ולא למנה יחיה. דברים כ"ד כ'

(א) ופרט צכרס היינו לקט. רש"י חולין קל"ד ע"ב. פי' דשם קורא לפרט לקט, וכן כתיב ופרט כרמך לא תלקט.
(ב) פי' דהגם דכתיב תעזוב יתירה גבי פאת שדה בוקרא כ"ד דוחק לדרוש מ"לא תפאר" שהוא תעזוב יתירה גבי כרם.
(ג) ברש"י ב"ק וחולין קורא לפסוק י"ט "שכחת אילן" דשדה ושכחת עומר בשדה כולל גם אילן, ופסוק כ' קורא "שכחת כרם" הגם דמייירי בזית וכבר הקשה בן הרש"ש בב"ק.

הגהות להבנה: שטמ"ק א' י' ב' י"ד ט"ו, כ"ב כ"ג

דף ו ע"ב

אבך רבית הצא ע"י מכר, כגון המוכר שדה, ואמר אם מעשיו אמה נותן לי הכי היא לך צבלין זו, ואם לגזון [שאו יהיה לו מעות ע"י שימכור את התבואה] צ"צ מנה [1200 זו, דהיינו תוספת 20% רבית עבור המתנת המעות].
וצרית קנולא קמיפלגי, אצי דאמר מהני כרבי יומן [פ] דמה שלקח רבית מהני ואין הדיינים יכולים להוציאו ממנו], ורצא כר' אלעזר, דהכא ליכא קרא לא הכי ולא הכי אינה יוצאה בדיינין, ור' יוחנן אמר אפי' רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין,

א"ל, [וכי] התם בסברא פליגי צממיה קאמר, [הלא] התם בקראי פליגי, דא"ר יצחק, מ"ט דרבי יוחנן, אמר קרא יחזקאל יח יג בְּנֶשֶׁךְ נָתַן וְתִרְפִּית לָקַח וְחִי ל' א' יְחִיָּה, לחיים נותן כלומר שלא ימיה ולא להישבון [נראה לפרש דאי יש תשלומין א"כ למה לא יח' אי מתקן האיסור בחזרה. שפת אמת] ואפי' לרצא מהני [שלא יצא בדיינין] דהא כתיב קרא,

רב אחא בר אדא אמר, מהכא, ויקרא כה ויראת מאלהיך אני ה', למורא נתתיו [שלא יקח רבית לכתחילה מחמת מורא שמים. לקט הקצרים] ולא להישבון,

רבא אמר מהכא [בספר מנחת יחודה תמה מדוע לא הקשו המפרשים שמוה שרבא אמר מעמא דר' יוחנן ש"מ דסבירא כוות' דאינה יוצאה בדיינים], יחזקאל יח יג בְּנֶשֶׁךְ נָתַן וְתִרְפִּית לָקַח וְחִי ל' א' יְחִיָּה אֵת פְּלִתָתוֹ עָבַדְתָּ הָאֱלֹהִים [וקאי על כל העבירות שמונה ובכללם רבית ושפיכת דמים] עֲשֵׂה מוֹת יוֹמָת דְּמִיּוֹ בּוֹ יְחִיָּה, [וכתיב לפני זה] יחזקאל יח י' וְהוֹ לֵיד בְּנִי פְרִיץ שִׁפְךָ דָּם וְעָשָׂה אֶחָ מֵאֵחָד מֵאֵלֶּה ,

הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים, מה שופכי דמים לא ניתנו להישבון, אף מלוי רבית לא ניתנו להישבון,

ואמר רב נחמן בר יצחק, מ"ט דרבי אלעזר, דאמר קרא ויקרא

אבני חן למסכת תמורה

השומט דק דבית צמוך, יהא חייב כרת, שהרי הס נקראו קרבן, כענין שנאמר [בפרשת מטות במלחמות מדין] במדבר לא ג [וַתִּקְרַב אֶת־קָרְבָּן ה' אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא] כְּלִי־זָהָב וְאֶשְׁמֶה וְזָמִיד [טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז] דהיינו למלאכת המשכן [צ"ל לנדק הבית. מראה בהן],

ת"ל, ואל פתח אהל מועד וגו', הראוי לפתח אהל מועד, חייבין עליו משום (שוחטי) [שחוטין] חוץ, שאין ראוי לפתח אהל מועד כגון קדשי דק דבית שאינם ראויין לנא לפתח אהל מועד שהרי בעלי מומין הן [פ' ביון שהם קדשי בדר הבית על כרחך בעלי מומין הן], דאמנן לעיל המתפסים ממניין לנדק הבית עובר בלא מעשה [ואף אם נאמר מה שעשה עשוי מ"מ אין הבהמה עצמה קריבה] אין חייבין עליו משום שוחטי חוץ,

אוציאי אני את אלו, ולא אוציא פרת חמאת פרה אדומה, שאם שחטה צמוך שלא כמזוזה של ע"ג מערכתה, שיתחייב כרת ושעיר המשתלח וכן שעיר המשתלח, אם שחטו צמוך יתחייב כרת שהן ראויין לפתח אהל מועד שהרי ממניין הן, דבפרס כמיז (במדבר יט) אשר אין זה מום, ושעיר מרבין ליה* לעיל שלא יהא צו מום [פ' שהן תמימין, ואם יקריב אותן בחוץ, הגם שאינם עומדים להקרבה, יתחייב משום שחוטין חוץ],

ת"ל לה, מי שמויחדין לה' [להקריב על המזבח], יצאו אלו שאין מיוחדין לה' אלמא להוציא שעיר הוא [וקשה איך אמרת שלה' בא לרבות שעיר המשתלח שעובר אם משלחו בעל מום, הרי כאן רואין לגבי שחוטין חוץ שממעט בעל מום?]

אמר רבא, התם מעניינא דקרא, ואל פתח דאל פתח אהל מועד לרבות מרבה כל הממנין הקדושין להחייב עליהן צמוך, לה' מו למה לי, ודאי להוציא הוא,

אל הכא דא'שה גבי בעלי מומין כמיז (במדבר כב), ואשה לא תחטו מהם וגו', ומשמע העולה לאישים חייב עליו מקדישו בעל מום, משום לא מקדישו להוציא אל שאינו עולה לאשים לא, ואימנע ליה שעיר, הילכך לה' להוציא למה לי, הא מיעטי מואשה, אלא ודאי לה' לרבות הוא [דומיא דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ראה שפת אמת],

מעמא דכתב קרא לה', הוא דלא מייתי שעיר המשתלח, הא לא רבי קרא לה', הוה אמינא שעיר המשתלח בעל מום שפיר דמי לאקדושה [בשפת אמת תמה על לשון "שפיר דמי" שאינה מדוקדק שהרי ההוה אמינא הוא רק שאינו לוקה, אבל זה ברור שאינו רשאי ליקח בעל מום],

* מכדי אין הגורל של שם קבוע קובע, אלא בדבר הראוי [לשם. יעב"ץ, וכו"ה ביומא סג:] דכי מייתי ומגריל, לא ידע אהי מינייהו סליק גורל של שם, הלכך בעל כרחיך תרוייהו בעינן ממניין, וקרא למה לי,

ל"א והא אין הגורל קובע כו' אמר רב יוסף הא מני חנן המגרי היא

ויקרא כב כ כל אֲשֶׁר־צו' מום ל' א' תקריבו [1. תקדישו] פ"ל א' ל'צו' י' יהיה ל'ס: כא וְאִשׁ פִּי־יִקְרִיב וְצִמְעֵ־לָמָס ל'ה' לִפְלֹא־גִדֵּר או' ל'נִדְבָה בְּצִקֵּר או' בְּצִלָּן פְּמִים יִהְיֶה ל'צו' פִּל־מוֹס ל' א' יִהְיֶה־צו': כב עֹרֹת או' שְׂבֹר או' יִקְרֹן או' יִבְלֹת או' גִּדֵּר או' יִלָּקֵט ל' אֲתִקְרִיבו [2. תשחטו] אֵלֶּה ל'ה' וְאִשָּׁה [3. אשים להקטרה] ל' אֲתִקְרִיבו מִהֶם [4. אפילו מקצתן] עַל־הַמִּזְבֵּחַ [5. זריקת הדם] ל'ה' [6. שעיר לעזאזל]: כג וְשׁו' ר' וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקָלוּט גִּדְּבָה פִּעֲשָׂה אִתּוֹ יִלָּקֵד ל' א' יִרְצֶה: כד וְעִטְוִן וְקָמוֹת וְנִסְקוּ וְקָרוֹת ל' א' תִּקְרִיבו [ראה להלן ז. דיליף מבאן קבלת הדם] ל'ה' וְצִמְעֵ־לָמָס ל' א' תִּעֲשֹׂ: כה וּמִנֵּד בְּגִדְּכָר ל' א' תִּקְרִיבו אֶת־לָמָס וְלֹא יִהְיֶה מִקְּל־אֵלֶּה פִּי מִשְׁחָקָם בָּהֶם מוֹס פָּס ל' א' יִרְצֶה לָמָס:

ת"ר, ויקרא כב כל אשר בו מום לא תקריבו, מה ת"ל, אם בלא תשחטו, הרי כבר אמור למטה שלא ישחטו בעל מום למזבח, ולקמן מפרש לה, והקטרה נמי זריקת דמו לקמן מפרש, אלא מה ת"ל כל תקריבו, כל תקדישו,

מכאן אמרו, המקדיש בעלי מומין והקטירן כולן [שיחתיב משום כל תקטירו כולן] לעולה לגבי מזבח עובר משום חמשה שמות לקמן יליף לה, משום כל תקריבו, כל תקדישו, כל תשחטו, ומשום כל תזרקו, ומשום כל תקטירו כולן, ומשום כל תקטירו מקצתו, משום ר' יוסי בר' יהודה אמרו, אף קבלת הדם:

אמר מר, אם כל תשחטו הרי אמור למטה, היכן אמור, דתניא, ויקרא כב כב עֹרֹת או' שְׂבֹר או' יִקְרֹן או' יִבְלֹת או' גִּדֵּר או' יִלָּקֵט ל' אֲתִקְרִיבו אֵלֶּה ל'ה' וְאִשָּׁה ל' אֲתִקְרִיבו מִהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ ל'ה' מה ת"ל, אם כל תקדישו, הרי כבר אמור למעלה, אלא מה ת"ל כל תקריבו, כל תשחטו,

וְאִשָּׁה ל' אֲתִתְּנוּ (מהם) אלו אשים הקטרת אימורין, אין לי אלא כולן, מקצתן מנין [וצריך להבין מדוע ס"ד שיהי צריך כולן, ולא נאמר שחייב אם הקטיר כוית כמו בכל שאר איסורים ששיעורן בכיות? וראה בר' מנחם קארגו וצ"ל], ת"ל מִהֶם,

זריקת דמים מנין, ת"ל עַל־הַמִּזְבֵּחַ,

ל'ה' לרבות שעיר המשתלח שהמקדישו בעל מום, לוקה משום לא מקדישו,

ול'ה' לרבות הוא, והתניא, אי ויקרא יז ג בשחטין חוץ כמיז, ואל פתח אהל מועד לא הציאו וגו' להקריב קרבן לה', שומע אני אף קדשי בדר הבית שנקראו קרבן ומהדר אלעיל בתורת כהנים, דקמני לעיל, יכול השומט חולין בפנים יהא חייב, ת"ל קרבן, על הקרבן הוא חייב [פ' ברת] ואינו חייב על החולין, אי קרבן שומע אני כו', כלומר אי קרבן קא דרשת שומע אני אפילו

אבני חן למסכת תמורה

ואתא חנן המצרי למימר אפילו דם בכוס מזווג ל' אחר.

רש"י ד"ה בשינוי קונה. ונראה צעני דמצינו למימר פ' שנוכל לפרש שמה שאומר דפליגי צעני קונה היינו כגון גזל כלים וכו' שעשה שינוי בחפץ שגזל ולא כמו שפירשנו "ששינה ועבר על דעת המקום", ועכשיו יהי "קונה" פירושו כפשוטו שקונה החפץ שגזל, ובזה פליגי אביי ורבא, ויהי נפק"מ להלכה ביניהן דלאביי קונה ולרבא לא קנה.

שם. א"כ מה ת"ל אשר גזל וכו'. פ' שלפ"ז אביי יליף מאשר גזל דשינוי קונה ורבא יליף מוהשיב את הגזילה דאינו קונה, ומוסיף ע"ז דרבא יליף מאשר גזל דאינו משלם חובשו על גזל אביו. וקשה לפ"ז למה צריך והשיב את הגזילה לאביי, ועוד קשה דלפ"ז הי' צריך להקשות גם עכשיו שמתרץ דפליגי בשינוי קונה וכי בסברא פליגי הא בקראי פליגי כמו שהקשה לעיל? וראה בספר מים קדושים.

ד"ה אוציא את אלו ולא אוציא פרת חטאת. מרצין ל' לעיל. בדפוס ווילנא מחקו מלת ל' ע"פ הצ"ק. ובאמת אין מוכח שמחקו הצ"ק עיי"ש.

ד"ה כגון שהומם. זה לשון ראשון של רש"י בגמ' זו, וראה לקמן ריש ז' ע"א הל"א. ולפי לשון זה לא גרסינן הא מני חנן המצרי הוא וכו' רק מיד על הקושיא מכדי אין הגורל קובע אלא בדבר הראוי לה', מתרץ רבא כגון שהומם בו ביום.

שם. ולהכי נקט חיללו וכו' פ' דהי' קשה לרש"י למה לי חלל, בלאו הכי נמי אי נפל בו מום אסור לשלחו ולדחותו לצוק דהיא שחיטתו, רק צריך ליקח אחר, וכשדוחה זה לצוק חייב מלקות? ותירץ ע"ז דנקט וחללו כדי שיהי' מלקות גם על ההקדש דשני, וזה לא משכחת בראשון שכבר נתקדש קודם המום. שפת אמת, פ' שאם לקח שעיר סתם והקדישו לעזאזל אינו לוקח שאינו נתפס בקדושתו, ורק כשהומם בו ביום וחיללו אז נתפס שקדושתו בא מכה הגרלה ראשונה.

ד"ה רבא אמר כגון שהומם כו'. צריך להקדים שהגם שבפסוק כתיב רק לאו להקדיש "קרבן" בעל מום, היה סברת הגמ' שכיון שמגריל על שני שעירים ואין אנו יודעין איזה מהם יהיה לה' דהיינו לקרבן, אם הביא אחד מן השעירים בעל מום ילקח אף אם יפול על הבעל מום הגורל לעזאזל, ולזה לא היה צריך פסוק מיוחד, כן יש להבין בפשטות הגמ' לפי גירסא שלנו, אבל בדיבור זה מחדש רש"י שגם אם יחלל השעיר לעזאזל על שעיר אחר בעל מום, יהיה סברת הגמ' שלוקח, וגם לזה לא צריך פסוק מיוחד, דכיון שהוא בא במקום השעיר שהוגרל ביחד עם שעיר לה' גם הוא נכלל בכלל הלאו של מקדיש קרבן בעל מום. ודיבור זה הוא ע"פ הגירסא בשטמ"ק לעיל ו' ע"ב אות י"ח בהשמות וז"ל וחיללו על אחר דהוא אחר הגרלה לא צריך דהא מכה ראשון קא אתי וראשון הא מגריל, מהוא דתימא האי אחר לאו בן זוגו של שם

אמר רב יוסף, הא מני חנן המצרי היא @ דלא צעי הגרלה, דתימא חנן המצרי אומר, דאמר אפילו דם דמו של שעיר הנעשה בפנים בכוס, (ומת ?), כלומר שכבר נשחט ומת שעיר המשתלם בכוס, מביא חבירו מציא שעיר אחר מן השוק ומזווג ליה ומעמידו אלל הדם, להראות שחזירו הוא, ואחר כך משלחו, אלמא לא צעי הגרלה, וליכא למפרך הא דפרכין, הלכך אינטריך קרא,

@ וקפריך נהי דשמעת ליה אימור דשמעת ליה לחנן המצרי דלא הוי דיהוי דלית ליה דחויין, דלא יציא שנים אחרים ויגריל וישחוט האחד לשם והאחר לעזאזל, והראשון שכבר נשחט ידחה וישפך דמו לאיזיד, דלא צריך הגרלה מי שמעת ליה, דילמא מייתי ומגריל דלמא לעולם יציא שנים מן השוק ויגריל, ואזו שפול עליו הגורל לעזאזל (יעמד עס דס) [יעמוד אלל הדם. ר' שצבוס וישלחו, והדס שצבוס (מזה) [זה. ר'] ממנו כמשפטו, ואזו שנפל עליו הגורל לשם, ירעה עד שיקטל?

אלא אמר רב יוסף, הא מני @ דמתריך קרא לרצות שעיר דלא ליהוי בעל מוס ר"ש היא דלית ליה הגרלה, דתניא, מת אחד מהן, מביא חבירו בלא הגרלה, דברי ר"ש, והכי הוי מסקנא, ומו לא פריך מידי,

והגירסא אימור דשמעת ליה לרצי שמעון כו' שצטתא היא, דהא במסכת יומא (דף סג) תנינן לה לכולה סוגיא, ולא פרכין הסם מידי צפרק שני שעירי,

רבא אמר כגון שהומם, כדפרישית לעיל, והא דגרסינן (הכא) [הא] דכרעיה דראשון הוא, ומיכרזא דמתרץ כגון שהיה לו [חולה] כמוך דימו כו' ל"ג ליה ושצטתא הוא, דלא איירי הכא במחוסר זמן כלל, אלל במסכת יומא (דף ס"ג) תנינן לה כהניא סוגיא [רומיאל] דמחוסר זמן היא, והא ליכא למימר אס אינו עניין לצעל מוס תנאו עניין למחוסר זמן, דהא נפקא לן מחוסר זמן בשעיר המשתלם מלה' דאידך קרא, ומיזם השמיני והלאה וגו' מהכא נפקא במסכת יומא

רבא אמר [כתב הרש"ש שעל פ' הגמ' ביומא צריך לגרום רבינא אמר. עיי"ש], לא נצרכא כגון שהומם בו ביום לאחר הגרלה וחיללו על חבירו [ובלי הפסוק הוי אמינא שבאופן זה אינו לוקח], [אין זה תמורה, ראה לקמן כ"ז ע"ב במשנה ובגמ' שם] והוא בעל מוס נמי [זה שמביא תחתיו], וקמ"ל דהאי שחיללו לקי, משום דהקדיש בעל מוס,

ולהכי נקט חיללו, דאי לאו דחיללו על בעל מוס, ליכא מלקות דלא תקדישו על השני [תימא לימא שהומם ושלחו לצוק דהיינו הקרבנות? וי"ל דר"ל דאיכא בל תקדישו אף על השני. שטמ"ק החדש],

.....

אפילו דם בכוס מביא חבירו ומזווג ל'. ופרש"י בזבחים ל"ד ע"ב וכשר הדם למתנותיו וזה ישתלם. ולשון אפי' דנקט משום דשלשה מחלוקות בדבר, (1) איכא למאן דאמר אפילו בעלי חיים נדחים, דתני ואם משהגריל מת אחד מהם יביא שנים ויגריל עליהם כבתחילה והנשאר ידחה, (2) ואיכא למאן דאמר מביא חבירו שלא בהגרלה דבעלי חיים אין נדחין והגרלה לא מעכבא, אבל דם בכוס ומת המשתלם ישפך הדם דשחוטין נדחין ואין חוזרין וגראין, (3)

אבני חן למסכת תמורה

הגהות להבנת: שמ"ק י"ב ט"ז י"ז, כ"א כ"ב כ"ד כ"ה, כ"ח ז'

דף ז ע"א

אפי' דמו של שער הנעשה צפנים כוס (ומת) כלומר. אולי צ"ל בן
ס"ד אמינא בשלמא מעיקרא צעין ממין משום ד לא ידענא אי
האי מיקבע לשם [אי האי מיקבע לשם] כו' @, אבל הכא
כיון דאינכר [של] שם לא לקי, קמ"ל [וראה בשמ"ק החדש שיש
כאן גירסא שונה לגמרי, וכן בכ"י ותוקן יש נוסח אחרת לגמרי]:

*****

אמר מר, משום רבי יוסי ברבי יהודה [אמרו] אף קבלת
הדם [של בהמה בעלת מום עובר בלאו], מאי טעמא דרבי יוסי ברבי
יהודה? אמר קרא ויקרא כב כד וימעיך וכתות ונתוק ופרות ל' א'
תקריבו לה' וְבִאֲרָצְכֶם ל' א' תַּעֲשֶׂוּ וְגו' [והדרש הוא מלא תקריבו שהוא מיותר,
דהא כבר כתיב לעיל בפסוק כב] זו קבלת הדם, שאמר רבי יוסי בר'
יהודה,

ולתנא קמא [שעל קבלת הדם אינו עובר], האי לא תקריבו למה לי
[הלא הפסוק מיותר]? מיבעי ליה לזריקת דמים, והא נפקא ליה
מעל המזבח? אורחיה דקרא דמשתעי הכי [פי' דעל המזבח אינו
מיותר, וראה ברג, ובשמ"ק אות ד' בהשמוטות],

ורבי יוסי בר' יהודה נמי [איך לומר מעל המזבח זריקת הדם, הלא]
אורחיה דקרא הוא?

אין ה"נ [ולכאפי' עלמא דורש מלא תקריבו לזריקת דמים], אלא קבלת
הדם מנא ליה? נפקא ליה מהא ויקרא כב כה ומיד בן נכר לא
תקריבו [והפסוק מיותר, דאיך ס"ד שיקבלו בעל מום מנכר, לכן דורש לה' ר'
יוסי ברבי יהודה], זו היא קבלת הדם שאמר רבי יוסי ברבי
יהודה,

ולתנא קמא [שעל קבלת הדם אינו עובר], האי לא תקריבו למה לי
[כיון דנפקא קבלת הדם מומיד בן נכר וגו', הא לא תקריבו מיותר]?

מיבעי ליה להאי [ללימוד זה], ס"ד אמינא, הואיל ולא נצטוו
בני נח אלא על מחוסר אברים נצטוו מלהקריב [פי' שלא להקריב]
מחוסרי אברים [לשמים, בבמה שלהן], כדאמר' צפרק קמא דע"ז (דף ה':) **,
אכל על מום אחר לא נצטוו צמזמז דידהו **2, ואי לא כתיב לא תקריבו (מלת צן
נכר את כל אלה) [ויקרא כב כה וימנע פן יגבר ל' א' תקריבו אֶת-לֶבְךָ אֶל ה' יִקָּס
מִן-לִבְּךָ אֶל ה' מִשְׁתַּקֵּס אָסֶה מוֹסֵס ל' א' יִגְדֹּל לָקֵס], דמשמע בעל מום לא יקבלו מן
העוול כוכבים להקריב, הוה אמינא ליקרב [בעלי מומין], אלא שלא יהו מחוסרי
אברים קמ"ל,

הוא ולא יפסל בו מום קמ"ל, מתקף לה רבינא וכי קא מעיילת אחר לא תחת
ראשון קא מעיילת הא כרעיה דראשון וראשון בן זוגו של שער של שם הוא ?
אלא אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שהיה לו חולה מסוכן בתוך ביתו ושחמיה
לאמיה. והגם שדיבור המתחיל הוא רבא אמר כגון שהומם וכי'
אינו מפרש דברי רבא אלא הולך ומפרש קושית רבינא שמקשה
דכי צריך פסוק מיוחד על זה שלוקה, הא השעיר שחילל עליו
ודאי חייב עליו אם הוא בעל מום כדפרישית לעיל דכרע'
דראשון הוא [והשאר יש למחוק. פי' כיון שבא מבח ראשון
פשיטא דלקי. צאן קרשים]

שם. כדפרישית לעיל : [וכ"ה בכ"י שיש הפסק נקודות כזה]
ואח"כ מתחיל דיבור חדש והא דגרסינן הכא כרעיה דראשון הוא
ומירוצא דמתרץ כגון שהיה לו חולה.

שם. ומירוצא דמתרץ כגון שהי' לו [חולה] צמוך צימו וכו' [ל"ג
לי' ושצטתא] הוא, דהא לא איירי הכא צמחוסר זמן [כלל]. ר'.
ולפ"ז נשאר קושית רבינא בלא תירוץ? וצ"ל דלכן לא גרסינן גם
לקושית רבינא, שהוא סברה דחוקה לומר שילקה על שחילל
על שעיר בעל מום מפני שהוא בא במקום שעיר שהגדילו עליו
יחד עם שעיר לה'.

שם. אכל צמסכת יומא תנינן לה [צ]היה סוגיא דיומא
למחוסר זמן (היא). ר'. דביומא ס"ג ע"ב יליף מהא דכתיב
ביקרא כ"ב כ"ז שור או כשב או עז כי יולד והי' שבעת ימים תחת
אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' ודורש מלה'
שלא יקדיש שעיר לעזאזל מחוסר זמן, ומקשה הגמ' טעמא דרבי
רחמנא הא לא רבי הוה אמינא שעיר המשתלח קדוש במחוסר
זמן, והא אין הגורל קובע אלא בראוי לשם? וכו' שם ס"ד ע"א
רבא אמר כגון שהי' לו למי שמוכרן לציצור חולה בתוך ביתו
ושחט אמו ביום הכיפורים פי' ונעשה מחוסר זמן לאחר שהגדילו
עליהן. אבל כאן לגבי בעל מום לא שייך תירוץ זה.

שם. והא ליכא למימר אס אינו ענין וכו' פי' דעל קושית הגמ'
דמדוע צריך לה' לרבות שהמקדיש שעיר המשתלח בעל מום
לוקה, הא לא משכחת לה, אולי נוכל לתרץ ע"ז דאד"נ דבעל
מום לא משכחת לה והפסוק אינו נדרש לכך, ואם אינו ענין
לבעל מום תנחו ענין דבא למעט שעיר המשתלח שפסול
במחוסר זמן, ואם תשאל איך משכחת שעיר המשתלח מחוסר
זמן על זה יש לתרץ כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו.

שם. דהא נפקא לן מחוסר זמן צעיר המשתלח מלה' דאיך
קרא פי' ויש לזה פסוק אחר ולא נוכל לומר שלה' דכתיב בבעל
מום בא לאסור מחוסר זמן, דיש ג' דרשות דלה', דכתיב "לה"
בג' ענינים, בשחוט חוץ לעיל ו' ע"ב, בבעל מום, ובמחוסר זמן,
ומיזם השמיני והלאה [ירצה לקרבן אשה לה'] (וגו') מהכא נפקא
(?) צמסכת יומא. אולי צ"ל בן

אבני חן למסכת תמורה

ומעוך וכתות וגו' לא תקריבו לה' וגו' פסוק ב"ד	אורחיה דקרא דמשותעי הכי.	בין ר' יוסי בר' יהודה ובין לרבנן לבמת יחיד.
ומיד בן נכר לא תקריבו וגו' פסוק ב"ה	קבלת הדם לה' יוסי בר' יהודה. ולרבנן לבני נח.	קבלת הדם לה' יוסי בר' יהודה. ולרבנן לבני נח.

** [זוה"ל שם: א"ר אלעזר מגין למחוסר אבר דאסור לבני נח] [להקריב לגזוה] דכתיב בראשית ו' י"ט מכל החי מכל בשר שנים מכל וגו' [על שם שהי' עמיד נח להקריב מהן] אמרה תורה הבא בהמה שחיון ראשי אברים שלה.

2** [פי' שהת"ק שאינו דורש פסוק זה לקבלת הדם, לומר מפסוק זה, דלא תימא שכמו שהנכרי יכול להקריב בהמה שיש לה "מום אחר" שאינה בראשי אברים בבמה שלו, כך יכול להקריבו גם במזבח שלנו, לזה בא "לא תקריבו" שאסור].

לא שניא במזבח דידהו צננת יחיד שעשה העוזה כוכבי' לשמים [ס"ד שמה שאסור רק מחוסרי אברים, הוא בין בבמה שלהם] **ולא שניא במזבח דידן** [פי' דס"ד שנקבל מן הגוים גם במזבח שלנו שאר המומים שאינם מחוסרין אברים].

קמ"ל מכל אלה דלא מקבלין, כלומר להכי לא מקבלין, דהא כמיז צההו קרא [ויקרא כז כה] מכל אלה, דמשמע לא תקבל צעל מוס, ה"נ לדידהו [פי' דגם מן הגוים לא נקבל שום מום] צננת המיוחד [לכס. העקוב למיטור] [פי' במזבח שלנו, אין מקבלין מן הגוים כל המומין שאסור לישאל]. [ור' יוסי בר' יהודה סבר דהא פשיטא ולא בעי קרא]:

ל"א, רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף על קבלת הדם, מאי טעמא דכתיב ומעוך וכתות וגו' לא תקריבו, זו קבלת הדם, וזריקה נפקא ליה מעל המזבח,

ולרבנן נמי [שעל קבלת הדם אינו עובר] **תיפוק להו זריקה מן על המזבח** [ונשאר הפסוק לא תקריבו לרבות גם קבלת הדם], # [וצ"ע שהלא כן הוא דילפינן זריקת הדמים מעל המזבח]? **הכי נמי, ואלא לא תקריבו דמעוך למאי אתא** [ביון שאינם לומדים לאסור קבלת הדם], **(מפקינן) [מיבעי ליה] לבמת יחיד** [בשעת היתר הבמות, בכל זאת אפילו על אותה הבמה אסור להקריב בעל מום. לקט הקוצרים].

ולרבי יוסי ברבי יהודה, האי מיבעי ליה לבמת יחיד [שאסור להקריב עליה בעל מום]? **אין הכי נמי, אלא [לא] תקריבו דקבלה מנא ליה?** [נפקא ליה מ] **מיד בן נכר לא תקריבו זו קבלת הדם,**

ורבנן אצטריך [שלא להקריב גוי את הבעל מום], **ס"ד אמינא הואיל ובני נח אין מצווין אלא על מחוסר אבר בבמה דלהון** [שמקריבין עליה לשמים], **דלמא אנן נמי נקביל מינהון** [קרנן הגוי שהוא בעל מום רגיל במזבח שלנו], **קא משמע לן מכל אלה דלא מקבלינן,**

ויקרא כ"ב	ר' יוסי בר' יהודה	לישנא אהרינא
על המזבח	לב"ע לזריקת דמים.	לב"ע לזריקת דמים.

מתקיף לה ר"ל [לפעמים יבא בתלמוד לשון אתקפתא לא להקשות רק לשאול. הרב המעייל. שמנ"ק].

[ראה בספר מתן בסתר שכתב שמכאן ראי' למה שכתבו בעלי הכללים דמצינו לשון מתקיף לגופא דמתנא' או ברייתא. פי' שקושיית ר"ל הוא על דברי הבריייתא דקתני בעל מום סתמא דמשמע נמי בעל מום קבוע כמ"ש ברכינו גרשום].

לעיל קא מהדר, [דקתני. ר'] דעובר צה' שמות **שמא לא שנינו** דילקא משום לא תקדישו **אלא בתם שנעשה בעל מום** משום דאיכא למימר הואיל ומעיקרא תס הוי, סבר אע"פ שפנל צו מוס אקדישו ואקריבנו, וכיון דלהקריבה (מצינו [למימין] לאסוקי אדעתיה דאקדשיה) [מכוין ולאקדיש] [ולאעלותו], מצי אקדשיה. ר' לקי **ועובר, דאי בעל מום מעיקרא ממעי אמו דיקלא בעלמא הוא** דאיכא למימר דלא אסיק אדעתיה [דמזין] לאקריביה, אלא לדמי אקדשיה, [ולכא ציון. ר'] ולא לקי,

[ראה בספר מלאכת חושב דרש"י סובר דאף אם התרו בו שלא יקדישו מ"מ לא יהי' חייב מלקות, שנאמר אמתלא עברו דלא אסיק אדעתיה לאקריבי גופי' אלא לדמי. ולפי' לא קשה קושיית התוס'].

[תוס' ד"ה אלא כתבו וז"ל: ואמר על מנת כן אני עושה, דבלאו הכי לא לקי, וכתב באש פנחס מעילה יח: מביא שבספר ברוך טעם חוקר אם במלקות כשהתרו בו למלקות צריך שיתיר עצמו למלקות, ויאמר על מנת כן אני עושה, וכן חוקר בכרתי ופלת', וצ"ע שכאן יש תוס' מפורשת דגם במלקות צריך שיאמר על מנת כן אני עושה?].

אמר ליה רבי חייא בר יוסף [לדיש לקיש], **ויקרא כב ש'רוע** שנשמרצב אחד מאצריו [ברש"י על התורה ויקרא כא יח פי' שרוע. שאחד מאצריו גדול מחבירו, עינו אחד גדולה, ועינו אחת קטנה, או שוקו אחת ארוכה מחבירתה] **וקלוט** שפרסומיו קלוטים, **כתיב בפרשה** ועליהו כמיז לא תקריבו ודרשינן **לא תקדישו והני בעלי מומין מעיקרא נינהו?**

אמר ליה שמא לא שנינו שיהא חייב משום הקדשה **אלא בתמורה** לפי שהתמורה חלה על צעל מום קבוע, וקדוש קדושה גמורה, שאינה יוצאה לחולין ליגזו וליעבד אפילו על ידי פדיון, אלא היא כשאר קדשים שקדם הקדשן את מומן, והן משנה לקמן צפרק שני (דף טז:): [פי' ששם שנינו במשנה חומר מתמורה מבקדשים שהתמורה חלה על בעלת מום קבוע ואין יוצא לחולין לגזו וליעבד] כדכתיב [פי' וילפינן שתמורה חלה על בעלת מום מפסוק זה] **טוב דע** או רע בטוב, ואם המר ימיר וגו', והואיל וקדושה גמורה היא, לוקה עליה, אם המיר והציא צעלת מום שיקדיש, ותפסה בתמורת צהמת קודש תמימה, אכל הקדיש צעל מום מעיקרה, לא אמינא דלילקי, דדיקלא צעלמא הוא, אלא אם כן הקריבו,

אבני חן למסכת תמורה

לגדר,

יכול אפי' קדשי מזבח [יכול להקדיש בעל מום], תלמוד לומר ויקרא
בב ולגדר לא ירצה, זה קדשי מזבח דשייכא צדו הרגאה,

ואין לי אלא גדר גדר סמוך ללא ירצה, ומשמע דאם נדר הרי עלי עולה לא
יציא בעלת מום, נדבה מנין שאין רשאי לומר על בעלת מום הרי זו למזבח,
ת"ל נדבה ולגדר לא ירצה, והכי מידרש נדבה אשר תעשה אותו, או נדר לא
ירצה,

רבי אומר, לא ירצה בהרצאת גופו הכתוב מדבר שלא יקרינו,
והיינו נמי קדשי מזבח כמנא קמא, דיינו תנא קמא * ?

מאי לאו בהא קמיפלגי, דתנא קמא סבר אפי' אקדישה
לדמי נסכים נמי לקי, ורבי סבר בהרצאת גופו (נמי) לקי,
אבל בדמי נסכים לא לקי, ש"מ [דת"ק אתיא כוותיה דרבא דאפילו
הקדיש בעל מום לנסכים נמי לקי],

וקצעי, כלומר מינח כוליה קרא מוקמת לדשטא, דקא דרשט האי נדבה וגדר ואלא
אותו דכתיב (שם ויקרא כ"ג) נדבה תעשה אותו למה לי [ראה הגהות הגר"א
וקושית הגמ' הוא בין לת"ק בין לרבי]?

לכדתניא, ויקרא בב נדבה תעשה אותו בעל מום אתה מקדיש לדק
הצית כו', אותו תעשה נדבה, ואי אתה עושה תמים נדבה
לברק הבית,

מיכן אמרו, המקדיש תמימים לברק הבית עובר בעשה
(אהאי) [והיינו. ר'] עשה [דהי' קשה לרש"י הלא לשון ואי אתה מקדיש תמימים
לברק הבית הוא בלשון לאו, לכן מפרש] דאמרינן [פ' דדרשין] ואי אתה מקדיש
תמימים, דהיינו לאו הלא מכלל עשה ועשה הוא, ומנין אף בלא תעשה,
שנאמר ויקרא בב וידבר ה' אל משה לאמר, לימור על הפרשה
שהיא בלאו, דברי ר' יהודה,

א"ל רבי לבר קפרא, מאי משמע? א"ל דכתיב לאמר לא
נאמר בדברים כלומר צהיאל פרשה # [צריך להבין דא"כ כל עשה שנאמר
בה לאמר יהיה גם לא תעשה? וראה בשמ"ק אות ו' בהשמטות],

בי רבי אמרי (לא) [לאמר לאו] אמור * כלומר הכי אמר הקצ"ה
לא(ו. ר') אמור להם לישראל, דלאו איכא הכא, דאי עברי אהך פרשה עוברין צלאו,
[רש"י בפסחים מב, ודבר ה' וגו' - צמחלל הפרשה כתיב. לא נאמר צדכרים -
נטריקון לאמר. לאו אמור - אמור להן שיש איסור לאו צדכרים],

איתמר, המעלה אברי בעלי מומין הנמחים כמשפט עולה לגבי
מזבח, אמר רבא, עובר משום בל תקטירו כולו, ומשום בל

דתנן, חומר בתמורה מבזבח, שכן קדושה חלה עליה על
בעל מום קבוע,

אמר ליה רבי יוחנן [לר' חייא בר יוסף], לא שמיע לך הא דאמר
ר' ינאי, בחבורה נמנו וגמרו משמע שדקדקו ולא מנאו יותר המקדיש
בעל מום לגבי מזבח, עובר משום חמשה שמות, ואי
בתמורה נמי ואם איתא דעל ידי תמורה מישמע, ששה הוויין, דאיכא
נמי לאו דתמורה דהא איכא לאו דלא ימיר [משמע שלא היה לרש"י
הגירסא בגמ', "דאיכא נמי לאו דתמורה"],

אלא מאי, בבעל מום מעיקרו (ו. מנור דצטעל ידי הקדש אמאי
לקי הא לא חיילא עליה קדושת מזבח כלל דיקלא בעלמא הוא ולא
אקדישה אלא לדמי?

אמר ליה [ר' חייא בר יוסף לר' יוחנן], דיקלא לאו זילא מילתא, מין
עצים הוא, בעל מום מעיקרא זילא מילתא, כיון דשביק
תמים ואקדיש בעלי מומין מיהייב:

לישנא אחרינא, א"ל [השיב ר' חייא בר יוסף לר' יוחנן] אפילו הכי,
בזיא מילתא [להקדיש בעל מום למזבח, משא"כ דקל], דדקל ליכא
במיינו הרוא למזבח [ולכן] לא לקי, לאפוקי בעל מום כיון דאיכא
במיינו ראוי למזבח, וכיון דאיכא צמינו ראוי, איכא ציון כיון דשצק מידי דחוי,
ואקדיש מידי דלא חוי [ולכן] לקי:

אמר רבא, השתא דאמור טעמא דבעל מום דלקי, משום
דבזיא מילתייהו, אפילו למקדיש ליה לדמי נסכים דהשתא ליכא
ציון כל כך, שאין צמינו ראוי לנסכים, ועוד דהא לדמי אקדישה נמי לקי אפי'
הכי לקי,

תניא כוותיה דרבא,

הגהות להבנה: שמ"ק ב' ג' ח' י"ז, כ"ז, ב"ח ב' ג', צ"ק א' ב'

דף ז ע"ב

[ששנינו בברייתא] נדבה תעשה [אותו] לצעל מום זה קדשי ברק
הבית לדמי קדשי צדק הצית, דלמזבח לא אפשר לאקריציה, דהא כתיב [בויקרא
כב כב עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה'
ואשה] לא תמנו מהם וגו' # [צ"ע למה צריך לאשמועין שאסור להקריב בעל
מום ?], ואין לי (רצוי) [דיכול. ר'] להתפס בעל מום לצדק הצית אלא
נדבה אלא על ידי נדבה, כגון "הרי זו" לצדק הצית, גדר מנין שאם אמר "הרי
עלי" צמחה לדמי צדק הצית, (שמחיה) [שמות. מנור דצטעל להפריש בעל מום
ת"ל ולגדר והכי (נמי דרש) [מידרש. ר'] נדבה תעשה אותו ולגדר, כלומר וכן

אבני חן למסכת תמורה

תקטירו מקצתו,

[אמר אביי] [אביי אמר] אין לוקין על לאו שבכללות *

הקטרת כולו ומקצתו, מחד לאו נפקי, ואשה לא תתנו מהם, כדפרישית לעיל [ו]ל הגמ' שם לעיל ר' ע"ב ואשה לא תתנו מהם אלו אישים, אין לי אלא כולן מקצתן מניין ר"ל מהם וזה נקרא לאו שבכללות כדאמרין בפסחים מ"א ע"א],

אבל לכולהו איכא לאו לכל חד וחד, דהקדש נפיק מכל אשר צו משום לא תקריבו, ודרשין ליה לעיל (דף ו) לא תקדישו, ושמיטה מלא תקריבו אלה לה' דגבי עורת או שזור, וזריקה מלא תקריבו דגבי מעוך וכתות (ויקרא כב),

[וצ"ע] שבבביתא למידין זריקה מ"על המזבח" וא"כ גם זריקה הוא לאו שבכללות, וגם אמרין בע"א דלא תקריבו דגבי מעוך וכתות אורחיה דקרא דמשתעי הכי? רצ"ג],

והאי אין לוקין דאמר אביי, אין לוקין תרתי קאמר, אבל מדה איכא, ואליבא למאן דאמר מדה מיהא לקי אלאו שבכללות, בשיליה פרק שני דפסחים (מא),

מיתבי, המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, עובר משום חמשה שמות ומשיב להו להני תרי בתרי, תיובתא דאביי?

אמר אביי, בגברי קתני דלאו דהכי עסקין, דאי עזדינהו לתרויהו לילקי תרי, אלא מילי מילי קתני, שאם הקטיר כולו עובר משום כל תקטירו כולו, או אם (אדם אחד מקטיר) [הקטיר. ר'] מקצתו לוקה משום מקצתו, אבל אי מקטיר חד [אדם אחד] לכולהו, לא לקי אלא משום כולו,

אי בגברי [מה הלשון] עובר ! עוברין מביעי ליה, אלא פשיטא בחד גברא, ותיובתא דאביי?

אמר אביי, אפיק הקטרת מקצתו [אפיק מדה מנייהו] או כולו או מקצתו ועייל קבלת הדם דנפקא מלא תקריבו דמיד צן נכר,

וקפידין קבלת דם לר' יוסי ברבי יהודה אית ליה, לתנא קמא לית ליה, קשיא וקמשיב ה' [הא דלא הוי תיובתא [ראה רשב"ם ב: החילוק ביניהם]? י"ל משום דלא אמרו להדיא דלוקה, אלא דעובר משום ה' שמות, ושפיר י"ל דאע"ג דעובר על ה' אינו לוקה אלא א'. ובל"א נקטו תירוצי זה כדוחק וע"כ סיימו בתיובתא. הרב אלישיב שליט"א],

ל"א, והא מדסיפא רבי יוסי בר' יהודה היא, רישא רבנן כלומר רישא רבנן היא דלא ממייצי אקבלת הדם, ואפילו הכי קא משיב ה' וקשיא לאביי, תיובתא דאביי תיובתא [הנה יושב אביי ולא מצא ידיו (ו) לשעה, ואנחנו גרע כי עמדו דבריו אחרי הנודע שאב' אין לוקין על לאו שבכללות. הרב המעלי. שטמ"ק החדש]:

אין הכהנים ממירין לא בחטאת ולא באשם שנתן לו ישראל שיקריבו לו, אם המיר צו הכהן, אינו עושה תמורה על ידו, דהא אין לו חלק צו, אלא משעת הקטרת אימורין ואילך [וחכה. ר' רע"ב] צבשר, ואמר צברימא צהאי פירקא אין אדם מתפס צבשר שאינו שלו, ולא בבכור שנתן לו ישראל, וטעמא מפרש הכא צמשה גופה,

אמר רבי יוחנן בן גורי, מפני מה אין כהנים ממירין בבכור והלא כולו [שלהן] [של כהן. רע"ב] הוא, ומחיים הוא נותנו לו, ואין ישראל מתכפר צו,

אמר לו ר' עקיבא חטאת ואשם מתנה לכהן, ובכור מתנה לכהן, מה חטאת ואשם אין ממירין בו, אף בכור אין ממירין בו,

אמר רבי יוחנן בן גורי, מה לו אם אינו ממיר בחטאת ואשם כלומר דין הוא שאין כהנים ממירין בחטאת ואשם כו' שאין זכין בהן בחייהן דהא ודאי פשיטא לן [דאינו זוכה] [דאין הכהנים זוכין. רע"ב] צהן אלא מהקטרת אימורין ואילך, תאמר בבכור שזכין בו בחייו,

אמר לו רבי עקיבא, והלא כבר נאמר ויקרא צו והיה הוא ותמורתו מקיש התמורה להקדש עגמו יהיה קודש, היכן קדושה חלה עליו על ההקדש בבית הבעלים, אף תמורה לא תחול אלא בבית הבעלים אבל צית כהן לא חילא לגמרי, הלכך אין כהן ממיר צבכור, אבל ישראל אם המיר צו נתפס צקדושה, שהרי צדשות, חלה קדושה על הצבור:

[ויש מפרשים דישא' קודם שיתנו לכהן קרי ל' שפיר בעלים ומימר כיון שבידו ליתנו לכל כהן שירצה. שטמ"ק אות ט"ו בהשמחות],
[ראיתי דבר חידוש בראשית בבורים (ע"מ בבורות) לר' אברהם וינברג (תלמיד ה"אבני נור") שכתב: "בכור מצוה להקדישו וההקדש צריך להיות בבית בעלים כדמוכח מלשון הש"ס (ערכין כט.) מנין לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו, ולא קאמר סתמא בכור מצוה להקדישו. בספר תחלת הקדש]

נב': תנן התם, בכור מוכרין אותו תם חי, ובעל מום חי ושחוט, השמא משמע צין צומן המקדש צין צומן הזה, והכי משמע אם צית המקדש קיים, מוכרין אותו כהן לכהן חי, ואותו כהן יקריבו, אבל שחוט לא דציון קדשים הוא, דלאו אורח ארעא לעשות סמורה צדצר שקרב ממנו למזבח,

(ואי) [ואם. ר'] צומן הזה הוא, מוכרין אותו תמים חי, צין כהן לכהן, צין כהן לישראל, והלוקח ימתין עד שיפול צו מוס ויאכלנו, צבכור צומן הזה [אין צו קדושה. ר'] משנפל צו מוס [אין צו. ר'] אלא איסור גזל שגזל את הכהן, ואם מכרו כהן, או נתנו לו מותר לאוכלו (ו. ר') כדאמרין צבכורות [צפ' כל פסולי המוקדשין] (דף לב) גבי צבור צגל מוס (כל פסולי המוקדשין) צ"ה ממירין, ואפי' עובד כוכבים מותר לאכול הימנו, אבל (צחם) [תמים. ר'] שחוט צומן הזה ליכא,

ומקדשין בו האשה ומקדש צו כהן את האשה, דממוניה הוא,

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, לא שנו דכהן יכול למוכרו חי, אלא בזמן הזה דלא קאי להקריב הואיל ואית ליה לכהן זכירה

מתני': הכהנים ממירין בשלהן קרבנות שהפריש הכהן לעצמו, אם המיר צהן נתפסים צתמורה, וישראל ממירין בשלהן,

אבני חן למסכת תמורה

הראשון שמפרש שם את דברי הגמ' בנדרים ל"ז ע"ב כתב שדורש הפסוק בנחמיה ח' ויקראו בספר תורת אלקים וז"ל נפקא מינה לפיסוקי טעמים ש"טעמי הנגידות" מה שאנו קורין טראפן הם שנאמרו למשה מי תולש פי' תלישה קטנה או גדולה, ומי זוקף, ומי יושב ומי עומד, ומי העולה ומי היורד ומי המונח, אבל סימני הנגידות פי' הנקודות שבאים להבהרת המלה, סופרים הוא שתקנום, ולפיכך אין ניקוד מברייני דומה לניקוד שלנו, ולא שניהם דומים לניקוד ארץ ישראל, ומפני שהטעמים והנגידות משתכחין הוא שתקנום, וסמכו על מה שאמר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך תהלים ק"ט, ולפיכך לא ניתן ספר תורה לניקוד, שאע"פ שניתנו פסוקי הטעמים ונגידות הקרייה מסיני במסורת, דכתיב ושם שכל נחמיה ח' על פה נאמרו, ולא בסימני נקודה בספר.

וראה בקובץ "ירושתינו" ח"ב דף קנ"ה מאמר מהרב יעקב לויפר, ביאור ארוך על מבטא התנועות,

לאו שבכללות הענין הוא בפסחים סוף מ"א ע"א. אמר רבא אבל נא לוקה שתיים משום לא תאכל נא ומשום לא תאכלו כי אם עלי אש, דכי אם עלי אש נמי אלאו דלא תאכלו קאי, [אבל] מבושל, לוקה שתיים משום מבושל ומשום לא תאכלו כי אם עלי אש, נא ומבושל לוקה שלש, אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות דכולל זו כל מיני דיסולים שאינן עליה לאסור, איכא דאמרי תרתי לא לקי כיון שהוא לוקה משום מבושל או משום נא ומבושל, מו לא לקי משום כלל דכי אם עלי אש חדא מיהת לקי כגון המבשל צחמי טזריה ואכלו, דאין כאן מלקות דיסול ולא מלקות של נא, לוקה משום כי אם עלי אש, איכא דאמרי חדא נמי לא לקי משום כי אם עלי אש דלא מייחד לאויה כלאו דהסימה שהוא מפרש איסורו, וסמיכא ליה פרשת מלקות לעיל מיניה.

איתב' רבא לרב נחמן סיוכום הקושיות על רב נחמן:

הקושיא	התירוץ
בכור מוכרין אותו תם חי וכו' ופשיטא שבזמן המקדש וקתני דמוכרין אותו תם חי?	מיידי בזמן הזה, והא גופא אשמועינן דמוכרין אותו תם חי.
[דתניא] בבכור נאמר לא תפדה ונמכר הוא.	מיידי בזמן שביחמ"ק קיים, רישא דכתיב "תפדה" בבעל מום, סיפא דכתיב "דמם תזרוק" מיידי בתם.
כהנת שנתערבה ולדה וכו' בכורין ידעו עד שיסתאבו	כיון דאיכא בהו מקצת כהונה מפקי לה מכהנים.
בהמתה פרט לבהמת בכור	בבעל מום בזמן המקדש, מ"מ צריך "בהמתה" כיון שאינו נאכל בתורת בהמתה

בגוויה מחיים דזמן הזה נמי הוה הכנסות לכהנים (הואיל ויש לכתן שותפות בו), אבל בזמן שבית המקדש קיים, כיון דתם להקריבה הוא דקאי, אין מוכרין אותו תמים חי דלית לכהן זכיה צגויה, אלא מהקטרת אימורין ואילך,

איתביה רבא [כבר ידעת דרבא דדבר עם ר"נ אינו סתם רבא שבש"ס דהיינו ברי' דר' יוסף בר חמא, אלא הוא רבא בר נתן או בר ירמיה. מנחת יהודה] לרב נחמן*, מוכרין אותו תמים חי, חי אין שחוט לא, 1. אימת אילימא בזמן הזה, מי איכא תם שחוט הא הוה קדשים צחוק, אלא פשיטא בזמן שבית המקדש קיים, וקתני נמי מוכרין אותו תמים חי [אלמא אית ליה לכתן זכיה בגוויה. כצ"ל בחצאי ריבוע, ולא בחצאי עיגול, וכן לקמן ח.. מצור דבש]?

לא, לעולם בזמן הזה, מי קתני מוכרין אותו, תמים חי אין שחוט לא [דמשמע. יעב"ץ] מינה דלאו זמן הזה דזמן הזה ליכא חס שחוט, הא גופא אתא לאשמועינן [הא גופא קמ"ל] כלומר מאי דקמי צרייתא גופא אינטריך לאשמועינן דבזמן הזה נמי מוכרין אותו תמים חי דס"ד דלית צהו זכיה עד שיפול צו מום, ולאו משום דמדיק מינה שחוט לא, דהא זמן הזה קמיידי, וזמן הזה ליכא חס שחוט,

.....

רבי אומר לא ירצה וכו' היינו ת"ק. פי' הרצאת גופו היינו הקרבת גוף הבהמה, והכתוב בא לומר שבעל מום שמקריבו לא ירצה. ועי' מקשה הגמ' היינו ת"ק שדברי רבי הם לגמרי כת"ק, דודאי אין רבי חולק, ומודה שיכול לעשות נדר או נדבה לבדק הבית, וגם אומר שלא יביא קרבן לנדר או לנדבה למזבח לרצות שבוה דיבר הכתוב, א"כ היינו ת"ק. אלא ע"כ דפליגי בדמי נסכים ולכן דייק רבי לומר בהרצאת "גופו" למעט דמי נסכים.

לא אמור ובקובץ "סיני" סיון תמוז תש"מ עמ' קצ"א כתב וז"ל לפי הניקוד שלנו שאנו מנקדים לאמר, פירושו של בר קפרא הוא קשה, ופירוש בית מדרשו של רב הוא רחוק מאד מן הפשט, לפי הכלל שלנו, שלא נמצא דבר בגמרא שאין לו פירוש פשוט, בדקנו את הניקוד הקדום של התורה, בספרים שברשותנו לא מצאנו "לאמר" בניקוד ארץ ישראל ראה להלן מה שהבאתי ממחזור ויטרי אבל מצאנו קטע ירמיה כ"א א ב'ניקוד בבלי, ושם לאמר והוא לאמר ב'ניקוד של טבריה. אפשר להניח, שבבבל ה"שוא" היה תנועה קצרה מאוד, והמבטא העממי של המלה היה בהכלעת שוא ל'אמר, במבטא הירושלמי של אותו הזמן תנועות הנוגעות זו בזו נבלעות, על בסיס הניקוד הבבלי אפשר להניח, שגם רבי יהודה וגם רב, תלמידים של רבי ורבי חייא בא", היו מבטאים ל'אמר = ל' או מ'ר. ע"כ בקובץ סיני.

במחזור ויטרי בתחלת פירושו לפרקי אבות פרק א' בעמוד

אבני חן למסכת תמורה

ושניהם אוכלין בתרומה, כל זמן שלא שמרו זה את זה, דעבד כהן נמי אכיל בתרומה,

וחולקין חלק אחד על הגורן כלומר כששניהן צידד, נטמין לכן תרומה צדית הגרנות, אבל לאחד מהן אין חולקין, עד שיצא חצירו, דשמא זה הוא העבד, וסבירא ליה להאי חנא, דאין חולקין תרומה לעבד, אלא אם כן רבו עמו, דילמא אחי לאסוקיה [להעלות את העבד] ליוחסין,

ו בבורן של הני מערבות, אם נולד צדק צדמה צדקין, ירעו עד שיסתאבו כדמפרש, ויאכלו במומן,

במאי עסקין, 3. אילימא בזמן הזה, מאי שנא דידן [בבור שלנו] דהיינו של ישראל ומה שנא דידהו [בבור שנולד לתערובת של כהן ועבד], דידן נמי מומין בעינן אין לו תקנה עד שיזמם,

והשם מלך דקא מומיז [זה שמקשה על רב נחמן] לא אסיק אדעתיה [לפרש] סיפא דקמיני יאכל [היינו] צדמונו לצדלים, ואילו דידן, הוה ידעין ליה [חייבין ליה] את הבורן [לכן] צדמונו, [ואכן כן מותר] ורצ נחמן משני לה הכי, צמסקנא דמילתא,

אלא לאו, בזמן שבית המקדש קיים וידן הוה ידעין לכן לאקדוניה, ואילו דידהו זכי להו,

אע"ג דכאן נמי חייבת צדמתו צדקוה [דכתיב בבמדבר יח טו פלפטר רחם לבל-בשר אשר-קריבו לה] פאדס ובקמה יתה-לה אה [פדה תפדה את בכו ר' האדם ואת ר'הקמה הקמאה תפדה], כדאמרינן צדקוה [במסכת בכורות] צדק שני צמסנה [דף יג.] לא נפטרו [מבכור בהמה טהורה] אלא מפדיון כהן ופטר חמור, [מ"מ בכורות שבעליהן הם ספק כהן] הני ירעו, משום דנשאר צדקוה [שבעליהן ודאי בכור] כהן אינו מפסיד כלום [ע"י שמקריב כהן את בכורו], שמקריב הוא עצמו את אימורי צדק ואוכלו,

אבל הני [בכורות בהמה שנולדו לספק כהן] דאיכא חד דור, אי הוה ידעיה צדקוה לאקדוניה, תו לא אכלי מיניה, דצדק תס צדמן המקדש אינו נאכל לזרים, כדאמרינן צדחיהו מקומן [וצדק דף נו] הצדק נאכל לכהנים,

הלכך ירעו, ולקסמאצ יאכלנו צדמונו, דכל חד וחד [אמר] [אומר. כ"ה ברש"י לקמן] לכן אי כהן, וצדק. ר"י אי אוכלנו, דכיון דנפל צו מוס, אין צו אלא איסור גזל, והכא איסור גזל נמי ליכא, דשמא זה כהן וזה צו, והמוציא מחצירו עליו הראיה,

אי אמרת בשלמא, אית להו לכהן זכיה בגוויה [בבכור בזמן המקדש], שפיר משום הכי יש צדו כח לשהמו, ולומר שמא כהן אני, וחייתי צו מחילה, ולא אמננו לכהן, ואמתיך עד שאוכל לאוכלי,

אלא אי אמרת לית ליה לכהן זכיה צדקוה מחיים, אמאי שצקין ליה לאפקועיה ממזבח, ליתי גובר ולישקלא ולימציה לכהן מעליה, דהא אין צו זכיה אלא ממזבח ואילך, אלא ודאי אית ליה זכיה מחיים צדקוה תס, דהא ודאי צדק קמיירי, דקמיני ירעו עד שיסתאבו [וקשיא לרב נחמן דאמר דבזמן המקדש לית ליה לכהן זכיה בגוויה],

ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהן צדמונו וכו' לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד	ובבכור בחוצה לארץ, ור"ש הוא דאמר אם באו תמימין יקרבו.
א"ל ר' יוחנן בן נורי מה לי וכו' תאמר בבכור שזכין בו בחייו.	הא נמי בבכור בחוצה לארץ ור"ש הוא דאמר אם באו תמימין יקרבו
לימא כתנאי, בכור בבית בעלים עושין תמורה וכו'.	לא קשיא הא ר' יוחנן בן נורי הא ר' עקיבא.

הגהות להבנה: שש"מ ד' י"א י"ט כ"א, כ"ב, גר"א ד'

*****

דף ח' ע"א

2. איתיביה [לרב נחמן דאמר דבזמן שביהמ"ק קיים אינו מוכר את בכור תמים חיו], [דתינא. כ"ה לעיל ה.]. בבכור נאמר במדבר יח ז אה בכו ר'שו ר' אן ר'בכו ר' פשב אן ר'בכו ר' עז ל' א תפדה קדש הם את-דקם תזרק על-המזבח ואת-חלכם תקטיר אשה לריח ניחח לה, פדיון אין לו, שזכנס הפדיון צדקוה, והוא ילא למולין, [אבל] ונמכר הוא ונאכל [צדקוה] חו היא קדושה [צדקוה], חו היא קדושה. ר"י, שלא ישמענו צדעליה, ולא ישקלנו צדעטרה,

במאי עסקין [ברייתא זו] 2. אילימא בזמן הזה, אימא סיפא דקרא דלא מפדה [אסיפא דקרא קאי. תוס', # וצריך חיפוש אם יש עוד כזה שאומר אימא סיפא אסיפא דקרא] במדבר יח ואת-דקם תזרק על-המזבח, בזמן הזה מי איכא מזבח, אלא פשיטא [על כרחך מיירי הפסוק] בזמן שבית המקדש קיים,

ובמאי, אילימא בבעל מום, אימא סיפא [פירוש תביא עוד פעם ראייה מסיפא דקרא] ואת-דקם תזרק על-המזבח, ואת-חלכם תקטיר, מי חזי [בעל מום] להקדשה, אלא לאו בתם, וקתני נמכר הוא [אלמא אית להו לכהן זכיה בגוויה. מצור דבש] [ומשמע דמיירי בזמן שביהמ"ק קיים ובתם ואפ"ה נמכר, וקשיא על רב נחמן],

[ומתריץ רב נחמן] מירי איריא [לשון זה יש 30 פעמים בש"ס], רישא [דפסוק] בבעל מום להכי דייקנן ונמכר הוא, וסופיה סיפא [דפסוק] דכתיב ואת דמם מזרוק בתם :

3. מתיב רב משרשיא, [שנינו במשנה ביבמות צמ. בסוף הדר] כהנת שנתערבה [מסתמא מיירי בשני זכרים] ולדה בולד שפחתה ואין [יודע] [ידוע] אי זה כהן, ואי זה עבד [ומת הכהן בעל הכהנת, ואין מי שישחרר את הספקות], הגדילו התערובות, משחררין זה את זה כל אחד ואחד כותם, אם אי הרב [שירשתי אותך מאבי] ואתה העבד, הכי אתה בן חורין, יהיו [מומרים] שניהן [מומרים. ר"י] צנת ישראל,

אבני חן למסכת תמורה

בב"ד של שבעים ואחד [ובזמן הזה אין ב"ד של ע"א],

אלא פשיטא בזמן שבית המקדש קיים, ובמאי, אי נימא
בבעל מום, היינו בהמתה דכהן אוכל את הצפור, וישראל את המעשר ואין
לגזוה חלק בהן,

אלא פשיטא בתם, ואי אמרת בשלמא [דלא כרב נחמן, ד] אית
ליה זכייה בגווייה שפיר משום הכי אינעריך קרא למעוטיה, דלא נפיק
משללה ולא שלל שמים, דהאי לאו שלל שמים הוא, דזכה כהן בגווייה,
ל"ה, אלא פשיטא בתם, והא ממעט לה מתורת צהמטה, אלמא ממונא דכהן הוא,
ומיפרשא נמי כלשנא קמא, דמדאינעריך למכתב צהמטה, ולא נפקא ליה משללה,
שמע מינה אית ליה לכהן זכייה בגויה ממייס,

אלא אי אמרת לית ליה, למה לי מבחמ[ת]ה, תיפוק ליה
משללה ולא שלל שמים?

לעולם בבעל מום, ודקא קשיא לך היינו בהמתה, מי
שנאכל בתורת בהמתה, יצאו בכור ומעשר, שאינו בכלל
בהמתה,

דתנו, כל פסולי המוקדשין, נמכרין באיטלי, (ונשחטין
באיטלי), ונשקלין בליטרא, חוץ מן הבכור ומן המעשר
שהנאתן לבעלים [פ' דבשאר פסולי המוקדשין שהנאתן להקדש מולולין
בהן כדי שיקפצו עליהן לוקחין ויפדה ציורק, אבל בכור ומעשר הנאתן לצעלים הנאת
בכור לכהן והנאת מעשר לצעלים ומשום הרווחה דידהו לא מולולין בקדשים. רש"י
לעיל ה' ע"ב ד"ה ותנו],

5. מיתבי, ויקרא ה' ומעלה מעל בה', לרבות קדשים קלים
[ובכללה שלמים בכור ומעשר] שאם הפקיד שלמים או בכור או מעשר [בהמה]
אצל חצירו, וכפר וגשע והודה, משלם קרן וחומש, וקרצן שצעת הפקדון [שמביא
איל לאשם כדכתיב בויקרא ה' כה] שהן ממון בעלים לפי שהם ממונו,
וקרינא ציה וכחש צעמיתו, דברי רבי יוסי הגלילי,

בן עזאי אומר [וצן עזאי מילתיה דר' יוסי קמפרש. רש"י ב"ק יג. ד"ה מתנות
בהונה קאמרת], לרבות שלמים קאמי, דודאי הן ממונו, אבל מעשר לא,
דליהו לאו ממונו הוא, ולא יכול למוכרו חי, ולא שמוט, לא חס ולא צעל מום, והכי
מפרש בפרק ארבעה אצות מיקין [ב"ק יג.],

אבא יוסי בן דוסאי אומר, לא אמר בן עזאי, אלא בבכור
בלבד שהפקיד [כהן צורין] אצל אחר וכפר וגשע והודה [בדפוס נמוח המלה
"והודה" אבל בב"י ר' אינו נמוח]. אבל שלמים לא [היה] [הו'] ממונו, הואיל
ומיילא עליהו קדושה, שטענין סמיכה ונסכים ומתנות חיה ושוק, ומעשר נמי לא,
הואיל ואינו יכול למוכרו, והכי מפרש בפרק קמא דמיקין [ב"ק דף יג.],

במאי עסקינן, 5. אילימא בזמן הזה, הא דומיא דשלמים

[פ' דבשלמא אם הדין בשאר כהן, דאית ליה זכיה בגווי' דבכור, והוא כמזון
שלו, לכן כאן שיש תערובות יכול להמתין שיפול בו מום שהרי אין הוא צריך
להפסיד, אבל אי אמרת כרב נחמן שבזמן שביהמ"ק קיים לית ליה לכהן זכיה
בגווי' איך הוא ממתין מלהקריבו ואין הגובר מכריחו להקריבו ויאכלנו כהן ודאי.
א"ח?]

[ומשני לך רב נחמן] לעולם בזמן הזה ומשום הכי ירעה, דלא חזי להקריבה,
זכה צו ממייס, ודקא קשיא לך, מאי שנא דידן, ומאי שנא
דידהו, אנן ודין יחבינן ליה לכהן במומייהו דאע"ג דדומס ומותר
לזרים, מיהו איסור גזל איכא, אינהו אכל הנך תערובות ליכא איסור גזל כיון
דאיכא בהו מקצת כהן דכל חד אומר אני כהן, וזכה אני צו, מפקע
ליה לכהנים [פ' מוציא אותה מן הכהנים] וממון המוטל בספק הוא, והמונא
מתצירו עליו הראיה;

א"ל"א [בדברי רב משרשיא], ואי מוקמת לה למתני' ביבמות [בזמן הזה,
מאי איריא בכורות דהלין ספיקות] [שנתערבו דאמרת דירעו], [הא
בזמן הזה] אפילו דידן נמי ירעו,

אלא פשיטא בזמן שבית המקדש קיים, ואי בבעל מום, איד
אמרת] ירעו עד שיסתאבו, הא מסואבין וקיימין,

אלא פשיטא בתמין, והכי [בספקות] הוא דלא מוזבני [אלא ירעו],
[דרך תערובות אלו אין יכולין למכור בכור שלהן, והמעט כמו שצ"ן הרש"ש
[מגמרא ב"ק קי. ואי דלא מצי עבד עבודה, שליח הכי משוי] דכל דבר שהם
אינם יכולים להקריב גם כהן אחר שלוחם לא יקריבנו],

[הא] ודאי [מוזבני] [מוכרין אותו תם חי לכהן אחר שיקריבנו, וקשיא על רב
נחמן שאמר שאין כהן מוכר את בכורו תם בזמן שבית המקדש קיים]?

לעולם בזמן הזה, מאי קשיא לך, אפי' דילן נמי ירעו [ומה
החידוש שאלו הספיקות ירעו], [ועל זה מחלק, דבשלמא בבכור שלנו] לא
מצינו מדרחית ליה לכהן [אם תובע את הבכור אין יכולים לדחותו],
דלא אית כאן ספק כהונה, [אבל] הני ספיקות מדרחו לכהן, כל
חד וחד א"ל לכהן, דאנא כהן ואנא כהן:

4. מיתבי, ר"ש אומר דברים יג. מו. תבה תבה אתי'שבי העיר ההוא
לפי'תרב החרם אתה ואתי'פל'אשר'בה ואתי'בהמתה לפי'תרב גזי עיר
הנחת כחצי ואתי'תמס'ה לפי'תרב, צהמטה משמע צהמה דידה, שאין לגזוה חלק
זה, פרט לבהמת בכור ומעשר שבה [שבעיר הנדחת], שללה,
פרט לכסף מעשר שני שבה וליצא דמ"ד, מעשר שני ממון גבוה הוא,

במאי עסקינן, 4. אילימא בזמן הזה, מי איכא עיר הנדחת,
והתנו אין עושין עיר הנדחת צפ"ק דסנהדרין מפרש טעמא, אלא

אבני חן למסכת תמורה

דמהברייתא דמצריך בהמתה למעט בכור מעיר הנדחת, יהי' רא' דבכור אית לי' לכהן זכיי' בגווי', דאי לית לי' זכיי' בגווי' למה לי' "בהמתה" הרי נתמעט משללה ולא שלל שמים. והחילוק הוא רק איך גורסין בלשון הגמ'. ללשון ראשון הנוסח כמו שהוא לפנינו, וללשון שני הנוסח הוא "אלא פשיטא בתם וממעט לה מתורת בהמתה אלמא ממונא דכהן הוא ? לעולם בבעל מום" וכו'.

ד"ה ואי בבעל מום הא דומיא דשלמים קתני.
ושלמים ודאי [גס ?] שלמים תמימים קא מרצי פ' דשלמים מיירי בכל אופן של שלמים וגם בתמימין, שהרי לעולם הן ממונ בעלים, וכמו שמסיים רש"י לא שנה תמין ולא שנה צעלי מומין מחיים זכי צהו.

שם. דשרא' ליכא למימר ישראל משלחן גזוה קא זכי פ' אין לומר שכשרא' מקדיש שלמים שוב אינה ממונא ומה שאוכל אחר הקרבה בבשר הוא משום שזוכה משלחן גבוה, דודאי הוא ממונא מחיים שהרי הוא חייב באחריותה, אבל לאחר הקרבה אינה עוד ברשותו ואכילת הבשר הוא זכיה משלחן גבוה כמש"כ רש"י בב"ק י"ב ע"ב ד"ה אבל לאחר שחיטה וז"ל כי זכו דין כהנים צמח ושוק דין צעלים צמח הצמר משלחן גזוה קא זכי, משא"כ בכור אין בכור תם ברשותו של כהן קודם הקרבה, אלא לאחר הקרבה זוכה בבשר משלחן גבוה.

הגהות להבנה: שטמ"ק ר' י"א י"ב י"ג, כ"ה ל' ל"ה ל"ז, גר"א א' ג'

דף ח' ע"ב

אמר אביי [אביי מוקי לה באופן שראוי הבכור להקרבה אם באו תמימין, ואפ"ה זכי בה כהן מחיים, דמיירי בחוץ לארץ דסתמיה לאו להקרבה], **לא, לעולם בתם** ולא קשיא לרז נחמן, דהאי דזכי ציה כהן מחיים ובבכור בחוצה לארץ עסקין, דסתמיה לאו להקרבה קאי, אפי' צומן בית המקדש, [אבל מ"מ] דדומיא דשלמים הוא [דברי רש"י אלו אינם מובנים בלי הבנת דברי התוס' ד"ה ור"ש, ודברי השטמ"ק שם באות ל"ז. א"ח], דאי מייתי ליה מני לאקדוזה, אכל סתמיה לאו להקרבה קאי, ורבי שמועון היא דאמר לקמן צפי אלו קדשים (דף כה) **דאמר, אם באו אס צאו צטורות תמימין** מחוזה לארץ יקרבו,

***

6. **מיתיבי** [שנינו לעיל במשנה ז': כשר"ע לומר בכור מחמאת ואשם], **אמר לו רבי יוחנן בן גורי, מה לי אם אינו מימר בחמאת ואשם, שהרי אין זכין בהן בחייהן, תאמר בבכור שזכין [בן] בחייו,**

במאי עסקין, אילימא בבעל מום, הא דומיא דחמאת ואשם קאמר והאי חטאת ואשם דתמימים קמיירי, דקתני אין זוכין צהן הכהנים דחייבין, אכל לאמר שמיטה זוכין, אלמא צצני הקרבה עסקין, אלא לאו

קתני ושלמים צומן הוה ליכא, אלא פשיטא בזמן שבית המקדש קיים, ובמאי עסקין, אילימא בבעל מום, הא דומיא דשלמים קתני ושלמים ודאי שלמים תמימים קא מרצי, דממונא הוא, דאין צהן מעילה מחיים,

דצשלמא צצכור גצי כהן, איכא לפלוגי דין חס לצעל מום, משום דתם איכא למימר לא זכי ציה כהן אלא משלחן גבוה, והיינו מהקטרת אימורים, וצעל מום דלית ציה הקרבה זכי ליה דחמאת מיד, אכל גצי שלמים דשרא', ליכא למימר ישראל משלחן גזוה זכי, הלכך לא שנה תמין לא שנה צעלי מומין, מחיים זכי צהו,

אלא לאו בתם וקא מיחייב לכופר [צצכור] קרצן שצוה, אלמא ממונא דכהן הוא (וצצכור), וש"מ אית ליה לכהן זכיה בגוויה [וקשיא לרב נחמן]?

.....

ובמאי עסקין אילימא בבכור בעל מום הא דומיא דשלמים קתני פ' דשלמים הוא ממונ בעלים מחיים, ומשלחן גבוה קא זכו לאחר הקרבה, אבל בבכור בעל מום אין חילוק בין מחיים ובין לאחר שחיטה דלעולם הוא ממונ בעלים, ולכן אם נוקי דמיירי בבעל מום אינם דומים זה לזה, ומדקתני שלמים ובכור בהדי הדדי, מסתמא מיירי באופן שדינם שוה, ועל כרחך צריך לומר דמיירי בתם.

רש"י ד"ה אלא לאו בזמן המקדש. ודין פ' אנו ישראלים אם ה' לנו בכור הוה יהיצינן לכהן לאקדוזה, ואלו דידיה פ' בכור של תערוכות כהן ועבד אע"ג דכהן נמי חייצת צהמתו צצכורה וכו' ופטור תמור פ' וא"כ מדוע לא יתנו אותו גם הם לכהן שיקריבו? מ"מ הני ירעו, משום דצשאר כהן פ' אם נולד בכור לכהן שאין לו שום שותפות או ספק אינו מפסיד כלום שמקריב הוא עצמו אימורי צכור ואוכלו, אכל הני דאיכא חד ראוי וחד אינו ראוי אי הוי יהצי' צוכר' דידיה לאקדוזה תו לא אכלי מיני' פ' נמצאו מפסידין שהרי הם עצמם אינם יכולין לאכול מבכור זה שהרי שניהם ספק וזים דצכור חס צומן המקדש אינו נאכל לזרים פ' דאם נאמר דבכור הוא ממונ כהן אז אם נמצא שהכהן מפסיד מלאכול את הקרבן אין יכולים לכופו להקריבו.

שם. אכל הני דאיכא חד דזר וכו' וראיתי מקשים איך קורא לעבד "זר" לגבי אכילת הבכור, הלא עבד אוכל בבכור, כמו שכתב הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות פ"י הל' ה' וז"ל וכן הבכור וכו' נאכלים לעבדי הכהנים? ומתציים דכאן מיירי ששיחררו זה את זה, או שכוונת רש"י שאינו יכול "לאכול" את הבכור שכיון שנותנה ל"כהן ודאי" להקריבו פקע חזקתו מהבהמה ואין הכהן צריך להחזירה לו. א'

ד"ה שפיר (השני). לשני הלשונות ברש"י יהי' קושית הגמ',

אבני חן למסכת תמורה

בתם, וקתני זכין בו בחייו [וקשיא לרב נחמן]?

אמר רבינא, הא נמי בבכור בחוצה לארץ, ורבי שמעון היא, דאמר אם באו תמימים יקרבו,

ונמצא שלפי רב נחמן יש ג' חילוקי דינים :

(א) בכור בזמן הזה אית ליה לכהן זכיה בגויי' מחיים.

(ב) בכור בזמן המקדש לית ליה לכהן זכיה בגויי' כיון דלקרבה קאי.

(ג) בכור בחוץ לארץ אית ליה לכהן זכיה בגוייה דסתמיה לאו להקרבה.

לא (קשיא. ע"פ רש"י, ו"לא" פירוש דלא פליגי תנאים אם יש לו לכהן זכיה בגויה, אלא) בפלוגמא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא דמתני' קא מיפלגי [ת"ק ורשב"א], הא [ת"ק דכהן עושה תמורה בבכור] רבי יוחנן בן נורי [דס"ל דאית ליה זכיה בגויה], הא [רשב"א ב'] רבי עקיבא [דלית ליה זכיה בגויה] והסיא [פ' משנתנו] הא אוקימנא צכור צחולה לארץ, וקאמר תנא קמא כהן עושה צו תמורה משבא לידו, דהא זכי ציה מחיים, דסתמיה לאו להקרבה, כרבי יוחנן בן נורי, ור' שמעון כר' עקיבא, דאע"ג דאית ליה זכיה בגויה, אינו עושה תמורה על ידו, דנפקא ליה מהקישא כדמפרש צמתני', היכן קדושה מלה עליו כו',

ע"א, עושה תמורה דשראל, והכאן אינו עושה תמורה לא זה ולא זה, רבי שמעון בן אלעזר כו' זה זה כהן ושראל, מאי לאו דרב נחמן איכא צינייהו דהאי דקאמר תנא קמא אכל כהן אינו עושה תמורה דאית ציה זכיה בגויה כרב נחמן ורבי שמעון לית ליה דרב נחמן לא דכולי עלמא לית להו דרב נחמן צכור מעליא והכא בפלוגמא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא פליגי וצכור צחולה לארץ ולהכי אמר ת"ק דכהן אין עושה צו תמורה ור' שמעון כר' עקיבא,

ל"א לימא כהנאי, צכור אכל כהן אינו עושה תמורה לא ישראל ולא כהן ואמרי הכי מימר הוא דלא מימר הא זכוי מוצין ליה רבי שמעון צר אלעזר אומר כיון שצא ליד כהן זה זה אינו עושה תמורה כלומר דאפילו זכוי לא מצי מוצין ליה דכל תנא צמא לטפויי מילתא קאמי מאי לאו דרב נחמן איכא צינייהו דתנא קמא אית ליה דרב נחמן ור' אלעזר לית ליה דרב נחמן,

	הא ר' יוחנן בן נורי	והא ר"ע
לשון ראשון של רש"י	ת"ק סבר כר"י ב"ב וכוין דמיירי בחוצה לארץ כהן עושה תמורה משבא לידו.	רשב"א סבר כר"ע דאף בחו"ל אין כהן עושה תמורה, דנפקא מפסוק דאין תמורה רק בבית בעלים.
ע"א	ורשב"א כר' יוחנן ב"ב ולכן גם כהן עושה תמורה בבית בעלים.	ת"ק סבר כר"ע ולכן רק ישראל עושה תמורה בבית בעלים.
ל"א ברש"י	ת"ק סבר כר"י ב"ב וכוין דמיירי בחוצה לארץ כהן עושה תמורה משבא לידו.	רשב"א סבר כר"ע דאף בחו"ל אין כהן עושה תמורה, דנפקא מפסוק דאין תמורה רק בבית בעלים.

7. לימא כהנאי אי זכי כהן צכור חס מחיים, צומן צית המקדש, אי לא, [שנינו בברייתא] בכור בבית הבעלים עושין תמורה, בבית הכהן אין עושין תמורה,

רבי שמעון בן אלעזר אומר, כיון שבא לידי כהן, אין עושין תמורה, היינו תנא קמא,

[וצריך להבין מדוע לא שואל הגמ' על ברייתא זו "אילמא צומן הזה" כמו שמקשה כמעט בכל הקושיות על רב נחמן לעיל? אבל באמת ברייתא זו ודאי מיידי צומן המקדש, דהא אמר שאין הכהן מימר, ואי צומן הזה מדוע אין הכהן מימר הלא הוא צמנו?],

מאי לאו הכי קאמר תנא קמא בבית כהן הוא [הכהן] עושה תמורה, ואין בעל עושה תמורה צצית כהן אינו עושה תמורה על ידי צעלים אלא על ידי כהן, אכל כהן ממיר צו, אלמא אית ליה לכהן זכיה בגויה [ואתא רש"א למימר [אין עושין תמורה שגם] כהן לא צעיד תמורה דלית ליה זכיה בגויה]?

[פ' דער כאן לא עלה על הדעת שכהן ימיר בבית בעלים, ולא שהבעלים ימירו בבית כהן, אלא משום הקושיא "היינו ת"ק" היה הגמ' רוצה לרחוק ולומר דפליגי בזה],

	מאי לאו הכי קאמר ת"ק בבית הכהן אין עושין תמורה (דאית ליה דרב נחמן).	ורשב"א אומר כיון שבא לידי כהן אין עושין תמורה (דלית ליה דרב נחמן).
לשון ראשון של רש"י	אין הבעלים עושין תמורה אבל הכהן עושה	בבית כהן אף כהן אין עושה תמורה.
ע"א ברש"י	בבית כהן אף כהן אין עושה תמורה. אבל בבית ישראל עושה תמורה.	בבית כהן אף כהן אין עושה תמורה, אבל בבית ישראל זה זה עושין תמורה.
ל"א ברש"י	בבית כהן אין עושה תמורה לא ישראל ולא כהן, מימר הוא דלא מימר הא זכוי מוצין.	דבבית כהן אף זכוי לא מוצין.

אמר רב חסדא, לא שנו [דבכור מוכרין אותו חס ח'] אלא כהן לכהן יכול למוכרו חסדא [דלא חיישינן שישל בה מום כדמפרש לקמיה], אבל כהן לישראל אסור, מ"מ, דלמא אזיל ישראל ושדי ביה מומא, וממטי לחכם, ואומר לו בכור זה נתן לי כהן במומו אכל כהן לכהן ליכא למימר הכי, דכהן המציא צכור להראותו לחכם, נצ"ק להציא עדים שגפול צו אותו מום מאליו, דאמרינן צכורות צפרק כל פסולי המוקדשין (דף לה), כל מומין הראוין לצא צידי אדם, רועי ישראל נאמנים, רועי כהנים אינם נאמנים, דנחשדו כהנים על הצכורות,

אבני חן למסכת תמורה

בישראל [ראה רג], א"ל ליכול מר, דמיברי משום דבוכרא הוא
שנשר בכור בריא(ה). יעצ"ץ) לאכול משאר הבשר,

מנא לכו הא מי נתנו לכם הא אינכם כהנים? אמרו ליה דובן לן
[שמכר לנו] פלוני כהן, אמר להו, לא סבירא לכו הא דאמר רב
הונא בריה דרב יהושע דאסור לקנות בשר בכור מכהן, דלמא מוחיל גבייכו
[זוה אסור], מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות,

אמרו ליה לא סבירא לן, דאנן מייזבן קא זבנינן וליכא למימש
למסייע, דהא לא יהיב לן צממנה,

אמר להו, ולא סבירא לכו [אתם בני ביתו של רב אשי] הדתנן
[דאסרינן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות], עד כמה ישראל
חייב ליטפל בבכור לטרום צו לגדלו קודם שימנו לכהן, ברקה
שלשים, ובנסה חמשים יום, ואם אמר לו תנהו לי בתוך
זמנו, הרי זה לא יתננו לו,

ואמר רב ששת, מה טעם, מפני שנראה ככהן המסייע בבית
הגרנות דהשתא הוי סיוע, שמגילו מלטרות צו, [ו]צלבד שימנו לו?

א"ל [בני ביתו של רב אשי למר זוטרא], התם [באמר לו תנהו לי בתוך זמנו,
דאסור] מוכחא מילתא דהא מסייע הוא, שהרי [מיד. ר'] מגילו מן הטורח
והמזומת, הכא [בני ביתו של רב אשי] מוזבן קא זבנינן,

לשון אחר, אמרו ליה, הכא לא יהיב דמי, הכא קא יהיב
דמי, מאי אמרת דלמא מוחיל כהן גביה [בשמוכר לו בשר בכור],
דסבר כהן, דכי הוי ליה [לישראל זה] בכור אחרינא, יהיב ניהלי
כי היכי דנמיצי ליה צורות דידן ולא לכהן אחר, לא עמיד הכי, דמסיק
ארעיתיה [פי' שעולה על דעתו דהיינו שמתבונן],

.....

רש"י ד"ה לא. בספר ברכת הובח כתב במקצת ספרים
מוגה דכאן צ"ל וכו' ולא נתיישב לי כהוגן וצ"ע להגיה. ויש כאן
גם הגהות הב"ח והחק נתן. ולפי' הצאן קדשים הגירסא ברש"י
זו הוא כן, ע"כ פי' חוזר לפרש פירוש אחר בלימא כתנאי, בכור
בבית בעלים עושה תמורה "ישראל", וצצית כהן אין עושה
תמורה לא זה ולא זה, ר' שמעון בן אלעזר אומר כיון שצא לצית
כהן אין עושה תמורה פי' וקא דייק לרשב"א אלל צצית ישראל' זה
זה "כהן וישראל" עושין תמורה, מאי לאו דרצ נחמן איכא
צינייהו פי' דרב נחמן אמר לעיל ז' ע"ב דלית לכהן זכיי' בבכור,
דהאי דאמר תנא קמא אלל ישראל', כהן אין עושה תמורה דלית
צ' זכיייה בגווי' כרצ נחמן, ור' שמעון לית לי' דרצ נחמן פי'
ולכן בבית ישראל' כהן וישראל' עושין תמורה. וע"ז מתרץ הגמ' לא
דכולי עלמא אית להו דרצ נחמן צצור מעליא פי' בארץ ישראל'
בזמן המקדש והכא צפלוגמא דר' יוחנן בן נורי ור' עקיבא פליגי

ומי שרי חכם הכי אפי' הוי מוס קצוע (ו?) מי שרי חכם את הצבור לישראל
צלה כהן עמו, והא אמר רב, אין רואין בכור לישראל, אלא א"כ
כהן עמו דשמא כשידע זה שמוס קצוע הוא, דלא הוי קדשים צדוק, אכיל ליה,
ולא חייש לגזילה דכהן, הלכך צעינן כהן צהדיה,
ולא מצי למימר צבור זה נתן לי כהן צמומו, דאמרין ליה אייתי לי ההוא כהן
דיהציה לך, דכל כמה דלא אייתי ליה, לא שרינן ליה הצבור, אלא א"כ [אחר כך.
צ"ק] ליה [לר' כהן],

[פי' ורש"י אומר כאן שני דברים, א' אם הוא אמת שהוא קנאה מכהן, או יביא
הכהן שמכרה לו, ואם הוא בכור שלו, גם אין רואין אותה אלא אם יש כאן כהן,
ואף שבאופן זה לא יגיע לו שום ריוח, רק, שידע שהוא בעל מום ויתננה לכל כהן
שירצה?]

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, היינו טעמא דישאל
אסור לקנות צבור מס מן הכהן [ראה רש"י ושפת אמת שבאמת גם בעל מום
אסור לקנות, שגם בבעל מום מוחיל, כיון שאינו נמכר באיטליז ונשקל בליטרא],
משום דסתם צבור מס צומן הזה נמכר [לישראל. ר'] צול, דצעי לוקח לשהייה עד
שיומם, הילכך הוה האי כהן דמוחיל גבי ישראל' מפני שנראה ככהן
המסייע בבית הגרנות לזרות ולעמר, כדי שימנו לו המרומות, והוי חילול
השם, דמחזי כמאן דשקיל למרומה צורות שכירות,
והאי כהן נמי, מיחזי דמשום הכי מוחיל לישראל, כי היכי דלמיצי ליה צורות שיוולדו
לו צעדרו,
[ורק כהן לישראל שייך לומר נראה ככהן המסייע],

כל המומין הראויין לבא ע"י אדם	כהנים	ישראל
רואין בכור	רואין	אין רואין אלא א"כ כהן עמו
חשש כשבאים להראות מום	אין חשש	שמא לא יתננו לכהן דלא חייש לגזילה דכהן
מכירת בכור ע"י כהן	לכהן מותר	לישראל אסור דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.

מר זוטרא איקלע לבי רב אשי,

[רב אשי היה הראש ישיבה במתא מחסיא שהיה סמוך לסורא, ומר זוטרא היה
הראש ישיבה בפומבדיתא. וראה ברכות כ"ו ע"א מר זוטרא איקלע לבי רב אשי,
וכן שם מ"ו ע"ב, ושם מ"ד ע"ב. אממר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי פי'
בסעודה, ושם ג' ע"ב אממר ומר זוטרא ורב אשי כרכו ריפתא בהדי הדדי,
ולכאורה חושב ג' אמוראים על סדר זה לפי גילם],

אמרו ליה [בני ביתו של רב אשי] לטעום מר מיד, אייתו לקמיה

אבני חן למסכת תמורה

ומתריץ שהגם שהישראל נותן הבהמה להכהן, הוי כאילו הכהן נותן להישראל, שהרי הוא מציילו מן הטורה ומן המזונות של בהמה שאינה שלו, ולכן הוא נחשב ככהן המסייע.

הגהות להבנת: שטמ"ק י"ה, כ"ג כ"ט ל', גר"א ט' י' י"ב, כ"ח ד'

דף ט' ע"א

בוצינא דהשחא טב מקרא דלמחר, בוצינא דלעת קטנה, קרא דלעת גדולה, כלומר מוטע שחמכרנו בשווי, דשחא אס' איני מניח להס מן הדמים, לא יועילו לי כלום, ולא יתנו לי זכרות שלהן [מוטב ריוח מועט שאמול עכשיו, שאמכרנו לו בשווי, מלפחות עכשיו בשביל ריוח שלאחר זמן. רג].

*****

מהני: ממירין [פי' התמורה חל, וכדתנן בריש המסכת לא שאדם רשאי להמיר וכו'] מן הצאן [קדש] על הבקר [חולין], ומן הבקר [קדש] על הצאן [חולין], ולא זו אף זו קתני. תי"ט], ומן הכבשים על העזים, ומן העזים על הכבשים [בחדושי ר' מנחם קארגו ז"ל תמה על סדר המשנה דהול"ל תחלה זכרים ונקבות וכו'. עיי"ש], מן הזכרים על הנקבות, ומן הנקבות על הזכרים, מן התמימים על בעלי מומין, מן בעלי מומין על התמימים,

שנאמר ויקרא כו' ל' א' יחליפנו ול' א' ימיר אתו' טו' ב' תמיס של חולין, לא יתפסו ב'רע של קדש או ב'רע בטו' ב' ו'אס'קמ'ר ימיר ב'הקמה ב'הקמה ו'תה'הוא ותמ'תרתו' י'תה'קדש', [תמיס של חולין דמלה קמא דנקט קרא היינו החולין. יכין ע"פ התוס' כאן, ובבבועז מוסף אמנם במחובר במלת "על" הוא בהיפך דהראשון קודש והשני חולין].

אלמא בעלי מומין עבדי תמורה, ואבעל מוס חילול תמורה, דכמיז או ב'רע בטו' ב' דמשמע בעל מוס דחולין צמס דהקדש,

ואיזהו טוב ברע כלומר איזהו רע דקדש, דעבדי תמורה בעלי מומין שקדם הקדישן את מומן, אלל קדש מומו את הקדשו, לא עבדי תמורה, ובגמרא מפרש מאי תלמודא:

נמ: מנא הני מילי? דתנו רבנן ויקרא כו' בהמה בבהמה, מכאן שממירין מן הצאן על הבקר, ומן הבקר על הצאן, מן הכבשים על העזים, ומן העזים על הכבשים, ומן הזכרים על הנקבות, ומן הנקבות על הזכרים, ומן בעלי מומין על התמימים, ומן התמימים על בעלי מומין,

יכול אפילו קדם מוס להקדישן, ת"ל, לא יחליפנו ולא ימיר אותו, טוב ברע או רע בטוב, ואיזהו טוב ברע, בעלי מומין שקדם הקדישן את מומן,

ו פי' ופולגותיהו הא אוקימנא צכור צמוכה לארץ פי' ונוקים גם ברייתא זו דמירי בחו"ל, ולהכי אמר ת"ק דכהן אין עושה זו תמורה פי' כר"ע דאמר אין הכהנים ממירין בבכור דלית לי' לכהן זכיי' גווי' זר' שמעון כר' יוחנן בן נורי פי' דסבר ממירין בבכור ולכן זה וזה עושין תמורה בבית ישראל, אבל בבית כהן בזמן המקדש בא"י כו"ע מודו דלית ליה לכהן זכיה בגווי', ואין עושין תמורה לא זה ולא זה כרב נחמן.

שס. ל"א לימא כתנאי לפי פי' זה יש גירסא אחרת בגמרא שמהי קו תחת לשון הגירסא בבית הכהן אין עושין תמורה פי' צכור אלל כהן אינו עושה תמורה [ומפרש מי אינו עושה תמורה] לא ישראל ולא כהן, ואמרי הכי פי' ודייקנן מימנא הוא דלל מימנא הא זכוני מוצין ליה, רצי שמעון בן אלעזר אומר כיון שצא ליד כהן זה זה אינו עושה תמורה, כלומר דאפילו זכוני לא מצי מוצין ליה דכל תנא צתרא לטפוי מילתא קאמי, מאי לאו דרז נחמן איכא צינייהו [דבין ת"ק ובין רשב"א תרומתהו סבירא להו דאין עושין תמורה כר' עקיבא, אלא דפליגי אי מצי מוצין. עולת שלמה] דתנא קמא [אית] ליה דרז נחמן אלא סבר דאית ליה לכהן זכיה בגווי' ומצי מוצין לה [פי' שהגם דלגבי תמורה אין לו זכיה בגווי', מ"מ כיון שיכול למכרה בזה לבד נקרא אית ליה זכיה בגווי', ור' [שמעון בן אלעזר] [אית] ליה דרז נחמן פי' ולכן לא מצי לזכוני שאין לו זכיה בגווי'.

שס. ל"א וכו' אולי י"ל שהחידוש בלשון זה שמוקי לה לענין זבני הוא, שכיון שדבריו ר"ג הם על המשנה "מוכרין" אותו תם חי, רצה לפרש גם קושית הגמ' "מאי לאו" לענין מכירה ולא לענין תמורה כמו שמפרש בשני פשטים הראשונים, הגם שהם תלויים זה בזה, שמי שהוא הבעלים לענין מכירה הוא גם הבעלים לענין תמורה.

ד"ה היינו טעמא דישראל אסור. והוי חילול השם. ראה רש"י שבת ל"ג ע"א ד"ה חילול השם אדם גדול שצני אדם למדים הימנו ואינו נוהר צמעשו נמלאו הקטנים מזולתין צתורה על ידו ואומרים זהו מצין שאין ממנא צתורה וצמנות ונמלא השם מתחלל, נעשה דצניו חולין. ואולי גם כאן שהכהנים שהם משרתי השם אם מזולתין בכבודם בשביל הנאת מומן יהיה חילול השם, ואולי היה מתאים יותר הלשון חילול "בהונה"?

שס. והאי כהן נמי פי' דרש"י בא לפרש שהגם שכהן המסייע הוא מבזה את עצמו אבל כאן הוא רק מוחיל גבי', מ"מ גזרינן שלא יעשה שום פעולה לרצות את הישראל שיתן לו מתנות.

ד"ה מיזבן זבנינן. וליכא למיתס למסייע וכו' פי' דאנן לא סבירא לן דבמוכר גזרינן משום כהן המסייע בבית הגרנות כיון שהישראל נותן מעות להכהן, לא חיישינן שמא מוחיל גבי'. וע"ז הקשה להם מר זוטרא והא כאן במשנה כשהכהן לוקח הבכור מהישראל לפני הזמן, הרי הישראל נותן להכהן ולא הכהן להישראל, וזה דומה לאופן שהכהן מוכר להישראל בזול, ואפ"ה גזרינן משוין כהן המסייע,

אבני חן למסכת תמורה

בטוב אינה נקראת תמורה, שהרי אין שום נפק"מ בין שני בהמות אלו ושניהם כשרים לקרבן ולא עשה כלום ע"י התמורה, ואינו דומה לרע ברע ששניהם רעים באופן אחר דלא יתכן ששניהם יהיה להם מומים שיהיו ממש זה כזה, ולכן רע ברע כן נקראת תמורה. ועדיין צ"ע,

ורבא, אין עונשין מן הדין ולהכי אצטריך קרא, דמשום דין קל וחומר לא מלקינן ליה, כי מימר טוב צטוב,

ואב"י אמר לך, הא לאו דינא הוא לאו עונשין מן הדין הוא, [אלא א גלווי מילתא בעלמא היא], דהיכא דגלי קרא דלקי אטוב דחולין כי מימר ליה צרע דקדש, גלי נמי דלי מימר ליה צטוב דקדש לקי, מי גרע טוב מרע כלומר מי גרע טוב דקדש, מרע דקדש, כי היכי דרע דקדש כי מחליף ליה לקי, ה"ה לטוב דקדש, דרממנא לא קפיד אלא דלא יחליף מידי דקדש,

[פ' שאלבא דאב"י אין זה נקרא עונשין מן הדין, שכאן אין למידין דבר אחד מחבירו, אלא המדובר באותו דבר עצמו, שהתורה אסרה להמיר בהמת חולין טוב בבהמת קודש רע, והסברה נותנת שמה שהבהמה אינה רע לא יהיה חסרון לומר שבשביל זה לא ילקה. אבל רבא סבר שגם זה נקרא עונשין מן הדין וצריך בטוב יתירא]

תנו רבנן, לא יחליפנו בשל אחרים, ולא ימיר אותו בשל עצמו, ולכתוב לא יחליפנו חילוף משמע ע"י צ' אששים ולא בעי לא ימיר אותו דמי גרע של עצמו משל אחרים, אי כתב הכי חילוף הוה אמינא תצא זו ותכנס זו והתם אע"ג דלא אהני מידי, דהקדש תס אינו יוצא לחולין, הוא דתילקי אפ"ה לילקי האילן ונתכין להוציא הקדש לחולין, אבל ממיר דתרווייהו קא מקדיש להו, אימא לא לקי, קא משמע לן,

האי בשל אחרים היכי דמי, אי נימא בהמה דהקדש ידידה וחולין דעלמא מי מצי מקדיש ויקרא כו איש כי יקדיש את ביתו קדש לה' אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו, ואלא בהמה דהקדש דעלמא וחולין ידידה מי מתפס בדבר שאינו שלו,

[נראה דלאו מסברא בעלמא פריך הכי דאדרבה בכל מקום יכול להתפס בדבר שאינו שלו כגון הקדש וקונמות, אלא דהבא מקרא קפריך כיון דכתיב הוא ותמורתו דממעטין [לעיל ז' ע"ב] מהך קרא דאין הכהן בבכור, והיינו לפי שאינו שלו. ר' מנחם קארניי זצ"ל, וראה בשטמ"ק אות ט"ז שגורם והתניא שכן הוא בברייתא. אבל הרב אלישיב שליט"א כתב שהתפסה בתמורה חלוקה מהתפסה בגדרים, דבתמורה ההתפסה הוא העברת הקדושה מבהמה אחת לשניה, וממילא צריך להיות הבעלים על הבהמה כדי להעביר את קדושתה, משא"כ התפסה בגדרים אינה אלא דין "לשון" בתורת הנדר, ועל כן שפיר מהניא התפסה בגדרים אף בדבר שאינו שלו]

לעולם בבהמה דהקדש דעלמא, וחולין ידידה, כגון דאמר מריה דבהמה דהקדש, כל הרוצה להמיר בבהמתו, יבא

מאי תלמודא [פ' מנין שאם המיר בהמת חולין בבהמה שקדם מומו להקדישו שאין בהמת חולין נתפסת בשום קדושה], [לשון זה יש 27 פעמים בש"ס, 16 מהם הם בסדר קדשים, ושאר 11, חמש מהם עוסקים בעניני קרבנות?]

אמר אב"י, נימא קרא לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בו והוי משמע, או רע לא ימיר לא צטוב ולא צרע***, בטוב אחרתא צמלא ל"ל, שמע מינה [שגם הרע צריך להיות טוב] טוב מעיקרו עושה תמורה שצטבה שהקדש היה ממס, וטוב נפל צו מוס, עושה תמורה, רע מעיקרו אין עושה תמורה,

[דכיון דכתיב לא יחליפנו וגו' בהמה בבהמה אנו למידין שיש לאו להמיר באיזה אופן שיהיה, ולכן צריך פסוק מיוחד למעט שבאופן זה לא מהני תמורה],

**ולקמיה מפרש לאב"י ולרבא דגם טוב בטוב ילפינן דמהני מק"ו, וזה פירוש הפסוק:

	חולין	בקודש
טוב ברע	טוב	ברע
טוב ברע	טוב	בטוב (לאב"י ולא ק"ו הוא, ולרבא דכתיב בטוב יתירא).
רע בו	רע	בטוב
רע בו	רע	ברע

רבא אמר, תרווייהו טוב ייתורי מייתרי, אם כן [שני המילים "אם כן" הם מיותרים] נכתוב קרא לא יחליפנו ולא ימיר אותו ברע והוי משמע דליהו הוי טוב, או רע בו משמע או רע של חולין לא ימיר צטוב, למה לי למכתב תרווייהו טוב, חד טוב, אפי' בטוב נמי כי ממיר לקי, ואידך, טוב מעיקרו עושה תמורה, רע מעיקרו אין עושה תמורה,

[פ' שדורש הפסוק כן טוב חולין ברע קודש, ולא רע בטוב רע חולין לא ימיר בטוב קודש, אבל כיון שמלת "בטוב" מיותר, דורש בה תחלת הפסוק דכתיב "טוב ברע" שיכול להמיר בבהמת קודש רע, דהיינו בעל מום, הוא דוקא אם היה טוב כשהקדיש אותה, הגם שהוממה אח"כ. ע"פ הצאנן קדשים. וראה הגהת הגר"א].

ואב"י אמר [דטוב בטוב לא צריך פסוק דלקי אם מימר], קל וחומר הוא [בספר יד בנימין הקשה, דכל הפסוק שלא ימיר רע של חולין בטוב של קודש הוא מיותר, דהוי ק"ו ומה טוב של חולין ברע של קודש לא ימיר, כ"ש רע של חולין בטוב של קודש. והניח בצ"ע], ומה טוב ברע טוב של חולין צרע של קדש דעלווי קא מעלי ליה להקדש לקי לקי, טוב בטוב דכי הדדי נינהו מינעיה לא כל שכן דלקי,

[וצריך להבין שמה טוב בטוב לא יעשה תמורה כלל, כמו קדם מומו להקדישו, ואיזה ק"ו הוא זה? ועוד קשה הרי מ"בהמה בבהמה" אנו מרבים הכל, עד שצריך "בטוב" יתירא למעט קדם מומו להקדישו, ואיך ס"ד שטוב בטוב לא יעשה תמורה, או שלא ילקה עליה? ואולי י"ל קושיא השניה בדוחק דס"ד אמינא דטוב

אבני חן למסכת תמורה

וימיר [פי' בתורת רשות, ולא בתורת שליחות]:

קדושה ראשונה דהקדש ראשון להיכן הלכה שלא יתפס עוד אחרת בקדושתו עד אלף.

לשון אחר, אמר רבי [פי' כן אומר רש"י על רבן] דגרסינן מעיקרא אמר להן רבי שמעון מן והיה הוא וממורתו וכי חזא דדרשי רבנן מזהמה צהמה אמר להן איהו מהמס נמי מצינא למילף טעמא דדי, ור' שמעון בן לקיש מימרא דנפשיה קאמר, ולא לתרוזי דך פירכא אסתא,

ורבי יוחנן אמר, כשם שאין ממירין ב' באחד, כן אין ממירין וחוזרין וממירין,

תניא כוותיה דרבי יוחנן, תניא כוותיה דר"ל,

תניא כוותיה דרבי יוחנן, כשם שאין ממירין אחד בשנים, כך אין ממירין וחוזרין וממירין,

תניא כוותיה דר"ל, יכול כשם שאר"ש שאין ממירין שנים באחד, כך אין ממירין וחוזרין וממירין, ת"ל והיה הוא ותמורתו אפילו במאה [אפשר הדרש דוהי' מיותר דחול"ל הוא ותמורתו קודש, לכן מרבה הוי' אחרת דיוכל להמיר כמה פעמים. שפת אמת],

בעי רבי אבין, לדברי האומר [לר' יוחנן אליבא דר"ש דאמר] אין ממירין וחוזרין וממירין [פי' שאם המיר בבהמה א', פעם אחת אינו יכול להמיר עליה עוד פעם], הפריש אשם [בהמה א'] להתכפר בו, והמיר בו [תמורה א'],

.....

רבא אמר תריווייהו טוב ייתורי מייתרי "אם כן" נכתוב קרא הלשון "אם כן" אינו מוכן ולכאורה הוא מיותר? וראה בכ"י מינכן שחסר כאן שש מלים, וכך הגירסא שם: אין עושה תמורה (רבא אמר תריווייהו טוב ייתורי מייתרי) א"כ לכתוב קרא טוב ברע או רע למה למיכתב. ולפ"ז נוכל לומר דא"כ הוא ר"ת אמר רבא ונתחלף ר"ש בכ"ף. ועוד יש לציין בגירסא זו שאינו גורס מלת "בו", וראה מש"כ על רש"י ד"ה או רע.

רש"י ד"ה לא ימיר אותו ברע. והוי משמע דליהו הוי טוב. פי' שהחולין הוא טוב. ותימא שמפרש הפסוק לא ימיר "אותו" דקאי על חולין, דכאן הו"ל להפוך ד"אותו" פירושו קודש טוב. ולפי מה שהגיה השטמ"ק באות כ"ג יכולים לפרש דברי רש"י כאן "דאיהו הוי טוב" היינו הקודש הוא טוב.

ד"ה או רע. מה שהגיה כאן השטמ"ק מלת "בו" קשה קצת. ובאמת גוח יותר בלי מלת בו. וכן ליתא מלת "בו" בגמרא כ"י מינכן. שהרי הולך ומפרש הפסוק דלא ימיר "אותו" ברע שלא

מהני: ממירין אחד של חולין בשנים דקדש ואומר הכי וזו תחת אלו, ושנים דחולין צלח דקדש הכי אלו תחת זו באחד, אחד במאה, ומאה באחד [דלא תימא אחד בשנים וכו' דוקא, להכי נקט נמי מנין אחר, ונקט "מאה" על שם בהמה שהוא לשון נופל על לשון "במאה" "בהמה", וגם הוא מנין מסוים. הון עשר], ר"ש אומר אין ממירין אלא אחד באחד [צ"ע לר"ש אי ב' בב' נמי אינו יכול להמיר, דאפשר כל לימוד דר"ש הוא דהמיר יהי כמו ההקדש א' בא' והוה הדין ב' בב'. וצ"ע. שפת אמת], שנאמר ויקרא כו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, מה הוא מיוחד דמצינא הוא אף היא מיוחדת:

נב: מנא ה"מ? דת"ר, ויקרא כו י ואם המיר ימיר בהמה בבהמה ויהיה הוא ותמורתו יתהי קדש, מכאן שממירין אחד בב', וב' באחד, אחד במאה, ומאה באחד,

[בראש הדף יש לימוד מ"בהמה בבהמה" מכאן שממירין מן הצאן על הבקר וכו', אבל שם הלימוד ממה שכתב מלת בהמה פעמים, וכאן הלימוד מהב"ת של בבהמה. וראה שטמ"ק אות ב'],

ר"ש אומר, אין ממירין אלא אחד באחד [צריך עיון לר"ש אי ב' בב' נמי אינו יכול להמיר, דאפשר כל לימוד דר"ש הוא דהמיר יהי' כמו ההקדש א' בא' והוה הדין ב' בב'. וצ"ע. שפת אמת], שנאמר בהמה בבהמה, ולא בהמה בבהמות, ולא בהמות בבהמה, אמר לו מצינו בהמות שקרויה בהמה, שנאמר וינה ד יא ואני לא אחוס עלי' וינה העיר תגדו לה אשר ישבה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשימאלו ובהמה רבה [סוף ספר וינה],

ור"ש, בהמה רבה איקרי, בהמה סתם לא איקרי,

ומעמא דר"ש משום בהמה הוא, והא מעמא דר"ש צממטין משום הוא משום הוי קרא הוא, דוהיה הוא וממורתו, מה הוא מיוחד אף תמורה מיוחדת,

מעיקרא אמר להן ר"ש מן והיה הוא ותמורתו, וכי חזא דדרשי רבנן מבהמה בבהמה אמר להם איהו מהתם נמי מצינא למילף טעמא דדי,

[וצ"ע למה צריך שני פסוקים ללמוד אותה הדרש? ובהצ"ק ברש"י ובתוס' מהפך הגירסא וגורס "נמי מהתם", ואולי כוונתו דלפי הל"א סבר ר"ש דמלת "הוא" אינה מיותרת, אבל הלשון "מצינא למילף" לא משמע כן?],

ומשנינא אמר ר' שמעון בן לקיש מודה רבי שמעון שממירין וחוזרין וממירין אמר ר"ל מודה ר"ש שממירין וחוזרין וממירין צהמה אחרת צלומה צהמה ראשונה דהקדש ואפילו עד מאה [ראה שטמ"ק שהי' כאן הגהה שנמחק. וראה בכ"י ר' שיש כאן בערך שתי שורות מבושמשין שא"א לקרותם], מ"מ,

אבני חן למסכת תמורה

אחא, וחדא קדושה [הוה, דקמא הוה אשם, והאי נמי אשם לא מימר, ולמה לי למימר נתכפר בחדא,

[ו]אי ב' קדושות וגוף אחד קא מיבעיא ליה [לר' אבין], תיבעי ליה בלא הומוס ומיללו, והכי לימני, הפריש אשם והמיר בו, ואבד הראשון ונתכפר באשם אחר שהפריש מעדרו [בהמה ב', # וצריך לדעת למה דוקא כאן נקט לשון "שהפריש מעדרו"], ונמצא הראשון [בהמה א'], וימק לעולה, דהוה ליה גוף אחד ושתי קדושות, מהו, מי אמר כיון דחד גופא הוה [אינו יכול לחזור ולהמיר בו, או דילמא כיון דקדושה אחתא, דמעיקרא אשם והשתא עולה, חוזר ומימר, דס"ד דלר' אבין חדא איבעיא הוה] דמספקא ליה, ולהכי קא מתמה, אמאי קמי תרמי?

ור' אבין, חדא מגו חדא קמיבעיא ליה, ואם תימצי לומר כלומר אש ממנא לומר קאמר, וחדא צעיל היא, והכי קאמר, שני גופין וקדושה אחת הפריש אשם והמיר בו, והומוס, ומיללו, דהוה ליה האי (גוף) שני [גופים] וקדושה אחת (מהו?), ואם תימצי לומר הכא כיון דקדושה אחת היא אינו מימר לא, משום דבההיא קדושה הא איתמר [כבר המיר] בה חדא זימנא ואינו מימר צה פעם אחת,

[ולכן שואל איך יהיה הדין ב] שני גופין ושתי קדושות כגון אבד שני זה, [ו]נתכפר בחדא [בהמה ג'], ושני יתק לעולה כשנמצא בחדו כיון דהשתא שני הוה וקדושה אחת היא מימר, או דלמא סוף סוף מכא קמא אחא, ואינו מימר, (צ) לישנא אחרינא [צ]ירושלמי גרסי' לה [והוא לישנא אחרינא בגמרא שלנו] ומרמי קצעי, ² תיקו,

לישנא אחרינא, בעי ר' אבין, לרבי יוחנן דאמר אין ממירין וחוזרין וממירין, הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו, והומוס, וחללו על אחר [בהמה ב'], מהו שיחזור וימיר [בבהמה ב'] דהי ליה שני גופין וקדושה אחת, ומספקא ליה כדפרישית צלשנא דלעיל,

[ועוד איבעיא ליה], או שלא הומוס אלא [הפריש בהמה א' לאשם ונאבד ו] נתכפר באשם אחר [בהמה ב'], וניתק זה [ראשונה] לעולה כשנמצא, והוה ליה שתי קדושות וגוף אחד, מהו שיחזור וימיר ופירושא כדפרישית,

ל"א בעי רבי אבין	בעי רבי אבין
הפריש אשם להתכפר בו (א)	הפריש אשם להתכפר בו (א)
והמיר בו (א) ב(ב)	והמיר בו (א) ב(ב)
והומוס (א)	והומוס (א)
וחללו (א) על אחר (ג) מהו שיחזור וימיר?	וחללו (א) על אחר (ג)
[ועוד אבעי ליה אם נאבד א לאחר שהמיר בב' ולא מיירי בשהומוס א וחללו] נתכפר באשם אחר (ג)	ונתכפר באשם אחר (ד)

ימיר את הקודש טוב, בחולין רע, ואי גרסינן מלת "בו" דגם "ולא רע בו" קאי על קודש טוב, ולא רע חולין, בו בקודש טוב, שהרי "בו" קאי על "אותו" ונמצא שני האופנים מדברים ברע של חולין וזה ודאי מיותר? לכן יש לומר דקושיה רבא הוא שהי' לו לכתוב לא ימיר אותו ברע, ולא רע בלא מלת "בו", ולהגיה ברש"י בהשטמ"ק אות כ"ג, "דמשמע דרע של קודש לא ימיר בטוב של חולין". והגהת הצ"ק צריך עיון.

ד"ה ומשנינן אמר רשב"ל מודה ר"ש שממירין וחוזרין וממירין. פי' דלפי לשון ראשון לאחר שהקשה הגמ' והא טעמא דר"ש משום הוא מה הוא מיוחד אף תמורתו מיוחדת? מתרין רשב"ל מודה ר"ש וכו' כמו שהגיה בשטמ"ק אות י"ט, פי' שהגמ' מתרין דבאמת עיקר הלימוד שאין ממירין אלא אחד באחד הוא מוהיה "הוא" ותמורתו יהיה קודש, ו"בהמה בבהמה" אתא לדרוש שממירין וחוזרין וממירין.

הגהות להבנת: שטמ"ק ב' י' א' י"ג ט"ז י"ט ב'

דף ט' ע"ב

והומוס הראשון [בהמה א' נפל בה מום, לאחר שהמיר בה], וחללו על אחר [בהמה א' על בהמה ב' ונאבד בהמה ב'] ונתכפר באשם אחר [בבהמה ג' שהפריש במקום בהמה ב' הנאבד] (אחר) שאבד אשם שני [בהמה ב'] זה שחילל הראשון [בהמה א'] עליו, ונתכפר בחדא [בבהמה ג'], ואש"כ נמצא זה [בהמה ב'] וניתק לעולה, דאשם שפירו צעילי בחדא, סתמיה לשם עולה נדבט צבור קאי, דהיינו מן המותרות דמדמש יהודע הכהן צפ' ולד טעמא (לקמן דף כג),

מהו שימיר בו [בבהמה ב' שניתק לעולה], מי אמרינן כיון דמכח [אשם] קמא אחא, אין ממירין בו, דהא המיר בראשון, או דלמא כיון דגופא אחרינא הוה, וקדושה אחרימי היא, דמי המיר קמא הוה אשם, והאי [בהמה ב'] הוה עולה, הלכך ממירין?

דס"ד דלר' אבין חדא איבעיא הוה דמספקא ליה, ולהכי קא מתמה, אמאי קמי תרמי,

אמר אבין, מאי קא מיבעיא ליה [לר' אבין, דס"ד דלר' אבין חדא איבעיא הוה, דמספקא ליה. רש"י להלן], אי ב' גופים וקדושה אחת [מיבעיא ליה] [אי איבעיא בשני בהמות, ששניהם קדושים בקדושה אחת כגון אשם] דמי אמרינן, כיון דגופא אחרינא הוה, מימר [מועיל ותופס אם מימר], או דלמא כיון דקדושה אחת היא, לא מימר,

אי הכי מיבעיא ליה תיבעי ליה בלא מתכפר [בלא שנאבד בהמה ב' ונתכפר בג' וניתק ב' לרעה] דהכי איבעי ליה למימר, הפריש אשם להתכפר בו [בהמה א'], והמיר בו [תמורה א'], והומוס הראשון וחיללו על אחר [בהמה ב'], מהו שימיר צה האחר, כיון דגופא אחרינא הוה מימר, או דלמא, כיון דמכח קמא

אבני חן למסכת תמורה

וניתק זה (א) לאחר שמצאו לעולה מהו שיחזיר וימיר?	וניתק (ג) לעולה מהו שימיר בו?

בעי רבי אבין, הפריש אשם להתכפר בו כלעיל [פ] דלאחר שחללו על אחר נאבד זה האחר, והפריש אחרת ונתכפר בה, ולכשמצא הראשונה חרי הוא ניתק לעולה] דהוּוּ לְהוּ שני גופים ושמי קדושות מהו, והומם, והוסיף עליו חומש, וחללו (חבירו) [על אחר], [ונאבד בהמה ב'] ונתכפר באשם אחר, וניתק זה [בהמה ב'] לעולה, מהו שיוסיף עליו חומש [בשמחלל את בהמה ב']?

אמר אבין, מאי קא מיבעיא ליה לרבי אבין, דסלקא אדעמין, דבעיא דר' אבין לאו שני גופין ושמי קדושות צע, אלא צמרי מילי פליג, מילתיה דקמיימא הוּוּ שני גופין וקדושה אחת, ואידך נתכפר באשם אחר, כלומר שלא הומם הראשון אלא שאבד ונתכפר באחר, ונמצא זה וניתק לעולה, דהוּוּ לְהוּ שמי קדושות וגוף אחד מהו הלכך פריך אבין הי מיינייהו עיקר בעיא דר' אבין ליבעי להדיא ולישמע אידך מיינייהו,

אי שני גופין וקדושה אחת קא מיבעיא ליה, תיבעי ליה בלא נתכפר באחר, אלא הומם הראשון וחללו, והוסיף עליו חומש, דחומש לא שייך בקדשי מוצב בלא מוס, דהא חס לא נפיק לחולין, והומם האי שני, מהו, כלומר מי אמרינן כיון דקדושה אחת היא, אינו מוסיף בה חומש אחרינא, או דילמא כיון דבי גופין נינהו מוסיף בה חומש, וכי אמר ר' יהושע הקדש שני אינו מוסיף ביה חומש, כגון מתפסם בעל מוס לדבק הבית, וחללו בצעל מוס אחר, דהאי לא מחדש בה מידי, אבל הכא דמתפסם חס בצעל מוס, דהאי חזי למוצב, הקדש שני קרינן ביה, דההוא קמא לא חזי אלא לדמי, והאי חזי למוצב, וקדושה חדשה היא,

אי שתי קדושות וגוף אחד קא מיבעיא ליה, תיבעי בלא הומם קודם שאבד, אלא אבד והפריש אחרת ונתכפר בו, ונמצא הראשון וניתק לעולה מהו, מי אמרינן הקדש שני הוא, שהרי נתכפר באחר חס טפל לו, ואם הומם ובא לחללו, לא יוסיף עליו חומש @ כיון דשמי קדושות נינהו, ה"ל הקדש ראשון לענין זה, ומוסיף חומש,

ורבי אבין, חדא מגו חדא קמיבעיא ליה כלומר סיפא דבעיא דרבי אבין ארישא דמילתא קאי, ולא מילתא אחרימי היא, אלא שני גופין ושמי קדושות צע,

אם תימצא לומר ואם תמצא לומר קאמר, אם תמצא לומר היינו חדא מגו חדא שני גופין וקדושה אחת לא, משום דבההיא קדושה [כבר] איתוסף בה חדא זימנא חומש,

שני גופין ושתי קדושות מאי מי אמרי' כיון דשני גופין ושמי קדושות נינהו לא מייקרי הקדש שני ומוסיף חומש, דהא צהא קדושה והאי גופא לא אמוסף חומשו, או דלמא סוף סוף מכת קמא [קא] אמת (מעיקרא) והקדש שני הוא לגבי חומש,

לישנא אחרינא ירושלמי וכלישנא בתרא דלעיל, דבעיא דרבי אבין גבי תמורה גרסי' לה נמי הכא, ופירושי מפרש, ⁴ תיקון,

אמר אבין, הי [מה] קא מיבעיא ליה אי זו מהן הוּוּ עיקר שאלתו, אי [אי האיבעיא של ר' אבין] קדושה אחרת באותו הגוף כי' כדפרישית, דהיינו גוף אחד ושמי קדושות, לא ניבעי [איבעיא הראשונה ד] הומם וחללו באחר [אלא האיבעיא השניה], [ואי האיבעיא של ר' אבין],

אי גוף (אחד) [אחר] באותה קדושה, לא ניבעי נתכפר באשם אחר [האיבעיא השניה, שהרי אז הוי קדושה אחרת, וזה לא מיבעיא ליה, ורק האיבעיא הראשונה היה לו לשאול],

ורבי אבין, חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה, הומם וחללו על אחר מהו שיחזיר וימיר, מי אמרינן באשם ראשון הוא דאין חוזר וממיר, אבל בגוף (אחד) [אחר] אע"ג דקדיש אותה קדושה [קדושת אשם] חוזר וממיר, או דלמא כל באותה קדושה, אין חוזר וממיר,

ואם תימצא לומר, הדין גוף (אחד) [אחר] כיון דבאותה קדושה קאים, אין חוזר וממיר,

אלא [זה מיבעיא ליה] נתכפר באשם אחר [בהמה ג'], וניתק זה ראשון לעולה, מהו שיחזיר וימיר בו, מי אמרינן כי אין ממיר וחוזר וממיר [ראה בהגהות הגר"א ודבריו צריכין ביאור. וראה ביד בנימין שמפריש שסיפא היינו סוף דברי הרישא. ועדיין צ"ע], הני מילי אותו הגוף באותה קדושה, אבל אותו הגוף בקדושה אחרת חוזר וממיר, או דלמא אף על קדושה אחרת, כיון דאותו הגוף הוא, אין חוזר וממיר, ³ תיקון,

והשתא להאי לישנא לא צעי מידי משני גופים ושמי קדושות, אלא ה"ק אם תימצי לומר גוף אחד בצוהת קדושה כו', ולהאי לישנא חשיב שני גופין וקדושה אחת (חדא) עפי משמי קדושות וגוף אחד;

א"ר יהושע בן לוי, הקדש ראשון מוסיף חומש, ואין הקדש שני מוסיף חומש והיינו הקדש שני, כגון שהומם הראשון וחללו על אחר, והוי האי אחר הקדש שני, ואם הומם וחללו אינו מוסיף עליו חומש, ותמורה נמי הוּוּ הקדש שני,

[מוסיף חומש. וכשפודה הבהמה שהוממה ומוסיף חומש על דמיה, קונה מהן בהמה אחרת לחובתו, וכל הדמים הנותרים מהקרן וחומש הולכין לקיץ המזבח, להקריב מהן עולות, והיה קופה מיוחדת לכך בבית המקדש. ראה להלן ב"ג ע"ב],

אמר רב פפא, מאי טעמא דרבי יהושע בן לוי, אמר קרא ויקרא כו טו וְאִם-הַמִּקְדָּשׁ יִגְאָל אֶת-בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית בְּסִפְּהָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ, מִקְדָּשׁ וְלֹא הַמִּתְפָּסִים,

אבני חן למסכת תמורה

שמלת תיקו בנוטריקון תשבי יתרץ קושיות והוויית סימן הוא ואינו פירוש, ראה בתיו"ט בסוף מסכת עדיות שכתב כעין זה, וראה בהקדמת הפרי מגדים על שו"ע או"ח באגרת אות ט' שמחלק בין ג' פשטים אלו "תיק, תהא קאי או תוקים, תשבי יתרץ קושיות ואבעיות", ועוד יש בזה פרשת צו (דף כ"ז:): וז"ל וכל תיקו דאיסורא לחומרא ואיהו תיקו חסר ו' (פי' תיקון חסר ו') דלית ליה תיקון.

ל"א בעי רבי אבין	בעי רבי אבין
הפריש אשם להתכפר בו (א)	הפריש אשם להתכפר בו (א)
והומם (א)	והומם (א)
וחללו על אחר (ב)	וחללו על אחר (ב)
ונתכפר באשם אחר (ג)	ונתכפר באשם אחר (ג)
[ועוד אבעי ליה אם נאבד (א) ונתק זה (ב) לעולה מהו שיוסיף עליו חומש. (א) והומם ובא לחללו מהו שיוסיף עליו חומש.]	

אמר אבין מאי קא מיבעיא ליה	אמר אבין הי קא מיבעיא ליה
(א) אי ב' גופים וקדושה אחת, תיבעי ליה בלא מתכפר	(ב) קדושה אחרת באותו הגוף לא ניבעי הומם
(ב) אי ב' קדושות וגוף אחד תיבעי בלא הומם.	(א) אי גוף אחד באותה קדושה [לא ניבעי נתכפר באשם אחר].
ורבי אבין חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה	ורבי אבין חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה
אם תימצא לומר שני גופין וקדושה אחת לא משום דבהדיא קדושה איתוסף בה חדא זימנא חומש,	[הומם (א)] וחללו על אחר (ב) מהו שיוסיף עליו חומש, מי אמרין באשם קמא הוא מוסיף, אבל בגוף אחר אע"ג דקאים באותה קדושה אין מוסיף חומש
שני גופין ושתי קדושות מאי. תיקו	או דלמא כל באותה קדושה אינו מוסיף חומש
	ואם תמצא לומר הדין גוף אחד, כיון דבאותה קדושה קאים אינו מוסיף חומש, אלא נתכפר באחר (שנאבד א ולאחר שנתכפר באחר נמצא) וניתק זה ראשון לעולה מהו
	כי אינו מוסיף חומש באותו הגוף באותה קדושה, אבל בקדושה אחרת לא (אלא מוסיף חומש)
	או דלמא כיון דאותו הגוף הוא אינו מוסיף חומש. תיקו

אמר קרא ואם המקדיש וגו'. פי' דכתיב בויקרא כ"ז י"א ואם כל בהמה טמאה (בעלת מום) אשר לא יקריבו ממנה קרבן

לישנא אחרינא, בעי רבי אבין, הפריש אשם להתכפר בו, והומם, וחללו על אחר [בהמה ב'], והוסיף [עליו] חומש [על בהמה א', מזה הדין אם בא לחלל בהמה ב' אם מוסיף עליה חומש],

[ושואל עוד שאלה] (נתכפרו) [א"נ נתכפר] באשם אחר [פי' שנאבד בהמה א' ונתכפר בבהמה ב'], וניתק זה [בהמה א'] לעולה, מהו שיוסיף עליו חומש [אם בא לחללו, האם עכשיו שנשתנה שמו של בהמה א', אם עוד צריך להוסיף חומש כשבא לחללו, או שעכשיו כבר נקרא קדושה שניה]?

אמר אבין, הדין [פי' מה] קא מיבעיא ליה, אי קדושה אחרת באותו הגוף [פי' קדושת אשם, וקדושת עולה בגוף אחר] קא מיבעיא ליה [אם זה שנחלף שם הקרבן, עושה שאינו נקרא עוד קדושה ראשונה], לא ניבעי ליה הומם [וחללו על אחר] [שגם בלא הומם, אם נאבד בהמה א' והפריש בהמה ב' והקריבה, ונמצא בהמה א' הרי נשתנה קדושת הבהמה],

א' [ואם האביעא של רבי אבין הוא ב] גוף [אחד] [אחר] באותה קדושה [לא ניבעי נתכפר] [פי' הרי גם אם חילל את בהמה א' על בהמה ב' יש כאן גוף אחד ושתי קדושות]?

[ור' אבין חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה, הומם] [כו'] וחללו על אחר, מהו שיוסיף עליו חומש,

מי אמרי' באשם קמא הוא דמוסיף [בדכתיב חומש במחלל קרבן, והגם שהרבה הפכו לקרות כאן "אינו מוסיף" אבל גם בנוסח הדפוס יש לפרשה], אבל בגוף [אחד] [אחר], אע"ג דקאים באותה קדושה [אין] מוסיף חומש,

ט' ע"ב

ב' גופים וקדושה אחת פי' אם המיר בקרבנו ואח"כ הומם וחללו על אחר, ועכשיו בא להמיר בשני' זו, זה ב' גופים וקדושה אחת, שהרי קדושה זו הלכה מגוף ראשון לגוף שני, ב' קדושות וגוף אחד פי' אם נאבד קרבנו לאחר שהמיר בה והפריש אחרת תחתיו והקריבה ואח"כ נמצאת הראשונה ובא להמיר באותה בהמה שכבר המיר בה פעם, זה גוף אחד, ושתי קדושות שהרי עכשיו הוא עולה.

תיקו יש הרבה פירושים על מלת תיקו, בערוך בערך תיק כתב וז"ל כמו דבר שעומד בתוך התיק ואין ידוע מה בתוכו וכו' א"ב לפי דעתי כמו אשתיקו, ומפי הרב יעקב ששפורטש מעיר אוראן נר"ו שמעתי פירוש אחר של תיקו והוא "תיקום" כלומר תיקום בבעיא, ואני סמכתי סמך לדבריו כי בפועל קם מצינו בלשון גמרא שאות מם חסרת פעמים הרבה כי מצינו 'קאי' 'מוקי' 'אוקי' במקום קאים מוקים אוקים, וזה פי' הוא נכון, אבל מה שאמרו

אבני חן למסכת תמורה

ואינו מימר זה פעם אחרת. פי' דללשון זה יהי' האבעיא רק בשני גופין וקדושה אחת אבל בגוף אחד ושתי קדושות לא ס"ד דימיר כיון דבבהמה זו כבר הימיר בה חדא זימנא.

ד"ה אמר אבני הדין קמיבעיא. והשתא להאי ליטנא לא צעי מידי משני גופים ושתי קדושות פי' דללישנא קמא האבעיא לפי המסקנא הוא בשני גופין ושתי קדושות, אבל ללישנא אחרינא האבעיא בשני גופין וקדושה אחת ולא דיבר כלל בשני גופין ושתי קדושות, ולכאורה ס"ל דאז ודאי חוזר ומימר אלל ה"ק חס תמלי לומר גוף אחד בלתי קדושה כו' אין חוזר ומימר כיון שיש לשני הגופין אותה קדושה, אכתי תיבעי מה יהיה הדין בגוף אחד ושני קדושות, אולי באופן זה נאמר שחוזר ומימר, דלהאי ליטנא חשיב שני גופין וקדושה אחת חסד [ואין למחוק מלת "חסד"] פי' הגם שהם למעשה שני גופין הם נחשבים לגוף אחד טפי משתי קדושות וגוף אחד פי' דבשני גופים וקדושה אחת יהי' יותר סברא לומר שאינו מימיר עוד פעם מבגוף אחד ושתי קדושות.

ד"ה מאי קא מיבעי לי. לרבי אצין, דסלקא אדעתין דצעי' דר' אצין לאו שני גופין ושתי קדושות צעי' פי' דאז ודאי צריך להוסיף חומש, אלל צמרי מילי פליג מילתי' פי' צריך לחלק שאלתו לשני חלקים, דקמייתא פי' השאלה ראשונה הו' שני גופין וקדושה אחת פי' הפריש אשם להתכפר בו והומם וחללו על אחד, ואידך נמכר צאשם אחר פי' וזה אינו המושך לשאלה ראשונה רק שאלה אחרת, שנאמר והפריש אחרת ונתכפר ואח"כ נמצאת הראשונה נמלא זה וניתק לעולה, דהו' להו' שתי קדושות וגוף אחד, מהו פי' והאבעיא הוא כמו שכתב רש"י לקמיה בד"ה אי שתי קדושות מי אמרינן הקדש שני הוא שהרי נמכר צאשם זה טפל לו, או דילמא כיון דשתי קדושות נינהו ה"ל הקדש ראשון לענין זה.

שם. הלכך פריך אצ"י הי מניייהו עיקר צעי' דר' אצין ליצעי למדא ולישמע אידך מינה. ראה מה שכתבתי לעיל ברש"י ד"ה אי שני גופין וקדושה אחת.

ד"ה אי שני גופין וקדושה אחת קמיבעיא לי
תבעי לי בלא נתכפר. צאמר, אלל הומם הראשון וחללו והוסיף עליו חומש וכאן צריך להחליף הגירסא [והומם הא' שני מהו], פי' דבאמת כל השאלות כאן בגמ' ששואל אם צריך להוסיף חומש מיירי באופן שנפל בהם מום דחומש לא שייך בקדשי מזבח צלא מום דהא תס לא נפיק לחולין, כלומר וכו'.

הגהות להבנת: שש"מ א' י"ב י"ד ט"ה, י"ט כ"ב כ"ד כ"ה, ב"ח א' ד' ח', צ"ק ב' ה' ו'

דף י' ע"א

לה' וגו' ושם פסוק י"ג ואם גאל יגאלנה ויסף חמישתו על ערכך. והיינו בעלים כדכתיב בפסוק ט"ו ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו והי' לו.

רש"י ד"ה והומם הראשון. פי' שהפריש אשם (א) להתכפר בו והמיר (ב) בו והומם הראשון (א) והרי אינו ראוי להקריבו ולכן חיללו על אשם אחר (ג) ונאבד אשם אחר זה והביא אחר (ד) והקריבו לאשם חובתו ואח"כ נמצא (ג) וכיון שכבר יצא ידי חובתו אינו מקריבו אשם אלא הוא ניתק לעולה.

ד"ה וניתק לעולה. סתמיה לשם עולת נדבת צבור קא, (דהיינו) [שהוא צל] מן המותרות, פי' דעולת גרבת צבור בא מותרות כל הקרבנות, (דמדרכ) [כמדרכ] יהודע הכהן צפ' ולד חטאת (לקמן כ"ג ע"צ). אולי צ"ל כן, ובכ"י ר' אי אפשר לקראותו.

ד"ה אי שני גופין וקדושה אחת מיבעיא לי. ראה רש"י לקמן לגבי חומש ד"ה מאי קא מיבעיא לי'. לרבי אבין דסלקא אדעתין דבעיא דר' אבין וכו' וקושיא אב"י הוא הי מניייהו "עיקר" בעיא דר' אבין ליבעי לחדא ולישמע אידך מינה. ולכאורה צריך לפרש כן גם כאן, והכי פירושו דכיון דשואל (ר') אבין בסוף דבריו איך הדין בגוף אחד בשתי קדושות אם חוזר ומימר ואנו רואין שהי' לו סברה דחוזר ומימר באותה בהמה עצמה כיון שהוא קדושה אחרת, ודאי דס"ל דבשני גופים וקדושה אחת דחוזר ומימר, וא"כ מדוע שואל על שניהם, וכן להיפך אם הי' לו סברה והי"א לשואל שבשני גופים וקדושה אחת לא ימיר איך שואל אם ימיר בגוף אחד בשתי קדושות הא ודאי לא ימיר, דאין לומר שהי' לו סברות כל כך רחוקות זו מזו.

ד"ה אי הכי מיבעיא לי, תיבעי לי בלא נתכפר. ולמה [לפי ר'] למימר נמכר צאשם פי' למה הוסיף רבי אבין "ונתכפר באשם אחר וניתק לעולה" כיון שזה אינו "עיקר" שאלתו וכיון שכבר שאל על שני גופין וקדושה אחת שהי' מסופק בה דשמא אינו מימר הא ודאי שבשתי קדושות וגוף אחד אינו מימר.

ד"ה ואי ב' קדושות וגוף אחד (צריך להסיר הנקודה)
קא מיבעיא לי (רש"י מוסיף "קא מיבעיא לי" בגירסת הגמרא שכן הגירסא גם לקמן) **תיבעי לי בלא הומם.** מי [אמרינן. ר'] כיון דמד גופא הוא אינו יכול לחזור ולהמיר בו, או דילמא כיון דקדושה אחריתי דמעיקרא אשם והשתא עולה חוזר וממיר, דס"ד דר' אצין מדא צעי' הוא דמסקא לי' פי' דלפי ה"ד הי' די לשואל חדא ולהכי קא מתמה אמאי קמני תרמי. כצ"ל כפי גירסת השטמ"ק.

ד"ה ואם תמצא לומר הכא כיון דקדושה אחת הוא אינו מימר. משום דזהוהא קדושה אימר זה מדא זימנא

אבני חן למסכת תמורה

מיזר קצוע הוא, בין עשיר בין עני,

הא כיצד הכי קאמר קרא, קָרְבָנוּ לְה' עֲלֵנוּ, שהפריש משלו קרבנו שהפריש הוא משלו יציא על (גדרו) [מרו], מִלְכָּד אֲשֶׁר־תִּשְׁיֹג יָדוֹ מִלְכָּד אֹתוֹ שְׁאִינוּ יִכּוֹל לִהְיוֹת מִשְׁלֹ, שְׁעִי הוּא שֶׁהִפְרִישׁוּ לוֹ אַחֲרֵיהֶם [פ' שעל פי רוב אין עומדים שם אנשים שיתנו לו מיד, אלא לאחר שיתוודע להם] ומשיג ידו לאחר זמן, שאמרים יתנו לו, יציאנו נמי וינא [עד כאן הברייתא],

[ומדויק רבא] לְמַאי הִילכְתָּא [מה נפק"מ אם יתן משלו, או יתנו לו אחרים], אִילֵימָא לְעֵנִין כִּפְרָה לֹאשְׁמַעִין, דיכול להמכר צדמה שהפריש אחר לזרכו, פשיטא דמכפר ליה [מתנה קא יהיב ליה] [עכשיו ס"ד שאין בזה שום חידוש],

אֵלָא [פ' בין שהפסוק מיותר נלמוד מכאן] לְעֵנִין תְּמוּרָה, והכי קאמר [הפרישו לו] [שאם אחרים הפרישו לו קרבן] כִּהְפִישׁ הוּא מִשְׁלֹ, מִה הִפְרִישׁ הוּא מִשְׁלֹ הוּא עוֹשֶׂה תְּמוּרָה [ולא אחר, אף כשהפרישו לו אחרים הוּא עוֹשֶׂה צו תְּמוּרָה ולא אחר, שמע מינה בתר מתכפר אוליגן] [עד כאן דיוקן של רבא],

[ודוחה] לֹא [אין מכאן ראיה, שהפסוק מלבד אשר תשיג ידו] לְעֵנִין (תמורה) [כפרה], ודקא קשיא לך מתנה דקא יהבין ליה [אחרים המפרישין נותנין לו הקרבן במתנה], אִי לֹא דרבי רחמנא במדבר ו כא מִלְכָּד אֲשֶׁר־תִּשְׁיֹג יָדוֹ, הוּא אִמִּינָא, גזירת הכתוב הוא [שאינו יוצא בקרבן אחרים], דכמי קָרְבָנוּ לְה' עֲלֵנוּ מוֹדִידִיה הוּא דמכפר, מדאחרים לא, קמ"ל [שגם אם אחרים הפרישו בשבילו, הוא מתכפר],

מאי הוי עלה [מי עושה תמורה], תא שמע, דאמר ר' אבהו, אמר רבי יוחנן,

מקדיש מוסיף חומש [כדיליף לה לעיל מאם המקדיש יגאל את ביתו],

ומתכפר עושה תמורה [ויליף לה מלבד מאשר תשיג ידו, ור"י לא ס"ל לדחיית הגמ'],

[ו]תורם משלו על של אחרים טובת הנאה שלו של מורס הוי טובת הנאה, שצידו ליטנו לאחיה כהן שירצה, ולא [ואין טובת הנאה] למי שתרם עליו, מ"ט?

אמר קרא דברים כו יב יי תכלה לעשר את־פְּלִמְעֶשֶׁר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַפְּעֻשֶׁר וְנִתְּתָהּ לְלוֹי לְעַר לְאֹתוֹ ׀ וְלֹאֲלֻמְנָה וְכִשְׁעָרְךָ וְשִׁבְעֵנוּ וְגו' משמע מי שנטל המעשר מתצואה, שצידו ליטנו למי שירצה, ולא ציד מצירו שתרם עליו, [ומפרש] טובת הנאה דכר מועט מקבל מיראל, על מנת שיתן כל תרומותיו לכן צמו כהן:

או דילמא כל [אף שהוא] [ב]אותה קדושה [בין שהוא בגוף שני, וב"ש בקדושה אחרת], אינו מוסיף חומש,

ואם תימצא לומר הדין [זה] גוף (אחד) [אחר] [אף שהוא גוף אחר], בין דבאותה קדושה קאים, מוסיף חומש,

אֵלָא [זה יהיה האיבעיא, שנאמר הראשון ו] נתכפר באחר [בבהמה ב'], וניתק זה [בהמה א'] לעולה מהו, כי מוסיף חומש באותו הגוף באותה קדושה, אבל בקדושה אחרת [כגון כאן שניתק להיות עולה] לֹא [אינו מוסיף חומש, שזה נחשב כהקדש שני], או דילמא כיון דאותו הגוף הוא [שהרי המדובר כאן בבהמה א'], מוסיף חומש, 5- תיקון,

בעי רמי בר חמא [לשון זה בש"ס 37 פעמים], דקיימא לן (ב"מ דף נג) הצעלים מוסיפין חומש, אם פודין את הקדשן, ואם אחרים פודין אין מוסיפין חומש, הלכך הפריש זה קרבן לכפרת מצוריו והומס, מאן הוו צעלים ידידיה (חזי) דלי פריק ליה לוסף חומש, מקדיש [ואפילו הוא איש זר] מוסיף חומש הוי צעלים [פ' זה איש הזר שהקדיש את הבהמה, רק כשהוא פודה אותה מוסיף חומש], אכל מתכפר, כאשר דמי, ואינו מוסיף, או מכפר מוסיף חומש הוו צעלים ידידיה?

אמר רבא, אמר קרא ויקרא בו ואם המקדיש יגאל את ביתו, מקדיש ולא מתכפר,

בעי רמי בר חמא, מקדיש עושה תמורה, או מתכפר עושה תמורה?

אמר רבא, אם כן דמקדיש עושה תמורה מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה והכי דמי, כגון דשוו נצור או שותפין שליה לאקדושי קרבן עליהו, דהשמא הוי מקדיש יחיד, [וקרינא ציה קרבן יחיד, אי צמר ידידיה אוליגן,

ואנן תנן צעיליה מתמתיק, הציבור והשותפין אין עושין תמורה] [שנאמר לא ימיר אותו] [דכתיב במעשר], יחיד עושה תמורה ולא הציבור ולא השותפין עושים תמורה, אלא צמר מתכפר אוליגן, הלכך אין (קרבנו) [קרבנן ?] עושה תמורה, הוילי ורבים מתכפרין צו, ולא קרינא ציה קרבן יחיד, [אבל אם נאמר דמקדיש עושה תמורה, ונמצא שגם ציבור ושותפין עושין תמורה] ואנן גמרינן לקמן ממעשר, דקרבן יחיד עושה תמורה, ולא לציבור ושותפין, [אלא ודאי יש מכאן ראיה דמתכפר עושה תמורה],

ועוד [ראיה דמתכפר עושה תמורה], דאמר רב נחמן, אמר רב הונא, תנא [רב הונא מביא ברייתא, ורבא מדויק בה, ולכסוף דוחה הגמ' הראיה, כתיב] במדבר ו כא זאת תוֹרַת הַגִּזְרִי אֲשֶׁר יִדְרֶךְ קָרְבָנוּ לְה' עֲלֵנוּ, מִלְכָּד אֲשֶׁר־תִּשְׁיֹג יָדוֹ כִּי גִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדְרֶךְ בֵּן עֲשֶׂה עַל תוֹרַת גִּזְרֵי, וכי גזיר גזרין בהשג יד היינו קרבן עולה ויזיר, והלא קרבן

אבני חן למסכת תמורה

השניה, שלאחר שלמדנו מפסוק שרק המקדיש מוסיף חומש, שואל מה הדין לגבי תמורה. וראה בספר תמורת תורה

אמר רבא אמר קרא ואם המקדיש יגאל את ביתו.
פי' דמלת "המקדיש" מיותר. מתן בסתר

כגון דשיו שליח לאקדושי. צ"ע דשליח למה נקרא מקדיש, ויותר הו"ל לגמ' למימר כגון דאקדיש יחיד להתכפר בהם רבים. שפת אמת, והרב אלישיב שליט"א כתב "דשיו שליח לאקדושי" הוא לאו דוקא.

דאמר רב נחמן אמר רב הונא תנא [זאת תורת הנזיר אשר ידור] קרבנו לה' על נזרו מלבד אשר תשיג ידו [כפי נדרו אשר ידר כן יעשה על תורת נזרו]. במדבר ו' כ"א

מאי הוי עלה. ברבינו גרשום מפרש מאי הוי עלה לרב נחמן. ובשטמ"ק משמע שפירש דקאי על בעית רמי בר חמא דכתב "גליון, המקושיא דא"כ מצינו [ציבור ושותפין עושין תמורה] לאו הוכחה הוא" וכו'. וראה בכל המפרשים שנתקשו בקושיית הגמרא כאן.

[כי תכלה לעשר] **את כל מעשר תבואתך** [בשנה השלישית שנת המעשר] **ונתת** [ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו] דברים כ"ו י"ב. פי' וכיון שהוא תורם "משלו" על של חבירו, זה נקרא "מעשר תבואתך" והתורה זיכה אותו בזכות "ונתת".

אין קדושה חל על העוברין. יש בזה ד' דרגות: א' מקדיש עובר במעי בהמה חולין, לבר פדא אינה קדוש (לפי מסקנת הגמ' דוקא במעי בעלת מום אבל בתם מודה דקדוש) ולר' יוחנן קדוש, ב' הפריש חטאת מעוברת ולא פירש, לבר פדא הוי וולד חטאת ולמיתה אויל, ולר' יוחנן הוי כמפריש שתי חטאות, ג' הפריש חטאת מעוברת ואמר האם חטאת והולד חולין לר' יוחנן דבריו קיימין דאם שייר משויר ולבר פדא אין בדבריו כלום, ד' הפריש חטאת ונתעברה או לכ"ע אזלא למיתה (אבל שחט אמה ונמצאה חי בן ד' לכו"ע הוי חולין שיהי עדיין לא נתקדשה רש"י י"א ע"א ד"ה אלא לוכרי כהונה).

הקדיש עיבור במעי בהמת חולין
הפריש חטאת מעוברת ולא פירש
הפריש חטאת מעוברת ופירש
הפריש חטאת ונתעברה

וצריכה וצריך לאשמעינן ב' הלכות דר' יוחנן א' קדושה חלה על העוברין, ב' הקדיש חטאת מעוברת וילדה **דאי**

מתני': אין ממירין [אין מועיל תמורה], לא אברין דחולין בעוברין דהקדש, שאם אמר מהא רגל בהמה זו, תמורת עובר הקדש שצמעי בהמה זו, אין הקדושה חלה על האבר, ולא עוברין באברים שאם אמר הרי עובר שצמעי בהמה חולין זו, תמורת רגל בהמה קדש זו, אין העובר קדוש, ולא עוברין [או] ואברים דחולין בשלימים דקדש, ולא שלימים דחולין בהן צאצאין ועוברין דקדש [וכ"ש אבר באבר. וכ"ה ברש"י להלן יא. בראש העמוד],

רבי יוסי אומר, ממירין אברים בשלימים אמר הרי רגל בהמה חולין זו תמורה, תחת בהמה קדוש זו, חלה תמורה על האבר, ופשטה לה בכל הבהמה, והויא תמורה כולה וקדשה, אבל לא שלימים [בהמה שלימה של חולין] בהן דאין כח צאצא אחד של בהמה קדש, לעשות תמורה,

א"ר יוסי [מוסיף להטעים דבריו], והלא במוקדשין כלומר כחוליהם ההקדש, כשמוקדשו, האומר רגלה של זו עולה כדמפרש טעמא לקמן בגמ', כולה עולה, אף כשיאמר רגלה של זו תחת זו, תהא כולה תמורה תחתיה:

גמ': אתמר, בר פדא [אמורא זה נזכר בגדרים כח; נזיר ה; מכות ב, חולין קבר; בבורות כג; וכאן ולהלן ז:] **אמר, אין קדושה חלה על עוברין** אם הקדיש עובר צמעי בהמה, אינו קדוש ליקרב, ואם מקריב ליה כשנולד, ולא אקדשה משנולד, מייית חולין לעזרה, ואם הפריש חטאת מעוברת, לא הוי כשמי חטאות לאחריות, דעובר מכה אמה הוי דקדיש, ולא מכה עצמו, והוי כולד חטאת ולמיתה אויל, וכן לכל דבריו הרי הוי כולד קדשים, ולא כחוליהם הקדש, ורבי יוחנן אמר, קדושה חלה על עוברין,

ואזדא רבי יוחנן למעמיה, דאמר רבי יוחנן, הקדיש חטאת מעוברת, וילדה, רצה בה מתכפר רצה בוולדה מתכפר דמי אמרין וולד חטאת למיתה אויל, היינו היכא דמפריש חטאתו ונתעברה וילדה, דהלכה למשה מסיני נינהו, חמש חטאות ממות, (והכי) [וצהיין] גמירי לה דמטה, אבל אי אפרשה מעוברת, שחז עובר כבהמה אחרת, ומיילא עליה קדושה צאנפי נפשיה, והויא ליה כמפריש שמי חטאות לאחריות, דמתכפר צאחו שירלה, והשניה תרעה, אלמא קדושה חלה על העוברין,

וצריכא [לר' יוחנן לומר קדושה חלה על העוברין, וגם לומר הקדיש חטאת מעוברת וילדה וכו'], **דאי אשמעינן בהך קמייטא** [קדושה חלה על העוברין], **התם הוי דאקדשה**

י' ע"א

בעי רמי בר חמא וכו' לכאורה היה יותר נכון לומר סתם מנזל דרך המקדיש עושה תמורה דכתיב ואם המקדיש יגאל את ביתו, דכיון דסוף מצא פסוק מפורש לא שייך לשאול איבעיא? ואולי באמת שאל שאלה הראשונה רק כדי לשאול שאלה

אבני חן למסכת תמורה

או להיכא דאמר ולדה חולין.

ד"ה רצה בוולדה מתכפר. אלמא קדושה חלה על העוברין הלשון "אלמא" קשה שהרי הם דברי ר"י ובא לומר דר"י לטעמיה, והול"ל "דקדושה" חלה על העוברין.

הגהות להבנה: שטמ"ק א' ד' ה' ח' ט', י"ג ט"ו כ"ה כ"ז ב"ח ג', גר"א ד'

דף י' ע"ב

לעובר גופיה צפני עגמו, הלכך חיילא קדושה עליה, אבל הכא [בהקדש חטאת מעוברת] דאקדשה לאימיה, (הא) [הוא] בכלל אימיה לא קדוש,

ואי אשמעינן בתרייתא [הקדש חטאת מעוברת], התם הוא דאקדיש לה, וכל דאית בה, אבל הכא [בקדושה על העוברין] דאקדשה ליה [לעובר], כיון דליתיה אבראי [שאין העיבור לפני בחוץ] לא קדיש, צריכא,

לישנא אחרינא, מאי קמ"ל ר' יוחנן, אם שיירו משוייר, ועובר [כמו "דעובר" והוא נתינת טעם למה אם שייר משוייר. א'] לאו ירך אמו הוא דמנשעז ליה רבי יוחנן צאנפי נפשיה, ולא כולד טעמא דאזיל למימא, שמע מינה, דאי הוה צעי לשיזריה לעובר לקדושה אחרת, משוייר, כגון אם אמר זו מהא טעמא, ועזרה עולה, דצריז קיימין, דעובר לאו ירך אמו הוא, או אם שיירו לומר, היא טעמא וולדה חולין הוי [חולין].

ולצר פדא, לא חשיב עובר למהוי צאנפי נפשיה, והיכא דאקדשה לאימיה ושיירו לולד לקדושה אחרת אינו (קדוש) [משוייר], והוה ליה ולד טעמא ואזיל למימא, ואם אמר ולדה חולין לא אמר כלום,

ולמאן דאמר דולדי קדשים צמעי אמין הן קדושין, קדיש לאלתר, ולמ"ד צהוייתן הן קדושין, קדוש לכשיוולד,

ותרתי למה לי הא שמעינן ליה מקמימא, דאמר קדושה חלה על העוברין, מכלל דצהמה צאנפי נפשה חשוכה, [ו] הולד [צאנפי נפשיה],

צריכא, דאי אתמר בהא [הקדש חטאת מעוברת שהולד קדוש], משום דאימיה חזיא לגופיה שהאם קדושה קדושת הגוף ליקרב, מגו דנחתא קדושה לה, נחתא נמי לולד, אבל אידך [במקדש עוברין עצמן] לא, קמ"ל הדא,

ואי אתמר בהא [במקדש עוברין] משום דקא מפרש קדושה על (האם) הולד, אבל ההיא [במקדש חטאת מעוברת] לא, צריכא,

ייתיב ר' זירא, וקאמר להא שמעתא [דבר פדא] [דאמר שאין קדושה חלה על העוברין],

אשמעינן בהך קמייתא דקדושה חלה על העוברין **התם הוא דאקדשי לעובר גופי'** להעובר בפני עצמו **אבל הכא** שהקדיש חטאת מעוברת **דאקדשי לאימי'**, **אימא הוא בכלל אימי'** ע"י קדושת אמו **לא קדיש**.

רש"י ד"ה או דלמא. לשון "או דלמא" אינה בגמרא לפנינו וכנראה אין זה דיבור חדש אלא המשך דברי רש"י. וכל דברי רש"י עד ד"ה מקדיש שייכים לעיל לע"ב.

ד"ה חדא מגו חדא. כלומר סיפא דצעינא דר' אצין ונתכפר באשם אחר וניתק זה לעולה ארישא דמילתא קאי הפריש אשם להתכפר בו (א) והומם והוסיף עליו חומש וחללו על אחר (ב), פי' ובהמה זו התמימה (ב) נאברה ונתכפר באשם אחר וניתק בהמה זו התמימה לעולה ולאו מילתא אחריתי הוא, אלא שני גופין ושתי קדושות צעי.

ד"ה ואם תמצא לומר קאמר. גם לשון זה ליתא לפנינו בגמרא, רק מתחיל "אם תמצא לומר" בלא הקדמה זו.

ד"ה מהו [לפנינו הגירסא "מאי"]. לא אמוסף [חומש ?], או דלמא סוף סוף מכא קמא קא אמת והקדש שני הוא לגבי חומש. ליטנא אחריתא גרסינן [ב ?]ירושלמי, וכלישנא צתרא דלעיל דצעינא דר' אצין גבי תמורה, גרסינן לה נמי הכי פי' בירושלמי יש גירסא אחרת כאן גבי חומש שהוא כמו הלישנא אחרינא לעיל גבי תמורה, ופרושי מפרש פי' ולעיל גבי תמורה מפורש הלישנא אחרינא וכן תפרש כאן.

ד"ה מקדיש מוסיף חומש. או מתכפר הוו צעלים ידיה פי' שהגם שהמתכפר לא שילם בשביל הקרבן, וגם לא הקדיש אותה, מ"מ כיון שנקדש בשבילו הוי כאילו ניתן לו במתנה.

ד"ה הא כיצד. מלכד אותו שאינו יכול להפריש משלו שעני הוא ותשיג ידו לאחר זמן שאחרים יתנו לו וכו'. פי' דלפי הה"א היינו מפרשים "השג יד" מה שידו משגת, דהיינו שחושבין ומעריכין נכסיו ומביא קרבן לפי מה שמושיג, אבל עכשיו אנו מפרשים "השג יד" מה שבא לידו, שהכסף השיג והגיע לידו. וזה מה שאומר "לאחר זמן" שמי שיש לו משלו יש לו מיד, אבל אם צריך לבקש מאחרים אין לו מיד אלא לאחר זמן.

ד"ה ולא שלימין בהן. בגמ' הלשון "אבל לא" שלימין בהן.

ד"ה אין קדושה חלה על העוברין. וכן לכל דבריו הרי הוא כוולד קדשים וכו'. והגר"א גרס "בכל" דבריו פי' דכן ההלכה בשאר קדשים אם הקדיש עיבור של בהמה אינה קדישה, ואם הקדיש כל הבהמה יהיה העיבור דינו כולד קדשים. אבל לשון רש"י עדיין צ"ע. ובספר מצור דבש כתב דלולי פירוש הגר"א היה מפרש דקאי להיכא דשיירה לולד לקדושה אחרת

אבני חן למסכת תמורה

אמר ליה [השיב ר' זירא לר' ירמיה], בולדי קדשים הוא [שנתעברה אמה לאחר שהקדישה, וילדה], דקדישי וקיימי,

[ומקשה] אי ולד קדשים, במעי אמן הוא דלא עבדין [תמורה], הא אבראי [לאחר שנולד העיבור והוא ולד] עבדין [ולד כזה עושה תמורה],

[והא תניא] [והתנן] [להלן יב.] אין הולד עושה תמורה, אלא ודאי דנקדים ולד עסקינן [הא דתנן אין ממירין בעוברין, דמשמע הא בולדות ממירין מיירי בולד עצמה שהקדישה], דמשום הקדש ראשון [ורואין כאן שקדושה חלין על העוברין, וקשיא על ר' זירא שאמר בשם בר פרא]?

הא מני [משנתינו] רבי יהודה היא, דאמר הולד עושה תמורה,

אי ר' יהודה רישא היכי מתקומא, דקמני, אין ממירין אברין דחולין בשלימין דהקדש, דמשמע תמורה הוא דלא עבדי [אברין] לזהמת חולין, לחול דקדושה תמורה על גוף הבהמה [של חולין], משום אבר דידה [דחולין] שהמירו בשלם דקדש, הא מוקדש קדשי אברין דחולין דקדש, אס הקדש אבר אחד, פשטה קדושה בכולה, דהאי תנא הא סברא אית ליה, מדקמהדר ליה רבי יוסי והלא דמוקדשין האומר רגלה של זו עולה כולה עולה, מכלל דמודה ת"ק דחולין דקדש, שאם הקדש אבר אחד פשטה קדושה בכולה, ורבי שמעון [הוא], דהוי בר זוגיה דר' יוסי לקמן דבריימא, דאמר דחולין דקדש כולה עולה,

ואשמועינן [באין] גבי תמורה דלא, אי משום דדרש בהמה דבהמה, אי משום דמקיש תמורה למעשר כסיפא דפירקין [דף יג], מה מעשר קרבן יחיד כו', ומההוא הקישא גופיה יליף דמה מעשר אינו נוהג באברין, אף תמורה אינה נוהגת באברין, והכי אמרינן, דפרק בהמה המקשה [חולין דף סט:],

[ו] הא"ר יהודה לקמן דבריימא [יא:], דלא פשטה קדושה בכולה, אברין [של חולין] לא קדשי [אלא חמבר לצרכי עולות, ואליבא דר"י לא היה לובר שאין ממירין את האיברין, דמשמע שמקדש קדשי, בזמן שגם להקדיש אינה קדושה לגמרי]?

אמר [ליה], הכא במאי עסקינן דדייקנן, הא שלא ע"י תמורה, קדשה כל הבהמה ע"י אבר אחד, באבר שהנשמה תלויה בו דאמר לקמן [יא:] מודה רבי יהודה דדבר שעושה אותו טרפה, כגון אס הקדש רגליה מן הארכובה ומלמעלה, הרי כולה עולה, ונתמורה לה, [ד]דרשין בהמה דבהמה,

*****

4. איתביה ר' ירמיה לר' זירא שאמר משום בר פרא שאין קדושה חלה על העוברין], [ושנינו במשנה להלן פו: חומר בקדשים מבתמורה וכו'] לקמן היא פרק שני (דף טז) חומר בקדשים מנתמורה, וקמשי חומרי, וקמני להך הכי # [הלשון "להך הכי" צריך ביאור. ראה שטמ"ק] מקדישין אברין ועוברין אבל לא ממירין [וקשה לבר פרא דאמר שאין הקדש חל על העוברין]?

1. איתביה ר' ירמיה לרבי זירא, כיצד מערימין על הבכור להפקיעו מכהן וליהנות הוא זו, המבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעיה של זו עולה, ילדה וזר הרי זו עולה ומקרינו לחזותו, ואלא אס היה מחויב עולה, משום דקדושת עולה קדמה חילל עליה, דצרכורה לא קדיש עד שמקדישו רחם, ותו לא אחייא צרכורה ומפקעה לקדושת עולה, אלמא קדיש עובר אלמא קדוש עובר וקשיא לבר פרא?

אמר ליה [השיב ר' זירא לר' ירמיה] כי מתניא ההיא, בקדושת דמים שימכרנו, ויצא דמיו עולה, אבל הוא גופיה [הבכור] לא קדיש קדושת הגוף [קדושת עולה], אלא נמכר בלא מוס,

[ומקשה] מי אלימא קדושת דמים, דקא מפקעא ליה מן הבכורה? אמר ליה אין,

והתנן [במשנה ריש פרק חורוע והלחיים חולין קל, וב"ה משנה בבכורות ריש יד.] נישתא כל קדשים שקדם מום קבוע להקדישן, ונפרו, חייבין בבכורה אס נקצות הן ולאחר פדיון ציכרו ובמתנות,

מעמא דלאחר שנפרו דחייבין, אבל קודם שנפרו פטורין, [אלמא] דאלימא קדושת דמים דכיון דקדם מום קבוע להקדש, לא קדיש מעיקרא, אלא לדמי דמפקע ליה מבכורה,

2. איתביה ר' ירמיה לר' זירא שאמר משום בר פרא], האומר מה שבמעיה של זו עולה, מותרת בגיזה דהא לא אקדיש גופיה, ואסורה בעבודה משום כחוש עובר שבה דעבודת האס מנחשא ליה לעובר, אלמא קדיש עובר?

אמר ליה, הא נמי קדושת דמים,

ומי אלימא קדושת דמים דאסירא ליה בעבודה? אמר ליה אין, והתנן דניחשתא, סיפא דהך ממני דאמרת לעיל היא, כל הקדשים שקדם כו', וקמני סיפא יוצאין לחולין כשנפדין ליגוזו וליעבר שמומין בגיזה ועבודה לאחר פדיון, הויל וקדם מום קבוע להקדשן, דלא [קדשה] קדושת הגוף, כפ"ב דצרכורות (דף יד.),

מעמא משום דנפרו, הא קודם שנפרו אסורין בעבודה, אלמא קדושת דמים אסורין ליה בעבודה,

3. איתביה ר' ירמיה לרבי זירא, אין ממירין ממני [משנתינו] היא, לא אברין בעוברין, ולא עוברין באברין וקמני לא שלימין זה [בעוברין], אימורי הוא דלא מימר משום דנתמורה כמיז בהמה דבהמה, ועובר לא בהמה הוא הא מוקדש קדשי עוברין [דגבי הקדש לא כתיב בבחמה], דאי לא קדשו [עוברין], פשיטא דאין ממירין שלימין דחולין דהן?

אבני חן למסכת תמורה

מהמשנה שכיון שאומר לנו שאין עושה תמורה תדייק הא מיקדש קדשי, אלא כמש"כ רש"י שהקושיא הוא דתנא דהאי משנה ס"ל דקדשי.

רש"י ד"ה ל"א . אם שייך משוייר ועובר לאו יכך אמו הוא פ' דמבריו משמע שבא לאשמועינן דין זה [ששני דברים אלו הם באמת דבר אחד, דלכן אם שייך משוייר מפני שעובר לאו ירך אמו הוא] דמחשיב ליה ר' יוחנן צאנפי נפשיה שיש להולד קדושה לעצמה ואינה קדושה בקדושת אמה ולא כולד מטאת וכו'.

שם. כגון אם אמר זו תהא מטאת ועוצרה עולה וכו'. ראה בחק נתן דשלא בדקדוק נקט הכי, דכ"ע מודי דהיכא דהזכיר קדושת האם תחילה דאינו יכול לשנות את הולד לקדושה אחרת.

שם. ולמאן דאמר לקמן י"א ע"א דולדי קדשים וכו' פ' דלר' יוחנן אם מקדיש עיבור או מקדיש בהמה מעוברת חל הקדושה על העיבור מיד, אבל לבר פדא גם בשני אופנים אלו זה תלוי במחלוקת, אבל אם הקדיש חמאת ונתעברה בין לבר פדא ובין לר' יוחנן זה תלוי במחלוקת.

ד"ה ותרתי למה לי כו'. דנחמה צאנפי נפשיה מו"א: **לגופה .** שהאם קדושה וכו'. כ"י ר'. ונראה גירסא זו דלפי נוסח הדפוס קשה דהרי רש"י אינו מפרש מלת חזיא דפירושו "ראוי", וגם מלת "לגופה" הוא יותר נוח שהרי מדובר על בהמה נקבה.

ד"ה איתביה. ר' ירמיה לר' זירא. אולי שייך דיבור זה על איתביה הראשון [קדם ד"ה מותרת האם בניה], שגם שם מקשה ר' ירמיה לר' זירא, ומפרש איתביה הראשון והכוונה גם על השאר בענין.

ד"ה אין ממירין. וקמני לא שלימין צהן. וצ"ל שרש"י גורם בגמ' ולא עוברין באברין "וכו" וקאי על המשך המשנה. אבל באמת צריך להבין שגם מלא אברין בעוברין יש להוכיח שהעוברין מיהו קדשי להקשות על בר פדא? וכן הקשה הרש"ש, וראה בהגהות הגר"א וכוונתו דכיון דמקשה לקמן הא אבראי עבדין משמע דמיירי בשלמים בהן, דאי באברין בעוברין גם לאחר לידתן אינם עושין תמורה באברין.

ד"ה הא מיקדש קדשי. עוצרין, דאי לא [קדשי. ר'] פשיטא דלון ממירין שלימין דמולין צהן פ' שאם אינו יכול להקדישה ודאי שאין כאן קדושה להמיר בה, אלא ודאי דיכולין להקדיש עיבור בתחלת הקדש, ולכן הוי אמינא שיכול להמיר בה וצריך המשנה לאשמועינן דאין ממירין, וקשיא לבר פדא.

ד"ה והתנן אין הולד עושה תמורה . אלל ודאי הא דתנן במתני' "עוברין" אינה בהמת קדשים שנתעברה, שהרי אין

הכא נמי [כמו ששנינו לעיל] בולדי קדשים [שנתעברה לאחר שהקדישה],

[וצ"ע אי מיירי כשהקדיש בהמה ריקנית, ונתעברה, וילדה, אם בבהמה גסה שזמן עיבור שלה מ' חדשים, יעבור על איסור בל תאחר לכמה תנאים דפליגי בתחלת מ' ר"ה ד. ואילך, וגם אם מיירי בבהמה דקה שזמן עיבור שלה הוא ה' חדשים גם צריך לאוקמה ברוחק כדי שלא יעבור בבל תאחר ?],

אי בולדי קדשים מאי מקדישין, הא קדישי וקיימי?

י' ע"ב

ועובר לאו ירך אמו הוא פ' כמו "דעובר" והוא נתינת מעם למה אם שייך משוייר. א'

צריכא דאי איתמר בהא דהקדיש מטאת מעוצרת משום דאימיה חזיא [לגופה. כ"י ר'] שהאם ראוי' גם היא להיות קריבה שהרי הוא קדושה ולכן רצה בה מתכפר רצה בוולדה מתכפר .

ומי אלימא קדושת דמים דאסירא ליה בעבודה? צריך להבין מה השאלה הא הוא מפסיד ממון הקדש ובודאי אסור לעשות כן? אבל ראה לקמן י"א ע"ב דהאי איסור הוא רק מדרבנן.

בולדי קדשים פ' בהמת קדשים שנתעברה, וולדה קדושה אגב אמה, אבל באמת ההלכה כבר פדא שאינו יכול להקדיש עיבור להדאי. ובודאי גם המקשן ידע שיש לאוקמה בולד קדשים, ואולי לא רצה לאוקמה כן שהיה קשה לו הקושיות שממשיך בהם הגמ'.

אימורי הוא דלא מימר הא מיקדש קדשי פ' אינו יכול להמיר בהעיבור, אבל העיבור עצמה קדוש, דאם אינה קדושה הרי אין כאן קדושה כלל להמיר בה, אבל אין הכוונה לומר שזה מוכרח שכיון שצריך לאשמועינן שאינו מימר משמע מזה דמיקדש קדשי, שאדרבה שמסברא תופס תמורה יותר מחקדש שהרי בעל מום תופס תמורה ואינו תופס הקדש, כמש"כ רש"י לקמן י"א ע"א ד"ה לא קדושין בתמורה וכמש"כ השטמ"ק אות י"ג.

הא אבראי עבדין פ' והא דתנן לא אברין בעוברין לא תדייק הא לאחר לידתן עושין, דודאי ליתא, דהא תנן ולא אברין ועוברין בשלמים, אלא נקט לה אגב ולא שלימים בהן [בעוברין] דלאחר לידתן עושין תמורה.

הא מיקדש קדשי גם כאן אין זה ילפותא לדיוק כן

אבני חן למסכת תמורה

צרימא [משמע דרש"י לא גרם לה כאן] צפ' ז', אצל לא ממירין, אשמעין דאין ממירין בשלמים, דאם אמר אבר אבר בהמה זו תמורה, לא אקדשה, והיינו חומר בתחילת הקדש מנתמורה, דתחילת הקדש כי אקדש חד אבר פשט כולה, ונתמורה כי אמר אבר זה תמורה, תחת שלימה זו, לא קדשה,

[עד כאן פירש רק "איברין", ועכשיו ממשיך לפרש עיברין, דאליבא דבר פרא לא חל על העוברין קדושה, ולכן זה שאמור במשנה מקדישין לא קאי על העוברין, ולכן מפרש] ועוברים שקדשו במעו אמין כגון ולד קדשים, אע"פ שכן קדושין # [אין זה ברור דהא פליגי בה להלן שיש מי שסובר שבהוויתן הם קדושים], אין מומירין בהמה בהן כל זמן שכן צמעי אמין, והא לאו משום חומר בקדשים מנתמורה קמני, אלא משום דתנא וממירין צה, צהמה שקדשה ע"י אבר, מני צעוצרין אין ממירין צה, ור' יהודה היא [דאמר] ולד עושה תמורה, דאי רנן, אבראי [בהרין לאחר שגולדה] נמי לא עמיד תמורה,

[ומדויק ר' ירמיה לר' זורא] [ואי] בולדי קדשים, במעו אמין הוא דלא עבדין תמורה, הא אבראי עברי, והא תנן [להלן יב], אין הולדות עושין תמורה?

[ומתירין ר' זורא לר' ירמיה] הא מני [המשנה לקמן מו:] רבי יהודה היא [דאמר הולד עושה תמורה],

אי [משנתינו] רבי יהודה, אברין מי קדשי [דקתני שם במשנה מקדישין אברין ועוברין], הא לר' יהודה לית ליה, האומר רגלה של זו עולה כולה עולה?

אמר ליה [ר' ירמיה לר' זורא] הכא במאי עסקין [הא דדייקת הא ולדות עושין תמורה היינו אליבא דר' יהודה דמתני' אתיא כוותיה, והא דאמרין התם דמקדישין אברין מיירי], [בדבר העושה אותה מרפה] [בדבר שהנשמה תלויה בו, וכדבר חסדא],

5. לימא כתנאי *, השוחט את החטאת [בגן שעירה, דאילו בבשה אי אפשר לילד תוך שנתה. תוס'], ומצא בה בן ארבע חי [שזמן עיבור בהמה דקה הוא חמשה חדשים [ראה ר"ה ח, ונדה כד], וזה היה בן ארבע חדשים], [דאילו בן ה' בבהמה דקה, אינה ניתרת לר' מאיר בשחיטת אמו. תוס'],

קתני חדא, אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה, ואינה נאכלת אלא לפני מן הקלעים [כן נקרא במשכן, אבל בבית המקדש היה לעזרה כותל אבנים], ואינה נאכלת אלא ליום אחד מין מטאת, קא סלקא דעתך דמפרש [פ' שהקדיש] בהמה מעוברת עסקין, דאי דמפרש ריקנית ומעוברת, דכילי עלמא האיל ומכא אימיה הוא דקדיש, חולין הוא, דוולדי קדשים בהווייתן הן קדושים, כשהן נולדין ולא צמעי אמין,

ותניא אידך [שולד זה דינו כחולין ש], נאכלת לכל אדם, ונאכלין ככל מקום, [ואינן נאכלין בעזרה] [ונאכלת לעולם], מאי

לה קדושה לעצמה והוא קדושה רק אגב אמה ואינו יכול להמיר בה גם לאחר שגולדה, אלא איירי צמקדיש ולד דהיינו בהמה מעוברת, או עובר של בהמת חולין עסקין, דחשוב הקדש ראשון דמוה שמקדיש העובר חל בתורת הקדש ראשון ויכול להמיר בה, וקשיא לבר פרא. ומתירין הא מני ר' יהודה הוא פי' ומתני' איירי בבהמת קדשים שנתעברה, ולכן אין לדייק הא מיקדש קדשי, שהרי הם קדושים ממילא, וגם אין לדייק הא אבראי עבדין דאתיא אליבא דר"י דסבר דיכול להמיר אף כשאינו תחלת הקדש, אבל אם הקדיש בהמה מעוברת או עובר בהמת חולין, אין קדושה חל על העיבור בפני עצמו כבר פרא.

ד"ה אי רבי יהודה. "רישא" היכי מתקמא. דברי ר' יהודה הם לקמן י"ב ע"א ולכן קורא למשנה שלנו רישא.

שם. אם הקדיש אבר אחד פשטה קדושה כולה, דהא תנא דמתני' האי סברא אית ליה. כ"ר ר'

שם. והכי אמרינן צפרק צהמה המקשה (חולין ס"ט ע"ב) הא מני ר' שמעון הוא דמקיש תמורה למעשר, אבל בסוף הענין מסיק הגמ' לא ר' יוסי טעמא דנפשיה קאמר וראה ברש"י שם ח"ל דלעולם אימר לך דר' מאיר הוא או ר' יהודה דלא שמעין להו דמקשו תמורה למעשר וטעמייהו צהא משום צאצאים ועוצרין לאו צהמה איקרו פי' ובתמורה כתיב בהמה בבהמה.

ד"ה כגון שהקדיש אבר שהנשמה [תלוי]. כצ"ל [בו. ונתמורה לא דדרשין צהמה צהמה. לכאורה יש להוסיף גם טעם דאמר לעיל בד"ה אי ר' יהודה, דמקיש תמורה למעשר.

ד"ה מקדישין אברין ועוברין. וקמני להן הכי הלשון "להך הכי" צריך עיון?

הנהרות להבנת: ששם"ק ג', כ"ב כ"ד כ"ה כ"ט ל"א ל"ב, ב"ח ר', גר"א ב'.

דף י"א ע"א

הכי קאמר, מקדישין איברין [לפי רש"י מוסיף כאן על לשון הברייתא וממירין בהן, וראה תוס'] "וממירין בהן" כלומר מקדישין [ראה שטמ"ק] אבר אחד, וממירין אחרי כן צהמה צהמה, ואשמעין האי וממירין צה, דהאי דקאמר מקדישין אברין, לאו למקדיש אבר לחודיה [ועל זה אומר שיכול להמיר באבר שהקדיש], אלא למיפשט קדושה כולה צהמה, דאי אאבר לחודיה, לא מני למימר וממירין צה, דהא אפילו רבי יוסי דאמר ממירין אברין בשלמים, מודה דאין ממירין שלמין צה, וכל שכן אברין צאצאין,

אבל לא מומירין [ומוסיף על זה] [אברים] בהן ודקמני סיפא דהך

אבני חן למסכת תמורה

לאו תנאי היא,

ותניא, א"ר מאיר ורבי מאיר מפרש כימי משכמת לה דליהו קדושין, מאחר שאינן קדושין בשום קדושם הגוף היאך מקדישין מהיכן יהוה הן מקדישין ועושין תמורה, והא עז בעלמא נינהו,

אי אתה מוצא שיהוה הן קדושים, דלפיכך למימני לא מקדישין, אלא במקדיש בהמה [בריאח], ואחר כך נטרפה זו, והאי קדושה היא # [הלשון קשה], דקדש הקדשה את מומה, [או] במקדיש ולד צמעי אמו, דחיילה עליה קדושה מיד, והדר ויצא [דרך] דופן צהי אינערין למימר דאין מקדישין, וסיפא דמילתא מפרש בפרק יש בקרנות [לקמן ז.]. כלאים וטומטום ואנדרוגיטום אי אתה מוצא אלא בולדי קדשים שנתעברה (מהן) [אמן] (בהמת קדשים) לאחר שקדשה, אלא קדיש ולד עובר, מדקמי במקדיש עובר (ויולא) [ויאל ?] דרך דופן, דהאי הוא דלא קדיש לגופיה למיעבד תמורה, הא לא יא דרך דופן קדיש בקדושה קמייתא קדושם הגוף ועבד תמורה [וקשיא אבר פרא],

ולכא לתרזי קדושם דמיס, דאי קדושם דמיס, לא הוה עבד תמורה, אפילו יא דרך רחם?

אמרי, בתם במעי תמימה, אפילו בר פרא נמי מודי [לד' יוחנן] דקדיש [דעובר ירך אמו. קהלת יעקב], לא נחלקו אלא בתם במעי בעלת מום, בר פרא סבר, כיון דאימיה לא מקדשא קדושת הגוף, הוא נמי לא קדיש,

ורבי יוחנן סבר [דעיבור לאו ירך אמו. קהלת יעקב] הני כב' בהמות נינהו, אימיה היא דלא מיקדשא [שהיא בעלת מום], אבל הוא קדוש,

לישנא אחרינא [בגירסת הגמ' דלעיל, ובמקום שמדבר בלשון ראשון על טריפה ויוצא דופן, מקשה כאן משאר הפסולין, ולפי לשון זה גורם כל תחלת הענין כמו בלשון ראשון עד אי אתה מוצא, ומקשה אותה קשיא בלשון אחר],

אבל כלאים וטומטום ואנדרוגיטום, אי אתה מוצא אלא בולדי קדשים, וכרבי יהודה, שהיה אומר הולד עושה תמורה [ובזה יש חידוש שבכלאים טומטום ואנדרוגיטום אינם עושים תמורה],

[ומדיק מכאן שסתם עוברין קדושין] הלן [אלו] הוא דלא קדיש גופיהו, אבל עוברין אחרים קדושין [וקשיא לבר פרא]?

אמר אביי, תם במעי תמימה דברי הכל [גם לבר פרא] קדיש גופיה, אלא כי פליגי במעי בעלת מום,

דבר פרא סבר, כיון דאימיה נמי לא קדיש גופיה [אלא לדמי], איהו נמי לא קדיש (אלא לדמי),

רבי יוחנן סבר, עובר לאו ירך אמו הוא, ואע"ג דאימיה לא קדשה לגופיה, ולד מיהא קדיש לגופיה:

דמר סבר דלמנא קמא קדושה חלה על עוברין מכה ענמן, כשהיא [פי' שאם היא] מעוברת בשעת הקדש, קדיש לאלתר, דלא כוולדי קדשים הוא [שנתעברו לאחר שהקדשו, שאינם קדושים עד לידתן],

ומר סבר ולמנא בתרא אין קדושה חלה על עוברין אלא מכה אמו, וכשאר ולדי קדשים הוא, דבהוייתן הוא דקדיש, ולהכי נקט מר, רבותא קא משמע לן, דלא אמרי' הוילי ומי הוא הווייתו חשיב ליה, ואפילו למנא בתרא ליקדש מכה אמו, כשאר ולדי קדשים, קא משמע לן דהוילי ולא כלו מדשין, לאו הווייתו הוא?

[וירוחה] לא [לא פליגי תנאים בקדושה חל העוברין] צמפרש צהמה מעוברת, לא איירי הכא כלל, אלא צהמת קדשים שנתעברה [ו] הני תנאי בהא קא מופלגי, דמר סבר תנא (קמא) [בתרא] סבר ולדות קדשים בהוייתן [בלידתו] לשנא דקדא נקט, דליתרבו ולדות מיניה, דכמיז (דברים יב) רק קדשין אשר יהיו לך וגו', ואמר מר אשר יהיו לך, אלו הולדות, בפרק שני דצרכות (דף יד:) הן קדושים כשהן נולדין הן קדושין, ולא צמעי אמן [ולכן היא נאכלת לכל אדם וכו'],

ומר [ותנא קמא דאמר שכן ד' שנמצא במעי אמו דינו כחמאת] סבר, ולדי קדשים, במעי אמן הן קדושים,

ואיבעית אימא, חד תנא הוא הך תרמי ממנימא, ודכילי עלמא קדושה חלה על העוברין לאלתר, כר' יוחנן [דפליג אבר פרא, ו] חדא מהלן מתנייתא [אחר מאלו הברייתות] והך דקמי דלא קדיש עובר במקדיש בהמה ואח"כ נתעברה דוולדות קדשים בהוייתן הן קדושין, וחדא מנהון והאי דקמי דקדיש ולד לאלתר, ולא הו' כשאר ולדי קדשים [שהם שקדושים רק בהוייתן, הטעם הוא] דעובר לאו ירך אמו, כ' שהקדישה מעוברת [ולכן חל ההקדש גם על העיבור בפני עצמה],

6. [ומקשה עוד על בר פרא, דאמר שאין קדושה חל על העוברין] (תניא) [תנן] [להלן ז.], רבי אליעזר אומר, [בהמה שהיא] כלאים [שנולד מעו ורחל], וטרפה, ויוצא דופן [שנתקשה אמו בלדתו, וחתך דפנה של בטן האם והוציא הולד דרך שם. יבין], טומטום [שנולד עם עור שמכסה ערותו כב' המקומות, ואינו ניכר אם זכר, או נקבה הוא. יבין], ואנדרוגיטום [שיש לו זכרות ונקבות. יבין לקמן סוף פ"ב], לא קדושין, ולא מקדישין,

ואמר שמואל [לפרש המשנה], לא קדושין [אפילו] בתמורה שאם הן חולין, והמיר צהמת קדשים, אינם נתפסין, ואפילו תמורה שחלה על צעלי מומין קצותין, אינה חלה עליהן, וכל שכן אם הקדישם ממש אינן קדושין # [פי' שמסבא תופס תמורה יותר מהקדש, כמו שרואין שבעל מום אינו תופס קדושה להיות קדיש מובה, אבל תופס קדושה ע"י תמורה], ולא מקדישין אחר [לעשות] לעשותו תמורה אם הן קדושין, והמיר צהמת חולין צהה,

אבני חן למסכת תמורה

וממירין בהן. וכל שכן אצרינ צאצרינ אברין באברין מאן דבר שמייהו?

שם. ודקמני סיפא דהך צרייתא צפ' צ' [מה שמציין כאן לפרק שני תמוה שהרי אנו מדברים על משנה זו] אצל לא ממירין וכו' פ' שמפרש המשנה כך "מקדישין איברין" יש בה ד' הלכות: א' שרק איברין יכול להקדיש אבל לא עוברין, ב' כשמקדיש אבר פשטה קדושה לכל הבמה, ג' "וממירין" לאחר שפשטה קדושה לכולה יכול להמיר בה, ד' הא דתנא בסוף המשנה "אבל לא ממירין" קאי גם על איברין שאינו יכול להמיר אבר חולין בבהמת קדשים.

שם. סיפא דהך צרייתא הצ"ק והשטמ"ק ציינו לגרום דהך מתני'. וראה רש"ש ומקור דבריו הוא הרא"ש הובא בשטמ"ק ב"ק ע"ה ע"ב ד"ה ברייתא דתניא ראה עדים וכו' וז"ל ותרין הר"מ משום דקאמר דמתני' דהכא דייק בר' יוחנן קרי למתני' דשבועות ברייתא כלומר משנה חיצונית. ע"כ. וע"פ זה בכל מקום שנכתב ברייתא במקום משנה אין צריך לתקן.

ד"ה ועוברין שקדשו במעי אמן. כגון ולד קדשים פ' שהקדיש בהמה ונתעברה (שזה סתם "ולד קדשים", אבל לכאורה כן יהיה הדין גם כשהקדיש בהמה מעוברת דהא אוקימתא זו היא אליבא דבר פדא) אע"פ שהן קדושין פ' שלכו"ע הם קדושים דהא ולד חטאת אולי למיתה, וכיון דקיימינן אליבא דר' יהודה דאמר הולד (שאינו תחלת הקדש) עושה תמורה ה' מן הדין שיכול להמיר בהן, מ"מ אשמועינן ד אין ממירין צהמה צהן כל זמן שהן צמעי אמן.

שם. והא לאו משום חומר צקדשים מצתמורה קמני שהרי כמו שאין העיבור עושה תמורה כן גם אינו נתפס בקדושה אליבא דבר פדא.

ד"ה אלא לזכרי כהונה. קא ס"ד צמפריש צהמה מעוצרת עסקינן פ' שבזה פליגי בר פדא ור"י, דאי צמפריש ריקנית ומתעצרה לכולי עלמא וכו' דכיון שהוציאה ע"י שחיטת האם מעולם לא נתקדשה.

ד"ה מאי לאו תנאי הוא. דלתנא קמא קדושה חלה על העוצרין [ואולי גם אם הקדיש בהמה מעוברת] מכא ענמן כשהיא מעוצרת צשעת הקדש, [וקדיש. ר'] לאלתר, דלאו כוולדי קדשים הוא פ' ואינה כבהמה שנתעברה לאחר שהקדישה שזה נקרא "ולד" וולד אינה קדושה אלא בלידתה.

ד"ה לא קדושין בתמורה. וכל שכן אס הקדישם ממש אינן קדושין. פ' שמסברא תופס תמורה יותר מהקדש כמו שרואין שבעל מום אינו תופס קדושה להיות קדשי מזבח אבל

[שנינו במשנתיו] א"ר יוסי, והלא במקדשין, האומר רגלה של זו כו':

.....

לימא כתנאי פ' כיון שהקשה על בר פדא מבריייתא ותרין ברוחק, שואל שמא זה מחלוקת תנאים, ולא יקשה על בר פדא, דבריייתא זו הוא כתנא אחר, ובר פדא כתנא האחר.

ובספר יד מלאכי סימן שכ"ד כתב וז"ל, "כתנאי" כל היכא דאיתיה לשון זה בגמ', אחר שהזכיר פלוגתא דאמוראי באותו דין, משמע דאמוראי לא הוה שמיע להו ההיא ברייתא, דאי הוה שמיע להו הוה להו למימר הלכה כפלוגי,

וכיון שכן [שלא שמעו הבריייתא] אפלוגתא דתנאי סמכינן, ולא משגיחינן בפלוגתא דאמוראי אי הוי רב כנגד שמואל במילתא דאיסורא, או ר' יוחנן לגבי ריש לקיש, כן כתב הכסף משנה בשם מהר"י קורקוס בפרק ד' מהלכות מטמאי משכב ומושב הל' ה' לדעת הרמב"ם,

וכתב הפר"ח בא"ח ס' מ"ז סוף ס"א דלית לן למדחי אמוראי מכא תנאי, אלא אית לן למפסק כאמוראי שיש להם כח לפסוק אפילו נגר סתם משנה עיי"ש. ע"כ.

וראה תוס' ב"ק מ"ז ע"א ד"ה מאי טעמא גופה היא.

י"א ע"א

[צריך ללמוד כאן בדרך זה הרי עלי עולה בחייה, עם פירוש רש"י, ולהעתיקה מכאן לערכין ה.].

חדא מהלין מתנייתא במקדיש בהמה ואחר כך נתעברה. כצ"ל

הכלאים שנוולד מעז ורחל, והטרפה, ויוצא דופן שנתקשה אמו בלדתו, וחתך דפנה של בטן האם והוציאו הולד דרך שם, **טומטום** שנוולד עם עור שמכסה ערותו בב' המקומות, ואינו ניכר אם זכר, או נקיבה הוא, **ואנדורגיניוס** שיש לו זכרות ונקבות. יכין לקמן סוף פ"ב

לישנא אחרינא וכו' הלין הוא דלא קדשי גופייהו פ' כלאים וטומטום ואנדורגיניוס הוא דאמרינן דאם הקדיש בהמה שהיא מעוברת מהן אין הקדושה חל על העובר ולכן צריך לאוקים שנתעברה בהמה לאחר הקדשה, אבל עוברין אחרים קדושין.

לפי לשון ראשון הקושיא מטריפה ויוצא דופן ולפי לישנא אחרינא הקושיא מכלאים וטומטום ואנדורגיניוס.

??רש"י ד"ה הכי קאמר מקדישין איברין

אבני חן למסכת תמורה

תופס קדושה ע"י תמורה.

?? ד"ה במקדיש ולד במעי אמו. ואח"כ נטרפה זו והאי קדו' שהיה הלשון צריך ביאור?

ד"ה במקדיש ולד במעי אמו. דחיילה עליה קדושה מיד והדר ילא דרך דופן, הני טרפה ויוצא דופן אינטריך למימר דאין מקדישין פ' כיון דשייך שיהיו קדושים צריך לאשמועין דאין מקדישין, וסיפא דמילתא דר' מאיר, מפרש צפרק יש צקצנות לקמן י"ז ע"א שהרי כאן מביא רק מה שפירש על טריפה ויוצא דופן ושם מפרש כלאים וטמטום ואנדרוגינוס דכלאים וטמטום ואנדרוגינוס אי אתה מוצא אלא צוולדי קדשים פ' שגולדו הכלאים והטו"א ע"י שנתעברה אמן לאחר הקדשה פ' דאי הקדיש עיבור בהמת חולין שהיתה מעוברת מאלו לא הי' חל קדושה על העובר מחמת פסולין.

שם. מדקמיני במקדיש עובר וְנָפַל דרך דופן. אולי צ"ל בן

הגהות להבנה: שמו"ק ב' ז' ט"ז, י"ז כ"ז, גר"א ה', צ"ק ב' ג' ד'.

דף י"א ע"ב

תנו רבנן [מחלוקת אי פשטה קדושה בכולה], יכול האומר רגלה של זו עולה, תהא כולה עולה, ת"ל ויקרא בו ט וְאִם-בְּחֶמֶה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרֶן לָהּ פֶּלֶא אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לָהּ יִהְיֶה-קֶדֶשׁ, והוא אבר, וכיון דההוא אבר הוי קדוש, מו לא מני למשפט ההוא בהמה לשם חולין, ממנו לה', ולא כולו לה',

יכול תצא לחולין, ת"ל יהיה קדש, הא כיצד תמכר לצרכי עולות, ודמיה חולין, אלא ממכר כולה חוץ מדמי אבר שבה דמי אותו אבר לא יטול, שהרי הקדישו ואינו יכול למוכרו, דברי רבי מאיר, ורבי יהודה הכי גרסי' דברי רבי מאיר ור' יהודה,

(ו) ר' יוסי ור' שמעון אומר[ים], מנין לאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה, שנאמר כל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לָהּ, כשהוא אומר יִהְיֶה-קֶדֶשׁ, לרבות את כולה,

אמר מר, תמכר לצרכי עולות, והא קמייתי בהמה מחוסרת אבר שהרי אותו האבר אינו שלו [של לוקח], אלא לחצות המוכר הוא קרב, נמצא שהלוקח זה לא הקריב עולה שלימה, והוא נדר להקריב כל הבהמה לחצותו,

אמר רבא, באומר הרי עלי עולה בחייה הרי עלי להקריב כל האצטרין שהבהמה חיה ממנה, והרי קן עשה, דהמוכר לא הקדיש אלא אבר שאינה חיה ממנו, כגון רגל מן הארכוסה ולמטה, שאם היה מקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, הוה פשטה קדושה צבולה, כדאמרין [?] מודה ר' יהודה דדבר שעושה אותה

טריפה, שאם הקדיש אבר שממנו נטרפת אם היה ניטל, פשטה קדושה צבולה אפי' לר' יהודה,

לשנא אחרינא ירושלמי, והא מיימי בהמה דמקדיש גופה כי לימיה כולה לדידיה, כלומר האי לוקח הא מיימי בהמה שאין הגוף שלו,

ומשני כגון דאמר כוחא מן הדא בהמה לעולה, כלומר שזה זוז מבהמה זו לעולה והרי קנה זוז (זוז) הלכך ילא דהא לא נדר עולה שלימה מודה ר' יהודה דפשטה קדושה צבולה,

אמר רב חסדא, מודה רבי יהודה בדבר שעושה אותה טרפה,

רבא אמר, בדבר שעושה אותה נבילה כגון היך וחלל שלה, אצל דבר העושה אותה טרפה, כמו רגלה מן הארכוסה ולמעלה, לא מודה, וטעמא מפרש לקמיה,

ורב ששת אמר, בדבר שהיא מתה (כגון הלז או הושט),

מאי איכא בין רב חסדא לרבא? איכא בינייהו טרפה חיה פלוגמא היא צאלו טרפות (חולין דף מז), רב חסדא סבר לה כמאן דאמר טרפה אינה חיה הלכך כיון דאינה חיה, הרי הקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, הלכך מודי [ר' יהודה], ורבא סבר לה כמ"ד טרפה חיה ואינו דבר שהנשמה תלויה בו,

ומאי איכא בין רבא לרב ששת, איכא בינייהו דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, ניטלה ירך וחלל שלה, נבילה אע"פ שהיא עדיין חיה, מטמאה כנגלה, דכמתה היא ולא כחיה, רבא סבר לה כרבי אלעזר הילכך הקדיש ירך וחלל שלה, הוי דבר שהנשמה תלויה בו, רב ששת לא סבר לה כר' אלעזר,

צפ"ק דחולין (דף כא) מפרש היכי דמי חלל שלה, כל שרצוה ונראית חסרה,

מיתבי, אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בדבר שאין הנשמה תלויה בו, ודברי רבי יוסי בדבר שהנשמה תלויה בו, לאו מכלל דפליג עליה דרבי יהודה [פ' משמע דר' יהודה סבר בכל אופן לא פשטה קדושה בכולה, ור' יוסי סבר בכל מקום פשטה, וע"ז אומר רבי נראין דברי ר' יהודה דלא פשטה בדבר שאין הנשמה תלויה בו, ודברי ר' יוסי בדבר שהנשמה תלויה בו, ומשמע מזה דר' יהודה עצמו אינו מודה בשום פעם דפשטה קדושה בכולה, וקשיא על כל הג' אמוראים דפליגי מתי מודה ר' יהודה],

בשלמא נראין דברי רבי יהודה בדבר שאין הנשמה תלויה בו, מכלל דפליג עליה דר' יוסי [דר' יוסי סבר דבכל אופן פשטה, ור' יהודה פליג עליה], אלא נראין דברי רבי יוסי בדבר שהנשמה תלויה בו [דר' יהודה סבר בכל אופן דלא פשטה, ור' יוסי פליג עליה], לאו מכלל דפליג עליה דרבי יהודה, ותיובתא דכולהו [דפליגי מתי מודה ר' יהודה]?

אבני חן למסכת תמורה

אלישנא אחרינא, התם אין בידו להקדישו הואיל ויש לעובד כוכבים שותפות בו הכא בידו להקדישו,

בעא מיניה אביי מרבא, הקדיש עורה של צהמה מהו בעבודה צהמה לא תיבעי לך, דלא מכחיש ליה לעור, אבל עצודה מכחשא ליה לעור,

תא שמע, האומר מה שבמעיה של זו עולה, מותרת בגיזה ואסורה בעבודה מפני כחוש עובר שבה והכא נמי איכא כחוש עור,

אמר ליה, כי קתני אסורה בעבודה, מדרבנן וכי מיעביא ליה מדאורייתא ולמילקי עליה,

אי הכי [דמיירי מדרבנן] אפילו בגיזה נמי תיתסר?

אמר ליה, עבודה דמיכחשא גורי בה רבנן, גיזה לא גורי בה רבנן,

בעא מיניה אביי מרב יוסף, היא שלמי' וולדה חולין הקדיש צהמה מעוברת חוץ מעוצרה, דלדברי הכל אין העובר קדוש, ושחטה [לזולתה] בפנים מהו,

למ"ד ולדי וולדות קדשים בהוייתן הן קדושין כלומר אדם שהקדיש צהמה, ואמר כך נעצרה, ומיעביא לי אליבא דמאן דאמר וולדות קדשים בהוייתן הן קדושין, והשתא מיהא לא קדיש עובר, ושחטה לאם צפנים בעורה # [ובין שהולד נותר בשחיטת אמו] מי הוי ולד חולין בעוצרה וממייב דהא לא הקדיש עובר או לא [ולפי התוס' השאלה אם הולד אסור בהנאה עיי"ש]?

דף י"א ע"ב

יכול תצא לחולין. צפדין שיפדה אותו אצור. חולין ס"ט ע"ב רש"י ד"ה יכול תהא יוצאה לחולין.

אמר רב חסדא כו' רבא אמר כו' ורב ששת אמר כו' מדפליג רבא עם רב חסדא ורב ששת נראה לי לומר דהוא (רבא) בר ירמיה או בר נתן, ומש"ה מעמידו בין רב חסדא לרב ששת. מנחת יהודה

בעא מיני' אביי מרבא וכן בעא מרב יוסף כצ"ל, דאביי קשיש מרבא ולא בעי מיני'. מנחת יהודה

היא שלמים וולדה חולין ושחטה בפנים מהו? ועוד איבעיא ליה למ"ד ולדי קדשים בהוייתן פ' בלידתן הן

לא חסורי מיחסרא והכי קתני, נראין דברי רבי יוסי לר' יהודה דר' יהודה מודה ליה בדבר שהנשמה תלויה בו, שאף רבי יהודה לא נחלק עליו אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בדבר שהנשמה תלויה בו מודי ליה,

בעי רבא, בעוף מהו לר' יוסי קא צעי לה, הקדיש רגל עוף דמור או צן יונה, מי פשטה קדושה בכליה, או לא, בהמה אמר רחמנא צהאי קרא מכל אשר ימן ממנו כחצי צהמה וקרבן, והא לאו בהמה היא, או דלמא קרבן אמר רחמנא והאי נמי קרבן הוא, ⁶ תיקון,

בעי רבא, הקדיש אבר לדמיו, מהו דתיחות ליה קדושת הגוף לכל הצהמה, ומיקרב עולה, מי אמר לרבי יוסי, כיון דנחתא ליה קדושת דמים, נחתא ליה נמי קדושת הגוף, ומדאקדישיה לאחר אבר אקדישיה לכולה מדאקדיש חד אבר לדמיו, פשטה קדושה לכולה צהמה לדמיה, ומיגו דנחתא לה קדושת דמים לכולה צהמה, נחתא לה קדושת הגוף, הואיל והיא גופא חוץ לעולה, למה לי למוכרה ולהציא צדמיה עולה, הלכך צעל כרמיה קדשי קדושת הגוף,

או דלמא, חד מוגו אמר תרי מוגו חד דהוא לא אקדיש אלא אבר ולדמיו, ואין צריכין לומר מוגו דחיל אלא דחיל אכולה צהמה לדמיה, ומגו דנחית כולה לדמיה נחית נמי כולה לקדושת הגוף, לא אמר?

ו תפשוט ליה מדידיה דודאי נחתא לה קדושת הגוף, דהאמר רבא הקדיש זכר איל זכר, ולהכי נקט רבא זכר דעולה איירי רבא, ונקבה לא חוץ לעולה וליכא למימר קדושת הגוף לדמיו להציא צדמיו עולה קדוש קדושת הגוף ואינו יכול למכרו, הואיל והוא גופיה חוץ לעולה, והוא עגמו יקרב לעולה, והכא נמי, הואיל ולרבי יוסי נחתא קדושה לכולה על ידי האבר, קדשה נמי לגופה?

התם דאקדישיה לכוליה וליכא אלא חד מיגו, הכא דאקדישיה חד אבר מאי, ⁷ תיקון,

בעי מיניה מרבא, הקדיש חד אבר מהו בגיזה צעודה לא תיבעי לך דאסור דהא מכחיש לה?

תפשוט לך מהא דתניא, דברים טו יט ו' א' תגז פכו ר' צאנא, אבל אתה גוזז בשלך ושל אחרים עובד כוכבים, אם יש לך ככור צשותפות עם העובד כוכבים, מותר לגחזו, הכא נמי הואיל והחולין והקדש שותפין בו מותר?

התם גבי ככור לא נחתא ליה קדושה כלל ואפי' לחלקו של ישראל, צשותפות עובד כוכבים פוטרם מן הצדקה, הכא נחתא ליה קדושה להך אבר,

אבני חן למסכת תמורה

קדושין וכו'.

רש"י ד"ה מחוסרת אבר. נמצא שלוקח זה. ר'

ד"ה באומר הרי עלי עולה בחיי'. לישנא אחרינא ירושלמי והא מיימי צהמה פ' והא מביא בהמה דמקדיש גופה פ' דכשמקדיש גוף הבהמה כי לימיה כולה לדידי' מקדישה כשאין כל הבהמה קדוש בשבילו.

ד"ה רבא ס"ל כר' אלעזר. הלכך הקדיש יכן ומלל שלה. אולי צ"ל כן

ד"ה הקדיש אבר לדמיו מהו דתיחות. מי אמרין לר' יוסי. ר'

שם. הוואה יראה דרש"י ז"ל הוה גרים דלא כגירסתינו, דאיהו גרים במגו קמא מודאקדשי' לחד אבר אקדשי' לכולי' וכו' ובהא נמי עמד הרב חק נתן הנ"ל וכתב דהדין עם רש"י. מתן בסתר עיי"ש

ד"ה היא שלמים וולדה חולין. דלדנאי הכל אין העובר קדוש. וצ"ע שהרי הוא המחלוקת בין ר' יוחנן ובר פדא ואיך אמר לדברי הכל? וראה בחק נתן, ואולי יש לפרש דכל האבעיא הוא אליבא דר"י דס"ל דאם שירו משוייר, וקאמר דאם אמר חוץ מעוברת "לכ"ע" דהיינו בין למ"ד במעי אמן הן קדושין בין למ"ד בהוייתן הן קדושין אין העיבור קדוש, ואח"כ מיבעיא לי' אם הקדיש בהמה ונתעברה דאז "לכ"ע" חל עלה קדושה ופליגי רק אם חל במעי אמה או בהוייתה.

ד"ה למאן דאמר וולדות קדשים בהוייתן הם קדושין. כלומר או שהקדיש צהמה. כן גרס בשטמ"ק אות כ"ו בהשמות וכן הוא בכ"י ר'.

שם. דהא לא קדיש עובר. ר'

הנהגות להבנות: שטמ"ק ד' ח' י"ז ו"ט כ"ג, גר"א ד' ה'

דף י"ב ע"א

א"ל לא ממייז מי קרינא ביה דברים יב בא פיר' רחוק מן המקו' ה' אשר יבחר ה' אל ידיו לשום שמו' שם וְבָחַרְתָּ מִבְּתָרָה וּמִצִּיגֶה אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לְךָ בְּאֶשֶׁר צִוִּיתָהּ וְאִבְלֶת בְּשִׁעְרָהּ כָּבֵל אֶת נִפְשָׁהּ דמהם נפקא לן דאסור לשחוט חולין בעורה, דדרשינן דריחוק מקום אתה וזבת, ואי אתה וזבת דקירוב מקום בעורה, דפרק שני דקדושין (דף נו), והכא מי קרינא ציה הכי, הא אינו יכול לשחוט צהמה זו אלא בעורה, שהרי שלמים היא,

בעי מיניה אביי מרב יוסף, היא חולין וולדה שלמים ואליצא דמ"ד קדושה חלה על העוברין ושחטמה לאם בחוץ מהו, מי מחייב עליה כרת לעובר משום שחוטמי חוץ [כיון שהולד נותר בשחיטת אמו, נמצא כאילו שוחט קדשים בחוץ, וחייב עליה כרת], או לא?

[וצ"ע דהא הוי אונס, ואולי יכול להקדיש גם אמה ולהכניסה בפנים, אבל עדיין קשה איך יהיה הדין אם אינו יכול להקדיש את אמה כגון שהיא בעלת מום ?],

א"ל מי קרינא ביה ויקרא י' ג' איש איש מבית ישראל אשר ישחט שו' ד' או יִבְשֹׁב או יִצְעוּ בַּמִּחְנֶה או יִשְׁחַט מחוץ לַמִּחְנֶה: ד' וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מו' ע' ל' א' הִבִּיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחֹשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם יִשָּׁף וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: ה' לִמְעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם יִזְבְּחוּ עַל־פְּנֵי הַשֹּׁדֶה וְהִבִּיֵּאֻם לַה' אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מו' ע' אֶל־חִבְתָּהּ דלא ממייז משום שחוטמי חוץ, אלא צאומן דראויין לקרבן, והאי עובר לא מוי השמא לקרבן, [והצי"אס לה'] גבי שחוטמי חוץ כמיז,

ל"א, א"ל [רב יוסף לאביי], ראוי לפתח אהל מועד [בדרכיב והביאם לה' אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מו' ע'ד] חייבין עלי בחוץ:

*****

מתני': אין המדומע [המעורב, תרומה שנתערב בפחות מק' חולין, ונאסר הדמיוע לזר, וחזר ונפל מדמיוע הוה סאה א' למקום אחר. יבין] מדמיוע [אין צריך שוב ק' חולין נגד הסאה שנפלה. יבין], [שנאה כאן אגב האומר רגלה של זו וכו', שנתפשטה הקדושה בכולה מפני שמעורבת בה. הון עשיר], אלא לפי חשבון מפרש בגמרא [רק משערין יפה כמה תרומה יש בסאה זו לפי תערובות הראשון, ונקט כל הבבות אלו הכא, אגב סיפא דמשנה ה' דאין תמורה עושה תמורה. יבין],

ואין המחזומין מחמין, אלא לפי חשבון עיסה של חולין שנתממנה בשאור של תרומה, הרי כולה אסורה [לזריס. רע"ב], ואם נפל מאותה עיסה לתוך עיסה אחרת של חולין ומימנמנה, אינה אסרתה אלא לפי משצון שאור תרומה שמעורב בה,

כלומר [ולא מתסרסא אחרונה, אלא. רע"ב] אם נפל בעיסה אחרונה מן הראשונה שיעור גדול כל כך, שיהא צו משאור של תרומה שנתממנה ממנו כדי לחמץ את האחרונה [בלא צירוף החולין המדומעים. רע"ב], [אז] אסורה אף האחרונה, ואם צין הכל מה שנפל מן הראשונה לתוך האחרונה, אין צו (אלא) כדי לחמץ אחרונה, מותרת האחרונה, שלא נפל בה מן התרומה כדי לחמץ,

ואין המים שאובין מפרש בגמרא פוסלין את המקוה, אלא לפי חשבון,

ואין מי חטאת עושין מי חטאת [שנאה כאן דרומה קצת לאין מים שאובין. הון עשיר] פ' למחר בוריקה ולטבוא הנושאן. יבין], אלא עם מתן אפר בשעה שנותן את האפר נעשין מי חטאת, הלכך צעין שיהו מים תחילה בכלל, ואח"כ אפר, אבל נמן אפר תחילה ואח"כ מים, פסול, דהא עם מתן *אפר נעשה

אבני חן למסכת תמורה

מי חטאת, ולא היו שם מים, וחו לא [מי. ר'] עבדי מי חטאת, ** ע"פ ר', ובדפוס אפר לעשות מי חטאת לא היו.

ואין בית הפרס עושין בית הפרס [שנאה כאן דרומה קצת לאין המדומע. הון עשיר] שדה שנחרש זה קצר, לשון דבר פרוסה, אם חזר וחרש בית הפרס ושדות סביבותיו, לא מחזיקין לשאר שדות כבית הפרס, (דילמא) [לומר. רע"ב] שהמחרשה הולכה העלמות לשדות סביבותיה, דקצר אחד לא עבד בית הפרס, אלא כפי שיעור דמפרש בגמרא,

ואין תרומה אחר תרומה [שנאה כאן דרומה קצת ל"ולא תמורה". הון עשיר] שאם מרס וחזר ומרס, אין השניה תרומה,

ואין תמורה עושה תמורה [דאמר קרא ותמורתו יהיה קדש, ולא תמורת תמורתו. רע"ב], [אע"ג דהיא מרת מבלתי, שנאה בסוף, משום דצריך להאריך בה בפלוגתא. הון עשיר], **ולא הולד עושה תמורה** [דאמר קרא והיה הוא, ולא הולד. רע"ב],

ר' יהודה אומר, הולד עושה תמורה [דאמר קרא יהיה לרבות את הולד. רע"ב],

אמרו לו [חכמים לר' יהודה] הקדש עושה תמורה, ואין הולד עושה תמורה:

נב"י: מאן תנא דאין המדומע מדמע אלא לפי משנן? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, דלא כרבי אליעזר [דר' אליעזר לא בעי שיהא שם אחד ממאה מן התרומה אלא התרומה והחולין מצטרפין],

דתנן [תרומות פ"א מ"ו], סאה של תרומה, שנפלה לפחות ממאה חולין, ונדמעו, ונפל מן המדומע למקום אחר, רבי אליעזר אומר מדמע כתרומה ודאי שאם נפלה סאה מן הדימוע למקום אחר ואין שם מאה סאין לצד סאה זו כולן אסורין (שאני אומר סאה שנפלה לתוך הדימוע היא סאה שעלתה וחזרה ונפלה לתוך האחרים),

וחכ"א, אינה מדמעת אלא לפי חשבון שבה לפי מה שיש תרומה בסאה זו של דימוע, צעין מאה שיעורין מן החולין, אבל מאה סאין לא צעין, כגון אם נפלה תמולה סאה של תרומה, לתוך כ' [וארבע] [ושלש] 23 [פי' וע"ז יהיה עכשיו התרומה אחד מב"ד] סאין של חולין, [ו. ר'] נדמעו, ועכשיו כל סאה וסאה שיש שם, היו אחד מכ"ד שני תרומה, והיינו לוג [וסימנך גר"ז שבאפה יש 3 סאה, ובסאה יש 6 קב, ובקב יש 4 לוג, ובלוג יש 6 ביצים] תרומה בכל סאה וסאה, אם חזרה ונפלה סאה מאותו דימוע, לתוך חולין אחרים, אם יש שם צענים וצבעה לוגין אחרים של חולין, מצטרפין עם עשרים [וארבע לוגין] [ושלש לוגי. ר'] חולין צבאם, וז, ומצטלין את לוג התרומה:

[שנינו במשנתנו] **ואין המחומין מחמין כו': אמר רבי אבא, אמר רבי יוחנן, מתניתין דלא כרבי אליעזר** דר' אליעזר לא בעי שיהא שם מן האיסור כדי לחמך, אלא האיסור וההיתר מצטרפין לאיסור,

דתנן [בערלה פ"ב מ"א], שאור של חולין ושל תרומה, שנפלו לתוך העיסה, ולא בזה כדי להחמין, ולא בזה כדי להחמין, ונצטרפו וחייבו, ונצטרפו וחייבו,

רבי אליעזר אומר, אחר אחרון אני בא שהוא גורם את החימוץ, ואם נפל האיסור בסוף אסורה,

ומתני' אע"ג דלא נפל מעיסה ראשונה לתוך האחרונה אלא כדי חימוץ, ונמצא שרוב החימוץ חולין היה, אפילו הכי קאמר ליה רבי אליעזר, דסבירא ליה זה היה גורם אסור,

ואמר אחרון דקאמר רבי אליעזר לאו דוקא, דאי נמי נפל האיסור תחילה ואח"כ ההיתר, אם לא קדם וסילק את האיסור [ולכן אמר דנפל לבסוף היינו שלא קדם וסילקו], אלא הניח ומימנו צין שניהם, אסורה, דזה היה גורם אסור אית ליה לרבי אליעזר צריך קמא דכורות (דף ז), וכן בכל דוכתא,

והכי שני לה אצ"י, צפסמים צפרק כל שעה (דף כז), לא שני אלא שקדם וסילק את האיסור, אבל לא קדם וסילק אסור, ואף על גב דפרטינן לה התם (צ"ה) [עלה דהא] מילתא, סוף סוף מסקנא דשמעתא היא, דסבירא ליה לרבי אליעזר, דזה היה גורם אסור,

[פי' דבפסחים כ"ו ע"ב רוצה הגמ' להביא ראיה דסבר ר' אליעזר דזה היה גורם אסור, ומביא ברייתא זו דשאור של חולין ושל תרומה וכו' ובריש כ"ז ע"א אומר ע"ז אבי לא שני אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור אלמא זה היה גורם אסור, ומקשה הגמ' וממאי דטעמא דר"א כאב"י, דילמא טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא לא שני קדם וסילק את האיסור לא שני לא קדם וסילק את האיסור, אבל בבת אחת ה"נ דשרי],

וחכמים אומרים, בין שנפל איסור לכתחילה, ובין שנפל איסור בסוף, לעולם אין אסור, עד שיהא בו כדי להחמין:

[שנינו במשנתנו] **ואין המים שאובין פוסלין את המקוה: מאן תנא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, רבי אליעזר בן יעקב היא,**

(דתנן) [דתניא] ר' אליעזר בן יעקב אומר, מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים כשרים לטבילה, דלא צעין מים חיים אלא לזב צלזל ממולא בכתף מים שאובין** תשע עשרה סאה, ופותרן [לשון חילוק, שמחלק דבר לחלקים, ובאן מחלק העפר לכאן ולכאן לפתוח חריץ וגומא שזיבו המים בתוכן] למקוה שלא יערה מן הדלי לתוך המקוה, דאפי' בשלשה לוגין מיפסיל (ל. ר') מקוה צבי האי גוונא, (אצל) [אלא ?] יעשה חריץ וגומא למרחוק, ויערה מן הדלי לתוך הגומא, ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקוה, והיינו המשכה [דכיון דבעינן דומיא דמעין שעיקרו בקרע כמבואר

אבני חן למסכת תמורה

לא הוּוּ מי חטאת, דהא בשעת מתן אפר לא נעשו מי חטאת, דלא היו שם מים) כו'.

מאן תנא? אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, דלא כרבי שמעון דלר"ש הקדים אפר למים [ג"כ] כשר, דתניא גבי סוטה הקדים עפר שזרקק למים בכלי פסול, ורבי שמעון מכשיר,

מאי טעמא דר"ש? דכתיב גבי מי חטאת במדבר יט ולקחו למטא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים,

ותניא רבי שמעון אומר, וכי עפר הוא, וחלא אפר הוא, [אלא] שינה הכתוב ממשמעו, לרדן הימנו גזירה שוה, נאמר כאן במי חטאת עפר, ונאמר להלן בסוטה במדבר ה עפר, מה להלן מה בסוטה עפר ע"ג המים כדכתיב (צמדכר ה) ומן העפר אשר יהיה וגו' אף כאן [במי חטאת] עפר על גבי המים וזו היא הכשר מלואה לכתחילה,

ומה כאן [במי חטאת, אם] הקדים עפר למים כשר כדמפרש, והכא גבי מי חטאת מנלן אלמא סבירא ליה לר"ש דמי חטאת הקדים עפר למים כשר, אף כאן הקדים עפר למים כשר,

והכא [במי חטאת] מנלן [דכשר אם הקדים עפר למים], תרי קראי כתיבי, במדבר יט ונתן עליו אלמא אפר ברישא, והדר כתיב מים חיים אל כלי דמשמע דהמים יהיו נטוין אל כלי, ולא אל העפר, דאל כלי משמע עפר צרישא פסול, הא כיצד, רצה עפר למטה, רצה עפר למעלה [וא"ת א"כ גזירה שוה למאי אתא? וי"ל ד"למצוה" בעינן מים תחילה ואח"כ עפר וכו'. תוס'],

ותנא דידן מאי טעמא [למה אם נתן האפר קודם הוא פסול]? אמר לך סיפיה דקרא דוקא, [והא דכתיב ברישא] ונתן עליו [אין הפירוש שכשר ליתן המים על האפר, אלא] לערבן ונתן עליו, לאו למימרא דאם הקדים עפר כשר, אלא למימרא להזהר, שלאחר שיתן העפר למים, יערבם באצבעו יפה, ויחזיר המים שמתמיו [שתחת האפר] עליו,

מאי חזית דאמרת סיפיה דקרא דוקא, דלמא רישא ואימא רישא דקרא דוקא דאפר קודם למים, כדכתיב ונתן עליו מים, ואל כלי להכי אתא, שמהא חזיתו בכלי, שלא ימלאם בכלי אחר וערם לכלי זה, (אבל) [אלא] זה יתן לתוך המעיין (ויקח) [וילקחו] המים לתוך?

ומשני לא מצית אמרת, מה מצינו בכל מקום כגון בסוטה מכשיר למעלה עפר למעלה, שהוא המכשיר את המים לצדו, והוי למעלה, דכילי עלמא מודו דמזגה להקדים המים, כדכתיב ומן העפר וגו' אף כאן מכשיר למעלה הלכך צ"כ סיפיה דקרא לגופיה, ורישא לדרשא לערבן:

בפסוקים, ע"כ צריך ג"כ חריץ שהמים יהיו ניגרים כמו במעיין, ומוחמת שיצא מחשש של תפיסת ידי אדם צריך להיות מרוחק כל כך שכבר פסק כח האדם כשבאים למקוה. ילקוט המאירי],

** [ויש לדקדק מה הוסף רש"י בזה על דברי הגמרא, דבגמ' ג"כ איתא ממלא בכתף וממילא נעשו שאובין? שו"ת פרי השרה ח"ד קונטרס נחלי מים אות ע"ז עיי"ש],

הנהגות להבנת: שטמ"ק ב' ג' ד' ח' י"ג, כ"א כ"ב כ"ד, גר"א א'

דף י"ב ע"ב

והן טהורין כלומר כשר לעצול בו, שהשאיבה מטהרת ברכייה ובהמשכה כשהרצו [מי המקוה] ממנו (של) גשמים שנפלו מענן לתוכו, והמשך מיעוט של שאיבה לתוכו דרך חריץ, מטהרת השאיבה, והיינו לפי משנן דמתניתין, דאין השאובין פוסלין את המקוה דרך המשכה, אלא אם כן היו שם עשרים סאין,

מכלל דרבנן סברי כלומר מדקאמרת מתני' רבי אליעזר בן יעקב היא ולא רבנן, ומתני' לקולה, דכלשנא דקולה נקיט לה, דקמתי אין השאובין פוסלין אלא לפי משנן, מכלל דרבנן לחומרא פליגי דברבייה ובהמשכה לא,

אלא [הא] דכי אתא רבין א"ר יוחנן, שאובה שהמשיכה בולה טהורה כשרה, שאפילו כל המקוה ממים שאובין דרך המשכה כשר לא רבי אליעזר ולא רבנן, מני לא רבנן ולא ר' אליעזר?

אלא אמר (רבה) [רב פפא] רבנן לקולה פליגי [שגם כל המקוה יש לעשות בהמשכה], והא דכי אתא רבין רבנן היא, ומתני' לאו כהכי קמיייר, דתימא ר' אליעזר היא, ורבנן לחומרא פליגי, לפי חשבון כלים [ולפי חשבון דקמתי מתני' הכי קאמר, ואין מים שאובין פוסלין את המקוה, אלא א"כ נפלו מכלים לפי חשבון הלוגין שפוסלין המקוה, דהיינו שלשה, אבל אם נפלו חג' לוגין בר' וד' פעמים לא פסלי. תוס' ועיי"ש עוד], ויוסף בן חוני היא,

דתניא, שלשת לוגין מים שאובין, שנפלו למים למקוה, מן הכלי לתוך המקוה [שלל] דהמשכה בשנים ושלשה כלים, ואפי' בארבעה וחמשה כלים, פוסלים את המקוה,

יוסף בן חוני אומר, בשנים ושלשה כלים [שהיה השלשה לוגין מחולקין בכל כלי בשוה] שנפל לוג שלם מכל כלי, פוסל את המקוה [כיון דבכל כלי לוג או יותר מלוג, הוי דבר חשוב ופסול. רג'], בארבעה וחמשה אצל מד' לו' כלים, דאין לוג שלם נפול כאחד, אין פוסלין לא פסלוהו את המקוה ולפי משנן דמתני' נמי ה"ק:

[שנינו במשנתנו] ואין מי חטאת נעשה מי חטאת [אלא אם כותן עפר] (בשעת מתן אפר נעשו מי חטאת, אלמא צעין מים צרישא, דאי מים בסוף,

[שנינו במשנתנו] ואין בית הפרס עושה בית הפרס כו': מתניתין]

אבני חן למסכת תמורה

אין מקום אחר חוץ מסוטה ולשון הגמ' אינה מדויקת, מ"מ
מש"כ רש"י "כגון" קשה, ואכן בן הגרסא בוי"בכ"ר, וראה בפירוש ר"ג
שפירש "בכל מקום" דהיינו בסוטה.

ד"ה ר"א אומר בית הפרס עושה בית הפרס. כל
לרצוה שדות שסביב בית הפרס שלו, הן בית הפרס, (והעפר
מטמאין) [דעפר בית הפרס מטמאין. מלאכת שלמה, אהלות
פי"ז משנה ח']. תוס' י"ג ע"א ד"ה שלש.

הגהות להבנה: שטמ"ק ד', ט"ז י"ח י"ט כ"ה כ"ו

דף י"ג ע"א

שלש שדות אותה שדה שהיה זה הקצר, ושדה לכאן ושדה לכאן, אם דרך בני
הקצרה לחרוש שדותיהן מורח ומערב, עושה בית הפרס אותה שדה שבמזרח ואותה
שבמערב, ואם לפון ודרום מורשין (אותה) [עושה] בית הפרס אותו של לפון ואותו
של דרום, ששם גלגלה המחרשה את עפר בית הפרס והעצמות, אזל לא לרצוה
רוחות, שאין דרך לחרוש שתי וערב,

ושתי מענות ואותן שתי שדות גופייהו, לא הוו כולהו בית הפרס, אלא שיעור
שתי מענות, מענה לזו ומענה לזו,

אזל אותה שדה שהקצר זה טמאה כולה, דלא ידעינן צלחה מקום ממנה היה
הקצר, ומשום הכי עושה מלא מענה לכל זה, דשמא לאחד לז' ראשיה היה הקצר,
ומשם הלך לאותה שדה תצירתה, מלא מענה, דזה הוא שיעור תריסת הקצר, דכן
שיעור חכמים, דמלא מענה ראיות העצמות להטגלגל ע"י המחרשה,

וכמה מלא מענה מאה אמה,

[מענה הוא הקו אשר יקוה אותו המחרשה על אורך השדה, אמר הנביא [ע"ה]
על גבי חרשו חורשים האריכו למעניהם. הרמב"ם. [ואע"פ שזה הפסוק בתהלים
קכ"ט ג', ולא נמנה ספר תהלים אלא עם הכתובים ברוח הקודש? אעפ"כ לא
נמנע הרמב"ם לקראו נביא, כי גם רוח הקדש מכלל מדרגות הנבואה הוא, ואע"פ
שהמדברים ברוח הקודש אינם נביאים, אפילו הכי בקצת העתים יהיו נקראים
נביאים וכו'. תי"ט אהלות פי"ז מ"א. וראה שם על הגליון בפירוש ראשון לציון].

כדתניא החורש את הקצר, עושה בית הפרס [מקום שהטומאה
פרושה ומתפשטת שם, ומפי אחרים שמעתי על שם שפרסות בני אדם נמנעים
ללכת שם מפני הטומאה. רע"ב אהלות פרק י"ז מ"א, והתיו"ט שם כתב מה
שכתב הרע"ב מפי אחרים שמעתי וכו' אני מצאתי שפירשו בן התוס' נדה נ"ז
ע"א ד"ה בית הפרס. והרא"ש כתב פרס לשון פורס מפה, דשטחן על פני השדה.
תוספות חדשים שם] **מלא מענה, מאה אמה:**

[**מאה אמה** פי' זה השיעור באורך החרישה, כשחורשין לאורך השדה, אף שיש
לו אלה אמה, חורשין בפעם אחת רק חלקה של מאה אמה].

*****

דלא כרבי אליעזר, דתנן רבי אליעזר אומר, בית הפרס
עושה בית הפרס כל לרצוה השדות שסביב, בית הפרס הן, אם נחרשו, דעפר
בית הפרס מטמאין,

ורבנן עד כמה, כי אתא רב דימי, אמר ר"ל, אמר ר"ש בר
אבא,

י"ב ע"ב

שלשת לוגין מים שאובין וכו' הוא ברייתא בתוספתא
מקוואות פ"ג הלכה ה' ושם הלשון כך: שלשה [לוגין שנפלו
למקוה, ו] בעל קרי והחולה שנפלו עליו תשעת קבין מים שנמרחין
בכך ברייתא ברכות כ"ג ע"א, ומהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה
לוגין מים שאובין שהוא מ"ח דבר שנממאין בכך **אבא שאול** בן חוני
אומר מכלי אחד משנים ומשלשה מצטרפין, ומארבעה אין
מצטרפין, נמצא לפ"ז שמה שאינו פוסל כשנפלו ג' לוגין בד'
כלים אין הטעם מפני שהוא פחות מלוג שהרי ט' קבין בד' כלים
הוא הרבה יותר מלוג ואפ"ה אין מצטרפין, וצריך להבין מה
הטעם ששלש מצטרפין ולא ארבע?

**ר' אליעזר אומר בית הפרס עושה בית הפרס, עד
כמה ?** ולא גרסינן ורבנן עד כמה (ראה שטמ"ק ושפת אמת)
דלפי רש"י יהי' המחלוקת דל"א עושה בית הפרס לד' רוחות
ולרבנן רק לשתי רוחות וקושיית הגמ' לשניהם עד כמה הוא
השיעור? ומותרין הגמ' מאה אמה לד"א לד' רוחות ולרבנן לשתי
רוחות. ובתוס' לא פירשו כן.

**רש"י ד"ה אלא לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני
הוא דתניא שלשת לוגין מים שנפלו לתוך המקוה
בב' או בג' כלים.** שנפל לוג שלם וכו' כצ"ל ותו לא. מתן
בסתר

ד"ה בב' או בג' כלים. שנפל לוג שלם מכל כלי. ראה מש"כ
בגמ' וצ"ע.

**ד"ה [ואין מי חטאת נעשין מי חטאת] אלא [עם]
מתן אפר.** דיבור זה לכאורה קאי על המשנה, ובמשנה כבר
פירוש רש"י ענין זה, ולכן מוחק אותה הרש"ק בברכת הוצבה,

ד"ה עליו לערבנו. ונתן עליו לאו למימרא פי' אל תאמר
שעליו היינו על האפר ובא לומר דאם הקדים אפר כשר.

ד"ה ואימא רישא דקרא דוקא. שלא ימלאם ככלי אחר
וערס לכלי זה, אלא זה יתן לתוך המעיין [ויקלמו. ר'] המים
למכוו.

ד"ה מה מצינו בכל מקום. כגון צסוטה. הגם שלכאורה

אבני חן למסכת תמורה

משמע שמפרש "אי" מלשון "או", וכן בכ"י ר' גורם כמעט בכל הרש"י "או" במקום "אי".

שם. ועכשיו בא לפרש איך שייך כאן הלשון או אינו שהוא לעולם הקדמה לפירוש שני, היכן הוא הפירוש הראשון, ומפרש גזי שחוטין חוץ [דריש. ר'] לעיל מהא מילתא פ' לעיל מהא מילתא שדורש קרבן למעט קדשי בד"ה, דורש להאי "קרבן" לדרשה אחרינא, דקמני ת"ל קרבן על הקרבן הוא חייב כרת חוץ ואינו חייב כרת [אם שחט. ר'] מולין צניס, ועלה מני [אז]. ר' קרבן כלומר [אז]. ר' דרשין [האי. ר'] קרבן להכי, משמע מלת "משמע" בא במקום שומע אני בלשון הברייתא אפילו קדשי צדק הצית כו'.

שם. ואית אמרי אז [קרבן] משון דכתיב התם אז אשר ישחט [וגו' ?] פ' שמלת "או" אינו מלשון הברייתא אלא מלשון הפסוק דכתיב התם "או" אשר ישחט מחוץ למחנה: ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה'. ויקרא י"ז ג' ד'

ד"ה קדשי בד"ה. ומ"מ קרבן איקרי. אולי צ"ל בן

ד"ה ה"ג ת"ר לא יבקר כו' פ' קודם שבא לפרש הלישנא אחרינא אומר שללשון ראשון גורסין סתם "ת"ר" שרק בא להביא ברייתא מדברי ר"ש, אבל ללישנא אחרינא גרסין מאי רבי ומאי ר"ש דתניא לא יבקר וכו' כדמפרש לקמן.

שם. ל"א גרסינן לא קשיא הא "רבי" הא ר"ש, פ' בן צריך לגרום בדברי ר' חנינא, ולא גרסינן הא ר"ש הא "רבנן", וקאי ארבי ריש ע"ב דפליג אר"ש בדרשת הפסוק לא יבקר, דלרבי מיותר פסוק זה, שאינו דורשה להקיש תמורה למעשר למעט קדשי בד"ה ולרבי קדשי בדה"ב לא איקרו קרבן והברייתא דיכול קדשי בדה"ב עושין תמורה וכו' הוא אליבא דרבי.

שם. ולהאי לישנא פרשין דצמתינן ליכא פלוגתא וכו' אולי הפירוש דדלשון ראשון כיון דאמר במתני' "אמר ר"ש" משמע שמה דלעיל מיניה "קדשי בדה"ב אין עושין תמורה" הם דברי רבנן.

ד"ה ודבר שבחובה. מפרש לקמיהו למעוטי מאי. ר'

הנהות להבנת: שמ"ק מ', מ"ז כ'

דף י"ג ע"ב

ודבר שאינו בא בשותפות,

@ [ומפרש ללישנא אחרינא] והאי צרייתא כולה רבי שמעון היא, דאית ליה קדשי צ"ה איקרו קרבן, ורבי שמעון קא מפרש טעמא ואזיל, ואפילו ללישנא קמא, הא ודאי כולה ר"ש היא, דקמני תלמוד לומר לא יבקר וגו',

יְמִירְנָו וְאִם-הָמָר יִמְירְנוּ וְהָיָה-הוּא וְתַמְרוֹתָיו יִתְהַפְּקוּ לֹא יִגָּאֵל, לְמַה נֶאמַר הֲאִי קֹדֶשׁ גְּזִי מַעֲשֵׂר וְהִלָּא כְּבֵר נֶאמַר [בתמורה בויקרא כו' ל' א' יחליפנו ול' אימיר אתו] טו' ב' פָּרַע או' יָדַע בְּטו' ב' וְאִם-הָמָר יִמְיר בְּהִמָּה בְּהִמָּה וְהָיָה-הוּא וְתַמְרוֹתָיו יִתְהַפְּקוּ וְגו' דמשמע כל הקדשים עצדי תמורה, ומעשר בכלל,

לפי שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו, משמע קרבן יחיד, [ומשמע] קרבן צבור, וקרבן מזבח, וקרבן בדק הבית [ודבר שבא בחובה], ת"ל לא יבקר [וכו' פ'] להקיש תמורה למעשר,

אמר ר"ש [פ'] בא לפרש דברי הברייתא, והרי מעשר בכלל היה, ולמה יצא, לומר לך, מה מעשר קרבן יחיד, וקרבן מזבח, ודבר שבא בחובה מפרש לקמן למעוטי מאי ודבר שאינו בשותפות @ כדפרישית לעיל יהיה לך ולא של שותפות, אף כל [בתמורה] קרבן יחיד, וקרבן מזבח, ודבר שבא בחובה,

....

דאמר קרא הוא, הוא ולא הולד. והיה "הוא" ותמורתו "יהיה" קדש. ויקרא כ"ז י'

ת"ר כתיב בויקרא כ"ז ל"ג בסוף ספר ויקרא לגבי מעשר לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו, למה נאמר והלא כבר נאמר בענין תמורה שם לעיל פסוק י' לא יחליפנו ולא ימיר אתו וכו' ת"ל לא יבקר להקיש תמורה למעשר.

רש"י ד"ה אמר רבי שמעון. דסבירא לי דקדשי צדק הצית איקרי קרבן הלכך לא נפקא לן דלא עצדי תמורה אלא מהכא : **והלא מעשר** . זהמה בכלל כל הקדשים הי' דעצדי תמורה , דכתיב (ויקרא כ"ז י') בפרשת תמורה) ואם המר ימיר וגו' (בהמה בבהמה והי' הוא ותמורתו יהי' קדש) : **ולמה יצא** . [דכתיב ?] צדידי' דעצדי תמורה [דכתיב . רע"ב] (שם) פסוק ל"ב-ל"ג בסוף ספר ויקרא וכל מעשר בקר וצאן העשירי יהי' קדש לה'. לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו (ואם המר ימירנו (והי' הוא ותמורתו יהי' קדש לא יגאל) : **מה מעשר קרבן יחיד** . הוא דעושה תמורה אף כל קרבן יחיד עושה תמורה וכו'. ע"פ כ"י ר' רע"ב.

ד"ה קרבן. (ויקרא כ"ז ט') תחלת פרשת תמורה) ואם זהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממונו לה' יהי' קדש וכתיב צמיר בפסוק י' לא יחליפנו.

ד"ה אי קרבן שומע אני כו'. גזי שחוטין חוץ קאי , והאי "אי" לישנא דתורת כהנים הוא כדאמרין צממה דוכתי ולא פירש היכן אמרין בן "אז אינו" פ' וגם כאן "אי" פירושו או אינו. לפי הבנתנו "אי" פירושו "אם" , ו"או" פירושו "דלמא, שמא", אבל כאן

אבני חן למסכת תמורה

ותמור כל כך דאיתיה בתמורת שמו, אין דאמרינן מאי דרבי רבי וקרא לא רבי אלא מידי דחזי לשלמים כדקמני הבקר לרבות י"א לשלמים ומאי דלא רבי לא רבי,

והא מהיכא תיתי דאמרינן הכי? אמר רב הונא בריה דרב יהושע משום דהוה דבר הבא לידון בדבר החדש תמורת שמו ואין בו אלא חידושו בלבד,

לישנא אחרינא - נתפרש תמורת שמו שאינה חלה אלא על דבר הראוי, וסברא היא משום דאחמרא כשאר שלמים איגרועי מיגרע תמורת גופו אינטריק קרא לרבותי. ומשני אין דאי לא כתב ציה אמרינן למאי דרבי רבי כו"ו והא מהיכא תיתי דלימא הכי דהא אינה מן המדות שהתורה נדרשת בהן ואכתי למאי כתביה לידון בדבר חדש בתמורת שמו אין לך צו אלא חידושו להכי אינטריק לרבותי והכי עיקר דלשינא דלעיל איכא תרי פירכי חדא דמאי קאמר למאי דרבי רבי לאו מילתא לאוקומה הכי דהא תמורת שמו דקדשה איתרבי מוכל מעשר בקר ואין ולא משמע אלא סתמא בין חס בין בעל מוס ומאי דרבי מהבקר לא רבי אלא להקריב דלא מימא דלדייניה (בתמורת) (כתמורת. ר' ?) גופו, ועוד דקא פריך ליה מהיכא תיתי, ואין זה לשון הש"ס הואיל, ואוקים דודאי מיגרע גרעא דלמאי דלא רבי לא רבי הוה ליה למימר מנא לך הא דאמרינן הכי אכל להאי לישנא מישתמע שפיר מהיכא תיתי, כלומר מהיכא תיתי לי דלימא הכי דאזכרה קרא לרבותי,

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא, לרבי שמעון דאמר דבר הבא בחובה עולת חובה היא דעברה תמורה, הא עולת נדבה לא?

אמר ליה, עולת נדבה נמי, כיון דקבלה עליה שיקריבנה ואע"ג דאמר הרי זו עברה תמורה, ולא נצרכה אלא לעולה הבאה מן המותרות כגון אשם שניתק לרעייה דדמיו קריבין עולה וכגון הפרש מעות לחטאתו ואשמו וניתמורו מציא באותן דמים עולה דהוה מדרש יהודע הכהן כל הבא ממותר חטאת וממותר אשם ילקח בהן עולות הנשר לשם והעורות לכהנים כפרק ולד חטאת (לקמן דף כג),

מאי קסבר, אי קסבר לה כמאן דאמר מותרות לנדבת צבור אזלי לשופרות, פשיטא דלא עברה תמורה, הא אין תמורה בצבור, אלא רבי שמעון סבירא ליה כמאן דאמר מותרות לנדבת יחיד אזלי הבעלים עממן מציאין בדמים עולה ואינה עולה להן לחובתן אלא לשם דורון הוא,

מאן שמעת ליה האי סברא, רבי אליעזר דאית ליה מותרות לנדבת יחיד אזלי כפרק ואלו קדשים (לקמן דף כ), תמורת אשם, ולד תמורה, ולדן, ולד ולדן עד סוף העולם, ירעו עד שיסתאצו וימכרו, ויפלו דמיהן לנדבה, לשופרות, רבי אליעזר אומר יציא דדמיו עולה, הא שמעינן ליה בהדיא דעברה תמורה,

דתניא, עולה הבאה מן המותרות עושה תמורה, דברי רבי אליעזר?

כלומר להכי הדר כמיז תמורה גבי מעשר, להקיש אליו שאר כל הקדשים, כדקאמר רבי שמעון,

רבי אומר [פ' כיון שאין הפסוק נצרך לכל הדרשות של ר"ש כדמפרש], למה יצאת מעשר מעתה [פ' למה כתב תמורה גבי מעשר] דסבירא ליה לרבי דמשום כל הני לא אינטריק, דקרבן יחיד מלא ימיר נפקא, דמשמע לשון יחיד וקרבן מוצא מקרבן נפקא, אלמא אית ליה לרבי [זה לפי הל"א ברש"י לעיל דגרים הא רבי הא ר"ש. ראה ב"ח] דקדשי בדק הבית לא איקרו קרבן, ודבר שכתוב דקא ממעט ר"ש מיניה עולה הבא מן המותרות, סבירא ליה לרבי מותרות לנדבת צבור אזלי, ומרשא דמתני' נפקא לן דאין תמורה בצבור, ושופות נמי מלא ימיר לשון יחיד,

[ואומר רבי שיש כאן ר' לימודים]:

1. [לפי שיצא מעשר] לידון בתמורת שמו דכתיב לעיל מיניה [בפסוק לב] "וכל מעשר", ומריבין מוכל לרבות שאם קרא לעשרי חשיעי [ולחשיעי עשירי. תוס'] ולאחד עשר עשירי שניה [דשלשון. ראה תוס'] קדושין, והיינו תמורת שמו, הלכך אינטריק למכתב נמי אש המר ימירנו, לידון ובתמורת גופו אש העמיד בהמת חולין אלא מעשר ואמר זו כוז, נתפסת בתמורה, דאי לא כתביה, ה"א לא עביד תמורה, כדאמרינן לקמן, דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש, דהיינו חידוש תמורת שמו שאינה בכל הקדשים, והוי אמינא אין לך צו אלא חידושו, תמורת שמו אכל תמורת גופו לא, להכי אהדריה קרא ויצא לידון בתמורת שמו וגופו,

2. לומר לך תמורת שמו קריבה כדאמרינן בשילהי צמורות (דף סא) [דכתיב בויקרא ג א ואם מן] הבקר לרבות אחד עשר לשלמים, תמורת גופו אינה קריבה כדאמרינן בפירקין לעיל (דף ה) גמר העברה [במעשר כתיב כל אשר יעבור תחת השבט] העברה [בבבב כתיב והעברת כל פטר רחם] מצבור, ובצבור כתיב [בבמדבר יח יז לא תפדה קדש] הן, הן קריבין, ואין תמורתן קריבין,

3. תמורת שמו נגאלת דשלמים היא, ושלמים נגאלין כשנפול בהן מוס, תמורת גופו אינה נגאלת דכתיב [והיה] הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל,

4. תמורת גופו חלה על דבר הראוי, ועל דבר שאינו ראוי תמורת גופו חלה אע"פ שאינו ראוי, כגון בעל מוס, מאי טעמא כמעשר דחל על בעל מוס, ונפקא מינה לאכלו בקדושת מעשר, שלא ישחט באיטליא ולא ישקל בליטרא,

ותמורת שמו אינה חלה, אלא על דבר הראוי בלבד ליקדש קדושה גמורה, כשאר קדשים שאינם חלים, כשקדם מומן להקדש,

וקפרינן אמרי ["אמרי" כאן הוא בלשון קשיא, וכן יש הרבה], משום דרבי רחמנא דאית ביה תמורת שמו דעביד תמורת שמו איגרועי איגרע דלא חיילא על בעל מוס הא כ"ש דבעי למיזל ציה טפי לחומרא הואיל

אבני חן למסכת תמורה

אי הכי [הא] דבעיא רבי אבין פי' דבשלמא אי אמרת דר"ש דאמר דבר הבא בחובה היינו למעט עולת גרבה שפיר. ילקוט המאירי

אילימא אליבא דר"ש וכו' ראה לשון הגמ' לעיל ט' סוף ע"א בבבית רבי אבין וז"ל בעי רבי אבין לדברי האומר אין ממירין וחוזרין וממירין, וזה ר' יוחנן שאמר אליבא דר' שמעון?

רש"י ד"ה לפי שיצא מעשר לידון בתמורת שמו.
שאם קרא למשיעי עשירי. העקוב למישור

ד"ה תמורת גופו חלה אע"פ שאינו ראוי. כגון צעל מוס, מאי טעמא כמעט דחל על צעל מוס. וקשה מדוע צריך ללמוד דתמורת גופו חל על בעל מוס ממעשר, הרי זה פסוק מפורש בתמורה דכתיב בויקרא כ"ז ו' לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב, ואם המיר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש? אבל באמת זה קושיית הגמ' לפי הל"א לקמן.

ד"ה תמורת שמו אינה חלה אלא על דבר הראוי.
ליקדש קדושה גמורה. פי' בא לפרש מה "דבר הראוי" דהיינו שראוי לחול עליה קדושה גמורה, דתמורת שמו אינה חלה אלא על בהמה תמימה, אבל קדושת מעשר עצמה ותמורת גופו חל אף על בעל מוס.

ד"ה לישנא אחרינא [לא]. שטמ"ק וראה מראה כהן נפתרש פי' אין קושיית הגמ' תמורת שמו שאינה חלה על דבר הראוי? [דסצנר] הוא משום דאחמרא כשאר שלמים פי' לפי שתמורת שמו דקדוש ילפינן משלמים, דדרשינן הבקר לרבית י"א לשלמים לכן החמיר בה דלא חייל קדושה רק על הראוי לשלמים. וללשון זה קושיית הגמרא הוא כן וכאילו מתחיל כאן דיבור חדש ליגרוני מניגרת. פי' תמורת גופו איננו קרא לרצוי צממי' פי' כיון דאשמועינן דתמורת שמו חל למה צריך לאשמועינן דתמורת גופו חל.

שם. בספר מתן בסתר מביא הגהת הצ"ק כאן בלשון זה, ליגרוני ליגרע מתמורת גופו דמילטקן. והוא נכון

ד"ה ומשני אין דאי לא כתב צי' [צדהיא] אמרינן למאי דרצי רצי כו' ופריך והא מהיכא תיתי דלימא הכי למאי דרבי רבי דהא אינה מן המדות שהמורה נדרשת צהן ואכתי למאי כתבי' לתמורת גופו, ומשני משום דהוה דבר הבא לידון צדצר מדש צתמורת שמו אין לך צו אלא מדשו להכי איננו לרצוי פי' וזה מהמדות שהתורה נדרשת בהן במדות דר' ישמעאל "כל דבר שהי' בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירונו הכתוב לכללו בפירוש".

רבי שמעון סבר לה כותיה בחדא דמומרות לנדבת יחיד אולי, (ד. ר') להכי אנטריך למעטיה מתמורה, ופליג עליה בחדא, דרבי אליעזר סבר עולה הבאה מן המותרות עושה תמורה, ואיהו סבר אין עושה תמורה,

אי הכי דלרבי שמעון (עולת הבהמה) (עולה הבאה) [מ]מומרות לא עבדה תמורה, [הא] דבעיא רבי אבין, הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו [והומם וחיללו על אחר], אי נמי ונתכפר באשם אחר נתכפר באשם אחר כו' כדפרישית לעיל בפירקין, וניתק זה לעולה, מהו שיחזור וימיר בו דהיכא אמר רבי יוחנן אליבא דרבי שמעון אין ממירין וחוזרין וממירין, היכא דקאים צקדושה, אבל כגון קדושה אחרת לימא דמימר, או דילמא ל"ש,

אליבא דמאן [קא מבעיא ליה], **אילימא אליבא דר"ש**, הא אמרת, רבי שמעון סבירא ליה עולה הבאה מן המותרות אין עושה תמורה אי אליבא דרבי שמעון ממעשר ילפינן [תמורה], כלומר הא (ד)גמר ר' שמעון ממעשר, דבר שצחצה, לאפוקי עולת מוסר דלא עבדה תמורה [ואפילו לא אמיר צה מעיקרא, לא מצי אמיר צה השתא, דעולה הבאה מן המותרות היא. הגר"א?]

רבי אבין הכי קמבעיא ליה, אי משכחת תנא דקאי כר"ש וכו' יוחנן דאמר לעיל אליבא דר"ש אין ממירין וחוזרין וממירין, וס"ל כרבי אליעזר דאמר עולה הבאה מן המותרות עושה תמורה, מהו שיחזור וימיר בו,

בשני גופין וקדושה אחת מאי דהיינו הפריש אשם להתכפר צו והמיר צו והומם וחיללו על אחר, ואם תימצא לומר קדושה אחת (או) לא, אלא שתי קדושות וגוף אחד מאי דהיינו נתכפר באשם אחר ונמלא ראשון האבוד וניתק לעולה⁸. תיבעי לשון ירושלמי כמו תיקו צלשון צצלי [ומצאתי לשון "תיבעי" שני פעמים בנדרים גא:]

דף י"ג ע"ב

אי הכי [הא] דבעיא רבי אבין לעיל ט' ע"א-ע"ב איבעיא אליבא דר' יוחנן שאמר דר"ש סבר שאין ממירין וחוזרין וממירין, ויש שם שני לשונות באבעיא זו, וכאן הקושיא על הא דאבעיא רבי אבין אי יכול להמיר באשם שניתק לעולה, הא לפי מה שאנו אומרים כאן סבר ר"ש דמומרות אינם עושים תמורה, ואשם זה שניתק לעולה היא "מותר". והנה לפי גירסת הדפוס קושיית הגמ' היא על חלק השני של האבעיא לפי הלישנא אחרינא שם, שהמיר בבהמה א' והבהמה נאבדה ונתכפר בבהמה אחרת ואח"כ נמצאה הראשונה וניתק לעולה אם חוזר ומימר בה, אבל ראה שטמ"ק ורש"י שהם גרסו כל האבעיא של הל"א לעיל אבל באמת אין צורך לזה שהקושיא הוא מחלק השני של האבעיא.

אבני חן למסכת תמורה

שם. אצל להאי ליסנא פי' דהקושיא מדוע צריך קרא לרבות תמורת גופו במעשר, ומשני דאם לא הי' מרבה אותה היינו אומרים למאי דרבי רבי מישתמע שפיר מהיכא תיתי כלומר מהיכא (אמיל לי) [הוה אמיל ר'] דלימא הכי דמנכרת קרא [לרצוי. ר']. פי' דלל"א יש כאן קושיא חדשה דהיינו מנין היינו אומרים שתמורת גופו ליתא במעשר, הלא תמורת גופו נוהגת בכל הקדשים, ולכן שייך להקשות מהיכא תיתי.

ד"ה סבר לה כוותיה בחדא. ולהכי אינעריך. מצור דבש, ובכ"י ר' הגירסא "להכי".

ד"ה אי הכי . דלרצי שמעון עולה הצאה ממותרות לא עצדה תמורה, [הא דצעי ר' אצין. כ"י על הגליון] פי' נמצא לפ"ז קשה מה דבעי ר' אבין אם זה נקרא מימר וחוזר ומימר והרי ואפילו לא אמיר זה מעיקרא לא מצי אמיר זה השתא דעולה הצאה מן המותרות היא פי' וזה לא תלוי אי אמרינן דמימר וחוזר ומימר או לא, דהרי בהמה זו שנמצאת לאחר שהקריב תחתיה אחרת והיא ניתק לעולה הרי היא מו'תר, ור"ש סבר דמותר לא עברה תמורה.

ד"ה וחללו על אחרת. פי' דרש"י גורס כאן לפי הלישנא האחרתא בגמ' דלעיל, והגם שלפי גירסת הדפוס בגמרא תופס כאן רק חלק השני של האבעיא שרק זה נוגע לכאן, מ"מ רש"י גורס שני חלקי האבעיא הפריש אשם להתכפר בו והמיר בו וחללו על אחרת אי נמי נתכפר צאשם אחר כו' וניתק זה לעולה. וכן לקמן בגמ' "אלא שתי קדושות וגוף אחד מאי" הוא גם לפי הל"א לעיל.

**ד"ה מהו שיחזור וימיר. אצל כגון קדושה אחרת [וגוף אחרת. שטמ"ק]. אבל גירסה זו צ"ע דכיון דנקט כאן לפי הל"א לעיל, היה יותר נכון לגרוס כאן "או" גוף אחרת, דהא מוקי לה בשתי אבעיות א' בשני גופים בקדושה אחת ב' בגוף אחד ושתי קדושות.

ד"ה אי אליבא דר"ש. ממעשר ילפינן [תמורה], כלומר וכו'. אולי צ"ל כן, שהמלים "ממעשר ילפינן" אינם מדיבור המתחיל, ואין רש"י משנה גירסת הגמרא, אלא מפרש דברי הגמרא "האמרת ר"ש אומר" וכו'.

הנהגות להבנה: שממ"ק ח' פ' י"ג י"ד, י"ט כ"א כ"ז ל', גר"א ב' ד' ח'

לשון ראשון	לישנא אחרינא	
מדוע לא חל תמורת שמו על בעל מום, כמו שתמורת גופו חל על בעל מום.	מדוע צריך לרבות תמורת גופו במעשר.	משום דרבי רחמנא דאית ביה תמורת שמו אגרוני אינע ?
כיון שנתרבה מפסוק דכתיב בשלמים, ושלמים אינה חל על בעל מום.	דאי לא, הוי אמרינן דבמעשר יש רק תמורת שמו ולא תמורת גופו.	אין דאמרינן מאי דרבי רבי ומאי דלא רבי לא רבי
ומדוע באמת לא נרבה שתמורת שמו חל גם על בעל מום.	ומדוע לא שמעשר כלול בשאר קדשים שנוהג בהם תמורת גופו.	והא מהיכא תיתי ?
דתמורת שמו הוי דבר חדש ואין בו אלא חידושו.	דתמורת שמו הוי דבר חדש ואין בו אלא חידושו.	אמר רב הונא בריה דרב יהושע משום דהוה דבר הבא לידון בדבר החדש ואין בו אלא חידושו בלבד.

שם. דלליסנא דלעיל איכא תרי פירכי, חדא דמאי [דקאמר. ר'] למאי דרצי רצי לאו מילתא לאוקמה הכי פי' אינו נכון לתרץ בן לומר דלכן אין קדושת שמו חל על בעל מום מפני שהתורה מרבה מן "הבקר" רק תם דהא תמורת שמו דקדשה איתרצי מוכל מעשר צקק ולאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי' קדש לה' ויקרא ב"ז ל"ב [ולא משמע אלל] [דמשמע ?] סתמא צין מס צין צעל מוס, פי' ואיך נאמר "למאי דלא רבי לא רבי" הרי הפסוק מרבה הכל ומאי דרצי מהצק בויקרא ג' א' ד"א קרב שלמים, לא תימא דזה ממועט שאין תמורת שמו חל רק על דבר ששלמים חל, דבפסוק זה לא רצי אלל להקדשה פי' בא לרבות שיקריבו גם ה"א דלא תימא דלדייני צתמורת גופו פי' שלא תאמר שכמו שאין תמורת גופו קריבה גם תמורת שמו אינה קריבה. משא"כ לפי הל"א גופל שפיר הלשון "למאי דרבי רבי" שרק בשאר קדשים חייל תמורת גופו אבל במעשר כיון שציא לידון בדבר החדש אין בו אלא חידושו תמורת שמו אבל לא תמורת גופו.

שם. ועוד דקא פריך "מהיכא תיתי" פי' מאיפה תביא דין זה דתמורת שמו אינה חלה על בעל מום ואין זה לשון הש"ס הוילי ואוקיס דודאי מייגרע גרעא דלמאי דלא רצי לא רצי הוה לי למימר מנא לך הא דאמרינן הכי, פי' שלפי לשון ראשון קושית הגמ' כאן והתירוין הוא תוספת ביאור, שחוזר לבאר אמאי אמרינן מאי דרבי רבי, ומתריך דכן הדין דכיון שהוא דבר חדש אמרינן מאי דרבי רבי, וכיון שכן שייך לשון "מנא לך הא" שבא לבאר מקור הדין שאמר, אבל לשון "מהיכא תיתי" אף שיכולין לפרשה כמו "מנא לך הא" אין זה לשון הש"ס, דדרך להשתמש בלשון זה רק במקום שמביא פסוק לדרש, ואומר שבלי פסוק זה היינו אומרים כך וכך ע"ז דרך הש"ס להקשות "מהיכא תיתי" דהיינו מאן יימר שהיינו אומרים כן. וכן תמצא לקמן י"ז ע"ב רש"י ד"ה מנא תיתי.

פרק שני יש בקרבנות

אבני חן למסכת תמורה

ואין תמות וזכרות בעופות,

והרי חטאת דקרבן יחיד היא, ונקבה אתיא זכר לא אתיא?
האיכא שעיר נשיא דמייתי זכר,

דף י"ד ע"א

והאיכא אשם הו' זכר דכש או חיל כמיז ציה ולא ככשה יחיד, דזכר
אתי נקבה לא אתי? כי קאמרי רבנן קרבן דשוי בין ביחיד
בין בציבור, אשם ביחיד איתיה, בצבור ליתיה,

מתני': יש בקרבנות יחיד שאין בקרבנות הציבור, ויש
בקרבנות הציבור שאין בקרבנות היחיד, שקרבנות היחיד
עושין תמורה ואין קרבנות הציבור עושין תמורה,

ואיבעית אימא, מי קתני כל קרבנות, יש בקרבנות קתני,
ומאי ניהו שלמים אכל שלמי צור זכרים הם דכתיב צור (ויקרא כג) ושי
כצבים בני שנה לזבח שלמים זבחי שלמי צור כצבי עזרת, ואי בעי נקבה
מייתי ואי בעי זכר מייתי:

קרבנות היחיד נוהגות בין בזכרים בין בנקבות, וקרבנות
הציבור אין נוהגין אלא בזכרים קרבנות ציבור כולם זכרים דרובן עולות
ועולה זכר הוא ואין ציבור מציאין שלמים אלא כצבי עזרת דזכרים הן ומטאות שלהן
שעירים כדכתיב צולחו ושעיר חטאת אחד,

[שנינו במשנתנו] קרבנות יחיד חייבין באחריותן [כו':] מנא ה"מ
דקרבנות צור אין להן משלומין? דת"ר, ויקרא כג דבר יום [ביומו]
במוספי המועדים משחתי בפרשת שור או כשב דכתיב אלה מועדי ה' מקראי קדש
וגו' להקריב אשה ואיזה אשה מקריבין במועד יותר משאר ימים הו' אומר מוספין
מלמד שכל היום כשר למוספין וצולד שיקדמו מוספין לתמיד של בין
הערבים דאמר (ציומא דף לג) עליה השלם כל הקרבנות כולן, ויקרא כג ביומו
מלמד שאם עבר היום ולא הביאין אינו חייב באחריותן,

קרבנות היחיד חייבין באחריותן כלומר יש מהן מאותן שקבוע להן זמן
שאפי' עבר זמנם חייבין להקריבן כגון קרבן עולה יולדת (וקרבנה) וקרבנות מזרע
אם עבר שמיני שלו יכול להקריבו לאחר זמן אכל קרבנות ציבור שיש להן זמן אם
עבר זמנם בטל קרבנן כדמפרש בגמ' ובאחריות נסכיהם וקרבנות
הציבור אין חייבין באחריותן ולא באחריות נסכיהן אבל
חייבין באחריות נסכיהן משקרב הזבח שאם קרב הזבח בזמנו ולא
קרבו נסכים עמו חייבין להקריבם אפי' מכאן ועד עשרה ימים כדמפרש בגמ',

יכול לא יהא חייב באחריות נסכיהם ואע"פ שקרב הזבח
ת"ל במדבר כט מנחתם ונסכיהם אפי' בלילה, מנחתם ונסכיהם
ואפי' למחר אם קרב הקרבן בזמנו ואפי' מכאן ועד עשרה ימים ולעולם וצולד
מזמנו לו קא מיירי,

יש בקרבנות הציבור מה שאין בקרבנות יחיד שקרבנות
הציבור דוחין את השבת ואת הטומאה וקרבנות יחיד אינן
דוחות לא את השבת ולא את הטומאה א"ר מאיר והלא
חביתי כ"ג דוחין שבת וטומאה דכתיב בה מנחת תמיד הרי היא לך כמנחת
תמידין בשילתי [המכלת] כמנחות (דף ט) ופר של יוד"ב פרו של אהרן
קרבנות היחיד הן ודוחין את השבת ואת הטומאה אלא
שזמנו קבוע כלומר אין הטעם תלוי אלא בקביעות זמן אותן שזמן קבוע שאם
עבר הזמן אין להן משלומין דוחין שבת וטומאה אפילו דיחיד וכל שאין להן זמן
קבוע אינם דוחין שבת וטומאה ואפי' לציבור כגון פר העלם דבר של ציבור ושעירי
ענדת כוכבים:

ר"ל אמר # [גם אמורא יכול להוסיף טעם אחר במה שיש בברייתא]
מזהבא, ויקרא כג מלכד שבתות ה' דהכי כתי' זבח ונסכים דבר יום ציומו
מלכד שבתות ה' ומשום דדרשין סמוכים דבר יום ציומו הקרב נסכים מלכד אותן
של שבתות דאם יו"ט אחר שבת הוא הקרב נסכיו עם קרבנותיו והקרב נסכים
ששבתת אחרת ולא הקרבת, וצריכא דאי כתב רחמנא מלכד
שבתות ה' הוה אמינא ביום אין ובלילה לא דהא דבר יום ציומו
כתיב וסמין ליה מלכד שבתות ה' כלומר נסכי השבת תקריב היום ציו"ט אכל צלילה
לא אמר קרא ומנחתם ונסכיהם ואי כתב רחמנא מנחתם
ונסכיהם הוה אמינא ללמדך שתקריב נסכי היום צלילה הנא אכל ציומא דלמחר
לא ולא כתב מלכד שבתות ה' הוה אמינא בלילה אין ביממא
לא,

גמ': [שנינו במשנתנו] קרבן יחיד עושה תמורה כו': וכללל הוא
והרי עופות דקרבן יחיד ואין עושה תמורה כי קתני בבהמה
קתני והרי ולד דקרבן יחיד הוא ואין עושה תמורה הא מגי
רבי יהודה היא דאמר הולד עושה תמורה והרי תמורה
עצמה דקרבן יחיד היא ואין תמורה עושה תמורה כי קתני
בעיקר זיבחה הקדש ראשון קתני, השתא דאתית להכי אפילו
תימא רבנן דלית להו ולד עושה תמורה בעיקר זיבחה קתני:

ומאי שנא כלומר ופי' תימא מאי שנא דלימא צלילה אין ציומא לא הא קרא
סתמא הוה כתיב משום דבקדשים לילה הולך אחר היום שעבר
דכתיב (ויקרא ו) ציום קרבנו יאכל לא תומירו ממנו עד צקר אלמא כל הלילה קרי
יום קרבנו הלכך סד"א צלילה יקרב דהנסכים הו' מיום שעבר אכל ציומא דלמחר
לא צריכי,

[שנינו במשנתנו] קרבנות היחיד נוהגות בין בזכרים בין בנקבות
משמע כל קרבן שחייב היחיד להביא בין זכר בין נקבה: וכללל הוא, והרי
עולה דקרבן יחיד, וזכר אתיא נקבה לא אתיא?

ונסכים מי קרבי בלילה, (והתנן) [והתניא] [מנחות כו':] אין לי

האיכא עולת העוף מירוצא הוא דתניא תמות וזכרות בבהמה,

אבני חן למסכת תמורה

ראה בירחון תחומין כרך י' ניסוך המים בימינו.

אמר ר"מ והלא חביתי כהן גדול וכו' ובהנך גם ת"ק מודה, ואפ"ה קרו להו קרבן צבור, כיון דעכ"פ הצבור חייבים בהם, אף שבאין משל יחיד, כקרבן צבור דמי. והנ"מ בין ת"ק לר"מ, פסח שני וכו'. יבין

אמר ר"מ וכו'. והטעם שנתן ר"מ הוא טעם אמיתי ושגור, ואין חולק על זה. פירוש המשניות להרמב"ם

האיכא שעיר נשיא. ופשוט דה"ה בכאן דהי' מצי למשני כמו דתריץ לעיל דאיכא חטאת העוף ורק דמילתא דעדיפא קא משני דמשכחת לה זכר בחטאת גם גבי בהמה. חשק שלמה

דת"ר דבר יום ביומו וכו' ר"ל אמר. כתב בקיצור כללי התלמוד (נדפס אחר מסכת ברכות), כתב ת"ח ש"ג אמורא חולק עם תנא בענין דרשות ואגדות. ועפ"ז מובן איך חולק ר"ל על ברייתא. ומ"מ עושה צריכותא מהברייתא ומדברי ר"ל.

ר"ל אמר מהכא מלבד שבתות ה' דכתיב בויקרא כ"ג ל"ז-ל"ח אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו. מלבד שבתות ה' ומלבד מתנותיכם וגו'.

מנחתם ונסכיהם בלילה מנחתם ונסכיהם למחר. אינו מובן מניין מוכח זה, ועיין תוס' מנחות מ"ד ב' שטרחו בזה, ויתכן דסמך על סוף הפסוק ומנחתם ונסכיהם למרים לאילם ולכבשים בצמרים "כמשפט" במדבר כ"ט י"ח דמושמעו שלא ישונה ממשפטו ואפילו לאחר זמנו, וכמו דדרשינן כהאי גוונא ביומא ע"ג וכו', והיינו משום דלשון משפט מורה על תוקף הדבר בהחלט ובלא ישונה.

גם אפשר לומר דדריש מדישנה הכתוב לכתוב שתי פעמים מנחתם בלא וי"ו החיבור בפסוק כ"ד ול"ז, משמע שאפשר להביאם ביחוד, וממילא אינם תלויים בזמנו ככל הקרבנות, ולפי"ז צריך להגיה בגמרא "מנחתם" במקום "ומנחתם" [ובאמת כן הוא לפנינו], ודריש כאן מאחד מהפסוקים "אפילו למחר" ובגמרא דריש עוד מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה וכו'. תורה תמימה במדבר כ"ט י"ח

הוה אמינא בלילה אין ביממא לא פ' שרק בלילה שאחר היום יכול להביא המנחות והנסכים, אבל ביום שלאחריו אינו יכול להביאם.

כגון הקומץ הלבונה ומנחת הנסכים שמעלן מבא השמש ועד שלא גמר דבריו לומר "מנין" מקשה מבוא השמש סלקא דעתך והאמרת דברים שדרכן ליקרב ביום נינהו, אלא עם בא השמש ומתעכלין

אלא דברים שדרכן ליקרב בלילה נת"כ היא ואקרא קא, דכתיב היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה, שיהא נותן מצוא השמש ומתעכלין כל הלילה כגון אברים לעולה ופדרים [חלב הרק המכסה את הקרבים, החלב המפורב בבשר החי, וי"מ הקנה עם הריאה חלב והכבד, והראב"ע מפרש הגופה כלה. מלך עברי] כדרכי להו לעיל שמקריבין שיהא נותן מבוא השמש כלומר לאחר שקיעת החמה נותן על המערכה ומתעכלין והולכין כל הלילה כולו,

דברים שדרכן ליקרב ביום דאין קריבין בלילה כלל, דכולהו קרנות כתיב צהו ציום צומו, דמשמע ציום ולא בלילה, אצל אברים ופדרים הוא דאיתרבו הכא בלילה, מהאי קרא, שמקריבין מצוא השמש, וקא מקטירין על המערכה, והס מתעכלין מאליהן, דאס לא כן היא העולה מאי ממעט כגון הקומץ הלבונה ומנחת נסכים שמעלן מבוא השמש,

ופריך מבוא השמש סלקא דעתך, והאמרת דברים שדרכן ליקרב ביום נינהו,

אלא עם בא השמש קודם שקיעה,

שמתעכלין והולכין כל הלילה מניין? תלמוד לומר ויקרא ו זאת תורת העולה ריבה, קתני מיהא נסכים ביום?

אמר רמי בר חמא, לא קשיא כאן ליקדש בלילה אס ניתנו צבלי שרת קדשי דמו לא נפקי לחולין אצל מיקרב לא קרבי עד היום כאן ליקרב,

אמר ליה רבא, אי מיקדש קדשי בלילה מיקרב נמי קרבי קרובי מיקרבי, והא תניא, זה הכלל, כל הקרב ביום אין קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה קדוש בלילה, [ואם קרב] בין ביום בין בלילה קדוש בין ביום בין בלילה?

אלא אמר רב יוסף, סמי מנחת נסכים לא מימיני להו עם דברים שדרכן ליקרב ציום מיהא מתניתא,

[ומספר שרב דימי רצה לשלוח אגרת לרב יוסף שלא יסיר מן הברייתא את "מנחת נסכים"] כי סליק רב דימי [מבבל לא"], אשכחיה לרב ירמיה דיתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי, מנין לנסכים הבאים עם הזבח שמציאין עם הזבח, וקידשן שמיטת הזבח, דהוי כי זבח גופיה שאין קריבין אלא ביום, ת"ל במדבר כט ולנסכיהם ולשלמיכם, מזה שלמים ביום, אף נסכים ביום,

[ומדברי רב ירמיה נזכר רב דימי שיש חילוק בין נסכים הבאים עם הזבח וכו' ומפני זה] אמר רב דימי, אי אשכחיה אינשי דכתיב איגרתא אס הייתי מולא אדם הייתי כותב איגרתא, והייתי שלחי ליה לרב יוסף שולח לרב יוסף לצבל,

דף י"ד ע"א

אבני חן למסכת תמורה

והולכין כל הלילה כולו מנין ? פי' הגם שצריך ליתנם על המערכה מבעוד יום מנין שלא איכפת לן שלא נתעכלו מבעוד יום.

כאן ליקדש הא דמרבין ממנחתם וגסביהם הוא שאם לא הביאם ביום עם הזבח יכול להקדישם בלילה, ואינם נפסלין בלינה בעמוד השחר שממ"ק אות כ' בהשמות מפי מורי **כאן ליקרב** הברייתא דאין לי אלא דברים וכו' בא לומר שאין להקריבם אלא ביום, וגם שאם עלו עם בא השמש שהולכין ומתעכלין כל הלילה.

כל הקרב ביום אינו קדוש אלא ביום כל הקרב בלילה (קדוש בלילה בין ביום בין בלילה) **קדוש בין ביום בין בלילה**. כן הגירסא לקמן ע"ב, וכן מסתבר שהרי קרב בלילה וקרב בין ביום בין בלילה הוא דבר אחד, שאין לך דבר שקרב "רק" בלילה ולא ביום.

**אי אשכחיה וכו' יש כאן הרבה גירסאות, ומשמע שצריך לפרש אגרת מלשון שליח שמוליד אגרות, ומוסר מודעות. וגם שהשליחים עצמם היו לפעמים כותבים האגרת. וכוז' יש להבין כמה מהנוסחאות ופירושים:

(1) מאן יהיב לי איגרתא שלחו ליה וכו' כן הבנתי בכ"י מינכן

... הלואי ואמצא "מוליד אגרות" והייתי שולח לו

(2) אי אשכחתי אינש כתיב איגרתא כן גירסת רש"י לפי השמ"ק וראה מש"כ על רש"י.

... אם הייתי מוצא שליח הייתי כותב אגרת לפי גירסת הדפוס ברש"י ולפי רע"ג, או

... אם הייתי מוצא "כותב ומוליד אגרות" שהיה כותב אגרת בשבילי לפי רש"י כ"י

(3) אי אשכחיה אינשי הוה כתיב גירסת הצ"ק ... אם הייתי מוצא אדם "כותב ומוליד אגרות" היה כותב אגרת בשבילי

(4) ואי הוה ליה איגרתא גירסת הגמ' לקמן ע"ב. לא הבנתי מש"כ הגר"א כאן ע"א באות ד'

... ואם היה לו "מוליד אגרות" לשלוח האגרת בשבילו

רש"י ד"ה קרבנות היחיד חייבין באחריותן. כגון עולת יולדת פי' דכתיב ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת וגו' (ויקרא י"ג ו') דהיינו מ' יום לזכר ופ' ימים לנקבה.

ד"ה משקרב הזבח. שאם קרב הזבח בזמנו ולא קרבו נסביו עמו. כ"י ר', רע"ב

ד"ה חביתי כהן גדול. דומין שנת וטומאה דכתיב זה [מנחה. כל"ל] תמיד. בויקרא ו' י"ג כתיב זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אתו עשירית האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב.

ד"ה אלא שזמנו קבוע. ואפילו לצינור כגון פר העלם דצר של צינור ושעירי עזודת כוכצים ראה במנחת חינוך מצוה ק"כ ד"ה אך וז"ל ואע"פ שקורא אותם קרבנות צינור היינו שאינם דומין לקרבנות יחיד דמכל מקום הם מביאין בשותפות.

ד"ה מאי ניהו שלמים. ושני כצעים צני שנה לזנח שלמים : בכ"י ר' מתחיל כאן דיבור חדש: זכחי שלמי צבור. כצעי עזרת:

ד"ה מנחתם ונסכיהם. מכאן ועד עשרה ימים "ולעולם". מלת ולעולם קשה שבכל הש"ס איתא רק מכאן ועד עשרה ימים, וכן פסק הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב הי"ב. חרדשי ר' מ"מ קראגוי צ"ל ציון #8

ד"ה מלבד שבתות ה'. דהכי כתיב זמנ ונסכים דצר יום ציומו מלבד שבתות ה' , [ומשמע. שממ"ק, ר'] דרשין סמוכין פי' דלשון "מלבד" אינו בא בתחלת ענין ולעולם הוא המושך למה שאמר לפני זה.

שם. דצר יום ציומו הקרב נסכים פי' הפסוק מיידי בימים טובים ואומר שיקריב קרבנות היום ונסכיהם מלבד אותן של שבתות פי' וגם הנסכים של שבת יקריב ביום טוב כיצד ? דאם יו"ט אחר השבת הוא הקרב נסכיו עם קרבנותיו פי' חובת היום וגם הקרב נסכים ששכח אחריו ולא [הקרבנס. ר'], ודורש כן לפי ש"מלבד שבתות השנה" הוא מיותר.

ד"ה אין לי אלא דברים שדרכן ליקרב בלילה. כגון [אצנים. ר'] דעולה פי' דעולה כולה כליל ופדרים פי' חלבים ואמורים של שאר קרבנות דכרצי להו לעיל פי' בתורת בהגים שיהא נותן מצוא השמש, כלומר לאחר שקיעת החמה נותן על המערכה, דקודם שקיעת החמה ה' מעלן צראשו של מוצא כדי שלא יפסלו זלינה ולאחר שקיעת החמה יקדרם על המערכה ומתעכלין והולכין כל הלילה. כ"י ר'

ד"ה דברים שדרכן ליקרב ביום. דאין קריצין זלינה כלל, דכולהו קרבנות כתיב זהו ציוס לוותו פי' דכתיב בויקרא ז' ל"ז-ל"ח זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים. אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל וגו' דמשמע ציוס ולא זלינה וקאי על כל העבודות וגם על הקטרת הקומץ הלבונה ומנחת נסכים, אצל אצנים ופדרים הוא דליתרצו הכא זלינה מהאי קרא. פי' דקשה לרש"י דביום צוותו קאי גם על איברים ופדרים וא"כ איך מקטירין בלילה לכן מפרש דמרבא להו מהוא העולה.

שם. ויש כאן עירוב בדברי רש"י שבא לומר שרק אברים ופדרים יכול להקטיר בלילה אבל שאר דברים צריך שיהיו על

אבני חן למסכת תמורה

רשאי לאומרן על פה,

ותנא דבי רבי ישמעאל, כתוב לך את הדברים האלה, אלה אתה כותב אבל אין אתה כותב הלכות,

אמרי דלמא מילתא חדתא חדשה שלא היו יודעין לתרץ הכריחות, [ל"א] חדתי, לחדש דבר כגון זו שחדשה היא שאני, דהא רבי יוחנן ור"ל מעייני בסיפרא דאגדתא בשבתא שלא ישמחו, ודרשי הכי תהלים קיט עת לעשות לה' הפרו תורתך כשעשין הדבר לשם קדושת השם ראוי להפך תורמך ומוטב תעקר כו', אמרי מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה מישראל,

אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאין בפני עצמן קריבין אפי' בלילה יכול להקדישן ולהקריבן בלילה אחת, ל"א גרסינן עלות השחר פוסל בהן כאצרים כלומר הא דאמרינן נודמנו לו נסכים בלילה מקדישן בלילה [ומקריבין], נודמנו נסכים בלילה מקדישין בלילה ומקריבין,

אמר ליה רב יוסף בריה דרב שמעיה לרב פפא, תניא דמסייע לך, זה הכלל כל הקרב ביום אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה, קדוש (בין ביום בין) בלילה,

אמר רב אדא בר אבהו ועלות השחר פוסלת בהן כאברין של תמיד במס' זבחים (פ), וכן עיקר הגהת הרב,

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק, במדבר כט אלה תעשו לה' במועדיכם אלו חובות הבאות חובה ברגל מחמת הרגל ברגל, כגון עלות ראיה וחגיגה ומוספין לבד מנדרים ונדבותיכם לימור על נדרים ונדבות שקרבין בחולו של מועד,

ולעולותיכם במה הכתוב מדבר אי בעולת נדר, הרי כבר אמור נדרים נדריכם, ואי בעולת נדבה הרי כבר אמור ונדבותיכם הא אינו מדבר אלא בעולת יולדת ועולת מצורע,

ולמנחותיכם במה הכתוב מדבר אי במנחת נדר הרי כבר אמור אי במנחת נדבה הרי כבר אמור הא אינו מדבר אלא במנחת סוטה ובמנחת קנאות,

ולנסכים ולשלמיכם מקיש נסכים לשלמים מה שלמים ביום אף נסכים ביום נסכים ביום ולשלמיכם לרבות שלמי נזיר דאי שלמי נדבה הרי כבר אמור נדבותיכם ואי משום הקישא לכתוב ולשלמים,

א"ל אביי ולימא מר שלמי פסח חגיגת י"ד שכשהיתה חצורה מרובה נמנים על הפסח ואינו סיפק להן היו מביאין עמו שלמים ואם הפרישן לשם כך ולא הקריבום יקריבום בחוה"מ דאי שלמי מזיר לא כרימי ריבוי לרצוי דמנדרים

המזבח לפני השקיעה, דאם לא כן מה ממועט מ"היא" העולה?

	נוסח הדפוס	כ"י ר'
א	שוקריבין מצא השמש	מנין שוקריבין מצא וגו':
ב	וקא מקטירין על המערכה והם מתעכלין מאליהן	וקא פריך מצא השמש ! והא אמרת דרכן ביום:
ג	דאם לא כן "היא העולה" מאי ממעט	עס צא השמש קודם שקיעת החמה
ד	ופריך מצא השמש! והאמרת דרכו ליקרב ביום	מקטירין על המערכה והן פי' אף שהן מתעכלין מאליהן כל הלילה,
ה	אלא עם בא השמש: קודם שקיעה	אצל להכי לא רצוהו שיהו נקטירין מתחלה כל הלילה דאם כן היא העולה מאי ממעט:

ד"ה אמר רב דימי אי אשכחי'. אם הייתי מוצא דאם הייתי כותב אגרת והייתי שולח לרב יוסף לצבל. רע"י, ובכ"י ר' גורם אם הייתי מוצא דאם כותב אגרת : הייתי שולח לרב יוסף.

הגהות להבנה: שם"ק ח' י"ט ב"א, ל' ל"א ל"ג ל"ד ל"ה ל"ז מ"ה מ"ו, גר"א ב'

דף י"ד ע"ב

ולא תיסמי מנחת נסכים ממתני' מההיא (מתני') [מתניתא ?] דלעיל, (ומני') [דמני ?] לתרוצי, ולא קשיא, כאן דקמי נסכים צהדי דברים שדרכן ליקרב ביום היינו בנסכים הבאין עם הזבח, כאן בנסכים הבאין בפני עצמם שלא קדשו בשמיטת הזבח, יכול להקריב בלילה,

[ומקשה] ואי הוה ליה איגרתא, מי אפשר למושלחא, והא אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, כותבי הלכות, כשורף התורה שאין מזליין אותן בשבת צפני הדליקה [ונמצא שגורם שישרפו], ל"א [אין הלשון כשורף התורה קאי על שום שריפה, אלא הכוונה שאין לקיימן] שאסור להסוותן כמזבז, דמורה שצנעל פה היא, והלמוד מזה ממוך הספרים אינו נוטל שכר,

דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל, כתוב אחד אומר שמות לך כתוב לך את הדברים האלה, וכתוב אחד אומר שמות לך כי על פי הדברים האלה, לומר לך דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב ושכתב אי אתה

אבני חן למסכת תמורה

רבש"ע אכתוב אותה להם ? אמר לו איני מבקש ליתנה להם בכתב מפני שגלוי לפני שאומות העולם עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם (פי' אם יהי' בכתב) ויהיו בזויים באומות (שיתגאו עכו"ם לומר שהם ישראל. ע"י יוסף), אלא המקרא אני נותן להם בכתב והמשנה והתלמוד וההגדה בעל פה.

דהא ר"י ור"ל מעייני וכו'. פי' דשם בנימין ס' ע"א איתא רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו האי ספר אפטרטא אסור למקרי בי' בשבת מאי טעמא דלא ניתן ליכתב, מר בר רב אשי אמר לטלטולי נמי אסור מ"ט דהא לא חזי למקרי בי', ולא היא שרי לטלטולי ושרי למקרי בי' דר"י ור"ש בן לקיש מעייני וכו'.

שס. וז"ל הבעל המאור במסכת שבת פרק כל כתבי ועוד נ"ל כיון שהתירו בדורות האחרונים לכתוב תרגום והלכות אידי דבציר ליבא ושכיה שר השכחה, וסמכו על הא דר' יוחנן ור"ל דמעייני בספרי דאגדתא בשבתא משום דכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך אמרו מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ולא תשתכח תורה מישראל, כדאיתא במסכת תמורה בפרק יש בקרבנות היחיד, וכן נהגו לכתוב ברכות, הרי נתנו כולם לקרות בהן, ומצילין את כולן.

כי אתא רב דימי וכו'. לכאורה זה המשך ממה שאמר בע"א דרב דימי אומר בשם ר' ירמיה שאמר משם ריב"ל הדרש דולנסכים ולשלמים, וכאן מביא דרב דימי אומר משם ר' יוחנן שאמר משם ר"ש בן יהוצדק דרש על כל הפסוק.

הא אינו מדבר אלא במנחת חוטא. פי' חוטא שמביא קרבן עולה ויורד, שברלי דלות מביא מנחה.

סמי מכאן נזירות. פי' ממתניתא דתני המנחות והנזירות סמי מכאן נזירות. מתן בסתר, פי' ושפיר דרש רב דימי ולשלמים לרבות שלמי נזיר.

אלא כיון שהותרו הבמות כל היכא דבעי מקריב. ונמצא מסקנת הגמ' דנזיר אינו נידר ונידב, ומה שאמר אבשלום ואשלם את נדרי קאי אעיקר נדר.

ארבעים שנה למאן. כתב הבונה בע"י הכתוב שעלמו בו המפרשים לכאור מה המה אלה המ' שנה ? ורובם פירשו ע"פ הדברים המובאים פה השנויים בסדר עולם, ונפקא לן מינה להבין שרצה הכתוב להזכיר טעות ישראל' בשאלו להם מלך שנתהוה עתה הבלבול הזה בן מורד באביו ומבקש נפשו מתאות מלוכה להכנס תחתיו בחייו, ולכן תלה הזמן שאירע זה מעת שאלו ישראל' מלך. ע"כ. ובתוס' נזיר ה' ע"א כתבו התוספות מקץ מ' שנה ששאלו להם מלך "שמרדו צמלכו של עולם" פי' ולכן נענשו במרד אבשלום.

ומדומים נפקא דנזירות ע"י נדר כל עליו ונידב ונידב קרינא ביה אכל שלמי פסק חובה ניהו דמפרש בפסחים צ"פ ואלו דברים (דף ע"א) דאי שלמי נזיר נידר ונידב הוא דהתניא זה הכלל כל שהוא נידב ונידב קרב בבמת יחיד ושאינו נידב ונידב אינו קרב בבמת יחיד ותנן המנחות והנזירות קריבין בבמת יחיד אלמא נידב ונידב חשיב ליה דאי לאו הכי לא הוה קרב בבמת יחיד דברי ר"מ סמי מכאן נזירות דאע"ג דנזירות צאה עליו ע"י נדר אין הקרבנות נקראין נידב ונידב דהא לא נדר אלא מן היין והקרנן מאיליו מוטל עליו חובה,

מי איכא למ"ד דנזיר לאו נידב ונידב הוא והכתיב שמואל ב טו מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון משמע בחברון אכל ואשלמה שם נדרי וההוא נדר נזירות היה דלצטלות מיר עולם היה ומשלמים לשלמים יום היה מגלת ומציא קרבן ומדלהך להקריב קרבנות מזרחיו בחברון דהיא צמת יחיד שמע מינה נידב ונידב הוא כי נדר נדר עבדך וגו' מאי לאו אקרבן לא אעיקר נדרו אמר האי בחברון וה"ק אלא נא לצמה גדולה צגבעון דהתם הוא מוצא שעשה משה ואשלמה נדרי שגדתי בחברון אכל לא שיער הקרבן בחברון עיקר נדרו בחברון הוה והלא בגשור הוה דכתיב כי נדר נדר עבדך צגבעי בגשור וגו',

אמר רב אחא ואיתימא רבה בר רב חנן לא הלך אבשלום אלא להביא כבשים מחברון ולהקריבן שוב צממה גדולה וה"ק אשלמה את נדרי כלומר אשלמה את מזרחיו ואגלת ומחברון אביא הכבשים ולהכי פריך מחברון מיבעי ליה ה"נ מסתברא דאי תימא לאקרובי הוא דאזיל שביק ירושלים ואזיל ומקריב בחברון צו כבשים שמיים צמס' מנחות (דף פז) ואלא מאי להביא כבשים מחברון האי אשר נדרתי לה' בחברון מחברון מיבעי ליה אלא לעולם לאקרובי דנזירות צממת יחיד ודקא קשיא לך אמאי שבק ירושלים ומקריב בחברון תיקשי לך גבעון דשם מוצא שעשה משה דמקום קדוש הוא אלא כיון שהותרו הבמות כל היכא דבעי מקריב ארבעים שנה למאן,

תניא רבי נהוראי אומר משום רבי יהושע מקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך, דתניא אותה שנה ששאלו להם מלך אותה שנה עשירית של שמואל היתה

י"ד ע"ב

כשורפי התורה. בת' רמב"ם במי שריקים במליתו פרשת ויאמר דצריך לחתוך הריקים ולגנוז. גליון המהש"א

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. שלא יטעו. ע"י יוסף בשם יפ"ת

ושבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב. הטעם איתא בשמות רבה פרשה מ"ז אמר לפניו (משה לפני הקב"ה)

אבני חן למסכת תמורה

רש"י ד"ה לא תסמי [מנחת] נסכים. מההיא ממניתא
לעיל דמצי לתרוצי. אולי צ"ל בן

הגהות להבנת: שטמ"ק א' ד' ה' ו' י"ב ט"ו ט"ז, כ"ב כ"ג כ"ד ל"ב, ב"ח א', גר"א
א'

דף ט"ו ע"א

עשר שנים מלך שמואל בעצמו יחיד בלא שאל הלך שנה עשירית
אינה נמנית בכותן מ' שנה ל"ז מלך דוד קודם למרדו של אשכול שנה אחת
שמלך שאל ושמואל, ושנים שמלך שאל בעצמו,
ושלשים ושבע שמלך דוד,

הא מילתא פירש רבי במקום אחר כן, שנה עשירית לשמואל הינה לגדולתו של
שמואל ולא נפקא לן מקרא בזהא אלא מדלא משכחת לה מ' שנה למנינא אחרינא
ואז חסוד למיתתו של עלי שהיה תחילת גדולתו של שמואל עד שנת מרדו של
אשכול מ"ט שנה י"ג לשמואל ושאל ושנים ושבע לדוד ועלי מת כשנצבה הארון
שנא' (שמואל א' ד') ויהי כהזכירו וגו' וכתיב (שם שמואל א' ו) ויהי ארון ה' בשדה
פלשתיים ו' חדשים הביאורו פלשתיים (שם שמואל א' ז) ויצאו אנשי קריית יערים וגו'
וכשמלך דוד בירושלים על כל ישראל הביא משם את הארון כדכתיב (שם שמואל ב'
ו) ויוסף עוד דוד וגו' וכתיב (שם שמואל א' ז) ויהי מיום שנת הארון בקריית יערים
וירצו הימים ויהיו כ' שנה לא מהן ז' שנים שמלך דוד בחצרון ומהן מלך שמואל
בעצמו י"א שנה ושאל עם שמואל ב' שנים כדכתיב (שם שמואל א' יג) ושתי שנים
מלך וגו' ושמואל לא מת קודם לשאל אלא ד' חדשי' שכן מפורש בספר שמואל
(שם שמואל א' כה) ושמואל מת וגו' וכתיב בזהה (שם שמואל א' כו) ויאמר דוד
[וגו'] עתה אספה יום אחד ביד שאל וגו' וזכר לו אל אכס עד שמת שאל וכתיב
(שם שמואל א' כ"ז) ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתיים ימים וד'
חדשים מציו י"ג שנים לשמואל ושאל משמת עלי עד שמלך דוד ושלים ושם לדוד
כשמרד אשכול הרי ארבעים וכו' לא מהן ט' שנים לשמואל קודם ששאלו להם מלך
הרי מ' שנים מששאלו המלוכה עד שנת מרדו של אשכול ועד בכלל והכי חניא
בסדר עולם היא שנת שלשים ושם למלכות דוד וה"ג עשר שנים מלך שמואל בעצמו
ושנה אחת שמלך שאל בעצמו ושלים ושם לדוד ואני הוספתי משלי על זה ועוד לא
וחסוד נמי מלידתו של שמואל ותמנא כמו כן ש"ג שנה נהג שמואל שררה על
ישראל דאמר מר בסדר עולם ועלי ההון יושב על הכסא והיא מרת נפש וגו'
ובאותה שנה נתמנה עלי להיות שופט על ישראל והוא שפט את ישראל ארבעים שנה
לא מהן שנה אחת לעיצורו נמנא שמואל בן ל"ט שנה בשעה שנצבה ועלה לגדולה
דמשעת שמת עלי וזרחה שמשו של שמואל י"ג שנה לשירותו דכל שנותיו לא היו
אלא כ"ג כדנפקא לן בעלמא (מ"ק כג) מעד הגמל הנער דהיינו כ"ד חדש כדי
הנקט תינוק והדר וישב שם עד עולם עולמו של יצב דהיינו נ' שנה ובהללו י"ג שנה
היו מוצלעים השמי שנים שמלך שאל שהרי שניהם מתו בשנה אחת כדמפרש
למעלה:

*****

חמש חטאות מתות:
ולד חטאת
תמורת חטאת
חטאת שמתו בעליה

ד"ה כשורפי תורה. שאין מנילין אותן בשבת פני הדליקה.
פי' כיון שאין מצילין כתבים אלו בשבת נמצא כאילו הוא גורם
לשרוף דברי תורה. ל"א שאסור לשהותן כמזכיר פי' שצריך
לשורפן.

ד"ה חדתא. חדשה שלא היו יודעים למצ' הצרימות: פי'
שהרי שולח לו מימרא דר' יהושע בן לוי שעי"ז יתישב סתירת
הברייתות וזה דבר חדש: [ל"א. בע"י ליתא ושם הוא דיבור
אחר] **חדתי**. למדש דבר כגון זו שמדקשה היא. אולי החילוק
בין שני הפשטים הוא דללשון הראשון גרסינן חדתא באל"ף
ופירושו שהמימרא שכותב הוא "חדשה", ולל"א גרסינן "חדתי"
ביו"ד ופירושו לחדש דבר. ואולי טעיתי.

ד"ה השתא דאמרת כו'. פי' כיון דררשינן ממנחתם
ונסכיחם ומלכד שבתות ה' דמקריב מנחת נסכים בין ביום ובין
בלילה מצינו למדין ש יכול להקדישן ולהקריבן בלילה אחת פי'
ולא אמרינן שאף שמקדישן בלילה זו אין הקדושה חל לגמרי עד
הבקר ויכול להקטירן אז או בערב שלאחריו.

ד"ה לישנא אחרינא גרסינן ועלות השחר [לאפוקי גירסת
הרגמ"ה שגורם ועולת השחר. עיי"ש, אבל ברש"י קשה שלא
פירש לפי אותה הגירסא שיהא שייך הלשון ל"א] פוסל זהן
כאצירים, כלומר הא דאמרינן מודמנו לו נסכים בלילה מקדישן
בלילה ומקריבין, עלות השחר פוסל זהן כאצירים של תמיד
דאיברי תמיד של בין הערבים ה' מקטירן כל הלילה ואם לא
העלן על המזבח עלות השחר פוסלן [כדאמרינן. צ"ק] במסכת
זבחים (פ"ז ע"א).

שם. [כדאמרינן. צ"ק] במסכת זבחים (פ"ז ע"א) לשון הגמ'
שם בובחים "עמוד השחר שעושה לינה", והגם שאין המדובר
שם מקרבן תמיד בפירוש, מ"מ כיון שהיה מקטיר איברי תמיד
של בין הערבים בכל לילה עליהם קאי שנפסלים בלינה עם
עמוד השחר. וראה שטמ"ק אות כ"ו.

שם. וכן עיקר פי' לגרום עלות השחר, ומסיים **הגהת הרצ**
[בכ"י ר' כתובים שני מלים אלו באותיות מרובעות בשני נקודות
הפסק לפניהם ולאחריהם] שכן הגיה הרב, ואין ידוע לנו מי
הוא הרב.

ד"ה אמור. דיבור זה קאי על אי במנחת נדר הרי כבר אמור.

ד"ה לרבות שלמי נזיר. ואי משום הקישא פי' להקיש
לנסכים דמה שלמים ביום אף נסכים ביום לכתוב ולשלמים
ומדכתב ולשלמים אנו למדין שלמי נזיר.

אבני חן למסכת תמורה

האלקים וימל צעל הכסא אחרנית בעד יד השער ותשבר צמרתו ויצת, כי זקן האיש ובכד, והוא שפט את ישראל ארבעים שנה, שמואל א' ד' י"ח וכתב ויהי ארון ה' צדקה פלשמים שצעה חדשים שם א' ו' א' ואחר כך: **[והציאוהו פלשמים צית שמע]** מראה כהן] שם בהמשך הפסוקים, ואחר כך: ויצאו אנשי קרית יערים ויעלו את ארון ה' ויביאו אותו אל בית אבינעב בגבעה וגו' שם א' ו' א', וכשמלך דוד צירושלים על כל ישראל הציא משס את הארון כדכתיב ויוסף עוד דוד פסוק זה הוא תחלת שמואל ב' ו' ושם מסופר איך הלך דוד אל בית אבינעב להעלות משם את הארון, ועזה אחז בארון, ויחר אף ה' בעזה ויכהו וגו' וימת, ולא אבה דוד להסיר אליו את ארון ה' וגו', ואח"כ ויבאו את ארון ה' ויצגו אותו במקומו בתוך האהל אשר נטה לו דוד, ויעל דוד עלות לפני ה' ושלמים. וכתב ויהי מיום שנת הארון צקרת יערים וירצו הימים ויהיו עשרים שנה. שם א' ו' ב', שהם י"א של שמואל ושתי שנים של שאול ושבעה שנים שמלך דוד בחברון. מלבי"ם שם

שם. סך מפורש נספר שמואל' שמואל א' כ"ה א' **וימת שמואל'.** מראה כהן

שם. וכתב צמריה שם כ"ז א' ויאמר דוד אל לבו עתה אספה יוס אחד ציד שאלו אין לי טוב כי הצלט אצלט אל ארץ מלשמים ונאש צני שאל לבקשני עוד בכל גבול ישראל ונעלמתי צידו פי' שדוד פחד שיום אחד, פתאום, יכלה וימות ביד שאול והחליט לברוח אל ארץ פלשמים וצח לו אל איש עד שמת שאלו וכתב שם פסוק ו' ויהי מספר הימים אשר ישצ דוד צדקה פלשמים ימים וד' חדשים פי' שני ימים וד' חדשים.

שם. לא מהן ט' שנים. אין זה אלא דברי נביאות דלא מוכח מקרא דאפשר לומר בשנת י"א מלך שאול. צאן קדשים.

שם. ועד צלל אולי כוונת רש"י שלא תאמר שמדרו "אחר" ארבעים שנה דהיינו בשנת מ"א, אלא המדר היה בשנת ארבעים עצמה.

שם. ושנה אחת שמלך שאלו [ושמואל, ושמים שמלך שאלו] צענמו. ר', ודלג הסופר משאלו עד שאלו.

שם. ועלי הכהן יצצ על הכסא פי' ישב כתיב דבאותו יום נתמנה עלי. מראה כהן

הנהרות להבנת: שם"ק א' ו' ז', כ' ב"א, צ"ק א', גר"א א'

דף ט"ו ע"ב

והתניא, כיוצא בו לא אימפרש היכא קאי [וראה תוס'] א"ר יוסי עזרא ח לה תבאים מיהשבי בגי'הגו לה הקריבו עלו ת' [לאל ה' ישראל פרים] שנים-עשר [על-פל-ישראל] אילים | תשעים

2881-2882	אחר שלא הרג שאול את אנג (שמואל א' מ"ו), עזב שמואל את שאול, ושאל מלך לבדו עוד שני שנים.
2883	מת שמואל בן נ"ב שנה, דוד ברח אל ארץ פלשמים ב' ימים וד' חדשים, ואחר כך מת שאול, ואז מלך דוד בחברון, ודוד מלך ארבעים שנה, ומכאן עד מרד אבשלום ל"ו שנה.
2890-2892	מלך דוד בירושלים הביאו לירושלים הארון
2919-2921	מרד אבשלום. והוא שנת ארבעים לשאילת מלך,
2919-2921	ג' שנות הרעב הכתובים בש"ב כ"א א'. תוס'
2922	שנה של שיטה בש"ב כ"ד ב' שוט נא בכל שבמי ישראל. תוס'
2923-2924	בשנת ארבעים לדוד נדרשו וגו' דבה"א כ"ו ל"א, מת דוד, בן שבעים שנה, מלך ארבעים שנה.

* לפי סדר הדורות

ת"ל חטאת יביא וזה לשון הפסוק בויקרא ד' ל"ב ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תציעה יביאנה.

רש"י ד"ה עשר שנים מלך שמואל בעצמו. יחידי צלל שאלו, הלך שנה עשירית אינה נמנית צחותה מ' שנה. רק מתחיל משנה שאחריה, ותפרש מקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך שאין אותה שנה בכלל, ובא לשלול גירסא השניה שמתחילן למנות משנה העשירית. וראה עוד בענין זה בנויר ה' ע"א ובזבחים קי"ח ע"ב. ומתחיל דיבור חדש ל"ז **מלך דוד**. קודם למדרו של אבשלום פי' שהרי דוד מלך מ' שנה כדמפורש במלכים א' ב' פסוק י"א.

שם. הא מילתא פירש [ל'. ר'] רצי צמקוס אחר כן פי' כך פירשה לפי גירסא ב' דחושבין משעה ששאלו מלך ממש דהיינו משנה העשירית של שמואל, ונמצא שעברו ד' שנים קודם שמלך דוד ועוד ל"ו שמלך דוד לפני מרידת אבשלום הרי מ' שנה ומלך עוד ד' שנים אחר מרידת אבשלום. וכל המשך דברי רש"י הם לפי גירסא זו.

שם. ומתחיל לפרש דברי הגמרא שנה עשירית של שמואל היתה היינו לגדולתו של שמואל, ולא נפקא לן מקרא צהדיא שהיתה שנה עשירית של שמואל ללא וכו'.

שם. אלא משום דלא משכחת מ' שנה. ראה מים קדושים

שם. [עלי. ר] מת כשנצעה הארון שנאמר ויהי כהזכירו את ארון

אבני חן למסכת תמורה

צניצור, משעירי רגלים מוספי הרגלים וראשי חדשים מטאות יניהו, דאמור ואמר רחמנא אייתינהו מתרומת הלשכה משקלים הצאין צלדר ואע"ג דאיכא למימר, ודלמא מתו מרייהו דהני זוי קנת מאותן שהציאו השקלים מתו קודם [אחד. ר'] הרגלים, ונמצא שמקריצין מטאת שממו צעליה, שהי יש להן חלק בהן,

[ברתנן שקלים ז' ע"ב בשלש פרקים בשנה תורמין את הלשכה, בפרוס [ט"ו ימים קודם] הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג. וזה הפ' באן כגון שמתו אנשים קודם שבועות שתרומת הלשכה של קודם פסח היה גם משקליהם, וכן בשבועות או סוכות],

אלא לאו ש"מ, אין הצבור מתים,

ואיבעית אימא, כי אקרובינהו להנך שעירי עבודה זרה צימי עורא להני מטאות אחיי אקרובינהו על אותן שהיו עדיין חיו מן העושים עבודה זרה צימי נדקיהו, דכתיב עורא ג' יב ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים, אשר ראו את הַפִּית הָרָאשׁוֹן, בְּיָסְדוֹ וְזֶה הַפִּית בְּעִינֵיהֶם כְּכֹס בְּקוֹל גְּדוֹל, ורבים בתרועה [בְּשִׁמְחָה לְהִרִים קו' ל] אותן שלא ראו את הפִּית הראשון היו עכשיו מריעין ושמחין,

ודילמא הנך שחין עדיין מיעוטא דשראל הוו, ואמיעוטא לא מקריצין כמריצין, אלא כיחידים, כל א' ואחד שעיריה, ומדאקריצ שעירים עיר לכל שצט כמריצים, ודאי אקמאי דמתו סמיך, ושמע מינה דאין מטאת ציבור מתה?

לא מצית אמרת, דכתיב עורא ג' יג ואין העם מפירים קו' ל תרועת השמחה לקו' ל בְּכִי הָעָם אַלמא רבים היו הצוים על המריעים, וצוים היו מן הראשונים, פ' העם מריעים תרועה גרו' לָהּ וְחָקוּ ל' נִשְׁמָע עַד-לְמַחְזְקוֹ ק',

והיכי מקרבי להו, והרי מוידין הוו צימי נדקיהו? אמר רבי יוחנן, הוראת שעה היתה,

הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי בשלמא פרים שנים עשר לעולה ושעירי' כנגד שנים עשר ושנים עשר שעירים למטאת שבטים דהו קרבן ציבור בעבודה זרה פר לעולה ושעיר למטאת צפרשת שלח לך, אלא כבשים כנגד מי, אלא הוראת שעה היתה, [ה"נ הוראת שעה היתה] [שהביאו קרבן גם על מויד],

[נשאלתי אולי גם זה שמועטין הביאו קרבן לכל שבט ושבט היה הוראת שעה ? ובאמת אין צריך לתירוץ זה שהרי מקרא מפורש שהיו הוקנים מרובין],

תנן התם [סוטה מז.]. [אולי הא דמיותי לה הכי משום דהולך ומדבר על שבת התורה, וחמאת שמתו בעל"ה ג' מההלכות שנשתכחו], משמט יוסף בן יעקב איש צרידה, ויוסף בן יוחנן איש ירושלים, במלו האשכולות [מפרש בגמ' שהכל בהן, עד ימינו לא הי' מחלוקת בנכמי ישראל' כולן היו אומרים דברים כנחיתן למשה מסקי וכו'. רש"י סוטה מז. ד"ה

וְשֵׁשֶׁה, כְּבָשִׂים שְׂבָעִים וְשִׁבְעָה, צִפְרֵי הַמָּטָה שְׁנַיִם עָשָׂר, הַכֹּל עוֹלָה לָהּ,

וחמאת מי קרבה עולה דכמיז ושעירי מטאת שנים עשר הכל עולה?

אמר רבא, כי עולה, מה עולה אינה נאכלת, אף חמאת אינה נאכלת,

שהיה רבי יוסי אומר על עבודה זרה שעיר של עבודה זרה הביאום כנגד שנים עשר שצטעו עבודה זרה צימי נדקיהו, וציצור (ט) מציצין [פר ו] שעיר למטאת, דכמיז צטלח לך אנשים גזי עבודה זרה, ועשו כל העדה פר לעולה וגו' ושעיר עזים אחד למטאת וגו', ואותן שעירין גשרפין הן ממוץ למחנה כפר העלם דבר, [ו. ר'] הן שעירין הנשרפין, (כ. ר') דלמריצין צאציו מקומן (זכמים דף מז) [פ' ששם הוא משנה ראשונה של פרק איהו מקומן ובע"א תנא פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין שחיטתן בצפון וכו'] ובסוף המשנה בע"ב מסיים אלו ואלו נשרפין בבית הרשון],

וצמנמות צהקומן דזה (דף כז.) [צ"ע שלא נמצא ברייתא כזו בשום מקום, וצריך עיון בהגירסא שם, וגם בובחים לט. וראה הגו"צ] נפקא לן (דהכל) מהאי קרא, דכמיז גזי פר העלם דבר, ועשה לפר וגו' כאשר עשה וגו', והכי תניא, ועשה כאשר עשה, מה ת"ל, לנפול צהזית כו', וסיפא דצרייתא, החטאת לרבות שעירי עבודה זרה, לידן כפר העלם דבר,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, על עבודה זרה שעשו בימי צדקיהו [ואתאי כמ"ד [בהוריות דכל שבט איקרי קהל] ובע"ז כל שבט שבט ושבט מייתו פר ושעיר, ואממו להביא הביאו שעירי חמאת שנים עשר לשנים עשר שבטים. תוס'],

[הטעם הוא מדקא מייתו שעירי חמאת שבא על ע"ז, ובבבלי לא אשכחן ע"ז בישראל אלא בת נבר, ועל זה אינו חייב חמאת. חפ"ה' על הוריות],

קא סלקא דעתין למאן דאית ליה חמאת צבור שנתכפרו בעליה מתה, אית ליה נמי חמאת צבור שמתו בעליה מתה, והא הכא דאיכא דמתו בעליה וקא קרבה אע"ג דמתו הצעלים צאומן ע' שנה שהיו צצבל [פ' שאלו שעברו ע"ז בימי צדקיהו, היו בשעת גלות בבל, וקרבות אלו הקריבו אלו ששבו מבבל אחר שבעים שנה שהיו שם בגולה?]

אמר רב פפא, אפילו למאן דאמר חמאת צבור שכפרו בעליה מתה, חמאת צבור שמתו בעליה אינה מתה, לפי שאין הצבור מתים [בחיודשי רבנו אליעזר משה הורוויץ ז"ל על מסכת הוריות מפרש כפשוטו, שאי אפשר בצבור מיתה כלל חלילה],

מנא ליה לרב פפא הא, אי נימא משום דכתיב תחת אבתיך יהיו בְּנֵיךָ כלומר דגנים הוו צמקומן ומשור"ה קרבה מטאת, אי הכי אפי' יחיד נמי?

אלא היינו טעמא שאין הציבור מתים שאין דין מטאת שממו צעליה

אבני חן למסכת תמורה

כאשר מצאו בו עון זה, היה כדאי לו שיחשבו חבריו עליו שיש בו עון],

ישבו ובדקו, ולא מצאו בו עון, אלא של אותה העו בלבד,

ואף הוא בשעת מיתתו אמר, יודע אני בעצמי, שאין בי עון, אלא של אותה העו בלבד, שעברתי על דברי חברי, שהרי אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל,

וקי"ל [פי' והרי קי"ל], כל היכא דאמר מעשה בחסיד אחד, או ר' יהודה בן בבא, או ר' יהודה בר אילעאי, ורבנן והנך רבנן ר' יהודה זר אילעאי ורבי יהודה בן צנא בתר יוסף בן יעזר איש צרידה דרי דרי הוו כלומר אחר יוסף בן יעזר הוו אלו, לאחר דורות הרבה, וקמני ללא מלאו בן עון, אלמלא לא היה בן דופי # [ומשמע שעון זה של ה"עו" אינו נחשב לדופי?]

ט"ו ע"ב

הבאים מהשבי בני הגולה כאילו אמר בני הגולה הבאים מהשבי, הקריבו עלות לאלהי ישראל, פרים שנים עשר על כל ישראל בעבור כל ישראל, שהם י"ב שבטים, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי שעירי חמאת שנים עשר, הכל עלה לה' והוראת שעה היתה. עזרה ח' ל"ה, אבל מספר תשעים וששה, ושבעים ושבעה אין להם טעם. אבן עזרא

על ע"ז שעשו בימי צדקיהו הטעם הוא מרדקא מייית שעירי חמאת שבא על ע"ז ובבבל לא אשכחן ע"ז בישראל אלא בת נכר, ועל זה אינו חייב חמאת. חפץ ה' על מסכת הוריות

אין מיתה בצבור. בחידושי רבנו אליעזר משה הורוויץ ז"ל על מסכת הוריות מפרש כפשוטו שאי אפשר בצבור מיתה כלל חלילה.

ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון, ביסדו זה הבית בעיניהם פי' כאשר יסדו זה הבית השני והם רואים בכים בקול גדול, ורבים אשר לא ראו הבית הראשון הם היו מריעין בתרועה בשמחה להרים קול: ואין העם מכירין קול תרועת השמחה לקול בבי העם פי' לא הי' קול השמחה נשמעת אף כי העם מריעים תרועה גדולה מ"מ לא הי' נשמע מפני והקול פי' קול הבכי נשמע עד למרחוק. עזרא ג' י"ב-י"ג

רש"י ד"ה וחטאת מי קרבה עולה. דכתיב [ולפירי] חטאת שנים עשר, בכ"י ר' כתב כאן וז"ל שלא מן הפירוש דהיינו שזה אינו מפירוש רש"י צפרסת צהלותך במדבר ח' ח' דכתיב ולקחו פר בן צקר ומנחתו סלת והדור כתיב באותה פסוק

האשכולות], איש שהכל בו מורה, ויראת חטא, וגמילות חסדים,

[ראה בסדר הדורות תנאים ואמוראים על יוסי בן יעזר איש צרידה וז"ל וצ"ע מנ"ל דג' דברים דלמא תורה וגמ"ח או תורה ויראת חטא? ונראה ע"פ מש"כ בס' ערוגת הבושם פ"ט וז"ל מספר ג' לדעת הקדמונים הוא ראשון להקרא מספר, מפני שיש בו זוג, ונפרד ב' קצוות, ואמצעי, או ראש ותוך וסוף, ועל ג' יצדק לומר כל ולא על פחות ע"כ.

ובענף יוסף על הע"י כתב ע"ז עיין בתוכות ח' ע"א תוס' ד"ה שהכל ברא לכבודו דתוס' שם גורם נימניהו לתרועה ולא גרסינן לכולהו דאם בן הוה משמע דשלש ברכות הן הרי מבואר לפניך שאין שייך לומר כל על פחות מג'.

ואמר [ואף שכתוב על הגליון לגרס "אמר" יכולים לקיים הגירסא "ואמר" שבמשנה לא תנא אלא "במלו האשכולות, וע"ז שייך לומר "ואמר" רב יהודה אמר שמואל, כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה, עד שמת יוסף בן יעזר, היו למדין תורה כמושה רבינו, מכאן ואילך לא היו למדין תורה כמושה רבינו,

והאמר רב יהודה אמר שמואל, שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה?

[ומתירין] דאישתכח להו אישתכח אומן שנשכחו, ודגמירין להו אומן שלא שכחו הוו גמירי כמושה רבינו,

והא תניא, משמת משה אם רבו מְטַמְּאִין מְטָאן, אם רבו [טהורין] [מטהרין. רג' מיהרו?]

ליבא דאימעיט הלכ נשמעט, ולא היו יודעין להחזיר אומן ששכחו ממך פלפול הלכה, היאך [היא. ר'] הלכה, והיו חלוקין בה, והלכו אחר המרדוקין, [אבל] מיוגמר הוו גמירי להו לאומן שלא נשמעט הוו גמירי להו כמושה רבינו,

במתניתא תנא, כל אשכולות שעמדו לישראל מימות משה, עד שמת יוסף בן יעזר איש צרידה, לא היה בהם שום דופי קס"ד דופי של חטא לא היה, צאשכולות שעמדו פרנסים (של) [על] ישראל, מכאן ואילך היה בהן שום דופי,

והתניא [כע"ז ב"ק פ.], מעשה בחסיד אחד, שהיה גונח מלבו פלגייט צלע"ז זועק מכאב לבו, כמו גנמי גנח צאימיה דסיסרא (שופטים ה' נמרגוס), ושאלו לרופאים, ואמרו אין לו תקנה, עד שיינק חלב רותח שחרית,

והביאו עז, וקשרו לו בכרעי מיטתו, והיה יונק ממנה חלב, למחר נכנסו חבריו לבקרו, כיון שראו העז, אמרו ליסטים מזויין בתוך ביתו צהמה דקה אין יכולים לשומרה, והולכת ורועה צדודת אחרים, ואנו נכנסים לבקרו,

[וצ"ע למה לא ענה להם שהוא חולה מוסכן, ואז בודאי מותר? וז"ל כיון שהיה צדיק גדול כל כך שלא היה בו שום עון אחר, וזה היה מביאו לקצת ויהרא, ולכן

אבני חן למסכת תמורה

*****

גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל, שלשת אלפים # [לכאורה המספר הוא ג'ומא, וראה רשב"ם פסחים ק"ט. דכל שלש מאות שבש"ם הוא ג'ומא, וב"ש שלשת אלפים] הלכות נשתבחו בימי אבלו של משה # [פ"י ע"י שנתאבלו ישראל כל כך על פטירתו, הצער ושברון לב גרם שישיכחו],

אמרו לו ליהושע שאל [בשמים שיזכירו לך, וזה היה קרוב יותר מאלו ששאלו לאחר זמן שלא ידעו הלכות אלו מעולם, וצריך ללמד מחדש. וראה מהרש"א], א"ל דברים ל לא בשמים היא,

אמרו לו לשמואל [הנביא, וקשה קצת דהא מיירי בימי אבלו של משה ושמואל היה אחר הרבה שנים? וראה בספר עולת שלמה, # ומשמע שכן שאלו לאחר זמן, וראה רש"י שיש כמה גרסאות בסדר השאלות] שאל, אמר להם אלה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה [כע"ז] שבת קד, יומא פ, מגילה ב:],

אמר ר' יצחק נפחא [הפסיק כאן בדברי ר' יצחק נפחא שנשתבחו ענין השיך לכהנים, ואח"כ ממשיך ששאל מפנחס ומאלעזר שהיו כהנים. עולת שלמה], אף חמאת שמתו בעליה [שהפרישה ולא הספיק לקרנה עד שמת אס מקדש אס לאו. רע"ז], נשתבחה בימי אבלו של משה,

אמרו לפנחס שאל אס מתה אס רועה, והיא מאתם הלכות, אמר [ליה] [להם] לא בשמים היא*,

א"ל לאלעזר שאל, אמר להם אלה המצות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה,

[יפ"ש] [יפ"ש] יוסע שאלו מחלה, ואחריו שמואל, ואחריו פנחס, ואחריו אלעזר, [ויש גורסין] יפ"ש יוסע אלעזר פנחס שמואל, [ויש גורסין] יפ"ל יוסע פנחס אלעזר שמואל,

[רש"י נותן ג' סימנים סימן ראשון יפ"א הוא על השאלה [פ"י לפי הסדר ששאלו] מתחלה שאלו ליהושע וכו', סימן שני יפ"ש הוא על התשובה שהשיבו לפי זקנתו מתחלה השיב יהושע וכו', סימן ג' יפ"א ש על עיקר התשובה יהושע ופנחס השיבו לא בשמים היא ואלעזר ושמואל השיבו מאלה המצות, כנ"ל. צאן קדשים]

אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך,

אמר לו, רבי ! כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי שמות לג ומשרתו יהושע בן נון גער לא ימיש מתוך האהל # [והיה חלישות הדעת למשה רבינו, על זה שיהושע דחה אותו, שמושה היה מוכן ללמד אותו כל התורה כולה, והוא השיב

ופר שני בן צקר תקח לחטאת, וקאמר ממשמע שנאמר ופר בן צקר איני יודע שהוא שני ומה ת"ל שני ? לומר לך מה הראשון אינו נאכל דעולה הוא דכתיב שם פסוק י"ב ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה אף השני דהי' חטאת אינו נאכל דהוראת שעה הי' , דלע"פ שהיתה חליונה דנעשה על מזבח החילון אינה נאכלת שהי' ר' יוסי אומר כיצא זו כו'. ע"כ.

ד"ה ואף אותה חטאת אינה נאכלת. ואותן שעירין נשרפין הן מתוך למחנה כפר העלם דצר בדכתיב והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא. ויקרא ד' כ"א , והן שעירין הנשרפין לאמרין צאיהו מקומן. כ"י ר'

שם. וצמחנות צהקומן צבה דף כ"ו. נפקא לן [דהכי. רש"ש] פ"י שהדין בן שהם נשרפין, מהאי קרא דכתיב גצי העלם דצר של צבור ועשה לפר (וגו) כאשר עשה לפר החטאת בן יעשה לו ויקרא ד' כ', והכי תניא פ"י בזבחים שם ועשה כאשר עשה מה ת"ל ? לכפול צהזיות שאס חסר אחת מן המתנות לא עשה כלום. בן הוא לשון הגמרא שם. וסיפא דצרייתא לכאורה לא נמצא שם במנחות אלא הוא בת"כ, "החטאת" כאשר עשה לפר "החטאת" בפסוק שם לרצות שעירי עבודה זרה לידון כפר העלם דצר פ"י שהן נשרפין, אבל בת"כ הוא בשינוי לשון ח"ל או אינו אלא פר ישרף ואין שעירי עכו"ם נשרפים ? ת"ל חטאת הקהל שם פסוק כ"א בנין אב לכל חטאת הקהל שישפרו.

שם. לכפול צהזיות וכו' וברש"י עה"ת ויקרא ד' י"ט כתב ולכפול צמחות העבודות ללמד שאס חסר אחת מכל המתנות פסול. וצריך להבין מדוע מביא רש"י לימוד זה שאינו שייך להענין כאן?

הגהות להבנה: שפ"מ ק' ח' ט' י"ג ט"ו ט"ז, כ"ב, ב"ח ב' ו' ח'

דף ט"ז ע"א

[ומתריץ] אמר רב יוסף, דופי של סמיכה קתני דעד יוסף בן יועזר לא נחלקו בסמיכה, ולא צדוק דצר *, שעדיין לא נתמעט הלז,

ולחכי נקט סמיכה, דהיא היתה מחלוקת ראשונה שנחלקו צו חכמים מעולם, ומיוסף בן יועזר ואילך היה צדוק דופי של סמיכה, שנחלקו בסמיכת שלמים ציום טוב, כדלמרי' צחגינה (דף טז.), שמאי אומר לסמוך והלל אומר שלא לסמוך [ובגמ' שם הלשון שמאי אומר שלא לסמוך, הלל אומר לסמוך] [וראה א"ס # 1 על המחלוקת הראשונה],

[דופי מחלוקת קאמר, דלא שמשו כל צרכן והיו חולקין זה על דברי זה. רג.],

והא יוסף בן יועזר גופיה, מיפליג פליג בסמיכה איפליג ציה צמסכת חגיגה (דף ט"ז) ? כי איפליג בה בסוף שנייה [והא דקאמרין עד שמת כו' עד ולא עד בכלל. הגר"א], דבצר ליבא שנמעט הלז צסוק שומיו [?][נשמעו],

אבני חן למסכת תמורה

שהוא יודע הכל],

הלכות בן־קנז אחי כלב, ויתן־לו את־עבסה בתו לאשה,

ולמה נקרא שמה עכסה, שכל הרואה אותה כועס על אשתו ממך יופיה [מרוז יופיה של עכסא. רע"ז],

[וצריך להבין מה פשעה ומה חטאתה ומה יועיל לו כעסו? אלא הפ' שבועם בלבו על שלא זכה לאשה כזו, ו"על" פ' בשביל,

או י"ל כיון שאשתו געשה זלז בעיניו כועס עליה על כל דבר, ועוד י"ל שהרבה פעמים אשה יפה אין יפה בא כל כך מצורתה הטבעית שאכן אם תזניח את עצמה לא תהיה יפה כלל, אלא כיון שרצונה עז להראות את עצמה יפה היא עושה כל תצדקי ע"י פעולות הרבה שתהיה נראית יפה, ועל זה היה כל הרואה אותה כועס למה אשתו אינה כך,

וחשבתי עוד למה נקראת עכסה על שם כעס, אם חשיבותה היה שהוא יפה מאד, היה שמה צריך להיות מענין של יופי? וי"ל ע"פ מה שראיתי מזמן על מה שכתוב במדרש תהלים פרק פא סימן ג' ולמה נקרא שמו נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר, וקשה שאם הוא יפה כל כך למה לא נקרא לו שם של זמר? אלא כיון שכל היופי שלו הוא זה שמנבל את אחרים מניע לו שם כזה, וכן כאן יש לפרש כן],

יהושע טו יח ויהי א פבו אה [נצית צעלה. רש"י ציהושע] ויתסיתוהו לשאו אל מאת־אביה שדה [הסיתה את צעלה ופמה אומן, למת לה רשות, שמשאל היא עדה מאציה. רש"י ציהושע],

[ויש לפרש שלכן בקשה רשות מבעלה, שבטבע הוא, שחזן אינו רוצה לבקש פרנסה מחותנו, שהוא פחיתת הכבוד לו שאינו יכול לפרנס את אשתו, וגם הוא נהמא דכסיפא],

ותצנח מעל החמו ר [הפילה עצמה צמ [פ' לפני אביה כלב] וכלאו נעלה צארץ. רש"י ציהושע] ויאמר־לה כלב מה־לך, מאי ותצנח לשון צוואה, צועקת?

אמר רבא א"ר יצחק, אמרה לו [פ' הסבירה לאביה שהיא צריכה פרנסה, ואם לאו לא יהיה לה שלום בית], מה חמור זה כיון שאין לו מאכל באבוסו מיד צועק, כך אשה כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה מיד צועקת,

יהושע טו יט ויתאמר תנה־לי ברכה [ממנה וממנה. רש"י ציהושע] פי ארץ הנגב נתתני [מלקט השדה אשר נתתי לי מאז, היא ארץ נגובה מזלי מעיני מים. רש"י ציהושע] ונתתה לי גל את כנים ויתן־לה את גל את עליי את גל את תחתיו את, בית שמנוגב מרז ויש מכל טובה,

ונתתה לי גל את מים המורה, כלומר אדם שהמורה גלויה לו, אדם שאין בו אלא תורה בלבד [שהמורה נקראת מים] # [ובעלה רצה שישאר בו, שכך הוא דרכה של תורה, אבל אשתו הפצירה אותו שישאל מאביה] ועמניאל לא היה עשיר חלל חכס,

[לפי פשט הפסוק פירוש "ונתתה לי גלת מים" קאי להבא, אבל בדרשת הגמרא

מיד תשש כחו של יהושע [תשש כחו של משה. נגטער על שהי גדול כמותו. רע"ז], ונשתכחו ממנו מיהושע, צעון שגרס להחליט דעמו של משה, שנגטער משה על יהושע [שנשחצת. שטמ"ק ז, על שאמר יהושע. הגר"צ] צענמו, שהיה גדול כמותו של משה [ג"ז גחמא כמש"כ לעיל] הלכות [ששכחם לגמרי], ונולדו לו שבע מאות ספיקות [פ' שזכר את הענין, אבל היה מסופק אם הוא חייב או זכאי, טמא או טהור, אסור או מותר],

ועמדו כל ישראל להרגו* עד שיאמר להם, אמר לו הקב"ה, לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה # [וכ"ה בחי' יום יום, שהמנהיגים מייצרים מלחמה כדי לחזק את מעמדם בהנהגת העם],

שנאמר יהושע א ויהי אחרי מו'ת משה עבד ה' ויאמר ה' וגו' אליהו ישע בן־נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מות ועתה קום עבר את־הירדן הנה אתה וכל־העם הנה אליה־ארץ אשר אנכי נתן לכם ואת־הארץ: [וכתיב יהושע א יא עברו בקרב הפחיתים וצאו את־העם לאמר הכינו לכם צידה פי פנו ד' ושל ששת ימים אתם עברים את־הירדן הנה לבו א' לרשת את־הארץ אשר ה' אל־היכם נתן לכם לרשתה. כ"ה בב"ה, אבל הוא מעתיק הפסוק הפוך],

[במתניתין] [במתניתא. יעב"ץ] תנא, אלה ושבע מאות קלין וחמורין מדרשי ק"ו, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים מפרש צקלים (דף ט) [פ' סופרים מולשון ספירת מספר] שעשו המורה ספירות ספירות, כגון ט"ו נשים פוטרות לרומיהן, י"ג דברים נאמרו צנצלת עוף טהור, חמשה לא יתרמו, שצרכו הדברים ומנאס יחד שלא ישמכו, ומאזות דקדוקין שעדיין לא צירפוס נשתכחו בימי של משה [שלא ישמכו, ואומם שלא מנאס יחד, כלאו נשתכחו בימי אצל משה. רע"ז],

אמר רבי אבהו, אעפ"כ, החזיר עתניאל בן קנז מתוך פלפולו,

[וצריך להבין איך בא לידי הלכות פסוקות ע"י פלפול? אבל האמת הוא שבעסק הפלפול צריך להביא ראיות להסברות, ועולים על ידה גם הלכות פסוקות והרבה עניני תורה שאינם מפולפלים, [ורואים שמי שאומר שיעור ברבים עולים הרבה שאלות מהשומעין, והמגיד שיעור אינו מאמין לעצמו מה שהוא יודע לענות, דברים שטמונים בזכרונו]. שחתי עם אחר מהשכנים בדרך להלילה של האשה הגלמודה ויראת השם שורה בשכנתי גיטל [טובת] איזענבערג ע"ה א' ראה תשס"ו, נפורה עש"ק עקב י"ז אב.

יהושע טו טז ויתאמר כלב לאשר־יפה את־קריית־ספר ולקדה ונמתי לו את־עבסה צמי לאשה: ז וילקדה עתניאל בן־קנז אחי כלב ויתן־לו את־עבסה בתו לאשה: יט ויהי צמו אשה וסיקסיהו לשאו אל מאת־אביה שדה ופתנח מעל התמו ר ויאמר־לה כלב מה־לך: יט ויתאמר תנה־לי צדקה פי ארץ הנגב נספני ונמסה לי גל את מים ויתן־לה את גל את עליי את ואת גל את תחתיו את:

שנאמר יהושע טו ז וילקדה עתניאל לקריית ספר, ומאי קריית ספר,

אבני חן למסכת תמורה

קאי לשעבר וקאי על בעלה,

אִם-פָּרַךְ תִּכְרַכְנִי, בַּתּוֹרָה, וְהִיבִיתְ אֶת-גְּבוּלֵי, בַּתְּלִמִּידִים #
 [וזה תלוי בזה, תורה בתלמידים, ותלמידים בתורה *], [ביקש שיכרכנו בחכמת
 התורה, ותלמידים רבים, שמתלמידיו יתחכם יותר. עין ויסף],

וְהִיְתָה יָדְךָ עִמִּי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח תִּלְמוּדִי מִלְּבִי [כִּי הִשְׁכַּחַת הָיָה סֵבֶה גְדוֹלָה לְבִיטוּל , שִׂיאֹמֵר מִה לִּי לְלַמְּדָה כִּיּוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּכַּחַת מִמֶּנִּי. עֵץ יוֹסֵף],

וְעֲשִׂיתָ מִרְעָה, שִׁיזְדַּמְנוּ לִי רִיעִים כְּמוֹתִי,

לְבַלְתִּי (עֲצִיבִי), שְׁלֵא יִשְׁגְּבוּנִי [שְׁגֵב הוא לשון גְּדוּל וְחִקָּה, וכאן פִּירוּשׁוֹ שְׁלֵא יִתְגַּבֵּר עָלַי יִצְחָר] **מִלְשֹׁנוֹת** כלומר לבלתי יִשְׁגְּבוּנִי יִזְכֶּה הָרַע מִלְשֹׁנוֹת, שְׁלֵא יִשְׁגְּבוּנִי יִזְכֶּה הָרַע לִבְטֹל מִתְלַמּוּד תּוֹרָה [יֵשׁ כֵּאן מִלִּים יִתְרִים וּבְרַע"ה גֵּרֵם דִּיבּוּר זֶה כֵּן: **שְׁלֵא יִשְׁגְּבוּנִי יִצְחָר"ר מִלְשֹׁנוֹת**. שְׁלֵא יִבְטְלוּ מִלִּמּוּד תּוֹרָה],

[עֲצָבִי] אִם אַתָּה עוֹשֶׂה בֶן מוֹטֵב *, וְאִם הָרִינִי הוֹלֵךְ
(לְנוֹסִיסִי) [בְּנוֹסִיסִי] מִשְׁמַע לָשׁוֹן עַכְשָׁ, וְהִנֵּי אֹמֵר לִפְנֵי אֵם אַחֵה עוֹשֶׂה לִּי כִּךְ
מוֹטֵב, וְאִם לֹא הָרִינִי הוֹלֵךְ בְּנוֹסִיסִי לְשֹׁאֵל הָרִינִי מִתּוֹ עֲצָבוֹי, כְּדַמְתִּיגְמִינִי
(בְּרֹאשִׁית לֶדֶד ז') [וְכִנֵּי יַעֲקֹב כָּאוֹ מִן־הַשְּׂדֵה בְּשִׁמְעִם] וַיַּעֲצָבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֵל לָהֶם
מֵאֵד כִּי בָבֶלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשֹׁכֵב אֶת־בֶּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה וְלִמְנִסּוֹ,
מִדֹּ וַיָּבֹא אֶל־הַיָּם אֶת־אִשְׁרֵי שְׂאֵל,

כִּיּוֹצֵא בְּדַבָּר אֶתְּהָ אֹמֵר שכל המוסר עצמו לחזר אחר תורה, ממלאין לו שאלותיו, משלי' כמו י' **רָשׁ וְאִישׁ תְּהַכְּכִים** [פשוטו, מלשון הכאה ושכירה. מצ'] ציוני שידוע שני סדרים או שלשה, שמוסמן [שמועפת. שטמ"ק אבל עדיין אין הלשון מיושב] ציוני [המפרשים נתקשו בתבנית דיבור זה ובע"י הגירסא ציוני שאינו חסם גמור, ובעולת שלמה פ' "שתככים" מלשון תוך ואמצעי כמו בינוני שצריך עדיין לימוד], **וְנִפְגְּשׁוּ מֵאִירֵעֵינִי שְׁנֵיהֶם ה'** אף הכז צריך עדיין לימוד ומלמוד הקצ"ה,

בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו, ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה', ואם לאו משי' כב ב ע'שיר ור'ש נפגשו עושה כלם ה', מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש לזה עושה אותו חכם, זו משנת ר' נתן עושה שניהם, עכשיו הוא מתחיל לעשותם חדשים, לזה חכם ולזה טיפש,

ר' יהודה הנשיא אומר [מפרש רש ואיש תככים לענין ממון, וחייב לפרנסו ולעשות רצונו כמו שעשה הקב"ה לעתניאל. רג], אִם-פָּרַךְ תִּפְרָכְכֵּנִי, בַּפְּרִיָּה וּבִבְרִית,

וְהַרְבֵּיתָ אֶת-גְּבוּלִי, בָּנִים וּבָנוֹת # [וצ"ע חרי בנים ובנות כלולים
בפרשה ורביה? אלא הכוונה על פירסום שמו ע"י הבנים ובנות, ראה בסוף העמוד]

וְהִיְתָה יָדְךָ עִמִּי, בְּמִשָּׁא וּבִמְתָּן [ראה ברכות ל"ב: תנו רבנן, ארבעה צריכין חווק שימחוק אדם בהם ממיד ככל כמו ואלו הן: תורה, ומעשים טובים,

יהושע מו' וַיִּתֵּן לָהּ אֶת גִּלְתָּהּ עָלֶיהָ וְאֶת גִּלְתָּהּ תַּחְתֶּיהָ וְנָמַן
 לָהּ שָׂדֶה, עַם מְעִין מִמֶּנּוּ, וְעַם מְעִין מִמֶּנּוּ. רש"י ציוסעט], אָמַר לָהּ, מִי
 שָׂדֶה עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים [פ'] עֲתִנְאֵל, וְרָאָה ב"ח שְׁגוּרָם מִי שֶׁכָּל רוֹי
 עוֹלָם עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים גְּלוּיִם לוֹ] יִבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ מִזּוּגוֹת דֹּהֵא וְדֹא לֹא יִטְעֹק,
 דַּמְכִּיז בָּהּ (מַשְׁלִי לֹא) הֵימָּה כְּאֵנוּת סוֹמֵךְ וְגו',
 [אָמַר לָהּ כֵּלָב, נָתַתִּי לָךְ אֶדָם מִי שְׂרָוִי עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים גְּלוּיִם לוֹ מִרְבּוֹ חֲכָמָתוֹ,
 וְלֹא דִי לָךְ, וְעוֹד מִבְּקִשְׁתָּ אֶת מִמֶּנּוּ מִזּוּגוֹת. רג.]

[ונראה דכיון להא דאיתא בב"מ דף פ"ד בעובדא דר"א ב"ר שמעון דאיתו ל' ספונאי שיתין אנקין ושיתין עברי וקרי אנפשי' היתה כאותו סוחר, ופרש"י שם דפסוק זה על התורה נאמר. עולת שלמה],

וכלב בן קנו הוא דכמי לעיל עמיאל בן קנו אחי כלב, אלמא כלב בן קנו היה (דכמי דזוכמא אחרימי (יהושע יד) כלב בן יפונה הקניזי ולא כמיז בן קנו. מליים אלו באים כאן במעוה, ומקומם להלן ב"ד"ה דיקא נמי), והלא כלב בן יפונה הוא? [ומתרג' שיפונה לא היה שמו האמיתי אלא] מאי יפונה, שפנה מעצת מרגלים,

ואכתי [ובי] בן קנו הוא, בן הצרון הוא, דכתיב בדברי הימים א ב וכלב בן הצרון הוליד את עזובה מפרס בפ"ק דסוטה (דף יג) שנשא את מרים שהיתה עזובה מממת חולי, וכיין שנשאה לשם שמים, מעלה עליה הכמוז כאלו ילדה? אמר רבא [כלב] חורגיה [בן] אשמו. רע"י דקנו הוא ועמיאל אחיו מן האם,

[דיקא נמי דכלל לאו צן קנו הוא] [דכתיב דדוכמא אחרימי כלל בן יפונה הקנייזי ולא כמיז צן קנו, אלמא גידלו קנו ולא ילדו],

חצרון - בעלה א'	אשה	קנו - בעלה ב'
כלב		עתניאל

אשת הצרון ילדה את כלב, ואחר מיתת הצרון נישאה לקנו והולידה את עתניאל,

תנא, הוא עתניאל הוא יעבץ, ומה שמו יהודה אחי שמעון שמו [על שם הפסוק בשופטים א ג וַיִּקְרָא יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֵלְנָא אֲחִי אֲמִי כִּגְוֹ רָלִי וְלִחְמָה כְּבָנֵי. וראה מהרש"א], עתניאל שענאו אל, יעבץ שיעץ וריבץ תורה בישראל,

וּמִנֶּלֶךְ שֶׁעָנָאוּ אֵלָּהּ*, דְּכָתִיב דְּבָרֵי הַיָּמִים אֲדָרָא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב
לְאֵל הָיִי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אִם-בְּרַךְ תִּבְרַכְנִי, וְהִרְבִּיתִּי
אֶת-גְּבוּלִי, וְהִתִּיתָ יָדְךָ עִמּוֹ, וְעָשִׂיתָ מִרְעָה [וּמְלִילֵנוּ מִרְעָה. רש"י
בד"ה] לְבִלְתִּי עֲצֹב, וַיִּבֹּא אֵלָּהּ הַיּוֹם אֶת-אִשְׁרָשָׁר,

אבני חן למסכת תמורה

שהשיב להם פנחס "אלה המצות וכו', # ואולי שרק יהושע שהיה תלמידו של משה שייד לומר עליו שהיה צריך רק להזכירו כמש"כ המהרש"א, אבל גם פנחס שהיה בימי משה כבר שייד בו שאין נביא רשאי לחדש וכו',

ועמדו כל ישראל להורגו כו' לך וטורדן במלחמה .
אפשר דוהו הטעם דביטול תורה דיהושע במגילה דף ג' דע"ז בא המלאך לעונשו ע"ש. די"ל דטעמו דיהושע הי' שירא כשיעסוק עם ישראל בעמקי החלכות יתעוררו הספיקות שגשכה מאתו וירצו להורגו. אך כאמת לא הי' חשש זה אלא בשעת חימום מיד אחר אבלו דמשה ותו לא. מלאכת חושב

ומנלן שענאו א-ל דכתיב וכו' . בספר צדקת הצדיק לר' צדוק הכהן זצ"ל אות רי"א וכמה ששמעתי דכל אחד מישראל שהסר לאיזה דבר ומבקש גם בהפלגה היה פועל בודאי, רק מרוצה הוא אחר כך בכל שהוא. עכ"ל. פי' שאל ימנע אדם לבקש מה' כל מה שחפץ אף שהוא מדה מרובה שהרי כאן שאל הרבה וענאו קל. אבל צ"ע מגומרא ברכות ג' ע"א שהרחב פ"ך ואמלאהו תהלים פ"א י"א לשלול כל מאומה שהוא בדברי תורה כתיב.

אם ברך תברכנו בתורה והרבית את גבולי בתלמידים.
יש לפרש שזה תלוי בזה, שע"י שמלמד תורה יוצא לו שם, ובאים הרבה תלמידים ללמוד אצלו, וגם זוכה להבין ולחדש חדושי תורה, כדאמרינן בע"ז לה: למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין בקבוק של בשמים, מגולה אם היא מגולה ריחה נודף כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך סם מכוסה אין ריחה נודף, ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו נתגלין לו מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדן

והיתה ידך עמי שלא ישתכח תלמודי מלבי ואידך תנא
דריש לה והיתה ידך עמי במשא ומתן, דשני דברים אלו אינן תלויין בהשתדלות האדם רק צריך סיוע מן השמים, כדאמרינן במגילה ו' ע"ב אמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן לא יגעתי ומצאתי אל תאמן יגעתי ומצאתי תאמן, הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא, ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא [שלל משמכ ממנו. רש"י] סייעתא מן שמיא היא. ר' מנחם קארגוי זצ"ל.

אם אתה עושה כן מוטב ואם לאו הריני הולך בנסיסי לשאול. לא הבנתי וכי בזה הוא מאיים על הקב"ה? ובא"ס ציינו לדברי ר' חיים שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר שנת תשל"א מאמר י' וז"ל והנה הוסיפו כאן חז"ל תבה אחת "מיד" אשר לא נרמז בקרא, כי מאחר שאמר "אם אתה עושה כן מוטב ואם לאו הריני הולך בנסיסי לשאול" כלומר שלימות החכמה היא ענין של חיים ומות בשבילי, ע"י בקשה כזו הקב"ה נותן "מיד", כך צריכה להיות בקשת בן תורה מאת הקב"ה שיחננו בתורה, עליו לחוש בכל נימי נפשו כי אם הוא זוכה לתורה מוטב, ואם לאו הריהו הולך ח"ו לשאול בלי תקוה, והמבקש רחמים בהרגשה כזאת נענה מיד.

אם ברך תברכני בפריה ורביה והרבית את גבולי

תפילה ודרך ארץ אס' זומן הוא לאומנמו, אס' קומר הוא לסמורמו, אס' אש מלממה הוא למלממו,

ועשית מרעה [שאנצל מדברים רעים כגון], **שלא יהא בי מוחוש ראש**, ומוחוש אזנים, ומוחוש עינים [שאלו אברים הם אשר מהם באים חושים הרוחניים. מהרש"א], **לבלתי עציפי שלא ישגבני יצה"ר מלשנות, אם אתה עושה כן מוטב, ואם לאו הריני הולך בנסיסי לשאול, ויבא אל הים את-אשר שאל,**

כיוצא בדבר שהמבקש על מזומניו ועל צרכיו, שמקקין לו מן השמים למלא שאלותיו אתה אומר, משלי כט יג **רש ואיש תככים נפגשו מאיר-עיני שניהם ה', בשעה שעני הולך אצל בעל הבית ואמר פרנסני, (אם מפרנסו מוטב) [ואם עשה כן מאיר עיני שניהם ה'. יתעשרו שניהם. רנ],**

ואם לאו, משלי כב ב עשיר ורש נפגשו עשה כלם ה', מי שעשאו עשיר לזה עושה אותו עני, עני לזה עושה אותו עשיר:

[שינוי במשנתנו] **אר"ש מה מצינו** [ר"ש אומר אמר רבי שמעון, מה מצינו בולד חטאת ובתמורת חטאת ובחטאת שמתו בעליה, דברים אמורים ביחיד ולא בצבור, אף שכפרו בעליה, ועברה שנתה, ביחיד דברים אמורים ולא בצבור] **כו': ת"ר, רבי שמעון אומר חמש חטאות מתות, ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה [שאין כפרה למתים], וחטאת שכפרו בעליה, וחטאת שעיברה [צ"ל שעברה] שנתה,**

אי אתה יכול לומר ולד חטאת בצייבור, לפי שאין חטאת נקבה בצייבור [וכן כל קרבנות צבור אינן באות נקבה], **ואי אתה יכול לומר תמורת חטאת בצייבור, לפי שאין צייבור עושין תמורה, ואי אתה יכול לומר חטאת שמתו בעליה בצייבור, לפי שאין הצייבור מתים,**

שכיפרו בעליה ושעיברה [צ"ל ושעברה] **שנתה** [ששייכות גם בצבור] **לא (מצינו) [למדנו]** [במפורש מה דינן. שט], **יכול יהו נוהגות בין ביחיד בין בצייבור,**

אמרת, ילמד (אדם) סתום שכיפרו בעליה ושעיברה שנתה, ממפורש ולד, ותמורתו, ושמתו בעליה, שמפורש לנו דליק בצבור, מה מפורש ביחיד ולא בצבור, אף בשכיפרו בעליה ושעיברה [צ"ל ושעברה] **שנתה, ביחיד דברים אמורים ולא בצייבור,**

.....

אמרו לפנחס שאל וכו' לא בשמים היא. והב"ח גורס

אבני חן למסכת תמורה

חמש (או ציחיד או צצור ושכחו צאיו נאמר להו ממה) [וידיעי דלימנהו אלא או כולהו ציחיד, או כולהו צצור] והחמישית נאמר להס רועה, וצימי אצלו של משה שכחו צאיו היטה רועה, והעמידום על חמש והלכו לחומרה, ואמרו כולן מחסות,

הלך ואי"ס"ד בצבור נאמר להס, הנך מי איתנהו בצבור מי משכחת להו צצור, הא לא מיתרמו צצור אלא שמים מהס, אלא על כרחיך אלא ודאי ילמוד סתום ממפורש [ד] לא הו אלא ציחיד,

ר' נתן אומר, אחת נתנה להן למיתה וארבעה לרעייה והעמידוהו על חמש ששכחו צאיו הממה,

ור' נתן לפרושי טעמיה דרבי שמעון דמתני' אתא, אלא מקמי דמסיק למילתיה קפריך ליה הס"ס, ומתוך לפירוכה, והדר מסיק למילתיה,

אמאי העמידוהו על חמשה, משום ספיקא דחדא וליחזי בהי סידרא גמירי לחו להאיא חדא, חס היו זכורים שאותה הממה שנאמרה להס היטה יכולה להיות ציחיד וצצור, אי ביחיד אי בצבור (למדו) [לימרו] דחטאת שכיפרו בעליה, ושעברה שמה ממה מספיקא,

אזל הך שלשה ליכא לספוקי [דלחלו למיתה], דלא הו צצור, (דלא) [ולא] דמו להאיא [דגמירי דלחלו למיתה],

ואס היו זכורים, שאותה הממה לא היטה יכולה להיות אלא ציחיד, לימא דהנך שלשה מחסות אצל (הכא) [הנך מרי] ליכא לספוקא דהא לא דמי לה [שהיא יכולה להיות גם בצבור]?

שתי שכחיות שכחו מהי סדרה, ואי זו היא,

1. [קאי על דברי ר' נתן דאחת ניתנה להם למיתה] והלך מדשכחו הכל וקשיא לחו קשיא להו לאותן שצימי יהושע [בימי אבלי של משה], ואי"ס"ד בצבור צצור הויה היא דממה הנך מי איתנהו בצבור [דכיון דניתנה אחת למיתה, יכול להיות דהויה אחת הו כיפרו בעל" או שעברה שנתה ששייך אף בצבור, אבל] ד' דרעייה היכי משכחת להו צצור, הא לא מיתרמו לעולם [צצור],

אלא ודאי מדאדכר חמשה צין מיתה ורעייה, ציחיד איתמר, דמשכחת להו כולהו ציה, והיינו טעמיה דרבי שמעון,

ורצנן אית להו ארבעה ניתנו להן, כל היכא דמשכחין להו דאיתיה ציחיד וצצור איתיה, דאיתיה צצור ליתיה,

וצמקום אחר פירשה רבי הכי, אמר רש"ל לאו דינא הויה, אלא גמרא הויה, דארבעה ניתנו להן למיתה בחדא מימרה, וכיון דכי הדדי בחדא גמרא אגמרינהו, ודאי בחדא דוכתא אגמרינהו לארבעה, ולא משכחת ארבעה אלא ציחיד, והעמידום על ה', חמישית ניתנה להן לרעייה, גזרו עליה מיתה לחומרה מספק, ששכחו צאיו היא, וצימי אצלו של משה נשכחה,

וקשיא להו כו' לאותן שצימי יהושע אי סלקא דעתך צצור אגמרו, מכדי חדא דוכתא הויה, מדאגמרי לרביעיית בחדא גמרא וצצור מי משכחת ארבעה, הלכך ממה ציחיד נאמר ולא צצור, וכל היכא דמיתרמא צצור רועה דממה דחטאות פשיטא לן דצצור לא הו, והאי דנקט ד' ניתנו להן כו' משום דמעשה שהיה כן

בבנים ובבנות # וצריך להבין שהרי בנים ובנות הם כלולים בפריה ורביה ומה כוונת בקשה זו? וי"ל שאדם כשהוא לעצמו יש גבול לגידול שמו, אבל אם יש לו בנים ובנות שהם בעלי שם שמו מתפרסם על ידם, וזה הפירוש "והרביה את גבולי" שיתרחב גבולי ע"י שבני ובנותי יפרסמו שמי, וזה ענין שגם צדיקים שואפים לה כמו שרואים שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו "ואגדלה שמך". ובהגדות המהרש"א פירש והרביה את גבולי בבנים ובבנות היינו שלא יהא להם מקום צר.

רש"י ד"ה דופי של סמיכה. אף דכמה מחלוקת הי' משמת משה כדאמר לעיל משמת משה אם רבו מטמאין וכו' ? והו דוקא באותן הלכות שנשתכחו, וסמיכה היא מאותן שלא נשתכחו. עולת שלמה, וראה בהגהות הגר"א.

ובהערות כתב, דכוונתו דלא נתעוררו מחלוקות חדשות, אבל לגבי מה שנשתכח באבלי של משה מצינו דנחלקו גם קודם, והא דאמרין דלא היה מחלוקות, היינו לגבי דינים המקובלים מסיני, אבל לגבי דינים וספקות שנתחדשו לאחר מתן תורה, באמות מצינו דנחלקו הקדמונים, כגון בענין עמוני, ובענין המקדש במלוא,

ד"ה נשתכחה בימי אבלי של משה. ראה שטמ"ק וז"ל סימן ישפ"א וא"ד יאפ"ש במתני' תנא יפ"ל, ס"א ישפ"ו? יוד"ש?, ולכאורה צריך לתקן יופ"ש במקום יוד"ש שהרי אין אות ד' בכל ד' שמות אלו.

ישפ"ו - ישפ"א	יאפ"ש [יפ"ש]	יפ"ל
לפי סדר השאלה	לפי וקנתן	לפי התשובה
יהושע	יהושע - עבר משה	יהושע - לא בשמים
שמואל	אלעזר - בן אהרן	פנחס - לא בשמים
פנחס - כהן	פנחס - בן אלעזר	אלעזר - אלה המצות
אלעזר - כהן	שמואל	שמואל - אלה המצות

הגהות להבנת: שטמ"ק ו' י' ט"ז ט"ז י"ז כ"ב, כ"ה כ"ז, גר"א א' ב' ג' ד' ט' י"א, ב"ח ב' ו' ח'

דף ט"ז ע"ב

וכי דנין אפשר משאי אפשר הא דלא איתנהו להנך שלשה צצור למיתה, משום דלא משכחת להו צצור, לא לענין מיתה ולא לענין הקרבה, דהא לא מיתרמו צצור לעולם?

(ר' שמעון בחד מקום גמיר להו [פ'] כל שנשנו ביחד כגון לר"ל לקמיה שארבעה נתנו להם למיתה, מיירי כל הארבעה באופן אחד, והיינו ביחד. ולכן מחקו אותה מפני שאין כאן מקומו, וגם אולי הוא ציון על הגליון שנכנס לתוך הגמרא ע"י המדפיסים),

אמר ר"ל, ארבעה נתנו להן [פ'] קודם שידענו שנתנו ארבעה יחד הי' מקשה וכי דנין אפשר משאי אפשר, אבל עכשיו שידענו שנתנו ביחד צריכין כולם שיהיו באופן אחד] (כולס) [כלומר] ארבעה חטאות ניתנו להם מסעי דממות, ולא

אבני חן למסכת תמורה

היה דודאי הלכה זו נשתכחה צימי אצלו של משה ולא משום תירוץ דר' שמעון נקיט לה הכי, דכל שכן אי כולן ניתנו למיתה מיתרצא מילתיה דרבי שמעון שפיר טפי רבי נתן אומר כו' לתרוצי נמי אהא אחת ניתנה להן למיתה וארבע לרעיה ושכחו אילו המטה והעמידוס כולן למיתה וכיון דד' דרעיה צדא גמרא וצדא זימנא גמור ודאי צדא דוכתא איגמור אי כולה ציחיד אי כולה צין ציחיד צין צצור הלכך על כרחיך צדא דוכתא לא משכחת לה אלא ציחיד דגמרינן לה מדרעיה ולאו משאי אפשר הוא דהא צהנהו ארבעה דרעיה על כרחיך איכא חדא דמצי לאיתרמוי צצור ואפי' הכי ציחיד הוא דגמרוה דהא צדא מילתא איתמר הלכך ה' דמטה גמרינן מינה מה זו אפשר להיות ציחיד וצצור לא נאמרה (מיתנה) אלא ציחיד אף זו אפי' היא מאותן שאפשר להיות צצור לא נאמרה מיתנה אלא ציחיד הלכך אפשר משאי אפשר גמרינן ומוקמינן מיתה ציחיד ולא צצור והכי דמי אפשר משאי אפשר דלא גמרינן כגון אי הוו גמרי תלתא צדא גמרא לרעיה ותרמי צדא גמרא למיתה וצעו למילף הני מהני מה תלתא דרעיה לא נאמרו אלא ציחיד צצור לא משכחי שלשה אף תרי דמיתה לא נאמרו אלא ציחיד התם איכא למיפיק וכי דנין אפשר משאי אפשר דלמא הני שלשה דלא מתרמו צצור אוקי לרעיה והני תרי דמיתרמו הכא והכא אוקי למיתה כל היכא דמיתרמו וכי נמי אמו לקמן מהניך שלשה דליתנהו אלא ציחיד איכא לספוקי דלמא מיתה ציחיד נאמרה וצתרי מהניך שלשה ודרעיה בשלשה האחרות שהרי כולן מצינו ציחיד וליתמי צדי קידרא גמרי אמאי העמידוס על חמשה צציל אחת ליחוי אותה אחת מאיה קדר היתה אם מסדר הנמצאות ציחיד וצצור המטה מהנהו תרמי חטאות שפירו צעליה ופעברה שנתה איכא לספוקי אצל ולד חטאת ותמורה ושמתו צעליה ליכא לספוקי דהא פשיטא לן דאותה של מיתה מאותן הראויות להמלא צצור היתה אם מהשלשה היתה שאין נמצאות צצור אותן שלשה יעמידו כולן למיתה אצל שפירו ושעברה שנתה אמאי העמידו הא פשיטא להו שהמטה לא היתה יכולה להמלא צצור,

אלא ש"מ ילמוד סתום ממפורש, מזה מפורש ביחיד ולא בצבור, אף סתום ביחיד ולא בצבור:

3. שכן שכתב שכתב מאיה קדר היתה ואילו היא לפיכך העמידו כולן למיתה וקשה להו השתא דדר לתירוץ קמא ומסיים רבי נתן למילתיה לתרוצי מילתיה דר"ש ועד השתא (מפסקה) [אפסקיה. א'] הש"ס דפרסא למילתיה אמאי דאמר העמידוס על ה',

רש"י ד"ה שתי שכחות שכחו.

1.

קאי על דברי ר' נתן דאחת ניתנה להם למיתה קשיא להו לאותן שצימי יהושע בימי אבלו של משה אי סלקא דעתך דצצור הוא הדיא דמטה דכיון דניתנה אחת למיתה יכול להיות דהוא אחת הוי כיפרו בעלי' או שעברה שנתה ששייך אף בצבור, אבל ד' דרעיה היכי משכחת לה צצור, הא לא מתרמי לעולם [צצור].

2. אלא ודאי מדאדכר חמשה צין מיתה ורעיה, ציחיד איתמר דמשכחת לה כולהו ציה והיינו טעמא דרבי שמעון.

3. ורבנן היינו ר' יהודה שחולק על ר"ש במשנה אית להו ארבעה ניתנו להם כל היכא דמשכחינן להו, דאיתיה ציחיד וצצור איתיה, דליתיה צצור ליתיה.

4. וצמקוס אחר פירשה רבי הכי פי' בן אומר רש"י או מי שהיבר פירש זה על רבו, ומתחיל לפרש הגמ' עוד פעם בעין שפירש כבר, [וראה בהגהות הב"ח שהוא כמעט כלשון ראשון], ומתחיל מדברי ר"ל, אמר רש"ל פי' דע לך! לאו דינא הוא שאין זה הלכה שאומר רש"ל אלא גמרא הוא פי' כך שנו בביהמ"ד וכך ה' מקובל להם דארבעה ניתנו להם למיתה צדא [גמרא] פי' ואף שאין זה הלכה, יוצא מזה הלכה דאין דין זה נוהג בציבור וכיון דכי הדדי צדא גמרא אגמרינהו, ודאי צדא דוכתא אגמרינהו לארבעה ולא משכחת ארבעה אלא ציחיד.

5. ובמושיך לפרש דברי ר"ל והעמידוס על ה', [והחמישית שניתנה] להן לרעיה גזרו עליה מיתה לחומרא מספק, ששכחו אילו היא [דצימינן] אצלו של משה נשתכחה.

6. וקשיא להו (כו') לאותן שצימי יהושע משמע דלשון זה גרסינן גם בדברי ר"ל "וקשיא להו אי ס"ד" כמו שהוא לפנינו בדברי ר' נתן.

7. אי סלקא דעתך צצור אגמרינן, מכדי חדא דוכתא הואי במקום אחד גזרו הלכות אלו מדאגמרי [ארבעה] שארבעה ניתנו להם שהם למיתה צדא גמרא, וצצור מי משכחת ארבעה הרי רק שנים משכחת בציבור, הלכך מטה ציחיד נאמר ולא צצור, וכל היכא דמיתרמו צצור פי' אלו החטאות שכן שייכות בציבור רועה, דמטה דחטאות פשיטא לך דצצור לא הוי.

8. והאי דנקט ד' ניתנו להן כו' בדברי ר"ל, משום דמעשה שהיה כך היה, דודאי הלכה זו נשתכחה צימי אצלו של משה, ולא משום תירוץ דר' שמעון נקיט לה הכי, דכל שכן אי כולן ניתנו למיתה מיתרצא מילתיה דרבי שמעון שפיר טפי דאי כל חמשה הלכות ניתנו ביחד, ודאי מיירי ביחיד שהרי בג' חטאות אי אפשר בציבור.

9. רבי נתן אומר כו' באן מתחיל לפרש דברי רבי נתן לפי פירוש השני, לתרוצי נמי [אתא] דברי ר"ש אחת ניתנה להן למיתה וארבע לרעיה, ושכחו אילו המטה והעמידוס כולן למיתה, וכיון דד' דרעיה צדא גמרא וצדא זימנא גמור, ודאי צדא דוכתא איגמור אי כולהו ציחיד אי כולהו צין ציחיד צין צצור, הלכך על כרחיך צדא דוכתא לא משכחת לה אלא ציחיד.

10. [והחמישית שניתנה להם למיתה משום דאיכא לספוקי דמתינינן צין צצור צין ציחיד כיון שיש שנים ששייכים גם בציבור יש לומר שהאחד שניתנה להם למיתה הוא גם בציבור, ומקשה [ו?] מש"ה לא מוקמינן גם בציבור אלא ציחיד] ? דגמרינן לה פי' לחמישית מדרעיה מהארבעה שניתנו לרעיה דמוקמינן להו לכולהו רק ביחיד, גמרינן שגם החמישית אינה רק ביחיד.

אבני חן למסכת תמורה

מפרש הצד השני של "ליחזי" [ואם ?] מהשלשה היתה שאין נמצאות צצור זו האחת שנתנה להם למיתה אותן שלשה יעמידו כולן למיתה, אצל שכיפרו ושעצרה שנתה אמאי העמידו, הא פשיטא להו שהמטה לא היתה יכולה להמלא צצור.

מהני: חומר בקדשים מבתמורה, וחומר בתמורה מבקדשים,

חומר בקדשים מבתמורה, 1. שהקדשים עושין תמורה, ואין תמורה עושה תמורה,

2. הצבור והשותפין מקדישין, אבל לא ממירין,

3. ומקדישין עוברין ואברים, אבל לא ממירין רבי יהודה הוא דדריש צהמה צהמה צפרק קמא (לעיל דף י:),

[לעיל ברש"י ד"ה אי ר' יהודה, וראה מה שכתבתי שם בסוף הדיבור, וראה תו"ט כאן ולעיל פ"א מ"ג דהטעם שאין ממירין אברים הוא, דמקיש תמורה למעשר, אבל הדרש בהמה בבהמה אינה ממעטת עוברין דעוברין איקרי בהמה ברפ"ד דחולין],

חומר בתמורה מבקדשים, שהקדושה חלה על בעלת מום קבוע שאם המיר בעלת מום צממיה של הקדש, חלה עליה קדושה תמורה כ"כ, שאם יפדה לא תלא לחולין (ואין) [ואינה. יעב"ץ] יוצא לחולין,

הגהות להבנה: שטמ"ק ו, י"ב י"ד מ"ו י"ז כ' כ"א, ב"ח א' ג' ו', גר"א א'

דף י"ז ע"א

לגזוז וליעבד אלא כדין קדשים שקדם הקדשן את מומן, ששפודין אותן אין צון הימר גיזה ועבודה, אלא הימר חכילה, כדאמר' צפ' שני דצבורות (דף יד),

משא"כ בקדשים, שאם קדם מומן להקדשן, יוצאין לחולין ע"י פדיון ליגזוז וליעבד, כדאמר' המס דצבורות,

אצל בתמורה גלי קרא (ויקרא כז) טוב צרע או רע צטוב, לא הפריש [לא הבריל הפסוק] צין חס לצעל מוס,

ר' יוסי בר' יהודה אומר, עשה שוגג כמזיד [בגמ' מפרשי לה כמה אמוראים בכמה אופנים] בתמורה, ולא עשה שוגג כמזיד במקדשין,

ר' אלעזר אומר, הכלאי, והטרפה, והיוצא דופן, וטומטום, ואנדרוגינוס, לא קדושין ולא מקדישין:

גמ': מ"ט דר' יוסי בר' יהודה?

11. ולאו משאי אפשר הוא פי' זה שאנו למידין חמישית שניתנה למיתה מהארבעה שניתנו לרעייה זה לא נקרא דגין אפשר משאי אפשר דהא צהנהו ארבעה דרעייה על כרחין איכא "חדא" דמני לאיתרומי צצור פי' כיון שיש שנים מהם ששייכים בצבור, אף שיש לומר שהחמישית הוא אחד מהם, מ"מ נשאר עוד אחד מהארבעה ששייך בצבור ואפי' הכי ציחיד רק ביחיד הוא דגמרוה דהא צחדא מילתא איתמר, הלכך [חמישית. מראה כהן] דמטה גמרינן מינה מאחד מהארבעה זו, מה זו אחד מהארבעה אפשר להיות ציחיד וצצור [ולא] נאמרה אלא ציחיד שכולן נאמרו יחד, אף זו החמישית אפי' היא מאותן שאפשר להיות גם צצור לא נאמרה מיתה אלא ציחיד, הלכך אפשר מש(אי) אפשר גמרינן, ומוקמינן מיתה ציחיד ולא צצור.

12. והיכי דמי אפשר משאי אפשר דלא גמרינן, כגון אי הוו גמירי תלתא צחדא גמרא לרעייה, ותרתי צחדא גמרא למיתה, וצעו למילף הני מהני, מה תלתא דרעייה לא נאמרו אלא ציחיד, דצצור לא משתכחי שלשה, אף תרי דמיתה לא נאמרו אלא ציחיד, התם איכא למיפדך וכי דגין אפשר משאי אפשר, דלמא הנך שלשה דלא מתרמי צצור זוקי לרעייה, והנך תרי דמיתרמו הכא והכא ביחיד ובצבור זוקי למיתה כל היכא דמיתרמו אי ביחיד אי בצבור. ובוזה סיים לפרש האופן של "אפשר משאי אפשר".

13. ורש"י מוסיף לפרש שלמעשה באופן הג"ל לא יהיה נפק"מ גם אם לא היינו דגין זה מזה וכי נמי אחי לקמן מהנך שלשה דליתנהו אלא ציחיד אז לא נאמר ששלשה דליתנהו אלא ביחיד, הם הם אלו שלשה דרועות, [וגם] לא היה ברור לנו שב' ששייכים גם בצבור מתות הלל"מ], שאין אנו יודעין איזה מה' החמאות הם הג' שרועות ואיזה הם הב' דאולי למיתה ד איכא לספוקי דלמא מיתה ציחיד נאמרה וצמתי מהנך שלשה שאולי זה שמקובל ששנים מתות, הם באמת שני חמאות דלא שייכי אלא ביחיד, והרעייה צשלשה האחרות ושלשה הרועות הם שני חמאות ששייכים גם בצבור ואחד שאינה אלא ביחיד, וכדי שלא תאמר הרי שלשה אלו אינם באופן אחד, זה ליתא, שהרי כולן מנאות ציחיד שג' חמאות אלו הם באופן אחד דהיינו ביחיד, ונמצא שגם אי הוו גמירי תלתא לרעייה ותרתי למיתה לא היינו יודעים איזה הם הב' ואיזה הם הג' וכולן היו מתות.

14. ומתחיל דיבור חדש: **וליחזי בהי סידרא גמירי**, וקאי על רבי נתן שאמר אחת נתנה להם למיתה והעמידום על חמש אמאי העמידום על חמשה שחמשה מתות צשציל אחת, ליחזי אותה אחת מאיזה סדר היתה, אם מסדר הנמצאות ציחיד וצצור [היתה המטה. מראה כהן] פי' אחת שנתנה להם למיתה, [צהנהו. מראה כהן] תרתי חמאות שכיפרו צעליה ושעצרה שנתה דשייך גם בצבור איכא לספוקא, אצל ב ודל חמאת ותמורה ושממו צעליה דליכא אלא ביחיד ליכא לספוקא, דהא פשיטא לן דאותה של מיתה מאותן הראויות להמלא צצור היתה, ועבשיו

אבני חן למסכת תמורה

אמר קרא ויקרא כו י יתְּהִי־הוא ויתְּמַדְתּוּ יִתְּהִי־קֹדֶשׁ, לרבות שוגג כמזיד,

ה"ד שוגג כמזיד?

הב"ח שפי' לא שאמר בן אלא שהוא "סובר" בן, ע"פ יד בנימין] ואותה של הקדש תמימה היא, ולא נפקא לחולין, אלא מופסת זו נקדשה, והיא תמורה, והוא סבור שתלא לחולין כבעל מוס, ולא להמיר נחשיו, ואפ"ה לקי,

גבי קדשים נמי דומיא דהאי, שהיה יודע שהקדשים אסורין לזרים, אבל סבר הוא דהיכא דנפל בהן מוס נאכלין בלא פדיון, והיינו דומיא דהאי שהיה יודע שהתמורה אסורה, אבל כפי האי גוונא סבר דמותר (באומר) שגולד בהם מוס נאכלין בלא פדיון לא לקי, גבי תמורה לקי,

5. רב ששת אמר, באומר אכנס לבית זה ואקדיש ואמיר מדעתי [פ' אמר בן ברעה צלולה, ודוקא באופן זה חלה אח"כ התמורה. עולת שלמה], ונכנס והמיר והקדיש שלא מדעתו שבעל מתשבות הוא, ולא היה יודע מה היה אומר, גבי תמורה קדשי ו לקי דגלי קרא שוגג כמזיד, גבי קדשים לא לקי ואי אכנס בעל מוס למזבח לא לקי, דהא לא קדיש, דהקדש טעות הוא:

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר הכלאים והטרפה [והיוצא דופן] וטומטום ואנדרוגינים לא קדושין ולא מקדישין] וכו': אמר שמואל, לא קדושין בתמורה, ולא מקדישין לעשות תמורה [אם אלו הפסולין הם קודש אין עושין בהם תמורה],

תניא, אמר רבי (מאיר), ומאחר שאין קדושין מהיכן מקדישין, אלא אי אתה מוצא אלא במקדיש בהמה ואח"כ נטרפה, במקדיש ולד ויצא [דרך] דופן, אבל כלאים וטומטום ואנדרוגינים [שהפסול מתחיל משעת יצירת הולד], אי אתה מוצא אלא בולדי קדשים, ואליבא דרבי יהודה דאמר, הולד עושה תמורה,

אמר רב פפא, מ"ט דר' אליעזר, כבהמה טמאה, מה בהמה טמאה לא קרבה ולא נחתא לה קדושת הגוף, אף הנק לא קרבי, ולא נחתא להו קדושת הגוף,

אמר ליה רב פפא לרבא, והרי בעל מוס דלא קריב, ונחתא ליה קדושת הגוף ע"י תמורה, כדקמי מתני' שהתמורה חלה בו' ואי קדש הקדשו את מומו עבד תמורה כדכתיב טוב צרע, והך בהמה נמי שקדש הקדשה את טריפתה, תעבד תמורה ואי נטרפה כשהיתה חולין תפוס בתמורה,

א"ל בעל מוס קרב במינו שר בהמות תמימות, אבל כל הני ה' לא קרבי במינו, יוצא דופן לא חשיב ליה מין שאר בהמות, דתמימיהו אנשי,

א"ה, טרפה נמי קא קרבה במינה,

אלא אמר רבא, כבהמה טמאה, מה בהמה טמאה פסול הגוף, אף כל פסול הגוף וכל הני פסול הגוף הן בלא חסרון, כגון ניקב קרום של מוח וניקבה הקיבה, אבל מוס פסול חסרון בעלמא הוא, לאפוקי בעל

גבי קדשים	גבי תמורה	
לא לקי, אם הקדיש בעל מוס בשוגג, לא לקי, דלא מצינו מלקות אלא כמזיד והתראה. ולל"א אינו קדוש דהוי הקדש בטעות.	לקי, דרבי ביה קרא והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, או לל"א קדוש מטעם זה	אמר חזקיה: כסבור שהוא מותר להמיר [וגבי קדשים כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח]
לא לקי, או לל"א הוי הקדש טעות ואינו קדוש.	לקי, או לל"א קדוש	(ר"ל ו) ר"י אמר(י) קסבר לומר תמורת עולה ואמר תמורת שלמים. [ל"א כסבור לומר שחור ואמר לבן].
באומר קדשים שגולד בהם מוס נאכלין בלא פדיון, ואכל קדשים אלו לא לקי דהוי שוגג.	תצא זו ותכנס זו, לקי	ר"ל אמר באומר
לא לקי	לקי	רב ששת אמר באומר אכנס לבית זה ואקדיש ואמיר מדעתי, ונכנס והמיר והקדיש שלא מדעתו

[יש כאן כמה נוסחאות ראה שטמ"ק הנדפס וגם שטמ"ק החדש],

1. אמר חזקיה כסבור שהוא מותר להמיר, גבי תמורה לקי דרבי זיה קרא (הוא) [יחיה] שוגג כמזיד, גבי קדשים [כסבור להקדיש בעלי מומין למזבח, ואם הקדישין] לא לקי דלא מצינו מלקות, אלא כמזיד ובהתראה,

[לישנא אחרינא, גבי תמורה קדיש, גבי קדשים לא קדיש],

2. (ר"ל ו) ר' יוחנן אמרי, כסבור לומר תמורת עולה, ואמר תמורת שלמים, (לישנא אחרינא) גבי תמורת שלמים קדיש, גבי קדשים לא קדיש,

3. [ל"א] כסבור לומר שחור שגא מציני תחלה, יהא תמורה תחת זה ואמר לבן ויצא מפיו שור לנן גבי תמורה קדיש ו לקי דגלי זיה קרא, גבי קדשים אם בעל מוס הוא למזבח לא לקי דהא לא קדיש, דהקדש טעות אינו הקדש [אבל סתם מקדיש בעלי מומין למזבח עובר משום ה' שמות בדלעיל ו:1],

4. (ר' יוחנן) [ריש לקיש] אמר, באומר תצא זו ותיכנס זו [צ"ע דהא תנן לקמן כו: זו מחוללת על זו אינה תמורה? רש"י. וראה בהנחות

אבני חן למסכת תמורה

מום דפסול חסרון נינהו,

אמר לך שמואל, דלמא דך תנא סבר כל היכא דלא חזיא לגופה, לא נחתא לה קדושת הגוף:

הכי גרסינן - מיתיבי ר' אלעזר כו' הך גרסי' צרישא והדר הך כל הקדשים שנעשו טרפה. אמר לך שמואל- קסבר ר' אלעזר כל היכא דלא חזיא כו' ואנא דאמרי כרבנן. דלמא- הא מני דקמני הא הוו מעיקרא פודין ר"א היא.

.....

י"ז ע"א

כסבור שהוא מותר להמיר [וגבי קדשים כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח] גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי ל"א גבי תמורה קדוש גבי קדשים לא קדוש. ראה הגהות הגר"א שהגיה על פי הגמ' לקמן בדף זה שורה 35 מוקף בחצאי עיגול.

גבי תמורה לקי. מפירוש רש"י משמע שלוקה על החמא שהמיר, שהתורה ריבתא יהיה קודש לרכות שוגג כמזיד, וראה בתוס' כאן, וראה רמב"ם הלכות תמורה פ"א ה"ב וז"ל אבל אם דימה שמותר להמיר והמיר וכו' הרי זו תמורה ואינו לוקה עליה, והראב"ד השיג ע"ז וז"ל א"א בפירוש אמרו בגמרא כסבור שמותר להמיר והמיר גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי, ופירשו פי' שמפרש פירוש אחר במלת "לקי" הגוזז והעובר באותה תמורה לוקה אבל בקדשים אינו לוקה מפני שהוא הקדש טעות, וכן כל הענין שנתפרש בגמרא על אותה פסקא עשה שוגג כמזיד בתמורה וכו' על זה הדרך מתפרשים. עכ"ל.

רב ששת אמר באומר אכנס לבית זה ואקדיש ואימר מדעתו .

שקו"ט של הגמרא

מ"ט דר' אלעזר? יליף ה' מינים אלו מבהמה טמאה שאינה קריבה ולכן אינה תופסת קדושה. ומדוע לא יליף ה' אלו מבעל מום שאף שאינה קריבה תופסת קדושת תמורה? מפני שבעל מום קרב במינו. והרי גם טרפה קרב במינו?

ה' מינים אלו דומין לבהמה טמאה שהם פסול הגוף, ולא לבעל מום שהוא פסול חסרון.

והלא שרוע וקלוט שהם מהמומין שנמנין בפרשת מומין והוא פסול חסרון ודומה לה' מינים אלו?

ד' מינים אלו (חוץ מטרפה) דומין לבהמה טמאה דליכא במינה קרב, וטריפה דומה לבהמה טמאה דשניהם אסורים באכילה.

אמר רב פפא מ"ט דר' אלעזר כבהמה טמאה. פי' מקיש כל פסולין אלו לבהמה טמאה.

א"ל רב אדא לרבא, והלא ויקרא כב שרוע וקלוט כתיב בפרשה (ויקרא כב) גבי בעלי מומין, והא הני פסול הגוף נינהו בלא חסרון, ואפי' הכי עבד תמורה, דכתיב טוב צרע, הכי פירש רבי?

אלא אמר רבא, כבהמה [טמאה] מה בהמה טמאה דליכא במינה, אף כל דליכא במינה, לאפוקי בעל מום דהא איכא במינה,

מאי אמרת, טרפה איכא נמי במינה לא דמיא לבעל מום דבהמה טמאה אסורה באכילה וטרפה אסורה באכילה לאפוקי בעל מום דמותר באכילה כלומר אי לא מדמיא טרפה לטמאה להא מילתא דיש במינה קרב דמיא לה במילתא אחריית דאסורה באכילה כמותה, לא דמיא לבעל מום, בהמה טמאה אסורה באכילה, וטרפה אסורה באכילה, לאפוקי בעל מום דמותר באכילה,

אמר שמואל, המקדיש את המריפה צריכה מום קבוע לפדות עליו דקסבר שמואל נחתא לה קדושת הגוף, ש"מ פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואין קי"ל (לקמן לא) דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אלא למיתה?

אלא אימא עושה קדושה (למיתה כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח גבי תמורה קדיש גבי קדשים לא קדיש) למות, ור' אושעיא אומר אינה אלא כמקדיש עצים ואבנים בלבד (וגפרית) ונפדים ליאכל לכלבים, דלאו קדשים מקריא,

תנן, כל הקדשים שנעשו טרפה, אין פודין אותן, לפי שאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים, טעמא שנעשו, הא היו מעיקרא, פודין אותן?

דלמא האי תנא סבר כל היכא דלא חזי לגופה, לא נחתא לה קדושת הגוף,

תא שמע, רבי אלעזר אומר, הכלאים ויוצא דופן וטריפה וטומטום ואגדרונינום, לא קדושין ולא מקדישין, ואמר שמואל לא קדושין בתמורה ולא מקדישין לעשות תמורה,

ותניא, אמר רבי מאיר וכי מאחר שאין קדושין מהיכן מקדישין, אלא אי אתה מוצא אלא במקדיש בהמה ואח"כ נטרפה, הא היתה טרפה מעיקרא לא נחתא ליה קדושת הגוף,

דף י"ז ע"ב

אבני חן למסכת תמורה

תקשה לך מדוע צריך ההיקש לבהמה טמאה הרי אלו רע מעיקרו נינהו דילפינן לעיל ט' ע"א דאינו עושה תמורה לכן אומר והני דלמנן לאו רע מעיקרו נינהו וכו' דרע מעיקרו פירושו שהיה בעל מום קודם שנתקדש.

ד"ה [בעל מום ?] קרב במינו. אולי צ"ל בן.

ד"ה פסול הגוף. וניקבה הקיבה, אצל צעל מום מסרון
צעלמא הוא. אולי צ"ל בן

תוס' ד"ה גבי. ורצינו שממון שאנן. כצ"ל, העקוב למישור

הנהגות להבנת: שממ"ק א' י' ד' י"ז ב"ה, ל"ד ל"ה ל"ז מ"ג, ב"ח א' ג', גר"א ז'

י"ז ע"ב

רש"י ד"ה ה"ג מיתבי . פי' דלפי נוסח הדפוס מקשה על שמוא' שני קושיות א' תנן כל הקדשים וכו', ומשני דלמא האי תנא סבר כל היכא דלא חזי לגופה לא נחתא לה קדושת הגוף , וקושיא ב' ממשנתינו ר' אלעזר אומר הכלאים וכו' , ומשני דלמא הך תנא נמי סבר וכו' , וע"ז אומר רש"י הכי גרסינן דתחלה מקשה הגמרא "מיתבי" (שהוא לשון נכון כשמקשה על אמורא ממושנה) ממשנתינו דר' אלעזר אומר וכו' וע"ז מתרין שמוא' "אמר לך שמוא' קסבר ר' אלעזר כל היכא דלא חזיא לגופה לא נחתא לה קדושת הגוף" , והדר מקשה קושיא ב' מתנן כל הקדשים וכו' וע"ז מתרין "דלמא הא מני דקתני הא הוו מעיקרא פודין ר"א היא" .

ד"ה אמר לך שמוא' קסבר ר' אליעזר כל היכא
דלא חזיא כו' כל זה הוא מלשון הגמ' לפי גירסת רש"י. ולאנא
דלמרי כרצנן. ראה שממ"ק אות א'.

פרק שלישי אלו קדשים

[האדם סומך על דעתו, אבל הקב"ה עושה שיהיה הוכחות ברורות שדעת האדם אינה שלימה והיא מוגבלת, א. שהאדם אין בידו להשיג את גבול העולם, שאי אפשר שיש לה סוף וגם אי אפשר שאין לה סוף, וכל זה הוא משום הגבלת דעת האדם,

לאפוקי בעל מום דפסול חסרון נינהו. פי' דבעל מום נחתא לה קדושת הגוף, שיש בה רק פסול חסרון בעלמא פי' היא בהמה כשרה שיש בה מום, אבל טריפה וכדומה לא נחתא לה קדושת הגוף שיש בה פסול הגוף שנעשית "גופה" מציאות אחרת ודומה לבהמה טמאה שהיא מין אחרת לגמרי. ועדיין צריך ביאור.

שרוע שאבר אחד גדול מחבירו וקלוט שפרסותיו קלוטות.

לאפוקי בעל מום דמותר באכילה. וצ"ע לפי מדוע לא חל הקדש על בעל מום מעיקרו הא קרב במינו ומותר באכילה? וי"ל דכיון שהתורה צריכה לרבות "רע בטוב" שקדושת תמורה חלה על בעל מום, ואי תם ובעל מום שוין שחל עליהם קדושה ראשונה בשוה, מדוע צריך לרבות בעל מום לקדושת תמורה. ע"פ דברי מחוקק

טעמא שנעשו טריפה לאחר הקדשן הא היו מעיקרא
פי' שהקדישן לאחר שנמרפו **פודין** פי' וקשיא לשמואל דאמר שאם הקדיש טריפה (צריך מום קבוע) עושה קדושה למיתה. ומשני **זילמא האי תנא סבר כל היכא דלא חזי לגופה** וטריפה לא חזי לקדושת הגוף **לא נחתא לה קדושת הגוף** פי' ואנא דאמרי כרבנן דסברי דנחתא לה קדושת הגוף כדפרש"י בע"ב ד"ה ה"ג.

רש"י ד"ה גבי קדשים לא לקי . אס צעל מום הוא דלא מלניו וכו' שממ"ק. פי' כיון דסבר דבעל מום מותר להקדישו הוי שוגג ולא לקי. ודע דבכל מקום שאומר כאן גבי קדשים לא לקי הכוונה אם מקדיש בעל מום באופן זה.

ד"ה גבי קדשים. להקדש טעות אינו הקדש

ד"ה תצא זו ותיכנס זו. והוא [הי'. ר'] סבור שמא לחולין כצעל מום ולא להמיר נמכוון ויש עדים שעשה כן, לקי. והגם שזה לא שייך אם היו מתרין אותו, כאן גלי קרא דלוקה בכל אופן גם בלא התראה. כן צריך לומר לפי פירש"י כאן שבתמורה גלי קרא שוגג כמזיד.

ד"ה בקדשים לא קדיש . משמע שהיה לרש"י גירסא אחרת בנמרא.

ד"ה ואח"כ נטרפה. ואין [אתה מוצא צהן] קדושה (:)
אלא צולדי קדשים שקדשה אמנן. אולי צ"ל כן שהוא דיבור אחר.

ד"ה ואליבא דר"י. דלמר צאחר ולד קדשים עושה תמורה , אינטריק לאשמועינן צהני בוולדות כלאים , טריפה , יוצא דופן , טומוא"נ דלא עבדי תמורה דהיינו לא מקדישין ולא נחתא להו קדשת הגוף אפילו ע"י תמורה דהיינו לא קדושין , וכדי שלא

אבני חן למסכת תמורה

מ"מ לא יתיר יותר, דא ודאי חיישינן שמא יגדל מהם עדרים עדרים. ע"פ מלאכת חושב, וכעין זה בשטמ"ק החדש, ובלקט הקוצרים כתב: שמעיה לר"א דמחמיר אפילו בולדן לחד, להכי נקט "דבר גזומא" דאפילו עד סוף העולם יקרבו שלמים,

מנא ה"מ [דגבי שלמים ולדותיהן ותמורותיהן כיוצא בהן]? דת"ר, כתיב בויקרא ג א ואם זכב שְלָמִים קָרְבָנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אִם זָכָר אִם־נֶקְבָה תָּמִיד יִקְרְבוּ לִפְנֵי ה', גבי שלמים, שנאמר וְאִם־זָכָר שְלָמִים קָרְבָנוֹ וגו', והוא ליה למיכתב אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב תָּמִיד יִקְרְבוּ, אִם זָכָר אִם־נֶקְבָה למה לי לי לא לדרשה לרבות את הולד [שגם הולד קריבה],

והלא דין הוא [ולמה צריך פסוק לה], ומה תמורה שאין גידולי הקדש [שלא יצאת מגוף ההקדש. לקט הקוצרים], קריבה כדמצינן בסמוך מנקה, ולד שגידולי [שהוא גידולי] הקדש, אינו דין שיקרב,

[ומפרש שיש פירכא על ק"ו זו, ולכן צריך לימוד שהיא קריבה] מה לתמורה, שכן נוהגת בכל הקדשים קדשי יחיד [פ' דקדשי צבור אינן עושין תמורה, אבל ולדות אינם בקרבנות עולה ואשם בין של יחיד בין של ציבור], תאמר בולד שאינו נוהג בכל הקדשים דהא עולה ואשם זכרים נינהו (אינו קרב), הואיל ואינו נוהג בכל הקדשים, [נאמר ש] אינו קרב], ת"ל זכר לרבות את הולד, אִם נֶקְבָה לרבות התמורה,

אין לי אלא תמורת תמימין [מדכתיב נקבה], וולד תמימין שהאם תמימה [מדכתיב זכר], [אבל] ולד בעלי מומין, ותמורת בעלי מומין מניין?

ת"ל "אם" זכר, לרבות ולד בעלי מומין, "אם" נקבה, לרבות תמורת בעלי מומין,

אמר ליה רב ספרא לאביי, ואיפוך אנא אס זכר לרבות תמורת בעלי מומין, אס נקבה לרבות ולד בעלי מומין # [וצ"ע למאי נפק"מ? וגם להלן שמפרש רב ספרא קושייתו קשה ג"כ למאי נפק"מ. וראה שפת אמת שמביא מספר קרבן אהרן?]

[ומתיר] מסתברא ממקום שנתרבתה מנקבה אימצי תמורת תמימין הלכך מ"אס" דסמיך ליה נתרבתה תמורת בעלי מומין ולא מאס דסמך לזכר,

א"ל, מי קאמינא לך ליפוך אם זכר אם נקבה, אנא כוליה קרא זכר לרבות תמורה, ואס ידיה לתמורת בעלי מומין. נקבה לרבות ולד, ואס ידיה לולד בעלי מומין קאמינא, אימא זכר לרבות את התמורה, נקבה לרבות את הולד?

א"ל ולד לשון זכר משמע הלכך מוכר נפקא, תמורה לשון נקבה

ב. וכן רואין בשלום בית דבר נפלא, שברגע אחד האדם שונא את אשתו והוא מתחרט על שנישא אליה, ורגע לאחר כן אם אשתו חונפת לו הוא מתהפך לאהוב אותה אהבה עזה, וזה הוכחה איך האדם נשפע בדעותיו אחרי נגיעותיו],

[אמונת צדיקים אין פירושה שצריך להאמין שהמנהיג של הקהלה שלך הוא צדיק, אלא אם ברור לך על אדם שהוא צדיק צריך להאמין לדבריו],

מהני': אלו קדשים [קאי על כל הפרק שמדבר בה על שלמים, תודה, עולה, אשם וכו' אבל קשה, שהרי קאי על מה שאמר מיד שולדותיהן ותמורותיהן וכו' ומה מוסיף בלשון "אלו קדשים"?] שולדותיהן ותמורותיהן [הקדים ההיתר לאיסור דלא שכיח. הון עשיר] כיוצא בהן, ולד שלמים [דור שני הרי היא כשלמים], ותמורתן [ותמורת שלמים הרי היא כשלמים],

[וצ"ע איך מקריב תמורה הא הוי מצוה הבאה בעבירה? וי"ל שהעבירה הוא בקרבן הראשון, שרצה להוציאה מקדושתה, ועוד י"ל שאין עבירה בתמורה, אלא הוא קנס שקנסו התורה. ע"פ דעה"ד],

וְלֶדֶן [של ולד שלמים [דור שלישי], וולדן של תמורת שלמים], וְלֶדֶן וְלֶדֶן [ולד של ולד ולדן של שלמים [דור רביעי], וולד ולדן של תמורת שלמים], עד סוף כל העולם [וכן בריש מסכת יבמות, חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום, עד סוף העולם],

הרי הן שלמים [דינן כשלמים. רג], וטעונין סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק:

[וטעונין סמיכה וכו'. לכאורה מלתא דלא צריכא היא, כיון דתנן הרי הן כשלמים פשיטא שהן כשלמים לכל דבר? ואפשר דנסכים איצטריכא ל' דסד"א כיון דלאו מחמת נדרו אתי לא קרינן בהו לפלא נדר [במדבר ט"ו ג'] ולא לבעי נסכים [כדאמרין במנחות צ' ע"ב] קמ"ל. ר' מנחם קארגו וצ"ל עיי"ש עוד],

גמ': כיון דתנא ולדן, וולד ולדן, [א"כ] עד סוף כל העולם למה לי ל"ל למיני עד סוף העולם?

תנא דידן [של משנתנו] שמעיה לר' אליעזר [אליעזר כצ"ל. מתן בסתר, ר' אליעזר ביו"ד הוא ר"א בן הורקנוס, תלמיד רבן יוחנן בן זכאי שבימי החורבן, ור' אליעזר בלא יו"ד הוא ר"א בן שמוע, שרבינו הקדוש למד לפניו. תוספות יום טוב לקמן משנה ג'] דאמר צממני [להלן יח:], ולד שלמים לא יקרב שלמים אלא ימות,

וא"ל תנא דידן [של משנתנו לר"א], לא מיבעיא בוולדן דלא מודינא [שימות, שהרי בדור השני יש לומר דלא חיישינן דמשווי לה כדי לגדל עדרים], אלא אפי' עד סוף העולם [בדור שלישי ורביעי שיש לומר דעכשיו ודאי משווי לה כדי לגדל עדרים ולא תקרב, אפ"ה], לא מודינא לך:

[והרבנותא של סוף העולם יותר מולד ולדן הוא דכיון דטעמא דר"א דאמר לא יקרב הוא שמא יגדל מהם עדרים עדרים, ס"ד דאף אם יתיר תנא דידן ולד ולדן

אבני חן למסכת תמורה

משמע # [צריך ביאור],

ת"ל, דברים יב כו וְעָשִׂיתָ עַל־תִּיָּהּ הַבָּשָׂר וְהָדָם וְהָאֵל קִרָּה סְמִיךְ לִקְרָה
קִדְשִׁיךָ כְּדֹרֶךְ שְׂאֵתָהּ נוֹהֵג בְּעוֹלָהּ, אֵתָהּ נוֹהֵג בְּתַמּוּרָה [שְׂגָם
תַּמּוּרָה עוֹלָה, קְרִיבָה], כְּדֹרֶךְ שְׂאֵתָהּ נוֹהֵג בְּשִׁלְמִים, אֵתָהּ נוֹהֵג
בְּוֹלָדֵי שִׁלְמִים וּבְתַמּוּרָה,

יכול אף כל קדשים בן יהא נמי ולדו וממורתו קרב, ת"ל רק ולקמיה
מפרש הי ולד [של איזה קרבן] קא ממעט, [והמיעוט הוא מלשון "רק" ש] כל אכן
ורקין מיעוטין, דברי רבי ישמעאל,

ר"ע אומר אינו צריך [פסוק למעט כל קדשים], הרי הוא אומר
ויקרא ז ה וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ אֵשָׁה לָהּ אֶשֶׁם הָיָא (ויקרא ה יט
אֶשֶׁם הָיָא אֶשֶׁם אֶשֶׁם לָהּ. ראה שטמ"ק אות יט למה אין הכוונה על פסוק
זה), הוא קרב, ואין תמורתו קריבה [וכן נמי תמורת שאר קדשים.
רג],

אמר מר, תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה, מנא
תיתי הא [ראה לעיל יג: רש"י ד"ה ומשני שיש חילוק בין מנא לך הא, ומהיכי
תיתי] דמיסק אדעמיה דימותו, דלעזריה עולותיו וגו', הא ודאי כיון דגמרי
חמש חטאות ממות, [ו. ר'] מרי מנייהו ולד חטאת וממורת חטאת, [הלא
הרין הוא ד] הנך מקרב קרבי מכלל דולד שלמים וממורת שלמים לא מייתי
[אינם מתיים, אלא קריבין], דהא לא גמרי אלא בחטאת?

מהו דתימא, חמש חטאות מתות בכ"מ, והנך [וילד ותמורה של
קרבנות אחרים] ימותו בבית הבחירה [ויקיים בהם תשא ובאת], קמ"ל
[הפסוק ועשית עולותיך הבשר והדם וגו'],

אמר מר, יכול אף כל הקדשים בן [שולדן ותמורתן קריבה], ת"ל
רק קדשיך, ולד דמאן [של איזה קרבן ס"ד דקריבה],

אי דעולה, זכר הוא, ולא בר אולודי הוא,

ואי דחטאת, גמירי לה [דולד חטאת ותמורת חטאת] דלמיתה
קיימי,

הנהגות להבנה: שטמ"ק א' ב"א, ב"ב ל"ב, ג"א א'

דף י"ח ע"א

אי דאשם, גמירי לה דלרעייה אולא, דכל שבחטאת מתה
באשם רועה?

[לעולה] [לעולם בחטאת] [ולד חטאת בא לומר שאינה קריבה]
והילכתא גמירי לה למיתה [דחמש חטאות מתות ואחת מהן הוא ולד

למאי הלכתא קדשי הנך וולדות של בעלי מומין, דהא אמן לא חזיא ליקרב?

אמר שמואל, ליקרב, ואליבא דר' אלעזר [אלעזר כצ"ל. מתן
בסתר] דאמר צמתני [להלן יח:]: הפריש נקבה לעולה וילדה [זכר], ולדה קרב
עולה, אע"ג דאימיה לא חזיא, הכא נמי קרבי, ואע"ג דאימיה לא חזיא,

ואלעזריה לאשמועינן הכי דמהו דתימא, כי קאמר רבי אלעזר הסס
הוא דאמר רבי אלעזר גבי עולה, דאיבא שם עולה על אמו כלומר
דאע"ג דהיא [האם] ענמה לא קרבה, לא פקעה קדושה מינה, שהרי מנינו נקבה
עולה, כגון עולת העוף דאין תמות וחכמות בעופות, אבל הני ולדות [ולדות]
שלמים [שגן] בעלי מומין, דאין [שם] שלמים על אמן, דלא מנינו בעל מוס קרב
שלמים, דהא שלמים עוף ליכא, אימא לא קרבי, קמ"ל [במשנתנו דגם
שלמים קרב],

[ועוד תירוצו על "למאי הלכתא"] בר פדא אמר, לרעייה ואליבא
דדברי הכל דאפילו רבנן מודו דקדשי מיהא לרעייה **, ולא אמרי' חולין
נינהו,

דהא אמרי' (ק. ר') נמי גבי עולת נקבה, ולדה ירעה [פי' דהא גבי הפריש עולת
נקבה ה' נמי סברא לומר דיוצא לחולין שהרי עולה לא שייכא בנקבה ואפ"ה
אמרי' רבנן ירעה, כמו כן בשלמים אמרי' רבנן ירעה. כל זה אומר בר פדא מדעת
עצמו],

[דאחמור] [אתמר נמי] [עוד שני אמוראים פליגי במחלוקת זו] רבא
אמר ליקרב, ואליבא דר"א,

רב פפא אמר לרעייה, ואליבא דדברי הכל,

** [פי' דודאי לר' אלעזר דוקא בולד עולה אומר במשנה לקמן י"ח ע"ב "הוא
עצמו יקרב עולה" הואיל ומצינו נקבה בעולת העוף, אבל גבי שלמים דנהוג
בזכרים ונקבות, ופסול הולדות הוא רק אם הם בעלי מומין, וכיון דבשלמים ליכא
עופות לא מצינו בה בעל מום שיקרב, אמרינן ירעה, אבל לרבנן אל תאמר דלא
חל עלה שום קדושה, אלא דאפילו רבנן מודו דקדשי מיהא לרעי' וכו'. אה],

והאי תנא, מיייתי לה מהבא [דולד שלמים ותמורת עולה ושלמים
קריבין], דברים יב כו רַק קִדְשִׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ וְגִדְדֶיךָ תִּשָּׂא וְבָאתָ
אֶל־הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה': כו וְעָשִׂיתָ עַל־תִּיָּהּ הַבָּשָׂר וְהָדָם עַל־מִזְבֵּחַ ה' אֶל־הָהָר
וְדָם־זִבְחֶיךָ יִשָּׁפַךְ עַל־מִזְבֵּחַ ה' אֶל־תִּיָּהּ וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל אֱלֹהֵי תַמּוּרֹת,
אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ אֱלֹהֵי הוֹלָדוֹת, תִּשָּׂא וְבָאתָ, יִכּוֹל יִכְנִסְנוּ לְבֵית
הַבְּחִירָה [פי' כיון דכתיב "תשא והבאת" פירושה שיביא וביא אותה לבית
המקדש, ושם יכניסו אותה לכיפה], וימנע מהם מים ומזון, כדי
שימותו דהא איקיים ליה תשא וצאת,

אבני חן למסכת תמורה

חטאת, וקרא [דאך קדשיך וגו'] למעוטי להקרבנה,

והא [הא] בהא תליא, כיון דלמיתה אזלא, ממילא לא קרבה מיוצא הוא דקא מומיז [ולמה צריך הפסוק "רק"]?

אלא הלכתא לחטאת, וקרא למעוטי תמורת אשם,

הא נמי הילכתא גמירי לה, דאמרי [פ'] שהרי אמרו רבנן כל שבחטאת מתה, באשם רועה?

אלא קרא מיבעי ליה, דאי עבר ומקריב קאי עלה בעשה צין בחטאת (ואשם) [וצין באשם קאי] בעשה, דמשמע רק קדשיך אלו תמורת עולה, ושלמים (ו. ר') ולדן ותמורתן, דכמיז בתריה ועשית עולותיך וגו', ולא שאר קדשים, כגון חטאת ואשם, ולאו הכא מכלל עשה עשה:

*****

[שנינו בברייתא לעיל] ר"ע אומר אינו צריך [פסוק למעט כל הקדשים לולדן ותמורתן] כו' הוא קרב ואין תמורתו קריבה: ל"ל קרא, והא הילכתא גמירי לה דכל שבחטאת מתה באשם רועה, ותמורת חטאת מתה, באשם רועה?

אין ה"ג # [פלא שאמוראים מחליטים נגד ר"ע !], אלא קרא [דאשם הוא] ל"ל?

מיבעי ליה לכדבר הונא, דאמר רב הונא, אשם שניתק לרעייה וכשיסתאב יפלו דמיו לנדבת צבור, דהיינו עולה, אש (השלים) [השליכו]. ר' לרועה וקדם ושחטו סתם עד שלא נסתאב, כשר ל(שם) עולה דהא סתמיה לשם עולה קאי, לדמים,

ניתק אין, לא ניתק לא ואע"פ שספרו בעלי, הואיל ועדיין לא ניתק דינו לרעייה, ושחטו סתם, פסול לגמרי, כו"מ ויקרא ה דאמר קרא אשם הוא בהווייתו יהא ועדיין אשם הוא, ולא חזי לאקרוציה לאשם, הילכך פסול,

ולחאי תנא [לעיל יז:] דקא יליף מהני קראי [מ"ק קדשיך" וגו'], תיפוק לי ויקרא ג מזכר [לרבות את הולד] ונקבה [לרבות תמורה]?

ההוא מיבעי ליה, לולד בעלי מומין, ולתמורת בעלי מומין,

ותיפוק לי כולחו מהאי קרא דהא כולה דרשינן להו לעיל מיניה?

"אם" לא משמע ליה,

ולחאי תנא דנפקא ליה מ[אם] זכר אם נקבה, תשא ובאת מה עביר להו?

אפילו ממירעייהו האי משא וצאת, לא לולדות ותמורות אמת, אלא לקדשים ענמן, דקא מזהר לו לאיתויי היא [בוהר], אפילו הן צמרה באפר, והגיע זמן הרגל לעלות, לא יאמר איני טורח אחריהן לבקשן באגס ולהוליכן, [אבל] [אלא ?] אממין (לי ?) עד פעם אחרת,

ל"א אפילו ממורגיהו אפילו הן דשין את התצואה צמורגים, דאמרין צממות צהקומן רבה (דף כב) מאי מוריגי, עיזי דקורקסא, דדיישי דשחא [שרשין את הדיישי] [פירוש "עזין שיש להם קרסים" (עזין כמו כבש או עז, קרסים מלשון קרסי זהב שהיו ביריעות המשכן) ומכנה קרשים אלו שהיו בהם יתדות בלשון זה. ובע"ז כ"ד ע"ב פירש רש"י דף גדול ועז מאד ורחב וטרוף צפנימות הרבה לרוחצו עמוקות ומסופות זו אלל זו וכו'], נסר גדול מנוקב, וימדות קצועות צו, וטמין אותן על התצואה, ומרהיטים עליו את הצהמות, ואחא קרא למימר, דאש דשה הצהמה שאמה רוצה להקדיש, ודרך מוכן לעלות לרגל, לא תאמר הואיל ודשה אממין עד זמן אחר, אלא קמנה ולך לך:

מתני': ר"א אומר ולד שלמים, לא יקרב שלמים אלא כונסו למיפה ומת [פ'] שהרי החשש הוא שמא יגדל מהם עדרים עדרים [שהרי הבשר של בעלים חוץ מחזה ושוק], ואם היתה רועה לא תיקן כלום. וראה בפירושים וחדושים לר' מנחם קארגו זצ"ל [ומדרבנן, ומשום גזירה דלקמן, דודאי מסיני לא גמירי אלא ה' חטאות ממות, וחב"א יקרב,

אמר ר"ש לא נחלקו על ולד ולד שלמים, ועל ולד ולד תמורה שלא יקרב בגמי' מפרש לה, על מה נחלקו על הולד, ר"א אומר לא יקרב, וחב"א יקרב,

העיד ר' יהושע ור' פפיים [כל הענין בר"ה ג. ו:] [דלא בר' אליעזר ועדות זה אמת והלכה. רע"ב] על ולד שלמים שיקרב שלמים,

אמר ר' פפיים, אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים, ואכלנוה בפסח, ואכלנו ולדה שלמים בחג. [מפרש בגמ' אי קאי על שבועות או סוכות]:

גמ': א"ר אמי א"ר יוחנן, מ"ט דר"א, אמר קרא ויקרא ג ואם זבח שלמים קרבנו (ל"י) ודרש להאי אש כמו אש צערי ואם ולא ולד,

א"ל ר' חייא בר אבא לר' אמי, אלא מעתה ויקרא ז אם על תודה יקריבנו, ה"ג דאם ולא ולד, וכי תימא ה"ג, והתניא ולדה ותמורתה וחילופיה כגון אצדה והפריש אחרת מחמה, וגמלאה הראשונה, והרי שמיין עומדות מנין, ת"ל אם על תודה, מ"מ האי אש מרבה לכולהו דקרב להו, ולא פליג ר"א?

אלא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, היינו טעמא דר"א גזירה אי אחרת ולד שלמים יש לו תקנה שמא יגדל מהם עדרים עדרים

אבני חן למסכת תמורה

ולד דמאי קא ממעט דאמרת ואין וול כל הקדשים קריצין אי דעולה ואשם, זכרים הם, ולא בני וולד הם, אי דחמאת הילכתא גמירי לה דלמיתה אזלא?

אמר רבינא, לאיתויי וולד המעושרת מעשר בהמה שיגלה נקבה נעשיר, ואחר כך ילדה, ולדה אינו קרב, אלא ירעה, ויאלכל במומו לנעלים, כדין מעשר שנאלכל במומו לנעלים,

ולד המעושרת למה לי קרא, עברה [במעשר כתיב: כל אשר יעבור תחת השבט] עברה [בבכור כתיב: והעברת כל פטר רחם] מבכור ונצטור לא קרב וולד ידיה, דהא ליכא וולד נצטור דהא זכר הוא גמור לה?

אצטריך [הוא מקריב], ס"ד אמינא אין דנין אפשר [מעשר שבאה גם נקבה, ואפשר לה בולד] משאי אפשר, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] העיר ר"ש ור' פייס כו': ולרבא דאמר, קדשים כיוון שעבר עליהם רגל אחד, כל יום ויום עובר (עליהם בבל תאחר) [בעשה. רש"י] [נמס' ר"ה מפיק לה מקרא] דברים יב ה' כי אם אל-המקור אם אשר יבחר ה' אל יחיהם מכל-שבטיכם לשום את-שמו שם לשבטו תדרשו וקצת קטנה: ו נבצקתם קטנה על יחיהם ויבצקתם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם, ונדבתיכם ונדבתיכם וקברת בקרבכם וצאנכם, דמשמע צרגל ראשון שחצא שמה, הצא כל נדרים שעליך,

מעצרת בעי מיכליה, דנשלמא נפסק לא אקריציה, דאימור ממוסר זמן הוא, דנולד נפסק, ועבר הרגל קודם שימלאו לו י' ימים? [עצרת היינו שבועות, ונקראת כן שאין בה שום מצוה, כמו שיש בחג המצות ובחג הסוכות רק עצירה ממלאכה, ולכן גם נקראת שמיני עצרת כן].

אמר רב זבד משמיה דרבא, כגון שהיה חולה בעצרת [פי' שהקריב ה' חולה. וראה שטמ"ק אות כ"ח. והפני יהושע בר"ה כתב וז"ל, באמת היה יכול לפרש שהיו הבעלים חולים, אלא דפשט לשון הגמרא משמע דאולד קאי, ודא ודא אחת היא, שם אונם חדא מלתא היא],

רב אשי אמר, מאי חג נמי דקתני, חג שבועות,

ואידך רב ציד אמר לך כל היכי דקתני פסח וצני לאדכורי מידי נעצרת תני עצרת ולא קרי ליה חג, אכל אי הוה מדכר לפסח נלשון "חג" המזות, הוה תני לעצרת נלשון חג,

אי הכי דהאי חג שזועות הוא, א"י דהוה חולה מאי אסדרותיה דרבי פפייס, מאי אמת לאשמועינן, דנשלמא אי אמרת דהאי חג סוכות, ונעצרת לא הוה חולה, אמת רבי פפייס לאפוקי מדרבא, אלא השמא מאי שמעינן מיניה?

לאפוקי מדר"א, דאמר וולד שלמים לא יקרב שלמים, קמסחיד הוא דקרב:

[שהרי שלמים הבעלים אוכלים כל הבשר חוץ מחזה ושוק] אחי לשהוייה לאס עד שתלד, ויגדל עדריס מן הולדות, ואחו צהו לדי גיזה ועצודה, וצמודה ה"ט דלא גזר, משום דמודה לא שכיחא כשלמים:

[שנינו במשנתנו] אר"ש לא נחלקו כו': איבעיא להו, היכי תני האי שלא יקרב דקאמר ר"ש, ריש מילתיה היא [פי' לשון המשנה אינה שלימה וצריך לסיים דברי ר"ש במילים אלו "אלא ודאי יקרב"], וה"ק לא נחלקו שיאמר ר"א שלא יקרב, אלא ודאי יקרב,

או דילמא סוף מילתיה היא [פי' ואין צריך לסיים בדבריו כלום] וה"ק לא נחלקו שיקרב [וזה סוף דבריו], אלא דודאי לא יקרב אפילו לרצון [בולד וולד].

[ולכן ס"ד דר"א סבר דאף דולדות לא יקרב אבל וולד ולדות יקרב] מי מודה ר"א צהו [שיהא מותר להקריב] דאשמתן [שאנשים ישבחו] להון דרי [דהולד ולדות הם משלמים].

אי לא [וולד וולד] דאשמתן להו דרי [או אין בני אדם שוכחים שאלו הולד ולדות באים משלמים], דאין אדם זוכר שמשלמים צהו, ואין לגזור שמא יראו אחרים שזה מקרינן, וישהו את שלמיהן לזורך ולדות, לגדל מהן עדריס?

אמר רבה, מסתברא לא נחלקו שלא יקרב אלא יקרב, מ"ט ע"כ לא פליגי ר"א עליה דרבנן [במשנה שלא יקרב שלמים] אלא בולד, אבל וולד, אקראי בעלמא הוא ולא שמי לשהומו כל כך,

ור' יהושע בן לוי אמר, לא נחלקו שיקרב, אלא לא יקרב, מ"ט ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"א [דיקרב], אלא בולד, אבל וולד וולד מתוך [מעשיה] [מעשיו] ניכרת מחשבתו דלגדל קא בעי [ליה] [לה].

הנהגות להבנה: שטמ"ק י"א, ב"ח א' ב', גר"א ג' ד'

דף י"ח ע"ב

תני רבי חייא לסיועי לר' יהושע בן לוי, ויקרא ג וְאִם-כֶּשֶׁבַּ מִשְׁמַע וְלֹא (טלה) [שלה] הָיוּ-מִקְרִיבִים אֶת-קֶרְבָּנָם וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי ה', וְלֹא רָאשׁוֹן קָרַב, וְלֹא שְׁנֵי אִינוֹ קָרַב # [ולד ראשון היינו דור ראשון, וכבש הרי הוא בן שנתו ולכן נקרא וולד, דבן שתי שנים נקרא איל,

ובתורה תמימה שם כתב שהלימוד הוא מיתור הלשון, ובעין זה כתב דרגמ"ה כאן שיתור הלשון הוא לשון "הוא מקריב",

וכתב שם עוד בתורה תמימה שפסוק זה הוא רק אסמכתא, שהעיקר הוא רק מדרבנן משום שמה יגדל מהם עדריס],

הוא קרב וולד שלמים, דהא קרא נשלמים כמי, ואין וולד כל הקדשים קרב,

אבני חן למסכת תמורה

ר' אליעזר [בכל המקומות שכתוב בענין זה ר' אליעזר צ"ל ר' אלעזר, חוץ מהא דאמר ר' אליעזר ימותו שהוא ר' אליעזר ב"ר ד] **אומר, הוא עצמו יקרב עולה:**

נב: מאי שנא רישא [דאתא כר"א דהוא עצמו יקרב עולה ולא פליגי רבנן] גזי ולד תמורת עולה [ולד זכר בן תמורה נקבה] **דלא פליגי** רנן, דנדרזי הכל קאמר, הרי אלו (כו') [כעולה ?], והיין כליל לאשים, וב"ש **סיפא** גזי ולד עולה **דפליגי** רנן, דהוא עצמו לא יקריב, אלא דמיו,

אמר רבה בר בר חנה, במחלוקת שנויה כשם שחולקין בסוף, כך חולקין בראשונה, ור' אליעזר היא ורישא דקמי הרי אלו כעולה, ר"ל היא,

ורבא אמר, אפילו תימא רבנן, ע"כ לא פליגי עליה דר' אליעזר [פליגי רבנן בסיפא דרך דמיה יקריבו עולה], **אלא גבי מפריש נקבה לעולה, דאימיה לא קריבה,**

אבל תמורה, דאימיה נמי קריבה גזי ולד תמורה, אימיה קריבה, לאו אימיה ממס [אלא אם כשם המושאל], אלא הקדש ראשון שנאו אלו כולן מכחו [היינו הקרבן עולה שהמיר בה נקבה], הוא קרב, דזכר הוא, אכל גזי מפריש נקבה לעולה הרי היתה הקדש ראשון ולא קריבה, **אפילו רבנן מודו** [דהוא עצמה יקרב עולה],

ומי אמר רבי אליעזר, יקרב עולה הוא עצמו, ורמינהו, [דתנן לקמן כ:] תמורת אשם, ולד תמורה, ולדן, ולד ולדן, עד סוף כל העולם ירעו עד שיסתאבו דהלכה למשה מסיני הוא, כל שנחטאת משה באשם רועה, ותמורת חטאת משה וימכר, ויפלו דמיו לנדרבה לשפירות שקריצין מדמיהן נדבת כצור,

רבי (אלעזר) [אליעזר] אומר, ימותו דאית ליה כחטאת כאשם, צריש מס' זמנים (דף י:)] [שמפרש שם מה שאמר ר"א במשנה בתחלת המסכת] **כל הובחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת, הפסח בזמנו, והחטאת בכל זמן רבי אליעזר אומר: אף האשם]** [ראה לקמן כ: מה שהקשה ר' מנחם קארגוני זצ"ל מרש"י כאן],

ר' אלעזר אומר, יביא בדמיהן עולה דמוותרות נדבת יחיד אולי, בדמים אין, הוא עצמו ולד תמורה לא, אלמא כיון דאימיה לא חזיא להקדשת עולה, דאין נקבה קריבה עולה,

ועוד דאפילו הואי זכר, גמירי דתמורת אשם רועה, הילכך ולד נמי לא קרב, וצולד עולת נקבה אמאי קאמר דקרב?

אמר רב חסדא, ר"א לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי סבירא לי, דאפילו ולד נמי קריבה עולה, לדידכו דאמריהו רועה, אודו לי מיהת, דמותרות לנדרבת יחיד אולי [פ' דל"א אין על ולדות אלו דין מותרות שהרי הן קריבין, והוא אומר לרבנן לדידכי דולדות אלו דינן כמותרות יש לכם לדון אותם כמו שאני דן אותם לעיל יג: לנדרבת יחיד],

***

מהני: ולד תורה [שתורה באה גם נקבה בשלמים] ותמורתה, ולדן, ולד ולדן, עד סוף כל הדורות הרי אלו כתורה וקריצין ונאכלין ליום ולילה, **ובלבד שאין** [כאילו אמר "אבל אין"] **טעונין לחם:**

נב: **מנא הני מילי?** דת"ר, **מהו אומר** ויקרא ז יב אס על-פיו דה יקריבנו ויקריב | על-פיו דה חלו' ת מצו' ת בלול' ת בשמן וקריצין מצו' ת משחים בשמן וסלת מרבת חל' ת בלול' ת בשמן, דהוה [ר'] למכזב אס על מודה והקריב על זבח המודה [בלי מלת וקריבנו],

[ויש כאן כמה דרשות] [למד ל. רג] **מפריש תורה ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות, מנין שאינו שירצה יקריב ולחמה עמה, ת"ל תורה יקריב מ"מ** [פ' דורש כמה דרשות מהמלה "יקריבנו" וכאן דורש שגם אם היה כתוב "קריב" בלי "נו" היה בא לימוד זה],

יכול תהא שניה טעונה לחם אס יקריבנו לאחר שהקריב הראשונה? **ת"ל יקריבנו אחת ולא שתיים** ומלמס הוא דקא ממעט, דאילו מהקריבה לא ממעט לה שניה, כדגמרינן להו מאס על מודה, דקריבה,

מנין לרבות להקריבה ולדות, תמורות, וחליפות כגון אבדה והפריש אחרת מממיה [שיכול להקריבה] [צ"ע מה חליפות, דאי הפריש תורה ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות, הא כבר שמעינן ליה מרישא דברייתא מזה. תוס', וראה שטמ"ק הגר"א ויד בנימין?]

ת"ל ויקרא ז יב אם על-יתו דה יקריבנו,

יכול יהו כולן טעונות לחם? ת"ל ויקרא ז יב אם על-יתו דה יקריבנו ויקריב | על-פיו דה חלו' ת, תורה טעונה לחם, ולא ולדה, ותמורתה, וחליפתה, טעונה לחם,

[שאין מדרך השון לשנות את השם שנית, רק יזכרנו ע"י כינוי, והיל"ל והקריב עליה ולמה אמר על זבח התורה, אמרו שבא לדייק רק על זבח התורה עצמה יקריב לחם, לא על חבא מכחו כגון ולד וחליפין ותמורה. מלבי"ם]:

מהני: **תמורת עולה** כגון המיר זכר בעולה, ולד תמורה כגון אס המיר נקבה בעולה, וילדה התמורה זכר, (ולד ולד ולדה) [ולדן, וולד ולדן], **עד סוף כל העולם, הרי אלו כעולה, וטעונין הפשט** [הפשט עורה], **וגיתוח** [כדרכיב ויקרא א ו והפשיט את-העלה וגתח אתה לתחתיה], **וכליל לאשים,**

[סיפא] **המפריש נקבה לעולה, וילדה זכר, ירעה עד שיסתאב וימכר, ויביא בדמיו עולה,**

אבני חן למסכת תמורה

ואמרי ליה [והשיבו רבנן לר"א], מותרות לנדרת ציבור אזלי,

והא הכא דליכא שם שלמים על אמו, ואמר רבי אליעזר יקרב שלמים?

אמר ליה [רבא] [לאביי] (ר' אליעזר) אחר הפסח קא אמרת, שאני אחר הפסח דמותר פסח גופיה כגון אם הפריש פסח ונתכפר בזה, ויחזור זה קרב שלמים, הילכך הך דיתומה לאחר הפסח, שם שלמים עלה, ואזיל ליה שם פסח מינה, וחזיל עליה שם שלמים, אלא שאינה יכולה ליקרב נקבה, הואיל ומכח פסח אתא,

רבא אמר, עד כאן לא קאמר ר' אליעזר, הוא עצמו יקרב עולה, אלא במפריש נקבה לעולה, דאיכא שם עולה על אמו המפריש בהמה לעולה, איכא עלה שם עולה, דהא לעולה אקדשה, ואי משום דנקבה היא, אפ"ה שם עולה עלה, שהרי מצונו נקבה בעולת העוף, ועוד דהא לכשתמכר, דמיה עולה, דהיינו (ל)שם עולה,

הנהרות להבנה: שטמ"ק ג' י"א ב"ב, כ"ו ל' ל"ג ל"ט, גר"א ב',

דף י"ט ע"א

אבל גבי תמורת וולד אשם, דליכא שם עולה על אמו הקדש ראשון, שכולן בלא מכחו, לאשם הופרש ולאשם הקריבו, ולא היה עולה הוא ולא דמיו מודי רבי אליעזר בדבריו אין, הוא עצמו לא קרב,

לשון ירושלמי, ולריש שמעון מהדר, וכליל לאשים דברי הכל בתמיה, כלומר אמאי לא פליגי רבנן בולדי תמורה, כמו בולדי עולה,

ור"א היא" אצל לרצנן ימכר וה"ה נמי לולד תמורת עולה ורישא רבי אליעזר היא. תמורת עולה- שניה היא להך קדמייתא דאפריש וקדמייתא דאפריש זכר הוא וקרב הילכך קרב נמי ולד תמורתו כו'. איכא שם עולה על אמו - בעולת העוף ועוד דמיה לעולה קיימי הילכך נחתא לה קדושה לגופה הואיל ודוגמתה מצונו בעוף דקריבה משום הכי קרב ולד אצל ולד תמורת אשם ליכא שם עולה על הראשון שהיא אשם לכולן שמכחו בזה והוא קרב אשם ולא מצונו תמורת אשם קריבה בעולה הילכך לא נחתא קדושה על התמורה אלא לדמי ומשום הכי לא יקרב הולד,

*****

איתיביה אביי, וכי בעי רבי אליעזר שם עולה על אמו, והא תניא המפריש נקבה לפסחו, ירעה עד שיסתאב ותמכר, ויביא בדמיה פסח,

ילדה, ירעה עד שיסתאב וימכר, ויביא בדמיו פסח,

נשת"ירה אחר הפסח דפסח בשאר ימות השנה שלמים הו, כדאמרינן במנחות בשליהי פרק התודה (דף פג), והיא גופה לא קרבה שלמים, ואע"ג דשלמים באין נקבה, הני הואיל ומחמת קדושה פסולה הוין, ולא חזו לפסח אידחו נמי משלמים, תרעה עד שיסתאב, ויביא בדמיה שלמים,

ילדה אחר הפסח, ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויביא בדמיו שלמים, ר"א אומר, הוא עצמו יקרב בשלמים ואע"ג דליכא שם שלמים על אמו דהא לשם פסח אקדשה,

אי הכי דטעמיה דר"א משום דאיכא שם שלמים על אמו ניפלוג נמי ברישא ילדה קודם הפסח, וימא רבי אליעזר, הוא עצמו יקרב, דהולד עצמו יקרב שלמים, דקודם פסח נמי, אי שחט (ל?) פסח לשם שלמים כשר, דפסח בשאר ימות השנה, שלא בי"ד בניסן, שלמים הוא, והילכך שם שלמים על אמו,

אמר ליה, אין ה"נ, ופליגי,

אביי אמר, לא פליג מיד דטעמיה דר' אליעזר לאו משום דאיכא שם שלמים על אמו, אלא טעמיה דרבי אליעזר כולוהו משום דגמירי, למקום שהמותר הולך אשם היה מפריש ב' בהמות לאחריות, אשם אבדה והפריש ונתכפר בזה, ונמצאת ראשונה, למקום שאותו מותר הולך הולד הולך, הילכך גבי מפריש נקבה לעולה, כי היכי דאשם הפריש עולה ונתכפר בזה, קריבה השניה עולה, דהא נדבה ניעה, ותרוייהו חזו, ולד דעולה נמי, אשם הפריש נקבה לעולה קרב, דומיא דמותר, גבי אשם נמי, דמותר אשם רועה, ולד תמורת אשם נמי רועה,

לאחר הפסח וגבי פסח נמי אחר הפסח דמותר הפסח קרב דינו ליקרב לכתחילה שלמים אשם נתכפר בזה, ולד נמי קרב שלמים,

אבל לפני הפסח דמותר לא חזי למידי, כגון אשם הפריש ב' פסחים לאחריות, לא חזו לשלמים לכתחילה, דסתמייהו לפסח, וחד מינייהו דהו מותר לא חזי לפסח, דהא ב' פסחים לא יקריב,

הילכך, ולד פסח נמי לא חזי למידי אימיה למאי אקדשה לדמי פסח דקדושה לדמי פסח, ולד נמי לדמי פסח והא נמי קדיש לדמי פסח,

מתיב רב עוקבא בר חמא, ומי אמרינן מדאימיה לדמי, ולד נמי לדמי, והתניא, המפריש נקבה לפסח, "היא וולדותיה" ירעו עד שיסתאבו, וימכרו, ויביא בדמיהם פסח, ר"א אומר הוא עצמו יקרב פסח,

והא הכא דאימיה לדמי, ואמר רבי אליעזר הוא עצמו קרב פסח, ולא מוקמינן ליה באימיה?

אמר רבינא, במפריש בהמה מעוברת עסקינן, רבי אליעזר

אבני חן למסכת תמורה

מתיב רב עוקבא בר חמא. לכאורה קשה קושיא זו גם על רבא דאמר הואיל ואיכא שם עולה על אמו, דהא כאן הקדיש נקבה לפסח שהיא אינה ראוי' ליקרב וזכר שגולד לה אמר ר"א הוא עצמו יקרב פסח אף שאין שם פסח על אמו.

רש"י ד"ה אבל ולד תמורת אשם אין שם עולה על אמו. הקדש ראשון שכולן צלו מכחו פי' אבל אינה אמו ממש, לאשם הפרש ולאשם הקריב, ולא הי' עולה לא הוא ולא דמיו: לשון ירושלמי ולרש' שמעתא מהדר פי' בן גורם בירושלמי לעיל ע"ב מיד אחר המשנה דתמורת עולה הרי הוא כעולה וכו' וכלל לאשים וע"ז מקשה הגמ' וכי דברי הכל הוא צממי', כלומר אמאי לא פליגי רבנן וכו'.

שם. לשון ירושלמי וכו', וב18 שורות הבאות מפרש רש"י הגמ' לפי' הגירסא הירושלמית, ואין נפק"מ בין גירסא שלנו לגירסא הירושלמית.

ד"ה [אמר רבא] תמורת עולה שני' הוא להך קדמייתא דאפריש בן גורם לעיל בתחלת הענין בתירושו של רבא, דלכן תמורת עולה וולדה קריבין. [דקדמייתא] דאפריש זכר הוה וקרב וכו'. ראה שטמ"ק אות ג' גירסת הירושלמי.

ד"ה איכא שם עולה על אמו. בעולת העוף (כאילו אמר כגון עולת העוף, וכן לשון רש"י לעיל י"ז ע"ב ד"ה דמהו דתימא ולולי דמיסתפינא הייתי גורם "כעולת" העוף) הואיל ומצינו עולת העוף נקבה לכן גם נקבה זו שהקדישה לעולה יש עליה שם עולה, ועוד **דדמיה** לעולה קיימי פי' שיש כאן שני סיבות שם, ודמים הילכך נחתא לה קדושה פי' קדושת עולה לגופה של עולת נקבה, הואיל ודוגמתה מצינו צעוף דקריצה, ומשום הכי קרב ולד, אזל ולד תמורת אשם ליכא שם עולה על הראשון שהיא אש לכולן שמכחו צלו, והוא קרב אשם ואין כאן שם עולה, ולא מצינו תמורת אשם קריצה בעולה פי' לא בעולת נקיבה "שמצינו" עוף קריבה נקיבה, דכאן אף שדמיה לעולה אין כאן "שם" עולה, הילכך לא נחתא קדושה פי' קדושת עולה על התמורה "אלא" לדמי פי' דבעולת נקיבה יש שם ודמים וכאן ליכא אלא דמים ומשום הכי לא יקרב הולד. ר'

שם. הואיל ודוגמתה מצינו צעוף דקריצה משום הכי קרב ולד. לשון כפול הוא שהרי כבר אמר בתחלת הדיבור "בעולת העוף". ע"פ חק נתן

שם. ולא מצינו תמורת אשם קריצה בעולה, בכ"י ר' הגירסא אשם קריצה לעולם וצריך עיון אם זה טעות סופר או לא.

ד"ה נשתיירה אחר הפסח. והיא גופא פי' נקבה זו שהפריש לפסח לא קרבה שלמים.

סבר רבי יוחנן, דאמר אם שיירו משויר, דעובר לאו ירך אמו הוא המקדש צממה מעוברת, ושייר עזרה לקדושה אחרת, משויר, אלמא תרי גופי נינהו, והילכך כי לא שיירה נמי לא גופא דאש דאש, ולא מנחה דאש אמי, ועליה ידידה חילל קדושת פסח,

ואמו היא דלא קדשה קדושת הגוף, אבל היא קדשה,

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, הכי נמי מסתברא, דבבהמה מעוברת עסקינן, מדקתני [בברייתא לפני כמה שורות] "היא וולדותיה" משמע שניהן היו צעמת הקדש, מדלא תני המפריש נקבה לפסחו מרעה, ילדה זכר ירעה כדקמי לעיל **שמע מוינה**,

י"ט ע"א

אבל גבי ולד תמורת אשם. ע"פ רש"י

ילדה קודם הפסח, הלשון משמע דמיירי שילדה זכר והחידוש הוא שאינו מקריבה בעצמה, אבל ודאי כן הדין גם אם ילדה נקיבה.

נשתיירה אחר הפסח קאי על מי שהפריש פסח נקבה ולא מכרה אלא הפריש אחרת זכר לחובתו ונשתיירה הנקבה לאחר הפסח, כמש"כ הרגמ"ה, ולכאורה גם אם הולד נשתייר שלא נפל בה מום עדיין קודם פסח או שלא מכרה, ג"כ רועה ויביא בדמיה שלמים. וזה צריך בירור.

אין הכי נמי [דפליג]. אלא ממתין מלמיפלג עד סיפא. רבינו גרשום

אביי אמר לא פליגי מידי לשון "מידי" כאן פירושו כלום, ובמקומות אחרים מתפרש באופנים אחרים.

לא פליגי מידי פי' דבמפריש נקיבה לעולתו לא פליג ר"א ואינו אומר שקודם הפסח היא עצמה תקרב שלמים, שהרי לכתחלה אינו רשאי להקריבה שלמים.

דגמיירי למקום שהמותר הולך הולד הולך. וקשה לי היאך שייך "גמיירי" במקום שהחכמים חולקין, דהרי מותר לדידתו קריב, ובמפריש נקיבה לעולה אין הולד קריב? וג"ל דודאי הכלל הוא אמת דמותר דינו כולד, מיהו היינו דוקא היכא דלא שייך דיחוי, אבל במפריש נקיבה לעולה לכך אין הולד קריב משום דאית להו בעלי חיים נדחין. ר' מנחם קארגוני זצ"ל.

אבני חן למסכת תמורה

אקדשה לאמה, (קדושה עוברת) [קדושת עולה], אבל
אשם אימא ולד קרב אשם, קמ"ל:

מהני: המפריש נקבה לאשם, תרעה עד שתסתאב,
ותימכר, ויביא בדמיה אשם [פ'] אשם זה שהוא חיוב, שהפריש
בשביעה נקבה זו], ואם קרב אשמו [שכבר הפריש זכר לחובתו והקריבה],
יפלו דמיו לנדבה,

ר' שמעון אומר, תימכר שלא במום [ואין צריך לרעות עד
שתסתאב] דהאיל ולא חזיא למילתיה, מוס גמור הוא זה, ולא קדשה קדושת הגוף,
ותמכר מיד, ומביא בדמיה אשם,
ואע"ג דגבי מפרש נקבה לעולה לא פליג ר' שמעון, דודאי צעיא מוס? הסם הוא
דאיכא שם עולה עלה בעוף, אבל אשם נקבה לא מנינו, והיינו מומא, ולא קדשה
אלא לדמי:

נב: ולמה לי [לת"ק] תסתאב, תימכר, כיון דלא חזיא
למילתא היינו מומא [פ'] למה לא אמר ת"ק כר"ש?

אמר רב יהודה אמר רב, היינו טעם, דאמרינן מינו דנחתא
לה קדושת דמים, נחתא נמי קדושת הגוף להא מילתא [פ'] דאין
כאן קדושת הגוף רגיל, אלא לענין זה] דצעיא מוס,

אמר רבא, מדצעיא מוס, ואף על גב ד[סתמא] לְדְמֵי מקדשה [דהא היא
נקבה, והקדישה לאשם], אלמא קדשה קדושת הגוף, ומיחזי דלא [א. ר.] קרבה,
משום דאין אשם בא נקבה זאת אומרת הקדיש זכר [ואמר בפירוש שאין
מקדישה אלא] לדמיו לדמי עולה או אשם, מינו דנחתא ליה קדושת דמים,
קדוש קדושת הגוף נחתא ליה קדושת הגוף, וכיון דאיכא גופיה חזי
להקדשה, קרב,

איתמר, הקדיש זכר לדמיו, רב כהנא אמר, קדוש קדושת
הגוף, רבא אמר אינו קדוש קדושת הגוף, והדר ביה רבא
לדרב כהנא, מדרב יהודה אמר רב דמילתא למתנין דאמרינן מנו
[דנחתא לה קדושת דמים נחתא נמי קדושת הגוף]:

[שנינו במשנתנו] ר"ש אומר תימכר שלא במום: א"ל רב חייא
בר אבין לר' יוחנן, מינו דנחתא ליה קדושת דמים, תיחות
ליה נמי קדושת הגוף [פ'] ולמה לא אמר ר"ש כת"ק?

א"ל [השיב ר' יוחנן לר' חייא בר אבין], ר' שמעון למעמיה, דאמר
כל מידי דלא חזי ליה לגופיה, לא נחתא ליה קדושת הגוף,

דתניא, אשם [שרדיו לבא] בן שנה אשם מזיר, ומזרע, דכתיב צה כנש
(צמדכר ו ויקרא יד) והביאו בן שתיים, בן שתיים אשם [שרדיו לבא] בן
שמי שנים, [בגון] אשם גזילות, ומעילות, ושפחה חרופה, דכתיב צה איל (ויקרא ה

ד"ה ילדה. אחר הפסם : דיבור זה קאי על גשתירה אחר
הפסם וכו' ילדה ירעה וכו' ויביא בדמיו שלמים.

ד"ה אביי אמר לא פליגי מידי. משום דגמירי למקום
שהמותר הולך ומפרש מה זה מותר, דהיינו אס היה מפרש צ'
צהמות לאחריות, [או. ר'] אצדה והפריש ונתכפר צאמרת ונמלאת
ראשונה הרי אלו שני אופנים של "מותר", ויהיה הדין ש למקום
שאמו מותר הולך הולך.

שם. וגזי אשם נמי. אולי צ"ל בן

שם. וגזי פסם נמי הדין בן, ומפרש החילוק בין קודם הפסם
לאחר הפסם, אחר הפסם דמותר הפסם דינו ליקרב לכתחילה
שלמים אס נתכפר צאמרת, ולד נמי קרב שלמים, אבל קודם הפסם
דמותר לא חזי למידי וכו'.

הנהרות להבנה: ששם"ק א" ח"י"ב, י"ט ב"ג כ"ד, גר"א ד" ט"

דף י"ט ע"ב

אמר ר' יוסי בר' חנינא, ומודה רבי אליעזר [דאמר לעיל יח: בולד
עולה, דהוא עצמו קרב עולה], במפריש נקבה לאשם, דאין בנה
קרב אשם,

פשיטא, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר, אלא במפריש נקבה
לעולה, דאיכא שם עולה על אמו בעולה העוף, אבל גבי
מפריש נקבה לאשם, דליכא שם אשם על אמו דלא מנינו אשם
נקבה, היכך לא חל עליה שם אשם, אפילו רבי אליעזר מודה, דלא
קרב אשם?

אי לאו דאשמעינן [ר' יוסי בר' חנינא באשם, דאין בנה קרב אשם], הוה
אמינא, טעמא דרבי אליעזר [במפריש נקבה לעולה] לאו משום
דשם עולה על אמו, אלא משום דחזי ולד להקדשה, והאי
נמי [בנה של נקבה שהפרישה לאשם, שהיא לא תקרב לאשם] הא חזי
להקדשה וליקרב אשם [לצאת ידי חובתו], קמ"ל דטעמיה דרבי אליעזר
משום דאיכא שם עולה על אמו, והא ליכא שם אשם על אמו [דהא היא נקבה, ובוה
סבר גס ר"א דבנה לא יקרב],

אי הכי דטעמיה משום שם אמו הוא אדמשמע לן רבי יוסי צר"ח דאין
בנה קרב אשם, נישמעין דאין בנה קרב עולה דליכא שם עולה
על אמו, דאשם קרייה, והוא הדין דידענא [פ'] וידענו ממילא] לאשם
דלאשם לא קרב, דהשתא ומה לעולה, דאימיה לדמי עולה אולא, אמרי' דלא קרב
[בנה] לעולה, [כ"ש] [ל. ר.] אשם [היינו יודעים ממילא שאין בנה קרב], דאימיה
(ד. ר.) לא היא ולא דמיה אולי לאשם, כ"ש דלא קרב?

אי אשמעינן עולה, הוה אמינא עולה הוא דלא קרבה, דלא

אבני חן למסכת תמורה

עולה הוא דלא קרבה ולד אשם זה דלא אקדשה לאמה לעולה, לכן וכי נימא דקדושה עוברת ולדה ליקרב עולה בתמי'. ע"פ היעב"ץ

ויביא בדמי' אשם. פי' אשם זה שהוא חייב שהפריש בשבילה נקיבה זו.

ולמה לי תסתאב פי' מקשה על ת"ק של המושנה.

והרי מחוסר זמן דכתיב שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה'. ויקרא כ"ב כ"ז

היינו טעמא דר"ש במחוסר זמן דיליף ליה מבכור. היינו דיליף עברה עברה דבמעשר כתיב כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כ"ז ל"ב), ובבכור כתיב והעברת כל פטר רחם לה' (שמות י"ג ב) אבל באשם דלא כתיב ב' עברה כל עצמו אינו קדוש. ע"פ רבינו גרשום, וראה שטמ"ק אות י"ד, ובמלאכת חושב.

רש"י ד"ה אי הכי. לעולה, אשם דאימי' לא היא ולא דמי' אזלי לאשם כ"ש דלא קרב. ר'

ד"ה זאת אומרת. מדעיל ת"ק מוס דתני תרעה עד שתסתאב ולף על גז דמסממא לדמי אקדשיה שהרי אין אשם בא נקבה, אלמא קדשה קדושת הגוף, ומיהו האי דלא קרבה דלין אשם צא נקבה, זאת אומרת הקדיש זכר לדמי עולה אף שפרט ואמר שהוא מקדיש הבהמה רק לדמיה, כיון שהוא זכר שראוי להקריבו עולה וכו' וכיון דליהו גופיה חזי לאקרוניה קרב. ר'

ד"ה אשם בן שתי שנים. ראה שטמ"ק שגורם קודם ד"ה אשם בן שנה ואח"כ ד"ה אשם בן שתי שנים, ואח"כ מוסיף כשרה. וקדיש קדושת הגוף דלינו יולא מידי מוצא לעולם כלל מוס, אלל [קרב ?] קרבן נדבה : ולא עלו לבעלים לשם חובה. וזריזין עוד להציא חובתן:

ד"ה מחוסר זמן ואמר ר"ש דקדיש. כדלמרינן צשמיטת חולין צפרק אותו ואת זנו כל הראוי לצא לאחר זמן כגון אותו ואת בנו או מחוסר זמן השומטו צמוץ עוצר כלל מעשה. וכן העתיקו התוס' גמ' זו במסכת חולין פ"א ע"א. וראה בספר מתן בסתר שכתב וז"ל הקשה הרב צ"ק פליאה נשגבה איך רש"י ותוס' הביאו הך דחולין ולא כתבו משנה ערוכה [בזבחים] דף קי"ב ע"ב דשם תנן האי סברת ר"ש וכו' והניחו בקושיא עיי"ש והאמת דקושיא היא ואין מענה. ע"כ.

ויקרא יט) והביאו בן שנה, כשירה, [אבל] ולא עלו לבעלים לשם חובה,

ר' שמעון אומר כל עצמן כל עיקר אינן קדושים [פי' אף קדושת דמים אין להם, ומוזר רואין שר"ש סבר כיון דלא חזי ליה לגופיה, לא נחתא ליה קדושת הגוף],

[ומקשה דהא רואין ממקום אחר שר"ש סבר דקדוש קדושת דמים אף דלא חזי] והרי מחוסר זמן [ויקרא כב כז שור או אֶ־כֶּשֶׁב או יֶ־עִז פִּי יוֹלֵד וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִהְיֶה יָרֵצָה לְקָרְבָן אִשָּׁה לַה'] דלא חזי, וא"ר שמעון דקדוש כדלמרינן צשמיטת חולין צפרק אותו ואת זנו (דף פא), דקמי שיהי רבי שמעון אומר, כל הראוי לצא לאחר זמן, השומטו צמוץ [לאחר שהקדישו], עוצר כלל מעשה?

שאני מחוסר זמן דחזי למחר,

אי הכי אשם בן שנים, והביאו בן שנה, הא חזי לשנה [פי' לאחר שיעבור שנתו הראשונה ויהיה בן שתי שנים]?

אלא היינו טעמא דר"ש במחוסר זמן [דקדוש אף דלא חזי], דיליף ליה מבכור,

כדתניא [בכורות כא:, נו., נו:], ר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר, והרי הוא בכבור [כדין בכור],

מה בכור קדוש לפני זמנו כדמס' דהיינו לפני זמנו, וקרב לאחר זמנו [קדוש לפני זמנו דקדושתו מרחם וקרב בזמנו לאחר ח' ימים], אף מחוסר זמן, קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו [אף זה מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר, דיליף מעשר עבר עברה מבכור, אבל באשם דלא כתיב ביה עברה כל עצמו אינו קדוש. רג.],

[ויש לומר סברא דלכן אומר ר"ש שאם הקדיש בן שנה לאשם כזה שצריך להיות שתי שנים, שהרי כבש זה שהוא בן שנה כל חסרון שלו הוא רק לקרבן שצריך להיות בן שתי שנים, אבל לכל שאר ענינים אין בו שום חסרון, ונמצא שאין פסול זה דומה לבכור שקדש מרחם, שזה נהוג בכל בכור, אבל כל כבש שנולד יש לו פסול זה שהוא פסול לקרבן עד שיעברו עליו ח' ימים, וחסרון זה דומה לבכור, שנהוג בכל הבכורים, ושפיר ילפינן חסרון זמן מבכור כמו שבכור אינו קרב עד שנולד, כן מחוסר זמן קדוש הגם שאינו קרב עד ח' ימים],

*****

ת"ר, המקדיש נקבה לעולתו עושה תמורה, דאיכא שם עולה עליה צעוף,

י"ט ע"ב

הנהגות להבנה: שטמ"ק כ"א כ"ב, ב"ח א' ב'

אבני חן למסכת תמורה

זכר,

דף כ' ע"א

אי נמי, נשיא שהפריש שעירה לשעירו תיקדוש, דהא יחיד מפריש שעירה?

[ומתריץ] הני תרי גופי ניהו [תוס'] יחיד ונשיא, ומיהו זהאי גופא דיחיד לא משכח שער למטאת, וזהאי גופא דנשיא לא משכח לה שעירה, אבל עולה נקבה זהאי גופא משכח לה, דאי צעי מפקר לנכסיה, והוי עני, וחזיא ליה עולת העוף # [ואף שיכול להיות שיתמנה לנשיא? זה אין בידו, וגם הוא מלתא דלא שכיחא],

[ומקשה עוד] חטאו [חטא הנשיא, ולשון רבים אנשיאים דעלמא] עד שלא נתמנו [ובשעה שחטאו היו יחידים שמביאים נקבה, ועכשיו אם חטאו חייבין להביא זכר] שם מטאת עליה זהאי גופא, דאילו מטא השמא צר לימיו שער הוא כי מפריש שער לשעירתו [שחייב על חטא שעשה קודם שנתמנה] תיקדוש, דהא אילו חטא השתא, בר איתויי שער הוא?

[ומתריץ] הא לא חטא [משנעשה נשיא ו] לא איחייב בשער,

אי הכי, הכא נמי אי הוה מחויב עולה, לא הוה מייתי עולת העוף הא [נמי עשיר הוא ו] לאו עולת העוף קמייתי דעשיר הוא [פ' קאי על המשנה לעיל יח: דתנן המפריש נקבה לעולה, ומיירי בין אם מפריש לעולת חובה, בין אם מפריש לעולת נדבה, וע"ז אומר דאם מפריש לעולת חובה והוא עשיר לא מייתי עוף], וא"נ (עני) [נדבה. א'] הוא, עולת נדבה לא קרבה גדלות [פ' אם אומר הרי עלי עולה], אי לא פריש זהאי עוף?

[ומתריץ] ר"ש סבר לה כר' אלעזר בן עזריה דאפילו גבי נדבה דעשיר סתם, (חזיא) [הוא] עולת העוף [דתנן במס' מנחות צ"ה הרי עלי עשרין מנחות קו]. הרי עלי עולה יביא כבש, ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בן יונה, והולך ומפרשה],

דתנן הרי עלי עולה [בסמס], יביא כבש [דפחות שבעולות היינו כבש, וסמס נודר אינו מקבל עליו [אלא ?] מפחות שבעולות], ר"א בן עזריה אומר, או תור או בני יונה [דהיינו פחות שבעולות, ולא פליגי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה],

תנן התם [משנה בשקלים יב.], המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה [בהמות ראויות] לגבי מזבח, זכרים ונקבות,

ר"א אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות [דכל [כ]מה דאיכא לעלות בקדושם מוצח מעלינן, ועולה כולה כליל [שהוא הקדושה היותר גדולה] וכיון דחזו לעולה קרבי עולות], ונקבות ימכרו לצרכי שלמים [דאינן ראויין לעולה ימכרו לצרכי שלמים, דכל הראוי למזבח [דהיינו זכרים] אינו יוצא מידי מוצח לעולם, כדין המתפס ממימים לנדק היות שלא ילאו מידי מוצח], ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לברק הבית דסגר ר"א, סמס הקדשות לנדק היות, (ואפילו

ולפסחו, ולאשמו לא מצינו [הלשון "לא מצינו" ?] אשם ופסח נקבה [למה לא אמר "עולה" ?] עושה תמורה,

רבי שמעון אומר, לעולתו עושה תמורה, לפסחו, ולאשמו אין עושה תמורה, שאין לך דבר עושה תמורה אלא (הרועה) [הראוי] להסתאב כלומר שאין לך דבר שעושה תמורה, אלא ההוא דקדוש קדוש הגוף, שאם אינו ראוי להקריב, אינו נמכר בלא מוס, אלא ירעה,

הילכך ר"ש סבירא ליה באשם ופסח, הואיל ואין שמן חל עליהן בנקבה, [והא ראייה] דנמכר בלא מוס, הילכך לא עבד תמורה, אבל בעולה דאיכא שם עולה עלה בעוף, סבירא ליה דתרעה, ועבדא תמורה,

אמר רבי, אין אני רואה דבריו של ר"ש בפסח [שאמר שאין הפסח עושה תמורה], הואיל ומותר הפסח קרב שלמים הילכך הואיל ושייכי (ס) שלמים בפסח, ושלמים צאין נקבה, (ו)אף על גב דהך [נקבה] לא קרבה (נקבה) אפילו שלמים לאחר הפסח, כדאמנן לעיל (דף יט.) נשמירה לאחר הפסח תרעה, מיהו שם שלמים עלה, [ו]הואיל והיא שלמים [ומצינו שלמים] נקבה (ו)נחמא לה קדוש הגוף [דאינה נפדית בלא מוס, ועושה תמורה],

ול"מא [ויאמר רבי גס], אין אני רואה דבריו של ר' שמעון באשם, הואיל ומותר אשם קרב עולה ואשתכח דהך נקבה דאשם עולה היא, ותקדיש קדוש הגוף (בעולה) [כעולת] נקבה, דהא מצינו עולת נקבה בעוף?

[ומתריץ שלכן אמר רבי רק בפסח ולא באשם, ד] רבי סבר לה כרבנן דאמרי, מותרות לנדבת ציבור אזלי ואי נמי הוא [מותר אשם] עולה, הואיל ולעולת צבור קיימא לא עבדה תמורה ואין [שאיין] תמורה בצבור,

[וכאן מתחיל קושיא] קס"ד היינו טעמא דר"ש, גבי מפריש נקבה לעולתו, משום הכי עושה תמורה, דהאיכא שם עולה עליה, גבי עולת העוף,

אלא מעתה, בכהן גדול שהפריש פרה [נקבה] לפרו פר יוס הכפורים דמטאת [היא], תיקדוש דהא איכא שם מטאת עלה דהאיכא פרת חטאת דהא אשכחנא פרה אדומה דמיקריא מטאת (מולין דף יא) ?

[ומתריץ שפרה אדומה] קדשי ברק הבית הוא [לענין זה] ולא קרבה למזבח, ולהכי קרי ליה צדק היות, כלומר דדין צדק היות אית לה, וקדשי ברק הבית לא עבדי תמורה,

[ומקשה עוד] יחיד [שחייב חטאת, שדינו להביא שעירה נקבה] שהפריש שער [זכר] לשעירתו, תיקדוש, דהאיכא שער נשיא [שבא

אבני חן למסכת תמורה

בהמה), ומיהו מידי דחוי למזבח, אינו יוצא מידי מזבח לעולם,

כר' אלעזר בן עזריה,

אמר ליה, ר' יהושע סבר ליה כאידך תנא (אליבא) דרבי שמעון, דתניא ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון, אף לעולתו אין עושה תמורה:

ר' יהושע אומר ור' יהושע סבר, זכרים עצמן יקרבו עולות לא שצין איניש קדוש מזבח, ומקדים לבדק היות מידי דחוי למזבח, הילכך מסתמא למזבח אקדשינהו, והן ענמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, ויביא בדמיהן עולות [ולא שלמים] דסתמייהו לעולה אקדשינהו, ושאר נכסים יפלו לבדק הבית,

מהני: תמורת אשם צין זכר צין נקבה, תרעה, דהילכתא גמירי לה (לעיל דף יח) כל שצטטת ממה צאשם תרעה, ולד תמורה כגון אש המיר (הפריש) נקבה לאשמו וילדה, ולדן, ולד ולדן, עד סוף כל העולם ירעו עד שישתאבו, וימכרו, ויפלו דמיו לנדבה [לשופרות],

א"ל ר' חייא בר אבא לרבי יוחנן, לרבי יהושע דאמר זכרים עצמן יקרבו עולות [הרי דכל הבהמות נקדשו להיות עולות, והיו הנקבות כנקבה שהקדישה לעולה], ונקבות חיבי מקרבן [זה שקונה אותו איך הוא מקריב ל] שלמים, הא מכח קדושה דחוייה קאתיין דכיון דזכרים קרבו עולות, ודמי השלמים עולות, מכלל דסבירא ליה דסתמא לעולה אקדשינהו, והוה ליה מפריש נקבה לעולה, והיכי יקרבו שלמים, הא צעי לרעות, כדקתני ממני (לעיל יח) המפריש נקבה לעולה תרעה,

רבי אליעזר [זהו ר' אליעזר בן הורקנא, מדרקדמו לר' אלעזר דסיפא שהוא ר"א בן שמעון שה' מאוחר לר"א בן הורקנא. יבין] אומר, ימותו [הולדות] [כונסה לכיפה והוא מתה מאליה שאין נותנין לה מזונית. קדושין נה: ובעין זה לעיל יז: יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהן מים ומזון כדי שימותו],

א"ל [ומביא לשון אחר בהקדשיא] א"ל ר' חייא בר אבא לרבי יוחנן, מדרקאמר ר' יהושע זכרים עצמן יקרבו עולות, למימרא [הרי לך ראייה] דקדושת הגוף אקדשינהו, אי הכי נקבות אמאי ימכרו לצרכי שלמים, [הא] בעיא רעייה?

ורבי (אליעזר) [אלעזר] אומר יביא [היחיד עצמו] בדמיה עולות דמוסרות לנדבת ימיד אזלי,

[ומתריץ] אמר ליה, רבי יהושע סבר לה כרבי שמעון, דאמר כל מידי דלא חזי ליה לגופיה, לא נחתא ליה קדושת הגוף, דתנן רבי שמעון אומר, תמכר שלא במום,

אשם שמתו בעליו, ושכיפרו בעליו, ירעו עד שישתאבו וימכרו, ויפלו דמיו לנדבה, ר' אליעזר אומר ימותו, ר' אלעזר אומר, יביא בדמיה עולה,

[ולא א"ר שמעון] [ואמרינן דמעמא דר"ש] כיון דלא חזיא נקבה לאשם, לא נחתא ליה קדושת הגוף [פ' ולכן אינה רועה, רק כיון שהקדישה צריך למכרה ולהביא מדמיה עולות, וגם לא היו קדושה דחוייה שזה שיש לה קדושת דמים אינה קרויה דחוייה. וראה שט],

והלא אף נדבה [שאומר הת"ק] עולה היא [כדברי ר"א] צניחומא, אלא פרושי מפרש ואזיל מאי צניחומא, ומה בין דברי ר"א לדברי חכמים, אלא בזמן שהיא באה עולה חובה, שהיא מוטלת על היחיד להקריבה, סומך עליה, ומביא נכסים, ונסכיה משלו,

[ומקשה] אימור דא"ר שמעון, גבי נקבה לאשם

הנחות להבנה: שט"מ ק' ג' י' י"ג י"ד, כ"ב, ב"ח א' ב' ד', גר"א ג' ד', צ"ק א' ב'

דף כ' ע"ב

דליכא שם אשם על אמו דלא אשכחן נקבה, אבל גבי נקבה לעולה, דאיכא שם עולה על אמו, אפילו רבי שמעון מודה,

[ועוד דין אם היא חובה ש] אם היה כהן אותו שהפריש האשם, וכפר באתר ויתק הראשון לרעייה עבודתה ועורה של עולה הבאה מן המותר שלו שהוא [ענמן] מקריבה ונוטל את העור, ואפילו אינו מאותו משמר המשמרת באותה שבת, דהכי תניא [ספרי יח נב], מניין לכהן שצא ומקריב קרבנותיו בכל עת וכל שעה שירצה, ת"ל [דברים יח ו] וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִבְּלִי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גֵר שָׁם וְצֵאָה פְּגָל־לֵוִי נִפְשׁוֹ [אֶל־הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה': ז] וְשָׁמָּה [בְּשָׁם ה'] אֵל־דָּוִי פְּגָל־אֶחָיו תִּלְוִיָם], צ"ק בשילהי הגחל קמא (דף קט),

ובזמן שהיא נדבה, אינו סומך עליה דקרנן צבור אין צו סמיכה, חוץ מפר העלם דבר של צבור, ושעיר המשתלח, דגמירי שמי סמיכות צבור, צנחנות צפרק שמי מדות (דף צז), ואינו מביא עליה נכסים, ונסכיה משל ציבור, אע"פ שהוא כהן כלומר ואפילו הוא כהן עבודתה ועורה מושל אנשי מושמר שהרי של צבור היא, ואין כהן של משמר אחר ראוי להקריב, דכתיב [דברים יח ח חלק בחלק יאכלו] לצד ממכרו על האצות, מה מסרו אצות זה לזה, אני בשפתי ואחס בשצתכס [ואתה בשצתק. ר'] [שהתנו צנייהם שהיו משמשין כל אחד בשצחו קצו. רש"י סוכה נו.],

ועוד, הא שמעינן ליה לר' שמעון [לעיל ריש עמוד א'] המקדיש נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו עושה תמורה ר"ש אומר לעולתו עושה תמורה, לעולתו עושה תמורה אלמא נתמא לה קדושת הגוף לרעות,

לשון יושלמי [פ' שלש"ש] היה גירסא אחרת בגמרא ולא כל"א שלפנינו]: נקבות היכי קרבי שלמים, הא קדוש גופייהו לעולה, כלומר וצאו רעייה, דהא אמרינן (צ"ק דף עח) אי צעי פטר נפשיה צעולת העוף, כלומר צעולת נקבה, ועוד הא אמר ר' שמעון דקדשה לגופה, דהא אוקימנא לר"ש לעיל, דסבירא ליה

אבני חן למסכת תמורה

רישא דמתני' תמורת אשם	אבל תמורת אשם אין לגזור לאחר כפרה אטו קודם כפרה דהא קודם כפרה נמי תמורת אשם לאו להקריב קיימי. קמ"ל. (אבל ולדה זכר יקרב אשם קודם כפרה).	דאי אשמעינן רישא הו"א שלכן אומר ר"א ימותו דחיישין שיבא להקריב התמורה קודם כפרה ששניהם עומדות לפניו.
סיפא דמתני' אשם שכפרו בעליה	דאי אשמעינן סיפא הו"א שלכן אומר ר"א ימותו דחיישין שמא ירעה אחד מהם קודם כפרה. וגורנין לאחר כפרה אטו קודם כפרה.	אבל באשם שכפרו בעליה אף קודם כפרה לא איכפת לן איזה מהם מקריב. קמ"ל

ואי אשמעינן התם [בתמורת אשם], בהא קאמרי רבנן [דרועה],
אבל גבי אשם מודו ליה לר' אליעזר [דמתה] צריכא,

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, (מחלוקת) [לא שנו
[דאינו יכול להקריב ולד תמורה דאשם] אלא] לאחר כפרה [שכבר הקריב
אשמו], אבל לפני כפרה, דברי הכל הוא עצמו ולד התמורה [דאילו
תמורה עצמה הלכה למשה מסיני דתמורת אשם אינה קריבה אשם. תוס' עיי"ש]
יקרב אשם אס' אצד הראשון,

אמר רבא, שתי תשובות בדבר, חדא דאין אדם מתכפר,
בדבר הבא בעבירה ותמורה עזר על לא יחליפנו (ויקרא כז), ושע"ג
דתמורת עולה ושלמים קרבה, הנהו לאו לכפרה אמיין,

ועוד, התני רב חנניא לסיועי לר' יהושע בן לוי לעיל דהאי פירקא
[דף יח: בראש העמוד], דאמר ולד ראשון קרב [לעיל מיירי בולד שלמים
ואומר דרך תולד הוא קרב שלמים], [אבל] ולד שני [היינו ולד ולדות] אינו
קרב והאי [פ' כ"ש ולד תמורה ודאי ד] ולד שני הוא, דתמורה קרי וולד, הואיל
ומסת אחר אמי?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב נחמן, אמר רבה בר
אבוח [גם מכאן נראה לעין דרבא [בר' דר' יוסף בר חמא חבירו דאביי] לא
ראה את רב נחמן, דמוקי ליה למימרא דר"ג בענין אחר, ומדוע לא שאל את ר"ג,
ורבא שדיבר עם רב נחמן הוא רבא בר ירמיה או בר נתן. מנחת יהודה],
מחלוקת דולד תמורה קודם כפרה דהתם אמר ר"א ימות, דאי אמרת
ירעה, כיון דדמיה קרבי, אמי לאחלופי ולאקרוביה לאשם, ורבנן אמרי, כיון דלאיהו
גופיה לא אקרבי עולה, לא אמי לאחלופי, אבל לאחר כפרה דליכא למימר
אחלופי הוא הוא (ו)הולד עצמו קרב עולה,

והתני רב חנניא, לסיועי לר' יהושע בן לוי? קשיא,

בעא מיניה רבי אבין בר חייא, מר' אבין בר כהנא, הפריש
נקבה לאשם, בנה מהו שיקרב לעולה?

גמ': וצריכא לאפלוגי צמתי [במשנה, בתמורת אשם, ואשם שמתו בעליה
וכו'] ר' אליעזר ורבנן, דאי אשמעינן אשם שזכרו נעלו [מכאן משמע
דמצינן לעשות צריכותא בתחילה מסיפא [אשם שמתו בעליו וכו'], אמנם
מהירושלמי שהביא רש"י ז"ל נראה דגם הכא מתחיל הצריכותא על הסדר, ולכן
נתכוון רש"י ז"ל להביאו. מתן בסתרה], בהא קאמר רבי אליעזר ימותו,
משום דגזר לאחר כפרה [דהיינו לאחר] שנתכפר נראשון אטו לפני
כפרה [ד?] אי אמרת [לאחר כפרה] יציא צדמי המותר עולה, אמי למימר נמי
קודם כפרה, אס' נפל צו מוס [אחר] [צאחד], אמי לאחוי צדמיו עולה, וקעציד
איסורא, דכל זמן שלא נתכפר קיימי דמיה לאשם,

?? [וצריך להבין הרי אם אומרים לו שמתה, שמא ימותה קודם כפרה? ואולי
כיון שאין ממיתין אותה בידים, אלא מכניסין אותה לכיפה ואינה מתה מיד, לכן
אף אם יעשה כן לפני כפרה אינה חמורה כל כך, שיגורו בשביל זה שלא ימותו
אותה לאחר כפרה?],

?? [וצריך להבין דבשלמא בשכיפרו בעליו יש כאן ריעותא בין לפני כפרה, שיש
לפנינו שני קרבנות ששניהם אשם, וגם לאחר כפרה יש כאן אשם שכיפרו בעליו,
אבל גבי מתו בעליו אין שום גרעיותא בבהמה זו לפני מיתת הבעלים, שקודם
שמת איש זה הוא אדם רגיל חי, ולמה היינו אומרים שחושש ר"א, שאומר
שאשם שמתה בעליו מתה?],

אבל גבי תמורת אשם, ולד תמורתה דליכא למימר הכי, דהא קודם
כפרה נמי תמורת אשם לאו להקרבה קיימא, דהכי הוא דגמירי לה, אימא מודי
להו לרבנן רבי אליעזר דרועה,

[פ' ירושלמי] ע"א [לשון. ר'] ירושלמי, דאי אשמעינן גבי (תמורה) [תמורת אשם.
ר'], דהוא קאמר ר' אליעזר תמות היא וולדותיה, משום דאמי לאחלופי, הואיל
ושמיהן עומדות [לפניו להקריב] ההקדש והתמורה, אמי לטעות ולהחליף הראשון
[פ' ההקדש] לרעיה והתמורה לאשם, ד. ר' הואיל וסוף סוף דמיה [של הקדש
ראשון] קרבי, לא איכפת ליה אי [לא] מקריב לה [פ' בן יורה לעצמו היתר ע"י
טעות שיאמר הרי אחד קרב אשם ואחד דמי קרבי עולה ויצאתי ידי חובתי]
וקעצד תרי איסורי, חדא דמקריב התמורה, ועוד דמיימי צדמי האשם עולה, והוא
לא נתכפר עדיין, דתמורה לא כיפרה לו, כדאמרינן לקמן, דאין דבר דהא צעצירה
מכפר על חטא, ותמורה דהא צעצירה, שעבר על לא יחליפנו,
אזל אשם שכפרו נעלו, דלא אמי לאחלופי, דהא אס' נמנא ראשון קודם כפרת שני,
לא איכפת לן הי קריב והי רועה, אימא מודה להו לרבנן כו',

הני תרי לישי תליא בתרי לישי דרב נחמן, ופשוט. מרומי שדה. אולי זה כוונתו:

פירוש רש"י	לשון ירושלמי
לפי לשון ראשון של ר"ג דמחלוקת לאחר כפרה אבל לפני כפרה דברי הכל הוא עצמו יקרב אשם.	לפי לשון שני של ר"ג דמחלוקת קודם כפרה (ששניהם עומדות לפנינו כמש"כ בשטמ"ק אות י"ד)

אבני חן למסכת תמורה

לר' אליעזר, ומסיק שם אמר רבא הרי עלי עולה והפריש שור
ובא אחר וגנבו פטר עצמו בכבש לרבנן ובעולת העוף לר' אליעזר
בן עזריה, ומביא הירושלמי ראייה מדברי ראב"ע ששייך נקבה
בעולה, אבל רש"י עצמו אינו צריך ראייה זו כאן שהרי בסוגיא זו
אמרנו כבר הרבה פעמים המעם דשייך נקבה בעולה "דאיכא
שם עולה על אמו".

הנהגות להבנה: שטמ"ק ב' ח' י"ז י"ט, כ"ח כ"ט, כ"ח ד

דף כ"א ע"א

עצמו לא ואע"ג דולד הממורה מוי להקדשה? הכא במאי עסקינן,
כגון שילדה נקבה [כדמסיק דהכי הוי עובדא],

ועד סוף העולם לא אוליד חר זכר [פ' הלא המושגה אומרת "ולדן"
וכי אפשר לומר שילדו רק נקבות ולכן אין חן עצמן ראויין לקרבן]?

א"ל, משנינא שינויי דחיקי בבלאי, כגון שילדה נקבות עד
סוף העולם,

[ואי לא משני ליה שינויי דחיקא בבלאי**], מאי הוי משני
ליה כלומר מדקאמר משנינא לך שניי דחיקי צללא, מכלל דהוה ידע שנינא
לחנינא? [אם נולד לה] זכר יקריב עולה, [ואם נולד נקבה] נקבה יפלו
דמיה לנרבה]:

**שינויי דחיקי בבלאי יש לשונות גנאי בש"ס על הבבליים,
ראה פסחים ל"ד ע"ב כי סליק רבין אמרה לשמעתי קמיה דר'
ירמיה ואמר בבלאי טפשא משום דיתבי בארעא דחשוכא אמריתון
שמעתתא דמחשכו, וכן כעין זה ביומא ג"ז ע"א, וזכרים ס' ע"ב,
מנחות ג"ב ע"א, בכורות כ"ה ע"ב, ובכתובות ע"ה ע"א כי סליק
להתם קרי לן בבלאי טפשא, וראה תענית ט' ע"ב כי היכי דמשקרי
בבלאי הכי משקרי מיטרייהו, ובביצה ט"ז ע"א הני בבלאי טפשא
דאכלי נחמא בנהמא, וכע"ז בגדרים מ"ט ע"ב.

שינויי דחיקי בבלאי מתוך שאישי בבל היו חריפין, כדאמרינן
סנהדרין כ"ד [ע"א, חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים
זה את זה בהלכה] היו מתרצין לפעמים מתוך חריפותן בדוחק. לקט
הקצרים

*****

מתני': תמורת הבכור והמעשר [לא שיקרב, דהרי מעטיניהו קרא
שלא יקרב] [דבבכור כתיב קדש הם, הם קריבין ואין תמורתן קריבה, ומעשר
יפגין העברה העברה מכור], רק ר"ל שירעו עד שיסתאבו, וישחטו בכור
ומעשר שנפל בהם מום, שאין נמכרין באטלס כשנשחטו במומן. יבין, ולדן,
ולד ולדן, עד סוף העולם, הרי אלו בכבור וכמעשר לכל קדושת

ותיפשוט ליה מדר' יוסי ברבי חנינא, דאמר לעיל [יט: בראש
העמוד] מודה רבי אליעזר [דר' אליעזר אמר במשנה יח: במפריש נקבה
לעולה וילדה זכר דהוא עצמו יקרב עולה אבל באשם מודה ר"א דאין בנה קרב
אשם, ולכאורה יש ללמוד מזה דגם לעולה אינה קריבה, דרק בעולה אמר ר'
אליעזר דהוא עצמה קריבה הואיל ואיכא שם עולה על אמו]

ושמעין מינה, דטעמיה דרבי אליעזר גבי ולד מפריש נקבה לעולה, משום דאיכא
שם עולה על אמו, אצל הכא דליכא שם עולה על אמו לא?

לא שמייע ליה [דר' אבין בר חייא לא סבר כר' יוסי ברבי חנינא],

מאי [מה יחיה הדין בהפריש נקבה לאשם, אם בנה יקרב עולה]?

א"ל בנה קרב עולה,

האי מאי, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר אלא מפריש נקבה
לעולה, דאיכא שם עולה על אמו, אבל גבי אשם דליכא
שם עולה על אמו, אפילו רבי אליעזר מודה?

א"ל, טעמא דרבי אליעזר לאו משום דשם עולה על אמו,
אלא משום דחוי להקריבה הולד [פ' דמפריש נקבה לעולה וילדה זכר
האי זכר חוי להקריב עולה], והא נמי חוי להקריבה [פ' וגם במפריש
נקבה לאשם, וילדה זכר חוי האי זכר להקריב אשם],

איתיביה ממניין הוה תמורת אשם כו' ולדן, ולד ולדן עד סוף כל
העולם, יביא בדמיהן עולה מילמיה דרבי אליעזר נקט [פ' דאך אמרת
לר' אליעזר במפריש נקבה לאשם וילדה זכר, הוא עצמו יקרב אשם, הלא ר' אליעזר
אמר במשנתנו דעד סוף העולם יביא בדמיהן עולה],

[ומדיק] בדמיהן אין,

....

משום דגזר וכו'. מכאן משמע דטעמא דר"א דאמר ימותו משום
גזירה דרבנן, ותימיה בעיני על מה שפירש רש"י לעיל יח: ד"ה ימותו
דטעמא דר"א משום דדריש כחטאת כאשם ויקרא ז' ז' בריש פ"ק
דזבחים י': והא א"א לומר כן, ועוד וכי נימא דר"א פליג אהלכתא דכל
שבחטאת מותה באשם רועה לעיל יח: . ר' מנחם קארגוי זצ"ל ע"י"ש,
פ' דבאמת סבר ר"א דמן הדין אשם רועה, ורק כאן הוא מחמיר
משום גזירה, והקושיא הוא על רש"י לעיל,

רש"י ד"ה עושה תמורה. דהא למרינן ב"ק ע"ח ע"ב פ'י
דשם איתא בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב
מי פטר גנב נפשי' בכבש [לגבי צעלים . רש"י, פ'י שלא יקריב
השור אלא יקריב כבש לשם בעלים] לרבנן (או) בעולת העוף

אבני חן למסכת תמורה

הם קריבין ואין תמורתן קריבה,

רב נחמן בר יצחק מתני לה הכי, א"ר אחא בריה דרב עזא, בען במערבא, המטיל מום בתשיעי של מעשר, מהו [מי לוקח משום כל מום לא יהיה בו]?

א"ל, ותיבעי לך המטיל מום בתמורת בכור ומעשר, אלא מ"ש תמורת בכור ומעשר דלא מיבעיא לך, דרחמנא מעטינהו קדש הם, הן קריבין ואין תמורתן קריבה, תשיעי של מעשר נמי רחמנא מעטיה, העשירי להוציא את התשיעי:

[שנינו במשנתנו] ואם באו תמימין כו': ורמינהו, בן אנמינגוס [אדם ישראלי] העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו וקשיא אמרנו דקמי אס כלו תמימים יקריבו?

אמר רב חסדא, לא קשיא, הא ר' ישמעאל (בספא אחי) הא ר' עקיבא, דתניא ר' יוסי אומר ג' דברים, משום ג' זקנים רבי ישמעאל ור"ע וכן עזאי,

רבי ישמעאל אומר, יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה, ויאכלנו בירושלים, ודין הוא בכור טעון הבאת מקום, ומעשר [שני] טעון הבאת מקום בכור ומעשר וזכרים דטעון הבאת מקום דכתיב (דברים יב ו) וַיִּצְאָהֶם שָׁמָּה עַל מִיָּקֶס [וַיִּצְאָהֶם וְאֵת מַעֲשֵׂי־מִיָּקֶס וְאֵת פְּרוֹמֶת יִדְכֶם, אֵלּוּ זְכוּרִים וַיִּדְגְּמִיָּקֶס וַיִּכְרֹת צִנְרֶקֶס וְצִנְרֶקֶס], כו' בכור אינו נאכל אלא בפני הבית כדמפרש לקמיה, דכתיב מתן דמים ואימורין למזבח, אף מעשר אינו נאכל, אלא בפני הבית [ובזמן הזה אין בית, ולכן לא יועיל לעלות את מעשר שני לירושלים],

לא אם אמרת בבכור, שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח, תאמר במעשר דלא,

אמרת, ביכורים טעונין הבאת מקום, ומעשר טעון הבאת מקום כזכרים אינן נאכלין אלא בפני הבית, דכתיב (דברים כו) והנחתו לפני ה' אלהיך, מה ביכורים אין נאכלין אלא בפני הבית, אף מעשר אין נאכל אלא בפני הבית,

מה לביכורים, שכן טעונין הנחה לפני המזבח, דכתיב והנחתו לפני ה' אלהיך תאמר במעשר דלא, תלמוד לומר דברים יד כג וַאֲכַלְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחָר לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דִּגְגָה תִּירֹשֶׁךָ וַיִּצְתָּרְךָ וּבְכֹרֶת פִּקְדֶּךָ וְצִאֲנָה, הקיש [הפסוק] מעשר לבכור, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר אין נאכל אלא בפני הבית,

למה לי קרא וליהדר דינא ולימא בכור יוכיח, וחזר הדין וליתי במה הצד

בכור ומעשר, שלא ימכרו צאיטלי לאחר שנפל בהן מום ונפדו, ויאכלו במומן לבעלים [פ' אבל לא יקרבו תמימין, כדאמר בגמרא דכתיב בבכור לא תפדה כי קדש "הם" הם ולא תמורתן, ומעשר גמרינן העברה העברה מבכור לעיל ה:],

מה בין בכור ומעשר, לבין כל הקדשים,

1. שכל [פסולי] הקדשים, נמכרים באיטלו, ונשחטין באיטלו, ונשקלין בליטרא, חוץ מן הבכור והמעשר מפני שאין הנאתם להקדש במכירתם, דדמי בכור לכהן, ודמי מעשר לזעלים, ומשום הנאה לידהו לא מזולינן בקדשים,

2. ויש להן [לכל הקדשים] פדיון, ולתמורותיהן פדיון, חוץ מן הבכור והמעשר נפל בהן מום בכור ומעשר, אינו יכול להוציאן מקדושה, דכזכור כתיב לא תפדה, וזמער כתיב לא יגאל,

3. ובאין [כל הקדשים] מחוצה לארץ, חוץ מן הבכור והמעשר שאין צדין לכתחלה מחוצה לארץ, כשאר כל הקדשים, שאם באו [בכור ומעשר בדעבוד] תמימים יקרבו, ואם בעלי מומין, יאכלו במומן לבעלים,

א"ר שמעון, מה טעם [שהבכור והמעשר אינן באין מוח"ל כשאר קדשים. רע"ב] [במסורת הש"ס כתב שזה נזכר בב"ק יב, ולא הבנתי מה רוצה להוסיף בזה הרי כבר ציינן כל שאם באו תמימין? וגם לא מצאתי היכן זה "נזכר" שם],

שהבכור והמעשר יש להן פרנסה [מקנה, כעין דגרסינן [ב"ב זד]. פרנסת הארון [פירנסת ארון לארכון] [במקומן] [במקומן. רש"י] שיערו עד שיסתאצו ויאכלו צמומם לזעלים,

ושאר כל הקדשים אע"פ שגולד בהם מום, הרי אלו בקדושתן וצריך אמה לפדותן ולהעלות דמיהן ולהקריבן [פ' דביון שאין להם תקנה בחי"ל, מוטב שיעלה לא"י מיד, קודם שיפול בהן מום, ויקריבם הן עצמן, ולפ"ז מה שכתב "ובאין מחו"ל" אין הפ' שמותר להביאם לכתחלה, אלא הפירוש שצריך להביאם. אח, והואיל וסופו להקריב דמיהן, יעלו הן עצמן ויקריבו:]

נמ: אמר רבא בר רב עזא, בען במערבא, המטיל מום בתמורת בכור ומעשר, מהו, מי אמרינן כיון דלא קריבין לא מיחייב מלקות, משום כל מום לא יהיה בו, או דילמא כיון דקדשו מיחייב?

א"ל אביי, ותיבעי לך המטיל מום בתשיעי של מעשר כגון קרא לנ' עשירי דקדש, ואינו קרב כדאמרין ציילי זכורות (דף ס) התשיעי נאכל צמומו, אלא מאי שנא תשיעי דלא קמיבעיא לך, דרחמנא מעטיה ויקרא בו עשירי להוציא התשיעי שלא יקרב, וכיון דאינו קרב פשיטא לן דלא מיחייב המטיל צו מום, ה"נ רחמנא מעטינהו, במדבר יח ו אה בכור רש"י ר' און יקבו ר' קשב או יקבו ר' עז ל' א תפדה קדש הם,

אבני חן למסכת תמורה

הלד השוה שבהן [בכור ובבורים], שטעונין הדין מקום, ואין נאכלין אלא בפני הבית, אף אני אביא מעשר?

הנחות להבנה: שטמ"ק ב' ה', י"ח ב' כ"א ב' כ"ב, גר"א ג'

דף כ"א ע"ב

ואתי מעשר שני ויליף מבכור בהקשר דואכלת לפני ה' וגו' (דברים יד) דמעשר שני איתקש לבכור, וכיון דאיכא בכור דפשיטא לו דלא מיתאכיל אלא בפני הבית, כגון האי גמרינן מעשר מיניה,

ומי ילפינן קדש מהדדי כגון הכא דילפת בשר מדם, ומעשר מזכר, והא"ר ירחנן ומפרש טעמא באיזהו מקומן (וצמיס דף מט) כל התורה כולה למודין למד מן הלמוד כגון הכא דמעשר למד מזכר ובשר גופיה למד מדם, חוץ מן הקדשים שאין למודין למד מן הלמוד,

מעשר [שני] חולין הוא ולמידין אותו,

הניחא למאן דאמר, בתר למד אזלינן דאם הוא חולין למידין אותו מהמלמד [פ' אף שהוא קדשים], אלא למ"ד בתר מלמוד אזלינן דס המלמד [שרם מלמד על הבשר, והבשר על מעשר] צעי למיזהו חולין, מואי איכא למיזכר הא הוי המלמד בכור [פ' דמו של בכור שהוא קודש, והוי דם למד מלמוד קודש, ואינו מלמוד על מעשר, וגמצא שהתירין שרצית לתרין אדך למידין מעשר מבכור, דמיירי שחבר הבית ועדיין הבשר קיים, ליתא, אלא מיירי בבכור בזמן הזה. אח], ואכמי ליכא לספוקי מעשר טפי מבכור, פ' והדרה קשיא לדוכתה],

קשיא לי כיון דלא קידשה לעמיד, אמאי מספקא ליה במעשר, וכמדומה אני שלשון ירושלמי הכתוב בספרים עיקר, וכן קבלת צמס' מכות (דף יט), אי קסבר קידשה לעמיד לבוא, בכור נמי ליצעי [ישאל ר' ישמעאל, פ' בין שיש לירושלים קדושה ושואל על מעשר, היה לו לשאול גם על בכור], ואי קסבר לא קידשה מעשר נמי לא ליצעי [בין שאין לירושלים קדושה מזה מספקא ליה בלא הלא ודאי שאינו צריך להעלותם. אולי יש לפרש בן], לעולם קסבר קידשה לעמיד לבוא, והכא דפשיטא ליה בבכור כגון שזרק דמו בפני הבית כו', ולי"ג כיון דאם איתיה לדם לאו בר זריקה הוא כו', אלא ה"ג ואתי בשר ויליף מדם, מה דמו צמוצת אף בשרו צמוצת, כלומר מה דמו של זה זרק בזמן מוצת, אף בשרו לא יאכל אלא בזמן מוצת, ואחא מעשר וגמר מהאי (בשר) [בכור]?

[ובתריין] בשר ודם חדא מילתא היא [דאפילו בקדשים כהאי גוונא יכול ללמד מעשר מהאי בכור שזרק דמו לפני הבית] [ובשבא בכור ולמוד מבשר, אינו למד מלמוד. רג], [פ' דין אחד להם, ואין חרם מלמוד על הבשר],

ר"ע אומר, יכול יעלה אדם בכור, מחוצה לארץ לארץ, בזמן שבית המקדש קיים ויקריבנו, ת"ל דברים יד כג וְאֶכְלָתָּ לִפְנֵי י

אמר רב אשי, משום דאיכא למיזכר, מה להצד השוה שבהן, שכן יש בהן צד מזבח [בכור קרב, ובכורים צריכין הנחה],

ומאי קסבר דפשיטא ליה דבכור אינו נאכל, ומעשר שני מספקא ליה, אי קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ל"ש בכור ולא שגא מעשר בני הבאה גינהו תרוייהו בכור ומעשר בני הבאה גינהו ויקריבום, האיל והשתא נמי קדושה היא ירושלים להקריב,

ואי קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ואפילו הכי מספקא ליה ממעשר אפילו בכור נמי תיבעי לך תיבעי ליה נמי בכור, ואמאי יליף מעשר שני מבכור?

[ובתריין] לעולם קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ודקשיא מאי שגא בכור דפשיטא ליה, והכא במאי עסקינן כפי האי בכור עסקינן כגון שזרק דמו של בכור בפני הבית, וחבר הבית, ועדיין בשרו קיים, כיון דאי איתיה לדם לא בר זריקה הוא, אתי בשר ויליף מדם ויליף בשר מדם, דכי היכי דאי הוה דם השתא לא היה זרק, דלא קידשה לעתיד לבא, בשר נמי לא יאכל,

.....

רש"י ד"ה הרי אלו בבכור ומעשר. לכל קדושת בכור ומעשר : שלא נמכרין [ע"פ הגר"א] באיטליז. לאחר שנפל זהם מוס ונפדו. ואגב ריהטייהו כתבו "ונפדו" ולא דייקו , דהא תנן בסיפא דלא נפדין. תי"ט. אבל במראה כהן גרם בד"ה "ונמכרין באיטליז" ואכל קדשים קאי. ובשטמ"ק אות י"ח גורם שנפל זהם מוס שלא יפדו אותו.

ד"ה חוץ מן הבכור ומן המעשר . לא מזלזלינן בקדשים , אבל שאר קדשים שהוממו נמכרין באטליז שהנחתם להקדש קפאי עליהו זבינא ונמכרין בזיקר : ויש להם פדיון . לשאר קדשים להוציא לחולין ליגזו וליעבד : ולתמורתן נמי פדיון לאחר שהוממו : חוץ מהבכור והמעשר. שאע"פ שהוממו אינו יכול להוציאם מקדושתן דבכור כתיב לא תפדה וצמעשר כתיב לא יגאל, ותמורתן נמי אין להם פדיון : שאר קדשים באים מחו"ל. דאמרין צמנחות [לא מלאחי ?] כל קרבנות הכזור והיחיד באים מחו"ל, חוץ מן הכזור והמעשר שאין צאין לכתחילה מחו"ל, אבל אם באו תמימים יקרצו ויאכלו צמומן לצעלים, בכור לכהן ומעשר לישראל, כולה מתני' ר"ש וקא מפרש מה טעם בכור ומעשר לא באים מחו"ל כשאר קדשים : שהבכור והמעשר יש להם פרנסה וכו'. שטמ"ק אות ב'.

אבני חן למסכת תמורה

קלים צעו מתן דס, אלא מעשר ליתאכיל בכל הרואה, קמ"ל:

ה' אֶל הַיָּד בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשֹׁכְנֵי שְׂמוֹ שֶׁם מַעֲשֵׂר דִּגְגָּהּ תִּירְשָׁה וַיִּצְהָרָה וּבְכֻרָתָהּ בְּקָרָה וַיִּצְאָנָה.

אחרים אומרים, יכול יהא בכור שעברה שנתו כפסולי המוקדשין, ויפסל מהקדשה (הואיל וכמיצ שנה צננה), תלמוד לומר דברים יד כג וְאֶכְלָתָּ לֶפְנֵי ה' אֶל הַיָּד בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשֹׁכְנֵי שְׂמוֹ שֶׁם מַעֲשֵׂר דִּגְגָּהּ תִּירְשָׁה וַיִּצְהָרָה [ובכורת בקרה וצאנה], מקיש בכור למעשר, מה מעשר אינו נפסל משנה לחבירתה, אף בכור אינו נפסל משנה לחבירתה [ומתי נפסל?],

ולרבנן [היינו ר' ישמעאל ר"ע וכן עוזאי לעיל] דמפקי להו למעמא אחרינא, משנה לחבירתה מנא להו?

דברים טו יט פֶּלִי־בְכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּקָרָה וּבְצֹאֲנָה הַנֶּכֶד תִּקְדָּשׁ לַה' אֶל הַיָּד לֹא תַעֲבֹד בְּכֹר שׁוֹרָה וְלֹא תִגְזֹ בְכוֹר צֹאֲנָה: כ לִפְנֵי ה' אֶל הַיָּד תִּאֲכָלְנָה שְׁנֵה בְשָׁנָה בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֹתָהּ וּבֵיתָהּ:

נפקא להו מ'לפני ה' אֶל הַיָּד תִּאֲכָלְנָה שְׁנֵה בְשָׁנָה (ש)שמי שנים צמשמע, לימד על הבכור שאינו נפסל משנה לחבירתה,

ולאחרים לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה מאי דרשי ביה?

מיבעי ליה לכדתניא, יום אחד משנה זו ששטו כמלואו צסוף שנתו ויום אחד משנה אחרת, לימד על הבכור שנאכל לשני ימים ולילה אחד וקמ"ל קרא דנאכל אותו יום ויום הממחרת שהוא משנה האחרת,

ורבנן, דנאכל לב' ימים ולילה אחד, מנא להו?

אמר קרא בפרשת מתנת כהונה, בבמדבר יח יח וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּהֶם פֶּחִיזָה הַתְּנוּפָה וּבְשׁוֹ קִי הַיָּמִין לָהֶם וְהָיָה, דהיינו חזה ושוק של שלמים נאכלין לב' ימים ולילה אחד,

[ל"א] יהיה, ובשרם יהיה לך כחזה המנופה, דמסתמא הו' אולגין לחומרם ואמרינן (וצמים דף נו) כחזה ושוק של תודה, וכמיצ יהיה להוסיף עוד הוייה אחרת כיוצא בה, והיינו יום צ':

.....

סיכום:

ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר וגו'.

ר' ישמעאל: יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה ויאכלנו בירושלים וכו' מקיש מעשר לבכור.

ר' עקיבא: יכול יעלה אדם בכור מחוצה לארץ לארץ בזמן שבית המקדש קיים ויקריבנו וכו' ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה בכור.

בן עזאי: יכול יעלה אדם מעשר שני ויאכלנו בכל הרואה, מקיש

ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אינו צא אלא מן הארץ צפ"ק דקדושין צסופו (דף לו), אתה מעלה בכור, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן, אי אתה מעלה בכור, [וכאן המסקנא מה שאמר בתחלת הענין הא ר' ישמעאל הא ר' עקיבא] וצרימא [ראה בשטמ"ק ועוד שתקנו לגרום "ומתני' ". אבל לפי השטמ"ק על מסכת ב"ק דף עה: קורא למשנה זו דבן אנטיגנוס שאינה במסכת זו ברייתא דהיינו "חיצונה"] דלא קיבלו (מצית) [מזן?] אנטיוגנוס, ר"ע היא, ומתני' רבי ישמעאל היא, דלא מיתמר ליה האי קרא להך דרשא,

[וצ"ע כיון דיליף רבי ישמעאל מעשר מבכור דאינו נאכל אלא לפני הבית הא אין היקש למחצה ונילף גמי בכור ממעשר דאינו בא אלא מן הארץ? וראה עולת שלמה. ושטמ"ק אות ח' אה],

בן עזאי אומר, יכול מעלה את מעשר שני ויאכלנו בכל הרואה צכל מקום שיוכל לראותו העומד צירושלים [פ' כשהוא עומד חוץ לירושלים, אדם העומד בתוך ירושלים יכול לראותו. וראה ברבינו גרשום שפירש שיכול לראות משם את ירושלים], ודין הוא דאינו נאכל בכור טעון הבאת מקום, ומעשר טעון הבאת מקום, מה בכור אינו נאכל אלא לפניו מן החומה דקדשים נפסלין ציוצא, אף מעשר אינו נאכל אלא לפניו מן החומה,

מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, תאמר במעשר דלא, ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, מקיש מעשר לבכור, מה בכור אינו נאכל אלא לפניו מן החומה, אף מעשר אינו נאכל אלא לפניו מן החומה,

[היה לרש"י גירסא אחרת בגמ'] [מה לבכור שכן חילקת בזמן אכילתו] ואוכליו חילקת בזמן אכילתו דאינו נאכל אלא לשני ימים ולילה אחד ומעשר שני לעולם וחילקת צאכליו שאינו נאכל אלא לכהנים ומעשר שני לכל אדם,

מאי קשיא ליה [לבן עזאי] דקאמר יכול ומנא מימי לך האי, דיאכל צכל הרואה, דאיטריך קרא להכי?

[לכאורה לשון "מאי קשיא" אינו מובן כאן, שכיון שרצונו לומר כמש"כ רש"י מנא מימי ליה האי הול"ל מהיבא תיתי כמו שכתב רש"י לעיל יג: ד"ה ומשני אין. ואולי צריך לפרש כאן מאי קשיא ליה פ"י מה מספקא ליה? אה]

אמרת, הואיל ותנן, אין בין שילח לירושלים, אלא שבשילח אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה, ובירושלים לפניו מן החומה (וכן) [וכאן וכאן] [בשילה ובירושלים] קדשי קדשים לפניו מן הקלעים, מהו דתימא בירושלים ליתי מעשר שני בכל הרואה וקשיא ליה [פ' והוה אמינא], צשלמא קדשים

אבני חן למסכת תמורה

מעשר לכבוד.

אחרים: יכול יהא בכור שעבר שנתו כפסולי המוקדשין ויפסל וכו' מקיש בכור למעשר.

	אחרים	רבנן
בכור שנתו	מקיש בכור למעשר דגן	מלפני ה' אלקך תאכלנו שנה בשנה
בכור נאכל לשני ימים	מלפני ה' אלקך תאכלנו שנה בשנה	יהי לך כחזה התנופה

דע ! שכל הריעותא של "אבירה" הוא רק כשהפריש אחרת תחתיה, אבל זה שהקרבן נאבד ואח"כ מצאה, אין בזה שום חסרון,

*****

פרק רביעי ולד חטאת

ושאבדה [עד שהיא ממיתה. רש"י מעילה י: אבל ראה לקמן בב. בגמ' וברש"י ד"ה משום דלא חויה למילתא, דמשמע שעברה שנתה קודם שנאבדה, ולא בשעה שהיתה אבודה],

[האי שנאבדה קאי לכאן ולכאן, ור"ל שעברה שנתה ונאבדה ונמצאת, או שנאבדה ונמצאת בעלת מום. יבין],
[פירוש ומשום שאבדה הפריש אחרת תחתיה, ולכן אף אם מצא את הראשונה קודם שהקריב את השני' יש ריעותא לראשונה],

ונמצאת בעלת מום קודם שנמכר נאמרת,

אם משכפרו הבעלים [פי' שהיו שניהם עומדות לפנינו, והקריב האחרת על המזבח] אחרי כן נאמרת, [פי' לאחר שנמצא, דליכא למימר קודם שנמצא, דא"כ אף בלא נמצא בעל מום תמות אף לרבנן. מים קדושים],
[אם כיפרו הצעלים נאמרת, שלא רצו להמכר צדמי זו שעברה שנתה, או שאבדה ונמצאת צעל מום [ר"ל להמתין עד שיסתאב וימכרה ויקנה בדמיה חטאת. ב"ח] רש"י מעילה י:],

תמות, ואפילו לרבנן דאמרי לקמן [בב:], ופליגי עליה דרבי, דאין חטאת מתה, אלא שנמצאת לאחר שכיפרו הצעלים, כהא מודו הוילי ואיכא תרתי לריעותא, דאבדה ונמצאת צעל מום [או אבדה ועברה שנתה],

[לפי גוסס הדפוס ולפי שאר מפרשי המשניות פירוש "תרתי" היינו א' דנאבדה ב' דנמצאת בעל מום, אבל ראה שטמ"ק אות כ"ד דמפרש תרתי א' אבדה ונמצאת בעל מום ב' דבעלים כיפרו באחרת לאחר שנמצאת ודחו ליה בידים דלא רצו לכפר בה". וראה רש"י לקמן בב. ד"ה הכל מודים],

ולחכי נקט צעל מום, דחי תמימה, הוילי ונמצאת קודם כפרה, אפילו כיפרו הצעלים שוב נאמרת רועה # [ולכאורה זה רק אליבא דרבנן, דהא רבי אומר לקמן בב: במשנה המפריש חטאת וכו' אחת מהן תיקרב חטאת והשניה תמות],
[ואפילו נמצאת קודם כפרה, ונמכרו צעליה נאמרת, תמות, הוילי ונמצאת צעל מום, אכל אם נמצאת תמימה קודם כפרה, אע"פ שנמכרו נאמרת, אינה מתה, אלא תרעה וכו'. רש"י מעילה י:],

ימותו לא שיהרגם בכלי או בידים, אלא מכניסין אותה לבית אחד ומניחין אותה שם עד שתמות, כמ"ש הרע"ב ברפ"ו דיומא ורפ"ח דובחים [וז"ל הרמב"ם הלכות פסולי המוקדשים פ"ד הל' א' ולד חטאת ותמורת חטאת וכו' וכיצד חן

[יש ברייתא לעיל טז, וכו' בהוריות ו: ת"ר, רבי שמעון אומר: חמש חטאות מתות ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, וחטאת שכפרו בעליה, וחטאת שעבירה שנתה, ועל זה אומר כאן המשנה שג' מתות הראשונות אין בהם פלוגתא, ומתפרשין בפשוטן, ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, אבל שכפרו בעליה, אומרת כאן המשנה שצריך שתהיה גם אבודה, ונמצאת, ויהיה נפק"מ מתי נמצאת לפני כפרה או לאחר כפרה, ופליגי רבנן ורבי לקמן באיזה אופן היא מתה,
וכן בעברה שנתה, לפי משנה זו אם יש בה רק פסול שעברה שנתה, היא רועה, רק אם יש בה תרתי דריעותא שגם אבדה היא מתה],

מתני': ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ימותו [דהנהו הווי מהני ה' חטאות הממות, והנך ג' ממות לעולם, צין לפני כפרה צין לאחר כפרה,

ולד חטאת להכי מתה, שהי אינה ראויה לכפרה, שלא הפרישה מתחלה לכן, ותמורת חטאת נמי להכי מתה, שהי צא צעירה דלא ימיר כתיב [ואין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה כדאמרין הכא בתמורה כ:],
וחטאת שמתו צעליה, נמי להכי מתה, דאין כפרה למתים. רש"י מעילה י:],

ושעבירה [צ"ל ושעברה] שנתה [דכתיב בבמדבר טו כז ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת],

[במשניות הגורסא "ושעברה" בלי יו"ד, ויש חילוק בין שני הלשונות "שעברה" פירושה שהשנה כבר אינה, שנשתלחה ועברה באדיש פארגאנגן ובאנגליש over, gone, ו"שעבירה" פירושה שנתמלאה ונמרה שנתה באדיש ערפלט, ובאנגליש complete ולפ"ז אין צורך לתקן שעברה במקום שעבירה. וצ"ע]

אבני חן למסכת תמורה

תרעה עד שתסתאב ותמכר, ויביא בדמיה אחרת ואעצרה שנתה קאי [הא דקאמר "תרעה" ולא תמכר מיד], ולא אלוהא שאצדה ונמלאת צעלת מוס, דהא מסאבא וקיימא, ומימכר מיד ויביא בדמיה אחרת, [ראה ביבין אות ט' וז"ל ותמהני מאד וכי בדצונו תליא לעבור על לאו ועשה [ר"ה ו.] להשהות קרבנו וכו' ואפשר שלא יומם כלל ולא יתכפר לעולם? וצריך לדחוק דמיירי שאומר האדם שירצה להשהות מלהביא קרבנו עד קודם שיעבור על כל תאחר, דאולי תומם חטאת זו מקודם],

ועושה תמורה הואיל ודמים [מסירין] [עמידין] ליקרב, דהכי אמרינן צפרקין דלעיל (דף כ) דדצר הרועה להסתאב, עושה תמורה, ומועלין בה [ועושה תמורה ומועלין בה, הואיל וקדושה קדושת דמים. רש"י מעילה י:]:

נב': מאי טעמא לא תני להו גבי הרדי אלא פליגי לה, כלומר מאי שנה דמי לה צמרי צני, ולא מנא כולהו ה' חטאות צמד, אלא מפסיק צין ג' קמאי, וצ' צמרא?

רישא פסיקא ליה דלעולם ממנו ואפילו לא כיפרו הצעלים # [בולד חטאת, ותמורת חטאת, אבל במתו בעליה לעולם לא יתכפרו עוד דאין כפרה למתים], וסיפא לא פסיקא ליה [שכפרו בעליה ועברה שנתה אינם לעולם מתות],

למה לי למיתנייה גבי מעילה דכולהו הך ממני? תנינן גבי מעילה, שיש שם פרק אחד [מעילה י:] שמתחיל ודל חטאת ותמורת חטאת וכולהו ממיתין [במו כאן], למה לי למיתנייה גבי תמורה?

תנא הכא תמורה [שנה כאן משנה זו, משום דין תמורה השנוי בה, דהיינו "תמורת חטאת"], ואיירי דתנא תמורה, תנא נמי מעילה [לא נהנין ולא "מועלין"], ואיירי דתנא גבי מעילה מעילה, תנא נמי תמורה,

מתות לא שיהרגם בכלי או בידו אלא יכניסם לבית ונועל עליהם עד שימותו, ודברים אלו כולם מפי משה רבינו נשמעו [חמש חטאות מתות הילכתא גמירי לה. בכורות מו. עכ"ל], וכלומר שאין נותנין לה מזונות, וכן פירש רש"י בפ"ב דקדושין דף ג"ה תיו"ט],

ואינה עושה תמורה [דכיון דמתכפרו צמרת, דלא אמצעה להאי, לא לקדושת דמים, ולא לקדושת מזבח, הילכך לא אלימא למימסר אחרים צמורה, ואש"ג דבעלמא צעל מוס עושה תמורה, דכתיב [טוב צרע ?] או רע צטוב, הכא לא תפס. רש"י מעילה י:],

.....

רש"י ד"ה אם [כיפרו. רש"י] הבעלים פי' שרש"י אינו גורם "משכיפרו" שפירושה שנמצאת לאחר שכיפרו, שאז גם אם הנמצאת היא תמימה וכשרה לקרבן היא מתה, כדאמרי רבנן אין חטאת מתה אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים, אלא גורם אם "כיפרו" פי' שאף אם נמצאת קודם שכיפרו, אם כיפרו אח"כ, היא מתה, אבל אם עדיין לא הפריש אחרת עד שנמצאה, אז יכול למכור זו הנמצאת ולהקריב אותה. והמשנה מחדש לנו:

א) שלא רק אם נמצאת לאחר שכיפרו בעליה היא מתה, אלא אף אם כיפרו אחר כך היא מתה
ב) ומוקי לה שנאברה ולכן הפריש אחרת, דאם לא הפריש אחרת אינה מתה, שיכול לפדות את זו ולקנות אחרת תחתיה.
ג) ומוקי גם בנמצאת בעלת מום, או שעברה שנתה, דאם היא תמימה ועדיין לא נתכפרו הבעלים אמרינן תרעה [לרבנן לקמן כ"ב ע"ב אבל לרבי תמות].

הנהגות להבנה: שטמ"ק א' ב' ג', כ"ה, צ"ק ב'

דף כ"ב ע"א

לא נהנין מדרבנן [לא נהנין מהם לכתחלה, הואיל וקדושין הוו. רש"י מעילה י:] ולא מועלין דאם נהנו פטורין מקרבן מעילה, דכיון דלא היא ולא דמיה קריבין, אולא קדושה, [ואם נהנין אין מועלין צהן מדאורייתא, אלא מדרבנן, ואינו משלם אלא קרן בלבד. רש"י מעילה י:],

ואם עד שלא כיפרו הבעלים [צמרת נמלא, ורזין להמכר צדמי אותה שהיא צעלת מוס, הואיל ומסאבא וקיימא, תמכר לאלתר ויביא בדמיה חטאת, ואותה שעצרה שנתה תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אחרת. רש"י מעילה י:],

אמרייהו קאי [עברה שנתה, ובעלת מום], כלומר כל זמן שלא כפרו הצעלים, שלא רצה # [שהוא רוצה להקריב זו שהקדיש תחלה, אף שאין שום טעם לזה מן הדין] להמכר צמרת,

אבני חן למסכת תמורה

קודם שכיפרו הבעלים שאין רוצים להתכפר באחרת, תרעה הן דעברה שנתה, ואזדה ונמנמא תמימה עד שתסתאב ותימכר [ואידך דנמנמא בעלת מוס תימכר מיד],

וכי אר"ש בן לקיש דאפי' כיפרו הבעלים אחרי כן רועה, בלא אזדה דמדא הוא דאיכא לריעותא # [וצריך להבין לפ"י, למה אומר ר"ל דינו רק לגבי עברה שנתה, הא גם בנמצאת בעלת מוס בלא אברה היו רק חדא לריעותא ?],

וצריך למיתני אם אברה גבי בעלת מוס, [וגבי עברה שנתה], דאי תנא גבי שעברה [צ"ל שעברה] שנתה, הוה אמינא התם הוא דמהניא לה אברה מועלת זה להיציא למיתה, משום דלא חזיא למילתה אפי' קודם אצודה, דבת שנתה כתיב (במדבר טו), וזו עברה שנתה, ופסול הגוף הוא, אבל בעלת מוס, דאי לא מומא, חזיא אימא פסול חסרון בעלמא, והואיל ונמנמא קודם כפרת שניה מרעה [אשנרת לישנא הוא דהא מסאבה וקיימא. רש"ש] אימא לא תהני ליה אברה למות,

ואי תני גבי בעלת מוס, התם הוא דמהניא לה אברה, משום דלא חזיא להקרבה בשום קרבן, אבל עברה [צ"ל עברה] שנתה, דחזי' להקרבה בשאר קרבנות אימא לא תהני לה אברה, צריכא וכל הנך דנעין תרמי לריעותא, היינו כי נמנמא קודם כפרת שניה, אבל נמנמא לאחר כפרה, אפילו אין שם ריעותא [לכד. רש"ש] דאיכוד [והפריש אחרת תחתיה] משה,

ומי אמר רבא הכי דהיכא דנפסקא קודם לאיצוד מהני לה איצוד למות, והאמר רבא, אבידה דלילה לא שמה אבידה [ו. ר'] אם אצדה בלילה, והפריש אחרת תחתיה, לאו שמה אצודה, [ולר'] [ואפילו לר'. ר'] דאמר [לקבון ע"ב] אפי' נמנמא קודם כפרה משה, האי אינה משה, דהואיל ובלילה לא מני לאקרוצה, והיא נמנמא ביום המחרת, לאו שמה אצודה, ורועה [אפילו ?] אם נתכפר בחברתה, [ו?] ה"ל הואיל ועברה שנתה, לא חזיא לאקרוצי, לא מהני ביה אצודה? לא דמי אבידה דלילה, לא חזיא לא לגופה ולא לדמי שאין דמיה ראויין ליקרב בשעת אצידתה דאין קרבן בלילה אבל הא נהי דלגופה לא חזיא, לדמי חזיא קודם שאצדה,

ד"ה לדמי חזיא. קודם שאצדה פ"י שכדי שאבידה יגרום למות צריך הבהמה להיות ראוי לשום הקרבה, ולכן בעברה שנתה, שקודם שנאברה היה דמיה ראויין להקרבה, וכיון שנאברה אחרי כן, אבידתה דוחה אותה למות, אבל באבידת לילה אף דמיה אינם ראויין להקרבה, ולכן אין אבידתה עושה בה שום רושם. ובזה מיושב קושית התוס' לעיל כ"א ע"ב ד"ה ולד.

תנן במסכת יומא (דף סג) גבי שעירי יום הכפורים, מת אומר של עוזאול מציא שנים מן השוק, ומגריל ומשלח האחד, ו השני ירעה עד שיסתאב וימכר, ויפלו דמיו לגרבה, לפי שאין חטאת הציבור מתה,

תנן [שנינו במשנתינו], שעברה [צ"ל שעברה] שנתה, ואברה ונמצאת בעלת מוס, אם אחר שכיפרו בעלים מתה, תיובתא דריש לקיש דפסיק [ריש לקיש] ואמר [בעברה שנתה] רועה, ומשמע אפילו כיפרו הבעלים?

אמר לך ריש לקיש, כי קתני רישא מתה [פי' הא דקתני אם כיפרו הבעלים מתה לא קאי על עברה שנתה, אלא], אאברה ונמצאת בעלת מוס, אם אחר שכיפרו בעלים, תמות ולקמן פריך, א"כ עברה שנתה למאי הלכתא קמי לה כדאי הך דמתה,

אי הכי אימא סיפא, אם עד שלא כיפרו הבעלים, תרעה עד שתסתאב, ואי בעלת מוס הא מסאבה וקיימא [דהא אמרת דקאי על נמצאת בעלת מוס?]

אי הכי אימא סיפא פי' ומהסיפא אנו רואין דהמדובר על עברה שנתה, דאי אאברה ונמצאת בע"מ לא שייך לומר תרעה דהא מסאבה וקיימא ? ומתרץ דגם הסיפא לא קאי אעברה שנתה רק אאברה וכו' ורישא מיירי שנמצא בה מוס עובר, ולאחר שכיפרו מתה, ובסיפא אומר דאם הוא קודם שכיפרו צריך להמתין עד שתפול בה מוס קבוע .

אמר רבה, הכי קאמר (תנא) שעברה שנתה או שאברה ונמצאת "בעלת מוס עובר" [ומחדש לנו ר"ל דגם אם נמצאת בעלת "מוס עובר" נקרא תרמי לריעותא ומתה לכו"ע], אם אחר שכפרו בעלים מתה לאחר שכיפרו הבעלים משה, ואפי' כיפרו הבעלים אחרי כן, הואיל ואיכא תרמי לריעותא, משה, [אבל] ואעברה שנתה לא קאי כלל,

אם קודם שכיפרו בעלים כלומר שלא רצו להתכפר באחרת, תרעה עד שתסתאב במוס קבוע # [וצ"ע למה לא אמר שימתין אולי יתרפא המוס עובר ? ואולי זה פשיטא], ותימכר והשתא ליכא למיפדך, הא מסאבה וקיימא, דאין בהמת קדשים נמכרת על מוס עובר,

אמר רבא, שתי תשובות בדבר [יש בש"ס לשון "שתי תשובות בדבר" 21 פעמים, 13 פעמים בשם רבא], חדא דאם כן ישמור מיבעי ליה למיתני כלומר הואיל וכבר נפל זה מוס עובר, ישמור מיבעי ליה למיתני, כלומר ימתין אולי יעשה מוס זה קבוע, ועוד שעברה [צ"ל שעברה] שנתה למאי הלכתא קתני [לה] הואיל ולא עלה איירי שום דינא?

אלא אמר רבא, הכי קתני, עברה שנתה ואברה [דאיכא תרמי לריעותא], ונמנמא תמימה, [ולא רצו הבעלים להתכפר בה] וכיפרו הבעלים באחרת, או אברה ונמצאת בעלת מוס דאיכא נמי תרמי לריעותא אחר שכיפרו הבעלים וכיפרו הבעלים באחרת [שלא רצו להתכפר בה] דנמנמא [כן בפרש רש"י המשנה דקתני "אם כיפרו"] מתה [ואתרווייהו קאי],

אבני חן למסכת תמורה

הא דיחיד כי האי גוונא מתה,

קרינה מוגדלת, לא שמה אבודה,
[נראה דווקא אבודת לילה, אבל אם נאבדה בשבת אע"ג דשבת לאו זמן הקרבה
היא מקרי אבודה, ושעומא דשבת הוי זמן הקרבה לקרנות צבור, אבל לילה לאו
זמן הקרבה כלל. ר' מנחם קארגו זצ"ל]

אליבא דמאן, אילימא אליבא דרבנן, מאי איריא אבודה דלילה, אפי' אבודה דיום נמי שנמצאת קודם כפרת חצרתה, דאמרי דהא אמרי רבנן נמתני' אבודה בשעת הפרשה כלומר בשעה שעדיין חצרתה שהפריש תחתיה מופרשת ועומדת שלא קרבה קודם מציאתה של זו רועה דקמני וסוכמים אומרים אין טעאת מטה חלה שנמצאת לאחר שנתכפרו הצעלים אבודה בשעת הפרשה רועה (ו)אלא אליבא דרבי [בניחורא] דאמר תמות וקמ"ל רבא דעד כאן לא קאמר רבי כו' לרעהי אולא הואיל ולי גמי קיימא לקמן לא מצי לאקדושה צלילה לאו אבודה היא עד כאן לא קאמר רבי אלא אבידה דיום אבל אבידה דלילה אפי' רבי מודה דלרעיהי אולא?

איבער איז אים לעולם אליבא דרבנן והכא במאי עסקינן באברה בשעת כפרה שזכרה צלילה ושוב לא נמצאת עד שנחפז בחרת עד כאן לא קאמרי רבנן אברה בשעת כפרה מתה אלא היכא דעיקר אבידתה תחילת אצירתה ביום אבל היכא דעיקר אבידתה בלילה לא,

אמר אבי, נקטין, אבירה נעמ כפרה מה ולא גובה ואם החזירה לו לאחר כפרה רועה ופלו דמיא לנדב אבירה ולא גזולה,

היכי דמי אבירה? א"ר אושעיא, אפילו אחת בעדרו שנמערבה לו צעדו, אע"ג דקא חזי לטובו, הואיל ואינו ממיר צה חלא לחסר כפרה הוא אצודה, ואפילו אחת של מטמא צחמת של חולין באחת,

ור' יוחנן אמר אחורי הדלת [שגם אחורי הדלת נקרא אבודה],

איבעיא להו, היכי קאמר אחורי הדלת הוא [דהוי אבודה]
דליכא דקא חזי לה אבל אבראי שהלכה למדברות ומערכה צדמות
של אחרים ואותן אחרים עמנן אינם מכירין צה אפילו הכי כיון דליכא דחזי לה
לדעתן אחרים חזו לה ואע"ג דלן מכירין אותה לא הויה אבודה דאיכא דחזי
לה [היינו אחרים] לא הויה אבודה או דילמא אחורי הדלת דאי
מהדר אפיה חזי לה הויה אבודה וכל שכן אבראי דלא קא חזי
לה אינה לגמרי דלא קחזי לה [בעלים] ⁹. תיקון,

ל"א - אצל צעדר דקחוי לה דהא חזי לכוּלְהוּ אע"ג דאין מכיר צה לא
הוּא אצודה. ופליגי. כלומר שיפרשו מהן לאחר זמן כשיכירנה. דלא קא ידע-
שאינו מכיר אי זו היא מיבעי מיקון ע"כ] ^ר

וא"ר יוחנן במסכת יומא (דף סד) בעלי חיים נרחין בעלי חיון נדחקין, וזדמה שני שבזוג ראשון כשמת מצירו לעולם, וכשזדמה מתכפר, בשני שבזוג שני מתכפר, ואירך קמא, הוה ליה דמיו כשמת מצירו כי עיברה [צ"ל עברה] שנתה כאלו עברה שנתו, וטעמא וקמאי דטעמא דאינה מתה משום דציבור דטעמא צור היא הא דיחיד מתה ואע"ג דליכא שום אצידה [פ' דלא נאבר אחד מווג הראשון כיון שמת אחד מהן ימות גם השני], מת משום דיחיו דקמא, מאחר שמתכפר באחד, אלמא תרתי לריעותא לא בעינן, וקשיא לרבא?

ד"ה אמר לך רבא. ולר"ל ודאי תיקשי פ' דר"ל אמר העברה שנתה, שהוא ענין של דחוי, רועה, ומשמע אף לאחר שנתכפר באחרת, וזה אינו דהא מתה כדילפינן הא דיחיד מתה.

שם. ואי משום אצדה ונמנאלת צעלת מוס דודה תנא בפירוש במשנה ואינה אוקימתא קשיא לך אמאי נקט צעלת מוס , תמות משום אצדה למודה הואיל ושוב נמכפר באחרת ? לא קשיא דמדיין למוד דברחוי מתה גם ברעיותא חדא, ואצודין למוד [דאע"ג. ר'] לאצדה צעינן ריעותא אחריתי.

אמור לך רבא, ודאי איכא דיוחא, ונתפר כחצר ממה בלא שום אצידה, ולר"ל ודאי תיקשי, (וכדמתיננא) [ודמתיננא אנה ? ומה שתירץ רבא את דברי ר"ל] לעיל, עברה שנה ואצדה לר"ל [אליבא דר"ל] מתיננא, ולדידי לא סגינא לי [פי' דרבא סבר שגם בדיוחי אחד מותר], ואי משום אצדה ונמנמא בעלת מום, קשיא לך אמאי נקט בעלת מום, תמות משום אצדה לחודה, הואיל וסובי נחפר בחזרתה, לא קשיא דחויין לחוד ואבודין לחוד ואע"ג דאצדה, בעינן ריעותא אחרימי, כך שמעתי לא יומר,

מ"ט, אבודין דעתיה עליהון, דילמא משתבחין, דחויין לא
הדרי מתחזיין,

רש"י ד"ה אמר רבה הכי קאמר . שעצרה שמה ועל עברה שנתה אינו מוסיף במשנה כלום , "או" אצדה ונמלאת צעלת מוס עוצר , לאחר שציפרו הצעלים ממה , רש"י גורם במשנה אם "כיפרו", דהיינו שלא רק אם נמצאת לאחר שציפרו מתה, אלא אפילו אם כיפרו אחר כן ג"כ מתה וזה שמוסיף רש"י ואפי' כיפרו הצעלים אחרי כן הוואיל ואיכא תרתי לריעותא ממה.

הגהות להכנה: שפמ"ק ה', י"ד כ"א כ"ג כ"ו כ"ח

דף כ"ב ע"ב

גופא, אמר רבא, אבודה דלילה קס"ד ולא היתה אבודה אלא בלילה, ובעלות השחר נמצאת, ולא משכחת לה דמיהוי אבודה בשעת כפרה, דהא בלילה לא

א"ר פפא, גמרינן, אבודה ממנו ולא מרועה לא הויא אבודה
וב"ש אבודה מרועה ולא אבודה ממנו אבודה ממנו

אבני חן למסכת תמורה

ומרועה ואחד בסוף העולם מכיר בה מאי, ¹⁰ תיקו,

יפלו לנדרבה,

4. המפריש מעות לחטאתו, ואבדו, והפריש חטאת תחתיהן [ו] שנוי נסחאות במשניות] לא הספיק להקריבה עד שנמצאו המעות, והרי חטאת בעל מום, תמכר ויביא מאלו ומאלו חטאת אצל אס היתה תמימה, מיקרב היא והמעות ילכו לים המלח, הוֹאִיל וסיפרו הצעלים באתרם, וכל הנך אליבא דרבי, והשאר יפלו לנדרבה,

5. המפריש חטאת ואבדה, והפריש מעות תחתיה, ולא הספיק ליקח מזה חטאת עד שנמצא חטאתו, והרי היא בעלת מום, תמכר ויביא מאלו ומאלו חטאת, והשאר יפלו לנדרבה,

6. המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, לא הספיק להקריבה עד שנמצאת הראשונה, והרי שתיהן בעלת מום, ימכרו ויביא מאלו ומאלו חטאת, והשאר יפלו לנדרבה,

7. המפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, [ו] לא הספיק להקריבה עד שנמצאת הראשונה, היו שתיהן תמימות, אחת מהן תיקרב חטאת, והשניה תמות, דברי רבי,

וחכמים אומרים, אין חטאת מתה אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים, ואין המעות הולכים לים המלח ואפילו נתפסו באתם מן הצורין לאחר שנמצא האבדו הוֹאִיל וקודם כפרה נמצא אלא שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים,

8. המפריש חטאת והרי היא בעלת מום, מוכרה ויביא בדמיה אחרת, ר"א בר"ש אומר [אם מכר הבעל מום לדמיו] אם קרבה שניה, עד שלא נשחטה הראשונה צדית לוקח, לאכילת חולין, תמות, אף ע"פ שהיא חולין דחטאת שכיפרו הצעלים היא תמות שכבר כיפרו הבעלים:

נב: טעמא דהקריב אחרת תחתיה, הא לא הקריב אחרת תחתיה רועה, מני רבנן היא, דאמרי אבודה בשעת הפרשה רועה כגון הנך מעות דנמצאו קודם כפרה ואזלו לים המלח אי לא מני מייתי מאלו ומאלו,

אימא סיפא, המפריש מעות לחטאת ואבדו, והפריש אחרים תחתיהם, יביא מאלו ומאלו, והשאר יפלו לנדרבה, טעמא מאלו ומאלו דליכא למימר דנתפסו צעלים באתרם, הא הביא חטאת מאחד מהן השני יוליכו לים המלח, אתאן לרבי דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה רישא רבנן וסיפא רבי,

הניחא לרב הונא דאמר לקמן, דא"ר הונא אמר רב,

בעי רב פפא, אבודה בכוס מזהו אבודה בשעה שדם חזרתה בכוס שאבדה והפריש אחרת ושחטה וקיבל דמה ובעדו דם בכוס נמצאת זו אליבא דמאן אילימא אליבא דרבי האמר אבודה בשעת הפרשה כלומר שנמצאת בעוד שחזרתה קיימת ממה וכל שכן הכא שנשחטה כבר ואיכא למימר כל העומד לזרק כורוק דמי ואבודה בשעת כפרה דמיא מתה אלא כי קמביעיא ליה אליבא דרבנן מי אמרינן כי אמרי רבנן בשעת הפרשה רועה ואפי' נתפסו הצעלים שוב באתרם הני מילי שנמצאת קודם שנתקבל דמה של חזרתה בכוס אצל הכא כי קודם שיקבל דמה בכוס אבל הכא סבירא להו כל העומד לזרק כורוק דמי או דלמא כמה דלא אזדריק דם כי אבדה בשעת הפרשה דמיא ורעיא,

ואיכא דאמרי לעולם אליבא דרבי ולא בשתי צהמות מיבעי ליה אלא צהמה אחת שקבל את דמה בשתי כוסות כי קמביעיא ליה כגון שקיבל דמה בשתי כוסות ואבד אחד מהן בשעת זריקת חזירו, ואליבא דמאן דאמר כוס עושה חזירו דחוי לא תיבעי לך כי תיבעי לך אליבא דמ"ד במסכת יומא בפרק הוֹאִילו לו בכוס אחד עושה את חזירו דיחוי דחטאת שקיבל דמה בצרבע כוסות ונתן מן האחת צרבע מתנות כדין חטאת עשאן לאלו דחויין ושיריו נשפכין ליסוד והן נשפכין לאמה (דהא אימכשר בצרבע מתנות אצל הכא דאבד האחד) לא תיבעי לך דודאי פסולה החטאת דהתם דכולהו לקמן הוא דחוי הזבח כשר אע"ג דהג' כוסות נשפכין לאמה דהא אימכשר בדי מתנות אצל הכא דאבד האחד כיון דאילו הוה קמן הו דיחוי ליסוד לאמה השתא כי אבד הוה להו תרתי לריעותא חטאת שעברה שנתה ואבדה והזבח גופיה פסול כוס עושה חזירו שיריים שטון נשפכים ליסוד אצל הכא דאבדה מהניא ליה אבודה למיחוי דיחוי דלאו אדעתא דידה זריק והוה ליה דיחוי ואבדו ופסול הזבח ה"מ היכא דאיתנהו לתרויהו, דכל היכא דבעי זריק, אבל הכא הא ליכא, או דלמא לא שגא, ¹¹ תיקו:

מתני': 1. המפריש חטאת ואבדה, (והפריש) (והקריב) אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה תמות ואפי' נמצאת תמימה, הוֹאִיל וכבר כיפרו הצעלים, דכי בעינן תרתי לריעותא, היכא דנמצאת, ואחר כך כיפרו הצעלים,

2. המפריש מעות לחטאתו ואבדו, (והפריש) (והקריב) חטאת תחתיהם, ואחר כך נמצאו המעות, יוליכם לים המלח כל היכא דאי הוה חטאת הוה מתה, מעות נמי אזיל לים המלח,

3. המפריש מעות לחטאת ואבדו, והפריש מעות אחרות תחתיהן, ולא הספיק ליקח חטאת מהן, עד שנמצאות הראשונות יביא מאלו ומאלו חטאת יעברו יחד דכיון דמתרויהו מייתי לא הוו חטאת שכיפרו צעלים באתרם, אצל אי הוה מייתו מחד מייתי,ו מידחו אחריתי, דהוו להו דמי חטאת שכיפרו צעלים באתרם, אצל כי מייתי מאלו ומאלו ליכא חטאת שכיפרו צעלים, והו כשאר מותר חטאת דאזיל לנדרבה, והשאר

אבני חן למסכת תמורה

.....

ליסוד פי' כדן כל שיירי הדם והן פי' שאר הג' כוסות נשפכין לאמה ששם יורד כל ליכלוך העזרה , אליבא דמ"ד זה לא מיצני לך דולאי פסולה המטאת פי' חטאת זו שנאבד כוס אחד , ואינו דומה לחטאת שקיבל דמה בד' כוסות להטמס דכולהו [קמן. ר'] פי' כל הד' כוסות הם לפנינו הוא דהוי הזנח כשר.

שם. הוי דיחוי ליספוך לאמה דשייריים כשרים נשפכין ליסוד השמא כי אצל הוי תרתי לריעותא א' שהכוס עשה אותה דיחוי, וב' שגם נאבדה כחטאת שעצרה שמה ואצדה.

שם. והזנח גופיה פסול ראה רש"י שכתב בפשטא נראה דהאיבעיא הוא אם נמצא הכוס אח"כ אם יכול לשופכו ליסוד או לא , ורש"י שסיבב הבעיא לענין פסול הזבח לא עמדתי על דעתו הרחבה. ובעין זה בשממ"ק אות כ"ה.

ד"ה אליבא דמ"ד כוס עושה חבירו **שייריים**. שכולן נשפכים ליסוד גבי חטאת שקיבל דמה בד' כוסות אין הג' נשפכין לאמה אלא ליסוד כשיירי הדם, אצל הכא לאצדה מביעיא ליה אי מהניא ליה אצודה למיהוי דיחוי דלאו אדעתא ידידיה זריק שכשזרק הדם מהכוס הנשאר לא היה דעתו על כוס הנאבד לעשותה שייריים של אלו, והוא ליה דיחוי ואצוד תרתי לריעותא ופסול הזנח.

ד"ה תימכר ויביא מאלו ומאלו. וכל הנך אליבא דרבי פי' אבל אליבא דרבנן הא אמרי אין חטאת מתה אלא שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים וכו' [דאמר אצודה צעעת הפרשה כגון הנך מעות דנמנלו קודם כפרה ואזלו לים המלח אי לא מני מיימי מאלו ומאלו :] ואין המעות וכו'. בן הוא בצ"ק ובשממ"ק אות כ"ז, ולשון זה הוא בדפוס שלנו אחר ציון הגמ' והוא באמת שייך כאן.

הנהרות להבנה: שממ"ק א' ו' מ"ז, י"ט כ' כ"ב כ"ו כ"ז

דף כ"ג ע"א

הכל מורדים ואפילו לרצון דאמרי אצודה צעעת הפרשה רועה, מודו שאם משך אחת מהן והקריבה מדעמו, שהשניה מתה דהא האחרת צידים, דגלי דעמיה דלא איכפת ליה מינה, ואפילו משך האצודה, ונמכר זה והנשארת היא שלא נאצדה מעולם [אפ"ה] מתה,

וכי פליגי רבנן, היינו צבא לימלך, דגלי דעמיה דניחא ליה בתקנתיהו, שהפריש חטאת ואצדה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה, וצא לפנינו לימלך מה יעשה, אמרינן ליה לך המכפר באצודה, ושאינה אצודה מרעה,

הא נמי דקמני [במשנה] מאלו ומאלו, דמשמע דאם הביא מאחד מהן, השני ילך לים המלח, ואפילו נמכר באצודה משכחת לה, כגון שמשך מדעמו ולא נמלך, דהטמס רבנן מודו,

הלכך מנא הך תקנתא, יציא מאלו ומאלו [פ'] דקשה ליה לרש"י אי אויל אליבא

אבודה בשעת הפרשה פי' שהאחרת שהפריש לאחר שנאבדה הראשונה יש לה שני זמנים: "שעת הפרשה" שאחרת זו מופרשת ועומדת, ואם נמצאת הראשונה בתקופה זו אינה מתה אלא רועה, ואחר "שעת הפרשה" יש זמן "שעת כפרה" ואם היתה הראשונה אבודה עד שעה זו ואח"כ נמצאת אז היא מתה.

וכ"ש אבודה מן הרועה ולא אבודה ממנו. לכאורה קשה אם לא אבודה מן הבעלים למה הפרישו קרבן אחר ? ראה שפת אמת.

רש"י ד"ה אלא אליבא דרבי. דעד כאן לא קאמר רבי כו' : **דלרעי' אזלא** . הואיל וכו' והוא דיבור חדש. ר'

ד"ה לישנא אחרינא. אצל צעדר דקמזי לה (דהא חזי להו) איחו לכולהו אע"ג וכו'. ר'

שם. בשממ"ק בהשמטות אות ד' הביא הל"א לכל הענין וז"ל איציעא להו היכי קאמר , אחורי הדלת הוא דהויא אצודה משום דלא קא חזי לה , אצל נמחלפה צעדר דקא חזי לה דסוף סוף הוא רואה אותה לא הוי אצודה, דאמרינן דלמא מידכר סימנא ופליג ויבדל את החטאת מן העדר , או דלמא הכי קאמר אחורי הדלת הויא אצודה אע"ג דאי מהדר אפיה חזי לה אפ"ה הוי אצודה כיון שאינו מסתכל שם וכל שכן אצודה צעדר דלא קא ידע שאינו מכיר איזהו החטאת דהויא אצודה ולא (פליגי ?) [פליג ?] ואינו מפרשה , מיצעי.

ד"ה ופליגי. והגר"א כתב דהפירוש הוא דבזה פליגי ר' אושעיא ור' יוחנן. אבל רש"י מפרש פליגי מלשון "חלוקה" שמפריש הבהמה מתוך העדר כשיכירנה.

ד"ה ופליגי וד"ה דלא קא ידע וד"ה תיבעי הם מלשון של הל"א.

ד"ה דלא קא ידע. שאינו מכיר איזו הוא : **תיבעי** . תיקו :

ד"ה כי אמרו רבנן אבודה בשעת הפרשה רועה. ואפי' נמכרו הצעלים שזו צאחרת היינו היבא דליבא תרתי לריעותא.

ד"ה אליבא דמאן דאמר. צמסכת יומא צפרק הוילאו לו (ג"ז ע"ב) [דכוס] אחד עושה את חצירו דיחוי , דחטאת שקיבל דמה צארצע כוסות ונתן מן [אחד. ר'] ארצע מתנות כדין חטאת עשאן לאלו לכולן דחויין , ושיריו פי' שאר הדם שלא זרק נשפכין

אבני חן למסכת תמורה

לפלוגמא צהדיא, הכי קאמר, דקא"ל דבר זה הנך צבי דלעיל דפליגי אהדדי, חדא רבי וחדא רבנן,

לשון ירושלמי - הניחא לרב הונא דאמר הכל מודים שאם משך אחד מהן והקריב בין נחשכר בצדו בין נחשכר כו' מאי הקריב דקמני רישא והקריב אחרת תחמיה הקריב לשחוט מדעתו והכי קאמר הקריב אחרת לשחיטה תחמיה וסמס הקריב מדעתו משמע ואחר כך שהקריב אחרת מדעתו לשחיטה נמצאת הראשונה ועדיין לא נשחטה האחרת זו תמות הנותרת ואפילו הניח את זו ונחשכר בצדוה הויל ולא נמלך ורישא וסיפא דצרי הכל דהשתא ליכא למידק מרישא הא לא הקריב רועה דהא בדלא הקריב עסקינן וסיפא נמי דקמני יביא מאלו ומאלו אכל אי מייתי מחד מינייהו אזלי אינך לים המלח דצרי הכל דמסתמא משמע שהקריב מדעתו בלא נמלך,

אלא לר' אבהו כו' - ורבנן סברי לאו כאבוד דמי ורועה אע"ג דמשך האבודה מדעתו ודחה את זו השתא ליכא למרוצי רישא מאי הקריב לשחיטה מדעתו דהא משום משיכה לא מהני מדי אלא ודאי הקריב ממש ואיכא למידק הא לא הקריב רועה השניה וכגון דנחשכר בשאינה אבודה ורבנן היא דמפריש לאבד לאו כאבוד דמי וגבי מעוט נמי מפריש לאבד לאו כאבוד דמי וסיפא דמשמע דאי מייתי מחד מינייהו ואפי' שאין אבדין (חולין) [הלן] דפיישין אזלי לים המלח לאו כרבנן היא רישא רבנן וסיפא רבי ולי קשיא לרבי אבהו נמי מרין מאי הקריב לשחיטה וקודם שחיטה נמצאת הראשונה תמות ורבי היא דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה ורישא וסיפא רבי היא לאו פירכא היא דא"כ אמאי נקט הקריב כלל לימתי הפריש סתמא דבשלמא לרב הונא נקט הקריב לאשמועינן מדעתו דאם משך להקריב ולא נמלך לא עשו לו תקנה,

גופא, אמר רב הונא אמר רב, הכל מודים שאם משך אחת והקריבה, שהשניה מתה, לא נחלקו אלא בבא לימלך, דרבי סבר לא עשו תקנה בקדשים דלא איכפת לן אי מיסתא שניה [פ'] אם תלך הנותרת שהיתה אבודה למיתה] ואמרינן ליה לך התכפר בשאינה אבודה, ואבודה מתה,

ורבנן סברי, עשו תקנה בקדשים, ואמרינן לך התכפר באבודה, ושאינה אבודה תרעה והכי משמע מתימין אחת מהן מקרב, כדי שתמות השניה, שמקרב שאינה אבודה, ואבודה תמות דצרי רבי, וחכמים אומרים, אין מטאת מתה כי האי גוונא, דבא לימלך, דאמרינן ליה התכפר באבודה, (אלא) [אבל ?] ההיא דנמצאת לאחר שכיפרו בעצלים, ההיא ודאי מתה, דליכא תקנתא דהמלכה, והוא הדין נמי אם נמצאת קודם, ולא נמלך, [פ'] אע"פ שאנו מפרשים פירוש חדש בדברי רבנן שאמרו אין מטאת מתה וכו', מ"מ ההלכה שהיינו מפרשים נשאר, שאם נמצאת לאחר שכיפרו מתה],

מותיב רב משרשיא, ולא עשו תקנה בקדשים, והתניא ויקרא ו ט' וְהָיוּ לְתָרֵת מִמֶּנָּה וְאֵכָלוּ אֹתָהּ וְגַבְיוּ מִצּוֹת תַּאֲכִיל בְּבִקְוֹם קָדִישׁ בְּחֻצֵּי אֹהֶל־מוֹעֵד וְאֵכָלוּ: גבי שירי מנחה כמיז וְהָיוּ לְתָרֵת מִמֶּנָּה וְאֵכָלוּ בְּחֻצֵּי וְגַבְיוּ וְסִפִּיהֶם דְּקִרְאָה בְּחֻצֵּי אֹהֶל־מוֹעֵד וְאֵכָלוּ, וקא דריש [להאי ר'] יאכלוה, [ד] ר' קרא ימירא הוא מזה ת"ל?

דרב הונא ה' צריך המשנה לחלק בין משך ללא משך ומדוע תנא יביא מאלו ומאלו], והך תקנתא ניחא ליה טפי, מלומר יבוא ויטרע לציט דין, וימלך, ונאמר לו שיתכפר בצדוין, ושאין אבדין יפלו לנדבה,

[הכל מודים שאם משך וכו' פ' דבין לרב הונא ובין לר' אבהו לא פליגי רבי ורבנן באבודה בשעת הפרשה, אלא לרב הונא פליגי בשבא להמלך, ולר' אבהו פליגי בשמתכפר באבודה. וראה תוס' ד"ה הכל, שמקשה איך נפרש לשון המשנה "אין מטאת מתה אלא שנמצאת אחר שכיפרו" לפ"ז? וחירצו דה"ק אין מטאת מתה בלא נמלך למזל לא תקנה אלא שנמצאת אחר שכיפרו פ' דאז היא מתה בכל אופן, דלרב הונא יש גם שמתה קודם כפרה, אבל בקודם כפרה זה תלוי אם משך או לא משך ללשון ראשון,

וללשון הירושלמי זה תלוי אם כיפר באבודה או בשאינה אבודה, אבל לאחר כפרה בכל אופן היא מתה, [דלדליה אפילו נמצאת קודם כפרה משכחת לה, כגון כשיפר בשאינה אבודה, [ולשון זה של השטמ"ק צ"ע שהרי הוא מדבר ללשון ראשון ומערב ע"פ לשון הירושלמי]] דלא אין לו תקנה, ולר' אבהו נמי [לר' לפרש] לשנא דמתני' כן].

משכחת לה כגון שמשך אחת מהן והקריב, ודברי הכל,

אלא לרבי אבהו אמר רב, דאמר הכל מודים במתכפר בשאינה אבודה, שאבודה מתה, על מה נחלקו במתכפר באבודה דאמר אפי' משך מדעתו את האבודה, ונחשכר בה, אמרי רבנן דמרתה, הויל והיא לא נדחית ולא נאכזה מעולם, ואע"ג דלא נמלך ובהא פליגי,

דרבי סבר, מפריש לאיבוד המפריש תחת קרבן אבד כאיבוד דמי דינו כאבוד, וכי יכי דאם נחשכר בשאינו אבד מודיעו דמת האבד הנשאר, הכי נמי כי מתכפר בצדו מת שאינו אבד,

ורבנן סברי לאו כאיבוד דמי והא דקמני מאלו ומאלו, דמשמע הא אם התכפר בלא מהן, ואפילו בצדוין, ילכו שאין אבדין לים המלח, רבי היא ולא רבנן,

[ולכן קשה] רישא סתם לן כרבנן, סיפא סתם לן כרבי?

[ומתיר] [אין רישא רבנן וסיפא רבי],

ומאי קמשמע לן, דפליגי רבי ורבנן, בהדיא קתני לה מחלוקת רבי ורבנן בסיפא,

המפריש מטאת ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות, אחת מהן תקרב ושניה תמות, דברי רבי, וחכמים אומרים, אין מטאת מתה אלא שנמצאת מאחר שכיפרו בעלים, ואין מעות הולכות לים המלח אלא שנמצאו מאחר שכיפרו בעלים?

הא קמשמע לן, דבר זה מחלוקת רבי ורבנן הך סיפא דקמני

אבני חן למסכת תמורה

שהאחרת (ב) "נותרת" ואפילו הניח את זו האחרת (ב) ונתכפר בצלודה (א) אז מתה האחרת (ב) הואיל ולא נמלך. ונמצא דלפי הירושלמי ע"י שמפריש אחרת הולכת האבודה למיתה. וראה בחדושי ר' מנחם קארגוני זצ"ל ובמים קדושים שנתקשו בזה מאד.

ד"ה אלא לרבי אבא כו' פי' ותפרש רישא דמתני' אליבא דרבנן הכי, דהא דתני תמות מיירי כשנתכפר באבודה והשאינה אבודה מתה, ולא תדייק הא לא הקריב רועה, אלא תאמר הא נתכפר באבודה השאינה אבודה רועה ורצנן סברי דכשנתכפר באבודה האינה אבודה לאו כאלו דמי ורועה, אע"ג דמשך האצודה מדעתו ודחה את זו דרבי אבא אינו מחלק בין משך לבא להמלך, וממשיך דללשון הירושלמי לא נוכל לפרש לרבי אבא כמו שמפרש אליבא דרב הונא [והשתא ?] ליכא לתרוצי רישא מאי הקריב [הקריב ?] לשמיטה מדעתו, דהא משום משיכה לא מהני מידי דלר' אבא אינה מתה משום דמשך, אלא ודאי הא דתני ברישא דמתני' מיירי ד הקריב ממש, ואיכא למידק פי' אף שיש לדיוק הא לא הקריב רועה השני' לא תאמר שיהיה נפק"מ בין הקריב ללא הקריב, דלרבי אבא צריך לפרש וכגון דנתכפר בצלודה פי' וכן תדייק בהמשנה דדוקא אם הקריב השאינה אבודה מתה האבודה אבל אם הקריב האבודה, השאינה אבודה רועה ורצנן היא דמפריש לאצוד לאו כאלו דמי, וגזי מעות נמי לרבנן מפריש לאצוד לאו כאלו דמי ולכן סיפא דתני יביא מאלו ומאלו לא אתיא אליבא דרבנן רק אליבא דרבי וסיפא דמשמע דאי מייתי מחד מיניהו ואפילו [מאצודין], הלן. רש"י²] דפיישין היינו השאינה אבודה אזלי לים המלח, לאו כרצנן היא, נמצא רישא רצנן וסיפא רבי. [י"ש ליישב הגירסא גם כמו שהוא בדפוס דאי מייתי מחד מיניהו אז אפילו שאין אצודין דפיישין פי' אפילו אם נתכפר באבודין ונתותרו השאינן אבודין אזלי לים המלח, דאי נתכפר בשאינן אבודין ונתותרו האבודין גם לרבנן אזלי לים המלח].

שם. ואי קשיא לרבי אצא נמי תריץ מאי הקריב [הקריב] לשמיטה, וקודם שמיטה נמצאת הראשונה תמות, ורבי היא דאמר אצודה נשעת הפרשה ממה, ורישא וסיפא רבי היא פי' שעבשיו אנו מפרשים דרישא דמתני' אתיא כרבנן, משום דתני "והקריב" שאינה מתה רק אם נמצאת לאחר שכיפרו, וקשיא לן רישא רבנן וסיפא רבי, וע"ז מקשה מאן יימר דמיירי לאחר כפרה הא יכולין לפרש "והקריב לשחיטה" דמתה קודם כפרה והיינו אליבא דרבי? לאו פירכא היא דא"כ אמאי נקט הקריב כלל לימני הפריש סתמא כיון דלרבי היא מתה גם אם הפריש אחרת, לא הול"ל למינקט לשון "הקריב" דגם בהפרשה לחוד מתה, אבל לרבנן מיירי כ"שנתכפר" בשאינה אבודה ושפיר שייך לשון "הקריב", דצשלמא לרצ הונא נקט הקריב לאשמועינן דאם משך מדעתו להקריב ולא נמלך לא עשו לו תקנה ע"י רעיה אלא מתה [ויש מוחקין ד' תיבות "לא עשו לו תקנה"] פי' דלרבי הונא יש דין "הקריב לשחיטה" שגורם שהנותרת תמות, אבל לרבי אבא אי

וקאמר יאכלו בלא ה"א [שיאכלו ולא דוקא את שירי המנחות אלא גם חולין ותרומה] מלמד שאם היתה אכילה מועטת, אוכלין עמה חולין ותרומה, כדי שתהא נאכלת על השבע ואי קשיא הא אין מכניסין חולין לעורה ? הא לא קשיא יאכלוס מבחון, ואח"כ ינסו ויאכלו המנחה, כדי שמתכל (עס) [עלן] השבע אכילה הוגנת,

יאכלוה מה ת"ל? ה"א דיאכלוה קדריש, דמשמע יאכלוה למודה [שיאכלו רק שירי המנחות בלי שום דבר אחר] שאם היתה אכילה מרובה שם לכן שירי מנחות הכרה אין אוכלין עמה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה,

מאי לאו אפילו רבי וס"מ עשו תקנה בקדשים, דקמני לא יאכלו חולין עמה כדי שלא תבוא לידי נותר ומיפסל? לא רבנן,

[זה המשך ל"גופא אמר רב הונא אמר רב" דלעיל ופריך מקודם על רב הונא, ואחר כך על ר' אבא. מנחת יהודה] ורבי אבא אמר רב, הכל מודים במתכפר בשאינה אבודה שאבודה מתה, על מה נחלקו דמתכפר באבודה דרבי סבר מפריש לאיבוד כאיבוד דמי, ורבנן סברי לאו כאיבוד דמי,

תנן, גזי שעירי יום הכפורים, (והכי) [והא] פרישת לה לעיל (דף כג). השני ירעה עד שיסתאב וימכר, ויפלו דמיו לנדבה, שאין חמאת ציבור מתה, הא דיחיד מתה,

² [פי' כשמת אחד מהשני שעירי יוה"כ שהם א' לה' וא' לעזאזל והפריש שני שעירים אחרים והגדיל עליהם, ולעיל כ"א ע"א מביא דברי ר' יוחנן דסבר דבעלי חיים נידחין והשעיר החי נדחה, ומביא שני שעירים ומגדיל אחד לה' ואחד לעזאזל, וכאן מביא דברי רב דבעלי חיים אינם נידחין ומביא השעיר הנשאר מווג הראשון, ומווג השני מביא רק אחד מהן במקום אותו שמת מווג הראשון, והשני מווג השני רועה]

ואמר רב זמס' יומא (דף סד) בעלי חיים אינן נידחין ולא נדחה הראשון בזמית דכדור והוא יקרב ושני שבווג שני ירעה והוא נדחה ליה כמפריש לאצוד דמפני הראשון שמת הפרישו שנים האחרים כשהוא מתכפר בשני שבווג ראשון מתכפר, ואידך בתרא הוה ליה כמפריש לאיבוד, ומעמא דציבור, הא דיחיד מתה,

רש"י ד"ה לשון ירושלמי. מאי הקריב דקמני רישא דמתני' והקריב אחרת תמתי' דתמות ? הקריב לשחוט מדעתו פי' אבל לא שחטה, והכי קאמר הקריב אחרת לשמיטה תמתי' (ב), וקמס הקריב מדעתו משמע, ואחר כך שהקריב [האחרת]. ר' (ב) קורא האחרת שהפריש "אחרת" ו"ו" מדעתו לשמיטה נמצאת הראשונה (א) ועדיין לא נשחטה [האחרת]. בכ"ר' (ליהא) זו (ב), תמות הנותרת (א) פי' קורא האבודה "נותרת" שהרי הקריב אחרת תחת' ועי"ז נדחית, וממשיך דאפילו אם עשה מעשה

אבני חן למסכת תמורה

שני [ג וד] לראשון [א] שנאבד, ומתכפר בראשון [ג] והשני [ד] אילו היתה של יחיד היתה מתה דס"ל לרבנן דמפריש לאבוד כאבוד דמי.

מוקי לה כרבי או מתה אף אם רק הפריש אחרת אף שלא הקריבה לשחיטה.

קושיית הגמרא: רישא רבנן וסיפא רבי?

לשון ראשון	לשון ירושלמי [גר"א] *
הא לא הקריבה תרעה	הא נמצאת מעיקרא רועה
ל"ש מתכפר באבודה ל"ש מתכפר בשאינה אבודה (וקשה אר' אבא)	הניחא דקריב האבודה שאינה אבודה תרעה, דמפריש לאיבוד לאו כאיבוד דמי, אלא אי קריב שאינה אבודה האבודה מתה.
לא שנא משך ולא שנא לא משך (וקשה אר"ב הונא)	ולר' הונא הניחא אי נמלך בב"ד אלא אי משך מדעתו השניה מתה.
תיובתא דתרויהו?	ונתני נמצאת מעיקרא?

* שטמ"ק החדש: הא נמצאת מעיקרא רועה, הניחא היכא דהקריב אבודה ונשתייר שאינה אבודה אלא אם הקריב שאינה אבודה ונשתייר אבודה אמאי רועה, מתה איצטריך למיתני? קסבר ר' אבא כי דייק' הא נמצא מעיקרא רועה, כגון דהקריב אבודה ונשתייר שאינה אבודה משום הכי רועה, אי הכי דבההיא עסקי' מאי אריא דתנא מתנ' הקריב ואח"כ נמצא מתה, ניתני נמצאת מעיקרא וכי' וב"ש הקריב ואח"כ נמצא.

ד"ה אליבא דר"ש. דאמר צאדך פירקין דלעיל. פי' שאנו עומדין כאן בפ' רביעי וזה לעיל בפרק שני, לכן לא אמר סתם בפירקין דלעיל אלא ב"אידך" פירקין דלעיל.

שס. שהרי [מומח' ?] שירי הלשכה לך, כאלמה ששנינו . כן נראה כוונת הצ"ק.

שס. שאלו היה שס היה נשאר. פי' שאילו היה מפריש שקלו בזמנה, ולא היה נופל לקופות בשעת שהיו מפרישין את הלשכה, גם אז היה נשאר לשירי תרומת הלשכה. ואולי חסר כאן בדברי רש"י.

ד"ה קנינו. צית דין של כהנים. ראה ר"ה כ"ב ע"א, וראיתי שהיה בבית המקדש ב"ד של כהנים שהיו צדוקים [שרוב הכהנים היו צדוקים בזמן בית שני] שלא היו נכנעים להחכמים, וחוצ' מזה היה הב"ד הגדול בלשכת הגזוז.

הנחות להבנה: שטמ"ק י"א, ט"ו י"ז י"ח כ"א כ"ב כ"ג, ב"ח א', גר"א א', ד'

מאי לאו אפי' רבנן [נמאי לאו רבנן היל' וש"מ כאלמה דמי דמתכפר צראשון חזירו של אבוד וזה שלא נאבד לא הוא ולא חזירו אולי למיתה אי הוו דיחיד אלמא טעמייהו דרבנן לאו משום הכי הוא? לא רבי היא,

תנן, המפריש חטאת ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, תמות, טעמא דקריבה, הא לא הקריבה תרעה, ל"ש מתכפר באבודה, לא שנא מתכפר בשאינה אבודה, לא

רישא	סיפא	
המפריש חטאת ואבדה והפריש אחרת תחתיה וכי' הקריב אחרת תחתיה רועה, מני רבנן היא.	המפריש מעות לחטאת וכי' יביא מאלו ומאלו וכי' הא הביא מאחד מן השני יוליכו לים המלח, אתאן לרבי	
הניחא לרב הונא וכי' דפליגי בבא לימלך אבל במושך מדעתו לכ"ע מתה	כיון שיש לדייק "הא לא הקריב אחרת תחתיה רועה" אתיא הרישא רק אליבא דרבנן.	אתאן לכ"ע דמירי שמשך, ועצה טובה קמ"ל כדי שלא יטרח לבא לכ"ד, שכשיביא מאלו ומאלו אין כאן דיחוי ואינה מתה.
אלא לרבי אבא דפליגי במתכפר באבודה	אתיא כרבנן ומתה האבודה כשנתכפר בשאינה אבודה, אבל אם נתכפר באבודה השאינה אבודה רועה.	אתיא כרבי וגם אי מייתי ממעות האבודה, מעות שאינה אבודה חולכים לים המלח.
לשון ירושלמי:		
הניחא לרב הונא וכי' דפליגי בבא לימלך אבל במושך מדעתו לכ"ע מתה	כיון שמשך מתה לכ"ע, שמשך ולא שחט, ולכן אין לדייק שוב "הא לא הקריב" דהא מירי בלא הקריב.	אתאן לכ"ע דמירי שמשך ואי מייתי מחד מינייהו אולי אינך לים המלח.
אלא לרבי אבא דפליגי במתכפר באבודה	אתיא כרבנן ומתה האבודה כשנתכפר בשאינה אבודה, אבל אם נתכפר באבודה השאינה אבודה רועה.	אתיא כרבי וגם אי מייתי ממעות האבודה, מעות שאינה אבודה חולכים לים המלח.

הנחות להבנה: שטמ"ק ג', י"ג י"ד, ב"ח א' ב', גר"א ד' ה'

דף כ"ג ע"ב

רש"י ד"ה מאי לאו רבנן היא. וש"מ כאלמה דמי פי' דמפריש לאבוד כאבוד דמי ומתה, שהרי כאן יש שני זוגים זוג ראשון: א' שמת וב' חי, וזוג שני: ג' שבא במקום א' וד' שרועה דנתכפר צראשון ב חזירו של אבוד א שמת, וזה שלא נאבד ד לא הוא ולא חזירו ג אולי למיתה אי הוו דיחיד, אלמא טעמייהו דרבנן לאו משום הכי הוא. פי' דטעמייהו דרבנן ברישא דמתני' דאמרי דאם התכפר באבודה דשאינה אבודה אינה מתה, אינה משום דמפריש לאבוד לאו כאבוד דמי , שהרי כאן הפריש זוג

אבני חן למסכת תמורה

שנא משך, ולא שנא לא משך, תיובתא דתרווייהו דרב הונא ודרכי אבא ?

מילתא דפסיקא ליה קתני כלומר לא חימא הא לא הקריב רועה, דזימנין דרועה וזימנין דמחא, כגון לרב הונא, משך ושוב הקריב, אפילו האצודה שאינה אצודה מחא, נא לימלך רועה, ולרבי אבא צין משך צין נמלך אס נחכפר בשאינה אצודה, אצודה מחא, ואס באצודה נחכפר זו רועה,

והאי דקתני הקריב קודם מציאת הראשונה, משום דהא פסיקא ליה דמחא, ואין חילוק בדבר, ומשום הכי לא תנא נמצאת קודם כפרה מחא, ולוקמא לרב הונא גדלא נמלך, ולרבי אבא צנתכפר בשאינה אצודה, משום דהיכא דנמצאת קודם כפרה, מילתא דלא פסיקא היא, דצעי לשווי חילוק אי זו [א"ר] רועה ואי זו [וא"ר] מחא,

ל"א הא נמצאת מעיקרא תרעה הניחא דקריב האצודה כו' והיינו הכי אלא שלשון ירושלמי הוא מילתא דלא פסיקא ליה לא קתני,

תנן, המפריש מעות לחמאת ואברו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו המעות יביא מאלו ומאלו חמאת והשאר יפלו לנדבה טעמא דמתכפר מאלו ומאלו הא מאחד יוליכם לים המלח לא שנא מתכפר באבורה ולא שנא מתכפר בשאינה אבורה ולא שנא משך ולא שנא לא משך תיובתא דתרווייהו?

. וייתי נמצאת מעיקרא כלומר ייתי נמצא מעיקרא ואחר כך תמות וטוקמה לדרב הונא צנמשך ולר' אבא צנתכפר בשאינה אצודה

ומשני הכא נמי מילתא דפסיקא ליה קתני מילתא דפסיקא ליה קתני כו'. הא מחד מינייהו יולך השני לים המלח כו' וקס"ד דדרכי הכל היא אלמא טעמייהו דרבנן לאו דהכי הוא ומילתא דלא פסיקא ליה לא קתני כלומר לא חימא הא מחד מינייהו ילכו לים המלח דזימנין אזלי לים המלח וזימנין לנדבה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והאי דתנא מאלו ולא תנא יביא מאחד מהן משום דמילתא דפסיקא ליה קתני דהאי דאזי תקנתא גמורה היא גדלא שום חילוק אכל אי תנא יביא מאחד מהן צעי לחלוקי צין משך גדלא משך לרב הונא ולרבי אבא צין אצודין לשאיין אצודין,

א"ר אמי, המפריש שני ציבורי מעות לאחריות מתכפר באחד מהן ושני יפלו לנדבה אליבא דמאן אליבא אליבא דרבי פשיטא דיפלו לנדבה ע"כ לא קאמר רבי אלא במפריש לאבוד אבל לאחריות מודה ואלא אליבא דרבנן פשיטא ליה דיפלו לנדבה ק"ו השתא מפריש לאיבוד אמור רבנן לאו כאיבוד דמי לאחריות שאס יאצד אחד מהן יתכפר בצבירו מיבעיא,

(ו. א.) אלא אליבא דר"ש דאמר צאדיך פירקין דלעיל תמורה (דף טו) חמש מטאות מתות ולית ליה רועה לגמרי שיפלו דמיס לנדבה איצמריבא ליה, מהו דתימא לית ליה לר"ש נדבה, קמ"ל דאית ליה נדבה,

ומי מציית אמרת דלית ליה נדבה לר"ש גבי מטאת דכי היכי דלית ליה גבי צהמות לית ליה נמי גבי מעות קא משמע לן,

והתני' שלשה עשר שופרות היו במקדש [ובפרק מעות שנמצאו מפרש דבמין עגולה היו מונחין. ר"ש סיריליאו על מסכת שקלים], והיה כתוב עליהן,

1. תיקלין חרתין מי שלא הביא שקלו צאדר, מציאו כל השנה [מציאו כל שעה שירצה. רש"י יומא נה:], ונתנו צאותו שופר [של תיקלין חרתין], וכשיגיע אחד מן השלשה פרקים שמורמין את הלשכה, נותן [כל מעות של שופר של תיקלין חרתין] בלשכה [והגזברים נותנים אותן בלשכה וסורמין מהם שלש הקופות, צפרוס הפסח וצפרוס העזרת וצפרוס החג. רש"י יומא נה:], ונתנם עם שאר כסף שבלשכה,

2. ועתיקין והשני כתוב צו עתיקין, מי שלא הביא שקלו אשתקד, מציאו לשנה הבאה ונתנו שם, והן עושין מהן [חומות] [חומות. ר'] העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר, שהרי ממונת שירי הלשכה לצד נעשה, כאותה ששנינו [שקלים פ"ד מ"ב] מותר שירי הלשכה, ממנה היו עושין חומות העיר כו', והאי מותר הוא, שאילו היה שם היה נשאר,

3. קינין [שופר היה שם שכתוב עליו קינין, ואשה שיש עליה לידה, וכן כל מחוסרי כפרה, מציין מעות ונתנין לחוכו, דמי הקינין קצונין היו, ואוכלים בקדש לערב, וסומכין על חזקת בית דין של כהנים, שאין עומדין משם עד שיכלו כל מעות אותו שופר, כדי שלא יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים. רש"י פסחים 5:],

4. וגוזלי עולה [עולת נדבה],

5. עצים [המתנדב עצים, נותן מעות לאותו שופר, ולא יפחות משני גזירין. רש"י יומא נה:],

6. ולבונה [והמתנדב לבונה, מציא מעות ונותן לתוך שופר לבונה, ולוקחים מהן לבונה, ומקטירין אותן נדבה על המזבח החיטין. רש"י יומא נה:],

7. וזהב לכפרת מתנדב לכלי שרת מציא ונותן צו [פ' ונותן זהב לתוך השופר],

ל"א, וזהב לכפורת, המתנדב [כלי שרת] [זהב. חק נתן] מציא ונותן [והוא לכפרת דהיינו לכלי שרת. חק נתן], כפורת היינו מזרק*, ובספר עזרא (א) כתיב כפורי זהב וגו', [ומש"ה] [ולשון שני] נראה לי שהוא עיקר, משום דקדשי צדק הצית לא היו צאין למקדש אלא ליד הגזבר,

[זהב לכפורת, המתנדב זהב, נותן מעות לתוך שופר, ולוקחין מהן זהב לכלי שרת, והן המזרקות הקרוין כפורי זהב צעורא (א) ודברי הימים (א) כח]. רש"י יומא נה:],

* "וח"ל הקרבן העדה שקלים יח. ד"ה זהב. המתנדב זהב נותנו שם, או דמי שויו והוא לכפורת, כלומר לכלי שרת, שהמזרקות נקראין כפורי זהב צעורא (א) י', ח' כ"ו) ודברי הימים (א) כ"ח י"ז), לפי שהכנה מקנה צהן אצבעו צין הזאה להזאה,

אבני חן למסכת תמורה

דף כ"ד ע"א

אבל בתרי סדרי כגון הפריש שני לצורי מעות לאחריות, ומתכפר נא, דמי להו לאינן, לא אימא ליה, קמ"ל ר' אמי,

*****

אמר ר' הושעיא [רבי הו' שעיא הוא רבי אושעיא שהיה בדור השלישי של האמוראים, שנולד בבבל ועלה אח"כ לא"י, ראה סנהדרין יד. רבי חנינא ורבי הושעיא [שהיו אחים] הוה קא משתקדי ר' יוחנן למיסמכניהו] המפריש שתי חמאות לאחריות, מתכפר באחת מהן וחבירתה רועה, אליבא דמאן אלימא אליבא דרבנן, השתא המפריש לאיבוד אמרי רבנן לאו כאיבוד דמי, לאחריות מיבעיא?

אלא אליבא דר"ש, האמר ר"ש חמש חמאות מתות נכל [ענין] [ענין. ר'] [שן ונהך. ר'] חמא מנייהו היא שפירו צעליה?

אלא אליבא דרבי [בניחותא] כי אמר רבי באיבוד אבל אחריות, לא,

תנן, המפריש חמאת והרי היא בעלת מום, מוכרה ומביא אחרת תחתיה, ר"א בר"ש אומר אם קרבה שניה קודם שנשחטה ראשונה תמות, שכבר כיפרו בעליה,

קא ס"ד דר' אלעזר בר"ש כרבי סבירא ליה דאמר אבדה בשעת הפרישה מתה, משום [ד] כפרו צעליה [באחרת] ואפילו באחריות נמי וכי מפריש שניה לאחריות, נמי (י. ר') כפרו הצעלים באחרת (ו) היא, [ו] מתה, לשון זה פשוט [זה הפעם היחיד בכל הש"ס שנמצא "לשון זה פשוט"] כרבי סבירא ליה דמתמר, ואמר מפריש לאבדו כאבד דמי, וש"מ דאפילו היכא דליכא אבד, כגון הכא דלא אבדה הראשונה אלא באחריות, שכתשומה הראשונה הפריש אותה (הכ') [אח"כ], ואפ"ה מתה,

לא, דלמא ר"א בר"ש כאבדה [ר"ש] סבירא ליה, דאמר חמש חמאות מתות נכל ענין שכן,

תנן, לפי שאין חמאת צבור מתה אשעי יו"כ קאי הא דיחיד מתה, [ו] אמר רב בעלי חיינ אינן נידחין ולא נדסה הראשון במיתת חבירו, ו כשהוא מתכפר (אם ידעה. ר') בשני שבזוג ראשון מתכפר יתכפר שני שבזוג ראשון, ואידך נמא הוה ליה אחריות כמפרישו לאחריות, כל' שלא הופרש תחת אבדו, שהרי לא מת מזוג ראשון, אלא שפיר של עזאזל, ולא של שם [והוא הדין בשבת שפיר של ד', כמש"כ בזמא סב], וראה אח, וקתני דיחיד מתה ואפ"ה מתה, וקשיא לר' אושעיא, [וצ"ע דלעיל בג. הקשה על ר' אבא במשנה זו "לפי שאין חמאת צבור מתה" ושם אמר ואידך בתרא הוה ליה כמפריש לאיבוד והכא קא חשיב ליה כמפריש לאחריות] [וכענין] [בתוס' ד"ה ואידך]? בן דרך הש"ס להפך קשייתו בכל ענין

שהשירים שנאצצו פסולין. נמצא שלשני לשונות של רש"י המעות חולכים לכלי שרת, וצ"ע שמעות כאלו היו צריכין לילך לבדק הבית? והר"ש סירילאו על מסכת שקלים פירש האומר הרי עלי דינר זהב מביא דמי דינר זהב ונותן בשופר, ובהנים לוקחין בהם זהב ועושין אותו ריקוני זהב צפוי לבית קדשי הקדשים, לכפרות, שהוא מקום בית הכפרת, שהארון שבו הכפרת [שהכפרת מכסה את הארון], ה' נתון שם. וראה ריטב"א יומא נ"ה ע"ב וז"ל זהב לכפרת פרש"י ז"ל שהם מזרקים מלשון כפורי זהב, כלומר שהזהב שהוא היה לכלי שרת, ואינו נכון דהול"ל לכלי שרת, ועוד דבירושלמי דשקלים [תוספתא דשקלים פ"ג ה"ה] פי' לבית הכפרות שעושין ממנו שם ריקוני פחים, וכן פי' ריב"א ז"ל והרמב"ם ז"ל. עכ"ל. וראה יוסף דעת],

13-8. ויששה שופרות היו לנדבה לנדבת נכור הצאה מן המותרות דחטאות ואשמות וכל הנך דלמדין יפלו דמיו לנדבה וצפרק צמא דמנחות (דף קז) מפרש ה' ששה כנגד מ',

[וששה לנדבה - לקין המוצת, למת לתוכן מעות שולקחין מכל הרועות של מותר אשמות ומטאת, ששנינו בהן: ידעה וימכר ויפלו דמיו לנדבה, וצפרק צמא דמנחות (קז, צ) ששה שופרות כנגד ששה צמי אבות שכל משמר ומשמר, וכל אחד ואחד מכיר את של יומו, ואם היה מוצת בטל ציומו, שאין איש מביא קרבנות, לוקחין צמי צית אז מעות שופר שלהן, ולוקחין מהן עולות, והוא קין המוצת. רש"י יומא נה:]

ותני עלה, ששה [שופרות] לנדבה, לעולה הבאה מן המותרות, שאין עורה לכהנים אלא חזרין ומוכרין (אומן) [אומן?], ולוקחין צממות לעולה לקין המוצת, דברי רבי יהודה,

אמר לו רבי נחמיה, ואמרי לה ר"ש, א"כ (בטלה) [ביטלתה. כ"י פירג"א] מדרשו של יהוידע הכהן,

דתניא זה מדרש דרש יהוידע הכהן, ויקרא ה יט אָשֶׁם הוּא [אָשֶׁם אָשֶׁם לָהּ], (כולו) ** להביא כל דבר הבא ממותר חמאות, ואשמות, ליקח בדמיו עולות, הבשר לשם, ועורות לכהנים [וה"ל רש"י בובחים קג, אשם לה, אי אפשר אשם לה' שכבר נאמר אשם לכהן, כמטאת כאשם תורה אחת להם וגו', הא כיצד, כל דבר הבא ממותר מטאת כגון מפריש מעות למטאתו וימותר מהן, וממותר אשמות, כגון הנך דאולי לרעיה דקיימא לן (תמורה דף יח) כל שצמטאת מתה באשם רועה. ילקח צהן כו', נמצאו שני כתובים מקיימין אשם לה' בשר לעולה, ואשם לכהן העור],

** [אשם הוא (כולו) בכ"י פירג"א ובכ"י ותיקן הגירסא אשם הוא "כו" והכוונה להמשך הפסוק] [אשם אשם לה'. ויקרא ה' י"ט] והוא במקום וגו' שאנו משתמשים בה לומר שהלומד יגמור את הפסוק בעצמו. אבל בכ"י מינכן מביא את הפסוק במילואו "אשם הוא אשם אשם לה'".

אלמא אית ליה נדבה לרבי שמעון?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא כי אית ליה נדבה לר"ש בחד סידרא וכגון הפריש שני לצורי מעות למטאתו [פי' שכל מה שהפריש היה לחמאת אחת], והחלו הטלאים, וימותרו מן המעות,

אבני חן למסכת תמורה

פעמים בבה ופעמים בבה. קדשי דוד?

פסולי המוקדשין מאן תנא?

אמר רב חסדא, ר' אלעזר בר"ש היא, דתניא היו לפניו שתי חמאות, אחת תמימה ואחת בעלת מום, תמימה תקרב בעלת מום תפדה* קודם הפרשת השנייה והנך שתי חמאות לשם חטא אחד הופרשו שגל מום בראשונה והפריש שניה תמימה נשחטה בעלת מום לאחר פדיונה עד שלא נזרק דמה של תמימה, מותרת, משנזרק דמה של תמימה אסורה דהוא חטאת שכיפרו בעליה,

רבי אלעזר בר"ש אמר אפילו בשר בעלת מום בקדירה, ונזרק דמה של תמימה, יוצא לבית השריפה את בשר הנעלה מום אלמא אע"ג דאיפריק ואשתמיט בקדושה קיימא וחטאת שכיפרו בעלים מיקרייא הלכך גבי הרגלה גמי אע"ג דאיפריק ואשתמיט בקדושה קיימא,

ורב חסדא לוקמה אידי ואידי כב"ש (דודאי) [דס"ד ד ?] כי היכי דמחמרי ב"ש בצכור מחמרי גמי בשאר פסולי המוקדשין, מ"ש דלוקים ישא כב"ש וסיפא כרבי [אלעזר כרבי שמעון] דלמא כי אמרי ב"ש בבכור דקדושתיה מרחם אבל פסולי המוקדשין לא,

ולוקמא אידי ואידי כר"א בר"ש? דלמא כי אמר ר"א ברבי שמעון בפסולי [מוקדשין] דאלימי למיתפס פדיונן, אבל בבכור לא צכור אין לו פדיון [לפניו אין לשון זה בגמרא, אלא קאי על מה שאומר בגמ' אבל בבכור לא, דלא אלימי למיתפס פדיונה שאין לה פדיון כלל] דכתיב (במדבר יח) לא תפדה ואם פדלו אינו מופס פדיונו בקדושתו,

ור"א בר"ש לית ליה הא דתנן כל פסולי המוקדשין נשחטין באיטלוז אלמא לאו בקדושתיהו קיימי ממי איפריק ואשתמיט ונמכרין באיטלוז ונשקלין בלימרא, אלמא כיון דשרית ליה למוכרו באיטלוז וזבין טפי ופריק ליה מיד הקדש ציורק הואיל וסופו למוכרו יפה גבי הרגלה גמי לשתרי ליה להרגיל דמיון דידע צעשת פדיון דפסולי המוקדשין דסופו להרגיל ולמכור העור בדמים יקרים טפי ופריק ליה מיד הקדש?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא מה שמשביח בעור פוגם בבשר מה שמשתכר בדמי העור פוגם בדמי הבשר ואין כאן ריוח לפי שממירא לחמוך העור וחמוך הבשר ושוב אינה יפה לימכר,

(אמרי) במערבא (משמיה דרבי אבין) [משמיה דרבינא אמרי] [אות ג' בהגהת הגר"א שייך כאן] מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים שעושה מפוח על הבהמה בעודה מחובר, ועבודה ממנו ודאי לא הוה, דאין עבודה לאחר מיתה, אבל נראה כעבודה [ולשון רש"י בבבורות לג: ע"פ השטמ"ק שם שזכין העור לצורך מפוח כשהוא עדיין על הקדשים],

רבי יוסי בר אבין אמר, גזירה שמא יגדל מהם מפסולי המוקדשין עדרים עדרים דאי שרית ליה להרגיל, משהיה להו ולא שמיט עד שזדמנו לו נפחים, ואמי לגדל עדרים, ואמי לידי תקלת גיזה ועבודה, ופסולי המוקדשין אסורין

רב לטעמיה סבר לה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון דקמני גבי פסמים, הפריש פסמו ואבד, והפריש אחר תחמיו, ונמצא הראשון, איזה שירצה יקריב, ר' יוסי אומר מזה בראשון, ורצ סבר לה כוותיה, וכיון דמזה בראשון, הוה ליה מפריש לאיצוד, [ד]תחלת הפרשמו של שני לא הימה לשם (הקדש) [הקדשה], אלא לשם, (כדי) [כן] שיאבד וילך למיתה, הואיל דס"ל מזה בראשון [בספר קדשי דוד מקשה דלעיל כג. פרש"י המפריש לאבוד המפריש תחת קרבן אבד וכאן מפרש שמפריש שילך לאיצוד? ותירץ שכאן ר"ל רק דלא מיירי במפריש לאחריות ולא דמי למפריש לאבוד דלעיל], אבל גבי שתי חמאות לאחריות, כיון דאי הוה צני מתכפר דהאי דשייך, ליכא למימר תחלת הפרשה לאיצוד,

תני רב שימי בר זירי [בספר הדורות קורא לו "שימי ועירא". וראה ב"י פירוש"א שגורם רב שימי ועירי, וכן בב"י ותיק"ן, ובכ"י מונכח הגירסא רב שימי ועירא. ומכאן משמע קצת ש"בר" אין פירושו בכל מקום בן. וצריך בירור] קמיה דרב פפא, אבדה בשעת הפרשה, לרבי מתה לרבנן תרעה, אבדה בשעת כפרה, לרבנן מתה לרבי רועה,

[ומקשה] קל וחומר, ומה אבודה בשעת הפרשה דאמרי רבנן רועה אמר רבי מתה, אבודה בשעת כפרה דלרבנן מתה לרבי לא כ"ש?

אלא תני הכי, אבודה בשעת הפרשה, לרבי מתה, לרבנן רועה, בשעת כפרה, דברי הכל מתה:

[שגיגו במשנתנו] רבי אלעזר בר"ש אומר וכו': תנו רבנן, אין מרגילין כדרך שמתחילין להפשט העור דרך הרגלים, (והופכו) [ופושטו] שלם, לצורך נפחים, או לצורך דבש, ו[כ]שאינו רוצה להפשטו שלם, (כש)מפשטו צכין דרך צטנו [פ' שחוחבו] מגרורו עד וזכו [לעשות ממנו מפוח לנפחים, או למוכרי דבש ושמן, שנותנין אותו בעורות כבשים המפשטין] [המופשטין ?] שלימים. רש"י זכורות לג. [ביום טוב, כיוצא בו אין מרגילין בבכור, ולא בפסולי המוקדשין שנפדו ושחטן],

בשלמא ביו"ט, דקא טרח מירחא דלא חזי ליה, אלא בכור מאן תנא? אמר רב חסדא בית שמאי היא [ואף שגם לב"ה יש קצת קדושה בבכור בעל מום שאינו נמכר באטלו ? מ"מ פשיטא להגמ' דהרגלה אינו בזיון גדול כל כך, ולא מיסתר הרגלה רק בשיש עליו קדושת קרבן ממש. שפת אמת בכורות לג. דאמר בכור בקדושתיה קאי, דתנן ב"ש אומר, לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור לטובל עם הכהן, צכר צעל מום, ששחטו כהן, אלמא אף על גב דהומס בקדושתיה קאי [שאינו נאכל לזרים, אבל רש"י בבבורות לג. פירש ב"ש היא. דסברי צכר צעל מום בקדושתו קאי אפילו לאחר שחיטתו].

הלכך אין מרגילין צו דדמי כעבודה בקדשים, וכעודצין דחולין [ורש"י בבבורות פירש משום ציון דקדשים דפוגם הבשר דממירא לחמוך העור וחמוך הבשר],

אבני חן למסכת תמורה

בגיזה ועבודה אפילו לאחר פדיון:

● ● ● ● ●

מבכרת שהיתה מעוברת, אומר מזה שבמעיה של זו, אם
 וזכר עולה, ילדה וזר יקרב עולה דכזור לא קדיש אלא ברחם, ויזין
 דמשיקרא תחפסיה בקדושה אחרימי, מו לא חילל קדושת כזורה,

וְאִם אָמַר, אֵס יֵלֶד נִקְבָּה מֵהָא זִכְחֵי שְׁלָמִים, יֵלֶדָה נִקְבָּה תִּקְרַב שְׁלָמִים,

[אם אמר בלשון זה] אם זכר עולה, ואם נקבה זבחי שלמים, ילדה זכר ונקבה, הזכר יקרב עולה, והנקבה תקרב שלמים,

יִלְדָּה שְׁנֵי זָכָרִים על שנייה חלה קדושת עולה, דהא קאמר אס זכר יאה עולה, ומימיה לא נדר אלא חד, הלכך הוא יקריב האחד לנדרו, והב' ימכר לזרמי עולה ודמייו חולין אחד מהם יקרב עולה, והשני ימכר לחייבי עולה ודמייו חולין,

ילדה שתי נקבות, אחת מהם תקרב שלמים והשניה תימכר לחייבי שלמים, ודמיה חולין,

ילדה טומטום ואנדרוגינוס, רשב"ג אומר, אין קדושה חלה עליהן:

ד"ה בעלת מום תפדה. וצריך לפדות הבעלת מום קודם [הקרבנות] השניה ולפ"ז אין צריך להניח גירסת הכ"ח, דאם הקריב השניה והבעלת מום עדיין לא נפדית הוא מתה, והנך שמי מטאות לשם מטא אחד הופרשו שנפל מום נראשונה והפריש שניה תממיה, פי' שמראשית דברי המשנה היינו יכולים לפרש שאין לשני מטאות אלו שייכות זה לזה, אלא אחד תם ואחד בעל מום, ואומר לנו המשנה תמימה תקרב ובעלת מום תפדה, אבל מלבד שלפ"ז אין כאן שום חידוש, מהמשך דברי המשנה ודאי רואין שזה אינו, ולכן הגם שהדברים פשוטים בא רש"י לפרש ששני מטאות אלו הם בשביל מטא אחד באו, ולכן תלוי מתי פודה הבעלת מום. ומה שאומר "שנפל מום נראשונה והפריש שניה תממיה" לאו דוקא והוא הדין אם הפריש מתחלה שני מטאות לאחריות, וכן באמת פירש רש"י בבכורות.

הגהות להבנה: שמ"ק י"א י"ג, י"ט כ"ה

מה שבמעיה של זו אם זכר עולה, ילדה זכר יקרב עולה	בהמת חולין ומערים שיפטר מקדושת בבורה.
ואם נקבה זכחי שלמים, ילדה נקבה תקרב שלמים	בהמת חטאת, ומערים שלא תהי' ולד חטאת דאזלי למיתה.
אם זכר עולה ואם נקבה זכחי שלמים, ילדה זכר ונקבה זכר	בהמת חולין, ואינו מערים אלא נודב מלבו. ראה תוס' ד"ה אם זכר עולה בסוף הריבור.
ילדה שני זכרים אחד מהם יקרב עולה והשני ימכר לחיבי עולה.	כיון שאמר זכר עולה ואין אנו יודעין על איזה חל.

פרק חמישי כיצד מערימין

דף כ"ד ע"ב

מתני': כיצד מערימין על הבורר להפקיעו מכהן ולהפרישו לחומה, [בשטמ"ק] ולהקרינו לחומה". ובחדושי ר' מנחם קארגוי זצ"ל "ולאזל צו ידי חומה"],

[תחבולת ההיתר תקרא ערמה ושאינו להיתר תקרא מרמה פירוש המשניות להרמב"ם # [וכן בבראשית לו ז] ויאמר בא אחיך בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתָּהּ, אבל צ"ע ממה דחבו שמות כא יד וְיִרְדּוּ אִישׁ עַל-יְדֵעְהוּ לְהִרְגוֹ בְּקֶרֶךְ הָאֵשׁ? אע"פ שנמצא מרמה אצל יעקב ובני יעקב במעשה דשכם בראשית ל"ד י"ג ויתרגום אונקלוס בחכמה? לשון תורה לחד ולשון חכמים לחד. תי"ט.

ובתפארת ישראל' כתב לשון "ערמה" פירושו תחבולה בין באופן המותר או שאינו מותר, והיינו בין להזיק כמו והנחש הי' ערום בראשית ג א, בין להציל, כמו ערום ראה רעה ונסתר משלי כב ג בין להרוויח לעצמו או לאחרים, כמו ושומר תוכחת יערים משלי טו ז. אבל מרמה הוא תמיד באופן שאינו מותר, משום שיוזק בו אחר. והכא בלשון ערמה ר"ל כיצד רשאי לעשות תחבולה להרוויח בהיתר כבוד שיוולד בעדרו].

נב: אמר רב יהודה, מותר להטיל מום בבכור, קודם שיצא לאויר העולם,

תנן, אומר אדם מה שבמעיה של זו עולה, עולה אין הואיל
 וכליל היא, שרי לשנוי קדושה בטורה לקדושה, שלמים [לעשות מבכור זכר
 קדושה שלמים, שבשלמים יש גם זכר], לא אכל שלמים דקדושה קלה היא, אסור
 לשנוי לכתחלה קדושה בטורה לקדושה ייור [ראה להלן בד"ה סיפא אתיא לכהמה
 דהקדש], וכ"ש שאסור להטיל בו מום, דמפיק ליה מקדושה לגמרי, [ואת]
 אמרת דמצית מפקעת ליה מקדושתה?

אמר לך רב יהודה, ה"מ בזמן שבית המקדש קיים, כי
קאמינא אנא בזמן הזה דלא חזי להקרבה,

אי בזמן הזה מאי למימרא? מהו דתימא נגזר דלמא נפיק

אבני חן למסכת תמורה

סיפא דרישא	בבהמת חמטא, אם אמר עליה שאם עיבורה נקבה תהיה שלמים, וילדה נקבה תקרב שלמים,
סיפא	אמר על בהמת חולין אם זכר לעלה, ואם נקבה זכחי שלמים וילדה שני זכרים, אחד מהם יקרב עולה, והשני ימכר לחייבי עולה ודמיו חולין,

*****

דגא ב

[שנינו במשנתנו, רשב"ג אומר] ילדה מומטום ואנדרוגינום כו':

הנהרות להבנה: שטמ"ק ו', גר"א א', ב"ח א'

דף כ"ה ע"א

אמאי אין קדושה חלה עליהן [על מומטום ואנדרוגינום] ואפי' אמנעמא נמי קאי, דהוי ולדות קדשים, ואפי' קדושת אמן אינה חלה עליהן, דהא קסם אין קדושה קאמר [בשום אופן], [דיבור זה שייך למתני' לעיל. מצור דבש]? קסבר רשב"ג, ולדות קדשים בהוייתן הן קדושין כספן נולדין, והלכך אין שום קדושה חלה עליהן,

דאי ס"ד ממעי אמן הן קדושין, אמאי אין קדושה חלה עליהן, הא [תפסתינהו] [תפסתן. כ"י מייבן] קדושה דאימייהו משעת התחלת יצירתה [של וד], כל פורתא ופורתא קדיש,

אלא ש"מ כולה ממעי ר"ש [היינו רשב"ג] היא [דסבר] ולדי קדשים בהוייתן הן קדושים [פי' וגם מזה דקתני אם נקבה זכחי שלמים, ומוקמינן לה בבהמת קדשים, והיינו על כרחך משום דס"ל בהוייתן הן קדושים, וזהו דמיייתי בסיפא מילתא דרשב"ג לאשמעינן דכולה מתני' רשב"ג היא. יד בנימין],

והאי תנא [דלהלן] סבר ולדי קדשים, ממעי אמן הן קדושים,

יש כאן כמה לימודים:

1. שלא נאמר שבכור אדם לא יקדיש שום הקדשות לקדושה אחרת, לכן כתיב "איש אותו", שבכור אדם אינו מקדיש בכור בהמה לקדושה אחרת, אבל מקדיש הוא שאר קדשים לקדושה אחרת,
2. ועדיין ס"ד שאדם אחר יקדיש בכור בהמה לקדושה אחרת, ת"ל בבהמה,
3. וילפינן מאשר יבוכר לה, שרק משגולד אין להקדיש בכור לקדושה אחרת, אבל בעודו בבטן יכול להקדישו,
4. יכול כל הקדשים כן ת"ל אך חלק,

דת"ר,

1. אילו (לא) נאמר אהאי קרא קאי [ויקרא כו כו] אֶפְרָסִי ר' יִשְׁכָּרְיָא וְיִצְחָק לְהַ' בְּפִתְקָא ל' אֶפְרָסִי אִישׁ אֶחָד בְּכֹר לֹא יִקְדִּישׁ אִילּוּ נֶאֱמַר כְּכֹר אֶשֶׁר יִבְכֹּר לֹא יִקְדִּישׁ, וְלֹא כְּמִיד אִישׁ אֶחָד, וְלֹא כְּמִיד צְנִמָּה הִייתִי אוֹמֵר, בְּכֹר

רוב ראשו וקדיש ליה רחם וקשדי ביה מומא והדר שדי ציה מומא, והוי מטיל מום בקדשים, קמ"ל דלא גזרי' דהוא יזהר להטיל בו המום משעה שינא מעט קודם שינא רוב ראשו, כדאמרין צבכורות (דף לה) גדייא צאזניה שהגדי יונא דרך נדעיו ונראות האזנים תחלה, ואימנא צשפמיה שפי הטלה יונא תחלה,

ואימא הכי נמי? אפילו הכי הא עדיפא למישרי, להטיל בו מום, הואיל ועדיין לא קדיש, כדי שלא ינטרך הכהן לשהמו, אלא ימהר לשחטו דאי לא שדי' צי' צעי לשהוי עד שפול בו מום (יתירא) מדרתי ביה ואלהכי והכי אחי לירי גיזה ועבודה,

[לשון אחר. מותן בסתר # ואפשר שכן הוא לשון הירושלמי] חסירה עדיפא- כלומר (שמחסר) [שיחסר. חק נתן] ממנו זכר קודם יצאת רצו, ויעשו צעל מום [בדיבור זה אין רש"י מוסיף כלום על מה שפירש בדיבור לפני זה, אלא בא לפרש לפי הגירסא דגרסי בגמרא במקום "הא עדיפא" "חסירה עדיפא"];

[שנינו במשנתנו] אם נקבה זכחי שלמים: נקבה מי קא קדשה בבכורה דצעי לאיערומי עלה, דקאמר כיז מערימין, וקמשיז להן [פי' איזה ערמה הוא, להוסיף קדושת בכורה על נקבה]?

סיפא אתיא לבחמה דהקדש דאס חטאת היא ונמעצרה, ורואה להערים שלא ילך למיתה, דולד חטאת למיתה אזיל, ישנהו לקדושה אחרת, [וצ"ע הא אמרינן לעיל שאין להוריד בכור לקדושת שלמים, ואך אומר כאן שיכול להוריד חטאת לקדושה אחרת שהוא קלה הימנה? ונראה דבחטאת לא שייך הורדה מקדושה דהא ולד חטאת למיתה אזיל, ואדרבה כשמקדישו לשלמים הוא מכשרו להקרב למזבח. ע"פ ר' מנחם קארגוי וצ"ל, וראה תיו"ט ד"ה ואם נקבה],

וקמ"ל דוולדות קדשים בהוייתן הן קדושים, ולא צמעי אמן, וכיון דעדיין לא קדיש בקדושת אמן, מצי לארכיזי עליה קדושה אחרימי, דלכי ממיליד, לא הוי ולד חטאת. לשון ירושלמי נקבה מי [קדשה בבכורה] וכו' ? [ומתריץ] צמצכרת קדשים [דהיינו] צנחמת הקדש כדפרישית [בדיבור דלעיל] והאי מצכרת לאו דוקא, אלא אידי דמנא רישא צמצכרת דחולין, נקט נמי הכא לשון מצכרת [אבל באמת מיידי בחטאת]:

[שנינו במשנתנו] ילדה שני זכרים כו': אמרי, אי בהמה דהקדש אמאי השני ימכר לחייבי עולה הא קמא דנפיק ליהוי עולה ואידך לכי ממיליד ליהוי בקדושה דאימיה היאך דאקדיש עולה (ליהדר) [ליהוי] עולה, אידך נהוי בקדושתיה דאימיה?

[ומתריץ] סיפא הך סיפא דילדה שני זכרים אתאן לבהמת חולין והוי רישא וסיפא צחולין, ומנעמא צהקדש:

רישא	בכור בזמן הזה יטיל בה מום, שאם ישאר תם חיישינן שיבא לירי גיזה ועבודה,

אבני חן למסכת תמורה

אדם לא יקדיש הקדשות לא יקדיש שום דבר להקדש,

א"ל מאי תיבעי לך, היינו דבעי אילפא, אמר על חלקט עם נשירת רובו דנעי למהו לקט יהא הפקר, לקט הוי, או הפקר הוי להו הפקר אפילו לעשרים, הי מנייהו חיל עליה קדושה, דודאי פשיטא לן אי אפקריה מקמי הכי לכל המצוה דלא מיחייב דלקט, אלא כל שהוא אוכל ונשמר, לקט הוי שכן קדושתו בידי שמים, או דלמא הפקר הוי, שכן זוכין בו עניים ועשירים?

ואמר אביי, מאי תיבעי ליה דלא הויל וצדי הדדי אמו למיחל, דברי הרב ודברי תלמיד ודאי דברי הרב קודמין, וקודשא בריך הוא עבדיה לקט דברי מי שומעים, ה"נ דברי מי שומעים [דברי] הרב קודמין (כל כך זכור) [ולכן זכור] הוא:

מתני': האומר על ולדה של בהמה מעוברת [של חולין] ולדה של זו עולה, [ואומר גם על הבהמה עצמה] והיא שלמים דבריו קיימים שהרי קדושת הולד קדמה,

[אבל אם אמר. רש"י] היא שלמים ברישא, להאס ולכל דאית בה אקדיש, ומשיב ולד למקדיש [להקדישה] בנפשי נפשיה, והוי כמקדיש שמי בהמות לשלמים, וולדה עולה וכי הדך אמר ולדה עולה הרי זה ולד זבחי שלמים, והכא לא שייך למימר בהווייתו ובמעו אמנן, דכי אמרינן בהווייתו ולא במעו אמנן, הוי מילי בהקדישה ולצסוף נתעצרה, דאיהו לא אחפסיה לעובר שום קדושה, אלא מקדושתא דאימיה קא קדיש, אכל במקדיש מעוברת, משיב עובר לקבולי קדושה,

דברי ר"מ ורבי מאיר אית ליה תפוס לשון ראשון, ואע"ג שמתחלה כשאמר היא שלמים לא נמכוין לולדה,

א"ר יוסי, אם לכן נמכוין תחלה, הוואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחת שאין הפה יכול לדבר שני דברים כאחד דבריו קיימין דאף בגמרא דבריו אדם נתפס, הוואיל ומתחלה כשאמר היא שלמים לא נמכוין לולדה,

ואם משאמר הרי זו שלמים נמלך, ואמר ולדה עולה, הרי זו ולדה שלמים:

שיירו משוייר = שהאם והולד הם שני גופים, ויכול להקדיש את האחד ולא את השני, והולד אינו קדוש מחמת אמו, אלא מחמת עצמו, ואם לא אמר בפירוש על ולדה שתהיה קדושה אחרת, קדוש הולד מעצמו בקדושת אמו, שיירו אינו משוייר = שהאם והולד הם גוף אחד, והולד קדוש מחמת אמו, החילוק בין שני הדיעות הוא = אם יכול להקדיש האם לקדושה אחת, והולד לקדושה אחרת,

גמ': א"ר יוחנן, הפריש חטאת מעוברת, וילדה, רצה בה

ת"ל [ויקרא כו כו, אֲדַבְּרוּ ר' אֲשֶׁר לָהּ בְּבִהְמָה ל' אֶיִךְ קָדִישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם-שׁוֹר אִם-שֶׁה לָהּ הוּא] מדקאמר אומר, משמע דאזכור בהמה נמי [פי' כמו שהמקדיש הוא בכור, כן הבהמה הנקדשת גם אבכור] קאמר, וה"ק אך זכור אדם אשר יזכר, זכור בהמה לא יקדיש אומר, אורתו אי אתה מקדיש אומר אינו מקדיש, זכור אדם לא יקדיש זכור בהמה, אבל מקדיש אדם [שהוא] בכור, הקדשות אכל מקדיש הוא שאר קדשים # [דורש את הלשון בכור אשר יבכר שבכור לא יקדיש בכור],

2. ועדיין אני אומר ואמתי לא אינטיין צהמה, ולחך דרשא אמי דקאמרינן יכול לא יקדיש הוא, הוא לא יקדיש זכור אדם לא יקדיש אומר זכור בהמה אבל יקדישוהו אחרים שאר בני אדם שאינם זכורות, יקדישו זכור בהמה לקדושה אחרת,

ת"ל בבמה דלא אינטיין, ולמאי דאמא לגלוי עליה, דקרא דלאו זכור אדם מישמע, [ש] בבמה עסקתי זכור בהמה דברתי כאן, שלא יקדישו שום אדם לקדושה אחרת, ולא דברתי כאן זכור אדם כלום,

3. יכול לא יקדישונו בבמן שאפי' צעדו צטון לא יוכל להקדישו לקדושה אחרת, ת"ל ויקרא כו אשר יבכר לה', משיבוכר לה' משקדש ברהם אכל צטון מול הוא אי אתה מקדיש, אבל אתה מקדיש בבמן,

4. יכול אף ולדי כל הקדשים בן שיהא מותר לטנוט לקדושה אחרת צעדו צטון, ת"ל אך חלק זכור המרמי לך להקדיש קודם שיזכר, אכל לא שאר קדשים צטון,

[וכאן בא למסקנא מה שהתחיל והאי תנא סבר וכו'] אלמא ס"ל ולדי קדשים ממעי אמן הן קדושין דכיון דאמו קדושה, כל פורמא ופורמא דמיחבדי [שנברא] ביה, מיחפס בקדושה, דולדות קדשים צמעי אמן הן קדושות, ולית ליה כחא דמתני',

א"ל [שאל] רב עמרם לרב שישת, אמר על הבכור צעדו צטון עם יציאת רובו דנציא למיחל עליה קדושת זכור האי שעתא, דמיחול עליה קדושת עולה ולא קודם, דהשתא הוו תרתי קדושות למיחל בהדי, הי מנייהו תמורה וקדמה למיחל ודמי לחצירכה, [מה הדין] עולה הוי או בכור הוי,

עולה הוי [שכן כליל. רש"י ע"פ הגר"א, פי' וקדושתה חמורה, ולכן אמרינן] דכל פורתא ופורתא דקא נפיק הוא כליל, או בכור הוי דכל פורתא ופורתא דקא נפיק במילתיה הוא שכן קדושת זכור חלה על כל הצורות דעלמא מרחם,

א"ל, שכן קדושה [חמורה ו. מצור דבש] חיללא עליה, או דלמא בכור הוי, שכן קדושתו מרחם?

אבני חן למסכת תמורה

מתכפר, רצה בולדה מתכפר דכי אמרינן ולד חטאת למיתה חזיל, הני מילי בהקדשה ולבסוף נמנענה, אבל הקדשה מעוברת חשיב עובר לקבולי קדושה באנפי נפשה מכה אמו, והוי כמפרש שמי חטאות לאחריות, דמתכפר באחו שיראה,

מ"ט, קסבר ר' יוחנן אם שיירו לולד שאמר ולדה חולין והיא חטאת, משוייר והיא חולין, וכיון דאי צעי לא קדיש אלמא [ו]עובר לאו ירך אמו הוא כי לא משייר ליה נמי לאו ירך אמו הוא, ומחמת ענמו קדוש, ולא מחמת אמו ולא הוי כולד חטאת, דהוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות, רצה מתכפר בה, רצה מתכפר בחבירתה,

מותיב רבי אלעזר, [שנינו במשנה להלן ברף זה] **היא שלמים וולדה עולה, הרי זה ולד שלמים, ואי סלקא דעתך שיירו משוייר,** הרי זה ולד שלמים אלמא מדקרייה "ולד שלמים", דמכה אימיה נחמא ליה קדושה, ולא מחמת נפשה, וגבי חטאת נמי ולד חטאת מיקרי, ואזיל למיתה, דאי ס"ד אס שיירו משוייר [שהבמה והולד הם שני גופים], דחשיב כבהמה באנפי נפשה, וכי לא שיירו מחמתיה [מחמת עצמו] הוא דקדיש, הרי זו הולד ענמו שלמים בעי מיתנא,

אמר רב טבאל, בר מינה דההיא מההיא לא תיקשי דששמה היא [הא? דמינא (ולד) הרי זה (ולד) שלמים # ולאחר הגהת הגר"א עדיין צ"ע בלשון רש"י כאן מזה בא לאשמועינן] **הא אמר רב לתנא, תני, הרי זו שלמים,**

מיתיבי, האומר לשפחתו, הרי את [נשאת] שפחה [אבל] וולדך בן חורין, אם היתה (עוברת) [מעוברת], זכתה [השפחה] לו [להעבור], [והגם שהיא נשאת שפחה, ולדה בן חורין, ואף שהולד במעיה, יש להשפחה יד לזכות בולדה, ואין להאדון זכות בהולד] ויפא הולד לחירות,

אי אמרת בשלמא, אם שיירו אינו משוייר, [ו]עובר ירך אמו, מש"ה זכתה לו, (והוי) [דהוה] ליה כמשחרר חצי עבדו, ומני ר' מאיר היא,

[וצריך ביאור למה כאן קורא עובר "רך" אמו ולגבי אב אמרינן בעירובין ע' ע"ב יורש "כרעיה" דאביו ? ולכאורה י"ל דלגבי עובר דאמרינן שגוף הולד יש לה דין כחלק מגוף אמה שייד לשון ירך, שלשון ירך שייד לענין עיבור, אבל לענין ירושה שרוצה לומר שהבן הוא המשך מאביו ובא תחתיו, שייד לשון "כרעיה" שהרגלים הם המשך הגוף],

כרתניא

הנהיח להבנה: שטמ"ק ב' י"ג י"ח י"ט ב', כ"ב ל"א ל"ב ל"ג ל"ט מ"א מ"ד, צ"ק ז', ב"ח א' ד', גר"א ב' ה'

דף כ"ה ע"ב

המשחרר חצי עבדו, יצא לחירות קנה לחזיו, והוי חזיו בן חורין, ואע"פ שלא שחררו כולו יש לו יד לקבל את גיטו ד גיטו וידו באין כאחת [גיטין עז, קדושין כג.],

(ואי) [אלא אי] אמרת, שיירו משוייר אס שחרר האס, ושייר הולד, משוייר הוא [לעצמו] [לעצמו. ר'], [ו]עובר לאו ירך אמו הוא אלמא צ' גופים נינהו אמאי זכתה לו הוי כעבד המקבל גט שחרור לחזיו, מיד רבו שלו, ששניהם עבדים לאיש אחד, [ואין] [שאלן ?] חזירו משוחרר, שהרי הרב לא השליך גט השחרור מידו, דהואיל ונחמו לעצמו כמי שנחמו בתפוסתו דמי,

והא תניא, נראין הדברים, שהעבד זוכה לקבל גט שחרור של חברו, מיד רבו של חזירו שאינו רבו שלו דלגבי ההוא גברא, יש לו יד לעבד זה (שהוא) [שיהא ?] שליט לקבל את הגט, הואיל וזה אינו רבו, ולא מיד רבו שלו?

אלא ש"מ אם שיירו אינו משוייר, ותויבתא דרבי יוחנן [דאמר בראש הענין אם שיירו משוייר וכו'], **תויבתא,**

לימא אם שיירו משוייר תנאי היא, דתניא, האומר לשפחתו הרי את בת חורין, וולדך עבד, ולדה כמות משוחרר, דברי ר' יוסי הגלילי, וחכמים אומרים, דבריו קיימין והולד עבד משום שנאמר שמות בא האשה וילדיה תהיה לאדוניה,

קרא מאי תלמודא לרבנן קרא משמע טפי כר' יוסי הגלילי, דהולדות הולכין אחר האס, [איך פסוק זה מלמד ונדרש כראיה לרבנן, הלא מכאן יהיה יותר ראיה לר' יוסי הגלילי?]

אמר רבא, (אמר) קרא לרבי יוסי הגלילי, דקתני ולדה כמות, שנאמר האשה וילדיה תהיה לאדוניה, בזמן שהאשה לאדוניה ולדה לאדוניה,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דרבי יוסי [הגלילי] סבר, שיירו אינו משוייר אלא ירך אמו הוא, ומש"ה יפא לחירות כמות [והא דהולד משוחרר אע"ג דלא שיחרר רק האם ? עיי' קרני ראם, ושטמ"ק אות כ"ד] **ורבנן סברי משוייר** [שהאם והולד הם כשני גופים, ולכן הולד נשאר עבד?]

אמר לך ר' יוחנן, דכולי עלמא שיירו משוייר, והבא היינו טעמא דר' יוסי הגלילי [לכן אמר ולדה כמות], דאמר קרא דכדיא גלי זה קרא האשה וילדיה תהיה לאדוניה ולאו משום דייך אמו הוא, אלא גזירת הכתוב הוא גבי שפחה,

אלא ודאי [אביא לך תנאי דודאי בזה פליגי] **לימא כי הני תנאי, דתניא, השוחט את החטאת קס"ד שהקדישה מעוברת, ומצא בה**

אבני חן למסכת תמורה

יוחנן הו', וי'תיב [בספר יד מלאכי בערך יתיב, מביא מכאן ראיה דלשון "י'תיב" בכל מקום היינו תלמיד לפני רבו עיי"ש] לקמיה דרבי יוחנן (נ"ק עג) ולאחציה [וחקשה לו], ולא אהדר ליה רבי יוחנן האי שינויא דלימא ליה אלא [נמי. ר'] סצירא לי דמכא אימיה קדוש [דשיירו אינו משוייר] ולא מתממיה. (ר') דנפשיה, וטעמא דידי משום דאלס מתכפר בשבת הקדש, ואת אמרת, טעמא דר' יוחנן, משום דאדם מתכפר בשבת הקדש:

[שנינו במשנתנו] אם משאמר הרי זו שלמים נמלך כו': פשימא ולדן שלמים [פ'] שהרי הקדיש בהמה מעוברת, ונתקדש העיבור בקדושת שלמים, אלא [וכי] כל אימת דבעי מימלך נממיה?

אמר רב פפא, לא נצרכה, אלא שאמר בתוך כדי דיבור כדי שאלת שלום רב לתלמיד, ואמרי לה תלמיד לרב, מהו דתימא תוך כדי דיבור כדיבור, והאי עיינוי הוא דקמעין, קמ"ל [לפי שהעיקר בדינו תוך כדי דיבור כדבור דמי, וזלתי במקדיש ומימר ומגדף ועובר עבדות כוכבים, ומקדש, ומגרש, וכו']. פירוש המשניות להרמב"ם עיי"ש עוד].

מתני': הרי זו תמורת עולה [ראה נדרים דף סט: ובדברי הר"ן שם] דר"מ אית ליה תפוס לשון ראשון תמורת [תמורת בלא וי"ו] שלמים, הרי זו תמורת עולה, דברי רבי מאיר,

אמר רבי יוסי, אם לכן נתכוין תחלה, הואיל ואי אפשר לקרות ב' שמות כאחת, דבריו קיימים וחסיה תמורת עולה וחסיה תמורת שלמים, ותרעה עד שתסתאב ותמכר, ויצא דלמי חסיה תמורת עולה, ודלמי חסיה תמורת שלמים, וזהכי עסקין [כגון. רע"ב] שהיו לפניו עולה ושלמים כשהמיר את זו בה, ואם משאמר תמורת עולה, נמלך ואמר תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה:

הנחות להבנה: שטמ"ק ב' ד' ט' ט"ו, כ"ו

*****

דרגא ב

דף כ"ו ע"א

נב': א"ר יצחק ברבי יוסי, א"ר יוחנן, הכל מודים באומר תחול זו ואחר כך תחול זו, דברי הכל תפוס לשון ראשון, לא תחול זו אא"כ חלתה זו, תרווייהו קדשי,

לא נחלקו אלא כגון משנתנו, דאמר תמורת עולה תמורת שלמים תמורת עולה תמורת שלמים גרסי, ול"ג ותמורת [ביו"ו] שלמים, דר' מאיר סבר, מדהוה ליה למימר תמורת עולה ושלמים, ואמר תמורת עולה תמורת שלמים, הויא ליה כאומר תחול

בן ד' חי [שזמן עיבור בהמה דקה הוא חמש חדשים, וזה לא כלו לו חדשיו], תני חדא [בברייתא אחת] אין נאכלת אלא לזכרי בהונה, ואינה נאכלת אלא ליום אחד, ואינה נאכלת אלא לפניו מן הקלעים, ותניא אידך [ברייתא אחרת], נאכלת לכל אדם, ונאכלת בכל מקום, ונאכלת לעולם [בלי הגבלת זמן],

מאי לא תנאי מאי לאו זהא פליגי, דת"ק [דברייתא הראשונה דאמר דהעיבור שנמצא בתוכה דינה כחמאת] סבר [שיירו משוייר. לפי רש"י] דת"ק דמשויי ליה תורת חטאת, קסבר אס שיירו משוייר, וכיון דחשיב כבהמה בלגפי נפשה [ויכול להקדישה לאיזה קדושה שירצה, אבל] כי לא שייריה, נמי חילל עליה קדושה בנפשו,

ותנא בתרא דמשויי ליה תורת חולין סבר, אס שיירו אינו משוייר דלא חשיב כבהמה בלגפי נפשה, אלא ירך אמו הו', ומחמת אמו הו' דקדיש כשאר ולדות קדשים, וההיא קדושה לא נחמא עליה עד שעת לידה, דסצירא לן ולדות קדשים בהוייתן הן קדושין, ולא קודם, (ומר סבר שיירו משוייר. לפי רש"י)?

אמר לך רבי יוחנן, דכ"ע אי בהקדישה מעוברת עסקין, ודאי אם שיירו משוייר וכי לא שיירו, קדוש הולד כחטאת גמורה,

והני תנאי בהא קמיפלגי בהקדישה ולבסוף נתעצרה פליגי, וזהא פליגי, דמר סבר ולדי קדשים בהוייתן הן קדושים, ומר סבר ולדי קדשים, במעי אמן הן קדושים,

ואיבעית אימא, לא קשיא כאן דכ"ע בהוייתן הן קדושין, ולא במעי אמן, והך דקמי קדוש בשחקדישה ולבסוף נתעברה, כאן בשנתעברה נחטאת דנתעברה ולבסוף הקדישה דכ"ע אס שיירו משוייר, ומשיב למיקדש בלגפי נפשיה, והני תנאי לא פליגי מידי,

מתקיף לה רבא אהא דמוטבין ליה לרי יוחנן [בראש הסוגיא לעיל ע"א, אמר ר' יוחנן המפריש חמאת מעוברת] מאס היתה מעוברת זכתה לו ומוקמין ליה במיזבחא [לעיל דף זה תיובתא דר' יוחנן תיובתא] מומאי מאן לימא לן דטעמא דרבי יוחנן משום ד אס שיירו משוייר דמיהא תיובתא,

דלמא היינו טעמא דר' יוחנן דאע"ג דמכא אימיה קדיש, לא אזיל למיטה דאדם מתכפר בשבת הקדש וכי אזיל ולד חטאת למיטה, היכא דלא רצה להתכפר בו, אלא בלגמו,

[בשבת חמאת, פ' אין צריך לומר שחל קדושה נפרדת על הולד כדי שיתכפר בה, אלא גם אם הוא ירך אמו מתכפר בה, מפני שהוא שבת חמאת. ובמנחות פ"א ע"א כתב רש"י דכי הפרשה מעוברת הוה דעמיה אכל שצתה],

אמר ליה רב המנונא לא מצינא אמרת דטעמיה דרבי יוחנן לאו משום דאס שיירו משוייר, דודאי משום הכי הו', דהא רבי אלעזר דאוחציה [שהקשה] לרי יוחנן לעיל, מהא שלמים וולדה עולה, הרי זה ולד שלמים תלמידיה דרבי

אבני חן למסכת תמורה

זו ואח"כ תחול זו [ותפוס לשון ראשון],

שוין מני ר"מ דעל כרחק הכי משמע, דאפילו ר"מ דאמר ברישא תיקרב, הא תמות, והא מילתא פשיטא דהא ר"מ תפוס לשון ראשון אית ליה, וכיון דאמר חזיה מטאת ברישא, כ"ש דתמות, הואיל ואינו מחוייב מטאת?

מהו דתימא אי לאו דאשמעינן, הוה אמינא טעמא דר"מ לאו משום תפוס לשון ראשון,

אלא היינו טעמא (חטאת. כ"י פירנו"א, וכן משמע מרש"י) [ד?] מעורבת שנתערבו זה שמי קדושות, ואע"ג דמרויחו חילי עלה קריבה הואיל (ומערב) [ומתערב. ר', ובגראה שצ"ל "ונתערב"] זה מידי דחוי להקריבה [ראה ר' מנחם קארגוי וצ"ל אך ס"ד כן, וראה כ"י מונכר דגרס "היינו טעמא מקדשה וקריבה"], ואפילו כי אמר חזיה חטאת, והדר אמר חזיה עולה, קריבה, קמ"ל דלא [אלא טעמו משום תפוס לשון ראשון],

תניא אידך, אמר בהמה זו חזיה עולה וחזיה שלמים, קדושה ואינה קריבה, עושה תמורה ותמורתו כיוצא בו, מני רבי יוסי היא, פשיטא דקדושה ואינה קריבה?

תמורתה איצטריך ליה לאשמעינן דכיוצא זה היא, ואינה קריבה, אלא (היא. ר') תימכר לאחר שמתאבד, ויצא דמי חזיה עולה וצדמי חזיה שלמים, דמהו דתימא, נהי דהיא לא קרבה תמורתה תיקרב [ראה רג'],

קא משמע לן [פי' לכן קמ"ל דגם תמורתה אינה קריבה ד] מאי שנא היא דלא קרבה, דהויא לה קדושה דחוויה, תמורתה נמי, מכח קדושה דחוויה קאתיא,

אמר רבי יוחנן, בהמה של שני שותפים, הקדיש [שיתוף אחד] חזיה שלו, וחזר ולקח חזיה אחרת [מן שיתוף השני], והקדישה, קדושה ואינה קריבה הואיל ומתחלה כשהקדיש חזיה, לא היטה ראיה ליקרב, דלא קדשה [אלא. ר'] לחזיה, וכיון דלא הואי ידידה, לא פשטה קדושה כהיא שעתא ככולה, דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ועושה תמורה, ותמורתה

הנחות להבנה: שפ"מ ק"ז, י"ג י"ז, ב"ח א'

דף כ"ו ע"ב

כיוצא בה [קדושה ואינה קריבה],

שמע מינה תלת, ש"מ קדושת דמים נדחה המקדיש כהמה לדמים, כשהיא שאינה ראיה לגופה, כגון כהא, דכי אקדשה לפלגא, לא אקדשה אלא לדמי, (ו?) מדמי לה ממוצח לעולם, ס"ד דלא חייל דיחוי אלא (א?) מידי דאקדשה למצוח ונדחה,

ורבי יוסי אמר לך, [ק]סבר האי גברא, (אי אמר) [פי' לכן אמר תמורת עולה תמורת שלמים ד] [אי אמינא] [כין] האי לישנא תמורת עולה ושלמים, (הוה אמינא?) מהו [תהיה דינה] קדושה ואינה קריבה וטעה כהי [וטעה בזה], דסבר אימא תמורה אכל חד וחד, ומהו קדושה גמורה ליקרב, הלכך אע"ג (דאמינא) [דאמר] כהאי לישנא, למרויחו איכיון, [ו]הוה ליה כאומר לא תחול זו אלא אם כן חלה זו, קמ"ל,

לשון ירושלמי דר' (מאיר) [יוסין] סבר, האי גברא דאמר תמורת עולה ותמורת שלמים [ראה שפ"מ ק"א אות ג'] הוא דקטעי, דקסבר אי לא אמינא כו' הוא דהדר ביה, והתניא דניחומא דפלוגמיהו כהכי, [דאין דבריו האחרונים כלום, דודאי לא מני לאימלוכי. ראה שפ"מ ק"א אות ג'], ר' יוסי היינו רבנן דהא ודאי כי אמרי רבנן נמי דחלו מרויחו, לא אמרי אלא היכא דמתחלה נתכין לכך [וכן אומר ר' יוסי בלשון ירושלמי "בודקין אותו"], דנמלק כ"ע מודו [דאין דבריו האחרונים כלום, דודאי לא מני לאימלוכי]:

ת"ר, האומר בהמה זו חזיה תמורת עולה וחזיה תמורת שלמים, כולה תיקרב עולה [שהגם דתמורת חטאת ואשם אינם קריבין, דאין אדם "מתכפר" בדבר הבא בעבירה, מ"מ תמורת עולה ושלמים קריבין כדאמרין לעיל כ:]: דברי ר"מ [דאמר תפוס לשון ראשון],

וחכ"א, תרעה עד שתסתאב ותימכר, ויביא בדמי חזיה תמורת עולה, ובדמי חזיה תמורת שלמים,

א"ר יוסי, אם לכך נתכוון מתחלה, הואיל וא"א להוציא שני שמות כאחת, דברי קיימין,

רבי יוסי היינו רבנן? כולה רבי יוסי קתני לה [פי' וכאילו אמר שר' יוסי אומר אם לכך נתכוון וכו'],

תניא אידך, בהמה, חזיה עולה וחזיה חטאת, (כולה) תיקרב עולה דתפוס לשון ראשון, וכיון דקדשה לפלגא קדושת עולה, קדשה כולה, ואע"ג דגבי האומר רגלה של זו עולה, לא אר"מ דמיחול קדושה כולה, כדקמי (בפירקין) [בפירקא קמא יא:], אפ"ה כהני מודה, כדאמר' התם, הכל מודים בדבר שהנשמה תלויה בו, דברי ר"מ,

ר' יוסי אומר, תמות דאף בגמר דבריו אדם נתפס, ואיכו (לא הוי) [אינו] מחוייב מטאת, הלכך תמות [וראה בתום] שהקשו אם אינו מחוייב חטאת אך חלה קדושת חטאת כלל? והמרומי שדה תירץ שבשעה שהקדישה ה' מחוייב חטאת רק אח"כ נתכפר באחר,

ושוין, באומר חזיה חטאת מחלה, וחזיה עולה והדר חזיה עולה שתמות,

אבני חן למסכת תמורה

**[תמהני בזה הא קיי"ל בתמימים אין יוצאין מדי מזבח לעולם, וצריך להמכר לצורך קרבן, וכאן חללו לצאת לחולין, ולמה הוצרך רש"י לכך ! דיותר נראה לפרש דהיא בעלת מום, דסתמא הכי הוא דאין אדם מקדיש תמימין לברק הבית דעובר בלאו, וצ"ע. שפת אמת]

אמר אב"י, תחת משכחת לה לישנא דאיתפוס, ולישנא דאחולי, לישנא דאתפוס דכתיב

הנהות להבנה: שטמ"ק א' ו'

דף כ"ז ע"א

ויקרא יג **ואם תחתיה תעמוד הבהרת** עמדה במקומה, וסייעו דומיא לאתפוסיה שהקדש עומד במקומו [פי' הגם שקדושתה נתפסה בהתמורה], **דאחולי דכתיב** ישעיה ס **תחת הנחושת אביא זהב** הלכך הוהיל ומריייהו משמע, לא מסרו הכוזב אלף לחכמים ידיעו למימר היכא הוה חמת אתפוס, וסיכא הוה [לשון. ר'] חילול [פי' שבאופנים אלו לא יועיל כוונת האדם העושה תמורה או חילוף, ורק ביד החכמים להתחילט],

[ואם תחתיה תעמוד הבהרת וכו'] החילוק בין אתפוס ואחולי אינה על הבהמה הנקדשת, שבין באתפוס בין באחולי המטרה הוא להקדישם, והחילוק הוא רק בהאופן, שבאחולי הוא מעביר הקדושה מבהמה א' לבהמה ב', ובאתפוס בהמה א' "נשארת במקומה" בקדושתה, ורק מוסיפה קדושה על בהמה ב' ע"י שהוא תופס קדושת בהמה א', ולכן כשאומר בקדשי מזבח שבהמה ב' יהיה תחת בהמה א', כיון שאינו יכול להוציא בהמה א' מקדושתה, וכיון שיש בלשון תחת גם "שתשאר במקומה" אף שאין כוונת האדם כן, מסר הכתוב החלטה זו ביד החכמים לומר, שבאופן זה בהמה א' תשאר בקדושתה, וגם בהמה ב' תקדש. וראה בהנהות הגר"א שכתב דסתמא דעתו של אדם על לשון המועיל. [ויש להשוותה קצת להענין [בפסחים נמי]: דשבקיה לקרא דהוא דחיק ומוקים אנפשיה ?]

והלכך גבי קדשי מזבח, דעבדין תמורה, לישנא דאתפוס הוא, גבי קדשי ברק הבית דלא עבדין תמורה, לישנא דאחולי הוא,

*****

דברא ג

אמר רבא, אפילו בקדשי מזבח, משכחת לה [שהיה "תחת"] לישנא דאחולי (הוא), כגון שהיה הקדש בעל מום [וכיון שבעל מום עומד לחילול, לכן אם אמר לשון תחת, כיון שמשמע גם לשון חילול, אמרינן דהוי חילול ולא תמורה],

א"ר אשי, אפילו בבעל מום נמי, משכחת לה לישנא דאחולי, ומשכחת לישנא דאתפוס,

וש"מ בעלי (מומין) [חיים] נדחין ואע"ג דהדר מיחזו, אידמו לעולם, משום דיחוי קמאי,

ושמע מינה, דיחוי מעיקרו כגון זו שמתחלת הקדשה נדמית הוי דיחוי ופלוגתא היא, דאיכא למ"ד (סוכה לג) נראה ונדמה, שוב אינו מחר ונראה, אצל דיחוי מעיקרא, לא הוי דיחוי,

אמר אב"י, הכל מודים, היכא דאמר חציה עולה וחציה מעשר, דברי הכל עולה קריבה אפילו נתכוון מתחלה לכך, דלא משיבא מילתא דמרייתא מיד, דאין מעשר קדוש כה"ג אלא דרך מנין, ויהא הוא עשירי, וה"ה נמי אם אמר חציה עולה וחציה תמורה, לא חילל תמורה לגבי עולה, דלא קאי שום צהמה גביה, שהוא מימר צה,

היכא דאמר חציה תמורה וחציה מעשר ומריייהו כי הדדי נינהו הי חילל מאי, תמורה קריבה שכן נוהגת בכל הקדשים, או דלמא מעשר (קרובה) [קריבה. העקוב למישר] שכן מקדיש לפניו ולאחריו [בדתנן בבכורות ס. קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין],¹² תיקו:

מתני': הרי זו תחת זו, תמורת זו, חליפת זו לשון תמורה נינהו, הרי זו תמורה [והוי כמו copy and paste],

זו מחוללת על זו לשון חילול הוא, ולא אמר כלום שאין צהמת קדש תמימה ינאה לחולין אין זו תמורה [והוי כמו cut and paste],

ואם היה הקדש בעל מום, יוצא לחולין, וצריך לעשות לו דמים שמהם אותה של חולין שזה כאותה של הקדש שהוא מחלל עליה, ולא יתאנה ההקדש:

נב': למימרא דתחת לישנא דאתפוס תמורה הוא,

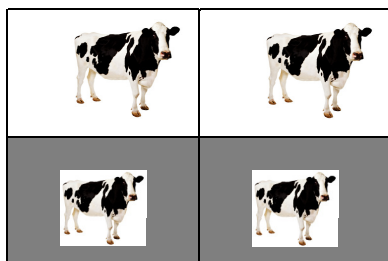
ורמינהו, קדשי ברק הבית אם העמיד צהמת חולין ו אמר, חליפת זו תמורת זו זו תמורת זו ותלפי זו, לא אמר כלום דלשון תמורה הוא, ואין עושין תמורה, כדאמרין בפ"ק (לעיל יג) ילאו קדשי צדה"ב כו',

תחת זו, מחוללת על זו, דבריו קיימין וינא ההקדש לחולין** חזי נכנס תחמיו, שקדי צ"ה נפדן אפילו תמימין, אלמא חמת לישנא דאחולי הוא,

ל' ירושל' [וכן הגירסא בגמ'] מי תפסן פדיון כלומר מי עצדי תמורה, [וראה שטמ"ק וא"ח],

ואי סלקא דעתך [דתחת] לישנא דאיתפוס היא, מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

אבני חן למסכת תמורה

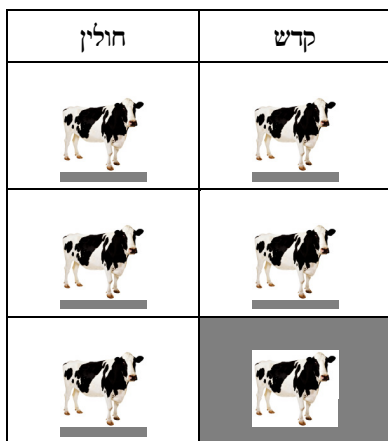

היו לפניו שתי בהמות של קודש, ואחת מהן בעלת מום, ושתי בהמות של חולין, ואחת מהן בעלת מום, ואמר הרי אלו תחת אלו, מהו,

מי אמר[ינן] [דכוונתו היה לומר] תמימה תחת תמימה לאתפוס דהא ודאי אי אפשר דלא הוה מדא לאתפוס [פ] ואין לומר לא שביק היתירא ועביד איסורא, דהא ודאי יש כאן איסורא, הוהיל ומדא תמימה דהקדש איכא מיהת, [ובין שכן] [ותחת] בקדשי מוצח (ו)תמימים, אמרינן לעיל, דאתפוס הוה, בעלת מום תחת בעלת מום לאחולי [ולקי רק אחת] דודאי אתפוס ליכא למימר [בעלת מום, בבעלת מום] דרע דרע לא כתיב דליעציד תמורה [וצ"ע] דהא לעיל ט' ע"א אמרינן דרע ברע עושה תמורה ע"ש רש"י ד"ה נכתוב לא ימיר אותו, וראה תוס' כאן],

או דלמא [או שמא כך הולך החשבון], תמימה דחולין תחת בעלת מום דהקדש, בעלת מום דחולין תחת תמימה דהקדש, ותרוייהו לקי ואף על גב דפשיט לעיל, דלא שציק הימירא ועציד איסורא, איכא למיצעי הכא, הוהיל ואי אפשר דלא עציד איסורא כחדא, איכא למימר כי היכי דזהא עציד איסורא דהא נמי לא איכפת ליה, [ד] ר"י ודאי אתפוס הוה,

3. ואם ת"ל כל היכא דאיכא [קצת למיעבר ב. רג] היתירא, לא עביד [כולה ב. רג] איסורא, ולאחולי הוה, ולא לקי,

דאף על גב דפשיטנא דלא שציק הימירא ועציד איסורא, איכא הכא למיצעי, דאיכא למימר זיל בתר רובא, [ו] ר"י כיון דע"כ תרמי לאתפוס, דהשתים דהקדש תמימות,

[פ] משכחת באופן שעומדות לפניו בהמה בעלת מום, ובהמת חולין, ואז כיון שאין אנו יודעין מה כוונתו, לכן אומרים אם] הניח ידו אקודש ואמר זו [בהמת קודש זו, שירי עליה תהא] תחת [זו. ר'] אידך דחולין, ודאי [לחולין] [לחולין] ממכין, ו חול הוי [זה של קדש, וזה שהיה חול נעשה קודש במקומו],

[אבל אם הניח] ידו אחול ואמר זו [בהמת חול שירי עליה] תחת זו [של קודש] לאתפוס הוה קודש (הוה) [הוי] [זה של חול נעשה קודש, וזה של קודש נשאר בקדשותו] דקדש צעל מוס עושה תמורה, ואי הוה צעי הוי לאחולי [שאם היה רוצה להוציא של קודש מקדשותו], הוה מנח ידיה על ההיא דקדש,

[הרי לך כאן ג' מימרות דאביי, ורבא, ורב אשי, וצריך לדעת אי פליגי אהדדי או לא ? ע"פ שט],

קדש בעלות מום	חולין תמימות

1. בעי אביי [לכאורה אליבא דרבא לעיל לעולם אמרינן דלא שביק וכו'], היו לפניו שתי בהמות של קדש, בעלות מום, ושתי בהמות של חולין תמימות, ואמר הרי אלו תחת אלו ולא הניח ידו לא כאן ולא כהו,

מי אמר[ינן] לאתפוס [מתכוין] ולקי [תרי מלקיות. רג], והא הוי התראת ספק שהרי לא ברור לנו מה כוונתו [?], [או לאחולי מתכוין] והא הדין נמי דמצי למיצעי כחדא [בהמה אחת קדש בעלת מום, ובהמה אחת חולין תמימה], אלא אידי דצעי מיצעיא הך צעיא אחריתי בתרמי, נקט סירכא דתרמי,

(או דלמא כל היכא דאיכא היתרא, לא שביק איניש היתרא, ועביד איסורא. וכו"ה הגירסא נכונה. הגר"א),

2. ואת"ל כל היכא דאיכא היתרא [שהיה חילול ולא תמורה], לא שביק איניש [אופן של היתר, דהיינו חילול], ועביד איסורא [אופן של תמורה, ועובר א] לא ימיר,

קדש	חולין

אבני חן למסכת תמורה

על בהמת חולין? הא קמ"ל דאי הוה מנח ידי' על התמימה של קדש שעם הצעלת מוס הוה מהני כאלו אנחה על צעלת מוס גופה, [והוה] אמרינן צהריא דבת אחולי היא דלחולי איכוון וצתמימה לאתפוס, [אע"ג. ר'] דאנח ידי' עלי', הויל וליכא למימר אחולי צה צדידה פי' ואם אינו ענין לו תנהו ענין לאחר. ובספר מים קדושים כתב על זה ודבר מגומגם הוא.

בהמת חולין תמימה (ידו)	בהמת קודש תמימה
בהמת חולין תמימה (ידו)	בהמת קודש תמימה
בהמת חולין תמימה (ידו)	בהמת קודש בעלת מוס

שם. וממשיך בלשון הירושלמי ענין חדש [צעי רב אש. שטמ"ק] רמי רמוי ומפרש דברי הירושלמי כגון דהויין ג' צהמות של קדש ואחת [מהן]. ע"פ רגמ"ה צעלת מוס ושלשה צהמות של חולין תמימות והעמידן שני שורות זה כנגד זה, פי' שבצד אחד היו שתיים של קדש תמימות ואחת בעלת מוס ובצד שנגד הי' שלש של חולין והאי רמי כמו איתרמי כוונתו שהוא מלשון רמי שבלה"ק הוא "השליך" ואינו מלשון "מקרה" כמו בחולין י"ג ע"א ושבעות מ"א ע"ב דהא מיירי שעשה כן בכוונה שכוונם והשליכם זה מול זה, ואנח ידי' על הנך דחולין פי' שכן שיטת הירושלמי בכל הענין כאן שמניח ידו על של חולין ואמר אלו תחת אלו [מהו. ר'], מי אמרינן כיון דרמי חדא לקבל חדא להכי פלגינהו פי' לכן העמידן על הסדר ולא הניחן כמו שהן מעורבין דלא צעי לשווי לצעל מוס כי הני דהני לאתפוס וואי לאחולי, או דלמא צתר דיצורא דידי' אלינן והרי הניח ידו על החול ולאתפוס איכוון.

הנהרות להבנה: שטמ"ק ה' י"א, י"ד י"ח כ' כ"א כ"ב, גר"א ג' מ', ב"ח א' ב'

דף כ"ז ע"ב

והאמר רבי ירמיה משמיה דר' יוחנן [ר' יוחנן חי בא"י בשנת 245 למספרם], [פי' שר' ירמיה אמר, שהדין שאמר ר' יוחנן דאונאה אין להן, ביטול מקח יש להם, אמרה ר"י] אקרקעות דחולין [אבל אהקדשות אין להם אפילו ביטול מקח], ורבי יונה אמר משמיה דר' יוחנן אהקדשות [וב"ש אקרקעות, כדאמרינן לקמיה],

תרווייהו משמיה דר' יוחנן אמרי, אונאה אין להן, ביטול מקח יש להם [דבר תורה. רג] שאם נתאנה יותר משתות, חוזר, [ו. ר'] לרבי יונה קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן?

לעולם אביטול מקח, ואיפוך ר' יוחנן אמר נרץ לעשות [לו. ר'] דמיס דבר תורה [דר' יוחנן סבר ביטול מקח יש להם], ור"ש בן לקיש אמר מדכריהם,

ומי מצית אמרת איפוך, הניחא לכו"ד לרבי יונה דאמר אהקדשות אמר ר' יוחנן דיש להן ביטול מקח, ואע"ג דכתיב אחיו [והקדש

.....

ד"ה גברא לא איתחזיק. לשון ירושלמי צעי אצי [היו לפניו שתי צהמות של קדש ואחת צעלת מוס, ושתי צהמות תמימות של חולין ואמר הרי אלו תחת אלו, מי אמרינן מדתמימה תחת תמימה לאתפוס, תמימה תחת צעלת מוס נמי לאתפוס], או דלמא תמימה תחת תמימה [לאתפוס] דחזיא להקרצה, אצל תמימה דחולין תחת צעלת מוס דקודש דצעלת מוס דהקדש לא חזיא להקרצה לאחולי איכוון. ראה שטמ"ק אות י"ב

שם. והולך ומפרש לשון הירושלמי [ואת"ל הכא] כיון דצעה למימר חדא לאתפוס [וחדא לאחולי], כלומר דאילו הוה דעתיה לאתפוס חדא ולאחולי [איך. ר'] הוה קאמר צהריא הך לאתפוס ויך לאחולי, [ולא אמר] פי' וכיון שלא אמר בן [תרווייהו] תפסי ותרווייהו] כי הדדי, כלומר שתייהן עשאן שוות הויל ולא פירש, [ועל] שתייהן הניח ידו ושתייהן תמורה דלפי הירושלמי איירי שהניח ידיו על שנים של חולין, [דמגו דצעי] לי' לאתנחי ידי' על צעלת מוס דקדש אי הוה דעתיה לאחולי [מדלח אחנח ידי' אלא על תרווייהו דחולין, תפסן]. ראה שטמ"ק אות י"ב

בהמת חולין (ידו)	בהמת קודש תמימה
בהמת חולין (ידו)	בהמת קודש תמימה
בהמת חולין	בהמת קודש בעלת מוס

שם. וממשיך באבעיא חדשה בירושלמי אלא [היו. שטמ"ק] לפניו [שתי צהמות של קודש ואחת מהן צעלת מוס, ושלש צהמות של חול תמימות והניח ידו על של חולין פי' על שני בהמות מהג' של חולין. מוס"ה] [ואמר הרי אלו תחת אלו מהו? מי אמרינן. שטמ"ק] מדהני תרתי צהמות לאתפוס, דודאי מתפסי הנך תרתי דחולין צהריא דקדש, דממרינן שנים צחד, [דהא] [ו?] כיון דתמימה דקדש ליכא למימר לאחולי [ההיא?] צעלת מוס נמי לאתפוס ולקי שלש מלקיות, או דלמא ההיא צעלת מוס דקדש לאחולי, והאי דלא אחנח ידי' על ההיא [דצהדי צעלת. ר'] מוס ראה לקמיה מדוע לא אמר על ההיא דבעלת מוס פי' אלא מה עשה שהניח ידו על חולין, [וכיון?] דלאחולי (הוה?) צעי, הוה לי' לאתנחי ידו על צעלת מוס דקדש? [משום דסבר רוצה עדיף מוטב להניח על הרוצ שלש פי' על בהמות החולין שיש שלש מהן ולא על השתיים אצל מכל מקום דעתו לאחולי. תיבעי. רגמ"ה].

שם. הא דנקט על ההיא דצהדי צעלת מוס פי' ומדוע לא אמר והא דלא אתנח ידי' על הבעלת מוס שהרי אותה רוצה לחלל

אבני חן למסכת תמורה

ודקא קשיא לך ליש לקיש [דאמר צריך לעשות דמים דבר תורה] **מתניתין** [ד]אלו דברים [שאין להם אונאה, העבדים, והשטרות, והקרקעות, וה]הקדשות,

לא קשיא, דהאיא מתוך לה יש לקיש **כדבר חסדא, דאמר רב חסדא, אין להן אונאה, אינן בתורת אונאה, דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר** [המקח], ד [בהקדש] אפילו פחות משמות חוזר, וה"ק קרא, [לא תנו] [אש את אחיו הוא דנשיעור שמות משלם, פחות משמות לא משלם, הא הקדש אפי' פחות מכדי אונאה חוזר, והיינו [אף צריך לעשות לו דמים] דבר מורה דקאמר ר"ל לעיל [פי' שצריך שיהיה החולין שוה כל שווי ההקדש, ואם נתנה הקדש אף בפחות מאונאה דהיינו אפילו בפרוטת חוזר החילול], ורבי יוסמן מוקי ליה כמשמעותיה [פי' לא תנו איש את אחיו, אחיו ולא הקדש. ולכן צריך לעשות דמים רק מדבריהם], אכל צדיטול מקח לא איירי כלל ר"י, ולא תיקשי לא לרבי [יוסמן] [יונה] ולא לרבי ירמיה:

אמר עולא, לא אמרו דמשלם לו הדיוט להקדש כל האונאה, אלא בשמוי בתרי דשמויה כי מרי צרישא, וטעו ומו הדרי תלתא ושיימוה להקדש טפי, אבל בשמוי בתלתא מעיקרא ואע"ג דאתי במאה אפילו הדור כי מאה, ואמר' דקמא טעו, לא הדר לא הדרא שומא,

איני, והאמר רב ספרא, היכא אמר[ינן] מאה בתרי ותרי כמאה, לענין עדות, אבל לענין אומדנא בטר דעות אזלינן,

ותו ואפילו תלתא ותלתא כלומר אפי' לא אמו אלא תלתא, ואכחשו לתלתא קמאי, יד ההקדש על העליונה, וכתר בתראי אזלינן [מז] **לא אזלינן בטר בתרא** [כשהן מוסיפין על השומא], דיד [הא יד] הקדש על העליונה?

קסבר עולא, צריך לעשות דמים מדבריהם, וכל דרבנן אקילו בה רבנן:

מתני': הרי זו תחת עולה, תחת חטאת, לא אמר כלום,

תחת חטאת זו, ותחת עולה זו שהיתה חטאת [או עולה] עומדת לפניו, תחת חטאת ותחת עולה שיש לי בבית, היה לו דבריו קיימים,

אמר על הבהמה טמאה, ועל בעלת מום, הרי אלו עולה לא אמר כלום, הרי אלו לעולה [בלמ"ד] משמע לדמי עולה, דאי אינהו גופייהו [הוא. ר'] צעי לאקרוצי, הוה אמר הרי אלו עולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה:

גמ': אמר רב יהודה אמר רב, מתני' דקמי תחת חטאת תחת עולה לא אמר כלום דלא כרבי מאיר דאמר נותן דמיו כמה שהוא ראו לימכר

אינו אחיו, מ"מ יש בהם ביטול מקח] **וכ"ש אקרקעות** [שהוא אחיו, נחא דאפכת ל', כיון דל' יוחנן יהי' ביטול מקח בין בהקדש בין בקרקעות, נחא מה דאמר ר' יוחנן צריך לעשות לה דמים דבר תורה] # [גם אם לא יודה ר' יוחנן בקרקעות יהיה נחא לר' יונה, אלא אומר קרקעות משום ר' ירמיה] נחא מאי לאפכת לה,

אלא למאן דאמר לר' ירמיה אקרקעות [אמר ר' יוחנן דאין אונאה אבל ביטול מקח יש], **אבל הקדשות** [שאינו אחיו] **אין להן [אפילו] ביטול מקח, היכי איפוך להא** אי אפכת לה קשיא דר' יוסמן אדר' יוסמן [דאך אמר ר' יוחנן צריך לעשות לו דמים מן התורה, הרי גם ביטול מקח אין בהקדשות אליבא דר' יוחנן]?

אמר לך רבי ירמיה [לדידי] לא תיפוך דודאי הכי הוא [דאף דלר' יונה מהפכים בהרייתא, אבל לר' ירמי' אין מהפכין, אלא לר' ירמיה נשאר] כדאמר "צרישא" [פי' כדאמרין מעיקרא דפליגי ר"י ור"ל בביטול מקח, דר' יוחנן סבר דבהקדשות אין אונאה אפילו בביטול מקח, ור"ל סבר דיש אונאה מן התורה], ורבי יונה מתוך לטעמיה ומפיק לה [פי' דכיון דר' יונה סבר דר"י אית ל' ביטול מקח בהקדשות מהפך דברי ר"י ור"ל, דר"י סבר שיש אונאה בהקדש מן התורה, ור"ל אמר דצריך לעשות דמים מדבריהם, אבל מן התורה אין אונאה בהקדשות אפילו בביטול מקח],

לימא בדשמואל [חי בשנת 220 לספרא] קא מיפלגי, דאמר שמואל הקדש שוה מנה, שחיללו על שוה פרוטה מחולל, (דר' יונה לית ליה דשמואל, ורבי ירמיה אית ליה דשמואל. רש"י ל"ג לה. הגר"א, פ' דלרש"י קאי על ר' יוחנן ור"ל)?

לא, בין דמר ובין דמר, אית ליה דשמואל [ואי כדקמכוון לאחולי ודאי מיתחיל] כלומר אם היה צדעמו לאנות ההקדש, ולחלל צדמים פחותין, ודאי מתחיל [אבל הכא משום דלא קמכוון לאחולי] אכל להכי אמר ריש לקיש צריך לעשות דמים דבר מורה, משום דליהו לא מיכוון לחלל צדמים פחותין, אלא סבור שיהו החולין שוין את דמי ההקדש, ור' יוסמן סבר [ודאי. ר'] נכך מתכוין לחלל,

(דרבי יונה סבר [ראה בהגהות הגר"א דרש"י לא גרס בגמ' "דר' יונה סבר", דלפי רש"י קושית הגמ' "לימא בדשמואל קמיפלגי היינו ר' יוחנן ור"ל], כי אמר שמואל [שמחולל אם חילל על שוה פרוטה] דיעבר, אבל לכתחלה לא אמר [דבריעבר [דהיינו אם ה' כוונתו לאנות להקדש ולחלל], אם חילל שוה מנה על שוה פרוטה הוא מחולל, אבל לכתחלה [דהיינו אם לא כיון לכך] אינה מחוללת דס"ל ביטול מקח], ורבי ירמיה סבר אפילו לכתחלה [דגם אם כיוון לחלל אמרין ביטול מקח]),

ואיבעית אימא לעולם אפילו לר' יונה לא תיפוך [לך אב"א ודאי לית ל' דשמואל, כך ג"ל לומר. מנחת יהודה] להא דר' יוסמן ור"ל, ואאזנא קיימי, וצדיטול מקח לא איירו כלל,

אבני חן למסכת תמורה

נשוק, דאי כר"מ, הא אין אדם מוציא דבריו לבטלה שאלם יודע שאין ערך לפחות מנן מדש, וגמר ואמר לשם דמים [מבואר דאף במקום איסור פשיטא ליה להש"ס דאמרינן לר"מ אין אדם מוציא דבריו לבטלה. הערות]:

[שנינו במשנתנו] הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיו עולה: טעמא דבהמה טמאה, ובעלת מום דלא חזוין [להקדש כמו שהם לכן], לא בעיין מומא לא בעיין לרעות דהא מסאזי וקיימי, אבל מפריש נקבה לאשם או לעולה, בעיין מומא הויל וחיזא להקדש שלמים,

א"ר יהודה אמר רב, מתני' דלא כר"ש דאמר צפ' אלו קדשים (לעיל דף יט) דתנן ר"ש אומר, המפריש נקבה לאשם תימכר שלא במום, לישנא אחרינא, קדש גופא דנעיל לרעות דלא כר"ש [בן יהודה] דאמר צפ' אלו קדשים [לעיל כ:]: אף לעולמו אינו עושה תמורה [פי' דלא רק במקדש נקבה לאשם דלא מצינו אשם נקבה אינו עושה תמורה, אלא גם המקדש נקבה לעולה דיש שם עולה על אמו, פי' שמצינו נקבה גבי עולה העוף, אפ"ה ס"ל דאינו עושה תמורה], אלמא לא קדש לגופיה:

הנהגות להבנה: שטמ"ק ג', י"ח, ב"ח ג'

*****

פרק שישי כל האסורין

[בפרק זה לא נזכר כלל שום ענין תמורה, וצריך ביאור מדוע שנאה רבי כאן?]

דף כ"ח ע"א

מתני': כל האסורין לגבי מזבח, אוסרין בכל שהן אפי' נתערבו אחד בצלף, כולן אסורין למזבח, אם אינו ניכר [הטעם הוא שבעלי חיים אינם בטילין, והחידוש הוא דאף שהאיסור אינו אסור להדיוט אלא למזבח אפ"ה לא בטיל. ע"פ הערות], הרובע, והנרבע [מירי שהעיד בן עד אחד או הבעלים, דביש ב' עדים אסור גם להדיוט. יבין], והמוקצה [שהפרישו להקריבה לע"ז. יבין], והנעבד [שעבדו כע"ז, אבל להדיוט מותרת דכל בעל חי שנעבד לא נאסר להדיוט**], והאתנן, ומחיר, והכלאים [שנולד מעו ורחל. יבין], והטרפה וכולהו משכחת להו דאין ניכרין, אבל טרפה לא משכחת לה, אלא כדמוקים לה במסכת זבחים בפרק כל הזבחים שנעבדו (דף עד:), [אמר רבי ר' ינאי] כגון שנעברה דרוסא הווא [טרפה, מפני שהארס שורפה, ולא ידע צין נקובה לדרוסה. רש"י שם] נקיצתה סקון [בנשה, ואינה נקובה לחלל וכשירה, ומוס נמי לא הוי דהדר צריא. רש"י שם], אי נמי בולד טרפה [בן מתרין ר' ירמיה שם בובחים], ואליבא דר"א דאמר לא יקרע, ויוצא דופן,

[הלימוד שאלו אסורין למזבח הוא בבכורות נו. מהפסוק שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדרמה כי יולד פרט ליוצא דופן, וטרפה יליף לקמן כמ. כשהוא אומר מן הבקר למטה],

**[ג"ל הטעם משום דבע"ח למעלתו מדרום וצומח נתנה לו תורה קצת חזקה בחיות שלו [עצמאות] שיהא שייך לעצמו באופן שלא יהא אדם יכול לאסרו, אם לא עשה מעשה בגופו, והו"ל כמי שאוסר דבר שאינו שלו כל זמן שחי הבע"ח, משא"כ בדומם וצומח, אמרה תורה השחת שרוף וכלה. וכתב שם עוד טעם דבע"ח הוי כגדולי קרקע עי"ש. יבין עי"ש בארוכה]

איזהו מוקצה, המוקצה לעבודת כוכבים, הוא אסור, ומה שעליו [תכשיטין וכדומה] מותר, ואיזהו הנעבד [אסיריה דאיזה מוקצה, שהרי "כל שעובדין אותו" אין בה שום חידוש. ע"פ מתן בסתר], כל שעובדין אותו, הוא ומה שעליו אסור, וזה וזה מותר באכילה [להדיוט. יבין]:

נב: אמר מר [על פי רוב לא מצינו "אמר מר" על משנה, רק על מאמר של אמורא. ובמתן בסתר אולי יש ט"ם], אוסרין בכל שהן, [מאי קמ"ל] דלא בטלי ברובא,

תנינא [כבר שנינו בן במשנה בובחים ע:]: כל הקדשים שנותרו בחטאות מתות, או בשור הנסקל, אפי' אחד ברובא ימותו [כולן],

וקשיא לן התם מאי אפי' ד קאמר דהא קמיני כל הזבחים שנעבדו בחטאות המתות, דמשמע אחד מן הזבחים, נעבד צהרבה חטאות המתות, ואפי' אחד דהיתר צהרזא דאיסור, כולן ימותו, ומאי [אפילו] ד קאמר, פשיטא לן דכ"ש דכי הוי איסורא יותר טפי (גבי איסור) [לגבי היתר] פשיטא דימותו, דהא איסור רוצא?

ומשנינן התם ד הכי קתני, כל הזבחים נתערבו שנתערב בהן אחד מחטאות ה מתות, או שור הנסקל דמשמע דחדא חטאת, נעבדה צוזבחים כשהיו הרבה ו אפילו אחת דאיסור ברובא דהיתר כולן ימותו ולא בטיל חד צניייהו, ולמה לי למיהדר ולמיתני הכא?

[ובמתרין] איצטריך, ס"ד אמינא התם הוא גבי חטאות המתות, ושור הנסקל דאיסורי הנאה נינהו ומשום הכי חשיבי ולא בטלי, אבל הכא הוי דמתני' רוצע ונרבע דלאו איסורי הנאה דמתרין באכילה להדיוט, דהכי עסקין שרבע או נרבע על פי עד אחד, דאינה נסקלת צכך, או שהבעלים הודו, ומודה צקנס פטור אימא ליבטל ברובא, קמ"ל מתניתין.

וצוזבחים (גרגסי) תו, ואי אשמועינן הא דמתורה ה"א, הכא הווא דלגצוה מאסר, ומשום הכי לא בטלי, וירעו עד שיקטלצו ויאכלסו להדיוט, אבל מילתא דלהדיוט נמי אסורה אימא ליצטל [פי' משום פסידא], קמ"ל התם ימותו דאפי' לגבי הדיוט לא בטלי, דאי צטיל לימא ירעו עד שיוממו ויפדו ויאכלסו הדיוט,

ורובע ונרבע [דאמרת שזה החידוש במשנתנו] נמי תנינא התם צוזבחים

אבני חן למסכת תמורה

הרי אלו אסורין, ואוסרין בכל שהוא [ובגמ' פריך לאתויי מאי].

[ומקשה עוד, איך אמרת שלכן תוצרך לחזור ולתנות כאן משום חולין, הא גם חולין שנינו] ובחולין גמי תנינא [משנה בע"ז ריש עד.] דאפילו בחולין ממש לא בטלי כדנא, [כגון] צעלי חיים וכל הנך דחשיצי [פ'] וכל שאר דברים המנויים כאן דלא בטלי מפני שהם חשובים],

ואלו אסורין, ואוסרין בכל שהן, יין נסך, ועבודת כוכבים, וציפורי מצורע, ועורות לבובין מפרש במסכת ע"ז (דף לב), שנקצין כנגד הלל [קרב] עגול (בדקדך) [ודקדך] אותו נקב הוציאו האסורין, והקטירום לעבודת כוכבים, ותקרוצת עבודת כוכבים אסור בהנאה, ושיער נזיר אסור בהנאה דצעי שילוח תחת הדוד, ופטר חמור, ובשר בחלב מחמת שער שנתצלה בחלב, ושור נתעברה צאלף מחיכות, כולן אסורות, ואליבא דמאן דאמר שער בחלב אסור בהנאה שחיטת חולין צפרק כל הצער (דף קיד), ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וחולין שנשחטו בעזרה, [ושעיר המשתלח], הרי אלו אסורין, ואוסרין בכל שהן?

צריכי, דאי אשמעינן התם [במס' ע"ז לגבי יין נסך וכו'] הוה אמינא דלכן אסורין בכל שהן] דאיסורי הנאה [הם] דלא בטלי, אבל הכא [ברובע או גרבע שנתערבה בבהמות חולין] ליבטלי,

ואי אשמעינן הכא [ברובע או גרבע שנתערבה ורוצה להקריבה שאסורין] דלגבוה דמאים, אבל להדיוט [יין נסך וכו'] שנתערבה, שההדיוט רוצה ליהנות מהם] אימא איסורי הנאה ליבטלו ברובא, קמ"ל,

[ומאי שנא הסם צדשים לענין תערובות קדשים [במתני' המתחלת זבחים ע': כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות וכו'] דתני איסורי הנאה כגון חטאות הממות ושור הנסקל ואיסורי אכילה כגון טרפה בהדי הדדי,

[ובמ"ש גבי תערובות] חולין כלומר דגמי מסכת עבודת כוכבים, [ד?]הו מערובת דחולין אפסיק ותני איסורי הנאה לחוד דקמי [בע"ז עד.] ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן [ואוסרין] [ואסורין] בהנאה יין נסך [וכו']. ואיסור אכילה לחוד [שם לה:] והדר תני צעיטת אחריתי [אולי הפירוש בפרק אחרת והוא ברך לה: אבל הלשון תמורה. וראה במראה כהן, וברג, ומה שכתב על רג בחשק שלמה על הגליון] ואלו דברים שאין אסורין אסור הנאה, חלב שחלצו עוצד כוכבים ואין ישראל רואהו כו'?

[ובמתני' [מסתברא], קאים בע"ז גמי מסכת עבודת כוכבים, משום דבעי לפרושיה איסורי דין נסך, פריש גמי כל איסורי הנאה דרמיון ליה דהם גמי אסורין בהנאה [ואח"כ הפסיק ביניהם, ושנה דברים שאינם אסורים בהנאה],

[ע"א.], (ברובע) אחד מן הזבחים נתערבו רובע וגרבע שנתערב ברובע וגרבע דחולין ירעו עד שיסתאבו, וימכרו, ויביא בדמי יפה שבתן קרבן מאותו המין כלומר ממין אותו קרבן שנתערב בהן, אם שלמים היו, יביא דדמי יפה שבתן שלמים, דיד הקדש על העליונה, ואם עולה היפה יביא דדמי היפה עולה, אלמא שמעי' מהתם דלא בטלי ברובא?

אמר רב כהנא, אמריתא לשמעתא קמיה דרב שימי בר אשי, אמר לי חדא בחולין מתני' דהכא מיירי שנתערבו כשהן חולין, ואמר כך הקדשן וחדא והיה דזבחים מיירי שנתערבו בקדשים כשהן קדושים, דהתם קמי כל "הזבחים" [שנתערבו],

וצריכי, דאי אשמעינן גבי קדשים [במסכת זבחים שאסורין כולן שנתערבו בהן], משום דמאיסי [רובע וגרבע, ונתערבו בקדשים], אבל הכא גבי חולין דלא מאסי צענת מערובות, דלא שייך צה חלק גבוה [דהא מיירי ברובע וגרבע שנתערבו בחולין, שאסורים להביא מהן קרבן], אימא ליבטלי וכי מקדש להו קדשי שפיר, דהא כבר איבטל ליה אסור וליקרב, קמ"ל.

וזבחים קפרי, ניתני הא דתמורה [דמסכת תמורה] ולא צעי הא דזבחים, ומשני הכא תקנתא איצטריכא ליה, להכי הדר תנא לה הכא דזבחים, דהתם בתמורה תנא אסורין בכל שהן, ולא תנא תקנתא, והכא תנא תקנתא, ימכרו ויביא דדמי יפה שבתן מאותו המין,

נעתק מע"ז עד:

מתני': אלו אסורין, ואוסרין בכל שהוא כל מקום שנתערבו שם, אפי' אחד צאלף לא בטלי, ואוסרין את כולן [בנתערב דבר שבמניין מהן, מין במינו יבש ביבש. יבין],

יין נסך ציט צאלף ציטות [תוס'], ועבודת כוכבים זורה שעצדות, ונתעברה צאלף זורות שאין עבודת כוכבים, ועורות לבובין דהוו גמי איסורי הנאה, כדאמרינן צאין מעמידין (לעיל כט),

ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע [ב] צפרים שלוקח המצורע לטהרתו. יבין] וציפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה אסורי הנאה הן ובמס' קדושין (דף נו) מפרש להו. לקמיה],

ושער נזיר [כל ימי נזירותו, או בשעה שמוגלה שערו לשלחן תחת הדוד של שלמים. יבין] דאיסורי הנאה הוא, דכתיב (צמדכז ז) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. [שער נזיר] - דצר הנמכר צמנין הוא, כמה גזיות צסלע, ועושין מהן שקין, ופטר חמור דאסור בהנאה, כל זמן שלא נפדה [בשה],

ובשר בחלב מחיכת שער שנתצלה בחלב, ונאסרה צנותן טעם, וחזרה ונתעברה צאלף מחיכות אסורת כולן בהנאה, והאי תנא סבר שער בחלב איסור הנאה, דפלוגמא היא צכל הצער שחיטת חולין (דף קטז),

(ושעיר המשתלח [שמשלחו ביום הכיפורים. יבין]), וחולין שנשחטו בעזרה וציפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה, אסורי הנאה הן, ובמס' קדושין (דף נו) מפרש להו,

אבני חן למסכת תמורה

•••••

רש"י ד"ה וקשיא לן. צרובא דאסורא כולן ימותו, ומאלי [אפילו ד]קאלמר פי' דאפילו משמע דלא רק אם נתערב א' מהזבחים באחד מהמתות דימות אלא אפילו אי הוי אלף מתות ימות, וע"ז מקשה פשיטא לן דכ"ש דכי הוי אסורא יותר, טפי גזי אסורא אולי צריך לקיים נוסח הדפוס ולפרש "טפי" שמרבה לצד האיסור, וכן הלשון בשבת י"ט ע"א דאי "טפי" אפסדי' [ופשיטא. ר'] דימותו דהא אסורא רוצא.

ד"ה תנינא. המס צזחמים וכו'. מבוואר מזה דמפרש דהרוב היו רובע ונרבע, אך זה תמוה דא"כ מאי פריך רובע ונרבע תנינא וכו' הא לפירושו מיירי דהרובע והנרבע הן רוב וכאן מיירי דרובע ונרבע אחת נתערבה ברוב זבחים. וראה תוס' כאן ובזבחים ע"א ע"ב ד"ה בדמי. עולת שלמה עיי"ש.

שם. צדמי יפה שזכן שלמים ליד הקדש על העליונה פי' דלאחר שנתערבה השלמים בין הרובע והנרבע אינו יודע איזה מהן השלמים, והרי לפניו כמה בהמות, ומשום חומרא דהקדש יביא מדמיהן בהמה ששוה בהבהמה היותר יפה של התערובות.

ד"ה חדא בחולין. מתני' דהכא מיירי צנתערבו כשהן חולין פי' שנתערבה רובע או נרבע בין בהמות חולין, ואמר כך הקדשין הקדיש כל הבהמות או אחת מהן, שתופסת קדושה אבל אסורה למזבח והיא צזחמים מיירי דנתערבו כשהן קדושים פי' שנתערב רובע או נרבע בין בהמות קדושים דהמס קמני בתחלת המשנה ע' ע"ב כל הזחמים והמשנה נמשכת עד ע"א ע"ב.

ד"ה ועורות לבובין. מפרש צמסכת ע"ז שם במשנה כ"ט ע"ב תנן שעורות לבובין אסורין בהנאה ופרש"י שם שקורעין כנגד הלז [ו]דרכן לעשות כן לעצותם כוכבים ומוציאין את הלז דרך הנקב וממסר משום זכמי ממס וביבין שם אות ט"ז כתב שנוקב הצהמה צמייה נגד לצה, ומוציא הלז ומקריבו לע"ז, ועי"ז נאסרה כל הצהמה צהנאה, ואפילו קריניה טלפיה ועורה, אע"ג דצקדשים מותרים, חומרא דע"ז הוא דכמיצ צה ולא ידבק צידך מלאומה, ולכן חמיר מקדשים. ושם דף ל"ב ע"א מפרש בגמ' כל שקרוע כנגד הלב וקדור כנקב עגול כמין ארובה, יש עליו קורט דם אסור צידוע שממייס נקרע.

ד"ה מאי שנא התם. פי' דלרש"י ה' הגירסא בגמ' כאן כמש"כ בשמ"ק אות י' והבאתי כל הגירסא בגמ' כאן, וזה פירושו, ומאי שנא לענין תערובות צקדשים במשנה המתחלת בזבחים ע' ע"ב דתני אסורי הנאה, כגון חטאות המתות ושור הנסקל, ואסורי אכילה כגון טריפה צהדי הדדי פי' דבמשנה דזבחים שם תני נתערבו אחד מן הזבחים בשור שנתערבה בו עבירה או שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים, ברובע ונרבע, במוקצה, ונעבד, באתנן, ומחיר, בכלאים, ובמריפה, ביוצא דופן ירעו

כי קאים הכא נמי גזי צזחמים, דדמיין ליה דכולהו אסורין לגזיה [לכן תנא שניהם יחד, שהעיקר הוא הדמיון ביניהן ששניהם אסורים לגבוה] משום דבעי לפרושי מוקצה, ונעבד, ואתנן, ומחיר, מפרש נמי כל דאסורים לגבי מזבח, דדמיין ליה. שטמ"ק אות י', וראה הנהגות הגר"א, והוא גם גירסת רש"י וראה מה שפירש רש"י.

ורובע ונרבע מנלן דאסורי לגבוה? דתנו רבנן [וכאן מתחיל בריתא, והגמ' כאן מפרש כן דרש לעצמה] ויקרא א מן הבהמה משמע ולא כל הצהמה להוציא רובע ונרבע,

והלא דין הוא ולא צריך קרא ומה בעל מוס, שלא נתעבדה [נעבדה. וכן בכל דהף "נעבדה" במקום "נתעבדה", כ"י פירנצ"א וכו' ותקן] בה עבירה פסול לגבי מזבח, רובע ונרבע שנתעבדה בהן עבירה, אינו דין שאסורין לגבי מזבח,

[ודוחה שאין ללמוד מדין זה שהרי] חורש בשור וחמור יוכיה, שנתעבדה בו עבירה, ומותר לגבי מזבח שמומר לגזיה אם הקדישו אחרי כן,

[ואומר שאין לדחות משור וחמור, ושפיר יש להקשות והלא דין הוא] מה לחורש בשור וחמור, שאין חייבין מיתה, תאמר ברובע ונרבע שחייבין [הבהמות] מיתה,

מול לך מה שהבאתה [ובעי"ז בחולין עב: ושם הבאת בלא ה"א בסוף] ללא פירכא היא [פי' מה שרצית לומר והלא דין הוא, אין כאן ק"ו ללמוד ממונה וצריך הפסוק מן הבהמה לדרשה] מהאי טעמא [דמפרש ואולי] הרי שנתעבדה בהן עבירה בשני עדים [פי' תינח כשרבע או נרבע בשני עדים שאין צריך לימוד לאסורה] כלומר הרי יש לך להציל דעין זה, אומה שני עדים מעידין צו שרבע או שנרבע, דהוא ודאי חייב מיתה ואסור לגזיה, נעבדה בהן עבירה על פי עד אחד, או על פי הבעלים דליכא מיתה מניין לך שאסור לגזיה אי לא קרא [שהרי את אמרת דלכן אין להביא ראיה מחורש בשור וחמור משא"כ שאינו חייב מיתה, משא"כ ברובע ונרבע שחייב מיתה]?

אמר רבי שמעון אני דן אדיננו, ולא צריך קרא ומה בעל מוס, שאין [התראת] [הוראת. פירנצ"א, מיכן. # וכן נראה לי שהוא קרוב ללשון הוראת ב"ד], [ובותיקן "ידיעת", ובטמ"ק "הודאות"] שני עדים פוסלתו מאכילה, הודאת עד אחד פוסלתו מהקרבה דכיון דאמר חכם מוס קצוה הוא, פסול מהקרבה, ברובע ונרבע שהודאת שני עדים פוסלתו מאכילה שהרי צקסילה הוא, אינו דין שהודאת עד אחד פוסלתו מהקרבה,

ת"ל מן הבהמה, להוציא רובע ונרבע,

והא אתיא מדינא? (לא אתיא)

אבני חן למסכת תמורה

עד שיסתאבו וימכרו וכו' דעריב ותני אסורי הנאה ואסורי אכילה יחד.

ד"ה תערובת דחולין כו'. ומתירין מיסתברא קאי גבי מסכת עזרות כוכבים משום דזעי לפרושי אסורי דיין נסך [תני] דדמיון ליה דהס נמי אסורין צהנאה ובמשנה אחרת ברך ל"ה ע"ב תני אלו שאסורין רק באכילה, הכא נמי גבי זצחים זבחים ע' ע"ב [תני] דדמיון ליה אף שמערב אסורי אכילה והנאה, מ"מ הם שוין לדבר אחד דכולהו לגזירה.

הנהגות להבנה: שטמ"ק ב' ג' מ', י"ג, גר"א א'

דף כ"ח ע"ב

אמר רב אשי, משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא, מזה לבעל מום שכן מומו ניכר [ויש סברא לפוסלי מעל המזבח], תאמר ברובע ונרבע שאין מומו ניכר, הואיל ואין מומו ניכר יהא כשר לגבי מזבח, ת"ל ויקרא א מן הבהמה להוציא רובע ונרבע,

[וממשיך להביא עוד דרשה מן הברייתא ולפרשה] מן הבקר ולא כל צקר להוציא את הנעבר, והלא דין הוא, ומה אתנן ומחיר שציפויין [ציפוייהן] אס סיככה עליו שום דבר לאחר שנמנו לה [פי' שהזונה לאחר שקבלה האתנן מהאיש, סיככה על האתנן כיסוי כסף או זהב, ולא שיהיה סברה שיהיה סיכוך זה אסור, אלא שבא להשוותה לע"ז ששם גם מה שעליהן אסור], מותר הציפוי לצא לצית לעשות ריקועין למזבח דהמורה לא אסרה אלא גם שניהן ולא ציפוייהן מותרין, הן אסורין,

נעבר שציפויין שציפוייהן אסור דכתיב לא תממוד כסף וזהב עליהם וגו' [1]נענד שעשאוהו עזות כוכבים [פי' שעשו את הבהמה "אלוה" לחיות להם לעבודה וזה] אינו דין שהוא אסור לגזירה, נהי דלדיעוט לא מיתסק דאין צעלי חיים אסורין [ראה מזה שהבאתי במשנה לעיל משם היבין המעם לזה], כדאמרן טעמא לקמן [כט. איזהו נעבר כו' מנא הני מילי] אצל לגזירה מיהא אסור הואיל וציפויין אסור אפי' צהנאה להדיעוט וקרא למה לי,

או חילוף אי לא כתיב קרא, איכא לחלופי דינא ומה אתנן ומחיר שהן אסורין, ציפוייהן מותרין, נעבר שמותר שהא מותר דלא אשכחן דאסור [פי' דהא קיימונן שלא היינו למידין הבקר להוציא את הנעבר] יהא ציפוי מותר?

הכי קאמר א"כ ביטלת דברים : לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך הלך ליכא למימר או חילוף (הואיל) [אלא] (1)מדינא אחיא דאסור נענד לגזירה [1]לא צריך קרא (דקאמר),

[הדר קאמר] אני אקיימנו הלך איכא למימר או חילוף והואיל והוא מותר

אפילו לגזירה ציפויין מותר לא תחמוד כסף וזהב, בדבר שאין בו רוח חיים, אבל בדבר שיש בו רוח חיים, הואיל והן מותר יכול יהא ציפוי מותר, ת"ל מן הבקר ולא כל הנקר להוציא את הנעבר דאסור לגזירה, וכיון דאסור לגזירה ציפויין אסור אף להדיעוט דקרינא ציה לא תממוד וגו',

מתקיף לה רב חנניא, טעמא דמעטי' קרא, הא לא מעטי' קרא ציפוי מותר, והכתיב דברים יב ואברתם את שמם כל העשוי לשמם?

ההוא לכנות להם שם הוא דאתא, לבית גליא* [בלומר גלויה ומפורסמת לכל. רג.] לשון גזירה קרינן אותו בית כריא [בלומר לכלות עיניהם. רג., ובשטמ"ק גורם "כליה" מלשון כליון] [ל"א] צית כלייא כמו כלוא כליון, ל"א צית כריא צית הכסא, לשון כרו שומה (ירמיהו יח),

פני המולך פני כלב [[במס' ע"ז אין ד' מלים "פני המולך פני כלב" בדפוס] פירוש, וכל שכן שאסור להזכיר הקדשים של הנוצריים בדרך שמוכירין הם בלשון קדושה וזה ברור. ריטב"א ע"ז מו.],

עין כל [משמע דבר נאה שכל עין מסתכל בו. לקט הקוצרים] עין קוץ [דבר מיאוס שהעין קצה לראותו. לקט הקוצרים],

ואיפוך אנא, מן הבהמה להוציא את הנעבר, מן הבקר להוציא רובע ונרבע?

התם מעניינא דקרא דאשכחן דצרוצע נסיב קרא צהמה, וצדצר עזות כוכבים נסיב לשון צקר [וימירו את כבודם בתבנית שור דהיינו בקר. רג.], כתיב גבי בהמה ויקרא כ ואיש כי יתן שכבתו בבהמה, מות יומת [מודאפיק קרא שכיבת הבהמה בלשון בהמה, א"כ הקצת שמיעט בה [במין הבהמה] הוא רובע ונרבע. מתן בסתר], גבי בקר כתיב תהלים קי וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב,

[וממשיך להביא עוד דרשה מן הברייתא ולפרשה] ויקרא א מן הצאן להוציא את המוקצה שהקצוה לזוך תקריצת עזות כוכבים, ומן הצאן להוציא את הנוגח שהמית את האדם צעד אחד דלא מיסתקיל,

אר"ש, אם נאמר רובע דאסור להקריצה והלא שניהם שוין דאם היו צ' עדים צדצר שניהם נסקלין למה נאמר נוגח, ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע, לפי שישנו ברובע מה שאין בן בנוגח, יש ברובע שהרובע עושה אונס כרצון [שהרי נרבע אונס הוא ואפ"ה נסקל. לקה"ק] מזה שאין בן בנוגח נוגח לא עשה צו אונס כרצון לענין סקילה דמתן (צ"ק דף לט) שור האצטדין אינו חייב סקילה שנאמר שור כי יגח ולא שיגסוהו אחרים, יש בנוגח שהנוגח משלם עליו את הכופר אע"פ

אבני חן למסכת תמורה

כאן יתור לשון שרדך המקרא לדבר כן:

בשופטים ו א וַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּתְּנֵם ה' בְּיַד־מֶדִּיָּן שִׁבְעַת שָׁנִים: ו וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מֵאֵד מִכְּנִי מִדִּין וַיַּעֲקֹב בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל ה': יב וַיֵּרָא אֵלָיו [אל גִּדְעוֹן] מִלֶּאֱהָ ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' עֲמָךְ גִּבּוֹר הַתְּחִיל: כה וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ ה' קַח אֶת־פְּרִי־הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאַבְיָה וּפֶרֶשׁ הַשָּׁנִי שִׁבְעַת שָׁנִים וְהִרְסֶתָ אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאַבְיָה וְאֶת־הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו תִּכְרֹת: כו וּבְנִיתָ מִזְבֵּחַ לַה' אֶל הָהָר עַל רֹאשׁ הַמָּעוֹז הַזֶּה בְּמַעְרְכָה וְלָקַחְתָּ אֶת־הַפֶּרֶשׁ הַשָּׁנִי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בַּעֲצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת: כז וַיִּקַּח גִּדְעוֹן עֹשֶׂרֶת אֲנָשִׁים מֵעַבְדָּיו וַיַּעַשׂ פֶּאֶשֶׁר דֶּבֶר אֵלָיו ה' וַיְהִי פֶאֶשֶׁר יֵרָא אֶת־בֵּית אַבְיָה וְאֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר מַעֲשׂוֹתָיו יוֹמָם וַיַּעַשׂ לָלֶחֶל: [וגִדְעוֹן שָׁבַר אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל, וּלְבַסּוֹף נָתַן ה' בְּיָדוֹ אֶת מִדִּין. כ"ה הוּא שֵׁם בְּהַמְשָׁךְ וּבִקְפִּיטָל ז],

[שנינו במשנתנו] איזהו מוקצה לעבודת כוכבים וכו': אמר ר"ל, אין אסור אלא מוקצה לשבע שנים שהוקצה עד לו שנים וסוף ו' שנים יקריצוהו לעבודת כוכבים דהכי הוי מוקצה שנאמר שופטים ו כה וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ ה' קַח אֶת־פְּרִי־הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאַבְיָה וּפֶרֶשׁ הַשָּׁנִי שִׁבְעַת שָׁנִים וְהִרְסֶתָ אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאַבְיָה וְאֶת־הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו תִּכְרֹת שפיטמוהו שבע שנים, אלמא הכי אורחיהו למעבד, ל"א חן אסור מוקצה אלף ו' שנים - ומו' שנים ואילך לא הוי מוקצה דמו לא מקרי ליה דכתיב ופר שני שבע שנים אלמא דמשום דחלפין עליה ו' שנים אשתרי,

והתם [וכי] מוקצה בלחוד הוה, נעבד נמי הוה לא יענג מהיכן נפקא?

[ח"ל רג והובא גם בשטמ"ק החדש והא נעבד נמי הוה דקרוי הוה צעל, דכתיב "והרסת את מזבח הצעל" העשוי לזרוך אומו פר שהוה צעל. ח"ל המנחת יהודה, אני בעניי הייתי אומר מדאמר שם בפסוק, קח את פר השור אשר לאבך ופר השני שבע שנים והרסת את מזבח הבעל, ובית אביו בולס היו עובדי ע"ז כדאיתא שם פסוק כ"ז שהיה גידעון ירא מהם, ש"מ שעבדו את הפרים האלה],

א"ר אחא בר יעקב, מוקצה לעבוד ולא עבדוהו,

רבא אמר, לעולם עבדוהו [ראה בספר קדשי דוד שמפרש סוגית הגמ' לפי ב' פירוש רש"י במוקצה] אלף מהוה לא גמרי מידי, דמידוש הוה וחי'דוש הוא, כדר' אבא בר כהנא,

דאמר רבי אבא בר כהנא, שמנה דברים התירו באותו לילה, חוץ שמוצי מן [והוקשו המפרשים ז"ל הא מוקצה ונעבד אינו ראוי לפסח אוהל מועד, וא"כ למה מנה חוץ שהתירו, הא ניטנן במס' זבחים ריש פ"ד דכל שאינו ראוי לבא פתח אוה"מ פטור על חוץ, ועיי' תשו' מהר"א יו"ד סי' כ"ב מש"כ בזה. וילקוט המאירי], ולילה וצילנה הקריצ דהכי כמיז ויעש לילה, וזרות,

.....

שהשור נסקל מה שאין כן ברובע, הוצרך לומר רובע, והוצרך לומר גוגה,

והאי תנא מיייתי לה מהכא דרובע ונרצע אסורין לגזוה, דתניא, הרובע והנרבע (וכולם) [וכו'] [אבל אתנן ומחיר כתיב מפורש בפסוק שאסורין למזבח, ומשור או כשב בוקרא כב כו יליף בלמים, ומכי יולד יליף יוצא דופן, וטריפה יליף לקמן כמ]. הם כקדשים שקדם מום עובר להקדשן, וצריכין מום קבוע לפדות עליהן, שנאמר כי משחתם בהם מום בם,

מאי תלמודא [לשון זה יש 27 פעמים בש"ס, 16 מהם הם בסדר קדשים, ושאר 11, חמש מהם עוסקים בעניני קרבנות]? חסורי מיחסרא והכי קתני, מוני שהן אסורין להקרבה? ת"ל ויקרא כב כה ומיד פנינך ל' א תקריבו את־לחם אל־היכם מִגֶּל־אֵלֶּה כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּם ל' א ירצו להם,

ותנא דבי ר' ישמעאל, כל מקום שנאמר השחתה, אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים רוצע ונרצע דבר ערוה, מוקצה ונעבד דבר עבודת כוכבים,

דבר ערוה, דכתיב בראשית ו כי השחית כל בשר וגו', עבודת כוכבים דכתיב דברים ד פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל, [ומסיים הדרשה, שמשחתם בהם היינו ע"ז וערוה, והם שוים למום שאין קבוע ופסולין להקרבה] כל שהמום פוסל בהן, דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסלין בהן [וצריך להבין למה לא נאמר ד"מום בם" פירושה שהם כבעלי מומין קבועין?],

ותנא דבי ר' ישמעאל, מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן מאי דריש בהו?

מיבעי ליה [ג' פסוקים אלו] [הציון לשטמ"ק אות יג] כאן, מקומה לקמיה על נפקא ליה. העקוב למישור], פרט לחולה, זקן [שרותת מחמת זקנה. לקה"ק], ומזוהם שמואל זיעה ומסריח,

ות"ק דאפקינהו להני קראי לרובע ונרבע, חולה זקן ומזוהם מנא ליה?

נפקא ליה קרא אחריתא, מדכתיב בויקרא א י ואם מן־הצאן קרָבָנוּ מן־הַבְּשָׂמִים אוֹ מן־הָעִזִּים לְנֶפֶשׁ זָכָר תָּמוּם יִקְרָבָנוּ,

ולתנא דבי ר' ישמעאל, אורחיה דקרא לאישתעווי הכי [ראה בהנהגות הגר"א. והפ' הוא דקרא דמן הבהמה מן הבקר ומן הצאן [ויקרא א ב] היא מיותרת לגמרי, שהרי הפסוק מפרש כל אחד מהן על מקומו, אבל בפסוק י' כשבא לדבר על הצאן ואומר ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים אין

אבני חן למסכת תמורה

[בתור הוראת שעה, כדי לקדש שם שמים במהירות באותה הלילה, ועיין ר"ה כ"ה ע"ב ירובעל [שהוא גרעון כמש"כ שם ע"א] בדורו, כמשה בדורו, שעשה ג"כ הוראת שעה, ועיין תשו' הרה"ז ח"א סי' ר' מש"כ בזה בשם ר' סעדי' גאון ז"ל. ילקוט המאירי],

*****

דרגא ב'

אמר רב טובי בר מתנה, א"ר יאשיה, מנין למוקצה מן התורה קס"ד [אבל אומר מיד שכוונתו אחרת] דהכי קאמר, מנין שמיז אדם להקטן קרעו לשמים, ולא יקרינו מיד כשהקדשו שנאמר במדבר כח תשמרו להקריב לי במועדו, כל שעושים לו שימור למורת גזוה,

מתקין לה אב"י, אלא מעתה אייתית אימרא דצומא כנש רענ שלג נשמר מעולם ולא חששו [לו] ולא עבד ליה שימור [שאינו מפוסם. רג, שהביא מן האפר. לקח"ק], ה"נ דלא חזו להקריבה?

[א"ל] # [ומספר רב טובי בר מתנה, שכן ענה ר' יאשיה לאב"י] אנא, תשמרו להקריב "לי" במועדו קאמינא לי, ולא לאדון אחר [מאחר ששמרו לאדון אחר היינו לעכו"ם, שוב אין ראוי להקריבו. לקח"ק] דהכי קאמינא, [מנין] למוקצה לעצומת כוכבים שאסור מן המורה, מהכא, ואיזהו אחר שמקריבין לו, הוי אומר זו עבודת כוכבים,

אמר רבא בר רב אדא, אמר רב יצחק, אין מוקצה אסור, אלא עד שיעברו זו שום עצודה לצורך עצומת כוכבים, או משיכת קרון, או שום דבר שאסור, אבל מקמי הכי לא מיסגר,

ל"א אין מוקצה אסור אלא עד שיעברו זו שום דבר, שיעשו זו שום עצודה לצורך "כומרי" עצומת כוכבים, אבל משיעברו זו שום עצודה לא מיסגר, דמו לא מקריבי ליה וכ"ש [וכך שמעתי. כ"ה הר"ת בתוס'], ולשון זה נראה לי עיקר, מדמי "אלא" עד שיעברו זו, ואי לנישגא קמא לא ה"ל למימי "אלא", והכי איצעי ליה למימי, אין מוקצה אסור עד שיעברו זו, ולשון ראשון ל"ש [לא שמעתי],

[אבל מתוספתא תמורה פ"ד בתחלתו משמע כפ' ראשון, דשם הלשון מאימתי נקרא מוקצה משעת מעשה שעבר בין משלו וכו'],

עולא א"ר יוחנן, עד שימסרוהו לכומרי עבודת כוכבים לאכילה דמו לא מקריבי ליה,

[רש"י ממשך לפי שיטתו שהבהמה אסורה "עד" שיעשה בה מעשה זו], [נמצא לפ"ז ענין תמיה שאם נכרי גידל בהמה שמינה והביאה ונרבה לע"ז, והלך אחד מהכומרים ועשה בה עבודה לצורך עצמו, ונפסל הבהמה מעבודה שלהם, או יכול ישראל לקנות הבהמה מהע"ז דהיינו ליתן להם ממון שישתמשו בה לקנות קרבות אחרים להע"ז, והישראל יקריב בהמה זו על המזבח בבית המקדש !!!!!],

פְּהָא [שם חכם. בת, וכן מנקד בשט', ובעוז והדר מנקד בציר"י תחת הבר"ת

בית גליא וכו' [מעמפל פון אי'ין אבנאט] פי' בית גליא שם גבהות כמו גל, [ו]מכנין לה בית כריא שתפול לשחת כמו כרו שוחה ירמיה י"ט כ', ואמר[ו] לה גליא לשון שמחה, ומכנה לה כליא שתכלה מן העולם, ואמרו לה בית גליא גלויה ומפורסמת, [ומכנה לה] בית כליא שתכלה ולא תראה מלשון כליון, או לשון בית כלא, פירוש אחר בית "גדיא" קורין אות[ה] בית כריא, פי' גדיא גדי, כריא חזיר [ש]בלשון יוני קורין לחזיר כירי [א"ב פי' אגליא בלשון יוני חסד חנינה שפע חיו, ובדו הנכרים שהיא היתה בתולה ומנוה בין האלוהות הנעבדות ופי' אכרי' בלשון יוני דבר שאין לו חן ואינו מועיל לכלום]. ערוך ערך בית גליא, וראה שטמ"ק,

ואיפוך אנא מן הבהמה להוציא את הנעבד וכו' דרובע ונרבע הוי איסורא דידהו דרך זנות וכן אתנן נמי הוא דרך זנות, לכך מקשה דהסברה נוטה לומר דמן הבהמה בא לנעבד ומן הבקר לרובע ונרבע ומן הצאן לאתנן ויהי' הנך עבירות דמשום זנות סמוכין אהדדי, אבל עתה איסור נעבד מפסיק ביניהן, ומשני על זה דמתוך קרא מוכח כן, אך אח"כ ראיתי בת"כ פ' ויקרא מביא הרב בעל קרבן אהרן סוגיא דהתם ומפרש דכוונת הגמ' הוי כיון דהך איסור רובע קיל לגבי איסור נעבד לכך הקשה דהסברה נוטה לילף את האיסור החמור ממיעוט הראשון. משחת אהרן באסיפת זקנים על מס' נדה דף מ"א ע"א.

קדשים שקדם מום עובר להקדשן פי' שהבהמה קדושה אבל אינה ראויה להקריבה, ובדין זה שוה רובע ונרבע כבהמה שיש לה מום עובר, וגם שניהם אינו יכול לפדותם אלא במום קבוע.

רש"י ד"ה לישנא אחרינא. אלמא משום דחלפין(?) עלי' ז' שנה אישטרי. ולפי פי' הראשון מיקרי מוקצה זה שהוקצה לו' שנים, אבל אין אסור להקריבו אלא לאחר ז' שנים וקודם לכן מותר. ולכן הקריב שור זה שאף שהוקצה לו' שנים לא מלאו לו עור הז' שנים. מים קדושים

הנהגות להבנה: שטמ"ק א' ג' ה' ו' ח' י"ד, י"ט ב' כ"א, גר"א א' ב', צ"ק ג'.

דף כ"ט ע"א

וכלי שרת כלומר שלא הונך כללי שרת [דאי אפשר לומר דאקדשינהו, דכל שהשתמש בהם הדיוט פסולין לכלי שרת, כדאיתא שילחי זבחים דף קט"ו: מרומי שדה], [וכלי אשירה] שהקריב ככלי אשירה צלמו שיהי' משמש לאשירה שמש לשם, ועצי ועצי אשירה הקטירו דמתיב (התם) [גגס. ר'] ואת האשירה אשר עליה מנחות, ומוקצה, ונעבד,

[צ"ע למה לא חשיב נמי זקן דהתירו להקריב שהרי ה' לכל הפחות בן ז' שנים, ויותר מבן ג' זקן הוא ופסול כדאיתא בפרה פ"א מ"ב ? וי"ל דכיון דאליא דר"מ יהי' כשר בדיעבד לא נחית לפלוגתא. עולת שלמה],

אבני חן למסכת תמורה

מִן־הַפְּאֵתִים מִמִּשְׁקַה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וְלֵעָזְרָה וְלִשְׁלֵמִים לְכַפֵּר עַל־הֵם וְגו':

אמר רב פפא, דאמר קרא יחזקאל מה טו וְשֶׁה־אֶחָת מִן־הַצָּאן מִן־הַפְּאֵתִים מִמִּשְׁקַה יִשְׂרָאֵל גבי קרבנות כמיז במשכנא דיחזקאל [כמיז דיחזקאל ר', במשכנא הוא לשון הגרלה], משמע מן המותר לישראל מן המותר לאכילת ישראל הצא קרבן, ואי ס"ד דמוקצה ועצד אסירי להדיוט, למה לי קרא (ב) [למעטינהו מגבוה ל"ל הני קראי דלעיל, מן הצקר להוציא את העצד, מן הנאץ להוציא את המוקצה, והלא] ממשקה ישראל נפקא, דמנא. ר' שאסור להדיט אסור לגבוה,

[ולכאורה אין זה מוכרח, שהרי אין זה פסוק מפורש, אלא דרשה מיותר הלשון, ואי נאמר שמוקצה ונעבד אסורין גם להדיוט, וילפינן דאסירי לגבוה ממשקה ישראל, אז יהיו הפסוקים מיותרים ונדרוש מהם דרשות אחרות? וצריך עיון],

וכל היכא דאסירי להדיוט לא בעי קרא, והא טרפה דאסירא להדיוט ומעטיה קרא מגבוה, דתניא [דנקראי דלעיל כמיז] מן הצהמה מן הצקר ומן הנאץ כשהוא אומר מן הצקר למטה אס עולה קרבנו מן הצקר שאין ת"ל שאינו צריך לנלוס, דהא כמיז מן הצקר לעיל אלא האי דלמטה ודאי להוציא את הטרפה וקמא לנעצד, אלמא אמתא קרא לטרפה?

איצטריך מרי קראי, דאי ממשקה ישראל סד"א הוה אמינא הני מילי למעוטי דנטרפה ואחר כך נתקדשה אבל נתקדשה ואחר כך נטרפה אימא דתישירי לגבוה להכי איצטריך מן הצקר, אלז גבי מוקצה ועצד מרי קראי ל"ל, הא הקדישו וחס"כ הקצהו או עצדו, לא מימסר, דלאו ידידיה הוא, ואין אדם אסור דבר שאינו שלו, אלא מדאיצטריך למעוטי לגבוה, ודאי להדיט מישר שרי [דהשמה לא נפקא ממשקה ישראל],

והא מהכא נפקא, מדכתיב ביקרא כו כל אשר יעבור "תחת" השבט, פרט לטרפה שאינה עוברת כגון שנמסר רגליה מן הארבעה [ברכים] ולמעלה [שאינה חיה], (וכי הכא נפקא נטרפה ואחר כך הקדישה)?

[והרש"ש בבכורות נח: פי' דרש זה "דתחת" על פי הדרכי משה ביו"ד ריש סימן ל"ה ח"ל מצאתי כתוב בשם הר"ד יודא חסיד שיש להעביר ולמשמש היד על גבי בהמה בעודה חי, אם תשפיל לארץ תחת ידו ודאי כשרה, ואם לאו טריפה, ונתתי בו סימן "לב נשבר ונרכה" אלקים לא תבזה. תהלים נא יט וכו' עד ואת דבא "ושפיל רוח להחיות" רוח שפלים וגו' ישעי' נז טו עכ"ל תשב"ץ],

ההוא נמי איצטריך ג' קראי, דאי ממשקה ישראל סלקא דעתך אמינא ה"א הני מילי, היכא דלא היתה לה שעת הכושר, דנולדה טרפה ממועי אמה דוקא היכא דנולדה טרפה, דומיא דערלה וכלאי הכנס דכמיז דההוא קרא, דכמיז צרישה מן המאמס, ואמרי צפסמס (דף מה). ממותר שמי מאות שנשמיינו צבור, מכאן לערלה וכלאי הכנס שצטלין צפסמס, וכי היכי דערלה לא היתה לה שעת הכושר, טרפה נמי לא נפקא לן מינה אלא דנולדה טרפה, [פי' שאם נפל לוג יין ערלה לתוך בור של יין, ונתערב איסור בהיתר, והעלה

פְּהָא, וראה רג שגורים באתא, ובשטמ"ק גרם באתא או דבחבאתה, [והוא שם פרסי. שט],

[ובסדר הדורות הביא שם "בהא", ומציין גם לשם "בתא" ושם כתב א"ל ר' אבא לבתא מי פליגיתו אתה ועולא? א"ל ר' יצחק בתא מכאן ומכאן ר"ל מבבל ומא"י, פ' מצות חליצה [לעת עתה לא מצאתי מקומה. נ"ן] ואולי זה בתא בר כהנא [לא מצאתי בתא בר כהנא]. עכ"ל] **אמר רבי יוחנן, עד שיאכילוהו כרשיני עבודת כוכבים** שפסעמין אותו לצורך הכומרים, ומו לא מקרי ליה,

אמר ליה רבי אבא לבהא, מפלגיתו אתון אעולא [וכי אתה חולק על עולא, שאומר עד שימסרוהו וכו', במה שאתה אומר עד שיאכילוהו כרשיני ע"ז?]

א"ל [בהא לר' אבא] לא [איני חולק על עולא], **עולא נמי כי קאמר הוא** [עד שימסרוהו], **(דשפי) [דספי]**. כ"י ותיקן, והכסף משנה פרק ד' מהלכות איסורי מזבח ח"ד' העתיק "דספי לה" [ליה כרשיני עבודת כוכבים] [שגם עולא כשאמר עד שימסרוהו לכומרי עבודת כוכבים, הפירוש הוא שהכומרים יאכילו לה כרשיני עבודת כוכבים],

א"ר אבא [רב אבא הוה קא משתמיט מנייה דרב יהודה דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל. ברכות כד:], ועלה מבבל לא"י כדאמרינן בכתובות קיב. ר' אבא מנשק כיפי הסלעים דעכו, וגם בהא עלא לא"י מבבל, ולכן שבחו ר' אבא לבהא, ומשמע שצריך לגרום כהגירסא שמביא בשטמ"ק ואי לאו דסליק "מהתם", **ידע פְּהָא לשנויי שמעתא, ואי לא דסליק [מ]התם** [ואם לא שעלה מבבל], **לא הוה ידע**, [דזכותא] דארץ ישראל גרמה ליה,

אמר ליה רב יצחק, פְּהָא מיכן ומיכן הוה מצנל ומאָרץ ישראל [היה ת"ח ולא [משום ד?]] מהניא זכותא דארץ ישראל. תוס'], [וכן עולא בר פלוגתיה כאן היה בא הרבה מא"י לבבל לקבץ כסף בשביל הישיבות בא"י כדאשכחן טובא ראה ר"ה כה"ה, תענית טו:],

(ד)תני רב חנניא טריטאה [ראה לקמן ל. ר' חנניא טריטאה], ולכאורה זה איש אחר, ואחד מהמקומות משובש [קמיה דר' יוחנן] [שנה לפני ברייתא], **אין מוקצה [לע"ז] אסור, אלא עד שיעשו בו מעשה** [אבל לאחר כן מותר], **הוא תני לה, והדר אמר לה, מאי מעשה, עד שיגזו ויעבדו בו** [לצורך הדיוט, ולא יקרב עוד]:

[שגיגו במשנתיו] **איזהו נעבד כו'** [כל שעובדין אותו, הוא ומה שעליו אסור, וזה מותר באכילה]: **מנא הני מילי** דמותרין לאכילה להדיט [פי' דמוקצה ונעבד מותרין להדיוט דבעל חי לא נאסר?]

יחזקאל פרק מה א וּבְהַפְּלִיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּנִחְלָה [שעל פי רוב יחולק הארץ ע"י חפלת גורל] תְּרִימוּ תְּרוּקָהּ לָהּ וְגו': יג וְזֹאת תְּתוּקָהּ אֲשֶׁר תְּרִימוּ שְׁשִׁית הָאִיפָה מִחֶמֶר תַּחְתִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאִיפָה מִחֶמֶר הַשְּׁעָרִים: יד וְחָק הַשָּׂמֶן תִּהְיֶה הַשָּׂמֶן מִעֶשֶׂר תִּהְיֶה מִן־חֶמֶר עֶשְׂרֵת תִּהְיֶה חֶמֶר פִּי־עֶשְׂרֵת תִּהְיֶה חֶמֶר: טו וְשֶׁה־אֶחָת מִן־הַצָּאן

אבני חן למסכת תמורה

וְלִיחֹל עֲלֶיהָ אֶתְנָן לְמַפְרַע הוֹאִיל וְנִשְׁעַת צִיָּאָה עֲדִין הַטְּלָה קִיָּם, וְכִין שְׁהוּא צָא עֲלֶיהָ עַל שְׂכָר אֹתוֹהּ טְלָה, כֹּל הִיכָא דְלִימְיָה חִייל עֲלֶיהָ אֶתְנָן, דְּנִשְׁלַמְנָא צָא עֲלֶיהָ וְאַחֵר כִּךְ נִתֵּן לָהּ טְלָה, אִיכָא לְמִימַר כִּין דִּלָּא יִיחַדוּ נִשְׁעַת צִיָּאָה לֹא מִימַסֵּר דְּמַמְנָה צַעֲלָמָא הוּא?

אמר רבי אלעזר

הַנְּחֹת לְהַבְנִיָּה: שְׂמִי"ק ו' י' א"ב י"ג י"ד ט"ז י"ט כ"א, כ"ח ל"א ל"ב ל"ד, גר"א ז, צ"ק ב'.

דף כ"ט ע"ב

שְׁקִדְמָה וְהַקְרִיבָתוֹ קוֹדֵם צִיָּאָה,

הִיכִי דְמוֹ, אִי נִימָא דַּאֲקִינְיָה נִיחָלִיָּה לְאַלְתֵּר, פְּשִׁיטָא דְּמוֹתֵר דְּעַד כֹּאֵן לֹא בֹא עֲלֶיהָ [שְׁהִי הַקְרִיבָה קוֹדֵם שְׂבֹא עֲלֶיהָ], וְאַלְא דְּאִמֹר לָהּ לֹא נִיקְנִי לִיךְ עַד שְׁעַת בִּיאָה, מִי מִצִּיאַ מִקְרִבָּה לִיָּה, וְיִקְרֹא כּוֹ אִישׁ כִּי יִקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קִדֵּשׁ לַה' אִמֹר רַחֲמָנָא, מַה בֵּיתוֹ בְּרִשְׁתּוֹ אֶף כָּל בְּרִשְׁתּוֹ?

לֹא צְרִיכָא דְּאִמֹר לָהּ לֹא מִקְנִיָּה לִךְ עַד שְׁעַת בִּיאָה, וְאִי מִצְטַרִּיךְ לִךְ [וְאִי מִצְטַרִּיךְ קוֹדֵם אוֹ לְאַבּוּל אוֹ לְהַקְרִיב. רג.] נִיקְנִי לִךְ מִעֲכָשִׁיו הַלֵּךְ בְּרִשְׁתּוֹ הוּא, וּמִצִּיאַ לְאַקְרִיבִיָּה, וְכִין דְּאִמֹר לָהּ לֹא נִיקְנִי לִיךְ עַד שְׁעַת צִיָּאָה, אִינְטֵרִיךְ לְאַשְׁמֻעִינָן דְּמוֹתֵר, אִם קִדְּמָה וְהַקְרִיבָתוֹ, דְּסַד"א אֶתְנָן הוּא,

בְּעִי רַב אוֹשְׁעִיא, קִדְּמָה וְהַקְדִּישְׁתּוֹ [פ"י אִם נִתֵּן אֶתְנָן לְאַשְׁהָ וְעֲדִין לֹא בֹא עֲלֶיהָ, וְהַלְכָה הָאִשָּׁה וְהַקְדִּישָׁה הָאֶתְנָן] מִאִי, תְּפִשׁוּט לִיָּה מִדְּרַבִּי אֲלֵעֶזֶר [לְעִיל בְּרֹאשׁ הָעַמּוּד], דְּאִמֹר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר, קִדְּמָה וְהַקְרִיבָתוֹ, [רַק כֵּשׁ] הַקְרִיבָתוֹ הִיא, דְּהֵא לִיתִּיהָ בִּשְׁעַת בִּיאָה, אֲבָל הַקְדִּישְׁתּוֹ אִסּוּר,

[סָתֵם ר' אֲלֵעֶזֶר הָאִמּוּרָא הוּא ר' אֲלֵעֶזֶר בֶּן פֶּדֶר, כ"ה בְּרִישׁ"י שְׁבַת יו"ט, וְיִבְמֹת עֵבֶר, וְהוּא הִיָּה בְּדוּר שְׁנֵי שָׁל אִמּוּרָאִים, וְעִלָּה מִבְּבֹל לֹא"י, כְּדָאֲמַרִּין בְּבִרְכּוֹת טו: רַב אֲמִי וְרַב אֲסִי [שְׁהִיו אִמּוּרָאִי א"י] הוּוּ קָא קְטִרִין לִיָּה גִנְנָא לִר' אֲלֵעֶזֶר קוֹשְׁרִין לוֹ מוֹפֶס לְהַשִּׁיאוֹ אֶשָּׁה, וְרַב אוֹשְׁעִיא הִיָּה אִמּוּרָא בְּדוּר שְׁלִישִׁי, וְרֹאֵה סְנֵהֲדִרִין יָד. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשְׁעִיא [שְׁהִיו אַחִים] הוּוּ קָא מִשְׁתַּקֵּד ר' יוֹחָנָן לְמִימְסַכִּינְהוּ, וְגַם זֶה הִיָּה בֹא"י, וְכֹאֵן מִבִּיא ר' אוֹשְׁעִיא רֹאִיָּה לְהַלְכָה מִדְּרַבִּי ר' אֲלֵעֶזֶר],

הִיא דְּרַבִּי אֲלֵעֶזֶר גּוֹפֶה קְמִיבְעִיא לִיָּה פ"י [וְכִי אֲמַרִּין ד'] פְּשִׁיטָא לִיָּה לְרַבִּי אֲלֵעֶזֶר הַקְרִיבָתוֹ אִין, הַקְדִּישְׁתּוֹ לָהּ, אִו דְּלִמָּא הַקְרִיבָתוֹ פְּשִׁיטָא לִיָּה, הַקְדִּישְׁתּוֹ מִסְפָּקָא לִי, הַקְרִיבָתוֹ וְהֵא לִיתִּיהָ בִּשְׁעַת בִּיאָה מוֹתֵר, אֲבָל הַקְדִּישָׁה [וְאִיתָא. ב"ה] בִּשְׁעַת בִּיאָה אִסּוּר,

אוֹ דְּלִמָּא כִין דְּתֵנָן אִמִּירָתוֹ לְגִבּוּהָ וְלֹא מִנִּי לְמִיִּסְדֵּר כְּמִסִּירָתוֹ לְהַדְרִיטָא כֹּאֵלָּו מִסְרָמוֹ לְהַדְרִיטָא, הַקְדִּישְׁתּוֹ מוֹתֵר, וְכָל שְׂכָן הַקְרִיבָתוֹ, ¹⁴. תִּיקוּ:

מִהֲבֹר לֹג יִין וְנִשְׁתִּירִי בְּבֹר מֵאֲתִיִּים לִגִּין, אוֹ לֹג זֶה מוֹתֵר. וְ"ל רִשׁ"י שֵׁם דְּלִי לֹא צִשְׁלִיִּסֹר מַעֲרֹב צו קָאִי אֶתְנָן מִנְרִיךְ [צו] מֵאֲתִיִּים.

וְהַלִּימּוֹד דְּתִרּוּמָה עוֹלָה בְּאַחֵר וּמֵאָה הוּא בְּסַפְרִי מִן הַפְּסוּק בְּמִדְּבַר י"ח כ"ט מִכָּל חִלְבוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ, שְׁצִרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֶׂר, וְשִׁיעוּר זֶה דְּהִינּוּ אֶחָד מִמֵּאָה, הוּא "מִקְדָּשׁוֹ" בְּשִׁנְתֵּרֶב,

וְשֵׁם בְּסַפְרִי אִין לִי אֵלָּא תִרּוּמָה שְׁהוּא עוֹלָה, עֲרֵלָה וְכֹלָאִי הַכֶּרֶם מִנִּין? נִאֲמַר כֹּאֵן מִלֵּאָה וְנִאֲמַר לְהֵלֵן מִלֵּאָה וְכו', מִקּוֹם שְׂכַפֵּל אֶת הָאִיסוּר (דְּתִרּוּמָה אִין בֵּה אֵלָּא אִיסוּר הִנָּה שֶׁל כֹּלִי כְּדָאֲמַרִּין בְּפִסְחִים ל"ד ע"א בְּתוּס', אֲבָל עֲרֵלָה וְכֹלָאִי הַכֶּרֶם הֵם אִסּוּרִים בְּהִנָּה) כָּפַל אֶת הַהֶעֱלָאָה, מִכֵּאֵן אִמְרוּ תִרּוּמָה עוֹלָה בְּאַחֵר וּמֵאָה, עֲרֵלָה וְכֹלָאִי הַכֶּרֶם עוֹלִין בְּאַחֵר וּמֵאֲתִיִּים, וְרֹאֵה עֲרֵלָה פ"ב מ"א בְּרַע"ב, בְּתִי"ט וּבְרַש"ש],

אֲבָל הִיכָא דְּהִיתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר, וְיִצְאָתָא לְאוּרִי הָעוֹלָם, וְאַח"כ נִטְרַפָּה אִימָא תְּשִׁתִּירִי לְגִבּוּהָ וְלִהִי אִינְטֵרִיכָא כָּל אֲשֶׁר יַעֲזֹר לְנִטְרַפָּה לְאַחֵר לִידְתָּהּ, וְאַח"כ הַקְדִּישָׁה, וּמִן הַצִּקֵּר אֶתְנָן לְהַקְדִּישָׁה וְאַח"כ נִטְרַפָּה [רֹאֵה ש"מ, קמ"ל]:

[וְכִין דְּגַלִּי בְּטִרְפָּה שְׁאִין חִלּוּק בֵּין הִיתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר אוֹ לֹא, וְכִין נִטְרַפָּה וְאַח"כ הַקְדִּישָׁה לְהַקְדִּישָׁה וְאַח"כ נִטְרַפָּה הוּא הָרִין לְכָל הַפְּסוּלִין, תוּס' מִנְחוֹת ו' ע"א ד"ה כְּתִב רַחֲמָנָא. לְקַה"ק]

מִתְנִי: וְאִיזְהוּ אֶתְנָן, הָאוֹמֵר לְזוּנָה הוֹלִיךְ טְלָה זֶה בְּשִׁכְרָךְ, אֲפִי הֵן ק' כּוֹלֵן אִסּוּרִין,

[וְכִין] [רֹאֵה בְּתִי"ט דְּלֹא גִרְסִין כֹּאֵן "וְכִין", וְכֹאֲמַת הוּא עֲנִין אַחֵר, שְׁהִי כֹאֵן אִינוּ נוֹתֵן אֶת הָאֶתְנָן יִשְׂרָאֵל הַזֶּה] הָאוֹמֵר לְחִבְרִי הוֹלִיךְ טְלָה זֶה וְתִלִּין שְׂפַחְתְּךָ אֲצִל עֲבָדִי, רַבִּי (מֵאִיר) אוֹמֵר אִינוּ אֶתְנָן, וְחִבְמִים אוֹמְרִים אֶתְנָן, פְּלוּגְמָא דְּרַבִּי וְרַבִּין מִפְּרַשׁ צִגְמ':

בְּמ: אִמֹר מֵר, וְאַפִּילוּ הֵן מֵאָה כּוֹלֵן אִסּוּרִין, הִיכִי דְּמוֹ, אִילִימָא דְּשִׁקְלָה אֲגֵרָא מֵאָה בְּהִמּוֹת, פְּשִׁיטָא דְּכּוֹלָהוּ אִסּוּרִי, מַה לִּי חֵד מַה לִּי מֵאָה,

לֹא צְרִיכָא דְּשִׁקְלָה אֲגֵרָא חֲדָא (מְרִי) וְהוּא לֹא הִמְנָה (לֵה) [עֲמָה] אֵלָּא מִד וְיִהִיב לָהּ מֵאָה וְקַמ"ל דְּאֶתְנָן רִצְנָה לָהּ, דְּכּוֹלָהוּ מִכָּה אֶתְנָן קִאֲתִי וְכּוֹלָהוּ אֶתְנָן נִינְהוּ (וְלֹא מִתְנָה מִד) [דְּכּוֹלָהוּ אֶתְנָן צִחָד] שְׂמַתְפַּסַּת אֹתוֹ שְׁהִמְנָה עֲמָה,

ת"ר, נִתֵּן לָהּ וְלֹא בֹא עֲלֶיהָ, בֹּא עֲלֶיהָ וְלֹא נִתֵּן לָהּ, אֶתְנַנְהָ מוֹתֵר, נִתֵּן לָהּ וְלֹא בֹא עֲלֶיהָ אֶתְנַנְהָ קִרִּית לִיָּה, וְתוֹ בֹּא עֲלֶיהָ וְלֹא נִתֵּן לָהּ מִאִי יִהִיב לָהּ?

אֵלָּא הִכִּי קִתְּנִי, נִתֵּן לָהּ וְאַח"כ בֹּא עֲלֶיהָ, בֹּא עֲלֶיהָ וְאַח"כ נִתֵּן לָהּ, אֶתְנַנְהָ מוֹתֵר [כִּין שְׁלֹא נִתֵּן לָהּ בִּשְׁעַת בִּיאָה],

אבני חן למסכת תמורה

אמר רב, אחד אתנן זכר [מי. ה'] שגא על הזכר, ועמן לו אתמן, אסור להקדשה, ואחד אתנן כל עריות אסור, חוץ מאתנן אשתו נדה, מ"ט דברים כג זונה כתיב, והא לאו זונה היא [שלא שייך לשון זונה על אשתו] [דקסבר כרנן דהכא דאמרי שאין זונה משום בעילה אסורה, אלא כשאני יכולה להיות אלא בזנות כלומר שאסורה לישא לו. ה'],

וְלֹא אָמַר, אֲפִילוֹ אִשְׁתּוֹ נָדָה, מֵאִי טַעֲמָא דְּבִרְבִּים כִּג יֵשׁ ל' אֶרְכִּיבָא
אֶתְנָן וּזְנֶה וּמִחוּר כָּלֵב בֵּית ה' אֶל הָהָר לְקַלְגֵּדֵר בִּי תוֹעֵבָה ה' אֶל הָהָר
גַּם־שִׁנְיָהֶם תוֹעֵבָה כְּתִיב (גְּבִי אֲתָנָן, דְּבִרְבִּים כִּג יֵשׁ) כִּי מוֹעֵבָה ה' אֶלְהֵיךָ גַּם
שִׁנְיָהֶם, וְהֵאָּה נְמִי תוֹעֵבָה הִיא דְּמַדָּה כְּמִדָּה גְּבִי עֲרִיזוֹת, וְאֶחָדָה כְּמִדָּה (אֵת)
[מִכָּל הַמוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה [בִּיקְרָא יח כט],

ולוי נמי (ו. ה') הכתיב זונה [ואיך אמר אתנן של אשתו גדה אסורה, והא אשתו לאו זונה היא]?

אמר לך ההיא זוּנָה [בקמ"ן שהיא המקבלת] וְלֹא זוּנָה לֹאס נמנה לו
היא [הזונה, לבעול] צלמין מומר,
[וכן יש ושם איש ישראל המוכה בסגול 'פ' שהוא זה שנתן], ושם האשה המוכה
בקמין [שהיא היתה המקבלת]. צאן קדשים]

ורב, ההיא זונה ולא זונה מנא לי'?

נפקא ליה מדרבי, דתניא רבי אומר אין אתנן אסור, אלא כל אתנן הכאות לו בעבירה שאין לו דמי חסד, אבל אתנן אשתו גרדא דמוסר דה לאסור זמן, או ושנתן לה לזונה שבר להפקעתה שבר מה שבעלה ממלאכה ולא שבר ציאה, ושנתנה לו [הזונה נתנה לבעלה] באתננו, מותרין [והוא בתוספתא בפ' ד' וחסר בהתוספתא לפנינו המילים "ושנתנה לו באתננו" שזה עיקר הראיה שמביא כאן מברייתא זו],

אָפּ עַל פֿי שאַין ראיה לדבר, זוכר לדבר דלשמרי להקדמה, וזכר לדבר, דלא הוי אמת, מה שהיא נומת לו, מדמציז ומתי להפך, [שנאמר?] יחזקאל מו
לד' ויחזקיה הכהן מן־הַשִּׁשִּׁים בְּתוֹנְתֶיהָ [בעבור מרבית חשק הוגות שיש בך. מר]
וְאֶחָדָה ל' א' וּזְנָה [בזמן ביבוא [הזכר] אחריו לא יתיה ונות בזה האופן, ומפרש
במה הוא הורץ] וּבִתְתֶהּ אֶתֶנָּה וְאֶתֶנָּה ל' א' בְּתוֹלָהּ וְתִהְיֶה לְהֶפֶךְ
[במה שתתן אתנן להוונים ולא יתן לך אתנן מהם, ובוה תהיה להפך משאר
הוונות. מר],

[וזכר לדבר כאן הוא מפורש שכשהזונה נותנת להבעול אין זה סדר העולם, וזה נקרא "ותהי לחיפץ", ולכן אין זה נקרא אתנן, וידיה הבהמה כשר להקריבה],

לוי	רב	
זונה ולא זונה	ולא אשתו נדה	זונה
אפילו אשתו נדה	זונה עכו"ם	תועבה
	זונה ולא זונה	ותרי להיפך

לרש"י הי' גירסא אחרת בגמ' כאן. והוא הגירסא דמס' ע"ז סג.

נוסח הגמרא לפי רש"י דר' אלעזר גופא קמבעיא ליה מאי	נוסח הרפ"ס היא גופא קמבעיא ליה
מיפשט פשיטא ל"י לר"א דהקריבו דוקא אבל הקדישתו לא דהא איתא בשעת ביאה	הקריבתו והא ליתא בשעת ביאה מותר אבל הקדישה בשעת ביאה אסור
או דלמא הקריבתו פשיטא ל"י והקדישתו מספקא ל"י תיקו.	או דלמא כיון דתנן אמירתו כמסירתו להדייט הקדישתו מותר וכ"ש הקריבתו. תיקו

[שנינו בברייתא לעיל] בא עליה ואחר כך נתן לה אתגנה מותר:
והתניא, בא עליה ונתן לה, ואפי' עד שנים עשר חדש,
אתגנה אסור?

אמר רב חנן בר רב חסדא, לא קשיא, הא דאמר לה הבעלי
 לי במלה זה הואיל (דיהציה) [דיחדיה. רש"י] בשעת ציאה, חיל עליה אמתן
 מיד [אפי' לא נתנו לה עד ג' שנים אסור. רנ], הא דאמר לה הבעלי לי
 במלה סתם דמשדר לה צמר הכי, מתנה בעלמא הוא, ואין אמתן, אלא המיוסד
 בשעת ציאה,

טלה זה, והא מחוסר משיכה [דלא משכחו חזונה ולא קנאתו וליתו כי אמר לה בטלה סתם. רג.]? בזונה עובדת כוכבים, דלא קניא במשיכה [שגם אתנן של גויה אסורה למוזב, ובאופן זה מיירי הברייטא], [דבכסף לחוד קניא, והביאה הוא במקום הכסף להכי הוי אתנן. מים קדושים],

ואיבער אימא, אפי' בזונה ישראלית [שהוא פנויה], כגון דקא' בחצרה,

[ומקשה] **הא יתבית לה** ניהלה **מעיקרא** דהואיל וקא' בצהרה, קניא ליה בשעת זיאה מיד, ואמאי קרי ליה ואח"כ נתן, ועוד פשיטא דאסור [פ'] שיש כאן שני קושיות, אחת על הלשון בא עליה "ואחר כך" נתן לה, הרי אין זה אחר כך, ושנית פשיטא דאסור שהרי הטלה היה ברשותה בשעת ביאה?

דשווייה ל'ה אפותיקי, ואמר ל'ה, אם עד יום פלוני יחיבנא לך זוזי ק' וכן מוטב, ואם לאו שקלי ל'ה טלה באתננך, הלך מי ממו [בשהגיע הזמן שאמר] ולא ידע ל'ה זוזי, אינגלי מילתא [דדידה הו'י בשע'] בי'ה, ומיהו א"ח' הוא [נחשב כאילו נתן ל'ה האתנן אחר הביאה], דהא לא הו' ידידה עד דמטי יום פלוני, ואינטריך לשמעינך דאסור,

ראה ביכמות ס"א ע"ב בפירוש רבינו אברהם מן ההר שיש שם פירוש על ענין זה, ואסמן אותו באות ה', וצריך עוד להעתיק משם,

אבני חן למסכת תמורה

[והנפק"מ דבישראלית דתפסי בה קידושין לא יהיה אתננה אסור],

ולרבא [דאמר דכל ישראלית אתננה אסור], מאי שנא דקתני, כגון אלמנה לכ"ג [הלא בכל ישראלית הדין כן]?

דומיא דאלמנה, מה אלמנה לא לקי עד דמתרי בה [דהא אלמנה לכה"ג יש לאו שלוקה עליה, וצריך לבעול במזיד גמור בתוך כדי דיבור של התראה, כדי ללקות], אף זונה [אין אתנן שלה אסור] עד דאמר הא לך [אתנן] [שמכיון בנתינת הבהמה לשם אתנן, וממשך שזה רק בפעם הראשונה שאשה מונח],

[והברייתא אומרת כגון אלמנה לכה"ג, שפעם הראשונה אם אשה מונח צריך שיאמר לך הא לך אתנן, אבל בפעם שניה הבהמה אתנן גם בלא שיאמר] לאפוקי מדרכי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות, עשאה זונה [וקמ"ל הברייתא במה שאומרת כגון אלמנה לכה"ג, דאם לא פירש לאשה זו שנותן לה בתורת אתנן, אינה אלא מתנה, פ' שאם מעולם לא זנתה אינה נעשית זונה ע"י בעילה זו, אבל אם נתן לה אתנן ואמר לה בפירוש שהוא נותן הבהמה כדי שתבעל לו הויה זונה מבעילה זו] [לאו דוקא נקט פנוי דכ"ש נשוי שמונה על אשתו דחשובה זונה, תוס' יבמות סא:],

אבל היכא דזונה מעיקרא [גם מי שחולק על ר' אלעזר סבר דלא מבעט, דאף אם לא פירש לאשה זו שנותן בתורת אתנן] ה"נ דאסור [ראה שטמ"ק אות כב],

ל"א, [ראה בשטמ"ק שמהפך הנוסח של לשון ראשון ול"א], [ומתירין אביי] כי קתני הא [שגם אתנן ישראלית אסור], בעריות שאין קדושין תופסין בה,

והא קתני סיפא, [כגון] אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, אתננה אסור, והא הני קדושין תופסין בהן?

הא מני [וחוזר ממה שאמר שרק בעריות שאין קדושין תופסין בה, יהיה האתנן אסור, אלא מי שנא ברייתא זו שגם אתנן ישראלית אסור, ר' אלעזר],

[מלשון הגמ' שמתירין "כי קתני הא" משמע, שבא לתרץ קושית הגמ' על אביי מהברייתא, דקתני "אחד זונה עובדת כוכבים ואחד זונה ישראלית אתננה אסור", ומתירין ע"ז דמירי בעריות שאין קדושין תופסין בהן, ומקשה מסיפא דברייתא דמירי בעריות שקדושין תופסין בהן? ומתירין דלעולם קאי על כל העריות אף שקדושין תופסין בהן, והטעם שאסורין, דהברייתא אתיא בר' אלעזר דאוסר אתנן של כל עריות],

הנהות להבנה: שטמ"ק ב' ו' י"א י"ג י"ז י"ח, כ' כ"א כ"ב, כ"ח א' ב' ג' ה', גר"א ג'

ורב האי תועבה מאי עביר ליה?

מיבעי ליה כדאביי, דאמר אביי, זונה עובדת כוכבים, אתננה אסור, מ"ט כתיב הכא תועבה, וכתיב התם ויקרא יח כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל, מה להלן עריות שאין קדושין תופסין בה, ה"נ אין קדושין תופסין בה,

[וממשך דברי אביי] וכהן שבא עליה, אין לוקה עליה משום זונה, מ"ט דאמר קרא ויקרא כא טו [ו] לא יחלל זרעו, מי שזרעו מיוחס אחריו, יצא עובדת כוכבים דאין זרעו מיוחס אחריו דלא מיקרי זרעו, אלא זנה, כדלמדין דיבמות (דף כג) נקט הצ"ח משראליה קרוי נקט, ואין נקט הצ"ח מן העובדת כוכבים קרוי נקט, אלא זנה,

[וממשך דברי אביי] זונה ישראלית אתננה מותר, מה טעם דהא קדושין תופסין בה, וכהן שבא עליה לוקה משום זונה, מ"ט דהא זרעו מיוחס אחריו,

ורבא אמר, אחד זה ואחד זה אתננה אסור, וכהן הבא עליה לוקה משום זונה, מ"ט?

ילפי מהדרי זמה מזני, מה זונה ישראלית בלאו [פ' אם בא עלי' כהן לוקה משום ולא יחלל זרעו בעמין] [צלאו דלא יקם דכתיב בויקרא כא ז אשה זונה וחללה לא יקחו בכהן הדיוט, ובהן גדול בפסוק יד שם אלמנה וגרושה וחללה וזה את אלה לא יקח, ומירי בישראלית כדכתיב לא יחלל זרעו נעמיו שזרעו מיוחס אחריו: ע"פ שטמ"ק אות כב] אף זונה עובדת כוכבים בלאו, ומה אתנן זונה עובדת כוכבים אסור, אף אתנן זונה ישראלית אסור,

מיתיבי, אחד זונה עובדת כוכבים, ואחד זונה ישראלית אתננה אסור, תיובתא דאביי [דאמר זונה ישראלית אתננה מותר]?

אמר לך אביי, הא מני [ברייתא דקתני דגם ישראלית אתננה אסור] ר' עקיבא היא, דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין [פ' והא דאמר אביי זונה ישראלית אתננה מותר, היינו בזונה שהיא מחיבי לאוין, ואליבא דמאן דאמר דקדושין תופסין בהן],

והא [קתני סיפא] [בסיפא דברייתא זו דקתני אחד זונה עובדת כוכבים, ומפרש באיזה ישראלית מדבר], כגון אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, אתננה אסור [ומה החידוש בזה, הרי אנו יודעים כבר דר"ע סבר שאין קדושין תופסין בחייבי לאוין]?

[הא] קמשמע לן דכל זונה [ד. פירנצא, ותיקן, מונכן] לא תפסי בה קדושין [אתננה אסור], דומיא דאלמנה דלא תפסי בה קדושין

אבני חן למסכת תמורה

דף ל' ע"א

שמואל בר רב יצחק לעולם [לעולם שאמר שתלין השפחה אצל] עברי, וכי קתני בעבד עברי [שמותר בשפחה, ולכן אומר רבי שאינו אתנן, ומקשה מיד],

אי הכי מ"ט דרבנן [שהוא אתנן], שפחה לעבד עברי מישראל שריא דכתיב משנה שכן שכי ענדך, שעודד בין זיוס וזין זלילה, שהוליד לרבו זיוס משפחתו?

הכא במאי עסקינן, כגון דלית ליה אשה ובנים [ואסור לשפחה, ולכן לרבנן הוי אתנן, אבל רבי סבר שבכל אופן רבו מוסר לו שפחה כנענית ולכן אין אתננה אסור],

דתניא, אין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית דכתיב אס גפסו יאס גפסו יאס, ורבי דאמר לא הוי אתנן לית ליה האי סברה, דודאי אפי' אין לו אשה ובנים מוסר לו רבו שפחה כנענית, יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית בעל כרחו של עבד, דגזירת הכחוש היא, דכתיב (שמות כח) אס בעל אשה הוא, וכתיב כתיב אס אדוניו יתן לו אשה וגו'.

מהני: ואיזהו מחיר כלב, האומר לחבירו הולך מלה זה תחת כלב, וכן שני שותפין שחלקו אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב שכנגד הכלב אסור להקריב דמחיר כלב הן ושעם הכלב מותר אתנן הכלב הילך טלה זה ותלין כלבך אצלי ומחיר זונה שהחליף טלה זוונה וקנתה לשפחתו צאמה טלה [ודאי דלישנא מעליא הוא "לשפחתו" אלא שקנה אותה לקלון תמיד, וכיון שאין האתנן בשביל שכן התועבה לבד, והוי כמו שכן הפקעתה דמותר. תמורת תודה ל' ע"ב] הרי אלו מותרין שנאמ' שנים ולא ארבעה ולדותיהן: דמחיר ואתנן מותרין שנאמ' שנים ולא ארבעה ולדותיהן: הן ולא ולדותיהן:

[יש בה שלש פירושים: א. שנתן מלה באתנן לבעל הכלב שילין הכלב [נקבה] אצלו [רש"י במשנה], ב. שנתן מלה לאשה שילין כלבו [זכר] אצלה [רש"י יבמות נט:], שיטת הקדמונים כאן, ג. הילך מלה זה ותלין שפחתך אצל כלבי [זכר] רבנן],

נב: ת"ר, מחיר כלב, זהו חליפי כלב, וכן הוא אומר תהלים מ"ד יג. תמכר עמך כל איהו ו' ול ארפית בקמחיריהם אלמא מחיר היינו דמים [שווי, ווערט באדיש] [אלמא דמחיר קרוי מכירה, והיינו חליפין, שכשהאדם מוכר לחבירו מדי שקיל מה שבידו חבירו ומה שבידו יחויב ליה, והיינו חילוף. שיטת הקדמונים (בלוי)],

* אימא אתנן זונה ממש, דהא מחיר כלב היינו אתנן (א"כ לא קרב הווי תלתא [פ] נימא דבכלל מחיר כלב הוא אתנן ביאת הכלב, ובכלל בשם "מחיר" באשר הכלב מתקלקל [נעשית עקרה] בהרבעה ברא' בע"ז ריש פ"ב דף כב: ? ומשני א"כ הוי תלתא. מרומי שדה? דברים כג גם שניהם ולא שלשה) [היינו אתנן זונה ומחיר כלב] מי קאמרינן אנן אתנן ומחיר, אתנן ולא מחיר קאמרינן, א"כ נימא קרא לא תביא אתנן זונה וכלב, מדכתיב אתנן זונה ומחיר כלב [וממיר כלב]

רבי אלעזר היא, דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות, עשאה זונה בעילת זנות קרי זונה, הלכך אתנן נמי אסור, דאתנן זונה קרינא ציה, ולא דאמרי כרבנן,

[ובא בברייתא לומר שגם אלמנה לכה"ג שתופסין בה קדושין הוי אתנן, משום דר"א סבר דגם פנוי תהי' נקראת זונה, ואתנן שלה יהיה אסור, ואב"י דאמר לעיל דזונה ישראלית אתננה מותר, לא סבר כר' אלעזר, דלדידיה אין אתנן אלא מבעילה שאין קדושין תופסין בה, ורבא דאמר אחר זה ואחר זה אתננה אסור יכול לסבור כר' אלעזר שגם במקום שקדושין תופסין בה הוי אתנן],

אי ר' אלעזר מאי איריא אלמנה, ניתני פנויה? אלמנה איצטריך אי נקט פנויה, ה"א פנויה אין דליכא אסורה, אכל כל אתנן של אשה האסורה לו, לא יתסר דהא כתיב נקרא זונה, וסתם זונה היינו בפנוי ופנויה לר' אלעזר,

סלקא דעתך אמינא, הואיל ובנין אב הוא ללמד שאין אתנן אסור אלא בפנוי ופנויה, אכל מאלמנה דאסירה ליה לכ"ג לא ניתסרו [האתנן שנותנים], קא משמע לן [לכן שנה בברייתא אלמנה לכה"ג]:

[כשיש כמה ענינים בתורה שיש להם מוכנה משותף, ודבר מסוים מופיע לגבי אחד מהם, אותו עניין נעשה כאב לכל שאר הענינים הנבונים ממנו, ולמדים ממנו אותו דבר החל גם לגביהם. ניכר התלמוד, וכאן יש בנין אב שהתורה אסרה זונה לכהן, ואסרה אתנן זונה לקרבן. לקח"ק, וכמו שזונה דכתיב בכהן היא פנויה, גם זונה דכתיב באתנן היא פנויה],

ל"א [לרש"י היה הגירסא להיפך כמש"כ בשטמ"ק לעיל כט: אות יד] הא מני דקמי' אלמנה לכ"ג אתננה אסור, ר"ע היא דאמר צפ' הסולח אין קדושין תופסין צמיצי לאין, הלכך כעריות דכריתות דמין, ולרצא דאמר כל זונה הוי אתנן מאי שנא דקמי' כגון אלמנה, אפי' פנויה נמי דהא רצא לא דריש להאי תועבה כצדי, אף זונה נמי לא מיתסר עד דאמר לה צדידיא הילך אתנן, אכל כסתמא מתנה בעלמא הוא דלא הויא זונה צדא צעילה כסתמא ודלא כר"א אכל היכא דזונה מעיקרא היא לרצא נמי כסתמא אתנן הוא ואפילו פנויה,

*****

[שנינו במשנתנו] האומר לחבירו הא לך מלה זה בו' [האומר לחבירו הולך מלה זה ותלין שפחתך אצל עברי, רבי אומר אינו אתנן, והכמים אומרים אתנן]: והא שפחה לעבד מישראל שריא ואמאי קאמרי רבנן דהוי אתנן, הא לימא תנא דאסר אתנן המותרת, אלא ר' אלעזר לחודיה?

אמר רב הונא אצלו קאמר אכל הישראל עמנו [הוא נותן מלה לאדון השפחה כדי שתלין היא עמו]. ולדידיה אסורה שפחה, והא דקתני [עבד] לישנא מעליא קאמר ועד היינו אכר המשמש כ"ש [כן שמעתי],

אי הכי מ"ט דרבי [שאינו אתנן, הא הוי בעילה אסורה]? אמר

אבני חן למסכת תמורה

תלת 2 [וכתיב 6,13] **גם שניהם** [שניה' 1] [כתיב 10, כתי' 1, כתי' 2,3] [שנים 9] **ולא שלשה** [1,2,3,5,10,13, תלחא 6, ג' 9, שניהם [מ"ם] 4] • שנים ולא ג' [והשאר ליתא] 9, כל המשפט ליתא ב 11,12.

מי [כי 1 במעות] **קאמרינן** [קאמר' 3] [ב 5,6 וכו' וכאן סיום הגירסא] **אנן אתנן ומחיר אתנן ולא מחיר קאמרינן** [קאמרינ' 2, קאמר' 3] • משפט זה ב 1,2,3,4,5,6, ליתא ב 11. ב22 אין משפט זה ובמקומה גורס: אימא אתנן כלב.

א"כ [אם כן 2,3,4] **נימא** [כו' וכוה מסיים. 12] [2,4, גימ' 3, לימא 1, נכתוב 11] **קרא לא תביא** [לא תבי 1, לא תביא ליתא ב 11] **אתנן זונה** [זונ' 4] **וכלב**.

מדכתיב [מדכתיב' 2,3] **אתנן זונה ומחיר** [ומ' 2, ומח' 4] **כלב**. ב 1 אין משפט זה

ש"מ [שמ' מינה 4] **[מחיר הוא דקאמר** [דא' 1, דקא' 2, רחמנא 10, רחמ' נא] 1, רחמ' 3] **ולא אתנן ש"מ** [2,3,10]

ואימא אתנן ממש פי' קאי אמאי דפירש מחיר כלב "חילופי" כלב, דהיינו שהחליף כלב בבהמה והבהמה אסורה למזבח, ומקשה מדוע לא נפרש "מחיר" שהוא אתנן "ממש" דהיינו תשלום בשביל זנות וחזון ממה שאתנן זונה ומחיר כלב אסורים, גם אתנן כלב הוא אסור, שהיו"ו של "מחיר" מחבר גם הכלב למלת "אתנן" ? וזה הלשון בשיטת הקדמונים "אימא אתנן ממש", דלעולם אימא לך דמאי מחיר כלב היינו אתנן כלב, שנתן אתנן שכר לזונה כדי שירבענה כלבו, וחילוף דכלב נמי אסור, הכי סלקא דעתך (ד)השתא. עכ"ל.

**ואימא אתנן ממש. ואל תקשה א"כ מדוע שינה הפסוק הלשון לכתוב "אתנן" בזונה ו"מחיר" בכלב ? די"ל דבזונה נותן מתנה לידה ושייך לשון אתנן, אבל בכלב נותן המחיר לבעל הכלב ואין זה מתנה.

**ואימא אתנן ממש וצריך להבין הרי לומד מפסוק שמחיר היינו חלופין ואיך עולה על דעת הגמ' שמחיר היינו אתנן ? ואולי יש לפרש כיון שלומד מהפסוק של תמכור עמך בלא הון וכו' בתחלים מ"ד י"ג ושם מייירי שהקב"ה מכר את ישראל לגוים ללעג ולחרפה כמו שכתוב בפסוקים שם, וזה ממש דומיא דאתנן זונה שהוא מוכרת את עצמה לחרפה בעד בצע כסף. וגם יש לומר שהגמ' סומכת על הוי"ו של "ומחיר" שיותר סברה לפרש מחיר כלב בעניני זנות, כמו באתנן זונה, שיותר מתקבל על הדעת שתשלום זנות יפסול הבהמה למזבח.

אם כן (לא קרב) לפי רוב הגירסאות מתחיל כאן תירוצו

כתיב] כלומר מדכתיב וי"ו גבי ומחיר מוסיף על ענין ראשון וצין חליפיו וצין אמתו אסור, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] השותפין שחלקו אחד נמל כו': ניפוק הדא להדי כלבא, והנך כולוהו לישתרו? הכא במאי עסקינן, כגון דמפי דמי כלב מחד מינייהו שאין צאמן שנגדו שום טלה ששוא דמי הכלב והאי מיפונא דכלב שדי בכולוהו דהשתא דמי הכלב מעורבין בכולוהו, כגון צאמן שנגדו שום כל חד וחד דינר דהו עשרה דינרין ואותן תשעה שעמו שוין כל חד דינר חסר מעה דהיינו תשעה דינרין פחות תשעה מעות והכלב שום דינר ותשעה מעות הרי י' דינרים נמלא בתשעה מאותן שנגדו מגיע מדמי הכלב והעשירי כולו כנגדו,

לשון ירושלמי כגון דשוי לכל חד וחד מאותן שנגדו ארבע זוזי ופלגא מומשא דזוזא דהו לכו צין כולוהו מ"א זוזא ואותן שעמו לא שוו כל חד אלא ד' זוזי דהו שלשים ושש זוזי וכלצא שוי תמשא והו מ"א נמלא בתשעה מעשרה שנגדו בכל אחד חצי מומש מדמי הכלב והעשירי כולו כנגדו:

[שנינו במשנתנו] **אתנן כלב ומחיר זונה מותר כו': א"ל רבא מפרקיא לרב אשי,**

[רבא מפרקיא אמורא ברור השישי של אמוראים, ובעוד ד' מקומות נזכר שמו: כתובות לטו; סוטה כו; זבחים י; זבחים קח, ועוד פעם רבינא מפרקיא לרב אשי בגי' לח; ועוד פעם הונא מר בריה דרבא מפרקיא לרב אשי בכתובות י. ופעם אחת רבא מפרקיא בעירובין ג, ובפסחים עו: אמר רבא מפרקיא בשני יודי'].

.....

נוסחאות בגמ' זו:

[וכתבתי כל זה הגם שעל פי רוב אין נפק"מ כל כך בהפשט, מ"מ רציתי להראות איך מסכת זו הוא מלאה חילוקי נסחאות,

1. כ"י מינכן, 2. כ"י פירנצ"א, 3. כ"י ותיקן, 4. דפוס ווינציא, 5. רש"ק, 6. צאן קדשים, 7. על גליון הגמ' כלב במקום זונה, 8. רגמ"ה קשה להבחין אם זה נוסח או פירוש, 9. רש"י, 10. שטמ"ק, 11. שטמ"ק ל"א, 12. רש"י ע"פ הגר"א, 13. ב"ח,

אימא [2,4,5,6,8,9,11,12,13, ואימא 1,7, ב3 ה"נ במקום ואימא] **אתנן** [ליתא ב 5,8,11] **זונה** [זונה 4,5,6] [כלב 7] ["ממש" במקום זונה 1,2,3,9,10,13] [ב 1 נוסף: אימ' אתנן זונה מחיר] [ב 5,6 נוסף: ואתנן כלב] **אימא מאי מחיר כלב אתנן ממש דכלב 8, אימא מאי מחיר כלב אתננה של כלב 11, אימא אתנן מחיר כלב דהא ומחיר כלב כתיב 12.**

א"כ [1,3,5,6,10,13, אם כן 2,4, **(לא קרב**. ליתא בכל המקורות, והמראה כהן פותר אותה אימא אתנן זונה "אתנן כלב" [ר"ת של א"כ] לא קרב) [קרו 4, קרא 5] **הווי** [הוי 5] [להו. 1,2,3,6,10] **תלתא** [1,3,4,5,6,10,13]

אבני חן למסכת תמורה

שם. לשון ירושלמי [ובבבבבות כתב רש"י על לשון זה והמורה גרס] כגון דשזה (לכל) [כל . ר'] מד ומד מלכותן שכנגדו ארבע זוחי ופלגי חומשא דזוחא (4.1*10=41) דהוו להו צין כולהו מ"א זוחא , ולכותן שעמנו עם הכלב לא שוו כל מד אלא ד' זוחי (4*9=36) דהוו [להו. ר'] שלשים ושש זוחי , וכללז שזה חמשה חמש זוחי שביחד הוא גם מ"א זוחי. ולכאורה אין שום נפקא מינה בין שני הפירושים ברש"י.

הנהגות להבנה: שטמ"ק ב', מ' י"א, ב"ח ג' ד' ו', גר"א ב'

דף ל' ע"ב

? א"ל לא (נישמוט) [לישתמיט. מיכן] קרא [ו]לכתוב אתנן זונה וכלב תניא נמי הכי מנין לאתנן כלב ומחיר זונה שמותרין שנאמר ב' ולא ד' ולדותיהן מותרין שנאמר גם שניהם הם ולא ולדותיהן אמר רבא ולד הנרבעת אסורה היא וולדה נרבעו [בבועו על משניות אות ג' כתב וז"ל ראיתי בספר של גדול הדור (רעק"א סימן קע"ב) שמקובל יצא לאור שהקשה דאי נימא דהיא וולדה נרבעו, א"כ יהיה אסור לבעול אשתו מעוברת, דשמא מעוברת היא מנקיבה ויהיה כבא על בתו? ותירץ הגדול ההוא דאז הוה כבא על פחותה מבת ג' דאינה בכלל ביאה כלל ואסור רק משום משחית זרעו וכו'. אולם קושית הגדול הנ"ל בלא זה מעיקרא ליתא וכו' דהרי כל עיקר סברת דהיא וולדה נרבעו היינו רק משום דעובר ירך אמו וכו' עיי"ש באורך]

ולד הנרבעת אסורה. אם רבע בהמה מעוברת, גם הולד אסור דס"ל דגם הולד נהנה מהרביעה. לקה"ק

המקדש בפרש שור כובל שבתוך מעיו. לקה"ק

והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו פי' מהוה ועושה ממנו. לקה"ק

נתן לה מעות בשטמ"ק גרס נתן לה "כספים" וכן הוא במשניות, ואולי הטעם שמעות אינה לשון משנה.

נתן לה מעות הרי אלו מותרין לקנות בהן קרבן. יבין

נתן לה מעות עיין ספר חסידים סי' תקל"ב כמו שהאתנן תועבת ה' כך ריבית שלא יביא קרבן מן ריבית. ניצוצי אור

כל האסורין ע"ג מזבח זה ענין חדש, והמשנה אומרת לנו שכל בהמה שיש בה איזה חסרון שאוסר להקריבה על גבי מזבח כגון נרבעת, מוקצה, נעבד או נוגת, [אם נתעברה לאחר שנאסרה אז] הולד כשר לגבי מזבח.

שאינ פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. אלא ירעו עד שימותו וייקברו. המבוארות. והוא משנה מפורשת לקמן

הגמרא, ותמצית התירוץ הוא שאם נאמר שבכלב חייב גם במחיר וגם באתנן, נמצא שיש כאן ג' לאוין ובפסוק כתיב מפורש "גם שניהם" שיש רק שני לאוין. אבל ראה במראה כהן שמפענח שהר"ת של א"כ הוא "אתנן כלב" והוא המשך הקושיא "ואימא אתנן זונה אתנן כלב לא קרב ?

רש"י ד"ה ל"א. הא מני דקמני אלמנה לכ"ג אתננה אסור לפנינו בלשון ראשון מתרץ על הרישא דאמר אחד זונה עוברת כוכבים וכו' הא מני ר"ע, ואח"כ מקשה מהסיפא ומתרץ הא קמ"ל, אבל לפי לשון זה כיון שמקשה מהסיפא מיד ומתרץ הא מני ר"ע לא מקשה עוד.

שם. דהא רצא לא דריש להאי תועבה כחצי דאוסר רק עבודת כוכבים לפי שאין קידושין תופסין בהן. כאן סיום הקושיא , ועכשיו מפרש תירוצו של רבא דאמר לאפוקי מדר"א וכו' (אולי כאן תחלת דיבור חדש) אף זונה נמי וכו'.

ד"ה אימא אתנן (.) **ממש** [.] פי' דיש איסור של אתנן זונה , וגם יש איסור של אתנן כלב , והלימוד הוא כך: [והאי] **מחיר כלל היינו** [גם] **אתנן** ואין כאן הפסק לדיבור חדש ורק בא לומר מה הה"א שיהי' אסור בין אתנן בין מחיר דהלא **ומחיר כלל כתיב כלומר מדכתיב** וכו'. וצריך להבין מה שהגיה בהגהות הגר"א [ג], וראה בדפוס וו' ואולי הגיה שם. וגם מש"כ בהשטמ"ק יצ' צ"ע.

ד"ה ומחיר כלב כתיב. לפנינו אין גירסא כזו בגמ' וגם אינה בשום אחד מהמקורות, ולכן הגיה הגר"א שלרש"י היה הגוסס "אימא אתנן מחיר כלב דהא ומחיר כלב כתיב" ודיבור זה קאי על קושית הגמ'. אבל מה שהגיה בצאן קדשים שדיבור זה קאי אחד תירוץ הגמ' שנים ולא ג', לא הבנתי כוונתו.

ד"ה ומשני שנים ולא ג'. [היינו אתנן זונה ואתנן ומחיר כלל]. אולי כוונת רש"י לפרש תירוץ הגמ' שלא תאמר שאתנן כלב ומחיר כלב הוא דבר אחד, לכן אומר שסוף סוף אין לומר כן מדכתב "שניהם".

ד"ה מחד מינייהו. ואותן תשעה שעמו שזין כל חד דינר חסר מעה, דהיינו תשעה דינרין פחות תשעה מעות בדינר יש שיש מעה וכיון שכל אחד שוה דינר חסר מעה הם שווים ביחד שבע וחצי דינר (7.5=9*5/6) והכלל שזה דינר ותשעה מעות דהיינו שני דינרים וחצי, הרי יחד הם י' דינרים, נמצא שתשעה המלאים מלכותן שכנגדו שכנגד הכלב, ולא רק באותה שהוא נגד הכלב ממש מגיע מדמי הכלל ואין שום אחד מהמלאים שכנגד הכלב שהם שווים כל אחד דינר שלם, יכול להיות כנגד המלאים שעם הכלב בלי לצרף דמי הכלב, והעשירי ואין צריך לומר שטלא העשירי שכנגד הכלב הרי הוא כולו כנגדו.

אבני חן למסכת תמורה

ל"ב ע"א "ואם מתו יקברו" ראה רש"י שם.

דקאי על אתנן זונה ואתנן כלב? וע"ז מתריץ שאי אפשר לפרש כן שמהפסוק משמע שאתנן זונה ומחיר כלב הם דברים נפרדים לגמרי "שלא נישמוט קרא" וכו'. ואדרבה מזה אנו למידין שאין זנות לבהמה. ולכן לא גרים רש"י תניא נמי הכי שמושם אין שום ראי' לענין זה. ולפ"ז לא קשה קושית התוס'. ע"פ קדשי דוד

גוריון דמן אספורק ושם זה הוא גם בב"ק צ"ג ע"ב-צ"ד ע"א ושם אמר רב יוסף תני גוריון דמאספורק, וכיון שרב יוסף (בר חייא חבירו של רבה) מדבר משמו נוכל לשער זמנו.

"גם" לב"ה קשה. צריך לומר "קשיא" וכן הוא בכ"י פירנו"א, ובכ"י מיונכן, והטעות נולדה שבדפוס וו' הגירסא קש'.

ת"ר בית ה' וכו' ברייתא זו חסר כאן בכ"י מיונכן.

אין עושין [אותו] רקיעין אפילו אחורי בית הכפרת. כ"ה בתוספתא פ"ד הל"ב

אמר רב כל האסורין לגבי מזבח כאילו אמר, אמר רב תנן כל האסורין לגבי מזבח.

בזוי מילתא שאינו דומה בהמת חולין שנרבעת לבהמת קדשים שנרבעת, כעין הכל לפי המבייש והמתבייש.

ורבנן סברי לא פי' לא נאסר הולד משום רביעת אמה.

הואיל ואישתנו פי' כיון שהקדיש את הולד אח"כ ואישתני מחולין לקודש מותרת למזבח.

דרבי אליעזר סבר בזוי מילתא פי' אף בחולין כיון שאמה אסורה למזבח בזוי מילתא להקריב ולדה.

ורבי אליעזר אוסר

לשון ראשון	שעברו ולבסוף נרבעו	נרבעו ולבסוף עיברו
אמר רב הונא בר חנינא אמר רב נחמן	מחלוקת דר"א סבר עובר ירך אמו הוא.	דברי הכל מותרין.
רבא	דברי הכל אסורין	מחלוקת דר"א סבר זה וזה גורם אסור

ל"א	שנרבעו כשהן מוקדשין	שנרבעו כשהן חולין
אמר רב הונא בר חנינא אמר רב נחמן	מחלוקת דר"א סבר בזוי מילתא	הואיל ואישתנו ד"ה מותרין
רבא אמר רב נחמן	דברי הכל אסורין	מחלוקת דר"א סבר בזוי מילתא ורבנן סברי הואיל ואישתני מותרין

רש"י ד"ה אין זנות לבהמות. דקמני מתני' אתנן כלב מותר. פי' דרש"י מפרש קושית הגמ' כן, דאם גם כשבא אדם על כלב הוי זנות ה' צריך לפרש "מחיר כלב" דהיינו מחיר שנותן בשביל ביאת כלב, ואף דכתיב "שניהם" היינו אומרים

ד"ה תניא נמי הכי. בספר צאן קדשים כתב, **תניא נמי הכי אתנן כלב כו' גרסינן לה** הס"ד וכצ"ל, פי' דרש"י גורם בבחייתא אתנן כלב ומחיר זונה מותרים ולא גרסינן "מנין" לאתנן כו', וכ"ה בספרים ישנים וכן גירסת תוס' במסכת סוטה כ"ו ע"ב בד"ה מנה"מ כו' עיין שם, ומורי ורבי הברכת הזבח הוא הרש"ק על הגליון והוא מרן אהרן שמואל קאיינאווער גורם ברש"י גירסא אחרינא ואינו מן הצורך ואינו בספרים ישנים. עכ"ל. פי' שהברכת הזבח גורם מה שגדפס בדפוס שלנו בסוגריים. וכ"ה בשמ"ק אות י"ז. וראה בתוס' ד"ה מנא, ובספר תמורת תודה.

ובכ"י ר' הגירסא תניא נמי הכי וכו'. מתני' היא אלא משום **דמילתא** (צברית) [צבריתא] ? מנין (למני) [לאתנן] ? וכו' ומפרשי צהדיא להכי מייטי לה, וגמגום. ונראה לי דלא גרסי' לה. עכ"ל.

וצריך להבין מה הלשון "ומפרשי בהדיא" הלא במתני' נמי תנן "אתנן הכלב ומחיר הזונה מותרין שנאמר שניהם ולא ארבעה" ומה מוסיף הברייתא ? וצריך לומר דרש"י ה' הגירסא בהברייתא כמו שהביא השמ"ק באות ג' תניא נמי הכי אתנן כלב ומחיר זונה מותרין, ואם תאמר ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה תי"ל כי תועבת ה' גם שניהם ב' ולא ד' וכו'. אבל אפילו הכי מסיק רש"י דנראה לו דלא גרסינן לה, ואולי הטעם כמש"כ לעיל שהענין כאן הוא אי יש זנות לבהמה והברייתא אינו מוסיף שום ראיה, ודי להביא ראיה ממתני'.

ד"ה נתן לה עופות. חולין צאמננה הרי אלו. ר'

ד"ה ורקיעין צ"ל רקיעין. ר'

ד"ה אחורי בית הכפרת. ואפילו הסס. ר'

ד"ה בממנה על פסחו. הא דאנטריק קרא למעוטי קדשים [צממנה זונה] על פסחו צאמננה ואליצא דרבי אנטריק למעוטי כגון שהפריש וכו' להוציא את הנדור. ר'

ד"ה ואם ימעט. שאין לו מה שהוא צריך לקנות לצורך פסח, (דהיינו) [אז] ? מהיות משה, החייהו משה. ובכ"י ר' הגירסא ד"ה ואם ימעט הבית. שימעט ציתו שאין לו כל מה שהוא צריך: מהיות משה. החייהו משה שימנה אחרים עמו על פסחו ויתנו לו מעות :

ד"ה מכדי אכילה. אם נתמעט הצית מכדי אכילה יקבל

אבני חן למסכת תמורה

חיותו ומזונו מן השה, כשאין לו מה שאכל. לישנה אחרונה החייהו משה אם אין לו עצים לללות, מכדי אכילה הוא והחייהו:

שם. מכדי אכילה הוא והחייהו, ולא החייהו משה ולא מכדי מקח. לפי הגהות הב"ח צריך למחוק המלים "ולא החייהו משה" ומתחיל דיבור חדש ולא מכדי מקח. ולפי השטמ"ק סיום דיבור הקודם הוא מכדי אכילה הוא והחייהו משה: וגמחקו המלים "ולא החייהו", ומתחיל דיבור חדש ולא מכדי מקח. ולפי הגר"א צריך לגרום ולא החייהו משה (ולא) מכדי מקח.

הגהות להבנה: שטמ"ק ד' ז', י"ט כ"ג כ"ד, ב"ח א', צ"ק א'

*****

דף ל"א ע"א

[שנינו במשנתנו] ולד טרפה כו': למ"ד פלוגמא היא באלו טרפות (חולין נ) איכא למ"ד טרפה יולדת ואיכא למ"ד אינה יולדת (טרפה אינה ילדה) [טרפה יולדת] משכחת לה כגון שנטרפה ולבסוף עיברה ובהא פליגי דר' אליעזר סבר זה וזה גורם וליכא לפלוגי צעוצר ירך אמו הוא אלא א"כ עיברה ואח"כ נטרפה דהתם למ"ד ירך אמו הוא ארע הטרפות צגופו אצל היכא דנטרפה ולבסוף עיברה ליכא למימר ירך אמו הוא שהרי יש בו ד' היתר אלא בזה חזק גורם פליגי אסור ורבנן סברי זה וזה גורם מותר,

למ"ד טריפה אינה חיה משכחת לה כגון שעברה ולבסוף נטרפה ובהא פליגי דר' אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא ורבנן סברי עובר לאו ירך אמו הוא,

א"ר הונא [אלישנא קמא, למ"ד טרפה יולדת, ללישנא בתרא למ"ד טרפה אינה יולדת, שחלא קמא שהיו כבר באשכול בשעה שנטרפה התרנגולת. לפי הגר"א שייך דיבור זה כאן], מורים חכמים לר' אליעזר באפרוח שגולד מצינת יונה טרפה שאסור ליקרב ביצת טרפה שאסור מ"ט ע"כ לא פליגי עליה דרבי אליעזר אלא בולד בהמה אינו אדוק בגופה דמאוריא קא רביא אלא תלוי באר, ומעלמו הוא נוזר וגדל והולך אבל ביצת טרפה, מגופה דתרנגולתא קא רביא כל זמן שאינה נגמרה [נגמרת?], אדוקה באשכול, וגדילה ונגמרה [ונגמרת. ר'] מגוף התרנגולת אפי' רבנן מודו,

ל"א מאירא קא רביא, לאחר שגולד והולך וגדל, הילכך עיקר גידולו אינו מאמה, אצל ביצה מגופה דתרנגולת רביא, והדבר מוכיח שלאחר שיצאת אינה גדילה, משום הכי מודו רבנן, [מפי המורה. ר'] לשון הירושלמי,

א"ל רבא לרב הונא (אלישנא קמא, למ"ד טרפה יולדת, ללישנא בתרא

למ"ד טרפה אינה יולדת, שחלא קמא שהיו כבר באשכול בשעה שנטרפה התרנגולת. לפי הגר"א שייך דיבור זה לעיל, אבל אולי כתבה רש"י כאן דלעיל לא היינו יודעים עדיין שיש ב' לשונות), תניא דמסייע לך,

[פי' שחיבור של הביצה אל התרנגולת, היא יותר מחיבור הולד לאמה, וגם חכמים יודו שביצת טריפה אסורה, שעכשיו יש לנו שני דוגמאות במחלוקתן של ר' אליעזר וחכמים, אחד במשנתנו לגבי ולד, ואחד בברייתא זו לגבי תרוד רקב, וגממוד מזה דלגבי ביצה לא פליגי],

מלא תרוד [קף. רש"י חולין קכה:] [spoon pointed on top and curved at the end] the end] במסכת מיר (דף נ) מפרש שיעורו [חוקיה אמר מלא פיסת היר, ר' יוחנן אמר מלא הפניו] **ריבמה** [עפר הנמנע בארון של מת, שהוא רקבוצים של מת, ושיעור מלא תרוד הלכה למשה מסיני. רש"י חולין קכה:] **הבאה מאדם חי** ואח"כ מת, **רבי אליעזר מטמא** דגופיה הוא, ועד כאן לא פליגי רבנן עליה כו', [ל"א ועיקר] דאפילו בחייו נמי מטמא ר"ל דאזכר מן החי מטמא צמגע ובמשא וצאהל כאזכר מן המת צמגע והרעב (חולין קכה) אצל באפרוח אפי' ר' אליעזר מודה דיקרב דהא גופא אחרינא הוא וגוף זה לא היה צמעי הטרפה וחכמים מטהרין,

הגירסאות ברש"י ד"ה ר' אליעזר מטמא	
צאן קדשים	ר' אליעזר מטמא. דגופיה הוא: (ו)עד כאן לא פליגי ר' אליעזר עליה וכו'. דאפילו בחייו נמי מטמא וכו'. וגירסא זו מסתבר דקאי על ר' אליעזר דמטמא ברקב.
ב"ר	ר' אליעזר מטמא. דגופיה הוא: (ו)עד כאן לא פליגי ר' אליעזר עליה וכו'. ונראה צעני דאפילו בחייו נמי מטמא וכו'.
שיטה מקובצת	ר' אליעזר מטמא. דגופיה הוא ועד כאן לא פליגי רבנן עליה כו'. ונראה צעני דאפילו בחייו נמי מטמא וכו'.
ב"ח	ר' אליעזר וכו' רבנן עליה כו'. ונראה צעני דאפילו בחייו נמי מטמא וכו'.

עד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא ברימה דפירשא בעלמא הוא, אבל ביצה דמגופה דתרנגולת הוא אפילו רבנן מודו א"ל אביי אדרבה איפכא מסתברא ע"כ לא פליגי ר' אליעזר עליהו דרבנן אלא ברימה דאיכרי אדם מחיים רימה דכתיב איוב כה ותקות אנוש רמה וכן אדם תולעה אבל גבי ביצה [אימת גדלה לבי מסרחא אחר שהסריחה הביצה ילא [אפרוח ?] זה ממנה, וכשהסריחה פקע אסורה, דהוי עפרא צעלמא, הלכך מותר זה שיא ממנה אחרי כן וכי אסרחא עפרא בעלמא הוא] אפי' ר"א מודה ועוד תניא בהדיא מודה ר"א לחכמים באפרוח ביצת טרפה שמותר א"ל [רב הונא לרבא] אי תניא תניא:

[שנינו במשנתנו] רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כשרה כו': מ"ט,

אבני חן למסכת תמורה

מוצא אף כל קדשי מוצא,

דף ל"א ע"א

רש"י ד"ה אמר ליה רבא לרב הונא כד הובין דיבור
זה צריך להקדים: דלכאורה קשה על מה שפירש רש"י בדיבור
הקודם שיש שני לשונות בכוונת דברי רב הונא, שהלא לפי
פשטות דברי רב הונא משמע שבאפרוח ביצת טריפה אסרי
רבנן בכל אופן ואינה תלוי לאיזה מ"ד, דאם לא כן הרי רב הונא
הוא אמורא והיה לו לפרש דבריו? לזה בא רש"י לפרש בדיבור
זה שמה שאמר שיש שני לשונות אין הפירוש שני פירושים
חלוקים, אלא כיון שרב הונא קאי על שני המ"ד בין אי אמרינן
טרפה יולדת ובין אי אמרינן טריפה אינה יולדת, לזה באים שני
לשונות של רש"י בדברי רב הונא, וכל לשון אליבא דמ"ד אחר,
לשון ראשון הוא פירוש דברי רב הונא למ"ד טריפה יולדת
ונתעברה לאחר שנטרפה, דחכמים מתירין דס"ל זה וזה גורם
מותר, ואומר רב הונא דזה דוקא בולד, דס"ל לחכמים דכיון
שבמעי הבהמה הוא תלוי באויר ומעצמו הוא נוצר הרי היא
מותרת, אבל בביצה מודו רבנן דאסור, כיון שהביצה אדוקה
באשכול וגדילה ונגמרת מגוף התרנגולת יש בביצה זו יותר
טריפה מ"זה וזה גורם" שהרי בעיקר נוצר הביצה מהתרנגולת,
ולשון השני הוא אליבא דמ"ד טריפה אינה יולדת, ומיירי
שנתעברה קודם שנטרפה, וס"ל לחכמים דמותר דלא אמרינן
עובר ירך אמו, ואומר רב הונא דזה דוקא בולד לפי שאנו רואין
שגם לאחר שנולד הוא הולך וגדל, ואינו דומה לירך, שהירך
תופסק חיותה מיד אם יחתכו אותה מהבהמה משא"כ בולד,
אבל בביצה מודו רבנן דאסור, שביצה זו דינה כירך התרנגולת
שהוא דומה לירך יותר מולד, שהרי לאחר שנולד הביצה הוא
מפסקת ליגדל, ולכן מודו חכמים שאסור, לפי שבשעה שנטרפה
התרנגולת נטרפה גם הביצה עמה.

שם. [ללישנא קמא. ר'] למ"ד טריפה יולדת [וללישנא ?] צמרא
למ"ד טריפה אינה יולדת [ומיירי צשיחלא. ראה חדושי ר' נחמיה בירך
וצ"ל] קמא וכו' פי' ולכן מודים שניהם שבאופן זה אסור.

שם. ומיירי צשיחלא קמא זה לשון הגמ' בחולין סוף ג"ז ע"ב הגי
ביעי דטריפה ב"ח ע"א שיחלא קמא [אותן] שהיו צמעה צמעה שנטרפה
כולן אסורות דעובר ירך אמו ועמה נטרפו. רש"י [אסורה מכאן
ואילך] היא והזכר גורמין להם שיצאו. רש"י [הוא ליה זה וזה גורם
ומותר [ודצר שאיסור והיתר גרמו לו שיגדל מותר. רש"י].

ד"ה מלא תרוד דאצר מן האדם חי וכו' לא היה צמעי אמו
הטריפה. ר'

**שם. כאצר מן המת צמעי והרועץ (חולין קכ"ה ע"ז).
כצ"ל, ומה שגורם בשטמ"ק אות יח] "דצהאי מלא תרוד רקצ אי
אפשר שלא יהא צו כזית צצר" לא מצאתי בעת מקורו.

אילימא דמפטמא מינה, אלא מעתה האכילה כרשיני ע"ז
ה"נ דאסירא והא אמר לעיל [כ"ט ע"א דאין בהמה מוקצה אסור עד
שיאכילוהו כרשיני עבודת כוכבים] דמוקצה הוא ואסור באכילת כרשיני, אצל דלאו
מוקצה לא,

אלא תני ר' חנינא טריטאה קמיה דרבי יוחנן, כגון שהניקה
חלב רותח [פי' מרדי אמה] משחרית לשחרית כל ימיו הואיל
ויכולה לעמוד עליה על אומה חלב של שחרית מעת לעת צלה שום
אכילה אחרת, וכשהגיע מעת לעת חורה וינקה, הלכך כל גדילתה ממנה היא, ואפילו
אכלה דברים אחרים צינתיים,

[לפי רש"י תהיה בהמה זו אסורה למזבח לעולם, אבל בפירוש המשניות
להרמב"ם כתב וז"ל וזה שאומר ר' חנינא בן אנטיגנוס כשירה שינקה מן הטריפה
הוא באותו היום בלבד, וכ"ה ברע"ב]:

[שנינו במשנתנו] כל הקדשים שנעשו טרפה אין פודין כו': מנא
ה"מ?

דת"ר דברים יב טו דק צקל-חית נפיק [תנא] ונאכל [צקל צפסולי המוקדשין
מוקמין לה צסיפי דני רב, תנא ולא גיזה, ונאכלת ולא לכלבך,
בשר ולא חלב, מכאן שאין פודים את הקדשים להאכילן
לכלבים,

איכא דאמרי, תזבח ואכלת [בשר] אין לך בהן היתר אין לך צו
היתר אכילה אלא משעת זביחה ואילך לאפוקי חלב וגיזה דהנאה דמתיים
היא, אצל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, ולא מיתר ליה לואכלת למדרש ולא
לכלבך. ומהך דרשא משמע דלכלבך שפיר דמי, דהכי משמע אמה לא מאכל קודם
זביחה, כלומר לא מתהני ממתיים, אצל כלבך דלאחר מיתה הוא אפי' צלה זביחה
שפיר דמי, ופודין את הקדשים להאכילן לכלבים, מרי תנאי נינהו והכי מוקמין
צשחיתת חולין (דף קצ), קסבר פודין את הקדשים להאכילן
לכלבים:

פרק שביעי יש בקדשי מזבח

מתני': יש בקדשי מזבח שאין בקדשי בדיק הבית, ויש
בקדשי בדיק הבית שאין בקדשי מזבח שקדשי מזבח עושין
תמורה (וקדשי בדיק הבית אין עושין תמורה ממעטין להו צשילת
פ"ק [לעיל יג] דלא עבדי תמורה קדשי מזבח) חייבין עליו משום
פיגול נותר וטמא בשלמים כחצי, וצ"ק דיצמות (דף ז) מפרש שלמים בכלל
כל הקדשים היו, ולמה יאמר, להקיש אליהן ולומר לך מה שלמים מיוחדין קדשי

אבני חן למסכת תמורה

לברך הבית ואפי' צהמה צמשמע וחל על הכל, מאן תנא דאפי' צהמות אי אקדשיהו סתם דלא אמר למוצא אמרינן לנדק צהית אקדשיהו דלא כר' יהושע? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן דלא כר' יהושע,

דתניא המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה לגבי מזבח זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים [דסתמייהו לעולה אקדשיהו. רש"י לעיל ב.]. ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לברך הבית קסבר ר' אליעזר סתם הקדשות לנדק צהית ואפי' צהמה ומיהו כל הראוי למוצא כשהוא פודו מיד הגזר אינו פודו אלא למוצא דאינו יוצא מיד מוצא לעולם כדמיהא לקמן צהאי פירקא המתפסים תמימים לנדק צהית כשהן נפדין אינן נפדין אלא למוצא,

רבי יהושע אומר, זכרים הן עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים לברך הבית אלמא מידי דחזי למוצא סתם קדושה למוצא,

ופליגא דרב ארא בר אהבה הא דאוקמיה מתני' כרבי אליעזר פליגא אדריב אלא דאמר לר"א נמי סתם מקדיש צהמה למוצא מקדיש לה והכא היינו טעמא משום דאין אדם חולק נדרו חזי למדא קדושה וחזי למדא קדושה, [המחלוקת בין ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ובין רב אדא בר אהבה הוא במה חולקין ר"א ור"א, ולכן אומר כיון דאמר ר' חייא בר אבא אר"י דמתני' אתיא כלא כר' יהושע דמשמע דאתיא שפיר כר"א מזה אנו רואין שמקום המחלוקת דר"א ור"א באופן אחר מדמוקי לה ר"א בר אהבה],

דאמר רב אדא בר אהבה אמר רב, בעדר שכולו זכרים אפי' ר' אליעזר מודה, דלא שביק איניש קדשי מזבח ומקדיש לברך הבית,

לא נחלקו אלא בעדר שיש בו מוחצה זכרים ומוחצה נקבות, ור' אליעזר סבר אין חולק את נדרו זכרים לעולה ונקבות לדמי עולה דשלמים ליכא למימר דליקרבו צלא פדין דכיון דאינו אכיל להו אחי לדי מעילה דמסתמא לא אמר שלמים נינהו וכיון דהקדש הכל אינו יכול ליהנות מהן ומדנקבות לאו עולות זכרים נמי לאו עולות ור' יהושע סבר חולק את נדרו,

ל"א אמרי לה אמר רב אדא בר אהבה אמר רב בשלא הקדיש אלא בהמה כל צהמותיו אפילו רבי אליעזר מודה דאע"ג דאיכא נקבות האיל וחזין כל צהמות למוצא אמרינן סתמייהו למוצא וזכרים יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ודמיהן עולה האיל דאיכא למימר כל הנדר למוצא אפי' ר"א מודה דלא שביק איניש קדשי מזבח ומקדיש לברך הבית לא נחלקו אלא כשיש שאר נכסים עמהן ור"א סבר אין אדם חולק את נדרו מדשאר נכסים לא לקדשי מזבח בהמה נמי לא לקדשי מזבח ורבי יהושע סבר אדם חולק את נדרו ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לברך הבית בשלמא ללישנא בתרא היינו דקתני עם שאר נכסים לברך הבית אלא ללישנא קמא דאמר רב אלא צעדר שהוא מנחה זכרים ומנחה

רש"י ד"ה פיגול ונותר וטמא. כולו צשלמים כתי'. ר', ובשטמ"ק גרס וכולו.

שם. וצפרק קמא דיצמות (ו). אכן באמת נמצא הגמרא שם, ומה שהגיה השטמ"ק למסכת כריתות הוא גם שם דף ב' ע"ב, אבל מה שהגיה הב"ח שבועות דף ז' ע"א לא מצאתי שם.

הנחות להבנה: שטמ"ק א' ג', י"ג ט"ו י"ז י"ט כ' כ"ג, ב"ח ג'

דף ל"א ע"ב

ולדן וחלבן נפקא לן לעיל צס"פ כל האסורין צשר ולא חלב ולדן מפרש צפ"צ צצורות (דף יד) צדאיצער לפני פדיונה וחיליד לאחר פדיונה דלית ליה תקנתא ליקרבינהו מכא קדושה דחיה אחי ליפרקינהו לא אלימי למתפס פדיון אצל נמעצר לאחר פדיונה ולד צבי ואיל נינהו ומוחרין וצקדי צדק צהית אפי' דאיצער קודם פדיונם שרו דלא אקדשיהו אלא לדמי ולא חמירא קדושהיהו כולי האי אסור לאחר פדיונן והשוחרטן בחוץ חייב אין נותנין מהן לאומנין בשכרן מה שאין כן בקדשי ברך הבית יש בקדשי ברך הבית שסתם הקדשות לברך הבית הקדש ברך הבית חל על הכל אפי' על האצנים ועל העצים ומועלין בגידוליהן מפרש טעמא צגמ' ואין בהן הנאה לבעלים:

ד"ה ומועלין בגידולים. מפרש צגמ': ואין להם. צקדי צדק צהית הנא' לכהנים, אצל צקדי צדק מוצא יש להן הנאה אפי' צעולה שכולה כליל עורה לכהנים: מתני' לאומנין בשכרם. שמוזיקים צדק צהית: ועשו לי מקדש כתי'. ההוספה על הגליון בכ"ר ר', וראה מה שהגיה בשטמ"ק.

נמ' וכללל הוא [כל הלשון לעיל יד.]. דכל קדשי מזבח עושין תמורה והרי עופות קדשי מזבח הן ותנן המנחות והעופות אין עושין תמורה כי קתני אבהמה והרי ולד קדשי מזבח הוא ותנן אין הולד עושה תמורה הא מני ר' יהודה היא דאמר ולד עושה תמורה והרי תמורה עצמה קדשי מזבח ותנן אין תמורה עושה תמורה כי קתני אעיקר זיבחה השתא דאתית להכי אפי' תימא רבנן כי קתני אעיקר זיבחה:

[שנינו במשנתנו] ואין נותנין מהן לאומנין כו': הא קדשי ברך הבית נותנין א"ר אבהו דאמר קרא שמות כה ועשו לי משלי:

[שנינו במשנתנו] יש בקדשי ברך הבית כו': אמר מר [השטמ"ק מוחק את המלים "אמר מר" שהרי הכוונה על מה שכתוב במשנה, והל"ל "הנן". וכן ברש"י, אבל ראה לעיל כה. שיש אמר מר גם על משנה], סתם הקדשות

אבני חן למסכת תמורה

המחלוקת גם כשאין עמהם שאר נכסים וא"כ מה לנו ולשאר נכסים שמזכירים, ובפרט שיכול להיות שאין שם שאר נכסים.

ד"ה חלב המוקדשין. דאין דרך להקדיש לדק הבית דבר הראוי למוצא. דס"ל דאיסור מתפס תמימין לבדק הבית הוא רק בבהמה ולא בעופות. הרב אלישיב שליט"א

הנהגות להבנה: שטמ"ק ד' ט' י"ז, כ"ד כ"ה, כ"ח א'

*****

דף ל"ב ע"א

מהני: אחד קדשי מוצב, ואחד קדשי בדק הבית, אין משני אותן מקדושה לקדושה דקדשי דק הבית שהקדיש למוצב, לא עשה כלום, ובקדשי מוצב אין משני מקדושת עולה לשלמים, ומשלמים לעולה,

ומקדישין אותן אקדשי מוצב קאי [וצ"ע למה לא תני להו גבי דברים שיש בין קדשי מוצב לקדשי בדק הבית בריש פירקין? וראה בלקוטים על הגליון במשניות תפארת ישראל] הקדש עילוי כגון אם אמר על עולה, הרי זו לדק הבית, מעלין אותה דמים לפי מה שיש לו כח זה [פ' כמו טובת הנאה], ונותן לגזבר,

דמתן צערקין צפ' המקדיש (דף כח), ממרים אדם את קדשיו, אם יקד נותן [כל] דמיהם, ואם נדבה נותן את טובתם,

כלומר אם צדמה זו היתה נדר, כגון דאמר הרי עלי עולה, והפריש זו לנדרו, כיון דאם מתה או נגנזה חייב באחריותה, נמצא שכולה שלו, ונותן "כל דמיה" למרס הכהן,

והוא הדין נמי לדק הבית, אם התפס קדשי מוצב לדק הבית, ואם נדבה, דאם מתה אינו חייב באחריותה, נמצא שאין לו חלק בה אלא טובת הנאה, דרשאי לטול דבר מועט מישראל צדקו, כדי שיתן עולמו זאת, לכן צדק כהן, להקריב [וראה בספר עולת שלמה שאין הפ' שיכול לבחור את הבקן שיקריב קרבנו, אלא הפ' שיבחר המשמר. עיי"ש, וראה בתוס' שמעתיקים דברי רש"י "צמסמר בן צדק כהן"], כדי שיעול את העור, וכפי אותה טובת הנאה יתן לדק הבית, ובמחריבין אותן אם המרים קדשי מוצב, נותן לכהן העילוי כמו שפירשתי,

ואם מתו קדשי מוצב [וראה בתוי"ט דה"ה קדשי בדק הבית עיי"ש], אפי' לאחר שהוממו, אבל עדיין לא נפדו, יקברו ואינו [שאין ?] יכול לפדותם ולהאכילם לכלבים,

ואפילו למאן דאמר פודין את הקדשים להאכילם לכלבים ? הני מילי צנעשו טרפה, דאיכא העמדה והערכה, אבל מתו לא דבעין העמדה והערכה,

אי נמי, האי מתו, כגון שעבר ושחטס, קודם פדיון [פ' דמיירי בבעל מום, שעבר ושחטס, ולא שמת מאלין], וקאמר דשז אינו יכול לפדותו ולאכילן, דבעין העמדה והערכה ויקצרו,

[לקמן דף לג. יש מחלוקת ר"י ור"ל בשיטת חכמים ור"ש, דר' יוחנן סבר דחכמים

נקבות א"ר אליעזר אין אדם חולק נדרו חזיו להקרבת הגוף וחזיו להקרבת דמים ואפילו ליכא שאר נכסים ואיכא למימר דכל הנדר למוצב פליג רבי אליעזר אמאי חזי דמיהן יפלו עם שאר נכסים לדק הבית הא זימנין דליכא שאר נכסים כלל ליתני יפלו לבדק הבית תניא נמי הכי ודמיהן יפלו לבדק הבית:

[שנינו במשנתנו] הקדש בדק הבית חל על הכל: לאיתויי מאי? **אמר רבינא, לאיתויי שפויי** [saw, plane, trim] [פ' נסורת שנופלן בשבורתין אותו. רג] שאם הקדיש חילן לדק הבית, יש מעילה בשפאין, אם שפאין, **וניבא** [עליו, בלעטע"ר] ויש מעילה צנעיטו, עליו שנושרין צימות הסורק, והיוין [לו] [ליה. ר'] לנצל;

[שנינו במשנתנו] ומועלין בגידוליהן: לאתויי מאי? **אמר רב פפא לאתויי** (בקדושת מוצב) **חלב המוקדשין** חלב של מוקדשין, גבי קדשי מוצב, נקטו תורין לגבי מוצב, וגבי קדשי דה"ב, נקטו תרנגולת ולא תורין, דאורחא דמילתא נקט, דאין דרך להקדיש לצדה"ב דבר הראוי למוצב וביצי תורין,

כדתניא, חלב המוקדשין וביצי תורין, לא נהנין ולא מועלין, בד"א בקדשי מוצב, אבל בקדשי בדק הבית הקדיש תרנגולת מועלין בביצתה חמו' דה רבנא היא, דאע"ג דטמאה היא, חילל ענה קדושת דק הבית כדבר טהור מועלין בחלבה ואפילו למאן דאמר מועלין בגידולי מוצב ה"מ גידולין דחזו למוצב כגון ולדות קדשים אבל גידולין דלא חזו למוצב אין מועלין בהן:

דף ל"א ע"ב

רש"י ד"ה ולדן וחלבן. חלבן נפקא לן. ר'

ד"ה (אמר מר. שטמ"ק) סתם הקדשות לבדק הבית. ואפילו צדמה ענמה. ר'

ד"ה דף ודמיהן יפלו עם שאר נכסים כו'. דתניא לקמן דהאי פירקא ל"ג ע"ב המתפס תמימין לצ"ה וכו'.

ד"ה אדם חולק את נדרו. דכיון דהיה אכיל להו אחי לידי מעילה פ' אכילת השלמים הוא מעילה, וע"י שמקריב את נדרו שלמים הוא בא לאכול אותה ומועל.

שם. דמסתמא לא אמרינן. ר'

ד"ה אלא ללישנא קמא. ואפילו ליכא שאר נכסים [דאיכא ?] למימר וכו' הא זימנין דליכא שאר נכסים כלל פ' דבשלמא ללישנא בתרא הא פליגי רק כשיש עמהם שאר נכסים ומוכן מדוע נקט הלשון יפלו "עם שאר נכסים", אבל ללישנא קמא הרי

אבני חן למסכת תמורה

אמר לך רב הונא, כי שיירה הא דשיירה לקדשי מוצא, דלא מנייה צהדי
הני, אהרא שיירה כלומר על דבר זה שיירה, (ואס) [דאס. ר'] הקדישן לז"ה
מה שעשה עשו, ויהי הקדש עילוי דקדשי מוצא שהתפסין לבדק
הבית, מה שעשה עשו, אבל לחרמי כהנים, לא עשה כלום
לא, דצהדיא מיעטיה קרא,

וליתנייה גבי צהדי הנך ונימא קדשי מוצא שהתפסין לחרמי כהנים לא עשה
כלום? תנא דאית ביה תרתני דאילו יכול להתפסין אפי' לאחד משתי
קדושות קתני, דלית ביה תרתני לא קתני,

תנן, מקדיש אותן הקדש עילוי, מאי לאו הקדש עילוי מקדישין
אותו לבד"ה, ומחרימין דקמני היינו לחרמי כהן כהנים, ויהי לכהנים
העילוי?

לא, אידי ואידי קדשי בד"ה, ולא שנא מפיק להו קדשי מוצא
בלשון הקדש לבדק הבית לזקק הבית בלשון הקדש, ולא שנא
מפיק להו בלשון (חרמי) [חרם. פירנצ"א, ותיקן, ואולי נולד הטעות
שבכ"י מיכן [ואולי בעוד כתבי יד] היה כתוב "חרמי כהנים" לבדק הבית,
והמגיחים מחקו מלת כהנים] לבדק הבית יהי העילוי לגזרין,

והא לא תני הכי, דתניא בברייתא, הקדש עילוי [היינו, מקדישין
את קדשי מוצא] קדשי בדק הבית, מחרימין אותם [היינו] חרמי
כהנים, ועוד הא תניא קדשי מוצא שהקדישו לחרמי כהנים
מה שעשה עשו? תיובתא דרב הונא תיובתא,

והא רב הונא קרא קאמר? אמר עולא, אמר קרא חרם כל
חרם קרא לא כרז הונא משמע, מדהוה ליה למכחז חרם קדשי קדשים הוא,
וכמיז וכל חרם, הכי משמע, על הכל חייל חרם, ואפילו אמידי דקדש קדשים הוא,

ומי אמר עולא הכי, והא אמר עולא, המתפס עולה
לבד"ה, אין בה אלא עיכוב

הנהיות להבנה: שטמ"ק ב'

דף ל"ב ע"ב

גזברין בלבר שאינה קריצה עד שיצואו הגזברין לעמוד על גבה, כדאמר
בעלמא (מענית דף כו) היאך קרצנו של אדם קרב, והוא אילו עומד ע"ג, אזל שום
דמים לא יהי לזקק הבית, וכ"ש לחרמי כהנים, דהא אפילו רב הונא דהוה פליג
לחרמי כהנים, (הוה) [הוא] מודה לזקק הבית,

[וראה תוס' שחולקין על זה ופירשו שצריכין לשום הבחמה כמה שזה הטובת
הנאה וישלם לבדק הבית]

[פי' דחכמים סוברין דקדשי מוצא יכולים להתפסין בין לבדק הבית ובין לחרמי
כהנים,

סוברים שבין קדשי מוצא ובין קדשי בדק הבית בעי העמדה והערכה, ור"ש סבר
דקדשי מוצא בעי המוה"ע, ור"ל סבר דחכמים סוברים דקדשי מוצא לא בעי
העמדה והערכה, ורק קדשי בד"ה, ור"ש סובר להיפך, אבל כאן מיירי שמתו
הבהמות מאליהן, ואינו יכול לפדותם גם אליבא דר"ל דאין פודין את הקדשים
להאכיל לכלבים,

אבל הפירוש השני שאומר רש"י דמיירי שעבר ושחטן, ואינו יכול לפדותם
ולאוכלן דבעינן העמדה והערכה צריך לאוקים המשנה אליבא דר"ש דסבר
דקדשי מוצא בעי העמדה והערכה],

רבי שמעון אומר, קדשי בדק הבית, אם מתו יפרו דלא היו צלל
העמדה והערכה, כדמוכח טעמא בגמרא:

גמ': אמר רב הונא [ומילתא דרב הונא סליק בתיובתא לקמיה, דהא
דבריו סותרים לדברי המשנה], קדשי מוצא שהתפסין, לחרמי
כהנים היינו סתם חרמין, ולהכי נקט לשון חרמי כהנים, דזימנן דחרמין לזקק
הבית, כגון אי פריש ואמר הרי זה חרם לזקק הבית, לא עשה כלום ואפי'
הקדש עילוי לא יהי לכהנים,

מאי טעמא? אמר קרא ויקרא כו כח פל-חרם קדשי-קדשים
הוא לך, כל [דבר שאתה אומר עליה שתהיה] חרם [אם דבר זה הוא]
דקדש קדשים הוי שהיה ממחילה קדש, והוא [דבר זה לא יחול עליה
שום חרם אלא] לה' ליהוי לה' הוא, ואין כח כהן מל עליו,

מיתיבי, קדשי בדק הבית שהתפסין, בין לקדשי מוצא, בין
לחרמי כהנים, לא עשה כלום דגופייהו לא מיפקע מזדק הבית, וטווח
הנאה לא שייכא צה,

וכן חרמי כהנים שהתפסין, בין לקדשי מוצא, בין לקדשי בדק
הבית, לא עשה כלום אין לו שום חלק צה, ואפי' טווח הנאה, משום
דאילו רשאי לימנן אלא לכהן שצאמו משמר [וצריך ליחנם להמשמר כולו שיחלקו
אותה בנייהם, ואינו יכול ליתן לזה ולהניח לזה, וגמצא שאין כאן שום טובת
הנאה. ע"פ קדשי דוד], ולאליז דמאן דמקיש [חרמי] מטלטלין לחרמי קרקעות,
צערין צפרק המקדיש (דף כח:),

[דבחרמי קרקעות כתיב ויקרא כו כא ונתה השדה בצאתו' ביכל קדש לה' בשדה
החרם לכהן נתתה אחרת' וגמר לכהן לכהן מגול חגר שצריך ליחנם לכהן
שבאותו משמר, וע"ז מקשה שם בסוף הענין וליקיש מטלטלי לקרקעות שגם
מטלטלין יתן רק לכהן שבאותו משמר, ופרש"י שם דהא אימקיש דכמיז מכל אשר
לו שם בפסוק כח אך פל-חרם אשר יחרם איש לה' מפל-אשר-לו' מאדם ובהמה
ומשדה אחרת' ל' א' ימכר ול' א' יאכל פל-חרם קדשי-קדשים הוא לה' ומתיר
איכא דמקיש ואיכא דלא מקיש],

הא קדשי מוצא דשייך צה טווח הנאה [בגדרה, אבל בגדר יש יותר מטובת
הנאה כמש"כ רש"י לעיל מהמשנה בעירבין אם נדר נותן דמיהם], שהתפסין
לחרמי כהנים, מה שעשה עשו ויהי טווח הנאה לכהן, תיובתא
דרב הונא?

אבני חן למסכת תמורה

אלא אע"ג דקדשי קדשים כתיב בהו, בעי קרא לרבייהו למעילה, חרמים נמי, אע"ג דקדשי קדשים כתיב בהו, בעי קרא לרבייהו למעילה,

ל"א ירושלמי, [תיובתא דרב הונא תיובתא] מנלן [אמר עולא אמר קרא חרם כל חרם. כן הוא גירסת הירושלמי, ועכשיו מפרשה, ומתחיל לפרש המלה מנלן]. כלומר מאי משמע האי כל חרם דחיל לקדשי מוצת, מי קריב, כלומר אס התפיסם לדק הדת אמאי מקריבניהו להו בלא פדיון, דקאמר אין זה אלא עיכוב גזרין, והאי קרא כתיב לעיל כל חרם קדש, דמשמע דחרם חיל אכל הקדש וקדש [צאן קדשים],

גופא, המקדיש עולה לבד"ה, אין בה אלא עיכוב גזרין בלבד,

מיתיבי, המקדיש עולה לבד"ה, אסור לשוחטה אסור לשמיטה ולחקרה עד שתפדה הקדש בעילוי?

מדרבנן,

ה"נ מסתברא, מדקתני סיפא אם עבר ושחטה מה שעשה עשוי, אלא מאי מדרבנן, אי הכי אימא סיפא ומועלין שתי מעילות אחת משום קדשי מוצת ואחת משום קדשי צ"ה ואי מדרבנן הא לא חילא קדושת צ"ה אלא מדרבנן ואי (מעילה) מדרבנן, אמאי שתי מעילות?

הכי קאמר וראויה אילו הו"א קדושה צמרייתא מדאורייתא [פ' אי יכול להקדיש קדשי מוצת לבדק הבית מדאורייתא, און ודאין] [אן היתה ראיה למעול בה שתי מעילות] אי לאו (דמדרי' צהול) [דמדרבנן הו"א] דהקדש ולא דאורייתא למעול בה שתי מעילות [וראה מס"ה וחג"א]:

***

ויקרא כו יא ואם פלגהמה ממוצה אשר ל'א'קריבו ממנה קרבן לה' והעמיד את הפהמה לפני הפהן: יב והעריה הפהן אתה בין מו'ב ובין רע פערקה הפהן פן יתעה:

	חרמים	חרמים	ר' שמעון	ר' שמעון
	קדשי מוצת	קדשי ברה"ב	קדשי מוצת	קדשי ברה"ב
ר' יוחנן	בכלל הו"ה	בכלל הו"ה	בכלל הו"ה	אינם בכלל הו"ה
ריש לקיש	אינם בכלל הו"ה	בכלל הו"ה	בכלל הו"ה	אינם בכלל הו"ה

ורב הונא פליג עלייהו וסבר שיכול להתפסין רק לבדק הבית, ועולא אומר שאינו יכול להתפסין לבדק הבית,

ובא רש"י לומר שלעולא כ"ש אם התפסין לחרמי כהנים שלא עשה ולא כלום, ומביא לזה ראיה מרב הונא, והראיה היה צריך להיות שרב הונא הגם שבבדק הבית סובר דרתפים, מ"מ הוא מודה שלגבי חרמי כהנים אינו תופס, כ"ש עולא שאנו רואין שבבדק הבית אינו תופס בודאי שבחרמי כהנים אינו תופס, ולפ"ז היה צריך הלשון ברש"י להיות להיפך אפילו רב הונא דמודה למכמים צדק הדת, פליג עלייהו צמריי כהנים, כ"ש לעולא דפליג על הכממים צמתיים צדק הדת דלא תפיס, כ"ש צמריי כהנים דלא תפיס?]

ומשני (לעולם רבנן) [מדרבנן], וקרא למעילה דאתא [פ' שהפסוק כל חרם וגו' לא אתיא בר"ה לומר שאין חרם חל על קדשי מוצת, ולא כעולא שאומר שהפסוק בא לומר שחרם חל על הכל, אלא פסוק זה בא לחיוב מעילה],

(הא"ר) [סן] צרייתא דלעיל [ע"א שורה 9] דשיירא לקדשי מוצת, למימרא דחיל עלייהו הקדש בעילוי [לחרם או לבדק הבית], מדרבנן הוא דחיל [ומשום חומרא דהקדש שישלם מביתו], דמדאורייתא ליכא אלא עיכוב גזרין, ועולא נמי כי מירצה [כשאמר שדורשין חרם כל חרם, שחרם חל על הכל], מדרבנן מירצה, וקרא לאסמכתא, ועיקר קרא למעילה אחא לרבות חרמי כהנים למעילה, והכי משמע כל החרם הו"ל, דאי איתיה מיניה פורתא מעל, [וקשה א"כ למה נשאר רב הונא בתיובתא, נימא ג"כ דר"ה מדאורייתא קאמר? ואפשר לומר דר"ה דקרא מפורש דלא חל החרם, אין סברא שיתקנו חכמים היפוך המפורש בתורה [וכמו הט"ז הידוע למה לא אסרו תקיעת שופר ביו"ט משום הגוירה דשמא יתקן כלי שיר, ראה או"ח סימן תקפח סעיף ה' בט"ז]. שפת אמת],

למעילה למה ליה קרא [פ' תיבת לה' הוא מיותר, לכתוב כל חרם קדש קדשים הוא. מרומי שדה] קדשי קדשים כתיב בה,

ולמעמד הא דא"ר ינאי, אין מעילה מפורשת מן התורה, אלא בעולה בלבד, שנא' ויקרא ה נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה', המיוחדין לה',

אבל חטאת ואשם, לא נפקא אלא מדרבי, דתניא רבי אומר, ויקרא ג מו והקטירים הפהן המזבחת לחם אשה לריח ניחח פלגהמה לה', לרבות אימורי קדשים קלים למעילה דכתיב לה', מההיא דרבי, מפיק ר' ינאי נמי קדשי קדשים, דכל חלז כמי, ורבי היינו טעמא, דאמר קדשים קלים [פ' כיון דר' ינאי יליף קדשי קדשים מפסוק זה שדורש רבי, מדוע אומר רבי רק קדשים קלים ולא קדשי קדשים? ומתרגן], דלדידיה [דלרבי] משמע ליה, דחטאת ואשם [הם] צנלל קדשי ה' [דכתיב במעילה ואין צריך פסוק מיוחד לזה], הו"ל ואין לצעלים צהן כלום, ולא אינטריך לרצוי [אימורים] [אימוריהן. ר', של חטאת ואשם] ולר' ינאי מיהא אינטריך לרצוייהו, ואע"ג דכתיב צין צחטאת [ויקרא ו יח] צין צחטאת [ויקרא ז א] קדשי קדשים צהן אהן [פ' אע"פ שגם חטאת ואשם הם קדש קדשים מ"מ אינה כעולה שהוא מיוחד לה'] למה לי קרא, קדשי קדשים כתיב בהו,

אבני חן למסכת תמורה

צעי העמדה והערכה, דקדקשי צ"ה לא שאני לך, צין בעל מוס מעיקרא, לתם ועשה בעל מוס, שהרי [אף ?] על ענין ואניס הן חלין,
[וד"ה בעל מוס מעיקרו וכו', כתניא לעיל ה: המקדיש בעלי מומין לגבי מוזה, אע"פ שהוא בלא תעשה מה שעשוי עשוי, ובעין זה לעיל יו. כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מוזה. [דאילו בקדשי ברה"ב הא מודו ר"י ור"ל דימותו, והמום אינו משנה דינם],

ומדו בבעל	אינם בכלל	לא מוירי מויר	אינם בכלל	לא מוירי מויר
מוס מעיקרו	הו"ה	והם בכלל	הו"ה	ואינם בכלל
		הו"ה		הו"ה ?

[ואם מתו יקברו וכו' במשנה תנן סתם לרבנן יקברו ולא פירש אם קאי על קדשי מוזה או קדשי ברה"ב.

ואי דינם לפרייה או לקבורה זה תלוי אי צריכים העמדה והערכה, שאם הם צריכין המוזה"ע ועכשיו הם כבר מתים ואי אפשר להעמיד ולהעריך אותם לכן אין להם פרייה וצריך לקבורם.

זה שאומר ר' יוחנן דמה דאמרו רבנן יקברו הוא בין בקדשי מוזה ובין בקדשי ברה"ב ששניהם הם בכלל המוזה"ע, ור"ל סבר דמה שאמרו רבנן יקברו קאי רק אקדשי ברה"ב אבל קדשי מוזה אינם בכלל המוזה"ע ואם מתו יפדו. אבל בדברי ר"ש לא פליגי ר"י ור"ל שהרי ר"ש מפרש דבריו דמירי לגבי קדשי ברה"ב דיפדו דסבר ר"ש שאינם בכלל המוזה"ע ולכן אף שהם מתים כבר יפדו, אבל בקדשי מוזה סבר ר"ש דיקברו],

[שנינו במשנתנו, לאחר שדיבר על קדשי מוזה וקדשי בדק הבית] ואם מתו יקברו [רבי שמעון אומר, קדשי בדק הבית, אם מתו יפדו] כו': א"ר יוחנן, לרבנן [שאמרו סתם יקברו, ולא פירשו אם בקדשי מוזה או בקדשי בדק הבית, לכן אני אומר דרבנן אמרי] אחד קדשי מוזה, ואחד קדשי ב"ה, הו"ה בכלל העמדה והערכה והאי אס ממו יקצנו [דאמרו רבנן במתני', ולא יפדו כיון שאינו יכול להעמידם ולהעריכם אחר שמתו] אטלוסו קאי [בין הקדשי מוזה, ובין אקדשי ברה"ב],

ר"ש ורצנן [דפליגי במתני', דרבנן סברי אם מתו יקברו דשניהם בעינן העמדה והערכה, ור"ש סבר דרק קדשי מוזה בעי העמדה והערכה] מרזייהו ילפי טעמיהו מקרא לקמן, צין אליצא דר' יוסמן, צין אליצא דר"ל,

ור"ל אומר, לרבנן, קדשי ב"ה היו בכלל העמדה והערכה [ופליגי על מה שאומר ר"ש בקדשי ברה"ב דיפדו, ואומרים הם יקברו], קדשי מוזה לא היו בכלל העמדה והערכה [ולכן אם מתו קדשי מוזה יפדו],

וזה וזה רבי יוסמן ור"ל מודה מודין [דלר"ש (ד)קדשי ב"ה לא היו בכלל העמדה והערכה [ולכן אומר ר"ש במשנה דיפדו], אצל קדשי מוזה היו, מדקמני קדשי צדק הציט יפדו, ולא אמר סתמא יפדו [דבריו מנוגמים, דאם נימא דאף קדשי ב"ה לא היו כו', א"כ העמדה והערכה דכתיב בקראי אהו, וכן כתב רש"י בחולין. מיום קדושים], מכלל דדווקא קאמר, וקדשי מוזה היו בכלל העמדה והערכה,

וד"ה ועוד שניהם [ר' יוחנן ור"ל] מודין, דלדברי הכל [היינו] צין לרבי שמעון צין לרבנן בעל מוסם צקדשי מוזה מעיקרו, לא היה בכלל העמדה והערכה כדמפרש טעמא לקמן,

וצקדשי צ"ה לא מיירי מידי, [צצנל] מוס מעיקרו, [פ' ולא אמר בקדשי בדק הבית] דמודו [רבנן לר"ש דלא בעי העמדה והערכה], דלרבנן קדשי צדק הציט צעו העמדה והערכה, לא שגא בעל מוס אחר הקדש, ולא שגא קדס מומו להקדש,

תנן [שנינו במשנתנו], ר"ש אומר, קדשי בדק הבית שמתו יפדו, בשלמא לרבי יוחנן דאמר, [ו]לרבנן אחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה, היינו דאיצטריך ר"ש לפרושי דלא הוה אמר סתמא יפדו, כיון דתגא קמא צמרייהו איירי, הוי משמע דאמרייהו פליגי, להכי פריש קדשי בדק הבית שמתו יפדו,

אלא לר"ל דאמר, רבנן לא קיימי אלא אקדשי צ"ה, למה ליה לר"ש לפרושי [דבריה יפדו], לימא סתמא אם מתו יפדו ואנא יעגנא דלא קאי אלא אצ"ה, דהא צקדשי מוזה לא איירי [צנה?] כלל לעיל, לא צפדייה ולא צקצורה [פ' דלפי ר"ל, דחכמים סוברים דהעמדה והערכה שייך רק ברה"ב, לא איירי מתני' אלא בבדק הבית, ולכן אומרים חכמים ואם מתו יקברו, דאלו בקדשי מוזה סבירי רבנן יפדו, דהא אינם בהעמדה והערכה, ולא איירי חכמים בקדשי מוזה כלל?]

אמר לך ריש לקיש, ר"ש דמתני' לא הוה ידע מאי דאמר ת"ק וסגר לרבנן אמרייהו [בקדשי מוזה, וקדשי בדק הבית] קיימי, וה"ק ליה, אי בקדשי מוזה מודינא לך [דהם בכלל העמדה והערכה ויקברו], [ואבל] בקדשי בדק הבית, אם מתו יפדו,

תניא כותיה דרבי יוחנן, ויקרא כו יא ואם פלגהמה טמאה אשר ל' אֶ־יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־הַקָּרְבָּן לַיהוָה, [פסוק זה מיידי] בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר, אתה אומר בבעלי מומין, או אינו אלא בבהמה טמאה, כשהוא אומר ויקרא כו כו ואם פלגהמה הִטְמֵאָה וּפְדָה בְעֶרְכָּהּ, הרי בהמה טמאה אומר

.....

**לא "היו" בכלל העמדה והערכה צריך עיון גדול איך שייך לשון עבר לכאן שאומר "היו", וכן הוא לשון "היו" גם בשבועות י"א ע"ב, וחולין פ"ד ע"א, ושם קל"ה ע"א, ובבבבבות י"ד ע"ב, ושם ל"א ע"ב, וכן הוא גם בכ"י פירנצ"א, ובכ"י וותיקן, ובש"ס מינכן כ"י, ובש"ס ווינציא.

ולכאורה הלשון הנכון הוא לא "היו" בכלל העמדה והערכה, וכן יש בדפוסם בסוגיא זו בגמ' לקמן ל"ג ע"ב א"ל ר' ירמיה לר' זירא לר"ש דאמר קדשי בדק הבית לא הוו, וכן שם עוד וכולי

אבני חן למסכת תמורה

לרצון, דהא צרייתא רצון היא, דהא סתם סיפרא היא, וסתם סיפרא ר' יהודה (צבורות דף סא) [מקור הענין הוא בסנהדרין פ"ו ע"א דאמר ר' יוחנן סתם מתניתין ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא ר' יהודה סתם ספרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבא ממה שלמדו מר' עקיבא אמרו],
 צר פלוגתא דר"ש [דפליגי בש"ס פעמים הרבה. ור' יהודה זה הוא ר' יהודה בר אלעאי, [ובב"ק קג: אמרין כל היבא דאמרין מעשה בחסיד אחד או ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה ברכי אלעאי]], והיינו כרזי יוסקן,
 ומתכא שבעין קדשי מוצא לרצון [שהם בכלל העמדה והערכה], וממתני' שמעין קדשי צ"ה [ומה הלימוד], מדקאמר ר"ש קדשי צדק הוית יפדו, מכלל דשמעניהו לרצון דאמר יקצרו,

*****

דרגא ג.

ויקרא כ"ז י"א-י"ב	ריש לקיש	ר' יוחנן
ואם כל בהמה	קדשי מזבח שהוממו	קדשי מזבח שהוממו
והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה הכהן	קאי רק על בין טוב ובין רע דהיינו קדשי ברה"ב	קאי בין אקדשי מזבח דרישא דקרא ובין אקדשי ברה"ב דסיפא דקרא
והעריך אותה הכהן	למעוטי קדשי מזבח (ולא צריך למעט בעל מום מעיקרו דכל קדשי מזבח נתמעטו)	למעוטי קדשי מזבח שהיה בעל מום מעיקרו
בין טוב ובין רע	רק קדשי ברה"ב הם בכלל העמדה והערכה	גם קדשי ברה"ב הם בכלל העמדה והערכה

אמר רב גידל אמר רב,

[לדעתו הוא טעות הדפוס, דרב לא היה מפרש טעמיה דר"ל שהיה תלמיד ר' יוחנן, ור' יוחנן היה כותב לרב קדם רבינו שבבבלי [חולין צה:]], ואולי משום דבע"ב איתא דרב סבר כר"ל, לפיכך פירש טעמו, אבל במסקנא לא קאי הכי, וקו"ל תמיד כלישנא בתרא, ופשוט בעיני דצריך להוסיף תיבה אחת אמר רב גידל אמר רב הונא או רב יהודה או שאר תלמידי דרב, אבל רב לא היה מפרש טעמיה דר"ל, או דצ"ל אמר רב גידל מ"ט דר"ל ולא משמיה דרב. מנחת יהודה]

#1
מ"ט דריש לקיש, דאמר לרבנן קדשי ברוך הבית היו בכלל העמדה והערכה, קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה,

מ"ט דריש לקיש, דאמר לרבנן קדשי ברוך הבית היו בכלל העמדה והערכה, קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה?

עלמא סבירא להו דבעל מום מעיקרא דלא הוי בכלל הו"ע, וכן כאן בתום ד"ה א"ר יוחנן ובר"ה ורשב"ל יש הגירסא "הו"ע, וכן בצאן קדשים מעתיק לשון "הו"ע, ובכ"י מיונבן גורם "הו"ע לקמן ל"ג ע"ב שורה 26,

ומסתבר מאד שנשתבש ע"י איזה מעתיק שכתב בלי הבנת הענין, וראה ירושלמי מע"ש פ"ג הל' ו', ששם הלשון "טעונה" העמדה והערכה ו"אין טעונין" העמדה והערכה.
 ואולי יכולים לפרש דכיון דמירי לאחר מיתת הבהמה, לכן אומר שכשהיתה הבהמה חיה היתה אז בכלל העמדה והערכה, אבל פירוש זה דחוק שהרי אינו מדבר על בהמה העומדת לפנינו, אלא על ההלכה של קדשי מזבח וקדשי ברוך הבית. ושאלתי לתלמידי חכמים הרבה ואין מגיד לי. וצע"ג.

ד"ה לרבות אימורי קדשי קדשים למעילה. ל"א

ירושלמי מנלן פ' דהירושלמי גרס הכי תיובתא דר"ה תיובתא, מנלן? אמר עולא אמר קרא וכו'. צאן קדשים פ' שהל"א הוא גירסא אחרינא בגמ' לעיל ע"א דאמרין שם תיובתא דר"ה תיובתא, והא רב הונא קרא קאמר? אמר עולא אמר קרא וכו' שבמקום "והא רב הונא קרא קאמר" גרסין לפי הל"א רק מלת "מנלן", ומפרש רש"י גוסס זה מאי משמע ה"א כל חסר דמילל אקדשי מוצא פ' וקאי "מנלן" על שני ברייתות שמביא הגמ':
 ברייתא ראשונה [ע"א שורה 25] שמפרש משנתינו שבין קדשי מזבח ובין קדשי ברה"ב מקדישין אותן ומחרימין אותן, וברייתא האחרת [ע"א שורה 27] שקדשי מזבח מחרימין בחרמי כהנים, מנא להו לומר שחרם חל גם על קדשי מזבח, וע"ז השיב עולא אמר קרא וכו'. ונמצא שאין ג"מ בין שני הגירסאות. אבל ראה בשמ"ק אות ה', והצ"ק לא ראה גירסא זו.

וראה בשמ"ק אות ה' בסופו וז"ל ושוה מכל וכל עם לשון ירושלמי שהיה לרש"י, אבל בשמ"ק הנדפס מחדש ע"פ כ"י של רבינו שלמה עדני וצ"ל כתב וז"ל ואינו שוה מכל וכל עם לשון ירושלמי שהיה כתוב בספרי רש"י וז"ל והרגמ"ה ז"ל. ע"ב. וצ"ע איך לפרש דברי רש"י לפי גירסת השמ"ק אות ה'?

הנהגות להבניה: שטמ"ק ו' ח' י, י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח, כ"ח ג'

דף ל"ג ע"א

הא מה אני מקיים ויקרא כו יא ואם פלגהמה מומאה אֶשֶׁר לְאִי־קִרְיָבוֹ מִמֶּנָּה קָרַפְּנָן לָהּ וְהַעֲמִיד אֶת־הַפֶּה־לָּהּ לְפָנֶי הַכֹּהֵן, בבעלי מומין שיפדו, יכול יפדו על מום עובר, ת"ל אשר לא יקריבו מומנה, שאינה קריבה כל עיקר,

יצתה זו, שאינה קריבה היום, אלא למחר, ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה דכתיב צמחיה והעמיד והעריך וגו', והא ודאי קדשי מוצא היא, מדדעין מוס קצוע, דאי צדק הוית, תמימים נמי מפקק, דמאי כיפת להו אי חס אי צעל מוס, אלמא קדשי מוצא נמי היו בכלל העמדה והערכה

אבני חן למסכת תמורה

דאמר קרא ויקרא כו יב וְהִעָרִיף הַפֶּה אֶתָּה בֵּין טוֹב וּבֵין רָע
משמע אחד טוב ואחד רע, דשניהן שוין חס ובעל מוס, איזהו דבר שאינו
חלוק בין טוב לרע, הוי אומר זה קדשי ב"ה, ואמר קרא
אֶתָּה, למעוטי קדשי מזבח ולא קאי האל והעמיד והעריך ארישא דקרא,
דמשמע בקדשי מזבח,

ורבי יוחנן אית ליה ודאי, דהאי בין טוב ובין רע בקדשי צ"ה קאי, ומיהו
והעמיד והעריך ארישא דקרא, דלוקימנא בקדשי מזבח, ואסיפא דמשמע צ"ה קאי
אותה למעוטי מאי? למעוטי בעל מום מעיקרו בקדשי מזבח,
ולר"ל לא צריך בעל מום מעיקרו למעוטי, דהוא אמר לרבנן, קדשי מזבח לא היו,
ואפילו קדם הקדישן למומן, וכ"ש האל,

ולתנא דבי לוי, דאמר דאפילו בעל מום מעיקרו בכלל
העמדה והערכה, דתני לוי, הכל היו בכלל העמדה
והערכה, ואפילו בעל מום מעיקרו, וכן תני (ר') (דבי) לוי
במתניתיה, ואפי' חיה ואפילו עופות [ואפי' חיה ועופות] כגון ארזין
ומרגנולין דלא שייך כלל למזבח, והכתיב אותה? קשיא,

[ואפילו חיה ואפילו עופות. לפי הפשט היינו שאם הקדיש חיה ועופות לבדק
הבית, הוי כמו שמקדיש בעל מום, שהרי אינם ראויין להקרבה, וסבר לוי דאפ"ה
הן בכלל הו"ע],

#2

מ"ט דר"ש דאמר קדשי מזבח היו בכלל
העמדה והערכה, קדשי ב"ה לא היו,

אמר רב יהודה אמר רב, מ"ט דר"ש דאמר [פ' ואין חולק מה
שיטתו] קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, קדשי ב"ה
לא היו? דאמר קרא ויקרא כו יב וְהִעָרִיף הַפֶּה אֶתָּה בֵּין טוֹב וּבֵין רָע,
איזהו דבר שחלוק בין טוב ובין רע, הוי אומר זה
קדשי מזבח, ואמר קרא אותה למעוטי ב"ה,

אי הכי בין טוב לרע מיבעי ליה [והוי. ר'] משמע דהוי חילוק בין טוב
לרע, ובין טוב ובין רע משמע אחד טוב ואחד רע (וז' שניהן שוין? קשיא,

מיתבי [רישא:] [ומקשה על ר' יוחנן דאמר דבין קדשי מזבח ובין קדשי ב"ה
הם בכלל העמדה והערכה], [קדשים ש] מתו תמימין יקברו אפילו הני
דליתנהו ככלל העמדה והערכה [לפי ר' יוחנן רק בקדשי ברה"ב לר"ש אינם בכלל
הו"ע, ולפ"ז בא רש"י ליתן טעם למה תמימין דברה"ב יקברו, ואליבא דר"ל קאי
רש"י גם לרבנן דסבירא להו דקדשי מזבח אינם בכלל הו"ע ונותן טעם למה
תמימין יקברו], היכא דמתו תמימים, עבוד רבנן מעלה דיקברו, הואיל והיו חזי
להקדשה [ועבוד רבנן מעלה זו גם בקדשי ברק הבית תמימים, שגם הם חזי
להקרבה" כדאמרינן לקמן ע"ב], ובעלי מומין יפדו,

[סיפא:] בד"א, בקדשי מזבח קס"ד השמא [דלכך בעלי מומין יפדו] משום
דלא היו ככלל העמדה והערכה, אבל בקדשי ב"ה דהיו צהעמדה והערכה
בין תמימין בין בעלי מומים יקברו,

ר"ש אומר, אחד קדשי מזבח, ואחד קדשי ברק הבית,
תמימים יקברו משום מעלה, בעלי מומין יפדו לקמיה פריך היכי קאמר
ר"ש קדשי מזבח [יפדו], הא בין רבי יוחנן בין ר"ל אמרי, דלר"ש קדשי מזבח הוו
ככלל העמדה והערכה,

תיובתא דרבי יוחנן [דאמר לעיל דלרבנן בין קדשי מזבח ובין קדשי ב"ה
הוו בכלל העמדה והערכה] מרישא דקמין לרבנן בקדשי מזבח יפדו [דבקדשי
מזבח בעלי מומין יפדו]?

אמר לך ר' יוחנן, הכא במאי עסקינן [רישא דברייתא דקתני בעלי
מומין יפדו], בבעל מום מעיקרו משום הכי יפדו [דמה שאמר ר' יוחנן שגם
קדשי מזבח לא יפדו מיירי שקדם הקדשן את מומן, אבל אם קדם מומן יפדו],
ובקדשי צ"ה [כמו שממשך דברי חת"ק בד"א וכו' בעלי מומין] יקברו, דהתם לא
שני בין בעל מום מעיקרו, לקדם הקדישו למומו,

ה"נ מסתברא, דאי תימא [דמיירי ת"ק ברישא, דקאמר בעלי מומין יפדו]
צ' שקדם הקדישן את מומן וטעמיהו דרבנן כד"ל, דקדשי מזבח לא היו
ככלל העמדה והערכה, ליפלוג ר"ש עלה ולימא בקדשי מזבח יקברו, דהא
לר"ש קדשי מזבח היו צהעמדה והערכה,

אלא לאו מדלא פליג ש"מ בבעל מום מעיקרו קאי [דלכאולי עלמא
אינו בכלל העמדה והערכה], ומשום הכי [ס"ל] קדשי מזבח יפדו [דכיון דהוי בעל
מום מעיקרו דינו כהקדש ברק הבית], וקדשי צ"ה נמי יפדו [ובהם אין נפק"מ אם
הם בעל מום מעיקרו או קדם הקדישן את מומן], (ד)לר"ש (נמי קדשי צ"ה)
דיהא] לא היו [ככלל העמדה והערכה],
[אבל אי איירי בשהוממו לאחר הקדישן, ודאי היה ר"ש חולק, דלכ"ע אית להו
דר"ש סבר דקדשי מזבח היו בכלל המוה"ע ואינו יכול לפדותם],

רש"י בדפוס מפרש לפי ר"ש	ש"מ מפרש לפי ר"ש	צאן קדשים מפרש לפי רבנן ור"ש
ומשום הכי [ס"ל] קדשי מזבח יפדו	ומשום הכי קדשי מזבח יפדו	ומשום הכי קדשי מזבח יפדו
וקדשי צדק הצית נמי יפדו	וקדשי צדק הצית נמי יפדו	וקדשי צדק הצית יקברו
ולר"ש קדשי צדק הצית לא היו	לר"ש דהא לא היו ככלל הו"ע	ולר"ש קדשי צדק נמי יפדו דלא היו

אלא לימא תיהוי תיובתיה דר"ל דהא מנגופה [ממה שאמר ת"ק

אבני חן למסכת תמורה

דבוקי מובח בעלי מומין יפרו, ור"ש לא חלק ע"ז שמעין דאזעל מוס מעיקרו קאי [ולכן אם מתו קדשי מובח יפרו], והשם י"ל [פ' יש לדייק] טעמא [משום] (דזעל) [דהוי צעל ?] מוס מעיקרו [אמרינן לרבנן יפרו], הא קדש הקדשו למומו, לרבנן נמי יקצרו [ומיזבחא דר"ל דאמר [דרבנן סברי] דקדשי מוצח לא היו בכלל העמדה והערכה]?

ר"ל מוקים לה, בשקדם הקדישן את מומין וטעמייהו דרבנן [דאמרי דאם מתו יפרו] משום דקדשי מוצח לא היו [בכלל העמדה והערכה],

אי הכי ניפלוג ר"ש עלה דקדשי מוצח, וימא יקצרו, ואמאי קמי לר"ש, אחד קדשי מוצח, וא' קדשי צ"ה יפרו?

[וכאן אינו יכול לומר אה"נ דר"ש פליג, כמו שתירץ לקמן, שהרי כאן בברייתא זו אומר ר"ש בהדיא אחד קדשי מוצח ואחד קדשי ברה"ב וכו', אבל בברייתא השניה אומר ר"ש רק תמימים יקצרו ובעלי מומין יפרו, וע"ז יכול לתרץ דאה"נ שחולק גם בקדשי מוצח כמו בקדשי ברה"ב],

ברייתא ראשונה	מכילתא אחריתי [מיפך]
מתו תמימים יקצרו ובעלי מומין יפרו בד"א בקדשי מוצח (א)	מתו בין תמימים בין בעלי מומין יקצרו, בד"א בקדשי ברה"ב (ב)
אבל בקדשי ברה"ב בין תמימים בין בעלי מומין יקצרו (ב)	אבל בקדשים יפרו (א)
ר"ש אומר אחד קדשי מוצח ואחד קדשי ברה"ב תמימים יקצרו ובעלי מומין יפרו (ג)	ר"ש אומר תמימים יקצרו ובעלי מומין יפרו (ג)

[מתחלה הקשה ר"ל על ר"י מברייתא ראשונה, שר"י אומר דרבנן סבירא להו, דבין קדשי ברה"ב ובין קדשי מוצח הרי הם בכלל העמדה והערכה, ובברייתא ראשונה רואין דרבנן אומרים דקדשי מוצח יפרו, ור"י מתירץ דלכן יפרו דמירי בבעל מוס מעיקרו, ועל זה אומר דנמצא שרק בבעל מוס מעיקרו אמרינן יפרו בקדשי מוצח אליבא דרבנן, ומשמע דאם קדש הקדישן את מומין לא יפרו, וא"כ קשיא על ר"ל שהוא אמר דרבנן קדשי מוצח אין בהם העמדה והערכה? ועל זה תירץ ר"ל, דהוא מוקים לברייתא ראשונה בשקדם הקדישן את מומין, אבל לפ"ז קשה דאי הכי נפלוג ר"ש עלה ? ולכן בא בתירוצו שר"ל מקשה על ר' יוחנן מברייתא אחריתי, ושם יהיה כל השקלא וטריא כמו על ברייתא הראשונה, אבל שם יכול לתרץ דאה"נ דר"ש פליג, ולא יהיה קשה על ר"ל],

ומשני ר"ל מיפך אפיך [ותני], והכי מויתיב ממכילתא [ברייתא. רג] אחריתי דאשכח צרייתא אחריתי דמהפך לה, ומוציא לה [ר"ל] הכי לרי יוחנן, דרשנ"ל לא מייתי לה להא תיזבחא לרי יוחנן, כדגרסי' לה הכא [בברייתא ראשונה]. דקמי צ"ש צהדיא [צ]קדשי מוצח יפרו [פ] דאמר ר"ש אחד קדשי מוצח וכו' ובעלי מומין יפרו], אלא מיפך אפיך, והכי מומיז לה כדאשכחנא צמכילתא אחריתי,

צין ממימים כו' [ער ר"ש אומר תמימים יקצרו ובעלי מומין יפרו], ואע"ג דצין האי ליטנא לליטנא דלעיל כי דייקת צה, ליכא מידי, אלא [לאו דקמני] [דלא קמני] צהדיא לר"ש [צ]קדשי מוצח יפרו [אי גרסינן "דקתני" קאי על ברייתא ראשונה, ואי גרסינן "דלא קתני" קאי על מכילתא אחריתי],

[והכי מויתיב, מיתבי. רג] מתו, בין תמימים בין בעלי מומין יקצרו, ר"ש אומר תמימים יקצרו, ובעלי מומין יפרו,

[בד"א דקאמר מ"ק צעלי מומין יקצרו בקדשי ב"ה, אבל בקדשים קדשי מוצח יפרו דלא היו צהעמדה והערכה, ואמאי ר' שמעון לחלוק בקדשי צ"ה דאמרת יקצרו לדידי יפרו]

תיובתא דרבי יוחנן מסיפא [מהך סיפא] [פ' ממה שאמר בד"א] דקמי למ"ק אצל נקדשי מוצח יפרו [שהרי ר"י סבר דרבנן סברי דבין קדשי מוצח ובין קדשי ברה"ב הרי הם בכלל העמדה והערכה]?

[הוא אותה קשיא שהקשה לעיל על ר"י מרישא, אלא כיון שכאן תני דברי הת"ק בהיפך, נמצא שמה שהוא לעיל רישא, כאן בברייתא זו הוא סיפא],

אמר לך ר' יוחנן, הכא במאי עסקינן בבעל מוס מעיקרו וצ"ה יקצר, דהתם לא שני לן צין חס מעיקרו, לצעל מוס מעיקרו,

ה"נ מסתברא, דאי תימא בשקדם הקדישן את מומין, ניפלוג ר"ש עלה וימא תרמי, קדשי צ"ה יפרו, וקדשי מוצח יקצרו, אלא מדלא פליג אלא נקדשי צ"ה, דקאמרי אינשו [רבנן] יקצרו ואיכו [ור"ש] יפרו, ונקדשי מוצח שתיק ממאי דאמרי רבנן יפרו, ש"מ צעל מוס מעיקרו איירי,

אלא לימא תיהוי תיובתיה דר"ל [דכיון דאוקימנא בבעל מוס מעיקרו משמע דאם קדם הקדישן את מומין יקצרו, והלא לר"ל סברי רבנן דקדשי מוצח לא היו בכלל העמדה והערכה]?

אמר לך ר"ל, הכא במאי עסקינן, בשקדם הקדישן את מומין [דהיינו כשיטת ר"ל דרבנן סברי דיפרו],

וניפלוג ר"ש עלה [דלכאלי עלמא סבר ר"ש דקדשי מוצח היו בכלל העמדה והערכה]? אמר לך ר"ל, ה"נ דפליג ר"ש ומנא לן פלוגמייהו צצדק הצית, וה"ה דפליג עליהו נמי צקדשי מוצח דיקצרו,

[ונפרש בברייתא אליבא דר"ל כך, מתו בין תמימים בין בעלי מומין יקצרו, ובעלי מומין היינו שקדם הקדישן את מומין גם הדין כן, בד"א בקדשי ב"ה אבל בקדשי מוצח יפרו, וזה אליבא דר"ל דרבנן סברי דקדשי ב"ה יקצרו וקדשי מוצח יפרו, ור"ש פליג על שני הדינים דסבר קדשי ב"ה יפרו, וקדשי מוצח יקצרו.

וזה יהיה כל החילוק בין שני הבריות, דלעיל כשהקשה הגמ' ליפלוג ר"ש עלה, לא היה יכול לתרץ "אין הכי נמי" שלשון הברייתא בדברי ר"ש הוא אחד קדשי

אבני חן למסכת תמורה

א"ל רבי ירמיה לרבי זירא, לר' שמעון דאמר, קדשי בדרק הבית, לא הוו בכלל העמדה והערכה, אמאי [תני בברייתא ראשונה, ר"ש אומר, אחד קדשי מזבח, ואחד קדשי בדרק הבית, תמימים יקברו, בעלי מומין יפדו] תמימים [שמתו] יקברו?

[ומתוך דמעה עשו בה] משום דחזו להקרב עזוד להו מעלה תמימים [דמזמז] [דחזו למזמז] [ואף שקדשי ברה"ב אינם קריבין, מ"מ כיון שהם קדושים, אם מתו דיינין להו כקדשי מזבח], כרתניא המתפים תמימים לב"ה, כשהן נפדין אינן נפדין אלא למזבח [ימכרו לצרכי עולות], שכל הראוי למזבח, אינו יוצא מידי מזבח לעולם,

א"ל רב פפא לאביי, ואמרי לה [ל]רבא, לר' יוחנן דמוקים לה בבעל מום מעיקרו* ואמר משום הכי לא פליג ר"ש עלה, אלמא וכולי עלמא סבירא להו, דבעל מום מעיקרו, דלא הוי בכלל העמדה והערכה,

ולא [לכאורה מלת "ולא" היא מיותרת. וראה אח], והתנן [בבבבבות יד]. דנשלמא לר"ל ליכא לאקשוי [מהא דמוקי ברייתא ראשונה לעיל ע"א דחכמים סברי דבעל מום מעיקרו בכלל המזה"ע], דהוא מוקים לה [לברייתא ראשונה דקתני דקדשי מזבח יפדו] נחם ונעשה צעל מוס לאמר הקדש [דאליבא דר"ל הא סברי רבנן דקדשי מזבח לא היו בכלל], ואיכא למימר [פ'] ואי דייקת הא בעל מום מעיקרו יקבר, אומר לך] דצעל מוס מעיקרו הוי כהקדש דקדש [ברעיל ע"א, ולקמן בגמ' דילף מ"אותה" למעוטי בעל מום מעיקרו], דאע"ג דלמזמז אקדשה, אפ"ה כדקדש דקדש, דלא קדש אלא לדמי, והוי דהעמדה והערכה לדבן [אליבא דר"ל], אלא לר' יוחנן קשיא,

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו, חייבין בבכורה [אם ילדה בעלת מום זו לאחר פדיונה], ובמחנות זרוע לחיים וקיסה, ויוצאין לחולין ליגזו וליעבד לאחר פדיון, ולדן וחלבן מותר לאחר פדיון אפילו אינן קודם פדיון ואיתליד לאחר פדיון, והשוחטין בחוץ פטור, ואין עושין תמורה, ואם מתו יפדו,

ואמר רב יהודה [בר יוחנן] אמר רב [רב יהודה היה תלמידו של רב, ורב חי בשנת 210 ור' יוחנן חי בשנת 245 למספרם] [ואמר רב עלה] דפרק שני דמכורות, הא דתני יפדו זו דברי ר"ש דאמר קדשי צ"ה אס ממו יפדו, והא צעל מוס מעיקרו כקדשי דקדש חשיב ליה, אכל חכמים כ' זו דברי ר"ש, דאמר קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, קדשי ב"ה לא היו,

מזבח ואחד קדשי בדרק הבית וכו', אבל בברייתא זו שדברי ר"ש הם שתומין, יכול ר"ל לומר שכונת ר"ש הוא כדבריו],

ר"ש לקסי: לרבנן קדשי מזבח אינם בכלל ת"ע ורק קדשי ברה"ב הם בכלל ת"ע, ולר"ש הוא להפוך קדשי מזבח הם בכלל קדשי ברה"ב אינם בכלל	ר' יוחנן: לרבנן אחד קדשי מזבח ואחד קדשי ברה"ב הם בכלל ת"ע, ולר"ש קדשי מזבח הם בכלל קדשי ברה"ב אינם בכלל	
מתו תמימים יקברו ובעלי מומין יפדו בר"א בקדשי מזבח	תמימים יקברו משום מעלה. ואם היינו אומרים שהטעם דבע"מ יפדו הוא דקדשי מזבח אינם בכלל ת"ע לר"ש לחלוק ע"י ומדלא פליג ע"כ צריך לאוקמה בב"מ מעיקרו, ויש ללמוד מזה הא קדש הקדשו את מומו סברי רבנן דקברו שקדשי מזבח הם בכלל, וקשיא לר"ל ומשני: ר"ל מפרך אפרך.	תמימים יקברו משום מעלה. ואם היינו אומרים שהטעם דבע"מ יפדו הוא דקדשי מזבח אינם בכלל ת"ע לר"ש לחלוק ע"י ומדלא פליג ע"כ צריך לאוקמה בב"מ מעיקרו, ויש ללמוד מזה הא קדש הקדשו את מומו סברי רבנן דקברו שקדשי מזבח הם בכלל, וקשיא לר"ל ומשני: ר"ל מפרך אפרך.
אבל בקדשי ברה"ב בין תמימים בין בעלי מומין יקברו	דיקון שהם בכלל ת"ע, ומתו, יקברו.	דיקון שהם בכלל ת"ע, ומתו, יקברו.
ר"ש אומר אחד קדשי מזבח ואחד קדשי ברה"ב תמימים יקברו ובעלי מומין יפדו	תמימים דמזבח יקברו שהם בכלל, ותמימים דרה"ב משום מעלה, ובעלי מומין דמזבח יפדו דמזבח דבעל מום מעיקרו, ודבר"ה דאינם בכלל.	תמימים דמזבח יקברו שהם בכלל, ותמימים דרה"ב משום מעלה, ובעלי מומין דמזבח יפדו דמזבח דבעל מום מעיקרו, ודבר"ה דאינם בכלל.

א"ל ר' ירמיה לרבי זירא, לר"ל דאמר לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, וקתני [ו]הא דקתני נחם דקדשי קדשי מזבח

הנהרות להבנה: שטמ"ק ה' י"ד י"ז י"ח

דף ל"ג ע"ב

בעלי מומין יפדו מוקים לה אפילו נקדש הקדשן את מומן, ומוקמינן לה בשקדם הקדשן את מומן [ונמצא דאיידי בקדוש בקדושה גמורה], נשלמא לר' יוחנן דמוקים לה צעל מוס מעיקרו, לא איכפת לן אס נפדה ללנזים, דהא לא נחמא מעולם קדושה לגופיה, אלא לריש לקיש איכא למינעי שמע מינה פורין את הקדשים, להאכילן לכלבים [דהא מיירי שמתו]?

הכא במאי עסקינן הא דקתני אס ממו לא ממו ממס [דהוי נבילה], אלא בשעבר ושחטן קודם פדיון, דקאמר יפדו ואכלו,

כרתניא כל הקדשים (שנפל) [שנולד. מינבן] בהן מום ושחטן, ר"מ אומר יקברו כר"ש דאמר קדשי מזבח היו דהעמדה והערכה, וחכמים אומרים יפדו שלא היו דהעמדה והערכה [פ'] ופודה בהמה הנשחטת לאכילת אדם, אבל אם נתבולו אין לפדותן להאכילן לכלבים],

כרתנן, ר"ש אומר קדשי ב"ה אס מתו יפדו, ומורה ר"ש

#3
ר"ש אומר קדשי ב"ה אס מתו יפדו, ומורה
ר"ש בבעל מום מעיקרו, שנפדה, מ"ט

אבני חן למסכת תמורה

המורה"ע,

אליבא דר' יוחנן אתיא המשנה בין כרבנן ובין כר"ש:

	ר' יוחנן	ריש לקיש
רישא דמתני', ואם מתו יפרו	בין לרבנן ובין לר"ש בבעל מום מעיקרו	לרבנן בבעל מום מעיקרו לר"ש, בקדש מוכח
סיפא דמתני' ואם מתו יקברו	בין לרבנן ובין לר"ש קדש מוכח הם בכלל המורה"ע	אתיא רק כר"ש דהא רבנן סברי דקדש מוכח לא היו

ואיבעית אימא, רב כרבי יוחנן סבירא ליה* דאחד קדשי מוצח ואחד קדשי צ"ה צעי העמדה והערכה, מוח מצעל מום מעיקרו, וצין רישא (וסיפא) [וצין סיפא ?] דההיא מצי לאוקומה נמי כרבנן וכר"ש, ודקא קשיא לך זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו מיבעי ליה?

(אימא הכי נמי) [תני זו דברי ר"ש ומחלוקתו] ומני זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו:

*****

מהני: ואלו הן הנקברין [דגם אפרן אסור בהנאה, וברמסוק. יבין], קדשים שהפילה יקברו הנפליס?), הפילה [בהמת קדשים] שליא, תקבר שאין שלא צלל ולה, וכל הנך נקברים, משום דאסורי הנאה נינהו, וישור הנסקל [דאסור בהנאה דכתיב [שמות כא] לא יאכל וכו', אי נמי נפקא לן מצעל השור נקי וכו'. שם], ועגלה ערופה [כתיב "קס" וערפו שם [דברים כא] שם מהא קדומה. שם], [וצפרי] [וצפורי. כ"ה במשניות] מצורע [דשומטין על פני המים, אצל משולמת לא, משום דלא אמרה מורה שלם לתקלה [נקדושין ז.]. שם], ושיער נזיר [שנממא, שדינו שיגלה ויתחיל למנות נזירות מחדש, אבל שער נזיר טהור, כשמגלה כשהשלים נזירותו ישרפנו תחת הדוד שמבשל בו השלמים, ואם לא גלה אז רק לאחר זמן, ישרפנו בכל מקום שירצה. יבין] [נשרפין מתם הדוד של שלמים. שם], ופטר חמור [כתיב וערפנו [שמות יג] וגמירי לה דאסור בהנאה מעגלה ערופה. שם], ובשר בחלב [דחמיכת גשר שנתצלה צחצח אסורה בהנאה, צפרק כל הנשר חולין קייג, שם], וחולין שנשחטו בעזרה,

רבי שמעון אומר, חולין שנשחטו בעזרה ישרפו משום דמיחלפי זהו קדשים שאירע זהו פסול, דאי אמר יקברו, כיון דלא מוכחא מילתא אי חולין הוו אי קדשים אהו, למימר נמי קדשים שאירע צהן פסול טומאה או פסול נותר יקברו, וקיימא לן צפסחים צפ"צ (דף כד.) צקדש צאש משרק, לימד על כל הפסולין שצקדש שהן צשרפה [הכי כתיב קרא בויקרא ו כג. וְכִלְיֵי־מִתְאֵת אֲשֶׁר יִבְּרָא מִקְדָּשָׁה אֶל־אֶהֱל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֵאָכַל בְּאֶשׁ תִּשְׂרֹף וְדוּרֵשׁ הַמִּקְרָא כִּאלוֹ כְּתִיב וְכָל בְּקֹדֶשׁ בְּאֶשׁ תִּשְׂרֹף. ע"פ הרש"ל פסחים כד.]. וכך הוא הלשון שם בקדש באש תשרף, בקדש בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה],

וכן היה שנשחטו בעזרה אפי' אם חולין היא, דליכא למיגור משום דלא ליקצור קדשים פסולין, דהא כ"ע ידעי דחיה צמוקדשים ליכא, ולא אמי לחלוסי, אפילו הכי משרק [והוא מלחא בלא טעמא. תי"ט, וראה תוס' רעק"א על

בבעל מום מעיקרו, שנפדה, מ"ט? דאמר קרא ויקרא בו יב וְהִשְׂרִיף תִּשְׂרֹף אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע** , אותה למעומי בעל מום מעיקרו, אבל חכמים אומרים, אפילו בעל מום מעיקרו, הי' בכלל העמדה והערכה [ולכן קשה מה שאמרו חכמים אליבא דר"י דבעל מום מעיקרא יפרו]?

**[כאן דורש ר"ש דרשה זו מ"אותה" ולעיל ע"א דרש "אותה" למעומי קדשי בדק הבית מהמורה"ע, וצ"ע איך דורש שני דרשות [דממעט בעל מום מעיקרא, וקדשי כד"ה] מפסוק אחד? וראה ביד בנימין שמביא לתרץ דהכל דרש אחד הוא, דכל שאין חלוק בין טוב לדע ממעט להו],

א"ל, מאן חכמים [בדברי ר"י אמר רב] תנא דבי לוי [פי' ואה"נ דלא "כולי עלמא" סבירא להו דבעל מום מעיקרו אינו בכלל המורה"ע, אבל ר"ש וחכמים לא פליגי בזה],

אי הכי, [למה אמר רב יהודה אמר רב לעיל] זו דברי ר"ש ותו לא, זו דברי ר"ש ומחלו 'קתו' מיבעי ליה [פי' דלפי תירוצי הגמרא יש כאן שני "חכמים", חכמים דפליגי על ר"ש, וחכמים דאוקמינן כתנא דבי לוי] דהא רבנן דפליגי עליה [דר"ש], נמי אוקמת, דבעל מום מעיקרו לא הוה צכלל העמדה והערכה?

אמר ליה, האי דלא קתני הכי להכי לא אמר [רב יהודה אמר] רב זו דברי ר"ש ומחלוקתו, משום דרב סבר לה כריש לקיש, דאמר לרבנן, קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה, קדשי מוכח לא היו צכלל העמדה והערכה,

בבכורות יד,

מתני'. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו, חייבין בבכורה, ובמתנות, ויוצאין לחולין ליגזו וליעבד, ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן, והשוחטין בחוץ פטור, ואין עושין תמורה, ואם מתו יפרו, חוץ מן הבכור ומן המעשר. וכל שקדם הקדשן את מומו, או מום עובר להקדשן, ולאחר מוכאן נולד להן מום קבוע, [להקדשן] ונפדו פטורין מן הבכורה ומן המתנות, ואינן יוצאין לחולין ליגזו וליעבד, ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן, והשוחטין בחוץ חייב, ועושין תמורה, ואם מתו יקברו,

והלכך לא מימוקמא דהיא דצכורות [יד. שמוכא לעיל] כולה כרבנן [ולכן אין לומר כר"ש ומחלוקתו],

ורישא משום דרישא דההיא, דמיירי צצעל מום מעיקרו קתני ואם מתו יפרו דמי יפרו, ממוקמא אפילו לרבנן [דבעל מום מעיקרו לכ"ע יפרו], וסיפא קתני אצל סיפא [של המשנה שם] קתני אצל קדשים שקדם הקדשן את מומן אם מתו יקברו לא אמיא כרבנן, הלכך לא מימוקמא כרבנן דהכא [אליבא דר"ל, דהא הוא סבר דלרבנן קדשי מוכח לא היו בכלל המורה"ע,

ולכן מוקי רב להמשנה רק כר"ש, כיון דסבר כר"ל, והרישא יפרו מפני שהוא בעל מום מעיקרו [וזה גם לרבנן], והסיפא יקברו דר"ש סבר קדשי ברה"ב הם בכלל

אבני חן למסכת תמורה

משניות, ורש"ש,

פסולין שקדש כו',

הנהרות להבנה: שטמ"ק ג' ח', י"ב י"ז כ"א, ב"ח ב'

דף ל"ד ע"א

אשם תלו' ישראל אש שחטו, וקודם זריקת דמו נודע לו שלא חטא, והשחט הו' מולין שנשחטו בעזרה [ולא הו' בחולין שנשחטו בעזרה, שדינן לרבנן בקבורה, דהבא בשעת שחיטה היה קדוש. יבין, וראה תו"ט], אבל אש לא נודע לו, יאכל כשאר אשמות, דאשם קרייה רחמנא בפרשת ויקרא, לכפר על הספק ולהגין מן הייסורים, עד שיוודע לו אש ודאי חטא, ויביא חטאת, כדאמרין בכריתות כפ' נזיר (דף כו), **רבי יהודה אומר יקבר,**

חטאת העוף הבאה על הספק כגון אשה שהפילה, ספק ולד ספק אינו ולד, כיון דחטאת [יולדת מן] העוף היא, כדכתיב וכן יונה או מור לחטאת, מציאתה על הספק, דהואיל ואינה נקטרת [דכל חטאת העוף אין אימריה נקטרים וז"ל הרמב"ם פ"ז מוהל' מעשה הקרבנות הל' ז' [לענין חטאת העוף] ואין לזבוח בה אלא דמה והשאר נאכל לזכרי בהונה כבשר חטאת בהמה] לא איכפת לן אי זריק דם על הספק, ואינה נאכלת, דשמא לא ולד היא, ומולין היא זו, ונזלה היא, [ואין] [דאין. רע"ז] מולין נאכלין נמליקה ו **תשרף** דהוי לה כשאר קדשים פסולין, ונמסקת מזיר (דף כט). ילפינן שפיר דחטאת העוף נזלה על הספק, [וז"ל הגמ' שם מניין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת, תלמוד לומר והזבוח את זובו [ויקרא טו לג] לזכר ולנקבה מקיש נקבה לזכר מה זכר מביא קרבן על הודאי אף נקבה מביאה קרבן על הודאי, ומה זכר מביא על הספק אף נקבה מביאה על הספק וכו'].

ר' יהודה אומר, יטילנה לאמה [דס"ל נמי דמיעטיה קרא משריפה. יבין] אמר המיס עוצרת בעזרה, ויזלה לנחל קדרון, ואידי דעור כך הוא מתמקק, [ואינו עומד] [ויזלה. רע"ז] נקילות המיס,

כל הנקברין לא ישרפו נגמ' מפרש טעמא, וכל הנשרפין לא יקברו דלמא אמי איניש ואשפת להו, ואכלי להו [ואינו יודע למה לי' טעם זה, הלא הנשרפין מדאורייתא בשריפה, ואסור לשנות מצות התורה, וכן תמה הגרעק"א במשניות. שפת אמת],

ר' יהודה אומר, אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברין, רשאי, אמרו לו אינו מותר לשנות:

גמ': [שנינו במשנה] **שער הנזיר יקבר,**

רמי ליה [רב. רג.] מבי [רב מבי זה הוא שהיה בימי רב נחמן ורב ששת, ויש גם מבי אחר שהיה בשני דורות אחריו] **לרב נחמן** [בר יעקב שהוא סתם רב נחמן חי בשנת 280], **תנן** [שנינו במשנתנו], **שער הנזיר יקבר,**

ורמינהו, האורג מלא הסיט מלא הרחקת גודל מאמצע מה שהוא יכול להרחיק [אבל בשבת קו. פי' רש"י שם האי הסיט כפול דמתניחין כפול ממש,

ואלו הן הנשרפין, חמין בפסח ישראל* נפסחים מפרש טעמא בפרק כל שעה (דף כז) דגמרי ליה מנותר,

[פי' הר"ב מתני' רבי יהודה היא וכו' ואינה הלכה, דקיי"ל בתרי מסכתות אין סדר, כ"כ הרא"ש בפרק ב' דפסחים ששם נשנה הא דר' יהודה, ושחכמים חולקים עליו, ומיהת קשיא לי וכו' אבל מ"מ נראה לי לתת טוב טעם לפסוק כחכמים דפסחים משום דהתם עיקרא דמילתא וכו'. תו"ט].

פי' דהכלל דמחלוקת ואח"כ סתם, הלכה כסתם, הוא דוקא אם שניהם נשנין באותו הענין, כגון אם היו שני המשניות מדברים בענין שריפת חמין, אבל כאן נזכר שריפת חמין רק דרך אנב לכן אין להתחשב להלכה שאנו מוצאים כאן משנה אליבא דר"י, אלא אנו חולקין אחר המשנה דפסחים ושם הוא יחיד ורבים והלכה כרבים],

ותרומה טמאה נמי משרף, נזמה מדליקין (שבת כה). מפרש טעמא [למה תשרף]**, דמותרת בהנאה,

2** [דלמרינן נמי התם בפרק כל שעה (פסחים דף כג) לך ניתנה להסיקה מחמת מצוילך],

2** [בספר לשון הורב הנדפס בסוף משניות תפארת ישראל אומר שזה דיבור חדש וקאי לקמן על ומדליקין בפת ובשמן של תרומה. ע"כ. ולי נראה למחוק המלים בפרק כל שעה, ואולי אינם מדברי רש"י אלא מהמעתיקים או המדפיסים שטעו, שלימוד זה אינה בפרק כל שעה, ושם יש רק לימוד אחר "תרומתכם" שלכם תהא],

2** [וזה לשון הגמרא שם בשם שמצוה לשרוף קדשים שנמא, כך מצוה לשרוף את התרומה שנמא, ואמרה תורה בשעת ביעורה תיהני ממונה, היכן אמרה תורה? מדרב נחמן, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר קרא [במדבר יח ח] ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי, בשתי תרומות הכתוב מדרב, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, ואמר רחמנא ש"לך" תהא להסיקה תחת תבשילך. ע"כ.]

והטעם שמצוה לשרוף תרומה אליבא דרש"י שם דדמיא לקדש, ועוד משום תקלה, ובתוס' שם כתבו משום דדמיא לקדש ומדכזנן, א"נ מדאורייתא מדאיקרי קדש, וראה בתרעק"א שתמות מנין למידין שתרומה טמאה בשריפה],

והערלה, וכלאי הכרם פן תקדש המלאה וגו' פן תוקד אש, וערלה מכלאים גמריה, **את שדרכן לשרוף ישראל** אערלה וכלאי הכרם קאי, אכולין ישרפו, ומשקין יקצרו [ראה רש"י, ובספר יד בנימין בארוכה], **ואת שדרכן להקבר יקבר,**

ומדליקין ליהנות [פי' אפילו לכתחלה מותר ליהנות מלהב שלהן. יבין] **בפת, ובשמן של תרומה** [דלמרינן נמי התם בפרק כל שעה (פסחים דף כג) לך ניתנה להסיקה מחמת מצוילך. ראה לעיל בר"ה תרומה טמאה],

כל הקדשים שנשחטו חוץ לזמנן כלומר ע"מ לנאכלן חוץ לזמנן, או לנאכלן וחיוץ למקומן, הרי אלו ישרפו כדפירשמי לעיל, לימד על כל

אבני חן למסכת תמורה

אסרה תורה אלא על ידי מערובת, וכלאים ממרגמין עירובין, ולא שייך זהו ציטול,

אמר רב פפא [שהיה זמן רב אחר רב נחמן, שרב פפא חי בשנת 360 לספירה, ולכן לא אמר הגמ' "אמר ליה" שרב פפא לא ראה את דורו של רב נחמן], **בציפורתא** שעשה מן האיסור לזרע פור צסק, דמשיב, דמיפה ליה לכולי שק ולא מיצטל [נראה דמיירי שעשה הרבה צורות ואחת מהן של איסור, דבלאו הכי אין שייך ציטול כיון דמנכר האיסור. עולת שלמה],

[ומקשה הגמ' **ציפורתא לישלופינהו** [יסיר הצפור מן השק, ולמה צריך לשרוף כל השק]?]

א"ר ירמיה, הא מני ר' יהודה היא, דאמר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים, רשאי,

אמר ליה [אחד מבית המדרש לר' ירמיה, ובמתיבתא פירש שמקשן זה הוא מבי ולכאורה זה טעות] **קא קשיא לן לישלופינהו** דלפטר צמקנה [פי' השאלה דלשלפניהו הוא שיעשה עצה שלא יאבדו את כל השק], ואת מוקמת כר' יהודה, היכא דאיכא תקנתא מי אמר רבי יהודה ואת מוקמת לה כר' יהודה [ואתה אומר דנחמיר כר' יהודה, הלא חומרת ר' יהודה הוא רק אם צריך לקברו ע"ז אומר שיכול גם לשרפו, אבל כן אנו רוצים להציל את השק]?]

אמר ליה הכי קאמינא (לה) [לך. ו'], **אם אפשר לישלופינהו מוטב, ואם לאו אוקמה כר' יהודה** [ישרפנו], **דאמר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים, רשאי,**

ודקא קשיא לך, פטר חמור אפטר חמור, הא דקמיני ישרף, וצממני יקצר? לא מיני צמיר (כאן צממא כאן צמור) [כאן צממא כאן צמק] [דבתיוריין זה לא מיתרצא הסתירה דפטר חמור], אלא אוקמה כר' יהודה כולה [אוקמה הברייתא כולה דקמיני ישרף, דאמאי כר"י שמחמיר שישרף] כולה, ומימקמא שפיר [בין נזיר ובין פטר חמור]:

[שנינו במשנתנו] **ואלו הן הנשרפין: אמר מר, חמין בפסח ישרף, סתם לן תנא כר' יהודה, דאמר אין ביעור חמין אלא שרפה:**

[שנינו במשנתנו] **תרומה טמאה והערלה כו': הא כיצד, אוכלין בשרפה משקין בקבורה** [נ"ל דמשקין לאו דוקא, אלא כל דבר שהוא לח ואביב ואינו נשרף מחר דינו בקבורה. ר' מ"מ קארגוי וצ"ל]:

[שנינו במשנתנו] **חמאת העוף כו': תניא א"ר יהודה, חמאת העוף הבאה על הספק, יטילנה לאמה, [פי' ואידע יעשה] ומנתחה אבר אבר וזורקן לאמה, ומתגלגלת והולכת לנחל קדרון:**

צריח קצר שבין אצבע לאמה משער שני פעמים. וראה בילקוט המאירי] **מצמור בכור** אסור בהנאה דקדשים הוא, [בבבגר] **ידלק הבגר** גבי צמר נקט בגד, וגבי שער נקט שק, כי אורחא דמילתא,

משער הנזיר שער נזיר טהור ישרף, דשרפה כתיבא ציה דכתיב [במדבר ו יח] ונתן על האש וגו' שער נזיר טמא לא כתיב ציה שרפה, **ופטר חמור, בשק ידלק השק** [הרי כאן משער נזיר ישרף, ובמשנה אמרנו יקבר]?]

א"ל [רב נחמן למבי] **כאן בנזיר טמא** [הא דתני יקבר היינו בשער נזיר טמא. רג], **כאן בנזיר טהור** [והא דקמיני ישרף] בשער נזיר [טהור] משום דדינו לשלח תחת הדוד ולישרף, הלכך נשרף. רג],

אמר ליה [מבי לרב נחמן] **שנית נזיר אנזיר, פטר חמור אפטר חמור קשיא** [שבמשנה אמרנו יקבר, וכאן בברייתא תנא ישרף]? **אישתיק** [רב נחמן] **ולא אמר ליה ולא מדי,**

אמר ליה [רב נחמן למבי] **מדי שמייע לך בהא? אמר ליה** [מבי לרב נחמן] **הכי אמר רב ששת, כאן בשק** הא דקמיני ידלק, היינו שארץ שער נזיר ופטר חמור צסק, דאי אמתת יקצר, אחי איניש וממנהי זה, הואיל ואינו כלה עד לאחר זמן **כאן בשער** וממנהי צממא ענמו שלא נארג, ואידי ואידי צממא או טמא [ואינו יודע מנ"ל זה וכו'. שפת אמת, וראה רש"ש],

איתמר נמי, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, כאן בשק כאן בשער,

רבי אלעזר אמר ואידי ואידי צסק כאן בנזיר טהור כאן בנזיר טמא, ופטר חמור לקמן משני לה, ומוקיס לה כר' יהודה,

[איתמר נמי לשון זה פירושה, שמצינו בענין זה דפליגי בה גם אמוראים ראשונים, וכן כאן שיש שני תירוצים דרב נחמן [בר יעקב חי בשנת 280] כאן בנזיר טמא כאן בנזיר טהור, ורב ששת [בן דורו של רב נחמן] שתיירין כאן בשק כאן בשער, ואומר ששני תירוצים אלו נשנו גם ע"י אמוראים ראשונים דהיינו ר' יוסי בר' חנינא ור' אלעזר [בן פרת חי בשנת 255], ומשתמש בלשון זה אף שלא היה המרחק ביניהם רב. וראה רגמ"ה שגורם במקום איתמר נמי "ובפלוגתא" וכתב, האי ובפלוגתא היינו כמו כתנאי וכו']]

[ולאחר שהפסיק הגמ' ב"איתמר נמי" ממשיך בהויכוח שבין מבי לרב נחמן] **א"ל** [מבי. רג, ולכאורה הפירוש שאמר לרב נחמן, אבל השפת אמת כתב אפשר לומר דר"נ קאמר לה וכו' עיי"ש] **ליבטל שק ברובא** דהא קמיני שער נזיר ופטר חמור צסק, דמשמע מעט ממנו צדגד גדול של היתר [והגמ' אינה אומרת אם השיב רב נחמן למבי],

ואי קשיא, הא דאמר' צמס' נדה (דף סא) צדגד שצד צו כלאים, ה"ז לא ימכרו לעבוד כוכבי, ואמאי אסור למוכרו, וליצטל ההוא חוט צדגד, כי היכי דאמר' הכא ? הא לאו פירכא היא, דצמללאס לא אמר ליצטל צדגד, דעיקר אסור כלאים לא

אבני חן למסכת תמורה

עוזד כוכבים אסור, כו' [בן לשון המשנה שם גא:],

הקדש אין לו במילה עולמית,

קתני מיהא אפר הקדש לעולם אסור?

אמר רמי בר חמא, כגון דנפלה דליקה בעצי הקדש מאליה
[אולי הכוונה ע"י חום השמש. אבל זה דחוק לומר שהברייתא מיידי רק באופן זה
? וראה בכנסת הראשונים שמביא מספר יראים השלם פי' ק"ד וז"ל והוא הדין
דמצי לאוקמיה כגון ששרפן גוי דלאו בר מעילה הוא. ע"כ.
וראה ברמב"ם פ"ו הל' ג' דאם מעל במזיד הואיל ואינו חייב בקרבן מעילה לא
נתחלל הקדש אלא הרי הוא בהוייתו ואם בא אחר ונהנה בו בשוגג מעל
[דהלכה כר"י בקדושין ג"ב ע"ב דבהקדש בשוגג קידש במזיד לא קידש דלא
מעל], ולפי' היה יכול לאוקמה ששרף העצים במזיד?]

כיון (דלא ידיע מאן) דלא הוי איניש דלמעול דלי דליקה אדם
[אם הצית אדם אש בעצי הקדש] קעל המסיק דליפוק אפרן לחולין,
[ועכשיו מפרש הברייתא שהקשה ממנה] והנך דטעונין שרפה צלא שום מעילה
[כגון חמץ תרומה וערלה וכלאי הברם] ילא אפרן לחולין, דקלישא קדושמיהו
הואיל ונפסלו [תרומה נטמאה, וחמץ וערלה וכלאי"ב הם אסורים בהנאה] והא
דקתני [בסיפא דברייתא] אפר הקדש אסור, היכא דליכא מעילה, ולא הוה איניש
דלמעול, וצ"ע"י הקדש קאמר,

הגיסאות בגמ' זו:

[כגון דנפלה דליקה בעצי הקדש מאליה כיון (דלא ידיע מאן).
שטמ"ק, גר"א] דלא הוי איניש דלמעול דליפוק אפרן לחולין. ובכ"י
פירצ"א כיון דלא ידיעה מני לית לה קרבן מעילה דליפוק אפרן
לחולין, ובכ"י ותיק"ן דלא ידעה מנו דליכא איניש דלמעול דליפוק
אפרן לחולין, ובכ"י מיונ"ן כיון דלא ידעה מני לית ליה קרבן מעילה
דליפוק אפרן לחולין. והסיבה שמחקו המילים "דלא ידיע מאן" הוא שאינה
שייכה בענייניו שהרי נפלה מאליה, והעיקר הוא שאין איש שמעל. אבל לפי מה
שכתבתי בדיבור הקודם שאם אין מי שמביא קרבן מעילה אינה יוצא מידי הקדש,
אולי נפרש שנפלה דליקה "מאליה" שנגרמה דליקה ע"י אחר באופן שגם המצית
אינו יודע שהוא גרם הדליקה (וזה שכיח בדליקות), וכיון שאין כאן מי שמביא
קרבן מעילה אינה יוצאת מידי הקדש ולכן היא אסורה לעולם. ובוה נחא גירסת
הגמ' "דלא ידיע מאן". ואולי שגיתי]

רב שמעיה אמר, כי תניא הא מתניתא דאפר הקדש אסור
בתרומת הדין תניא, דלעולם אסור צמלא קומץ של דשן קאמר,
שהספן תורס צכל יוס שמרית ונחתו אלא המזבח, כדאמר צפ"צ דיומא (דף כד).
נאמר כאן [ויקרא ו ג] והרים [את הדישן] ונאמר להלן [שם פסוק ח] והרים [ממנו
בקמצו מוסלת המנחה ומשמנה] מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו,

דתניא [ויליף שהוא אסור בהנאה מן הדרשה של ושמנו כולו שכל הקומץ צריך
להניח, ואף משהו אינו יכול לחסר וליטול, דהיינו שאסור בהנאה, ובודאי שייך
כאן יותר הברייתא דכריתות ו' ע"א ושמנו אצל המזבח מלמד שטעונין גזירה, שזה

[שנינו במשנתנו] כל הנקברין לא ישרפו כו'; מ"ט נקברין לא ישרפו?
משום דנקברין אפרן אסור ואסו למישריף, ונשרפין אפרן מותר,

ונקברין אפרן אסור, והתניא דם הנדה, ובשר המת אע"ג
דקי"ל צמס' נדה (דף נד:) [דם הנדה ובשר המת. כ"ה שם] מטמאין לחין ויבשין,
[ומפרש] שנפרכו היכא דנעשו אפר בעלמא טהורין אס אין שם מלא תרוד
רקב, ומותר בהנאה, ובשר המת מן הנקברין הוא ושרי אפרו?

מאי לאו טהורין ומותרין [פ'] כיון דבשר המת קודם שנקבר אסור
בהנאה וטעון קבורה, וגם יש בו טומאה, וס"ד דכיון שאנו רואין שלאחר שנקבר
פריחה טומאתו, נאמר שגם הוסר ממנו האיסור הנאה, לכן אומר, לא טהורין
ואסורין,

מתיב רב פנחס, עולת העוף שנתמצה דמה שנעשית מזוטה,
מוראתה ונוצה שלה נקברין מינה, דאמר' צפ"ק דיומא (דף כה) מוראה
ונוצה ודישן מוצח הפנימי והמטורה נצטעין צמקומן, יצאו מידי מעילה,

מאי לאו יצאו מידי מעילה ומותרין אפילו לכמלה אס חפר ונטלן?

לא יצאו מידי מעילה ואסורין,

ונשרפין דהקדש אפרן מותר [לא דתני בשום מקום שכן הוא, אלא קאי
על מה שאמר המשנה כל הנקברין לא ישרפו, והמעם שמו יבא להנות מאפרם,
כיון שאפר נשרפין מותר, וע"י מקשה וכי כל הנשרפין אפרן מותר, והלא אפר
הקדש אסור, וראה בהגהות הגר"א], והא תניא כל הנשרפין כגון חמץ
ותרומה וערלה וכלאי הכנס, אפרן מותר לכינוס צגדים [פ'] דהיינו דרך הנאתן של
אפר, ואילו שלכד"ג כל אפר יהיה מותר. ע"פ ילקוט המאירי] אפרם מותר,
חוץ מאפר אשירה ואפר דהקדש לעולם אסור [ע"כ הברייתא],

[וחזור [רב פנחס ?] ומבאר הברייתא] ומיערב הוא דלא קעריב להו
ותני להו האי מקשה מפרש ואזיל לצרייתא, דלא תיקשי ליה היא גופה, כיון
דאפר עזי אשירה ואפר הקדש שניהן אסורין, אמאי פליג להו מהדדי, ולא מני חוץ
מעזי אשירה ואפר הקדש, ולא לימני לעולם אסור,

ומפרש משום דאין שוין דאשירה יש לה במילה בעובד כוכבים
ציד עוזד כוכבים, כדקי"ל צמס' ע"ז [נצ:], [דתני רב יוסף] מגין לעוזד כוכבים
שפסול אלו' הו', דמתיב [דברים ז כה] פְּסִילִי הָאֵל הַיָּהוָה פְּשָׁרְפוֹן קָאֵשׁ לֹא־תִקְמַד
קָסָף, וְהָבָה עֲלֵיכֶם,

[ואידך] שדורש הפסוק פסילי אלהיהם שמשפסלו נעשה אלוה מנין לו דרוש זה
נפקא ליה מדשמואל, דשמואל רמי כתיב [שם] לא תחמוד כסף וזהב עליהם
וכמיז וְלִקְחֶם לָךְ [שן תְּקַשׁ צו'] [הא כיצד פסלו לאלוה לא תחמוד, פסלו מאלוה
ולקחת לך] צפ' ר' ישמעאל (ע"ז דף נב), צגמ' [פי' בסוגיא ד] עזודת כוכבים של

אבני חן למסכת תמורה

יותר ראייה שהיא אסורה בהנאה],

[דכתיב בויקרא ו ג וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדֹּד בָּד וּמִכְנָסִי בָד וְלִבְשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת־הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הַעֵלֶה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁמּוֹ אֵלֶּל הַמִּזְבֵּחַ בְּנֹחַת, וְשִׁמּוֹ כֹּלֹו וְכִיּוֹן דַּעְוֹן "גְּנִיזָה" אֶסְקֹר נִסְגָּהּ [אֹלִי הִיָּה לְרִשׁ"י כֹּאן הַגִּירָסָא שְׂדוּרָשׁ כְּבִרְיִיתָא בְּכִרְיִיתוֹת ו. וְשִׁמּוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַד שְׂמַעוֹנִין גְּנִיזָה, דֹּאִילוּ מְכִרְיִיתָא שְׁלֵנוּ אִין רֵאִיָּה שְׂמַעוֹנִין "גְּנִיזָה"], וְשִׁמּוֹ שְׁלֵא יִפּוֹר:

[ו"ל התורה תמימה: מדייק הלשון שימה, ולא כתיב והשליכו, כמו בפ' ויקרא והשליך את מראתה בנצתה אצל המזבח, או ויתננו, והלשון שימה מורה על הסדר, וכמ"ש בעירובין נד: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שיהא תלמידו סדורה בפיו שנאמר שימה בפייהם, ולכן דריש ישימו כסדר ובמשטר ולא בהשלכה מרחוק, והיינו ושמו בנחת, וכן מדייק מרלא כתיב ושם אלא ושמו, שישמו כולו, וממילא מבואר שלא יפורנו כדי שלא ילא יהנו ממנו ויבאו לידי מעילה],

[ראה במלבי"ם ויקרא ו ג על הפסוק ושמו אצל המזבח, שמסביר בטוב טעם החילוק בין "נתינה" ל"שימה" שבנתינה הכוונה על ההנחה עצמה, אבל בשימה הכוונה על איכות ההנחה עי"ש בארוכה. וראה בפ' רבינו גרשום שנופרש, שהיה יכול לומר ושם אצל המזבח, ומדכתיב "ושמו" למידין שני דרשות: א' ושמו כולו, ב' [מו"ו יתירה למידין] ושמו בנחת כדי שלא יתפור],

הנחות להבנה: שטמ"ק ז' ח' ט' י"א, ט"ז, צ"ק א' ב', גר"א א'

בשבח והודאה לאל בורא עולם, גמירתי מסכת תמורה ברכים ובכתיבת קונטרס זו באדר תשע"ב, ועדיין צריך עבודה רבה שיהיה הכל מסודר כראוי,

ב 4 [30] 2544	לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים ע"ב: בעי רמי בר חמא, קמן מהו שימיר, עובד כוכבים מהו שימיר דעונד כוכבים לא לקי לעולם
ג 28 [57]	וגבי מעשר דגן כתיב כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה', בני ישראל ולא עובדי כוכבים
ד 10 [27]	ודמעך אלו תרומה ואמרה תורה לא תאחר [ע"ב] אמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד מהני
ה 20 [48]	אין תורמין מן הרעה על היפה
ו 11 [35]	על גזילו שלו מוסיף חומש
ז 43 [47]	דיקלא לאו זילא מילתא, מין עצים הוא
ח 13 [38] 2550	הגדילו התערובות משחררין זה את זה, ושניהם אוכלין בתרומה, וחולקין חלק אחד בגורן
ט 1 [54]	בוצינא טב מקרא
י 30 [47]	בעי רמי בר חמא מקדיש מוסיף חומש וכו', בעי רמי בר חמא מקדיש עושה תמורה וכו', אין ממירין לא אברין בעוברין
יא 1 [47]	הכי קאמר מקדישין איברין וממירין בהן,
יב 9 [35]	ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון.
יג 15 [45]	ורבנן [יהיה] לרבות שוגג כמזיד. קרשי בדק הבית אין עושין תמורה.
יד 1 [44]	יש בקרבנות יחיד שאין בקרבנות הציבור ע"ב ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון.
טו 4 [27]	חטאת היחיד שכפרו בעליה מתה ושל צבור אינה מתה
טז 41 [52]	מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טפש כך אשה כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה מיד צועקת.

אבני חן למסכת תמורה

לד 13	בתרומת הדשן תניא דלעולם אסור
[29]	
2576	
סיום	

ולד חטאת	מתה, שלא הופרשה מתחלה לכך.
תמורת חטאת	מתה, שהרי באה בעבירה דלא ימיר.
חטאת שמתו בעליה	מתה, שאין כפרה למתים.
שעיברה שנתה	לר"ש מתה. ט"ו ע"א
שכיפרו בעליה	המפריש חטאת ואבדה והקריב אחרת תחתיה ואח"כ נמצאת הראשונה תמות. כ"ב ע"ב
נפל בה מום	ימכרה ויקנה בדמיה אחרת.
נפל בה מום והפריש אחרת תחתיה	אם הקריב התמימה בעלת מום מתה.
היו לפניו שתי חטאות אחת תמימה ואחת בע"מ	תמימה תקרב בעלת מום תפדה, *נשחטה בעלת מום לאחר שזרק דמה של תמימה אסורה שהרי היא חטאת שכיפרו בעליה. כ"ד ע"א
שעברה שנתה ונאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת	אם כיפרו הבעלים באחרת תמות, דאיכא תרתי לריעותא, וקודם שכיפרו הבעלים תרעה. כ"א ע"ב
שנאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת בעלת מום.	אם כיפרו הבעלים באחרת תמות, דאיכא תרתי לריעותא, וקודם שכיפרו הבעלים תרעה. כ"א ע"ב
נאבדה חטאת והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה תמימה	אחת מהן תקריב חטאת והשניה תמות, דברי רבי, וחכמים אומרים אין חטאת מתה אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים. כ"ב ע"ב.

*איני יודע אם זה לכולי עלמא.

יז 39	דלמא האי תנא סבר כל היכא דלא חזי לגופה לא נחתי לה קדושת הגוף
[44]	
יח 27	אמר ר' פפיס אני מעיד שהיה לנו פרה של זבחי שלמים ואלכנוה בפסח ואכלנו ולדה שלמים בחג.
[46]	
יט 42	המפריש נקבה לפסחו ירעה עד שישתאב ותמכר.
[47]	
כ 13	הרי עלי עולה יביא כבש
[31]	
כא 34	בן אנטגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו.
[53]	
כב 22	רואין אותה כאילו הוא עומדת בבית הקברות.
[28]	
2330	
כג 16	כדי שלא תהא נאכלת על הגסה
[20]	
כד 40	מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים
[50]	
כה 25	ועובר לאו ירך אמו הוא. דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.
[38]	
כו 10	חציה תמורת עולה וחציה תמורת שלמים כולה תקרב עולה דברי ר"מ
[23]	
כז 8	דכתיב תחת הנחושת אביא זהב.
[50]	
כח 15	כל האסורין לגבי מזבח פרק ששי
[49]	
2570	
כט 13	הא ליך טלה זה בשכרך
[49]	
ל 29	ואיזהו מחיר כלב ע"ב: אין זנות לבהמות
[43]	
לא 30	אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים
[52]	
לב 41	קדשי מזבח שהתפיסן לחרמי כהנים לא עשה כלום.
[43]	
2340	
לג 12	מ"ט דריש לקיש דאמר לרבנן קדשי בדה"ב היו בכלל העמדה והערכה
[46]	

אבני חן למסכת כריתות

עֲרֹת אָחִיו גָּלָה עֲרֵירִים יָהִי: שְׁמַתְפָּרֵשׁ שְׁמַת בְּלֹא בָנִים, וְרִשׁ״י כְּנֵרָא מְפָרֵשׁ שֶׁזֶה הַפִּירוּשׁ שֶׁל כָּל כֶּרֶת,

וראה בספרים למה רואין הרבה חייבי כריתות ומיתה בידי שמים שחיים הרבה שנים בבריאות השלימות,

ו"ל הרמב"ם פ"ח מהלכות תשובה הל' א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא החיים שאין מות עמה, והטובה שאין עמה רעה, הוא שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים, מפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארך, וזהו הוא העולם הבא, שכן הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלא אלא יכרתו וימותו, וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה, וזהו כרת הכתובה בתורה שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא, מפי השמועה למדו הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא, כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא אלא גם מן העולם הבא נכרתה,

ו"ל התוס' שבת כה, כרת. שאינו מגיע לששים שנה שהוא מיתה כל אדם כדמשמע בשילחי מ"ק (דף כח. ושם) דאמר התם רב יוסף כי הוה בר שיתין שנין עבד יומא טבא לרבנן, אמר השתא נפקי לי מכרת, א"ל אביי נדי דנפק מר מכרת דשני מכרת דיומי מי נפק מר, פירוש כדאמר התם מת ביום א' מיתה של זעם שנים מיתה של כהלה שלשה מיתה של כרת, ומיתה בידי שמים אין לה זמן קבוע, אלא שמת בשביל עון זה אפילו אין בידו עון אחר ואפילו למ"ד (לקמן דף נה.) יש מיתה בלא חטא בשביל עון זה יקצרו ימיו, ומיהו בירושל' קאמר דכרת אינו מגיע לחמישים ומפיק לה מאל תכריתו את שבט הקהתי וגו' וזאת עשו להם וחיו פי' אמרה תורה עשו להם תקנה שלא ימותו בעבודתן קודם חמישים וכתוב אל תכריתו משמע כרת היינו שמת קודם חמישים ומיתה האמורה בתורה דקאמר התם היינו שמת עד ששים דכתיב במדבר הזה יתמו ושם ימותו ולא נגזרה גזירה אלא על בני עשרים שימותו קודם ארבעים וקרי לה מיתה, אבל זרעו אומר ריב"א דאין בכרת אלא בהנהו דכתיב בהו ערירי, ואין נראה לר"ת דהא בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נה.) קאמר ערירי דכתיב רחמנא גבי דודתו למה לי לכדרכא כו', ואי אין זרעו נכרת אלא דוקא בהנהו דכתיב ערירי מאי קבעי,

והא דלא קאמר במועד קטן (דף כח. ושם) נדי דנפק מר מכרת דשני מכרת דבני מי נפק מר, התם מיירי כשאין לו בנים קטנים ודוקא קטנים נענשים בעון אביהם ולא גדולים כדמשמע בפירקין (דף לב:). ע"כ לשון התוס'.

דף ב' ע"א

מתני': שלשים ושש כריתות # [מנין הכריתות שבא על המזיד לא איכפת לן שזה תלוי בהדי כבשי דרחמנא, אלא העיקר הוא על מנין החטאות שמביא בשוגג] **בתורה** "בתורה" בא להוציא כריתות שהם מדרבי קבלה. ע"ל [יש שואלים שמצאנו במשניות שניים כל העונשים שיש בתורה ד' מיתות ב"ד בסנהדרין, מלקיות במכות, וכאן הכריתות, ולמה לא שנה התנא גם חייבי

כריתות יש בו ו' פרקים, כנגד ששה אותיותיו, ואפשר שהם כנגד ל"ו כריתות, שהיו נחלאה ביו"ו אחרת ו"ו, ו' פעמים וי"ו הם ל"ו. הון עשיר,

לשון הגמ' במסכת זו שונה קצת מהלשון של רוב מסכתות הש"ס, וגם יש בה חמון שנוי נוסחאות, ובדרך צחות יש לומר שנקראת כריתות כיון שהוא נכרתת דהיינו מלאה לשונות קשות, ושניות הרבה, בין בגמרא ובין ברש"י,

לא מצאתי מי הוא בעל התוס' על מסכת זו, וראה בגמ' שער דף ט' יש תוס' רק למטה על הגליון וראיתי קוראין אותה תוס' ישנים, אבל מרף ט' עד דף כה: יש גם תוס' על הצד כרגיל בכל הש"ס, לבר מהתוס' ישנים למטה, אבל מרף כו. עד סוף המסכת, אין שום תוס', ולא תוס' ישנים,

לא ראיתי מי שיאמר שרש"י על מסכת זו אינה מרש"י, אבל הלשון ודאי אינה לשון הוהב של רש"י הרגיל ברוב הש"ס, יש ברש"י על מסכת כריתות שני פעמים המילה "גליון", 71 פעמים המילה "גליון" ובכל הש"ס לא נמצא מילה זו ברש"י חוץ מפעם אחת במסכת נזיר, [ויש גם 10 פעמים שנוכר המילה "גליון" כשמדבר על הלכה של גליון ספר כגון שבת עה: לא בעי גליון לבית אחיזה], וסימנתי בכמה מקומות ב % את המקומות שקשה להבין את דברי רש"י,

בספר ליקוטי הלכות להפני' חיים ריש מסכת כריתות כתב ו"ל והנה באמת לימוד התורה מועיל יותר למתרת הנפש מכל התיקונים כמ"ש הספרים הקדושים, ובודאי כשילמוד אדם כל המסכת דמיירו בענין חיוב כרת, ואופן ההכשר להפטר מזה, ובפרט כשילמוד עד שיהיה בקי בה בודאי יועיל לנפשו הרבה מאוד להטהר ולקדש נפשו בקדושה יתירה,

החת"ס ציוה למי שהיה בחולי של סכנה גדולה וניצל, שילמוד בכל שנה שני מסכתות כריתות ותמורה כל ימי חייו. ראיתי,

כתב הר"ר יהוסף ז"ל בספרים ה' נקוד קרתו ת. מלאכת שלמה על משניות,

אין אף פעם אחת הלשון "תיקו" במסכת זו,

מהו כרת

מהו כרת? רש"י כאן בדף ב. כתב, וכרת הוא שמת צלל צניס, אבל רש"י בדף ו. כתב כרת הולך ערירי צלל צניס, ואם יש לו מתים, ובמו"ק כח. מת בחמישים שנה זו היא מיתה כרת, חמישים ושנים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי, ששים זו היא מיתה בידי שמים.

ועוד שם, רב יוסף, כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן. אמר: נפקי לי מכרת. אמר ליה אביי: נדי דנפק ליה מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפק מר? אמר ליה: נקוט לך מיתה פלגא בידך.

בשתי עריות כתיב ערירים בויקרא כ כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדְתּוֹ עֲרֹת דָּדוֹ גָּלָה חֲמָאָם יִשְׁאוּ עֲרִירִים יָמָתוּ: כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אָחִיו נָדָה הוּא

אבני חן למסכת כריתות

את־מִקְרָה הַעֲרָה וְהוּא גִלְתָּה אֶת־מִקְוֵי ר' דְּמִיָּה וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקְרָב עַמָּם,

מיתות בידי שמים? ע"ל עיי"ש],

כל הנך כריתות צמוד בלא התראה, אבל איכא התראה יש מהן צמק, ויש מהן צסקילה [למה לא מנה גם שריפה והרג? ע"ל, וכתב הרש"ש, נקיט שתי הקצוות הקלה והחמורה שבהן, אבל יש מהן גם בשריפה, והוא אשה ובתה], ויש מהן צמלקות, וצסוג צמטא,

והאי דנקט ואיירי למיני צרישא, עריות דאס ודאשת אצ כו', והדר פסיק ומיני ציני וציני צא על הזכור ועל הצהמה והמצילה את הצהמה עליה, והדר ממחיל למיני אשה וצמה, ולא קמי כולהו צהדי הדדי צקמייתא, משום דקיס לן צסנהדרין (דף נג) דכל הני דנקט צרישא, אס, ואשת אצ, וכלה, והצא על הזכור, ועל הצהמה, דינייהו צסקילה, ולהכי תננהו צרישא, משום דממורות משאר מימות צ"ד (ולהכי תננהו צרישא),

[דאין דרך התלמוד לחוש לסדר המקרא, כדאשכחנא גבי ארבעה צריכים להתורות דלא חשיב להו תלמודא כסדר המקרא. שטמ"ק ב"ק בתחלת המסכת בשם הרב ר' ישעיה על דברי התוס' ושנאן כסדרן],

[ברישא תנא עריות דבסקילה כפרש"י, והדר תני אשה ובתה דבשריפה, והדר תני אשת איש בחנק, ולהכי לא אפסקיה בשאר חייבי סקילה. תוס']

1. **הבא על האם, 2. ועל אשת אב, 3. ועל הכלה,**

4. **הבא על הזכור** [משום הכי הדר קתני "הבא" פ'] שהוא כהפסק למה שאמר לעיל] על הזכור, דמין איסור אחר הו' פ' שכל השלשה דלעיל מיירי שבא על אשה. רנ], 5. **ועל הבהמה, 6. ואשה המביאה הבהמה עליה,**

7. **הבא על אשה ובתה** פ' בת אשתו. שטמ"ק] וצת צמה, וצת צנה צכלל, וצן [וצן] צמו, וצת צמו, וצת צמו, ואס צמותו, ואס צמיו צכלל זה 8. ו[על] אשת איש,

9. **הבא על אחותו, 10. ועל אחות אביו, 11. ועל אחות אמו, 12. ועל אחות אשתו, 13. ועל אשת אחיו, 14. ועל אשת אחי אביו, (ועל אשת אחי אמו),**

[הנה התולדת ההוה משאר בשר פ' בנים הגולדים מזיווג של קרובים] בהיותו או הפועל ומתפעל [הזכר והנקבה] קרובים במזוג, ראוי שתהיה יותר הגונה וממוזגת, כמו שקרה בתולדת משה ואהרן ומרים, מעמרם ויוכבד דודתו, וכמו שאמרו ז"ל על נשואי בת אחותו, וזה יצדק כאשר יהיו הפועל והמתפעל מכוונים להפיק רצון קונם בלבד, אפס כי זה יקרה על המעמ, כי אמנם מה שיקרה בכל המין האנושי או ברובו בזה הוא שיהיו מכוונים לתענוג בלבד, כאמרו הן בעון חולאתי ובחטא יחמתני אמי [תהלים זא] ובחיות שאר הבשר מוכן מאד, והרהור והתענוג בו רב מאד, הנה כאשר יהיו חושבים שניהם שחבורם בלתי אסור, ירבה ההרהור והחבור ביניהם לתענוג בלבד, ובכן יזנו ולא יפרצו ומלאה הארץ זמה, ולכך אמר לגלות ערות, כי אמנם תענוג הגילוי בלבד הוא המכוון ברוב, ובכן אסרה תורה בשאר בשר כל יוצא ירך וכו', ספורנו ויקרא יח ו],

15. **ועל הגדה** [ויקרא כ יח ואיש אשר ישב את־אִשֶּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֲרֹתָהּ

16. **והמוגדף** איכא למאן דאמר (סנהדרין דף נו) [לקמן ז'] מצדק את השם, ואיכא למ"ד מזמר ומשורר לעצות כוכבים [וצ"ע בכוונתו הלא מות' ר"ע היא, ומיירי במבדך השם, בדלקמן ז:], דהא חשיב מגדף ועובר ע"ז בתרתי. שפת אמת], 17. **ועובר עבודת כוכבים, 18. והגותן מזרעו למוֹלָךְ, 19. ובעל אוב, 20. ומחלל שבת, 21. וטמא שאכל קדש, 22. והבא אל המקדש טמא, 23. והאוכל חלב, 24. ודם, 25. ונותר מפרש לקמן (דף ה) צהאי פירקא, ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה, ומוקמינן ליה לקמן צנות, 26. ופיגול נמי מפרש לקמן בפירקא (לקמן ה') דילף עון עון מנות, דצפיגול כמיז ואס תאכל יאכל מנשר צמה שלמיו ציוס השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, וכמיז צנות ואוכליו עונו ישא, מה חס צנות דכמיז ציה עון אף צפגול דכמיז ציה עונה תשא כרת,**

27. **והשוחרט** שומט קדשים צמוץ צכרת אפי' לא העלן דכמיז (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' דס יחשב לאשם ההוא דס שפך ונכרתה ומעלה נמי צכרת דכמיז (סס ויקרא י"ז) אשר יעלה עולה או צמה ואל פתח אהל מועד לא יביאו וגו' ואס שגג ושחט והעלה צסוגג צייז שמי חטאות 28. **ומעלה בחוץ, 29. והאוכל חמץ בפסח, 30. והאוכל 31. והעושה מלאכה ביום הכפורים,**

32. **והמפטם את השמן, 33. והמפטם את הקמרת, 34. והסך את השמן המושחה,**

35. **והפסח, 36. והמילה** [שנאה בתר קרבן פסח, לרמוז דחשובה בקרבן. הון עשיר], **מצות עשה** וצכרת, פסח צכרת דכמיז (צמדצר ט) והאיש אשר הוא טהור וגו', מילה צכרת דכמיז (צראשית יז) ועל זכר אשר לא ימול וגו' ונכרתה, (והני פסח ומילה מצות עשה) [ואין קרבן על שגגתן] אצל אינן כולהו מצות לא תעשה נינהו ומייצים צקרבן, [אבל בפסח ומילה אין קרבן] דאין קרבן אלא על לאו דמפרש לקמן, וכגון לאוי דעריות דמפורשין הן,

16. וצמדגף מצינו לאו (שמות כב) אלהים לא תקלל, וכרת נמי דכמיז (צמדצר טו) והנפש אשר תעשה ציד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה, 1-14. וצכל הני עריות דלעיל כמיז כרת, דכולל להו צסיפא ונכרתו הנפשות העושות, ולאו נמי כמיז צהו צעריות כולהו (ויקרא יח) ערות אמן לא תגלה, וצכולהו נמי לא תגלה כמיז,

15. וצגדה נמי לאו (ויקרא י"ח) ואל אשה צגדת טומאתה לא תקרב, וכרת דגדה כולל עס אחריתי, דלצכרת עריות כולהו כמיז ונכרתו הנפשות העושות [וצע"ג דהלא מקרא מלא דיבר הכתוב בפ' קדושים ויקרא כ יח ואיש אשר ישב את־אִשֶּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֲרֹתָהּ אֶת־מִקְרָה הַעֲרָה וְהוּא גִלְתָּה אֶת־מִקְוֵי ר' דְּמִיָּה וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקְרָב עַמָּם. ילקוט המאירי].

והאי דלא כמיז כרת לא צאשת אחי אמו, ולא צאס אס צמותו, דשניות הן מדצרי סופרים, דלא כמיזי צאורייתא,

17. והעובר עצות כוכבים נמי לאו וכרת, לאו דכמיז (שמות לד) לא תשתחוה לאל אחר, וכרת דכמיז (צמדצר טו) כי דבר ה' צזה ואת מצותו הפך הכרת כרתה,

אבני חן למסכת כריתות

[הסדר באן צריך ביאור?]

33-34. והמפטם את הקטרת לזרכו להרית,

מפטם את השמן [כעין שעשה משה במדבר דכח"ז] ואתה קח לך בשמים ראש (שמות ל'),

מפטם את הקטרת [מערב י"א סממני הקטרת כמו דכח"ז] קח לך סמים נטף ושחלת וחלזנה,

34. הסך שמן המשחה נמי לאו, על בשר אדם לא יסך (שמות ל'),

כרת אשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו (שמות ל') מאותו שעשה משה לשמן המשחה,

33. מפטם את הקטרת, אזהרה במתכנתה לא חששו לכס (שמות ל'),

כרת אשר יעשה כמות להרית זה ונכרת (שמות ל'),

אכל המריח בקטרת של בית המקדש לא אזהרה ולא כרת, דרית אין זו משום מעילה [צ"ע דהא ווראי בגותן קטורת בביתו על האש ווראי מועל, אבל כרת ל"בא, ולבזה הוצרך רש"י להוסיף זה הטעם באן. שפת אמת] ולא דמי לך שמן המשחה דהתם אית ביה מעשה מש"ה אית ביה לאו ונכרת,

פסח דכח"ז (דברים טו) וזאת פסח, ומילה (ויקרא יב) וזיוס השמיני ימול וגו', וכרת זהו כדאמרן, ובהני אית זהו חייבי מיתות צ"ד, כגון העווד עבודת כוכבים, והמחלל את השבת, ואפ"ה חייבי כריתות הן במזיד בלא התראה, ואי אחרו בהן יש מהן צחנק, ויש מהן בסקילה, כדאמרן ברישא, ואי לא אחרו זהו מידי מיתת צ"ד ילאו, מידי כרת לא ילאו,

וכרת הוא שמת בלא נזים,

על אלו [על כל הלא תעשות דתני לעיל. יבין] חייבין על זדונו כרת,

ועל שגגתו חטאת דמפיק ליה מעבודת כוכבים, דכח"ז זה (במדבר טו) וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה וגו', ואמר מר (הוריות דף ח) שקולה עבודת כוכבים כנגד כל התורה, דהא כח"ז זה מצות, וכח"ז זה קרבן (במדבר טו) והקריבה עו בת שנתה, וגמרינן מה עבודת כוכבים שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת, אף כל שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת, כגון הני כריתות,

שוגג דעריית כסבור שהיא אשמו, והבא על הזכר ועל הבהמה בשוגג, כסבור לבא על אשתו שלא כדרכה, וזא על הזכר או על הבהמה, ואחר כך נודע לו, דזכר הוא או בהמה היא, מציא חטאת,

ועל לא הודע שלהם אשמו ואחרות במטה, וכסבור לבוא על אשתו ולא ידע על אחיה מהן בא **אשם תלו** דלא אחידע אי בא על אשתו שלא כדרכה, או זכר או בהמה, והוא הדין לאחרית,

והאשה המציאה בהמה עליה נמי, דקצורה להציא אדם והציאה בהמה,

וגדה דקצור טהורה היא,

מגדף, כסבור מנכר הוא שם בן שמי אומיות, וזכר שם בן ד' אומיות, דאיו חייב אלא על שם של ד' אומיות, כדאמרין בפ"ד מיתות (סנהדרין טו),

עבודת כוכבים כסבור זכות וקיעור אסרה תורה, ולא השתחאה וניסוק, דד' אלה עבודות הן,

מוֹלֵךְ, כסבור להעביר אדם אחר, והעביר את בנו,

בעל אוב, נחמיון לכשוף אחר,

שטח, כסבור חול הוא,

וצעזועת כוכבים מיירי, דבזה דבר ה', כדאמר מר בסנהדרין (דף נט) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוס, ולא יהיה לך צעזועת כוכבים מדבר,

18. לאו דמולך, (ויקרא יח) ומועדך לא תתן להעביר למוֹלֵךְ, א"י (דברים י"ח) לא ימנא כך מעביר בנו ובתו באש, כרת נמי אית זהו דכח"ז (ויקרא כ) ואל בני ישראל תאמר איש איש מצני ישראל וגו' אשר יתן מזרעו למוֹלֵךְ מות יומת, וכח"ז בתריה ושמתו אני את פני בלשם הוא והכרתי אותו וגו',

19. ובעל אוב נמי אית ביה אזהרה, דכח"ז (ויקרא יט) אל תפנו אל האובות וגו', וכרת נמי דכח"ז (ויקרא כ) והנפש אשר תפנה אל האובות ונכרתה,

ובגמרא מפרש מאי טעמא לא תני הכא ידעונו,

20. והמחלל את השבת אזהרה אית ביה, דכח"ז (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה וכרת נמי דכח"ז (שמות לא) כי כל העושה זה מלאכה ונכרתה וגו',

21. וטעמא שאכל את הקדש בלאו, ולא יאכל עד אשר יטהר, ונכרת דכח"ז (ויקרא כב) אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' וטומאתו עליו ונכרתה,

22. הבא אל המקדש טמא, לאו דכח"ז (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבא, ולא יטמאו את מחניהם, כרת כי את משכן ה' טמא ונכרתה,

23-24. אוכל חלב ודם בלאו, דכח"ז (ויקרא ג) כל חלב וכל דם לא תאכלו, כרת בחלב (ויקרא ז) כי כל אוכל חלב ונכרתה, כרת דם (ויקרא יז) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' כל אוכליו יכרת,

25. אזהרה דותר, (שמות כט) ושרפת את הותר באש לא יאכל, כרת כדאמרן ואוכליו עונו יא' כי את קדש ה' חלל ונכרתה,

26. אזהרה בפגול נפקא לן מהאי קרא, ואם יותר מבשר זבח שלמיו לא יאכל כי קדש הם כדגמרינן בפסחים בפ"ב (דף כד) לא יאכל כי קדש הם, כל שבקדש פסול בא הכחז ליתן לא תעשה על אכילתו, וכרת כדאמרן יליף עון עון מותר,

27. שוחט בחוץ מפרש בהאי פירקא (לקמן דף ג) בלאו, למאן דגמיר בגזירה שזה הבאה [הבאה דכח"ז] בהעלאתה, ואל פתח אהל מועד לא יציאנו, ונאמר כאן בשמיטה הבאה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו', מה להלן לא ענש אא"כ הזהיר, אף כאן נמי לא ענש אא"כ הזהיר,

ולמאן דמיייתי לה בהיקשא, אמר קרא שם תעלה עולותיך ושם תעשה, מה העלאת לא ענש אא"כ הזהיר, אף שמיטה נמי,

28. מעלה בחוץ בלאו, השמר לך פן תעלה וגו' (דברים יב) וכל מקום שנאמר פן ואל אינו אלא לא תעשה,

וכרת כדאמרן לעיל, אשר יעלה עולה או זבח וגו' ונכרתה,

29. אוכל חמץ בלאו כל מחממת לא תאכלו (שמות יב), כרת כל אוכל חמץ ונכרתה (שמות י"ב),

30. והאוכל ביוה"כ בלאו, מפרש ביומא (דף פא) כל הנפש אשר לא תעונה, וגמר עינו עינו מהתם על דבר אשר עינה את אשת רעהו (דברים כב) מה התם לא ענש אא"כ הזהיר, ה"נ לא ענש אא"כ הזהיר,

וכרת נמי אית ביה באוכל, דכח"ז ביה ונכרתה באוכל ביוה"כ (ויקרא כג) כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה, והאי לא תעונה בעינו אכילה קמיייר, דגמר (יומא עד) עינו עינו מהתם דכח"ז (דברים ח) ויענך וירעיצך, מה להלן עינו רעבון, אף כאן עינו רעבון,

31. העושה מלאכה ביוה"כ אית ביה אזהרה, וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה (ויקרא כג), כרת דכח"ז (ויקרא כג) והאדנתי וזהו כרת,

32. והמפטם את השמן לאו, ובמתכנתו לא תעשו כמוהו,

כרת אשר ירקח כמוהו ונכרתה וגו' (שמות ל'),

אבני חן למסכת כריתות

4. תו הא דתנן, ד' מביאין על הודון כשגנה מפרש צ"ב (לקמן ט.) [הבא על שפחה, ונזיר שנממא, ושבועת העדות, ושבועת הפקדון], מניינא למה לי?

לאפוקי מדרבי שמעון, דתניא רבי שמעון אומר, שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה [ולפי ר"ש יש רק ג'], אהכי תנא ד',

5. תו הא דתנן [במשנה לקמן ט.], ה' מביאין קרבן אחד, על עבירות הרבה, מניינא למה לי?

משום דקא בעי למיתנא סיפא [בסוף המשנה שם ט.], [ו]נזיר (אם) [ש]נממא טומאות הרבה, ומשכחת לה דמציא קרבן א' על טומאות הרבה כגון דאיטמי בשביעי, וחזר ונממא בשביעי דכיון דצ"ט טהור הוה, הוה להו ג' טומאות, וקרבן אחת הוא [מציא], ולא על כל טומאה וטומאה, משום דבשמי טומאות הראשונות, לא יתה [ל]שעה ראיה להציא קרבן, דאין הבאת קרבן אלא בשמיני, הלכך אינו מציא אלא על האחרונה, להכי נקט תרי זימני נממא צ"ט, דמהדר אג' טומאות, משום דתנא דמתניין טומאות הרבה,

ומני ר' יוסי בר' יהודה היא, דאמר לקמן (דף ט:): נזירות דמהרה נזיר שנטמא, וספר ז' לחזור ולהתחיל ולמנות מזירות טהרה בין שביעי הוא דחייל עליה,

דאי תאמר רבי היא, כיון דנזירות דמהרה עד שמיני לא חיילא עליה, היכי משכחת לה, אי דנטמא בז' וחזר ונממא בז', כולה חדא טומאה אריכתא היא דלא צא לכלל טהרה, ואי דנטמא בח', וחזר ונממא בח', כיון דיצא בשעה הראויה להביא בה קרבן, חייב על כל אחת ואחת,

אלא ש"מ רבי יוסי בר' יהודה היא ולהכי תנא מניינא, לאשמועינן דדוקא הוא, ולא מימא רבי היא, וסמי מכאן נזיר,

מאי רבי ומאי ר' יוסי בר' יהודה, דתניא [וכן ברייתא זו לקמן ט.], במדבר ו' וקדש את ראשו ביום ההוא למזרות טהרה שניה, ביום הבאת קרבנותיו [ביום שמיני], דברי רבי, ר' יוסי בר' יהודה אומר, ביום תגלחתו [פ' ביום השביעי],

6. תו הא דתנן [לקמן ט.], ה' מביאין קרבן עולה ויורד כלומר על חמש עבירות מציאין קרבן עולה ויורד צ"ב (לקמן ט.) [ומונה אותם במשנה לקמן י: על שמיעת קול דחינו שבועת הפקדון, ועל בטוי שפתים, ועל טומאת מקדש וקדשיו, והיולדת, והמצורע] מניינא למה לי לימני אלו?

משום דקתני סיפא [ולא קאי על סיפא של המשנה כאן, אלא] צהריות

קדש, כסבור בשר חולין הוא, מקדש, כסבור בית אחר הוא, חלב, כסבור שומן, ודם כסבור טחול, ל"א דם כסבור שדם חגבים או דם דגים הוא, לשון מורי, נותר ופגול, כסבור כשר הוא, שוחט בחוק, כסבור צהמת חולין היא, מעלה, לאחר איסור הצמות הקריב צממה, וכסבור צמות אלו של צבור מותרות, ומוקיס לקרא צממת יחיד, פסח ויום כפור, כסבור ימות החול הן, שמן וקטרת, נתיבין לסממנין אחרים ונמלאו שהן הסממנין הכמוצין, אבל אומר מותר לגמרי, דעוקר כל הגוף לאו שוגג הוא, אלא אטום הוא ופטור,

חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו [פ' שנכנס למקדש, או אכל קודש בטומאה בשוגג, שאינה באשם תלוין], מפני שהוא בעולה ויורד ואין שם אשם תלוין, אלא כספק [קרבן] קצוע, כדאמרינן צפרק צמרא [לקמן ט.], אין אשם צא, אלא על דבר שזדוני כרת ושגגתו מטאת קצועה, דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, אף המגדרף מפרש בגמ' מאי קאמר, שנאמר במדבר טו' תורה אחת יהיה לכם, לעושה בשגגה, יצא מגדרף שאינו עושה מעשה:

דף ב' ע"ב

נב': מניינא שלשים ושש למה לי [לימא על אלו חייבין על זדונו כרת הבא על האם וכו' רג']?

1. א"ר יוחנן, שאם עשאן כולן בהעלם אחת, חייב על כל אחת ואחת,

2. ותו הא דתנן, אבות מלאכות מ' חסר אחת, מניינא למה לי? [וגם שם בא התירוץ] שאם עשאן כולן בהעלם אחת, חייב על כל אחת ואחת,

3. תו הא דתנן, ד' מחוסרי כפרה דאין אוכלים בקדשים, עד שיצאו כפרה, וצ"ב (לקמן ט:) מפרש להו [חוב והובא היולדת והמצורע], מניינא למה לי?

לאפוקי מדר' אליעזר בן יעקב [כמו שהובא והובא וכו' צריכין להביא קרבן כדי שיאכלו בקדשים, כן גר שנתגיר אינו אוכל בקדשים עד שיביא קרבנו, ונמצא שיש ה' מחוסרי כפרה], דאמר ה' הוי, (דתניא) [דתנן] [שם במשנה ח:]: ר' אליעזר בן יעקב אומר, גר מחוסר כפרה, עד שיזרק דם עליו דמפרש צ"ב (לקמן ט) כסס כגר יהיה, מה אצומים לא נכנסו לצרית אלא צמילה וטבילה והרגאת דמים כו', אהכי תנא ד' וכל היכא דתני חושבנא דוקא קתני, ולא מימא תנא ושייר,

אבני חן למסכת כריתות

אמר רבי יוחנן, **לכך יצאה כרת באחותו** אחרות ככל עריות הימה, דכתיב **זהו** (ויקרא יח) ונכרתו הנפשות העשות, והדר כתיב בקדושים מהיו איש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם **לחלק**,

מתקיף לה רב ביבי בר אבבי, **אימא אחותו דפרט קרא** כי עמיד לה כהדי אינן ניהייב חדא עלה ליחייב עלה דידה חדא, וכולן כיון דבהעלם אחת [עשה אותם], לא ניהייב אלא אחת ואלידן כולה חדא,

ואי מיבעי לך, אשכחן אחותו דילתא לחלק, אכל שאר עריות למה ילאו [דהא פרשת עריות כתיב שתי פעמים באחרי ובקדושים] ? תריץ לאשמועינן דאיתנהו דמיתא ד"ד [ללמוד שיש בהם עונש, דבאחרי הוהיר עליהם, ובקדושים מפרש עונשן], עריות שיאלו דכתיב זהו (ויקרא י"ח) מות יומת, [יש מהן דבסקילה ויש מהן דבנזק] ויש מהן דכתיב זהו שריפה, והני דאיתנהו דכרת, מפרש להו דצממות (דף נד) דפרט זה קרא, ואחותו דכתיב הכא לא מפרש [התם, ולכן שואל כאן]?

ולרב ביבי בר אבבי, **מי לית ליה הדא דתניא, כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ללמוד, לא ללמוד על עצמו יצא, אלא ללמוד על הכלל כולו יצא** [וילמוד אחותו על כל העריות],

[ורואין הענין של כל דבר שהיה בכלל וכו' משלמים, שהיה בכלל כל הקדשים לאסור באבילותה בטומאה, ויצאת להקיש אליהן דרך קדשי מזבח חייב האוכלן בטומאה ולא קדשי בדרך הבית] **כיצד** ויקרא ז ב **וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בְּשֹׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְשִׁמְתוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִעַמּוּקָהּ** וגו' והלא שלמים בכלל [כל] הקדשים היו אמור אליהם לדורותיהם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים (ויקרא כב), והאי יקרב ליכא למימר דנגיעה היא ממנא [אלא אבילות], דנגיעה ליכא נטילת נשמה, כדגרסינן במסכת מכות (דף יד) מנבל קדש לא תגע, והיינו אכילה ולא נגיעה, והאי יקרב נמי מפרש במסכת מעילה (דף י) דלינו נגיעה אלא דבר המוכשר ליקרב, א"ר אלעזר וכו' יש נוגע שהוא חייב, אס כן למה נאמר אשר יקרב, לומר שאין חייבין עליו [על אבילותו] עד שיוכשר ליקרב, כלומר אינו חייב על אכילתו משום טומאה עד שיוכשר ליקרב למה יצאו, להקיש אליהן, מה שלמים שהן קדשי מזבח וחייבין עליהן, אף כל שהן קדשי מזבח חייבין עליהן, יצאו קדשי בדרך הבית שאינו ענוש כרת האוכלן בטומאה הגוף, והכא נמי ליגמר כולהו מאחמותו?

אמר ליה רב ביבי, בר מיינה [חזין מווי, פ' משם לא קשה אלא אדרבה יש להביא ראיה משם], **לאו מי אמרת התם** [בברייתא דכיצד והנפש אשר תאכל], **יצאו קדשי בדרך הבית**,

[ויש ללמוד משם גם לענייננו] **הכא נמי, מה אחותו מיוחדת שהיא ערוה, ואין לה היתר בחיי אוסרה, אף כל שאין לה היתר בחיי אוסרה** [פ' אחותו של אדם אינה ניתרת לו לעולם], **יצאה אשת איש שיש לה היתר בחיי בעלה** כחיי אוסרה שמתגרשת בגט, הלכך לא גמרי לה מאחמותו, ולא משכמת זה (ב) חטאת [שתחתיה חטאת לעצמה כשעשה

צפ"צ (דף ט: צמשה), (1) [ד'אירי צהנך ה', וקמני הכי אין צ"ד חייבין פ'י] שב"ד מביאין פר העלם דבר אם הורו במעות על דבר שחייבין עליה חטאת, לכן אומר שאין רב"ד מביאין קרבו אם הורו] על שמיעת הקול ועל צטוי שפטים כו' [ועל טומאת מקדש וקדשיו, שאין ב"ד חייבין אלא אם הורו בדבר שמביא קרבן חטאת קבוע], ו **נשיא** [אם שגג בה' דברים אלו הוא פטור מקרבן עולה ויורד] **כיצא בהן** נמי דפטור אכל הק, משום [דללא] שייך זהו [בנשיא] קרבן עולה ויורד, (1) [ד?עניות צגשי לא שכיחא?]

להכי [תני] **הכא ה'** לאשמועינן דדוקא נקט, דכל המציא [קרבן] על ה' עצירות הללו, אינו מציא [חטאת] קבועה, אלא עולה ויורד, **לאפוקי מדר"א דאמר** ר"א אומר [דעל שמיעת קול וביטוי שפטים מביא הנשיא כיחיד קרבן עולה ויורד, אבל על טומאת מקדש וקדשיו יחיד מביא חטאת קבועה ולכן] **נשיא מביא שעיר** כדינו ככל המצות שבחורה, ואמרי' בגמ' לא אמר ר' אליעזר אלא בטומאת מקדש וקדשיו, הואיל ונאמר בהן כרת כצקבועה [לכן מביא שעיר, אבל בשמיעת קול ובביטוי שפטים, אינו מביא שעיר, שאין בהם כרת אלא אליבא דר"א מביא גם הוא עולה ויורד],

ולא תימא סמי מכאן טומאת מקדש וקדשיו [שאין היחיד מביא עליה עולה ויורד], לאוקומה כר' אליעזר דאמר מציא נשיא עליה קרבן קבועה [ואם היחיד מביא עליהם חטאת קבועה שפיר קאמר ר"א דנשיא מביא עליה שעיר], אלא [לא אתיא בר"א אלא] אינו מציא קבועה [אין הנשיא מביא קרבן קבועה אטומאת מקדש וקדשיו],

אלא אי ר' יוסי הלגלי [היא] דפטור ליה לגמרי [בה' דברים הללו], אי ר' עקיבא ור' שמעון [היא ?] דמחייבו ליה [שגם נשיא חייב בכל הה' דברים] צעולה ויורד, דהיינו כשזה או שעררה [בעשיר], או מוריס וצני יונה [בעני],

6. **תו הא דתנן, ד' אבות נזיקין מנינא למה ליה? לאפוקי מדרבי אושעיא, דאמר י"ג אבות נזיקין הן ועשרים וד', מפרש התם** דפרק ד' אבות נזיקין (צ"ק ד), ולשלם ממנו כדמפרש התם,

ולר' אושעיא מנינא למה ליה? לאפוקי מדרבי חייא דאמר כ"ד אבות נזיקין,

ולר' חייא מנינא למה ליה? לאפוקי מסור מלשין ומפגל כהן שפגל בקרבנו של ישראל, [שמחשב עליה] לאוכלו חוץ לזמנו דחייב [לשלם לבעלים את ההזק], אינו משלם ממנו, דהאי חזקא דיצורא צעלמא היא, והזקן שאינו ניכר יניחו,

אמר מר, **שאם עשאו כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת,**

בשלמא פטור לגמרי לא מצית אמרת, דכתיב ויקרא יח כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו, אלא אימא עבר חדא נתחייב חדא, עבר כולהו בהעלם אחת, אינו חייב אלא אחת?

אבני חן למסכת כריתות

כמה חייבי חטאת] זהעלם [אחל],

מיבעי ליה

דף ג' ע"א

לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו, לומר שאין עונשין מן הדין דלא אמרינן מה אחותו מן האב גרידא, או מן האם גרידא, ענש עליה, מן האב ומן האם לא כ"ש, ור' יצחק סבר עונשין מן הדין [ואינו צריך פסוק מיוחד לזה],

ואיבעית אימא לר' יצחק אין עונשין מן הדין, וענש באחותו מן האב ומן האם לר' יצחק יליף נפקא ליה עונש מאזהרה כשם שהזהיר עליה כשאר עריות, כך ענש עליה, ואזהרה דידה מפרש במסכת מכות (דף יד) דאמר קרא ערות בת אביך או בת אמך, אין לי אלא בת אביך שלא בת אמך, ובת אמך שלא בת אביך, בת אביך ואמך מניין? ת"ל אחותך היא לא תגלה ערומה, וכשם שהזהיר עליה כך ענש עליה,

*****

א"ר אלעזר א"ר הושעיא, כל מקום שאתה מוצא ב' לאוין וברת אחד, חלק חטאת ביניהן שאם עשאו שניהם זהעלם אחת, חייב שמים, ומאי היא? מפטם וסך, דכתיב שמות ל' על בשר אדם לא ייסך ובמתכונתו וגו', ברת אחד דכתיב שמות ל' אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו,

וכי מאחר דלאוין מוחלקים, ברת דאחותו, דכתב רחמנא דפרט זה קרא ל"ל למאי אתא, כיון דלאוין מחלקין, לא מיבעי ליה לחלק על אחותו, שהיא אחות אביו ואחות אמו, שהרי יש בה' ג' לאוין?

לר' יצחק בראית ליה, לרבנן מיבעיא להו לאחותו בת אביו ואמו לומר שאין עונשין מן הדין וכוליה קרא משום אחותו דסיפא אתא, ובשני דחוש אחד דרך לשנות פרשה שנאמרה,

(לר' יצחק מפיך ליה לרבי יצחק מיבעי ליה כו' עד סיפא ל"ג לה ופירוש משום הוא ממלמדים עושין עד כאן הגה"ה לחייב על אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו, ורבנן דנפקא להון מן אחותו דרישא, ור' יצחק סבר אחותו דרישא אורחיה דקרא היא, ומפיך לחלק מאחותו דסיפא, דקרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו),

אמר רנב"י אף אנן נמי תנינא, המפטם את השמן, המפטם את הקטרת, והסך בשמן המושחה, ל"ל דתניא המפטם את הקטרת במיצעא,

לאו [וכי לא נאמר ד] הא קמ"ל, מה קטרת לאו בפני עצמו, וחייבים עליה ברת בפני עצמו, אף מפטם שמן וסך נמי כיון

א"ר יונה, ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע, אמר קרא כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' (הואיל וכך הקיש הוא) הוקשו כל העריות כולן לאחותו, מה אחותו חייבין עליה בפני עצמה אפי' עשאה עם האחרים אף כל חייבין עליה בפני עצמה [ש"מ להיקש הוא ואין משיבין על ההיקש. רג.],

ולרבי יצחק דאמר חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצאה ברת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות והיה מלמד על הכלל כולו, דלית ליה חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתם, נאלו הן הלוקין (מכות כג) לחלק מנא ליה?

נפקא ליה ויקרא יח מ"ואל אשה" בנדת טומאתה לא תקרב הוה ליה למיכתב ולגדה לא תקרב לחלק על כל אשה ואשה,

ורבנן נמי דלית להו נפטרו מידי כריתתם [ע"י מלקות], ומפקי כרת לאחותו לחלק תיפוק להו מואל אשה בנדת טומאתה לחלק? אין ה"נ,

אלא ברת דאחותו למאי אתא?

מיבעי ליה [ברת דאחותו] לחלק, על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו דסד"א הואיל ואיסור חד דאחות אכולהו, לא נחייב אלא חדא,

הני [ברת דאחותו] למה להו לחלק, הרי שמות מוחלקין, והרי גופים מוחלקים מואל אשה נפקא [ד]מקראות מוחלקין, דמלתא קראי נפקא אחותו ואחות אביו ואחות אמו?

אלא אימא [ברת דאחותו] לחלק [שחייב שתי חטאות] על אחותו שהיא אחות אביו, ושהיא אחות אמו מפרש לקמן בפ' אמרו לו (דף טו) דנשיעא בר רשיעא, (כומי) [כגון] הכא על אמו [ראובן] בא על יוכבד אמו והוליד שמי צנוט [שרה ומלכה] ונא [ראובן] על אחת מהן [על שרה], והוליד בן [ישמעאל] ונא הבן על אחותו [מלכה], שהיא אחות אביו [שהרי מלכה היא בת יוכבד, וגם ראובן אביו הוא בת יוכבד] ואחות אמו [שהרי מלכה היא אחות שרה אם ישמעאל], ועלה אלתרין קרא לחלק, משום דגוף אחד הוא, [אבל יש עוד חטאות, דהיינו שמלכה הוא גם אחותו מאביו, וגם דודתו],

ורבי יצחק [דלא מיתיר ליה ברת דאחותו] הא מילתא מנ"ל?

נפקא ליה מן מאמרו ד סיפא דקרא, דכתיב ויקרא כ יז וא"ש אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אָחֳתוֹ בֶּת־אָבִיו אוֹ בֶּת־אִמּוֹ וַיִּרְאֶה אֶת־עֲרֹתָהּ וְהָיָה תְרָאָה אֶת־עֲרֹתָיו וְהָיָה חֶסֶד וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמּוֹת אֲחֵתוֹ גְּלָה עוֹנוֹ וְשָׂא דַכְרָת דְּלַעִיל [ונכרתו לעיני בני עמם] נמי עלה קאי,

ורבנן, אחותו דסיפא דקרא, מאי עבדי ליה?

אבני חן למסכת כריתות

דלאו בפני עצמו, חייבים עליו בפני עצמה על כל אחד כי עבד להו
זהעלם אחת,

אלא רישא ר' ישמעאל, ובמגדף סבר לה כר"ע,

אי הכי ניתני נמי הבא על הבהמה והביא בהמה עליו?

הא אמר אביי, הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, אף לר'
ישמעאל אינו חייב אלא אחת, דכי כתיב קרא בגברי כתיב,

וכ"ת דקא בעי למיתנא פוטומין בהדי הדדי, ניתנהו איפוך,
המפטם את הקמרת, והמפטם את השמן, והסך שמן
המשחה, אמאי פלוגיה לשמן, לאו הא קמשמע לן דיש
חילוק חטאות ביניהן, ש"מ:

ר' אלעזר משמיה דרב אמר בגברי חשיב, ודקא קשיא לך דאשה נרבעת,
תנא תני, שלשים ושלש חטאות תנא ל"ג [33] חטאות, חשיב כחד
גזר, זהעלם אחד, ותני שלש כריתות ותנא אשה נרבעת, ופסק, ומילה
לסיומיהו (ב) [ל] כריתות,

[שנינו במשנתנו] הבא על הזכור: תנא במאי קא חשיב מכדי אמרן
לעיל מנינא להכי אחת, שאם עשאן כולן כו', היכי משכחת לה לשלשים וארבע
חטאות כחד אי בגברי הוא דרבע לזהמה דל האשה הנרבעת, ובצרא
לה חדא,

[וממאי, מ] דקתני סיפא פסח ומילה במצות עשה, פסח
ומילה אמאי קתני להו, ואיתימא לאיתויי קרבן עליהון, מי
מיתני, והתני' הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים,
דכתיב במדבר טו תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה
והנפש אשר תעשה ביד רמה בעצודת כוכבים הכמוצ מדבר מה
עבודת כוכבים [הצווי הוא] שב ואל תעשה ומייצין על זדונו כרת ועל
שגגתו חטאת כדכתיב לעיל מנייה עו צת שנתה לחטאת אף כל שב ואל
תעשה שזדונו כרת ושגגתו חטאת [אבל מילה ופסח, החיוב הוא עמוד ועשה],

אי בנשי קחשיב כגון שנעלה לזנה, ולכן בעלה, ולחמיה, ולחמיה, ולזהמה,
וכן כולם, דל מנינא הבא על הזכור ועל הבהמה דאין כאן גז דאשה,
פסח ומילה לא מני למיפדך, דלאו משום חטאות נקט להו דהא לאו בני קרבן נינהו,
דאין קרבן אלא על לאו כדמפרש לקמן, ובצרי להו תרתין?

א"ר יוחנן, לעולם תנא גברי קחשיב, ותני הכי, הבא על
הזכור והביא זכור עליו, ור' ישמעאל היא דאמר צפרק ד'
מימות חייב שתיים,

אלא לאו ש"מ, תנא שלשים ושלש חטאות, מאן דעבדי
בשוגג, והדר תנא שלש כריתות, לסיומיהו לכריתות,
ש"מ:

והא מדקתני בכלל כריתות מגדף בסיפיה לאשמועינן דמציא קרבן,
ומוקמינן לה לקמן כר"ע דאמר צפוף פירקין (דף יז) מגדף מציא קרבן
רישא נמי ר' עקיבא,

***

וכ"ת ר"ע היא, וברישא סבר לה כר' ישמעאל,

[שנינו במשנתנו, אחד מל' כריתות הוא] המחלל את השבת: אמרי
[אמרי] משמש גם בלשון קשיא וגם בלשון תירוצו, וכאן הוא בלשון קשיא
שבת מ' חסר אחת הוויין [וא"כ] לימני ע"ה כריתות?

א"ר יוחנן, תנא שגגת שבת דספור שהיוס מול, וזרין מלאכות
שיודע שמלאכות הללו אסורות בשבת, דא"כ עבד לכולהו אבות מלאכות דלא
מחייב אלא חדא דליכא אלא חדא שגגה, ומתניתין בחר חייב חטאת נקטינהו
לכריתות,

והאמר ר' אבהו צפרק ד' מימות (סנהדרין נד) לא יהיה קדש אזהרה לנשכב,
(ועונש) מגירה שיה דכתיב [מלכים א יד כד] וְגִסְתָּהּ הָיָה גְּזָרָן [עשו כָּל
הַפֶּן עֲשֵׂה הַגֹּ' הַשֶּׁר הו' יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הַ' יִשְׂרָאֵל] [דמירי במשכב זכר,
בסנהדרין נד: אזהרה מניין? תלמוד לומר (ויקרא י"ח) ואת זכר לא תשכב משכבי
אשה תועבה היא. למדנו אזהרה לשוכב, אזהרה לנשכב מניין? תלמוד לומר
(דברים כ"ג) לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר (מלכים א' י"ד) וגם קדש היה
בארץ עשו ככל התועבת הגוים אשר הוריש וגו'. דברי רבי ישמעאל],

ואי קשיא גזי עריות היכן מנינו אזהרה לאשה כמו לזכר, דאשכחן צוללה [רק
בזכרים] לאו? פריך הכי, שאני תסס כיון דאיהי נמי מיתענייא משכבה [ב"ק לב].
קרינא דה הנפשות העושות, אבל משכב זכר דלא מתעני צע אזהרה, ובגברי כתיב,
דאין זכור לזהמה, ולא מיקרי קדשות, הבא על הזכור והביא זכור
עליו, לר' ישמעאל דמפיק ליה מתרתי קראי, [דכתיב בויקרא יח
מואת זכר לא תשכב דברים כג ומולא יהיה קדש מבני ישראל,
חייב שתיים,

דתנאי, דכתיב [בויקרא ד ב ג] וְגִסְתָּהּ הָיָה גְּזָרָן [עשו כָּל
הַפֶּן עֲשֵׂה הַגֹּ' הַשֶּׁר הו' יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הַ' יִשְׂרָאֵל] [דמירי במשכב זכר,
בסנהדרין נד: אזהרה מניין? תלמוד לומר (ויקרא י"ח) ואת זכר לא תשכב משכבי
אשה תועבה היא. למדנו אזהרה לשוכב, אזהרה לנשכב מניין? תלמוד לומר
(דברים כ"ג) לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר (מלכים א' י"ד) וגם קדש היה
בארץ עשו ככל התועבת הגוים אשר הוריש וגו'. דברי רבי ישמעאל],

וניתני [פ] ואם בא המשנה לשנות כל סבוב חייבי ברת, למה לא מנה את כולן
ע"י שידבר באופן של [זרין שבת דיועד שהיוס שבת ושגגת מלאכות
דאינו יודע שמלאכות הללו אסורות, אבל יודע מלות שבת דבדר אחד, כגון ידוע

לר"ע אינו חייב אלא אחת, דמחד קרא נפיק ליה, את זכר
לא תשכב, קרי ביה לא תשכיב?

אבני חן למסכת כריתות

אי חדא מחייב אי תרתי מחייב העלם זה וזה צידו מהו, צפ' ד' מיתות (סנהדרין סג) אבל מיפטר לגמרי לא בעא מיניה [דודאי חייב לכל הפחות חטאת אחת, ובוה איירי המשנה שהעלם זה וזה בידו],

רב פפא אמר, משכחת לה בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים שגגת עבודה כוכבים, ודון עבודות, ידיע דאסירא עבודת כוכבים כגון שחור ושמע [פ' לאחר שנפדה שמוע] שאלות עבודת כוכבים שישנה שם [במקום שהיה שבו שם] אסורה צד' עבודות הללו, והני עבודת כוכבים לא ידע דאסירין והני עבודות (הרוב) [זכות לא] ידעי דאסירין [פ'] שחשב שרק אלו הע"ז שהיו שם במקום שנשבה הם אסורין, אבל אלו שהם במקום שהוא שם עבשו לא ידע דאסירין. ע"פ הערוך לגר עיי"ש, # אבל דוחק לפרש שזה כוונת הגמרא],

ואי בעית אימא, אפי' תימא בגדול, כגון דקא טעי בהדין קרא שמות כ לא תעשון אתי אלתי כסף ואלתי זהב וגו', סבר כי אסירא השתחואה לעבודה זרה דכסף וזהב, אבל דמיני אחרוני שריא, דהיינו שגגת עבודת כוכבים דספור אין עבודת כוכבים של עץ וזרין עבודות [ידיע דד' עבודות אסורות לע"ז. כמ"ז],

רב אחא בריה דרב איקא, משמיה דרב ביבי אמר [עוד תירוק] למה לא מנה כל בריתות שיש בל"ט מלאכות], לעולם ודון שבת ושגגת מלאכות נמי קחשיב, ודקאמרת ליחשיב טפי תנא לא מהדר אלא על מנזות שחייבין עליהן כרת שם שבת, ושם עבודת כוכבים קתני ולעולם ככל חדא וחדא איכא טובא,

ממאי, מדקתני הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש, והא יש בתו מאנוסתו דלא קתני לה,

אמרי [דאין ראיה ממה שלא שנה בתו מאנוסתו] דכתיבן קתני, דלא כתיבן [בתו מאנוסתו] אלא אחיזה הנה הנה אחיזה זמה זמה, במסכת חגיגה נשיליה פ"ק (דף יא:) [ויש גם לשון זה בד' מקומות במס' סנהדרין] לא קתני [פ'] ואין ראיה ממה שלא שנה בתו מאנוסתו],

[אמר רבא אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אחיזה הנה הנה - לאיסורא, אחיזה זמה זמה לשריפה, כתיב צנישוין שארה הנה זמה היא, וכתיב צאונסין כי ערוהך הנה מה האמור צנשוין עשה הכתוב צנה צנה וצנה צנה, אף צאונסין עשה הכתוב צנו צנה וצנה צנו, אחיזה זמה זמה לשריפה, מאחר שלמדת אנוסה מנשואה, ונשואה כתיב זמה היא כמה דכתיב צאונסה דמי, וחזור ולמוד צה שריפה מאיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא צאש יצרפו אותו ואמנה [ויקרא כ],

[וחזור ומביא ראיה שאכן הטעם הוא דשם אשה ובתה קתני] והאיכא בת אשתו, ובת (בתה) [בתו], ובת בנה, דכתיבא ולא קתני? אלא שם אשה ובתה קתני, ה"נ שם שבת ושם עבודת כוכבים קתני,

שאסור ללכת מוך למחוס, דמחייב מ' חסר אחת,

דתניא, ויקרא ד ועשה מאחת מהנה, פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת,

(דתניא) [ותניא] אחת שהיא הנה על מנזות אחת, כגון שבת, חייב כמה חטאות ודון שבת ושגגת מלאכות?

תנא שגגת שבת וזרין מלאכות עדיפא ליה למיתני, לאשמעינן חדוש דמחטאת מיהא לא מיפטר דאע"ג דהויד צמלאכות, לא מפטר מחד חטאת [פ'] חייב על כל פנים חטאת אחת],

לישנא אחריתא - שגגת שבת וזרין מלאכות עדיפא ליה, דמילתא פסיקא ליה דמצי שגג אשבת, לא מיפטר מיהא מחד חטאת, דא"נ שגג אף צמלאכות, מחייב חדא, אבל שגגת מלאכות דליחייב ככל חדא וחדא, לא פסיקא ליה, דוימנין דמיפטר מהך חטאת [פ'] דאף ששגג במלאכות כולן, כיון ששגג גם בשבת אינו חייב אלא אחת], כגון שגג אף צמגת, דהעלם זה וזה צידו, ואמרינן צמסכת שבת (דף ע) דלא מחייב אלא חדא,

והכי מסתברא דצשגגת שבת קמיירי, וכן [דכן] אתה מוצא גבי עבודת כוכבים, דקתני שגגת עבודת כוכבים וזרין עבודות מדחשיב גבי עבודת כוכבים צמחני' חדא ומו לא, מכלל דצשגגת עבודת כוכבים וזרין עבודות קמיירי, דאי צשגגת עבודה, איכא ד' חטאות צד' עבודות, וצמ וקיעורי וניסך והשתחווה,

[ואגב שהזכיר עבודת כוכבים מתחיל לפרש בה] שגגת עבודת כוכבים היכי דמי, אילימא דעמד בבית עבודת כוכבים וסבר בית הכנסת היא, והשתחווה, הרי לבו לשמים דאי נמי צבית עבודת כוכבים השתחווה לשמים, לאו איסורא עמד, וליכא חטאת,

ואלא דחזא אנדרטא [statue, bust, image] וסגיד לה, אי דקבליה עליה באלוה, בר סקילה הוא, ואי דלא קבליה באלוה, לאו מידי הוא דכיון דלא נעשה לשם עבודת כוכבים, השתחווה ידיה לאו כלום היא,

אלא מאהבה ומיראה השתחווה לעבודת כוכבים, מאהבת אדם ומיראת אדם, דסבר מותר לעבוד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה, וזרין מלאכות קרי משמחין לעבוד,

הניחא לאביי דאמר [סנהדרין סא:] חייב [גוקים מתני' דחייב בע"ז כרת, בעובר מאהבה ומיראה], אלא לרבא דאמר פטור, מאי איכא למימר [במה תפרש המשנה]?

דף ג' ע"ב

אלא באומר מותר לעבוד עבודת כוכבים, דהיינו שגגת עבודת כוכבים, ושגגת עבודות דעד כאן לא קבעי מיניה רבא מרב נחמן, אלא

אבני חן למסכת כריתות

שפתיו נהוי מעשה גבי מוגדף?

אמר רבא שאני מוגדף הואיל וישנו בלב @ עיקר איסורו תלוי ברע לבו ידע למי גידף הילכך לא חשיב מעשה אצל השתחואה אנו רואין שמשתחוא לעצודת כוכבים,

גלויין הואיל וישנו בלב עיקר איסורו במחשבת הלב ואין כאן מעשה ומה שמדבר אינו אלא משמעי איסורו אצל כפיפת קומתו היינו עיקר איסורו דאילו היה מדבר במקבל עצודת כוכבים בלא השתחואה לא מחייב דאין עיקר בלב אלא כפיפה היא החיוב, נראה לי אבל בעלמא עקימת שפתיו הוי מעשה,

מתיב רבי זירא, יצאו עדים זוממין שאין בו מעשה בתורת כהנים גבי פר כהן משיח והכי אמרינן אחר שריצו דברים שהן בעצודת כוכבים ודברים שאין בעצודת כוכבים יכול שאני מרבה המסות והמדות ועדים זוממין ת"ל ועשה ילאו אלו שאין בהן מעשה ילאו מכלל חטאת ואמאי הא על פי כתיב בהן וימא עקימת פיו הוי מעשה, גילויין, הא על פי כתיב והכי אמרת אצל בעלמא הוי זיה מעשה?

אמר רבא, שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראייה עיקר עדותן בראיית העין שמעדין מה שראו הילכך לא חשיב מעשה:

*****

אלא אמר רב ששת כגון דאכל חלב דהקדש ור' יהודה היא דתניא אכל חלב נבלה אכל חלב מוקדשין חייב שתיים ר' יהודה אומר חלב מוקדשין לוקה שלש. ג' - ב' משום חלב כדמפ' לקמן וא' משום זרות,

מחייבו עלה במערבא ונוקמה להא דלעיל דקמי' ב' שמות כלומר משתי בהמות משני מינין ור' ישמעאל היא כגון חלב דשור וכשב ועז ור' ישמעאל היא דאמר לוקה שלש

דף ד' ע"ב

אלמא לא אוקמה בר' ישמעאל דא"ר חנינא מודה היה רבי ישמעאל לענין קרבן @ לענין קרבן וברייתא דלעיל בקרבן קמיירי דגבי חטאות כתיב ועשה מאחת מהנה שאינו חייב אלא חטאת אחת השתא נמי בר' יהודה לא מתוקמא דהא א"ר אליעזר מודה היה רבי יהודה לענין קרבן שאין מביא אלא חטאת אחת?

אלא אמר ר"ל משום בר תאוטני הכא במאי עסקינן @ הא דקמי' ב' שמות כגון שאכלן ב' ממחין ב' מאכלין דהיינו ב' שמות כגון תבשיל וזל. (ל"א - חייב ב' א' משום חלב וא' משום קדש אשם מעילה ודלא כר' יהודה דמחייב משום חלב שתיים משום ב' לאוין דכתיבי בחלב בתרי פסוקין). כגון שאכלן בשני תמחוין ואליבא דרבי יהושע. דרבי יהושע - בפרק

ור' יוחנן אמר אפי' תימא רבנן, כפיפת קומתו הוי מעשה, מכלל דסבירא ליה לר"ל אליבא דרבנן כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה, הקשת זרועותיו הוי מעשה,

ואלא כי קאמר ר"ל הקשת זרועותיו הוי מעשה זוטא, אליבא דר"ע אבל לרבנן לא הוי מעשה,

א"ה אמאי תני יצא מוגדף שאין בו מעשה, ניתני יצא מוגדף ובעל אוב?

חדא מתרתי קתני,

וליתני בעל אוב ולא ליתני מוגדף?

מוגדף איצטריך ליה, סד"א הואיל וכתיב כרת דיליה כרת דמוגדף במקום קרבן מישמעי קרא בקרבן עצודת כוכבים, בסדר שלהן לך נפש כי תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה וגו', וזהוהיא פרשתא כתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' וכרתה, דמישמעי במוגדף, וקסד"א הואיל וכתיב במקום קרבן לחייב קרבן אע"ג דלית ביה מעשה, אימא מודה ליה לרבי עקיבא, קמ"ל דלא קמ"ל ילא מוגדף,

עולא אמר, בעל אוב דקתני היינו טעמא דלא פליגי רבנן אבעל אוב, דלאו דהקשת זרועותיו מיירי אלא במקטור לשד מקטור לשד השדים,

מתקיף לה רבא, א"כ היינו עובר עבודת כוכבים?

אלא אמר רבא, מקטור לשד ע"מ לְחַבְרו' שיתחבר אליו ויסייענו בכשפיו, ולא קיטר לו לשם אלה,

א"ל אביי א"כ היינו חובר חבר ולא בכרת הוא ולא במיתה הוא, אלא בלא? א"ל התורה אמרה חובר חבר כגון זה שמקטור לשד השדים הוא בסקילה ואלא חובר חבר דבלאו הדין הוא,

א"ל כדתניא, וחובר חבר אחד חובר גדול שמחבר חיות גדולות ומאמדין יחד ואחד חובר קטן לחיות קטנות לוחש ומחברן בכשפים יחד ואפי' חובר לנחשים ועקרבים דלא חשיבי אסור ללוחשן חייב,

אמר אביי, האי מאן דבעי למיצמד זיבורא ועקרבא אסור, ואי קאתו בתריה שרי,

לר' יוחנן דאמר כפיפת קומתו הוי מעשה, עקימת

דף ד' ע"א

אבני חן למסכת כריתות

אמרנו לו (לקמן כרימות טו) דאמר תמחויין מחלקים,

בחמשים ומאתים, אף קנה בשם מחציתו חמשים ומאתים,
דהוה להו תרין אלפים קמ"ל,

ואימא ה"נ? אם כן נכתוב קרא קנמן בשם, וקנה בשם,
מחצה ומחצה שהיו שוקלין לחצאין חמשים ומאתים,

דף ה' ע"א

***

אמר ליה [שאל לו] רב פפא לאביי, כשהוא שוקל [את סממני שמן
המשחה], בהכרע הוא שוקל, או עין בעין [שהיה שני צדדי המשקל
שווין] הוא שוקל שאין [צד] הפסס מכריע?

אמר ליה רחמנא כתב בר בכר, ואת אמרת בהכרע [ודאי אין
צורך להכריע את המשקל],

והאמר רב יהודה, הקב"ה יודע הכרעות (ע"א), % המקום יודע
בהכרעות, שלא היה שוקל ההכרעות לנד, אלא מניחן כמות שהן, והמקום יודע מה
משקלן, פירוש רומי [בהגו"צ כתב דהיינו הפלאה שבערכין ולא כתב באיזה ערך,
[ואגב הפלאה שבערכין חיברו ר' ישעי' ברלין ז"ל, ולא היא מרומי כלל], וכעת
לא מצאתיה, וגם איני מבין כוונתו, וראה גם בערך לגר], אלמא דאית בהו
הכרע?

אלא אמר רב יהודה הכי קשיא ליה כו', דקנמן בשם אמאי מיייתי
מחציתו דחמש מאות, [דהיינו] חמשים ומאתים בחד זימנא,
וחמשים ומאתים בחד זימנא, כיון דכולהו ה' מאות הויין,
נייתי ה' מאות בבת אחת? ש"מ מדקמיייתי לה לקנמן בשם
בתרי זימני ודאי לא פושי הוא דענד, הכרע אית ביה, והקב"ה יודע
בהכרעות [פ' בדיוק כמה הוסיף],

ומאי בר בכר? אמר רבינא, שלא יניח משקל [סממנים ששקל
בבר] במשקל וישקול [אלא] שישקול כל גסס וצסס כנגד הצחול, ולא ישקול
צמניין [במשקל] דמר דרור, ויחזור ושקול קדא כנגד מר דרור,

ת"ר, שמן המשחה שעשה משה במדבר, (משלקו) [היו
שולקין בו את] העיקרין (3) [ה]צשמים דברי ר' יהודה,

א"ל רבי יוסי, והלא לסוך העיקרין אינו סיפק דשמן לא הוה אלא
י"צ לוגין [יש ד' לוג בקב, נמצא ש"ב לוג הוא ג' קבין], ועיקרין הוו טובא [1750
שקלים],

כיצד עושה, הביאו העיקרין ושלקום במים [ושראן צמים] שיצלעו
המים, ולכשיניף עליהן השמן לא יצלעוהו, והציף עליהן שמן המשחה,
וקלט את הריח, וקיפחו קנחו, ומצרו קפחת את הרועה ציומא (דף פג),
קנחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בצלוחית,

אמר לו ר' יהודה [לר' יוסי שלפי דבריו היה צריך לשלקו במים וכו'],

[שנינו במשנתנו אחד מל"ו כריתות הוא] המפטם את השמן כו': ת"ר
המפטם את השמן ללמוד בו, [או] למוסרו לציבור פטור,
לסוך חייב, והסך ממנו פטור, לפי שאין חייבין אלא על
סיכת שמן המשחה שעשה משה בלבד,

אמר מר, ללמוד בו [או] ע"מ למוסרו לציבור פטור, מנלן?
אתיא מתכונתו, מן במתכונתה דקטרת, וכתיב לגבי קטרת
שמות ל לא תעשו לכם, לכם הוא דאסור אבל למוסרו
לציבור פטור,

גבי שמן נמי למוסרו לציבור פטור,

ותיהדר קטרת ונילף משמן, מה שמן כי מפטם לחציין
פטור, אף קטרת נמי כי מפטם לחציין פטור, אלמא אמר
רבא קטרת שפטמה לחציין חייב, שמן שפטמו לחציין
פטור?

אמר לך רבא גבי שמן כתיב ובמתכונתו, לא תעשו כמוהו,
כמוהו הוא דאסור, אבל חציו שפיר דמי, גבי קטרת דכתיב
והקטרת אשר תעשה כל עשייה דקטרת אפשר דמקטיר
פרס שחרית חצי מנה ופרס בין הערבים,

שמות ל כג ואתה קח־לך בְּשָׁמִים ראש מִרְדְּדוֹר חֶמֶשׁ מֵאוֹת
וְקָנָמְךָ שֶׁשֶׁם מִחֲצִיתוֹ חֶמֶשִׁים וּמֵאָתִים וְקִנְה־בָשֶׁם חֲמִשִּׁים וּמֵאָתִים: כד
וקדח חֶמֶשׁ מֵאוֹת בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ,

ת"ר, שמן המשחה, מִרְדְּדוֹר חֶמֶשׁ מֵאוֹת שְׁקִלִים, וְקָנָה
חֶמֶשׁ מֵאוֹת, וְקָנָמְךָ בָּשֶׁם ה' מאות מִחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאָתִים,
דהכי אמר קרא מחציתו חמשים ומאתים, דלהכי נקט מחציתו, שלא יהו שוקלים
אותו הכל צידד אלא לחצאין, כדי שיהו שס שמי הכרעות, וְקִנְה־בָשֶׁם
חֲמִשִּׁים וּמֵאָתִים, נמצאו כולם אלף ושבעה מאות וחמשים
1750,

תנא מונינא קמ"ל? תנא הא קא קשיא ליה כלומר להכי אשמעינן
צרייתא, דאי ממשעותא דקרא אימא הוה אמינא קנה בשם כקנמן
בשם דמחציתו דקרא אחרוייהו קאי, מה קנמן בשם מחציתו

אבני חן למסכת כריתות

מלכא [למי שרוצה המלך], מורית ליה מלכותא?

דף ה' ע"ב

אמר רב פפא. אמר קרא דברים יז בקרב ישראל, בזמן ששלוש בישראל היו המלכות ירושה, ולא צעי משיחה, אבל כי איכא מחלוקת, לא ירושה היא, וצעי משיחה במחלה,

וכי גם אחד נעשה בשמן המשחה שאתה ממנה שאינו ספק, והלא נסים הרבה נעשו בו מתחלתו ועד סופו,

תנא, אף יהוא בן נמשי [מלך ישראל] לא נמשח, אלא מפני מחלוקת יורם בן אחאב, אמאי [צריך הטעם שנמשח מפני המחלוקת] תיפוק ליה דמלך ראשון הוא [שלא היה בן מלך]?

תחלתו לא היה אלא י"ב לוג, ובו נמשח המשכן וכליו, אפילו לסוך ואהרן [את אהרן] ובניו כל שבעת ימי המלוואים כדמפרש בפ"ק דיומא (דף ה.) שצעת ימים ימלא את ידכס [ויקרא ח], ואיתקש משיחה לריצוי [בגדים], דכמיז למשחה דהס [שצריך הכהן משיחת שמן], ולמלא דס את ידס [כמו שצריך רבוי בגדים, וכמו שרבי בגדים צריך ז' ימים, בן צריך משיחה ז' ימים] [שמות כט], ובו נמשחו כהנים גדולים, ומלכים,

חסורי מיחסרא והכי קתני, מלכי בית דוד מושחין, מלכי ישראל אין מושחין משנה דוד, אבל שאל נמשה, ואם תאמר מפני מה משחו יהוא בן נמשי, מפני מחלוקת יורם בן אחאב,

וכולו קיים לעתיד לבא, שנאמר שמות ל שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם אלמא כולו י"ז לוגין [דף קי"ז לעמוד לבא, זה בגימטריא [יש לשון "בגימטריא" 23 פעמים בש"ס] י"ב לוגין הוי"ן,

אמר מר, מלכי בית דוד מושחין, ואין מלכי ישראל מושחין, מנלן? דכתיב [בדוד המלך] שמואל א פז יב' ואמר ה' קום משיחו פייזה הווא, זה [מלכי בית דוד] טעון משיחה, ואין אחר טעון משיחה,

ת"ר, ויקרא ח ויקח משה את שמן המשחה, וימשח את המשכן וגו', רבי יהודה אומר, שמן המשחה שעשה משה במדבר, הרבה נסים נעשו בו מתחלתו ועד סופו, תחלתו לא היה אלא י"ב לוגין, כמה יורה בולעת, כמה עיקרין בולעין, כמה האור שורף, ובו נמשח משכן וכליו, אהרן ובניו כל ז' ימי המלוואים, ובו נמשחו כהנים גדולים, ומלכים, ואפי' כהן גדול בן כ"ג טעון משיחה,

אמר מר, מפני מחלוקת יורם, [ומקשה] ומושום מחלוקת יורם בן אחאב נמל על בשמן המשחה דנשלמא מלך בן מלך דצית דוד, כי איכא מחלוקת, נפקא לן מקראי דהדר למילתיה קמייתא למשיחה, אבל מלכי ישראל לא חזו למשיחה כלל?

ואין מושחין מלך בן מלך, ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה, מפני מחלוקת אדוניה, ואת יהואש מפני עתליה, ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו, שהיה גדול מאחיו מיהואחז שתי שנים דכמיז צו [מלכים ז כג] יהואחז בן עשרים ושלש שנה היה במלכו, וי' חדשים מלך, ויהויקים כמיז [מלכים ז כ"ג] בן עשרים וחמש שנה היה במלכו, נמלא יהויקים גדול מיהואחז צ' שנים, כך שניה בסדר עולם,

כדאמר רב פפא באפרסמא [בשמן אפרסמא] דכיא [מהור], ה"נ באפרסמא דכיא נמשח ולא בשמן המשחה, [קשה אם זה אינו שמן המשחה במה אהני להו לשכך המחלוקת? וי"ל דהמון העם היו חושבים שזה שמן המשחה, וע"י בן תשקוט המחלוקת כי המחלוקת הי' מהמון העם הנוטים אחר יורם. בן יהודע]

אמר מר, ואפי' כ"ג בן כ"ג טעון משיחה, מנלן? דכתיב ויקרא ו והכהן המשיח תחתיו מבניו, נימא קרא והכהן שתחתיו מבניו, מאי המשיח, הא קמ"ל, דאפי' מבניו, ההוא דמשח הוי כ"ג, ואי לא משח לא הוי כ"ג,

ואת יהואחז, מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים, ומי קשיש והכתיב דברי הימים א ג ובני יאשיה, הבכור יוחנן, והשני יהויקים, והשלישי צדקיהו, והרביעי שלום,

וא"ר יוחנן, [יוחנן] הוא יהואחז, (הוא) צדקיהו הוא שלום? אלא לעולם יהויקים קשיש, ואמאי קרי ליה בכור שהוא בכור למלכות,

אמר מר, אין מושחין מלך בן מלך, מנלן? אמר רב אחא בר יעקב דכתיב דברים יז למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו (כל הימים), ירושה היא,

ומי מוקמינן זוטא קמי קשישא, והכתיב דברי הימים ב כא ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור [ולמה המלך כאן את יהואחז קדם יהויקים]? ההוא [יהואחז] ממלא מקום אבותיו הוה,

ומפני מה משחו את שלמה, מפני מחלוקת אדוניה,

אמר מר, הוא שלום הוא צדקיהו, והא בדרי קחשיב דמשיג שלישי ודעי? (ו) [אמאי] [פ' לכן] קרי ליה שלישי, שהוא שלישי לבנים, ומאי קרי ליה רביעי, שהוא רביעי למלכות,

מנלן דכי אתי מחלוקת בעי משיחה, ולא [נאמר ד] כל דבעי

אבני חן למסכת כריתות

לפרקן לפני העדות למשמרת לאו"ת לגבי מרי:

ואמר רבי אלעזר, אתיא ² צנצנת שם שם כמיז ¹ צארון (שמות ל) אשר אועד לך שמה, וצנצנת כמיז (שמות טו) וכן שמה מלא העומר מן, אתיא ³ ושמן המשחה למיל דורות דורות מנצנצת, אתיא ⁴ מקלו של אהרן משמרת מושמרת מנצנצת, כמיז צמקל (צמדכר ז) למשמרת לאות לבני מרי, וכמיז צנצנת למשמרת לדורותים [ונמצא ששמן המשחה נגנו?]

אמר רב פפא, באפרסמא דכיא,

ת"ר, [כיצד] מושחין את המלכים כמין נזר סביב על ראשו ואת הכהנים כמין כי אות יונית ועשו סה [במקור מופיע במקום זה האות הלטינית איקס X אבל בשט' כתב שהוא בצורת ה K] דמזיק שמן על ראשו, ואס"כ בין ריסי עיניו, ומלרפן צאצעו דרך הפדחת, אמר רב מנשיה, כמין כי יוני,

תני חדא בתחלה מציק שמן על ראשו, ואחר כך נותן לו שמן בין ריסי עיניו, ותני אחריתי בתחלה נותן לו שמן בין ריסי עיניו, ואחר כך מציק לו שמן על ראשו,

תנאי היא, איכא למאן דאמר משיחה עדיפא, ואיכא למאן דאמר יציקה עדיפא,

מאי טעמא דמ"ד יציקה עדיפא, שנאמר ויקרא ה' יב ויצק מושמן המושחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו,

ומאן דאמר משיחה עדיפא, קסבר שכן נתרבה אצל כלי שרת,

והכתיב ויצק ולבסוף וימשח, ה"ק מה טעם ויצק, משום [שכבר] וימשח אותו לקדשו,

תהלים קלג א שיר המעלות לדרוד הנה מהפכו"ב ומהפכים שבת אחים גס יחד: ב פשמן הפו"ב | על־הראש ירד על־תוקן וכן אהרן שירד על־פי מדר' תיו: ג פטל־חרמו'ן שירד על־חררי ציו'ן פי שם | צוה ה' את־הכרבה חיים עד־העו' לם:

ת"ר, תהלים קלג ב פשמן הפו"ב | על־הראש וגו' כמין שתי (טיפין) מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו,

[איתא במדרש לכך כתיב שתי פעמים וכן, לפי שהיה על זקן אהרן כאילו היה על זקנו, וזהו שאמר הכתוב שבת אחים גם יחד. שטמ"ק אות כה, שיש ד' מדרגות: א' שמקנא ואינו מפרגן לחבירו, ב' מי שאינו מקנא ומפרגן, ג' ששמה בשמחת חבירו, ד' ששמחת חבירו הוא אצלו ממש כשמחתו. ראיתי],

משום דמלך יכניה נן יהויקים חסד יהויקים אציו, קמיה נדקיהו, בתחלה מלך יהואחז, וסוף [פ' לאחריו] מלך יהויקים, וסוף מלך יכניה, וסוף מלך צדקיה,

ת"ר, הוא שלום הוא צדקיה, ולמה נקרא שמו שלום, שהיה שלם במעשיו,

דבר אחר, שלום, ששלם מלכות בית דוד בימיו [שנחרב בית המקדש, והוא היה האחרון מבית דוד שמלך],

ומה שמו מתנה שמו שנאמר מלכים ב כה יז וימלך מלך־בבל את־מתניה דדו' תחתיו ויפסב את־שמו' צדקיהו, דאמר לו יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי,

[ורואין מן הפסוקים שהשביעו נ"נ וצדקיהו מרד בו] שנאמר דברי הימים ב לו ט כן־שמו' נה' שנים יהו' יבין בקלכו' ושל' שנה חדשים ועשרת ימים מלך בירושלם ויעש הרע בעיני ה': י ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויבאהו בבבלה עם־כלי המדת בית'ה' וימלך את־צדקיהו אחיו על־יהודה וירושלם, וכתיב דברי הימים ב לו יג וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו' באל' הים,

ומי הוה שמן המשחה [בימי יהואחז, והא נגנו בימי אביו יאשיה] והתניא משנגנו ¹ ארון, נגנו ² צנצנת המן, ³ וצלוחית שמן המשחה, ⁴ ומקלו של אהרן שקדים ופרחים [עם שקדיה ופרחיה], ⁵ וארגו ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל, שנאמר שמואל א ו ח ולקחתם את־ארו'ן ה' ונתתם אתו' אלי־העגלה ואת' כלי הזהב אשר השבתם לו' אשם תשימו בארגו מצדו' ושלחתם אתו' ויהלך מדכתיב צארגו מדדו, אלמא כל היכא דהוי ארון הוי ארגו כהדיה, וכי ארגו ארגו כהדיה [הארון עם הארגו],

ומי גנוזו יאשיה מלך יהודה גנוז, שנאמר דברי הימים ב לה ג ויאמר (המלך אל הכהנים) [ללויים המבינים לכל־ישראל תקדו' שים לה'] תגו את־ארו'ן יתקדש צצית אשר צנה של מה [בן־דוד מלך ישראל] (כי) אין־לכם משא פתח עבדו את־ה' אל הויכם ואת עמו' ישראל, וגרסין במסכת שקלים (דף י) אמר להם, אם גלה עמכם לבב, שוב אין אתם ממזירין אותו ככתפוס, וגנוז,

[כתיב בצנצנת שמה, משמרת, ודורות] שמות טז לג ויאמר משה אלי־הכלן קח צנצנת חסד וקדשמה מל' אר־עמר מן והטת אותו' לפני ה' למשמרת ללחיתם: [כתיב בארון שמה] שמות לו ונקמסה אותו' לפני הפלכת אשר על־הזן העדמ לפני הפלכת אשר על־העדמ אשר חזיע לך שמה: [שמן המשחה, דורות] שמות לז, שגן משפת־קדש יהיה זה לי ללחיתם, [כתיב במטה אהרן משמרת] צמדכר ז כה ויאמר ה' אלי־משה קשצ את־מטה

אבני חן למסכת כריתות

הוריות יב,

האי מאן דבעי למיפק [לאורחא], ובעי למידע אי חור
ואתי לביתא אי לא, ניקום בביתא דחברא צית משון אי
חזי בבואה דבבואה [ובע"י מפרש דכשהצל נוטה נראה ב' צללים
אחד חזק ואחד שאינו ברור כל כך, ואינו גלוי והחזק נקרא בבואה
והחלש בבואה דבבואה. מלא הרעיון] לידע דהדר ואתי
לביתא,

ולאו מלתא היא דזימנא דאף על גב דלית ליה צבואה דצבואה, הדך
אמי [יחזור לבייתו], ו(אפי' הכי. פ') לא ליעבד הכי דלמלא לא חזי צבואה
דצבואה דלמא חלשא דעתיה [פ' דע"י שדואג מושך על עצמו
מזל רע] ומיתרע מזליה ולא הדך אמי [משום דמיתרע מזליה, דאי
לא הוה עבד הכי לא הוה מיתרע מזליה, והדך אמי] הלכך לא ליעבד,

*****

אמר אב"י, השתא דאמרת סימנא מילתא היא [ר"ל דאמרת
דמה שיטיל האדם עצמו לסימן טוב מלתא היא ואין בו משום ניהוש. מהרש"א
הוריות יב.], יהא רגיל איניש למיכיל ריש שתא [בשני הלילות ושני
ימים של ר"ה כדי שיהיה יותר מג' פעמים, שרק אז נקרא "רגיל". בן יהוידע
הוריות יב.], קרא [pumpkin] דלעת, ורוביא [fenugreek] מלתן, והני איכא
דגדלי מהר ואיכא דמתק, ברתי [leek], סילקא [beets], ותמרי [dates],
דהני גדלי נעגל [במהירות] טפי משאר ירקות, קרא דלעת, רוצא מלתן. רש"י
הוריות יב.],

א"ל רב משרשיא לבניה, כי בעיתו למיזל למגמר קמיה
רבכון, גרוסו מעיקרא מתני', והדר עולו קמי רבכון [כי היכי
דסתיו מרגלל מילתא צפומייתו, ותהוון ידעין למשאל ליה. רש"י הוריות יב.], וכי
יתביתו קמי רבכון חזו לפומיה דרבכון, שנאמר ישעיה ל' והיו
עיניך רואות את מוריד,

[כל תלמיד שרוצה לעמוד על תלמודו ולהצליח בדיעתו ילמוד בינו לבין עצמו
מה שהוא עתיד ללמוד לפני רבו כפי מה שיכול, שבזו יכיר שגאוותו יפה ויבנסו
דברי הרב יותר על נקל בלבו ויהי' נותן עיניו ולבו לשמוע דברי הרב ולא יהיו עיניו
ולבו משוטטים הנה ונה. מאירי הוריות יב. ועיי"ש עוד]

וכי גריסיתו שמעתא, גרוסו על מויא, דכי היכי דמשכי מויא,
תמשוך שמעתכון,

אקילקי אשפות דמתא מחסיא, ולא אפדני דפומבדיתא [יש בשם
זה רמז פום בדיתא, פה דובר שקר. ע"פ יוסף דעת] שלסטין היו, כדאמרינן צהעור
והרעב (פולין קכו), פומבדיתא אלויך אשני אושפיזין,

מב גילדנא סריא למיכיל דג קטן מוסרת, כדאמרי' צפ"ק דמועד קטן
(דף יא) כוורא סמוך למיסרחיה מעלי, מכותחא דרמי' כיפי אפילו כותח
שהוא משונה ומזק, שמשכר את האבן כשופכין הימנו ע"ג האבן, אעפ"כ לא

אמר רב כהנא, תנא כשהוא מספר מדבר, ל"א מסתפר דסקיל
צמזמיה [ובבן יהודה בהוריות יב. פירש שהוא לשון תשמיש המטה # [כדאמרינן
ברכות ג. ואשה מספרת עם בעלה], עולות ויושבות בעיקרי זקנו, ועל
דבר זה היה משה רבינו דואג, שמא חס ושלוש מעלתי
ששמתי שם יותר מדלי בשמן המשחה, יצתה בת קול ואמרה
תהלים קלג ג פְּטִל־חֲרָמוֹ יְיָ שִׁירְדָּ עַל־הָרָרִי צִיּוֹן, מה טל אין בו
מעילה אף שמן שיוורד על זקן אהרן אין בו מעילה,

ועדיין אהרן היה דואג, שמא משה לא מעל, ואני מעלתי
שצנדי נהיט נהיט השמן שזקני, יצתה בת קול ואמרה לו תהלים קלג
הִנֵּה מִה־פִּוֹ בְּיָמֶיךָ נָעִים שְׁבַת אֲחִים גַּם־יָחַד, מה משה לא
מעל אף אתה לא מעלת,

ת"ר, אין מושחין את המלכים אלא על המעיין, כדי
שתימשך מלכותו, שנאמר מלכים א' לב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִד קְרָאֵלִי
לְצִדּוֹ ק' הִכְהֵן וְלָנֶתן הַנְּבִיא וְלִבְנֵיהוּ בְּיָהוּ יָדַע וַיָּבֹאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: לג וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לָהֶם קָחוּ עִמָּכֶם אֶת־עֲבָדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְפַּבְתֶּם אֶת־שֵׁל מִה בְּנֵי
עַל־הַפָּדִיָּה אֲשֶׁר־לִי וְהָיוּ רִדְתָּם אֹתוֹ אֶל־גִּתּוֹ יְיָ מַעֲיִן קָטָן סָמוּךְ
לירושלים ולא זהו גיטון הגדול היוצא מעדן: לד וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צִדּוֹ ק'
הִכְהֵן וְנָתַן הַנְּבִיא לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְהִקְטַנְתֶּם בְּשׁוֹ פֶּה וְאִמְרַתֶּם יְהִי הַמֶּלֶךְ
שֵׁל מִה;

[וממשך בדברים שיש בהם משום סימן טוב] אמר רב אמי, האי מאן
דבעי לידע אי משכא שתא אי לא, מייתי שרגא בהלין
עשרה יומין דבין ריש שתא ליומא דכיפורי, וניתלי [וידליק]
בביתא דלא נשיב זיקא, אי משיך נהוריה נידע דמסיק
שתיה,

ומאן דבעי נעביד עיסקי, ובעי דנידע אי מצלח עיסקי אי
לא, גירבי [וגדל] תרגוגולא לשם כך אי שמין ושפר נידע דמצלח,

האי מאן דבעי ניפוק באורחא, ובעי דנידע אי הדר לבייתא,
ניעול ניקום [יבנס ויעמוד] בביתא דבהתא אפל צמקתא אם חזי

דף ו' ע"א

בבואה [אם יראה בצל שלון], לבבואה דבבואה כל לשל נידע דאתי
לבייתיה, ולא מילתא היא לא ליעבד איניש הכי דילמא הוי סימנא
נישא חלשא דעתיה ונמצע נפשיה ומתרע מזליה,

אבני חן למסכת כריתות

מאכלו הימנו, כדאמר' צפ' אלו עוצרין (פסחים מצ), שלשה דברים נאמרו צמות
מטמטס את הלז כו'. כיפי' סלע כדמחרגמין סלע כיפא,

שמואל א ב ותתפלל חנה, ותאמר עלץ לבי בה', רמה קרני,
רמה קרני, ולא רמה פכי,

דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם, שאול ויהוא
שנמשחו מן הפך, לא נמשכה מלכותם:

[שנינו במשנתנו] המפטם את הקמרת: ת"ר המפטם את
הקמרת ללמד בה, או למוסרה לציבור פטור, להריח בה
חייב, והמריח בה נקטרם של ציבור פטור פטור אלא שמעל,

ומי איכא מעילה [בריה], והאמר ר"ש בן פזי, א"ר יהושע
ב"ל, משום בר קפרא, קול הנהגה מקול הכנורות ונגלים של כלי שרת
ומראה הנהגה ממראה יפה של היכל, וריח הקמרת אין בהן משום
מעילה?

ומשני ריח דקאמר אין צו מעילה אחר שתעלה תמורתו, אין בו
משום מעילה, [שהרי] אין לך דבר (אחר) שנעשה מצותו
ומועלין בו וכי קאמר מעל קודם לכן [ריח אחר שתעלה תמורתו אין בו משום
מעילה, אבל קול ומראה לעולם אין בהם משום מעילה, לפי שאין בהם ממש,
חבי מפרש רב פפא בפרק כל שעה. באר שבע],

אלמה לא, והרי תרומת הדרשן, דנעשית מצותה, ומועלין
בה דכמיז וזמנו, דמשמע שם מהא גניזתו?

משום דהוי תרומת הדרשן ובגרי כהונה, שני כתובים הבאים
כאחד [שנעשה מצותו ומועלין בהם], וכל שני כתובין הבאין כאחד,
אין מלמדים [וראה הטעם ברש"י קדושין כד סוף ע"א מדלא כמיז אחד
וגמור כולה מיניה פ' בבבין אב],

הניחא לרבנן, אלא לר' דוסא מאי איכא למימר,

דתניא ויקרא יז כג ובא אהרן אל-אהל מו' עד ופשט את-בגדיו תבד אשר לבש
בבאו אל-הקדש והניחם שם, מלמד שטעונין גניזה, רבי דוסא
אומר כשיריין הן לכהן הדיוט, ומה תלמוד לומר והניחם
שם, שלא ישתמש בהן ביום הכפורים אחר?

[ומציא את בגדי כהונה, ומכניס את עגלה ערופה] משום דהוי תרומת
הדרשן ועגלה ערופה, שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני
כתובין הבאין כאחד, אין מלמדין,

תרומת הדרשן מאי היא, דתניא ויקרא ו ושמו אצל המזבח,
מלמד שטעונין גניזה,

עגלה ערופה מאי היא, דתניא דברים כא וערפו שם את
העגלה בנחל, מלמד (שטעונין) [שטעון] גניזה שם מהא קבורה
לעולם,

ולמ"ד שני כתובין הבאים כאחד מלמדן [וצריך ג' כתובין שיבואו
כאחד כדי שלא נלמד מהם, ובבאר שבע כתב דהוה מצי לשנויי דמאן דאמר
מלמדן סבר לה כרבנן דרבי דוסא דהוה להו השתא שלשה כתובים, אלא בעי
לשנויי אפילו אם תימצי לומר דסבר כרבי דוסא], הבא ודאי אין מלמדן,
משום דהוי תרי מיעוטי, בתרומת הדרשן כתיב ושמו, הדין
אין, מידי אחרינא לא [פ' שהיה די שהתורה יצוה לשום תרומת הדרשן
אצל המזבח, בלי המיעוט שדוקא אותו ישים כן],

גבי עגלה ערופה כתיב הערופה, ערופה אין, מידי אחרינא
לא,

[ראה בספר כל בו סימן לח יש פירוש פטום הקמורת, ומובא הרבה ממנו בספר
באר שבע],

שמות ל לד ויאמר ה' אל-משה קח-לך סמים נקף ושתלת וחקלנה סמים ולבנה
זכה בר פבר יהיה: לה ועשית אתה קמרת רחם מעשה רח' קח ממלח טהור
קדש: לו ושתקת ממנה דרך ונתתה ממנה לפני הקדש פאהל מו' עד אשר יאגעד
לך שמה קדש קדשים תהיה לךם:

ת"ר, פיטום [ביומא פרש"י פטום פירוש כתיבת הסימנים, ותיקון הקמרת
נקרא פטום, ואין לשון דישון כמו שור של פטם, אלא לשון תקון וכתישה. באר
שבע] הקמרת [ראה בשמ' פירוש יפה עם תמונות על סממני הקמרת בסוף
הכרך, ושם קורא אותם בשמות אחרים בלטינית], ¹ הצרי [balsam] שרף
נטף כדמפרש לקמן שרף [הנוטף] מעלי הקטף, ושרף היינו מידי דמנטף מן העץ,
וקורין גומא, ² והציפורן [onychia] שחלה, דמחרגמין טופרל [מפני]
שחלקה כנפוכן, ³ והחלבנה [galbanum] גלגנ"ב, ⁴ והלבונה
[frankincense], משקל שבעי' (של) שבעים מנה [פ' ג' מינים אלו
בא כל אחד מהם שבעים מנה = נמצא סך הכל 280 מנה], וילוף מכר בכר יהיה
שיחיה משקל כולן שוה],

⁵ מור [myrrh], ⁶ וקציעה [cassia], ⁷ שיבולת נדר [spikenard] מד
הוא וכלעו שפיג"ב, ⁸ וכרכום [saffron], משקל ששה עשר, (של)
שישה עשר, מנה [נמצא סך הכל = 64 מנה = 344],
[לא שמעתי מפני מה נותן מזה ע' מנין ומזה לא כי אם י"ו מנין, ומזה פחות מכך,
אבל נראה שלפי חזקו ופולפולו של כל סם היה מקיל במשקלו, ונותן יותר מזה
הסם שאין חזק כל כך, כך כתב הכלבו. באר שבע עיי"ש עוד],

⁹ הקושט [putchuck] שנים עשר, ¹⁰ קילופה [rind, name of an
incense] צסס וזהו (ש) שמו שלשה, ¹¹ וקנמון [cinnamon] תשעה סך
הכל שס"ם מנין [סך הכל = 24 = 368],

אבני חן למסכת כריתות

מסייע ליה מללא מפרש ליה (לכא צעט שריית) סמנים, ויחזו זה מי רגלים, מסייע ליה, דקאמר כל מעשיה בקדש בעזרה לר' יוסי בר"ה, דאמר שמות ל לב על-בשר אדם ל' א' יסד וקמחנתו ל' א' תעשו קמחו קדש הוא קדש יתה (ברפוס קדש תחיה) לקם, כל מעשיה לא יהו אלא בקדש (הגם שהפסוק מירי בשמן המשחה, וכאן מדבר על הקטרת, ראה ע"ל),

מיתבי, המקדיש נכסיו קי"ל סמס הקדשות לבדק הצית והיו בה דברים הראויין לקרבנות הציבור דקיי"ל המקדיש נכסיו ויש בהן דבר הראוי למוצא, אינו יוצא מידי מוצא לעולם, וי' הראוי ליחיד מוכרין אותו ליחיד הנריך קרבן, והראוי לציבור א"ל להקריבו דבני לקנותו ממרומת הקופות, הילכך יתנו לאומנין בשכרן ובגמרא מפרש באומני צית אצטניס, שהיו נוטלין קטרת צמס' שקלים, צפרק המרומה מה היו עושין (הלכה ח),

הני דברים הראויין מאי נינהו, אי בהמה וחיה (מיה ?) לאו דוקא, הא תנא ליה סמס צמסכת שקלים, והני ראויין ליחיד כמו לצבור, אי יינות שמנים וסלתות תנא ליה, אלא לאו קמרת דאיו ראוי אלא לציבור, אלמא עושין קטרת מן הסולין וצמון, וקשא לר' יוסי צר' חנינא?

א"ר אושעיא, באותה הניתנת לאומנים בשכרן לעולם בקדש נעשית, ולא הספיקו ללוקמה הימנו עד שהקדישה,

דתניא, מותר הקמרת שכל שנה היה נשאר מאותו ג' מניס יתירין שכהן גדול מכניס, ולא היה מקטיר אלא מלא חפניו, ונשאר המותר, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, דניסן ראש השנה דמרומת שקלים, דאמרה מורה חדש והבא קרבן ממרומה חדשה, צמסכת ראש השנה (דף יז.) ו מזה היו עושין בה,

היו מפרישין מהקדש צדק הצית (ממונה) את שכר האומנין המזוקים את צדק הצית ומחללין אותה את מותר (קמרת) זה על (מומר) מעות, דכל זמן שהיא בקדושה, אינן רשאים לתפס לאומנין, דכל דבר שראוי למוצא אינו יוצא מידי מוצא לעולם, על מעות האומנין (המעות נכנסים להקדש, והקמרת יוצאה לחולין, # ואולי המעות הולכות לשיירי הלשכה ?), ונותנין אותן לאומנין בשכרן, וחוזרים ולוקחין אותה מתרומה חדשה,

מתקיף לה רב יוסף, הא בכולהו מותרות (בכל מקום ששונה שמחללין את המותרות) תני חוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה, והבא (במקדיש נכסיו) לא תני והא מדמי צולוהו מותרין הניתנין לאומנין, חוזרין ולוקחין אותן כו', והבא לא תני הכי, מכלל דלאו צקטרת גמורה קמיירי, אלא צשנעשית חולין, וקרי לה ראויין לקרבנות צבור, ומיוצאת דר' יוסי צר' חנינא [דאמר כל מעשיה לא יהו אלא בקדש]?

אלא אמר רב יוסף, באחד מסממני הקמרת [קודם שנוקח, אבל ריקוח הקמרת אינה אלא בקדש] ולא קטרת פטומה,

בורית [sort of soap] סאצו"ן כרשינה הצא מאותו מקום, ל"א עשז הנקרא אירצ"ה (שטוי"א) [שצויר"א. שט], שעושין ממנו צורית שקורין ספוני, % מפי הרז הגדול, תשעה קבין,

יין קפריסין [לשרות את הצפורן] שצא ממקום ששמו קפרס, ע"א בגליון, יין קפריסין שעושין מקפרא [ופרי] של אילן הוא, ששמו קפרס, כגון הלף והקפרס [caper bush] מ"ר, סאין תלתא, קבין תלתא [שלשה קבין הוא חצי סאה, ונמצא שמביא שלשה וחצי סאה],

אם אין לו יין קפריסין, מביא חמר חיוריין עתיק, [בתום] פירשו שנותן לתוך החמר חיוריין את ה [מלח סדומית רובע] הקב [ואין בידי למה רובע, כל בו],

מועלה עשן שס עשז [ואפשר שנקרא כן לפי שמתמר ומעלה עשן הקטורת כמקל, שאינו מתפור לאבן ולכאן, וכן פירש הרמב"ם. באר שבע] כל שהוא # [גם זה היה מוכניסין לתוך הקמרת, וכן לר' נתן את כיפת הירדן, אבל לא חשיב לה שהוא דבר מועט],

ר' נתן אומר, אף כיפת הירדן עשז הגדל על שפת הירדן כל שהוא,

ואם נתן בה דבש פסל"ה דכמי כי כל שאור וכל דבש [ויקרא צ] [גראה לי דנקט דבש יותר משאור ושאר דברים שפסלה התורה, לרבותא שאע"פ שנתכוון שיחיה נודף ריח טוב יותר, כדתינו בר קפרא אלו היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה. באר שבע],

[ואם] חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה כי עייל [בשמכניסין לבית קדשי הקדשים] צוה"כ, דכמיצ (ויקרא טז) ולא יצא צכל עת אל הקודש וגו' ולא ימות וגו', צואת יצא אהרן וגו', וכי מעייל קטרת שלא כהלכתה, ציאה ריקנית היא, וחיצי מיתה,

[רבי שמעון בן גמליאל אומר] לפרושי אמא, הצרי אינו אלא שרף [הנוטף] מעצי הקמף [ולא עץ הקמף עצמו. שט],

בורית כרשינה [פי' אינו בא כאדם מן הסממנים, אלא כמשמש לצפורן] ששפין מושחין בה את הציפורן, כדי שתהא נאה ששחורה היא [וכדי שלא תשחיר את שאר הסממן מלבנים אותו בבורית. כל בו],

יין קפריסין, ששורין בו את הציפורן כדי שתהא עזה שיהא ריחה חזק,

והלא מי רגלים [יש מפרשים מי רגלים מעין אחד הוא ששמו רגלים ואי אפשר לומר מי רגלים ממש חלילה שלא עלה על לב אדם לשרות בהן סמני הקמרת. כל בו] פי' לה, אלא שאין מכניסין מי רגלים (למקדש) [לעזרה] [מפני הכבוד. כ"י פרינצ"א] שצעורה היו מפטמין,

אבני חן למסכת כריתות

[ועוד דין] בימות החמה (פזורה) [מנערה] צוֹרֵה [בכלי שנקרא זורה] מפֹרֶס % שלא תתעפש, בימות הגשמים (צבורה) [צבורה]. בריש לייברר, ותיקן 119], כדי שלא תפוג ריחה,

וכשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק הממונה אומר ק לשחק לין, דברי אבא יוסי בן יוחנן, ושלש מנין יתירין שמהן כ"ג מכנים מלא חפניו ביוה"כ,

נותן [בכמה כ"י כתיב "נותנין", בכל אופן מדלא כתיב "נותן" או "נותנין" משמע שזה ענין חדש] אותה למכתשת בערב יוה"כ, ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה,

כדתניא, ויקרא מו דקה מה ת"ל, והלא כבר נאמר שמות ל ושחקה ממנו הדק, מה ת"ל דקה, כדי שתהא דקה מן הדקה,

אמר מר, כשהוא שוחק אומר היטב הדק היטב,

[מנחות פו:] כיצד הוא בודק לידע אם היין יפה [למנחות], הגוזבר יושב והקנה בידו [כך היה דרכם שהגוזבר היה תמיד בידו קנה המטה, לסימן שררותו. יבין] ורואה כשזה מוליא היין מן נקב המצית, זרק [ארויסגערין] הגיר [די ווייסע] [במשניות הגירסא "גיר" בדל"ת] שהתחיל ללאת אומו לכן שמחת היין שגף על השמרים, הקיש בקנה הגוזבר על גבי הכד, וסומם זה מיד, וזה היה סימנו, שלא היה רואה לדבר כל זמן שמוציאין היין [שהדיבור קשה לריח היין. יבין]

מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר ר"י בשם שהדיבור רע לין צמסכת מנחות צפרק כל הקרצנות (דף פז.), זרק הגיר של שמרים, הגוזבר הקיש, שהגוזבר מקיש בקנה למוציא היין, ורומז לו, ובלא דבור, שרע הוא לנסכים [כך הוא רומז לו שיש זה הוא רע לנסכים. ב"ח], ולא היה מדבר בפיו, שהדיבור רע, בן הדיבור יפה לבשמים,

[פירוש קול המאמר הזה [היטב הדק היטב] הוא יפה לבשמים שהדיבור הזה יצא הבל מפיו, שהרי אלו התיבות יוצאות מן הגרון. כל בו],

א"ר יוחנן, י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני ולעיל משננו י"א כרי צפורין חלצנה ולצונה מר קציעה שזולת נרד כרכוס, הרי ס', קושט קמנון קילופה הרי י"א סממנים נאמרו לו למשה, ולא ניקבו [בתורה] אלא ד', וכל י"א [פ' איזו י"א] דעני נימב [שרוצה יכול ליקח], וצלנד שיהא קוטר ועולה, כדדרישין לקמן בכלל ופרט, כדברי ר' ישמעאל,

אמר רב הונא מאי קראה, שמות ל קח לך סמים תרי, נמף ושחלת וחלכנה הא חמשה, וסמים אחריני חמשה, הא עשרה, ולכונה זכה חד, הא חד סרי,

ת"ר, קטרת היתה נעשית שם"ח מנה דהכי סליק חושבנא דסממנין דלעיל, צורית ויין ומעלה עשן לאו סממנין נינהו, שם"ח כנגד ימות החמה [וממנם זה נהגו במקצת מקומות לומר בכל יום פטום הקטורת ומנהג יפה הוא. כל בו], שלשה מנין יתירין, שמהן מכנים כהן גדול מלא חפניו ביום הכיפורים [מלבד חצי המנה של שחרית וחצי המנה של ערבית כדרך כל הימים. כל בו], והשאר ניתנת לאומנין בשכרן,

כדתניא, מותר הקטרת מה היו עושין בה, מפרישין (ממנה) שכר האומנין, ומחללין אותה על מעות האומנין, ונותנין אותן לאומנין בשכרן, וחוזרין ולוקחין אותה מתרומת הלשכה,

דף ו' ע"ב

תנו רבנן, מותר הקטרת [גורם ש], אחת לששים או לשבעים שנה היו מפטמין אותה לחצאין [חצי של שם"ח, ונמצא שאם יצטרף המותר של לערך מאה ושלושים שנה, יהיה בה כשיעור קטרת של שנה אחת] שלא היה צריך לפטם אלא חצי שיעור, משום דמותר דששים או שבעים שנה סליק לחצי שיעור הקטרת, פעמים לששים פעמים לשבעים או סמוך להם, לפי שאין כל החפיים שוות, לפיכך יחיד שפיטם לחצאין חייב, דברי רבן שמעון בן גמליאל, שאמר משום הסגן,

אבל שלישי ורביע (שהיו) [שהיו] משהין המותר שמונים שנים [זה יהיה לערך שני שלישי שנה, ויצטרף להשלים עוד שלישי], או ז' או ק' [זה יהיה לערך שלשה רבעי שנה, ויהיה צריך להשלים רק רביע], [עד] שלא הוצרכו לפטם אלא שלש או רביע לא שמעתי יחיד נמי שפיטם שלש או רביע פטור [לא שמענו אם היא כשירה אם לא, לפיכך היו עושין אותה ביהד. כל בו],

וחכמים אומרים, בכל יום מתקן במתכונתה [במתכונה הוא] לישנא דקרא, והיה מכנים אם היה רואה לפטם הקטרת דבר יום ציומו עושה, הילכך יחיד שלא פיטם אלא מנה [פ' אם פיטם אפילו מנה] חייב # [וצ"ע דלקמיה משמע שחייב גם אם מפטם "פרס בשחרית" ? ואולי כיון דכתיב הלשון "פרס" משמע חציה של מנה, לכן צריך לפטם לכל הפחות מנה שלימה ולחלקה לשני "פרס"],

מסייע ליה לרבא, דאמר רבא (שמן המשחה) [קטורת] שפטמו לחצאין חייב, לאו דוקא [חצאין], אלא כל דרשו להקטיר [ציוס. שטמ"ק] # [ולחלקה ל"פרס" בשחרית ופרס בין הערבים], דכתיב שמות ל והקטרת אשר תעשה, כל שתעשה, והא אפשר דעברה פרס בשחרית, ופרס בין הערבים,

ת"ר, [קטרת] היו מחזירין אותה למכתשת [שעשה בצלאל. כל בו], פעמים בשנה,

אבני חן למסכת כריתות

ראשון, אמרת לאו הא אין עליך לרין,

מאי קשיא? הכי קא קשיא ליה, סמים בתראי תרי כי סמים קדמאי תרין? הדר ושני כדשנין, דא"כ נכתוב קרא סמים סמים נטף ושחלת וחלבנה,

ומאי פרט בפרט ראשון?

הכי קא קשיא ליה, מיני אילנות ילפי מן נטף, וגידולי קרקע ילפי משחלת, וליילפי נמי מלבונה זכה והיינו דפריך, או אינו אלא פרט אחרון, דהיינו לצונה (3) [כ]פרט ראשון, [ו]מייתי נמי דדמי ליה, (ולמעטוי) [ולרבות] דכר [שאין] ריחו נודף ולא קוטר ועולה נאמרה, (לי) כשאר פרטי קמאי דאייתי בחד צד מאי דדמי ליה, דניתו דבר שריחו נודף, ואע"פ שאין קוטר ועולה [אבל עכשיו כיון דכתיב לבונה זכה אחר סמים, אין למדין דימנה],

הדר אמר א"כ דכשאר פרטי מייתי ליה, נכתביה צמיגי צהדי שאר פרטי קמאי, והיינו דקאמר "לאו" נכתוב קרא ללבונה זכה במיצעי, ותיילף מינה,

וקפריך ליה הש"ס הא לאו מירוצא הוא אי כתביה לבונה זכה במיצעי דאי כתביה לצונה צהדי שאר פרטי, בין שני הכללות הויין תרי עשר כגון % סמים צ', ונטף ושחלת וחלבנה וצונה הרי ו', וסמים כנגדן הרי י"ב, ולהכי לא כתביה צהדי פרט, דלא חימא י"ב צעין, ולעולם גמר מיניה [מלבונה שאינו צריך להיות מקטר ועולה],

אם כן [דלמדין גם מלבונה זכה, שאין צריך להיות מקטר ועולה, למה כתבה לאחר סמים], נכתוב קרא לבונה זכה במיצעי, וחלבנה לבסוף אם כן נכתביה צמקוס חלצנה, דנשמע מיניה די"א הן, ונשמע מיניה דאפילו אינו קוטר ועולה, ונכתב חלצנה לצוק, דהא השמא (מיהא) [נמי הא. צאה"מ] לא מידי גמרינן מיניה [והתורה מנלה רק שמביאה אף שריחה רע],

ריש לקיש אמר מגופה [מפירוש המילה "קטרת" למדין שצריך להיות מקטר ועולה, ואין למעט מלבונה זכה את שאינו מקטר ועולה], מה לשון קטרת, דבר שקוטר ועולה,

א"ר חנא בר בונא, א"ר שמעון חסידא, כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטרת,

אביי אמר, מהכא עמוס טו ו הֲבֹנָה בְּשִׁמּוֹן מִעֲלֹי תִּיּוֹ וְאֶנְדֹתוֹ מִשְׁמַע שְׁכֹלֵי צִידָה, או על-אָרְץ יְסָדָה:

ואימא סמים כלל כלומר ממאי דקרא לחושבנא אחא, דילמא למידרש כלל ופרט [וכלל] לחוד הוא דאחא ולא למנין י"א, נטף ושחלת וחלבנה פרט, סמים חזר וכלל, כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שקיטר ועולה שמתמר ועולה כמקל, ולא יפיל לכאן ולכאן וריחו נודף, אף כל דבר שקיטר ועולה וריחו נודף,

וכ"ת א"כ לכתוב קרא חד פרטא?

לא"י [באמת] מיצרך צריכי, דאי כתב נטף, ה"א מין אילן דהוא נרי אין [כשר לקטרת], אבל גידולי קרקע לא, מש"ה כתב ושחלת, ואי כתב ושחלת ה"א גידולי קרקע אין, אבל מין אילן אימא לא, משום הכי כתב נטף,

וחלבנה לגופיה אתא לאשמועינן דאע"ג דריחיה רע משוינן ליה לקטרת מפני שריחה רע [ולכן קשה מנלן שצריך י"א סממנים, שמא מן הפסוקים דדרשינן כלל ופרט וכלל?]

א"כ דכלל ופרט וכלל לחוד צעי למידרשה מוקח לך נפקא ליה לא נכתוב קרא סמים אלא קח לך, [ו]הוא משמע כלל, אלא להכי נקט צרישא סמים, וכתיב נמי קח לך, למידרש כלל ופרט וכלל, לקוטר ועולה כדלקמן, ולמנין י"א,

ואימא סמים בתראי תרין נינהו, כסמים קדמאי?

א"כ נכתוב סמים סמים בהדי הדדי [וכל מקום שאתה מוצא ב' כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהם. ע"ל], וסוף נכתוב נטף ושחלת וחלבנה,

דבי רבי ישמעאל תני נמי צעיא י"א מדקמיני או אינו כו', וליכא למידרשה אלא כדדריש ליה, וצעי קוטר ועולה, סמים כלל, נטף שחלת וחלבנה פרט, סמים חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שקיטר ועולה וריחו נודף, אף כל דבר שקיטר ועולה וריחו נודף,

או אינו אלא כלל [סמים שהוא כלל השני] (ב) [כלל ראשון [שפירושה סמים כפולים] כולה מפרש לקמיה, ופרט [האחרון של לבונה זכה] (ב) [כ]פרט ראשון [נטף ושחלת וחלבנה]?]

אמרת "לאו", הא אין (לך. פירנצ"א, בריש, מינכן, ותקן 119, 120-121) עליך לרין בלשון אחרון [או אינו], אלא בלשון ראשון [לדרוש כלל ופרט וכלל, והגמ' מפרשה לקמן],

אמר מה, או אינו, אלא כלל בכלל ראשון, ופרט בפרט

[שנינו במשנתינו] והסך בשמן המשחה: ת"ר, הסך בשמן

אבני חן למסכת כריתות

וא"ר יוסף, במאי פליגי רבי מאיר ורבי יהודה, גבי מלכים וכהנים, ר"מ סבר ואשר יתן ממנו על זר כתיב, ומלך וכהן השתא זרים נינהו [ולכן חייב], ורבי יהודה סבר, בעינין עד דאיכא זר מתחלתו ועד סופו, ומלך וכהן מעיקרא לאו זרים הוו דלא נמשחו ממחלה [הגם שעבשיו הם זרים לשמן, שהרי נמשחו כבר, מ"מ בתחלה היא צריכין להמשח],

א"ר איקא בריה דרב אמי, ואודו [ר"מ ור' יהודה, דפליגי אי אמרינן עד דאיכא זר מתחלתו ועד סופו] למעמייהו, דתניא

דף ז' ע"א

בת כהן שנישאת לישראל, ואכלה בתרומה, משלמת את הקרן, ואינה משלמת את החומש דלא [זרע היא, שהרי לא נמחלה, שאם ימות בעלה ומנשא לכהן אוכלת, או אם זרע אין לה הדרא לתרומה, ומיתתה בשריפה] [אם זינתה],

ניסת לאחד מן הפסולין, משלמת קרן וחומש, ומיתתה בחנק, דברי ר"מ ורבי מאיר לטעמיה, דאע"ג דמעיקרא לאו זרע היא, השמא מיהא זרע הויא,

וחכמים אומרים היינו רבי יהודה בר פלוגמיה אחת זו ואחת זו דנעין זר מתחלתו משלמת הקרן ואינה משלמת החומש, ומיתתה בשריפה,

אמר רב יוסף, מחלוקת בנתינת שמן המשחה [דר"מ יליף דנתינה בכל שהוא מסיבה], ובשינויי דשנינן דטעמיה דר"מ משום דאיתקש לסיכה [ור' יהודה סבר דנתינה בכזית],

אבל נתינה דעלמא כגון לא יתן עליה לבונה דמנחת חוטא, דברי הכל כזית דילפינן מונתן לכהן את הקדש [ויקרא כג], והכי מפרשא דפרק כל המנחות באות מזה [מנחות נט],

*****

גופא, תני תנא [השונה ברייתות] קמיה דר' אלעזר, כל שישנו בסך [שאם חל עליו חלאו שלא יסוך דהיינו ישראל], ישנו בכל ייסך [אסור להסוך אותו], וכל שאינו בסך אינו בכל ייסך,

א"ל [ר' אלעזר לתנא] שפיר קאמרת, לא ייסך כתיב דשני יודין, שדי חדא לתוך המיכה וקרי ביה לא ייסך דמשמע מי שמזוה שלא יסוך לא לעזמו ולא לאחרים [ישראלים], מזוה אחר עליו שלא לכוון, ועוד כוכבים לאו דר מזוה הוא,

[מצינו כאן ברש"י לשון "בר מצוה"],

המשחה לבהמה וכלים פטור, לעובדי כוכבים, ולמתי פטור, בשלמא בהמה וכלים דכתיב שמות ל על בשר אדם לא ייסך, ובהמה וכלים לאו אדם הוא, מתי נמי פטור דכיון דמית ליה, מת מיקרי ולאו אדם, אלא עובדי כוכבים אמאי פטור, הא אדם נינהו?

לא"י [באמת אין הגויים קרוים אדם כאשר אמרנו] דכתיב יחזקאל לד לא יאתן צאני צאן מרגעתי אדם אתם, אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם,

והכתיב [במלכות מדין] במדבר לא ונפש אדם ששה עשר אלף? א"ל ההוא לאפוקי בהמה משום דכתיב בהמה דהוא עניינא דלא סגי דלא קרי להו אדם,

והכתיב וינה ד יא וְאֵי ל' אֲחוּס עַל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִשְׁבָּהּ הִרְבֵּה מְאֹד מִן-הָעָרִים רַבּוֹת אֲשֶׁר ל' אֶרֶץ כְּדִידְעוּ בְּיָדֵינוּ לְשַׁמְאֹל וּבְהִמָּה רַבָּה וְגו' הווא לאפוקי בהמה,

ואיבעית אימא, כדקתני תנא קמיה דר"א, כל שישנו בסך כל שהוא עובר כשהוא סך את עצמו, או אחרים, שמזוה שלא יסוך משמן המשחה לזר, ישנו בכל ייסך מזוה אחרים עליו שלא לכוון, וכל שאינו בסך, אינו בכל ייסך,

תניא אידך, הסך בשמן המשחה, לבהמה וכלים לעובדי כוכבים ומתי פטור, למלכים ולכהנים גדולים, לאחר שנמשחו, ר"מ מחייב, ור' יהודה פוטר,

וכמה יסוך ויהא חייב? ר' מאיר אומר כל שהוא, רבי יהודה אומר כזית,

והאמר ר"י פטור [בתחלת הברייתא]? כי פטר ר' יהודה גבי מלכים וכהנים, גבי הדיוט מחייב,

ר"מ ור' יהודה במאי פליגי? א"ר יוסף בהא פליגי, ר"מ סבר על בשר אדם לא ייסך כתיב, וכתיב שמות ל ואשר יתן ממנו על זר, מה סיבה כל שהוא דלא אשכחן שיעור דסיכה, אף נתינה כל שהוא אף על גב דנתינה דעלמא כזית, כדמפרש לקמן,

ורבי יהודה סבר, ילפינן נתינה דעל זר, מנתינה דעלמא, מה נתינה דעלמא כזית דגמרינן מנתינה דונתן לכהן את הקדש, דכתיב זיה אכילה [ויקרא כג], ואיש כי יאכל קדש, וכל אכילה כזית, אף נתינה דעל זר כזית,

אבל סיבה למימנשח מלכים וכהנים, דברי הכל כל שהוא,

אבני חן למסכת כריתות

את האשם תלוי], דקאמר אין יום הכיפורים מכפר דאמר לא מכפר עליו, משום הכי לא תני ליה, דאי הדר ביה [שאם חזר בו ומתחרט] ברת יום הכיפורים, בעי לאיתויי אשם תלוי [שכיון שבעט לא הואיל יוה"כ לפוטרו מאשם תלוי],

ור"ל סבר [ולכן לא תירץ כר' יוחנן], מבעט נמי מכפר עליה יום הכיפורים [ואומר ר"ל דלפי תירוצו של ר' יוחנן אינה מתורצת למה לא חשיב במשנה שגם יוה"כ דוחה את האשם תלוי],

ובפלוגתא [פלוגתת ר' יוחנן ור"ל אי יוה"כ מכפר על מי שמבעט, בכגון זה פליגי בה גם אביי ורבא], האומר לא יתכפר לי חטאתי, אביי אמר אינה מכפרת, רבא אמר מכפרת [ואף שהוא מומר לדבר אחד מקבלין הקרבן ממנו, דרך מומר לכל התורה כולה אין מקבלין ממנו קרבן, שמעתי בשם המהרש"ם],

היכא דאמר לא תיקרב [שאינו רוצה שיקריבו בשבילו קרבן], דכולי עלמא לא פליגי דלא מכפרת, דכתיב ויקרא א יקריב אותו לרצונו,

כי פליגי דאמר תיקרב ולא תכפר, אביי אמר, אין מכפרת, דהא אמר לא תכפר, רבא אמר, מכפרת כיון דאמר תיקרב, כפרה ממילא אתי,

סיכום:

שנינו במשנה חוץ ממטמא מקדש וקדשיו, ופירשנו שאינו חייב עליהן קרבן אשם תלוי, שאשם תלוי בא רק על מי שחטאתו קבועה, ומקשה הגמ' למה לא מנה גם את יוה"כ שאם עבר יוה"כ אינו מביא עוד אשם תלוי? ומתיר ר"ל שבטומאת מקדש וקדשיו לא נתכפר חטאיה ולכן המשנה מונה אותה, אבל ביוה"כ אינו מביא הקרבן משום שכבר נתחטא ספק חטאתו, ור"י מתיר דמתני' מיירי שבועט ביוה"כ וכיון שבאופן זה לא נפטר מאשם תלוי, לכן לא מנה המשנה את יוה"כ, ונמצא מחלוקת ר' יוחנן ור"ל אי מבעט מהני יוה"כ לפוטרו מקרבן אשם תלוי, וכן פליגי אביי ורבא באדם שאומר שלא יכפר לו חטאתו, דאביי אומר שאינה מכפרת, ורבא אמר שמכפרת, וממשיך הגמ' להביא ראיה שגם רבא חזר בו וסבר כאביי דאינה מכפרת],

והדר ביה רבא [ממה שאמר כפרה ממילא אתי, פי' שרבא לא יחלוק על ברייתא שמביא כאן], [וצריך לדעת למה לא אמר "תיובתא" כמו שאומרת הגמ' בכל מקום שמוצא ברייתא נגד אמורא],

[ברייתא א'] כרתניא, יכול יהא יום הכיפורים מכפר על שְׂבִין ועל שאין שְׂבִין, ודין הוא שלא יכפר ומה חטאת ואשם מכפרין, ויוה"כ מכפר, מה חטאת ואשם אין מכפרין אלא על השבין, דלרצונו דעיקר, אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבין,

לא אם אמרת בחטאת ואשם [לכן אין מכפרין על שאינם שבין],

תני רב חנניה קמיה דרבא, מניין לכתן גדול שנמל משמן המושחה שעל ראשו, ונתן על בני מעיו [על בטנו], מנין שהוא חייב [כרת], שנאמר שמות ל על בשר אדם לא ייסך,

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, מ"ש מהא דתניא כהן שסך בשמן של תרומה, בן בתו ישראל מתעגל בו ופי' כהן שסך את עצמו שמן, יכול בן בתו ישראל לבא להתעגל בו, ואפילו גדול, וסך עצמו באפי' אמו ואינו חושש [שנחנה ור מן התרומה] אלמא כיון דנעלה צהריה, בטלה,

והכי תניא צהריה צתוספתא דמסכת תרומות (פרק י'), סך כהן את עצמו שמן של תרומה, ומביא בן בתו ישראל ומעגלו על גביו, וכן בתו ישראל דנקט, משום דרגיל אלל, והוא הדין לאחריני,

א"ל התם [בתרומה] ויקרא כב ומתו בו כי יחללוהו כתיב, כיון דחלליה הא איתחיל [נעשה התרומה מחולל], אבל גבי שמן המושחה כתיב במדבר ו יב וימך המקדש ל' א יצא ול' א יחלל את מקדש אל' הו' פי' נזר שמן מושחת אל' הו' עליו אני ה', שמן מושחה קרייה רחמנא, דאע"ג דאיתא עליו לא איתחיל:

[שנינו במשנתנו] על אלו חייבין על זדונו [כרת, ועל שגגתו חטאת, ועל לא הודע שלהם אשם תלוי] כו': קתני חוץ ממטמא מקדש וקדשיו,

ממאי מפיך ליה [מאיזה עונש מבעט את מטמא מקדש וקדשיו, שהרי כרת יש עליהן, וכן חטאת הם חייבין בשוגג]? [ומתיר דקאי על אשם תלוי] הכי קתני, חוץ ממטמא מקדש וקדשיו, שאין מביא אשם תלוי שאין אשם תלוי צא, אלל על ספק טטאת קבועה [וטומאת מקדש וקדשיו מביא עליה קרבן עולה ויורד], כדמפרש צ"צ צמח [לקמן כה],

וניתני נמי, חוץ ממי שעבר עליו יום הכיפורים, שאין מביא אשם תלוי [שנתכפר כבר ביוה"כ, וראה ע"ל]?

אמר ר"ל, כי קתני היכא דאיתיה [לחטאת] [לחטאתיה] [דהיינו ספק טומאת מקדש וקדשיו], ורחמנא פטריה [מאשם תלוי], [אבל] עבר עליו יום הכיפורים, ליתיה [לחטאת] [לחטאתיה] [פי' שספק חטאו נתכפר לו] [דקא] [דהא] כפר ליה [ע"י יוה"כ],

מי שהיה מחויב אשם תלוי, ועבר עליו יום הכיפורים נתכפר לו, ואינו מחויב עוד להביא קרבן על הספק,

ר' יוחנן אמר, ממני [דלא חשיב שגם יוה"כ מכפר על חיוב של אשם תלוי] במבעט צוה"כ [פי' ולכן לא מנה אותה המשנה שלא בכל אופן יוה"כ פוטר

אבני חן למסכת כריתות

סדר המפלה [פ'] בבכורות נקראה. תוס' [א] לא נתענה בו ועשה בו מלאכה [נקט הני שהן מדאורייתא, לאפוקי רחיצה סיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה אינן דאורייתא. באר שבע], ולא קראו מקרא קודש, יכול לא יהא יום כיפורים מכפר, ת"ל ויקרא כג יוה"כ הוא, מ"מ,

ותרוייהו סתם סיפרא הוא, קשיין אהרדי [דבריייתא א' אומרת דיוה"כ מכפרת רק על שבין, ובריייתא ב' אומרת דיוה"כ מכפר מ"מ]?

אמר אביי, לא קשיא ה"ג לא קשיא הא ר' יהודה הא רבי [פ'] דרש"י אינו גורם "אליבא דר' יהודה" ו"אליבא דידיה" [הא רבי אליבא דרבי יהודה [סתם סיפרא ר' יהודה], הא רבי אליבא דידיה,

דתניא רבי אומר, כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה, ובין לא עשה תשובה, יוה"כ מכפר, חוץ מפורק עול של כל המזות, ומגלה פנים בתורה דורש נאגדות של דופי, כגון מנשה שהיה חומר, מה [פ'] למה? היה לו למשה לומר ותמנע הימנה פלגש, ומפר ברית בשר [שלא מל, או שמל ומושך ערלתו לכסות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול. רע"ב אבות פ"ג מ"א], שאם עשה תשובה [על עבירות הללו] יוה"כ מכפר, ואם לאו אין יוה"כ מכפר צרימא [ב'] דקמני יוה"כ מ"מ, רבי היל, [ובזה מיושב סתירת הבריייתות, דבריייתא א' אתיא כר' יהודה דיוה"כ מכפר רק על השבין, ובריייתא ב' דיוה"כ מכפר מ"מ אתיא כרבי],

רבא אמר, הא והא רבי אליבא דנפשיה [דיוה"כ מכפר מ"מ], ומורה רבי בעבירות דיוה"כ גופיה, דלא מכפר דהא דקמני [בבריייתא ב'] לא המענה צו [אפ"ה] מכפר, אעצירות דכל השנה, אכל הדיא עצירה דעיניו [דיוה"כ] לא מכפר, ואך חלק נמי דקמני לעיל [בבריייתא א' דאינו מכפר לשאינם שבין] צעצירות דיומיה קאמר,

דאי לא תימא הכי [דמורה רבי דעבירות דיוה"כ עצמה אין יוה"כ מכפר אם לא עשה תשובה], כרת דיוה"כ לרבי [פ'] מה שהתורה אמרה בויקרא כג כט כי כל־הנפש אשר ל' אִתְּעָנָה בְּעַצֶּם הָיָה הָיָה וְנִכְרְתָה מֵעַמּוּהָ, כיון דבכל שעתא ושעתא מכפר [דאי אמרינן דיוה"כ מכפר גם על עבירות דיוה"כ], היכי משכחת לה?

ומאי קושיא, דילמא דעבד עבידתא כולי ליליא [לאו דוקא כל הלילה, אלא אם עשה מלאכה בלילה שחייב עליה כרת. וראה יד בנימין, ומיושב תמיהת הע"ל], ובהדי עמוד השחר מית, דלא הוה יממא דלכפר ליה יום הכפורים אינו מכפר אלא היום, כדכתיב (ויקרא טז) כי ציוס הזה,

תינח כרת דליליא, כרת דיממא היכי משכחת לה [ראה בע"ל שיש כרת ביום ויש כרת בלילה, והכל למדין מפסוקים] כרת הולך עמיה כלל צינס, ואם יש לו מתים?

ומאי קושיא, דילמא בהדי דקאכל נהמא [ראה בע"ל למה צריך

שארין מכפרין על המזיד כשוגג שסס לאו דוקא נקט, דהא אשכחן אסס אמזיד צפרק שני [לקמן ט: ד' מציאין על הדון, תאמר ביוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג, והואיל ומכפר על המזיד כשוגג, מכפר על שבין ועל שאין שבין,

ת"ל ויקרא כג כז אַךְ צָעָשׂוּר לְמַדֵּשׁ הַשְּׂבִיעִי הָיָה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מְקַרְא־קֹדֶשׁ יְהוָה לָכֶם וְעֵינֵיכֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לָהּ חֵלֶק יוֹם כְּפֹר לַשָּׂדֵן, וְלֹא לַשָּׂדֵן שָׂדֵן,

[פ'] ולמדוין מהבריייתא שיוה"כ מכפר רק על השבין, והגמ' ממושיכה לבאר מה נקרא "שבין"],

מאי שבין דקמני אין מכפרין אלא על השבין ושארין שבין [אינם מתכפרים], אלימא שבין שוגג, לא שבין מזיד [ואמר שאינו מכפר אלא על השוגג, ולא על המזיד], הא קתני [בדברי הבריייתא], לא אם אמרת בחמאת ואשם [לכן אין מכפרין על שאינם שבין מפני שאין מכפרין על המזיד] וא"כ מאי קאמר, היינו הך [פ'] זה נתינת טעם, שהרי סתם כופל את דבריו, שלכן אינו מכפר על מזיד מפני שאינו מכפר על מזיד] כו',

אלא [לא תפרש אינם שבין מזיד, דהיינו שעבר העבירה במזיד, אלא העבירה היה בשוגג, רק המזיד דתו וזה גורם שלא יכפר עליו יוה"כ], כי הא דעולא א"ר יוחנן, אכל חלב והפריש קרבן והמזיד דתו, וחזור בו, הואיל ונדרחה [הקרבן חטאת] ידחה והיינו דקאמר חטאת אינו מכפר אלא על השבין, ששבין משעת הפרשה עד שעת הקרבה, ולא שהמזיד דתו צינטיס, [והתם] [והתם] [בבריייתא, שמביא לימוד ליוה"כ מקרבן חטאת] צני למילף יוה"כ, דאם המזיד דתו [ו] קודם יוה"כ, וחזר צו אחר יוה"כ, [ד]תו לא מכפר עליה יום הכפורים אחר, על עצירותיו שמקמי המרתו, [ועדיין לא נסתיימה הקושיא על רבא, והגמ' רק עסוק לפרש הבריייתא]

[והגמ' דוחה שאין לפרש שבין באופן זה] אמאי נהי [בדברי ר' יוחנן אמרינן] דאידחי קרבן דצקרבן אמרינן הואיל ונדמה לאחר הפרשה [ע"י שהמזיד דתו], ידמה מעל המזבח, אכל, גברא לגבי יוה"כ [כמו שרצית לפרש הבריייתא דאינם שבין היינו שהמזיד דתו] בר כפרה הוא כשראל מעלא,

[נמצא שלאחר שלא עלה לפרש את דברי הבריייתא לא בנסיון הראשון דשאינם שבין היינו מזיד, ולא בנסיון שני דשאינם שבין היינו שהמזיד דתו בנתיים, על כרחך צריך לפרש הבריייתא דאמר יכפר עלי חטאתי וכו' ונמצא שדברי רבא מופרכים מבריייתא זו]

אלא שבין, דאמר יכפר עלי חטאתי, שאין שבין דאמר לא תכפר עלי חטאתי, ש"מ [דחזר בו רבא],

ורמזנהי דהא דמי לעיל יוה"כ אינו מכפר אלא על השבין,

[בריייתא ב'] יכול לא יהא יום הכפורים מכפר, אלא על שנתענה בו, ולא עשה בו מלאכה, וקראו מקרא קודש נמקן

אבני חן למסכת כריתות

לומר שאכל לחם ונחנק על הבשר, חנקתיה אומצא [החיכת בשר] [ומית] [דחויב ויה"כ על הגאת גרונה בא בשעה אחת עם מיתתו. וראה יד בנימין], דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה,

אי נמי דעבר עבדתיה [שעשה מלאכה ביום הכיפורים] סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות לכפרי,

אי נמי, בהדי דעביד עבדתיה [שחפר במעדר ביה"כ שהוא אב מלאכה], פסקיה מרא [החכה ה shovel] לשקיה דרפיק צה לשקיה % ומית מיד, דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה # [לא הבנתי, דוכי זה מציאות שמיתתו ע"י הפסקת שוקיו בא באותה שעה שעשה מעשה במעדר ? ואולי הכוונה שחתך את ראשו רח"ל ותפס לשון נקיה] [ונמצא שמה שאמר לעיל שרבי מודה שעל עבירות של ויה"כ עצמה אין ויה"כ מכפר דאי לא תימא הכי וכו', אינו מוכרח]:

[שנינו במשנתנו] וחכמים אומרים אף המגדף [חייב עליה כו': מאי אף המגדף (שאינו בו מעשה)? רבנן שמעו לר' עקיבא דמתני' ר"ע היא, כדמפרש לקמן מגדף מציא קרבן דברי ר' עקיבא, דתני בעל אוב ולא תני ידעוני,

אמרו ליה ולאמי [ליה רבנן לר"ע לדברך] אף מגדף נמי ידעוני, מאי שנא [ידעוני] דלא מיייתי קרבן, משום דלית ביה מעשה, מגדף נמי לית ביה מעשה,

מימה לי ולר' יוחנן דאמר לעיל (דף ג) הוילי ושניהם צללו אחד נאמרו, מאי אף דקמי צממיתין,

ת"ר, מגדף מביא קרבן, הואיל ונאמר בו כרת [וכרת בא במזיד, וקרבן בא בשוגג], דברי ר"ע, ואומר במדבר ט (ונשא חטאו) יג והאיש אשר הוא טהור ויבדק ל' אִתָּהּ וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִמַּעֲמֶיהָ כִּי אֶת הַקִּרְבִּים בִּמְעַדוֹ חָטָא יֵשָׁא הָאִישׁ הַהוּא [הגמ' מפרש לקמן דרבנן אמרו "ואומר חטאו ישא"],

וכללל הוא, [דכל היכא דכתיב ביה כרת מיייתי קרבן, והא פסח ומילה דכתיב בהו כרת, ולא מיייתי קרבן?

דף ז' ע"ב

הכי קאמר [ר"ע בברייתא], מגדף מביא קרבן, הואיל [ונאמר בו כרת, ומפרש כוונתו] ובא בו כרת במקום קרבן מפרש לקמן, דכרת דמגדף, איירי בקרבן עצומה כוכציס, דברי ר"ע,

קסבר מייגו דבעי מכתב כרת [דמגדף] בעלמא, וכתיב כרת במקום קרבן, שמע מינה מיייתי קרבן,

ואומר במדבר ט חטאו ישא, אתא לרבנן רבנן קאמי ליה [דאמרי מגדף אינו מביא קרבן],

[והכי קאמר ר"ע לרבנן אמריתו מגדף לית ביה מעשה מהו מגדף מברך את השם]

[והכי קאמר ליה רבנן לר"ע, אמרת מגדף מביא קרבן הואיל ונאמר בו כרת במקום קרבן, מי סברת מגדף דקרא היינו מברך את השם, מגדף היינו עובר ע"ז] [והאי דקמי צממני' וכו'] אף המגדף כו' הכי קאמי, אף המגדף דידך, אף מברך את השם, שאלה קורא אותו מגדף,

[הגירסא הכתובה נספריס אינה כפי שיטת הס"ס וכך היא צעיתי] [על גירסא זו נתכוון רש"י במה שפירש הגירסא הכתובה בספרים אינה כפי שיטת הגמ', ואין בידי לחקן ולהגיה מלבי הגירסא על מכונה. באר שבע],

אלא כרת (דכתיב למאי אתא) [במברך את השם מנא להו]?

(אמרי ליה ליתן כרת למקלל, דכתיב במקלל (וחטאו ישא האיש ההוא) וכתיב בפסח שני במדבר ט חטאו ישא, מה להלן כרת אף כאן כרת),

[פסחים צג. תנו רבנן, חייב כרת על הראשון, וחייב כרת על השני, דברי רבי, רבי נתן אומר חייב כרת על הראשון, ופטור על השני, רבי חנניא בן עקיבא אומר, אף [על] הראשון אינו חייב כרת אלא אם כן לא עשה את השני, ואודו לטעמיהו, וכו', במאי קמיפלגי?

רבי סבר שני רגל בפני עצמו הוא, רבי נתן סבר, שני תשלומין דראשון הוא, תקוני לראשון לא מתקין ליה, ורבי חנניא בן עקיבא סבר, שני תקנתא דראשון הוא.

ושלשתן מקרא אחד דרשו, (במדבר ט) והאיש אשר הוא טהור ויבדק לא היה, רבי סבר (במדבר ט) וחדל לעשות הפסח ונכרתה, דלא עבר בראשון, אי נמי (במדבר ט) קרבן ה' לא הקריב במעדרו בשני,

וממאי (דהא) [דהאי] חטאו ישא כרת הוא? [פסחים צג:] קסבר, מגדף היינו מברך השם, וכתיב במברך את השם (ויקרא כד) ונשא חטאו, וגמר האי חטאו דהכא מחטאו דהתם, מה להלן כרת אף כאן נמי כרת,

ורבי נתן סבר, (במדבר ט) וחדל לעשות הפסח ונכרתה, דהאי כי לשון דהא הוא, והכי קאמר רחמנא, דהא קרבן ה' לא הקריב במעדרו בראשון, האי חטאו ישא מאי עביד ליה? וכו',

ורבי חנניא בן עקיבא סבר: וחדל לעשות הפסח ונכרתה, אי קרבן ה' לא הקריב במעדרו בשני, והאי חטאו ישא מאי עביד ליה? כדאמרן,

הלכך, הויד בזה ובוה, דברי הכל חייב, שגג בזה ובוה, דברי הכל פטור, הויד בראשון ושגג בשני, לרבי ולרבי נתן מחייב, לרבי חנניא בן עקיבא פטור, שגג בראשון והויד בשני לרבי חייב, לרבי נתן ולרבי חנניא בן עקיבא פטור],

[במברך את השם כתיב ויקרא כד איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, ונאמר בפסח במדבר ט חטאו ישא האיש ההוא, מה להלן כרת, אף כאן כרת],

אבני חן למסכת כריתות

אם צורת אדם ומייצג, או דגים וחגבים ופטורה,
מביאה קרבן שמי תוריס [א' לעולה וא' לחטאת, ועל שלן עולה ממנה עלה אם מין
חובה ילדה תהא לחובתה, ואם לאו תהא עולת נדבה,
אכל חטאת לא מצי לאתנויי דאין חטאת נדבה, ומחייב בספק,
ואינו נאכל דשמה לאו צת קרבן היא, ומליקתה כנצילה בעלמא, ומשום חולין על
המוצא לא איכפת לן, דכיון דאין למוצא אלא דמה, לא חשיבא אכילה,
וצמסכת נזיר (דף כט) ילפינן דחטאת העוף צאה על הספק,

וכן ושתי נשים שהפילו במחצותה אחת ממין פטור דגים וחגבים
ואחת ממין חובה סנדל או שילא, ואין ידוע אי זו הפילה פטור, ואי זו
הפילה חובה, מציאות כל אחת שמי תוריס, כמו שפירשמי, ואינו נאכל,

א"ר יוסי, אימתי אינו נאכל, בזמן שהלכו זה למזרח וזה למערב
שאינן יכולות להמנות, שהציאו קיטיון לכהן והלכו לזרען, אבל אם היו
שתייהן עומדות בגמ' מפרש מאי ענדן שתייהן מביאות קרבן
ונאכל,

אלו שאין מביאות, המפלת שפיר מלא מים, מלא דם, מלא
גנינים גוויס, המפלת כמין דגים, וחגבים, ושקצים, ורמשים,

המפלת יום ארבעים צמסכת נדה צפ' המפלת (דף ל), עד שיעצרו מ' יום
להריון [אם מפלת] הוי מלא בעלמא, ויוצא דופן, ר' שמעון מחייב
ביוצא דופן:

נב: שפחה מנולן? דת"ר ויקרא יב ב דבר אל בני ישראל לאמר
אשה כי תזריע וילדה זכר ומאמא שבעת ימים אין לי אלא בני ישראל,
גיורת ושפחה מנולן? ת"ל אשה [משמע כל אשה אפי' שפחה] פי
קוליש,

מאי וכן שפחה [למה צריך פסוק לרבות שפחה]? ס"ד אמינא כי
אמרינן כל מצות שהאשה חייבת בה, עבד חייב בה, ה"מ
בדבר שישוה בין איש ובין אשה, אבל יולדת דבנשים איתא,
באנשים ליתא, אימא לא תחייב שפחה, אהכי תנא שפחה:

[שנינו במשנתנו] אלו מביאין קרבן כו' [אבל אם היו שתייהן עומדות
שתייהן מביאות קרבן ונאכל]: מאי עבדין לרבי יוסי?

מיתין תרוייהו [שתי הנשים, כל אחת תביא] חד קרבן [עולה לזו ועולה
לזו] ודאי, וחטאת עוף ספק, ומתני צין שמיהן יקנו חטאת העוף (מדא
ודאי), [ד]עולת העוף תציא כל אחת ודאי, וצמנאי שאם אינה חייבת תהא נדבה,
אכל חטאת העוף לא מצי למימר תהא נדבה, דאין חטאת נדבה, ולהכי מיימו חטאת
העוף, ויקטוהו צין שמיהן, ומתנין, אם אינה חייבת יהא חלקן מחול לך, ואם את חייבת
יהא חלקי מחול לך, וממ"נ הויא מליקתה כשרה [ולכן נאכל],

ומי אית ליה לר' יוסי תנאה, והתנן רבי שמעון אומר צמק דס

והכי נמי איכא דדריש ליה צמסחים צפרק מי שהיה טמא (דף נג.), (ודרשי)
[ודריש] הכי, ומדל לעשות הפסח ראשון, דהא קרבן ה' לא הקריב צמועדו, חטאו
ישא,

ולא נאמר כרת דמגדף צמקוס קרבן, ולא גמרינן ליה אלא מכרת דפסח, שאינה צת
חטאת, דמזות עשה היא [וכן מברך את ה' אינו מביא קרבן],

[ור"ע, חטאו ישא בפסח שני כתיב, וגמר ממגדף, מה להלן
כרת, אף כאן כרת]

ור"ע אית ליה כרת (בשני) [צמסח שני], ומוקי לחטאו ישא צמסח שני, וגמר (לה)
[ציה כרת] ממגדף, וצבר מגדף היינו מברך את השם, וצמסחים (צ"ג) נמי איכא
דדריש ליה הכי,

ת"ר, במדבר טו ל ונפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הער את ה'
הוא מגדף ונברתה הנפש ההוא מקרב עמה, איסי בן יהודה אומר
כאדם האומר לחבירו גירפתה ר' מתחלפת צד, (הנחת) [קנחת]
הקערה מן המגדף וחיסרתה גם את העץ, קסבר מגדף מברך את
השם הוא ומילתא רבה ענד דפשט ידו צעיקר,

ר' אלעזר בן עזריה אומר, כאדם האומר לחבירו גירפתה
הקערה, ולא חיסרתה, קסבר מגדף היינו עובד ע"ז כגון משורר
ומזמר לעצמות כוכבים, דלאו מילתא רבה היא כולי האי,

תניא אידך, את ה' הוא מגדף ונברתה הנפש ההוא מקרב עמה, רבי
אלעזר בן עזריה אומר בעובד ע"ז הכתוב מדבר, וחכמים
אומרים, לא בא הכתוב, אלא ליתן כרת, למברך השם:

מתני: יש מביאות קרבן ונאכל, ויש מביאות קרבן ואינו
נאכל, ויש שאינם מביאות,

[אלו מביאות] קרבן ונאכל, המפלת כמין בהמה חיה ועוף
מפרש טמא צמסכת נדה צפרק המפלת (ד' כב), הויל ונאמרה צו יצירה כאלס
דברי ר"מ, וחכ"א, עד שיהא בו מצורת אדם,

המפלת סנדל [אשמועינן דאף דרבנן בעי צורת אדם, אפ"ה במפלת סנדל
מודים, כיון שלא נכנס תחת צורה אחרת שאינה צורת אדם, היא חייבת קרבן.
ע"פ הון עשיר] ולד הוא אלא שנפחתה זרמו, או שיליא נמי אמרינן צמסכת
נדה צמפלת (דף כו), אין שילא צלא ולד, או שפיר מרוקם היינו עור הולד
מרוקם, שיש צמון השפיר צורת איברים קטנים וצמס' נדה מפרש לה צמפלת,
והיוצא מחותרך,

וכן שפחה כנענית, וצגמ' פריך למה לי למתניי' שהפילה, מביאה
קרבן ונאכל,

ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין יודע מה הפילה

אבני חן למסכת כריתות

אמרו להן ב"ה, והלא המפלת יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת תוכיה, שלא יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בהו קרבן, וחייבת קרבן,

אמרו להן ב"ש, לא אם אמרתם יום שמונים ואחד שחל להיות בשבת, שאף על פי שאינו ראוי לקרבן יחיד, ראוי לקרבן ציבור, תאמר במפלת לאור שמונים (יום) ואחד שאין הלילה ראוי, לא לקרבן יחיד ולא לקרבן ציבור,

והדמיון [שמתחלת ליל פ"א דמיה טמאין] שאתה אומר אם שיה לו לטומאה כו' אינן מוכיחים לקרבן שהמפלת בתוך מלאת דמיה טמאים מפני הלילה, ופטורה מן הקרבן ואינה חייבת קרבן שני:

*****

דף ח' ע"א

נב: תניא אמרו להן ב"ה לב"ש, הרי הוא אומר ויקרא יב ויבטל את ימי פקדוה לבן או לבת, לרבות אור שמונים ואחד,

ר' הושעיא הוה שכיח קמיה דבר קפרא, שבקיה ר' אשעיא לבר קפרא ואתא קמיה דרבי חייה, יומא חד פגע ביה, בעא מיניה רבי אשעיא לבר קפרא זב שראה ג' ראיות בליל ח' לזיבה ראשונה [שראה ג' ראיות וחייב להביא קרבן לאחר שספר ז' נקיים], ולמחר היה ראוי לקרבן מה ב"ה אומרים בדבר זה מי מיימי צ' קרבנות אי לא, טעמייהו דב"ה במפלת בלילה, משום דכתיב לבת, אבל זב שראה ג' ראיות בליל ח' פטרי, דלא מיתרי קראי, או דלמא לא שניא?

א"ל בר קפרא, מה בבלי אומר בדבר זה רבי חייה עלה מצבל, כדאמר ר' חסד (סוכה דף כ) צמחלה גשמיתה מורה משראל, עלה הלל הצבלי וסדה, ומורה גשמיתה עלו (צני הגולה) [ר' חייה וצניו. ע"ל] ויסקדו, ומאן נינהו יהודה וזקניה צני רבי חייה, אישתיק רבי הושעיא לא אומר כלום,

א"ל בר קפרא, צריכין לדברי עיאי ר' חייה [שר' חייה לא היה יכול לומר "חי"ת" בדאמרינן ב מגילה בד:], וצלשון גנאי קאמר ליה,

(הדר - צעא מיניה ר' אשעיא מצר קפרא) נחזור על הראשונות כמו אמר מר, לעיל הרי הוא אומר לבת לרבות אור שמונים ואחד ומיעינא לר' אשעיא, טעמייהו דב"ה משום או לבת, או משום דצברי לילה אינו מחוסר זמן,

נימא כתנאי, זב שראה ג' ראיות בליל ח', תני חדא מביא [קרבן על ג' ראיות הללו], ותניא אידך אינו מביא,

מאי לאו תנאי היא, דהא דתניא מביא, קסבר לילה אינו

שמיטה לקמן (דף כג) מביאות שניהן חטאת אחת, רבי יוסי אומר אין שניהן מביאות חטאת אחת, אלמא לר' יוסי לית ליה תנאה,

אמר רבא מודה ר' יוסי דמתני' במחוסר כפרה צאצעה מחוסרי כפרה, דלא מיימי קרבן לשום חטאת, חללא לשמרוי בקדשים, וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, מודה רבי יוסי במחוסר כפרה,

מ"ט? התם גבי חטאת חלצ צפרק דס שמיטה בעי גברא ידיעה שידע שחטא, ואי לא, מיימי כל חד אשם חלוי, ולא חטאת בשומפות, דכתיב ויקרא ד או הודע אליו חטאתו, הילכך לא מתיין ומתני,

אבל הכא [בד' מחוסרי כפרה], כי מתיין נשים קרבן, לאישתרוי באכילת קדשים, כדתני סיפא דההיא צפ' דס שמיטה (לקמן כ"ג), רבי יוסי אומר כל חטאת שהיא באה על חטא חלמא צאה על חטא דוקא נקט [ולא מחוסרי כפרה, להכשירם באכילת קדשים], אין שנים מביאות אותה:

[שנינו במשנתנו] אלו שאין מביאות כו' ר' שמעון מחייב ביוצא דופן: **מ"ט דר"ש** [שמחייב קרבן ביוצא דופן]? אמר ר"ל אמר קרא ויקרא יב ואם נקבה תלד הוה ליה למכתב ואם נקבה היא לרבות לידה אחרת, מאי היא יוצא דופן,

ורבנן **מ"ט?** א"ר מני בר פטיש ויקרא יב אשה כי תזריע וילדה, עד שתלד ממקום שמזרעת:

מתני': המפלת שילדה נקבה [והפילה] לאור [קתני אור במפלת דומיא דפסחים [אור לארבעה עשר], לרמוז דציצית מצרים דומה למפלת שהולד יוצא קודם זמנו. הון עשיר עיי"ש עוד] **שמונים ואחד** שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה, הפילה, **ב"ש פומריין מן הקרבן** מלידה צ', אע"ג דלחחר מלאת הוה, הוהיל ולינה הוה, ולא יצאה שעה ראויה לקרבן, דלילה מחוסר זמן קרבן הוה, דכתיב (ויקרא ו) ציוס נוסח, הילכך לענין קרבן, כמון מלאת דמי, וב"ה מחייבין,

אמרו ב"ה לב"ש, מ"ש אור שמונים ואחד, מיום שמונים ואחד דודאי חייבת, כדמפרש לקמן צפ' ארבעה מחוסרי כפרה (דף ט), אם שיוה לו לטומאה שהרי אחס מודים, שמשקיעת החמה של יום פ', כלו ימי טוהר שלה, ואם ראתה צביל פ"א טומאה, לא ישוה לו לקרבן,

אמרו להם ב"ש, לא אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד, שכן יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן, תאמר במפלת לאור שמונים ואחד, שלא יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן,

אבני חן למסכת כריתות

איצטריכא ליה, מהו דתימא כיון דלאו בזמן חיובא קחוי ליה, לא תצטרף, קמ"ל:

מחוסר זמן, והדתיני אין מביא, קסבר לילה מחוסר זמן וטעמיהו דכ"ה [לרבות יום שמנים ואחד] משום או לנת?

מהני: האשה שיש עליה ספק ה' [תפס מספר ה' כנגד חמש מוצאות המבטא, שנשבעת בה כשיוולדת, שעל זו מביאה קרבן [גדה לא:]] ואגב לידות שנה מנין זה בויבות וכו'. הון עשירי] לידות ספק לידה, כגון שהפילה ואין ידוע מה, וספק ה' זיבות ספק זיבה כגון [טועה] שראתה ג' ימים ואינה יודעת אם צימי נדומה אם צימי זיבה מביאה קרבן אחד ואינו נאכל, חטאת העוף הנאה על הספק, ואוכלת בזבחים שהרי הקרבן הזה לטהרה צא, והרי הוא כטפילה [ש]אם נטמאת האשה כמה טומאות טפילה אחת עולה לטולן, ואף קרבן זה כן, ואין השאר עליה חובה לא הנריכיה חכמים להציגן, שאף האמת צקושי חמירו להקריבה ספק מליקט מולין למוצת, שאם לא כן אין לה תקנה ליעהר בקדשים,

[אם היו עליה] ה' זיבות ודאות, וה' לידות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים כמו שפירשתי, והשאר עליה חובה דלמריין לקמן צפ' שני (ד' ט), יכול תביא על הלידה שלפני מלאת ועל הלידה שלאחר מלאת קרבן אחד לשניהם, ת"ל זאת,

מעשה שעמדו קינין שני קינין ד' מורין בירושלים, בדינר זהב צמי זהובין, קן לדינר זהב, אמר רבן שמעון בן גמליאל, המעון הזה שצוה [צבים המקדש נשבע. רשב"ם ב"ב קסו, והמהרש"א על כתובות כו: כתב, בערוך פ' נשבע שבועה במקדש, עכ"ל, ועוד נראה לפרש שנשבע בשמים, בדאמריין פרק אין דורשין, בשבעה רקיעים [החמישי] נקרא מעון שבו כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בלילה # וזה מתאים כאן שאמר "לא אלן הלילה" [לשון זה גם בכתובות כו: ב"ב קסו, ולהלן כה:]] לא אלן הלילה, עד שיהיה בדינרין [בסוף] [כסף],

נכנס לב' ד' ולמוד אע"פ שהיקל על דברי מורה, עת לעשות לה' הוא [וראה ע"ל שהרבה חולקין על זה וסוברים שרשב"ג הורה שההלכה כן], שאלמלי לא ימנאו, יתלו מלביא אפילו אחד, ויאלכו בקדשים צטומאת הגוף, האשה שיש עליה ה' לידות ודאות, ה' זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, ואין [על גליון הגמ' מציין לתוס' ב"ב קסו. ד"ה ה"ג דר"ת לא גרס "ואין"] השאר עליה חובה, ועמדו קינין ביום ההוא ברבעתים צ' קינין, צמי רביעית דינר כסף, ל"א רבעתים לשון חזי הוא [שתי פעמים רובע]:

(ה"ג צמספתא, ה' לידות ודאי וה' לידות ספק כו' ר' יוחנן בן טרי אומר על הודאי חייסין לפשיעה, דאי אמרת תביא על אחת מהן, שמה יש אשה שתלך לידה אחת ודאית, ואינה רוצה להציא קרבן, שתאמר והלא אשתקד היו עלי ה' לידות ודאות ולא הבאתי קרבן על ד' מהן, ועכשיו אני מביאה [פ'] ועכשיו שלא ראיתי אלא ראייה אחת אני מביאה בתמייה, ור"ע סבר כיון דלא אכלה אשתקד צלא שום קרבן, לא פשעה,

תאמר על האחרונה אני מביאה ותפטר על השאר, ר"ע אומר תאמר על אחת מהן ואינה זריכה לומר על האחרונה ותפטר על השאר,

אמר רב (הונא בר אחא) [אחא בר הונא] א"ר אלעזר, הני תנאי סברי לילה מחוסר זמן, והא דתניא מביא, בזב בעל ב' ראיות שזיבה ראשונה צמ שמי ראיות היסה [וכיון שהגיע הלילה נגמר זיבתו, ואם רואה או היא ראייה חדשה], והדתניא אין מביא, בזב בעל ג' ראיות הלכן כיון דלא ינאם שעה הראויה לקרבן, כולה חדא זיבה אריכתא היא,

זב בעל ב' ראיות מאי למימרא? הא קמ"ל, דוקא ראה בליל ח', אבל ביממא דו' לא, קסבר כל ראייה שסותרת [את הו' נקיים], אין מביאה לידי קרבן [ראה שטמ"ק אות י' דמכאן ראייה דליל ח' אינה סותרת],

אמר רבא, במאי אוקימתא להא דתניא אין מביא, בזב בעל ג' ראיות, ליתנייה צפ' שני [לקמן דף ט] גבי חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה כי היכי דקמי נזיר שנטמא טומאות הרבה?

לא פסיקא כיון דומנין דלראיות דלילה נמי מיחייב, כגון ראה אחת בליל ח' ושמים ציום המחרת, דא"ר יוחנן ראה אחת בלילה, וב' ביום מביא, ב' בלילה ואחת ביום אין מביא,

אמר רב יוסף, תדע דאחת בלילה וב' ביום מביא, דהא ראייה ראשונה [של זב] שכבת זרע בעלמא [הוא] דאין לה אלא טומאת ערב בעלמא, כדתניא זאת תורת הזכר ואשר תלך ממנו שכבת זרע, וצ צרואה ראשונה הקישו לבעל קרי צמס' נדה (דף לה), ואמרו נמי צמגילה (דף ח) שמים לטומאה וג' אף לקרבן, אכל חדא דראיה אין לה אלא טומאת ערב, ואילו חזי תרתין אחרנייתא מצטרפי להו [ולכן מצטרף גם ראיית לילה],

אמר רב ששת בריה דרב אידי, מידי איריא, ראייה ראשונה של זב חזייה בזמן חיובא # [ואין לומר שאינה כלום, דהא לא תהיה ב' וג' אם לא תהיה מקודם א'], אחת בלילה כיון דלאו בזמן חיובא חזייה, אי לאו דאשמעינן רבי יוחנן דמצטרף, ה"א לא תצטרף,

ומי א"ר יוחנן דקאמר צ' צלילה ואחת ציום כו' לילה מחוסר זמן, והאמר חזקיה, נטמא נזיר ביום ח' שראוי לקרבן מביא צ' קרבנות, בלילה צליל ח' אין מביא דלענין קרבן טומאה אריכתא היא, דלילה מחוסר זמן, ור' יוחנן אומר, אפי' בלילה מביא?

כי קא"ר יוחנן, ב' בלילה ואחת ביום אין מביא, לדברי האומר מחוסר זמן,

לדברי האומר פשיטא? ראה אחת בלילה וב' ביום

אבני חן למסכת כריתות

אלא דכולי עלמא לטבילות מדמי להון, ובחוששין לפשיעה קמיפלגי, רבי יוחנן בן גורי סבר, חיישין לפשיעה אס לא הנריכוה לומר על האחרונה אני מביאה, מהא סוברת שנפטרה בקרבן זה, ולא יהו השאר עליה חובה, ומפשע ולא מביאס, וכי מנרכת לה לומר על האחרונה אני מביאה, ידעה דהשאר עליה חובה, אכל על הספק שאין השאר עליה חובה לא מוקינן לה לומר על האחרונה אני מביאה, ורבי עקיבא סבר לא חיישין לפשיעה [ואינה צריכה לומר על האחרונה אני מביאה],

ואני שמעתי חוששין לפשיעה שמה מפשע ולא מביא אפילו קרבן אחד, ותאכל זבחים בטומאת הגוף, וקשיא לי בגוה טובא, חדא אפשר היא מחיט קרבנה, ומשום דלא מנרכת לה לומר על האחרונה ליחוש שמה מחזור זה, ועוד אי חיישת להכי כל שכן דעל הספק היא מקילה, ואמאי לא מנרכת לה לומר על האחרונה, ליחוש שמה מחזור זה ולא מביאנו, ואכלה בקדשים צסקס טומאת הגוף:

פרק שני

ארבעה מחוסרי כפרה

מהני: ארבעה מחוסרי כפרה מביאין מטאת, ולא על מטא אלא לזכור בקדשים, וארבעה מביאין על הזדון בשוגג,

ואלו הן מחוסרי כפרה הזב והזבה והיוולדת והמצורע [מנא על זה הסדר ולא על הסדר שהם כתובים בתורה, שהזב וזבה מביאין רק שתי עופות, והיוולדת מביא כבר כבש בעשירות, אבל המצורע מביא ג' בהמות. ע"פ הע"ל],

רבי אליעזר בן יעקב אומר, [גם] גר מחוסר כפרה, עד שיזרוק עליו הדם דבני אימיו קרבן כדמפרש לקמיה,

נוזר ליינו ותגלחתו וטומאתו ומזיר מחוסר כפרה, שכל זמן שלא כיפר אסור ציין וצתגלחת ולטמא למתים:

נב: מאי שנא זב וזבה, דמני להון בתרין דחשיב זב וזבה בתרין מהני מחוסרי כפרה, משום דחלוקה טומאתו, דזב לא מטמא באונס, וזבה לא מטמאה בראיות כבימים,

[זכר:]

ועל הדלי תאמר על האחרונה ותפטר, עכשיו מחיב שאר קרבנות, ואוכלת בזבחים היום ולמחר תקריב שאר קרבנות,

נב: ת"ר, ה' לידות ודאי, ה' זיבות ספק, או [באופן שהיו עליה] ה' לידות ודאי וה' לידות ספק, מביאה ב' קינין, אחת על הודאי ואחת על הספק,

של ודאי נאכלת, והשאר עליה חובה, של ספק אין נאכלת, ואין השאר עליה חובה,

ר' יוחנן בן גורי אומר, על ודאי תאמר על האחרונה [שכוונתה בהבאת הקרבן הוא על ודאי האחרונה], ותפטר,

[ו]של ספק, אם יש ודאי ביניהן ממין הספק [יש ד' זיבות ספק וא' ודאי] תאמר על הודאי כדי שתיעשה ודאי ומהא נאכלת ותפטר לגמרי, כדפרישית במנאי, דנקשי המירו להקריב ספק,

ואם לאו [שאין ודאי ביניהן, אלא כולן ספיקות], תאמר על אחד מהן ואפילו על הראשונה ותפטר,

ר"ע אומר, בין על הודאי אינה צריכה לומר על האחרונה אני מביאה בין על הספק, תאמר על אחת מהן ותפטר ל"ג ותפטר,

א"ל רב נחמן בר יצחק לרב פפא, אימא לך משמיה דרבא, הני תנאי [ר' יוחנן בן גורי ור"ע] במאי פליגי, דר' יוחנן בן גורי מדמי להון [את זו שיש עליה ה' ודאות או ה' ספיקות] לחטאת, דמאן דחייב ה' חטאות, עד דמייתי כוליהון לא מכפרת, אס הביא מטאת ראשונה, עדיין מטאת האחרים עומדין, וסוף מכפר ליה, ה"נ ל"ש אף כאן אס הביאה על הראשונה, עדיין טומאה האחרונה במקומה, ולא טהרה לאכול בקדשים, לפיכך תאמר על האחרונה וטהרה, והראשונה מביא לאחר זמן,

ור"ע מדמי להון לטבילין [לטבילות במקוה], דמאן דמחייב ה' טבילות אפי' אמר על הראשונה אני טובל טהר מכל טומאה כיון דטביל חדא זימנא אימחר, ה"נ ל"ש,

א"ל רב פפא [לר' נחמן בר יצחק], אי ס"ד ר' יוחנן בן גורי לחטאת מדמי להון, אמאי של ספק, תאמר על אחת מהן ותפטר, אילו מאן דמחייב

דף ח' ע"ב

חמש אשמות תלוין, כי מייתי חד מי מפטר,

והתניא זה הכלל, כל שחלוקין בחטאות חלוקין באשמות,

אבני חן למסכת כריתות

ב דברו אל־בני ישראל ואמרתם אליהם איש איש כי יהיה זב מבשרו זו בו טמא הוא: ג ואת תהיה טמאתו כזו בו רר בשרו את־זו בו או יִהְיֶה־תִּימִי בְּשָׂרוֹ: מִזֹּו בו טמאתו הוא:

נקבה:

ה ואשה כִּי־זוּב זו ב דמה ימים רבים כל א שת־גִּדְתָּה או כִּי־תוּב על־גִּדְתָּה כִּלְיָמִי זו ב טמאתה כימי גִּדְתָּה תִּהְיֶה טְמֵאָה הוּא,

דתניא ויקרא טו איש איש כי יהיה זב מבשרו זו בו, [ולא. ע"ל, דאם בא מחמת הרהור חשיב אונס] מכאן אבר, וממוקף ילכו ולא מחמת אונסו [אבל] וזה מטמאה באונס, כדאמרין צפרק צנות כומים (מדה דף לו:) וכי יזב וזב דמה (ויקרא טו) הרי אונס אמור,

(ומי טמא) [ומיטמא] [זב] בראיות אס ראה ג' ציוס אחד כבימים אס ראה ג' ימים רלופין, כדמפרש צ"ק צפרק צ' (דף כד), [אבל] וזה לא מטמאה אלא צימים, דתניא, תלה הכתוב את הזכר בראיות, ואת הנקבה בימים,

וזבה מטמאה באונס, ולא מטמאה בראיות כבימים,

[ולכן קשה למה לא חילק גם את המצורע ומצורעת] מצורע ומצורעת נמי חלוקה טומאתו, דמצורע טעון פריעה [לגדל שער ראשו] ופרימיה [שבגדיו יהיו קדושים], דכתיב ויקרא יג בגדיו יהיו פרושים, וראשו יהיה פרוע, ואסור בתשמיש המטה, ומצורעת אינה טעונה פריעה ופרימיה [ומותרת בתשמיש המטה כדמפרש לקמיה],

דתניא, אין לי אלא איש [שטמא בטומאת נגעים], אשה מנין, כשהוא אומר ויקרא יג מדר איש צורע הוא טמא הוא טמא וטמאנו הבחן בראשו נגעו: מה [וְהִצְרֹעַ אֲשֶׁר־בו הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּשִׁים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוֹעַ וְעַל־שָׂפָם יַעֲטֹה הָרִי כָאֵן שְׁנַיִם דְּלָרוֹת מִשְׁמַע צ"ע איד משמע? ובע"ל פירש שהוא מיותר הכתוב] צין וזכ צין נקבה מטמאין נגעים,

אם כן מה ת"ל ויקרא יג מדר איש צורע הוא דלטהרת טומאת נגעים א"ל, שהרי נאמר והצורע, נתקו הכתוב מענין של מעלה אס דכתיב צמקרה העליון [פסוק מד], לענין של מטה לענין מקרה התחתון, שפריעה ופרימה כמנהג צמקרה לומר נך איש פורע ופורם, ואין האשה פורעת ופורמת,

ומותרת בתשמיש המטה, שנאמר ויקרא יד וישב מחוץ לאהל שבעת ימים, ולא מחוץ לאהל,

הלכך [ולכן קשה] נמנינהו בתרין?

זב וזבה עיקר טומאתן חלוקה זה צראיות וצימים, וזו צימים ולא צראיות, מצורע ומצורעת אין עיקר טומאתן חלוקה, האי והאי כגרים הוא דהו שיעור נגע, כמ"ל פול:

[שנינו במשנתנו] ר"א בן יעקב אומר גר מחוסר כו': ות"ק מאי טעמא לא תני גר?

כי קתני, מדרעם דמישרי למיכל בקדשים, גר כי קא מייתי קרבן [פי' לכן הוא מביא קרבן], לאכשורי נפשיה למיעל בקהל,

ונזיר מאי טעמא לא תני, סוף סוף נזיר מ"ע לא מני הא נמי כי מייתי קרבן לאישתרוי הוא? ומשני ההוא לאו לאשתרוי קדשים, אלא למישרי יין דחולין הוא וכי קחשיב, כפרה דמעכבא שום אכילה דקדשים,

ור"א דקתני נזיר [כיון דבא] למישרי נפשיה, ניתני נמי נזיר טמא? כי קא מייתי קרבן, למיחל עליה נזירות בטורה הוא,

תנו רבנן, גר [אף שמל וטבל] מעוכב לאכול בקדשים, עד שיביא קינו דאפילו לרנן סבירא להו כר"א בן יעקב, דאמר לאשתרוי הוא דמימי, והא דלא מני ליה משום דלא מיקרי ממוסר כפרה, הביא פרידה אחת גחל אחד שחרית אוכל בקדשים לערב [שער הערב אנו חוששין שלא הקריבו הכהנים עדיין את קרבנו] וכלל שציא השניה [אף לאחר זמן. שט], כדאמרין לקמן, להביא פרידה אחת א"ל,

כל הקניין שבתורה, אחד חטאת ואחד עולה, כאן [בגר] שתיהן עולות כדאמרן לקמן בגמ' (דף ט) מדור המדבר, הביא חובתו מן הבהמה עולה אחת יצא, עולה ושלמים יצא לאו דוקא [פי' לא היה צריך לומר את זה, אלא הוא בעין הקדמה לבבא שלאחריה], אלא משום דצעי למימי מנחה ושלמים לא ילא, מנחה ושלמים לא יצא, לא אמרו קן אלא להקל [ע"כ הברייתא],

מאי שנא מנחה ושלמים דלא יצא, דכתיב במדבר טו יד וְכִי־יִגְדֹר אֹתָם גֵּר או' אֲשֶׁר־בָּתוֹ בָּכֶם לְדֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשָּׁה רִיחֵ־יִחַח לָהּ בָּאֶשֶׁר תַּעֲשֶׂוּ בֶן יַעֲשֶׂה, מה אתם עולה ושלמים דכתיב (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל וגומר אף גר עולה ושלמים,

א"כ חובתו אחת מן הבהמה לא תיסוגי עליה [לא יהיה מספק לו] בגווייה [בבהמה זו] עד דמימי שלמים, דהכתיב כאשר תעשו כן יעשה?

אמר רב פפא, יש לומר, לעוף איתרבי, לעולת בהמה לא כל שכן,

אי הכי אפילו מנחה נמי? מיעט קרא כן,

ועוף היכא איתרבי? דת"ר בָּאֶשֶׁר תַּעֲשֶׂוּ בֶן יַעֲשֶׂה, מה אתם עולה ושלמים אף הוא עולה ושלמים, שנא' במדבר טו מו תִּקְחֵל חֲקֹה אֶחָד לָכֶם וְלִגְדֹר חֲקֹה עו' לָם לְדֹתֵיכֶם בָּכֶם בְּגֵר יִהְיֶה לָפָנַי

אבני חן למסכת כריתות

ה'/

אמר מר, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא כו' [במילה ומבילה ובהרצאת דמים], בשלמא מילה דכתיב יהושע ה כי מולים היו כל העם היוצאים בשעת יצאתן מלך,

אי נמי מהכא יחזקאל טו ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך דם פסח ודם מילה, ואומר לך בדמיך חיי וגו',

הרצאת דמים זריקת דמים על המזבח דכתיב שמות כד ה וישלח את־זערי בני ישראל ויעלו על־ת־וִיִּבְחֻוּ וְיָבִיחוּ שְׁלָמִים לַיהוָה, פָּרִים, אֵלָא מבילה מנלן?

דכתיב שמות כד ויקח משה חצי הדם ויזרק על העם, ואין הזאה בלא מבילה,

אלא מעתה, האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים?

אמר רב אחא בר יעקב במדבר טו יד וְכִי־יִגֹּר אֶתְכֶם גֵּר אוֹ אֶשְׁר־בְּתוֹ בְּכֶם לְדִרְתִּיכֶם וְעָשָׂה אִשָּׁה רִיח־נִיחֻם לַיהוָה פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשׂוּ בִן עֲשָׂה וְגו' [ומלשון לדרתיכם דרשין שגם כשאין בית המקדש מקבלין גרים] אע"ג דליכא מקדש,

ת"ר, גר בזמן הזה, צריך שיפריש רובע לקינו דלכשיצנה בית המקדש יצא קן, דאמרי לעיל דלרין קרבן, וקרבן בפחות מרובע לא אפשר להפריש, דאין מנאי קן בפחות מרובע, כדאמרין במתני' ועמדו קינין כרבעתים, אכל פחות לא אפשר, אר"ש כבר נמנה עליו רבן יוחנן בן זכאי, ובטלה מפני התקלה שלא יתנה ממנו,

אמר רב אידי בר גרשום, אמר רב אדא בר אבהו, הלכה כר"ש [שלא יפריש רובע לקינו מפני התקלה],

ואיכא דמתני לה על הדא, דת"ר, גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים כגון נעמן, מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו כדכר האבד, כישראל בחולו של מועד,

ר"ע אומר כישראל בי"ט אוכל נפש,

ר' יוסי אומר, גר תושב עושה בשבת לעצמו כישראל בחול,

רש"א, אחד גר תושב, ואחד [עובר כוכבים] עבר ואמה התושבים, עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול:

מתני': אלו מביאין על הזדון כשוגג, הבא על שפחה

מנין לרבות את העוף, ת"ל במדבר טו יד וְעָשָׂה אִשָּׁה רִיח־נִיחֻם לַיהוָה, איזה דבר שכולו לה' שאין בהן נהנה ממנו, דבעולת בהמה איכא עורה לנהנים, אכל עולת העוף ליכא מידי הוי אומר עולת העוף,

דף ט' ע"א

[ומכאן יש תוספות גם בצד הגמ' כמו בשאר מסכתות, אבל עדיין יש תוס' גם למטה שנקרא תוס' ישנים, וצריך לדעת מי המחבר של שני סוגי תוס' אלו?],

יכול שאני מרבה אפילו מנחה? ת"ל כן,

תניא אידך, במדבר טו יד וְעָשָׂה אִשָּׁה רִיח־נִיחֻם לַיהוָה, שומע אני כל שעולה לאשים אפילו מנחה, ת"ל במדבר טו פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשׂוּ בִן עֲשָׂה, מה אתם מיני דמים, אף הם מיני דמים,

אי מה אתם עולה ושלמים, אף הם עולה ושלמים, ת"ל במדבר טו טו תִּקְחֵל תִּקַּח אֶחָת לָכֶם וְלַגֵּר תִּקַּח עִי לָם לְדִרְתִּיכֶם בְּכֶם בְּיָגֵר יִהְיֶה לָפָנֶי ה', לכם הקשתינו במקלט [צ"ע מנין לו שהקשה רק למקלט. וראה ע"ל] ולא (לדבר אחר) לכל קרבנותיכם ומיהו עולה מסתבר דמכשרא, דכולה כליל,

רבי אומר, ככם כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה ומבילה והרצאת דם מפרש לקמן, אף הם [הגרים] לא יכנסו לברית, אלא במילה ומבילה והרצאת דמים,

להביא פרידה אחת, א"א שלא מצינו בכל התורה כולה [פי' ולכן אם מביא עופות צריך שתיים, אבל בהמה די בעולה לחוד, שיהיה דם להרצאת דמים]:

*****

(לא אמרו קן אלא להקל עליו), ולא [וכי לא מצינו שמביא רק צפור אחד], והתניא ויקרא א טו וְהִקְרִיבוּ חֵבְתָּן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וְקָלַךְ אֶת־רִאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ, גזי עולת העוף דנדנה צוקרל מה ת"ל, לפי שנאמר בתורים ויקרא א יד וְאֵם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתּוֹרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הָעוֹף אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב מִשְׁמַע קָרְבָּן שֶׁלֶם, שומע אני האומר הרי עלי עולת העוף, לא יפחות משני פרידין, ת"ל והקריבו, אפי' פרידה אחת?

חובה מיהא לא אשכחן,

והאיכא יולדת דמתיא בן יונה או תור לחמאת, משום דאיכא כבש בהדה,

אבני חן למסכת כריתות

[כנענית, דהיינו המאורסת לאיש], ונזיר שנממא, ושבועת העדות
 מקרבן עולה ויורד ושבועת הפקדון אשם,

[שנינו במשנתנו] חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה:
קתני הבא על השפחה ביאות הרבה, מנלן?

חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה, וחמשה מביאין קרבן עולה ויורד,

דַּת"ר, ויקרא יט כב וְכִפֹּר עָלָיו חֲפָזָן בְּאֵיל הָאֲשֵׁם לִפְנֵי ה' עַל-חַטָּאתָו אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְכָּה לוֹ מִחַטָּאתָו אֲשֶׁר חָטָא, מִלְּמֹד שְׂמִינִי מִרְבֵּן אֶחָד עַל עֲבִירוֹת הַרְבֵּה (בְּאֵיל הָאֲשֵׁם),

עוד ג' שמביאין קרבן אחד על עבירות הרבה]:

וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא, לַעֲשׂוֹת מִיֵּד כְּשׁוֹגֵג, וְהָא קָרָא כִּי כְּתִיב בַּמִּזֵּיד כְּתִיב, אֲלֵא אִימָא לַעֲשׂוֹת שׁוֹגֵג בַּמִּזֵּיד,

נב: הָבָא עַל הַשְׁפָּחָה מְנִלָּךְ דַּת"ר וּיקָרָא יֵשׁ כֵּב וְכִפָּר עָלָיו
הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי ה' עַל-חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ
מִחַטָּאתָיו אֲשֶׁר חָטָא מִדְּמַי לְמִיכְתָּב עַל חַטָּאתוֹ וּלְשִׁשְׁקוֹ, וְכַמִּיד עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא לְאִמּוֹי טַעֲמִים הִרְבָּה, מִלְּמַד שֶׁמִּבְּיֵא קָרְבַּן אֶחָד עַל עֲבִירוֹת
הִרְבָּה (בְּאֵיל הָאֲשָׁם), וּיקָרָא יֵשׁ כֵּב וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא לְהִי הִדָּר כַּמִּיד מו' ב' וְיִמְנִי טַעַם בֵּר מַצ' וְיִמְנִי קַמְאֵי לַעֲשׂוֹת
מְזִיד כְּשֹׁנָנִי:

בעא מיניה רבי חנינא טירנאה מר' יוחנן, הבא על חמש שפחות חרופות בהעלם אחת, מהו, חייב על כל אחת ואחת, או אינו חייב אלא אחת?

אמר ליה [השיב לו ר' יוחנן] חייב על כל אחת ואחת,

[חוזר ומקשה לו ר' חנינא מר' יוחנן] מאי שנא מחמש העלמות בשפחה אחת ושאינו חייב אלא אחת?

(שנינו במשנתנו) נזיר שנממא: מנלן דכתיב במדבר ו' וכי ימות מות עליו בפתע פתאום, פתע זה שוגג, וכן הוא אומר במדבר לה אם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום זה אונס, וכן הוא אומר במדבר י"ד וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאֵם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צֹאוּ שִׁלְשֶׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹ' עַד וְצִאוּ שְׁלֹשֶׁתְּכֶם [פ' ויש ראייה שפתאום היינו אונס ש] כ"ע כ' ילאו שלשמן ע"פ הדיבור,

א"ל, אין שפחה אחת [פי' שפחה אחת אינה] גופין מוחלקין [שהרי
היא גוף אחת], ה' שפחות גופין מוחלקין,

תניא אידך, פתאום זה מזיד, וכן הוא אומר משלי כב ג עָרוֹם | רָאָה רַעָה וְנִסְתַּר, וּפְתִיִּים עָבְרוּ וַעֲנִשׁוּ, הֵינּוּ מִזִּיד לֹאִין עוֹשֶׁה אֵלָּא עַל הַמִּזִּיד,

ומגולן דגבי שפחה גופין מוחלקין [אם הם מספר של שפחות חייב על כל שפחה]? אמר ליה לאו אמרת גבי עריות ואשה, לחלק על כל אשה ואשה [לעיל ב: ויקרא יח מ"ו ואל אשה" בגדת טומאתה לא תקרב הוה ליה למיכחז ולגדה לא מקרב, לחלק על כל אשה ואשה], גבי שפחה נמי כתיב ויקרא יט כ ואיש כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שְׁכֵבֶת־זָרָה

ו[וא"כ] נכתוב קרא פתאום, דמשמע שווג, ומשמע מזיד, ומשמע אונם, מזיד ואונם כדאמר, ומשמע נמי שווג, דכתיב משל יד פתי יאמין לכל דבר, ולא נכתוב קרא פתע?

וְהוּא שְׂפָחָה נְחֻרֶפֶת לְאִישׁ וְהַפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נִתְּנָה
בְּקֶרֶת תְּהִיה לֹא יוֹמְתוּ בִּירֵל אֶחָשָׁה, לְחַלֵּק עַל כָּל שְׂפָחָה וְשְׂפָחָה:

א"י כתב קרא פתאום, דמשמע שווג, ומשמע מזיד, ומשמע
אונס, ה"א כי מ"תי קרבן בשווג, מידי דהוי אתורה כולה,
אבל אונס ומזיד אימא לא, כתב רחמנא פתע דשווג הוא,
לגלויי עליה דפתאום, דאונס ומזיד הוא, דאפי' הכי חייב
רחמנא:

[שנינו במשנתנו] נזיר שנמא מומאות הרבה: מאן תנא? אמר רב חסדא, רבי יוסי בר' יהודה היא [כל הענין לעיל ב:]. דאמר נזירות דטהרה משביעי הוא דחיילא עליה הלכך כי נטמא מרי זימני [פ'] לאחר שספר ז' נקיים, נטמא, וספר עוד פעם ז' נקיים ונטמא עוד פעם [כשצדיק, הו' לו טומאות הרבה, דהא אסתחל מירות דטהרה, ולענין קרבן לא מתייב אלא אחד, דלא יא' אדם זה לשעה ראיה לקרבן].

[שנינו במשנתנו] ושבועת העדות: מנלן? דת"ר בכולן נאמר ונעלם, כאן לא נאמר ונעלם, לחייב על [המזיד בשוגג]:

ומשכחת לה כגון שנממא בשביעי, וחזר ונממא בשביעי,
וכיון דלא יצא שעה הראויה להקריב בה קרבן, אינו חייב

שבועת הפקדון: מנלן, יליף תחטא תחטא
משבועת העדות:

אבני חן למסכת כריתות

[שנינו במשנתנו] הפילה בתוך שמונים כו': כשתמצי לומר [לשון "כשתמצי לומר" אין עוד בש"ם, אבל "כשתמצא לומר" יש בעוד 8 מקומות בש"ם, ובעירובין צ: פרש"י כשתעמוד על סוף דעתך, זהו גמר דבריהך, ובב"מ מ: פרש"י כשתדקדק ומדע מינאי הדברים] לדברי ר' יהודה מדלא חשיב מלאת לשני, ש"מ ולד ראשון גורם לקרבן, ומולד ראשון מונה פ' יום, הילכך שלשי שגולד אחר מלאת דראשון, ולד מעליא הוא לקרבן,

לדברי חכמים דלא מחייבי אלא חד, אבתרא מחייבי ליה, דסבירא להו ולד שני כלומר אחרון גורם לקרבן, וראשון דלא מלו ימי טוהר דליה [שגולד לה ולד שני קודם שנשלם ימי טוהר של ראשון], לית ליה קרבן ומולד שני מונה מלאת עד שלשי, ומשלשי עד רביעי, ולא (מטמא) [מקרי] מלאת אלא עד בתרא [שלא ילדה בתוך מלאת שלה, ואז מתחייבת בקרבן],

[ומקשה מה הלשון] כשתמצי לומר, פשיטא [ד]הכי איתא דאי לא הכי, מאי טעמייהו [דר' יהודה וחכמים]?

[ומתריץ] משום מפלת תאומים איצטריך ליה מנא [דברייתא] לשמועין, דבמפלת תאומים נמי פליג רבי יהודה, ס"ד אמינא דמהו דמימא במפלת תאומים מודה רבי יהודה לרבנן בתאומים מודה, דמדה לידה אריכתא היא, הואיל ועיצרון כאחת, ואית ליה נמי מלאת לשני [אף שגולד בתוך מלאת דראשון], ושלשי [וגם שלשי שגולד בתוך מלאת דשני] לאו זר קרבן הוא [עד שתגיע למלאת בלי עוד הולדה, כך ס"ד], קמ"ל [שגם בתאומים פליג ר' יהודה דלשני אין מלאת כיון שגולד בתוך מלאת של ראשון וכן לרביעי אין מלאת],

*****

איבעיא להו,

דף י' ע"א

[שבמשנה פליגי חכמים ור' יהודה לגבי קרבן, ולכן איבעיא ליה] בטומאה מה לי א"ר [לשון זה יש 5 פעמים בש"ם, ו"מה לי אמר" יש 8 פעמים בש"ם] יהודה מי אית ליה מלאת לשני לענין ימי טוהר,

מי אמרינן, עד כאן לא קא"ל ר' יהודה, [ד]ולד שני כמאן דליתיה דמי, אלא לענין קרבן הוא דלית ליה מלאת לשני, הואיל ובתוך זמן קרבן ראשון נולד, כיון דלא יצאה שעה שראויה להקריב בה קרבן, הואיל וכן, ולד שני כמאן דליתיה דמי,

אבל לענין טומאה וטהרה, אימא סבירא ליה, כמאן דאיתיה דמי מונה [שני] לעצמו, לצד חזקתן של ראשון, ונקראין ימי הטומאה על שמו [של שני] ומסולקין ממלאת של ראשון, ומפסקא [ימין] טומאה דשני את ימי טוהר של ראשון, ולאחר שעברו ימי טומאה של שני] וממולא יומי טוהר דראשון דהא מלאת דראשון א"א דלא מלינן ליה לר' יהודה, דהוא עיקר, והדר מונה יומי טוהרה שמונים ימים # [לכאורה צ"ל ששים

חזרה והפילה בתוך שמונים נקבה וחזרה והפילה לסוף נ"ד של זו [ואע"פ שהוא לאחר פ' מראשון].

ולהכי נקט נקבה, דזוכרים ליכא למימר הכי, דאי הפילה בתוך מ' דזכר, מאי בעלמא הוא האי שני, דאין הולד נוצר עד יום מ',

והמפלת תאומים אפילו זכרים, כגון שנמצאה ג' [בג' ולדות], והפילה אחד לאחר מ', והשני נשתהה ויאל בתוך ימי טוהר הראשון, ושלשי בתוך ימי טוהר דשני, מביאה קרבן אחד על האחרון ופטורה,

ר' יהודה אומר ר' יהודה פליג בין אולדות בין תאומין, ואמר מביאה קרבן אחד על הראשון על הולד הראשון ואינה מביאה על השניה מפני שגולד בתוך מלאת של ראשון,

ו מביאה על השלישי משום דהוא לא נולד תוך מלאת [דראשון], דלא חשבינן מלאת לשני, דכמאן דליתיה דמי, הואיל ונולד תוך מלאת של ראשון, ושלשי הוי תחילת לידה, ואינה מביאה קרבן על הרביעי הואיל ונולד תוך (מ') מלאת של שלשי, אבל שלשי לא נולד תוך מלאת דראשון, דהא עברו ימי טומאה דראשון (ויצרת שני וטומאתו ויצרת שלשי), דהוי טפי מפ' לראשון, וגבי תאומים נמי דקפליג ר' יהודה, כגון שגולד שלשי לאחר מלאת דראשון, ועל מלאת דשני לא איכפת לו [לר' יהודה], דכמאן דליתיה דמי:

נב"ז: מנלן? דתני תנא קמיה דרב ששת, ויקרא יב זאת תורת היולדת לזכר ולנקבה, מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה כל היכא דכתיב תורת משמע רבים,

יכול אף על הלידה ועל הזיבה קרבן אחד, כגון שראתה ג' ימים צימי זיבה, והפסיקה רביעי, וילדה צממישי, הרי זו יולדת בזוב כדאמר' בנדה (דף לו), דצעי שתפסקו מן הזוב סמוך ללידה, ואם לא פסקה ודאי דם מחמת הולד, ואינה יולדת בזוב, ת"ל זאת [פ'] שרק על כמה לידות מביא קרבן אחד, אבל על לידה זיבה מביאה שתי קרבנות], [ע"כ הברייתא],

קתני [הרי אמרינן בברייתא זו], יכול על הלידה ועל הזיבה אינה מביאה אלא קרבן אחד, [ויש להקשות על זה] אלא מעתה מהיכא מיסק דעתיה דעל הלידה ועל הזיבה קרבן אחד, דאיצטריך קרא למשומי, הא ודאי [אכלה חלב וילדה] אכלה דם וילדה ה"נ מי סלקא אדעתין דאין מביאה אלא קרבן אחד על הלידה ועל החלב [או על הלידה ועל הדם], וגבי זיבה נמי מה ענינה אכל לידה?

[אלא] אימא הכי, יכול על הלידה שלפני מלאת [פ'] קודם שגמרה מ' לזכר ופ' לנקבה], ועל הלידה שלאחר מלאת [מביאה קרבן אחד], ת"ל זאת משמע על לידה אחת מביאה [קרבן אחד, על ולדות הרבה], הא אחר מלאת, חייב על כל אחת ואחת:

אבני חן למסכת כריתות

ושש ימים] לשני,

[תמחין] לימי טוהר של ראשון, היכי שחמינין עלה ביום מ', לאורחא נמי לא מציא אכלה שהולד השני גרס להאריך ימי טוהר של ראשון יום אחד, שהרי שמיני לראשון הוא שביעי לשני [פ'] כשהולידה שני זכרים בשני ימים זה אחר זה, ומימי טומאתו הוא, והפסיק מניינו של ראשון וזריכה להשלימו, ועד יום מ' ושנים 42 לראשון אינה ראויה להציא כפרתה,

אלא לאו ש"מ, למהרה ולטומאה ס"ל לרבי יהודה, ולד שני [בטומאה] כמאן דליתיה דמי' כלומר לגרוס השלמה לראשון תמחיהס, ולהאריך ימי טוהר של ראשון אחרי ימי טומאה של שני, אלף (ו)עולין ימי טומאה וטהרה שלו, למנין ימי טוהר של ראשון?

לעולם אימא לך, לטומאה ולטהרה סבירא ליה לרבי יהודה, דולד שני כמאן דאיתיה דמי' והיה צריחא לאו בולד שני מיתוקמא [כלומר בתאומים], אלף בכל ולדות דעלמא [כדס"ד מעיקרא שלא ילדה אלף זכר אחד, וציוס מ' ר"ל מ' דימי טוהר דזכר], ודקשיא לך הא לאורחא נמי מחוסרת כפורים היא, וכי תניא ההיא בפסח הבא בטומאה בפסח הבא בטומאה עסקין, דנטמא רוב הקהל, ואשתראי טומאה לגביה,

ומי אכלה [יולדת זו], והתנן פסח הבא בטומאה, לא יאכלו ממנו, זבים, וזבות, נדרות, ויולדות דכי אשתראי טומאה צצור לגבי טומאת מת אשתראי, דכמיצ (במדבר ט) איש כי יהיה טמא לגפש וגו', ועלה דרשין פסחים (דף סו) איש נדסה לפסח שני, ואין צבור נדחין אלף עושין בטומאה?

ההיא לא אכלי [מתי אין טמאין אחרים אוכלים את הפסח בטומאה] כי לא טבילין דלא פסקו מויצה, או פסקו ולא ספרו ו', ולא טבילו, אצל כי תניא ההיא דשוחטין וזורקין עליה, דהא טבילה יולדת ציוס ארבעים, היא טבילה בשמיני ללידתה,

א"ה אחרי נקט יום מ' לזכר או שמונים נקבה משמיני דיליה הוא דחויא משמיני ללידתה נמי חויא?

משמיני לא חויא, קסבר טבול יום דוב כוב דמי' [והיא יולדת] טבולת יום ארוך עד מ"א לזכר, ופ"א לנקבה],

אי הכי, ביום מ' נמי לא חויא אפי' לאורחא, דהא מיתקרא כפרה [דהיא אינה מביאה כפרתה עד יום מ"א לזכר ופ"א לנקבה], וקס"ד מחוסר כפורים דוב כוב דמי, ואינו אוכל בפסח הבא בטומאה?

לא"י [האמת היא ד] ביום מ' חויא, קסבר מחוסר כפורים דוב, לאו כוב דמי,

ולרבא דאמר הא דרצא בשמיטת קדשים בתמילת פ"צ (זבחים יז:), מחוסר כפורים דוב כוב דמי, הא מתנייתא היכי מתרין לה?

או דלמא, לרבי יהודה חומרא הוא דאית ליה לאפוש לקרבנות [שמביא קרבן על הראשון ועל השלישי], וגבי טומאה נמי חומרא אית ליה] והיב ימי טומאה ימי טהרה לשני, משעת לידתה ואילך, ומעוכבת לאכול בקדשים, עד מלאת ימי טומאה וטהרה [אבל לאחר לידה שניה, בטלו ימי טהרה של ראשון הנשארים],

אבל הכא קולא הוא להיות ימי הטומאה נקראין [רק] על שמו דשני, להיות גורמין השלמה לראשון תמחיהס [שלאחר שגמרו ימי טומאה של שני, יחזור ויבנה ימי טוהר שנשארו לראשון בשעת לידת שני],

וקולא לית ליה [אלא חומרא אמרינן] דלהאי מילתא נמי [אמרינן] כמאן דליתיה דמי # [לכאורה צ"ל דבונת רש"י שאינה צריכה להשלים למנין הראשון הימים שהיתה טמאה בשביל הלידה השניה וצ"ע], וימי טוהר דראשון לא ממלין [פ'] ולא אמרינן שלאחר שיעברו ימי טומאה של שני ישלים ימי טוהר דראשון, ותמלי לשני ימי טוהר אחריני תמחיהס [ולאחר שיעברו ימי טוהר דראשון תבני ימי טוהר לשני], דהא מילתא קולא היא, להאריך טוהר דמיה, וקולא לית ליה,

והא ליכא למימר דליהו שני צטל לגמרי מתורת מלאת, דהא נמי קולא היא, דהא אם כן מכשרת לאכול טבולת יום בקדשים, ועל כרחיך בעית למיתב ימי טוהר לשני, הלכך אי יצת לראשון השלמת ימי טוהר, קולא היא,

[ופשט לה רב הונא מסורא ותירוצו נפרד, אבל ר' שמעיה פשט את האיבעיא, וכן רב אשי ואב"י],

אמר רב הונא מסורא, ת"ש, יולדת שוחטין את הפסח וזורקין עליה ביום מ' לזכר וזורקים עליה ציוס ארבעים לזכר, קס"ד ציוס מ' דימי טוהר דזכר, וביום שמונים לנקבה,

[ומקשה איך שוחטין וזורקין עליה] עד כאן טמאה היא דמחוסרת כפרה?

ואמר רב חסדא, הא מני ר' יהודה, דאמר ולד שני כמאן דליתיה דמי' ומוקים הא מתניתא ביולדת תאומים, היום אחד, ושני למחר, דמי' דשני הוי מ"א לראשון, והיום ראויה להציא קרבנה על הראשון, ואשמועינן דשוחטין עליה [הפסח], ואפי' [היא] מחוסרת כפרה [בשציל השני], ולאחר שמיטת פסחה תציא כפרתה [על הראשון], ותאכל לערב פסחה, אלמא ולד שני כמאן דליתיה, להיות מעכב עליה, שמהא מונה לו, וימשכו ימי טוהר שלה עד למחר,

[וצ"ע הרי קרבן פסח היו מקריבין לאחר תמיד של בין הערבים [בדאמרינן פסחים נה.], ואיך מקריבין קרבן לידתה לאחר הקרבן פסח, הא אמרינן דעליה השלם כל הקרבנות כולם?]

ואי אמרת [בהא דאיבעיא לן לעיל בראש הדף], בטומאה ס"ל לר' יהודה, ולד שני כמאן דאיתיה דמי' לגרוס ימי טומאה שלו השלמה

אבני חן למסכת כריתות

דקולא היא, דהדר צעיל למימז ימי טוהר לשני [ורצה ר' שמעיה לפשוט בזה את האיבעיא שבראש הדף]?

לא, לעולם רבנן היא, והכא במאי עסקינן? וה"ד מפחרין, (ל) [ב]ילדת זכר (ז) [ב]תוך שמונים של נקבה שמי טוהר של זכר כלן קודם לשמונים דנקבה ראשונה [והגמ' מקשה על זה מיד, דהא אינה טמאה אלא אם מפלת לאחר נ"ד ימים ללדת הראשונה, ואם תוסף על נ"ד ארבעים יום דזכר, תהיה ביום צ"ד, וזה הרבה לאחר יום פ'], וככה"ג דימי טוהר של שני, כלן קודם לימי טוהר דראשון, לית להו לרבנן דמוולד שני לימנו, וצעיל לאשלומי ימי טוהר דראשון, ואחא קרא לאשמועינן דלא משלימין לגמרי פ' ללדה ראשונה, שצעה כנגד ז' ימי טומאה דזכר שהפסיקו צינתיים, אלא משני מונה,

סוף סוף לא משכחת הכי, ד שלמין יומי דקדמאה שמונים דנקבה קמיימא, ועד (כאן) [כען] דבתראה מ' דזכר לא שלמין דלא משכחת לידת זכר עד נ"ד דנקבה, י"ד טומאה דנקבה, ומ' דלידת הזכר, (ד) [וב]הא רבנן לולד שני מנו וכוון (דרכין לולד שני משום דלא) [דרכין לולד שני מונין מ', מו לא] משכחת מפחרין?

אלא משכחת לה לרבנן, ביולדת תאומים, שנתעצרו נקבה קדמייתא [בנקבה נתעברה תחלה] וזכר בתראה [ואח"כ נתעברה בזכר], וכגון דילידתיה לזכר בתראה, בעשרים ליומי טהרה עשרים לאו דוקא, דהוא הדין לזכר מהכי או טפי מהכי, דבעיא מינקט ליה שבעה יומי טומאה דלידה (תאומים נקבה),

וה"ק יכול היכא דילדה תאומים נקבה מעיקרא, וזכר לבסוף, תפסיק טומאה דלידה במיצעי, ונימני לה ששה וששים מפוזרין @ כלומר שפסקו לה שצעה ימי טומאה דזכר, לימי טוהר דנקבה, ולימני לה שצעה אחריני לאחר שמונים, ללדה הראשונה, ת"ל יום, מה יום כולו רצוף אף ששים כולם רצופין [ונמצא שר' שמעיה פשט את האיבעיא],

אמר אביי, ת"ש [במש"כ רש"י לעיל, דזה המשך הברייתא, וקודם דיבר על הס"ו יום, ועכשיו מדבר על הל"ג יום], ויקרא יב שלשים [ושלש] דזכר, יכול בין רצופין בין מפוזרין כגון יולדת תאומים וילדה [זכר] שני בתוך ל' דזכר ראשון, יכול יתנו לה שצעה, לזכר מ' ללדה הראשונה, כגון ז' ימי טומאה דשני, דהשתא הוו ל' מפחרין שהרי הפסיקו ימי טומאה צינתיים שלא עלו למנין, ת"ל יום, מה יום כולו רצוף, אף שלשים רצופין,

מני הא, אלימא רבנן, ומי אית להו לרבנן

דף י' ע"ב

מפוזרין הא לולד שני מנו [רבנן], וכיון דנראשון זכר ליכא לאוקומי, כדאוקמת ליה, דימי טוהר דראשון משכין לגמרי ימי טוהר דשני [פ' לעיל בששים וששה ימים מפרש את ה"יכול" אליבא דרבנן, שנוולד זכר בתוך ימי הנקבה, אבל כאן

אמר רב אשי, רבא לא ממרץ לה [להיה מאתני דלעיל, דשומטין חורקין ציוס מ' דימי טוהר כלל, אלא הכי מוקים לה [אלא] רבא מתרין לה ביום מ' ליצירת זכר, וביום שמונים ליצירת נקבה ציולדת [פ' מפלת] ציוס מ' להריונה, וילדה זכר [ואירע ערב פסק ציוס, וקאמר] שומטין עליה ציוס [דמיא בעלמא הוא, ואינה טמאה לדה לדברי הכל, וציולדת נקבה ליום פ' לעיצורה [פ' דהא דאמרין בקודם מ"א לזכר הוי מיה בעלמא, בנקבה הוא קודם ליום פ"א] שומטין עליה],

[ואו ציוס פ' להריונה ילדה נקבה. ע"ן ור' ישמעאל היא דאמר צפרק המפלת חמיסה (נדה ל) לזכר מ' ואחר, לנקבה שמונים ואחד צריית נקבה לפ"א,

סוף סוף, תיפוק לי דטמאה היא משום נדה [דם שיצא ממנה בשעת לידה]? בלידה יבישתא נלא דס,

אי הכי מאי למימרא [ק"ק דלמא קמ"ל דם"ל בר' ישמעאל דברייתא נקבה לפ"א דוקא? ע"ל]?

מהו דתימא אי אפשר לפתיחת הקבר חס בלא דם [תימא א"כ למאי איצטריך למיכתב גבי זכר וטמאה ז' ימים [הרי היא טמאה נדה]? ואומר רבי דאי לאו קרא ה"א חטמא שבועיים מק"ו מנקבה דטהרתה מרובה וכו', תוס' ישנים], קמ"ל דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם,

א"ר שמעיה, ת"ש, ויקרא יב ששים [יום, גזי נקבה חמי, וששים יום וששת ימים חסד על דמי טהרה, והשתא דריש ליה להאי קרא, ולקמן דריש ליה לקרא דכתיב גזי זכר, ושלשים יום ושלשת ימים חסד צדמי טהרה],

יכול בין רצופין כגון שלא הפילה צינתיים [תמנה ששים וששת ימים של טהרה] בין מפוזרין כגון אם הפילה לסוף נ"ד, יכול יפסיקו לה [לימי טהרה דראשון] טומאת הנפל, ושלמנו לה ששים [וששת? ובאמת צריכה להשלים עוד 26 ימי טהרה] יום של טהרה ללדה הראשונה, לזכר מימי טומאת הנפל המפסיקין צינתיים, ת"ל יום, מה יום כולו רצוף אם טמא טמא ואם טוהר טוהר, אף ששים יום כולן רצופין לטהרה,

מני [אליבא דמאן נאמר ברייתא זו], אלימא רבנן, מי אית לרבנן מפוזרין הא מוולד שני מניא, ולא משלמו ימי טוהר דראשון, אלא אחר אחרון הולכין, הלכך לא משכחת להו מפחרין לעולם,

אלא לאו רבי יהודה היא דאית ליה ימי טוהר דראשון, דלדידה ראשון עיקר לענין קרבן, ואשמועי הכא דלענין טומאה וטהרה לית ליה ימי טוהר לראשון, דא"כ לא משכחת לה טהורין רצופין, אלא משני מניא, ומדקא יהיב לה ששים רצופים בהדי הדדי, ש"מ חומרא בעלמא אית ליה לר' יהודה צמתי, לאפוש קרצנות, ולענין קרבן לחודיה הוא דמני לראשון, קולא לית ליה אכל לגבי טומאה, להשלים ימי טוהר לראשון, למנותן מפחרין לית ליה,

אבני חן למסכת כריתות

שמדובר בזכר, שנולד זכר בתוך מלאת של זכר, לאחר שמנה את הארבעים יום של הזכר השני, לא נשאר כלום מארבעים יום של הזכר הראשון] **הא אמרי רבנן**, לולד שני מניא,

אלא לאו ר' יהודה היא דמונה לראשון [לענין קרבן], וקאמר [כאן] דלכופין יהיבין לה, אלמא משני הוא דמני [לענין טהרה], ויש"מ חומרא אית ליה, קולא לית ליה להאריך ימי טוהר דראשון, (שהשלמנו) [ששלימנו] לז' אחרים כנגד ז' ימי טומאה, והדר מוסיב ימי טוהר לשני, דקולא יתירא היא [ופשט אביי את האיבעיא],

תניא אידך, יש מביא אחד תחת אחד יש מהם מביאין כו' מפרש לקמן, יש מביא שנים תחת שנים, יש מביא שנים תחת אחד, יש מביא אחד תחת שנים, מכאן אתה למד לעשירות האיפה בפרומה:

[ומפרש אחד תחת אחד] יולדת יולדת בעשירות, כגש לעולה, וכן יונה או מור למטאת מביאה אחת תחת אחת, פרידה אחת, ועוף תחת כבש וזבלות שמי מוריס, דהיינו פרידה דעוף, תחת כבש,

[ומפרש שנים תחת שנים] מצורע שתי פרידן, תחת שני כבשים,

[ומפרש שנים תחת אחד] שמיעת הקול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו, מביאין ב' פרידן, תחת כבשה אחת,

[ומפרש אחד תחת שנים] ומביאין בדלי דלות עשירית האיפה, תחת שתי פרידן דהיינו אחת אחת שמים,

ועוד אמר רב אשי [פ' שגם הוא בא לפשוט את האיבעיא], ת"ש, ויקרא יב וששת ימים כגון הפילה לאחר ס"ג דטוהר דנקבה, שהן ע"ז ללידה, והיא לה למנות עוד ג' ימים, והפילה, ונטמאו יכול בין רצופין ובין מפוזרין יכול יתנו לה ג' אחרים כנגד ג' אלה דנטמאו, דנהו ו' מפחרים, דהא לא כתיב יום, אלא ימים, דמשמע אפילו מפחרין,

ת"ל ששים, מה ששים כולן רצופין, אף ששה כולן רצופין,

מני, אלימא רבנן מי אית להו לרבנן מפוזרין, האמרי רבנן לולד שני מניא וימי ולד שני זה מוסיבין ימים רבים אחר פ' של נקבה ראשונה, ומפחרין לא משכחם לה, אלא לאו רבי יהודה היא, ויש"מ חומרא אית ליה, קולא לית ליה, ש"מ [ופשט רב אשי את האיבעיא]:

קתני, מכאן אתה למד לעשירות האיפה שהיא בפרומה, מנלן?

דת"ר, האומר הרי עלי בסלע נקרבן הנקם בסלע למזבח, מביא כבש, שאין דבר קרב בסלע, אלא כבש, ממאי?

מדאמר רחמנא גבי אשם מעילות צויקרא ויקרא ה איל אשם בכסף שקלים דהיינו שמי סלעים, מכלל דכבש בן שנה בסלע,

[דהא כבש הוא חצי איל] [ו]מדרכתיב במדבר ו' כבש בן שנתו מדככל המורה כולה קרי לכבש בן שנה, איל בן שנים מכלל דאיל בן שמי שנים,

ותנן, עמדו קניין בו ביום ברבעתים קן צרובע דינר, דהיינו כדמייתי שמי פרידים צדלות צרובע דינר, תחת כבש הנקם בסלע, היינו חד מט"ז בסלע, שהוא ד' דינרים ורובע דינר היינו י"ז רבעים ומדחם רחמנא עליה דדלות, למיהוי חד משית עשר בעשירות, חם רחמנא עליה דדלי דלות, למיהוי חד משית עשר בדלות,

מהני: אלו מביאין קרבן עולה ויורד, על שמיעת קול ושמיעת קול אלה [שבועת העדות], ועל בטוי שפתים [שבועת שוא ושבועת שקר], ועל טומאת מקדש וקדשיו בשוגג, וצטוי שפתים, כולו כמיני צהדי צפרשת ויקרא, גבי קרבן עולה ויורד, דהא קרא דלא נפש כי תגע בכל דבר טמא וגו' צטומאת מקדש וקדשיו משמע, כדמפרש צפרק קמא דשנעות (דף ז'), והיולדת, והמצורע [אין כל החמשה דומין זה לזה, שהג' שבפרשת ויקרא הם אופן אחד, וגם יש בה דלי דלות, והיולדת והמצורע אין קרבתותיהם שוות, ואין בהם דלי דלות]:

גמ': תנו רבנן, יש מביא [קרבן עולה ויורד] בדלות מוריס וצני יונה ועשירות כגזה או שעירה, ויש מביא בדלות, ויש מביא בדלי דלות עשירית האיפה,

יולדת מביאה, בדלות [שני תורים] ועשירות [כבש לעולה וכן יונה או תור לחמאת],

מצורע מביא, בדלות [שני תורים] [ועשירות] [שני כבשים],

שמיעת הקול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו מפרש צויקרא ש מביאין [בעשירות כבשה או שעירת עזים, ו] בדלות [שתי תורים], דדלי דלות [עשירות האיפה],

סלע = 4 דינר
דינר = שש מעה, 192 פרוטות
רובע הדינר = מעה וחצי = 48 פרוטות
מעה = שני פונדיון, 32 פרוטות
פונדיון = שני איסרין, 16 פרוטות
איסר = שני מסמסות, 8 פרוטות
מסמס = שני קונטרק, 4 פרוטות
קונטרק = שני פרוטות,

אבני חן למסכת כריתות

החילוק בין עשירות לדלות בשמיעת קול וכו'
הוא 16 חלקים, אבל ביולדת הוא 32 חלקים,
ויש ללמוד החילוק של דלות ודלי דלות
בשמיעת קול עצמה, מהחילוק אצלה בין דלות
לדלי דלות, ואז יהיה החשבון 16 חלקים מעוף
אחד שהוא 24 פרוטות וזה מגיע לפרוטת
ומחצה,

כרובע דינר יש מ"ח פרוטות, כדאמרין בפ"ק דקדושין (דף י"ג), שש מעה כסף
דינר, ומעה שתי פונדיון, ופונדיון ד' אסרין, ואסר ד' מסמסות, מסמס ד'
קונטרק, וקונטרק ד' פרוטות, דהיינו ל"ב פרוטות למעה, ולמעה וחצי שהוא רובע
דינר, הו"מ פרוטות,
וכיון דאמרת דלי דלות, דהיינו עשירות האיפה, צעי מהוי חד מי"ו דללות, אשתכח
דעשירות האיפה הו"ג פרוטות דהיינו חד מי"ו של מ"ח,

א"כ, דלות כמה הויא, ריבעא [רובע הדינר], וכמה פריטי
כריבעא ארבעים ותמניא פריטי, חד משית עשר, [דללות]
כמה הוי (דללות), תלתא פריטי,

(דקתני), [וקתני] מכאן אתה למד לעשירות האיפה
בפרוטת, אמאי פרוטה [איך אתה מגיע לחשבון פרוטה], האמרת
[פ' הכתיב] עשירות האיפה דלי דלות הוא, ואמרת חד משית
סרי דללות הוא, דחשבינן [פ' ועולה החשבון] דג' פריטי הויין #
[יש כאן ארבעות לשון]?

שמיעת קול וכו' מביאין שתי עופות = [רביעית
הדינר] ברלות,
במקום כבש = [סלע שהוא 4 דינר] בעשירות
החילוק ביניהם הוא 16 פעמים,

אמר רבא, כולה מילתא מיולדת יליף # [דמקשינן לקולא מרחם
רחמנא עלה] ואע"ג דלין צה [ביולדת] דלי דלות, יליף [שמיעת קול וכו'] מהמס,
וה"ק מרחם רחמנא עליה דללות, למיהוי חד מתלתין ותריין
בעשירות דכי היכי דאשכחן צה דלות אחד מל"ב דעשירות, ומאי היא
יולדת, הכי חס רחמנא עליה דדלי דלות, למיהוי חד מן
תלתין ותריין בדללות דלי דלות נמי הוה חד מל"ב דללות, ודלות יולדת (הכי
?) הו"ו כ"ד פרוטות, ודלי דלות פרוטה נכי רבעא דהיינו חד מל"ב,

א"ה (נכי) ריבעא דפרוטת הוי? ה"ג, אלא דלאו אורח
ארעא לאיתויי פחות מפרוטת (למקום) [למקדש]:

מהני: מה בין שפחה לבין כל העריות, שלא שוותה להן
לא בעונש, ולא בקרבן,

שכל העריות בחטאת כל חטאת יחיד נקבה היא דהיינו כשצה או שעירה,
ושפחה באשם [שבא איל זכר],

כל העריות (בנקבה ושפחה בזכר כל העריות) אחד האיש
ואחד האשה שוין במכות ובקרבן אס מוידין שניהן לוקין, כדקיי"ל
איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו', השוה הכחוז אשה לאיש לכל העונשין,
ואס שוגגין שניהם מביאין קרבן, דבתריווייהו כמיז כרת צמוד, דכמיז ונכרתו
הנפשות העושות, וכל שזדונו כרת שגגתו חטאת, ובשפחה לא השוה לא
האיש לאשה במכות, ולא השוה אשה לאיש בקרבן שהאשה
לוקה, והאיש צאס כדמפרש בגמ',

כל העריות עשה בהן את המערה כגומר במסכת יצמות צפרק
הצא על יצמתו (דף נג), @ ובשפחה אינו חייב אלא על גמר צילה דשכנת זרע
כמיז צה שראויה להזרע,

ו וכל העריות חייב על כל ביאה וביאה ובשפחה אמרו לעיל צפירקין (דף
ט) שמציא קרבן אחד על ציאות הרבה,

זו חומר החמיר בשפחה

דף י"א ע"א

תנא מיולדת יליף דלות יליף מיולדת דמתיא פרידה אחת הנקמת
צשמיית של דינר תחת כבש הנקמת נקלע דהוי חד מתלתין ותריין
דכבש דהיינו חד מל"ב צככש, והוא [דמי הפרידה הוא] כ"ד פרוטות,

יולדת מביאה עוף = [שמינית הדינר] ברלות,
במקום כבש = [סלע שהוא 4 דינר] בעשירות
החילוק ביניהם הוא 32 פעמים,

[ומקשה] ועד כאן דלי דלות כמה הוי, חד משית עשר ברלות,
דנהי דילפת דללות חד מל"ב מיולדת [עשירה שמביאה כבש], אצל דלי דלות דלא
משכנת ציולדת, (דמהיכא) (כי היכי ד) יליף צע"כ מכבש ואיל
ילפת לה, כדדרשינן לה לעיל [שכבש הוא חצי איל דהיינו שכבש הוא סלע, ועוף
הוא אחד מי"ו של כבש],

דלא משכנת דלי דלות אלא צשמיית הקול, וצבטוי שפתים, וצמטמא מקדש וקדשיו,
וע"כ דלי דלות מדלות דידהו מילף, וכי היכי דללות דידהו שמי פרידן תחת הכבש,
דהיינו חד מי"ו דללות, ונהי דאשכחן דללות צעלמא, כגון ציולדת שהיא פרידה
אחת שמיית של דינר, דהיינו כ"ד פרוטות # [אפ"ה מדלות דידהו מילף ?], עד
כאן (ו. מזור דבש) כי מימי דלי דלות חד מי"ו פרוטה ופלגא הוי?

אבני חן למסכת כריתות

שעשה בה את המזיד כשוגג,

אימא הוא מעמיה קרא מהדר אממני, דקמני לא השוה אשה לאיש לקרבן
אימא הוא מיעמיה קרא ממלקות, דכתיב תהיה, אצל היא אימא תילקי ומייתי קרבן
אבל היא תילקי ותיתי קרבן?

איזו שפחה, כל שחציה שפחה וחציה בת חורין, שנאמר
ויקרא יט והפדה לא נפדתה, דברי ר' יהודה,

והביא את אשמו לה' כתיב,

ר' ישמעאל אומר, זו היא שפחה ודאית גמורה,

א"ר יצחק, לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד,
שנאמר והיא שפחה נחרפת לאיש,

ומאי משמע דהאי נחרפת לישנא דשנויי הוא שנסמית מצרימה
דכתיב שמואל ב יז ותשטח עליו הריפות דנר שנשמה ע"י כמיסה,
ובאן נמי ע"י אבר (שמש דט) [משמש],

ואב"א משלי כו ב אִם-תִּכְתּוּ יָשׁ אֶת-הָאֵוִיל | בְּמִכְתָּשׁ פָּתוּהָ
הַרְפוּ יָת בְּעָלֶיהָ אֶתְסוּר מַעְלֵיו אֲנִלְתּוּ ,

עזרא י יִצְיָתְנֻ יָדָם לָחוּ יָצִיא נְשֵׁיהֶם [תקעו כף להוציא הנכריות שלקחו
בגולה] וְאֲשָׁמִים אֵיל־צֶאֱן עַל-אֲשָׁמָתָם [ולחביא קרבן אשם בעבור
האשמה] פסוק הוא נספר עזרא (י), אמר רב חסדא, [שלא מצאנו קרבן
אשם על ביאה אלא בשפחה חרופה] מלמד שכולן שפחות חרופות
בעלו [שקרבנה הוא איל אשם]:

ר' אליעזר בן יעקב אומר, כל עריות מפורשות שכן צנוט מורין
ושירור אין לנו וזו ודאי משונה היא [נ"ל דר"ל ומה שייר הכתוב מכל העריות
אצל השפחה חרופה שכתב בה דך לישנא דהפדה לא נפדתה, שלא נכתב כן
בכל העריות, דמשמע מזה שיהא דינה חלוק משאר עריות. יבין], אלא חציה
שפחה וחציה בת חורין [דהכי מסתבר שיהא משוייר בה קצת דין שאר
עריות, דע"ז תהיה עכ"פ בת חורין במקצת. יבין]:

נב: מנלן דהיא לקי, והוא לא לקי? דתנו רבנן ויקרא יט
בקורת תהיה, מלמד שהיא לוקה, יכול שניהן לוקין?
תלמוד לומר "תהיה", היא לוקה, והוא אינו לוקה,

ומנין דהדין בקורת לישנא דמלקות הוא? א"ר יצחק, תהא
בקראי [בקרואה] שכן קורין עליה והפלה ה' את מכותך, שכן קורין על הלוקין
צמס' מכות (דף כג) [תימה הלא לא מפרש שצריך לקרות בשעה שמולקין אם לא
מכאן. תוס' ישנים], כדתניא גדול הדיינין מקרא, שני מונה,
שלישי אומר הכהן,

[שנינו במשנתנו] איזוהי שפחה כו': ת"ר, והפדה יכול כולה
ת"ל לא נפדתה, יכול לא נפדתה, ת"ל והפדה, הא כיצד
פדויה ואינה פדויה והפדה לא נפדתה משמע פדויה ואינה פדויה, חציה
שפחה וחציה בת חורין, ומאורסת לעבד עברי, דברי ר' ע,

רב אשי אומר, בביקור צדקת תהיה שאם אינה יכולה לקבל ארבעים
אומדנין אותה צדקור וצמסצבה, כדתנן אין אומדין אותו אלא מכות
הראוין להשתלש כגון י"ח או כ"א או כ"ד, שהיו מכין אותו שתי ידות
[מלפניו ואחט מאחוריו] [מלאתריו ואחט מלפניו], ומקרא ילפינן לה צמס' מכות
(דף כג),

רבי ישמעאל אומר, בשפחה כנענית הכתוב מדבר,
ומאורסת לעבד עברי, א"כ מה ת"ל והפדה לא נפדתה,
דברה תורה כלשון בני אדם,

ת"ר, בזמן שהאשה לוקה שגדולה היא וצמ עושין היא האיש מביא
קרבן, אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן,

ר' אלעזר בן עזריה אומר, כל עריות מפורשות לנו, משוייר
לנו חציה שפחה וחציה בת חורין, ומאורסת לעבד עברי,

מנלן? אמר רבא דכתיב ויקרא יט ואיש כי ישכב את אשה
שכבת זרע, והיא שפחה נחרפת לאיש, והפדה לא נפדתה,
או חופשה לא נתן לה,

אחרים אומרים, ויקרא יט כ ואיש פרישכב את־אִשֶּׁה שְׁכַבְתָּרַע והוא
שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן־לה פקרת תתנה
ל' א' וימתו פירל א חפשה, בשפחה כנענית הכתוב מדבר,
ומאורסת לעבד כנעני [לא דוקא דהא לא תפסו בה קדושין. תוס'
ישנים],

מכדי עד הכא באיש קא משתעי קרא, נכתוב והביא את
אשמו לה', ולבסוף לכתוב בקורת תהיה, אמאי כתב
רחמנא ברישא בקורת תהיה, ולבסוף כתב והביא את
אשמו לה'?

לר' ישמעאל [יש לחקשות], [ומה שמהפך, בשלמא והפדה לא
נפדתה] [דמוקי לה בכנענית] כדקתני, דברה תורה כלשון בני
אדם, אלא דקתני מאורסת לעבד עברי מנלן, נשלמא לר"ע,
דמוקי לה צמסצבה צמ מורין, לא צמס קרא [למימר דמיירי שהיא מאורסת לעבד

ה"ק אם בקורת תהיה היא, והביא את אשמו לה', ואם לא
תהיה בקורת, לא יביא הוא את אשמו,

אבני חן למסכת כריתות

א"ר יהודה אמר רב, הכי קתני, כל עריות אחד ניעור ואחד ישן, ישן פטור וניעור חייב, וכאן אפילו ניעור פטור, מ"ט דמקשיין אהרדי,

תני תנא קמיה דרב ששת [תנא קמיה דרב] יש 42 פעמים בש"ס, והלשון "תנא קמיה דרב ששת" יש 11 פעמים, ורב נחמן 13 פעמים, רב נחמן בר יצחק 3, רב יהודה 2, רב 6, רב חסדא 2, רב אדא בר אבהו 2, ר' יצחק בר אבא 2, ר' יצחק בר אבדימי 1,

עשו גומר כמערך, מתכוין כשאין מתכוין, כדרכה כשלא כדרכה, ניעור כישן,

א"ל [רב ששת לתנא] מאי קאמרת, אי בשפחה חרופה קתני [אי מיירי הבריייתא שאתה שונה בשפחה חרופה, הבריייתא אינה מוכנת], אמאי עשו גומר כמערך, גומר בשפחה חרופה מיחייב, מערה לא מיחייב דשכנת זרע כמי? נה?

ותו מתכוין כשאינו מתכוין, אי מכוונה מיחייבא דשכנת זרע דעינן, ושאני מתכוין כגון נפל מן הגג ונתקע, אין ראי' להוריע % [וקשה מאן לימא לן דאינו ראו' להוריע אלא [היינו?] טעמא משום שאנום הוא. תוס'] אי לא לא מיחייבא?

וכדרכה כשלא כדרכה נמי, כדרכה בשפחה חרופה מיחייב, ושלא כדרכה לא מיחייב, מאי טעמא ויקרא יט שכבת זרע כתיב?

ומאי ניעור כישן?

ואי בשאר עריות קא תני, עשו גומר כמערך,

דף י"א ע"ב

איפכא איבעי ליה למיתני @ עשו מערה נעריות @ חייב, כגומר, שלא כדרכה חייב ככדרכה, דמשכני אשה כמי (ויקרא יט), א"ל איסמיייה?

[לא הבנתי תירוץ הגמ', למה צריך לומר כל האופנים שפטור שפחה חרופה בשלא כדרכה, יאמר רק ששפחה חרופה פטור שלא כדרכה באיזה אופן שיהיה? וי"ל מפני שמונה גם הפטורים בכדרכה, אבל עדיין צ"ע הלא פטורים אלו אינם רק בשפחה חרופה ואין כאן חידוש],

ומפרש הבריייתא דלעיל דתנא: עשו גומר כמערך, מתכוין כשאין מתכוין, כדרכה כשלא כדרכה, ניעור כישן [דפטור בשלא כדרכה גם בגומר, וגם במתכוין, וגם בניעור],

א"ל לא, הכי קתני, עשו גומר "שלא כדרכה" בשפחה

עבר], דאיכא למימר, מדמיז עלה דתמנא [לישראל שבא על שפחה זו], ודאי [לא] מאורסת היא מישראל [רגיל, שאינו עבד], דהא [לא] חפסו לה קדושין [וא"כ הרי היא פנויה ואינה אסורה], הילכך איכא למימר לעבד עבדי נתקדשה, שהרי רבו מוסרה לו בעל כרמו, כדמפרש בקדושין (דף יד), ולא לעבד כנעני שהרי אסורה לו, אלא לרבי ישמעאל דאמר שפחה גמורה, מאורסת לעבד עבדי מנא ליה (דאמר לעבד עבדי שהרי אסורה לו) דילמא לעבד כנעני, דהא לדידה שריא (לגמרי) טפי מעבדי?

דכתיב כי לא חופשה, מכלל דהוא חופש,

ר' אלעזר בן עזריה היינו ר"ע?

לר' ישמעאל קאמר, לדידי בעלמא כוותיך סבירא לי, דדברה תורה כלשון בני אדם, והכא שאני, מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה, והפדה לא נפדתה ל"ל, ש"מ להכי אתא, לחציה שפחה וחציה בת חורין,

לאחרים, בשלמא והפדה לא נפדתה קסבר דברה תורה כלשון בני אדם, אלא הא דעבד כנעני מנלן?

אמר קרא כי לא חופשה, אם אינו ענין [לשון "אם אינו ענין" יש 65 פעמים בש"ס] לדידה דהא כמי (ויקרא יט) והפדה לא נפדתה, תנהו ענין לדידה:

מהני: [וממשך בחילוקים שיש בין שפחה חרופה לשאר עריות] כל עריות אם האחד גדול, או האיש או האשה, האחד חייב והאחד פטור, ונשפחה אינו כן ובגמרא מפרש לה, אחד גדול ואחד קטן, קטן פטור,

אחד ער ואחד ישן, ישן פטור,

אחד שוגג ואחד מזיד, שוגג בחטאת ומזיד בהכרת, ונשפחה נהי דאם הוא [האיש] מזיד, והיא שוגגת דפטורין, הואיל ואינה לוקה, כדאמרינן לעיל בקורת מהיה והביא את אשמו, ואי לא פטורין, מיהו אם הוא שוגג והיא מזידה היא במלקות, והוא באשם, כדאמר' דהאי פירקא, דשוגג ומזיד שוין צבא על השפחה:

נמ': והכא [בשפחה] חייב קטן נמיה! וכי קטן חייב נשפחה? א"ר יהודה, הכי קתני, כל עריות אחד גדול ואחד קטן, קטן פטור וגדול חייב, והכא גדול נמי פטור, מ"ט דהא מקשיין אהרדי [דהא אימקוש להדין] כדאמרינן לעיל, אם אין האשה לוקה אין האיש מביא אשם,

כל עריות אחד ניעור ואחד ישן, ישן פטור, וכאן ישן נמי חייב נמיה?

אבני חן למסכת כריתות

אמרו לו, מה אם ירצה לומר מזיד הייתי אם היה רוצה לפטור עצמו
בשקר, היה יכול לומר מזיד היה פטור מזיד פטור # [ואף שאין אדם משים
עצמו רשע, היינו שלא יענש כמזיד, אבל מ"מ יפטר מקרבן],

אכל חלב וחלב [שני זמני חלב. רש"י על הגמ'] בהעלם אחת, אינו
חייב אלא אחת,

אכל חלב, ודם, ופיגול, ונותר, בהעלם אחת, חייב על כל
אחת ואחת, זה חומר במינין הרבה, ממין אחד,

וחומר במין אחד ממינין הרבה, שאם אכל כחצי זית, וחזר
ואכל כחצי זית אחר, בהעלם אחת, ממין אחד חייב, משני
מינין פטור:

נמ': קתני "אמרו לו" אכלת חלב, מביא חטאת,

"אמרו" כמה הויין, תרין, והוא מה אמר להון, אלימא
דשתיק, ולא קמכחיש להו, אלא [על] שתיקה דתרין הוא
דמביא חטאת, על שתיקה דחד לא [נמצא שהרישא מלמדת,
בשתיקה שחייב חטאת, וקשה, אחר, שלא רק בשתיקה לשנים חייב אלא גם
בשתיקה לחד, ועוד שרין זה יש ללמוד מהמציעתא ולמה תני רישא],

אימא מציעתא, עד אומר אכל, והוא אומר לא אכלתי
[פטור], טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב, וכ"ש תרי
[כי שתיק דמחייב קרבן, והאי ממציעתא מצינן למידק ולא איצטרך למימר רישא.
רג'],

אלא [המשנה מיירי, ששני עדים אומרים שאכל חלב, והוא] דקמכחיש
להו, מני ר"מ היא [דאמר שחייב אם מכחיש את השנים] דלמר אם
הציאוהו שנים כו' דאמר הכחשה דבי תרי לאו הכחשה היא
[דליכא למימר דמיירי כשאמר איני יודע דפשיטא דחייב, דאיני יודע גבי תרי עדים
הויא בשתיקה. תוס'], אבל לרבנן פטור, ומאי קמשמע לן, מסיפא
שמעת מינה דקמי שנים אומרים אכל כו' [בין דברי ר"מ ובין דברי רבנן יש
לשמע ממציעתא]?

הא קמשמע לן הכי קאמר סיפא דבר זה ששנינו למעלה אמרו לו אכלת כו'
מציא חטאת, לאו דברי הכל היא אלא מחלוקת ר"מ ורבנן שרבי מאיר אומר
אם הציאוהו שנים כו', ומכמים אומרים כו', וסיפא מפרש לרישא, והוא
דקמכחיש להו,

איכא דאמרי הכי פריך הש"ס, "אמרו לו" נמי חד קרי ליה אמרו
משמע חד כו' [ולקמן ממשך הגמ' והוא מאי קאמר וכו'],
[וג"ל דאפ"ה נקט אמרו לשון רבים, דקמ"ל דאפילו עד מפי עד, ואפילו אשה,
ואפילו לא בתורת עדות, רק בדרך אמירה בעלמא, מדלא הכחיש נאמנים. יבין]

חרופה דלא מיחייבי, כמערך כדרכה, ויקרא יט דשכבת זרע
כתיב [ובשלא כדרכה יהיה פטור אף כשגומר, ובכדרכה יהיה פטור במערה],

מתכוין "שלא כדרכה" בשפחה דפטורין, כאינו מתכוין,
דשכבת זרע כתיב [ובשלא כדרכה יהיה פטור אף במתכוין, ובכדרכה יהיה
פטור באינו מתכוין],

ניעור "שלא כדרכה" בשפחה, דפטורין כישן, מ"מ?
דשכבת זרע כתיב [ובשלא כדרכה יהיה פטור אף בניעור, ובכדרכה יהיה
פטור כישן], קצת קשה אמאי לא תנא ניעור כישן [עם קמייתא דגומר כמערך
קודם כדרכה ושלא כדרכה. תוס'],

נמצא [קשה אמאי האריך הש"ס בלישניה, דהאי לאו פירוש דברייתא הוא
דכבר אסיקנא ליה שפיר. תוס'], מתכוין והמערך בשפחה שהערה זה
זכוונה פטור, דהעלה דשפחה פטור, כשאין מתכוין בכל עריות,
העלה פלוגמא היא [בסנהדרין נאדרע מימות] [ביצמות, בהגה על יצמון] [דף
נה] איכא למ"ד העלה זו נשיקה, ואיכא למאן דלמר זו הכנסת עטרה,

ישן כדרכה [בשפחה], כישן דעריות,

נמצא ניעור "שלא כדרכה" בשפחה, כישן דכל עריות:

פרק שלישי אמרו לו

מתני': אמרו לו מפרש בגמרא אכלת [בוית] חלב, מביא חטאת,

עד [אחד] אומר אכל, ועד אומר לא אכל, אשה אומרת אכל,
ואשה אומרת לא אכל [ובהא, עדות אשה נאמנת, דמרבי לה בספרא מן
או דכתיב או הודע אליו מ"מ. רג'], מביא אשם תלוי,

עד [אחד] אומר אכל, והוא אומר לא אכלתי, פטור [והוא הדין
אם אמר איני יודע כמו שפירשתי. תוס'],

שנים אומרים אכל, והוא אומר לא אכלתי, רבי מאיר
מחייב, א"ר מאיר [ודאי אין מוחימן לומר לא אכלתי] אם הביאוהו
שנים לידי מיתה חמורה כגון אם העידו זו שהרג את הנפש [אם
העידוהו דבר שחייב מיתה, מבייתן אותו על פיהם, ואע"פ שמכחישן הוא. רג'],
לא יביאוהו לידי קרבן הקל,

אבני חן למסכת כריתות

דתנן [יבמות פו:], האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו "ואמרו לה" [דהיינו עד אחד, כדמפרש לקמיה] מת בעליך, ונישאת, ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה, דקי"ל דאפילו בחד,

ממאי, מדרקתני סיפא, נישאת שלא ברשות [כדמפרש רבישאת ע"פ שני עדים שמת בעלה] מותרת לחזור לו לראשון, ועל פי עדים, שאמרו לה שנים מת בעליך, ולפיכך מותרת לראשון, שהרי אנוסה היא שנים אמרו לה, לאונס בירשאל שרי,

מאי שלא ברשות, שלא ברשות בית דין (ועד אחד) [אלא בעדים], מכלל דרישא דקמני תלא מזה ומזה, שנשאת ברשות ב"ד ובעד אחד דהוה לה למידק יפה אם מת, דהאי דשריוה רבנן לאנסויה על פי עד אחד, משום דייקא ומנסבא, דממוך חומר שהתמרת עליה בסופה דתלא מזה ומזה, הקלת עליה בתחלתה, כדאמר במסכת יבמות (דף פח), ואמטו להכי [היבא ד] נשאת על פי עד אחד, והיא גופה לא דייקא, ואיפשרת דלא מת, תלא מזה ומזה, כדאמרין במסכת סוטה (דף כז), ונטמאה ונטמאה שני פעמים, אחד לבעל ואחד לבועל,

אלמא גבי עד אחד קתני אמרו, והכא נמי דקתני אמרו לו, משמע אפילו עד אחד,

והוא מאי קאמר, אלימא דקא מבחיש ליה, מי מייתי [פי' אם הוא מבחיש עד אחד, מי מביא קרבן חטאת בשביל זה], והא קתני מציעתא עד אחד אומר אכל, והוא אומר לא אכלתי פטור,

אלא דשתיק, ממציעתא שמע מינה, עד אחד אומר כו', טעמא דקא מבחיש ליה, אבל שתק מישתק חייב?

לעולם דלא מבחיש ליה וממתיין, והכי קתני, אמרו לו אכלת חלב מביא חטאת, במה דברים אמורים דשתיק, אבל מבחיש ליה כגון עד אמר אכל והוא אמר לא אכלתי פטור,

ומדאורייתא מנלן [דהיבא] דלא מבחיש ליה חייב? דת"ר ויקרא ד או הודע אליו חטאתו משמע מעגמו ולא שידיעוהו אחרים, ולא שידיעוהו אחרים, יכול אפילו אין מבחישן, תלמוד לומר או הודע אליו, מכל מקום,

במאי עסקינן, אלימא בתרין, תרין ואין מבחישן קרא בעי [וכי צריך פסוק לזה שחייב חטאת],

דף י"ב ע"א

אלא לאו בחד, וקתני כי אין מבחישן מהימן, שמע מינה:

*****

[שנינו במשנתנו] א"ר מאיר קל וחומר [אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל] כו': איבעיא להו, מ"ט דרבנן [שיכול לומר גם נגד שני עדים המעידים אותו, לא אכלתי], משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש דנדרים שיש בהם כפרה, לא מימנע לאימתי חטאת להחכפר נגד קונו [ראה תוס' ב"מ ג': ד"ה מה לפיו],

או דלמא, משום דאמרינן, מינו דאי בעי אמר מויד הייתי אם היה רוצה לסקר, יכול לומר מויד הייתי, ומה שאמרתי לא אכלתי לא אכלתי שוגג אלא מויד [היה] פטור, כי אמר נמי לא אכלתי מהימן, ופטור [והא הוי מינו במקום עדים? ראה תוס''],

ומאי נפקא מינה, למיפשט מינה [ללמוד מאכילת חלב] לטומאה [לטומאת מקדש וקדשיו] כגון אמרו לו נטמאת, ומיד באת למקדש [והוא אומר לא נטמאתי] [ידיה נפק"מ אי מהימן], [וה"נ מצי למוכר נפקא מינה היבא שאמר לא אכלתי לא שוגג ולא מויד [פי' שאז כבר אין מינו]. תוס''],

דאי אמרת טעמייהו דרבנן משום דאדם נאמן על עצמו, יותר ממאה איש, ל"ש טומאה חדשה, ול"ש טומאה ישנה אסתמו נטמאת והיום נכנסת [הרי הוא מהימן לומר על עצמו],

ואי אמרת טעמייהו דרבנן, משום דאמר מינו היא, פטרי ליה רבנן מטומאה ישנה, אבל מטומאה חדשה מחייב,

מ"ט, טומאה ישנה, מינו דאי בעי אמר טבלתי פטור, כי אמר נמי לא נטמאתי פטור, דאיכא למימר מאי לא נטמאתי דקאמר, לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי,

אבל טומאה חדשה מחייב, מ"ט ליכא משום מינו, דטבלתי ליכא למימר, דהאמרו לו בשעת טומאה נכנסת, דכי אמר נמי טבלתי מחייב, דאמרו ליה עדים השתא נטמאת ואי נמי טבלת לא העריב שמך, ועצול יוס הנכנס למקדש בשוגג, חייב חטאת, כדאמר במנחות בהקומץ רצה (דף כז), מחוסר כיפורים שנכנס למקדש חייב חטאת, ואין צריך לומר טעול יוס, וליכא למימר נמי מויד, דצ"ע דלישתך דיבוריה [שאינו יכול לחזור במה שאמר, אלא לפרש מה היה בוונתו], ואי הוה אמר להו לא נכנסתי, הוה מתרץ דיבוריה לא נכנסתי שוגג אלא מויד,

אכל כיון דאמר להו לא נטמאתי, כי אמר נמי לא נטמאתי שוגג אלא מויד, לא מיפטר מקרבן, דטומאה לא איכפת לן אי שוגג אי מויד הוה, דציאת מקדש הוה שוגג, מאי [מ"ט דרבנן משום דאדם נאמן וכו' או משום מינו]?

ת"ש [שנינו בבביתא], אמר לו עד אחד נטמאת, והוא אומר לא נטמאתי פטור, יכול אפילו שנים [אמרו לו שנטמא, והוא מבחיש יהיה נאמן], א"ר מאיר ק"ו, אם הביאוהו שנים למיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל, וחכ"א אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש,

אבני חן למסכת כריתות

ואיפשיט צעין דעעמא [דרבנן, דנאמן בחלבין ובביאת מקדש] משום מינו, ותו לא מידי [לשון זה 11 פעמים בש"ס בגמ', 71 פעמים בדברי רש"י] [ואסכי מודו ליה צמדה],

* [צריך לאוקמה שאמרו לו שהוא ידע מתחילה שהוא טמא, דאל"ה איך הוא מחויב בקרבן, הלא צריך שיהיה לו ידיעה מתחילה. ע"פ הערוך לנר].

וקפריך הש"ס במאי [באיזה] טומאה עסקינן דליכא מינו [דחכמים אינם מודים לר' יהודה], אילימא

דף י"ב ע"ב

[ידיעות:

אבל רש"י ז"ל כתב בפסקי הלכותיו שבכל האסורין כולן אין הסבין צריך אלא הנעלה, אף ע"פ דאיסורא בעל וכו', וכן זו שאמרו פ"ק דחולין גבי סבין של נכרים שלבנה באור לא מעיל נפשיה בדיניהו דסבינן אלא דרך קצרה תפש לו לומר שמתר דאורייתא גמורה. ר"ן פסחים פרק שני דף קלז, ובדפוס ווילנא דף ח, והכוונה שכיון שאין שם המקום שמדבר על הלכות בליעת הסבנים אין להביא ראיה משם על ההלכה].

בטומאה ישנה הליכא מינו, מאי שנא חלבין וביאת מקדש דמודו ליה [דאיכא מינו], דאם רצה יאמר מזיד הייתי, טומאה ישנה נמי מתרין דיבוריה, דאם רצה יאמר לא עמדתי בטומאתי, אלא טבלתי ואמאי לא מודו ליה צמדה?

אמר רבינא, לעולם בטומאה ישנה @ איכא ישנה דלית צה מינו וכגון דאמרי ליה עדים, "אכלת קדשים" בטומאת הגוף וכגון דאמרו לו נטמאת אטמוול, ואכלת היום קדשים [שהיא טומאה ישנה], דהיינו טומאת הגוף, (ומתמייצת) [ומתמייצק] חטאת,

והוא אמר [ומוקמינן לה דעל עדותם הוא אומר] להון "לא נטמאתי" ואכשניהו צין צלילה צין צנגיעה [בשעת אכילה, שהרי אם טבל הרי הוא טהור לכל], דלא חל ולא נגע קדשים בטומאה [וצריך להקדים שעל אכילה בשוגג חייב קרבן, אבל על נגיעה אינו חייב קרבן],

דחכא לא מתריץ דיבוריה [אין מינו שיכול לתרץ ולומר שזה היה כוונתו במה שאמר לא נטמאתי], דליכא למימר לא עמדתי בטומאה אבל טבלתי [כדממשך, שאם מתרצין שטבל לאחר שנטמא, עדיין יכול להיות שנגע בקדש קודם שטבל],

[דאם אומר כן] מאי אמר להון [מה כוונת דבריו], [הייתי טמא ו] טבלתי ואכלתי, כי אמר להון הכי [אם היה אומר כן, פ' הטעם היחידי שהיה מפרש דבריו הוא רק כדי להפטר מקרבן, וכיון שהקרבן בא רק על אכילה אינו מכחיש אלא האכילה בטומאה, אבל הנגיעה אינו מכחיש, ונמצא במה שהיה אומר היה מודה שחטא בנגיעת קדשים בטומאה], איתכחש ליה דיבוריה קמא [ואי] [וכי] דער ואמר השתא, לא נטמאתי דקא אמינא, [כוונתי ש] לא עמדתי בטומאה, לא קמחינן אלא למיפטר מקרבן, (לא) ומאכילה דלית צה

ש"מ, טעמייהו דרבנן, משום דאמרי, אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש [ותפשוט האיבעיא],

א"ר אמי, לעולם טעמא דרבנן, משום דאמרינן מינו [שיכול לומר לא עמדתי בטומאתי], והכי קתני, מתוך שאם רצה לומר לא עמדתי בטומאתי פטור, הילכך אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש [אבל בלי המינו אין אדם נאמן על עצמו],

אי הכי היינו חלב [ששנינו במשנתנו, ומה חידש לנו הבריתא]? מהו דתימא [לא] אכלתי חלב קמתריץ דבוריה, לא אכלתי שוגג אלא מזיד, אבל נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, אימא לא קמתריץ דבוריה, קמ"ל, הכא נמי [מתרין דיבוריה] לא עמדתי בטומאתי אבל טבלתי,

ת"ש [למיפשיט טעמייהו דרבנן], ויקרא ה ה וְהָיָה כִּי־יֵאָשֶׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אִשֶּׁר הָטָא עָלֶיהָ, מוֹדָה בְּדִבְרֵים חַיִּים [חטאת], אין מודה בדברים פטור,

[ומפרש] אמר ליה עד אחד, נטמאת, והוא אומר לא נטמאתי, פטור [מחטאת], יכול אפילו שנים מכחישינן [אותו, פ' ששנים אומרים שנטמא והוא מכחיש], א"ר מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל,

ר' יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו, יותר ממאה איש [ובדאי נגד שני עדים],

ומודים חכמים לר"י [דאדם נאמן על עצמו] ופליגי אדר"מ, בחלבין כגון [אם אמרו לו] אכלת חלב, והוא אומר לא אכלתי, ובביאת מקדש אמרו לו נכנסת [שוגג] למקדש טמא, והוא אומר לא נכנסתי [פטור דאדם נאמן ע"י עצמו],

הוא אומר לא נטמאתי ושנים מכחישינן	
ר' מאיר	חייב בקרבן, שאין האדם נאמן על עצמו נגד עדים
ר' יהודה	נאמן אדם על עצמו ופטור מקרבן,
חכמים	בטומאה לית ליה לר' יהודה וחייב, שאין האדם נאמן

אבל בטומאה [שצניאת מקדש] כגון היכא דאמרין לו נטמאת ונכנסת למקדש טמא*, והוא אמר ודאי נכנסתי ארץ לא נטמאתי [פ' שהוא מכחיש רק את הטומאה] לא מודו לר' [חכמים לר' יהודה] ולא ספיקא לכו דפטור, אלמא טעמייהו דרבנן [בחלבין ובביאת מקדש דפטור מן הקרבן] משום מינו דמתריץ דיבוריה, כגון לא עשימי שוגג אלא מזיד, אכל גבי לא נטמאתי [בטומאה חדשה], דליכא למימר לא נטמאתי [שוגג], לא מודו לר' יהודה,

אבני חן למסכת כריתות

קרבן מכשיר להו, מודהא בטומאת מוגעו מנגיעה לא מכשיר להו, ואיתכחש דיבוריה קמא בטומאת מוגע,

ל"ה, מודים חכמים לר"י בחלצין וצביה מקדש דשייך זהו קרבן, אבל בטומאה גרידמא בלא ציהא מקדש, דליכא קרבן, לא מודו ליה, בטומאה- ונגע בטמאות.

ובמאי עסקין אי בטומאה ישנה כו'- אלא מדפסיק ומי דלא מודו ליה בשום טומאה שמע מינה טעמא לאו משום מיגו דהא @ בטומאה ישנה [נמי] איכא מיגו אלא טעמא משום דאדם נאמן על עצמו הילכך היכא דאיכא קרבן [אמרינן] הכי אבל בטומאה גרידמא לא.

אמר רבינא לעולם- טעמא משום מיגו בחלצין וצביה מקדש איכא מיגו דלא נכנסתי שוגג אלא מודי וגבי טומאה דלא מודו ליה משום דליכא מיגו ואע"ג דשייך ביה קרבן [ואיכא] [דאיכא] טומאה ישנה דלית זה מיגו כגון אמרו לו אכלת קדשים כו',

אמר רב נחמן, הלכה כר' יהודה [שנאמן אדם על עצמו], אמר רב יוסף, לא אמרה ר' יהודה שהוא נאמן וטהור אלא בינו לבין עצמו אלא לאכול טהרות בינו וצין עצמו, אבל לפני אחרים לא יאכל, דלמא אחי לנזולי בטמאות, ולעצמו נאמן לאכול טהרות שהוא טוע, דאדם נאמן על עצמו, אבל לאחרים לא יאכלם [ס"א]. אבל אם נגע בטמאות של אחרים אין להם להאמינו],

אמר ר"ל, מודה ר"מ לחכמים [שמודים לר' יהודה דנאמן האדם על עצמו], שאם אמרו לו שנים בעלת שפחה חרופה, והוא אומר לא בעלתי, מהימן, דאי בעי אמר להון לא גמירתי ביאתי [דיש לו מיגו, ולא משוי נפשיה רשיעא אמרינן, דמה לו לשקר] אבל מיגו דמתניתין [מודי הייתי] לא אמר, דגם לו לשקר לומר לא אכלתי, מעשות [עצמו] רשע ולומר מודי היה,

אמר רב ששת, מודה ר"מ לחכמים בגזיר (טמא. רש"ש), שאמרו לו שנים נטמאת, והוא אומר לא נטמאתי פטור, דאי בעי אמר גשאלתי על גזירי וזהו נטמאתי, והכי קאמינא לא נטמאתי בעדי (בגדרי) [בגדרי],

אמר אבוי, מודה רבי מאיר לחכמים, שאם אמרו לו שנים, יודע אתה [ראובן] בעדות פלוני [שמעון] והוא [שמעון] השביעו [לראובן] שיעיד בשבילי] ולא הודה, ומייצא אתה קרבן שזעמ העדות, והוא אומר לא ידעתי, פטור, דאי בעי אמר מיגו דמאי למיפטר נפשיה דהיטרא, ולומר מאי לא ידעתי דקאמינא, לא נתכוונתי לעדות להיות עד,

[והלשון תמוה, דרוב עדות לא בעו כוונה, דאין צריך לומר אתם ערי אלא בהודאה, אבל בכל שאר עדות אם ראו הדבר אף בלא כוונה העדות יכולין להעיד, וא"כ אמאי פטור כיון שרואי להעיד וצ"ע, הרא"ש ז"ל. שטמ"ק אות ד', # ולענ"ד י"ל פשוט שהגם שראה המעשה לא הי' דעתו שם שישגיח על כל הנעשה כדי שיכול להעיד] :

[שנינו במשנתנו] אבל חלב וחלב שני זיתי חלב בהעלם אחת [אינו חייב אלא אחת] [כו'] : מתקיף לה ר' זירא, אמאי אינו חייב אלא חטאת אחת, והא ב' זיתי חלב אבל?

א"ל אבוי, העלמות מחולקות [מחלקין], והכא העלם אחד הוא דאיכא,

איכא דמוקשי ליה הכי, טעמא דהעלם אחת, הא בשתי העלמות חייב שנים, אמאי שם חלב אחד הוא? אמר ליה אבוי העלמות מחולקין:

[שנינו במשנתנו] אבל חלב, ודם, פיגול, ונותר, חייב [אחת, חייב על כל אחת ואחת, זה חומר במינין הרבה, במין אחד, וחומר במין אחד במינין הרבה, שאם אבל כחצי זית, וחזר ואכל כחצי זית אחר, בהעלם אחת, ממין אחד חייב, משני מינין פטור] כו': ממין אחד חייב אסיפא דמתניתין קאי, דקמי שני חללי זיתים ממין אחד חייב, פשיטא?

אמר ריש לקיש, משום בר תוטיני, כגון שאכלו בשני תמחויין [בשני אופנים כגון מבושל וצלי], ואליבא דרבי יהושע, דאמר תמחויין מחולקין,

מהו דתימא, כי אמר ר' יהושע לקמן דהאי פירקא [כו'] : שני חללי זיתים ממין אחד חייב) תמחויין מחלקין, לא שנא לקולא כגון אכל שני חללי זיתים בשני תמחויין לא מנטרפין, ולא שנא לחומרא דאם אכל שני זיתים בשני תמחויין דהעלם אחד חייב שנים, קמ"ל דחייב ממין אחד חייב, אפילו בשני תמחויין, ולא פליג ר' יהושע (קמ"ל) [לקולא] דלחומרא קאמר, אלמא לחומרא אמר, לקולא לא אמר,

איכא דאמר[י] (על) [א]סיפא, משני מינין [וס"ד כגון חלב ודם] פטור, פשיטא?

אמר ריש לקיש משום בר תוטיני, [הא דקמי בשני מינין פטור] כגון שאכלו [מין אחד] בשני תמחויין, ואליבא דר' יהושע דאמר תמחויין מחולקין, דמהו דתימא כי אמר ר' יהושע לחומרא אמר, לקולא לא אמר,

קמ"ל מב' מינין פטור, [ו]מאי מב' מינין, ממין אחד הוא, ואמאי קרי ליה ב' מינים משום דאכלו [כעין ב' מינין] בב' תמחויין, וקתני פטור, אלמא ל"ש לקולא ול"ש לחומרא קאמר רבי יהושע,

ו מדרסיפא דאין מנטרפין, מיירי ב מין אחד ושני תמחויין, מכלל ד רישא דקמי ממין אחד חייב דמנטרפין, מין אחד ותמחוי אחד קאמר, פשיטא?

אבני חן למסכת כריתות

מנטרף, אפילו בכדי אכילת פרס,

ואמרו ליה רבנן, כיון דמתחלה ועד סוף בכדי אכילת פרס הוא, חייב?

ת"ש [ששנינו במשנתנו], וחכמים אומרים, עד שישהא בכדי אכילת פרס מתחלה ועד סוף,

דף י"ג ע"א

אי אמרת בשלמא רבי מאיר לחומרא דאפילו ציור מכדי אכילת פרס מחייב היינו דקתני עד שישהא היינו דקאמרי ליה רבנן לעולם אינו חייב ציור מכדי אכילת פרס, עד דשהי דיליה כדי אכילת פרס אלא עד שמהא שהיית אכילתו כשיעור פרס,

אלא אי אמרת ר' מאיר לקולא קאמר, דאפילו בכדי אכילת פרס לא מנטרף אם הפסיק צינתיים, ורבנן צעו לאחמורי, מאי עד שישהא, וחכ"א אם ששה מביעי ליה הכי מיבעי להו למימר, אם ששה כדי אכילת פרס חייב, ומשמע אפ"ג דהפסיק?

אלא לאו ש"מ, ר' מאיר לחומרא, ש"מ,

*****

אמר רבנאי אמר שמואל [סליק בחיובתא], בחלבים ובנבילה אכל שני חלאי זמי חלב או נבלה עד שישהא מתחלה ועד סוף בכדי אכילת פרס,

אוכלים ממאים שיעורן לפסול את הגוף בחצי פרס, שקצים, ורמשים, ומשקין פוסלין את הגוף צרביעית, אפילו כל היום כולו, בכדי אכילת פרס, מאי קאמר?

אמר רב פפא הכי קאמר, אפילו כל היום כולו שהה באכילת חצי פרס, והוא שאכל כזית בכדי אכילת פרס ונלכד שיאכל כל זית וזית שבו בכדי שהיית אכילת פרס [פ' ואף שצריך חצי פרס לפסול את הגויה, אינו צריך לאכול את החצי פרס בכדי אכילת פרס, אלא די אם יאכל כל זית וזית שבו כן, וזה חידוש ברברי רבנאי ועל זה מוסק תיובתא],

מיתיבי [שנינו במקואות פ"י מ"ו], כל האוכלין מצטרפין לפסול הגויה בכחצי פרס, מאי לאו דאכליה לחצי פרס בכדי אכילת פרס?

לא, דאכל כזית כזית, בכדי אכילת פרס,

מיתיבי [שנינו בבביתא], כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגויה, בכחצי פרס, בכדי אכילת פרס, כיצד אכל וחזר

אמר רבינא, כגון שהיתה לו ידיעה בינתיים, ואליבא דרבנן גמליאל, דאמר אין ידיעה לחצי שיעור אכל חצי שיעור, ויודע, לא הו"א ידיעה לחלק, דאם חזר ואכל חצי שיעור מנטרפין,

דתנן הכותב שתי אותיות הו"א מלאכה בשבת, בשתי העלמות, אחת שחרית ואחת ערבית, ר"ג מחייב וחכמים פוטריין, רבן גמליאל סבר אין ידיעה לחצי שיעור, ורבנן סברי יש ידיעה לחצי שיעור:

מתני': כמה ישא באוכלין האוכלן לשני חלאי זמיס, דאמר מנטרפין כאילו אוכל קליות משערין אותן כאילו נתפרדו לפיכודין דקין כקליות, ואוכלן אחת אחת, וכשיעור אותה שהיית מנטרפס, דברי ר"מ,

וחכמים אומרים עד שישהא מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס מפרש צעירוצין (דף פז), ככר שהוא משלש לקב, חליה לבית המנוגע, חצי ככר הוא פרס, לשון פרוסה, והוא ד' צינים [וד' לוג לקב, וששה ביצים ללוג, ונמצא קב הוא 24 ביצים, ושלישית הקב הוא 8 ביצים, וחציה 4 ביצים] חייב,

אכל [חצי פרס] אוכלין ממאין [שמטמא את הגויה], [או] ושתה [רביעית] משקין ממאין, [או] שתה [כהן] רביעית יין, ונכנס למקדש צרביעית יין קמהדר, דמשום אוכלין טמאין לא מחייב אכילת מקדש ושהה [כשאל ושתה] כדי אכילת פרס [פ' עד כדי אכילת פרס, דעד אז לא חשיב הפסק], חייב,

רבי אליעזר אומר, אם פסק הפסיק בה שלא שמה צנת אחת רביעית יין, או אם נתן בו מים כל שהוא, פטור:

גמ': איבעיא להו, ר"מ לחומרא קאמר, או לקולא קאמר,

לחומרא קאמר, והכי קתני כאילו אוכל קליות אחת אחת, בסמוך זו לזו, צההוא משערס, שאם אכל כחצי זית, והפסיק, ולאחר אותה שעה אכל חצי זית אחר דאפילו כוליה יומא, ואף על גב דמתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס אף אם שהה מתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס בסמוך זו לזו, כיון דמושכיה אכילתיה מחייב מנטרפין, ואפילו הו"א שיעורא כולי יומא,

ואמרו ליה רבנן [לר"מ], דעד שישהא בכדי אכילת פרס הוא דחייב, יותר מכדי אכילת פרס פטור,

או דלמא לקולא קאמר [ר"מ] צההא ס"ל כרבנן, דבטפי מאכילת פרס לא מנטרף דהכי קתני, כאילו אוכל קליות ולהכי מדמי לקליות, והוא דלא איפסיק ביני וביני דאם לא הפסיק צינתיים אלא באכילת קליות, שדרך לאוכלן זו סמוך לזו, מנטרף, אבל דאיפסיק ביני וביני, אע"ג דמתחלה ועד סוף בכדי אכילת פרס, פטור ואם הפסיק לא

אבני חן למסכת כריתות

מאז הטומאה, אלא מחלב איטמי, דהאכל כחזי פרס אוכלין טמאין נפסל גופו,

וכי תימא לא איתכשר האי חלב, ולא טמא הוא, דחלב אין צו מורס
משקה, דמשקה הא לאוכל כחלב דמי, במסכת שבת דפרק חזית שנצברה (דף
קמז) הלכך צעי הכשר, הא נתכשר בטיפה מלוכלכת על פי הדר
כלומר בטפה שפי הדר מלוכלך בו, דההיא דלאי מכשר לשאר החלב היולא דרך שם,
דהא לא קיימא לאכילת מינוק,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, [שינק] בתקיפה אחת
צמח לא הניח טיפה מלוכלכת על פי הדר,

אמר רבא, שתי תשובות בדבר, חדא דקחזינא לפומיה
דינוקא דמלא חלב הלכך אי אפשר שלא מהא טיפה מלוכלכת על הדר,
ועוד, מקום חלב מעיין הוא חלב לאו מורס אוכל [או משקה] אימ ליה,
לחד ממעיני האשה הוא כרוקא וכמימי רגליה, דאמרינן לקמן דמטמאין טומאה
חמורה בכל שהוא שהוא כחד מאצריה,

דקתני, חלב אשה מטמא בין לרצון של מינוק ובין שלא לרצון
שאינו רוצה להניק, וקמי מטמא, ואי הוה ליה מורס אוכל אמאי מטמא שלא לרצון,
הא לא איכשר הכשר מעליא דדומיא דכי יתן צעין דניחא ליה, בהמה אינה
מטמא אלא לרצון, מאי לאו שלא לרצון, דלא ניחא ליה,
וקתני מטמא?

אלא אמר רבא, היינו טעמא דבנה טהור, דספק ינק כשיעור
רביעי, ואם אוכל הוא חזי פרס וספק לא ינק כשיעור, וטהור, דהאי חלב
אע"ג דמעין הוא לא מטמא בכל שהוא, דהא היא גופה לא מטמא במגע,
דראשונה היא, הלכך אין לחלצה אלא טומאת שאר משקין, ואם תמצא לומר
ינק, ספק ינק באכילת פרס, ספק ינקו ביותר מכדי אכילת
פרס,

גליין אמר רבא שתי תשובות בדבר כו', כלומר רואין אנו שפעמים אין מינוק יונק
צמח ומניח טיפה מלוכלכת על פי הדר מקום חלב, מעיין הוא, והרי הוא כחד
מאצריה, ויטמא בלא הכשר כרוקה.

שלא לרצון מאי היא, דלא ניחא ליה למינוק, הרי לא יתכשר החלב בטיפה
המלוכלכת ע"פ הדר, דשלא לרצון התינוק ינחא, דדומיא דכי יתן צעין, וקמי
מיטמא אף על גב דלא הוכשר, אלמא מעיין הוא ואמאי בנה טהור.
אלא אמר רבא, אלא מקום חלב לאו מקום מעיין הוא, וצריך הכשר, אבל לא ניחא
ליה טהור, דהא לא איכשר, ומהשתא יכול לתרוצי לה בשלא לרצון, ע"כ הגליון.

ולרבא [ובין] מקום חלב מעיין הוא, ולא צריך הכשר, והתנן
האשה שנמץ חלב מדדיה כשהיא נדה ונפל לאויר תנור, תנור
טמא, וקשיא לן במאי איתכשר, ואמר רבי יוחנן בטיפה
מלוכלכת ע"פ הדר ואי מעיין הוא, הא מיטמא בכל שהוא כחד מאצריה,
הכשר למה ליה,

ואכל, אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה
אחרונה, כדי אכילת פרס מצטרפין, יותר מכאן אין
מצטרפין,

לא התירו [לו] לאכול פחות מכשיעור לירד ולטבול הואיל
ואינו צריך לטבילה, ולקמן מפרש מאי איכפת ליה, ירד וטבל ועלה
והשלימו, מצטרף,

התירו לה מפרש לקמן לעופרה לאכול פחות מכשיעור מפני
הסכנה,

כל המשקין מצטרפין לפסול את הגוייה ברביעית, בכדי
אכילת פרס, כיצד שתה וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתיה
ראשונה ועד סוף שתיה אחרונה [לא יותר מ] כדי אכילת פרס,
מצטרפין, יותר מכאן אין מצטרפין,

הותרו לה, למגע טמא מת לאשה שנגעה בטמא מת, להניק בנה,
ובנה טהור [ואינו פוסל תרומה. שם],

קתני מיהת, אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף
אכילה בכדי אכילת פרס מצטרף, תיובתא דרבנאי דאמר כל
זמ זמ כו' [אבל אינו צריך לאכול את החצי פרס בכדי אכילת פרס] תיובתא,

אמר מר, לא התירו לו לאכול פחות מכשיעור לירד
ולטבול, מאי קאמר?

אמר רב יהודה הכי קאמר, אבל פחות מכשיעור, לא התירו
לו לירד ולטבול, שאם ירד וטבל ועלה והשלימו מצטרף,
ואתי למימר אהני לי טבילה קמייתא, ואין יודע שאין
טבילה אלא באחרונה,

קתני, התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור, מפני
הסכנה, מפני הסכנה אפילו טובא נמי תיכול?

אמר רב פפא, הכי קתני, הותרו לה לעוברת פחות
מכשיעור, אפילו טובא מפני הסכנה,

קתני, התירו למגע טמא מת, להניק את בנה, ובנה טהור,
אמאי טהור, כיון דיינק חלב, איטמי ליה מחלב [כיון דינק מחלב,
איטמי ליה מחלב, ונפסל גופו מטומאת גוייה. תוס', דאע"ג דחלב משקה הוא,
מ"מ יש לו דין משקה הבא לאוכל, הואיל שבא מיוחד לתינוק, ולכך צריך הכשר,
והא איתכשר בטיפה המלוכלכת. שטמ"ק אות כג] דשלא ממגע שנגע זה לא
מיטמא בנה, שהיא שנגעה בטמא מת היא ראשונה, ואין אדם וכלים מטמאין אלא

אבני חן למסכת כריתות

ר' יהודה אומר, יין אין לי אלא יין, שאר משכרין מניין? ת"ל
ושכר, אם כן [שכל משקאות המשכרים הם אסורים] מה ת"ל יין? על
היין במיתתו, ועל שאר משקין באזהרה,

ר' אלעזר אומר, יין אל תשתה, ושכר אל תשתהו בדרך שכרותו, הא אם הפסיק בו [שלא שתה שיעור ביחד], או נתן לתוכו מים כל שהוא, פטור,

במאי פליגי מנא קמא [דעובר רק על רביעית יין בן מ' זים] ור' יוסה [דעובר גם על שאר משקין המשכרין] [ור' אליעזר אינו חולק על הדרש]? **תנא קמא סבר גמרינן** במדבר ו' **שכר שכר מנוזר** [ובנוזר האיסור רק על יין], ור' יהודה **לא יליף שכר שכר מנוזר** [ולכן עובר גם על שאר משכרין], ור' אליעזר **סבר מאי שכר מידי דהוא משכר** [באופן המשכר ולא אם מפסיק בה, או מוסיף בה מיס],

כמאן אזלא הא דתניא, אכל דבילה קעילית מקום, ושתה דבש, או חלב [ונעשה שיכור מאחד מדברים אלו], ונכנס למקדש ושימש לוקה, כמאן כר' יהודה [דסבר שעובר גם על שאר המשכרין],

אמר רב יהודה בר אחותאי, הלכה כרבי אלעזר, וקרי רב עליה דרבי אלעזר [בן שמועי התנאי], מוטינא דחכימי [מוטיב שבחכמים והלכה כמותו. רג'] [כתובות מ', גיטין כו:],

רב אחא דהוצל, הוה נידרא עלה דביתו [היה לו נדר על אשתו] שאל ליהגות הימנה, אתא לקמיה דרב אשי למחר אכלה ושמיא [שרב אשי כבר סעד סעודה, ובא רב אחא לשאל על נדרו], "א"ל זיל האינא ותא למחר, דרב לא מוקי אמורא [מתורגמן] עליה למידע בפירקא מיומא טבא לחבריה, משום שכרות [ראה כעין זה ביצה ד.] מאחר שעשה שמחת יום טוב, שאלו ושמה עד למחר משום שכרות,

אמר ליה, והאמר רב הלכה כר' אלעזר [שאם הפסיק בה או נתן
בה מים אינו חייב], וומר הוא דקא רמי ביה מיא, אמר ליה הא
לא קשיא, הא [שאינו חייב אם נתן בה מים] ברביעית, הא ביותר
מכדי רביעית qf על גב דרמא ביה מיא משכר, ואנא יותר מרביעית שמיא,

ת"ר, ויקרא י ט יין וְשָׂכַר חֵלֶב־נֶפֶשׁ | [אֶסְפָּה | וּבְיָיִךְ אֶסְפָּה] בְּצִבְאֶם אֶל־אֶהָל מו' עַד
 [וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:]
 וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:] וְלִהְיוּתָם:]

בֵּין הַקִּדְשׁ וּבֵין הַחֵל, אֱלוֹ דְמִין, וְעִרְכִּין, חֲרָמִין, וְהַקְדָּשׁוֹת
שֶׁאֵסְרוּם שְׂמִי יֵין לְשׁוֹם אוֹתָם לְבַעֲלִים לְפָדוֹת, דְּלִמְנָא לֹא שִׁימִי לְהוּ שְׂפִיר,

ובין השמא ובין הפהו ר' אלו שמאות וטהרות,

וְיֹכֵחַ תִּימָא רַבָּא לֹא סָבַר לֵה כִּרְ' יוֹחֲנָן, וְהִתְנִיָּא בְּהֵדִיף דְּלֹא מַעֲיִין הוּא נִמְצְאָת אֶתְהָ אֹמֵר תִּשְׁעָה מִשְׁקֵין בְּזֹבֹב, הַזִּיעָה, וְלִיחָה סְרוּחָה קִיטוּרָא צִלְע' [puss], וְרִיעִי [לחָה] טַהוּרִין מְכֹלֵם, דְּמַעַת עֵינֵיו, וְדָם מִגְּפָתוֹ.

דף י"ג ע"ב

וּחֵלֵב אִשָּׁה, מִטְּמֵאִין טוֹמֵאֵת מוֹשְׁקִין בְּרִבְעִיעִית, רוֹקוֹ, זֹבֹב, וּמִימֵי רִגְלָיו, מִטְּמֵאִין טוֹמֵאֵת חֲמוּרָה בְּכֹל שֶׁהוּא דִמְיָה (ויקרא טו) וְכִי יֵרֹק הֵז כְּטָהוֹר וְגו', וְחוּצוֹ וּמִי רִגְלָיו יִלְפִין מִרוֹקוֹ כַּמֶּסֶת נֶדֶה כִּפְרָק דֵּס הַמִּלֵּה (דף נה), וְאִי אִמְרַת מְקוֹם חֵלֵב מְעִיין, חֵלֵב נִמִּי נִטְמָא טוֹמֵאֵת חֲמוּרָה בְּכֹל שֶׁהוּא, כְּזֹבֹב וְרוֹקוֹ, אֵלֹא שִׁמְעַ מִיָּנָה מִמּוֹם חֵלֵב אִשָּׁה לֹא מְעִיין הוּא.

אִי הָכִי קָשִׁיָּא הָא מִתְנִיתָא (וְאָמַר רַבָּא) [שְׂשֻׁנִּי דַחֲלָב אִשָּׁה]
מִטְמָא בֵּין לְרִצּוֹן, וּבֵין שְׁלָא לְרִצּוֹן?

מִי סִבֵּר שֶׁלֹּא לִרְצוֹן, דַּאֲמֵר [הַתְּנָא] דְּלֹא נִיחָא לִיהּ [לְתִינוּק
בְּחֵלֶב], לֹא, מֵאִי שֶׁלֹּא לִרְצוֹן דַּאֲמֵר [שְׁאוּמֵר הַתְּנָא], דְּדַעְתִּיהּ
דְּרִתִּינוּק קְרִיבָא לְגִבִּי חֵלֶב [וְגַם אִם אֵין הַתִּינוּק אֹמֵר שְׂרָצָה הוּי כְּאִילוּ
דְּרָצָה], אֲבָל אֲמֵר [הַתִּינוּק] לֹא נִיחָא לִיהּ, מִטְּהוּר:

ושנינו במשנתנו: **אכל אוכלין תמאין** [ושהת משקין תמאין, שהת רביעית יין, ונכנס למקדש ושהת כדי אכילת פרס חייב] וכו': **למה לי שהיית דקתני ושהת** [פ"ד דשהת בבית המקדש] משמע דמקדש שהת, והיית דקתני דגמרא מה לי לישטוי דקמני ושהת?

אמר רב יהודה, הכי קתני [שהה קאי על אופן האכילה], אבל אוכלין טמאין, ושתה משקין טמאין, ושתה רביעית יין, ושתה באכילתן ובשתייתן כדי אכילת פרס, ונכנס למקדש ואפילו צא מידו: חייב:

וְשָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָתִינוּ ר"א אומר [אם פסק הפסיק בה שלא שמה צדקה חסד רבועים י"ז, או אם נתן בו מים כל שהוא, פטור] כו': ת"ר, ויקרא י ט"ז וְשֹׁכֵר אֶל־תִּשְׁתֵּהּ | אֶתָּה | וּבְנֵיהָ אִתָּךְ בְּבִאכֶם אֶל־אֵהָל מוֹעֵד וְלֹא תִמְנוּ חֶסֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם, יִכּוֹל אֶפִּילוֹ כֹּל שְׁהוּא, אֶפִּילוֹ מִגִּתּוֹ, ת"ל וְשֹׁכֵר, אִזּוֹ אִסּוּר אֶלֶּא כְּדִי לִשְׁכַּר.

וכמה כדי לשכר, רביעית יין, בן מ' יום [אבל] עד מ' יום ממנו הוא נולד משכר, אם בן מזה ת"ל יין [הלא עיקר הלימוד הוא מ"שכר"]? לומר לקד שמוזהרין עליו כל שהוא [האיסור הוא על כל שהוא של יין, אף אם אין בו כדי לשכר], ומוזהרין עליו מזהו אצל אינו צמיחה עד שיסתה רביעית בן מ' יום,

אבני חן למסכת כריתות

משום חכילה:

דף י"ד ע"א

נב: נימא אית ליה לר"מ איסור חל על איסור [הא דדייק מר"מ ולא דייק מת"ק דאית להי אחע"א? דודאי איכא תנאי טובא דאית להו אחע"א, א"כ אין חידוש אם ת"ק יסבור כן, ונימא דהאי תנא הוא דס"ל אחע"א, אבל ר"מ לא אשכחן בשום דוכתיה דסבר אחע"א ולכך הקשה נימא כו'. מים קדושים עיי"ש?]

[ובמיתרי] נהי דאיסור חל על איסור לית ליה כגון האוכל נבלת צהמה טמאה, אינו חייב משום נבלה, דהיינו איסור גרידא, דליכא לא כולל ולא מוסף, [אבל] איסור כולל ואיסור מוסף אית ליה,

איסור כולל = על האדם,
איסור מוסף = על החפץ,

[ומפרש איך חלים ה' חיובים אלו, אדם] טהור מעיקרא לא אסור אלא בחלב [היינו חטאת א'], הוה ליה [בשנעשה האדם] טמא, מיגו דאסור בחתיכות טהורות [של בשר קדשים], איתוסף ביה נמי איסורא [איסור על האדם לאכלה בטומאה] עילוי חלב אימסר נמי צחלב משום טומאה [חלב קודש בטומאה, חטאת ב'], והיינו כולל דלא אימסר איסורא אחפלא, אלא אגבירא אימסר איסורא לגבי אחריתי, כייל נמי להאי צאיסורא,

[ועכשיו מפרש איסור מוסף על החלב, וקודם מפרש שניתוסף עליה איסור הנאה] וחלב מעיקרא לא אסור אלא באכילה, אקדשיה [בשהקדיש הבהמה], מיגו דאיתוסף ביה איסורא דהנאה היינו מוסף דאימסר איסורא אחפלא, איתוסף ביה [על הבהמה איסור הנאה גם] לגבי חלב [ועל הנאה מביא אשם מעילות],

ואכתי להדיוט הוא אסור [חלב קדשים], אבל לגבוה [על המזבח] שרי, הוה ליה נותר נמי איסור מוסף, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי גבוה, איתוסף ביה לגבי הדיוט [חטאת ג'],

חל עליה יוה"כ י"כ איסור כולל, דאימסר איסורא אגבירא, אמיתי דמשתרי ליה עד השתא מיגו דאיתוסף ביה איסור לגבי חולין, איתוסף ביה לגבי גבוה [חטאת ד'],

[ומקשה] ונתני ה' חטאות, וגוקמה כגון דאכל כזית פיגול?

בחדא בהמה קמיירי, בשתי בהמות לא קמיירי, ונותר ופיגול בחדא בהמה לא משכחת לה דפיגול אינו אלא צד' עצמות של דם, הילכך מדפגלה לא חזיא לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח, הלכך לא חזיל עליה נותר,

ויקרא י' יא וְלָהּ רֹחַת [אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּלִי־הַחֲקִים אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה] זו הוראה של איסור והימנ, שמוי יין אסורין צה,

אֶת פְּלִי־הַחֲקִים, אלו מדרשות שדורשין צפיקא אסור לשמוי יין שט צהן הוראה,

אֲשֶׁר דָּבַר ה' [אֲלֵיהֶם] זו הלכה,

בְּיַד־מֹשֶׁה הלכה למשה מסיני זה תלמוד,

יכול אף המשנה [אסור ללמוד כשהוא שתוי], ת"ל ולהורות לאפוקי משנה שאין מורין הלכה ממנה, הלכך מותר לשמוי יין לשנות,

ר' יוסי בר' יהודה אומר, יכול אף תלמוד יהא אסור ללמוד, תלמוד לומר ולהורות לא אסרתי אלא הוראת הלכה למעשה ת"ל ולהורות,

כמאן אולא הא דתניא, יצא [מאיסור הוראה שאסור לשתוי, שאינו אסור להורות שרק] שרין טמא, [אבל] וצפרדע טהור, ששתויי יין מורין בהן הוראה ששרין טמא וצפרדע טהור, ואין מוששין שהרי לכל גלוי, נימא רבי יוסי בר' יהודה היא דאמר שמוי יין מותר בגמרא, ואי אפשר שלא יצין ויורנו משם, ולא רבנן דאסרו אפילו לשנות בגמרא, וכל שכן שום הוראה?

אפי' תימא רבנן, ושאני הכא דזיל קרי בי רב הוא [שכל יד יודע שצפרדע אינו שרין],

אמר רב הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה, והא רב לא מוקים אמורא מיומא טבא לחבריה משום שכרות ואמאי לא דרש צפיקא כיון דגמרא שרי כל שכן מדרשות?

שאני רב דאורי מורי,

וניקם [אמורא] דלא לורי? כל היכא דיתיב רב, לא סגי ליה בלא הוראה דכ"ע צעו מנייה;

*****

מתני': יש אוכל אכילה אחת, וחייבין עליה ארבעה חטאות חד משום דלכל קדש צטומאה, וחד משום חלב, וחד משום נותר, וחד משום יוה"כ ואשם אחד מעילה,

[ומפרש איך מביא כל הקרבנות] טמא שאכל חלב, והיה נותר מן המוקדשין כיוה"כ,

רבי מאיר אומר, אם היה שבת והוציאו חייב, אמרו לו אינו מן השם [לשון זה גם בשבת קב, יבמות לד, שבעות כד:]: דאין חזיו זה

אבני חן למסכת כריתות

רב אדא בר אחא מתני ה' חטאות, ומתריץ לה כגון דאכל כזית פיגול מנחמה אחרת צדקה [והוי גם ככוחבת ליוה"כ], ולא משני כהני שינויי דקא משנינן [כר' זירא ורב פפא],

ונתני שש חטאות, ונוקמה כגון דאכל כזית דם? בהדא אכילה קא מיירי, בשתי אכילות לא קא מיירי, ושיערו חכמים דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים [וכבר יש כאן שני כוונות]:

[שנינו במשנתנו] ר"מ אומר [אם היה שבת והוציאו חייב, אמרו לו אינו מן השם] וכו': ונתני אם הוציאו חייב דהא יה"כ הוא, מ"ט קתני אם היתה שבת,

אמר רפרם, זאת אומרת מדקמני אפילו בשבת עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליה"ה דאם יש איסור הוצאה ליה"כ, אמאי איצטרך לרבוזי שבת, הא דמי יה"כ, והוא הדין לשבת,

ממאי, דלמא מיה"כ לא שמעינן לשבת, דיה"כ שאני, דהכשר מלכותו צדק, דומיא דתמידין שקריצין בשבת יש עירוב והוצאה ליה"ה, והכי קתני אם היתה שבת והוציאו, חייב אף משום שבת ויה"ה?

אלא אי איתמר דרפרם, על הדא איתמר, דתניא ויקרא טז ושלח ביד איש עתי, איש להכשיר את הזר, עתי אפילו בטומאה, ואפי' בשבת, עתי במזומן שזמנו מלכותו להוליך השעיר, קתני עתי אפילו בשבת,

אמר רפרם, זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליה"כ,

ממאי, שאני שעיר המשתלח דהכשירו ביה"כ בכך,

אלא דרפרם ברותא [מלשון בר, דהיינו חוץ, ואי גרסינן ברותא בדל"ת הפירוש מלשון ברא מלכו] היא:

מהני: יש בא ביאה אחת, וחייב עליה ו' חטאות, כיצד הבא על בתו, חייב עליה משום בתו [שהיא גמ] ואחותו שגא על אמו והולידה, [ו]אשת אחיו שנשאת לו קודם לכן ואשת אחי אביו ולאחר מיתתו [של אחיו] נשאה אחי אביו, ואשת איש, וגדה ונא זה אציה עליה צדקה:

דף י"ד ע"ב

גמ': והא לית ליה לרבי מאיר איסור חל על איסור דהא לא צרי לאוקומי לעיל אלא באיסור כולל ומוסיף?

אלמא לא משכחת לה, כגון שהעלה אבר פיגול לגבי מזבח, דפקע פיגוליה מיניה דקדשהו מוצא צדקה, והוה ליה נותר, וכדאמר עולא, קומץ פיגול שהעלה לגבי מזבח, פקע פיגולו ממנו [מן אבר זה, אבל נשאר שאר האיברים באיסור פיגול] והוה ליה [אבר זה] נותר טעמיה דעולא מפרש בנחמס (דף מג)?

באבר אחד קא מיירי, בשני אברים לא קמיירי, ונותר ופיגול בחד אבר לא משכחת לה,

אלמא לא, משכחת לה כגון שהעלה אבר פיגול לגבי מזבח, דפלגיה אנחיה ע"ג מזבח, ופלגיה מאבראי דמזבח, דההוא דמזבח פקע פיגול, והוה ליה נותר, וכדאמר עולא קומץ פיגול שהעלה על המזבח פקע פיגולו ממנו והוי ליה נותר?

א"ל לא, אי רובא דמזבח שדייה למזבח שדייה לכולו אבר אמוצא והוי כוליה נותר כו', רובא דבראי שדייה לבראי,

תפשוט דבעי רמי בר חמא, הלכו באברים האז צעיא צפרק צדקה המקשה (מולין ע) אחר הרוב או לא [ונביא ראיא מכאן]?

אלא בכזית אחד חלב דאיסור קמיירי בשני זיתים בשני זמי חלב לא קא מיירי,

ולא והקתני יום הכיפורים, ובי"ה כותבת דמחייב, וכותבת אית ביה שני זיתים דכך בית הצליעה מחזיק,

א"ר זירא, כגון שאכל כוליא בחלבה דאשכילת חלב מחייב שלש חטאות [חלב, טמא, נותר] ואשם [מעילות], וגורס נמי להשלמת אכילת [יוה"כ ל] כותבת, (ו) [ד]זית של כוליא משלים לכותבת, הילכך לא תנא פגול, דבשני זמי חלב לא קמיירי, ואי תימא [פ'] ואם תקשה. ב"ח] לוקים כגון שהעלה זית של כוליא אמוצא, דהוה חלב פיגול, ולכוליא נותר, א"כ לא מהני נותר אציה דחלב [דחלב נשאר פיגול], ואין צעין דליהוי חד אכוליה, דאכילה קתני דהיינו כזית,

(גליון) - אלא בזכות אחד מיירי, ואי אנחיה לפלגיה דזית אמוצא אין הקטרה בפחות מכזית.

כגון שאכל כוליא בחלבה - ואם נפשך לומר ליחייב אכוליא משום פיגול ואחלבה משום נותר לא מצי למימר הכי, דטמא שאכל קתני דבחלב עצמו צרי לאוקומי לכולהו איסורי, פירוש מורי,

רב פפא אמר להכי לא תנא פיגול, דלא מיירי בשני זמי חלב, ודקא קשיא לך כותבת כגון דמלייה לחלב בתמרי והשלימו לככותבת,

אבני חן למסכת כריתות

שהיא לו בת צמו, הימה אחות אשמו [4,ה],

ואשת איש, ונדה,

ר' יוסי אומר, אם עבר זקן אצו של זה [ג,1] ונשאה ואמר כך צא עליה זה [ג,2] חייב עליה אף משום אשת אב,

יעקב בא על רחל בת אשתו וחייב עליה 6 לאוין:

	א	ב	ג
1	מרדכי אחיו של יצחק	יצחק אביו של יעקב	יצחק אנס יוכבד
2	משה אחיו של יעקב מן האם	יעקב	יוכבד ילדה רחל

[יעקב נשא יוכבד [ג,1] אנוסת אביו שהיא מותרת לו, והרי רחל [ג,2] היא [1] בת אשתו [ג,1] של יעקב, וגם [2] אחותו שהרי היא בת יצחק אביו [ב,1], חור משה אחיו של יעקב ונשא את רחל [ג,2] נמצא שרחל היא גם [3] אשת אחיו,

חור מרדכי אחיו של יצחק ונשא את רחל, הרי רחל גם [4] אשת אחי האב, וגם [5] אשת איש, וגם פרסה [6] נדה, הרי 6 חטאות,

וכן הבא על בת אשתו חייב עליה משום צמ אשמו וכלתו ואשת אחיו כו' [אפשר שיתחייב ו' חטאות כמו שחייב לעיל בבתו. יבין],

יעקב בא על רחל בת אשתו וחייב עליה 7 לאוין:

	א	ב	ג
1	מרדכי אחיו של יצחק	יצחק אביו של יעקב	לבן
2	עמרם אחי יעקב	יעקב נשא את	לאה בת לבן
3		ראובן בן יעקב מאשה אחרת	חנה בת לאה
4			לבן בא על חנה והוליד רחל

[אם בא יעקב על רחל, הרי היא [1] בת בת אשתו, [2] ואחות אשתו שהרי היא בת לבן, נשא ראובן בן יעקב [ב,3] את רחל הרי היא גם [3] כלתו של יעקב, נשאה עמרם [א,2] הרי היא גם [4] אשת אחיו, נשאה מרדכי [א,1] אחי אביו של יעקב הרי רחל גם [5] אשת אחי אביו, [6] ואשת איש, ואם פרסה נדה הרי היא גם [7] נדה],

ועל בת בתה וכן צמ [צמ] אשמו חייב עליה משום כל אלה [ובבת בת אשתו אפשר שיתחייב ו' חטאות כמו שחייב לעיל בבת בתו. יבין]:

נב: קתני [בדברי ר' יוסי] חייב עליה משום אשת אב, מי שריא ליה לאצו של זה [יעקב אבי ראובן בטבלא א'], והא אשת אחיו [עמרם אחי יעקב] [א,1] היא, דהא ממייצגין ליה לצמו משום אשת אחי אצו, אלמא אסירא ליה לאצו משום אשת אב, ואין לו אשום צה, ואמאי קאמר רבי יוסי חייב עליה משום

נדי דאיסור חל על איסור לית ליה, איסור מוסיף ואיסור כולל אית ליה,

כגון שבא על אמו והוליד בת, דאיסור בתו ואחותו בהרי הדדי אתי, נשאת לאחיו, מייגו דאיתוסף איסור לגבי אחין משום אשת אב איתוסף נמי איסורא לגבי דידיה,

נשאת לאחי אביו, מייגו דאיתוסף איסורא לגבי שאר אחי אביו, איתוסף לגבי דידיה ולגבי אחיו משום אשת אחי האב. ל"א ה"ג מייגו דאיתוסף איסורא לגבי צמי אחי אצו, משום אשת אב,

ה"ל אשת איש, מייגו דאיתוסף איסור לגבי עלמא, איתוסף נמי לגבי דידיה,

ה"ל נדה, מייגו דאיתוסף איסור לגבי בעלה, איתוסף נמי לגבי דידיה:

מתני': הבא [ראובן] על בת בתו [רחל שהיתה בתה של מרים בת יעקב], חייב עליה [על רחל] משום בת בתו,

וכלתו שנשאה צמ [רחל בת בתו נשאה לישראל בנו של ראובן, והרי רחל כלתו של ראובן],

ואשת אחיו שמת צמ [ישראל] ונשאה אחיו של זה [יוחנן אחיו של ראובן נשא את רחל],

ואשת אחי אביו שמת אחיו [יוחנן] ונשאה אחי אצו [אביו של ראובן היה יעקב, והיה ליעקב בן שהיה שמו עמרם, ועמרם נשא את רחל],

טבלא א':

	א	ב	ג	ד	ה
1	עמרם אחי יעקב		יעקב		
2	יוחנן אחי ראובן	אח ראובן בן יעקב			
3	ישראל בן ראובן	מרים בת ראובן	משה בעל רחל ולפיה משה	ולפיה אשה אחרת של משה	
4			רחל בת מרים	דינה בת משה ולפיה	

[ואחות אשתו שהיא [ג,2] נשי את צמ חמנו [ה,4], שהיא [ה,4] אחות צמ צמו [ג,4] מן האב [ד,3],

כגון שהיתה לו [ד,3] בת [ה,4], מאשה אחרת [ה,3], ונשאה זה האב [ג,2], [שהוא ראובן הוא] חמיו של בעל צמו [של משה], וכשנא זה על צמו של חמנו [ג,4],

אבני חן למסכת כריתות

אימוסף נמי אהאי:

אשת אב אנוסת אביו מותרת?

הבא על חמותו, יעקב בא על לאה וחייב עליה 7 חמאות:

	א	ב	ג
1			לבן
2	מרדכי אחיו של יצחק	יצחק אבי יעקב	לאה בת לבן
3	משה אחיו של יעקב	יעקב נשא את מרים	בת לאה מאביה לבן
4		ראובן בן יעקב	

[יעקב בא על לאה שהיא חמותו, וגם אחות אשתו שהרי היא בת לבן, וכשנשא אותה ראובן בן יעקב נעשית כלתו של יעקב, וכנשאת לאחיו של יעקב נעשית אשת אחיו, וכשנשאת לאחי אביו נעשית אשת אחי אביו].

מהני: הבא על חמותו, חייב עליה 7, משום חמותו, וכלתו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו, ואחות אשתו, ואשת איש, ונדה,

הבא על אם חמיו, יעקב בא על לאה וחייב עליה 7 חמאות:

	א	ב	ג
1			חיה
2			לאה בת חיה
3	מרדכי אחיו של יצחק	יצחק אבי יעקב	אליפו בן לאה
4	משה אחיו של יעקב	יעקב נשא את רחל	רחל בת אליפו וחיה
5		ראובן בן יעקב	

[יעקב בא על לאה שהיא אם חמיו, ואחות אשתו ששתיהם בנות חיה, ואח"כ נעשית לאה כלתו, ואח"כ אשת אחיו, ואח"כ אשת אחי אביו].

וכן הבא על אם חמיו,

הבא על אם חמותו, יעקב בא על לאה וחייב עליה 7 חמאות:

	א	ב	ג
1			לבן
2			לאה בת לבן
3	מרדכי אחיו של יצחק	יצחק אבי יעקב	מרים בת לאה
4	משה אחיו של יעקב	יעקב נשא את רחל	רחל בת משה לבן
5		ראובן בן יעקב	

[יעקב בא על לאה שהיא אם חמותו, ואחות אשתו ששתיהן בנות לבן, ואח"כ נעשית לאה כלתו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו, ואשת איש, ונדה].

א"ר יוחנן, כגון שנפלה לו [אשת עמרם ליעקב] ליבום מאחיו שמת בלא בנים, וזה הוא ליבמה, א"ה מאי עבר [זקן] הא שפיר עבד, דאינה אסורה עליו משום איסור ערוה,

ואם תאמר כלתו היא, דהא מחייצין לזריה [ראובן, כשבא על רחל] משום אשת אה [משום שהיתה אשתו של יוחנן אחיו, וס"ד שהיה גם הוא בן יעקב] ? לאו פירכא היא, דאיכא לאוקומה דאשת אחיו של בנו [של ראובן בן יעקב] מאמו היא, ולאו כלתו של אב [יעקב] היא, אלא אשת חורגו [אשתו של בן אשתו] ומוותרת לו?

א"ר [אחא בר] יעקב, שעבר משום כלת בנו שהיא שניה [פ'] ולכן אסור לו ליבמה, כדתני' כלתו ערוה, כלת בנו שניה מדברי סופרים, דהא חייבנו לזריה משום כלתו, והוא הדין נמי דמזי למרוצי דעבר משום דת בת בנו שהיא שניה, אלא חדא מנייהו נקט,

וכן אתה מוצא בבבא בנו [שהיא ערוה, אבל], ובבבא בן בנו [שהיא שניה, ואיסור זה הוא], עד סוף כל הדורות [כגון בת בן בן בנו, ובת בת בת בן בנו שכולן אסורות משום שניות. שט, ומביא שם בשם הרא"ש שאשת כל אחד מבני ישראל אסורה על יעקב אבינו, אבל הרמב"ם סבר שאין איסור זה נמשך לעולם עיי"ש],

ומי אית ליה לר' יוסי, איסור חל על איסור, והא תנן עבר עבירה שיש בה שתי מיתות חמותו ואשת איש, איכא שריפה וסנק נידון בחמורה ושריפה חמורה ממנה,

רבי יוסי אומר, נידון בזיקה ראשונה שבאה עליו ולא בנאמנות, דאין איסור חל על איסור,

ותניא, כיצד א"ר יוסי נידון בזיקה ראשונה, חמותו ונעשת אשת איש, נידון משום חמותו, אשת איש ונעשת חמותו נידון משום אשת איש [הרי שר' יוסי סובר דאין איסור חל על איסור] ?

א"ר אבהו מודה רבי יוסי דמתני' באיסור מוסיף דאיכא איסור מוסיף, ה"ה לכולל וזה אחת כדמפרש לקמן, הלכך חמותו ונעשת אשת איש אף על גב דאיכא איסור מוסיף, דאימוסף איסורא דאשת איש אכולי עלמא, אפ"ה נידון בחמותו משום דחמורה היא, אבל אשת איש ונעשת חמותו, ליכא לא כולל ולא מוסיף,

וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן, מודה ר' יוסי באיסור מוסיף,

והכא דבת דמא, ועבר אביו ונשאה מאי איסור מוסיף איכא הכא דלימוסף איסור אשת אב אהאי?

דאיכא ברא לסבא ואחיו של זה הוא, ד מיוגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה אהכא דכל משום אשת אב, איתוסף איסורא לגבי דידיה

אבני חן למסכת כריתות

ועל אם חמותו,

יהושע באיטלים שוק [שוק שמוכרין שם בהמות ובשר. יבין] של עימאום שם העיר [שם מקום. יבין], שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל, הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו מפרש בגמ' מהו, חייב אחת על כולן, או חייב על כל אחת ואחת,

אמרו לו, לא שמענו, אבל שמענו הבא על ה' נשיו נדות בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת (ורואה אני) [ורואין אנן] שהדברים ק"ו:

נב: חיכי דמי [אחותו ואחות אביו ואחות אמו] אילימא כדקתני [שבא על שלשה אלו], מאי תיבעי ליה הרי שמות מוחלקין שג' לאין מוחלקין דכו הרי גופין מוחלקין,

אלא הכי קתני, הבא על אחות אביו, שהיא אחות אמו כדמפרש לקמ' ברשיעא דר רשיעא חייב אחת על כולן, או חייב על כל אחת ואחת, מהו,

מי אמרינן הרי שמות לאין מוחלקין, או דלמא הרי אין גופין מוחלקין,

אמרו לו [זו] לא שמענו, אבל [זו] שמענו, הבא על ה' נשיו נדות בבת אחת, שהוא שם אחד לנדע לא מקרי שחייב על כל אחת ואחת, משום נדה, וראינו שהדברים ק"ו, ומה הבא על ה' נשיו נדות בבת אחת שהיא שם אחת, חייב על כל אחת ואחת, אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו שהן ג' שמות, אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת,

איכא למיפרך, מה לה' נדות שכן גופין מוחלקין,

אלא אמר קרא, ויקרא ב ערות אחותו גלה מפרש בפ"ק כריתות (לעיל ד) דליימר ליה להא דרשא לחייב על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו,

אמר רב אדא בר אבהו, משכחת לה ברשיעא בר רשיעא, שבא [לבן] על אמו [זלפה] והוליד ב' בנות [מרים, ורחל], וחזר ובא [לבן] על אחת מהן [מרים] והוליד בן [אליפז], ובא בנו [אליפז] על אחות אמו [רחל], שהיא אחותו [ששניהם בני לבן], שהיא [רחל] היא גם [אחות אביו] [שלבן אביו של אליפז, ורחל שניהם בני זלפה], דהוה ליה רשיעא בר רשיעא,

	ג	ב	
1		זלפה אם לבן	
2		לבן	
3	לבן חוליד מרים מאמו זלפה	לבן חוליד רחל מאמו זלפה	

רבי יוחנן בן גורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה משום חמותו, ואם חמותו שהיה נשוי צמה וצמ צמה ואם חמיו שנשא את צמ צמה,

אמרו לו שלשתן שם אחד הן צמד קרא כתיבי, וצמד לא, הלכך אין חילוק מטאות ציניהם:

נב: א"ר אלעזר א"ר הושעיא, ר' יוחנן בן גורי וסומכוס אמרו דבר אחד, ר' יוחנן בן גורי הא דאמרן, סומכוס מאי היא, דתנן

דף ט"ו ע"א

שחטה ואת בת בתה לא ענד איסורא ואח"כ שחט את בתה [פי' שנשחטו כאן ג' בהמות: ראשונה הסבתא, שניה הנכד ושלישית בתה] של [זו] שנשחטה] ראשונה, עכשיו נמנע ששחט צ' איסורים, ראשונה [האיסור הראשון] אותו [הסבתא] ואת צנו [בתו שנשחטה] שלישית, ושניה [האיסור השני] צנו ולאמו, דצנו [זו שנשחטה] שניה, ולאמו [שנשחטה] שלישית, והילכך סופג פי' לסומכוס, אף על גב דשם אחד הן, סופג את הארבעים,

סומכוס אומר משום רבי מאיר, סופג שמונים,

אמר רבא דלמא לא היא, עד כאן לא קאמר ר' יוחנן בן גורי הבא, אלא משום שמות מוחלקין, דמיקריא חמותו ומיקריא אם חמותו, ומיקריא אם חמיו, אבל גבי אותו ואת בנו דכולהו אותו ואת בנו מיקריין, דאין שמות מוחלקין, לא,

אמר רב נחמן בר יצחק, דלמא עד כאן לא קאמר סומכוס [דסופג שמונים], אלא גבי אותו ואת בנו, דגופין מוחלקין שמממם ראשונה ושניה צלו אלו שני איסורים על השלישית (אבל הכא אין גופין מוחלקין) אבל הכא (אע"ג) דעל ידי צמה, וצמ צמה, וצמ צמה, נאסרה הזקנה עליו ג' איסורים דאין גופין מוחלקין, אימא דלמא כר' אבהו א"ר יוחנן ס"ל,

דא"ר אבהו א"ר יוחנן, ויקרא יח ז ערנות אשה ובתה ל'א תגלה את-בת-בנה ואת-בת-בתה ל'א תתן לגלו'ת ערנותה שארה הנה זמה הוה, הכתוב עשאו לכולן זמה אחת דלינו חייב על אשה וצמה, וצמ צמה, וצמ צמה, כצורה אחת כמנתי' אלא אחת, והיינו חמותו ואם חמותו ואם חמיו:

*****

מתני': אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבן גמליאל, ואת ר'

אבני חן למסכת כריתות

אמר רבה טעמא דר"א התם, משום דעבד תרתין, ה"נ הא עבד תרתין,

4	לבן חוליד אליפו ממרים בתו	

ורב יוסף אמר, טעמא דר' אליעזר התם דאי אפשר לו לערבן, אבל אפשר לו לערבן, אינו חייב אלא אחת,

איתיביה אביו לרבה, ר' אליעזר מחייב על ולדי מלאכות במקום אבות מלאכות שאלו עשה אב ומולדה בהעלם אחת חייב שמים הא אב ואב כגון קצר וקצר דזו וזו אב מלאכה פטור מן אחת במקום אבות מלאכות, הא אב ואב בבת אחת פטור, ואי אמרת טעמא דרבי אליעזר משום דקעבד תרתין, אמאי פטור,

אמר מר בריה דרבנן, אנא ורב נחומי בר זכריה תרגימנא, הכא במאי עסקינן הא דקמי רבי אליעזר כו' דדייקין מינה הא אב ואב פטור בדלית טרייל"א של גפן היא המודלית על גבי תאינה ותאינס בתאנה ואין ענבים בגפן והיה נריך לבגור הגפן להסקה וקצץ צבת אחת פרי התאנה וחומרת הגפן דחייב שמים חדא אפרי תאנה דהיינו קוצר וחדא אומורה דמולדה דקוצר דקיימא לן שבת (דף עג) וזמר ונריך לעצים מולדה דקוצר היא משום הכי חייב שמים אף על גב דצבת אחת הואיל ושמות מוחלקין זה אב וזו מולדה וגופין מוחלקין דשני איננות הן וקצצין בבת אחת, משום הכי מחייב רבי אליעזר הואיל ושמות מוחלקין וגופין מוחלקין,

דכוותה קצר וקצר דדייקין הא אב ואב פטור כגון שקצר שתי גרוגרות צבת אחת דהשתא לאו תרמין הוא דעבד וצבת אחת עשאן גופין ושמות מוחלקין נמי ליכא אבל קצר וחור וקצר דתרמין מלאכות עבד בהעלם אחת מחייב ר' אליעזר היכי משכחת לה דמיפטור,

כגון שקצר שתי גרוגרות בבת אחת, אבל קצר כגרוגרת וחור וקצר כגרוגרת, חייב:

מהני: ועוד שאל רבי עקיבא אבר המדולדלת בבמהמה תלוש רובה ומעורה במקצת מהו שיטמא משום אבר המי כחילו נתלש לגמרי דקיימא לן בהעור והרוטב (חולין קכח) דאבר מן המי מטמא כנבלה ,

אמרו לו לא שמענו, אבל שמענו אבר הגתלש מן האדם לגמרי מטמא כמה צפרק העור והרוטב (שם חולין קכט) והמדולדלת שדבוק קצת טהור המדולדלת באדם שהוא טהור וכך היו

דף ט"ו ע"ב

דף ט"ז ע"א

ת"ר, בא עליה על אחת מכל העריות, וחור ובא עליה, וחור ובא עליה בהעלם אחת, חייב על כל אחת ואחת, דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אינו חייב אלא אחת,

ומודים חכמים לר' אליעזר, בבא על ה' נשיו נדות בהעלם אחת בבת אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת, הואיל והוא גרם להן להציא כל אחת מטאת, דהיינו ה' מטאות, הלכך הוא נמי מיייתי ה' מטאות [פ' שהרי אין סברא שיביא כל הנשים יחד מטאת אחת, אלא כל אחת מביא לעצמה, ולכן גם הוא מביא מטאת אחת בשביל כל ביאה], אבל ה' ציאות בערוה אחת בהעלם א', היא נמי לא ממילא אלא חד, וכן הוא,

אמר רבא לרב נחמן, מי אמרינן הואיל והוא גרם להן, והתניא הוא בהעלם אחת צין ה' ציאות צה' עריות, צין ה' ציאות על כל אחת והיא בה' העלמות, [והן ה' העלמות] שנודע לכל אחת צין כל ציאה וציאה מציאותו, הוא אינו חייב אלא אחת על כל אחת, והיא על כל אחת ואחת [ביאה וביאה], [ו?] חייבת ה' דהיינו על כל ציאה וציאה, אלמא אף על גב דהוא גרם לכל אחת להציא ה' מטאות, לא בעי הוא למיייתי על כל חדא אלא אחת.

ואית ספרים דכתיב צהו הוא בהעלם אחת והיא צה' העלמות, ובערוה אחת מיירי, לשון נקיה הוא [דלפי הפירוש הראשון בא חמש בעילות על חמש נשים, ויותר צנוע לומר דמיירי באיש אחד ואשה אחת. ע"פ הערוך לנר], ויש"ר כח"ו, הוא אינו חייב אלא אחת, והיא חייבת על כל אחת ואחת,

אלא אימא הואיל וגופין מוחלקין,

איבעיא להו, קצר כגרוגרת צבת חה השיעור, וקצר חור וקצר בהעלם א' מה לי אמר רבי אליעזר,

טעמא דר' אליעזר התם, משום דהוא דעבד תרתין, ואמטול להכי, אמר חייב על כל אחת ואחת, וה"נ דעבד תרתין,

או דלמא טעמיה דרבי אליעזר התם, משום דאי אפשר לו לערבן לביאות זו בזו שמי ציאות א"א לערב הילכך חשיב [אבל] קצירת שמי גרוגרות אפשר לערב ולקצור צבת אחת, אמטול להכי א"ר אליעזר חייב על כל אחת ואחת,

אבל קצר כגרוגרת וחור וקצר כגרוגרת בהעלם אחת, כיון דאפשר לו לערב שתי גרוגרות בבת אחת, אינו חייב אלא אחת מאי,

אבני חן למסכת כריתות

דף ט"ז ע"ב

לחטאות, דאי סלקא דעתך ידיעות [ספק] אין מחלקות לחטאות, וחטאת אחת מביא, אמאי מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת,

דף י"ז ע"א

והתניא, כללו של דבר, כל שחלוקין בחטאות חלוקין באשמות,

פרק חמישי ספק אכל חלב

דף י"ז ע"ב

אמר ליה רבא בר חנן לאביי, ולדידך דאמרת ידיעות ספק מחלקות לחטאות, אלא מעתה אכל כזית חלב לפני יום הכיפורים וכזית חלב אחר יום הכיפורים ושניהם צהעלם אחת ויוה"כ במקום אשם תלוי קאי כדקמיני צפ' צמרא (לקמן כה) חייבי אשמות תלויים שעבר עליהן יום הכיפורים א' והוא ליה ידיעת ספק הכי נמי דמביא שתי חטאות, הא בהעלם אחת אכלינן?

דף י"ח ע"א

א"ל אביי, ומאן לימא לן דיום הכיפורים מכפר על דלא מתידע ליה, דילמא הא דאמרינן יום הכיפורים מכפר והוא דמתידע ליה שספק חלב אכל,

דף י"ח ע"ב

א"ל רבא הודע ולא הודע תנן צפ"ק דשבוועת (דף יג) מפרש בגמרא בין שנודע לו ספקו בין שלא נודע לו ספקו קודם יום הכיפורים יוה"כ מכפר אלמא אף על גב דלא מחיידע ליה לגמרי מכפר,

איכא דאמרי, אמר ליה רבא בר חנן לאביי, מה אילו אכל כזית חלב שחרית ביום הכיפורים וכזית חלב במנחה ביוה"כ, הכי נמי דמחייב שתי חטאות?

א"ל אביי, ומאן לימא לן דיוה"כ כל שעתא מכפר, דילמא כוליה יומא מאורתא,

ר' אליעזר היא הילכך ליכא למימר חולין לעזרה נינהו, דאמר מתנבדב אדם אשם תלוי בכל יום, הילכך אמרינן ליה אייתי אשם תלוי ואחתי א' ראשון שומן אכל ודאי השני חלב ואי אכל ודאי חלב מספקא ליהוי ליה כפרה להגין עליו עד שידע לו ויציא חטאת ואי לא ליהוי נדבה א' אכל ראשון שומן הוא אכל חלב ליהוי כפרה ואי לא ליהוי נדבה,

א"ל רבה בב"ח [לאביי], תרדא ! [לשון זה גם בב"מ כ, וזכחים כה:] שוטה לשון אחר עגל תניא, הרי שבא לידו ספק עבירה ביוה"כ, אפילו עם חשיכה פטור, שכל היום מכפר,

מתיב רב אידי בר אבין, אכל ושתה בהעלם אחת. צהעלם אחת ציוס הכיפורים, אינו חייב אלא חטאת אחת דשמיא צכלל אכילה, והא בין אכילה לשתייה אי אפשר דלא הוה שהות ביום דמתידע ליה כלומר אי שיעור דהוי אפשר לאודועי וכיון דאיכא שהות דיוס הכיפורים צנחיים כדי ידיעה קס ליה ההוא שיעור צמקוס ספק ידיעה צאשם תלוי, וכפר ליה, דיוה"כ במקום אשם תלוי קאי, וקתני אינו חייב אלא חטאת אחת, ואי סלקא דעתך, ידיעות ספק מחלקות לחטאות, ליחייב שתי חטאות?

אמרי כי אמר ר' זירא לרבי, הא רבנן היא ר' יוסי ור' אליעזר,

ת"ר, אכל ספק חלב ונודע לו, ספק חלב ונודע לו ספק חלב, רבי אומר, אומר אני [רבי אומר אומר אני יש 23 פעמים בש"ס], כשם שאם יודע לו צאחרונה שכולן חלב היו ודאי ליהוי מציא חטאת על כל אחת ואחת ידיעות ספק צצנימים מחלקות לחטאות דלא הוי העלם אחת שמביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת כל זמן שלא נודע לו ידיעה ודאית, רבי יוסי ברבי יהודה ור' אלעזר ורבי שמעון אומרים אין מביא אלא אשם תלוי אחד שנאמר ויקרא ה' על שגגתו אשר שגג אפילו על שגגות הרבה אינו חייב אלא אחת אמר ר' זירא כאן שנה רבי מדפרישידיעות ספק מחלקות לחטאות רבא אמר אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות אלא הכי קתני כשם שאם היתה לו ידיעה ודאי מביא חטאת על כל אחת ואחת כך אם היתה לו ידיעת ספק מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת,

א"ל אביי, ואת לא תסברא, ידיעות ספק מחלקות

והא מדסיפא רבי היא, דקתני שתה ציר או מוריים פטור

אבני חן למסכת כריתות

בראשון ונכנס) והזהר ושנה וטבל # [דאל"ה אם נכנס עוד פעם למקדש, נמצא שנכנס בטומאה פעם אחת ודאי, ופעם אחת בספק], והלך בשני ונכנס וצניסו צני נעלמה ממנו טומאה דכניסה ראשונה [וכיון שידעתו הראשונה היתה ספק, וגם ידיעתו השניה כיון שאינו זוכר את הראשונה אין כאן אלא ידיעת ספק, אפ"ה] חייב,

דף י"ט ע"א

א' דפסח תשע"ב

רבי שמעון פומר בוז דשני טומאות נינהו, אכל חדא וחדא כניסה, איכא למימר שזיל זה הוא הטורח, והילכך ליכא ידיעה ודאית בתחלה, ובטומאת מקדש צנין ידיעה בתחלה ובסוף, והעלם בנתיים, ות"ק דמחייב מפרש טעמיה לקמן,

ר"ש בן יהודה, פומר בכולן, משום רבי שמעון,

ואפילו בקמייתא נתרמי קמייתא [בתרתי" משמע שהיה בגירסת רש"י עוד בבא בביריתא דלעיל] בתמיה, והא איכא ידיעה ודאית צניסא אחריתי?

אמר רבא, הכא במאי עסקינן [גם הרישא מיירי], כגון שהלך בראשון, ובשעת הילוכו בשני שכח שהלך בראשון ואף על גב דטומאה ודאית היא, מיהא ליכא אלא מקצת ידיעה, דשכח את הראשון,

ובהא פליגי' הני תרי תנאי אליבא דר' שמעון, ת"ק אליבא דר' שמעון סבר לא פטרו אלא [בבבא] צנתייתא, דלילו צנתייתא [חייב על שנכנס למקדש בטומאה] כיון דממה נפשך איכא טומאה ידיעה ודאית, שהלך בשניהם, אף על פי ששכח שהלך בראשון, אפילו הכי מקצת ידיעה כידועה דמיוא והוא ליה ידיעה בתחלה, אצל צנתייתא ליכא ידיעה ודאית,

ור"ש ז' יהודה סבר אף על גב דטומאת ידיעה ודאית היא, כיון דליכא אלא מקצת ידיעה, לאו כידועה דמיוא כמאן דליתיה דמיוא,

אמר מר, הלך בראשון ונכנס, והזהר וטבל, והלך בשני ונכנס חייב, אמאי חייב, הא לא הוי ליה ידיעה?

אמר ריש לקיש, הא מני רבי ישמעאל היא צפרק שני דשנעות (דף יז) דלא בעי ידיעה בתחלה,

רבי יוחנן אמר, אפילו תימא רבנן [דבעינן ידיעה בתחילה], כאן עשו ספק ידיעה כידועה, סלקא דעתך, כאן עשו והוא הדין לכל התורה כולה,

קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן [דלעיל אמרנו דר"י אמר אין ידיעת ספק מחלקת לחטאת, וכאן אומר ר' יוחנן דספק ידיעה כידועה], קשיא דריש לקיש אדריש לקיש [דלעיל אמר ר"ל ידיעת ספק מחלקת לחטאת, וכאן אמר דספק ידיעה לא הוי ידיעה וצריך לאוקמה בר' ישמעאל] דלמאי לא אוקמה כרבי, ולימא ידיעת ספק כולאי?

הא חומץ חייב, ומני רבי היא דתניא חומץ אין משיב את הנפש, רבי אומר אומר אני חומץ משיב את הנפש, ומדסיפא רבי רישא נמי רבי?

אמרי סיפא רבי, רישא רבנן,

איתיביה רבא, אכל היום משל הקדש שזה חזי פרוטה אכל למחר נהנה צמדי דלאו צר אכילה היום נהנה למחר אכל היום נהנה למחר ואפילו מכאן ועד שלש שנים ובהעלם אחד מנין שהן מצטרפין זה עם זה, ת"ל ויקרא ה תמועל מועל ריבה ואמאי הא כיפר עליה יום הכפורים צניסא על חזי שיעור קמא ואי ידיעת ספק מחלקת הא הוא יוה"כ כידעת ספק ואמאי מצטרפין?

אמרי כי מכפר יוה"כ על איסורא על ממונא לא מכפר,

ואיבעית אימא כי מכפר יוה"כ על כוליה שיעורא על פלגא דשיעורא לא מכפר,

וכן אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות,

רבי יוחנן אמר, אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות, אלא הכי קתני, בשם שאם היתה לו ידיעה ודאי מביא על כל אחת ואחת, כך אם היתה לו ידיעת ספק מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת,

בשלמא לרבי יוחנן חיינו דקא תלי לאשם בחטאת דכשם שאם היתה ידיעה ודאית צנתיים היתה מחלקת לחטאות דכתיב (ויקרא ה) או הדוע אליו חטאתו כך ידיעת ספק מחלקת לאשמות ומביא אשם תלוי על כל אחת ואחת אלא לריש לקיש חטאת באשם איצטרי ליה למיתלי בשם שידעת ספק מחלקת לאשמות כך מחלקת לחטאות ולכשידוע לו באחרונה יביא חטאת על כל אחת ואחת דהא עיקר ידיעת ספק באשם כתיבא, אלא לריש לקיש חטאת באשם מביעיא ליה, קשיא,

ורמי דר' יוחנן אדר' יוחנן [דאמר אין ידיעת ספק מחלקת לחטאות], ורמי דריש לקיש אדריש לקיש [דאמר ידיעת ספק מחלקת לחטאות],

דתניא, שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור ואין ידוע איזה טמא ואיזה טהור, והלך בראשון ולא נכנס למקדש, בשני [הלך בשביל השני, ואח"כ שכח שנכנס] ונכנס למקדש, חייב על צאת מקדש, דממה נפשך איכא ידיעה ודאית, וטמא הוא, שהרי הלך בשתיים,

הלך בראשון ונכנס [למקדש] (פטור, בשני ונכנס חייב, הלך

אבני חן למסכת כריתות

פוסטר,

א"ר יהודה, פוטרנו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי מפרש נגמ' [אב"י דלחטאת הוה ידיעה פחות מהראוי, ולאשם הוה ידיעה יותר מהראוי. יבין],

ר' שמעון ור' שמעון שזורי אומרים, לא נחלקו ר' אליעזר דאמר לא בעינן שידע כמה חטא, [ור' יהושע דאמר בעינן שידע כמה חטא] על דבר שהוא משם אחד כגון שמי חללות של מין אחד לפניו, ולא ידע אם מזה לקט אם מזה, שהוא חייב שהרי ידע כמה חטא, איזו מלאכה עשה, שזקוקים תאנים חטא,

על מה נחלקו, על דבר שהוא משום ב' שמות כגון ספק קטר ספק טמן, אי נמי ספק תאנים ספק ענבים, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר,

וכן נמכרין לו ועשה את זו [שטמ"ק], ד"ב"ה דכתיב בקרבא, בין אלידיה [שנודע לו לאחר שחטא] בין לחטאת [שידע בשעה שחטא מה עשה] היא, לר' יהושע עד שיתכוון לחטוא זה [שידע בדיוק כמה חטא], ולעמ' הידיעה ידע כמה חטא, ולרבי אליעזר, כיון שנמכרין לדבר שיש בו חטא [פ' אפילו אינו יודע איזה חטא, קצר או טחון], ולעמ' ידיעה נודע לו שחטא [שחילל את השבת] סגי,

א"ר יהודה נגמלא מפרש מאי פלוגמיה דרבי יהודה עלייהו [על ר' שמעון ועל ר"ש שזורי], אפילו נתכוון ללקוט תאנים וליקט ענבים, ענבים וליקט תאנים, שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות, ר"א מחייב חטאת, ור' יהושע פוטר,

[אמר ר"ש] תמיהני אם פטר בה ר' יהושע כלומר על מה פטר זה רבי יהושע, הלא נתכוון על דבר האסור, [פתם מתני' מתמה על תמיהתו של ר"ש. רע"ב] א"כ דמתעסק כי האי גוונא חייב, למה נאמר זה ויקרא ד' אשר חטא "בה", פרט למתעסק בהימלא, כגון לחמך את המלח וחסך את הממוכר, אבל זה המתעסק באיסור חייב:

נב"י: תניא, א"ר אליעזר, מה נפשך, אי חלב אכל חייב, אי נותר אכל חייב,

אי אשתו נדה בעל חייב, אי אחותו בעל חייב,

אי בשבת עשה מלאכה חייב, אי ביה"כ עשה מלאכה חייב?

אמר לו רבי יהושע, הרי הוא אומר אשר חטא בה, עד שיודע לו כמה חטא,

ורבי אליעזר, האי בה מאי עביד ליה?

בשלמא דר' יוחנן אדר"י לא קשיא, כאן עשו, אבל בכל התורה כולה לא, מאי טעמא, הכא גבי טומאה כתיב ויקרא ה ונעלם ממנו והוא טמא משמע אף על גב דליכא קצת העלמה בטומאה, מייד ידיעה דאית בה נמי ספק, חייב קרא,

אבל בכל התורה כולה כתיב, ויקרא ד או הודע אליו חטאתו, אי אית ליה ידיעה הוא דמחייב,

אלא לר"ל קשיא [דלעיל אמר ר"ל ידיעת ספק מחלקת לחטאות, וכאן לא תירין שלכן חייב ידיעת ספק הוי ידיעה], אדמוקים לה כר' ישמעאל [שאין דבריו מפורשים, שאין צריך ידיעה בתחלה], לוקמה כרבי [דהא אמר ר"ל לעיל יח: כאן שנה רבי ?]

הא קמ"ל, דר' ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה,

[ומקשה] הא מתניתין היא, דתנן רבי ישמעאל אומר ונעלם [ונעלם] [ממנו] שתי פעמים מדאפיק הני תרי ונעלם להך דרשא, אלמא לית ליה ידיעה בתחלה, ידיעת טומאה דבעי בתחלה ובסוף לא מפקא אלא מהנך תרי ונעלם כדאמין בפ"ק דשבוועת (דף ד) לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש [ולפ"ז לא נותר לימוד ללמוד שצריך ידיעה בתחלה],

איצטריך, סלקא דעתך אמינא מקרא [מן הפסוק] לית ליה, מוגמרא אית ליה, קמ"ל:

מתני': חלב ונותר לפניו וכסבור שניהן שומן דהימלא, ואכל אחד מהן, ואינו יודע איזה מהן אכל,

אשתו נדה, ואחותו עמו בבית, שנג באחת מהן נא על האחת, כסבור זו אשתו, וכסבור שטורה היא, וגמלא שאשתו היפה נדה, ועוד ספק ואינו יודע באיזה מהן שנג על איזו מהן נא,

שבת ויום הכיפורים, ועשה מלאכה בין השמשות, ואינו יודע באיזה מהן עשה, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר מפרש נגמלא, אשר חטא זה, עד שיודע לו כמה חטא,

א"ר יוסי, לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות שהוא פטור, שאני אומר מקצת עשה היום, ומקצת עשה למחר,

על מה נחלקו, על העושה מלאכה בתוך היום, ואינו יודע אם בשבת עשה, אם ביה"כ עשה,

או על העושה מלאכה בשבת, ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה אם חרש אם זרע, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע

אבני חן למסכת כריתות

הספורים, כדי להוציאם, דאגה צייצ מיד, שיש הגבחה שהיא הולאה, כגון שהיא סמוך לרשות הרבים, והוא עומד ברשות הרבים **בזה**, היכי מצינו למימר החם, מקצתה היום ומקצתה למחר,

[וע"ז השיב להם ר' יוסי] **אמר להו דקדקתם אחרי** [פ' וצנחני],

ונימא להו [ויאמר להם ר' יוסי] **מקצת הגבחה היתה מהיום, ומקצתה למחר** [ולא נצחו אותו]?

הכי נמי קאמר להו, דקדקתם אחרי ומשנתם לנחמי **ולא העליתם בידכם כלום** דאיכא למימר נמי מקצת הגבחה היום, ומקצת הגבחה למחר,

לרבי יוסי נמי נמי דמקצתה היום ומקצתה למחר (הוא) [הלא בזה שעשה מקצתה למחר הרי אז נגמר המלאכה] **גמיר מלאכה** הוא, [ואך אומר ר' יוסי על המחלוקת של ר"א דמחייב ור"י דפטר, לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות שהיא פטור, שגם] **לרבי אליעזר פטור** אמאי קאמר לדברי הכל פטור, **הא שמענא ליה** לדרי אליעזר דמחייב, דתנן, **רבי אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחלה, ואחד על האריג** [שארנב כבר מערב שבת והוסיף עכשיו נימא אחת], **חייב?**

אמר רב יוסף, רבי יוסי אליבא דר"א הכי מתני, רבי אליעזר אומר, האורג שלשה חוטין בתחלה, ושנים על האריג [הרי שצריך לעשות אריגה גמורה בשבת, ואין מצטרף מה שעשה לפני השבת] כל השיעור הוא זה [ששתי חוטין זה השיעור של אריגה], ונמחלה היינו טעמא דבעי שלשה, משום דקמרי [פ' שאם אורג פחות משלשה הוא סתרי], דשנים אינן מתקיימין, אבל הכא איכא למימר, חזיו היום וחזיו למחר **חייב?**

[שנינו במשנתנו] **א"ר יהודה פטורו** [על העושה בתוך היום ואין ידוע אם בשבת עשה ואם ביום הכפורים עשה וכו'] **היה רבי יהושע אף מאשם תלוי** [אב"י דלחמאת הוה ידיעה פחות מהראוי, ולאשם הוה ידיעה יותר מהראוי. יבין]: **תניא א"ר יהודה, פטורו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי, שנאמר ויקרא ה' יו ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מבגלי מצו' ת' ה' אשר ל' א תעשינה ול' א תידע וקשם וקשאו עו' נ' ג' גני אשם תלוי כמיז, פרט לזה שידע שחטא,**

אמר לו ר"ש, זהו שמביא אשם תלוי, שנאמר ויקרא ה' ועשה ולא ידע, וזה לא ידע במה עשה,

אבל ספק אכל חלב, ספק לא אכל, צא ושאל עליו [על זה צריך לשאול מה הרין], **אם מביא אשם תלוי אם לאו,**

מאי הוי עלה דספק אכל ספק לא אכל אליבא דר"ש,

ת"ש, חטא ולא ידע במה חטא כגון חלב ועומר לפניו, ולא ידע איז

מיבעי ליה פרט למתעסק כגון נמכוון לזו ועשה אחרת, ואי קשיא אם כן דר"א אית ליה דרב נחמן, האי זה דדריש ר' אליעזר פרט למתעסק לא כריך, דממלאכת מחשבת דמיימי רב נחמן מצי למילף,

נראה לי דר"א אית ליה דרב נחמן דדריש מלאכת מחשבת אסרה חורה, דלא משמע ליה ההיא דרשא, ולא מיימי דרב נחמן אלא משום דאמר צהדיא דמתעסק בשבת פטור, אבל לדרי יהושע דדריש אשר חטא זה עד שיוודע לו כמה חטא, איזו דריש כרב נחמן מלאכת מחשבת אסרה חורה,

דף י"ט ע"ב

מתעסק דמאי, אי דחלבים מתעסק בחלבים כגון חלב ושומן לפניו ונודע שזה חלב זה שומן ונמכוון לאכול שומן והביט למקום אחר והלכה ידו אל החלב ואכלו אי נמי חלב וחלב לפניו וסבור שהוא שומן ונמכוין לאכול חמיה ז' ואכל את ז' ולא דמי לשוגג דשוגג היינו שנתכוין לחמיה ז' עכמה אבל סבור שהוא שומן

ועריות מתעסק בעריות כגון נמכוון לצוא על אשמו נדה וסבור טהורה היא אשמו ואשמו לפניו ונשמטה אשמו ולא ידע וצאה אשמו במקומה ולא דמי לשוגג דשוגג כגון שנתכוון לז' עכמה וסבור שהיא אשמו **חייב**, [דאמר רב נחמן אמר שמואל המתעסק בחלבים ועריות חייב] **שכן נהנה,**

ואי מתעסק בשבת אלא מתעסק בשבת להכי אתא קרא למיפטריה מתעסק בשבת מפרש לקמיה פטור, **מאי טעמא מלאכת מחשבת** שחשז ונמכוון למלאכה זו עכמה **אסרה חורה?**

לרבא משכחת לה מתעסק בשבת כגון שנתכוון כו' **כגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר,**

לאב"י משכחת לה, כגון דנתכוון להגביה פטור לדברי הכל דהאי מתעסק הוי דלא נמכוון לשום חמיה את התלוש וחתך את המחובר,

דאיתמר, נתכוון להגביה את התלוש, וחתך את המחובר, פטור, מאי טעמא דהא לא איכוון לשום חתיכה,

לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר, אב"י אמר חייב, דהא איכוון לשום חתיכה, רבא אמר פטור, דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא:

***

[שנינו במשנתנו] **רבי יוסי אומר לא נחלקו** [על העושה מלאכה בין השמשות שהיא פטור, שאני אומר מקצת עשה היום ומקצת עשה למחר, על מה נחלקו, על העושה מלאכה בתוך היום ואינו יודע אם בשבת עשה, אם ביום כ" עשה] **כו': תניא, אמר להן רבי יוסי, דקדקתם אחרי** כלומר נמחמי וקפחממי, **מאי אמרי ליה, דאמר להו דקדקתם אחרי?**

הכי א"ל [אמרו ליה] הגביה ספן בין השמשות שנין שבת ליום

אבני חן למסכת כריתות

ענבים וליקט תאנים, שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות, ר"א מחייב חטאת, ורבי יהושע פומר,

והא הכא [דמתעסק הוא, ורבי יהושע נמי לא קא פטר, אלא מן מינא למינא, אבל בחד מינא, אפילו רבי יהושע מחייב דלאו מתעסק הוא, שהרי ללקיטת תאנים נמכין, וליקט תאנים,

אף על גב דלדאי ורצא לא פטרי דמתעסק, אלא דמתכין להימר, כגון למתוך את התלוש, אבל שמואל אפי' דמתעסק דאסור פטר, מדנקט הש"ס למילתיה מלכת מחשבת אסרה תורה, משמע שיתכין זו?

אמר ליה [שמואל לרב יהודה] **שיננא** [כן אמר שמואל לר' יהודה ב 26 מקומות בש"ס], [ופירושה של שיננא שנון וחרף, אולם הגאונים כתבו כי אין ספק בידם, וכן היה שימוש הלשון אף בימינו, שלאדם בעל שינים גדולות היו קרויים שיננא, בעל השיניים. שט, וראה עין זוכר להחיד"א מערכת ש' שכתב לצרף את הפירושים, שבאמת היה רב יהודה שנון וחרף, אלא כדי שלא ישלום בו עין הרע ויתקנאו בו חביריו, לכן קראו שיננא שיחשבו שכוונתו על שיניו הגדולות, וראה שם שהפירוש בעל השיניים הוא של רב האי גאון מובא בשמ"ק כתובות, וגם שמואל היו לו שינים גדולות כדאמרינן בנדרים נ: גוצא ורבה כריסיה, אוכם ורבה שיניה],

שבוק מתני' ותא בתרא' מריץ כוונתו, דמתעסק פטור, והכא לאו מתעסק הוא דאוסה שנמכין אותה ליקט, ומאי טעמא פטר רבי יהושע,

הכא במאי עסקינן, כגון שאבד מלקט מחשבה ראשונה של לקיטה אצלה מלבו ושכחה, נתכוון ללקט ענבים, ושכח וסבור תאנים בעינא כגון שנמכין ללקט ענבים, ושכח וסבור תאנים ענינא, והלכה ידו על הענבים וליקטן בלא מתכוון, דרבי אליעזר סבר הרי נעשתה כוונתו הרי נעשית בקשמו, שלענבים היה נרץ,

ורבי יהושע סבר, הרי לא נעשתה כוונתו ומחשבתו [אבל לא נעשית מחשבתו] שנעשת לקיטה חשב על התאנים, ועכשיו נמצא שלא נעשית מחשבתו, ואין תרוייהו בעינן בקשמו ומחשבתו,

*****

דף כ' ע"א

ב' דפסח תשע"ב

מתיב רב אושעיא, רבי שמעון שזורי ורבי שמעון אומרים לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב, אלא [על מה נחלקו] על דבר שהוא משום שני שמות, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פומר,

ורבי יהודה [ב?] מאי קאמר דפליגי? בנתכוין ללקט ענבים ולקט תאנים, שחורות ולקט לבנות, ענבים ותאנים, שחורות ולבנות, מאי ניהו שני שמות קא סלקא דעתך השתא, שחורות ולבנות נמי כשי מניין דמו היינו רבי שמעון ור"ש שזורי וא' ר'

מהן אכל, או ספק חטא, ספק לא חטא כגון שומן וחלב לפניו, מביא אשם תלוי, מאן שמענא ליה דאמר חטא ואין ידוע במאי חטא, מביא אשם תלוי, ר"ש [דאמר לפני כמה שורות "זה שמביא אשם תלוי"], וקא תני ספק חטא ספק לא חטא, מביא אשם תלוי,

שמע מינה ס"ל לרבי שמעון, ספק חטא ספק לא חטא, מביא אשם תלוי:

[שינונו במשנתנו] ר' שמעון שזורי ור"ש אומרים לא נחלקו [על דבר שהוא משם אחד כגון שמי חילנות של מין אחד לפניו, ולא ידע אם מזה לקט אם מזה, שהוא חייב שהרי ידע כמה חטא, איזו מלאכה עשה, שצלקיטת תאנים חטא, על מה נחלקו, על דבר שהוא משום ב' שמות כגון ספק קצר ספק טקן, אי נמי ספק תאנים ספק ענבים, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פומר וכו' [אמר ר"ש] תמיהני אם פטר בה ר' יהושע כלומר על מה פטר זה רבי יהושע, הלא נמכין על דבר האסור] כו',

[סתם מתני' מתמה על תמיהתו של ר"ש. רע"ב] **אם כן** [שבאת לומר דר' יהושע סבר גם בספק קצר ובספק טחן שחייב] **מה ת"ל** ויקרא ד אשר חטא "בה", פרט למתעסק:

אמר רב נחמן אמר שמואל, מתעסק בחלבים ועריות חייב, שכן נהנה, מתעסק בשבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה,

א"ל רבא לרב נחמן, והא תינוקות דכי מתעסק דמי, ותנן מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול בשבת, ואחד למול אחר השבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת שנמכין למול את זה ומל את זה, ושוגג כגון שהיה מתכוין לזה ע"מ, אבל סבור שגולד בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת [שהרי מל תינוק שלא הגיע זמנו], ורבי יהושע פומר,

עד כאן לא פטר רבי יהושע [סבר דלכן פטור בתינוקות כיון שכוונתו לעשות מצוה], אלא משום דקסבר טעה בדבר מצוה, ולא עשה מצוה, פטור, אבל מתעסק בדבר דלאו מצוה כגון [בשבת] נמכין למלאה זו ולקט את זו, אבל בחד מינא אפילו רבי יהושע מחייב ואת אמרת מתעסק בשבת פטור, דמשמע בקסם ואפילו בחד מינא?

אמר לו, הנה לתינוקות, הואיל ומקלקל בחבורה חייב דהמי אמרינן צנצא קמא דפרק המניח את הכד (דף לד), כל המקלקלין פטורין, חוץ מחוצל ומנעיר, מתעסק בחבורה [נמי] חייב,

איתיביה, רב יהודה לשמואל [דאמר לעיל מתעסק בשבת פטור], ר' יהודה אומר, אפי' מתכוין ללקט תאנים, וליקט ענבים,

אבני חן למסכת כריתות

פשיטא? מהו דתימא לא איתעבר מחשבתיה דאיכא למימר כזה ואחר כך הדליק דהא להדליק מעיקרא בעי, ולבסוף לכבות, וכי עבר מעשה כיבה ובסוף הדליק הוא, ואימא פטור, קא משמע לן נהי דאקדומי (נמי) לא מקדים, אחורי נמי לא מאחר,

תנו רבנן, החותה גחלים הממלא כלים מנצור הגחלים בשבת, חייב חטאת, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר ברכי צדוק, חייב שתיים, מפני שהוא מכבה את העליונות שעשוי נעשות תחתונות, וכזו מחמת המשא של עליונות ומבעיר את התחתונות שהיו כבדות מחמת המשא שהיה עליהן, וכשהן עשוי עליונות נמצעות,

במאי עסקינן, אי דקא מיכוין לכבות ולהבעיר, מאי טעמא דמאן דפטור, אלא דלא קא מכוין להבעיר, מאי טעמא דמאן דמחייב תרתי הא לא מכוין לחדא, ולגביה מתעסק הוא?

רבי אלעזר ורבי חנינא, דאמרי תרווייהו, כגון שנתכוין לכבות העליונות, כדי [ואף על פי שידע שיבערו התחתונות. רש"י] להבעיר את התחתונות כלומר להצטרות התחתונות לא הוה זריץ, אלא לכזו עליונות היתה עיקר כוונתו, שהיה נפח וזריץ לפחמין, ונתכוין לכבות עליונות שהיו גסות, ואף על פי שידע שיבערו התחתונות, נתכוין לכיבוי של אלו, על מנת שיצטברו אלו, אף על פי שהוא מקלקלם אצלו,

דתנא קמא קסבר מקלקל בהבערה כגון דנפח הוא, כדאמר רבי יוחנן נפח שט, דלא יחא ליה לנפח להבעיר גחלים פטור, ורבי אליעזר ברכי צדוק אמר מקלקל בהבערה חייב, דקיי"ל אף על גב דאשר מקלקלים פטורין, חובל ומבעיר חייבין,

וכן אמר רבי יוחנן, בנפח שנו,

אמר רבי (יוחנן) [ירמיה], עד כאן [עד שפירשו שמדובר בנפח] לא נתגלתה טעמא של הלכה זו [שחייב מפני שמכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות],

[ומביא פירוש אחר בברייתא] (אמרי) [אביי] בר אבין, ורב חנניא בר אבין, דאמרי תרווייהו,

דף כ' ע"ב

כגון שנתכוין לכבות ולהבעיר @ לכזו ולהצטרות, ואפילו הכי אהצטרות פטור, דתנא קמא סבר לה כר' יוסי, דאמר הבערה ללאו יצאת, וליכא קרבן [וחייב קרבן רק על הכיבוי, ולכן אינו חייב אלא חטאת אחת], ור' אליעזר ברכי צדוק סבר לה כרבי נתן, דאמר הבערה לחלק יצאת,

שמעון ור' שמעון שזורי נמי כרבי יהודה מוקמי פלוגמיהו, צנתכוין ללקט את זה ולקט את זה, רבי יהודה מאי אתא לאשמועינן?

אלא לאו, מתעסק איכא בינייהו דשמעיה רבי יהודה לרבי שמעון שזורי דאוקי פלוגמא באחד מלקט מלכו, אבל צנתעסק דברי הכל פטור, ואמא איהו למימר אפילו נתכוין ללקט כו' הו' מתעסק, הואיל וצאסור נתעסק פליגי, ומחייב רבי אליעזר, ואפילו רבי יהושע לא פטר אלא בשני שמות, אבל בשם אחד חייב, ותמה אני כו', אם כן למה נאמר דה פטר למתעסק בהיתר, או צנתעסק באחד מלכא, ועשה אב מלכא אחרת, דרבי יהודה סבר מתעסק חייב, [ור"ש] ור"ש שזורי סברי מתעסק פטור,

לא מתעסק דברי הכל פטור, והכא בהא קא מופלגי [ר"ש ור"ש שזורי ור' יהודה], דרבי שמעון שזורי סבר, שכח מלקט מלכו בשם אחד שנתכוין לתאנה זו, ושכח כסבור תאנה אחרת הסמוכה לה צעינא, והלכה ידו על הראשונה דברי הכל חייב, הואיל ולכך נתכוין תחלה, ועוד כששכח מתשכחו לא חשב אלא בצאותו מין עצמו דברי הכל חייב,

כי פליגי בשני שמות שנתכוין לתאנים ושכח וכסבור ענבים צעינא והלכה ידו על התאנים ר' יהודה סבר לא שנה בשם אחד ולא שנה בשני שמות [אפילו בשם אחד פליגי] פליגי וסבירא ליה דשחירות ולבנות שם אחד הן, הואיל והן מין אחד,

(תוספות) מה שאמר צנתמינן תמיה אני אם פטר דה ר' יהושע צמין אחד, שהרי נתקיימה מחשבתו, עד כאן תוספות,

רבא אמר, ליקדם איכא בינייהו שנתכוין ללקט זו תחלה, ואחר כך זו והלכה ידו על האחרונה, ר' שמעון ורבי שמעון שזורי סברי אם משם אחד דברי הכל חייב, הואיל ושם אחד הן, וסוף סוף תרווייהו עבד, ולא איכפת לן במקדים המאוחר,

כי פליגי בשני שמות, ר' אליעזר מחייב חטאת הואיל ולשניהן נתכוין, ושניהם עשה, ולא איכפת לן במקדים המאוחר, ורבי יהושע פוטר הואיל וצעת לקיטת כל אחת ואחת לא לזה הוא מכוין הוה ליה כמתעסק ופטור ורבי יהודה סבר אפילו בשם אחד פליגי אבל תמיהני למה פטר הואיל וסוף סוף לשניהן נתכוין אבל צנתעסק צעלמא שלא נתכוין אלא לאחת ולא עשאה ועשה את חצרתה דכולי עלמא פטור,

והתניא סיעתא דחיישין למוקדם ומאוחר, היו לפניו שתי נרות דולקות (ארוכות), ונתכוין לכבות את זו וכיבה את זו, להדליק את זו בשגגת שבת או בשגגת מלכות והדליק את זו, פטור דהיינו מתעסק, לא נתכוין אלא לאחת, ולא עשאה ועשה את חצרתה,

להדליק ולכבות כשהיה נר דולק ונר כזו, ונתכוין להדליק זה תחלה ואחר כך לכבות זה, וכזה זה ואחר כך הדליק זה וכיבה והדליק בנשימה אחת שנפת, ומחמת הנפיתה כזה זה והדליקה [זה] חייב דליכא למימר הי מוקדם והי מאוחר חייב, [בשתי נשימות פטור] דלא נעשית כסדר,

אבני חן למסכת כריתות

שהנשם' יוצאת בו אבל דם האברים אינו אלא בלא תעשה, והני מילי כשפירש מן האבר ויצא לחוץ או שנצרך בחתיכה או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר, אבל אם לא פירש ולא נצרך מותר: ב לפיכך מותר לאכול בשר חי בהדחה בלא מליחה ובבלבד שלא יהא בו מהחוטין שדם בהם, שהדם שבחוטין הוא ככנוס ועומד בכליו:]

נב': ת"ר, ויקרא ז כל דם לא תאכלו, שומע אני אפי' דם מהלכי שתיים, דם ביצים, דם חגבים, דם דגים, הכל בכלל?

ת"ל ויקרא ז לעוף ולבהמה, מה עוף ובהמה מיוחדין, שיש בהן טומאה קלה טומאת אוכלין נכזיה, וטומאה חמורה כשהיא נזלה, מטמאה צמשא ויש בהן איסור קודם שמיטה והיתר לאחר שמיטה והן מין בשר, אף כל שיש בהן טומאה קלה,

אוציא [אין לשון "אוציא" בלשון תימה, אלא כאילו אמר "יצא"] דם מהלכי שתיים [וצריך לי עיון, דמי סגי ליה לתנא למתני דם האדם להדריא? ולענ"ד דתני לישנא דפסיקא הכולל כל מיני אדם לכל הדעות מה שלא היה יכול לכלול במלת אדם, למ"ד יבמות סא, ובב"מ קד, ובריתות ו, ובערוך לנר כאן הביא דבריו והוסיף שי"ל שבברייתא ובמשנה באמת היה כתוב "אדם" ומפני העלילות נשתנה, שיש בהן טומאה חמורה [טומאת מת שהוא אבי אבות הטומאה], ואין בהם טומאה קלה [טומאת אוכלין],

דף כ"א ע"א

אוציא דם שרצים, שאין בהם טומאה חמורה שאין שרצים מטמאין אדם לטמא נגדים,

אוציא דם ביצים, שאין מין בשר,

[אוציא] דם דגים, דם חגבים שכולו היתר מפרש לקמן (ע"ז),

[ומקשה] ויקרא ז לעוף ולבהמה למה נאמרו שניהם, שהרי מאחד מהן הייתי דן כעין הפרט?

אי מה עוף כלומר אם לא נאמר אלא עוף הייתי אומר, מה עוף שאין בה כלאים מפרש לקמן כלאי הנמה, דעגת העוף אין בהן משום כלאים, אף בהמה שאין בה צמרה כלאים כגון שור ועז חייבין על דמין, אכל לא על דם נאן [הייתי אומר שאינו חייב על דם צאן], שהרי צממן כלאים, ת"ל ולבהמה,

אי מה בהמה שאינה באם על הבנים, אף עוף שאינו באם על הבנים כגון עוף טמא שאינו טעון שילוח, חייבין על דמו, אכל עופות טהורין [שחייבין בשילוח הקן] לא? תלמוד לומר לעוף ולבהמה,

רבא אמר, להקדים איכא בינייהו שנתכוין להדליק תחלה, ואחר כך לכבות, והדליק וכבה צמחיה אחת, תנא קמא חייש למוקדם ומאוחר, הילכך לתרמי ליכא לחיוביה, דשמא כבה תחילה, ולמפטריה צולא כלום נמי לא, דנתי לאקדומי לא אקדמיה, אחרי נמי לא אחר, הילכך מחייב חדא, ורבי אליעזר לא חייש למוקדם ולמאוחר, הילכך מחייב תרמי,

רב אשי אמר, כגון שנתכוין לכבות ולא להצטער, שלא היה יודע שסוף מחמומת להצטער, והובערו מאיליהן, ותנא קמא סבר לה כרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין פטור, ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר לה כרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין חייב,

תנו רבנן, החותה גחלים בשבת להתחמם בהם, והובערו מאיליהן, תני חדא חייב, ותני אידך פטור, הדתניא חייב קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה [שדרכן של גחלים אינן אלא לצלות בשר, וזה אע"פ שחתאן לצורך חימום ולא לצורך צלייה והובערו חייב. רג] כגון זה שאינו צריך להצטעק אלא להתחמם צמחיה, ומכל מקום יודע היה שיצטערו ועל מנת כן עשה, וה"ל מתכוון מיהו מלאכה שאינה צריכה לגופה הויא הך הצטעה חייב עליה, והא דתנא פטור, קסבר, מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה:

פרק חמישי דם שחיטה

מתני': אכל # [לא הבנתי למה מחקו את המילה "אכל"] דם שחיטה, צין בבהמה צין בחיה צין בעופות ובעוף, בין טמאין בין טהורין, דם נחירה [ולשון נחירה שקורעה לאורכה מנחירה ועד החזה. רש"י חולין ז,], דם עיקור שעקר סימניהם, דם הקזה שהנשמה יוצאה בו, חייבין עליו כרת, דם הנפש הן, ונגמ' מפרש איהו דם היקו שהנפש יוצאה בו,

דם הטחול [spleen], דם הלב, דם ביצים ציץ איל וסור, לשון אחר דם ציץ המזרות, שנתאדמו מחמת חמימות ששעה עליהן התרגולת, [דם דגים. ראה ע"ל] דם חגבים, דם התמצית, אין חייבין עליו [עליהן] כרת, שאין כרת אלא צדס הנפש, דכתיב (ויקרא יז) כי נפש כל בשר דמו היא, כל אוכליו יכרת, רבי יהודה מחייב בדם התמצית:

[יו"ד סימן סז סעיף א: בדם בהמה וחיה נמי אין איסור כרת אלא בדם הנפש

אבני חן למסכת כריתות

*****

והא אית ליה כף הירך [ע"י בהנחות רד"ל שהביא מכאן סיוע לדעת הרשב"א ז"ל בתשו' סימן שס"ד דגיד הנשה דאדם אסור משום שיש לו כף. יד בנימין],

טומאתו שמתמא נצלתו ושחיטה מנולן? סברא, מרלכל מילי רבייה רחמנא כבהמה, טומאתו ושחיטתו נמי כבהמה [וצ"ע] הרי יש שלשה כתובים הבאים כאחד ולכולי עלמא אינם מלמד? וראה רש"ש,

אמר מר, אוציא דם מהלכי שתיים, שיש בהן טומאה חמורה, ואין בהן טומאה קלה,

ורמינהי, [דתנן בעוקצין פ"ג מ"ב] החותך מן האדם [בנחתך מהם מחיים מיירי, שאין בהן טומאת עצמן, דדוקא אבר מן החי מטמא ולא בשר מן החי. יבין עוקצין], צריך מחשבה והכשר לריבין מחשבה והכשר גרסין נמסקת עוקצין [פ"י צריך ליהשוב עליהן שיהיו לאוכל, ואח"כ צריך שיוכשרו, ואז אח"כ מקבלין טומאה, הא הכשר קודם מחשבה לא מהני. יבין עוקצין],

וקשיא לן מחשבה למה לי, תעשה חתיכה שלו מחשבה דכיון דממיהא למשניה, דלי נגעה ציה טומאה מקבל טומאה, ואר"ל בחותכו לכלב, ומחשבה לכלב לאו מחשבה היא,

ולא, והתנן, כלל אמרו בטומאה, כל המיוחד לאכול אדם טמא, עד שיפסל מאכילת כלב?

ההוא לאסוקי טומאה מיניה [להעלות ולהסיר הטומאה ממנה], דכיון דמעיקרא הוה חזי לאדם, לאסוקי מטומאה עד שיפסל מאכילת כלב, הכא [חותך מן האדם] לאחותי ליה טומאה [להוריד עליה טומאה] אי חזי לאדם [חזי לכלב] [אין], אי לא חזי לאדם לא [חזי לכלב],

מ"מ קתני מחשבה, ומחשבה לטומאה קלה היא [הרי שבשר אדם יש בה טומאה קלה]?

ה"מ [שבשר אדם מטמא טומאה קלה] מחיים, אבל לאחר מיתה, טמא הוא טומאה חמורה [ואין עליה טומאה קלה, וזה מה שאמר לעיל שדם מהלכי שתיים אין בהם טומאה קלה],

דכוותה גבי בהמה לאחר מיתה [צריך לומר שיש לה גם טומאה קלה, וגם טומאה חמורה], אי בשר, מטמא טומאה חמורה [הרי הבשר מטמא משום נבילה, ואינה מטמא טומאה קלה], ואם דם [תאמר שדם הנבילה מטמא טומאת אוכלין] מטמא טומאה חמורה, דתנן, דם נבילות, בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין [משום נבילה]?

לא נצרכא [מה שמשמע שרק אדם אין לו טומאה קלה לאחר מיתה אבל בהמה יש לה], אלא לכדתנן [עוקצין פ"ג מ"ג], נבלת בהמה [וגם חיה

ואימא [דכתיב בויקרא ז' כו' וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ כָּכֵל מִן־שְׂבָחֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה כָּלֵל, לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה פֶּרֶט, כָּלֵל וּפֶרֶט אֵין בְּכָלֵל אֵלָּא מִה שֶׁבִּפְרֵט, עוֹף וּבִהֶמָּה אֵין מִיָּדִי אַחֲרֵינָא לֹא # [לא חבנתי איזה דם בא למעט, הרי כבר מיעט דם מהלכי שתיים, דם שרצים, דם ביצים, דם דגים ודם חגבים]?

[ומתרין דלא הוי כלל ופרט, אלא כלל ופרט וכלל] ויקרא ז' כו' כָּל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם, וְנִבְרָתָהּ הִנֵּפֶשׁ הַהוּא מִנֶּפֶשׁ חֹזֵר וְכָלֵל, כָּלֵל וּפֶרֶט וְכָלֵל, אֵי אַתָּה דֵּן אֵלָּא כַּעֵין הַפֶּרֶט,

והא לא דמי כללאת בתרא לכללאת קמא, כללאת קמא לאו [אזהרה], כללאת בתרא כרת [עונש]?

האי תנא דבי ר' ישמעאל, כללי ופרטי דרשינן מן הדין גוונא כי האי גוונא, בשלמי אלו טרפות (חולין סו), ואף על גב דלא דמי כללאת בתרא לכללאת קמא כללאת קמא לכללאת בתרא,

אמר מר, כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה חמורה, ויש בה איסור והיתר, ויש בהן מין בשר, אף כל, דבר שיש בו טומאה קלה, וטומאה חמורה וכו',

אף כל דקתני לאיתויי מאי?

אמר רב אדא בר אבין, לאתויי דמו של כוי ומיה לא איצטריך לרבות, דמיה בכלל צהמה צפרק צהמה המקשה (חולין עא), כדמפרש רבי יוסמן לקמיה,

מאי קסבר, אי קסבר כוי ספיקא הוא, איצטריך קרא למיסר ספיקא צממיה, דלמאי מדמינן ליה, אי למיה דמה אסור, אי לצהמה דמה אסור, אלא קסבר כוי בריה בפני עצמו הוא,

אשכחן דמו [של כוי], חלבו מנולן? ויקרא ז' כג' דָּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב שֹׂרֶר וְכֶשֶׁב וְעוֹלֹת אֵי תֹאכְלוּ מִכָּל־חֵלֶב,

נבלתו מנולן אסור אכילת נצלתו מנולן? דברים יב' כא' לֹא־תֹאכְלוּ כָּל־נֶבֶלָה לֶגֶר אֲשֶׁר־בִּשְׂעִירָהּ תִּתְּנָהּ וְאֶכְלָהּ אוֹ מִבֶּר לִבְרִי כִּי עִם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֵל־יְהוָה לֹא־תִבְשַׁל גִּדִּי בְּחֵלֶב אֱמֹר מִכָּל־נֶבֶלָה,

גיד הנשה מנולן? בראשית לב' לג' עֲלֵיכֶם לֹא־יֹאכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל בִּפְרֵי הַיָּרֶךְ עַד חַיִּים הָיָה כִּי נִגַּע בְּבִפְרֵי הָיָה יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה תְּלִיָה רַחֲמָנָא דַּל דְּלִית לֵיהּ כֶּף שְׁקוּרִין פּוֹלֶס"א, נוהג צו גיד הנשה, והאי דליתו נוהג צפרק גיד הנשה (חולין דף נב) מפרש דלא עגיל כף ידיה,

אבני חן למסכת כריתות

אבל הכא [במשנה דעוקצין פ"ג מ"ג דאוקמינן] **דאיכא בגויה פחות מכזית נבילה, כיון דאילו מצרף ליה** [עוד נבילה שישלים ער] **כוית** [ואז יטמא טומאה חמורה] **לא בעי הכשר, אף השתא לא בעי הכשר** [אבל מחשבה בעי],

דף כ"א ע"ב

לאפוקי מות כלומר להכי אמרינן לעיל, ילאו מהלכי שמים, שאין בהן טומאה קלה, **ד אף על גב דממליא ליה לפחות מכזיתא אוכלין**, מפחות מכזית מן הממ, לא מצטרף כהדיה **לא מטמא טומאת אוכלין, משום דבטלה דעתו אצל כל אדם** [אבל בשר אדם חי שאינה אסורה בהנאה לא בטלה דעתו, וראה בע"ל # וגם בשר בהמה לא בטלה דעתו],

רב חנניא אמר, אפילו תימא דהוי כוית [ומשכחת טומאה קלה בבמה ולא באדם], **הכא במאי עסקינן כגון שחיפהו בבצק פחות מכזית, וזה משלימו לכזית, דאף על גב דהוא גופיה טמא** [בטומאת נבילה], **מהני ליה צירוף, דהשתא לא מטמא צמגע, דהא מססה הוא** [ולכן צריך הכשר שאין סופו לטמא טומאה חמורה], **וכי אמר דמצטרף** [כוית נבילה] **כדי צק לטומאת אוכלין, דאיכא** [עכשיו אחר הצירוף] **כזיתא אוכלין עמאין, ומטמאין אוכלין אחרים הנוגעים בהן,**

א"ה דמססה הוא, ואין סופו לטמא טומאה חמורה הכשר נמי ניבעי?

ה"מ [דצריך הכשר בדבר שאין סופו לטמא], **באוכלין אחריני** [בסתם אוכלין] **דלא מטמו לא במגע ולא במשא,**

אבל הכא [שחיפה כוית נבילה בבצק] **גהי דלא מטמא במגע, דקמחפי בבצק, במשא מיהת ליטמא, דהא טעון ליה,**

לאפוקי מות להכי קמי לעיל, מהלכי שמים אין בהן טומאה קלה דאף על גב דחיפהו בבצק, **מטמא טומאה חמורה, דטומאה חמורה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת** כל אהל שעל המט שאין בו חלל טפח טומאה בוקעת ועולה, כדאמרינן בעור והרוטב (חולין קכה),

(אמר מר יצאו שרצים שאין בהן טומאה, ולא שרץ מטמא במגע במשא לא מטמא אמר מר ילאו שרצים כו"ו נראה צעירי דל"ג להא מילתא, דקא משני ליה במשא מיהא לא מטמא דהא עוף נמי לא מטמא במשא, ואמר לעיל דמטמא טומאה חמורה),

אמר מר, יצא דם דגים, ודם חגבים, שכולן היתר, מאי כולו היתר, אילימא דחלבו מותר, הרי חיה דחלבה מותר, ודמה אסור,

בבבב. יבין עוקצין] **טמאה בכל מקום** ואפילו בשוקים שיש שם רוב עס, צריכה מחשבה לאכילה, לקבל טומאת אוכלין, הואיל דאין דרך לאוכלה [מפני שהיא נבילה],

[רש"י חולין קכח, חלצ' אין דרכו לאוכלו בכפרים מפני שהעם מועט, ויש להם בשר הרבה לצורך סיפוקן, אבל בכרכים העם מרובה ואין להם בשר לכל הצורך אוכלין אותו ע"י הדחק, א"י משום הכי אין דרכן לאוכלו בכפרים, משום דעניים הם, אבל בני כרכים שהם עשירים אוכלין אותו],

"נבלת עוף הטהור" בכפרים שהעם מועטים **צריך מחשבה** לטומאת אוכלין **ואין צריך הכשר** משום דמטמאין טומאה חמורה, דנבלת בהמה מטמאה במשא, ונבלת עוף טהור מטמא בגדים אצות הבליעה, ואמרינן לקמן, דכל שסופו לטמא טומאה חמורה, אינו צריך הכשר,

הכא לא גרסינן והחלצ' - ואף על גב דמיינא לה [בסיפא שם] גבי שוקים, דמשמע הא בכפרים צריך מחשבה, [אפ"ה] לא תנן ליה צרישא, דלא מיתני ליה [שאינו מתאיים שם] "אינו צריך הכשר", דאי צחלצ נבלה [הלא] צריך הכשר, דאינה מטמאה טומאה חמורה, ואי צחלצ דשחוטה, כיון דכפרים קאי [שאין דרכם לאכול חלב, וצריך לחשוב עליהם לאכילה], לא מיתכשר צדס שחיטה, דהכשר דקודם מחשבה לאו הכשר הוא, כדאמרינן בעור והרוטב (חולין קכח), עולשין שלקטן לבהמה, ומנמן עליהן לאדם צריכים הכשר שני, משנה זו צשילה מסכת עוקצין,

[נבלת בהמה טהורה בכל מקום ואפילו בכפרים שהעם מועט, אין צריכין מחשבה, דסתמא למאכל עוצדי כוכבים עומדת, וכן נבלת עוף טהור וחלב, בשוקים שהעם מרובין אין צריכין, לא מחשבה, ולא הכשר דנבלת בהמה ועוף מטמאין טומאה חמורה, וחלצ צחלצ שחוטה קמיייר, שהרי הוכשר צדס שחיטה],

וא"ל רב לרבי חייא, מחשבה למה לי לטומאה קלה, היא גופה טומאה היא טומאת נבילות?

א"ל [ר' חייא לרב] **כגון דאיכא פחות מכזית נבילה ליכא טומאת נבילות, וכי חשיב עליה לאכילה, מצטרף לבהי אוכלין, פחות מכזיתא לטומאת אוכלין, וצרפה לפחות מכביצה אוכלין, דהאי והאי הוי כביצה,**

[וחזור והקשה רב לר' חייא] **אי הכי** דפחות מכזית הוא, ולא אחי לעולם לדי טומאת נבילות ליבעי נמי הכשר, דהא תנא דבי ר' ישמעאל ויקרא יא ע"ל-פ"ל-זרע זרע אֶשֶׁר יִזְרַע, מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה, וצריך הכשר, אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה, צריך הכשר,

א"ל [ר' חייא לרב], **ה"מ** [דצריך הכשר אם אין סופו לטמא טומאה חמורה] **באוכלין דעלמא, דלית בו** [שאין מצורף לו] **פחות מכזית נבלה,**

אבני חן למסכת כריתות

השיניים דאכמי מחוצר הוא, אפילו מנות פרוש אין צו ו מוצצו ובולעו ואינו חושש ולא כנסו דמי?

אלא כי תניא ההיא מתניתא דאית ביה גזס קשקשים מותר לכתולה דלא אמי לאחלושי גזס צהמה מיה ועוף, כי קאמר רב אסור דלית ביה קשקשים,

אמר רב ששת דם מהלכי שתים אדם אפילו מצות פרוש אין בו דאית מזה לפרוש ממנו, אפי' משום מנות פרישה בעלמא,

מיתבי, דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם אברים, הרי אלו בלא תעשה, דם מהלכי שתים, דם שרצים ורמשים, אסור, ואין חייב עליו?

כי תניא אסור

דף כ"ב ע"א

דפירש שפירש מן האדם צבלי או על גבי ככר, כי קאמר רב בדלא פירש, כדתניא דם שעל גבי ככר, גוררו ואוכלו, של בין השיניים מוצץ ובולע ואינו חושש,

איכא דמתני לה להא דרב ששת על הדא, דתניא, יכול חלב מהלכי שתים חלב דאשה יהא אוכלו עובר בלאו, ודין הוא מה בהמה טמאה, שהקלטה במגעו שאין זה זיבות ונדום [שבארם שיך ליטמא אם נוגע בהם כגון באשה זבה או נדה, וכן באיש זב, אבל בבמה טמאה אין בהם שום טומאת נגיעה בחייהם] תחמרתה בחלבה [שחלב בהמה טמאה אסורה], מהלכי שתים שהחמרתה במגעו, אינו דין שתחמיר בחלב,

ת"ל ויקרא יא כט וזה לכם הטמא פשרץ השרץ עליהם חלד וקשקש וקצב למיניהו, זה טמא ואין חלב מהלכי שתים טמא, אלא טהור,

אוציא את החלב [אשה] שאין שוה בכל דבטורה מותר, וצדקה טמאה אסור, ולא אוציא הדם [אבל דם האדם נאמר שאסור, כיון] ששוה בכל, ת"ל וזה לכם הטמא, זה טמא ואין דם מהלכי שתים טמא, אלא טהור,

(א"ל) [אמר עלה] רב ששת, אפילו מצות פרוש אין בו,

*****

תנן התם, חלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו אינו עובר

ואלא משום דלית בהו איסור גיד הנשה, והרי עוף דלית ביה איסור גיד הנשה ודמו אסור,

אלא מאי כולו היתר, דלא בעי שחיטה,

אמר מר, מה עוף שאין בו כלאים, אף בהמה, תלמוד לומר בהמה, כלאים דמאי, אילימא כלאים דהרבעה, וכלאים דחרישה, והתנן צ"ק בפרק שור שנגח את הפרה (דף נד), אחד השור ואחד כל צהמה לפילת הצור כו', ולכלאים, ולשבת, וכן חיה ועוף כיוצא בהן?

אלא אמר אביי, שצימרו אין חייבין עליו משום כלאים,

אמר רב יהודה אמר רב, דם שרצים לוקין עליו בכזית קא סלקא דעמך משום דם [אבל למסקנא לוקין משום אוכל שרצים],

מיתבי, דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם אברים, הרי אלו בלא תעשה [ולא צדקת שאינו דם הנפש] דם מהלכי שתים, דם שרצים ורמשים אסור, ואין חייבין עליו מלקות [וקשה על רב דאמר דחייב מלקות]?

מאי אין חייבין עליו, כרת, (אלאו) [אבל לאו] מחייב,

[ובמקשה] חדא דהיינו רישא דאם כן מה הפרש צין דם (מהלכי שמים) [שרצים] לדם האברים, ואמאי פלגינהו למרתי מילי, ועוד האי תנא דלעיל מלאו נמי קא ממועט ליה, דקתני יצא דם שרצים מכלל דם דלא תאכלו שאין בהן טומאה חמורה?

[אלא כך תתיר את דברי רב שדם שרצים לוקין עליו] אמר רבי זירא, התירו בו משום שרץ לוקה כדאמרין בפרק קמא (לעיל דף ד) וזה לם הטמא, לימד על דם השרץ וצדקו, שמצטרפין לכזית לאכילה, אלמא דם שרצים כצדקו, משום דם אינו לוקה,

אמר רב, דם דגים שכינסו צבלי אסור דמיחלף גזס צהמה והרואה אומר מותר לאכול דם,

מיתבי, דם דגים, דם חגבים, מותר לכתולה, היינו סופא, דהך צרימא דקמין לעיל דם הטחול דם הלב כו', ואפילו לכתחלה? ההיא בשלא כינסו, כי קא אמר רב בשכינסו,

דכוותה גבי מהלכי שתים דקמי צדק מצימא אסור, ואין חייבין עליו, מוקמת נמי בשלא כינסו דהא הכי תרצת לסיפא דצרימא, מי אסור, והא תניא דם שעל גבי ככר גוררו ואוכלו [פי' אוכל את הככר] אף על גב דלאו כנסו דמי, וליכא איסורא מיהו מנות פרוש יש בו, אבל של בין

אבני חן למסכת כריתות

עליו,

מיתבי, איזהו דם ראשון כל זמן שמקלח יצא ראשון ואחרון מפני שהוא שותת, תיובתיה דר"ל?

אמר לך תנאי היא, דתניא איזהו דם הנפש, כל זמן שמקלח דברי ר"א, ר"ש אומר מטיפה המושחתת ואילך,

תנא דבי רבי ישמעאל במדבר כג ודם חללים ישתה דם היוצא מן החללים כלומר לאחר מיתה קרוי משקה פרט לדם קילוח שאינו מכשיר את הזרעים,

בעא מיניה ר' ירמיה מרבי זירא, הקיז דם לבהמה, וקיבל דמה בשני כוסות מהו, על הראשון דברי הכל חייב דם קילוח מעורב בו, על האחרון מי מחייב או לא?

א"ל פלוגתא דר' יוחנן ור"ל, דאיתמר, הקיז דם לבהמה, וקיבל דמה בשני כוסות, ר"ל אמר חייב שתי חטאות, ורבי יוחנן אמר, אינו חייב אלא אחת חטאת אחת על הראשון, שדם הקילוח מעורב בו:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה מחייב בדם התמצית: א"ר אלעזר, מודה ר' יהודה לענין כפרה [שאינו מתכפר בדם התמצית], שנאמר ויקרא י' כי הדם הוא "בנפש" יכפר, דם שהנפש יוצאה בו מכפר, ושאיין הנפש יוצאה בו אינו מכפר,

אמר ר"נ בר יצחק, אף אנן נמי תנינא, דתניא דם דם הוא מני למיכתב מה ת"ל ויקרא י' כל דם ונכרתה וגו'?

לפי שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם קדשים, שהנפש יוצאה בו שהוא מכפר דמשמע דאינו חייב, אלא על דם הראוי לכפרה, לזריקה על המזבח, ואין [שאלין] לו כרת אלא דם קדשים, והוא שהנפש יוצאה בו שהוא לכפרה, דכתיב בנפש יכפר, דמשמע אין כפרה אלא דם הנפש, דם חולין ודם התמצית קדשים מניין? ת"ל כל דם,

סתם סיפרא מני ר' יהודה היא אלמא ס"ל, דדם התמצית לא מכפר, מדאיתריך לרזוי מכל:

מהני: ר"ע מחייב על ספק מעילה [בספק נהנה מהקדש או לא. יבין], אשם תלוי, וחכמים פוטרים [מדאין חייבין על שגגתו חטאת רק אשם מעילות, אין מביאין על ספיקו אשם. יבין],

ומודה ר' עקיבא שאינו מביא אינו נריך להביא את הממון את מעילתו הממון ותומשו.

גילויין היינו דכתיב ואת אשר חטא מן הקדש, שמביא שיהיה מה שנהנה ותומשו

א"ר זירא אמר רב, ל"ש דאינו עובר עליו אלא בלב עוף, הואיל ואין בו דלין דדמו כזית, אבל לב בהמה דיש בו כזית, אסור, וחייבין עליו כרת,

מיתבי, דם הטחול, "דם הלב", דם הכליות, דם אברים, הרי אלו בלא תעשה, דם מהלכי שתיים, דם שקצים ורמשים, אסור, ואין חייבין עליו?

כי קתני אין חייבין עליו, על דם דיליה הנבלע בצער הלכ כשאר דם הנבלע בצדדים, כי קאמר רב, דאתי ליה מעלמא אוחו הנמצא בחלל הלכ,

דם דיליה היינו דם אברים? וליטעמך מי לא קתני דם כליות, וקתני דם אברים, אלא תני והדר תני, ה"נ תני והדר תני,

מעלמא מהיכא אתי ליה? א"ר זירא בשעה שהנשמה יוצאה מיישרף שריף מושך הדם מצית השחיטה נשניממו וכוונסו בלבו. שריף בלע"ז הומי"ר. גליון משרף, והוא דם הנפש, ופאדס הנפש אמרינן בריש פירקין, שחייבין עליו כרת, עכ"ה:

*בתחלה שחור - בשתייה
*ואח"כ יוצא אדים - ובשתייה
*ואח"כ מקלח למרחוק [אמצעי]
*ואח"כ מתמעט הדם ויורד בסמוך בשתייה

[שנינו במשנתנו] דם שהנשמה יוצאה בו חייבין עליו: איתמר, איזהו דם הקזה שהנשמה תלויה בו, בתחלה שחור, ואחר כך יוצא אדים, ושחיהן בשחיטה בלא קילוח ברחוק, ואחר כך מקלח, וסוף כשהדם מתמעט שותת ויורד בסמוך, רבי יוחנן אמר, כל זמן שמקלח היינו אמצעי, ר"ל אמר מטיפה המושחתת ואילך משכלה משחיר הראשון, והתחיל להאדים, הוא דם הנפש,

מיתבי, איזהו דם הקזה שהנשמה יוצאה בו, כל זמן שמקלח, יצא [ממעט אני] דם התמצית, מפני שהוא שותת, מאי לאו אפילו ראשון ואחרון מאדים שלפני הקילוח, ושל אחרון מדנקט טעמא מפני שהוא שותת, והני נמי שותתין, בדם התמצית דמי, תיובתא דר"ל?

לא למעוטי דם המושחיר מפני שהוא נמי דם התמצית, אבל דם ראשון ואחרון, אף על גב דהוא שותת, היינו דם הנפש,

אבני חן למסכת כריתות

זמנות, ומוסרו לכהן הגזר, והמעות יפלו לנדבה לקין המזבח, מוס',

עד שיתודע לו [שוודאי מעל. יבין], שיביא עמו אשם ודאי,

א"ר טרפון, מה לזה מביא שתי אשמות [דהשתא כשנסתפק הקרן, ואע"ג שאינו יודע אם מעל אפ"ה צריך להביא הקרן והחובש מיד, מדרוצה להתנות על האשם שכשחטא יהיה לאשם ודאי, וכדמסיק, והרי אי אפשר שיביא האשם ודאי, אם לא ישלם תחלה הקרן והחובש. יבין], ויביא אשם בשני סלעים הנקמ בשני סלעים, דכמי (ויקרא ה) בערך כסף וגו' [דכל האשמות צריך שיהיו כל א' בן ב' שנים, ושיהיה שוה ב' סלעים, חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע צריך שיהיה בן שנה דוקא, ונקח אפ"ה בפרומה. יבין], ויאמר אם ודאי מעלתי, זו מעילתי, וזו אשמי, ואם ספק מעלתי [ר"ל ואם תמיד אעמוד בספק. יבין], המעות נדבה ואשם תלוי,

אלא מביא מעילה וחומשה [קרן, הממון שנסתפק בו אם מעל, וחומש הקרן, ואע"ג שאינו יודע אם מעל אפ"ה צריך להביא הקרן והחובש מיד, מדרוצה להתנות על האשם שכשחטא יהיה לאשם ודאי, וכדמסיק, והרי אי אפשר שיביא האשם ודאי, אם לא ישלם תחלה הקרן והחובש. יבין], ויביא אשם בשני סלעים הנקמ בשני סלעים, דכמי (ויקרא ה) בערך כסף וגו' [דכל האשמות צריך שיהיו כל א' בן ב' שנים, ושיהיה שוה ב' סלעים, חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע צריך שיהיה בן שנה דוקא, ונקח אפ"ה בפרומה. יבין], ויאמר אם ודאי מעלתי, זו מעילתי, וזו אשמי, ואם ספק מעלתי [ר"ל ואם תמיד אעמוד בספק. יבין], המעות נדבה ואשם תלוי,

שממין שהוא מביא על הודע, מביא על לא הודע הילכך יכול להציג ולהטות [לפיכך יכול להתנות, אבל בכל חייבי חטאת א"א שיביא החטאת בספיקו בתנאי, שהרי חטאת היא נקיבה ואשם הוא זכר, ותו דס"ל לר"ע דדוקא בחטאת צריך שידע קודם שיביא קרבנו שוודאי חטא, משא"כ באשם ודאי, ואנן קי"ל דאשם נמי בעי ידיעה בתחלה. יבין],

אמר רבי עקיבא, נראין דבריו במעילה מעוטה [שהקרן והחובש אינו כסוב גדול, או ישלם ויביא קרבן ויתנה], אבל הרי שיבוא לידו ספק מעילה [שאירע שבא לידו שמעל מספק] במאה מנה, לא יפה לו [האם לא עדיף בשבילו. מבוארות] שיביא אשם בשתי סלעים [בשוודע לו שמעל ודאי. מבוארות], ולא יביא ספק מעילה [שיתנה ויאמר אם ודאי מעלתי וכו'] במאה מנה [שאם מביא ומתנה צריך לשלם קרן וחובש, ולכן כדאי לו להביא אשם תלוי],

[ומסיק ש] מודה ר"ע לר' טרפון, במעילה מעוטה:

דף כ"ב ע"ב

ויקרא ה טו נפש כרת מעל וְחִטָּא בְּשִׁנְגָה מִקֶּדֶשׁ ה' וְהָבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' אֵיל תְּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכָּהּ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשִׁקְל־הַקֹּדֶשׁ לְאִשָּׁם: מִזֹּאת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֶת־הַמִּישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהִכָּפַר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשָׁם וְנִסְלַח לוֹ:

נב: ת"ר, ויקרא ה יז וְאִם־נִפְשׁ אֶחָת תִּחְטָא בְּשִׁנְגָה מִעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִצֹּאן ה' אֲשֶׁר ל' אֶת־עֲשִׂינָהּ וְאִשָּׁם זָאֵס תְּלִי כְּמִי, וְלֵעִיל מִינִיהּ זָאֵס מַעֲלִית קִמְיִי צִיָּקָה, לְחִיִּיב עַל סִפְק מַעֲלִילֹת אִשָּׁם תְּלִי קַס"ד מִדְּכַזְּנִינֵהּ גְּזִי הַדִּי, דְּבָרֵי ר' עֲקִיבָא, וְחֲכָמִים פּוֹטְרִים,

לימא בהא קא מיפלגי, דר' עקיבא סבר למדין עליון [פסוק טו-טז] מתחתון [פסוק יז], ורבנן סברי אין למדין עליון מתחתון,

אמר רב פפא, דכולי עלמא למדין עליון מעילות מתחתון אשם תלוי. גליון - ה"ג אלא הכא היינו טעמא דר' עקיבא דכתיב ואם נפש דאם בן צפון בבן בקר לא משכחת להו,

. לימא זבא קא מיפלגי- דמר סבר הקישא עדיף ומר סבר ג"ש עדיף. לא דכולי עלמא הקישא עדיף- שהרי אין משיצין על ההיקש ואמרי לך רבנן היינו היקש דמתחון למד מעליון לכסף שקלים. ור' עקיבא סבר אשם לכסף שקלים נפקא ליה מזהב מותר- אלא היקש להכי אמת ללמוד עליון מתחון והכי פירש רחמנא והוא הוא שבקונטרס אלא ע"כ מצוהר היטב עכ"ל. אס כן- דלרבנן אין למדין לא אשכחן צפון בבן בקר דחטאת ועולה יהו טעונין שחיטה צפון דצפון כתיב בבן זאן ציורקא ובמסכת זבחים (דף מא) יליף בן בקר זבא דנא דינא בעליון מתחון. זאשם תלוי - כתיב מזהב וזבחתא כתיב מזהב. חטאת חלז- היינו סתם חטאת ולהכי נקט חלז משום דסמוכה לחלז דכתיב ציורקא כל חלז וכל דל לא תאכלו וסמיך ליה נפש כי חטאת וגו'. במיתה - צידי שמים. לאפוקי עולה ויורד- כגון שמיעת קול וציטוי שפמים וטומאת מקדש וקדשיו דלא מייתי על ספיקו אשם תלוי. וי"ו מוסיק על ענין ראשון כו'- הילכך אמת היקש ואפקיה מגזירה שוה להא מילתא ועל כרחין גזרה שוה זו למחנה. בעליון כתיב כסף שקלים- והקישא למחון מעליון הוא דאמת ולא למילף עליון מתחון (לשווייה גזרה שוה למחנה). ורבי עקיבא אין היקש למחנה - לא גרסינן לה דלאו היינו היקש למחנה ובשחיטת קדשים צפרק אחיהו מקומן (דף מח) אמת לכולה הא שמעתא ולא גרסינן להא אלא הכי גרסינן ורבי עקיבא אשם בכסף שקלים מנה ליה כו' הילכך על כרחין הקישא לאפוקי מגזירה שוה אמת למיהוי גזירה שוה למחנה דאי לאו להכי אמת היקשא למאי תדרוש ליה. הניחא למאן דדרש מותר- בשמעמא קמייאת דמנחות (דף ג) וזאת תורת המנחה מורה אמת לכל המנחות. הניחא למאן דדרש- מני ר"ע למימר הכי לא אינטריך היקשא לאשם תלוי

אלא הכא היינו טעמא דרבנן דפסרי דגמירי מצות מצות מחטאת מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת (ועל ספיקו אשם תלוי) אף כל שחייבין על זדונו כרת ועל ספקו חטאת ועל שגגתו אשם תלוי, לאפוקי מעילה דאין חייבין על זדונו כרת,

דתניא הויד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה ור' עקיבא סבר כי ילפינן מצות מצות מחטאת חלב להכי הוא דילפינן מה להלן בקבועה אף כאן בקבועה לאפוקי עולה ויורד דלא ורבנן סברי אין גזירה שוה למחצה מכלל דר' עקיבא סבר יש גזירה שוה למחצה אלא דכולי עלמא אין גזירה שוה למחצה אלא היינו טעמא דר"ע דאמר קרא ואם נפש וי"ו מוסיק על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון ורבנן סברי תחתון הוא דגמר מעליון לאשם בכסף שקלים ור"ע סבר אין היקש למחצה לא גרסינן לה דלאו היינו היקש למחנה ובשחיטת קדשים צפרק אחיהו מקומן (דף מח) אמת לכולה הא שמעתא ולא גרסינן להא אלא הכי גרסינן ורבי עקיבא אשם בכסף שקלים מנה ליה כו' הילכך על כרחין הקישא לאפוקי מגזירה שוה אמת למיהוי גזירה שוה למחנה דאי לאו להכי אמת היקשא למאי תדרוש ליה,

אבני חן למסכת כריתות

הראשונה ובא אחר ואכל את השניה זה מביא אשם תלוי
זה מביא אשם תלוי דברי ר"ע ר"ש אומר שניהן מביאין
אשם אחד בשותפות ויאמר זה לזה אם אכלת חמיכה של קדש יהא חלקי מחול
[לך] ויהא אשם כולו עליך ר' יוסי אומר

דף כ"ג ע"א

דף כ"ג ע"ב

פרק ששי המביא אשם

דף כ"ד ע"א

דף כ"ד ע"ב

דף כ"ה ע"א

מתני': ר"א אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום ובכל
עת שירצה הוא היה נקרא אשם חסידים, אמרו עליו על
בבא בן בוטא [במשניות הגירסא בן "בוטי", וכתב היכן מתלמידי ב"ש היה
כביצה ב.]. שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחד יום
כיפורים יום אחד [ראימת יום הכפורים עליו ולא היה בא לידי היסח הדעת
בענין שיכנס לספק חטא. הון עשיר] אמר חזקוני הוזה אילו היו מניחין
לי הייתי מביא אלא אומרים לי המתין עד שתכנס [לבית]
הספק וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא על שזדונו כרת
ושגגתו חטאת חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן
יום הכיפורים חייבין להביא לאחר יום הכיפורים וחייבי
אשמות תלויין פטורין מי שבא בידו ספק עבירה ביוה"כ
אפילו עם חשיכה פטור שכל היום מכפר האשה שיש עליה
חטאת העוף ספק ועבר עליה יוה"כ חייבת להביא לאחר
יום הכיפורים מפני שהיא מכשרת לאכול בזבחים חטאת
העוף הבאה על הספק אם משנמלקה נודע תקבר [ראה יבן]

מכלל דרבנן סברי יש היקש למחצה, והא קיימא לן דאין
היקש למחצה? דכולי עלמא אין היקש למחצה, והבא ה"ט
דרבנן, דגמירי מצות מצות, אפקיה מהקישא ור"ע אשם
בכסף שקלים נפקא ליה ויקרא: מוזאת תורת האשם תורה
אחת לכל האשמות לאשם דבכסף שקלים, ורבנן אע"ג
דכתיב זאת תורת האשם איצטריך למכתב ואם נפש וי"ו
מוסיף על ענין ראשון, וילמוד תחתון מעליון,

. הניחא למאן דדריש תורת- בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג) וזאת תורת המנחה
תורה אחת לכל המנחות. הניחא למאן דדריש- מנ"ע למימר הכי לא איצטריך
היקשא לאשם בכסף שקלים ומהכא נפקא וכי איצטריך היקשא לספק מעילות
לאשם תלוי

ואי מוזאת תורת האשם הוה אמינא כי אמינא תורה אחת
לכל אשמות הני מילי בשאר אשמות ודאין אבל אשם תלוי
כיון דעל ספק חלב קאתי אימא לא יהא ספיקו חמור מודאו
מה ודאו חטאת בת דנקא אף ספיקו אשם בר דנקא אהכי
כתב רחמנא ואם נפש וי"ו מוסיף על ענין ראשון,

הא ניחא למאן דדריש זאת תורת האשם אלא למאן דלא
דריש זאת תורת האשם מאי איכא למימר יליף בערבה
בערבה אשם תלוי מאשם מעילות מאשם מעילה אשם שפחה
חרופה לא כתב בה בערבה ילפינן באיל איל אשם נזיר דכתיב
בספרים ששם הוא, דהא באשם נזיר (במדבר ו) כבש בן שנתו כחצי, ואמרין בפרק
ד' מחוסרי כפרה (לעיל י) מדאיל בן שמי שנים בשמי סלעים כבש בן שנתו בסלע:

[שגינו במשנתנו] מודה ר"ע כו': ואם ספק מאי קאמר ואם ספק
הא פשיטא דספק הוא לו? אמר רבא תני אם בספיקו עומד לעולם
יהא אשם תלוי שממין שהביא על הודע מביאו על שלא
הודע סוף סוף כי הביא במעילה מועטת מעילות ואשמו בתנאי אחי לא נפיק
מידי שני אשמות דכי מתידע ליה דודאי מעל צעי איתויי אשם ודאי דקא סלקא
דעתין אשם דומיא דחטאת וטעמא שהביא על ספיקא אשם תלוי כי מתידע ליה
ודאי צעי איתויי טעמא כי מתידע ליה בעי לאיתויי אשם ודאי
אמר רבא מדברי שניהם דר' עקיבא ור' טרפון דמודו במעילה מועטת
נלמוד אשם ודאי לא בעי ידיעה לכתחלה הילכך כי אחייה מספק
על תנאי עולה לו לאשם ודאי כי מתידע ליה:

מתני': האשה שהביאה חטאת העוף ספק ילדה מין פטור או מין
חיוז מביאה קינה העולה מביאה ומתנה אם מין חיוז הוא זו עולתה ואם לאו תהא
נדבה אבל חטאת מביאה מספק ואינה נאכלת [אם] עד שלא נמלקה
נודע לה שילדה ודאי תעשינה ודאי ויאלץ לכהניס שממין שהיא
מביאה על הודע מביאה על לא הודע חתיכה של חולין
וחתיכה של הקדש אבל אחת מהן ואין יודע איזה מהן אבל
פטור ר"ע מחייב ר' עקיבא לטעמיה דמחייב אשם תלוי בספק מעילות
אשם תלוי אבל את השניה מביא אשם ודאי אבל אחד את

אבני חן למסכת כריתות

אות לג בביאור הענין למה זה שונה מאשם תלוי שנאכל, וכאן תקבר):

דף כה, א גמרא מ"ט דר' אליעזר אי ס"ד חובה היא מתיידע ליה אמאי מייתי חטאת אלא ש"מ נדבה היא ורבנן עולה ושלמים הוא דאתו בגדר ונדבה אבל חטאת ואשם חובה נינהו ואשם תלוי היינו טעמא דמייתי מקמי דמתיידע ליה להגן עליו דהתורה חסה על גופן של ישראל א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי דילמא אשם תלוי כעולה ושלמים מה עולה ושלמים דאתו בחובה ואתו בנדבה אשם תלוי נמי דאתי בחובה אתי נמי בנדבה א"ל עולה ושלמים עיקר בנדבה כתיבי אשם תלוי עיקר בחובה כתיבי תני רבי חייה קמיה דרבא

דף כ"ה ע"ב

דף כ"ו ע"א

למפשטיה לא מדרב דימי ולא מדאביי אלא מהא חטא שאין מכיר בו אלא המקום יוה"כ מכפר ומינה חטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא דיוה"כ מכפר אבל דידע בה לא מכפר ואמר רב תחליפא אבוב דרב הונא משמיה דרבא חייבי מלקיות שעבר עליהן יוה"כ חייב פשיטא מאי שנא מחייבי חטאות ואשמות ודאין סלקא דעתך אמינא התם ממונא הוא אבל הכא דגופא הוא אימא לא קמ"ל והא אנן תנן הודע ולא הודע עשה ולא תעשה לא קשיא הא דאתרו ביה הא דלא אתרו ביה אלא מעתה (סימן יולד"ת מצורע"ע נזיר"ר סוטה"ה בעגל"ה) ספק יולדת שעבר עליה יוה"כ לא תייתי דהא כפר עליה יוה"כ דחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא אמר רב הושעיא ויקרא לו לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמעון בן יוחי דאמר יולדת חטאת היא מאי איכא למימר יולדת כי קא מייתי קרבן לאישתרווי באכילת קדשים הוא ולא לכפרה מתיא אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא האשה שיש עליה חטאת העוף ספק ועבר עליה יוה"כ חייבת להביא לאחר יוה"כ מפני שמכשרתה לאכול בזבחים אלא מעתה ספק מצורע שעבר [עליו] יוה"כ לא מייתי דהא עבר עליה יוה"כ דחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא אמר ר' אושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם והא אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן על ז' דברים נגעים באים (סימן גג"ג [גילוי עריות, גפות הרוח, גזל] שישל"ץ [שפיכת דמים, שבעות שוא, לשון הרע, צרות עין]) מצורע כי מייתי לאו לכפרה מייתי אלא לאישתרווי באכילת קדשים הוא,

דהא כפר יוה"כ דחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא אמר ר' אושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר בן הקפר דאמר נזיר חוטא הוא מאי איכא למימר נזיר כי קא מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי (לאשתרווי באכילת קדשים הוא) [אלא למיחל עליו נזירות טהרה הוא] אלא מעתה ספק סוטה שעבר עליה יוה"כ לא תייתי דהא כפר עליה יוה"כ דחטא שאינו מכיר בו אלא המקום אמר רבי הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם > אמר אביי > [אביי אמר] בועל מכיר בו רבא אמר סוטה כי מתייא לברר עון קא אתיא אלא מעתה עגלה ערופה שעבר עליה יוה"כ וכו' אמר אביי הורג מכיר רבא אמר קרא במדבר לה ולאריץ לא יכופר לדם אשר שפך בה וגו' רב פפא אמר אמר קרא דברים כא כפר לעמך ישראל וגו' ראוייה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים השתא דאמרת חטא שאין מכיר בו אלא המקום יוה"כ מכפר אימא כי מתיידע ליה בתר יוה"כ נמי לא מייתי חטאת אמר ר' זעירא לא מצית אמרת דכתיב קרא ידיעה גבי חטאת וגבי נשיא וגבי צבור צריכי דאי כתב קרא גבי יחיד הוה אמינא כוליהן מיחיד לא אתאן דאיכא למיפרך מה ליחיד שכל קרבנו נקבה נכתוב גבי נשיא וגייתי הנך מנשיא יחיד מנשיא לא אתי דאיכא למיפרך מה לנשיא שכן אין בשמיעת קול תאמר ביחיד שכן ישנו בשמיעת קול וצבור מנשיא לא אתי דאיכא למיפרך מה לנשיא שכן בקרבנו נקבה נכתוב גבי צבור [וגייתי] יחיד ונשיא מינה איכא למיפרך מה לצבור שכן אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה מחדא ידיעה לא אתיא תיתי חדא ידיעה מתרתי לא נכתוב ידיעה גבי יחיד ותיתי מנשיא וצבור איכא למיפרך מה לנשיא וצבור שכן אינן בשמיעת קול תאמר ביחיד שישנו בשמיעת קול לא נכתוב קרא ידיעה גבי צבור ותיתי מידיעה דיחיד ונשיא איכא למיפרך מה ליחיד ונשיא שכן יש בקרבן נקבה תאמר בצבור שאין בקרבן נקבה לא נכתוב גבי נשיא ותיתי מידיעה דיחיד וצבור מאי פרכת אי משום דאינן בשמיעת הקול [ואינן חייבין אלא על העלם דבר כו'] יחיד יוכיח (דאינו בשמיעת הקול) ואי משום דיש בכל קרבנו נקבה צבור יוכיח דאין בקרבנו נקבה עד דאית להון ידיעה לא מחייב למה לי דכתיב ידיעה גבי נשיא אם אינו ענין לגופיה דהא אתיא מיחיד וצבור תנהו ענין להיכא דמתיידע ליה בתר יום הכפורים דמייתי חטאת אביי אמר אי דלא כתיב ידיעה גבי נשיא מיחיד וצבור לא אתי משום דאיכא למיפרך מה ליחיד וצבור שכן אין עשוין להשתנות תאמר

דף כ"ו ע"ב

בנשיא שעשו להשתנות דאי עבר מנשיאותו כשאר יחיד הוי. מלות מלות ילפי מהדדי יחיד ונשיא וצבור דככולהו כמידי מלות וילפי כולהו צדק גזירה שוה מהדדי במסכת הוריות (דף ח) לדבר שחייבין על זדונו כרת וחייבין על שגגתו

אלא מעתה ספק נזיר שעבר עליו יוה"כ לא מייתי קרבן

אבני חן למסכת כריתות

היא וקדש שאינו נאכל אסור בהנאה אחרת שהרי לכלבים לא יאכלנו שעל
הספק באה מתחלתה הילכך כמי שלא נודע דמי כפרה ספיקה
והלכה לה:

סלע = 4 זוז אשם = איל שוה 2 סלעים = 8 זוזים חומש = מלבר קרן וחומש = על 8 סלעים יהיה חומש 2 זוז
אשם ראשון = שהפריש המעות בשביל אשם שהיה חייב מקודם, מעילתו [א], קרן וחומש שמביא בשביל גזילו [שמעל], מעילתו [ב], קרבן מעילה שמביא בב' סלעים,
המעילה הוא לפי שעת המעילה, והפרעון של הקרן וחומש הוא לפי שעת הפרעון, וכן הקרבן מעילה הוא לפי שעת כפרה,

מהנני': [בבא א'] המפריש ב' סלעים לאשם זהו [ב' סלעים הוא]
דין אשם, דכתיב צערך כסף שקלים נשקל הקדש לאשם, ולקח בהן שני
אילים לאשם, אם היה אחד מהן יפה שתי סלעים [עכשיו
בשעת כפרה, ואף שבשלקחו היה שוה רק סלע, בתר שעת כפרה אולינו, ואדם
מתכפר בשבח בן שנה, וסני בשוה כל דהו. יכין], יקרב לאשמו,

והשני [ואיל הנשאר] ירעה עד שיסתאב, וימכר לפי שנקם ממעות
אשם, לשם אשם, ויפלו דמיו לגדרה [דרמניקה בדמי אשם, אינו מקריבו
עולה מבלי שיומם תחלה. יכין],

[בבא ב'] לקח בהן [בשני סלעים שהפרישם לאשם, לקח] שני אילים
לחולין לאכילה [על מנת לאכלם. יכין, פי' שאמר שהוא קונה אותן על מנת כן
ועי"ז מעל], ומעל צמעות ויאלו לחולין [ואבר שברו שכבר לא יאכלם, אלא גם עם
נתייקרו האילים ועמדו עד 18 זוזים, ילך הכל לשלם להקדש קרן וחומש ולהקריב
קרן מעילה],

ויש עליו לשלם אשם של עשרה זוז לקרן וחומש של אשם ראשון [שהקרן כאן הוא
מה שהיה חייב אשם מקודם, ועי"י שמקריב עכשיו קרבן אשם ששוה חומש יותר,
יוצא את הקרן וחומש], ואשם צמתי סלעים לאשם מעילות,
[וחייב קרבן מעילה בב' סלעים, וחייב עוד החומש של ב' סלעים שמעל בהן,
מלבר הקרן שצריך להשיב, וה"ל הקרן והחומש יחד י' זוזים, ב' סלעים שהן ח'
זוזים קרן, ועוד ב' זוזים לחומש מלבר, שחייב בעבור הב' סלעים שמעל בהן. יכין
לפי],

חטאת הילכך להא מילתא נמי לילפו מהדדי. לאו על הדין חטא קאמרי כלומר לא
על הדין לחודיה קאמרי. אס משנמלקה נודע לה' שלא ילדה. שאינה משתמרת- כיון
דעל הספק צאה ולא לאכילה הוה קיימא לא שמרוה יפה ונפסלה בהספק הדעת שמה
נטמאה. אי מעיקרא קודם מליקה היה הוה ובעלי חיים אינן מקבלין טומאה. וצדין
הוא דמותרת בהנאה דחולין גמורין היא ומשום חולין צעורה נמי ליכא למימר דלא
אסרה תורה אלא שחיטה אצל מליקה לא אצל רבנן גזרו דאסור בהנאה שמה יאמרו
נהנין מחטאת העוף ספק, אלא אמר אב"י מהבא מכרי מצות
מצות ילפי מהדדי כיון דילפי מהדדי למה לי דכתיב שלש
ידעו גבי יחיד וגבי נשיא וגבי צבור אם אינו ענין לגופיהן
דהא גמרי להן מצות מצות תנהו ענין היכא דמתיידע ליה
בתר יום הכיפורים הוא דמיייתי חטאת אימא כי מתיידע
ליה בתר יום כפורים הוא דמיייתי חטאת משום דיה"כ לאו
על הדין חטא קא אתי אבל אשם תלוי דעל הדין חטא
קאתי אימא הכי נמי דמיכפר דכי מתיידע לבתר דקא מיייתי
אשם תלוי לא מיייתי חטאת אמר רבא אמר קרא ויקרא ד או
הודע אליו מכל מקום השתא דאמר כי מתיידע ליה מיייתי
חטאת אשם תלוי למה בא אמר ר' זירא שאם מת מת בלא
עון מתקין לה רבא מת מיתה ממרקת אלא אמר רבא להגן
עליו מן הייסורים:

חטאת העוף הבא על הספק [וכו']! אמר רב וכיפר אי הכי
אמאי תקבר לפי שאינה משתמרת אימת לא משתמרת אי
מעיקרא היה הוויא אי לבסוף קמנטר לה אלא מתניתין
בנודע לה דלא ילדה וברין הוא דמותרת בהנאה ומאי
תקבר מדרבנן וכי איתמר דרב על האשה שהביאה חטאת
העוף בספק אם עד שלא נמלקה נודע לה שילדה ודאי
תעשה ודאי שממין שהביאה על לא הודע מביאה על הודע
אם משנמלקה נודע שילדה אמר רב מזה דמה ומוצה דמה
וכפרה מותרת באכילה ר' יוחנן אמר אסורה באכילה גזירה
שמה יאמרו חטאת העוף הבאה על הספק נאכלת תני לוי
כותיה דרב חטאת העוף הבאה על הספק אם משנמלקה
נודע שילדה ודאי מזה דמה ומוצה דמה וכפרה מותרת
באכילה,

. וכי איתמר דרב דהא איתמר דתנן צפרק דס שחיטה (לעיל כריתות כז) האשה
שהביאה כו' ועלה קאי רב ואמר אס משנמלקה נודע לה כן שילדה ודאי מזה ומוצה
כמשפט חטאת העוף דכתיב (ויקרא ה) והזה מדם החטאת על קיר המזבח
והנשאר דם ימנה וגו' האם שאותו צראש. העוף ומעלה ומוריד והדס נית, מילוי
שמקריב ומקריב בית מליקתו לקיר המזבח וסומט
תניא בוותיה דר' יוחנן. אסורה באכילה- שמה יאמרו חטאת העוף הבאה
על הספק נאכלת, חטאת העוף הבאה על הספק אם עד שלא
נמלקה נודע לה שלא ילדה תצא לחולין או תמכר לחברתה
אם עד שלא נמלקה נודע לה שילדה ודאי תעשה ודאי
שממין שמביאה על לא הודע מביאה על הודע אם
משנמלקה נודע שילדה אסורה אפילו בהנאה כשאר חטאת העוף
ספק שאסור באכילה שמה חולין היא ונבלה היא ובהנאה נמי אסורה דשמה קדש

אבני חן למסכת כריתות

חייב להביא:

אשם מעילות,

ואשם הראשון שחייב כבר מקודם, ואם מביא עכשיו בשביל אשמו, איל שהוא שוה חומש יותר, יצא את חיוב אשמו דהיינו קרן, וגם את החיוב,

והא' דהדר ומקשי ממנני' [קשיא ב' אחר שכבר הקשה קשיא א' מן הפסוק], ללא חיוב קרן אשחשי דנהנה מקדשי צדק הניתן לו מהקדש עולה [מעוה שהפריש לקרבן עולה, פ' ובאופנים אלו אשם מעילות אינה ממין הקרן, כמו כאן שהאשם שהוא הקרן הוא ממין אשם מעילות], הילכך חומשו כי מיימי ליה צהדי איל אשם [של מעילות] לא נפיק, דחומש כי קרן צעי מהוי, אצל הא' דקרן גופיה אשם הוה, כי מיימי חומש צהדי אשם של מעילה שפיר דמי, תא שמע מסיפא [פ' לכן חור והקשה קשיא ב' מסיפא של המשנה],

אלא מעילתו [בבא ב' אינה אשם מעילות, אלא הקרן וחומש] מאי דאיתנהי מהקדש, וישנו [דשני] משתי סלעים דאפרישנו לאשם [ששינה את השני סלעים שהפריש לאשם], ולקח בהן שני אילים לחולין [פ' ולכן קורא לקרן וחומש "מעילתו" ששינה את תשמישו של חומש שהפריש, # שהחולין למעול מעל פירושה גם לשנות],

[ועכשיו יש לו שני אילים, משני סלעים אלו] דיפה שתי סלעים מקריב ליה איל אשם [אשם מעילות], ויפה עשרה זוז יהיב ליה למאי דאיתנהי מהקדש [שני סלעים, ועוד 2 זוזים לחומש], דהוה ליה גזילו וחומשו, ומאי מעילתו גזילו [שצריך להשיב את הגזילה],

במאי אוקימתא למעילתו דרישא, גזילו [אלא מאי למעילה דרישא גזילו] הוא האשם הראשון, [ולכן נקרא "גזילו"] דאיתנהי הא', מהקדש ידידיה צמתי סלעים שהפרישו [לשמן] [לאשמו] [להביא אשמו הראשון], ולקח בהן שני אילים לחולין, [ובמשי אילים של חולין] דיפה שתי סלעים מקריב ליה לאיל מעילות, והוא לאשמו דקמני צמתי [ברישא], והיפה עשרה זוז, יהיב ליה למאי דאיתנהי מהקדש, כלומר יקריצנו לאשמו הראשון, והיו תשלומין לקרן וחומש שמעל בהן, והיינו לאשמו [למעילתו] דקמני ממני',

אימא סיפא [בבא ג'] אחד לאשם ואחד לחולין, אם היה של אשם יפה שתי סלעים, יקרב לאשמו, והשני למעילה, ויביא עמה סלע וחומשה, אלמא על כרחיך לאשמו דסיפא הוא אשם ראשון, שהרי איל זה לשמו נלקח, ול מעילתו הוא איל אשם אשם מעילות, ולא לתשלומי הקרן, דהא קמני יציא סלע וחומשו לתשלומי קרן וחומש,

רישא קרי ליה למעילתו גזילו,

דף כ"ז ע"א

סיפא קרי ליה למעילתו איל אשם צמתי?

ומשני אין רישא דהוה ליה איל רובן [דובן] קרן וחומשו [פ' בין דביירי שקנה משני הסלעים איל אחד שוה שני סלעים, ואחד שוה 10 זוזים, וזה של 10 זוזים שווי בדיוק בשווי הקרן והחומש, לכן], קרי [קרי] ליה למעילתו גזילו [קורא לה לזה ששוה 10 זוזים "מעילתו" והכוונה שהוא בא על תשלום קרן וחומש],

על כרחיך תנא דממני' הולך לחלק צממתייהן של שני אשמות הללו, לפי שהאחד צא לחובת אשמו הראשון [הקרן], והשני לאשם מעילות, לפיכך קרא לאחד מהן

[ולכן] אס היה אחד מהן [מהאילים] יפה [עכשיו, שנתייקר ועמד על] ב' סלעים [8 זוזים], ואחד מהן יפה עשרה זוז, היפה שתי סלעים יקרב לאשמו לאשם מעילות והשני היפה עשרה זוז יקרב למעילתו מפרש בגמ', יקרב צביל אשם ראשון, והרי נפטר מקרן וחומש [פ' שהרי הביא אשם שהוא הקרן, והוא שוה חומש יותר מאשם הראשון], והשתא קרי למעילתו גזילו [פ' שאין מעילתו פירושה "קרבן מעילה" אלא הקרן וחומש שמשלם בשביל שמעל],

[בבא ג'] [ואם קנה בב' סלעים ב' אילים] אחד לאשם ואחד לחולין [והשתא] מעל צביל אם היה של אשם יפה שתי סלעים, יקרב לאשמו [ל] אשמו הראשון, שהרי [ל] אשמו נלקח וממעות שהפרישו לו, והשני שהוא חולין יקרב למעילתו לאשם מעילות, והשתא קרי לאיל האשם של אשם מעילות מעילות, ויביא עמה סלע וחומשה קרן שמעל צו, ויפלו לנדבה, שהרי ממוחר אשם הראשון צא.

יציא סלע וחומשו, צמתי, שמה שצינא אשם צמתי סלעים צמח הקדש הוא, [פ' שהרי הפריש ב' סלעים לאשם, וקנה איל רק בסלע אחד, נמצא שמעל בסלע השני]:

גמ': [קמני בממני' שני פעמים "והשני למעילתו" בבא ב' ובבבא ג', ושואל על בבא ב'] מאי "מעילתו" דקמני רישא [אין זה רישא ממש, אלא בבא הראשונה שיש בה מעילה, דקמני לקח בהן שני אילים לחולין וכו'], והשני [ששוה 10 זוז יביא] למעילתו,

אילימא איל אשם של אשם מעילות [פ' וע"י שמביא אשם מעילות שחיובה בשוה ב' סלעים, והוא מביא 10 זוז יוצא בזה החומש], למימרא דחומש בהדי איל [של אשם מעילות] מיייתי ליה אס הציא אשם [מעילות] שהוא שוה [יותר] על צ' סלעים [שוה חיובה של אשם מעילות] כדי חומש הקרן [פ' אם מביא קרבן מעילה ששוה 2 זוזים יותר מחיובה], נפטר מן החומש,

[קשיא א'] והכתיב ויקרא ה' מן ואת אשר חטא מן הקדש ישלם [דהיינו קרן], ואת חמשתו יו' סף עליו [על הקרן] ונתן אתו לכהן וכהן יכפר עליו פאיל האשם ונסלח לו, אלמא בהדי גזילו מיייתי ליה,

[קשיא ב'] ועוד, קמני סיפא [בבא ג' שקנה מב' סלעים שהפריש לאשם], אחד לאשם ואחד לחולין היכא דמעל צביל, אם היה של אשם יפה שתי סלעים יקרב לאשמו, והשני יקרב למעילתו דע"כ הא' למעילתו איל לאשם מעילות הוא, דהא קמני ויביא עמה סלע וחומשה לקרן וחומש, אלמא חומש בהדי גזילו קרן מיייתי ליה,

אבני חן למסכת כריתות

אשמו, ולאחד מהן מעילתו,

הילך רישא דהוא איל רובן [דזון] קרן וחומשו [שהרי צרישא הקרן והחומש עולין עשרה זוזי, כמו כן אחד מן האילים אשר לקח הוא יפה בעשרה זוזים, ולהכין] קרא את הקרב לאשמו [הרשון דהיינו גזילו] "מעילתו", כלומר קרן שמעל בו וחומשו, להודיע דמה שהוא מביא אשם בעשרה זוזי, משום מעילה [קרן] וחומשה הוא, ואת הקרב לאשם מעילות קרא אשמו,

סיפא דלא הוי איל רובן [דזון] קרן וחומשו דהאיל יפה שמי סלעים, והקרן והחומש אינו עולה אלא סלע וחומש, ואין האיל קרב בשביל תשלומי גזילתו [הקרן], אלא בשביל איל אשם [מעילות], קרי ליה איל אשם, מעילתו על שם אשם מעילות, ויביא עמה סלע וחומשה,

*****

בעי רב מנשיא בר גרדא, בכינוס חומשין כגון מעל צב' סלעים דאשם כמה פעמים [וחוץ שמתחייב בכל פעם הקרן, דהיינו ב' סלעים על מה שמעל, מתחייב גם ב' זוזים חומש, ואם מעל 4 פעמים או מוגיע החומש לב' סלעים], עד שיעלו החומשים לצ' סלעים, מהו שיתכפר שיקח מהן אשם [למעילות] [לחובתו. רש"ש],

[זהו הגהה. מסוה"ש] כנוס חומשין כגון הפריש צ' סלעים לאשם, ומעל צקין ד' פעמים שיעלו החומשין לשמי סלעים, מהו שיתכפר בחומשין לצדו, שיקנה צהן איל והקין יפול לנדבה דהא מותר הוא, מרבי [פ' שמעתי מרבי. מסוה"ש],

מי אמרינן, אם תימצי לומר אדם מתכפר בשבח הקדש כגון לקח איל בסלע, והוקרו טלאים ועמדו על שמים משום דקטרח קמיה [שהוציאו והבניסו עד שהשביחו. רג], אבל הכא דלא קטרח [שהחומשין מתכנסין] לא מתכפר,

או דלמא, אם תימצי לומר אין אדם מתכפר בשבח הקדש, משום דלא אפרשיה בשעת הפרשה לא היה שוה אלא סלע אבל הדין כינוס חומשין דאפרשיה הא אפרשיה זה שהפרישו לשם אשם כל שעה, ומכאן אשם צא, איכא למימר מתכפר,

[ומפרש מה שאומר "אם תימצי לומר" שלכן אומר בלשון ספק] דאיבעי להו, מתכפר בשבח הקדש, או לא?

לא, הכא במאי עסקינן, דאחיל רועה גביה [שמכר לו רועה ב' אילים שוים ד' סלעים בב' סלעים, והאי שבח אינו דהקדש אלא דבעל הבית, לפי שעשה לו הנאות לרועה מקודם לפיכך מכרם לו בווז, ודמי כאילו אפרשיה בעה"ב להאי שבח מכיסו. רג],

ת"ש, לקח איל בסלע, ופטמו והעמידו על שתיים, כשר, ש"מ אדם מתכפר בשבח הקדש? לא פטמו שאני, דהא חסר ליה תמניא זוזי, שהוציאו צפיטומו סלע,

ת"ש מסיפא דהא צרייתא דפיטוס, לקח איל בסלע, והרי הוא בשתיים, כשר? הכא נמי כשפטמו,

א"ה היינו רישא? רישא דזון בארבע ואשבחיה בארבעה אחרינא, דחסר ליה תמניא, סיפא דזון איל בארבע, ואשבחיה בתלתא, ושוי תמניא, ולקמן פריך, סוף סוף שמע מינה, דאדם מתכפר צאטו זוזי, שהשציט ההקדש צלא חסריו,

אי הכי אימא סיפא [דהא ברייתא, לקח איל בסלע ו]הרי הוא בשתיים כשר. רג], ו[ישלם סלע] [ישלם סלע מביתו להקדש. רג], הא חסר ליה ז' [אמאי ישלם סלע שלם, הא חסר ליה [הא הוציא עליה] בהא איל ז' זוזי. רג]? מאי ישלם תשלום דסלע זוז אחד להשלים סלע שני [דהא אשבחיה תלת],

ואי קשיא לוקמה כגון דאחיל גביה רועה ? הא ליכא למימר, מדקמני ישלם סלע לגזבר מציתא, ואי דאחיל גביה רועה, אמאי ישלם הא שוה בשעת הפרשה צ' סלעים, ואי דיהציב ניהליה צחנס, מאי איכפת לן, הא לא צעינן אלא שוה שמי סלעים, והרי שוה שמי סלעים, והקדש לא השציט צו כלום,

ואי ס"ל דאין אדם מתכפר בשבח הקדש, כי יהיב תשלום דסלע מאי הוי, איל בן שתי סלעים בעינן, וליכא?

לעולם קסבר אדם מתכפר בשבח הקדש, אי הכי תשלום דסלע לא יתן, היינו טעמא דקיהיב תשלומין דסלע, גזירה שמה יאמרו איל פחות משתי סלעים מכפר,

מאי הוי עלה דהאי שניייל דחיקא הוא, דאי אדם מתכפר בשבח הקדש תשלום סלע לא הוי [אין דלא בעי אלא משום גזירה שמה יאמרו וכו'], השתא איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, מאי הוי עלה. רג]?

תא שמע דמתכפר, בשעת הפרשה יפה סלע, בשעת כפרה יפה שתי סלעים [אף אם השביח לאחר שהקדישה], (לא) יצא,

בעי רבי אלעזר רבי אלעזר לא שמייעא ליה הך ברייתא, אדם מתכפר

ת"ש [בבא א' במשנתנו], המפריש שני סלעים לאשם, ולקח בהן שני אילים לאשם, היה אחד מהן יפה שתי סלעים, יקרב לאשמו, והשני ירעה עד שיוסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה,

מאי לאו דזון בארבע איל [מאי לאו כי לקח ב' אילים בב' סלעים כל חד זבן בד' זוזי. רג], ושבח [ונתייקר] דשוי תמניא, ושמע מינה אדם מתכפר בשבח הקדש מדקמני יקרב לאשמו?

אבני חן למסכת כריתות

בשבח הקדש, או לא?

א"ר יוחנן, כמה שנים גדל זה [ר' אלעזר] בינינו, ולא שמע הלכה זו ממני בממיה,

מכלל דאמר ר' יוחנן [שאמר איזה מאמר אם אדם מתכפר בשבח הקדש]? אין ועל הדא אמרה במסכת מנחות בפרק המורה (דף עט), דתנן ולד תודה ותמורתה, וכן המפריש תורתו ואבריה, והפריש אחרת תחתיה, אין טעונה לחם התם מפרש טעמיה,

ושלח ר' חנינא משמיה דר' יוחנן, לא שנו דולג אינו טעון לחם אלא לאחר כפרה, דולד אין טעון לחם שכבר הקריב את אמו ויאל ידי נדו, אבל לפני כפרה יקריב זה במקום אמו לחוצה נדו, ו טעון לחם, אלמא קסבר מתכפר בשבח הקדש אלמא אדם מתכפר בזה, דהיינו שבה הקדש,

בעי ר' אלעזר, בעלי חיים נדחין מעל גבי המזבח או לא, כגון שעיר יום הכיפורים, ומת אחד מהן, מהו שיקריב חצירו ויציא את עמו, מי אמרינן נדחה זה במיתת חצירו, או לא, ואי קשיא לפשוט ליה מדקי"ל (תמורה דף כא) טעמא שכיפרו בעליה מתה, אלמא נדחין ? הלכה למשה מסיני הוא, ואין למדין הימנה?

א"ר יוחנן, הרי כמה שנים גדל זה בינינו, ולא שמע הלכה זו ממני,

מכלל דר' יוחנן אמרה ! אין דאמר ר' יוחנן בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה, קדושה ואינה קריבה האיל ומתחלה נדחית, שהיתה חציה חולין כשהקדישה, לא היתה ראיה לכן, ועושה תמורה, ותמורתה כיוצא בה,

ש"מ תלת [בעי"ז פסחים צח, ובחים יח, תמורה כו, וראה תוס' קדושין ז' ריש ע"ב, וראה פירוש רש"י ע"ז להלן כח.], ש"מ בעלי חיים נדחין, וש"מ קדושת דמים מדחה [ושמע מינה דחוי מעיקרו הוי דחוי], וש"מ יש דיחוי בדמים [שגם דבר שהוקדש רק לדמיו נדחה מהקדבה. שם] ותו לא מידי,

שמע מינה קדושת דמים מדחה, בהמה שאינה ראיה ליקרב והקדישה לדמים, כיון דאמר חסמא, ויהיב זה מנהג דחוי, דשוב אינה חוזרת ונראה, דלא תימא אין מורת דיחוי נוהגת אלא בקדושת הגוף [ובאין הוי קדושת דמים], שהרי זו כשהוקדשה חציה לא הקדישה אלא לדמיה, וקאמר אינה קריבה, קדושת דמים מדחה, יש דחוי בדמים, חדא מילתא היא, אלא שנשתנה לשון הגירסא,

רש"י פסחים צח, שמע מינה בעלי חיים נדחין - בהמה שנדחת בחיים דחוי דחוי גמור, שאף לכשהיא למה שהיתה ראיה, אינה קריבה, אלא רועה, דהא דתנן תרעה, ולא קריבה שלמים היא גופה, שזו היא ראיתה כמתחלה, שכל מותר פסח קרב שלמים,
ודלא כר' שמעון, דאמר בעלי חיים אין נדחין, בפרק שני שעירי (יומא סג, ב), דגמרינן מבעל מוס שגדחה, ולכשעבר מומו נראה, ומרישא נמי שמעינן לה, אלא משום דמהא שמעינן חלת נקט לה הכא.
ושמע מינה דחוי מעיקרא הוי דחוי, דהא נקבה או זכר בן שמי שנים מתחלתו לא נראה למה שהוקדש, וקאמר ירעה ולא יקרב שלמים הוא עצמו, ואיכא למאן דאמר במסכת סוכה (לג, ב) דאין דחוי אלא הנראה ונדחה,

בעי ר"א, הוולו טלאים בעולם ואינו מוצא אלא צפחות משני סלעים מהו, מי אמרינן דברים יב מבחר נדריכם בעינן והא איכא, או דילמא ויקרא ה כסף שקלים בעינן וליכא?

א"ר יוחנן, כמה שנים גדלנו בבית המדרש, ולא שמענו הלכה זו,

ולא, והאמר ר' יוחנן אמר ר' שמעון בן יוחאי, מפני מה לא נתנה תורה קצבה במחוסרי כפרה כגון זו וזה וילדת ומלודע שכפרתן מעצבתן מן הקדשים, ואין להם תקנה, אלמא היכא דנתנה תורה קצבה אין לו תקנה, עד שיצא צאחה קצבה, שמה יוולו טלאים, ואין להן תקנה לאכול בקדשים [משמע דאילו איל אשם שיש לה קצבה מן התורה, אם אינו מוצא איל שזה שני סלעים אינו יכול להביא קרבן]?

אימא לא לימדנו לאחרי הלכה זו,

והא רבי זירא בר אדא, מהדר תלמודיה כל תלתין יומין קמיה [דר' יוחנן] [ואי אפשר דלא למדה לו ר' יוחנן. רג.] [וכן בברכות לח: רבי חייא בר אבא כל תלתין יומין מהדר תלמודיה קמיה דרבי יוחנן רביה, וחולין פו, דרבי חייא בר אבא כל תלתין יומין קא מהדר תלמודיה קמיה דר' יוחנן]? אימא לא נתבקשה הלכה זו ממנו בבית המדרש,

גופא, אמר רבי יוחנן משום רשב"י, מפני מה לא נתנה קצבה במחוסרי כפרה, שמה יוולו טלאים, ואין להם תקנה לאכול בקדשים,

מתקיף לה אביי, אלא מעתה חטאת חלב [כל החטאות נקראו על שם חטאת חלב וכו'] כי רוב שגגת כרת שנכשל בה אדם היא על ידי חלב המצוי בתוך הבית, ואין אדם מתנדב להביא חטאת. פ' הרא"ש נדרים ד. [ינתן לה קצבה, דלכפרה אתיא, ולא לאישתרווי באכילת קדשים]

אבני חן למסכת כריתות

הוא,

אלו לקנות חטאת, ואלו לקנות עולה, והכי מפרש צפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע
חזירו (נזיר כז) ולא בזמן שהן מפורשין,

תלמוד לומר קרבנו, בקרבנו הוא יוצא, ואין יוצא בקרבן
אביו,

מתקין לה רבא, אלא מעתה אשם נזיר להוי ליה קצבה,
דלכמלה [שעל חנם] הוא דאתי, דאמר רבי יוחנן משום רבי
שמעון בן יוחאי, אין לך דבר שהוא בא לבטלה אלא אשם
נזיר בלבד, קשיא [קשה קושיא זו, ולא השיב עליה]:

דף כ"ז ע"ב

מתני': המפריש חטאתו ומת, לא יביאנו בנו [לא יביא בהמה
שהפריש אביו] תחתיו [אחריו] על חיוצ שלו, ואין נזיר לומר על חטא האב,
דאין כפרה לאחר מיתה,

לא יביאנו מחטא אל [על] חטא, אפי' הפריש על חלב
שאכל אמש, לא יביאנה על חלב שאכל היום, שנאמר ויקרא
ד קרבנו על חטאתו, עד שיהא קרבנו לשם חטאתו:

גמ': מנא ה"מ, דת"ר, קרבנו, בקרבנו הוא יוצא, ואינו
יוצא בקרבן אביו, יכול לא יצא בקרבן אביו, בבחמה
שהפריש אביו מן הקלה [שאביו הפריש על עבירה קלה, והבן לא יקריב
את בחמה זו] על החמורה, או מן החמורה @ על עבירה חמורה כגון
חלול שבת [שאביו הפריש בחמה על עבירה חמורה, והבן לא יקריב את בחמה זו]
על הקלה לא יצא זה [הבן] מידי עבירה קלה, כגון נדה וחלב, שאין בהן מיתם
בית דין,

אבל יוצא בקרבן שהפריש אביו מן הקלה על הקלה, או מן
החמורה על החמורה,

ת"ל קרבנו חללה זמני כחיי גבי חטאת קרבנו, חד נשיא [ויקרא ד כב אשר
נשיא חטאת ועשה אחת מכל-מצו' ת' ה' אל יהו אשר ל' א-תעשינה בשענה
ואשם: כג או יהו דע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את-קרבנו שער
עזים וקר תמים] ומתין צימד [ויקרא ד כו ואם-נפש אחת תחטא בשענה מעם
האזן בעשתה אחת ממצו' ת יהו ה אשר ל' א-תעשינה ואשם: כח או יהו דע
אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שער עזים תמים נקבה על-חטאתו
אשר חטא:] בקרבנו הוא יוצא, ואינו יוצא בקרבנו של אביו [וזה
רק אחד מן הלימודים שלמדין מ"קרבנו"],

יכול לא יצא אפי' במעות שהפריש [אביו], אפילו מן הקלה
על הקלה, או מן החמורה על החמורה, אבל יוצא בקרבן
שהפריש לעצמו, אפילו מן החמורה על הקלה או מן הקלה
על החמורה, ת"ל קרבנו על חטאתו, עד שיהא לשם
חטאתו[ו],

יכול לא יצא בקרבן עצמו בבחמה שהפריש לעצמו, אפילו
מן הקלה על הקלה או מן החמורה על החמורה, שכן אם
הפריש בחמה על החלב, והביאה על הדם, על הדם
והביאה על החלב, שהרי לא מעל ולא כיפר מפרש לקמיה,

אבל יוצא במעות שהפריש לעצמו, מן הקלה על הקלה, ומן
החמורה על החמורה, או מן החמורה על הקלה ומן הקלה
על החמורה, שכן אם הפריש לעצמו מעות על החלב
והביאן על הדם, על הדם והביאן על החלב שהרי מעל
שהוא מעות הקדש לחולין, דשינוי לדבר אחר, וכיפר?

ת"ל קרבנו על חטאתו, עד שיהא קרבנו [במעות שהפריש] לשם
חטא,

מאי לא מעל ולא כיפר? תרגמא רב שמואל בר שימי קמיה
דרב פפא, ה"ק, כיון דלא מצי מעיל דמינו יכול להוציא לחולין, ולא
לשטמה, [ולכן] כפורי נמי לא מכפר, הואיל וכך, לא מצי משני
[להו] [גם במזיד] אף דמשני לה, בקדושה קיימא, דהקדש שאינו בעל מוס, לא
יזא לעולם לחולין,

אבל מעות דשייכא זהו מעילה, ונפקי לחולין, וכפר חי עבר כיון דאי
משני מעיל, ומייתי קרבן מעילה. רש"י, אימא בתחלה נמי
מייתי, קמ"ל קרבנו על חטאתו:

מתני': מביאין "מוהקדש כשבה", שעירה שאם הפריש מעות
לקנות כשבה (או שעירה) לחטאתו, אם רצה יקח מהן שעירה, "מוהקדש
שעירה" כשבה, "ומהקדש כשבה ושעירה" תורין ובני יונה,
"ומהקדש תורין ובני יונה" עשירית האיפה,

כיצד, הפריש לכשבה או לשעירה כלומר מעות לכשבה או לשעירה
העני, יביא בהן עוף והשאר חולין [וכן אות נ"ה דרביה קרא עיי"ש

יכול לא יצא בקרבן אביו בבחמה שהפריש, אפילו מן הקלה
על הקלה, או מן החמורה על החמורה, שהרי אין מגלח
נזירותו, על בחמה שהפריש אביו שהפריש אביו לנזירותו,

אבל יוצא במעות שהפריש אביו, אפילו מן הקלה על
החמורה, או מן החמורה על הקלה, שהרי אדם מגלח
נזירותו על מעות שהפריש אביו בזמן שהן סתומים שלא פירש

אבני חן למסכת כריתות

לא מיייתי עשירית האיפה [ממעות אלו], דלאו מיני דדמים הוא, אלא מיייתי עשירית האיפה מן ביתיה, והלין מעות דאפריש יפלו לנדבה [ראה רש"ש, ור"ל],

אהכי הדר כתיב קרא מחטאתו גבי עוף, למימרא דמהקדש דעוף נמי מיייתי עשירית האיפה לשמועין דממקל דמי עוף יציא כפרמו, כגון עשירית האיפה [והשאר חולין],

וה"ק, כי מפריש לעשירית האיפה, ואדמייתי העשיר, נוסף עליהון ונייתי עוף,

העשיר, נוסף עליהון, ונייתי כשבה או שעירה,

ומ"ט כתיב "על חטאתו" גבי עשירית האיפה ולא כחציה גבי עוף, דאי כתיב על חטאתו גבי עוף ולא כחציה גבי עשירית האיפה ה"א, כי מפריש מעות לקינו והעשיר, הוא דמוסף עליהון ומיייתי כשבה או שעירה, דתרווייהו מיני דמים נינהו,

אבל הפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר, (הלן דמפריש) אימא אי לא העשיר טובא, נייתי עוף יציא עוף כמשפטו מצינו, ואם העשיר טובא נייתי יציא כשבה או שעירה מצינו, והלין מעות דאפריש והן מעות דעשירית האיפה יפלו לנדבה לנדבה יציא,

אהכי כתיב קרא בהדין חטאת בעשירות [דהיינו זו שמביאה] כשבה או שעירה [כתיב בה] [מחטאתו], ו[ב]דלות [זו שמביאה] העוף [כתיב בה] מחטאתו לשמועין דאם העני עוד, יציא עשירית האיפה במקל דדמים,

וגבי דלי דלות עשירית האיפה [כתיב בה] על חטאתו דמוסף עליהו ולמי עוף, אע"ג דמין דמים הוא, ולא דמי לעשירית האיפה, אפי' הכי יציא עוף, ואם עוד העשיר יציא כשבה, למדרש כדאמרינן,

*****

אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא, מְטַמֵּא מַקְדֵּשׁ [מי שנכנס למקדש בטומאת הגוף שקרבנו בעולה ויורד] עֶשֶׂר [שמחויב כבשה], שהפריש קן מורין,

דף כ"ח ע"א

לכבשתו כלומר במקום כשמו, שרצה להקריב קרבן עני, והעני [ועכשיו כשבא להקריב קרבנו נעשה עני] הואיל ונדרחה שצעה שהפרישו לא היה ראוי להקריבו, דר' אושעיא לטעמיה דאמר לקמן, מטמא מקדש עשיר והציא קרבן עני לא יצא, ידחה לעולם,

באריכות], # [ונמצא שמה שנשאר לו מכל רכושו הוא המעות שהפריש בשביל הכבשה, וקונה בהם שני עופות ושאר המעות הם שלו],

העני, יביא עשירית האיפה,

הפריש [מעות] לעשירית האיפה, העשיר, יביא עוף, העשיר יביא כשבה ושעירה ויוסף עוד מצינו על דמי עשירית האיפה:

ויקרא ה' ויביא את-אֲשָׁמוֹ לַה' עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הָטָא נֶקְבָה מִן-הַצֹּאן כִּשְׁבָה אוֹ עֶשְׂרֵית עֹזִים לַחֲטָאת וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן מִחַטָּאתוֹ : י וְאֶת-הַשְּׂנִי נֶעֱשֶׂה עֹלָה כְּמִשְׁפַּט וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר-הָטָא וְנִסְלַח לוֹ : יג וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן עַל-חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר-הָטָא מֵאֵחָת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהִנֵּה לִפְנֵי כַּמֶּנְחָה:

נב': מנה"מ? דת"ר, כתיב ג' פסוקים בויקרא ה' מחטאתו מחטאתו על חטאתו, מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר, שמביאין "מהקדש כשבה" שעירה, ומהקדש שעירה כשבה, ומהקדש כשבה ושעירה, תורים ובני יונה, ומהקדש תורין ובני יונה, עשירית האיפה,

כיצד? הפריש לכשבה ולשעירה והעני, יביא עוף, העני יביא עשירית האיפה,

הפריש עשירית האיפה והעשיר, יביא עוף, העשיר יביא כשבה או שעירה,

הפריש כשבה או שעירה, ונסתאבו [ונפל בהם מום], [אם רצה] יביא בדמיהן עוף כגון אס העני, הפריש עוף ונסתאב, לא יביא בדמיו עשירית האיפה, שאין לעוף פדיון שפדיון לא נאמר אלא בצנעה,

לכן נאמר [ג' פסוקים אלו] מחטאתו [מחטאתו] על חטאתו בקרבן עולה ויורד כתיב (ויקרא ה') גבי כשבה ושעירה מחטאתו, דמשמע מקל חטאתו, כלומר אס העני יציא עוף ממקל דמים הללו, וגבי עוף כתיב (ויקרא ה') מחטאתו דמשמע דאם העני יציא במקל דמי עוף עשירית האיפה, וגבי עשירית האיפה כתיב (ויקרא ה') על חטאתו דמשמע דאם העשיר יוסיף על הדמים הללו, ויציא עוף, או אס העשיר יתיר יציא כשבה או שעירה,

ואיצטריך למכתב מחטאתו גבי כשבה או שעירה, ואיצטריך למכתב גבי עוף, דאי כתיב קרא גבי "הקדש כשבה או שעירה", ה"א, הפריש כשבה כלומר מעות לקנות כשבה כי מיעני, מהלין מעות [ממעות אלו שהפריש לכבשה] נחליגון [יהיו חלק המעות חלין] על עוף, דנייתי עוף, דכשבה ועוף תרווייהו מיני דמים נינהו,

אבל עשירית האיפה דלאו מיני דדמים נינהו, אי לא כתיב קרא מחטאתו גבי עוף, ה"א כי מפריש מעות לקינו ומיעני,

אבני חן למסכת כריתות

הַגּוֹרֵל לֹא יִעָשֶׂהוּ חֲטָאָתָא, הַגּוֹרֵל עוֹשֶׂהוּ חֲטָאָתָא, וְאִין הַשֵּׁם
[קריאת השם] עוֹשֶׂהוּ חֲטָאָתָא, וְאִין כֹּהֵן עוֹשֶׂה חֲטָאָתָא שֶׁאֵס לֹא
הַגּוֹרֵל אֵלָּא אֲמַר זֶה לֵשׁ, וְהָאֵלֶּיךָ לֹא קָבַע עֲלֵיהֶן הַשֵּׁם, וְיִכּוֹל לְהַחֲלִיף,

שיכול והלא דין הוא, ומה במקום שלא קידש הגורל בכל
הקרבנות קידש השם, מקום שיקדש הגורל אינו דין שיקדש
השם, ת"ל ועשהו חטאת, הגורל עושהו חטאת ואין השם
עושהו חטאת,

קתני שם דומיא דגורל, מה גורל לאו בלקיחה ולא
בעשייה, אף השם נמי שקדש השם בשאר הקרבנות לאו בלקיחה
ולאו בעשייה, אף על גב דלאו שעת לקיחה ועשייה היא, וקתני קדש השם
סתמא, ואפי' קנין שקדש השם?

אמר רב, ה"ק, ומה במקום שלא קידש הגורל בלקיחת
בעלים ובעשיית הכהן, קידש השם אי בלקיחת בעלים אי
בעשיית כהן כגון גזי קנין, כאן שיקדש הגורל שלא בלקיחה
ושלא בעשייה, אינו דין שיקדש השם אי בלקיחה אי
בעשייה, ת"ל ועשהו חטאת, הגורל עושהו חטאת, ואין
השם עושהו חטאת,

מיתיבי, מטמא מקדש עני שהפריש מעות לקינו, והעשיר
[ואח"כ] אמר ואמר אחר שהעשיר אלו לחטאתי ואלו לעולתי
וטעה שהולך והעשיר חייב להביא [רק] מטמא בדמיו [בהמה] [דבענייתו הוא
שמביא עופות אחד לעולה ואחד לחטאת], במוסיף מעות מציתו על דמי מטמא
ומביא חובתו בהמה מדמי חטאתו דמי עולה ילכו למדנה ואין
מוסיף ומביא [חובתו] מדמי עולתו דקבע שם עולה על המעות, ואינו
יכול לשנות למטמא,

והא הכא כשהפריש המעות דליכא לא לקיחה ולא עשייה, וקתני
דקבע עליהם השם מביא חובתו מדמי חטאתו ולא מדמי עולתו?

א"ר שישת, ותסברא מתניתא מתקנתא היא, דקתני והעשיר
[ואח"כ אמר], והא"ר אלעזר א"ר אושעיא מטמא מקדש
עשיר שהביא קרבן עני לא יצא וכיון דלא יצא, היכי מצי קבע, והא
העשיר ולא היה ראוי לקרבן עני,

אלא מאי אית לך למימר שכבר אמר אלו למטמא ואלו לעולה
משעת ענייתו [משחיה עני, קודם שהעשיר] קודם שהפריש [שהעשיר.
רש"ש] והן ממנימא משכנתא היא דמי העני והעשיר ואמר אלו למטמא,

ה"נ [פ'] כיון שאתה צריך להקדים אמירתו לשעת ענייתו, תקדימה כבר עד
שעת הפרשתו כדי שלא יקשה לרב חסדא, שכבר אמר משעת
הפרשתו שזשעת הפרשה אמר אלו למטמא ואלו לעולה, דה"ל שזשעת לקיחה,
אלו הקדישן סתם, שוב אין השם קובעו, עד שעת לקיחה או עד שעת עשייה,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, שמע מינה תלת, שמע
מינה בעלי חיים נדחים, וקדושת דמים נדחה משהוקדש בתחלה
לדמים, כמו זה שחלתו לא קדש אלא לדמיו, דהא עשיר הוא, מדחתו קדושת דמים
לעולם מקדושת מוצח,

וא"ת הלא אין פדיון דמים לעוף [ואך אמרת שעשיר זה שהפריש קן, שהוא
"קדושת דמים"?] ה"מ היכא דנראה להקריב בשעת הפרשה, כגון אם הפרישו
בעניות ונסמאב, אבל זה לא חלה עליו קדושת מוצח מעולם,

וש"מ ודחוי מעיקרא דלא נראה מעולם, דלא חל עליו קדושת מוצח מעולם
ונדחה הוי דחוי לעולם, וכ"ש נראה ונדחה פשיטא לן בכל דוכתא, דשוב אינו
חוזר ונראה,

מתיב רב עוקבא בר חמא, המפריש נקבה לפסחו, קודם
הפסח קודם לפסח כדי נסבא [ראה ע"ל], תרעה עד שתסתאב,
ותמכר ויביא בדמיה פסח,

ילדה אפילו זכר ירעה דמכח קדושה דמיה נא ירעה עד שיסתאב
וימכר, ויביא בדמיו פסח, ר"ש אומר הוא עצמו יקרב פסח,
ש"מ מדר"ש בעלי חיים אינם נדחים [תימה אדמותיב מר"ש תסייע
מדברנן דפליגי אר"ש דאמרי ימכר ויביא בדמיו פסח אלמא קסברי בעלי חיים
נרחין? שטמו"ק עיי"ש?]

אמרי דבי רבי אושעיא, כי אמרינן לרבנן,

דר"ש ס"ל בעלי חיים אינן נדחין, והגרלה אינה מעכבת,
דתניא, מת אחד מהן משעיר יזה"כ מביא חבירו מן השוק שלא
בהגרלה ויקרב זה הנותר אם של שם הוא, דאין בעלי חיים נדחין, אע"ג דאבד
בן גילו, ונדחה זה, חוזר ונראה, ואין דימוי אלא בעלי חיים, דברי ר"ש,
אלמא קסבר בעלי חיים אינן נידחין, והגרלה אינה מעכבת,

אמר רב חסדא [כ"ה בעירובין לו, יומא מא, גזיר כו:], אין הקניין
מתפרשות אי זה לעולה ואי זה למטמא אלא אי בלקיחת בעלים אם
לקח זה לשם עולה חוץ לשם מטמא, אין הכהן יכול לשנותה בשעת עשיית קרבן,
דקבעתה השם אי בעשיית כהן שאם לא הפרישה הצעלים בשעת לקיחה, יכול
הכהן לעשות אחיה שירצה עולה ומטמא, ואף על גב דהפרישה צין לקיחה לעשייה,
לא קבעו השם, ויכול כהן לשנות ולעשות את המטמא עולה,

אמר רב שימי בר אשי, מאי טעמא דרב חסדא, דכתיב ויקרא
יב ח ואם-ל' א' תמצא וידה די שיה ולקחה שתי-תרים או שני בני יו' נה
אָסֵד לְעֹלָה וְאָסֵד לְמִטְמָא, וגזי עשייה נמי כתיב ויקרא טו ל' וְעָשָׂה חֲבִיתָן
אֶת-הָאֶהָד חֲטָאָת וְאֶת-הָאֶהָד עֹלָה, או בלקיחת בעלים, או בעשיית
כהן,

מיתיבי, [כתיב ביה"ב] ויקרא טו ט' וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת-הַשְּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו

אבני חן למסכת כריתות

על כיבוד האם, ת"ל ויקרא יט איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולין, אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום, מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו,

[אבל אמרו חכמים] אין הפירוש שהוא מדרבנן, שאין יאמרו שיכבד את אביו קודם, כשהתורה אומרת שהם שקולים, אלא י"ל שאחרי שתקנו חכמים וחייבו את האשה בכבוד בעלה, ממילא אין זלזול באמו כאשר הבן מקדים את כבוד אביו, ואין זו תקנה לעקור דברי תורה, אבל אם האב גירש את אמו, ואין על אמו חוב לכבד את אביו, אז הבן יכול לכבד קודם איזה מהם ירצה. ע"פ מאורות דף היומי עיי"ש],

וכן בתלמוד תורה, אם זכה הבן לפני הרב [שלמד רוב חכמות ממנו. יבין], הרב קודם את האב בכל מקום, מפני שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו [לא ידעתי אמאי חייב האב בכבוד של רבו של בנו ? וצ"ל כיון דנכנס תחתיו של אב ללמוד תורה שכ"ז היה מוטל על האב משה"ה צריך האב לנהוג בו כבוד. תפארת יעקב על משניות]:

פסחים נו, תנו רבנן, ארבע צווחות צוחה עזרה ראשונה, צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ה'. ועוד צווחה, צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, דהוה כריך ידיה בשיראי ועבד עבודה. ועוד צווחה העזרה, שאו שערים ראשיכם ויכנסו ישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס, וישמש בכהונה גדולה. ועוד צווחה העזרה, שאו שערים ראשיכם ויכנסו יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי, וימלא כריסו מקדשי שמים. אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל שלש מאות עגלים, ושותה שלש מאות גרבי יין, ואוכל ארבעים סאה גזולות בקינוח סעודה. אמרו, כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש. מאי סלקא ביה ביששכר איש כפר ברקאי? אמרי, מלכא ומלכתא הוו יתבי, מלכא אמר גדיא יאי, ומלכתא אמרה אימרא יאי. אמרו: מאן מוכח כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא. אתא איהו [דף נו.ב] אחוי בדיה: אי גדיא יאי יסק לתמידא, אמר מלכא, הואיל ולא חוי ליה אימתא דמלכותא ניפסקו לימיניה. יתב שוחד ופסקיה לשמאליה. שמע מלכא ופסקיה לימיניה. אמר רב יוסף, בריך רחמנא דאשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא. אמר רב אשי: יששכר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין. דתנן, רבי שמעון אומר, כבשים קודמים לעזים בכל מקום, יכול מפני שמוכרחין במינן תלמוד לומר (ויקרא ד) אם כבש יביא קרבנו מלמוד ששניהן שקולין כאחד. רבינא אמר, אפילו מקרא נמי לא קרא, דכתיב (ויקרא ג) אם כבש אם עז, אי בעי כבש לייתה, אי בעי עז לייתה.

נב: ת"ר [בעין זה בפסחים נו. סוף פרק מקום שנהגו], ד' צווחות צווחה עזרה [הבן יהודיע בפסחים פירוש מענין בת קול, # אבל היו יכולים לפרש שהמצב צווח בדומה לזעקת סרוס ועמורה וכו'], צווחה אחת הוציאו מיכן בני עלי [ששמם היה] חפני ופנחס, שטימאו את ההיכל [שמואל א ב יב ויבני עלי בני גלעל ל' א ידעו את ה': יו ויתגדלו חטאת הנערים גרו' לה מאד את-פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': כב ועליו זקן מאד ושמע את פל-אשר יעשון בגיו לכל-ישראל זאת אשר-ישקבן את-הנשים

ולר' חגא א"ר אושעיא דאמר יצא מטמא מקדש עשיר, בקרבן עני, ודך ממניחא ממרמא היא, וספיר קבע לאחר שהעשיר, וליכא למרוזי וכבר אמר מאי איכא למימר הדלא קושין לדוכמיה דלאו שעת לקיחה ועשייה הוא וקבע?

תני ואח"כ לקח ואמר,

מיתיבי [לרב חגא], מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, עשיר שהביא קרבן עני לא יצא, תיובתא דר' חגא א"ר אושעיא?

אמר לך שאני גבי מצורע דמיעט רחמנא ויקרא יד זאת מהיה מורת המצורע, אי הכי אפילו מצורע עני נמי שהביא קרבן עשיר לא יצא?

לא"י [באמת היינו אומרים כן, אלא] הא אהרריה קרא תורת משמע תורה אחת לבולן, ומאחר שאחד מרבה ואחד ממצט, מסתמא דעני יוצא בקרבן עשיר דמעלין בקודש ולא עשיר בקרבן עני דאין מורדין,

והתניא גניחומא, "תורת" לרבות מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, יכול אפילו עשיר שהביא קרבן עני שיצא, תלמוד לומר "ואת",

ולילף מיניה דמה מצורע עשיר אינו יוצא בקרבן עני, אף מטמא מקדש עשיר נמי לא יצא בקרבן עני [ויהיה קשה על רב חגא]?

אמר קרא ויקרא יד ואם דל הוא משמע הוא ולא אחר ואין ידו משגת, מצורע הוא, דעשיר שהביא קרבן עני הוא דלא יצא, אבל מטמא מקדש עשיר שהביא קרבן עני יצא:

מתני': ר"ש אומר, כבשים קודמין את העזים בכל מקום [בפסוק, כתיב כבשים לפני עזים] דנכל דוכתא כתיב מן הכבשים והדר מן העזים מקמו, וכן או לשה כבשים או עזים, יכול האומר הרי עלי עולה ויש לו כבש ועז יביא כבש מפני שהן מובחרים מהם, ת"ל ויקרא ד ואם כבש יביא קרבנו לחטאת ולא גרסינן אס עז, [אלא] ת"ל ואם כבש יביא וגו' ולעיל מיניה כתיב והביא את קרבנו שערות עזים, כהן הקדים עז לכבש, ובחטאת יחיד כתיב, אלמא איזה שירצה יקריב מלמוד ששניהם שקולין,

תורין קודמין לבני יונה בכל מקום דכרוב מקומות כתיב כרישא תורין והדר בני יונה, יכול מפני שהן מובחרים מהן, תלמוד לומר ויקרא יב ו יבמל את ימי סוחרה לבן או' לבת תביא פֶּבֶשׁ בְּנִשְׁתּוֹ לְעֵלָה וּבְנֵי יוֹנָה או' יִתֹּר לְחַטָּאת, מלמוד ששניהם שקולין,

האב קודם לאם בכל מקום, יכול מפני שכיבוד האב קודם

אבני חן למסכת כריתות

הַצָּבֹא וְתִפְתָּח אֶהְיֶה מוֹעֵד: רָאָה שֵׁם עוֹד, וּרְאָה גַם שַׁבַּת נְהִי:],

אמר רב יוסף, בריך רחמנא דשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למטרפסיה לגמולו [דינו הדיים שהיו מבזים את הקדשים שנחתכו. רג], לישנא אחרנא למלקוטו,

אמר רב אשי, ולא הוה תני ליה לא שנה משנה, דתנן כבשים קודמין לעזים בכל מקום, יכול מפני שמובחרין, ת"ל ויקרא ד ואם כבש היינו קרא דמתני, דקדיש מיניה ר"ש ששניהם שקולים, דכמיז לעיל מיניה והביא (אם) קרצנו שערית עזים, מולמד ששניהן שקולין כאחת,

רבינא אמר, אפילו מקרא נמי לא קרא, דכתיב ויקרא ג אם כבש אם עז:

א"ר אלעזר א"ר חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר ישעיה נר יג וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ. [אל תקרי בניך אלא בוניך]:

[הגר"א נתן סימן "בניך" ר"ת ברכות נויר יבמות כריתות, מסכתות שמסיימות במאמר זה, ולכאורה יפלא הן גם מס' תמיד מסיימת במאמר זה # [פי' שהוא סיום פרק רביעי שהוא גמר הגמ' על מסכת תמיד, אבל יש עוד ג' פרקים משניות]? אמנם כבר העירו שמסכת תמיד נסדרה במאוחר. ניצוצי אור ברכות], [שהת"ח יש לו שביעת רצון מלימוד התורה עד שהוא שלום בנפשו ואינו נערועז ולכן אינו מקפיד על שום דבר והוא מרבה שלום. ע"פ דעה"ד]

ב 2 [22]	שלשים ושש כריתות בתורה
ג 49 [57]	תנא שגגת שבת וזדון מלאכות
ד 2 [59]	שאני מגדף הואיל וישנו בלב
ה 35 [56]	אל תהי ג"ש קלה בעיניך שהרי בתו מאנוסתו (הן הן) אחד מגופי תורה ולא לימדה הכתוב אלא מג"ש,
ו 5 [56]	אמר אביי, השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא, קרא [pumpkin], ורוביא [fenugreek], כרתי [leek], סילקא [beets], ותמרי [dates]
ז 9 [54]	אבל נתינה דעלמא דברי הכל כזית,

צווחה שניה, פתחו שערים ויכנס יוחנן בן נדבאי, תלמידו של פינקאי, וימלא כרסו מקדשי שמים, אמרו על בן נדבאי שהיה אוכל ארבע סאה [כל סאה יש בה 6 קב, וכל קב יש בה 4 לוג, וכל לוג יש בה 6 ביצים, נמצא הסאה היא 192 ביצים, וד' סאה הוא 768 ביצים, אבל בפסחים הלשון ארבעים סאה גזולות בקינוח סעודה וזה עולה ל7680 ביצים !!!!! גזולות

דף כ"ח ע"ב

בקינוח סעודה לאחר אכילתו, אמרו, כל ימיו לא היה נותר, בעזרה,

צווחה שלישית, שאו שערים ראשיכם ויכנס אלישמע בן פיכאי תלמידו של פנחס, וישמש בכהונה גדולה,

צווחה רביעית, פתחו שערים, והוציאו ייששכר איש כפר ברקאי, שמכבד עצמו ומבזה קדשי שמים, מאי הוי עבד, הוה כריך שיראי על ידיה כדי שלא ילכלך ידיו בצער וזסם, והוה עבד עבודה,

[הצווחה היה לפרסם דבר רשע שלא ה' ניכר, שרש"י פירש בפסחים שהיה האיסור שחציצה פוסלת בקדשים, ולכאורה הדבר קשה כיון שפסול עבודה יש כאן היאך הניחותו הכהנים לעבוד כן, אבל י"ל דהנה התספ' הקשו על רש"י שהרי אין נחשב חציצה, שלקוחה ע"י דבר שמה לקוחה, אכן בסוכה תרצו על זה דזה דוקא היאך שלוקח דרך כבוד, מא"כ בייששכר שהיא עושה כן דרך בזיו, ע"ש, והנה לפ"ז י"ל דייששכר הראה עצמו כאילו עושה כן משום כבוד עבודה כמו שלבש בגדי יקר על בשרו כן הלביש כ"כ על ידיו, אשר על כן כרך בשיראי שהוא בגד יקר הערך, ולפי זה אין כאן חציצה ולכן לא מיחו הכהנים אבל לבוהן לבבות ה' גלוי שלא משום כבוד עבודה עושה כן אלא אדרבא משום בזיון שלא ללכלך ידיו ומה שכרך בשיראי היה משום כבוד עצמו להתנאות וא"כ שפיר יש כאן חציצה ופסול עבודה ע"פ מחשבתו, והוה שנתפרסם ע"י צווחת העזרה. ע"ל]

מאי סליקא ליה [מה עלה לו ליששכר זה], ינאי מלכא [ממלכי בית חשמונאי] ומלכתא הוו יתבין [היו יושבים ודנים בעניני אכילה. שט], מלכא אמר גדיא יאי [עז הוא נאה יותר, הכוונה על טעמו לאכילה], ומלכתא אמרה אימרא [כבש] יאי, אמרו נשייליה ליששכר איש כפר ברקאי, דכהן גדול הוא, וקים ליה קדירה, שיילוהו, א"ל [ייששכר] אי גדיא יאי ייסק לתמידא,

בהרי דאמר, אחוי בדיה נשון גסות וליננות ומרד צמלכות [היה מולך ומביא ידו לפני המלך ולא היה מדבר באימה ובתורות לפני המלך. רג], אמר להון מלכא הואיל ואחוי בדיה, קוצו לידיה דימינא, יהיב שוחדא קציוה לידיה שמאלא, שמע מלכא, אמר ליקצו נמי לידיה דימינא,

אבני חן למסכת כריתות

כב 2 [46]	דס שעל גבי ככר גוררו ואוכלו של בין השינים ומצץ ובולע ואינו חושש
כג 53 [53]	והא נבלה דאיסור קל הוא, ויוה"כ דאיסור חמור הוא ולא קאתי איסור יום ה כ יפורים דחמור וחייל על נבלה דקל הוא? אלא בקדשים גלי רחמנא דאתי איסור חל על איסור
כד 2 [45]	במפריש שני אשמות [תלוין] לאחריות ונתכפר באחת מהן דשני יראה עד שישתאב וימ כר ויפלו דמיו לנ ד בה
כה 33 [48]	ר"א אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום ובכל [שעה] שירצה, הוא היה נקרא אשם חסידים,
כו 2 [54]	חטא שאין מכיר בו אלא המקום יוה"כ מכפר
כז 40 [51]	א"ר יוחנן הרי כמה שנים גדל זה בינינו, ולא שמע הלכה זו ממני
כח 50 [53]	אבל אמרו חכמים, האב קודם לאם בכל מקום, מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו
סיום	א"ר אלעזר א"ר חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר ישעיה נב יג וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ [אל תקרי בניך אלא בוניך]

ח 41 [50]	האשה שיש עליה ספק ה' לידות וספק ה' זיבות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה
ט 9 [52]	מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא אלא במילה ו ט בילה ובהרצאת דם
י 37 [38]	שלושים יכול בין רצופין בין מפוזרין ת"ל יום מה יום כולו רצוף אף שלושים רצופין
יא 1 [50]	איזו שפחה כל שחציה שפחה וחציה בת חורין שנאמר והפדה לא נפדתה
יב 3 [41]	מאי טעמא דרבנן משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, או דלמא משום דאמרין מיגו דאי אמר מזיד הייתי פטור כי אמר נמי לא אכלתי מהימן ופטור,
יג 12 [54]	כל האוכלין מצטרפין לפסול ה גוייה בכחצי פרס
יד 53 [53]	נהי דאיסור חל על איסור לית ליה איסור כולל ואיסור מוסיף אית ליה
טו 1 [49]	שח טה ואת בת בתה ואח"כ שחט את בתה סופג את הארבעים
טז 31 [34]	היכי מיבעי ליה שגגת שבת ו זדון מלאכות פשי טא ליה דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק
יז 22 [49]	הוציא חצי גרוגרת וח זר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחת חייב, בשתי העלמות פטור
יח 42 [48]	היו לפניו שתי חת י כות אחת של שומן ואחת של חלב בא ישראל ואכל את הראשונה בא עובד כוכבים ואכל את השניה חייב
יט 31 [41]	על מה נחלקו על העושה מלאכה בתוך היום ואינו יודע אם בשבת עשה אם ביוה"כ עשה, או על העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה שרבי אליעזר מחי יב ח טא ת ור' יהושע פוטר
כ 39 [39]	עד כאן לא נתגלתה טעמא של הל כה זו
כא 12 [50]	והא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא